

שבוע פרשת חוקת-בלק - בכל העולם

(25 June - 01 July 2023)

ו' - י"ב תמוז תשפ"ג

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספות כמפורט בתוכן עניינים

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם.

משיחת י"א שבט תשכ"ח

בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם: וְנָתַתִּי מִמֶּנּוּ אֲרָצְכֶם בְּעֵתוֹ
יִזְרָה וּמִלְקוֹשׁ, וְאֶסְפֶּת דִּגְגָה וְתִירֶשֶׁת וְיִצְהָרָה: וְנָתַתִּי
עֵשֶׂב בַּשָּׂדֶה לְבַהֲמֹתֶיךָ, וְאֶכְלָתָה וְשִׂבַּעְתָּ: הַשִּׁמְרוּ לָכֶם
כֵּן וַתֵּהָא לְבַבְכֶם, וְסִרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים
וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: וְחָרָה אַף יי בְּכֶם וַעֲצַר אֶת הַשָּׁמַיִם
וְלֹא יִהְיֶה מִטָּר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת־יִבּוּלָהּ, וְאֶבְרַתֶּם
מִיָּדָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטְּבָחָה אֲשֶׁר יי נָתַן לָכֶם: וְשִׁמְתֶּם
אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וְקִשְׁרְתֶּם אֹתָם
לְאֹזֶת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְמוֹטֶפֶת בֵּין עֵינֵיכֶם: וְלִמְדֹתֶם
אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדָבָר כֶּם, בְּשִׁבְתְּכֶם בְּבֵיתְכֶם, וּבְלִכְתְּכֶם
בְּדֶרֶךְ, וּבְשִׁכְבְּכֶם, וּבְקוּמְכֶם: וְכִתְבֹתֶם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְכֶם,
וּבְשַׁעְרֵיכֶם: לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה
אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יי לְאַבְרָהָם לֵאמֹר לָתֵת לָהֶם, בְּיָמֵי הַשָּׁמַיִם עַל
הָאָרֶץ:

וַיֹּאמֶר יי אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
אֲלֵהֶם וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל־כִּנְפֵי בְגֵדֵיהֶם
לְדֶרֶתָם, וְנָתַנּוּ עַל־צִיצִית הַכִּנֹּף פִּתִּיל תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם
לְצִיצִית, וְרָאִיתֶם אֹתוֹ, וְזָכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וַעֲשִׂיתֶם
אֹתָם, וְלֹא תִתּוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר
אֹתָם זֵנִים אַחֲרֵיהֶם: לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל
מִצְוֹתֵי, וְהִיִּיתֶם קְדָשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר
הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵהָיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי
יי אֱלֹהֵיכֶם: אָמֵן:

נכון לומר קודם התפילה:

הָרִינִי מִקֶּבֶל עַל־ מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבָה לְרַעְדָה בְּמִוֶּדֶד:
מִצְוָה לְהִתְפַּלֵּל בְּתַפִּילִין אֶת כָּל תְּפִילַת שַׁחְרִית כּוֹלֵל שִׁיעוֹר תְּהִלִּים כְּפִי
שְׁמֵתִי לִימֵי הַחוּדוֹשׁ.
יְהִי רָצוֹן מִלְפָּנֶיךָ יי אֱלֹהֵינוּ וְאַל־יִבָּזְרוּנוּ, שִׁיבֵנָה בֵּית
הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֵלְקֵנוּ בְּתוֹךְךָ:
אֶךְ צְדִיקִים יִדְּרוּ לְשִׁמְךָ, וְיִשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת־פָּנֶיךָ:

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מִוֶּדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ מֶלֶךְ חַי וְקַיִם, שֶׁהַחֲזָרָה בִּי נִשְׁמָתִי
בְּחִמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתְךָ:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף!

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ
בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוְּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של יד לשל ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ
בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוְּנוּ עַל מִצְוֹת תְּפִלִּין:

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאוד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיכרך.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל
הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נֹתֵן
הַתּוֹרָה:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:

בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאַהֲבָה אֶת יי אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ, וּבְכָל נַפְשְׁךָ, וּבְכָל
מַאֲדְךָ: וְהָיוּ דְּרָכֶיךָ הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֲנִי מְצִוֶּה
הַיּוֹם, עַל לְבָבְךָ: וְשָׁנַתָּם לְבָנֶיךָ וּדְבַרְתָּ כֶּם, בְּשִׁבְתְּךָ
בְּבֵיתְךָ, וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ, וּבְשִׁכְבְּךָ, וּבְקוּמְךָ: וְקִשְׁרְתֶּם
לְאֹזֶת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְמוֹטֶפֶת בֵּין עֵינֶיךָ: וְכִתְבֹתֶם עַל
מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ, וּבְשַׁעְרֵיךָ:

וְהָיָה אִם שָׁמַעְתָּ תִּשְׁמְעֵנוּ אֶל מִצְוֹתֵי אֲשֶׁר אֲנִי מְצִוֶּה
אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יי אֱלֹהֵיכֶם וּלְעֲבֹדוֹ,

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמישה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס . . . שכן יכול היה לקנות חיי נפש, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי תיבות "לה"ו)) בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

מזמורי תהלים

קכב

מספר המשורר משבח ירושלים
והניסים שנעשו בירושלים:

קכג

המשורר מקונן על זמן ארוך ורב שעברו כבר
בגלות:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד שֶׁמַּחֲתִי בְּאֶמְרֵי לַיהוָה יְיָ נֶלְכְּדָה:
ב עֲמָדוֹת, הָיוּ רִגְלֵינוּ בְּשַׁעְרֵי יְרוּשָׁלַם: ג יְרוּשָׁלַם
הַבְּנוּיָה בְּעִיר, שֶׁחִבְּרָה־לָּהּ יְהוָה: ד שֵׁשׁ עָלוּ שְׂבָטִים
שְׂבָטֵי־יִשְׂרָאֵל לַיהוָה, לְשֵׁם יְיָ: ה כִּי שָׁמָּה,
יֵשְׁבוּ כְּסָאוֹת לְמִשְׁפַּט כְּסָאוֹת, לְבֵית דָּוִד: ו שְׁאֵלוּ,
שְׁלוֹם יְרוּשָׁלַם יִשְׁלִי אֶהְיֶה: ז יְהִי־שְׁלוֹם בְּחֵילֶךָ
שְׁלוֹה, בְּאַרְמְנוֹתֶיךָ: ח לְמַעַן, אֲחִי וְרַעִי אֲדַבֵּר־נָא
שְׁלוֹם בְּךָ ט לְמַעַן, בֵּית־יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲבַקֶּשׁה טוֹב לָךְ:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אֶלֶיךָ נִשְׁאָתִי אֶת
עֵינֵי הַיֹּשְׁבִי בַשָּׁמַיִם: ב הִנֵּה כְּעֵינֵי
עֲבָדִים אֶל יְד אֲדוֹנֵיהֶם כְּעֵינֵי
שֶׁפָּחָה אֶל יְד גְּבֻרָתָהּ בֵּן עֵינֵינוּ אֶל
יְיָ אֱלֹהֵינוּ עַד שִׁיחֲנֵנוּ: ג חָנְנוּ יְיָ חָנְנוּ
כִּי רַב שִׁבְעָנוּ בּוֹז: ד רַב־תְּשַׁבֵּחַ לָהּ
נִפְשָׁנוּ הִלְעַג הַשָּׂאֲנָנִים הַבּוֹז לְגֹאֲלֵי
יּוֹנִים:

זמן תחילת קידוש לבנה: יום ראשון בערב, ו' תמוז

ב"ה. נוסח המברק שהואיל כ"ק אדמו"ר שליט"א

לשלוח לאנ"ש שי' בכל מרחבי תבל

לקראת י"ב-י"ג תמוז, ה'תשי"ב

למסור לכל הקיבוצים: התוועדות בהתעוררות בימי גאולה וסגולה הבע"ל ובהשתדלות בהפצת תקנות בעל השמחה.

מנחם שניאורסאהן

ב"ה. נוסח המברק שהואיל כ"ק אדמו"ר שליט"א

לשלוח לאנ"ש שי' בכל מרחבי תבל

לקראת י"ב-י"ג תמוז, ה'תשכ"ט

התוועדויות פעילות ולהמשיכן בכל השנה ובברכת הצלחה.

מנחם שניאורסאהן

ובברכת הצלחה: במברק שנשלח לירושלים עיה"ק: "ובברכת שבתא טבא דחג וגאולה".

תוכן עניינים

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד

אדמו"ר הזקן

- 246..... שולחן ערוך עם הערות וציורים
246..... שולחן ערוך לפי לוח 'רב יומי'
250..... לקוטי תורה.

אדמו"ר האמצעי

- 259..... תורת חיים.

אדמו"ר ה'צמח צדק'

- 260..... דרך מצוותיך.

אדמו"ר מוהר"ש

- 262..... תורת שמואל תרל"ג.

אדמו"ר מוהרש"ב

- 262..... ספר המאמרים - המשך תער"ב.

אדמו"ר מוהריי"צ

- 264..... ספר המאמרים - תרפ"ט.
265..... לקוטי דיבורים - בלה"ק.
266..... אגרת קודש מהרבי הריי"ץ לבתו הרבנית חיה מושקא.
269..... אגרות קודש - כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ.

הוספות

- 54..... ילקוט לוי יצחק על התורה.
57..... ילקוט גאולה ומשיח על הפרשה.
207..... נביאים וכתובים.
216..... עין יעקב - מסכת ברכות.
270..... נקודה משיחת קודש מעובדת.
271..... חומש לקריאה בציבור.
283..... קריאת התורה למנחה בשבת קודש.
285..... ביאורים לפרקי אבות - פרק ו.
286..... לוח זמנים.
287..... סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש.

מאמרי ושיחות הרבי

מאמר דא"ח

- ד"ה וידבר ה' אל משה גו' זאת חוקת התורה גו',
שבת פרשת חוקת-בלק, י"ב תמוז ה'תשכ"ט 5

התוועדויות

- יום ה' פ' חוקת-בלק, יו"ד תמוז, ה'תשי"ב 26
שיחת ש"פ חוקת-בלק, י"ב תמוז, ה'תשי"ב 26
שיחת ש"פ חוקת-בלק, י"ב תמוז, ה'תשכ"ט 31

לקוטי שיחות

- חוקת בלק - י"ב-י"ג תמוז, כרך יח 44
בלק, כרך כג, א 49

שיעורים יומיים ע"פ תקנת רבותינו נשיאינו

- חומש יומי - פרשת חוקת-בלק 58
לוח לתהלים היומי 104
תניא יומי 105
לוח 'היום יום' 117

רמב"ם

- הלכה יומית לעיון ברמב"ם 120
שלושה פרקים ליום 124
פרק אחד ליום 179
ספר המצוות 204

לימוד מוחולק לפי ימים

- משניות עם ביאור קהתי - מסכת סוכה 209
גמרא עם ביאור - מסכת גיטין 218
שולחן ערוך הרב - לפי לוח 'רב יומי' 246

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות המוציאים לאור,
שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

מאמר דא"ח

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

בתחילת פרשת השבוע, פרשת חוקת, נאמר:

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה גו' זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה גו' וַיִּקְחוּ אֵלָיךְ
פָּרָה אֲדָמָה גו'¹, וּפִירֶשׁ רִשְׁי וַיִּקְחוּ אֵלָיךְ, אֵל מֹשֶׁה רַבִּינוּ
לְעוֹלָם הִיא הַפָּרָה הָאֲדוּמָה, גַּם זֶה שִׁיעָשׂוּ בְּדוֹרוֹת הַבָּאִים נִקְרְאוֹת עַל

שְׁמֶךְ, פָּרָה שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה
בְּמִדְבָּר. וְצִרִיף לְהִבִּין, הָרִי
רַק פָּרָה הָרֵאשׁוֹנָה עָשָׂה
מֹשֶׁה, וְלָמָּה נִקְרְאוֹת כָּל
הַפָּרוֹת הָאֲדוּמוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ אַחֲרֵי מֹשֶׁה
(שְׁמוֹנֶת הַפָּרוֹת שֶׁעָשׂוּ אַחֲרֵי-
כֵן, וְגַם פָּרָה הָעֲשִׁירִית
שֶׁעָשָׂה מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ)² עַל
שְׁמוֹ שֶׁל מֹשֶׁה?

וְלַהּוֹסִיף, וְלַהֲגִיד לָנוּ עוֹד יוֹתֵר אֵת
הַשְּׂאֵלָה דְּעַל-פִּי הַיָּדוּעַ³ בְּתוֹרַת
הַחֲסִידוֹת שֶׁשְׁמוֹ שֶׁל כָּל דְּבָר
אֲשֶׁר יִקְרָאוּ לוֹ בְּלִשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ אֵינוֹ
עֲנִין חִיצוֹנִי בִּלְבַד אֶלָּא - מוֹרָה עַל
עֲנִינוֹ וְתוֹכְנוֹ הַפְּנִימִי, מוֹכֵן דָּוָה
שֶׁכָּל הַפָּרוֹת הָאֲדוּמוֹת בְּכָל הַשָּׁנִים
הַבָּאוֹת נִקְרְאוֹת עַל שְׁמוֹ שֶׁל
מֹשֶׁה, הוּא לְפִי שְׁזָה (הַשִּׁכּוֹת
לְמֹשֶׁה) הוּא עֲנִינָם וְתוֹכָנָם שֶׁל
כָּל הַפָּרוֹת הָאֲדוּמוֹת לֵאמֹר יוֹצֵא מִן הַכֹּל.
וְעַל-פִּי-זֶה צִרִיף לְהִבִּין עוֹד
יוֹתֵר זֶה שֶׁהַפָּרוֹת נִקְרְאוֹת עַל
שֵׁם מֹשֶׁה, הָרִי עֲשִׂית הַפָּרוֹת
הֵיטָה עַל-יְדֵי הַכֹּהֲנִים⁴ כַּמְפֹּרֶשׁ
בְּתוֹרָה וְגַם פָּרָה הָרֵאשׁוֹנָה
נַעֲשָׂתָה עַל-יְדֵי אֱלֹעֶזֶר
הַכֹּהֵן⁵, כַּכְתוּב בְּפֶרֶשׁת הַשְּׁבִיעִי
וּפִירֶשׁ "פָּרָה שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה"

בס"ד. שבת פרשת חוקת-בלק, י"ב תמוז, ה'תשכ"ט*

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה גו' זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה גו'
וַיִּקְחוּ אֵלָיךְ פָּרָה אֲדָמָה גו'¹, וּפִירֶשׁ
רִשְׁי וַיִּקְחוּ אֵלָיךְ, לְעוֹלָם הִיא נִקְרְאוֹת עַל שְׁמֶךְ,
פָּרָה שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה בְּמִדְבָּר. וְצִרִיף לְהִבִּין, הָרִי רַק
פָּרָה הָרֵאשׁוֹנָה עָשָׂה מֹשֶׁה, וְלָמָּה נִקְרְאוֹת כָּל
הַפָּרוֹת (שְׁמוֹנֶת הַפָּרוֹת שֶׁעָשׂוּ אַחֲרֵי-כֵן, וְגַם
פָּרָה הָעֲשִׁירִית שֶׁעָשָׂה מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ)² עַל שְׁמוֹ
שֶׁל מֹשֶׁה. וְלַהּוֹסִיף, דְּעַל-פִּי הַיָּדוּעַ³ שֶׁשְׁמוֹ שֶׁל
כָּל דְּבָר אֲשֶׁר יִקְרָאוּ לוֹ - מוֹרָה עַל עֲנִינָו
וְתוֹכְנוֹ, מוֹכֵן דָּוָה שֶׁכָּל הַפָּרוֹת נִקְרְאוֹת עַל שְׁמוֹ
שֶׁל מֹשֶׁה, הוּא לְפִי שְׁזָה (הַשִּׁכּוֹת לְמֹשֶׁה) הוּא

עֲנִינָם וְתוֹכָנָם. וְעַל-פִּי-זֶה צִרִיף לְהִבִּין עוֹד יוֹתֵר זֶה שֶׁהַפָּרוֹת נִקְרְאוֹת עַל שֵׁם
מֹשֶׁה, הָרִי עֲשִׂית הַפָּרוֹת הֵיטָה עַל-יְדֵי הַכֹּהֲנִים⁴ וְגַם פָּרָה הָרֵאשׁוֹנָה נַעֲשָׂתָה
עַל-יְדֵי אֱלֹעֶזֶר הַכֹּהֵן⁵, וּפִירֶשׁ "פָּרָה שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה" הוּא לְכַאוֹרָה רַק שֶׁנַּעֲשָׂתָה
עַל-פִּי הוֹרָאָתוֹ וְצִוּוּיָּו⁶], וּמֵהִי שִׁכּוֹתָן לְמֹשֶׁה, וְעַד שֶׁנִּקְרְאוֹת עַל שְׁמוֹ.

(ב) וְהָעֲנִין הוּא, דְּאֵיתָא ב'לְקוּטֵי תוֹרָה⁷, דְּהַטָּעַם עַל זֶה שֶׁב'פָּרָה אֲדוּמָה'
נֶאֱמַר "זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה" הוּא, לְפִי שְׁמִצּוֹת פָּרָה אֲדוּמָה הִיא
כָּללוֹת הַתּוֹרָה. וְלָכֵן, כְּמוֹ שֶׁהַתּוֹרָה נִקְרְאוֹת עַל שְׁמוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב⁸
זָכְרוּ תוֹרַת מֹשֶׁה עַבְדִּי⁹, כֵּן גַּם פָּרָה אֲדוּמָה, שֶׁהִיא כָּללוֹת הַתּוֹרָה, נִקְרְאוֹת
עַל שְׁמוֹ שֶׁל מֹשֶׁה¹⁰. וְלַכַּאוֹרָה יֵשׁ לְהוֹסִיף, דְּמָה שֶׁכְּתוּב ב'לְקוּטֵי תוֹרָה'

(*) המאמר הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א ויצא לאור בקונטרס חג הגאולה י"ב-י"ג תמוז - תשנ"א.* (1) פרשתנו (חוקת) יט, א-ב. (2) רמב"ם הל' פרה אדומה ספ"ג. (3) שעזיהו"א פ"א. וראה בארוכה תשובות וביאורים (קה"ת תשל"ד) סימן א (נדפס באג"ק ח"א ס"ע רפח ואילך). (4) רמב"ם הל' פרה אדומה פ"א הי"א. (5) פרשתנו יט, ג. (6) ע"ד פרה העשירית שיעשה מלך המשיח, שהפירוש (בפשטות) הוא לא שמשח עצמו יעשה (כי עשיית הפרה צריכה להיות ע"י כהן), אלא שתיעשה ע"פ הציווי שלו. (7) ריש פרשתנו (נו, א). (8) מלאכי ג, כב. (9) שבת פט, א. (10) ראה עד"ז כלי יקר כאן.

(*) ולהעיר, שמאמר זה שייך במיוחד לשנה זו (תשנ"א [בה"ל המאמר]) - שנת הצדיק להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א - כי בו מבואר המזמור תפלה למשה, מזמור צדיק שבתהלים.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 וְלִכְאוּרָה יֵשׁ לְהוֹסִיף, דְּמָה שֶׁתּוֹב בְּלִקוּטֵי תוֹרָה שֶׁמִּצְוֹת
2 פָּרָה אֲדוּמָה הִיא כָּלִלוֹת הַתּוֹרָה, כְּנוֹכַח לַעֲלֵל הַכְּנָה הִיא
3 בְּעֵיקָר לְמִצְוֹת הַתּוֹרָה הֵינּוּ שִׁמְצוּת פָּרָה אֲדוּמָה הִיא עֵינִין כִּלְלִי
4 הַכּוֹלֵל בְּתוֹכָהּ אֶת הַתּוֹכֵן וְהַעֲנִיין שֶׁל כָּל הַמִּצְוֹת [פְּמוֹכֵן מִהֶבְאוֹר
5 בְּלִקוּטֵי תוֹרָה שֶׁם¹¹, דְּזָה
6 שֶׁמִּצְוֹת פָּרָה אֲדוּמָה הִיא
7 כָּלִלוֹת הַתּוֹרָה הוּא, כִּי יִסּוֹד
8 כָּל הַמִּצְוֹת הוּא רְצוּא
9 וְשׁוֹב, וּפָרָה אֲדוּמָה הִיא
10 עֵינִין רְצוּא וְשׁוֹב על חֵיוֹת
11 הַקּוֹדֵשׁ (מַלְאֲכִים) שֶׁל הַמֵּרְכָבָה
12 הָעֲלִיוֹנָה נֹאמַר שֶׁהֵן רְצוֹת רְצוּא
13 וְשׁוֹב. וגַּם בַּעֲבוּרֵת ה' שֶׁל כָּל יְהוּדֵי
14 צִירִין לְהִיטֵב שִׁלּוּב בֵּין ה"רְצוּא",
15 הַתְּשׁוּקָה וְהַשְׁאִיפָה לְדַבּוֹק בָּהּ בַּתְּכִלִּית
16 הַדְּבִיקוּת עַד כְּדֵי כִלּוֹת הַנֶּפֶשׁ, וּבֵין
17 ה'שׁוֹב' שֶׁל חֵיי הַנִּשְׁמָה בְּגוֹף כְּדֵי
18 שִׁיכּוֹל לַעֲסוֹק בַּתּוֹרָה וּמִצְוֹת כְּנִשְׁמָה
19 בְּגוֹף בְּעוֹלָם הַזֶּה וְלֹא לְבּוֹא לִידֵי כִלּוֹת
20 הַנֶּפֶשׁ בַּפּוֹעַל, וְעַל כֵּן מְבּוֹאֵר בְּלִקוּטֵי
21 תּוֹרָה פֶּרֶשׁת חוֹקֶת שֶׁבִּמְעַשֶׂה הַפָּרָה
22 הָאֲדוּמָה יֵשׁ שִׁלּוּב שֶׁל רְצוּא וְשׁוֹב
23 (וְלִדְגּוּמָא שִׁישׁ בָּהּ גַּם מִים הַמִּסְמָלִים
24 אֶת ה'שׁוֹב' וגַּם אֵשׁ הַמִּסְמָלֵת אֶת
25 ה'רְצוּא') וְלִכֵּן נֹאמַר בָּהּ "זֹאת חוֹקֶת
26 הַתּוֹרָה", כִּי עֵינִין ה'רְצוּא וְשׁוֹב' צִירִין
27 לְהִיטֵב כִּלְלֵי עֵינֵי הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת.
28 וְעַל-פִּי-זֶה כָּלִלוֹת מִצְוֹת
29 הַתּוֹרָה שֶׁיִּכּוֹת לְמֹשֶׁה (וְלֹא רַק
30 הַתּוֹרָה שִׁיכַח לְמֹשֶׁה).
31 וַיֵּשׁ לְבָאֵר זֶה עַל-פִּי מֹה
32 שֶׁתּוֹב בְּתַנְיָא¹² דְּהִטְעַם
33 הַפְּנִימִי עַל זֶה שֶׁצִּוָּה מֹשֶׁה
34 רַבְּנֵינוּ לְדוֹר שֶׁנִּכְנְסוּ לְאֶרֶץ
35 לְקָרוֹת קְרִיאַת-שְׁמַע פְּעָמִים כָּכָל יוֹם כְּדֵי לְקַבֵּל עַל עַצְמָם
36 מְלָכוּת שְׁמִים בְּמִסְרֵת-נֶפֶשׁ וְלִהְיוֹת נֹאמְנִים לְקוֹדֵשׁ בְּרוּךְ הוּא גַּם אִם
37 לֹשֶׁם כִּי יִצְטָרְכוּ לְמַסּוֹר אֶת נִפְשָׁם (אֶף שֶׁהִבְטִיחַ לָהֶם פְּחָדְדָם
- וּמִוֶּרְאֵכֶם יִתֵּן ה' וְגו'¹³ וְכִיוֹן שֶׁל הָאוֹמוֹת יִפְחֹד מִפְּנֵיהֶם, לִשְׁמָה מֶה
הִיוּ זָקוּקִים לְמִסְרֵת נֶפֶשׁ, וְהָיָה לֹא יִיתְכֵּן שְׁמִישׁוֹ יֹאֲלֵץ אוֹתָם לַעֲשׂוֹת מִשְׁהוֹ
נֶגֶד מְלָכוּת שְׁמִים וְלִכֵּן עָלֵיהֶם לְהִיטֵב מוֹכֵנִים לְמִסְרֵת נֶפֶשׁ) הוּא מְפָנִי
שְׁקִיּוֹם הַתּוֹרָה-וּמִצְוֹת תְּלוּי בְּזִכְרֵת עֵינִין הַמִּסְרֵת-נֶפֶשׁ תָּמִיד
זֶה הַתּוֹכֵן שֶׁל קְרִיאַת-שְׁמַע וְלִכֵּן צִירִין
לְקָרוֹר קְרִיאַת שְׁמַע פְּעָמִים כָּכָל יוֹם
וְכַפִּי שְׁמִישׁוֹ בְּתַנְיָא שֶׁם שְׁעִינִין
הַמִּסְרֵת נֶפֶשׁ צִירִין לְהִיטֵב "קְבוּעַ בְּלִבּוֹ
תָּמִיד מִמֶּה, יוֹמָם וְלֵילָה, לֹא יִמָּשׁ
מִזִּכְרוֹנוֹ כִּי בּוֹה יוֹכֵל לַעֲמוֹד נֶגֶד יִצְרוֹ
לְנַצּוֹ תָּמִיד כָּכָל עַת וּבְכָל שְׁעָה...".
וַיֵּשׁ לֹמַר, דְּזֶה שְׁמִישׁוֹ דְּרִיקָא
צִוָּה זֶה אֶת הַצּוֹרֵךְ לְזִכּוֹר תָּמִיד אֶת
עֵינִין הַמִּסְרֵת נֶפֶשׁ לְדוֹר שֶׁנִּכְנְסוּ
לְאֶרֶץ הוּא, כִּי מִסְרֵת-נֶפֶשׁ
הוּא עֵינִין הַבִּיטוּל שֶׁל הַמִּצְוֹת
הָאִישִׁית, וְכִינֵן שֶׁהָאֵדָם מִצַּד עַצְמוֹ
הוּא מְצִיאֹת עִם תְּחִינָת יִישׁוּת
עַצְמִית (הִיפֹךְ עֵינִין הַבִּיטוּל),
וְאִם כֵּן עֵינִין הַמִּסְרֵת נֶפֶשׁ הִיא הִיפֹךְ
טְבָעוֹ לִכֵּן בְּכַדִּי שְׁעִינִין
הַמִּסְרֵת-נֶפֶשׁ יִהְיֶה אֲצִלוֹ
בְּגִילּוּי וּבְאֹפֶן שֶׁיִּהְיֶה קְבוּעַ
בְּלִבּוֹ תָּמִיד מִמֶּשׁ יוֹמָם
וְלֵילָה, לֹא יִמָּשׁ מִזִּכְרוֹנוֹ¹⁴
כִּלְשׁוֹן סֵפֶר הַתְּנִיָּא, צִירִין לָזֶה
נְתִינָת כַּח מִיּוּתָדָת. וְהַנְּתִינָת
כַּח' הוּא לְמַסּוֹר אֶת הַנֶּפֶשׁ לְמַעַן
הַקּוֹדֵשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמִירוֹת שֶׁהִדְבִּיר הוּא
בְּנִיגוּד לְטַבַּע הָאָדָם הוּא עַל-יְדֵי
מֹשֶׁה, כִּי מֹשֶׁה הוּא עֵינִין
הַבִּיטוּל, כִּפִּי שֶׁאִמַּר עַל עַצְמוֹ
וְנִחְנֵנוּ מִשְׁה וְאֵהָרָן מֶה¹⁵ כְּלוּם.
וְלִכֵּן עַל-יְדֵי שְׁמִישׁוֹ שְׁעִינֵינוּ
לְדוֹר הַמִּצְוֹת צִוָּה¹⁶ שֶׁנִּכְנְסוּ לְאֶרֶץ לְקַבֵּל עָלֵיהֶם
(פְּעָמִים כָּכָל יוֹם) מְלָכוּת שְׁמִים בְּמִסְרֵת-נֶפֶשׁ, עַל-יְדֵי-זֶה
נִתֵּן לָהֶם לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל בְּדוֹר שֶׁנִּכְנְסוּ לְאֶרֶץ (וְכֵן לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל בְּדוֹרוֹת הַבָּאִים

(11) נו, ב ואילך. (12) ספכ"ה. (13) עקב יא, כה. (14) לשון אדה"ז בתניא שם. (15) בשלח טז, ח. (16) ע"פ מ"ש בפנים יומתק לשון אדה"ז בתניא שם "למה ציוה משה רבינו ע"ה במשנה תורה לדור שנכנסו לארץ כו'" – ולכאורה הול"ל "למה נצטוה הדור שנכנסו לארץ כו'", ומה נוגע בזה שהציווי הי' ע"י משה רבינו ושהציווי נאמר במשנה תורה? וע"פ מ"ש בפנים יש לומר שבזה מרמז שהכח על זכירת המס"נ הוא ממש. ובכדי להדגיש זה עוד יותר מוסיף "במשנה תורה" – שמשנה תורה אמר משה לא רק בתור שליח אלא מפי עצמו (מגילה לא, ב וראה פירש"י שם), היינו שזה נתעצם בהשגתו (ראה לקו"ת שה"ש כ, ג).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 על-ידי נשיא הדור בכל דור, כפי שיובא להלן) הפך לזכור תמיד ענין
2 המסירת-נפש שלהם.
3 וזהו גם פירוש מאמר חכמינו ז"ל לגבי פרה אדומה "לעולם היא
4 נקראת על שמך", על שם משה, כי קיום התורה ומצותיה
5 נדפרה אדומה היא כללות
6 התורה ומצות כנוכר לעיל, ולכן
7 נאמר בה "זאת חוקת התורה" [תלוי
8 בזכירת ענין המסירת-נפש,
9 כמובא לעיל מספר התניא והפך
10 לזכור תמיד ענין המסירת-
11 נפש הוא על-ידי משה, ועל-
12 ידי האתפשטותא דמשה
13 שבכל דור¹⁷, כמובא בזהר שכל
14 דור ודור יש ראשי בני ישראל
15 שהנשמה שלהם היא התפשטות
16 מנשמתו של משה רבינו עד לכ"ק
17 מו"ח אדמו"ר הרבי הרי"צ,
18 חתנו של הרבי נשיא דורנו בעל
19 השמחה והגאולה שיצא
20 ממאסרו ברוסיה הסובייטית בימים
21 י"ב-י"ג תמוז (בשנת תרפ"ז) שבדורנו
22 הוא הנותן את הכוח לכך.
23 ויש לומר, דעל-ידי שעבודתו
24 של נשיא דורנו הרבי הרי"צ
25 עצמו בכל מושג שלוש שנות
26 נשיאותו¹⁸ בין השנים תר"פ-תר"ש
27 היתה במסירת-נפש בגילוי,
28 לכן ה'נתינת כח' שהוא משפיע
29 על כל אנשי הדור על זכירת
30 המסירת-נפש מאתפשטותא
31 דמשה שבדורנו - הוא בגילוי
32 עוד יותר.
- 1 זה נתן להם הפך לזכור תמיד ענין המסירת-
2 נפש שלהם. וזהו "לעולם היא נקראת על
3 שמך", כי קיום התורה ומצותיה [דפרה אדומה
4 היא כללות התורה ומצות] תלוי בזכירת ענין
5 המסירת-נפש, והפך לזכור תמיד ענין המסירת-
6 נפש הוא על-ידי משה, ועל-ידי האתפשטותא
7 דמשה שבכל דור¹⁷, עד לכ"ק מו"ח אדמו"ר
8 נשיא דורנו בעל השמחה והגאולה. ויש לומר,
9 דעל-ידי שעבודתו של נשיא דורנו בכל מושג
10 שלוש שנים שנות נשיאותו¹⁸ היתה במסירת-נפש
11 בגילוי, לכן ה'נתינת כח' על זכירת המסירת-
12 נפש מאתפשטותא דמשה שבדורנו - הוא
13 בגילוי עוד יותר.
- 1 וזהוסיף, דמהבאורים בזה שמצות פרה
2 אדומה היא כללות כל התורה
3 [שלכן נאמר בה זאת חקת התורה] הוא¹⁹, כי
4 היסוד דכל המצות הוא שהם חוקה. הינו
5 שהמצות הם רצון העליון שלמעלה מהשכל,
6 ולכן גם קיומם צריך להיות בדרך קבלת עול,
7 חוקה²⁰ חקקתי גזרה גזרתי. ועל-פי-זה יובן
8 עוד יותר²¹ זה שפדה אדומה נקראת על שמו
9 של משה, כי בכדי שקיום כל המצות (הגם
10 שיש עליהם טעם)²² יהיה באופן ד"זאת חקת התורה" הוא על-ידי שהתורה
- 1 מהשכל וההיגיון. הינו שהמצות
2 הם רצון העליון רצונו של
3 הקדוש ברוך הוא שלמעלה
4 מהשכל, ולכן גם קיומם
5 צריך להיות לא רק במידה שהשכל
6 וההיגיון מחייבים אלא בדרך
7 קבלת עול, מתוך ביטול המציאות
8 האישית ולמעלה ממה שמתחייב על-
9 פי טעם ודעת כפי שמקיימים גזירה
10 ופקודה, ובלשון חכמינו ז"ל
11 חוקה²⁰ חקקתי גזרה גזרתי
12 "ואין לך רשות להרהר אחריה" אלא
13 חובה לקיימה.
- 1 ועל-פי-זה לפי ההסבר האמור
2 שפרה אדומה היא מצווה כללית כי
3 היא מצווה של 'חוקה' וענין זה הוא
4 הבסיס לכל המצוות יובן עוד
5 יותר²¹ זה שפדה אדומה
6 נקראת על שמו של משה,
7 כמובא לעיל כי בכדי שקיום כל
8 המצות (הגם שיש עליהם
9 טעם)²² יהיה באופן ד"זאת
10 חקת התורה" מתוך קבלת עול
11 כפי שמקיימים מצוות שהן "חוק"
12 למעלה מטעם ודעת הוא על-ידי

(17) תקו"ז תס"ט (קיב א. קיד, א. 18) ב' ניסן תר"פ - יו"ד שבט ה'ש"ת. וראה לקו"ש ח"ח ע' 303 ואילך. (19) ראה לקו"ש ח"ד ע' 1056. ובכ"מ. (20) תנחומא פרשתנו ג. שם ח. במדב"ר ריש פרשתנו. ועוד. (21) היתרון בהביאור דלקמן הוא, כי מזה שפרה אדומה (שהוא כללות התורה) נקראת על שמו של משה, משמע, שהמצוות עצמם שייכים למשה, ולפי הביאור דלעיל שהשייכות למשה הוא מצד ענין המס"נ, אין זה נוגע להמצוות עצמם, כי זה שקיום התומ"צ תלוי בזכירת ענין המס"נ הוא "כי בזה יוכל לעמוד נגד יצור" (תניא ספכ"ה), משא"כ זה שקיום המצוות צ"ל (בקב"ע) מפני הציווי הו"ע שנוגע לקיום המצוות עצמם. ויתירה מזה יש לומר להביאור דלקמן, שהשייכות דמצוות למשה היא לא רק בנוגע לקיום המצוות אלא גם בנוגע המצוות עצמם. דזה שגם לאחר שהמצוות (רצונו ית') נמשכו בתורה (חכמה) נרגש שהם רצון שלמעלה מהחכמה הוא, כי החכמה (תורה) שבה נמשך הרצון דמצוות היא תורת משה עבדי. (22) גם המצוות דחוקים. שהרי אינם היפך השכל לגמרי כפרה אדומה (ראה סה"מ תרכ"ט ע' רלז [בהוצאת תשנ"ב ע' רנח] ובכ"מ), ובערך החוקה דפרה אדומה - גם המצוות דחוקים הם מובנים קצת.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 שֶׁהַתּוֹרָה (וּמִצְוֹתֶיהָ), גַּם לְאַחֲרֵי שְׁנֵת־לִבְשָׁה בְּחֻמָּה וְשָׂכָל, 2 נִקְרָאת עַל שְׁמוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, שֶׁעֲנִינוּ הוּא בִּיטוּל, כְּמוֹכָא לַעֲלִי, 3 כְּלִשּׁוֹן הַפְּסוֹק הַאוֹמֵר עַל כָּל הַתּוֹרָה (וְהַמִּצְוֹת) תּוֹרַת מֹשֶׁה עֲבָדִי, 4 וְעַל־יְדִי־יָהּ שֶׁגַּם כִּפִּי שֶׁהַתּוֹרָה נִתְּלַבְּשָׁה בְּשָׂכָל עֲדִינן הִיא 'תּוֹרַת מֹשֶׁה' 5 שְׁעִינֵנו בִּיטוּל יִשְׁנָה הַנְּתִינָת 6 כְּחִ' לְכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל (עַל־ 7 יְדֵי בְּחִינַת מֹשֶׁה שְׁבוֹ²³ 8 כְּמוֹכָא בִּסְפָר הַתְּנִיָּא שֶׁכָּל נֶפֶשׁ וְנֶפֶשׁ 9 מִבֵּית יִשְׂרָאֵל יֵשׁ בָּהּ מִבְּחִינַת מֹשֶׁה 10 רַבִּינוּ עַל־יֶדֶי־הַשְּׁלוֹם, כִּי הוּא מִשְׁבַּעַה 11 רוּעִים הַמְּמַשִּׁיכִים חַיִּית וְאַלּוּהוֹת 12 לְכָללֹת נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, שְׁלֹכָן נִקְרָאִים 13 בְּשֵׁם "רוּעִים". וּמֹשֶׁה רַבִּינוּ עַל־יֶדֶי 14 הַשְּׁלוֹם הוּא כְּלָלוֹת כּוֹלֵם, וְנִקְרָא רַעֲיָא 15 מִהֵמָּנָא... וְעוֹד זֹאת יֵתֵר עַל כֵּן, בְּכָל 16 דְּרוֹר וְדוֹר יוֹרְדִין נִיצוֹצִין מִנִּשְׁמַת מֹשֶׁה 17 רַבִּינוּ עַל־יֶדֶי־הַשְּׁלוֹם וּמִתְּלַבְּשִׁין בְּגוֹף 18 וְנֶפֶשׁ שֶׁל חֻמֵּי הַדּוֹר עֵינֵי הַעֲדָה, לְלַמֵּד 19 דַּעַת אֶת הָעַם וְלִידַע גְּדוּלַת ה' וְלַעֲבֹדוּ 20 בְּלֹב (וְנֶפֶשׁ) שְׁקִיּוֹם הַמִּצְוֹת שְׁלֹ 21 שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל יִהְיֶה 22 בְּבִיטוּל דְּקַבְּלַת־עוֹל, קִיּוֹם 23 מִצְוֹת פָּרָה אֲדוּמָה, שְׁבִיחִיתָה 24 "חֻק" שֶׁלֹּמְעֵלָה מִהַדַּעַת קִיּוֹמָה הוּא 25 מִתּוֹךְ בִּיטוּל הַמִּצְוֹת הָאִשִּׁית וְקַבְּלַת 26 עוֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם, כְּמוֹכָן מִכָּךְ שֶׁעַל 27 פָּרָה אֲדוּמָה נֶאֱמַר זֹאת חֻקַּת 28 הַתּוֹרָה. 29 (ג) וְהִנֵּה אֵימָה מוֹכָא בְּמִדְרָשׁ²⁴ 30 עַל הַפְּסוֹק וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ אֶל 31 מֹשֶׁה רַבִּינוּ פָּרָה אֲדוּמָה, אֲמַר לוֹ 32 הַקֶּבֶ"ה לְמֹשֶׁה, לָךְ אֲנִי מְגַלָּה 33 טַעַם פָּרָה, אֶת הַטַּעַם הַכְּמוֹס 34 וְהַנִּסְתָּר שֶׁל מִצְוֹת פָּרָה אֲדוּמָה אֲכַל 35 לְאַחֵר - חֻקָּה בִּיחַס לְכָל שָׂאֵר בְּנֵי 36 יִשְׂרָאֵל זֶה מִצְוֹתָ שֶׁל 'חֻק' וְגִזְרֵהּ 37 לְמַעַל מִטַּעַם וְדַעַת. וְצָרִיךְ 38 לְהַבִּין, דְּבִינֵן שְׁמֹשָׁה רַבִּינוּ 39 עֲצֻמוֹ הַשִּׁיג הַטַּעַם דְּכָל 40 הַמִּצְוֹת, גַּם הַטַּעַם דְּמִצְוֹת פָּרָה אֲדוּמָה וּלְבִינֵי גַם פָּרָה אֲדוּמָה 41 הִיא מִצְוֹתָ שִׁישׁ לֵה טַעַם הַמּוֹכָן בְּשָׂכָל, אֵיךְ נִמְשָׁךְ עַל־יְדֵי הַנְּתִינָת

(23) תניא רפ"ב. (24) במדב"ר פרשתנו פי"ט, ו. תנחומא פרשתנו ח. (25) ראה תו"מ סה"מ תמוז ס"ע יד ואילך (וראה גם שם כסלו ס"ע קסד ואילך). שם ניסן ע' קמג ואילך.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 דְּמִצְוֹת פָּרָה אֲדוּמָה הוּא בְּחֻמָּתוֹ יִתְבָּרַךְ (חֻמָּה דְּאֲצִילוֹת
- 2 הַחֻמָּה הַעֲלִינָה כִּי שְׂחִיא מֵאִירָה בְּעוֹלָם הָאֲצִילוֹת) וְלֹא נִמְשָׁךְ כָּלָל
- 3 בְּשִׁכְל הַנִּבְרָאִים אֲבָל גַּם בְּמִצְוֹת שֶׁל 'חֻקִּים' יֵשׁ טַעַם בְּחֻמָּה הַעֲלִינָה.
- 4 וְזֶה שְׂמִשָּׁה הַשִּׁיג טַעַם פָּרָה, הוּא לִפִּי שָׁגַם בְּהִיּוֹתוֹ לְמִטָּה
- 5 כְּנִשְׁמָה בְּגוֹף בְּעוֹלָם הַזֶּה הָיָה
- 6 בְּחִינַת חֻמָּה דְּאֲצִילוֹת 1 אֲדוּמָה הוּא בְּחֻמָּתוֹ יִתְבָּרַךְ (חֻמָּה דְּאֲצִילוֹת)
- 7 בְּגִילוי²⁶]. 2 וְלֹא נִמְשָׁךְ כָּלָל בְּשִׁכְל הַנִּבְרָאִים. וְזֶה שְׂמִשָּׁה
- 8 וְזֶהוּ הַמִּשְׁמָעוֹת שֶׁל הָאִמּוֹר לַעֲלִי 3 הַשִּׁיג טַעַם פָּרָה, הוּא לִפִּי שָׁגַם בְּהִיּוֹתוֹ לְמִטָּה
- 9 שְׁבִכָל הַמִּצְוֹת מִכָּל הַסּוּגִים, הֵן 4 הָיָה בְּחִינַת חֻמָּה דְּאֲצִילוֹת בְּגִילוי²⁶].
- 10 'עֲרוֹת', הֵן 'חֻקִּים' וְהֵן 'מִשְׁפָּטִים' 5 וְזֶהוּ שְׁבִכָל הַמִּצְוֹת יִשְׁגָּם שְׁנֵי הָעֲנִינִים
- 11 יִשְׁגָּם שְׁנֵי הָעֲנִינִים דְּ'חֻקִּים' 6 דְּ'חֻקִּים' וּמִשְׁפָּטִים, שְׂמִצָּד הָרָצוֹן דְּמִצְוֹת
- 12 שֶׁלֹּמַעֲלָה מִטַּעַם וְדַעַת וּמִשְׁפָּטִים 7 – כָּל הַמִּצְוֹת הֵם חֻקִּים, וְקִיּוּמָם צָרִיךְ לִהְיוֹת
- 13 הַמּוֹבְנִים בְּשִׁכְל, שְׂמִצָּד הָרָצוֹן 8 בְּדֶרֶךְ קִבְלַת עוֹל, חוֹקָה חֻקָּתִי גְּזֵרָה גְּזֵרָתִי.
- 14 דְּמִצְוֹת כִּפִּי שֶׁהַמִּצְוֹת הֵן מִצָּד הָרָצוֹן 9 וּמִצָּד הָעֲנִינִי דְּטַעַמִּי הַמִּצְוֹת – כָּל הַמִּצְוֹת הֵם
- 15 הַעֲלִיּוֹן - כָּל הַמִּצְוֹת הֵם 10 מִשְׁפָּטִים, וְקִיּוּמָם צָרִיךְ לִהְיוֹת (גַּם) מִצָּד הַטַּעַם.
- 16 חֻקִּים, וְקִיּוּמָם צָרִיךְ לִהְיוֹת 11 וְעַל-יָדֵי שְׂמִשָּׁה יָדַע הַטַּעַם דְּמִצְוֹת פָּרָה, קָיָם גַּם
- 17 בְּדֶרֶךְ קִבְלַת עוֹל, מִתּוֹךְ בִּיטוּל 12 מִצְוָה זֹאת מִצָּד הַטַּעַם [מֵה-שְׂאִינִין-כֵּן בְּכָל אֶחָד,
- 18 לְרַצוֹן הַעֲלִיּוֹן, כִּפִּי שְׂמִקְיָמִים צִוּוּ 13 קִיּוּם מִצְוֹת פָּרָה אֲדוּמָה מִצָּד הַטַּעַם הוּא²⁷ זֶה
- 19 שְׁהוּא בְּגֵדֵר חוֹק, וּבִלְשׁוֹן חֻמָּתוֹ ז"ל 14 שְׂמִתְבּוֹנֵן שָׁגַם מִצְוָה זֹאת לֹא טַעַם]. וְעַל-פִּי-זֶה
- 20 חוֹקָה חֻקָּתִי גְּזֵרָה גְּזֵרָתִי. 15 יוֹכֵן בְּפִשְׁטוֹת שָׁגַם אֲצֵל מִשָּׁה לֹא הָיָה חֶסֶר
- 21 וּמִצָּד הָעֲנִינִי דְּטַעַמִּי הַמִּצְוֹת 16 חֶסֶת-וְשִׁלּוּם קִיּוּם הַמִּצְוֹת בְּאֻפֵּן דְּ"חוֹקָה חֻקָּתִי
- 22 כִּפִּי שִׁירְדוּ וְתִלְבְּשׁוּ בְּשִׁכְל אֲנוּשֵׁי - 17 גְּזֵרָה גְּזֵרָתִי", כִּי עֲנִינִי זֶה שְׁבִקְיָמִים הַמִּצְוֹת הוּא
- 23 כָּל הַמִּצְוֹת הֵם מִשְׁפָּטִים 18 מִצָּד הָרָצוֹן דְּמִצְוֹת. אֲבָל בְּאֻר זֶה צָרִיךְ לְבֹאֹר
- 24 הַמּוֹבְנִים בְּשִׁכְל, וְקִיּוּמָם צָרִיךְ 19 נֹסֶף, כִּי הִיתְרֹן דְּמִצְוֹת פָּרָה אֲדוּמָה לְגַבִּי כָּל
- 25 לִהְיוֹת (לֹא רַק מִתּוֹךְ קִבְלַת עוֹל אֲלֹא 20 הַמִּצְוֹת הוּא, שְׁבִכָל הַמִּצְוֹת הַטַּעַם שְׁבִקְיָמִים מַעֲלִים
- 26 גַּם) מִצָּד הַטַּעַם. וְעַל-יָדֵי 21 עַל הָרָצוֹן, וּבְמִצְוֹת פָּרָה אֲדוּמָה שְׂאִין עָלֶיהָ טַעַם
- 27 שְׂמִשָּׁה יָדַע הַטַּעַם דְּמִצְוֹת 22 (בְּשִׁכְל הָאֲדָם) הָרָצוֹן הוּא בְּגִילוּי. וְיִפְרֹשׁ "זֹאת
- 28 פָּרָה, כֹּאמּוֹר שֶׁ" אִמֹר לוֹ "לֹךְ אֲנִי 23 חֻקַּת הַתּוֹרָה" הוּא, שְׁכָל מִצְוֹת הַתּוֹרָה הֵם חוֹקָה
- 29 מְגַלָּה טַעַם פָּרָה", קָיָם גַּם מִצְוָה 24 כֹּמוֹ פָּרָה אֲדוּמָה]. וּמִזֶּה שְׂנֵאָמֵר וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ,
- 30 זֶה שֶׁל פָּרָה אֲדוּמָה מִצָּד הַטַּעַם 25 דִּהְפָּרָה נִקְרָאת עַל שְׂמֹו שֶׁל מִשָּׁה, מִשְׁמַע, דְּעֲנִינִי
- 31 [מֵה-שְׂאִינִין-כֵּן בְּכָל אֶחָד 26 הַמִּיּוֹתֵד שְׂבִקְיָמִים הַמִּצְוֹת פָּרָה אֲדוּמָה, שֶׁחֻקָּה שְׂבִיָּה
- 32 מִיִּשְׂרָאֵל, מִלְּבַד מִשָּׁה עֲצֻמוֹ, קִיּוּם 27 (רָצוֹן לְמַעְלָה מִטַּעַם) הוּא בְּגִילוּי, הוּא גַּם לְגַבִּי
- 33 מִצְוֹת פָּרָה אֲדוּמָה מִצָּד 28 מִשָּׁה, וְלִכְאוּרָה, כִּיִּן שְׂמִשָּׁה יָדַע טַעַם פָּרָה, מֵהוּ
- 34 הַטַּעַם הוּא²⁷ לֹא בְּהִבְנָה וְהִשְׁגָּה 29 הַחִילּוּק לְגַבִּי מִשָּׁה בֵּין מִצְוֹת פָּרָה אֲדוּמָה לְכָל
- 35 שֶׁל הַטַּעַם בְּאוֹפֵן הַמּוֹבֵן בְּשִׁכְלוֹ שֶׁהָיָה 30 הַמִּצְוֹת.
- 36 לְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵין הַטַּעַם מּוֹבֵן וּמוֹשָׁג 31 מִשְׁמָעוֹת.
- 37 אֲלֹא עַל-יָדֵי זֶה שְׂמִתְבּוֹנֵן שָׁגַם 32 מִשְׁמָעוֹת, מִלְּבַד מִשָּׁה עֲצֻמוֹ, קִיּוּם
- 38 מִצְוָה זֹאת מִצְוֹת פָּרָה אֲדוּמָה יֵשׁ 33 מִצְוֹת פָּרָה אֲדוּמָה מִצָּד
- 39 לֹא טַעַם עַל פִּי שִׁכְל, הַטַּעַם 34 הַטַּעַם הוּא²⁷ לֹא בְּהִבְנָה וְהִשְׁגָּה
- 40 שְׁנִתְגַּלָּה לְמִשָּׁה רִבִּינוֹ]. 35 שֶׁל הַטַּעַם בְּאוֹפֵן הַמּוֹבֵן בְּשִׁכְלוֹ שֶׁהָיָה

(26) ראה לקו"ת נצבים מט, ב. ובכ"מ. (27) ראה עד"ז תו"מ סה"מ ניסן שם.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 (ד) ויובן זה בהקדים מה שכתוב²⁸ בתהילים תפלה
2 למִשָּׁה. וְאִיתָא מובא על כך בזהר²⁹ ש'תפלה למִשָּׁה' היא
3 תפלת עשיר³⁰ בשונה מ'תפלה לעני' האמורה בפסוק אחר (ומבואר
4 בחסידות ש'תפלה לעני' היא מתוך מרידות על הריחוק מאלוקות, ותפילת
5 עשיר מתוך קירבה לאלוקות).
6 וְלִהְיֵיר מִמָּה שָׁאָמַר כ"ק (ד) ויובן זה בהקדים מה שכתוב²⁸ תפלה
7 מו"ח אדמו"ר בעל הגאולה למִשָּׁה. וְאִיתָא בזהר²⁹ ש'תפלה
8 שיצא ממאסר בימים י"ב"ג תמוז
9 (בשנת תרפ"ז) בשיחתו
10 ה'ידועה'³¹, שהמזמור 'תפלה
11 למִשָּׁה' שָׁנָה לְהַגְאוּלָּה של
12 דיי"ט פסלו היום שבו (בשנת
13 תקנ"ט) אדמו"ר חזקן יצא ממאסרו
14 [פ'ידוע ש'אדמו"ר חזקן היה
15 אומר תמיד וכן בעת מאסרו פסלו
16 יום שיעור תהלים כמו
17 שָׁנָה לְיָמֵי הַחֹדֶשׁ³²,
18 וכיון שהמזמור 'תפלה
19 למִשָּׁה' התחלת פרק צ' בתהילים
20 הוא התחלת שיעור תהלים
21 ה'חדש' דיום הי"ט לחודש,
22 הרי אומר ביום גאולתו
23 (י"ט פסלו) מזמור זה].
24 דְּמִזָּה מדברי הרבי הרי"צ על
25 הקשר של 'תפילה למשה' ליי"ט
26 כסלו מובן, ש'מזמור זה שָׁנָה
27 גם להגאולה דיי"ב וי"ג
28 תמוז, הגאולה דנשיא דורנו
29 הרבי הרי"צ שהוא מְלֵאָה
30 מקומו ש'ל אדמו"ר חזקן בעל
31 הגאולה דיי"ט פסלו.
32 [ובפ'רט בשנה זו³³, שבי"ב
33 תמוז, יום ההולדת דבעל
34 הגאולה, הוא התחלת שנת
35 ה'צדי"ק השנה התשעים דבעל
36 הגאולה, שנולד ב"ב תמוז בשנת
37 תר"מ ובו מתחילים לומר
- מזמור צדי"ק שבתהלים לפי המנהג לומר בכל יום את הפרק
המתאים למספר השנים (למשל, מי שמלאו לו י"ג שנים ונכנס לשנתו
הארבע-עשרה אומר פרק י"ד) - הוא המזמור 'תפלה למִשָּׁה'.
וְהָיָה עֲנִינוּ וְתוֹכְנוּ דְּמִזְמוֹר זֶה הוּא 'תפלה למִשָּׁה'
[דְּהָעֲנִינִים הַבָּאִים בְּהַמְשָׁךְ
הַמְזְמוֹר (לְאַחֲרֵי הַתְּבוּת
הַמִּילִים 'תפלה למִשָּׁה' איש
הָאֱלָקִים) הֵם הָעֲנִינִים
שֶׁמִּשָּׁה אָמְרָם בְּתַפְלָתוֹ
(עֲנִינִים פְּרֻטִּים), אֲכַל
עֲנִינוּ וְהוֹחֵן הַכִּלְי דְּהַמְזְמוֹר
כֻּלּוֹ] [שֶׁהוּא גַם שְׁמוֹ
דְּהַמְזְמוֹר וְהִי יָדוּעַ שְׁמוֹ שֶׁל
כָּל דָּבָר מְלֻמָּד עַל תּוֹכְנוֹ] הוּא
'תפלה למִשָּׁה'. דְּתַפְלָה
לְמִשָּׁה' הִיא תַּפְלַת עֲשִׂיר
(פְּנ"ל) שִׁישׁ לֵה יִתְרוֹן וּמַעֲלָה עַל
"תפלה לעני". וְמִזָּה מוֹבָן,
שֶׁהַשְּׂכִיחוֹת דְּהַמְזְמוֹר "תפלה
למשה" לְהַגְאוּלָּה דִּי"ט פִּסְלוֹ
וְדִי"ב תְּמוֹז הִיא בְּעִיקָר
מִצַּד עֲנִינוּ דְּכִלְלוֹת הַמְזְמוֹר
- תַּפְלָה לְמִשָּׁה, תַּפְלַת
עֲשִׂיר, כְּדִלְקָמֶן סְעִיף יג
(וְלֹא כִּלְכֵךְ בְּגִלְל פֻּרְט מְסוּיִם
בְּמִזְמוֹר זֶה).
(ה) ויובן זה בהקדים הדייק
דְּאִדְמוּ"ר (מַהוּרְש"ב)
נִשְׁמָתוֹ-עֵדֶן הַמְדִּיק בְּפִסְק וְשׁוֹאֵל
בְּמִאֲמָרוֹ דְּבוֹרֵי-הַמִּתְחִיל
- 28 תהלים צדי"ק, א. * (29 ראה זח"א קסח, ב. 30) ראה גם נדרים לח, א שמשה הי' עשיר. (31) דליל כ' כסלו תרצ"ד
(לקו"ד כרך א צז, א ואילך). (32) לקו"ד שם. וכן נהגו הנשיאים שלאחריו, ממלאי מקומו - מכתב כ"ק מו"ח אדמו"ר,
נדפס ב"קובץ מכתבים" שבסו"ס תהלים אהל יוסף יצחק (ע' 200). אג"ק שלו ח"ג ע' תעג ואילך. (33) תשכ"ט, שנת אמירת
מאמר זה.

(*) ע"פ המנהג לומר בכל יום הקאפיטל תהלים המתאים לשנות חייו (מכתב כ"ק מו"ח אדמו"ר).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 תַּפְּלָה לַמֶּשֶׁה³⁴, הָרִי עֲנִין הַתַּפְּלָה הוּא שְׁמֵתַפְּלָל לַהֲקַבֵּ"ה
- 2 שְׁיִמְלֵא אֶת מַחְסוּרוֹ³⁵ וְיִסְפֵּק לָאָדָם הַמִּתְפַּלֵּל אֶת מַה שְּׁחָסַר לוֹ, וְכִינִן
- 3 שֶׁהָעֲשִׂיר אֵינוֹ חָסֵר שׁוֹם דָּבָר, מֵהוּ עֲנִין תַּפְּלָת עֲשִׂיר, כְּלוּמָר
- 4 עַל מַה הוּא מִתְפַּלֵּל וּמִבְקֵשׁ וְהָרִי יֵשׁ לוֹ הַכּוֹל?
- 5 וַיֵּשׁ לוֹמַר, שְׁדִּיּוּק זֶה הוּא
- 6 (בְּעִיקָר) בְּנוֹגֵעַ לַתַּפְּלָת מִשֶּׁה.
- 7 דְּבַעֲשִׂיר בְּכָלֵל, עֲשִׂיר בְּאוֹפֵן
- 8 כְּלָלִי, הֵינּוּ עֲשִׂיר בְּגִשְׁמִיּוֹת, יֵשׁ
- 9 לוֹמַר שֶׁהַתַּפְּלָה שָׁלוּ הִיא
- 10 שֶׁהֲקַבֵּ"ה יִמְלֵא אֶת מַחְסוּרוֹ
- 11 הָרוֹחֲנִי שֶׁהָרִי עֲנִינִים וְרוּחִינִים הֵם
- 12 לֵאלֹא הַבְּלָה וְגַם מִי שְׂכָב עֲשִׂיר יִכּוֹל
- 13 לְהַתְּעוֹלוֹת עַד אֵין שִׁיעוֹר. מֵה־
- 14 שְׁאִין־כֵּן בְּמִשָּׁה שֶׁגַּם בְּהִיּוֹתוֹ
- 15 לַמֶּשֶׁה בְּעוֹלָם הַזֶּה הָאֵיר בּוֹ
- 16 בְּגִילּוֹי הַמְּקוֹר שָׁלוּ שׁוֹרֵשׁ
- 17 נִשְׁמַתּוֹ כְּמוֹ שֶׁהוּא בְּאַצִּילוֹת,
- 18 שֶׁהוּא עוֹלָם רֹחַנִי נִעְלָה מֵאֵד וְעַד
- 19 שְׁאִין מְחִיצָה וְהַפְּסֵק בֵּינֵיהֶם.
- 20 בֵּין עֲנִינֵי שֶׁל מִשָּׁה כְּפִי שֶׁהוּא בְּעוֹלָם
- 21 הָאֲצִילוֹת לְעִנְיָנוּ כְּפִי שֶׁהוּא לַמִּטָּה
- 22 בְּעוֹלָם הַזֶּה, כְּמֵאמַר הוֹדֵר מִשָּׁה
- 23 מִשָּׁה לֹא פָּסִיק טַעְמָא³⁶,
- 24 (מִבּוֹא בּוֹהֵר שֶׁבִּאֲבֵרָה, בִּיעֶקֶב
- 25 וּבִשְׁמוּאֵל, בְּכָל מְקוֹם שֶׁשָּׁמַם מוֹפִיעַ
- 26 פְּעַמִּים יֵשׁ סִימָן מִפְּסִיק בֵּין שְׁנֵי
- 27 הַשְּׁמוֹת, לְהוֹרוֹת שְׁכָל אֶחָד הוּא
- 28 בְּמִדְרֵיגָה אַחֶרֶת – אֲבֵרָה הָאֲחֵרוֹן
- 29 יוֹתֵר מוֹשֵׁלִם מֵאֲבֵרָה הָרִאשׁוֹן, לְאַחַר
- 30 שֶׁנִּתְּנָה בַּעֲשִׂיר הִנְיָסִיוֹת, יַעֲקֹב
- 31 הָאֲחֵרוֹן יוֹתֵר מוֹשֵׁלִם מֵיעֲקֹב הָרִאשׁוֹן
- 32 לְאַחַר שֶׁנִּתְּבַשֵּׁר עַל יוֹסֵף, שְׁמוּאֵל
- 33 הָאֲחֵרוֹן מוֹשֵׁלִם מִשְׁמוּאֵל הָרִאשׁוֹן
- 34 לְאַחַר שֶׁנַּעֲשֶׂה נְבִיא, אֲבָל 'מִשָּׁה מִשָּׁה'
- 35 אֵין טַעַם מִפְּסִיק בֵּין שְׁנֵי שְׁמוֹתָיו כִּי
- 36 מִיּוֹם לִידָתוֹ הִיא מוֹשֵׁלִם שְׁמִיד שְׁנוּלָה נֶאֱמַר בּוֹ "וְתָרָא אוֹתוֹ כִּי טוֹב הוּא"
- 37 הָרִי מוֹכֵן, דְּזֶה שְׁמִשָּׁה הִיא עֲשִׂיר בְּגִשְׁמִיּוֹת הוּא לְפִי

- 38 שֶׁהִיא עֲשִׂיר בְּרוֹחֲנִיּוֹת, שֶׁהָרִי הַגִּשְׁמִיּוֹת נּוֹבַעַת וּמִשְׁתַּלְשֶׁלֶת מִמְּקוֹרָהּ
- 39 בְּרוֹחֲנִיּוֹת, הֵינּוּ שֶׁגַּם בְּרוֹחֲנִיּוֹת לֹא הִיא חָסֵר שׁוֹם דָּבָר, גַּם
- 40 לֹא חֶסֶר וְשֶׁבִּדּוּגָמַת 'סוֹס לְרֹכֹב עָלָיו, וְעַבְדֵּי לְרוּץ לְפָנָיו',
- 41 כְּדִבְרֵי חֲכָמֵינוּ ז"ל לְגַבֵּי מִצְוֹת צְדָקָה שֶׁעֲלֵיהֶם נֶאֱמַר בְּתוֹרָה שִׁישׁ לִתֵּן לְעַנִּי
- 42 "דִּי מַחְסוּרוֹ" שֶׁאֵם הָעֲנִי הִיא רִגִּיל
- 43 שִׁיחִיהָ לוֹ סוֹס לְרֹכֵב עָלָיו וְעַבְדֵּי שִׁירוֹן
- 44 לְפָנָיו וּיִפְנֶה לוֹ אֶת הָדָרָן, צָרִיךְ לִתֵּן לוֹ
- 45 צְדָקָה בְּשִׁיעוֹר שִׁסְפִּיק לוֹ לֵכֵן, וְהָרִי
- 46 זֶה חֶסֶר וְשֶׁלֹּאֲרָה לֹא כְּלִי־כֵן נִחוּץ
- 47 וְחִיּוֹנִי, וּמֵאַחַר שֶׁמִּשָּׁה רִבִּינוּ הִיא עֲשִׂיר,
- 48 מוֹכֵן שֶׁלֹּא זֶה בְּלִבָּד שֶׁלֹּא הִיא חֶסֶר לֹא
- 49 עֲנִינִים עִיקָרִים וְחִיּוֹנִים אֲלֵא שֶׁגַּם
- 50 חֶסֶר וְעַתָּה זֶה לֹא הִיא אֲצִלוֹ וְלִכְּנֵן
- 51 מְדִיֵּק בְּהַמְּאָמַר מֵהוּ עֲנִין
- 52 תַּפְּלָת עֲשִׂיר וְעַל מַה מִּתְפַּלֵּל
- 53 וּמִבְקֵשׁ מִי שֶׁלֹּא חָסֵר לוֹ מֵאִמּוֹה?
- 54 וּמִמְשָׁקֶה רַבִּי הַרְשֵׁ"ב
- 55 בְּהַמְּאָמַר³⁷, דְּעֲנִין הָעֲשִׂיר
- 56 הוּא לֹא רֵק שְׁאֵינוֹ חָסֵר שׁוֹם
- 57 דָּבָר, אֲפִילוֹ דְּבָרִים שֶׁלֹּאֲרָה אֵינֵם
- 58 חִיּוֹנִים וְנִחוּצִים, כְּמֵאמַר לְעִיל, אֲלֵא
- 59 יִתִּירָה מִזֶּה שֶׁהוּא מוֹשְׁפֵּעַ בְּרַבּוּי
- 60 הַשְּׁפָעָה. וּכְמֵאמַר רַבּוֹתֵינוּ
- 61 ז"ל³⁸ עַל הַפְּסוּק³⁹ דִּי
- 62 מַחְסוּרוֹ אֲשֶׁר יִחְסַר לוֹ, דִּי
- 63 מַחְסוּרוֹ וְאִי אֶתָּה מְצֹה
- 64 לְעֲשֹׂר כְּלוּמָר שֶׁמִּצְוֹת צְדָקָה
- 65 מַחֲבִיבִת לִתֵּן לְעַנִּי אֶת "דִּי מַחְסוּרוֹ"
- 66 אֲבָל אֵין חוֹבָה לִתֵּן לוֹ צְדָקָה בְּמִידָה
- 67 כּוֹז שִׁיחִיהָ עֲשִׂיר. וְכִינִן שְׁבִי־דִי
- 68 מַחְסוּרוֹ אֲשֶׁר יִחְסַר לוֹ, נִכְלָל
- 69 גַּם הַחֶסֶר וְדִ'סוֹס לְרֹכֹב
- 70 עָלָיו וְעַבְדֵּי לְרוּץ לְפָנָיו, אִם
- 71 הָעֲנִי הִיא רִגִּיל לֵכֵן בְּעַבְדֵּי, וְאַף־עַל־
- 72 פִּי־כֵן אֲמָרוּ וְאִי אֶתָּה מְצֹה
- 73 לְעֲשֹׂר, הָרִי מוֹכֵן, שֶׁגַּם פְּשִׁיֵּשׁ לוֹ כָּל צָרְכָיו (כּוֹלָל גַּם
- 74 'סוֹס לְרֹכֹב עָלָיו וְעַבְדֵּי לְרוּץ לְפָנָיו'), וְלֹא חָסֵר לוֹ כְּלוֹם אֵינוֹ

(34) דשנת תר"ס – נדפס בסה"מ תר"ס ע' מט ואילך. וראה בארוכה ד"ה זה דיי"ג תמוז שנה זו (תשכ"ט) – תו"מ סה"מ תמוז ס"ע רסט ואילך. (35) ראה רמב"ם הל' תפלה פ"א ה"ב. (36) זח"ג (באד"ר) קלה, א. וראה תו"א משפטים עה, ג. המשך תרס"ו ע' רטז. ובכ"מ. נדפס ב"קובץ מכתבים" שבסו"ס תהלים אהל יוסף יצחק (ע' 214). אג"ק שלו ח"א ע' לא. ח"י ע' נג. וראה גם מאמרי אדה"ז הקצרים ע' שמא. סה"מ י"א ניסן ע' 1 ואילך) – התחילו ביי"א ניסן שנה זו (תנש"א – שנת הדפסת המאמר) אמירת מזמור צדי"ק שבתהלים. המו"ל. (37) סה"מ תר"ס ס"ע נג ואילך. (38) כתובות סז, ב. (39) ראה טו, ח.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 (עדין) עשיר, כי ענין העשיר הוא (דלא רק שיש לו כל
2 צרכיו, אלא) שהוא מושפע ברבוי השפע הרבה מעבר למה
3 שהוא זקוק לו. ועל-פי מה שנתבאר לעיל דזה שמשה היה
4 עשיר בגשמיות הוא לפי שהיה עשיר ברוחניות, מוכן,
5 דנוסף לזה שבמשה לא היה
6 שום חסרון חסד ושלום (גם)
7 לא חסרון של דבר לא כל-כך נחוץ
8 שבדוגמת סוס לרכוב עליו
9 (וכו'), כי האירו בו בגילוי כל
10 הגילויים של האורות האלקיים
11 השכינים לעולמות, הנקללים
12 האורות האלקיים שיש להם שייכות
13 לעולמות ומאירים גם למטה באים
14 גילוי באופן כללי בשני הענינים
15 ד'ממלא כל עלמין' אור
16 שמותאם לפי ענינים וערכם של
17 העולמות ומתלבש בהם בפנימיות
18 ו'ממלא' אותם (כשם שאור הנשמה
19 מתלבש בגוף ו'ממלא' אותו) בכל
20 עולם לפי ענינו ו'סובב כל
21 עלמין', אור בלתי מוגבל שמאיר
22 בדרך 'סובב' ו'מקיף' מלמעלה ומאיר
23 בכל העולמות בשווה שהגילוי
24 דענינים אלקיים אלה למטה
25 הוא מילוי החסרון שהעולם
26 זקוק לו ו'דאור הממלא', בין
27 שהוא מקור לעולמות, בהיותו
28 אור מוגבל ומצומצם המותאם
29 לעולמות לכן כשאור זה אינו
30 בגילוי בעולם, העולם הוא
31 חסר ממש כי חסרה לו השפעה
32 ממקור חיותו. ו'אור הסובב',
33 שהוא למעלה ממקור
34 לעולמות ואינו מהווה מקור ישיר
35 לעולמות ורק שיף לעולמות,
36 ומטעם זה נקרא "סובב כל עלמין" אף
37 שהוא למעלה מהעולמות לכן
38 כשאינו מתגלה בעולם אור
39 זה, החסרון דעולם הוא לא
40 חסרון כמו עני שחסר לו דבר חיוני
41 לקיומו אלא חסרון דוגמת
- החסרון ד'סוס לרכוב עליו ועבד לרוץ לפניו. וכמאמר
רבותינו ז"ל⁴⁰ על הפסוק⁴¹ ויכל אלקים ביום
שבת שש ימי הבריאה הקדוש ברוך הוא כילה, סיים והשלים, את מלאכת
הבריאה לגמרי מה היה העולם חסר - מנוחה, בא שבת - בא
מנוחה, והמשמעות הפנימית של
הדברים היא מנוחה היא בחינת
'סובב' שלמעלה מהאור
ה'ממלא' המתלבש בעולם,
ואף-על-פי-כן כשלא היה
גילוי זה בעולם, היה העולם
חסר, אלא שחסרון זה העדר
הגילוי של אור ה'סובב' הוא לא
שהיה חסר איזה פרט בעולם
עצמו, כי כל הפרטים
דהעולם נתהוו על-ידי
מלאכת הבריאה (אור ה'ממלא'
המתלבש בעולם) שנשלמה
לפני שבת, וזה שהעולם היה
חסר מנוחה - הוא דוגמת
החסרון ד'סוס לרכוב עליו'
(שאין זה דבר הכרחי לצורך
קיום חיותו), וכשבא שבת
ונמשך ונתגלה 'אור הסובב'
שלמעלה מהעולם, נתמלא גם
חסרון זה והעולם הפך להיות
מושלם ללא כל חסרון. וענין
העשירות הרוחנית הגדולה
דמשה הוא, דנוסף על זה
שהאירו בו בגילוי הגילויים
ד'ממלא' ו'סובב', האיר
אצלו בגילוי גם הגילוי
דאור-אין-סוף שלמעלה
משכיכות לעולמות הנעלה מאור
ה'סובב' שאינו מתלבש בעולמות אבל
יש לו שייכות לעולמות. וכמבאר
בהמאמר⁴², הנזכר של הרבי
הרשב"ב דזה שמשה נקרא

(40) פירש"י עה"פ בראשית ב, ב. פירש"י ד"ה ויכל - מגילה ט, א (וראה ב"ר פ"י, ט). תורה חצבה - סנהדרין לח, א.

(41) בראשית שם. (42) סה"מ תר"ס ע' נח. וראה שם ע' נג.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 עֲשִׂיר הוּא לְפִי שְׁמֹשֶׁה הוּא בְּחִינַת 'דַּעַת עֲלִיּוֹן' כמבואר
- 2 בתורת החסידות על הפסוק "א-ל דעות ה'" שיש שתי 'דעות' (גישות),
- 3 (תפיסות) 'דעת עליון', - כפי שהדברים הם מצד האלוקות העליונה, והיא
- 4 התפיסה שהאלוקות היא המציאות האמיתית, והעולם בטל לאלוקות. ו'דעת
- 5 תחתון' - כפי שהדברים הם מצד
- 6 הנבראים התחתונים הרואים עצמם
- 7 למציאות. ומהמַעֲלוֹת היתרונות
- 8 שְׁבִיעַת עֲלִיּוֹן עַל 'דַּעַת
- 9 תַּחְתּוֹן' הוּא, שְׁבִיעַת תַּחְתּוֹן,
- 10 מְקַבֵּל אור ושפע אלוקי
- 11 מַחֲצִינִיּוֹת הַקֹּדֶר הַבְּחִינָה
- 12 הַחֲצִינִיּוֹת והנמוכה שבבחינת 'כתר
- 13 עליון' (שלמעלה מעשר הספירות),
- 14 הנקראת אֲרִיךְ (בחינת 'אריך אנפין')
- 15 - והיא הבחינה של סוֹכֵב (האור
- 16 האלוקי ה"סוכב כל עלמין"), ו'דַּעַת
- 17 עֲלִיּוֹן' מְקַבֵּל מַפְנִימִיּוֹת
- 18 הַקֹּדֶר, הַבְּחִינָה הַפְּנִימִית והנעלית
- 19 שבבחינת 'כתר עליון' הנקראת עֲתִיק
- 20 (בחינת 'עתיק יומין') - אור-אֵין
- 21 סוֹף שְׁלֹמֶעֱלָה מְגִדֵּר עוֹלָמוֹת
- 22 ואינו שייך לעולמות כלל.
- 23 וְעַל-פִּיזָה שלמשה רבינו היתה
- 24 עשירות ורוחנית גדולה ביותר עד כדי
- 25 כך שהאירה בו 'דעת עליון, אור אין
- 26 סוף שלמעלה משייכות לעולמות,
- 27 צָרִיף לְהִבִּין עוֹד יוֹתֵר הָעֲנָן
- 28 דְּתַפְלָה לְמֹשֶׁה, תַּפְּלַת
- 29 עֲשִׂיר, הָרִי עֲנָן הַתַּפְּלָה הוּא
- 30 בַּקֶּשׁ וְתַחֲנִינָה שֶׁהֶקְבָּה 'יִמְלָא
- 31 אֶת מַחְסוּרִי, וְכִיּוֹן שְׁמֹשֶׁה
- 32 הָיָה עֲשִׂיר הֵן בְּגִשְׁמִיּוֹת וְהֵן
- 33 בְּרוּחָנִיּוֹת, הָרִי לֹא רַק שְׁלֹא
- 34 הָיָה חֶסֶד (בְּפוּעֵל) שׁוֹם דָּבָר,
- 35 אֲלֵא שְׁלֹא הָיָה שִׁיף וּפֶשֶׁרִי
- 36 אֲצִלּוֹ עֲנָן הַחֲסָרוֹן⁴³, וְמָהוּ
- 37 עֲנָן הַתַּפְּלָה שְׁלֹו?
- 38 (ו) וְנִקְוֶדֶת הַבְּאוּר בָּזָה
- 39 (בְּהַמְאָמֵר⁴⁴ הַנּוֹכַח שֶׁל הַרְבֵּי הָרֶשֶׁ"ב), דְּתַפְּלַת עֲשִׂיר הִיא לֹא
- 40 בְּשִׁבְלִי עֲצָמוֹ כִּי לֹו עֲצָמוֹ אֲכַן לֹא חָסֵר שׁוֹם דָּבָר לֹא בַּגִּשְׁמִיּוֹת וְלֹא
- 41 בְּרוּחָנִיּוֹת אֲלֵא בְּשִׁבְלִי כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל. בְּדֹאִיתָא כְּפִי שְׁמוּבָא

- 42 בְּמִדְרָשׁ⁴⁵ עַל הַפָּסוּק הַזֶּה 'תַּפְּלָה לְמֹשֶׁה, מָשַׁל לְמָה הַדָּבָר
- 43 דּוּמָה, לְשִׁלְשָׁה שִׁבְאוֹ לִיטוֹל כּוֹ' מֵאַת הַמֶּלֶךְ כּוֹ' בָּא
- 44 הַשְּׁלִישִׁי, אָמַר לוֹ הַמֶּלֶךְ מָה אַתָּה מְבַקֵּשׁ. אָמַר לוֹ, אֵינִי
- 45 מְבַקֵּשׁ עַל עֲצָמֵי דָבָר, אֲלֵא מְדִינָה פְּלוֹנִית הִיא חֲרָבָה וְהִיא
- 46 שְׁלֵף, גִּזּוּר שְׁתַּבְּנָה כּוֹ', קָף
- 47 מֹשֶׁה לֹא בִקֵּשׁ לְעֲצָמוֹ אֲלֵא
- 48 בְּשִׁבְלִי יִשְׂרָאֵל (וְהוּא לִשׁוֹן הַמִּדְרָשׁ
- 49 בְּ"לִקוּט שְׁמַעוֹנִי: לְמָה הַדָּבָר דּוּמָה
- 50 לְשִׁלְשָׁה בְּנֵי אָדָם שְׁבָאוֹ לִיטוֹל דְּרוּרִיא
- 51 שֶׁל מֶלֶךְ, בָּא הָרָאוֹן וְכַבְדּוֹ. אָמַר לוֹ:
- 52 מָה אַתָּה מְבַקֵּשׁ. אָמַר לוֹ בְּשִׁבְלִי הַמִּדְרָשׁ
- 53 שְׁמִדְרֵתִי אֲנִי מְבַקֵּשׁ שְׁתֵּן לִי דְּרוּרִיא,
- 54 נָתַן לוֹ. בָּא הַשֵּׁנִי וְנָתַן לוֹ. בָּא הַשְּׁלִישִׁי,
- 55 אָמַר לוֹ: מָה אַתָּה מְבַקֵּשׁ, אָמַר לוֹ אֵינִי
- 56 מְבַקֵּשׁ עַל עֲצָמֵי כָּלָם אֲלֵא מְדִינָה
- 57 פְּלוֹנִית חֲרָבָה וְהִיא שְׁלֵף גִּזּוּר שְׁתַּבְּנָה.
- 58 אָמַר לוֹ הַמֶּלֶךְ זֶו עֲטָרָה גְּדוּלָּה הִיא לָךְ.
- 59 כֵּךְ דָּוִד בָּא לְהַתְּפַלֵּל, אָמַר לוֹ: מָה
- 60 מְבַקֵּשׁ, אָמַר לוֹ: תִּשְׁמַע תַּפְּלִית שְׁמַעַה
- 61 ה' צִדִּק. בָּא חֲבִיקוֹ, אָמַר לוֹ: מָה אַתָּה
- 62 מְבַקֵּשׁ. אָמַר לוֹ: כָּל מָה שְׁאִמְרֵתִי
- 63 לִפְנֵיךְ בְּשִׁנְגָה אִמְרֵתִי, שְׂרָאָה חֲנִינָה
- 64 וְחִבְרִי מוֹשִׁלְכִים לְכַבֵּשׁן הָאֵשׁ
- 65 וְנִמְלִטִין, וְרָאָה ר' חֲנִינָא בֶן תְּרִדִּין
- 66 וְחִבְרִי נִיתֵינן בְּאוּר וְנִשְׁרִפִּין. בָּא מֹשֶׁה,
- 67 אָמַר לוֹ מָה אַתָּה מְבַקֵּשׁ, אָמַר לוֹ: סִלָּה
- 68 נָא לַעֲוֹן הָעַם הַזֶּה. אָמַר לוֹ: זֶו עֲטָרָה
- 69 גְּדוּלָּה הִיא לָךְ שְׁאִנִּי מַעֲבִיר רְצוֹנִי
- 70 מִפְּנִיךְ".
- 71 וְלִכְאוּרָה, בְּאוּר זֶה שְׁמַשָּׁה
- 72 הַתַּפְּלָה לְמִירוֹת שְׁהִי עֲשִׂיר וְלֹא חָסֵר
- 73 לוֹ דָּבָר בְּגִשְׁמִיּוֹת אוֹ בְּרוּחָנִיּוֹת כִּי
- 74 תַּפְּלִית לֹא הִיְתָה בְּשִׁבְלִי עֲצָמוֹ אֲלֵא
- 75 בְּשִׁבְלִי כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל צָרִיף לְבְּאוּר
- 76 נֹסֶף וְעִדִּין אֵינוֹ מַעֲנָה מִלֵּא עַל
- 77 הַשְּׁאֵלָה. דְּלִפִּי הַנֶּ"ל, הַתַּפְּלָה
- 78 שְׁהָעֲשִׂיר מְתַפַּלֵּל (בְּשִׁבְלִי
- 79 אַחֲרִים) אֵינָה שִׁיכָת
- 80 לְהָעֲשִׂירוֹת שְׁלֹו [דְּזֶה שְׁהוּא מְתַפַּלֵּל בְּשִׁבְלִי אַחֲרִים, הוּא
- 81 מְפָנִי שְׁהוּא רוֹצֶה בְּטוֹבָתָם לְמַעַנָם], וּפְרוּשׁ תַּפְּלַת עֲשִׂיר
- 82 (בְּפֶשֶׁטוֹת) הוּא שְׁהַתַּפְּלָה שְׁלֹו הִיא מְפָנִי שְׁהוּא עֲשִׂיר⁴⁶

(43) ראה בארוכה ד"ה תפלה למשה שבהערה 34. (44) שם ע' נח. (45) שוחר טוב ויל"ש עה"פ. מדרש תהלים באבער שם. (46) בדוגמת תפלת עני, שהתפלה שלו היא מפני שהוא עני.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 והיא שייכת לעשירות שלו עצמו ולכן הביאור על השאלה צריך להיות ביאור
2 עניין התפילה כפי שהיא באה כתוצאה מהעשירות, וכפי שיחבאר להלן.
3 ויובן זה ההסבר כיצד הביאור שתפלת משה היתה על כנסת ישראל מבאר
4 מה הענין והתוכן של "תפלה לעשיר" על-פי המבאר בהמאמר⁴⁴
5 דכנסת ישראל היא בחינת
6 ספירת מלכות העליונה, ובקשת
7 משה עבור כנסת ישראל
8 היתה (בשביל בני ישראל
9 בפשוטם, וגם) בשביל
10 ספירת המלכות האלונית.
11 ולכן⁴⁷ אומר במדרש
12 שבקשת משה עבור כנסת
13 ישראל היא על-דרך הבקשה
14 של האדם מהמלך מדינה פלונית
15 כו' שלך חרבה, גזור עליה שתיבנה,
16 היינו בקשה עבור המלך עצמו וטובתו,
17 ותוכן העניין למעלה, בנמשל, הוא
18 דמדינה היא מלכות, והיא
19 חרבה הוא החסרון שנעשה
20 במלכות (ענין מיעוט הירח
21 כמבואר בקבלה וחסידות, ספירת
22 המלכות אין לה תוכן ועניין משל
23 עצמה ("לית לה מגרמא כלום") והיא
24 מקבלת אור ושפע מהספירות שלמעלה
25 ממנה, וענין זה של בחינת 'מקבל' הוא
26 ענינו של הירח שאין לו אור משלו
27 והוא מקבל את אורו מה'משפיע',
28 השמש. ומיעוט הירח, שבתחילת
29 הבריאה היה מאור גדול כמו השמש
30 ואחר-כך נתמעט מסמל את החסרון
31 שבספירת המלכות, והבקשה
32 מהמלך גזור שתבנה היא
33 שספירת המלכות לא תהיה 'חריבה'
34 ו'חסרה' אלא שיומשך גילוי
35 עצמות אור-אין-סוף התגלות
36 מהעצמות של האור האלוני האינוספי
37 במלכות שעל-ידיה לא תהיה
38 המלכות 'חריבה' ו'חסרה' אלא תבנה
39 בבחינת בנין עדי עד בנין
40 שבנוי לנצח. דכשנתמלא
41 החסרון דמלכות על-ידי
- שנמשך בה הגילוי של האור האלוני ששני למלכות, שאז היא
מתעלית להדרגא כמו שהיתה קודם שנסתלק ונחסר ממנה
האור, אזי אמנם החסרון נשלם ונעשה 'בנין' של המלכות אבל
מכל-מקום אפשר יתכן שהאור שנמשך בה יסתלק עוד פעם.
ובכדי שהבנין שלה יהיה
בבחינת בנין עדי עד בנין נצחי
(שאין שני לא יתכן שתחבר
חס-ושלום) הוא על-ידי
שנמשך בה גילוי עצמות
אור-אין-סוף שלמעלה
מהאור השני לעולמות
(מלכות), דבאור זה אין שני
צמצום וסילוק והעולמות לא
יכולים להעלים ולהסתיר עליו, ולא
ייתכן שלאחר שנמשך יחזור ויסתלק.
וזהו שתפלת משה נקראת
תפלת עשיר, דפרוש תפלת
עשיר הוא לא רק שמדובר בעשיר
שמחפץ אלא גם שהתפלה שלו
היא מפני שהוא עשיר
(פנ"ל), כי זה שמשה
התפלל שיומשך במלכות
גילוי עצמות אור-אין-סוף
(שעל-ידיה דוקא תבנה
ספירת המלכות בבחינת בנין עדי
עד) הוא מפני שהיה במעלה
ומדרגה רוחנית של עשיר, בחינת
'דעת עליון' שמקבל
מ'עתיק', עצמות אור-אין-
סוף שלמעלה מגדר עולמות
וכיון שהוא עצמו קיבל ממדרגה זו וזו
היתה מעלתו ומדרגתו, יש בכוחו
לפעול המשכת וגילוי אור זה ולכן
התפלל שאור נעלה זה יומשך למטה.
(ז) וצריך להבין, דלפי הנ"ל
[שתפלתו של משה שיומשך
עצמות אור-אין-סוף במלכות
הוא מפני שמשה הוא 'דעת
עליון', בחינה ומדרגה שבה מאיר
אור של עצמותו ולכן ביכלתו
להמשיך אור זה במלכות],
- ויובן זה על-פי המבאר בהמאמר⁴⁴ דכנסת
ישראל היא בחינת מלכות, ובקשת משה
עבור כנסת ישראל היתה (בשביל ישראל
פשוטם, וגם) בשביל ספירת המלכות. ולכן⁴⁷
אומר במדרש שבקשת משה עבור כנסת ישראל
היא על-דרך הבקשה מדינה פלונית כו',
דמדינה היא מלכות, והיא חרבה הוא החסרון
שנעשה במלכות (ענין מיעוט הירח), והבקשה
גזור שתבנה היא שיומשך גילוי עצמות אור-
אין-סוף במלכות שעל-ידיה תבנה בבחינת
בנין עדי עד. דכשנתמלא החסרון דמלכות
על-ידי שנמשך בה הגילוי ששני למלכות, שאז
היא מתעלית להדרגא כמו שהיתה קודם
שנסתלק ונחסר ממנה האור, אזי אפשר שהאור
שנמשך בה יסתלק עוד פעם. ובכדי שהבנין
שלה יהיה בבחינת בנין עדי עד (שאין שני
שתחבר חס-ושלום) הוא על-ידי שנמשך בה
גילוי עצמות אור-אין-סוף שלמעלה מהאור
השני לעולמות (מלכות), דבאור זה אין שני
צמצום וסילוק. וזהו שתפלת משה נקראת
תפלת עשיר, דפרוש תפלת עשיר הוא שהתפלה
שלו היא מפני שהוא עשיר (פנ"ל), כי זה
שמשה התפלל שיומשך במלכות גילוי עצמות
אור-אין-סוף (שעל-ידיה דוקא תבנה בבחינת
בנין עדי עד) הוא מפני שהיה עשיר, בחינת
'דעת עליון' שמקבל מ'עתיק', עצמות אור-אין-
סוף שלמעלה מגדר עולמות.
(ז) וצריך להבין, דלפי הנ"ל [שתפלתו של
משה שיומשך עצמות אור-אין-סוף
במלכות הוא מפני שמשה הוא 'דעת עליון',
ולכן ביכלתו להמשיך אור זה במלכות],

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 **הַמִּשְׁכַּת הַגִּילוי** הנעלה של עצמות אור אין-סוף **בַּמַּלְכוּת עַל-יְדֵי**
- 2 **מֹשֶׁה** הוא (לְכַאוּרָה) בְּדֶרֶךְ מַלְמַעְלָה לְמִטָּה⁴⁸ שהאור הנעלה
- 3 יורד ונמשך ממקורו העליון לספירת המלכות שהיא הספירה הנמוכה ביותר
- 4 מעשר הספירות וזו המשכה מלמעלה שיורדת למטה. ומהו עֲנֵן תְּפִלָּה
- 5 לְמֹשֶׁה (תְּפִלַּת עֲשִׂיר), ומאחר
- 6 שמדובר בגילוי אלוקות בדרך המשכה
- 7 מלמעלה למטה, מדוע הדבר נקרא
- 8 בשם 'תפילה' דְּתְפִלָּה היא
- 9 התקרבות לאלוקות מְלִמְטָה
- 10 לְמַעְלָה היינו שהתחלה היא מצד
- 11 האדם, מלמטה, הנמשך להתקרב
- 12 לאלוקות, למעלה, ולא המשכה
- 13 מלמעלה למטה?
- 14 וְיֵשׁ לוֹמַר הַבְּאוּר בְּזֶה, מדוע
- 15 לא די בהמשכת עצמות אור אין-סוף
- 16 במלכות מלמעלה למטה אלא הדבר
- 17 מחייב גם תפילה שעניינה מלמטה
- 18 למעלה דְּכִשְׁהִמְשִׁכָה של אור-
- 19 אין סוף **בַּמַּלְכוּת** היא בְּדֶרֶךְ
- 20 מַלְמַעְלָה לְמִטָּה, אֲזִי גַם
- 21 כִּשְׁהִגְלִי הוּא מהבחינה ומדרגה
- 22 הכי נעלית עֲצָמוֹת אור-אין-סוף
- 23 שְׁלִמְעָלָה מַעֲנֵן הַעֲצָמוֹם
- 24 ושום דבר לא מעלים ומסתיר עליה,
- 25 דְּכִבְלָלוֹת הוּא המדרגה של
- 26 בְּחִינַת עֶצֶם הָאֹר שֶׁלֹּא נִגַּע
- 27 בּוֹ הַעֲצָמוֹם, וגם בצמצום הראשון
- 28 שהיה באור אין-סוף (לצורך התהוות
- 29 עולמות מוגבלים), היה רק צמצום של
- 30 החלק המאיר ומתגלה ומתפשט מחוץ
- 31 לעצם אבל ב'עצם האור' לא היה
- 32 צמצום מלכתחילה וכאשר יש המשכה
- 33 מ'עצם האור' לא יתכן שאחרי
- 34 ההמשכה, האור יחזור ויתעלם, מְפִל-
- 35 מְקוֹם אם ההמשכה היא מלמעלה
- 36 למטה בלבד עדיין לא די בכך פִּינּוּן
- 37 דָּוָה שְׁאִין שִׁיף שִׁיסְתַּלַּק
- 38 הָאֹר של עצמות אור אין-סוף מַהֲמַלְכוּת הוּא מִפְּנֵי שֶׁהָאֹר מצד
- 39 עצמו ומצד העניין שלו הוּא לְמַעְלָה מַעֲנֵן הַעֲצָמוֹם, הָרִי בְּנוֹגַע
- 40 לְמַלְכוּת, אֵין זֶה אֲמַתִּית הָעֲנֵן דְּבִנְיָן עַדִּי עַד, ואין זה נחשב

- 1 **בְּנִין** נצחי אמיתי של ספירת המלכות **מִפְּנֵי שְׁמִצָּד הַמַּלְכוּת** עצמה
- 2 **אֶפְשָׁר שִׁיסְתַּלַּק מִמֶּנָּה הָאֹר** וזה שלמעשה לא יתכן שיסתלק אינו
- 3 מצידה אלא מצד האור עצמו. וְאֲמַתִּית הָעֲנֵן דְּבִנְיָן עַדִּי עַד הוּא
- 4 כִּשְׁהִמְשִׁכָה גִילוי זֶה בַּמַּלְכוּת הוּא (לֹא רַק מִצָּד לְמַעְלָה,
- 5 אֲלֵא גַם) מִצָּד הַמַּלְכוּת⁴⁹
- 6 התחתונה ולכן יש צורך שמלבד
- 7 ההמשכה בדרך מלמעלה למטה, הדבר
- 8 יבוא גם על ידי תפילה, מלמטה
- 9 למעלה, כפי שממשיך ומבאר. וְזֶהוּ
- 10 תְּפִלָּה לְמֹשֶׁה, דְּתְפִלָּה היא
- 11 עֲבוּדַת הַנִּבְרָאִים הממשיכה
- 12 ומגלה אלוקות על-ידי עבודה מלמטה
- 13 למעלה, וְלִכְן הַהִמְשִׁכָה שְׁעַל-
- 14 יְדֵי תְּפִלָּה היא בְּאוֹפֶן שְׁשִׁיכָה
- 15 לְה' מִטָּה' עֲצָמוֹ, לְהַנְבְּרָאִים
- 16 וְכֵן לְסַפִּירַת הַמַּלְכוּת שהיא
- 17 הספירה הכי תחתונה ולכן היא שֶׁרֶשׁ
- 18 ומקור ישיר להתהוות הַנִּבְרָאִים.
- 19 אֲלֵא שֶׁהִמְשִׁכָה שְׁעַל-יְדֵי
- 20 תְּפִלָּה בְּכָלִל, על-דרך הרגיל, פִּינּוּן
- 21 שְׁתְּפִלָּה היא עֲבוּדַת
- 22 הַנִּבְרָאִים, לִכְן הַהִמְשִׁכָה
- 23 שְׁעַל-יְדֵי-זֶה היא הַמְשִׁכָה
- 24 שְׁשִׁיכָה לְעוֹלָמוֹת⁵⁰, ובדרך כלל
- 25 אין בכוחה של תפילה לגלות ולהמשיך
- 26 אור אלוקי שלא שיך לעולמות
- 27 ובהמשכה שְׁעַל-יְדֵי תְּפִלָּה
- 28 לְמֹשֶׁה, שְׁתִּי הַמַּעְלִיּוֹת גם יחד.
- 29 המעלה האחת שהיא הַמְשִׁכָה
- 30 עֲצָמוֹת אור-אין-סוף
- 31 שְׁלִמְעָלָה מַשְׁיכּוֹת לְעוֹלָמוֹת,
- 32 המשכה שבוֹדֵךְ כלל לא יכולה להיות
- 33 על ידי תפילה מלמטה למעלה כי
- 34 עבודת האדם אינה מגעת למדרגה
- 35 נעלית זו וְאֶף-עַל-פִּי-כֵן במקרה
- 36 זֶה הַהִמְשִׁכָה הנעלית הזו הִיא
- 37 נִמְשִׁכָה בַּמַּלְכוּת, כי היא באה גם
- 38 בדרך מלמעלה למטה ולא רק על ידי תפילה מלמטה למעלה ויש בה גם את
- 39 המעלה השנייה שהיא וְבִאוֹפֶן שֶׁהִיא שִׁיכָה לְמַלְכוּת עֲצָמָה בגלל
- 40 שהיא נמשכת גם על ידי תפילה שהיא מלמטה למעלה.

(48) וראה בסה"מ תר"ס שם ע' סב – דתפלה למשה היא ע"ד תורה. (49) ועפ"ז יומתק שההקדמה להבקשה "גזור שתיבנה" היא "והיא שלך", "היינו שבשרשה היא בבחינת פנימיות ועצמות א"ס" (סה"מ תר"ס שם) – די"ל, דכיון ש"היא שלך" לכן ההמשכה במלכות (גזור שתיבנה) תהי' מצד ענינה דהמלכות. (50) דהגם שע"י התפלה נמשך רצון חדש (שלמעלה

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 (ח) וּבַעֲדָמָק יוֹתֵר יֵשׁ לֹמֵר, שֶׁהִיתָרוֹן בַּהֲמִשְׁכָּה שְׁעַל-יָדֵי
 2 תַּפְּלַת מִשָּׁה לְגַבִּי הַהֲמִשְׁכָּה בְּדֶרֶךְ מִלְמַעְלָה לְמִשָּׁה, הוּא
 3 לֹא רַק בְּאוֹפֶן הַהֲמִשְׁכָּה (שֶׁהִתְמַשְׁכָּה שְׁעַל-יָדֵי תַּפְּלַת מִשָּׁה
 4 שִׁיכַת יוֹתֵר לְהַמְטָה, וְלֹכֵן הִיא נִמְשַׁכַּת בַּסְפִּירַת הַמַּלְכוּת לֹא רַק מִצַּד
 5 הַמְקוֹר הַמִּמְשִׁיךְ אֲלֵא גַם מִצַּד הַמַּלְכוּת
 6 עֲצֻמָּה כִּנּוּי) אֶלֶּא גַם
 7 בַּהֲמִשְׁכָּה עֲצֻמָּה בְּאוֹר הָאֱלֹהִי
 8 הַנִּמְשָׁךְ עֲצֻמוֹ יֵשׁ מַעְלָה וְיִתְרוֹן כֹּאשֶׁר
 9 הוּא נִמְשָׁךְ עַל יְדֵי תַּפְּלִיָּה, בַּעֲבוּרַת
 10 הָאָדָם מִלְמַטָּה לְמַעְלָה, כְּפִי שֶׁמִּמְשִׁיךְ
 11 וּמִבְּאוֹר. וְהַעֲנִין הוּא, דְּהִטְעַם
 12 עַל זֶה שֶׁכָּל מָה שֶׁנִּבְרָא
 13 בְּשִׁשְׁתַּיִם יְמֵי בְּרָאשִׁית צָרִיךְ
 14 תִּקּוֹן⁵¹ כִּדְבָרֵי הַמִּדְרָשׁ "כֹּל מָה
 15 שֶׁנִּבְרָא בְּשִׁשְׁתַּיִם יְמֵי בְּרָאשִׁית צָרִיכִין
 16 עֲשִׂיָּה, כְּגוֹן הַחֲדָרֵל צָרִיךְ לְמִיתוּק,
 17 הַתּוֹרִמוֹסִים צָרִיכִין לְהִיטְחוֹן, אֲפִילוּ
 18 אֲדָם צָרִיךְ תִּקּוֹן" (עַל-יְדֵי בְרִית מִלָּה)
 19 הוּא, כִּי פִּנְתָּ הַמַּטְרָה וְהַתְּכִלִּית
 20 שֶׁל הַבְּרִיאָה הִיא בְּשִׁבְלִי
 21 עֲבוּדַת הָאָדָם, וְלֹכֵן נִבְרָא
 22 הָעוֹלָם בְּאוֹפֶן שֶׁתִּקְוֶנוּ יְהִיָּה
 23 עַל-יְדֵי עֲבוּדַת הָאָדָם, שְׁעַל-
 24 יְדִידָה נַעֲשֶׂה הָאָדָם שׁוֹתֵף
 25 לְהַקְבֵּ"ה בְּמַעֲשֵׂה בְּרָאשִׁית⁵²
 26 וּמִשְׁלִים אֶת כּוֹנֵן הַבְּרִיאָה.
 27 וְזֶה גַם הִטְעַם עַל זֶה
 28 שֶׁהִתְהוּוּ הָעוֹלָמוֹת
 29 מִהַמְּלָכוֹת הַיּוֹתָה עַל-יְדֵי
 30 הַצִּמְצוּם וְהַעֲלָם וְהַסְתָּר שֶׁל הָאוֹר
 31 הָאֱלֹהִי שֶׁנִּחְסָר הָאוֹר מִבְּחִינַת
 32 הַמְּלָכוֹת [וְכִמּוֹ שֶׁכָּתוּב⁵³ אֵת
 33 עֲשִׂיתָ אֶת הַשָּׁמַיִם גו', אֵת
 34 חֶסֶד ה', דְּזֶה שֶׁהַמְּלָכוֹת
 35 נַעֲשִׂיתָ מְקוֹר לְהוּוֹת אֶת
 36 הָעוֹלָמוֹת (עֲשִׂיתָ אֶת הַשָּׁמַיִם
 37 גו') הוּא עַל-יְדֵי שֶׁנִּחְסָרוּ
 38 מִמֶּנָּה ה' פְּרָצוּפִים, אֵת חֶסֶד
 39 ה' ⁵⁴. מִבּוֹר בִּקְבֻלָּה וְחִסְדוֹת שֶׁעָשָׂה
- 1 (ח) וּבַעֲדָמָק יוֹתֵר יֵשׁ לֹמֵר, שֶׁהִיתָרוֹן
 2 בַּהֲמִשְׁכָּה שְׁעַל-יָדֵי תַּפְּלַת מִשָּׁה
 3 לְגַבִּי הַהֲמִשְׁכָּה בְּדֶרֶךְ מִלְמַעְלָה לְמִשָּׁה, הוּא לֹא
 4 רַק בְּאוֹפֶן הַהֲמִשְׁכָּה (שֶׁהִתְמַשְׁכָּה שְׁעַל-יָדֵי
 5 תַּפְּלַת מִשָּׁה שִׁיכַת יוֹתֵר לְהַמְטָה, כִּנּוּי) אֶלֶּא
 6 גַם בַּהֲמִשְׁכָּה עֲצֻמָּה. וְהַעֲנִין הוּא, דְּהִטְעַם עַל זֶה
 7 שֶׁכָּל מָה שֶׁנִּבְרָא בְּשִׁשְׁתַּיִם יְמֵי בְּרָאשִׁית צָרִיךְ
 8 תִּקּוֹן⁵¹ הוּא, כִּי פִּנְתָּ הַבְּרִיאָה הִיא בְּשִׁבְלִי
 9 עֲבוּדַת הָאָדָם, וְלֹכֵן נִבְרָא הָעוֹלָם בְּאוֹפֶן שֶׁתִּקְוֶנוּ
 10 יְהִיָּה עַל-יְדֵי עֲבוּדַת הָאָדָם, שְׁעַל-יְדִידָה נַעֲשֶׂה
 11 הָאָדָם שׁוֹתֵף לְהַקְבֵּ"ה בְּמַעֲשֵׂה בְּרָאשִׁית⁵². וְזֶהוּ
 12 גַם הִטְעַם עַל זֶה שֶׁהִתְהוּוּ הָעוֹלָמוֹת מִהַמְּלָכוֹת
 13 הַיּוֹתָה עַל-יְדֵי הַצִּמְצוּם שֶׁנִּחְסָר הָאוֹר מִבְּחִינַת
 14 הַמְּלָכוֹת [וְכִמּוֹ שֶׁכָּתוּב⁵³ אֵת עֲשִׂיתָ אֶת הַשָּׁמַיִם
 15 גו', אֵת חֶסֶד ה', דְּזֶה שֶׁהַמְּלָכוֹת נַעֲשִׂיתָ מְקוֹר
 16 לְהוּוֹת אֶת הָעוֹלָמוֹת (עֲשִׂיתָ אֶת הַשָּׁמַיִם גו')
 17 הוּא עַל-יְדֵי שֶׁנִּחְסָרוּ מִמֶּנָּה ה' פְּרָצוּפִים, אֵת
 18 חֶסֶד ה' ⁵⁴. וְיֵשׁ לֹמֵר דְּהַחֲסָרוֹן שֶׁהָיָה בַּמְּלָכוֹת
 19 שֶׁמִּמֶּנָּה נִבְרָא הָעוֹלָם, הוּא הַשְׂרָשׁ וְהַסִּיפָה
 20 לְהַחֲסָרוֹן דְּהָעוֹלָם, דְּכָל מָה שֶׁנִּבְרָא בְּשִׁשְׁתַּיִם יְמֵי
 21 בְּרָאשִׁית צָרִיךְ תִּקּוֹן], הוּא בְּכַדִּי שְׁמִילִי
 22 הַחֲסָרוֹן דְּהַמְּלָכוֹת יְהִיָּה עַל-יְדֵי עֲבוּדַת הָאָדָם.
 23 וְלְהוֹסִיף, דְּהַגֵּם שֶׁהַצִּמְצוּם הָיָה רַק בְּהָאוֹר
 24 הַשֵּׁיף לְעוֹלָמוֹת, בְּאוֹר הַגָּבּוּל (שְׂרָשׁ ה' מִמְּלָא')
 25 וְגַם בְּאוֹר הַבְּלִי-גָבּוּל (שְׂרָשׁ ה' סוֹבֵב), [אֶלֶּא
 26 שֶׁפְּעוּלַת הַצִּמְצוּם בְּאוֹר הַגָּבּוּל הוּא⁵⁵ בְּהָאוֹר
 27 עֲצֻמוֹ, שֶׁנַּעֲשֶׂה בּוֹ יְרִידָה וְהַגָּבּוּל, וְעַד שֶׁנַּעֲשֶׂה
 28 מְקוֹר לְהוּוֹת אֶת הָעוֹלָמוֹת, וּפְעוּלַת הַצִּמְצוּם
 29 בְּאוֹר הַבְּלִי-גָבּוּל הוּא רַק⁵⁵ שְׁלֹא יֵאִיר בְּמִקּוֹם

מהשתלשלות) – הרי גם הרצון חדש הוא בנוגע ענין השייך לעולם, למלאות בקשת המתפלל. (51. ב"ר פ"א, ו. 52) ראה שבת קיט, ריש ע"ב. (53. נחמ"י ט, ו. 54) המאמר ד"ה תפלה למשה תר"ס בא בהמשך להמאמר ד"ה הקול קול יעקב תר"ס ושם (ע' נה ואילך) מבואר ענין את חסר ה'. וראה גם תו"מ סה"מ תמוז ע' קד, ובהנסמן שם. (55) ואולי יש לומר שב"א את עשית את השמים" דוגמת שני ענינים אלה: חסר ה', שנחסרו מהמלכות ה' פרצופים – הוא שנסתלקו מהמלכות (אבל לא

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 הבליגבול במקום החלל 56 כמבואר בקבלה וחסידות שקודם הבריאה
- 2 היה אור אין סוף ממלא את כל החלל ולא הייתה נתינת מקום (מקום) במובן
- 3 הרוחני – (אפשרות) לבריאת העולמות ולאחר הצמצום שבו הקדוש ברוך הוא
- 4 סילק את אורו הגדול הצידה, כביכול, נעשה חלל, היינו נתינת מקום ואפשרות
- 5 לעולמות. דָּהוּ שְׁבַעֲיָגוּל הַגָּדוֹל
- 6 (אור) הַבְּלִי-גָבּוּל, האור שהוא
- 7 שורש ל'סובב כל עלמין' ומכונה
- 8 'עִיגוּל' להורות שאין קצוות או התחלה
- 9 וסוף כי הוא אין-סוף) נָגַע בו
- 10 הַצְמָצוֹם והשפיע עליו, דָּעֵנָן
- 11 נְגִיעַת הַצְמָצוֹם הוא שְׁהָאֹר
- 12 יְהִיָּה רַק שֵׁם (בְּעִיגוּל) וְלֹא
- 13 יִתְגַּלֶּה [לחיוץ 57] אָבֵל בְּעֵצָם
- 14 הָאֹר שהוא למעלה מכל שייכות
- 15 לעולמות לֹא הָיָה הַצְמָצוֹם
- 16 כָּלָל, כמבואר לעיל הִינּוּ
- 17 שְׁהַצְמָצוֹם גַּם לֹא נָגַע בו וְלֹא
- 18 פָּעַל בו שום שינוי [שָׁלָכָן, מַצַּד
- 19 אֹרֶז הָאֶפְשָׁר לְהִיּוֹת הַגִּילּוּי
- 20 גַּם בְּעוֹלָמוֹת והעולמות לא יכולים
- 21 להעלים ולהסתיר עליו], מְכַל-
- 22 מְקוֹם פִּינּוֹן שֶׁהַפְּנִיָּה המטרה
- 23 והתכלית בְּכָל הַגִּילּוּיִים (גַּם)
- 24 בְּגִילּוּי דְּעֵצָם הָאֹר שְׁלֵמָעֵלָה
- 25 מְגֻדָּר עוֹלָמוֹת, לְמַעַלָּה גַּם
- 26 (מִהַשְׁרָשׁ דְּ)סוֹבֵב כָּל עֲלָמִין)
- 27 הוּא בְּשִׁבְלִי יִשְׂרָאֵל, כִּי בְּנֵי
- 28 יִשְׂרָאֵל הֵם תְּכִלִּית כֹּל הַבְּרִיאָה לָכֵן
- 29 גַּם הַמִּשְׁכַּת אֹרֶז הָיָה עַל-
- 30 יְדֵי עֲבוּדַת הָאָדָם וגם כשהאור
- 31 נמשך מלמעלה למטה יש עניין
- 32 ב'תפילה' שפועלת את ההמשכה.
- 33 ט) וְעַל-פִּי-זֶה יֵשׁ לְבָאֵר מֵהַ
- 34 שְׁכִתוֹב בְּהַמָּאָמָר 58
- 35 דְּבִגִּילּוּיִים שְׁלֵמָעֵלָה יֵשׁ ג'
- 36 מְדַרְגּוֹת בְּכָל-לִוְיָהּ. מְמַלֵּא-כָל-
- 37 עֲלָמִין, סוֹבֵב-כָּל-עֲלָמִין
- 38 וְעֵצָמוֹת אֹרֶז-אֵין-סוֹף
- 39 שְׁלֵמָעֵלָה מְמַלֵּא 'וְסוֹבֵב'
- 40 כפי שנתבאר לעיל באריכות. וְגַם'

- מְדַרְגּוֹת אֵלֶּה הֵם ג' הָאֲהָבוֹת שֶׁבְּפָסוּק 59 וְאֶהְבֶּתָּ, המדריגה
- הראשונה בְּכָל לְבָבְךָ, השנייה בְּכָל נַפְשְׁךָ והשלישית וּבְכָל מְאֹדְךָ.
- הָאֲהָבָה דְּבְּכָל לְבָבְךָ' היא אהבת ה' בְּכַחֲבִינַת מְמַלֵּא-כָל-
- עֲלָמִין, דְּכִינּוֹן שְׁהַחֲיִיתָ בְּכַחֲבִינַת מְמַלֵּא-כָל-עֲלָמִין הוּא
- מְלוּבֵשׁ בַּנִּבְרָאִים בְּפָנִימִיּוּתָם,
- בהתאם למהותו של כל נברא וכל
- עולם בפרט, לָכֵן עַל-יְדֵי
- הַהִתְבַּנְּנוּת בעניינו של אור זה
- נִרְגַּשׁ חֲיִיתָ זֶה גַּם בְּנַפְשׁ
- הַבְּהִמִּית, וְהָאֲהָבָה לה'
- שבעקבות התבוננות זו היא בְּכָל
- לְבָבְךָ - בְּשָׁנֵי יִצְרִיךָ 60 היצר
- הטוב (הנפש האלוקית) והיצר הרע
- (הנפש הבהמית), כדרשת חכמינו ז"ל
- על פסוק זה שנאמר בו "בכל לבבך"
- ולא "בכל לבך" להורות שהכוונה
- לאהבת ה' "בשני יצריך". הָאֲהָבָה
- דְּבְּכָל נַפְשְׁךָ' שהיא אהבה נעלית
- יותר ושייכת רק לנפש האלוקית הִיא
- בְּכַחֲבִינַת סוֹבֵב-כָּל-עֲלָמִין,
- דְּכִינּוֹן שְׁ'אֹר הַסּוֹבֵב' הוּא
- לְמַעַלָּה מֵהַתְּלַבְּשׁוֹת
- בְּעוֹלָמוֹת, לָכֵן עַל-יְדֵי
- שְׁנִירְגַּשׁ בו באדם המתבונן במעלתו
- של אור הסובב הַהִתְפַּלֵּאָה דְּאֹרֶז-
- אֵין-סוֹף (סוֹבֵב), אֲהָבָתוֹ אֶת
- הוֹי' הִיא בְּאֹפֶן דְּמִסִּירַת-
- נַפְשׁ [כפי שדרשו חכמינו ז"ל על
- הכתוב בְּכָל נַפְשְׁךָ, שהכוונה
- לאהבת ה' אֲפִילוּ נוֹטֵל אֶת
- נַפְשְׁךָ 60], וְיָמִי שֶׁמֵּתְעוֹרֵר בָּאֲהָבָה ה'
- במדריגה זו מגיע למצב שְׁרוּצָה
- לְצֵאת מִמִּצְיָאוֹתָיו היינו לא להיות
- מוגבל בתוך הגדרים המגבילים את
- מציאותו ולבטל את מציאותו לגמרי
- וְלִיפְלָל בְּאֹרֶז-אֵין-סוֹף.
- וְאֲהָבָה זו של "בכל נפשך" עד
- מסירות נפש היא רק בְּנַפְשׁ
- הָאֱלֹקִית. כִּי הַהִשְׁגָּה [בְּאֹפֶן
- דְּהִכָּרָה וְהִתְנַשְּׁה, שבאה מתוך

נעשה שינויים בהם עצמם); ועי' ירדה המלכות ונעשית מקור להוות העולמות, "עשית את השמים גו'". (56) ראה בארוכה המשך תערי"ב ח"ב ע' תתקנז ואילך. ובכ"מ. (57) ראה סה"מ תרמ"ג ע' פ. המשך תרס"ו ע' קצדה. ובכ"מ. (58) סה"מ תר"ס שם ע' נד ואילך. (59) ואתחנן ו, ה. (60) ברכות נד, א במשנה. ספרי (הובא בפירש"י) עה"פ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 התבוננות בצורה פנימית ועמוקה שָׁאז דְּוָקא מְבִיאָה הַהֲשָׁגָה
- 2 לְאַהֲבָה, ואילו השגה ללא הכרה והרגשה לא מעוררת רגש בלב ונשאת
- 3 דבר מופשט ממצאות האדם] בְּהַפְלָא דְּאוּר־אֵין־סוּף עד כמה הוא
- 4 נעלה ומרום מהבריאה יִכּוֹלָה לְהִיטֵת רַק בְּנֶפֶשׁ הָאֱלֵקִית,
- 5 שְׂשֻׁרְשָׁה הוּא בָּשָׂם הָיִי⁶¹,
- 6 השם שקשור באור הבלי-גבול
- 7 'סוֹכְבִּי' ר'מק"ף שלמעלה מגדרי
- 8 העולמות. וְהָאֲהָבָה דִּיכָּל
- 9 מְאֹדָּךְ, שהיא אהבה למעלה מכל
- 10 מדידה והגבלה, עוד יותר מאשר "בכל
- 11 נפשך", היא בְּעֶצְמוֹת־אוּר־אֵין־
- 12 סוּף שְׁלִמְעָלָה גַם מ'סוֹכְבִּי.
- 13 כִּי אֲמַתִּית הַבְּלִי־גְבוּל הוּא
- 14 בְּעֶצְמוֹת אוּר־אֵין־סוּף שִׁרָק
- 15 הוא אֵין־סוּף ובלי גבול באמת למעלה
- 16 מכל מדידה והגבלה (מֵה־שְׁאֵין־כֵּן
- 17 'אוּר־הַסּוֹכְבִּי', יֵשׁ בּוֹ אֵיזָה
- 18 צִיּוֹר וְהַגְבֵּלָה כמבואר בחסידות
- 19 שלכן נקרא אור זה 'סוכב כל עלמין'
- 20 כי עם היותו בלי גבול יש לו איזה
- 21 ערך, יחס ושייכות לעולמות), וְלִכֵּן
- 22 הָאֲהָבָה שְׁעַל־יְדֵי גִילּוֹי
- 23 עֶצְמוֹת אוּר־אֵין־סוּף הִיא
- 24 בְּכָל מְאֹדָּךְ, בְּלִי גְבוּל.
- 25 וְלֹא־אֲחֵרִי שְׁמִכְבָּר הַרְבֵּי הַרְשִׁיב
- 26 במאמרו הַשְּׂיִכּוֹת דִּגְ' הָאֲהָבוֹת
- 27 לִגְ' מִדְּרָגוֹת הַנִּלְמָסִים,
- 28 דְּמִזָּה מִתּוֹךְ הַהִבְנָה לֵאמֹר דְּרָגָה
- 29 בַּאֲלֻקוֹת קְשׁוּרָה כֹּל אַחַת מִשְׁלוֹשׁ
- 30 אֲהָבוֹת מוֹכֵן עֲנִינָם שֶׁל ג',
- 31 הַמִּדְּרָגוֹת הָאֲמִוּרוֹת בַּאֲלֻקוֹת,
- 32 דִּמְמָלָא הוּא אור אלוקי
- 33 מְתַלַּבֵּשׁ בְּעוֹלָמוֹת, וְסוֹכְבִּי
- 34 הוּא לְמַעְלָה מִהֶתְלַבְּשׁוֹת אֲבָל
- 35 שִׁיף לְעוֹלָמוֹת וְלִכֵּן כֵּאמֹר אֵינוֹ
- 36 בְּלִי גְבוּל אֲמִיתִי, וְעֶצְמוֹת אוּר־
- 37 אֵין־סוּף אֵינוֹ בְּגֵדֵר עוֹלָמוֹת
- 38 כֹּלל וְהוּא בְּלִי גְבוּל בִּאֲמַת, לֹא כֹל
- 39 הַגְּבִלָה וְהַגְּדִירָה.
- 40 וְצִרְיָף לְהִכִּין מֵה מִשְׁמַעוֹת הַדְּבָרִים
- 41 שְׁעִינִים וְתוֹכֵנָם שֶׁל שְׁלוֹשׁ הַמִּדְּרָגוֹת
- 42 מוֹכִינִים מִתּוֹךְ הַהִסְבֵּר עַל שְׂיִכּוֹתָם

(61) אגה"ת פ"ד (צד, א). (62) ראה זהר ח"ב נה, ב. ח"ג רסז, א. וראה לקו"ת שלח מב, ג.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 מיסודו וְשָׁשׂוּ, מעיקרו, ולא מהתוצאות וההסתעפויות שלו לכן
- 2 הַתַּחֲלַת הַבְּאוּר (בְּהִמְאָמֶר) שֶׁל ג' הַמִּדְרָגוֹת דִּלְמַעְלָה
- 3 הַכּוֹלֵלוֹת אֶת כָּל הַגִּילויִים מִלְמַעְלָה כְּאִמּוֹר לַעֲלִי הוּא אֵיךְ שִׁבְּהֵם הֵם
- 4 ג' הָאֻהָבוֹת, כִּי זֶהוּ הַשֶּׁרֶשׁ וְהַסִּיפָה לָזֶה שֶׁנִּמְשְׁכוּ ג' הַמִּדְרָגוֹת וְרַק אַחֲרֵי בִיאוֹר זֶה נִתֵּן
- 5 לַהֲגִיעַ לַחֲבִנָּה טוֹבָה יוֹתֵר וְעִמּוּקָה יוֹתֵר
- 6 בְּשִׁלוֹשַׁת הַדְּרָגוֹת עֲצָמָן.
- 7 יו"ד) וַיֵּשׁ לִזְמַר, דִּהְטַעַם
- 8 בְּפִנְיֵימִיּוֹת הָעֲנִינִים עַל זֶה
- 9 שֶׁהַמִּשְׁכָּת וְגִילּוֹי ג' הָעֲנִינִים
- 10 ד'מִמְלָא' וְסוֹבֵב' וְעֲצָמוֹת
- 11 אִוֶּר-אִינְסוֹף הוּא עַל-יְדֵי ג'
- 12 הָאֻהָבוֹת דִּבְכָּל לִבְכָּךְ וּבְכָל
- 13 נִפְשָׁךְ וּבְכָל מֵאֲדָךְ וְשִׁלוֹשַׁת
- 14 הָאֻהָבוֹת הַלָּלוּ הֵן, כְּאִמּוֹר, "הַשּׁוֹרֵשׁ
- 15 וְהַסִּיפָה" לְגִילּוֹיִם הַלָּלוּ - הוּא, כִּי
- 16 הַכִּנּוּיָה הַמְּטֵרָה וְהַתְּכִלִּית בְּכָל
- 17 הַגִּילּוֹיִים שֶׁל הָאוֹר הָאֱלֹקִי בְּכָל
- 18 הַמִּדְרָגוֹת הֵיא בְּכָדִי שֶׁעַל-יָדָם
- 19 תִּהְיֶה אַחֲרֶ-כֵּךְ בְּרִיאַת
- 20 הָעוֹלָם, וְלִכְּן כְּמוֹ שֶׁבְּרִיאַת
- 21 הָעוֹלָם הִי הִתָּה מַלְכַתְחִילָה בְּאוֹפֶן
- 22 שֶׁכָּל הָעֲנִינִים שְׂבוּ63 יִתְתַּקְּנוּ
- 23 וְיִבְאוּ לְיְדֵי שְׁלִימוֹת עַל-יְדֵי
- 24 עֲבוֹדַת הָאָדָם, בְּכָדִי שֶׁעַל-
- 25 יְדֵי-זֶה יִהְיֶה הָאָדָם שׁוֹתֵף
- 26 לַהֲקַבֵּ"ה בְּמַעֲשֵׂה בְּרִאשִׁית,
- 27 עַל-דֶּרֶךְ-זֶה הוּא בְּנוֹגֵעַ
- 28 לְהַגִּילּוֹיִים דִּלְמַעְלָה,
- 29 שֶׁהִתְהוּוֹתָם (הַמִּשְׁכָּתָם)
- 30 הִי הִתָּה בְּאוֹפֶן שֶׁהַגִּילּוֹי
- 31 שְׁלֵהֶם64 מֵהַקְדוּשָׁת-בְּרוּךְ-הוּא
- 32 בְּעֲצָמוֹ, לַהֲתַגְלוֹת וּלְבִרְאוֹ עוֹלָמוֹת
- 33 יִהְיֶה עַל-יְדֵי עֲבוֹדַת הָאָדָם,
- 34 בְּכָדִי שֶׁהִשְׁתַּחֲוִּיתָ שֶׁל הָאָדָם
- 35 לַהֲקַבֵּ"ה בְּמַעֲשֵׂה בְּרִאשִׁית
- 36 תִּהְיֶה לֹא רַק בְּעוֹלָם עֲצָמוֹ עַל
- 37 יְדֵי שֶׁהָאָדָם מִתְּקֵן וּמְשַׁלֵּם אֶת

- 39 הַבְּרִיאָה אֲלָא גַם בְּגִילּוֹיִים דִּלְמַעְלָה שֶׁעַל-יָדָם הִי הִתָּה בְּרִיאַת
- 40 הָעוֹלָם יִהְיֶה לְאָדָם חֵלֶק, וְהַהִמְשָׁכָה וְהַגִּילּוֹי שֶׁלָּהֶם יִהְיוּ מְכוּוֹת עֲבוֹדָתוֹ.
- 41 וְכִינּוֹן שֶׁעֵינֵקֶר עֲבוֹדַת הָאָדָם הוּא אֻהָבָת ה' דְּלִית פּוֹלְחָנָא
- 42 כְּפּוֹלְחָנָא דִּרְחִימוּתָא אֵין עֲבוּדָה כְּעֲבוֹדַת הָאֻהָבָה (כַּנְ"ל), לִכְּן
- 43 הַגִּילּוֹי וְהַהִמְשָׁכָה מִלְמַעְלָה לְמַטָּה
- 44 דְּג' הַמִּדְרָגוֹת הַנִּל (שִׁבְּהֵם
- 45 נְכִלָּלִים כָּל הָעֲנִינִים
- 46 דִּלְמַעְלָה), הוּא עַל-יְדֵי ג'
- 47 הָאֻהָבוֹת דִּבְכָּל לִבְכָּךְ וּבְכָל
- 48 נִפְשָׁךְ וּבְכָל מֵאֲדָךְ.
- 49 וְעַל-יְדֵי שֶׁהָעֲנִינִים דִּלְמַעְלָה
- 50 נִמְשְׁכִים וּמִתְגַּלִּים עַל-יְדֵי
- 51 עֲבוֹדַת הָאָדָם, נַעֲשֶׂה בָּהֶם
- 52 בְּעֲנֵי הָאֱלֹקוֹת עֲצָמָן, כְּבִיכּוֹל, עֲלִיָּה
- 53 לְמַעְלָה יוֹתֵר מִכְּמוֹ שֶׁהֵם
- 54 מְצַד-עֲצָמָם65 וְהָאָדָם פּוֹעֵל עִילוֹי
- 55 וְהוֹסֵפָה בְּאֱלֹקוֹת, כְּבִיכּוֹל.
- 56 וְזֶהוּ תַּפְלָה לְמַשָּׁה, דִּהְמִשְׁכָּת
- 57 הַגִּילּוֹי דִּעֲצָמוֹת אִוֶּר-אִינְסוֹף
- 58 שֶׁלְמַעְלָה מְסוֹבֵב', שֶׁהַמִּשְׁיָף
- 59 מִשָּׁה בְּמַלְכוּת, הִי הִתָּה עַל-יְדֵי
- 60 תַּפְלָה דְּקָא, שְׁעִינָה הוּא עֲבוֹדַת
- 61 הָאָדָם מִלְמַטָּה לְמַעְלָה, הֵגֵם דְּכִינּוֹן
- 62 שֶׁמִּשָּׁה הוּא דְּעֵצַת עֲלִיוֹן
- 63 שֶׁמְקַבֵּל מִ'עֵתִיק' (עֲצָמוֹת
- 64 אִוֶּר-אִינְסוֹף שֶׁלְמַעְלָה
- 65 מְסוֹבֵב') הִי בִּיכְלָתוֹ
- 66 לְהַמִּשְׁיָף בְּמַלְכוּת אוֹר זֶה

- 21 דִּרְחִימוּתָא (כַּנְ"ל), לִכְּן הַגִּילּוֹי דְּג' הַמִּדְרָגוֹת הַנִּל (שִׁבְּהֵם נְכִלָּלִים כָּל
- 22 הָעֲנִינִים דִּלְמַעְלָה), הוּא עַל-יְדֵי ג' הָאֻהָבוֹת דִּבְכָּל לִבְכָּךְ וּבְכָל נִפְשָׁךְ וּבְכָל
- 23 מֵאֲדָךְ. וְעַל-יְדֵי שֶׁהָעֲנִינִים דִּלְמַעְלָה נִמְשְׁכִים וּמִתְגַּלִּים עַל-יְדֵי עֲבוֹדַת הָאָדָם,
- 24 נַעֲשֶׂה בָּהֶם עֲלִיָּה לְמַעְלָה יוֹתֵר מִכְּמוֹ שֶׁהֵם מְצַד-עֲצָמָם65.
- 25 וְזֶהוּ תַּפְלָה לְמַשָּׁה, דִּהְמִשְׁכָּת הַגִּילּוֹי דִּעֲצָמוֹת אִוֶּר-אִינְסוֹף שֶׁלְמַעְלָה
- 26 מְסוֹבֵב', שֶׁהַמִּשְׁיָף מִשָּׁה בְּמַלְכוּת, הִי הִתָּה עַל-יְדֵי תַּפְלָה דְּקָא, הֵגֵם
- 27 דְּכִינּוֹן שֶׁמִּשָּׁה הוּא דְּעֵצַת עֲלִיוֹן שֶׁמְקַבֵּל מִ'עֵתִיק' (עֲצָמוֹת אִוֶּר-אִינְסוֹף
- 28 שֶׁלְמַעְלָה מְסוֹבֵב') הִי בִּיכְלָתוֹ לְהַמִּשְׁיָף בְּמַלְכוּת אוֹר זֶה בְּדֶרֶךְ מִלְמַעְלָה

(63) וכלשון המדרש שבהערה 51 כל מה שנבאר בששת ימי בראשית צריך תיקון. (64) שהוא ה"תיקון" שלהם. (65) ראה עד"ז לקו"ד כרך ב שג, א"ב, שע"י מחשבת האדם בהענינים דלמעלה, נעשה בהם עלי' בדוגמת העלי' שנעשית בדברים גשמיים ע"י שמביאים תועלת לעבודת ה' (ומכש"כ כשמקיימים בהם מצוה). ויש לומר, דהעלי' בהענינים דלמעלה ע"י שנמשכים ע"י עבודת האדם היא באופן נעלה יותר, מכיון שעבודת האדם היא בנוגע להמשכת הענינים עצמם (ולא רק שהאדם משתמש בהם לעבודת ה').

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 בְּדֶרֶךְ מְלֻמָּעָה לְמִטָּה, ומצד כוחו ומעלתו של משה היה אפשר
2 לפעול את ההמשכה הזו גם ללא תפילה, ובכל זאת ההמשכה היתה דווקא
3 על ידי "תפלה למשה" **כִּי עַל-יְדֵי שֶׁהִמְשַׁכְתָּ הָאוֹר הִיא עַל-יְדֵי**
4 **תַּפְּלָה, עֲבוֹדַת הָאֱדָם (בְּדֶרֶךְ מְלֻמָּעָה לְמִטָּה), נִשְׁלַמֶּת**
5 **הַכּוֹנֵה שֶׁבְּשִׁבְלָה נֶאֱצַל הָאוֹר**
6 מלכתחילה, וְעַל-יְדֵי-זֶה כאשר
7 הכוונה אכן נשלמת נַעֲשֶׂה בּו
8 עֲלִיָּה וּמִתּוֹסֵף בְּכַל־גְּבוּל
9 שָׁלוֹ והוא נהיה עור יותר בלי גבול,
10 כביכול. ומשמעות הדברים היא
11 שֶׁהַכְּלִי-גְּבוּל שָׁבוּ הוּא לֹא
12 רק כְּמוֹ שֶׁהוּא הָאוֹר הַכְּלִי-גְּבוּל
13 מִצַּד-עַצְמוֹ, בתור אור שהוא
14 עֵצֶם הָאוֹר שֶׁאֵין שִׁיף בּו
15 עֲמָצוֹם וְסִילוּק, אֲלֹא (גַּם)
16 כְּמוֹ שֶׁהוּא מִצַּד הָעֲצָמוֹת,
17 הַמָּאוֹר, מקורו של האור והרי בעצמותו
18 עניין הַכְּלִי-גְּבוּל הוּא באופן יותר נעלה
19 מאשר באור המתגלה ומתפשט ממנו.
20 וְלִכְן, בִּנְיַן הַמְּלָכּוֹת שֶׁנַּעֲשֶׂה
21 עַל-יְדֵי הָאוֹר כְּמוֹ שֶׁנִּמְשָׁךְ
22 עַל-יְדֵי תַּפְּלַת מִשָּׁה - הוּא
23 בִּנְיַן עַדִּי עַד וְעַל־יְדֵי הַמְּלָכּוֹת
24 נבנית באופן נצחי, בגלל המעלה
25 המיוחדת שיש בעבודת האדם מלמטה
26 למעלה לגבי ההמשכה מלמעלה למטה
27 כמבואר לעיל באריכות.
28 **(יֵא) וְצִרְיָן בָּאוֹר,** באמור לעיל
29 שכאשר המשכת האור היא על ידי
30 עבודת האדם (תפילה) נעשה עילוי
31 באור עצמו דִּהְעִילוֹי שֶׁנַּעֲשֶׂה
32 בְּגִילּוּיִים דְּלֻמָּעָה עַל-יְדֵי
33 עֲבוֹדַת הָאֱדָם הוּא (בְּעִיקָר⁶⁶)
34 כְּשֶׁהִמְשַׁכְתָּ וְהִגִּילוֹי שֶׁלָּהֶם
35 הִיא עַל-יְדֵי עֲבוֹדַת הָאֱדָם,
36 וְכִיּוֹן שֶׁבִּעֲנִינוּ אֵין זֶה כִּיּוֹן דְּזֶה
37 שֶׁעַל-יְדֵי תַּפְּלַת מִשָּׁה הִיָּתָה
38 הִהִמְשַׁכְתָּ וְהִגִּילוֹי הוּא רַק
39 בְּנוֹגַע כִּנְסַת יִשְׂרָאֵל (כִּנְסַת
40 יִשְׂרָאֵל כְּפִשּׁוּטוֹ, בני ישראל
41 וְגַם סְפִירַת הַמְּלָכּוֹת הַשּׁוֹרֵשׁ שֶׁ
- 42 כנסת ישראל), אֲבָל בְּנוֹגַע לְמִשָּׁה עצמו אֵין שִׁיף לְכַאוֹרָה לּוֹמֵר
43 שֶׁהִמְשַׁכְתָּ וְהִגִּילוֹי הִיָּתָה עַל-יְדֵי תַּפְּלָתוֹ, אלא הגילוי האיר
44 אצלו גם ללא התפילה שֶׁהָרִי מִשָּׁה הוּא עֲשִׂיר שֶׁלֹּא חסר לו מאומה,
45 דַּעֲנֵן הָעֲשִׂיר הוּא שְׁמָאִירִים אֲצִלוֹ בְּגִילּוֹי כָּל הִגִּילוּיִים בכל
46 הדרגות, וְאֲפִילוֹ הִגִּילוֹי
47 דְּעֲצָמוֹת אֹר-אֵין-סוֹף
48 שֶׁלֻּמָּעָה מְשִׁיכּוֹת לְעוֹלָמוֹת,
49 וְעַל-פִּי-זֶה הָעֲלִיָּה וְהַחוֹסְפָה
50 שֶׁנַּעֲשִׂית בְּהָאוֹר עַל-יְדֵי
51 תַּפְּלַת מִשָּׁה הִיא לְכַאוֹרָה רַק
52 לְגַבִּי אַחֲרִים שֶׁלִּגְבִיהֶם הִהִמְשַׁכּוֹת
53 וְהִגִּילוּיִים הֵם עַל יְדֵי תַּפְּלָה וְלֹא
54 לְגַבִּי מִשָּׁה עַצְמוֹ.
55 וַיֵּשׁ לּוֹמֵר הַבָּאוֹר בְּזֶה, שמכל-
56 מקום לאמיתו של דבר גם לגבי משה
57 ההמשכה היא באופן כזה שכן פועל
58 עילוי באור הנמשך דְּכִיּוֹן שֶׁמִּשָּׁה
59 הוּא רוֹעֵן שֶׁל יִשְׂרָאֵל,
60 והשייכות של משה לבני ישראל היא
61 עמוקה ופנימית ביותר לְכֵן כְּשֶׁחֲסַר
62 אִיזָה עֲנִין בְּכִנְסַת יִשְׂרָאֵל,
63 הוּא כְּמוֹ שֶׁחֲסַר הָעֲנִין גַּם
64 אֲצִלוֹ, דְּנוֹסָף לָזֶה שֶׁהַצֵּר
65 שָׁלוֹ עַל זֶה שֶׁחֲסַר לִישְׂרָאֵל
66 הִיָּה צֵר גְּדוֹל בִּיְתֵר כְּאִילוֹ
67 שֶׁהוּא עַצְמוֹ הִיָּה הַחֲסַר, וכיון
68 שיש לו צער גדול הרי גם הוא, למרות
69 היותו עשיר, נמצא במצב שיש בו
70 חסרון מסוים הֵנָּה גַּם הַחֲסָרוֹן
71 דִּישְׂרָאֵל הִיָּה הַחֲסָרוֹן שָׁלוֹ⁶⁷
72 וכאילו כל הענין חסר גם לו עצמו. **כִּי**
73 **מִשָּׁה וְיִשְׂרָאֵל הֵם 'חַד',** אחד
74 ממש וּבְלִשׁוֹן רִשׁ⁶⁸ שֶׁמִּשָּׁה
75 הוּא יִשְׂרָאֵל, וְיִשְׂרָאֵל הֵם
76 מִשָּׁה הֵינּוּ מְצִיאוֹת אַחַת וְאֵי אֶפְסֵר
77 לַחֲלֹק וְלִהְפָּרִיד בֵּינֵיהֶם. וְלִכְן, הֵגַם

(66) ראה הערה הקודמת. (67) וזה שתפילת משה נקראת תפילת עשיר – אף שהחסרון דכנס"י (שעל זה התפלל) הוא (כמו) החסרון שלו – ראה ד"ה תפילה למשה תשכ"ט הנ"ל סעיף ט (תו"מ סה"מ תמוז ע' רפ ואילך). (68) פרשתנו (חוקת) כא, כא.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 שְׁמֹשֶׁה מצד עצמו הָיָה עֹשִׂיר וְהָאִירוּ בּוֹ כָּל הַגִּילּוּיִים, גם ללא
 - 2 תפילה ובקשה מצידו, מִכָּל-מָקוֹם בֵּין שִׁישְׁרָאֵל הָיוּ חֲסִירִים
 - 3 הַגִּילּוּי, וְרַק עַל-יְדֵי עֲבֹדָה (תַּפְלָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה) נִתְחַדֵּשׁ
 - 4 הַגִּילּוּי לְגִבּוֹם - גַּם לְגִבֵּי מֹשֶׁה נִתְחַדֵּשׁ הַגִּילּוּי עַל-יְדֵי
 - 5 תַּפְלָתוֹ ואינו דומה הגילוי שהאיר לו
 - 6 קודם העבודה ד"תפלה למשה" לגילוי
 - 7 שהאיר בו אחר-כך.
 - 8 וְנִלְהוֹסִיף, דָּוָה שְׁמֹשֶׁה הוּא
 - 9 רוֹעֵן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, זֶהוּ עֲנִינּוֹ
 - 10 הָעֵיקָרִי. וְכָל הַמַּעֲלוֹת שָׁלוּ,
 - 11 כּוֹלָל זֶה שֶׁהָיָה עֹשִׂיר גַּם
 - 12 בְּרוּחָנִיּוֹת, והאירה בו בְּחִינַת
 - 13 'דַּעַת עֲלִיּוֹן' שֶׁמִּקְבֵּל
 - 14 מִ'עֵתִיק' כמבואר לעיל באריכות -
 - 15 הֵם טְפִלִּים, בְּחִינַת חִיצוֹנִיּוֹת,
 - 16 לְגִבֵּי זֶה שֶׁהָיָה רוֹעֵן שֶׁל
 - 17 יִשְׂרָאֵל⁶⁹ ולכן מעמדם ומצבם של
 - 18 בני ישראל, צֶאֱן מַרְעִיתוֹ, נוגע לו מאד
 - 19 ומשפיע גם האופן שבו הוא עצמו
 - 20 מקבל את הגילויים וההמשכות
 - 21 העליונות. וְעַל-פִּי-זֶה יוֹכֵן יוֹתֵר
 - 22 שֶׁגַּם לְגִבֵּי מֹשֶׁה שִׁמְצָד מַעֲמָדוֹ
 - 23 ומצבו אכן לא היה זקוק לתפילה,
 - 24 מִכָּל-מָקוֹם גַּם לְגִבּוֹ נִתְחַדֵּשׁ
 - 25 הַגִּילּוּי עַל-יְדֵי תַּפְלָה, הֵגֵם
 - 26 שִׁמְצָד הָעֲשִׂירוֹת שָׁלוּ (בְּחִינַת
 - 27 'דַּעַת עֲלִיּוֹן') הָאִירוּ אֲצֻלוֹ
 - 28 גַּם לְפָנֵי-זֶה לְפָנֵי הַעֲבֹדָה שֶׁל
 - 29 "תפלה למשה" כָּל הַגִּילּוּיִים, כִּי
 - 30 זֶה שֶׁהָאִירוּ אֲצֻלוֹ כָּל
 - 31 הַגִּילּוּיִים גַּם לְפָנֵי-זֶה מַצַּד
 - 32 הָעֲשִׂירוֹת שָׁלוּ, הוּא בְּחִינַת
 - 33 הַחִיצוֹנִיּוֹת שָׁבוּ. אֲכָל בְּנוֹגַע
 - 34 לְהַפְנִימִיּוֹת שָׁלוּ, זֶה שֶׁהוּא
 - 35 רוֹעֵן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, נִתְחַדֵּשׁ
 - 36 הַגִּילּוּי עַל-יְדֵי תַּפְלָה].
 - 37 וְלִכְּן לֵאמֹתוֹ שֶׁל דָּבָר הָעִילּוּי
 - 38 שֶׁנַּעֲשֶׂה בְּגִילּוּיִים דְּלִמְעָלָה
 - 39 עַל-יְדֵי שֶׁנִּמְשָׁכוּ עַל-יְדֵי
 - 40 עֲבֹדָה (תַּפְלָה), הוּא גַּם
- וְלִכְּן, הֵגֵם שְׁמֹשֶׁה הָיָה עֹשִׂיר וְהָאִירוּ בּוֹ כָּל הַגִּילּוּיִים, וְלִכְּן, הֵגֵם שְׁמֹשֶׁה הָיָה עֹשִׂיר וְהָאִירוּ בּוֹ כָּל הַגִּילּוּיִים, מִכָּל-מָקוֹם בֵּין שִׁישְׁרָאֵל הָיוּ חֲסִירִים הַגִּילּוּי, וְרַק עַל-יְדֵי עֲבֹדָה (תַּפְלָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה) נִתְחַדֵּשׁ הַגִּילּוּי לְגִבּוֹם - גַּם לְגִבֵּי מֹשֶׁה נִתְחַדֵּשׁ הַגִּילּוּי עַל-יְדֵי תַּפְלָתוֹ ואינו דומה הגילוי שהאיר לו קודם העבודה ד"תפלה למשה" לגילוי שהאיר בו אחר-כך. וְנִלְהוֹסִיף, דָּוָה שְׁמֹשֶׁה הוּא רוֹעֵן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, זֶהוּ עֲנִינּוֹ הָעֵיקָרִי. וְכָל הַמַּעֲלוֹת שָׁלוּ, כּוֹלָל זֶה שֶׁהָיָה עֹשִׂיר גַּם בְּרוּחָנִיּוֹת, והאירה בו בְּחִינַת 'דַּעַת עֲלִיּוֹן' שֶׁמִּקְבֵּל מִ'עֵתִיק' כמבואר לעיל באריכות - הֵם טְפִלִּים, בְּחִינַת חִיצוֹנִיּוֹת, לְגִבֵּי זֶה שֶׁהָיָה רוֹעֵן שֶׁל יִשְׂרָאֵל⁶⁹ ולכן מעמדם ומצבם של בני ישראל, צֶאֱן מַרְעִיתוֹ, נוגע לו מאד ומשפיע גם האופן שבו הוא עצמו מקבל את הגילויים וההמשכות העליונות. וְעַל-פִּי-זֶה יוֹכֵן יוֹתֵר שֶׁגַּם לְגִבֵּי מֹשֶׁה שִׁמְצָד מַעֲמָדוֹ ומצבו אכן לא היה זקוק לתפילה, מִכָּל-מָקוֹם גַּם לְגִבּוֹ נִתְחַדֵּשׁ הַגִּילּוּי עַל-יְדֵי תַּפְלָה, הֵגֵם שִׁמְצָד הָעֲשִׂירוֹת שָׁלוּ (בְּחִינַת 'דַּעַת עֲלִיּוֹן') הָאִירוּ אֲצֻלוֹ גַּם לְפָנֵי-זֶה לְפָנֵי הַעֲבֹדָה שֶׁל "תפלה למשה" כָּל הַגִּילּוּיִים, כִּי זֶה שֶׁהָאִירוּ אֲצֻלוֹ כָּל הַגִּילּוּיִים גַּם לְפָנֵי-זֶה מַצַּד הָעֲשִׂירוֹת שָׁלוּ, הוּא בְּחִינַת הַחִיצוֹנִיּוֹת שָׁבוּ. אֲכָל בְּנוֹגַע לְהַפְנִימִיּוֹת שָׁלוּ, זֶה שֶׁהוּא רוֹעֵן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, נִתְחַדֵּשׁ הַגִּילּוּי עַל-יְדֵי תַּפְלָה]. וְלִכְּן לֵאמֹתוֹ שֶׁל דָּבָר הָעִילּוּי שֶׁנַּעֲשֶׂה בְּגִילּוּיִים דְּלִמְעָלָה עַל-יְדֵי שֶׁנִּמְשָׁכוּ עַל-יְדֵי עֲבֹדָה (תַּפְלָה), הוּא גַּם בְּנוֹגַע מֹשֶׁה.
- (יב) וְכִמּוֹ כֵּן הוּא בְּאֶתְפַּשְׁטוּתָא דְּמֹשֶׁה שֶׁבְּכָל דּוֹר, עַד לְכַ"ק מו"ח אֲדָמוּ"ר בַּעַל הַגְּאוּלָּה, שֶׁעֲנִינּוֹ הָעֵיקָרִי וְהַפְּנִימִי הוּא זֶה שֶׁהוּא רוֹעֵן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וְהָעֲנִינִים דְּיִשְׂרָאֵל הֵם עֲנִינּוֹ דְּהַנְּשִׂיא. וְעַל-פִּי-זֶה יֵשׁ לְבָאֵר הָעִילּוּי שֶׁנִּתְחַדֵּשׁ בְּגְאוּלָּה דִּי"ט כְּסָלוֹ וּבְגְאוּלָּה דִּי"ב תַּמּוּז עַל-יְדֵי הַמַּאֲסָר, שֶׁהוּא כִּיתְרוֹן הָאוֹר מִן הַחוּשָׁף, דְּלִכְאוּרָה, בֵּין שֶׁבְּנוֹגַע לְהַנְּשִׂאִים לֹא שִׁיף לֹמֵר שֶׁבְּהִיּוֹתָם בְּמַאֲסָר הָיָה לְגִבּוֹם אֵיזָה עֲנִינּוֹ שֶׁל חוּשָׁף וְהַעֲלָם וְהַסְתָּר עַל מַעֲמָדָם וּמַצְבָּם הַרוּחָנִי כִּי הֵם נִמְצָאִים בְּכוֹז מַעֲלָה וּמְדִירָגָה שְׁשׁוּם דָּבָר לֹא מִגְבִּיל לְגִבְיָהֶם, [וְכִמּוֹכֵן גַּם מִהִשְׁתַּחֲוִּיָּה הִידוּעָה דְּבַעַל הַגְּאוּלָּה⁷⁰ הַרְבִּי הַרִּי"צ בְּנוֹגַע לְהַמַּאֲסָר שֶׁל אֲדָמוּ"ר הִזְקֵן שֶׁהַמַּאֲסָר הָיָה בְּהַסְפָּמָתוֹ, דְּמָזָה מוֹכֵן, שֶׁלְּגִבּוֹם הַהֶעֱלָמוֹת וְהַהִסְתָּרִים דְּהַמַּאֲסָר הֵם רַק בְּחִיצוֹנִיּוֹת אֲבָל בְּפְנִימִיּוֹת הֵרִי גַם בַּעַת הַמַּאֲסָר עֲצָמוֹ הֵם לְמַעַל מִהַהֲגַבְלוּת, וְהִרְאָה שֶׁאֵם לֹא הָיוּ מִסְכִּימִים לָזֶה, לֹא הָיָה

(69) ולכן אמר "ואם אין מחני נא מספרך אשר כתבת - מכל התורה כולה" (תשא לב, לב. פירש"י שם) - כי אפילו תורה, אף שמושה נתן נפשו על התורה (מכילתא לבשלח טז, א. שמו"ר פ"ל, ד. וש"נ), אינה הפנימיות דמשה, כישראל. וראה בארוכה לקו"ש חכ"א ע' 175 ואילך. (70) לקו"ד ח"א לו, סע"ב ואילך.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 המאסר מתקיים, איך נעשה על-ידי-זה יתרון האור והרי לכאורה
- 2 לגביהם לא היה כלל חושך?
- 3 ויש לומר מהבאורים אחד ההסברים בזה, דכיון שעיקר ענינם
- 4 של הנשיאים הוא זה שהם רועי ישראל ונשיאי ישראל,
- 5 לכן ההעלם וההסתר
- 6 דהמאסר שהיה בנוגע
- 7 ישראל שלגביהם אכן היה העלם
- 8 והסתר (שהרי אינם במעלתם
- 9 ומדריגתם של הנשיאים) הוא
- 10 העלם והסתר ו"חושך" גם
- 11 לגבי הנשיאים. ולכן,
- 12 בגאולה מהמאסר,
- 13 כשהחושף וההעלם וההסתר של
- 14 המאסר נהפך לאור, נעשה
- 15 יתרון האור באופן הנעלה של
- 16 "יתרון האור מתוך החושך".
- 17 (יג) והנה נתבאר לעיל (סעיף
- 18 ד) שהשיכות דהגאולה ד"ט
- 19 כסלו ודי"ב תמוז להמזמור
- 20 'תפלה למשה' הוא (הן
- 21 להענינים הפרטיים שנאמרו
- 22 במזמור, ומכל-שכן שעניני
- 23 הגאולה של י"ט כסלו ו"ב תמוז
- 24 קשורים) לענינו ותוכנו
- 25 דקלות המזמור שהוא המזמור
- 26 הפותח את השיעור בתהילים של יום
- 27 י"ט בתורש - תפלה למשה,
- 28 תפלת עשיר. ועל-פי המובא
- 29 לעיל מהמאמר דענין
- 30 העשירות הוא גילוי עצמות
- 31 אור-אין-סוף שלמעלה
- 32 מ'סובב' ונהשיכות דתפלת
- 33 עשיר (שאנו מתפלל על עצמו כיון
- 34 שלא חסר לו מאומה אלא לטובת
- 35 המלך, כלשון המדרש המובא לעיל
- 36 מדינה פלונית כו' גזור
- 37 שתבנה) לעשירות שהיא גילוי
- 38 עצמות אור אין-סוף היא כי בכדי
- 39 שפנין המלכות (המדינה של
- 40 המלך) יהיה בבחינת פנין עדי
- 41 עדי, וההמשכה והגילוי יאירו בה
- 42 באופן נצחי הוא על-ידי שנמשך
- 43 בה גילוי עצמות אור-אין-
- 44 סוף]. יש לומר, דיתרון האור
- 45 שנעשה בגאולה ד"ט כסלו
- ודי"ב תמוז בהיותו אור שהאיר מתוך החושך (הרוחני) של המאסר הוא
- המשכת גילוי עצמות אור-אין-סוף שלמעלה מ'ממלא'
- ו'סובב' הענין הכי נעלה משלושת הענינים הכוללים את כללות ההמשכות
- והגילויים של אור אלוך.
- ויש לומר, דזהו שהגאולה
- (ד"ט כסלו ודי"ב תמוז)
- היתה גם גילוי שלמעלה
- מהטבע, ואף-על-פי-כן היה
- הגם מלובש בטבע היינו שילוב
- של נס וטבע ביחד. והגם שהגם
- נתלבש בטבע, ולכאורה יש לכל
- האירועים של הגאולה ממאסרים אלה
- הסבר ו'לבוש' טבעי היה זה
- באופן שהטבע לא העלים
- והסתיר על הגם שלמעלה מן
- הטבע, ועד שראו כל אפסי
- ארץ אפילו אומות העולם שזהו גם
- גילוי, כי שרש הטבע הוא
- משם אלקים - ממלא השם
- שקשור באור האלוך ה'ממלא כל
- עלמין' שמתלבש בגררי הנבראים
- וטבע העולם, ושרש הנסים
- שלמעלה מהטבע הוא משם הו'
- סובב השם שקשור באור ה'סובב
- כל עלמין' שלמעלה מגררי הבריאה.
- וכיון שבגאולה של י"ט כסלו
- ו"ב תמוז היה הגילוי דעצמות
- אור-אין-סוף שלמעלה
- מ'סובב' ו'ממלא', אור נעלה
- משיהם הכולל ומחבר את
- שניהם, לכן היתה הגאולה
- באופן שהגם והטבע נתחברו
- יחד, יחד שילוב ואיחוד השמות
- הו' ואלקים שיאירו יחד ולכן
- הגאולה היתה מצד אחד בנס על-טבעי
- ומצד שני מלובשת בטבע באופן
- שההתלבשות לא מסתירה על כך
- שבעצם מדובר בנס.
- ויש לומר, שהגילוי דאור-
- אין-סוף שלמעלה מ'סובב'
- ו'ממלא', בחיבור דגם
- הכולל ומחבר את שניהם, לכן היתה הגאולה באופן שהגם והטבע נתחברו
- יחד, יחד הו' ואלקים.
- ויש לומר, שהגילוי דאור-אין-סוף שלמעלה מ'סובב' ו'ממלא', בחיבור דגם

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 (שִׁשְׁרִשׁוֹ מִסּוֹכֵב) וְטַבַּע (שִׁשְׁרִשׁוֹ מִמְּמָלָא), הוּא רַק
 2 שִׁנְרָגֶשׁ בָּהֶם בִּנְס ("ממלא") וְטַבַּע ("סוכב") עֲנִין שְׁלֹמֶעֱלָה
 3 מְשִׁנְיָהֶם, שְׁעַל־יִדְיָהּ הֵם מִתְחַבְּרִים. אָבֵל זֶה שֶׁהִטְבַּע
 4 עֲצָמוֹ הָיָה אָז בַּעַת הַגְּאוּלָּה שֶׁל י"ט כִּסְלוֹ וּבַעַת הַגְּאוּלָּה שֶׁל י"ב תַּמּוּז
 5 בְּאוֹפֶן שְׁלֹא הָעֲלִים וְהִסְתִּיר
 6 עַל הַנֶּס, וְעַד שֶׁגַּם הַמְּנַגְדִּים
 7 [שִׁנְשָׂאָרוֹ אָז בַּעַת הַגְּאוּלוֹת
 8 הָאֵמוּנוֹת בְּתִקְפָּם וְהַמְשִׁיכּוֹ
 9 לְהַתְנַגֵּד] וּמִכְּלִי־מָקוֹם הוֹכְרָחוֹ
 10 לְסִיַּע [וְעַל־יְדֵי הַתּוֹקֶף
 11 שְׁלָהֶם] בְּשִׁחְרוּר וּבְגְּאוּלָּה, הוּא עַל־יְדֵי
 12 הוּא עַל־יְדֵי גִלּוּי עוֹד יוֹתֵר נִעְלָה
 13 מִגִּלּוּי הָאוֹר שֶׁלֹּמֶעֱלָה מִמְּמָלָא
 14 וּמִסּוֹכֵב, גַּם יָחִיד וְהוּא שְׁבִמְלָכוֹת
 15 עֲצָמָה (שֶׁרֶשׁ הַנִּבְרָאִים)
 16 נִתְגַּלָּה וְהָאִיר בְּגִלּוּי לֹא שֶׁהִטְבַּע
 17 הָעֲלִים שֶׁשִּׁשְׁרִשׁוֹ הָאֱמִתִּי בְּאֵין־סוֹף.
 18 וְעַל־פִּי־זֶה יוֹכֵן עוֹד יוֹתֵר
 19 הַקָּשֶׁר וְהַשְׂכִּיחַ דְּהַגְּאוּלָּה
 20 לְהַמְזִמּוֹר 'תִּפְלָה לְמִשָּׁה',
 21 שְׁחֻכְנוֹ הוּא תִּפְלַת עֲשִׂיר, דְּעֲנִין
 22 תִּפְלַת עֲשִׂיר הוּא שְׁאִינוֹ מִבְּקַשׁ
 23 דְּבַר לְעַצְמוֹ אֶלָּא מִבְּקַשׁ מִהַמֶּלֶךְ
 24 לְטוֹבַת הַמֶּלֶךְ כְּלִשׁוֹן הַמִּדְרָשׁ שֶׁהוּבָא
 25 וְנִתְבָּאָר לְעִיל מְדִינָה פְּלוּנִית כו',
 26 גְּזוֹר שֶׁתִּבְנֶה, וְהַמְשַׁמְעוֹת הַפְּנִימִית
 27 שֶׁל הַדְּבָרִים הִיא בְּקִשָּׁה מִהַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ
 28 הוּא (הַמֶּלֶךְ) עַל הַמְּשָׁכַת גִּלּוּי
 29 עֲצָמוֹת אוֹר־אֵין־סוֹף בְּמִלְכוּת
 30 שֶׁעַל יְדֵי זֶה סְפִירַת הַמִּלְכוּת (מִדִּינָה
 31 שֶׁל הַמֶּלֶךְ) תִּהְיֶה 'בְּנוּיָה' בְּכִנּוּן נִצְחִי,
 32 כְּמִבּוֹאָר לְעִיל בְּאֵרִיכוֹת.
 33 וְלִהְיוֹסִיף, שְׁעַל־יְדֵי הַחִיבּוּר
 34 דָּנִס וְטַבַּע שֶׁהָיָה בְּגְּאוּלָּה, שֶׁל
 35 י"ט כִּסְלוֹ וִי"ב תַּמּוּז נִתֵּן הַכֹּחַ לְכָל
 36 הַהוֹלָכִים בְּאֵרִיכוֹתָיו שֶׁל בְּעַל
 37 הַגְּאוּלָּה, שֶׁגַּם בַּעֲבוּרָה הַרוּחָנִית
 38 שֶׁלָּהֶם יִהְיֶה חִיבּוּר מֵעֵין זֶה, הֵינּוּ
 39 שֶׁהָאֱמוּנָה שְׁלֹמֶעֱלָה מִהַשְׁכָּל
 40 (נֶס) תּוֹמָשֶׁף וְתֹאִיר בְּגִלּוּי גַּם
 41 בְּשִׁכָּל (טַבַּע), וְשֶׁהַשְׁכָּל לֹא
 42 יַעֲלִים וְיִסְתִּיר עַל הָאֱמוּנָה.
- 1 (שִׁשְׁרִשׁוֹ מִסּוֹכֵב) וְטַבַּע (שִׁשְׁרִשׁוֹ מִמְּמָלָא),
 2 הוּא רַק שִׁנְרָגֶשׁ בָּהֶם עֲנִין שְׁלֹמֶעֱלָה מְשִׁנְיָהֶם,
 3 שְׁעַל־יִדְיָהּ הֵם מִתְחַבְּרִים. אָבֵל זֶה שֶׁהִטְבַּע
 4 עֲצָמוֹ הָיָה אָז בְּאוֹפֶן שְׁלֹא הָעֲלִים וְהִסְתִּיר עַל
 5 הַנֶּס, וְעַד שֶׁגַּם הַמְּנַגְדִּים [שִׁנְשָׂאָרוֹ אָז בְּתִקְפָּם]
 6 וּמִכְּלִי־מָקוֹם הוֹכְרָחוֹ לְסִיַּע [וְעַל־יְדֵי הַתּוֹקֶף
 7 שְׁלָהֶם] בְּשִׁחְרוּר וּבְגְּאוּלָּה, הוּא עַל־יְדֵי
 8 שְׁבִמְלָכוֹת עֲצָמָה (שֶׁרֶשׁ הַנִּבְרָאִים) נִתְגַּלָּה
 9 שֶׁשִּׁשְׁרִשׁוֹ הָאֱמִתִּי. וְעַל־פִּי־זֶה יוֹכֵן עוֹד יוֹתֵר הַקָּשֶׁר
 10 וְהַשְׂכִּיחַ דְּהַגְּאוּלָּה לְהַמְזִמּוֹר 'תִּפְלָה לְמִשָּׁה',
 11 תִּפְלַת עֲשִׂיר, דְּעֲנִין תִּפְלַת עֲשִׂיר הוּא מְדִינָה
 12 פְּלוּנִית כו' גְּזוֹר שֶׁתִּבְנֶה, הַמְּשָׁכַת גִּלּוּי עֲצָמוֹת
 13 אוֹר־אֵין־סוֹף בְּמִלְכוּת.
 14 וְלִהְיוֹסִיף, שְׁעַל־יְדֵי הַחִיבּוּר דָּנִס וְטַבַּע שֶׁהָיָה
 15 בְּגְּאוּלָּה, נִתֵּן הַכֹּחַ לְכָל הַהוֹלָכִים
 16 בְּאֵרִיכוֹתָיו שֶׁל בְּעַל הַגְּאוּלָּה, שֶׁהָאֱמוּנָה
 17 שְׁלֹמֶעֱלָה מִהַשְׁכָּל (נֶס) תּוֹמָשֶׁף גַּם בְּשִׁכָּל
 18 (טַבַּע), וְשֶׁהַשְׁכָּל לֹא יַעֲלִים וְיִסְתִּיר עַל הָאֱמוּנָה.
 19 וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה הוּא בְּנוֹגֵעַ לְהַעֲנִין דִּיפּוּצוֹ
 20 מְעִינּוֹתֶיךָ חוּצָה [שֶׁהוּתַחַל בְּגְּאוּלָּה דִּי"ט
 21 כִּסְלוֹ⁷¹, וְנִתּוּסָף עוֹד יוֹתֵר בְּגְּאוּלָּה דִּי"ב תַּמּוּז]
 22 שְׁעַל־יְדֵי הַחִיבּוּר דָּנִס וְטַבַּע שֶׁהָיָה בְּגְּאוּלָּה, נִתֵּן
 23 הַכֹּחַ לְהַפְּיץ הַמְּעִינּוֹת דְּפְּנִימִיּוֹת הַתּוֹרָה
 24 (שְׁלֹמֶעֱלָה מִהַעוֹלָם, נֶס) חוּצָה, וּבְאוֹפֶן שֶׁגַּם
 25 כְּשֶׁהֵם נִמְצָאִים חוּצָה נִרְאָה בְּגִלּוּי שֶׁהֵם
 26 הַמְּעִינּוֹת דְּפְּנִימִיּוֹת הַתּוֹרָה. וְזֶה שֶׁגַּם כְּשֶׁהֵם
 27 נִמְצָאִים חוּצָה, הֵם בְּאוֹפֶן שְׁרֹאִים בְּגִלּוּי שֶׁהֵם
 28 מְעִינּוֹת, הוּא לֹא רַק מִפְּנֵי שֶׁהַמְּעִינּוֹת הֵם בְּגִלּוּי
 29 אֶלָּא גַּם מִפְּנֵי שֶׁחֻצָּה נִעְשָׂה בְּאוֹפֶן שְׁאִינוֹ
 30 מְעִלִּים וּמִסְתִּיר עַל הַמְּעִינּוֹת, וְיִתְרָה מְזוֹ, שֶׁהוּא כְּלִי לְמְעִינּוֹת. וְזֶה נִעְשָׂה
 31 הַכְּנָה קְרוּבָה לְקִיּוֹם הַיַּעֲדוֹ וְנִגְלָה כְּבוֹד הָוְיָ וְרָאוּ כָּל בְּשָׂר יַחְדּוֹ כִּי פִי הָוְיָ

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 יִרְאֶה אֱלֹקִים (לֹא רַק מִצַּד הַגִּילּוּי דְכָבוֹד הוּנִי, אֲלֵא גַם)
 - 2 מִצַּד הַבִּשָּׁר עֲצָמוֹ עַל-דֶּרֶךְ הָאִמּוֹר לַעֲלֹל שֶׁהַפֶּצַח הַמַּעֲיִינוֹת חוּצָה בְּאוֹפֶן
 - 3 הַיּוֹתֵר נֹעֵלָה הִיא כֹּאשֶׁר הַחוּצָה עֲצָמוֹ הוֹפֵךְ לְהִיּוֹת כָּלִי רְאוּי לַהֲפֶצֶח הַמַּעֲיִינוֹת.
 - 4 (יֵד) וְזֶהוּ וַיִּדְבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה גו' דִּבֶּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְחוּ
 - 5 אֱלִיד פָּרָה אֲדָמָה גו', דָּזָה
 - 6 שֶׁהַפָּרָה נִקְרָאת עַל שְׁמוֹ שֶׁל
 - 7 מֹשֶׁה - הֵגֵם שֶׁהֶעֱנִין הַמִּיּוּחָד
 - 8 שֶׁבְּמִצְוֹת פָּרָה אֲדוּמָה הוּא
 - 9 שֶׁהַחוּקָה שָׂבָה (רְצוֹן
 - 10 שֶׁלְּמַעֲלָה מִחֻקָּה) הוּא
 - 11 בְּגִילּוּי, כְּמִבּוֹאֵר לַעֲלֹל שֶׁבָּכַל
 - 12 הַמִּצְוֹת, הֵן הַחוּקִים וְהֵן הַמִּצְוֹת
 - 13 הַמּוֹבְנוֹת בִּשְׂכָל, יֵשׁ גַּם עֲנִיין שֶׁל
 - 14 "חֻכְמָה" וְגַם עֲנִיין שֶׁל "רְצוֹן שֶׁלֹּמַעֲלָה
 - 15 מִהַשְׂכָּל וְכִיּוֹן שֶׁמֹּשֶׁה יָדַע טַעַם
 - 16 פָּרָה, הִרִי לְגַבִּיָּה אֵין חִילּוֹק
 - 17 בֵּין מִצְוֹת פָּרָה אֲדוּמָה לְכָל
 - 18 הַמִּצְוֹת וְאֵם כֵּן מִדּוּעַ הַמִּצְוָה נִקְרָאת
 - 19 עַל שְׁמוֹ - כִּי עַל-יְדֵי שֶׁמִּצְוֹת
 - 20 פָּרָה אֲדוּמָה הִיא חוּקָה לְגַבִּי
 - 21 יִשְׂרָאֵל, הִיא חוּקָה גַּם לְגַבִּי
 - 22 מֹשֶׁה כִּי הוּא מִצְטָרֵעַ כְּשֶׁבִנִי יִשְׂרָאֵל
 - 23 מִצְטָרֵעִים, וְעֲנִינּוֹ כְּרוּעָה נֶאֱמַן שֶׁל
 - 24 יִשְׂרָאֵל הוּא עֲנִינּוֹ הַעִיקָרִי (כְּמִבּוֹאֵר
 - 25 לַעֲלֹל בְּאִירֻכּוֹ).
 - 26 וְזֶהוּ דִּבֶּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 - 27 וַיִּקְחוּ אֱלִיד גו', וְשֵׁנִי חֲלָקִי
 - 28 הַפֶּסֶק קְשׁוּרִים זֶה בּוֹזֵה דְעַל-יְדֵי
 - 29 דִּבֶּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל - בְּגִלָּל
 - 30 הַשִּׁיכּוֹת שֶׁל מֹשֶׁה לְבִנֵי יִשְׂרָאֵל עַל-
 - 31 יְדִידָהּ הוּא וַיִּקְחוּ אֱלִיד,
 - 32 הֶעֱנִין דִּיזֵאת חֻקַּת הַתּוֹרָה
 - 33 בְּנוֹגַע לְמֹשֶׁה שֶׁגַם אֲצִלוֹ פָּרָה
 - 34 אֲדוּמָה הִיא 'חוּקָה' (הֵגֵם שֶׁטַעֲמָה יָדוּעַ
 - 35 לוֹ). אֲלֵא שֶׁעֲנִין זֶה
 - 36 (שֶׁמִּיִּשְׂרָאֵל נִמְשָׁךְ לְמֹשֶׁה)
 - 37 הוּא בְּנוֹגַע לְמִצְוָה עֲצָמָה,
 - 38 הֵינּוּ עֲנִיין וְהַתְּכוּן שֶׁל הַמִּצְוָה, דָּזָה
 - 39 שֶׁהִיא חוּקָה (בְּלִי טַעַם) הוּא
 - 40 בְּעִיקָר בְּיִשְׂרָאֵל וְהֵם הַמַּמְשִׁיכִים
 - 41 אֶת הָעֲנִין לְמֹשֶׁה. אֲבָל בְּנוֹגַע
 - 42 לְקִיּוּם הַמִּצְוָה, אוֹפֶן קִיּוּמָה
- בפועל, הרי בכדי שישאל יוכלו לקיים המצוה דפרה אדומה ועל-דרך-זה כל המצוות, בביטול ד'קבלת עול' מלכות שמים (באופן ד'חוקה חקקתי גזרה גזרתי" כפי שמקיימים 'חוק' שאין לו הסבר וטעם), ה'נתינת כח' על זה הוא ממשה, שענינו הוא ביטול, ונחנו מה.
- ויש לומר, דעל-ידי שמשה ידע טעם פרה, והביטול ד'קבלת עול' נמשך ופעל והאיר גם בהשגה שלו, נתן הכח לכל אחד מישראל שהאמונה וה'קבלת עול' שמצד ענינם ומהותם הם למעלה מהשכל יונח (זאל זיף אפלייגן יהיה 'מונח' ויתקבל) גם בשכל שלו שגם השכל יהיה חדור בביטול ובקבלת עול.
- ויש לומר, דזהו שאמרו רבותינו ז"ל "חוקה 20 חקקתי גזרה גזרתי ואין לה רשות להרהר אחריה" 73, ולפי האמור משמעות התוספת "ואין לה רשות..." היא שה'קבלת עול' שלו של היהודי המקיים את המצוות מתוך ביטול לרצון האלוהי היא באופן שלא רק שהוא מקיים בפועל ציווי הקב"ה (גם כשאינו מבין), היינו שהביטול הוא בנוגע לקיום בפועל שהעדר ההבנה לא מונע מקיום כי הוא מבטל עצמו לרצון העליון אלא שאינו מהרהר כלל, והקיום הוא ללא שום ספיקות והרהורים, כי גם בשכלו שמצד מהותו מבקש להבין מונח הענין ד'קבלת עול' והביטול הוא גם מצד השכל.
- ויש לקשר זה עם מאמר המדרש 74 שפרה אדומה אחריה 73, שה'קבלת עול' שלו היא באופן שלא רק שהוא מקיים בפועל ציווי הקב"ה (גם כשאינו מבין), אלא שאינו מהרהר כלל, כי גם בשכלו מונח הענין ד'קבלת עול'. ויש לקשר זה עם מאמר המדרש 74 שפרה אדומה רומזת

(72) ישע"י מ, ה. וראה תו"מ סה"מ ניסן ע' קצג ובהערות שם. (73) פירש"י ריש פרשתנו, מימא סז, ב. (74) יל"ש פרשתנו רמז תשנט.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 רומזת על ארבעת הגלויות של בני ישראל בין האומות, פרה - זו
- 2 מצרים, אדומה - זו בקל, תמימה - זו מדי, אשר אין בה
- 3 מום - זה יון, כי על-ידיה שהשכל הוא באופן שמונח
- 4 אצלו בשכל עצמו הענין ד'קבלת עול' שלמעלה מהשכל,
- 5 הוא הכנה קרובה לגאולה
- 6 העתידה, שהגילוי אלקות
- 7 בעולם יהיה גם מצד העולם
- 8 כמור לעיל בפירוש הפנימי של
- 9 הפסוק "ונגלה כבוד ה' וראו כל
- 10 בשר...", שגם הבשר מצד עצמו יהיה
- 11 כלי לגילוי אלקות.
- 12 וזוהי השיכות ד'זאת חקת
- 13 התורה' לשריפת הפרה,
- 14 דעל-ידי שה'קבלת עול' הוא
- 15 באופן שלא זו בלבד שמקיים בפועל
- אלא שאינו מהרהר, כי גם בשכלו מונח הענין ד'קבלת עול' (הפרה שרופת על) הגלות, כפתגם הידוע דבעל הגאולה⁷⁵, הרבי הרי"צ שהקדוש ברוך הוא "ישרוף את כתלי הגלות" והולכים פולנו יחד עם נשיאנו בעל הגאולה בראשנו להשלמה בביאת משיח צדקנו, בקרוב ממש.
- על הגלויות, פרה - זו מצרים, אדומה - זו בקל, תמימה - זו מדי, אשר אין בה מום - זה יון, כי על-ידי שהשכל הוא באופן שמונח אצלו הענין ד'קבלת עול' שלמעלה מהשכל, הוא הכנה קרובה לגאולה העתידה, שהגילוי אלקות בעולם יהיה גם מצד העולם. וזוהי השיכות ד'זאת חקת התורה' לשריפת הפרה, דעל-ידי שה'קבלת עול' הוא באופן שאינו מהרהר, כי גם בשכלו מונח הענין ד'קבלת עול', נעשה שריפת (הפרה שרופת על) הגלות, כפתגם הידוע דבעל הגאולה⁷⁵, והולכים פולנו יחד עם נשיאנו בעל הגאולה בראשנו להשלמה בביאת משיח צדקנו, בקרוב ממש.

(75) אג"ק שלו ח"ו ע' שעב. "היום יום" בתחלתו.

המשך ביאור למס' גיטין ליום שני עמ' ב

- 1 מי אמרה, רבי היא, הסובר שאפשר לשחרר חצי עבד בין בבספ
- 2 ובין בשטר, ולא חכמים, הסוברים שאין לשחרר חצי עבד כלל.
- 3 אלא לרבה שאמר שבבספ הכל מודים שאפשר לשחרר חצי עבד,
- 4 ובשטר נחלקו, הלא קשה, שאם כן הרישא של הברייתא שנאמר
- 5 בה שאפשר לשחרר בבספ לחצאין, דברי הכל היא, בין לרבי ובין
- 6 לחכמים, והסיפא של הברייתא שאמרה שאפשר לשחרר חצי
- 7 עבד גם בשטר, כרבי היא ולא כחכמים.
- 8 הגמרא מיישבת, אמר לך רבה - יכול רבה לומר לך, אין - אכן כן
- 9 הוא, שהרישא של הברייתא לדברי הכל היא, ואילו הסיפא אינה
- 10 אלא לרבי, ואין כל תימה בכך. יישב נוסף, רב אשי אמר, כל
- הברייתא רבי היא, וחכמים חולקים עליו בשטר ומודים לו בבספ, אבל ברייתא זו רבי אמרה.
- שואלת הגמרא, אלא פתניתין דקתני מי שהציו עבד וחציו בן חורין, ויש לשאול איך נשתחרר לחציו, בשלמא - מובן הדבר לדעת רבה, שהכל מודים שבבספ אפשר לשחרר עבד לחציו, מוקים לה - יעמיד את משנתנו ששחררו בבספ ודברי הכל היא, אלא לרב יוסף, הסובר שלדעת חכמים אי אפשר לשחרר חצי עבד כלל, האם ליקא - נאמר שמשנתנו לפי רבי היא בלבד, הסובר שבבספ אפשר לשחרר חצי עבד, ולא לפי רבנן.
- עונה הגמרא, אמר רבינא,

המשך ביאור למס' גיטין ליום רביעי עמ' ב

- 1 הגיע זמן פרעון החוב והישראל לא שילם את חובו, ולכך עבר
- 2 העבד לרשות הנכרי וכופים את הרב לשחררו, אך הא - הברייתא
- 3 שעוסקת בדיון השדה שהנכרי שעבד לישראל, שנויה באופן דלא
- 4 קטא ומניה, ונמצא שהשדה עדיין ברשות הנכרי ולכך היא פטורה
- 5 ממעשר. אך הגמרא חוזרת ושואלת, אלא - אם כן, שהברייתא
- 6 שעוסקת לגבי דין עבד שנויה דקטא ומניה, האם באופן זה צריכא
- 7 למימר - צריכה הברייתא לחדש שהרב מחויב לפדותו ולשחררו,
- 8 הרי העבד נקנה לנכרי לגמרי, וכבר שנינו במשנה שכאשר העבד
- 9 נכנס לרשות נכרי בהסכמת הרב חייבו חכמים את הרב לפדותו
- 10 ולהוציאו לחירות. מיישבת הגמרא את סתירת הברייתא באופן
- 11 אחר, אלא אידי ואידי - שתי הברייתות שנויות באופן דלא קטא
- ומניה - שלא הגיע זמן הפרעון, והמשכון אינו שייך למלוה לגמרי, ולא קטא מדין עבד על דין שדה, שכן לכך כיון שזולל בתקנת חכמים שלא למכור עבד לעובד כוכבים, קנסוהו ואף שלא הגיע הזמן, הא - הברייתא העוסקת בדיון עבד שנויה באופן שהרב שיעבד את העבד לגופא - לגופו, שגוף העבד יהא שייך לנכרי לגמרי אם לא יפרע את החוב עד זמנו, ואף לפני הזמן כבר מסר את העבד ביד הנכרי שישתעבד בו, והא - הברייתא העוסקת בדיון שדה שנויה באופן שהנכרי משכן אותה לפירא - לפירות, שהישראל יאכל פירותיה לאחר זמן הפרעון, אך לא התנה שיגבה את גופה שתיעשה שלו לגמרי לאחר הזמן, ולכך הפירות פטורים ממעשר.

התוועדויות

בס"ד. יום ה' פ' חוקת-בלק, יו"ד תמוז, ה'תשי"ב.

— בעת גזיזת השערות ("אָפּשערעניש") * —

בלתי מוגה

1 כיבדו את כ"ק אדמו"ר שליט"א בגזיזת השערות, ואח"כ אמר שיכבדו גם את שאר הנוכחים, ולכל
2 לראש — את הכהנים, כיון שגזיזת השערות הוא בדוגמת "ראשית הגז"1, א' מכ"ד מתנות כהונה2.

בס"ד. שיחת ש"פ חוקת-בלק, י"ב תמוז, ה'תשי"ב.

בלתי מוגה

3 א. כ"ק אדמו"ר שליט"א קידש על היין, והורה לכל המסובים לומר לחיים, ואח"כ צוה לנגן ואמר
4 מאמר ד"ה מי מנה עפר יעקב.

* * *

6 ב. בנוגע לחג הפורים מצינו מעלה מיוחדת לגבי שאר ימים טובים (אע"פ שאינו אלא מדרבנן) —
7 ששמחת פורים היא בלי הגבלות, כמאמר חז"ל: "חייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע כו'" (משא"כ
8 בשאר הימים טובים)2.

9 ומעלה נוספת בפורים לגבי שאר הימים טובים — ש"כל המועדים עתידין ליבטל וימי הפורים אינן
10 בטלין לעולם"3.

11 וטעם הדבר4 — לפי שחג הפורים נתחדש בזמן הגלות, זמן של חושך והעלם, ובא ע"י מסירת-נפשם
12 של בניי, ומצד מס"נ אין הגבלות.

13 ומזה מובן גם בנוגע לעניננו — חג הגאולה י"ב תמוז — שלהיותו יו"ט שנתחדש בזמן הגלות, זמן
14 של חושך כפול ומכופל, ובא ע"י מסירת-נפש, צריכה להיות השמחה ללא הגבלות.

15 ויש להוסיף, שמצד ההתקשרות של הרבי (בעל הגאולה) עם חסידים, שהיא למעלה מההתקשרות
16 דאב ובן, רב ותלמיד, מאור ואור5 — נחשבת הגאולה די"ב תמוז לגאולה של כא"א מאתנו6, וכיון שכן,
17 הרי בודאי שהשמחה צריכה להיות בלי הגבלות.

18 — אין צריכים לחשוב "וואָס וועט זאָגן די בעל-הבית/טע"..." או שההנהגה באופן זה אינה מתאימה
19 בפני פלוני ופלונני ("עס איז ניט שיין פאַר דעם און פאַר יענעם")... או שאין זה מתאים מצד נפשו

(3) יל"ש משלי רמז תקמד. מדרש משלי פ"ט. וראה גם
רמב"ם הל' מגילה ספ"ב.

(4) ראה תו"א מג"א צט, ג ואילך. ובכ"מ.

(5) ראה לקו"ד ח"א נ, א.

(6) ראה גם שיחת י"ב תמוז ה'שי"ט בתחלתה (תורת מנחם
— התוועדויות ח"א ע' 127 ואילך. לקו"ש ח"ד ע' 1321 ואילך).

(*) אצל בנו של הרה"ת ר' שלום דובער גורדון.

(1) ראה סידור מהרי"ד ח"א קסט, ב — הובא במכתב כ"ף
מרחשון שנה זו (אג"ק ח"ה ע' כב).

(2) פ' שופטים יח, ד. ב"ק קי, ב. וש"נ.

(1) מגילה ז, ב.

(2) ראה רמב"ם הל' יו"ט פ"ו ה"כ-כא. טושו"ע ואדה"ז או"ח
סו"ס תקכט.

הבהמית ("עס פאָסט ניט פאַר דעם אייגענעם נה"ב")... כיון שהשמחה של י"ב תמוז צריכה להיות ללא הגבלות!

(וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א:) "זאָגט לחיים! זאָגט אַ פריילעכן ניגון"!⁷

* * *

ג. ישנם יהודים המכונים בשם "ראש-השנה אידן" או "יום-כיפור אידן", כלומר, יהודים הבאים לבית-הכנסת בר"ה ויוה"כ; ישנם "יום-טוב אידן" – יהודים הבאים לביהכ"נ ביו"ט; ישנם "שבת אידן" – יהודים הבאים לביהכ"נ ביום השבת; וישנם יהודים סתם (סתם אידן), ללא שם לוואי – יהודים שפוגשים אותם בביהכ"נ שלש פעמים ביום...

וכך גם אצל הרבי – היו "ראש-השנה חסידים", שנהגו לבוא אל הרבי בר"ה; היו "יום-טוב חסידים", שנהגו לבוא אל הרבי ביו"ט; והיו סתם חסידים, שהיו באים אל הרבי בכל עת, ללא סיבה מיוחדת ("סתם אָזוי"),

– (כ"ק אדמו"ר שליט"א חייך ואמר:) סימפסאָהן⁸ הי' מסרב להכניסם אל הרבי, לפי שהי' רואה את פניהם של אלה לעתים תכופות יותר מדי ("די פנימער פלעגט ער זען צו אָפּט")... –

ובודאי – לאו דוקא כאשר אירע איזה חולי ח"ו, שאז באים אל הרבי לבקש ברכת רפואה [בידעם שזהו "בית-הרפואה" הטוב ביותר ("דאָס איז דער בעסטער שפיטאַל")...], אלא היו באים אל הרבי גם בזמנים טובים ("אין אַ גוטן אופן")!⁹

כלפי מה הדברים אמורים?

ישנם כאלה שבדרך-כלל אינם נוהגים לבוא לכאן, אלא, כשחל י"ב תמוז ביום השבת (כבקיעות שנה זו), שלמחרתו הוא יום הראשון בשבוע, שאז יש להם חופש ("זיי זיינען אויף וואַקיישאָן"), אזי יש להם "מסירת-נפש" לבוא לכאן... ועד"ז כשחל י"ט כסלו ביום השבת – גם אז באים לכאן, לכבודו של רבינו הזקן (בעל הגאולה) שחיבר הרבה ספרים וכו'...

(וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א:) אלה שהדברים מכוונים אליהם – בודאי יודעים למי הכוונה ("וועמען מען מיינט")... ובכן, שיאמרו עתה "לחיים"¹⁰, ודבר זה יתקן גם את העבר, שכן, כאשר מתעלים לדרגא נעלית יותר, מתעלים גם מהגבלות הזמן, ובמילא אפשר לתקן גם את העבר¹¹.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן ניגון ג' התנועות של הבעש"ט, המגיד ואדמו"ר הזקן].

* * *

ד. בנוגע¹² למצות פרה אדומה שנתפרשה בהתחלת פרשת השבוע (פרשת חוקת) – נאמר¹³: "זאת חוקת התורה".

לכאורה אינו מובן: כיון שהמדובר הוא אודות מצוה פרטית – מדוע נאמר בה הלשון "זאת חוקת התורה", ולא "זאת חוקת הפרה" וכיו"ב?

מהרי"צ נ"ע בארה"ב (המו"2).

(9) ראה גם לקו"ש ח"א ע' 173 ואילך.

(10) חסר קצת (המו"2).

(11) ראה תורת מנחם סה"מ חשון ע' רצב.

(12) כמה ענינים הבאים לקמן (עד סוס"ח) – נדפסו בתוספת

ביאור וכו' בלקו"ש ח"ד ע' 1056 ואילך (בשילוב שיחת ש"פ

חוקת השי"ת). – בהוצאה זו נדפסה השיחה כצורתה בהנחה

בלתי מוגה (המו"2).

(13) יט, ב.

(7) יש לציין, שע"פ הוראת כ"ק אדמו"ר שליט"א (להש"ן ר' מ.ד. טעלעשעווסקי, בליל ועש"ק יא תמוז, ב"יחידות"), אמרו בקבלת שבת: "בשמחה ובצחלה", כביו"ט שחל בשבת.

בצאת כ"ק אדמו"ר שליט"א מביהכ"נ (לאחרי קבלת שבת ותפלת ערבית), פנה לאחדים מאנ"ש והתמימים שעמדו בפרוודור, באמרו: "וואָס שטייט מען דאָ אָזוי?... זאָל מען גיין אַ ריקוד!" ובעמדו משך זמן ליד דלת חדרו הק', רמז בידיו הק' לרקוד בשמחה גדולה יותר (המו"2).

(8) הרה"ח ר' אלי' ייאכל סימפסאָהן – ממזכירי כ"ק אדמו"ר

- 1 וההסברה בזה¹⁴ – לפי שמצות פרה אדומה הו"ע כללי, שנוגע לכללות ענין התורה, כדלקמן.
- 2 ה. מצות פרה אדומה באה לטהר את האדם מטומאת מת:
- 3 טומאת מת היא טומאה חמורה ביותר, כדאיתא במדרש¹⁵ שדוקא בנוגע לטומאת מת שאל משה רבינו
- 4 להקב"ה "אם נטמא זה במה תהא טהרתו", ועד ש"נתכרכמו פניו של משה". וטעם הדבר, כי, קדושה
- 5 היא חיות, ואילו מיתה (רח"ל) שהיא היפך החיות, היא היפך הקדושה לגמרי.
- 6 וזוהי מעלתה של פרה אדומה – שמטהרת גם מטומאה חמורה זו.
- 7 ועז"נ¹³ "ויקחו אליך פרה אדומה" – שהטהרה דטומאה חמורה זו ע"י פרה אדומה היא בכחו של
- 8 משה רבינו דוקא, שכן, אף ששחיטת הפרה וכו' היתה ע"י אלעזר הכהן (מצותה בסגן)¹⁶, מ"מ, מדגישה
- 9 התורה "ויקחו אליך פרה אדומה גו'", "אליך" דייקא, "לעולם היא נקראת על שמך פרה שעשה משה
- 10 במדבר"¹⁷.
- 11 ועד"ז בנוגע לכל הדורות שלאח"ז – שבכל שמונת הפרות שנעשו בזמן בית שני¹⁸, וכן בפרה
- 12 העשירית ש"עשה המלך המשיח"¹⁹, השתמשו (לקדש הכהנים העושים את הפרה) באפר הפרה שעשה
- 13 משה במדבר²⁰.
- 14 ו. וענין נוסף מצינו בפרה אדומה – ש"מטמאה את הטהורים ומטהרת את הטמאים"²¹:
- 15 והענין בזה – שבכדי לטהר יהודי שנטמא (רח"ל) בטומאה הכי חמורה, יש צורך בענין המסירות נפש,
- 16 כמודגש בכך שהכהן המטהר נעשה טמא כדי לפעול ענין הטהרה.
- 17 ומסירות נפש זו מודגשת אצל משה רבינו:
- 18 התעסקותו של משה רבינו בפרה אדומה שמטהרת מטומאת מת, מהוה ירידה עבירו, שהרי, משה
- 19 רבינו עצמו הי' למעלה מענין זה לגמרי, ועד כדי כך, שתמה "במה תהא טהרתו", ועד ש"נתכרכמו פניו",
- 20 – והביאור בזה, שבכדי לתקן ענין בלתי-רצוי, צריך להיות איזו שייכות לכך (כידוע הסיפור אודות
- 21 אדמו"ר האמצעי²²), וכיון שלא היתה לו שום שייכות לטומאת מת, אפילו לא בדקות דדקות, לכך תמה
- 22 ואמר "במה תהא טהרתו", עד ש"נתכרכמו פניו" –
- 23 ואעפ"כ, כדי לטהר יהודי שנטמא בטומאה חמורה, כולל גם להבטיח ("צו פאָרזיכערן") גם את
- 24 טהרתו של יהודי שהי' לאחריו כו"כ דורות (כאמור, שבאפר הפרה שעשה משה השתמשו בשביל כל
- 25 הפרות שנעשו במשך כל הדורות לאח"ז) – לא התחשב משה רבינו בירידה שלו, והשתדל ("ער האָט
- 26 זיך אַריינגעלייגט") מתוך מס"נ בהענין דפרה אדומה.
- 27 ז. ולכן נאמר בפרה אדומה "זאת חוקת התורה" – כיון שזהו ענין כללי שנוגע לכללות התורה:
- 28 כאשר יהודי מרגיש בעצמו ענין של טומאת מת ברוחניות, כלומר, שחסרה לו חיות בעניני תומ"צ,
- 29 [ולהעיר, שבזמננו זה "כולנו טמאי מתים"²³] – יכול הוא לבוא, ח"ו, לידי מצב של יאוש כו'.
- 30 ובכן, עליו לדעת, שאין לו להתיימש, כיון שמשה רבינו הבטיח את טהרתו!

ובפי' משנה אחרונה שם. ולהעיר ג"כ במדבר"ר שם, ו (בפירוש ידי משה ומהר"ו שם). גור ארי' ושפתי חכמים (לפרש"י עה"פ שם). של"ה חלק תושב"כ דרוש לפ' פרה (שנט, ב) (וראה גם סה"ש תשמ"ט ח"א ע' 347 הערה 49; ע' 350 הערה 60).

(21) חינוך מצוה שצו. וראה תנחומא שם ז. במדבר"ר שם, ה.

(22) ראה אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"ג ע' שעט ואילך.

(23) לשון היראים סשכ"ה (בהשלם – סרע"ז). רדב"ז הל' ביכורים פ"ה ה"ט. ב"ח יו"ד ששכ"ב. מג"א או"ח סתקס"א סק"ב. ובכ"מ.

(14) ראה לקו"ת ריש פרשתנו (חוקת) נו, א. ועיי"כ במפרשים עה"ת.

(15) תנחומא פרשתנו (חוקת) ו. במדבר"ר שם פי"ט, ד.

(16) שם, ג (ובפרש"י).

(17) פרש"י עה"פ.

(18) ראה פרה פ"ג מ"ה. רמב"ם הל' פרה אדומה ספ"ג.

(19) רמב"ם שם (נחבאר בארוכה בלקו"ש חכ"ח ע' 131 ואילך).

(20) ראה פרה שם "ומאחת" (ועד"ז ברמב"ם שם פ"ב ה"ו)

— משה רבינו הי' אמנם למעלה לגמרי מענין זה, אבל אעפ"כ, מסר את נפשו לעשות פרה אדומה,¹
 כדי להבטיח את טהרתם של בני"י שבדורו ובני"י שבכל הדורות שלאח"ז, שגם אם יטמאו בטומאה הכי
 חמורה, יהיו יכולים להטהר מטומאה זו.

ולכן, בכל הזמנים כולם, גם כאשר משה רבינו לא נמצא ("ווען משה איז ניטא"), אין ליפול ביאוש
 בגלל חומר הענין דטומאת מת, כיון ש"אפר פרה של משה לא כלה"²⁴, "שלך קיימת"²⁵.

ואע"פ שאין אנו יודעים היכן נמצא אפר זה — הרי הוא קיים, וכשיבוא משיח ימצאו אותו וישתמשו
 בו בשביל פרה העשירית, ובמילא, "מחוסר זמן לאו כמחוסר מעשה"²⁶.

ח. וכן הוא גם בנוגע לבעל הגאולה, כ"ק מו"ח אדמו"ר, משה שבדורנו,

— כמאמר חז"ל²⁷ "אתפשטותא דמשה בכל דרא ודרא", ולא רק "אתפשטותא דמשה", אלא משה
 בשלימותו ("דער גאנצער משה"), כי, בכל דור ודור ה"ז אותו משה ("דער זעלבער משה"), אלא שהגופים
 מחולקים²⁸ בהתאם ולפי אנשי הדור —

שהתעסק בעצמו בכל הענינים — אפילו בענינים פשוטים — כדי לטהר את בני"י, ועד לטהרה מענינים
 כאלה שהם בדוגמת טומאת מת!

— כ"ק מו"ח אדמו"ר מצד עצמו הי' למעלה לגמרי ולא היתה לו שום שייכות לענינים אלה, אפילו
 בדקות דדקות, ואעפ"כ, השפיל את עצמו ("ער האָט זיך אַראָפּגעלאָזט") בענינים פשוטים ביותר, דבר
 שהי' כרוך אצלו במסירת נפש ממש... וכל כך למה? — כדי לטהר יהודי מטומאת מת!...

ולכן, גם עכשיו אין להתיימש ולפחד משום דבר, אפילו לא מטומאת מת, כיון שגם עכשיו אפרו
 (של משה שבדורנו) קיים!

ולהוסיף, שענין זה שייך במיוחד לימים אלה — שבשבוע הבא מתחילים ג' השבועות (מי"ז תמוז עד
 תשעה באב), ובמילא יש צורך להדגיש שאין מה לפחד מהענינים הבלתי-רצויים הקשורים בזה, כיון
 שאפרו של משה קיים.

ט. (וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א:)

אלה שהולכים לדבר בהבתי-כנסיות — כדאי ונכון ביותר שימסרו להבעלי-בתים דברים הנ"ל,²³
 ובהדגשה, שהרבי דאג גם עבורם ("דער רבי האָט באַוואָרנט אויך זיי"), וכו'. וכו'. — וכיון שבעלי-בתים
 אוהבים ("האָבן דאָן האַלט") כאשר מדברים אודות פרשת השבוע, יקשרו את הדברים עם תוכן הענין
 דפרה אדומה, כמדובר לעיל.

וכן מן הראוי לספר להבעלי-בתים (בקצרה) סיפור חג הגאולה של י"ב תמוז, לדבר אודות הרבי
 ("ריידן וועגן רבי'ן"), ולספר להם²⁹, שהרבי הי' יהודי צדיק... לא הי' חסר מאומה בעבודתו... לא בעלמא
 דין ולא בעלמא דאתי... ואעפ"כ, מסר את נפשו בשביל יהודים ובשביל יהדות...

ועוד ועיקר — להזכיר ולעורר אודות התקנות של לימוד חומש, תהלים ותנאי.

* * *

י. [כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן ניגון רבינו הזקן, ואת הבבא הרביעית לכפול ד' פעמים.

(27) תקו"ז תס"ט (קיי, רע"א. קיד, רע"א).

(28) ראה גם לקו"ש חכ"ו ע' 7.

(29) כ"ק אדמו"ר שליט"א דיבר בקול חנוק מהתרגשות, ובכה הרבה (המו"2).

(24) רש"י יומא ד, רע"א (ד"ה מכל).

(25) תנחומא שם ח. במדב"ר שם, ו.

(26) ראה יומא סב, סע"ב. וש"נ. הנסמן בשד"ח קונטרס הכללים (כרך ג) מערכת המ"ם כלל קסא.

1 טרם צאתו אמר:]

2 צריכים להשתדל שלא יהי' הפסק גדול מדי מהתוועדות זו עד להתוועדות שתתקיים מחר בערב.
3 ולכן, ימשיכו להתוועד היום בערב, ב"מלוה מלכה", וכן מחר ביום, כשיחזרו מה"אוהל",

4 – באמת היו צריכים להמשיך להתוועד בבוקר, אבל, כנראה יהי' זה רק באמצע היום, כפתגם
5 החסידיים: "וישכם אברהם בבוקר"³⁰, "ער האָט זיך געפּעדערט און געפּעדערט, און עס איז אויסגעקומען
6 נאָך האַלבן טאָג"...

7 והעיקר – כאמור – שלא יהי' הפסק גדול מדי עד להתוועדות של מחר בערב.

8 [לתפלת מנחה הורה כ"ק אדמו"ר שליט"א לשלוח "א פריילעכן חזן", ובחזרת הש"ץ רמז בידו הק'
9 שיסייעו להש"ץ בשירה וניגון].

(30) וירא כב, ג.

המשך ביאור למס' גיטין ליום שישי עמ' 1

6 להחזירה, הגמרא מבארת באיזה אופן זה נאסר, ומה טעם
7 האיסור: אָמַר רב יוסף בְּרַ מְנוּיָמִי אָמַר רב נְחֻמִּי, מַה שְּׁשֵׁנִי
8 שהמוציא משום שם רע או נדר אסור להחזירה, וְהוּא – זה רק
9 באופן שְׂאֵמַר לָהּ בשעת הגירושין, מְשֻׁם שֵׁם רַע שִׁיצָא עֲלֶיהָ אֲנִי
10 מוֹצִיאָהּ,

1 אֲנִי מְנַשֵּׂיךְ באופן שלא יהא בינינו נישואין לעולם, וְנִרְשָׁהּ, ואחר
2 כך נשאל לחכם על נדרו והתיר לו את הנדר, וְהִתִּירוּ לוֹ חֲכָמִים
3 שִׁיחִירָהָ אחר כך, מִפְּנֵי תִיקוּן הָעוֹלָם:

גמרא

4 שנינו במשנה, שהמוציא את אשתו משום נדר או שם רע אסור

המשך ביאור למס' גיטין ליום שבת קודש עמ' 1

גמרא

15 הונא, מַאי אֵיכָבִיד לָבוּ – מה אעשה לכם, אסור לי לפדותכם, דִּתְנֶנּוּ,
16 הַמּוֹכֵר אֶת עַצְמוֹ וְאֶת בְּנָיו לְעוֹבְדֵי בּוֹכְבִּים, אֵין פּוֹדִין אוֹתוֹ.
17 אָמַר לִיה רַבִּי אָבָא לרב הונא, לִמְדַתְּנִי רַבִּינוּ שֶׁהָדִין שְׂאִין פּוֹדִים,
18 וְהוּא – זה רק באופן שְׂמֹכֵר פֶּעַם אַחַת, וּפְדוּתוֹ, וְשָׁנָה – ומכר שנית,
19 וּפְדוּתוֹ שׁוֹב, וְשִׁלְשׁ – ומכר בשלישית, ומדוע אינך פודה את בני
20 בִּי מִיכְסִי. אָמַר לִיה רב הונא, הֲנִי מְרַגֵּל דְּעֵבְדֵי הָבִי – אנשים
21 אלו רגילים הם לעשות כך, ללוות ואין להם מה לשלם, והגויים
22 שׁוֹבִים אוֹתָם לַעֲבָדִים, וְסוֹמְכִים הֵם עַל כֵּךְ שִׁפְדוּ אוֹתָם, וְעֲלֵיהֶם
23 אַמְרָה הַמִּשְׁנָה שְׂאִין פּוֹדִים אוֹתָם.
24 עַל אֵף שְׁשֵׁנִי שְׂאִין פּוֹדִים אֶת הַרְגִיל לַמּוֹכֵר עַצְמוֹ לְעוֹבְדֵי
25 כּוֹכְבִּים, הַגְּמָרָא מְבִיאָה שֵׁשׁ אֲפָסִין שֶׁצָּרִיךְ לַפְדּוֹתוֹ: מִסְפֶּרֶת
26 הַגְּמָרָא, הִיא נִקְרָא דְּזִבְזִין נְפִשִׁיהָ לְלֹדְאִי – היה אדם שמכר עצמו
27 ללודאי, והם אומה שאוכלים בני אדם, אִתָּא לְקַמִּיה – הגיע אותו
28 אדם לפני דְּרַבִּי אָמִי, אָמַר לִיה לרבי אמי,

1 שנינו במשנה, שהמוכר עצמו ובניו לעובדי כוכבים, אין פודים
2 אותו, הגמרא מבארת באיזה אופן מדובר: אָמַר רב אָפִי, מַה
3 שאמרו שלא לפדות את המוכר עצמו לעובדי כוכבים, וְהוּא – זה
4 רק באופן שְׂמֹכֵר פֶּעַם אַחַת, וְשָׁנָה – ואחר שפדוהו מכר שנית,
5 וְשִׁלְשׁ – ואחר שפדוהו שׁוֹב, מכר בשלישית, ועתה אין פודים
6 אותו, אך בפעם הראשונה והשנייה שמכר את עצמו ובניו לעובדי
7 כוכבים, צריך לפדותם.
8 הגמרא מביאה אופן נוסף שנחשב למוכר עצמו: מִסְפֶּרֶת הַגְּמָרָא,
9 הֲנִיחָה בְּנֵי מִיכְסִי – אותם אנשים שגרו במקום ששמו בִּי מִיכְסִי,
10 דְּיוֹפִי זֻזִּי – שהיו לווים מעות מְעוֹבְדֵי בּוֹכְבִּים, וְלֹא הָיָה לָהֶן
11 לְמַפְרָעֵיהֶן – ולא היה להם לפרוע, אִתָּא וְקָא גְרָבִי לָהֶן – הגיעו
12 העובדי כוכבים, ושבו אותם לעבדים בפרעון חובם. אִתָּא לְקַמִּיה –
13 הגיעו השבויים האלו לפני דְּרַבִּי הוֹנָא כְּדִי שִׁפְדֵם, אָמַר לָהֶן רב

בס"ד. שיחת ש"פ חוקת-בלק, י"ב תמוז, ה'תשכ"ט.

בלתי מוגה

א. צוה לנגן ואמר מאמר ד"ה וידבר גו' זאת חוקת התורה וגו' (הוגה על ידי כ"ק אדמו"ר שליט"א).

* * *

ב. הביאור במאמר המדרש¹ "אמר לו הקב"ה למשה (לאחרי שאלתו בנוגע לטומאת מת: "במה תהא טהרתו", ועד ש"נתכרכמו פניו") לך אני מגלה טעם פרה" – דלכאורה, כיון שפרה היא "חוקת התורה", היינו, שענין ה"חוקה" הוא הנקודה הכללית של כל התורה כולה, ולכן צ"ל ענין היגיעה בתורה², שעי"ז מגיעים למדרגת התורה כפי שהיא בעצם למעלה מגדר השגה – הרי כשהקב"ה גילה למשה טעם פרה, נחסר אצל משה³ כללות ענין ה"חוקה"⁴ (מס"נ) ושלמות היגיעה בתורה (שעי"ז באים לענין המציאה – "ומצאת"⁵ – שבאה בהיסח הדעת)⁶? והביאור בזה, שטעם פרה שנתגלה למשה אינו טעם שכלי, אלא נתגלה לו רצון העליון דעצמות א"ס באופן שנעשה גם המציאות של שכלו, וע"ד ש"פנימיות אבא (דרגתו של משה) הוא פנימיות עתיק ממש⁷, ולכן לא שייך לומר שאצל משה רבינו הי' חסר ח"ו בשלימות הביטול והמס"נ, כיון שאינו מציאות בפ"ע שצריך למסור נפשו, אלא כל מהותו הו"ע המס"נ – הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס⁸ בלקו"ש ח"ח ע' 229 ואילך.

ג. ויש להוסיף, שכן הוא בנוגע למשנ"ת במאמר⁹ ש"תפלה למשה"¹⁰ היא תפלת עשיר¹¹ – אף שזהו ענין בפ"ע שקובע ברכה לעצמו:

לכאורה אינו מובן: אם הוא עשיר, היינו שאין לו חסרון, א"כ, מה שייך אצלו ענין התפלה?

שכל גדול ממנו. ולכן ישנם יחידי סגולה שמזמן לזמן הולכים ומשיגים עוד ענינים של חוקים, שבאים אצלם בהבנה והשגה (לא כמו רוב ישראל – שהתורה על הרוב תדבר (ראה מו"נ ח"ג פל"ד) – שנשארים אצלם באופן של חוקים). אבל אעפ"כ, גם אצלם צ"ל ענין מסויים שנשאר באופן של "חוקה". וכמו שלמה, שעמד על כל חוקי התורה, מלבד פרה אדומה (במדרב"ר שם, ג. תנחומא שם, ו), ועי"ז השתתף עם כל בני" בענין החוקים.

(5) מגילה ו, ריש ע"ב.
(6) סנהדרין צז, א. – ולהעיר שכל ענינו של משה הו"ע הדעת (וכמבואר בהמאמר (ספ"ה) (תורת מנחם חנ"ז ע' 10)) שמה הוא בחי' דעת עליון, והרי גם דעת עליון נקרא בשם דעת, וא"כ, איך יכולים להיות אצלו הענינים שבאים בהיטח הדעת.

(7) נסמן בלקו"ש שבפנים הערה 65. – ולהעיר, שגם בנוגע להגילוי דפנימיות עתיק (שהו"ע עצמי שאין בו שינוי) יש חילוקי מדרגות [נוסף על החילוק בין פנימיות עתיק כמו שהיא במקומה לגבי אופן המשכחה בפנימיות אבא (ראה המשך תרס"ו ריש ע' קב) גם מצד המקבל, ולכן, אצל משה גופא היו חילוקי מדרגות במשך ימי חייו (ראה גם לקו"ש שבפנים הערה 70), וכמו"כ לעתיד לבוא, כשמשית ילמד תורה את כל בני" כמ"ש (שה"ש א, ב) "ישקני מנשיקות פיהו" – בודאי יהיו שינויים כו' (ממענה כ"ק אדמו"ר שליט"א – ע"פ רשימת א' המזכירים).

(8) בשילוב שיחת ש"פ פרה תשכ"ח.

(9) פ"ד ואילך (תורת מנחם חנ"ז ס"ע 7 ואילך).

(10) תהלים צ, א.

(11) ראה זח"א קסח, ב.

(1) במדרב"ר פ"ט, ד"ו. תנחומא פרשתנו (חוקת) ו-ח.

(2) וכידוע הסיפור (לקו"ד ח"ד תשעה, א) אודות אחד שנכנס להצ"צ ליחידות ושאל מה עליו לעשות כשאין לו רצון ("אים ווילט זיך ניט") ללמוד, ונהנה לו הצ"צ: אדרבה, מה עלי לעשות שיש לי רצון ללמוד!...

והביאור בזה, שמעלת היגיעה היא שצריך לשבור את עצמו – שזוהי העבודה דאתכפיא, שלמעלה אפילו מאתהפכא, כמבואר בזה, שאתהפכא היא מדרגת "עבד", משא"כ באתכפיא הרי הוא "עובד", "לשון הוה, שהוא כאמצע העבודה" (ראה תניא פט"ו), ולכן, כאשר הלימוד הוא מצד הרצון והחשק (להיותו בעל שכל, באופן שכל מעיינו בחכמה), חסרה אצלו מעלת העבודה, ובגלל זה הנה גם ההשגה שלו אינה בתכלית העילוי, כיון שלא יכול להיות הענין ד"עניני במרחב" ללא הענין ד"מן המיצר קראתי" (תהלים קיח, ה), ודוקא ע"י המיצר באים למרחב העצמי.

(3) וכן יוקשה בנוגע לכל אחד מישראל – בשעה שמתעורר בו בחי' משה, כמבואר בתניא (רפמ"ב) ש"כל נפש ונפש מבית ישראל יש בה מבחי' משרע"ה" (שלכן נאמר (עקב יו"ד, יב) "ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה גו'", שיראה היא "מילתא זוטרת", כמו ש"לגבי משה מילתא זוטרתית היא" (ברכות לג, סע"ב)).

(4) ובהקדמה – שענין החוקים הוא ע"ד "בכל מאדך" (ואתחנן ו, ה), מאד שלך (ראה תו"א מקץ לט, רע"ד. ובכ"מ), והיינו, שגם ענין שאצלו הוא באופן של בלי גבול, הנה לגבי מי שלמעלה הימנו, הרי זה עדיין בהגבלה, וכן הוא בענין השכל, שגם ענין שבעל שכל קטן אינו יכול להבין, יכול להבין זאת בעל

1 ואפילו לאחרי הביאור שהתפלה היא על החסרון של אחרים (מדינה חריבה¹²), אין זו התפלה שלו;
 2 והרי בודאי שענין התפלה – מלשון "נפתולי גו" נפתלתי¹³, היינו, שמתחבר עם זה שממנו מבקש ואליו
 3 מתפלל – צ"ל באופן שזוהי התפלה שלו.

4 וביותר יוקשה ע"פ סיפור כ"ק מו"ח אדמו"ר¹⁴ (וכאן רואים שסיפורי רבותינו נשיאינו אינם סיפורים
 5 סתם¹⁵, אלא נוגעים¹⁶ לכמה ענינים ועד להלכה בפועל), שכאשר איש אחד נכנס ליחידות לאדמו"ר
 6 האמצעי וביקש תיקון על ענין כזה שאדמו"ר האמצעי לא הי' יכול למצוא בעצמו אפילו בדקות דקות,
 7 לא רצה להשיב לו (ועד"ז אירע גם אצל הצ"צ) – דלכאורה אינו מובן: למה לא הי' יכול להשיב לו
 8 באופן שהוא ע"ד הענין ד"תפלת עשיר", שאף שאצלו אין חסרון, הרי הוא מתפלל בשביל אחרים?
 9 ועכצ"ל, שענין התפלה צריך להיות על עצמו. וא"כ, נשאלת השאלה מהו הענין ד"תפלה למשה" שהיא
 10 תפלת עשיר?!

11 ונקודת הענין בזה – שגם כאשר משה מתפלל אודות "מדינה חריבה", הרי זו תפלת עשיר, כי, מצד
 12 העצמות (פנימיות עתיק), הנה בכל מקום שנמשך הרי זה באופן שנשאר מהות העצמות, ולכן לא שייך
 13 לומר שיש ענין של חסרון ח"ו, שיהי' צורך להשיבו אל העצמות, להיותו מהות העצמות.

14 ולהעיר שמצינו זאת גם בדרגא נמוכה – כידוע¹⁷ הקושיא איך שייך לומר "נהורא תתאה קארי תדיר
 15 לנהורא עילאה ולא שכין¹⁸", בה בשעה ש"נהורא תתאה" גופא היא ספירה, שזהו"ע של אלקות.

16 ד. וה"בכך" מכל האמור לעיל בנוגע לעבודת כל אחד מישראל:

17 ובהקדם מארז"ל¹⁹ "חייב לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה, אילימא כו', לא נצרכה אלא
 18 לקבולינהו בשמחה", והיינו, שהתחלת העבודה צריכה להיות באופן של אתכפיא ומס"נ, אבל לאח"ז
 19 צ"ל ענין זה גופא באופן של שמחה (אף שלכאורה הרי זו סתירה, כי, אם הוא בשמחה, אין זו אתכפיא,
 20 שהרי אתכפיא פירושה שכופה ושובר את עצמו, ואם הוא שמח מזה, אין זו כפי' ושבירה),

21 – כמו שהי' אצל משה רבינו, שבתחילה הי' גם אצלו הענין ד"חוקת התורה", ולאח"ז אמר לו
 22 הקב"ה "לך אני מגלה כו"²⁰ –

23 כיון שנתרגל בזה ועד שנעשה טבעו, וכהפירוש במארו"ל²¹ "עשה רצונו כרצונך כו' בטל רצונך מפני
 24 רצונו", כמבואר בלקו"ת²² פרטי הדרגות בזה.

25 וענין זה שהעבודה צ"ל בשמחה, מודגש גם בפתגם הידוע שאמר בעל השמחה והגאולה²³, שכל ענין
 26 המאסר והיסורים שבזה, לקח לעצמו, ולנו השאיר את ענין השמחה שבזה.

27 ועי"ז באים לגאולה האמיתית והשלימה, והולכים קוממיות לארצנו הקדושה, בביאת משיח צדקנו.

28 * * *

29 ה. המדובר לעיל במאמר⁹ אודות מ"ש במדרש תהלים על הפסוק "תפלה למשה", קשור במיוחד עם
 30 יום י"ב תמוז, יום ההולדת של בעל השמחה והגאולה – ע"פ המנהג²⁴ לומר הקאפיטל תהלים המתאים

(18) ראה זהר ח"ב קמ, א. ח"א קעח, ב. עז, ב. פו, ב.

(19) ברכות ס, סע"ב.

(20) ראה גם לקו"ת שם הערה 70.

(21) אבות פ"ב מ"ד.

(22) במדבר א, ב. נשא כה, א.

(23) ראה גם שיחת י"ג תמוז תשט"ו ס"ב (תורת מנחם ח"ד

ע' 182). שם חכ"ה ע' 24.

(24) סה"ש תש"ד ע' 162. אג"ק אדמו"ר מהור"צ ח"י ע' נג.

(12) מדרש שוחר טוב ויל"ש עה"פ. מדרש תהלים באבער

שם.

(13) ויצא ל, ח ובפרש"י.

(14) ראה אג"ק שלו ח"ג ס"ע שעט ואילך. וש"נ.

(15) ראה גם תורת מנחם חמ"ה ע' 141. וש"נ.

(16) מ'קען מיט זיי דורכגיין כו'.

(17) ראה אוה"ת סידור ע' רלח. סה"מ תרל"ט ח"א ע' רנד.

הגהות לר"ה פתח אליהו תרנ"ח ע' כג. סה"מ תרס"ח ע' צה. ועוד.

למספר ימי שנותיו, והרי ב"ב תמוז דשנה זו מסתיימים פ"ט שנה ומתחילה שנת הצדי"ק, ומזמור צדי"ק¹
 בתהלים מתחיל בפסוק "תפלה למשה".²
 [וכמדובר כמ"פ²⁵ שהשייכות לקאפיטל תהלים המתאים למספר שנותיו היא גם לאחר ההסתלקות,³
 כי, אע"פ שעלה למעלה כו', ולא שייכים אצלו כל ההגבלות של עוה"ז הגשמי, ועאכו"כ עוה"ז החומרי,⁴
 הנה כיון שרועי ישראל אינם עוזבים צאן מרעיתם²⁶, ואדרבה, כיון שאין כל ההגבלות כו', אזי נקל יותר⁵
 להתקשר עמהם (כמבואר באגה"ק סי' ז"ך וביאורו), הרי מובן, שגם עכשיו ישנו הענין של הקאפיטל⁶
 תהלים השייך למספר שנותיו.⁷
 וכידוע מ"ש ברשימת בעל השמחה והגאולה²⁷, שכמה שנים לאחר הסתלקות אביו, כ"ק אדמו"ר⁸
 (מהורש"ב) נ"ע, ראה בחלום שאביו אמר מאמר חסידות ביום הולדתו על קאפיטל תהלים שהי' מתאים⁹
 למספר שנותיו אז].¹⁰
 ובכן: בהמשך למשנ"ת במאמר הענין דתפלה למשה בשייכות לפרשת חוקת, יש להוסיף ולבאר גם¹¹
 השייכות עם פרשת בלק.¹²
 ו. בנוגע לפרשת בלק – מבואר במאמר דפ' בלק משנת תרכ"ט²⁸, ש"בלק ובלעם הם בחי' זלע"ז¹³
 דקליפה שכנגד משה ואהרן":¹⁴
 בלעם הוא המנגד דקליפה שכנגד משה – "כמארו"ל עה"פ²⁹ ולא קם נביא עוד בישראל כמשה, בישראל¹⁵
 לא קם, אבל באוה"ע קם ומנו בלעם",¹⁶
 ו"בלק הי' בחי' מנגד דקליפה שכנגד אהרן .. (כי) בלק בא ללוק דמן של ישראל, פי' דמן היינו¹⁷
 תוקפם וחזקם, והיינו מה שישאל מתקיפין את עצמם להיות בבחי' רצוא ותשוקה ליכלל לאלקות, שז"ע¹⁸
 הקרבת הדם בעבודה .. ובלק בא ללוק דמן, שלא יהי' בבחי' רצוא ותשוקה, כי אם בבחי' רתיחת הדמים¹⁹
 להבלי העולם .. והרי זה היפך אהרן כהנא רבא, שושבינא דמטרוניתא³⁰, המעלה נש"י למעלה כו'".²⁰
 ועל זה נאמר במדרש תהלים על הפסוק¹⁰ "תפלה למשה": "תפלה למשה איש האלקים, זהו שאמר²¹
 הכתוב³¹ זבח רשעים תועבת ה', זה בלעם ובלק. אימתי, בשעה שאמר לו בלעם לבלק בנה לי בזה שבעה²²
 מזבחות³², אמר לו הקב"ה, רשע, ממך אני מקבל קרבנות (בתמי'). .. תועבת ה' לפני, שנאמר זבח²³
 רשעים תועבת ה'. ובמה אני חפץ, בתפלת הצדיקים .. תפלה למשה".²⁴
 ז. והענין בזה:²⁵
 כאשר יהודי רואה שאומות העולם "מרקדין בהיכלו"³³, ויש להם הצלחה, כולל גם הצלחה ברוחניות²⁶
 [ולדוגמא: יהודי הולך ברחוב ורואה "פרופסור", שהתורה סומכת עליו בנוגע לפקו"נ ביוהכ"פ, בגלל²⁷
 היותו מלומד כו'], וכיון שמאמין שכל דבר הוא בהשגחה פרטית, הרי בודאי שהכח שלהם בא מלמעלה,²⁸
 וזהו כח נעלה, כמובן מזה שנפל למטה ביותר – יכול לחשוב שצריך להתפעל מזה.²⁹
 [ולהעיר, שמצינו שאפילו משה רבינו התיירא מפרעה שנקרא "התנין הגדול"³⁴, שהו"ע תוקף הקליפה³⁰
 כו', ועד שהוצרך לציווי מיוחד מהקב"ה "בא אל פרעה"³⁵. ובגלל זה יכולה להיות אצל יהודי מחשבה³¹
 שצריך להתפעל ולהתיירא מפני הגוים].³²

(25) ראה גם שיחת ש"פ בלק תשכ"ד בתחלתה (תורת מנחם ח"מ ע' 251 ואילך). רש"י.

(26) ראה אג"ק אדמו"ר מהור"י צ"ח א' ע' קמא.

(27) נעתקה בתורת מנחם ח"ב ע' 207 הערה 16.

(28) סה"מ תרכ"ט ע' רסו ואילך.

(29) ברכה לד, י"ד ובספרי.

(30) זהר ח"א רסו, ב. ח"ב מט, ב. ח"ג כ, א (ברע"מ). נג, ב.

ערה, ב.

(31) משלי טו, ח.

(32) פרשתנו (בלק), כג, א-כט.

(33) יומא ט, ב (לגירסת הע"י).

(34) יחזקאל כט, ג. וראה זח"ב לד, א.

(35) ר"פ בא. וראה זח"ב שם.

- 1 ועל זה אומרים לו, שצריך לידע ש"זבח רשעים תועבת ה'":
- 2 זהו אמנם ענין שנקרא בשם "זבח", והיינו, שעם היותו "תועבה", הרי זה עדיין "זבח"³⁶, ולא עוד
- 3 אלא שזהו זבח שהקריב בלעם (ובלק), וכמבואר בקבלה³⁷ אודות הכוונות שכיון בלעם כדי להמשיך את
- 4 הענינים שרצה לפעול ע"י קרבנותיו,
- 5 — ועד שהמשיך את הענין היותר נעלה שישנו בעולם, שזהו ענין הנבואה [אמנם באופן של "נופל",
- 6 אבל אעפ"כ ה' זה באופן של "גלוי עינים"³⁸, וכמ"ש³⁹ "ויקרא אלקים אל בלעם" (אף שהי' זה רק באופן
- 7 ד"ויקרא"⁴⁰, ללא אל"ף)], ועד לנבואה אודות ענינים שיהיו בימות המשיח: "דרך כוכב מיעקב וקם שבט
- 8 מישראל וגו' וישראל עושה חיל"⁴¹ —
- 9 אבל אעפ"כ אומר הקב"ה ש"זבח רשעים — תועבת ה'"; "ובמה אני חפץ — בתפלת הצדיקים .. תפלה
- 10 למשה".
- 11 מצינו אמנם ש"מתחלת ברייתו של עולם צפה הקב"ה במעשיהן של צדיקים ומעשיהן של רשעים ..
- 12 והארץ היתה תהו ובהו"⁴², אלו מעשיהן של רשעים, ויאמר אלקים יהי אור"⁴³, אלו מעשיהן של צדיקים,
- 13 אבל איני יודע באיזה מהם חפץ כו", אבל המסקנא היא ש"במעשיהן של צדיקים חפץ, ואינו חפץ
- 14 במעשיהן של רשעים"⁴⁴.
- 15 ח. ובנוגע לפועל:
- 16 אע"פ שנמצאים בגלות, ו"דינא דמלכותא דינא"⁴⁵, וכמ"ש⁴⁶ "ודרשו את שלום העיר אשר הגלית
- 17 אתכם שמה והתפללו בעדה גוי" — צריך לדעת שכל זה הוא מהקב"ה; הסיבה לכך ש"דינא דמלכותא
- 18 דינא" היא בגלל ש"מלכותא דארעא כעין מלכותא דרקיעא"⁴⁷, והקב"ה הוא "הממליך מלכים" כיון ש"לו
- 19 המלוכה"⁴⁸; וכיון שכן, הרי כשמדובר אודות ענין של יהדות, אין מה להתפעל מפני הגוים.
- 20 וכידוע⁴⁹ שכל הענין של "דינא דמלכותא דינא" הוא רק כאשר אין זה פוגע בענין של יהדות, אבל
- 21 אם זה פוגע בענין של יהדות, אין להתפעל מפני הגוים.
- 22 וכדברי כ"ק מו"ח אדמו"ר⁵⁰, שרק גופותינו נמצאים בגלות, אבל לא נשמותינו, ולכן, בענין שנוגע
- 23 לנשמה ויהדות, אין להתפעל מהגוים, למרות החזוק שלהם, לא רק בגשמיות, אלא גם ברוחניות.
- 24 וכללות הענין בזה — שהכח שניתן להם הוא רק "כמאן דשדי בתר כתפי"⁵¹, וכמו העורף שהו"ע
- 25 של חיצוניות בלבד [ולא כמו המצח, שאע"פ שאינו כמו עינים ואזנים ואף, שיש בהם חילוקים, אלא
- 26 הוא עצם חלק, שלכן קשור עם ענין הנצח (מצח אותיות נצח)⁵²], הרי הוא קשור עם ענין הרצון⁵³, משא"כ
- 27 העורף], ועאכ"כ הכתפיים שהם למטה מהעורף; ולכן אין להתיירא ולהתפעל מפני הגוים.
- 28 ועי"ז שלא מתייראים ומתפעלים מהם, שוברים את התוקף שלהם — שזהו ענינו של י"ב תמוז⁵⁴ שבו

(45) גיטין יו"ד, ב. וש"נ. וראה אנציק' תלמודית בערכו (כרך ז ע' רצה ואילך). וש"נ.

(46) ירמ' כט, ז.

(47) ברכות נח, א.

(48) פיוט "וכל מאמינים" בתפלת מוסף דימים הנוראים.

(49) ראה אנציק' תלמודית שם ס"ג (שם ע' ש). וש"נ.

(50) סה"ש תרפ"ז ע' 170. וש"נ.

(51) ראה תניא פכ"ב.

(52) ראה זח"ג קלו, ב.

(53) ראה תו"א תצוה פג, ג ואילך. לקו"ת שלח מת, סע"ב.

שה"ש כג, ג ואילך. המשך תער"ב ח"ג ע' א'רלז. וש"נ.

(54) נזכר גם שהנס ד"ב תמוז ה' מלוכש בטבע, שזהו למעלה מכל המועדים שבהם היו נסים גלויים, ולכן נקרא י"ב

(36) וכפי שמצינו להלכה גם בנוגע לקרבנות שאין מקבלין מן הגוים (ראה רמב"ם הל' מעה"ק פ"ג ה"ב-ג). וכמו בכללות עבודת הקרבנות, שיש כמה ענינים שלכתחילה הם פסולים, ואעפ"כ, אם נעשו בפועל, יש בהם תועלת כו'.

(37) ראה זח"ב רכד, א (הובא באוה"ת תצא ס"ע תתקפ), ובאוה"ח שם (מהרח"ו).

(38) פרשתנו (בלק) כד, ד-טז.

(39) שם כג, ד.

(40) ראה פרש"י עה"פ.

(41) שם כד, יז-יח.

(42) בראשית א, ב.

(43) שם, ג.

(44) ב"ר ספ"ב.

נעשה שבירת התוקף והחוזק שלהם כו', ועד שזוכים לקיום היעוד⁵⁵ "והיו מלכים אומניך"⁵⁶, בביאת משיח צדקנו.

* * *

ט. בנוגע לפירוש רש"י, ידובר אודות פירוש רש"י בנוגע לסיפור התורה שהי' ענין של שריפה⁵⁷ ע"י הנחש – "נחשים השרפים"⁵⁸, ולאח"ז נאמר למשה "עשה לך שרף גו' והי' כל הנשך וראה אותו וחי"⁵⁹, והיינו, שלא זו בלבד שלא הי' ענין של היפך החיים, אלא אדרבה: "וראה אותו וחי", וכפירוש רש"י: "אמרו רבותינו⁶⁰, וכי נחש ממית או מחי, אלא בזמן שהיו ישראל מסתכלין כלפי מעלה ומשעבדין את לבם לאביהם שבשמים, היו מתרפאים", והיינו, שע"י ההסתכלות כלפי מעלה, שזהו"ע ד"והביט" (כפי שיתבאר לקמן), אזי נעשה ענין החיים ("וחי").

וענין זה מתאים גם עם פתגם אדמו"ר הזקן, אדמו"ר האמצעי והצמח צדק (כפי שנדפס בהחבורת⁶¹): "שמעתי מפי קדושי עליון . . שאחר השריפה מתעשרים, יען כי השתלשלות מדות העליונות הקדושות וסדרן כך: חסד דין רחמים, ולזאת, אחר מדת הדין בשריפה מתעוררת מדת הרחמים שהיא גדולה ממדת החסד שבתחלה, כנודע שהיא מדתו של יעקב נחלה בלי מצרים כו"⁶², שע"ז יוצאים מאפילה לאורה ומצרה לרווחה.

ויש להעיר על דבר פלא שרואים בענין זה – ש"שרף" בגימטריא "עשיר"⁶³.

ומזה מובן גם בנוגע לענינו – שלאחר השריפה צריך להיות ענין של עשירות גם בהענין ד"מסתכלין כלפי מעלה ומשעבדין את לבם לאביהם שבשמים", שענין זה יהי' באופן נעלה יותר, באופן של עשירות, והיינו, שאף שאין זה באופן שצריך לפעול ענין חדש, שהרי ענין זה הי' גם מקודם לכן, הרי עניני קדושה אין להם גבול, כך שיכולים להוסיף ולהתעלות למעלה יותר.

וכן הוא בנוגע לענין החיים ("וחי"), שלאחרי השריפה מגיעים לדרגא נעלית יותר בענין החיים – בחי' "מחי' חיים"⁶⁴ (כמובא בהמאמר⁶⁵), ויתירה מזה, שלא מסתפקים אפילו בדרגא ד"מחי' חיים", שזוהי בחי' הסובב⁶⁵, כיון שבחי' זו שייכת כבר לעולמות, שלכן אומרים⁶⁴ "מחי' חיים יתן לך חיים", והיינו, שבחי' "מחי' חיים" שייכת כבר להמשכת ענין החיים, אלא מגיעים לדרגא נעלית יותר – "מנוחה לחיי העולמים"⁶⁶ ("מנוחה גם מבחי' חי העולמים שהוא בחי' סוכ"ע"⁶⁵), שזהו ענין שבאין ערוך.

(61) קונטרס * קטע משיחת אחרון של פסח, ה'תשכ"ט**
(ג') תמוז, ה'תשכ"ט) ע' 11 ואילך. וראה גם מכתב מחרת ימי הגאולה יב"ג תמוז שנה זו (אג"ק חכ"ו ע' קסה). וש"נ.
(62) אג"ק אדה"ז ע' תל. וש"נ.
(63) כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר: אמנם לא ראיתי זאת בפירוש בשום מקום, אבל, אי אפשר להתעלם מהגימטריא! ...
(64) יומא ע"א, א.
(65) ד"ה תפלה למשה תר"ס (סה"מ תר"ס ע' נו) – שעליו הי' מיוסד המאמר שנאמר בהתוועדות (וסיים: אלא שחלק זה לא נזכר במאמר דלעיל).
(66) תמיד בסופה.

תמוז "מועד המועדים" (ראה גם שיחת י"ב תמוז ה'שי"ת ס"ג (תורת מנחם ח"א ע' 129). וש"נ).
(55) ישע"י מט, כג. וראה זכחים יט, רע"א.
(56) בלשון הברכה נזכר גם הענין ד"מה יפו פעמין בנעלים" (שה"ש ז, ב), "והדריך בנעלים" (ישע"י יא, טו).
(57) כנראה בקשר לתאונה שגרמה לשריפת מכונית שבה נסעו כמה מתלמידי התמימים בחזרתם משמחת נישואין דא' התלמידים, ובחסדי השם נשארו בחיים (וראה לקמן בשו"ג להערה 61). – המו"ל.
(58) פרשתנו (חוקת) כא, ו.
(59) שם, ת.
(60) ר"ה כט, א (במשנה).

(*) יש לציין שקונטרס זה מסר כ"ק אדמו"ר שליט"א להדפסה באותו זמן שבו אירעה התאונה הנ"ל, ולאחר זמן אמו, שכנראה, בגלל מאורע זה ניתוספו בקונטרס הנ"ל אגרות אלו שבהם מדובר בענין השריפה (המו"ל).
(**) נדפס לאח"ז בתורת מנחם חנ"ו ע' 132 ואילך. וש"נ.

- 1 ועוד זאת: "וראה אותו וחי" – שענין החיים נעשה באופן של ראי', והיינו, שאע"פ שבדרך כלל לא
 2 שייך עכשיו ענין הראי' [וכידוע⁶⁷ שמושה רצה לפעול על כל בני' שיהי' אצלם ענין הראי', אבל לא הי'
 3 יכול לפעול זאת, ולכן אמר "הסכת ושמע ישראל"⁶⁸, שלכל-הפחות תהי' אצלם העבודה באופן של
 4 שמיעה], מ"מ, לאחר ענין הנחש כו', נעשה הענין ד"וראה גו' וחי", באופן של ראי'.
- 5 אבל אעפ"כ, הרי זה ענין שצריך לברך עליו ברכת הגומל, ואין זה סדר העבודה של יהודי, אלא ענין
 6 שיכול לבוא רק מלמעלה; מצד המטה – צריכה להיות העבודה באופן ד"עזוב תעזוב עמו"⁶⁹, לברר
 7 ולזכך את חומר הגוף ולהעלותו לקדושה, שענין זה יכול להיות דוקא מתוך בריאות הגוף כפשוטו;
 8 ואילו כל האמור לעיל במעלת הדבר, הרי זה רק לאחר שכבר אירע בפועל.
- 9 וע"ד דברי כ"ק מו"ח אדמו"ר⁷⁰, שאלו היו שואלים אותו אם רצונו לילך למאסר, אינו יודע אם הי'
 10 מסכים, אבל לאחר שאירע המאסר, אינו מוכן לוותר אפילו על רגע אחד מהמאסר.
- 11 ועד"ז בעניננו: הסיבה שאירע מאורע זה⁵⁷ – "אין גו' אתנו יודע עד מה"⁷¹; וזהו א' מפליאות תמים
 12 דעים (ע"ד לשון כ"ק מו"ח אדמו"ר בשיחת י"ט כסלו ה'תשע"ז); אבל לאחר שאירע בפועל – צריכה
 13 להיות התוצאה ד"וראה אותו וחי", בחיות מחודשת, שלכן צריכים להוסיף התמדה ושקידה בלימוד
 14 התורה, ובאופן שהלימוד מביא לידי מעשה – קיום המצוות בהידור, ומתוך בריאות נכונה, באופן
 15 ד"וחי", אמן כן יהי' רצון.
- 16 י. ובנוגע לפירוש רש"י – מפרש רש"י מ"ש "כל הנשון"⁵⁹: "אפילו כלב או חמור נושכו הי' נזוק
 17 ומתנוונה והולך, אלא שנשיכת הנחש ממהרת להמית, [ועפ"ז מבאר רש"י כאילו בדרך-אגב:] לכך נאמר
 18 כאן וראה אותו, ראי' בעלמא, ובנשיכת הנחש נאמר והביט. והי' אם נשך הנחש את איש והביט וגו'⁷³,
 19 שלא הי' ממהר נשון הנחש להתרפאות אלא א"כ מביט בו בכוונה. ואמרו רבותינו⁶⁰, וכי נחש ממית או
 20 מחי', אלא בזמן שהיו ישראל מסתכלין כלפי מעלה ומשעבדין את לבם לאביהם שבשמים, היו מתרפאים,
 21 ואם לאו היו נמוקים" (נ"א ניזוקים).
- 22 וצריך להבין:
- 23 (א) מדוע אומר רש"י "אפילו כלב או חמור נושכו" – אם רצונו להביא דוגמאות, הרי אין לדבר סוף,
 24 וא"כ, הול"ל "כל בהמה וחי", ולמה נקט "כלב או חמור"?
- 25 וביותר יוקשה – שבמדרשים שמהם הביא רש"י את פירושו, יש מקומות שבהם נזכר רק "כלב"⁷⁴,
 26 ויש מקומות שבהם נזכר "כלב" בין שאר דברים: "פתן ועקרב וחי' רעה וכלב"⁷⁵, ואילו "חמור" לא
 27 נזכר כלל.
- 28 (ב) מדוע אומר רש"י ש"נשיכת הנחש ממהרת להמית" – הרי בפסוק נאמר רק "וימת גו'?"

(67) ראה לקו"ת ואתחנן ב, ד ואילך. ובארוכה – שע"ת
 לארהאמ"צ ח"ב חינוך פ"ח ואילך.
 (68) תבוא כז, ט.
 (69) משפטים כג, ה. וראה כתר שם טוב בהוספות סכ"א.
 וש"נ (נעתק ב"היום יום" כח שבט).
 (70) ראה אג"ק שלו ח"ג ע' כא. וש"נ.
 (71) תהלים עד, ט.
 (72) תרצ"ב (לקו"ד ח"ב תשנ"ג, א).
 (73) הביאור בפיסקא זו, ש"והי' אם נשך .. והביט וגו'" הוא
 ד"ה חדש* – נכלל בשיחה שהוגהה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א,
 ונדפסה בלקו"ש ח"ג ע' 72-3 הערות 5-16.
 (74) ירושלמי ר"ה פ"ג ה"ט.
 (75) במדבר פ"ט, כג. תנחומא פרשתנו (חוקת) יט.

(*) כלומר: בתיבות אלו מתחיל פירוש רש"י על פסוק ט'. אלא שהוקשה לה"בחור-הנעצר" מדוע הקדים רש"י לפרש התיבות "והי' אם נשך
 הנחש את איש". לפני פירוש התיבות "נחש נחושתי" שלפנ"ז, ולכן השמיט את הנקודה שריתיה בפירוש רש"י אחרי תיבת "והביט", ועי"ז נעשה
 ד"ה אחד ארוך; אבל לא הוקשה לו אריכות וכפל הדברים בפרש"י – "ובנשיכת הנחש נאמר והביט, והי' אם נשך גו' והביט", שהרי הוא רק
 "בחור", ולא יהודי בעל זקן שיבה!...

- ג) מהי אריכות הלשון בפרש"י: "ובנשיכת הנחש נאמר והביט, והי' אם נשך הנחש את איש והביט וגו'" – הרי מעצמו מובן שהכוונה היא לפסוק זה?⁷⁶
- ד) שאלת רבותינו "וכי נחש ממית" – הי' רש"י צריך להביא בפסוק "וימת עם רב מישראל" שלפנ"ז⁷⁸, שהרי אי אפשר לומר שרש"י סומך על מה שיפרש בפסוקים שלאח"ז?
- ואין לומר שרש"י המתין לפרש זאת בפסוק "וראה אותו וחי" כדי שיוכל לכלול בשאלה "וכי נחש ממית או מחי" – שהרי רש"י מתרץ רק את השאלה "וכי נחש מחי" (ש"בזמן שהיו מסתכלין כלפי מעלה כו' היו מתרפאים"), ואינו מתרץ את השאלה "וכי נחש ממית", שמתעוררת בפסוק "וימת עם רב מישראל"?
- ה) מדוע כותב רש"י "וכי נחש ממית או מחי" – הרי הנחש שהמית אינו אותו הנחש שהי' מחי', אלא הם שני סוגי נחשים: נחש ממית – "הנחשים השרפים", ונחש מחי' – "נחש הנחושת" שעשה משה⁷⁷. וא"כ הי' רש"י צריך לומר "וכי נחש ממית או נחש מחי"?
- ולהעיר, שבמשנה במסכת ר"ה⁸⁰ – ששם הוא המקור דפרש"י זה – אכן נאמר "וכי נחש ממית או נחש מחי"!
- ולכאורה הי' מסתבר להיפך – שבמשנה שנאמרת (לפעמים) בלשון קצרה, מספיק לכתוב "וכי נחש (פ"א) ממית או מחי", ואילו רש"י שמפרש פש"מ לכן חמש, צריך לכתוב ברור – "וכי נחש ממית או נחש מחי" (ב"פ); אבל בפועל, הנה במשנה נאמר "וכי נחש ממית או נחש מחי" (ב"פ), ודוקא בפרש"י נאמר "וכי נחש (פ"א) ממית או מחי"⁷⁸!
- ו) מהי בכלל הקושיא "וכי נחש ממית" – הרי כבר פירש רש"י לעיל בפסוק⁵⁸ "וינשכו את העם", "יבוא נחש שלקה על הוצאת דבה ויפרע ממוציאי דבה", כך, שהשאלה "וכי נחש ממית" היא בסתירה לדברי רש"י לעיל מיני' "יבוא נחש .. ויפרע"?
- ומה גם שבנוגע לנחש ישנה גזירה מלמעלה "אתה תשופנו עקב"⁷⁹, וכמדובר פעם⁸⁰ שרש"י חוזר ומפרש זאת בפרשת בשלח⁸¹: "כשר שבמצרים הרוג, טוב שבנחשים רצוץ את מוחו", והיינו, שנשיכת הנחש הוא טבעו של נחש שאי אפשר לשנותו; וא"כ מהי הקושיא "וכי נחש ממית"?
- ז) רש"י מתחיל "וכי נחש ממית", ומסיים "ואם לאו היו נימוקים" (ניזוקים); ולכאורה, לאו רישא סיפא ולא סיפא רישא?
- ח) ונוסף על השאלות הנ"ל בפרש"י על אתר – יש גם קלאץ-קושיא ממקום אחר:
- במסכת ר"ה – ששם "אמרו רבותינו וכי נחש ממית וכו'" – נאמר עד"ז גם בנוגע למלחמת עמלק: "וכי ידיו של משה עושות מלחמה או שוברות מלחמה, אלא לומר לך כל זמן שהיו ישראל מסתכלין כלפי מעלה וכו'".
- אבל רש"י בפ' בשלח⁸² מזכיר רק את השאלה: "וכי ידיו של משה נוצחות היו המלחמה כו'", ומסיים

(80) שיחות פורים ס"ט; וש"פ תשא ס"ח שנה זו (תורת מנחם חנ"ה ע' 332; ס"ע 387 ואילך). וש"נ.
(81) יד, ז.
(82) יז, יא.

(76) התירוצ על שאלה זו – נכלל בביאור שבעה ערה.
(77) פרשתנו שם, ט.
(78) הביאור שהגירסא הנכונה בפרש"י היא: "וכי נחש ממית או נחש מחי" – נכלל בלקו"ש הנ"ל בשוה"ג הא' להערה 16.
(79) בראשית ג, טו.

(*) וגם כאן טעה ה"בחור"הזעזער, שבראותו שבפיסקא זו נאמרה תיבת נחש ב"פ, החליט שמספיק לכתוב תיבת נחש פעם אחת!...

- 1 "כדאיתא בר"ה", ואינו מביא את התירוץ; רש"י אומר שהבן חמש למקרא יכול להמתין עד שיהי' בן
2 עשר למשנה, ואז ילמד את התירוץ במשנה במסכת ר"ה.
- 3 ולכאורה: אם זוהי קושיא בפשוטו של מקרא, שלכן מזכירה רש"י, הי' צריך להביא את התירוץ גם
4 בפרשת בשלח; ואם אין זו קושיא בפשוטו של מקרא, לא הי' רש"י צריך להביא את התירוץ גם
5 בפרשתנו?
- 6 בשלמא אילו היו הדברים בסדר הפוך, שבפ' בשלח הי' רש"י מביא את כל אריכות הדברים,
7 ובפרשתנו הי' כותב רק "כדאיתא בר"ה", הי' אפשר לומר שבפעם השני' סומך על מ"ש כבר לפני"ז;
8 משא"כ כאשר בפ' בשלח כותב רק "כדאיתא בר"ה", ואילו לאח"ז, בפרשתנו, כותב את כל אריכות
9 הדברים.
- 10 וכמדובר כמ"פ שהביאור בכל הדיוקים הנ"ל צ"ל מוכרח בפשוטו של מקרא, וכפי שיתבאר לקמן.
- *
- 12 יא. בהמשך להמדובר אודות הנחש – יש להבהיר ענין הקשור עם מ"ש⁸³ "והנחש הי' ערום", דקאי
13 על היצה"ר, הנקרא "דער קלוגינקער"⁸⁴, לפי ש"כך אומנתו . . (ש)היום אומר לו עשה כך ולמחר אומר
14 לו עשה כך עד שאומר לו עבוד כו"⁸⁵ – איסור מדרבנן ועד לאיסור מדאורייתא.
- 15 ובהקדמה:
- 16 יש בחורים שאינם רוצים להתפאר בכך שהם יודעים בעל-פה ריבוי דפי גמרא וריבוי מאמרים וכו'
17 (ולכן לא מודיעים לי על זה⁸⁶), באמרם, שבליובאוויטש תבעו ענין הביטול, והזהירו שלא יהי' ענין של
18 ישות; הנהגה כזו מתאימה ל"מתנגד", אבל לא ל"חסיד".
- 19 אבל האמת היא, שמצד המעמד ומצב בימינו אלו (שאינו כמו בליובאוויטש שלא היו "עיתונים"
20 וכו'⁸⁷), צריך ללמוד תורה אפילו באופן שיבוא מזה ישות. וכהפס"ד בשו"ע של רבינו הזקן⁸⁸ – שהי'
21 חסיד... – "לעולם יעסוק אדם בתורה אפילו שלא לשמה", ומדיוק הלשון "לעולם", משמע, שאין
22 אפשרות להגיע ללימוד לשמה אלא ע"י ההקדמה ד"שלא לשמה".
- 23 וכאשר חסר הענין ד"שלא לשמה", כך, שהבחור לא שומע "א' גוט וואָרט" שהי' יכול להוסיף לו
24 עידוד וחיות בלימוד, הנה מי שהוא בעל מרה-שחורה, ימשיך להתמיד בלימודו, אבל אם אינו בעל
25 מרה-שחורה, אזי יתכן שיתחיל לחפש דברים אחרים במה לבטא את מדת החסידות שלו, ולדוגמא:
26 לגנוב מאמרים, או להאזין מאחורי הדלת וכו', כמדובר כבר פעם בארוכה⁸⁹.
- 27 ועכשיו ניתוסף ענין חדש – בנוגע לעריכת "טייפ" מהתוועדות (בימות החול, כמובן, שאז מותר
28 לעסוק בל"ט מלאכות) ע"י אנשים פרטיים, באופן של הפקרות, ללא סדר וללא אחריות, תוך כדי פגיעה
29 בחוטי החשמל כו', מבלי להתחשב עם האיסור שבדבר – כל תשחית וגזל הרבים⁹⁰ וכו'⁹¹.

שבליובאוויטש, ראש-הישיבה לא לבש עניבה... ועד"ז בנוגע למשפיע וכו'.

(88) הל' ת"ת פ"ד ה"ג. ויש"נ.

(89) שיחת ש"פ במדבר סי"ט (תורת מנחם חנ"ו ע' 206).
(90) ולהעיר, שבנוגע לגזל הרבים, יש שקו"ט בפוסקים באיזה אופן יכולה להיות ההשבה כו' (ראה שו"ע אדה"ז חו"מ הל' גזלה וגנבה סי"ח. אנציק' תלמודית (כרך ה) ערך גזל הרבים (ס"ע תקט ואילך). ויש"נ).

(91) כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר, שלאמיתו של דבר אין ענינו

(83) בראשית ג, א.

(84) ראה לקו"ד ח"ג תקטז, א. ועוד.

(85) שבת קה, ב.

(86) כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר, שזה כבר תשע-עשרה שנה (משנת תש"י) שלא מודיעים לו מי מהבחורים יודעים ריבוי דפי גמרא ומאמרים בע"פ (ואיננו חושד שאין כאלו...). והוסיף, שמה שהי' בזמנים שלפנ"ז – אינו באחריות, אבל עכשיו – הרי זה באחריות!

(87) כ"ק אדמו"ר שליט"א הוסיף (בבת-שחוק) עוד דוגמא –

וגם מי שיש לו עצה איך לעשות זאת באופן שלא יפריע ויזיק לאף אחד – הרי בגלל זה אינו יכול
להקשיב לדברים הנאמרים בהתוועדות⁹², כיון שהוא טרוד⁹³ להבטיח שה"טייפ" שלו עובד כראוי, שלא
תחסר ב"טייפ" שלו שורה שתהי' ב"טייפ" של חבריו!...

ואז יוכל להתפאר בכך שיש ברשותו הקלטה טובה יותר, ויוכל לשלוח העתק ממנה (בחתימת שמו
ושם אביו⁹⁴) לירושלים, לברינוא ולמלבורן...

ומה שטוען שזהו ענין שממש נוגע בנפשו, ולכן, אף שלכאורה יש בזה איסור של בל תשחית, הרי
ע"פ דין "בל תשחית דגופא עדיף"⁹⁵ – הנה אם הי' עוסק בלימוד התורה אפילו שלא לשמה, אזי לא
הי' נוגע בנפשו שכולם ידעו שיש ברשותו הקלטה טובה יותר!

ובכן: בחור צריך לדעת שאין זה ענינו להתעסק עם ה"טייפ" בעת ההתוועדות! אלא מאי, מה יהי'
עם ה"טייפ" שצריכים לשלוח למקומות שונים – ישנם אלו שעוסקים בכך, ואין זה ענינו של בחור. די
בכך שהתירו את כללות הענין של הקלטה ב"טייפ", אבל האם אמנם יש צורך שכל בחור יהי' לו
"טייפ"? ...! ענינו של בחור הוא – לעסוק בלימוד התורה⁹⁶. ובפרט הבחורים שהגיעו לכאן מארץ ישראל
– הרי בודאי לא הגיעו בשביל ענינים הנ"ל, כי אם בשביל ללמוד תורה⁹⁷, ועד שלימודם יהי' באופן
כזה שבחזרתם לשם יהיו "כתרי מינייהו"⁹⁸.

והמורם מכל האמור לעיל: אם בקולי תשמעו – הנה מכאן ולהבא לא יעמידו עוד "טייפ'ס" אפילו
באופן שאינו מזיק לאף אחד. ואלו שעשו זאת, יחזרו בע"פ מאה דפי גמרא, וכל אגרת התשובה. וכולי
האי ואולי יפעלו הדברים כו'.

*

יב. המשך הביאור בפירוש רש"י⁹⁹ בפ' שלח על הפסוק¹⁰⁰ "וכי תשגו וגו'" – נכלל בשיחת ש"פ
שלח ס"כ ואילך¹⁰¹.

ובכן: גם אם בנוגע להם עצמם אי אפשר לבוא בטענות, כיון
שכבר מזמן יצאו מ"תומכי תמימים" ומתנועה של "קבלת עול"
שיהי' עליהם בעה"ב – מה יהי' עם הצעירים שמסתכלים
עליהם? ...!

(94) שגם הוא מרוצה ממעשיו של בנו... – במקום שהאב
ידיגיש שחפצו ורצונו שהבן יעסוק בלימוד התורה, שלכן, בבוא
הבן הביתה, יבחן אותו אביו על מה שלמד בישיבה וכו' (אא"כ
האב עצמו נמצא במעמד ומצב שיש צורך שיבחנו אותו...).

(95) שבת קטט, א. וש"נ.

(96) ומי שטוען שאינו יכול ללמוד – אין האמת כן; הוא לא
רצה, ולא שאינו יכול.

(97) כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר, שלא יקפיד (וגם הקב"ה לא
יקפיד...), אם במקום לבוא להתוועדות, ישב בחדרו במנוחה
("רואיך/ערהייט") ויעסוק בלימוד גמרא או מאמרי חסידות וכו'.

(98) ראה כתובות עה, סע"א.

(99) כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר, שנשאר באמצע הענין, ומאז
המתין שמישהו ישאל ויעורר על זה, וכרגיל, אין קול ואין עונה.
ועד"ו בנוגע לענינים שנאמרים מלכתחילה לחידודי (שבשביל זה
מותר ע"פ דין לומר דבר שאינו מדויק כו' (ראה תורת מנחם
חנ"ה ע' 153. וש"נ)), ואעפ"כ אין זה מועיל שיעירו וישאלו כו'.
והסיבה לכך שממשיך לעשות זאת, אף שיש כבר "חזקה" שאין
זה מועיל – הרי זה בגלל שכל פעם יש בהתוועדות "פנים
חדשות", שביחס אליהם אין "חזקה" הנ"ל; אבל בנוגע לאלו
שנמצאים כאן בקביעות – הנה כשם שלא הועיל עד עתה, לא
יועיל גם מכאן ולהבא.

לדבר על זה (ענין שהוא היפך הטוב והחסד, היפך טבעו), ואין
זה תפקידו (וכידוע בענין "מים יוצרו ולו אחד בהם" (תהלים
קלט, טז), שנותנים לכל אחד זמן וכחות כדי למלא את התפקיד
שלו, וכאשר עוסק בענינים אחרים, אזי נחסר במילוי תפקידו);
בשביל זה יש "ועד המסדר", ראשי-ישיבה, משפיעים ומדריכים
או התלמידים הקשישים ("עלטרעזע בחורים"), שהיו צריכים לומר
זאת פעם אחת, פעם שני' ושלישית, ו"אפילו מאה פעמים"
(כדברי רבינו הזקן באגה"ק (קר"א בסופו)). אבל כיון שהגיעה
אליו ידיעה זו, הנה מצד "והייתם נקיים מה' ומישראל" (מטות
לב, כב), מוכרח להזכיר זאת בעצמו.

(92) אף שיש לו "תירוץ" – שבלא"כ אינו יכול להתרכז
בשעת ההתוועדות בגלל הדוחק כו', ולכן, כשיהי' ברשותו טייפ,
יוכל לשמוע את הדברים לאח"ז כשיהי' בביתו ובחדרו במצב של
מנוחה ("רואיך/ערהייט")...

(93) כ"ק אדמו"ר שליט"א הזכיר גם שיש כאלו שמסתכלים
לראות את תגובתו של גוי שנוכח בהתוועדות, אם הוא מחייך
וכו' – כפי שאירע בהתוועדות של חג השבועות, בסיומם של שני
מעט-לעת של יו"ט שענינו הוא "אתה בחרתנו מכל העמים", הנה
בשעה שחוזרים תורת הבעש"ט בנוגע לאמירת אמן יהא שמי'
רבא, יושבים זקני אנ"ש ("אלטע תמימים") ומסתכלים מה נעשה
עם הגוי! ...! – תורת הבעש"ט לא נוגע לו שישמע אותה, ומה גם
שיוכל לקרוא אח"כ ב"רשימה"; נוגע לו מה נעשה עם ה"גוי"! –
ומה שנוגע לו הענין "ברוך תהי' מכל העמים" (עקב ז, יד),
הרי זה אמנם ענין חשוב, אבל, מה שייך ענין זה באמצע
ההתוועדות? ...!

*

1

2 יג. בנוגע לאגרת התשובה – אוחזים עתה בפרק ד':

3 לאחר שמיא רבינו הזקן מאמר אליהו¹⁰² "אנת הוא דאפיקת עשר תיקונין כו' אנת הוא חכים ולא
4 בחכמה ידיעא וכו'", ממשיך לבאר ש"כל הי' ספירות נכללות ונרמזות בשם הוי' ב"ה", ומבאר ענינה
5 של אות יו"ד ואות ה"א, עד לביאור ענינם של אותיות ו"ה – ש"הוי"ו מורה על ההמשכה מלמעלה
6 למטה, וגם המשכה זו היא ע"י מדת חסדו וטובו ושאר מדותיו הקדושות הנכללות בדרך כלל במספר
7 שש שבפסוק¹⁰³ לך ה' הגדולה וכו' עד לך ה' הממלכה וכו', ולא עד בכלל, כי מדת מלכותו ית' נק'
8 בשם דבר ה', כמ"ש¹⁰⁴ באשר דבר מלך שלטון, ונכללת ונרמזת באות ה' אחרונה של שם הוי"ו."

9 ובפיסקא זו יש כמה ענינים הדורשים ביאור¹⁰⁵:

10 (א) מה נוגע לבאר שהמדות "נכללות" .. במספר שש שבפסוק לך ה' הגדולה וכו'; גם ללא פיסקא
11 זו מובן תוכן הדברים?

12 (ב) מדוע אומר "עד לך ה' הממלכה וכו' ולא עד בכלל" – כיון שבפסוק לא נאמרה תיבת "עד",
13 א"כ, למה הוצרך לומר "עד כו'", שאז צריך לפרש שכוונתו בתיבת "עד" היא "ולא עד בכלל", הרי הי'
14 יכול לומר "לך ה' הגדולה וכו') מלבד לך ה' הממלכה"?

15 (ג) מדוע צריך להביא ראי' שמדת המלכות שנקראת בשם דבר ה' ממ"ש "באשר דבר מלך שלטון"
16 – הרי מצינו שבכ"מ נאמר בפשטות שמלכות הו"ע הדיבור, "בדבר ה' שמים נעשו"¹⁰⁶, ולמה כאן צריך
17 להביא ראי' ממ"ש "באשר דבר מלך שלטון"?

18 אלא שזהו מצד המשך הדברים – דכיון שאמר ש"עד לך ה' הממלכה וכו' ולא עד בכלל, כי מדת
19 מלכותו ית' נק' בשם דבר ה'" (שלכן אינה בכלל שאר המדות), לכן צריך להביא ראי' ממ"ש "באשר
20 דבר מלך שלטון".

21 וכפי שיתבאר לקמן¹⁰⁷.

*

22

23 יד. הביאור בפרש"י:

24 התיבות "כל הנשוח" – שהם ריבוי אחר ריבוי (כיון שגם תיבת "הנשוח" מיותרת) – באים לרבות

(100) טו, כב.

(101) תורת מנחם חני' ע' 367 ואילך.

(102) תקו"ז בהקדמה (יז, א"ב).

(103) דברי הימים א כט, יא.

(104) קהלת ח, ד.

(105) בנוגע לדיוק במ"ש ש"כל הי' ספירות נכללות ונרמזות
בשם הוי' ב"ה", ובהמשך הענין אומר רק ש"הוי"ו .. מרמזת
לחכמתו ית'" – ראה לקמן סי"ז.

(106) תהלים לג, ו.

(107) לשלימות הענין – ראה שיחת ש"פ מטו"מ סט"ז (תורת
מנחם חני' ע' 142 ואילך).

וסמוכין לזה מדברי רבותינו נשיאינו* – כידוע סיפור
החסידים אודות הבעש"ט קודם התגלותו, בתקופה שרדפו אותו
ורצו להוכיח שאינו יודע ללמוד וכו', אירע פעם שהגיע לעיירה
בערב ר"ח, וכשפנה לרב לקבל רשיון לפעול בעיירה, שאל אותו
הרב שאלה פשוטה באורח-חיים (כדי להוכיח שאינו יודע אפילו
דבר פשוט שהכל יודעים, כפי שהי' אז, שכולם היו בקיאים
בשור"ע או"ח): מה דינו של השוכח ברו"ח לומר "יעלה ויבוא"?
והשיב הבעש"ט – למי זה נוגע? לי אין זה נוגע – כיון
שמלכתחילה לא אשכח; ולך אין זה נוגע – כי, כשם שתשכח
בפעם הראשונה, כך תשכח גם בפעם השני'! ... וכך הוה,
שלמחרת בשחרית** שכח יעלה ויבוא, וכאשר חזר והתפלל
שמו"ע, שכח גם בפעם השני'.

(*) כ"ק אדמו"ר שליט"א הניח בבת-שחוק, שיש כאלו שרק כאשר שומעים דבר בשם רבותינו נשיאינו אזי נחה דעתם! ...

(**) שהרי השוכח "יעלה ויבוא" במעריב – אינו חוזר (ראה שר"ע אדה"ז או"ח סת"צ ס"ג. וש"נ).

1 לא רק נשוך ע"י נחש, אלא גם נשוך ע"י שאר בעלי-חיים, וגם נשוך ע"י בעלי-חיים שבדרך כלל אינם
2 נושכים – בהמות וחיות בייתיות, בני תרבות (כלשון הגמרא במסכת ב"ק¹⁰⁸).

3 והנה, הבע"ח היותר רגיל אצל בני אדם הוא – חמור [יש אמנם גם סוסים וגמלים, אבל הם בעיקר
4 בשדה, ואילו עיקר ההשתמשות של האדם היא בחמור], כפי שמצינו באברהם: "ויחבוש את חמורו"¹⁰⁹,
5 וכן במשה: "וירכיבם על החמור"¹¹⁰, וכפי שאמר בשעת מחלוקת קרח: "לא חמור אחד מהם נשאתי"¹¹¹,
6 "אפילו כשהלכתי ממדין למצרים והרכבתי את אשתי ואת בני על החמור, והי' לי ליטול אותו החמור
7 משלהם, לא נטלתי אלא משלי"¹¹², וכן מצינו ביצי"מ "שאין לך כל אחד ואחד מישראל שלא היו עמו
8 תשעים חמורים לובים טעונים מכספה וזהבה של מצרים"¹¹³. וכיון שכן, הרי מובן, שבנוגע לחמור לא
9 שייך כלל ענין של נשיכה.

10 ויש עוד בע"ח שנגזר עליו שלא יפגע בבני – כלב, כמ"ש¹¹⁴ "ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב
11 לשונו", ולכן ניתן לו שכר – כפי שמפרש רש"י על הפסוק¹¹⁵ "ובשר בשדה טרפה לא תאכלו לכלב
12 תשליכון אותו", "למדך הכתוב שאין הקב"ה מקפח שכר כל ברי", שנאמר ולכל בני ישראל לא יחרץ
13 כלב לשונו, אמר הקב"ה, תנו לו שכרו" (שלכן מוטב ליתנו לכלב מאשר ליתנו לגוי), כך, שאין זה ענין
14 שהי' רק בשעתו, אלא נוגע גם לזמנים שלאח"ז.

15 אמנם, כיון שכאן נאמר "והי' כל הנשוך", מפרש רש"י כוונת הריבוי – "אפילו כלב או חמור נושכו",
16 אף שבדרך כלל אינם נושכים.

17 כלומר: מ"ש רש"י "אפילו כלב או חמור נושכו" הוא (לא מצד הלשון במדרשי חז"ל, אלא) פירוש
18 הריבוי שבכתוב "כל הנשוך", שבא לרבות גם בע"ח שבדרך כלל אינם נושכים.

19 טו. ולאחרי שידועים שהכתוב מרבה "אפילו כלב או חמור נושכו" – אזי מתעוררת השאלה "וכי
20 נחש ממית":

21 בפסוק⁵⁸ "וישלח ה' בעם את הנחשים השרפים וינשכו את העם וימת עם רב מישראל", אין מקום
22 להקשות "וכי נחש ממית" – כדברי רש"י כאן: "יבוא נחש .. ויפרע ממוציאי דבה"; וכאמור שיש
23 ביכלתו של הנחש ליפרע, מצד הגזירה "ואתה תשופנו עקב".

24 אבל כשרואים שנשכו והמיתו גם שאר בע"ח שאין דרכם לנשוך ולהמית – נשאלת השאלה: "וכי
25 נחש – כולל גם "אפילו כלב או חמור" – ממית"?

26 והתירוץ על זה – "אלא בזמן שהיו ישראל מסתכלין כלפי מעלה ומשעבדין את לבם לאביהם
27 שבשמים היו מתרפאים, ואם לאו כו", שבזה מתורצת גם הקושיא "וכי נחש ממית", שאין זו פעולת
28 הנחש, אלא כאשר לא היו משעבדין את לבם כו', לא הי' הענין ד"וחי".

29 ומ"ש רש"י "ואם לאו היו ניזוקין" – הרי זה בגלל שהקב"ה הוא "ארך אפים"¹¹⁶, וממתין שישבו
30 בתשובה, שהרי סוכ"ס "לא ידח ממנו נדח"¹¹⁷, ולכן לא כתב רש"י שהיו מתים, אלא ניזוקין.

31 טז. המשך הביאור בפרש"י – שמקדים פירושו על התיבות "והי' אם נשך גו' והביט וגו'", "שלא הי'
32 ממחר נשוך הנחש להתרפאות אא"כ מביט בו בכוונה .. בזמן שהיו ישראל מסתכלין כלפי מעלה
33 ומשעבדין את לבם לאביהם שבשמים היו מתרפאים כו'", ולאח"ז מפרש התיבות "נחש נחושת", ש"לא נאמר
34 לו לעשותו של נחושת, אלא אמר משה, הקב"ה קוראו נחש, ואני אעשנו של נחושת, לשון נופל על

(108) טו, ב. טז, ב. הובא בפרש"י עה"ת בא יג, יג.

(109) ב"א יא, ז.

(110) משפטים כב, ל.

(111) תשא לד, ו. שלח יד, יח.

(112) ע"פ שמואל"ב יד, יד.

(108) טו, ב. טז, ב.

(109) וירא כב, ג.

(110) שמות ד, כ.

(111) קרח טז, טו.

(112) פרש"י עה"פ.

1 לשון" – שלאחרי שידועים שעשיית נחש הנחושת היתה רק כדי לעורר את בני" שיסתכלו כלפי מעלה
2 וישעבדו את לבם לאביהם שבשמים שירפאם, אזי מובן שנאמר למשה רק "עשה לך נחש שרף" (אלא
3 שנכתב בתורה רק עיקר האמירה: "עשה לך שרף"), אבל "לא נאמר לו לעשותו של נחושת", שהרי לצורך
4 ההתעוררות של בני" אין נפק"מ מאיזה חומר יעשוהו; ולכן צריך לפרש שהסיבה שמשה עשאו נחושת
5 היא מצד הענין ד"לשון נופל על לשון" – הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס¹¹⁸ בלקו"ש חי"ג ע'
6 71 ואילך.

* * *

8 יז. הביאור במ"ש באגרת התשובה ש"כל הי' ספירות נכללות ונרמזות בשם הוי' ב"ה", ובהמשך הענין
9 אומר רק ש"היו"ד . . מרמזת לחכמתו ית'" – ש"נכללות" קאי על הכלים, ו"נרמזות" קאי על האורות
10 (שדוגמתם הו"ע מעשה המצוות – כלים, וכוונת המצוות – אורות), וכיון שבחכמה גם הכלי היא בבחי'
11 אור, נאמר רק "מרמזת"; ומ"מ, לגבי "אנת הוא דאפיקת עשר תיקונין", שלמעלה מעשר ספירות (שממש
12 נמשך הכח לתקן הפגמים בד' אותיות שם הוי'), הרי כיון שגם בחכמה יש אורות וכלים, לכן נאמר ש"כל
13 הי' ספירות (גם החכמה) נכללות ונרמזות" – הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס¹¹⁹ בלקו"ש חי"ט
14 ע' 416 ואילך, ובלה"ק בהוספות ללקו"ש חל"ט ע' 143 ואילך.

*

16 יח. בפירוש רש"י הנ"ל "אמרו רבותינו וכי נחש ממית וכו'" – יש גם "יינה של תורה"¹²⁰:
17 רבותינו – הרביים של כל בני" שהם תלמידיהם – שואלים: וכי נשיכת נחש צריכה לגרום ענין של
18 מיתה ("וכי נחש ממית") – הרי מצינו בגמרא¹²¹ בנוגע לרבי חנינא בן דוסא ש"נתן עקבו על פי החור
19 (של ערוד, ו) יצא ונשכו, ומת אותו ערוד . . באותה שעה אמרו . . אוי לו לערוד שפגע בו רבי חנינא בן
20 דוסא", וכך הי' צ"ל אצל כל אחד מישראל! !

21 וכמו"כ שואלים רבותינו "וכי נחש מחי" – וכי יהודי זקוק לנחש בשביל ענין החיות? !
22 והתירוץ היחידי על זה הוא – שזהו מצד היצה"ר שנברא ע"י הקב"ה (אף שהקב"ה מתחרט שבראו,
23 דרכיב¹²² ואשר הרעתי¹²³), וטוען להקב"ה, שכיון שבראו לבלבל את האדם כו' (אף שהכוונה בזה
24 היא לטובת האדם שיתגבר עליו כו', "כמשל הזונה שבזה"ק¹²⁴), צריך ליתן לו כח שיוכל לעמוד נגד
25 היהודי; ואכן הקב"ה נותן לו כח על זה.

26 והעצה לזה – שיהיו "ישראל מסתכלין כלפי מעלה ומשעבדין את לבם לאביהם שבשמים", שע"ז
27 מהפכים את היצה"ר, כמ"ש¹²⁵ "גם אויביו ישלים אתו", "זה הנחש"¹²⁶, וע"ד מ"ש באברהם אבינו
28 "ומצאת את לבבו נאמן לפניך"¹²⁷, כמבואר בירושלמי¹²⁸ הפירוש בזה שהפך גם את היצה"ר, שזהו ענין
29 נעלה יותר ממ"ש בדוד "ולבי חלל בקרבי"¹²⁹, "כי הרגו בתענית"¹³⁰.

30 וענין זה מצינו גם בנוגע לגאולה די"ב-י"ג תמוז – שהם עצמם סייעו בענין הגאולה¹³¹.

(127) נחמי" ט, ח.
(128) ברכות פ"ט ה"ה – כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר שהציון
לירושלמי נמצא בהגהה לא נודע למי על גליון התניא (לקוטי
הגהות לספר התניא ס"ע ו).
(129) תהלים קט, כב.
(130) תניא פ"א (ה, ב). וראה תניא עם מ"מ, לקו"פ מרבותינו
נשיאינו ע' כז.
(131) ראה גם במאמר פ"ג (תורת מנחם חנ"ז ס"ע 16).

(118) בשילוב שיחת ש"פ מטו"מ שנה זו.
(119) בשילוב שיחת ש"פ נצו"י תשל".
(120) ראה גם לקו"ש חי"ג הנ"ל ע' 75 ואילך.
(121) ברכות לג, א.
(122) מיכה ד, ו.
(123) סוכה נב, ב.
(124) תניא ספ"ט. ספכ"ט.
(125) משלי טז, ז.
(126) ב"ר רפנ"ד.

- 1 אלא שבשביל זה יש צורך בענין המס"נ, וכפי שהי' אצל כ"ק מו"ח אדמו"ר, שתחילה הי' אצלו ענין
- 2 המס"נ, ולאחרי כן הי' יכול להפך אותם כו'.
- 3 וכמו"כ עתה, הנה ע"י העבודה במס"נ – מתוך עושר והרחבה – פועלים את ענין הגאולה, הן הגאולה
- 4 הפרטית והן הגאולה הכללית, ובאופן ד"כספם וזהבם אתם¹³², כפי שהי' בגאולת כ"ק מו"ח אדמו"ר,
- 5 שהם וויתרו על הכל והניחו ליקח הכל כו'¹³³; ומזה לוקחים את הכח בנוגע לגאולה העתידה.
- 6 [כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן הניגון "אנא עבדא".
- 7 לאחר ברכה אחרונה אמר:]
- 8 מסתמא יערכו התוועדות רבתי ב"סעודה שלישית", וכן ב"מלוה מלכה", עד למחר בערב... ובאופן
- 9 שיפעל על כל השנה כולה.

(132) ישע' ס, ט.

(133) ראה גם שיחת י"ב תמוז דאשתקד סי"ט (תורת מנחם חנ"ג ע' 214). וש"נ.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ד תמוז, תשי"ג
ברוקלין.

הו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ
מוה"ר שמואל צבי שי'

שלום וברכה!

בנועם קבלתי מכתבו מיי"ז תמוז (יהפך במהרה לששון ולשמחה) בו כותב אשר בהשתדלות הרה"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ מוה"ר יונה שי' איידעלקאפ, הנה נתיסדה תלמוד תורה בעירו ההולכת וגדלה, ולפי ידיעתו בתור תושב המקום הנה יש סיכויים רבים להתפתחות הת"ת לשם ולתפארת כי ישנם די הורים ועסקנים מעוניינים בחינוך דיראת שמים וכן גם כסף לא יחסר.

והנה כנראה ממכתבו הנה כל הנ"ל במדה ידועה נמצא רק בכח וצריך להוציא מן הכח אל הפועל וכמרב"ל קריינא דאגרתא איהו להוי פרוונקא בטח ישתדל במרץ היותר גדול וכן ימשיך לזה את ידידיו ומכיריו אשר יבוא כל הנ"ל מהכח אל הפועל, אשר בטח לא יחסרו אז ג"כ מלמדים יראי שמים שיקחו עליהם עיקר העבודה היינו חינוך הבנים והבנות ברוח ישראל סבא, ופשיטא אשר ת"ח מראש אם יכתוב ע"ד הגשמת כל הנ"ל בפרטות המתאימה.

מה שמסיים במכתבו שדרוש להם מלמד כו'. הנה לכל לראש יסדרו את המלמד שנמצא כבר באופן המתאים שזה גופא ישמש כח המושך לעוד מלמדים.

בתחלת מכתבו כותב אשר אביו הי' בשחרית ימיו דבוק בחב"ד וגם אחד מהרא"י בשיבת חב"ד בחברון, ולכן לפלא שאינו מפרט אודות קביעות עתים שלו בתורת חב"ד, שאם בימינו אלה חובת מצוה וחובת חובה על כל ישראל הוא זה הרי עאכ"כ לברא כרעא דאבוה שהי' מחסיד חב"ד, והאריכות בזה אך למותר.

בברכה.

פרשת חוקת-בלק - י"ב-י"ג תמוז

כרך יח

מתורגם ללשון הקודש

ומקיימים אותו רק משום "חקה חקתי גזירה גזרתי" ⁶ – 19
זהו רצון הקדוש-ברוך-הוא. 20

ענין ה"חוקה" בעבודת ה' הוא עבודה של מסירות 21
נפש ⁷, שהיא למעלה מטעם ודעת. כי בהגיון ובשכל ניתן 22
למצוא טעמים לעשיית פעולות המוסיפות למציאות האדם 23
ולשלמותו, אך לא "להשליך חייו מנגד", "לבטל" את 24
מציאותו ⁸. בכך מוסבר ⁹ מדוע "לא נאמר ענין המסירות נפש 25
מפורש בתורה שבכתב" ¹⁰, כי תורה שבכתב "הוא בחינה 26
זכמה", ומסירות נפש היא נעלית מחכמה וטעם ודעת. 27

וזוהו הקשר שבין מהותו של חג הגאולה י"ב-י"ג תמוז 28
לבין פרשת חוקת: פעילותו של בעל הגאולה והשמחה 29
למען הפצת התורה במדינה ההיא, אשר בעקבותיה הוא 30
נאסר, היתה באופן של "חוקת", במסירות נפש שלמעלה 31
מטעם ודעת. הוא עמד יחידי כנגד גזירות של ממשלה 32
תקיפה ועריצה, במדינה אשר בתנאים ששרדו בתקופה 33
ההיא היה כמעט בלתי אפשרי לצאת את גבולה, ולמרות 34
זאת הוא לא התחשב כלל בכל ההפרעות המסוכנות ופעל 35
להפצת התורה והיהדות במסירות נפש. 36

ג.

שתי הדרגות של "חוקה"

שמה של פרשה זו, לפי מנהג ישראל, אינו "חוקת" 37
התורה, אלא "חוקת" בלבד ¹¹. וניתן לומר שהסיבה לכך 38
היא: 39

(6) תנחומא פרשתנו (חוקת) ג. במדבר'ר ריש פרשתנו. ועוד.
(7) כפשוטה – נוסף על ש"נפש" פי' (ג"כ) "רצון" וכמש"נ אין נפשי
(ירמי' טו, א. הובא בתו"א לו, ב. וראה סה"מ תש"ט ע' 227 (בהערה).
(8) תו"א צט, ב. לקו"ת ויקרא ד, ג.
(9) סה"מ תרנ"ט ע' יג. סה"מ תש"ט ע' 121. וראה שערי אורה ד"ה
וקבל היהודים פרק ח.
(10) ראה בארוכה הערה בסה"מ תש"ט שם. נעתק בלקו"ש חי"ב ע'
212 ואילך.
(11) ובסידור רס"ג (קריאת התורה) – "זאת חקת". אבל ברמב"ם
"סדר תפלות כל השנה" – "זאת חקת התורה". ולהעיר מלשונו בהל'
ס"ח פ"ח (פרשיות הסתומות כו') – "וידבר דזאת חקת".

א.

יש קשר בין הפרשיות חוקת-בלק לי"ב-י"ג תמוז

1 כבר דובר פעמים רבות אודות הנאמר ב"של"ה" ¹,
2 שכל מועדי השנה, ואפילו "מועדי דרבנן", קשורים
3 לפרשיות התורה הנקראות בסמוך להם. מכך מובן ש"חג
4 הגאולה" ² של י"ב-י"ג תמוז, שבו שוחרר כ"ק מו"ח הרבי
5 לגמרי ממאסרו וגלותו, קשור לתוכן של הפרשות חוקת-
6 בלק ³.
7 ובכך יש שלוש נקודות: (א) הקשר לפרשת חוקת, (ב)
8 הקשר לפרשת בלק, (ג) הקשר לשתי הפרשות ב"ח, כי,
9 כאמור פעמים רבות ⁴, כאשר שתי פרשות מחוברות
10 ונקראות ביחד באותה שבת, הן נעשות פרשה אחת
11 (הקריאה נחלקת לשבעה קרואים, נקראת הפטרה אחת
12 בלבד ועוד). ומכך מובן, שבנוסף לתוכן הנפרד שיש בכל
13 פרשה בפני עצמה, יש תוכן משותף לשתי הפרשות, אשר
14 על כן הן יכולות להתחבר ולהיעשות כפרשה אחת –
15 והקשר של חג הגאולה י"ב-י"ג תמוז לפרשות חוקת-בלק
16 קיים גם לגבי התוכן המשותף לשתיהן ⁵.

ב.

הקשר שבין פרשת חוקת לבין י"ב-י"ג תמוז – מסירות נפש

17 שמה של הפרשה הראשונה הוא "חוקת". המשמעות
18 הפשוטה של "חוקה" היא – ציווי שאין לו טעם וסיבה,

(1) חלק תושב"כ ר"פ וישב.
(2) בלשון כ"ק מו"ח אדמו"ר (במכתבו – נדפס בסה"מ קונטרסים
ח"א רלו, א) – "מועד המועדים". נתבאר בלקו"ש [המתורגם] ח"ד ע'
304.
(3) בשנה זו חל י"ג תמוז ב' פניחס. אבל נוסף לזה שהשחרור ה'
ונודע לבעל הגאולה ביב תמוז (וביג תמוז ה') רק האמירה באופן רשמי
– כי המשרד ה' סגור ביב תמוז – ראה ספר התולדות אדמו"ר מוהרי"ץ
ח"ג ע' 221) גם בשנה זו "מתברך" הוא בכלל משבת (שלפניו – פ'
ח"ב. ובקביעות אחרת – חל ב' בלק ומתברך משבת פ' חוקת.
(4) ראה בארוכה לקמן ע' 11-410 ובהערות שם.
(5) ולהעיר, שפרשיות חוקת-בלק מחוברות בהקביעות ד"ב תמוז
שחל בשבת.

(*) כ"ה בפעם הא' שם. אבל אח"כ קוראה – "זאת חקת התורה" (ראה נוסח הערבי שם).

מצד השכל והחכמה של קדושה, אשר משום כך יש בה
כבר הגבלה מסויימת.

האופן האחר של מסירות נפש הוא, כאשר אין עורכים
שום שיקולים וחישובים, ודרגה זו של מסירות נפש נקראת
"חוקה" סתם – היא נעלית גם מ"חוקת התורה"¹⁷, כי היא
נובעת מעצם הנפש של היהודי, הנעלית בשרשה מן
התורה¹⁸, כדברי חז"ל¹⁹ "מחשבתן של ישראל קדמה לכל
דבר", גם למחשבת התורה. ומצד הקשר העצמותי שבין
היהודי לקדוש-ברוך-הוא, הנעלה מן התורה, גם מסירות
הנפש של היהודי לקיים את רצון ה' נעלית מכל הגבלה
וחישוב.

ואופן כזה של מסירות נפש היה אצל בעל הגאולה
והשמחה¹⁹.

ה.

מסירות הנפש של הרבי היתה באופן של "חוקת"

הפצת התורה והיהדות על ידי בעל הגאולה והשמחה
השתרעה על פני תחומי פעילות רבים מאד: שליחת רבנים
ושוחטים למקומות שהם היו דרושים שם, הקמת מקואות
טהרה, יסוד ישיבות לבחורים מבוגרים, הפעלת "חדרים"
לתינוקות של בית רבן, וכו'.

אך גזירת הממשלה העיקרית, אשר היוותה את הסיבה
העיקרית לאסור את הרבי, לא היתה כל כך פעילותו
להפצת התורה וחיוזק היהדות בין היהודים המבוגרים,
אלא דוקא עקב התמסרותו לחינוך תינוקות של בית רבן.
ובלי להתחשב בכל הסכנות, התמסר הרבי דוקא לפעילות
מן הסוג הזה בלהט ובהתלהבות מיוחדת ובהיקף ביותר.

ולכאורה יש מקום לשאלה: אמנם היה הכרחי לעסוק
בהפצת התורה ובחיוזק היהדות, אך מדוע לעשות זאת
בדרך שעל פי טבע אין לה כלל סיכויים להצלחה? לכאורה
טוב יותר היה להתעסק בהפצת תורה בדרך שיש לה
סיכויים להצלחה על פי הטבע – ולא לעסוק בפעילות
באופן המעמיד, בדרך הטבע, בסכנה את כל הפצת התורה

1 "החוקה" של פרה אדומה, אשר אודותיה מדובר
2 בפרשה, שונה גם מחוקים אחרים בכך שהיא לגמרי אינה
3 ניתנת להבנה, ואשר לכן אמר אפילו שלמה המלך, החכם
4 מכל אדם¹²: על כל אלה עמדתי ופרשה של פרה אדומה...
5 אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני.

6 [זהו גם הטעם לכך שנאמר "זאת חוקת התורה",
7 שמצות פרה אדומה היא החוקה היחידה של התורה כולה
8 – כי היא "חוקה" גם יחסית לחוקים אחרים. היא חוקה
9 אמיתית הנעלית לגמרי מהבנת האדם¹³].

10 ובכך מובן מדוע נקראת הפרשה בשם "חוקת" סתם,
11 ולא "חוקת התורה":

12 אמנם, כל החוקים הם למעלה מן השכל, אך גם
13 בדעתו של האדם "מתקבל", שאין האדם צריך לסמוך על
14 שכלו בלבד, אלא עליו לקיים גם חוקים שאין הוא מבינם.
15 דברים אלה אמורים לגבי חוקים שאינם הויפך מן ההגיון.
16 אמנם, האדם בשכלו אינו מבין את טעמם, אך הוא משיג,
17 או לפחות אינו שולל אפשרות, שבחכמה ובמחשבה נעלות
18 הרבה יותר יש לכך טעם.

19 אך לא כך לגבי פרה אדומה. זוהי חוקה שאין לה
20 בסיס בהגיון, והיא הויפך מן השכל¹⁴, ונעלית לחלוטין
21 אפילו מדרגת החכמה והשכל שלפי התורה – חוקה זו
22 מקיים היהודי רק מתוך התבטלות לרצון הקדוש-ברוך-
23 הוא.

ד.

שתי הדרגות במסירות נפש

24 בדומה לכך יש שני אופנים במסירות נפש¹⁵:

25 יש דרגה של מסירות נפש הכרוכה ב"חישובים".
26 אמנם, "חישובים" של קדושה, אך בכל זאת אלה הם
27 שיקולים כלשהם. כלומר, שלפני שפועלים במסירות נפש
28 מעיינים תחילה בשולחן ערוך¹⁶ אם חייבים למסירות נפש
29 זו לפי התורה. זוהי "חוקת התורה" – זוהי "חוקה"
30 ומסירות נפש כפי שהיא מוגדרת ו"מדודה" לפי התורה,

(12) תנחומא שם, ו. במדב"ר שם, ג (בספרו).

(13) ראה גם לקו"ש [המתורגם] ח"ח ע' 128 ואילך. לעיל ע' 249.

(14) ראה בארוכה במקומות שנסמנו בהערה הקודמת. וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ד (ע' 38 הערה 6), דמ"ש במדרש (תנחומא שם ח. במדב"ר שם, ו) דהקב"ה א"ל למשה "לך אני מגלה טעם פרה" – אין הכוונה לטעם שכלי, כ"א שמצד הביטול עצמי דמשה נרגש בו בחי' רצון העצמי בגלוי. וראה בארוכה לעיל (שם ואילך).

(15) בהבא לקמן ראה גם לקו"ש [המתורגם] ח"א ע' 124 ואילך. ח"ד

[המתורגם] ע' 53. ועוד.

(16) ראה רמב"ם הל' יסודי התורה פ"ה. טושו"ע יו"ד ס' קנז.

(17) דוגמא לזה בהלכה – כשמוסר נפשו על מצוה שאינה מהשלש דיהרג ואל יעבור (ראה האופנים שמותר אבל אינו מחוייב למסנ"פ: כס"מ הל' יסוה"ת שם ה"ד. טור יו"ד שם בריש הסימן ובנ"כ. שו"ע ורמ"א שם סעיף א. ש"ך שם סק"א. ובנ"כ השו"ע שם).

(18) ראה סה"מ תרנ"ט שם.

(19) ב"ר פ"א, ד. וראה תדבאר פ"ד (קרוב לסופו).

(19*) ראה גם לקמן ע' 347 ואילך.

הרבי במשך כל תקופת נשיאותו בעלמא הדין – במשך
כל שלוש שנים נשיאותו²⁵ אשר נחלקו לשלוש תקופות
של "עשר שנים"²⁶:

בעשר השנים הראשונות נעשתה פעילות של הפצת
תורה ויהדות במצב של סכנת נפשות בפועל ממש.

בתקופה השנייה היה הרבי במדינה שבה היו רבים
מאחינו בני ישראל, והיה זה מקום המתאים להפצת תורת
החסידות באופן נרחב ביותר – אך הדבר היה כרוך
מהגבלות, שסיבתן היתה²⁷: "ויקנאו בו אחיו"²⁸. והרבי,
בידעו ש"ואביו שמר את הדבר"²⁸ – שהקדוש-ברוך-הוא
הטיל עליו גם שם את השליחות של הפצת התורה
והחסידות – פעל שם מתוך מסירות נפש.

והתקופה השלישית ב"חצי כדור התחתון"²⁹, במקום
אשר שם שררה שנים רבות ההנחה ש"אמריקה היא
אחרת"³⁰ – שכאן אי אפשר ח"ו להתנהג בשלימות כפי
שצריך. כאן צריך היה לעמוד כנגד זרם אדיר, ולנטוע
תורה וחסידות במקום אשר בהסתכלות שטחית לא היה
מסוגל לכך כלל.

ז.

בכל תקופה נדרשת מסירות נפש שונה

כאמור, בכל שלוש התקופות היתה עבודה מתוך
מסירות נפש בלתי מוגבלת – אך בכל תקופה היה זה
באופן מיוחד:

מסירות הנפש בשתי התקופות האחרונות אינה דומה
כלל למסירות הנפש בתקופה הראשונה, אשר היתה כרוכה
בסכנת נפשות בפועל ממש³¹. ויותר מכך, בפעילותו
להפצת התורה בתקופה זו העמיד הרבי בסכנה לא רק את
חיי שלו בלבד, אלא הוא שלח גם אחרים לשליחויות
שהיו כרוכות בסכנת נפשות. והרי אצל הרבי מסירות נפש

בכל התחומים. וכאן התמיהה אף חזקה יותר: כיצד ייתכן
להעמיד בסכנה את חיזוק התורה והמצוות והיהדות בין
בני חיוב למען לימוד התורה של תינוקות של בית רבן?

ויש לומר, שהתשובה לכך היא, שעבודתו של הרבי
היתה באופן של "חוקת" אמיתית – מסירות נפש ללא כל
חישובים שכלליים. בידעו את שליחותו, שהוא נשיא ישראל
הצריך לדאוג לקיום כלל ישראל – התלוי בלימוד התורה
של תינוקות של בית רבן²⁰, וכמאמר חז"ל²¹: "אם אין
גדיים אין תיישים" – הוא התמסר במסירות נפש הגדולה
ביותר להקמת והחזקת "חדרים" לילדים קטנים ביותר.

אמנם, בדרך הטבע לא נראה שפעילות זו תתקיים
תקופה ארוכה ותצליח – ואילו היתה זו מסירות נפש
המוגבלת ומדודה בחישובים הגיוניים, לפי שכל התורה,
אז היה מקום לטענה כזאת,

אך כיון שמסירות הנפש של הרבי היתה באופן של
"חוקת", אין משפיע כאן שום חישוב, אם תהיה הצלחה
או ח"ו לאו, או אם הוא בכלל יצלח אם לאו ח"ו – כל
זאת שייך לקדוש-ברוך-הוא:

[בדומה למה שאמרו חנניה מישאל ועזריה
לנבוכדנאצר²², שאם תהיה להם זכות יציל אותם הקדוש-
ברוך-הוא, אך גם אם לאו – "וזה לאו" – בכל מקרה הם
לא ישתחוו ח"ו לפסל. גם אילו לא יצלחו, לא יהא זה
משום שלנבוכדנאצר יש אפשרות או רשות להרגם²³, אלא
זאת מאת הקדוש-ברוך-הוא, ונבוכדנאצר הוא רק שליחו
של הקדוש-ברוך-הוא לבצע זאת²⁴].

ז.

מסירות הנפש של הרבי בכל שלוש התקופות של נשיאותו

את דרגת מסירות הנפש באופן של "חוקת", ראו אצל

(20) שבת קי"ב, סע"ב.

(21) אסתר פתיחתא יא. נתבאר בד"ה וקבל היהודים תרפ"ז (נדפס
בסה"מ תש"א ע' 180 ואילך. "התמים" ח"ז ע' לו ואילך. בקונטרס בפ"ע
כמה פעמים). וראה המכתב שנדפס (סה"מ שם ע' 195 ואילך. "התמים"
שם ע' עו ואילך. קונט' שם בסופו) לאחר המאמר ע"ד המצב כ"ו בעת
אמירת מאמר זה.

(22) דניאל ג, י"ד.

(23) עפ"ז מובן מה שהשוו אותו לכלב – "את וחד כלב שוין" (ויק"ר
ספ"ג. הובא ברש"י דניאל שם, טז) – להדגיש שאינו בעל בחירה והוא
רק ברשות הקב"ה, כמו כלב שטבעו לרוץ לפני בעליו אבל מחזיר תמיד
פניו לראות להיכן בעליו הולך (ולהעיר מהוריות יג, סע"א). וראה עוד
ביאור – לקו"ש ח"ח ע' 342 בהערה.

(24) ראה אגה"ק סי' כה (קלח, ב).

(25) ב' ניסן תר"פ – יו"ד שבט ה'שי"ת.

(26) להעיר מאבות ספ"ה (כגירסת אדה"ז בסדרו): בן ארבעים לבנה

בן חמשים כו' ישיש כו' שבעים כו'.

(27) ע"ד פתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר בנוגע לאדמו"ר הזקן.

(28) וישב לו, א.

(29) ראה סה"מ תש"ח ע' 235 ואילך.

(30) ראה שיחת כ"ק מו"ח אדמו"ר ע"ד (ספר השיחות תש"ג ע' 77 ועוד).

(31) שלכן יש מעלה במסירת נפש בפועל (מסירת הגוף) לגבי מסירת

נפש בכח (ברוחניות כו') – סה"מ תקס"ב ע' יג. שערי תשובה
(לאדהאמ"צ) ח"א ד"ה פדה בשלום פל"ז. שערי אורה ד"ה יביאו לבוש
מלכות פי"ט. ועוד.

- 1 כזו, להביא יהודי אחד לידי סכנה, היא קשה ועמוקה
2 הרבה יותר מאשר להעמיד את עצמו בסכנת נפשות.
- 3 ויותר מכך: היו מקרים שבהם שליחים כאלה נאסרו
4 על ידי הממשלה ונידונו לגלות, ליסורים³² וכו' – ואז
5 צריך היה למחרת לפעול שוב מתוך מסירות נפש ולבחור
6 יהודי ולשגרו כממלא-מקום של השליח שנתפס.
- 7 אבל, מצד שני, בתקופה השניה היה קושי שונה,
8 ובמובן מסוים קשה הרבה יותר, כאשר צריך היה
9 להתמודד עם ענין הטענות וכו' של "אחיו": מדוע כך
10 ומדוע לא אחרת וכו', אך למרות זאת ממשיכים בפעילות
11 – זה קשה במדה מסוימת יותר מאשר הדבר הקודם,
12 ונדרש לכך הלך רוח של מסירות נפש עמוקה יותר.
- 13 ושונה לחלוטין היתה מסירות הנפש אשר נדרשה
14 בתקופה השלישית, כאשר צריך היה לשחות נגד הזרם, לא
15 להירתע מפני המלעיגים³³ והמפריעים. אך עם כל זאת לא
16 הסתפק הרבי בבניית ארבע אמות הפרטיות שלו, והגיעו
17 אז יועצים בהצעה להסתגר ולהסתפק ב"אני את נפשי
18 הצלתי", בטענם שאי אפשר להילחם נגד כל העולם וכו'
19 – אך הוא התמסר לפעילות של הפיכה המדינה כולה
20 למקום תורה.
- ח.
- מסירות הנפש של הרבי נובעת מעצם הנפש
- 21 בדרך הטבע לא ייתכן שאצל אותו אדם תהיה מדה
22 שווה של מסירות נפש בכל אופני העבודה השונים כל כך,
23 כי בעבודה שיש אליה נטיה והתלהבות, מסירות הנפש
24 היא רבה יותר מאשר בעבודה אחרת וכדומה – אך כיצד
25 תיתכן אותה מדה רבה ביותר של מסירות נפש בכל אופני
26 העבודה השונים כל כך?
- 27 ההסבר לכך הוא, שאצל הרבי האירה נקודת מסירות
28 הנפש הנובעת מעצם הנפש, ולכן היתה כל מהותו מסירות
29 נפש. ולפיכך לא היה שום הבדל באיזה אופן צריך היה
30 בה מסירות הנפש "להתלבש" – בכל עבודה היתה מסירות
- נפש עצמותית.
- מ.
- שייכותו של חג הגאולה לפרשת בלק
- 32 הקשר שבין חג הגאולה לפרשת בלק הוא:
- 33 חז"ל³⁴ אומרים שבלק שנה את ישראל "יותר מכל
34 שונאים". לכן הוא רצה להרע לישראל למרות שהם לא
35 הורשו לקחת את ארצו ונצטוו "אל תצר את מואב ואל
36 תתגר במלחמה"³⁵,
- 37 הוא לא יכול היה לשאת את מציאותו של היהודי,
38 יותר מכך: גם לאחר שראה שהוא בלבד אינו מסוגל
39 להתייצב כנגד ישראל, הוא הטריח עצמו בטירחה גדולה
40 ביותר³⁶ והביא משהו אחר, את בלעם, והכל כדי לגרום
41 נזק לישראל.
- 42 בדומה לכך היה גם במאסר ובגאולה של הרבי,
43 הפעילות של הפצת התורה היתה – כפי שכותב הרבי
44 באגרתו המפורסמת ל"ב תמוז³⁷ – "מוותרת היא על פי חוק
45 המדינה". והמאסר והגלות נגרמו עקב הלשנה של אלו
46 אשר חפשו דרך לנקום "בשומרי דת משה וישראל נגד
47 חוקי המדינה".
- 48 כלומר, כיון שהם לא יכלו לסבול יהודי דתי ויהדות,
49 הם טרחו בעמל רב – אפילו "נגד חוקי המדינה" –
50 והעיקר להפריע לפעילות הרבי.
- 51 וכפי שארע במעשה בלק ובלעם, שלא זו בלבד שבלק
52 לא הצליח לבצע את אשר רצה: "ארה לי את העם
53 הזה"³⁸, אלא, אדרבה – שכירתו את בלעם אף גרמה לכך
54 שישראל יבורכו, באמצעות בלעם עצמו, אשר "היה שונאם
55 יותר מבלק"³⁹, בברכות נעלות ביותר, "ויהפוך ה' אלוקיך
56 לך את הקללה לברכה"⁴⁰ –
- 57 כך היה גם אצל בעל הגאולה והשמחה, שאותם
58 אנשים אשר אסרו את הרבי, הם עצמם היו צריכים לסייע
59 לשחרורו, עד אשר הם גרמו לכך שהרי יצא מן המדינה
60 ההיא⁴¹.

נסיעתו לעיר מקלטו קאסטרמא – לקו"ד ח"ד תרצב, ב. סה"מ
קונטרסים ח"א קעו, רע"א. ועוד.
(38) פרשתנו שם, ו.
(39) רש"י פרשתנו כב, יא. מתנחומא שם ה בסופו. במד"ב שם, ט.
(40) תצא כג, ו. וראה לקו"ת סד"ה ולא אבה וביאורו.
(41) ראה גם לקו"ש [המתורגם] ח"ח ע' 125 ואילך. ח"ד [המתורגם]
ע' 46 ואילך.

(32) ראה כתובות (לג, ריש ע"ב): אילמלי נגדוה כר.
(33) ראה בארוכה ד"ה אין הקב"ה (בסה"מ אידיש בתחלתו) פ"ג
ואילך, ועוד – שזוהו עיקר הקושי במסירת נפש דודא דעקבתא דמשיחא.
(34) תנחומא פרשתנו (בלק) ב. במד"ב פ"כ, ב (כגירסת הרד"ל).
(35) דברים ב, ט.
(36) פרשתנו כב, טו ואילך.
(37) תפר"ח – נדפס בה"מ תפר"ח ע' קמו ואילך. סה"מ תש"ח ע'
263 ואילך. וראה גם שיחת כ"ק מו"ח אדמו"ר ג' תמוז תרפ"ז – יום

י.

פרשות חוקת-בלק מחוברות - ענין של שטות דקליפה

1 לאחר מכן בא הקשר שבין הגאולה לבין פרשות
2 חוקת-בלק ביחד (כדלעיל בסעיף א), וההוראה הנלמדת
3 מכך לעבודתו הרוחנית של כל אחד ואחד.

4 ויש לומר שההסבר בענין זה הוא:

5 להתנגדות של בלק לישראל ניתן עדיין למצוא
6 איזושהי סיבה, כדבריו "עתה ילחכו הקהל את כל
7 סביבותינו כלחוך השור את ירק השדה"⁴², וכל אנשי
8 מואב פחדו מאד מישראל - "ויגר מואב מפני העם"⁴³.

9 אך ישנה התנגדות לישראל שהיא באופן של "חוקת-
10 בלק", השנאה וההתנגדות - "בלק" - היא ללא שכל
11 וסיבה, אלא באופן של "חוקת". יותר מכך: לא זו בלבד
12 שאין סיבה והגיון לשנאה, אלא הנסיון להרע לישראל הוא
13 הריפץ מן ההגיון, כי ברור שלא יצליחו בכך.

14 כפי שמוצאים בסיפור של בלק ובלעם, שבלעם ידע
15 שהוא לא יצליח בפעולתו, כי בהיותו נביא⁴⁴ וכשמעו
16 מהקדוש-ברוך-הוא "לא תאור את העם כי ברוך הוא"⁴⁵,
17 הוא בודאי לא יצליח לבצע את "ארה... את העם הזה"⁴⁶,
18 וכפי שהוא אמר לבלק "לא אוכל לעבור את פי ה'"⁴⁶,
19 "הדבר אשר ישים אלקים בפי אותו אדבר"⁴⁷ -

20 אך למרות זאת, עקב שנאתו העצמותית לישראל, הוא
21 לא יכול היה להתאפק, וניסה למלא את בקשת בלק "ארה
22 לי את העם הזה".

23 וכדומה לכך ניתן למצוא בעבודה הרוחנית של כל
24 אחד, כפי שמבאר הרבי במאמר של יום ההילולא שלו⁴⁸,
25 שיש שטות דקליפה שהיא למטה מן הדעת. כמו
26 התנהגויות רבות שאנשים מתנהגים בהן רק "משום שכך
27 נוהגים כולם" והן "כמו חזק שבלתי מזיזים אותו", כגון
28 "זמני אכילה וזמני השינה", שבדרך-כלל הם "בלתי
29 נידחים כלל ועיקר", בה בשעה שלזמני לימוד התורה
30 ולזמני התפילה אין קביעות, ולפעמים דוחים אותם

לחלוטין ח"ו - שלהתנהגות כזאת אין מקום לפי ההגיון.³¹
ועל-ידי העבודה הרוחנית של "חוקת" - שטות³²
דקדושה שלמעלה מטעם ודעת, כפי שמבאר הרבי³³
במאמרו, הופכים את ה"שטות דקליפה" לשטות דקדושה.³⁴

יא.

ההתנגדות לרבי באופן של "חוקת-בלק"

באופן זה, של "חוקת-בלק", היתה ההתנגדות לרבי:³⁵
כידוע⁴⁹, רצה "לולב" - אחד משני היהודים אשר
אסרו את הרבי - לשאת את התיק של הרבי בעת שאסרו
אותו, באמרו "חסידים נשאים חסידים, סבי נשא את
חבילותיו של סבך, ואני רוצה לשאת את חבילתך". וגם
במאורע מאוחר יותר, הוא קרא לרבי בדברו אליו
"רבי!"⁵⁰.

וזאת בדומה לדברי אדמו"ר האמצעי⁵¹ על מלשינו,
אשר למרות הכל קראו "רבי", ש"פיו הכשיל", נפלט
מפיו מה שבפנימיות הוא מכיר בעצמו שזו האמת.⁵²

וכך בעניננו, שהתבטאותיותיו של "לולב" כלפי הרבי
נבעו מכך שבנפשו פנימה הוא הכיר באמת⁵².

ובלי להתחשב בכך - ובמיוחד לאחר שהרבי הזהיר
אותו במפורש שהוא בסופו של דבר יסבול יסורים עקב
זאת⁵³ (כפי שאכן ארע, שבסופו של דבר שפטה הממשלה
את אלה אשר אסרו את הרבי וכו'), עשה לולב את אשר
עשה. התנגדותו היתה למטה מטעם ודעת.⁵⁴

ועל-ידי כך שהרבי נהג באופן של "חוקת", מסירות
נפש למעלה מטעם ודעת, בוטלה כל ההתנגדות באופן של
"וכל אויבך..."⁵⁴,

עד אשר, כאמור לעיל הם עצמם היו צריכים לשחרר
את הרבי, ונוסף עוד יום-טוב לישראל, וזה יהפוך בסופו
של דבר את כל חודש תמוז לששון ולשמחה ולמועדים
טובים⁵⁵, בקרוב ממש.

(משיחות ש"פ חו"ב, י"ב תמוז תשל"ה, יו"ד שבט תשל"ד)⁵⁹

(48) באתי לגני ה'ש"ת.

(49) לקו"ד ח"ד תריח, ב. ס' התולדות אדמו"ר מהור"י צ"ג ע' 113.

(50) ס' השיחות תש"א ע' 138. לקו"ש ח"ד ע' 43. ס' התולדות שם ע' 210.

(51) בית רבי ח"ב פ"ה. ס' התולדות אדמו"ר האמצעי ע' 112.

(52) ראה גם לקו"ש שם ע' 45.

(53) ס' התולדות אדמו"ר מהור"י צ"ג שם ע' 189.

(54) מיכה ה, ח.

(55) ראה בארוכה שיחה שלאח"ז.

(42) פרשתנו שם, ד. וראה רש"י שם, ה (ד"ה והוא).

(43) שם, ג. וראה רש"י דברים שם.

(44) ו"כמשה" - ספרי עה"פ (ברכה לר, יו"ד) "ולא קם גו". וראה

תנחומא ובמדב"ר ריש פרשתנו.

ולהעיר, שגם בנוגע לבלק אמרו חז"ל (תנחומא שם ד. במדב"ר שם,

ז. וראה רש"י פרשתנו כג, יד) "שהי' בעל קסמים ונחשים יותר מבלעם".

(45) כב, יב.

(46) שם, יח.

(47) שם, לח. ועד"ז כמה פעמים בהפרשה.

לקוטי שיחות

פרשת בלק

כרך כג שיחה א

מתורגם ללשון הקודש

בלק, ששנא את ישראל וחפץ להרע להם? הוא לא היה יותר מאשר גורם חיצוני שהוביל את בלעם לענין זה.

ב.

קריאת השם "בלק" – חשיבות והנצחה

לכאורה, ניתן היה להשיב על השאלה הראשונה, שזהו בדומה לדין לגבי איסור הזכרת שם עבודה זרה – "ושם אלקים אחרים לא תזכירו..."⁹ – ש"כל עבודת כוכבים הכתובה בתורה מותר להזכיר שמה"¹⁰. וכך בענינינו, שהאיסור "דלא מסקינן בשמייהו (של רשעים)" אינו חל על שם שכתוב בתורה¹¹.

אך בכל זאת יש להבין: הסבר זה שולל רק את האיסור, שלגבי שם רשע הכתוב בתורה אין חל איסור להזכירו. אך אין זה הסבר המחייב להשתמש בשם זה, ומדוע, אפוא, נבחר דוקא שמו של הרשע "בלק"¹²?

קשה יותר להבין זאת לפי דעת בעלי התוספות, אשר על הפסוק¹³ "דבר אל בני ישראל... ויחנו... לפני בעל צפון" הם שואלים "האין אמר לו שיחנו על הים לפני בעל צפון, והא אמרינן¹⁴ אסור לאדם לומר לחבירו המתן לי בצד עבודה זרה פלונית" – והם משיבים, שהאיסור חל דוקא לאדם, אך לא לקדוש-ברוך-הוא¹⁴.

ולכאורה, תמוה, כשאלת¹⁵ ה"אחרונים": הרי ההלכה היא שאת שמה של עבודה זרה הכתוב בתורה מותר להזכיר¹⁶, ואף "אדם", כדלעיל¹⁷?

הכרחי, אפוא, להבחין ולומר, שההיתר להזכיר שם

א.

שמה של הפרשה – בלק

כבר דובר פעמים רבות¹ אודות שמות הפרשות, אשר משום שנקבעו לפי מנהג ישראל, ומנהג ישראל תורה הוא, הרי הם שמות תורניים.

לפי זה קשה בפרשתנו: נאמר בגמרא² שאל לאדם לקרוא לבנו בשמו של רשע ("שם רשעים ירקב" .. דלא מסקינן בשמייהו") ואם כן, כיצד נקראת פרשה בתורה בשם "בלק"⁴, אשר היה רשע, עד כדי כך, שכרברי חז"ל⁵, הוא שנא את ישראל "יותר מכל שונאים"?

אין לתרץ שקביעת שם זה הוא מחוסר ברירה, כביכול, משום ששם הפרשה נקבע לפי תחילתה, שהרי, להיפך, לפי זה מתגברת התמיהה, מדוע אין הפרשה נקראת במילה הראשונה שבה – "וירא", כשמות הפרשות "וירא" (ר' קמוצה), "ויצא", וכדומה.

כן יש להבין: שמה של הפרשה, כשמו של כל דבר בלשון הקודש⁶, מבטא את תוכנה⁴. ובענינינו, רוב הפרשה עוסקת בעניני בלעם ונבואותיו, וכן תופסות את המקום מבחינת החשיבות בתוכן – ברכות בלעם לישראל, שהן נעלות מאוד, ויותר מכך: נבואותיו כוללות גם את הנבואה על "אחרית הימים"⁷, ובמיוחד, כפי שהרמב"ם מרחיב ומפרט בספרו "היד החזקה"⁸, ש"נבא בשני המשיחים במשיח הראשון שהוא דוד .. ובמשיח האחרון" –

ואם כן, מהו הקשר בין הברכות והנבואות הללו לבין

מע' הרי"ש כלל מא. ושם הביא מס' נחמד למראה דמתוספות (יומא שם. כתובות קד, ב) לא משמע כן, ע"ש). וראה לקמן הערה 47.

(12) ראה עד"ז לק"ש שם ע' 8-337 (לענין שם "תמוד").

(13) בשלח יד, ב.

(14) כ"ה בדעת זקנים (בתי' הא'). ובתוס' הדר זקנים נשאר בצ"ע.

(15) אור שמח הל' ע"ז פ"ה הי"א. הגהות הרי"פ פערלא לתוס' הדר

זקנים (נדפסו בחומשים "מקראות גדולות" הוצאת שולדינגער, כרך ששי).

(16) וביותר תמוה, שהרי דין זה (דאם כתובה בתורה מותר) בסנהדרין

שם, הוא בהמשך להדין שהובא בבעה"ט שם דאסור לאדם לומר לחבירו

המתן לי כו'.

(17) עפ"מ"ש בשאלות (נעתק לקמן הערה 24) דכל ההיתר הוא

לאחרי שהוזכרה בתורה (דהתורה הוציאתה מכלל האיסור) – אפ"ל

(1) ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ה ע' 58 ואילך, וש"נ.

(2) יומא לה, ב ובפרש"י שם.

(3) משלי י, ז.

(4) ראה בארוכה ע"ד שם "קרח" – לקו"ש [המתורגם] ח"ה ע' 118

ואילך. לקו"ש [המתורגם] ח"ה ע' 203 ואילך. שיחת ש"פ קרח תש"מ.

(5) תנחומא פרשתנו ב.

(6) שער היחוד והאמונה פ"א.

(7) פרשתנו כד, יד.

(8) הל' מלכים פ"א ה"א.

(9) משפטים כג, יג. מכילתא (ופרש"י) שם. סנהדרין סג, ב.

(10) סנהדרין שם.

(11) כ"כ החיד"א בשו"ת יוסף אומץ סי' יא (הובא בשד"ח כללים

שלישראל אסור" – אך הדבר אינו ברור כלל, כי על הפסוק²¹ "מגיד דבריו ליעקב..." אומרים חז"ל²², ש"מה שהוא עושה אומר לישראל לעשות ולשמור".

והכרחי להסביר לגבי דברי ה"תוספות" שלגבי הקדוש-ברוך-הוא אין מתאים הטעם לאיסור²³ של הזכרת שם עבודה זרה.

ד.

הזכרת שם עבודה זרה בתורה – הבעת אפסותה
ניתן להסביר זאת לפי דברי ה"יראים"²⁴ אודות הסיבה לכך ש"עבודת כוכבים הכתובה בתורה מותר להזכיר שמה" – "כיון שהתורה הזכירה ודאי נתבטלה". ולכן אין סיבה לאסור את הזכרת שמה.

אבל כשלומדים הסבר זה בפשטות אין מובן: הא מנא לן – מניין ההוכחה לכך שמשום ש"התורה הזכירה" הרי "ודאי" ש"נתבטלה"²⁵?

יותר מכך: אנו מוצאים אלילים מסויימים המוזכרים בתורה ולא נתבטלו²⁶. לדוגמא: "בעל פעור" המוזכר בפרשתנו²⁷, אך למרות זאת לא נתבטל²⁸.

ויש לומר, שמשמעות דברי ה"יראים" היא, שהעבודה הזרה "ודאי נתבטלה" אצל היהודי שהזכיר אותה, שרצונו האמיתי של כל יהודי²⁹, הוא לקיים את כל ציווי התורה:

כשם שהתורה מזכירה את שמות האלילים ועניניהם כדי להראות את אפסותם והיותם הבל ואין בהם מועיל³⁰ וממש, וכדי להוכיח את הטעות של עובדי העבודה זרה –

1 עבודה זרה שכתוב בתורה קיים דוקא כאשר ההזכרה היא
2 סתמית, ללא צורך וחשיבות, אבל הזכרה שהיא לצורך
3 כלשהו, כגון "המתן לי בצד עבודה זרה פלונית", אשר
4 על-ידי כך הוא "נותן בה ממשות"¹⁸ אסורה אפילו לגבי
5 עבודה זרה הכתובה בתורה¹⁹.

6 ולפי זה קשה יותר: כיצד נקבע השם "בלק" כשמה
7 של פרשה בתורה, שזהו בודאי ענין של חשיבות, ובמיוחד
8 כאשר על-ידי כך מונצח השם לתמיד, כי התורה היא
9 נצחית?

ה.

הטעם לאיסור הזכרת שם ע"ז אינו חל לגבי הקב"ה
כדי להבין זאת יש להקדים ולבאר את התירוץ של בעלי התוספות שהוזכר לעיל, שאיסור הזכרת שם עבודה זרה הוא "דוקא לאדם אבל לא לקדוש-ברוך-הוא". והרי, לכאורה, תמוה הדבר:

הרי הסיבה לאיסור היא כדי לא לקבוע בכך ממשות לעבודה זרה, ואם כך מהו ההבדל אם השם מוזכר על-ידי בשר-ודם או על-ידי הקדוש-ברוך-הוא? ואדרבה, דיבורו של הקדוש-ברוך-הוא נותן יותר תוקף לדבר מאשר דיבורו של אדם, כמאמר חז"ל²⁰ – דיבורו של הקב"ה חשיב מעשה.

במבט ראשון נראה, שכונת בעלי התוספות היא, שלגבי הקדוש-ברוך-הוא בלתי אפשרי איסור כלל, כפי שמביאים בעלי התוספות דוגמא מכך ש"הקדוש-ברוך-הוא יושב ודן את כל העולם אפילו בשבת... אף-על-פי

שקושייתם היא משום שעדיין לא נאמר "בעל צפון" בתורה, וזה גופא היא שאלתם – איך אמר כן הקב"ה (ובמילא נכתב כן התורה)? וע"ז מתרצים שאצל הקב"ה לא שייך מלכתחילה האיסור.

אבל לפי טעם היראים (שהובא לקמן סעיף ד) דע"ז הכתובה בתורה "ודאי נתבטלה", וכש"כ לטעם הזהר (שהובא ביערות דבש ח"ב דרוש שני) שע"ז הכתובה בתורה יש להם צד קדושה (ע"ש), לכאורה אין מקום לקושייתם.

18 עיין הקס"ד דהרא"ש, ל' הטור יו"ד סקמ"ז וכפי' הדרישה ובט"ז שם שכתב: ורבותא זו יותר פשיטא. ולהעיר ממנ"ח (מצוה פו) דהא דלוקין רק בנזיר ומקיים כי זו הזכרה שהיא כבוד להע"ז ולכן הוא לאו גמור.

19 דהאם בשביל שהוזכר שם ע"ז בתורה מותר ליתן בה ממשות? והא שלא נמצא חילוק זה בפוסקים, י"ל משום דס"ל הטעם דכבר נתבטלה, או ע"ד לקמן הערה 48.

20 ב"ר פמ"ד, כב. ועוד.

21 שמו"ר פ"ל, ט.

22 תהלים קמו, יט.

23 ראה שמו"ר שם גבי איסור שבת. וראה לקו"ש ח"א ע' 68

ואילך. וש"נ.

(24) ס"י עה (בהשלם – ס"י רמה. ובשינוי לשון).

בשאלות יתרו (סוף שאלתא נב) כתב "הואיל ומשחתי למקרי בתורה אישחתי", היינו שהתורה הוציאתה מכלל האיסור. וראה גם המשך לשון היראים שם ובתועפת ראם שם (אבל ראה לקמן בפנים). לבוש יו"ד סקמ"ז ס"ד. ולהעיר שמתוד"ה שלא (סנהדרין שם) משמע דלא כהיראים, שהרי כתבו דגם ע"ז הכתובה בתורה "לנזיר ולקיים אסור" (אבל עפ"ש לקמן בפנים י"ל דכ"ה גם להיראים, כי באופן זה מוכח שהע"ז לא נתבטלה אצלו).

(25) אלא שכזה י"ל שהוא מכיון ד"מה שהוא עושה אומר לישראל לעשות ולשמור" (כנ"ל).

(26) כמו שהקשה בשו"ת חות יאיר ס"י א (השגה י"א וי"ב).

(27) כה, ג. שם, ה.

(28) ראה משנה סנהדרין (ס, ב) "הפוער עצמו לבעל פעור". ושם (סד, א) מעשה בפועל.

ולהעיר מיהושע כב, יז. תוד"ה מפני סוטה יד, א. ספרי פינחס כה, יג. סנהדרין פב, ב. וראה אוה"ת משפטים ע' א'רטו ואילך. לקו"ש [המתורגם] ח"ד ע' 309. לקו"ש [המתורגם] ח"ח ע' 4-323. וש"נ.

(29) רמב"ם הל' גרושין ספ"ב.

(30) ירמ' טז, יט.

להזכירה, ובמיוחד כאשר הזכרה זו היא לצורך כלשהו³⁹, ובכך ניתנת חשיבות לעבודה הזרה, אך מצד הקדוש-ברוך הוא אין מקום חס-שולום לטעות של עבודה זרה.

ואדברה, בעצם העובדה שהקדוש-ברוך הוא – אלקים אמת, ואמר את שם העבודה הזרה, או על-ידי כך שהשם מוזכר בתורת אמת, על ידי זאת מתבטלת העבודה הזרה, כי דיבור וגילוי האמת מבטל ושולל אפילו אפשרות כלשהי של שקר של עבודה זרה.

ויש לומר, שמסיבה זו נבחר דוקא הסימן של "לפני בעל צפון". שהרי, לכאורה: אמנם, "ודאי נתבטלה", אך בכל זאת אין זו לשון נקיה? אלא בעצם הזכרה זו מתגלה ומתבטל השקר של בעל צפון, וכך מתבטל גם מה שהשקר של העבודה הזרה הטעה לפני כן בעולם⁴⁰.

ובדומה לכך גם אצל יהודי: כאשר הוא מזכיר שם של עבודה זרה הכתובה בתורה, באופן שבו היא כתובה בתורה⁴¹, הוא מזכיר ומדגיש בכך את ביטול העבודה הזרה.

בכך ניתן להסביר את הסיפור המובא⁴² אודות אמורא אשר הזכיר שם של עבודה זרה ויחד עם זאת הסביר שמותר לו לעשות זאת משום ששם זה כתוב בתורה. והרי, לכאורה: לשם מה יש להזכיר שם של עבודה זרה, אף אם מותר לעשות זאת, אם ההזכרה היא ללא שום תועלת ותכלית?

אך ההסבר לכך הוא, כדלעיל: האמורא, שכל מהותו היא תורה, ראה מצב⁴³ בעולם⁴⁴ (בקעה מצא⁴⁵) הדורש ביטול של עבודה זרה. ולכן, אין זה היתר בלבד – "מותר

1 בהזכירה כיצד האלילים לא הועילו לעובדיהם, כגון
2 "אבדת עם כמוש"³¹; או על-ידי תיאור מצב שכאשר עבדו
3 ישראל עבודה זרה הם נעשו, כמסופר בסוף פרשתנו,
4 שהמעשה של "ויצמד ישראל לבעל פעור"³² גרם למגיפה
5 בישראל³³, וכדומה³⁴ –

6 ויוצא, שהזכרת שם עבודה זרה בתורה גורמת לביטול
7 החשיבות של העבודה הזרה, ולהיפך – הזכרה זו מדגישה
8 את השקירות של העבודה הזרה.

9 – כך גם אצל ישראל: כאשר יהודי מזכיר שם של
10 עבודה זרה הכתוב בתורה – הוא מזכיר זאת בתוכן
11 ובהקשר ששם זה כתוב בתורה – ההיפך ממתן חשיבות
12 וממשות לעבודה זרה, ולכן אליל זה, שהתורה הביעה את
13 אפסותו באופן ברור, "ודאי נתבטלה" אצלו³⁵, ולכן
14 ממשיך בעל ה"יראים" ואומר – "מאותה טעם שהתורה
15 מזכרת אותה (כדי להביע את אפסותה) אנו רשאים
16 להזכירה"³⁶.

17 ויש לומר, שזאת בדומה להלכה³⁷, ש"מותר להתלוצץ
18 בעבודה זרה"³⁸, כי הזכרת שם עבודה זרה באופן זה
19 גורמת להיפך ממתן חשיבות לעבודה זרה, ועל ידי כך
20 מבזים את העבודה הזרה.

ה.

הזכרת שם ע"ז על-ידי הקב"ה מבטלת אותה

לפי זה מובן מדוע אומרים בעלי התוספות שאיסור הזכרת שם עבודה זרה הוא "דוקא לאדם אבל לא לקדוש-ברוך-הוא":

כאשר אדם מזכיר שם של עבודה זרה הרי זהו רצונו

(31) חוקת כא, כט.

(32) כה, ג.

(33) ראה פינחס כה, יח: המגפה על דבר פעור.

(34) וראה גם הדוגמאות שהובאו בגמרא (סנהדרין שם. טושו"ע יו"ד (שם) – "כרע כל קודם נבו (ישעי' מו, א), "העורכים לגד שולחן" (שם סה, יא. וממשיך (שם יב) "ומניתי אתכם לחורב גוי").

(35) ולהעיר מלבוש יו"ד שם (ס"ה) ד"מותר לומר לגוי אלקיך יהי בעורך .. שאין זה אלא דרך התלוצצות בעלמא". וראה לקמן בפנים ובהערה 37.

(36) עפ"ז יומתק הא שבטושו"ע יו"ד שם לא כתבו (רק) "כמו כל נבו גד" (ע"ד לשון הרמב"ם הל' ע"ז ספ"ה), כ"א העתיקו הכתובים שבהם נזכרו שמות אלה – לרמז, שההיתר להזכירם הוא מפני שאופן הזכרתם הוא כמו שנזכרו בתורה (ששם מודגש ביטולם, כנ"ל הערה 34).

(37) סנהדרין שם. טושו"ע שם ס"ה – וע"פ המבואר בפנים יומתק הא שב' הדינים (דמותר להזכיר ע"ז הכתובה בתורה, ומותר להתלוצץ

בע"ז) באים בהמשך זל"ז.

(38) כ"ה בכמה דפוסים ראשונים דהטור שלא שלטה בהם הבקורת. ובדפוסים מאוחרים (דפוסים שו"ע) ששלטה בהם הביקורת "באלילים" (ובטור: באלילים האלו).

(39) שנותן בה ממשות, כנ"ל סעיף ב.

(40) כמו שהוא (גם) בפשטות, דהא שציוה "ויחננו גוי לפני בעל צפון" הי' "כדי להטעות .. משגיג לגויים ויאבדם" (פרש"י בשלח שם).

(41) היינו שמודגש באמירתו שהו"ע הכתוב בתורה; משא"כ הזכרת שם ע"ז סתם כשהיא לצורך, הרי אדרבה, נותן בה ממשות ואסור גם אם כתובה בתורה (לדעת בעה"ת, כנ"ל סעיף ב).

(42) וכן הי' כשבאו לפני בעל צפון שטעו המצרים שיעכב וכו' – ולכן הוצרך להזכירו כדי לבטלו.

(43) ע"ד שלפני פורים צ"ל זכירת עמלק בכדי להזכיר מזה תמחה את זכר עמלק. וראה לקמן הערה 48.

(44) עירובין ו, א. וש"נ.

כאשר מבטלים עבודה זרה, שהעבודה הזרה עצמה היא "כפירה באחדותו"⁴⁹, היא חייבת להתבטל לחלוטין⁵⁰. ואילו במעשה בלק הביאה רשעותו ושנאתו לישראל, אשר משום כך שכר את בלעם לצורך "לך נא ארה לי...", לירי טיוע ותוספת ברכה⁵¹ לישראל, בברכות נעלות ביותר⁵².

ולכן נקראת הפרשה בשם "בלק", כי באמצעותו ועל-ידי שכירתו את בלעם נגרמה התעלות לישראל.

ה.

נבואת בלעם ואחרית הימים

ויש לומר שזהו גם אחד מן ההסברים לכך שנבואת בלעם היא אחת מהנבואות בחומש⁵³ המדברות באופן גלוי אודות "אחרית הימים", ונבואה זו אודות המשיח מובאת להלכה ברמב"ם⁵⁴, כדלעיל סעיף א.

משום שאחד החידושים העיקריים של "אחרית הימים" הוא שכל אומות העולם יתוקנו באופן שבמקום לנצל את עוצמתם כדי לשלוט על ישראל, תנוצל עוצמה זו כדי לסייע לישראל, כנאמר⁵⁵ "והיו מלכים אומניך ושרותיהם מיניקותיך".

ולפיכך מוזכר הדבר בנבואת בלעם, שחל בה אותו ענין – שבכח הנבואה עצמו שבאמצעותו חפץ בלק לבצע את "לך נא ארה לי..." הוכרח בלעם להשתמש כדי לברך את ישראל⁵⁶.

ולכן זהו חלק מפרשת "בלק"⁵⁷.

- 1 להזכיר – אלא יש בכך תועלת וצורך. הזכרת העבודה
- 2 הזרה על-ידי האמונה היא כהזכרה על-ידי התורה⁴⁵
- 3 המבטלת את העבודה הזרה, כדלעיל.

ו.

"בלק" בתורה – לגנאי

ויש להסביר באופן דומה את קריאת הפרשה בשם "בלק", למרות ש"לא מסקינן בשמייהו":

כשם שכאשר התורה מספרת אודות בלק הרי זה כדי להדגיש כיצד התבטלה מחשבתו הרעה "לך נא ארה לי את העם הזה... אולי אוכל נכה בו..."⁴⁶, ולכן אין זו סתירה ל"שם רשעים ירקב", כי להיפך – הזכרה כזו רק מוסיפה לגנאי⁴⁷ ולרקב של שם הרשע.

כך גם לגבי קריאת שם הפרשה בשמו של בלק: כאשר ישראל משתמשים בשם "בלק" כשם של פרשה בתורה, הם מתכוונים לשם "בלק" כפי שהתורה מדברת אודותיו, שזוהי הזכרה שאינה לשם זכרון, אלא להיפך, הזכרה המבטאת את הגנאי של בלק⁴⁸.

ז.

מעשה בלק – ברכה לישראל

ביתר עמקות:

אצל בלק אנו מוצאים, שלא זו בלבד שמחשבתו הרעה בוטלה, בדומה לביטול של עבודה זרה, אלא יותר מכך: בשכירתו את בלעם הוא הביא לידי תוספות לישראל, שהיהודים יבורכו בברכות נעלות ביותר, שזהו חידוש נעלה יותר ממה שנגרם באמצעות ביטול עבודה זרה:

הוא האלקים (מ"א יח, לט. וראה אוה"ת שם שב"פ ה' הוא האלקים" הו"ע התשובה. וראה לקו"ש [המתורגם] ח"א ע' 174.

(52) ראה גם לקו"ש [המתורגם] ח"ח ע' 126 (בפי' ענין הנסיון), ע"ד הנס דג' (וי"ב) תמוז*, שגם המנגדים גופא (וע"י התוקף שלהם) הוכרחו לסייע בהשחרור והגאולה.

(53) ראה יחי מט, א. ת"א ורש"י שם, י. ועוד.

(54) כי זה שהביא שם מש"נ (נצבים ל, ג) "ושב ה"א גוי", וכן (שם הלכה ב) "אף בערי מקלט הוא אומר כו'" – הרי הוא ע"ד כללות ענין הגאולה, משא"כ בנבואת בלעם אומר כו"כ פרטים, כמפורט ברמב"ם שם. וראה בארוכה לקו"ש [המתורגם] ח"ח ע' 294 ואילך.

(55) ישע"י מט, כג.

(56) ע"פ המבואר בפנים יובן הא שהרמב"ם (הל' מלכים שם) מדגיש "אף בפרשת בלעם נאמר ושם נבא כו'" (וראה לקו"ש הנ"ל הערה 23, 74). ולהעיר מברכות (יב, ב): בקשו לקבוע פרשת בלק בק"ש.

(57) הטעם שהסדרה נקראת ע"ש בלק דוקא, ולא ע"ש בלעם (ויתחיל

(45) ובפרט שהשם ע"ז שהזכיר ה' ע"ש הכתוב "כרע בל קורס נבו", שבוה "שב לצחוק על הפסילים" (רד"ק ומצוד"י ישע"י שם).

(46) פרשתנו כב, ו.

(47) ראה יומא שם (ושם ע"א במשנה). וראה מגילה ספ"ג (כה, סע"ב) "האי מאן דסנאי שומעני" שרי לי' לבזויי". ולהעיר שדין זה בא בהמשך להדין דליצנותא דע"ז שריא.

(48) ע"ד משנ"ת (לקו"ש ח"ד ע' 91) ד"זכור את אשר עשה לך עמלק" אינו סתירה ל"תמחה את זכר עמלק", כי ענינה זכירה לשם מחיית זכרו, ע"ש.

(49) תניא פכ"ב. פכ"ד.

(50) כי גם הניצוצות קדושה המלוכשים בגק"ט הם בתכלית ההעלם, עד שנחשך אורם (המשך תער"ב פרק שעד. סה"מ ע"ד ע' קג), ע"ד חתיכה נעשה נבילה (ד"ה ויגדלו הנערים תרס"ה).

(51) וי"ל שהוא ע"ד שע"י השור שהקריבו נביא הבעל לבעל – בטלה עבודת הבעל ויתירה מזה שעובדי הבעל אמרו אח"כ ב' פנמייה ה'

(*) ולהעיר שבשנה זו חל ג' תמוז בשבוע דפ' בלק, וי"ג תמוז מתברכים מש"פ בלק.

- נעשית עלי ידי אחרים⁵⁹ – תהיה בגאולה האמיתית
 והשלימה עלי ידי משיח צדקנו, בקרוב ממש.
 (משיחת ש"פ בלק תשכ"ד)

(58) ישע"י סא, ה"ו. ברכות (לה, ב). וראה רמב"ם הל' תשובה ספ"ט וסוף הל' מלכים (ורס' הרמב"ם בכלל) שאז יהיו בני פנוין בתורה כו' ומלאה הארץ דעה גר.
 (59) קרוב לומר שזהו שינוי הביקורת וצ"ל: או"ה. וכן לקמן שם.
 וראה זכרי"ה, ח, כג: מכל לשונות הגויים. שבת לב, ב ופרש"י שם.

- והשלימות בכך – "ועמדו⁵⁸ זרים ורעו צאנכם ובני נכר
 אכריכם וכורמיכם ואתם כוהני ה' תקראו..." "מלאכתם
 הסדרה: ויקרא בלעם ע"י בלק כי ראה בלק בן גור – או כיו"ב – נת'
 בשיחת ש"פ בלק תשל"ג (עפ"ש"נ בההפטורה (מיכה ו, ה) "מה יעץ
 בלק .. (ורק) ענה אותו בלעם").
 לכאורה הי' אפ"ל – כיון שבלעם אין לו חלק לעוה"ב (סנה' פ"א
 מ"ב) לא רצו לאסוקי בשמור – אבל אינו, כי הפי' שם דאפילו בלעם אין
 לו חלק לעוה"ב ומכש"כ בלק (ראה פיה"ש שם וכו').

המשך ביאור למס' גיטין ליום שישי עמ' א

- יום אחד בעודו בשבי, ישב ליד רב עיליש גוי שהבין שפת העופות,
 אָתָּא עוֹרְבָא וְקָא קָרִי לִיה – הגיע עורב, וקרא ליד רב עיליש, אָמֵר
 לִיה – שאל רב עיליש את הגוי שמבין שפת העופות, מַאי קָאָמֵר –
 מה אומר העורב, אָמֵר לִיה הגוי, העורב אומר עִילִיש בְּרַח, עִילִיש
 בְּרַח, אָמֵר רב עיליש, עוֹרְבָא שִׁיקְרָא הוּא, וְלֹא קָמִירְנָא עֲלֵיהּ –
 העורב שקרן הוא, ואיני סומך עליו לברוח מחמת מה שאומר.
 אֲדָהֵכִי – בעודם יושבים שם אָתָּא [–הגיע] יוֹנָה וְקָא קָרִיָּא – וקראה
 ליד רב עיליש, אָמֵר לִיה – שאל רב עיליש את אותו הגוי, מַאי
 קָאָמֵר – מה אומרת היונה, אָמֵר לִיה הגוי, היונה אומרת עִילִיש
 בְּרַח, עִילִיש בְּרַח, אָמֵר רב עיליש, בְּנִסְת וְשָׂרָא לְיוֹנָה מְתִילָא –
 משולה ליונה, ואפשר לסמוך על דברי היונה, שָׁמַע מִיָּה מְדַבְּרִי
 הַיּוֹנָה, מְתַרְחִישׁ לִי נִסָּא – יקרה לי נס, ואוכל לברוח מהשבי.
 אָמֵר רב עיליש בלבו, אֲחִיזוּ אֲחִיזוּ אֲלֶךְ וְאֶרְאֶה אֶת בְּנֵיתֶיהָ דְּרַב נְחֻמִּין
 אִי קָרִינָן בְּהִימְנוּתֵיהוּ, אֲהַרְיִנְהוּ – אם עדיין עומדות באמונתן,
 אחזיזן עמי, וכשם שיקרה לי נס, אף להן יקרה הנס, אָמֵר רב
 עיליש, נָשִׁי, כָּל מִילֵי דְאֵיתָּ לָהּ, קָרְדִּין לְהַרְדֵּי בְּבֵית הַכְּסָא – נשים,
 כל דבר שיש להן, מספרות זו לזו בבית הכסא, אֲלֶךְ וְאֶשְׁמַע מַה
 מְדַבְּרוֹת שָׁם, ואדע אם עומדות באמונתן, שָׁמַעְיָהוּ דְּקָאָמֵר –
 שמע רב עיליש, שאומרות זו לזו בבית הכסא, עָרִי גוֹבְרִין – אנשים
 אלו [–השבים], בעלינו הם, וְנִהְרְרִיעַ גוֹבְרִין – ואף הישראלים
 שבנהרדעא היו בעלינו, כלומר, כשם שאלו הנמצאים בנהרדעא
 היו בעלינו, אף השבאים בעלינו הם, ושוב איננו צריכות לבעלינו
 שבנהרדעא, לִימָא לָהּ לְשִׁבּוּיָהּ דְּלִירְחִיקְנִיהּ מִחָכָא – נאמר
 לשובינו שירחיקנו מכאן, דְּלֹא לִיתָּ אִינְשִׁין וְלִישְׁמַעִי, וְלִירְחִיקִנִי –
 כדי שלא יבואו אנשים וישמעו שאנו כאן בשבי, ויפדו אותנו
 והבין רב עיליש שאינן צדיקות, והניחן שם.
 קָם עָרִק – קם רב עיליש וברח, אָתָּא אִיהוּ וְהוּא גְּבָרָא – ובא הוא
 ביחד עם אותו הגוי שהבין שפת העופות, אֶךְ לִידֵידֵיהּ אִיתְרְחִישׁ לִיה
 נִסָּא וְעָבֵר בְּמִקְרָא – לרב עיליש קרה נס, והצליח לעבור את
 הנהר, ושוב לא יכלו שוביו לתופסו, וְהוּא גְּבָרָא – אותו הגוי
 שברח עמו, אֲשִׁכְחִיהּ וְקָשְׁלוֹת – מצאו אותו השובים, והרגוהו. כִּי
 הָרְדִין וְאָתָּן – כשחזרו והגיעו בנותיו של רב נחמן מהשבי, אָמֵר רב
 עיליש, הוּוּ קָא בְּחִשָּׁן קִירְדָּא בְּכַשְׁפִּים – מה שבוחשות את הקדירה
 בידיהן, אינו מחמת צדקותן, אלא שמכשפות הן.

משנה

- המשנה מבארת תקנה נוספת שתיקנו חכמים מפני תיקון העולם:
 ואין לזקחין [–קונים] ספרים – ספרי תורה תפילין ומוזות מן העוֹבְדֵי
 בִּזְכָּרִים יוֹתֵר עַל כְּדֵי דְמִיָּהוּ,

- השבאים על השבויים שנשארו ליסרם בייסורים, ובגמרא יתבאר
 במה נחלקו.
 גמרא
 שנינו במשנה, שאין פודים את השבויים ביותר מכדי דמיהם מפני
 תיקון העולם, הגמרא מבארת מהו תיקון העולם בזה: אִיבְעִיָּא לָהּ
 – הסתפקו בני הישיבה, הָא – הדין שאין פודים את השבויים יותר
 מכדי דמיהם מִפְּנֵי תִיקוֹן הָעוֹלָם, האם משום דוחקא דַּצְבוּרָא הוא
 – שלא לדחוק את הציבור ולהביאו לידי עניות כדי לפדותם, או
 דִּילְמָא תִיקוֹן הָעוֹלָם בְּכַךְ הוּא מְשׁוּם דְּלֹא לְנָרְבּוּ וְלִיָּיתָא טַפִּי – כדי
 שלא ימסרו נפשם לשבות עוד יהודים, כיון שמשלמים כדי
 לפדותם ממון רב. הגמרא מביאה ראיה ממעשה שהיה: תָּא שָׁמַע,
 דְּלֹוּ בְּרִי דְּנָאָא פִּרְקָא לְבִרְתֵּיהּ – פדה את בתו מהשבי בְּתַלְפִּיסָא אֶלְפִי
 – בשלושה עשרה אלף דִּינָרֵי וְחָב, שזה יותר משויה כשפחה
 הנמכרת בשוק, הרי שהטעם הוא משום דוחק הציבור, וכיון שהיה
 לו ממון, רשאי היה לפדותה. דוחה הגמרא את הראיה, אָמֵר אַבְי,
 וְמָאן לִימָא לָן [–מי אומר לנו] דְּבִרְצוֹן חֲכָמִים עָבֵר – עשה, בפדותו
 את בתו בסכום כזה, דִּילְמָא [–שנא] שְׁלֹא בִרְצוֹן חֲכָמִים עָבֵר.
 שנינו במשנה, ואין מקריחים את השבויין מִפְּנֵי תִיקוֹן הָעוֹלָם, רָבִן
 שָׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אָמֵר, מִפְּנֵי תַקְנֵת שְׁבוּיִין, שואלת הגמרא, מַאי
 בִּינְיָהוּ – מה ההבדל בין הטעמים להלכה. משיבה הגמרא, אִכָּא
 בִּינְיָהוּ – ההבדל ביניהם הוא, במקרה דִּילְכָא אֵלָּא חָד – שאין
 בשבי כעת אלא שבו אחד, לתנא קמא שהטעם הוא משום שמא
 יתרגזו השובים על השבויים העתידים ליפול בידם, אף כשיש רק
 שבו אחד יש לחוש לכך, אך לרבן שמעון בן גמליאל שהטעם
 הוא משום תקנת שבויים, שמא ייסרו השובים את אלו שנשארו
 בשבי, לא שייך חשש זה אלא אם יש עוד שבויים שם, אך אם יש
 רק שבו אחד, מותר להבריח אותו.
 הגמרא מביאה מעשה ברב עיליש שברח מהשבי: בְּנֵיתֶיהָ [–בנותיו]
 דְּרַב נְחֻמִּין, בְּחִשָּׁן קִירְדָּא בִּידֵיהּ – היו בוחשות בקדירה חמה
 בידיהם, ולא היו ידיהן נכוות, והרואה סבור שמחמת צדקותן אין
 האור שולטת בהן, כְּנִשָּׂא לִיה [–הוקשה לו] לְרַב עִילִישׁ, איך יתכן
 שאין נכוות ידיהן, הרי כְּתִיב (קהלת ז כז) 'אֲדָם אֲחִיר מְאֹלָף מְצֹאֲתִי,
 'שהוא צדיק, וְאִשָּׁה כָּכָל אֵלֶּה לֹא מְצֹאֲתִי' צדקנית, שכולן דעתן
 קלה, וְהָא אִכָּא בְּנֵיתֶיהָ דְּרַב נְחֻמִּין – הרי ישנן בנותיו של רב נחמן
 שצדקניות הן, עד שאין האור שולטת בהן.
 גְּרָמָא לָהּ מִלְתָּא – גרם להם הדבר, וְאִשְׁתְּבִיין – נפלו בנותיו של
 רב נחמן בשבי, וְאִשְׁתְּבִיא אִיהוּ נְמִי בְּתִרְיָהוּ – אף רב עיליש נפל
 אתם בשבי בידי אותם שובים.
 יוֹמָא חָד, הָיָה יְהִיב נִפְתִּי הָהוּא גְּבָרָא דְּהָתָּה יַדַּע בְּלִישְׁנָא דְּצִיפּוּרִי –

ילקוט לוי יצחק על התורה

האי גוונא אמרי' לקמן (שם ק"י ע"א) וישמרך לרעה אינו מצטרף.

מצוה באנפי נפשיה היא. ואין מצטרפין זה לזה.

רשב"ם

שמות יב, יט - שבעת ימים שאר לא ימצא בבתיכם כי כל-אכל מחמצת ונכרתה הנפש ההיא מעדת ישראל בגר ובאזרח הארץ

פא

ביאור השלשה תירוצים בגמרא (פסחים קט, ב), דבד' כוסות אין בו משום זוגות וכו'

ולא' יפחתו לו מארבעה: היכי מתקני רבנן מידי דאתי בה לידי סכנה, והתניא לא יאכל אדם תרי ולא ישתה תרי ולא יקנח תרי וכו', אמר רב נחמן אמר קרא (בא יב, מב) ליל שמורים, ליל המשומר ובא מן המזיקין, רבא אמר כוס של ברכה מצטרף לטובה ואינו מצטרף לרעה, רבינא אמר ארבעה כסי תקינו רבנן דרך חירות כל חד וחד מצוה באפי נפשה הוא.

פסחים קט, ב

מי מתקני. ארבעה כוסות שהן זוגות דאתי בהו לידי סכנה, דאפילו למ"ד לקמן דארבעה אין בו משום זוגות אלא בתרי, לענין כשפים מיהא חיישינן לקמן בשמעתין. תרי. זוגות וה"ה לארבעה.

רבא אמר כוס של בהמ"ז. שהוא שלישי לרעה אינו מצטרף להשלים זוגות לסכנה אם שותה רביעי אחריו, וכי

(1) **אמר רב נחמן, אמר קרא** (הפסוק אומר על ליל פסח, בא יב, מב) "ליל שמורים (הוא לה' וגו')", והכוונה בכינוי הלילה "שמורים"), ליל שמורים **ובא מן המזיקין** (ליל פסח משומר מהקב"ה מחשש מזיקין, ואין צריך לזהר מושתית זוגות).

רבא אמר כוס של ברכה (היינו הכוס שלישי, אשר עליו מברכים ברכת המזון) **מצטרף לטובה ואינו מצטרף לרעה** (מצטרף עם שאר הכוסות לטובה, שאם שתה שני כוסות יין ואח"כ בירך ברכת המזון על כוס שלישי, הכוס של ברכת המזון מצטרף עם השנים שקדמו לו לטובה, ואינו מצטרף לרעה כלומר הוא נידון כאילו שתה ג' כוסות ואין חשש לזוגות).

רבינא אמר: ארבעה כסי תקינו רבנן (ארבעה כוסות תיקנו חכמים לשתות בליל הסדר) **דרך חירות** (כי כך מנהג בני חורין בסעודתם), **כל חד וחד מצוה באפי נפשי** (כל כוס וכוס הוא מצוה בפני עצמה).

בסך הכל² יש ג' תירוצים, דרב נחמן, דרבא, דרבינא, צורך כל הג' תירוצים וההפך ביניהם,

היינו, כי הקושיא היכי מתקני רבנן כו' משום זוגות, זה שייך מהכוס הב' והלאה, שאז אפשר להיות זוגות ב' ד', ולא זוגות ג' ה', וכדומה, ועל הכוס הא' לא שייך הקושיא, כי הוא הא' היחיד, קודם שיש עדיין גדר זוגות ולא זוגות. והיינו, הכוס הא' הוא לנגד מוח דחכ' (דאימא³) שחכ'

(2) בסימן זה מבאר כמה שאלות על הגמרא, והם:

(א) כל דבר בתורה הוא בדיוק, למה יש "שלשה" תירוצים דוקא, ולא אחד או שנים?

(ב) למה "רב נחמן" מתרץ דוקא מ"ליל שימורים"?

(ג) למה "רבא" דוקא מתרץ מכוס של ברכה דמצטרף לטובה?

(ד) למה "רבינא" דוקא מתרץ מדרך חירות, מהו השייכות התירוצים לכל אחד מהם?

(ה) מהו "סדר" תירוצים של הגמרא, (א) ליל שימורים, (ב) מצטרף לטובה, (ג) דרך חירות?

(ו) גם יתורץ שאלות הצ"ח בפסחים (קט, ב) ד"ה לא יפחתו, דמקשה בדברי רבא "כוס של ברכה מצטרף לטובה ואינו מצטרף לרעה", וז"ל: לכאורה לא הי' צריך כלל שברכת המזון **מצטרף לטובה ע"ש**, והיינו דכיון דשאלת הגמ' הי' בנוגע זוגות דהוא לרעה, הי' רבא צריך לתרץ רק "כוס של ברכה אינו מצטרף לרעה", למה מוסיף גם המילים "מצטרף לטובה"?

ויבואר בפנים.

(3) **"הכוס הא' הוא לנגד מוח דחכמה דאימא"**: פירוש, ידוע החילוק בין מצה שהוא בחי' אבא-חכמה, וד' כוסות יין בחי' אמא-בינה (כדלקמן).

והד' כוסות הוא כנגד ד' בחי' בבינה, והם:

(א) כוס ראשון הוא בחי' "חכמה" דבינה, היינו ה"ביטול" וה"אמונה" שיש בשכל – בינה.

(ב) כוס שני הוא מוח דאימא, היינו ההשכלה והשכל עצמו, דממנו יכול להשתלשל בחי' גבורות ודינן (ראה הערה 6).

(ג) כוס שלישי הוא בחי' דז"א, היינו ה"מדות" של השכל, האיך השכל

הוא. והיינו מבינה ז"א ומלכות, שהם הג' מוחין, מוח בינה, ומוח עטרא⁸ דחסד, ומוח עיטרא דגבורה, שלנגדם הוא הג' כוסות שאחר הכוס הא'. ועיקר היניקה הוא ממלכות, מעטרא דגבורה, כמובן.

זהו הג' תירוצים:

דבר נחמן הוא על הכוס הד' מלכות עיטרא דגבורה, וזהו שתירוצו הוא מליל שימורים, ליל הוא מלכות⁹ מדת לילה, (ובפרט ליל בלא ה', כידוע¹⁰) עטרא דגבורה, מדת חשך, וזהו שהוא נצרך עכ"פ שימורים. והמתרץ הוא רב נחמן דוקא, שהוא שייך לגבורות, כי הילכתא¹¹ כרב נחמן בדיני.

התירוצו דרבא הוא על הכוס הג' עיטרא דחסד, ז"א. וזהו¹² שלטובה מצטרף ולא לרעה, כי הרי הוא עיטרא דחסד, מדת¹³ טובה, והמתרץ הוא רבא, בחי¹⁴ ז"א, עיין

הוא אחד האמת שהוא לבדו⁴ הוא, ואין משם כלל יניקה ללעז⁵, והוא לנגד⁶ י' של שם, שאין משם יניקה ללעז⁷. ומה שיש יניקה ללעז⁸ מגדר זוגות, הוא מבינה⁹ ולמטה אותיות הו"ה, שפירושה הוא מלשון שבירה¹⁰ הוה על

נוטה לבחי' חסד (אהבה) או לגבורה (יראה).

(ד) כוס רביעי הוא בחי' מלכות, דאין מלך בלא עם, היינו בחי' יש ומציאות.

וזהו שמבאר דכשיש ה"גליו" של בחי' חכמה (ביטול) בהשכל ומדות ומעשה או אין יניקה מחיצונים, משא"כ בבחי' בינה (השכל), ז"א (מדות), מלכות (דיבור ומעשה) עצמה, יכול להיות יניקה לחיצונים. וראה תורת מנחם התועדויות ה'תשד"מ חלק ד ע' 2415 (הובא לעיל סי' עט הערה 4).

(4) ראה תניא פרק לה בהגהה זו"ל: אור א"ס ב"ה אינו מתייחד אפי' בעולם האצילות אלא ע"י התלבשותו תחלה בספי' חכמה והיינו משום שא"ס ב"ה הוא אחד האמת שהוא לבדו הוא ואין זולתו וזו היא מדרגת החכמה וכו'.

(5) פירוש: מבואר בחסידות (ראה תניא – אגרת התשובה פרק ד'. לקוטי תורה פ' ראה יח, א-ב), דאותיות שם הוי' הם רמז, אות י' בחי' חכמה, אות ה' ראשונה בחי' בינה (השכל), אות ו' ז"א המדות, ואת ה' אחרונה בחי' מלכות (דיבור ומעשה), וקוים וחיות המדות ומעשה – בחי' זו"ל, הוא ע"י אב ואם – בחי' חכמה ובינה. (תניא פ"ג ופ"ד).

(6) פירוש: מבואר בחסידות, דבחי' חכמה (אמונה) "היא בחי' אחד האמת שהוא לבדו הוא ואין זולתו" (כנ"ל הערה 4), בדברגא זו מאיר אלקות בפשיטות, בחי' ביטול בתכלית. (ראה ילקוט לוי יצחק על התורה חלק א' סימן רטו הערה 7. סימן קצו הערה 5. קצו הערה 11). וזהו שכתוב (איוב ד, כא) ימותו ולא בחכמה, דבחי' דין וגבורה מסתעף מבחי' בינה דוקא. והטעם בזה מבואר, דמבחי' בינה מתחיל בחי' "אותיות", ויכול להעלים על ה"אור" דחכמה, ומבינה גופא רק דינין מתעניין (פי' נשתלשל) מיני' בחי' אחריים דבינה. וזהו ד"עיקר" היניקה הוא ממלכות, דאין מלך בלא עם מלשון עוממות וכו'.

וראה בתורת לוי יצחק, חידושים וביאורים בש"ס סוף עמוד רצט וז"ל: בחי' חכמה הוא בחי' אור בכלל, שאין שם בחי' כלי ולבוש לכסות. וכידוע שחכמה הוא בחי' חיוהי בכלל כמ"ש והחכמה תחי', שהוא בחי' אור בכלל, וגרמוהי בחי' כלים ולבושים מתחיל מבינה ולמטה, ועיין בלקו"ת בהביאור דשבת שבתון [לקוטי תורה דרושים ליום הכיפורים] ע. ג. ע"ש. ובינה היא בחי' כלי ולבוש לכסות על אור דחכמה, כי בבינה יש בחי' אותיות (ועיין בלקו"ת בד"ה ושאתם מים בששון שם [דרושים לסוכות פ, א] ע"ש) שאותיות הם מכסים על האור שבתוכן. ע"ש.

(7) יחזקאל ז, כו. "הנה על הנה תבא". ופי' במצודת ציון. הוה ענין שבר כמו עד יעבר הוות (תהלים נז, ב). ובמצודת דוד. הוה על הוה תבוא. זה אחר זה וסמוכה לה.

(8) עטרא דחסד... עטרא דגבורה. ראה לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר שמוות-דברים סוף עמוד קסה, טעם דנק' עטרין (כתרים) דחסד וגבורה וז"ל: "חסד וגבורה שבדעת הם בבחי' מקיף על המדות דחסד וגבורה עצמן, וזהו מה שחסד וגבורה נקראים עטרין, עטרא דחסד, עטרא דגבורה, שעטרא הוא בחי' מקיף, כי הם בבחי' מקיף על המדות דחסד וגבורה עצמן" עכ"ל.

(9) ראה אור התורה לך לך עג, א וז"ל: בתורה אור [דף לו, א] בד"ה רני ושמחי (השני) פי' לילה הוא בחי' מדת מלכותו ית' מלכות כל עולמי' מלשון העלם כו' וע' מזה בלק"ת בד"ה תקעו בחדש שופר (הראשון) פ"א עולמים לשון העלם כו' צמצום והעלם אוא"ס כו' ע"ש. ולכן הוא בחי' לילה שהוא חושך היינו צמצום והעלם האור א"ס וכו' ותכלית המכוון כי אין מלך בלא עם עוממות והיינו בשביל שיתהפך החשך לאור ויהי יתרון האור הבא מן החשך כמ"ש בד"ה תקעו הנ"ל. ע"ש.

(10) ראה אור התורה וארא ע' רלה. לך לך עה, א. דרושים לפסח ע' תשמה. ועוד.

(11) ראה כתובות ג, א.

(12) מתרץ בזה שאלה ו' לעיל, דזהו הדיוק "מצטרף לטובה" – בחי' חסד.

(13) כידוע דז"א בחי' המדות ענינם להשפיע וכו', וזהו"ע בחי' חסד וטוב.

(14) ז"א היינו המדות, ו"עיקר" המדות הם בחי' חסד וגבורה המרמזו במספר "רבא", שהוא בגי' ע"ב-ק"ל עם הכולל, ראה הביאור בהערה 15.

במאורי אור מעי¹⁵ רב, ובע"ה¹⁶ שער אנ"ך פ"ג.

וכמובן, ודו"ק.

לקוטי לוי יצחק, ליקוטים על פסוקי תנ"ך ומאחז"ל עמוד
רטח

* * *

הכוס של ברכה⁹ נוטלו בשתי ידיו ונותנו אח"כ בימין
שהוא בח' חסדים, ועיין בזה"ק פ' תרומה דקס"ט ע"א,
ולכן כוס של ברכה מצטרף לטובה ולא לרעה, כדאיתא
בפרק ערבי פסחים לענין הד' כוסות ע"ש, הוא מפני שהוא
בבח' חסדים לכן מצטרף לטובה דוקא, ומה גם הכוס של
ברכה דהד' כוסות דפסח שהוא השלישי שלנגד חסד, כי
הד' כוסות הם לנגד חו"ב חו"ג (דאימא) כידוע, ומה שהוא
על כוס יין²⁰ שרומז על הגבורות, הוא מפני שהוא חסד
דאימא, גם ע"ד אלקים ברב חסד²¹ שברב חסדך נמתק
גם שם אלקים דגבורות.

לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר שמות-דברים עמוד רעג

והתירוצ' דרבינא הוא על הכוס הב', מוח בינה, ורבינא,
שמו מורה על בח' בינה כי שמו הוא אבינא וכמארו"ל
בפ' השוכר את הפועלים¹⁷ שנרמז שמו בפסוק אבינא
לאחריתם, אבינא מלשון בינה, הוא דוקא המתירן כך,
שתיקנום דרך חירות שחירות הוא מבינה עלמא דחירו¹⁸,

(15) מאורי אור ערך אות ר' סעיף ז וז"ל: רבי ורב ורבא כולם בז"א בסוד
ע"ב ק"ל שבו אלא שכאן נמנים ג"כ ה' אותיות והכולל.

פירושו: ע"ב הוא בגי' אותיות הוי' במילוי (י"ד ה"י ו"ו ה"י), ומספר
ע"ב בגי' חס"ד, ק"ל הוא שם הוי' במילוי אלפ"ן באחוריים כזה: יו"ד
(20) + יו"ד ה"א (26) + יו"ד ה"א וא"ו (39) + יו"ד ה"א וא"ו ה"א (45) =
130, ק"ל. וכל בחי' אחוריים הוא בחי' גבורה (ראה ע"ח המצויין כאן),
וזהו "עב-קל" הוא חסד וגבורה שהם עיקר בחי' המדות – ז"א.

וע"ב + ק"ל בגי' "רב" (רב = 72 + 130 = 202), ועם הכולל "רבא"
(וכשמצרפים גם הוי"ד אותיות של מילוי השם הוא בגימ' רבי). ראה
תורת מנחם – ספר המאמרים באתי לגני חלק א' ע' ריא. רכב.

(16) שער יט.

(17) בבא מוציעא פו, א. "רב אשי ורבינא סוף הוראה, וסימנך עד אבוא
אל מוקדשי אל אבינה אחריתם." ופירש"י עד אבא אל מוקדשי אל,
מוקדשי סימנא דרב אשי, אבינה סימנא דרבינא, לאחריתם סימן לסוף
הוראה.

(18) ראה לעיל סי' ס חודש אייר (א) הערה 6. לקוטי תורה דרושים

המשך ביאור למס' גיטין ליום ראשון עמ' א

1 דעתיה לגבי זוזי – שהוא מאד מחבב מטבעות כסף, מוקמינן ליה
2 אפטרופוס – נעמיד לו אפטרופוס כדי שידקדק היטב בשומת
3 העבד ויקבל עבורו מחיר טוב בשוק, לפי שהעבד צריך לכתוב
4 שטר חוב על חצי דמיו,
5 שטר חוב על חצי דמיו,

1 שלחה – שלח שאלה זו רב יוסף בריה דרבא לקמיה דרב פפא,
2 כיצד לנהוג. שלח ליה רב פפא תשובה, באשר עשה – כשם שהוא
3 עשה שלא כדין ומנע מעבדו לישא בת חורין, בן יעשה לו, גמולו
4 ישיב לו בראשו – כך אנו נשיב לו כגמולו ונפעל בדרך כזו שהעבד
5 ישתחרר. אמן קים לו בינוקא – אנו מכירים את הקטן דמקרא

המשך ביאור למס' גיטין ליום שלישי עמ' א

12 חורין ישא בת חורין. מתרצת הגמרא, באיפוקא לא קאמרינן –
13 בענינים של איסור, כמו לשאת שפחה או בת חורין, אין לחלקו
14 לחצאין ולומר שיום אחד יחשב עבד וביום השני יחשב בן חורין,
15 אבל לגבי זכיית ממון, כמו שמלאכתו תלויה בימים, הוא הדין
16 זכיית ממון תלוי בימים.
17 מקשה הגמרא, תא שמע, נאמר בברייתא שאם שור נגח והמית מי
18 שחציו עבד וחציו בן חורין, והדין הוא שמי ששורו הרג עבד משלם
19 לאדונו קנס שלושם שקלים, ומי ששורו הרג בן חורין משלם
20 ליורשיו כופר שהוא שווי דמיו, אך כאן שנגח השור חציו עבד
21 וחציו בן חורין, נותן בעל השור תצי קנס לרבן משום שנגח חציו
22 עבד,

1 התכוון לעבד עצמו, תא לא אמר קמי רבא כל נכסי תנונים
2 לפלוני עבדי, קמי העבד ומשתחרר, וקשה אמאי – למה הועיל
3 שחרורו, ותא עבד קמי ליה – הרי קראו עבד, אלא על כרחך
4 שכונתו לומר עבד שחציו קמי, תא נמי בברייתא כונתו עבדי
5 שחציו קמי, ונחשו דבריו של רב אשי.
6 שנינו במשנה שחציו עבד וחציו בן חורין, עובד את רבו יום אחד
7 ואת עצמו יום אחד. הגמרא דנה על פרטים נוספים במצב זה: אם
8 נגחו שור לעבד זה, ביום שעבודתו של רבו, תשלומי הנזק שפחתו
9 דמי העבד משלם השור לרבו, ואם נגחו ביום שעבודתו של עצמו,
10 התשלומים לעצמו. מקשה הגמרא, אלא מעתה ביום שעבודתו של
11 רבו שנחשב עבד ישא שפחה, וביום שעבודתו של עצמו שנחשב בן

ילקוט גאולה ומשיח

יט, ב – זאת חוקת התורה אשר צוה ה' לאמור דבר אל בני ישראל ויקחו אליך פרה אדומה תמימה אשר אין בה מום אשר לא עלה עליה עול

א. ויקחו אליך פרה אדמה. אדמה לעתיד כשיקיצו ישיני אדמה יטהרם באפר פרת משה, שנאמר (יחזקאל לו, כה) וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם, וזהו אדמה תמימה, תמימה אותיות המתים, כשיחיו המתים. אשר אין בה מום ישראל שנאמר (שיר השירים ד, ז) כלך יפה רעיתי ומום אין בך. אין בה אותיות הנביא.

[אשר אין בה מום, בה בגימטריא שבעה, ואותיות בה שנים, הרי תשע, רמז תשע פרות נעשו, והעשירית בימות המלך המשיח שנאמר (יחזקאל לו, כה) וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם.]

רמזי רבינו יואל ז"ל (מבעלי התוס')

כד, ט – כרע שכב כארי² וכלביא מי יקימו מברכך ברוך ואורריך ארור³

ביאור המדרש "כרע שכב כארי וגו'" מצדקי' עד מלך המשיח, דבנ"י תקיפים כארי וכלביא גם בזמן הגלות, "מי יקימו" קאי על הקב"ה דיוציאנו מהגלות

א. על הפסוק בפרשתנו, כרע שכב כארי וכלביא מי יקימו, איתא במדרש¹ יש אומרים דקאי על הזמן שמהזמן המלך צדקי' עד מלך המשיח, כיון שבזמן צדקי', החל זמן החורבן והגלות, ואפילו לאחר השבעים שנה, בזמן בית שני, עדיין ה' זה ענין של גלות, שהרי חמשה דברים חסרו בבית שני², כיון שעדיין לא היתה זו גאולה שלימה.

(1) יט, ב – זאת חוקת התורה... עיין ילקוט גאולה ומשיח על התורה פרשת חוקת סימן שיז, ביאור המשך הפרשיות דספר במדבר. (ועיין פרשת משפטים סימן קצה דכתב רבינו בחי' ז"ל דרשו חז"ל לעתיד לבוא הקב"ה מגלה להם לישראל מפני מה צותה התורה בשר בחלב ופרה אדומה וכו').

(2) פסוק כד, ט – כרע שכב כארי וגו': עיין בזה ילקוט משיח וגאולה על התורה פרשת ויחי סימן קעז, ובהנסמך שם. ועיין שם סימן קפז. רלח.

(3) פסוק כד, ט – מברכך ברוך ואורריך ארור: עיין בזה ילקוט משיח וגאולה על התורה פרשת תולדות סימן תסה, כה. קלא. תעג. תעד.

(4) בראשית רבה פרשה צח, ז. (עיין בילקוט משיח וגאולה על התורה פרשת ויחי סימן קעז, ובהנסמך שם). בכללות הסימן: עיין גם לעיל סימן שלב.

(5) יומא כא, ב. ירושלמי מכות פרק ב הלכה ו. הוריות פרק ג הלכה ב. במדבר רבה פרשה טו, י.

על הזמן שמצדקי' עד מלך המשיח, נאמר שזהו ענין של כרע שכב. שכב, לפירוש היש אומרים – כותב הצמח צדק⁴ – הוא מלשון וישכב וירדם, על משכבי בלילות, ולא ימות ונפל למשכב, שזה מורה – על הענין של גלות.

הרי אפשר לחשוב שהגלות אינה רק על הגוף אלא גם על הנשמה חס ושלום, כולל עניני תורה ומצות הקשורים עם הנשמה,

אך באותו פסוק נאמר, שהגם שכרע שכב, אך אין זו שכיבה של מי שאין לו כח, אלא זוהי מדידה והגבלה של מי שרק הוא עצמו מודד, מגביל ומצמצם את עצמו, שהרי הוא כארי וכלביא, שארי הוא בתוקף ולביא הוא בתוקף עוד יותר, וכדאיתא בזהר⁵ שלביא הוא בתקיפא יתיר.

כלומר: אפילו בזמן של כרע שכב, אין פירוש הדבר שחסיושלום יד האומות שליטה על ישראל. עם ישראל הוא תמיד כארי וכלביא, ורק שמי – יקימו. על דרך הענין דמי גלה לבני רז זה⁶, הקשור עם מי יתן וה' לבבם זה להם ליראה אות⁷, שקאי על הקב"ה⁸, ועד"ז בנדו"ד הפירוש הוא שמי – היינו הקב"ה – יקימו, הוא יוציאנו מהגלות, וכמו שנאמר מי יתן מציון ישועת ישראל⁹.

ועד לזמן שמי יקימו, גם אז אין זו שליטה אמיתית חס ושלום, כיון שהוא ארי ולביא, שלאף אחד אין שליטה עליו.

– על דרך הפסק בשלחן ערוך¹² שעל ארי ולביא אין לאף אחד שליטה, ועד שישנה שאלה האם אפשר לחנכם ע"י תרבות. –

כל הגלות אין לה מקום על פי שכל, ואין זאת אלא כאנוס על פי הדבור, שהארי ולביא יכרע וישכב.

ובמילא מובן, שבנוגע לתורה ומצות, שוידבר אלקים את כל הדברים האלה – אין לכל הגלות שום שייכות. לקוטי שיחות חלק ב עמוד 337

(6) בד"ה כרע שכב שנת ה'תר"ה בסעודה שלישית (אוה"ת בלק ע' א'מח ואילך).

(7) ויחי רלו, ב.

(8) שבת פח, א.

(9) דברים ה, כו.

(10) ראה לקוטי תורה במדבר טו, א-ב.

(11) תהלים יד, ז, נג, ז.

(12) חושן משפט, הלכות נזיקין סימן שפט סעיף ח.

פרשת חוקת

~ יום ראשון ו' תמוז ~

א ומליל י' עם משה ועם אהרן למימר:

יט (א) וידבר יהוה אל-משה ואל-אהרן לאמר:

ב דא גזרת אוריתא די פקיד י' למימר מלל
עם בני ישראל ויסבון לך תורתא סמקתא
שלמקתא די לית בה מומא די לא סליק עלה
נירא:

(ב) זאת חקת התורה אשר-צוה יהוה לאמר דבר
אל-בני ישראל ויקחו אליה פרה אדמה תמימה
אשר אין-בה מום אשר לא-עלה עליה על:

(רבה) לעולם היא נקראת על שמך: פרה שעשה משה
במדבר. אדמה תמימה • שתהא תמימה באדמיות,
שאם היו בה שתי שערות שחורות – פסולה.

יט • זאת חקת התורה • לפי שהשטן ואמות העולם
מונין את ישראל, לומר: מה המצוה הזאת ומה טעם
יש בה? לפיכך כתב בה "חקת", גזרה היא מלפני,
אין לה רשות להרהר אחריה. ויקחו אליה • (במדבר

~ נקודות משיחות קודש ~

אף לאחר שנתלבשו בטעמים שכליים, יכולה להיות איזו
מחשבה שאם יכריח השכל שאין מקום חסד ושלום לאיזו
מצוה, לא ימסרו נפשם עליה. אשר על כן לא נתגלה
טעם פרה אדמה לכלל ישראל, בכדי שתהיה לכל-
הפחות מצוה אחת שלא נתלבשה בטעמים שכליים,
ועל-ידי-זה, יהיה כח המסירות-נפש בכלל ישראל בגלוי
גם בשאר דברים.

רק משה רבנו עליו-השלום, להיותו בטל להקב"ה
בתכלית הבטול, יכל להשיג גם מה שלמעלה מהשגה
לגמרי, דכיון שמציאותו לא נפרדת כלל מהשם-יתברך,
הרי אצלו המסירות-נפש להשם-יתברך דבר טבעי הוא,
וזה הפונה ש"השיג טעם פרה", הינו שהונח במציאותו
בהנחה פשוטה הבטול לאלוקות.

(יעוין לקו"ש כרך יח עמ' 229 - מותוך 'לקראת שבת')

זאת חקת התורה. . . ויקחו אליה פרה אדמה תמימה (יט,
ב-ג)

אודות פרה אדמה, איתא במדרש (במדב"ר פי"ט, ג)
שאפילו שלמה המלך 'החכם מכל אדם' אמר: "על כל
אלה עמדותי, ופרשה של פרה אדמה חקרתי ושאלתי
ופשפשתי, אמרתי אהבמה והיא רחוקה ממני". ואף-על-
פי-כן, גבי משה רבנו עליו-השלום מצינו במדרש
(במדב"ר שם ועוד): "אמר לו הקב"ה למשה, לך אני מגלה
טעם פרה". וצריך באור, אם גלה הקב"ה טעם פרה
למשה, מדוע לא השיגה שלמה המלך. וכן, לאחר שגלה
ה' טעמה למשה, מדוע לא גלהו לכלל ישראל?
והבאור בזה: כל מצות התורה, גם אלו המובנות לנו
בסברא, יסודן ומהותן הוא "חקה", שלמעלה מהשגה
שכלית. שלכן נקראה הפרה, שהיא המצוה בה נכר בגלוי
יתר הפלאתה למעלה משכל – "חקת התורה".

אכן עזרא על התורה - מהדורות בלום, אברטוביץ

(ב) זאת חקת. גם זאת הפרשה, מתיים. ונסמכה זאת הפרשה בעבור
במדבר סיני נאמרה. באשר צוה השם, שהיא לכהן: פרה אדמה תמימה.
וישלחו מן המתנה. ובפסח היו טמאי שלא תהיה קטנה. אמר הגאון, כי
מי נדה כמו הדבש, שיזיק לבעל המרה האדמה, ויועיל לבעל הלחה. ואין צורך: תורה ג

(ג) וּנְתַתֶּם אֹתָהּ אֶל־אֱלֹעֶזֶר הַכֹּהֵן וְהוֹצִיא אֹתָהּ
אֶל־מַחֲוֵיז לַמַּחֲנֶה וְשָׁחַט אֹתָהּ לִפְנָיו:

כ"ט • אֱלֹעֶזֶר • (ספרי) מִצְוַתָּה בִּסְגָן • אֶל־מַחֲוֵיז לַמַּחֲנֶה • (יזמא טח ספרי) חוץ לְשֵׁלֶשׁ מַחֲנוֹת. וְשָׁחַט אֹתָהּ לִפְנָיו •
(יזמא מב) זֶר שׁוֹחֵט, וְאֱלֹעֶזֶר רוֹאֶה.

(ד) וּלְקַח אֱלֹעֶזֶר הַכֹּהֵן מִדְּמָה בְּאֶצְבָּעוֹ וְהִזָּה
אֶל־נֹכַח פְּנֵי אֹהֶל־מוֹעֵד מִדְּמָה שֶׁבַע פַּעַמִּים:

כ"ט • אֶל־נֹכַח פְּנֵי אֹהֶל־מוֹעֵד • עוֹמֵד בְּמִזְבְּחוֹ שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם, וּמִתְכַּנֵּן וְרוֹאֶה פִּתְחוֹ שֶׁל הַיֵּכָל בְּשַׁעַת הַזֹּאת
הָדָם (יזמא כח) •

(ה) וְשָׂרַף אֶת־הַפֶּרֶה לְעִינָיו אֶת־עֵרָה וְאֶת־בִּשְׂרָהּ
וְאֶת־דָּמָהּ עַל־פְּרִשֶׁה יִשְׂרָאֵל:

(ו) וּלְקַח הַכֹּהֵן עֵץ אֲרִז וְאִזּוֹב וְשָׁנִי תוֹלַעַת וְהִשְׁלִיךְ
אֶל־תוֹךְ שְׂרַפַת הַפֶּרֶה:

(ז) וּכְבֹּס בְּגָדָיו הַכֹּהֵן וְרַחֵץ בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם וְאַחֵר יָבֵא
אֶל־הַמַּחֲנֶה וְטָמֵא הַכֹּהֵן עַד־הָעֶרֶב:

כ"ט • אֶל־הַמַּחֲנֶה • לַמַּחֲנֶה שְׂכִינָה, שְׁאִין טָמֵא | וְטָמֵא הַכֹּהֵן עַד־הָעֶרֶב • סָרְסְהוּ וְדָרְשׁוּהוּ: "וְטָמֵא
מְשַׁלַּח חוּץ לְשַׁתִּי מַחֲנוֹת, אֲלֵא זָב וּבַעַל קָרִי וּמִצְרַע.

(ח) וְהִשְׂרָף אֹתָהּ יְכַבֵּס בְּגָדָיו בַּמַּיִם וְרַחֵץ בְּשָׂרוֹ
בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד־הָעֶרֶב:

(ט) וְאַסָּף אִישׁ מִהוֹר אֶת אֹפֶר הַפֶּרֶה וְהֵנִיחַ מַחֲוֵיז
לַמַּחֲנֶה בְּמָקוֹם טָהוֹר וְהִיתָה לַעֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
לְמִשְׁמֶרֶת לְמִי נֹדֶה חֲטָאת הוּא:

כ"ט • וְהֵנִיחַ מַחֲוֵיז לַמַּחֲנֶה • (פרה פ"ג) לְשִׁלְשָׁה חֲלָקִים
מִתְחַלֶּקֶת: אֶחָד נֶתֶן בְּהֵר הַמִּשְׁחָה, וְאֶחָד מִתְחַלֵּק
לְכָל הַמִּשְׁמֶרוֹת, וְאֶחָד נֶתֶן בַּחֵיל; זֶה שֶׁל מִשְׁמֶרוֹת
הָיָה חוּץ לַעֲזָרָה, לְטַל מִמֶּנּוּ בְּנֵי הָעֲצֵרוֹת וְכָל הַצָּרִיכִין

(ג) וְהוֹצִיא אֹתָהּ. הַמוֹצִיא. אוֹ לְעִינָיו: תורה ו
בְּצוּי. וְכֵן וְשָׁחַט, כִּי הוּא לֹא (ו) עֵץ אֲרִז. כְּמוֹ לְמִצְרַע. וְשֵׁם רַמְזוֹתִי
לְשִׁחְטָנָה. וְהָעֵד, לְפָנָיו: תורה ד סוֹד: תורה ז
(ה) וְשָׂרַף אֶת הַפֶּרֶה. הַשּׁוֹרֵף. וְהָעֵד, (ז) וְכַבֵּס בְּגָדָיו. הַכֹּהֵן הַשּׁוֹרֵף: וְטָמֵא
הַכֹּהֵן. וְכַבֵּר יֹשֵׁב טָמֵא. וְיֵשׁ אוֹמְרִים, שֶׁהִיָּה טָמֵא עַד הָעֶרֶב, שֶׁלֹּא יֵאָכֵל
מִן הַקֹּדְשִׁים: תורה ח (ט) אִישׁ מִהוֹר. אֵינָנו הַכֹּהֵן הַשּׁוֹרֵף:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

"וַיִּדְרֹאֲבֹן בִּי", (זכריה ב): "לִידֹת אֶת־קִרְנוֹת הַגּוֹזִים" | וּלְפִי הַלְכוּתֶיהָ קָרָאָה הַכְּתוּב "חֲטָאת", לומר שְׁהִיא לְשׁוֹן זְרִיקָה. חֲטָאת הוּא • לְשׁוֹן 'חֲטוּי' כְּפִשׁוּטוֹ;

(י) וְכַכֵּם הָאֵלֶּךְ אֶת־אֶפְרַיִם הַפֶּה אֶת־בְּגָדָיו וְטָמֵא עַד־הָעֶרֶב וְהָיְתָה לְבָנִי יִשְׂרָאֵל וְלִגְר הַגֵּר בְּתוֹכָם לַחֲקֹת עוֹלָם:

(יא) הִנֵּנִי בָּמָת לְכָל־נֶפֶשׁ אָדָם וְטָמֵא שְׁבַעַת יָמִים:

(יב) הוּא יִתְחַטֵּא־בּוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִטְהַר וְאִם־לֹא יִתְחַטֵּא בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי לֹא יִטְהַר:

זש"א הוּא יִתְחַטֵּא־בּוֹ • בְּאֶפְרַיִם הַפֶּה (ס"א הִזָּה).

(יג) כָּל־הַנֵּנִי בָּמָת בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם אֲשֶׁר־יָמוּת וְלֹא יִתְחַטֵּא אֶת־מִשְׁפָּן יִהְיֶה מָטָא וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מִיִּשְׂרָאֵל כִּי מִי נָדָה לֹא־זָרַק עָלָיו טָמֵא יִהְיֶה עוֹד טָמֵאתוֹ בּוֹ:

זש"א בָּמָת בְּנֶפֶשׁ • וְאִיזָה מָת? שֶׁל נֶפֶשׁ הָאָדָם, לְהוֹצִיא נֶפֶשׁ בְּהִמָּה, שְׁאִין טָמֵאתָה צְרִיכָה הַזָּאָה (וְלֹא טָמֵאת שְׁבַעַת). דְּבָר אַחֵר: "בְּנֶפֶשׁ", זוֹ רִבִּיעִית

(יד) זֹאת הַתּוֹרָה אֲדָם כִּי־יָמוּת בְּאֶהֱל כָל־הַבָּא אֶל־הָאֶהֱל וְכָל־אֲשֶׁר בְּאֶהֱל יִטָּמֵא שְׁבַעַת יָמִים: זש"א כָּל־הַבָּא אֶל־הָאֶהֱל • בְּעוֹד שְׁהֵמָת בְּתוֹכוֹ.

אבן עזרא על התורה - מהדורות כלום, אברמוביץ

לְמִי נָדָה. פִּירוּשׁוֹ, רְחוּק. כְּמוֹ מְגִדִּים: וְטָמֵא עַד הָעֶרֶב. וְאַחֵר שְׁאֵמֵר שְׂכִכְבֵּס אֶת בְּגָדָיו, אֵין צוּרָף לְהַזְכִּיר שִׁירְחֵץ בַּמִּים: תּוֹרָה י
(י) וְלִגְר הַגֵּר בְּתוֹכָם. בְּעִבּוֹר הַיּוֹם אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל קְדוּשָׁה, כִּי הַכְּבוֹד שֶׁם: תּוֹרָה יא
(יא) לְכָל נֶפֶשׁ אָדָם. יִהְיֶה אוֹ עוֹבֵד כּוֹכָבִים: אָדָם. וְלֹא בְּהִמָּה: וְטָמֵא. יִהְיֶה טָמֵא. וְהוּא פוֹעֵל עֲתִיד, כִּי הַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי. וְעַל דַּעַתִּי, שֶׁהוּא פוֹעֵל עָבֵר: תּוֹרָה יב
(יב) יִתְחַטֵּא בּוֹ. יְסוֹר חֲטָאוֹ בּוֹ. אוֹ כְּמוֹ תַחֲטִיאֲנִי בְּאִזּוֹב וְאֶטְהַר. וְיִדְוַע כִּי בְּסוֹד הַחֲשָׁבוֹן, הַשְּׁלִישִׁי כְּמוֹ הַשְּׁבִיעִי: תּוֹרָה יג
(יג) כִּי מִי נָדָה. יֵשׁ מִפְּרָשִׁים, כְּמוֹ אֶף בְּמִי נָדָה יִתְחַטֵּא: לֹא זָרַק עָלָיו. עַל הַמִּים: עוֹד. תְּמִיד. כְּמוֹ, עוֹד כָּל יָמֵי הָאָרֶץ: תּוֹרָה יד
(יד) בְּאֶהֱל. וְהַבֵּית בְּאֶהֱל, רַק הַזְכִּיר הַכְּתוּב הָאֶהֱל, בְּעִבּוֹר הַיּוֹם יִשְׂרָאֵל בְּאֶהֱלִים. וְכֵן, אֲשֶׁר יִשְׁחַט שׂוֹר אוֹ כֶּשֶׁב וְעַז בְּמִחְנָה: וְכָל אֲשֶׁר בְּאֶהֱל. מִבְּגָד: תּוֹרָה טו

(טו) וְכָל כְּלִי פְתוּחַ אֲשֶׁר אֵין-צֶמֶד פֶּתִיל עָלָיו טָמֵא
טו וְכָל מִן דְּחֶסֶף פְּתִיחַ דְּלִית מְגוּפַת שְׂיִיעַ
מִקֶּף עֲלוּהִי מְסָאב הוּא:
הוא:

כ"י • וְכָל כְּלִי פְתוּחַ • (חולין כה א) בְּכָלִי חֶרֶס - הַכְּתוּב
מְדַבֵּר, שְׁאִין מְקַבֵּל טָמְאָה מִגִּבּוֹ אֶלָּא מִתּוֹכּוֹ, לְפִיכָף
אִם אֵין מְגוּפַת צְמִידָתוֹ פְּתוּלָה עָלָיו יָפָה בְּחִבּוּר -
טָמֵא הוּא. הָא אִם יֵשׁ צֶמֶד פֶּתִיל עָלָיו - טָהוֹר.
פֶּתִיל • לְשׁוֹן מַחְבֵּר, בְּלִשׁוֹן עֲבָרִי. וְכֵן (בראשית ל):
"נִפְתְּלוּ אֱלֹהִים נִפְתְּלִיתִי", נִתְחַבְּרִיתִי עִם אַחֲוִיתִי.

(טז) וְכָל אֲשֶׁר-יָנַע עַל-פָּנָיו הַשָּׂדֶה בַּחֲלָל-חֶרֶב אֹ
בִמֶּת אוֹ-בְעֵצִים אָדָם אוֹ בַּקֶּבֶר יִטְמָא שְׁבַעַת יָמִים:
טז וְכָל דִּי יִקְרַב עַל אִפִּי חֲקֵלָא בְּקָטֵל חֶרֶבָא
אוֹ בְּמֵתָא אוֹ בְּגֵרְמָא דְּאִנְשָׁא אוֹ בְּקִבְרָא יְהִי
מְסָאב שְׁבַעַת יוֹמִין:

כ"י • עַל-פָּנָיו הַשָּׂדֶה • (חולין עב) רַבּוּתֵינוּ דְּרִשּׁוּ: לְרַבּוּת גּוֹלָל וְדוּפֶק. וּפְשׁוּטוֹ: "עַל-פָּנָיו הַשָּׂדֶה", שְׁאִין שֵׁם
אֶהָל - מִטְמֵא הֵמָּת שֵׁם בְּנִגְיָעָה.

(יז) וְלִקְחוּ לַטָּמֵא מִעֵפֶר שְׂרַפַת הַחַטָּאת וְנָתַן עָלָיו
מִיּוֹם חַיִּים אֶל-כָּלִי:
יז וְיִסְבִּין לְדְמִסָּאב מִעֵפֶר יִקְדַת חַטָּאתָא
וְיִתְּנוּן עֲלוּהִי מִי מְבוּעַ לָמָן:

(יח) וְלָקַח אֵזוּב וְטָבַל בַּמַּיִם אִישׁ טָהוֹר וְהִזָּה
עַל-הָאֵהָל וְעַל-כָּל-הַכֵּלִים וְעַל-הַנֶּפֶשׁוֹת אֲשֶׁר הִיוּ
שֵׁם וְעַל-הַנֶּגַע בְּעֵצִים אוֹ בַּחֲלָל אוֹ בִמֶּת אוֹ בַּקֶּבֶר:
יח וְיִסַּב אֵזוּבָא וְיִטְבּוֹל בְּמַיָּא גְבֵר דְּכִי וְיִזִּי
עַל מִשְׁכָּנָא וְעַל כָּל מְנִיָּא וְעַל נִפְשָׁתָא דִּי
הָו טָמֵן וְעַל דִּיִּקְרַב בְּגֵרְמָא אוֹ בְּקָטֵלָא אוֹ
בְּמֵתָא אוֹ בְּקִבְרָא:

(יט) וְהִזָּה הַטָּהוֹר עַל-הַטָּמֵא בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם
הַשְּׂבִיעִי וְחָטְאוֹ בַּיּוֹם הַשְּׂבִיעִי וּכְבָּם בְּגִדָיו וְרַחֲץ
בַּמַּיִם וְטָהַר בַּעֲרֹב:
יט וְיִזִּי דְכִנָּא עַל מְסָאבָא בְּיוֹמָא תְּלִיתָאָה
וּבְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה וְיִדְכָּנָה בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה
וְיִצְבַּע לְבוּשׁוֹהִי וְיִסְחִי בְּמֵאָה וְיִדְכִי
בְּרַמְשָׂא:

כ"י • וְחָטְאוֹ בַּיּוֹם הַשְּׂבִיעִי • (ספרי) הוּא גִמַר טָהַרְתּוֹ.

(כ) וְאִישׁ אֲשֶׁר-יִטְמָא וְלֹא יִתְחַטָּא וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ
הַהִוא מִתּוֹךְ הַקֹּהֵל כִּי אֶת-מִקְדָּשׁ יְהוָה טָמֵא מִי
נִדָּה לֹא-זֶרֶק עָלָיו טָמֵא הוּא:
כ וְאִישׁ אֲשֶׁר-יִטְמָא וְגו' • אִם נִאָּמַר "מִקְדָּשׁ", לָמָּה נִאָּמַר "מִשְׁכָּן" כו' ? כְּדֵאִיתָא ב'שְׁבוּעוֹת' (דף טז).

כ"י • וְהִזָּה לָהֶם לַחֲקַת עוֹלָם וּמִזָּה מִי-הַנֶּדָּה יְכַבֵּם
בְּגִדָיו וְהַנֶּגַע בְּמִי הַנֶּדָּה יִטְמָא עַד-הָעֶרֶב:
כא וְהִיתָה לָהֶם לַחֲקַת עוֹלָם וּמִזָּה מִי-הַנֶּדָּה יְכַבֵּם
בְּגִדָיו וְהַנֶּגַע בְּמִי הַנֶּדָּה יִטְמָא עַד-הָעֶרֶב:

כא וְהִיתָה לָהֶם לַחֲקַת עוֹלָם וּמִזָּה מִי-הַנֶּדָּה יְכַבֵּם
בְּגִדָיו וְהַנֶּגַע בְּמִי הַנֶּדָּה יִטְמָא עַד-הָעֶרֶב:
כא וְהִיתָה לָהֶם לַחֲקַת עוֹלָם וּמִזָּה מִי-הַנֶּדָּה יְכַבֵּם
בְּגִדָיו וְהַנֶּגַע בְּמִי הַנֶּדָּה יִטְמָא עַד-הָעֶרֶב:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

(טו) צֶמֶד פֶּתִיל. שְׁנַיִם פְּתִילִים: יתחטא: תורה יח
תורה טז
(יח) אִישׁ טָהוֹר. וְהִקְרֹב לְהִיתּוֹ כֵּהֵן: יתחטא: תורה יח
טז) אוֹ בַּקֶּבֶר. שֵׁל אָדָם: תורה יז
יז) וְלִקְחוּ לַטָּמֵא. הִנֵּה פִירוּשׁ אִיךָ: (כ) וְאִישׁ אֲשֶׁר יִטְמָא. וּכְבֹר הַזְכִּיר, עַד אֲשֶׁר יִרְחֹץ: תורה כב

כ"י וּמִזֶּה מִי־הִנֵּדָה • (גדה ט, יומא יד) רְבוּתֵינוּ אָמְרוּ שֶׁהִמְדָּה טְהוֹר, וְזֶה בָּא לְלַמֵּד שֶׁהַנּוֹשָׂא מִי חֲטָאת – טָמֵא טָמְאָה חֲמוּמָה לְטָמֵא בְּגָדִים שֶׁעָלָיו, מֵה־שְּׂאִי־

כֵּן בְּנוֹגֵעַ. וְזֶה שֶׁהוֹצִיאוּ בִלְשׁוֹן "מִזֶּה", לומר לך שְׂאִינָן מְטַמְּאִין עַד שֶׁיְהֵא בִּהְיוֹ שְׁעוֹר הַזֶּאֱהָ. וְהַנִּגֵּעַ וְגו' יִטְמָא • וְאֵין טַעַם בְּבּוֹס בְּגָדִים.

(כב) וְכָל אֲשֶׁר־יִגַּע־בוֹ הַטָּמֵא יִטְמָא וְהַנֶּפֶשׁ הַנִּגְעָתָה תִּטְמָא עַד־הָעֶרֶב: פ

כָּשֶׁם שֶׁנִּקְהָלוּ עַל אַחֲרָן, שֶׁהוּא כֹהֵן, לַעֲשׂוֹת הָעֵגֶל. וְלִפִּי שְׂאֵהָרֹן עָשָׂה אֶת הָעֵגֶל, לֹא נַעֲשִׂית עֲבוּדָה זוֹ עַל־יָדוֹ, שְׂאִין קִטְיָגוֹר נַעֲשֶׂה סִנִּיגוֹר: (ד) וְשִׁרְיָ אֶת־הַפָּרָה • כָּשֶׁם שֶׁנִּשְׁרַף הָעֵגֶל: (ו) עַץ אֶרֶז וְאֶזוֹב וְשֵׁנִי תוֹלַעַת • שְׁלֹשָׁה מִיָּנִין הָלָלוּ כִּנְגֵד שְׁלֹשֶׁת אֲלָפֵי אִישׁ שֶׁנִּפְלּוּ בָּעֵגֶל. וְאֶרֶז הוּא הַגִּבֹּה מִכָּל הָאֵילָנוֹת, וְאֶזוֹב נְמוֹךְ מִכָּלם. סִימָן, שֶׁהַגִּבֹּה שֶׁנִּתְגַּאֵה וְחֲטָא, יִשְׁפִּיל אֶת עַצְמוֹ כְּאֶזוֹב וְתוֹלַעַת, וְיִתְכַּפֵּר לוֹ: (ט) לְמַשְׁמֶרֶת • כִּמוֹ שֶׁפָּשַׁע הָעֵגֶל שְׁמוֹר לְדוֹרוֹת לְפָרַעְנוֹת, שְׂאִין לך פָּקָדָה שְׂאִין בִּיה מִפְּקָדַת הָעֵגֶל, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לב): "וּבַיּוֹם פָּקְדִי וּפְקָדֵי וְגו'". וְכָשֶׁם שֶׁהָעֵגֶל מְטַמֵּא כָּל הָעוֹסְקִין בּוֹ, כֹּךָ פָּרָה מְטַמֵּא כָּל הָעוֹסְקִין בָּהּ. וְכָשֶׁם שֶׁנִּשְׁתַּהֲרוּ בְּאֶפְרוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (שש): "וַיִּזְרַע עַל־פְּנֵי הַמַּיִם וְגו'", כֹּךָ "וְלִקְחוּ לְטָמֵא מִצֶּפֶר שְׂרֵפֶת הַחֲטָאת וְגו'".

כ"י וְכָל אֲשֶׁר־יִגַּע־בוֹ "הַטָּמֵא" הִנֵּה שֶׁנִּטְמָא בְּמַת "יִטְמָא". וְהַנֶּפֶשׁ הַנִּגְעָתָה • בּוֹ בְּטָמֵא מַת. תִּטְמָא עַד־הָעֶרֶב • מִכָּאן לְמַדְנֵה, שֶׁהַמַּת אֲבִי אֲבוֹת הַטָּמְאָה, וְהַנּוֹגֵעַ בּוֹ אֵב הַטָּמְאָה וּמְטַמֵּא אָדָם. זֶהוּ פְּרוּשָׁה לִפִּי מִשְׁמָעָה וְהַלְכוּתִיָּה. וּמִדְּרַשׁ אַגְדָּה הָעֲמֻקָּתִי מִסִּדּוּר שֶׁל רַבִּי מִשֶּׁה הַדְּרָשׁוֹן, וְזֶהוּ: (ב) וְיִקְחוּ אֶל־יָדָם מִשְׁלָהֶם, כָּשֶׁם שֶׁהֵם פָּרְקוּ נִזְמִי הַזֶּה לְעֵגֶל מִשְׁלָהֶם, כֹּךָ יִבְיֵאוּ זֶה לְכַפֵּרָה מִשְׁלָהֶם. פָּרָה אֲדָמָה • מִשְׁלָה לְכֹן שֶׁפָּתַח שְׁטַנְף פִּלְטִין שֶׁל מֶלֶךְ. אָמְרוּ: תְּבֵא אִמּוֹ וְתִקְנָתָה הַצּוֹאָה, כֹּךָ תְּבֵא פָּרָה וְתִכְפֹּר עַל הָעֵגֶל. אֲדָמָה • עַל שֵׁם (ישעיה א): "אִם יִאֲדִימוּ כְּתוֹלַע", שֶׁהַחֲטָא קָרוֹי אָדָם. תְּמִימָה • עַל שֵׁם יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ תְּמִימִים וְנַעֲשׂוּ בּוֹ בְּעָלֵי מוֹמִין – תְּבֵא זֶה וְתִכְפֹּר עֲלֵיהֶם וְיִחַדְּרוּ לְתוֹמָתָם. לֹא עֲלָה עֲלֵיהָ עַל • כָּשֶׁם שֶׁפָּרְקוּ מִעֲלֵיהֶם עַל שְׁמֵי: (ג) אֶל־אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן •

~ נקודות משיחות קודש ~

שֶׁהַפָּרָה הַעֲשִׂירִית יַעֲשֶׂה הַמֶּלֶךְ הַמְּשִׁיחִים: רָמַז רָמַז לָנוּ, שֶׁשְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ הַשְּׁתִּיטָה בְּטוֹל הַמֶּנֶחֱ לְגִמְרִי, "בִּלְע הַמֶּנֶחֱ לְנֶחֱ".

(לקוטי שיחות לג עמ' 128)

תְּבֵא פָּרָה וְתִכְפֹּר עַל הָעֵגֶל (רש"י יט, כב) בְּאֶרֶז הַמִּשְׁרָשִׁים, שְׁלֹא חֲטָא הָעֵגֶל לֹא הִתְהַוָּה מִיָּתָה בִּישְׂרָאֵל, כִּי בְּמַתָּה תוֹרָה זָכוּ לְ"חֲרוּת מִמֶּלֶךְ הַמֶּנֶחֱ", וְהַחֲטָא גָרַם לְמִיָּתָה וְלִטְמָאָתָה; וּמִכָּאן אֶפְסָא, שֶׁכַּפֶּרֶת הַחֲטָא מְבַטֵּלֶת בְּדֶרֶךְ מִמֶּלֶךְ אֶפְסָא מַתָּה. וְזֶה לומר, שֶׁזֶּהוּ שֶׁכַּתֵּב הַרְמַב"ם

כ (א) וַיָּבֵאוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל כָּל־הָעֵדָה מִדְּבַר־צֶן בְּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן וַיֵּשֶׁב הָעָם בְּקֹדֶשׁ וְתַמָּת שֵׁם מְרִים וְתִקְבֹּר שֵׁם:

כ"י כָּל־הָעֵדָה • עֵדָה הַשְּׁלֵמָה, שֶׁכָּכֵךְ מַתָּה מַתָּה מִתִּי מִדְּבַר, וְאֵלּוֹ פָּרְשׁוֹ לַחֲיִים. וְתַמָּת שֵׁם מְרִים • (מ"ק

כ"ח) לָמָּה נִסְמְכָה מִיָּתָה מְרִים לְפָרֶשֶׁת פָּרָה אֲדָמָה? לומר לך: מֵה קֶרְבָּנוֹת מְכַפְּרִין (ס"א כִּמוֹ שֶׁפָּרָה אֲדָמָה

אבן עזרא על התורה - מהדורות בלום, אברמוביץ

כ(ב) וְכָל אֲשֶׁר יִגַּע בּוֹ הַטָּמֵא יִטְמָא. שֶׁהוּא טָמֵא מַת, אוֹ עֶצֶם אוֹ קֶבֶר: תִּטְמָא עַד הָעֶרֶב. וְתִתְחַזֵּק: תוֹרָה א (א) בְּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן. בְּשִׁנַּת הָאֲרָבָעִים. וְהִנֵּה אֵין בְּתוֹרָה כָּלָל שׁוֹם מַעֲשֶׂה אוֹ נְבוּאָה, רַק בְּשִׁנַּת הָרִאשׁוֹנָה וּבְשִׁנַּת הָאֲרָבָעִים: וְטַעַם וַיָּבֵאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל הָעֵדָה. בְּעֶבֶר שְׁמֵתוֹ דּוֹר הַמִּדְּבַר,

וְעַתָּה בָּאוּ הַבָּאִים אֶל אֶרֶץ כְּנַעַן: וַיֵּשֶׁב הָעָם בְּקֹדֶשׁ. בְּעֶבֶר שְׁמֵי שְׁבִי שֵׁם יָמִים רַבִּים, כִּי בֵּן כְּתִיב: תוֹרָה ב

שיעור יומי ליום ראשון ו' תמוז ושנים מקרא ואחד תרגום - כ - פרשת חוקת-בלק סג

מכפרת), אף מיתת צדיקים מכפרת. ותמת שם
 מרים • (ש) אף היא בנשיקה מתה. ומפני זה לא
 (ב) ולא היה מים לעדה ויקהל על משה ועל אהרן:
 בולא הנה מים לנשתא ואתקנשו על
 משה ועל אהרן:
 ז"ל • ולא היה מים לעדה • מכאן, שכל ארבעים שנה היה להם הפאר בזכות מרים.

נקודות משיחות קודש ~

ועל-אחת-פמה-וכמה בימינו, שהמאורעות מתרחשים
 במהירות גדולה הרבה יותר, ברור הדבר, שאם רק
 מתעסקים מתוך רגש, מסיירה ונתינה עד למסירת נפש
 (באופן חיובי) - מצליח הקב"ה ורואים פירות טובים
 במהירות גדולה יותר, או תיכף ומיד, ובכל אופן - תוך
 משך זמן קצר.

(שיחת יום א' פרשת חוקת, בדר"ח תמוז, ה'תשכ"ו)

יש כאלו שנופלים ברוחם בגלל שלמרות גיעתם, הן
 בנוגע לעצמם והן בנוגע לזולתם, אינם רואים מיד את
 הפירות.
 וגם על זה ישנו לימוד מפרשת השבוע - שלמרות
 שבמשך ארבעים שנה לא ידעו בני ישראל בזכות מי
 הייתה להם הבאר שממנה שתו בהיותם במדבר, הנה
 סוף-כל-סוף נודע להם הדבר, אם כי לאחר משה זמן
 רב.

(ג) וירב העם עם-משה ויאמרו לאמר ולו גוענו
 בגוע אחינו לפני יהוה:

ז"ל • ולו גוענו • הלואי שגוענו. בגוע אחינו •
 במיתת אחינו בדבר. למד שמיתת צמא מגנה ממנה.
 בגוע • שם דבר הוא, כמו "במיתת אחינו", ולא

(ד) ולמה הבאתם את-קהל יהוה אל-המדבר הזה
 למות שם אנחנו ובעירנו:

(ה) ולמה העליתנו ממצרים להביא אתנו אל-
 המקום הרע הזה לא מקום זרע ותאנה וגפן
 ורמון ומים אין לשות:

(ו) ויבא משה ואהרן מפני הקהל אל-פתח אהל
 מועד ויפלו על-פניהם וירא כבוד-יהוה אליהם: פ

אכן עזרא על התורה - מהדורות בלום, אברמוביץ

(ב) ולא היה מים לעדה. ספר הכתוב
 שנים מאורעים, האחד מות מרים,
 והשני מות אהרן ומשה, ולא יבנסו
 לארץ. והחל לספר הסבה: תורה ג
 (ג) וירב. מבנין הפעיל: בגוע אחינו.
 שם הפעל, כמו כשכב אדני המלך:
 אחינו. הם דור המדבר שמתו, והם
 עבדי השם: תורה ד
 (ד) ולמה הבאתם. ידבר למשה
 ולאהרן, כי בן כתוב ויקהלו על משה
 ועל אהרן: ושם וירב העם עם
 משה. שהמריבה הייתה עם משה
 תזקה: תורה ה
 (ה) העליתנו. מלה זרה: תורה ו
 (ו) ויבא משה ואהרן מפני הקהל.
 כדמות בורחים: ויפלו על פניהם.
 להתפלל. ויש אומרים, לדרוש את
 השם בנבואה: תורה ז

~ יום שני ז' תמוז ~

זמליל יי עם משה למימר:

(ז) וידבר יהוה אל־משה לאמר:

ח סב ית חטרא ואכנש ית כנשתא את
ואהרן אחוד ותמללון עם כיפא לעיניהון
ותתן מוהי ותפק להון מזא מן כיפא ותשקי
ית כנשתא וית בעיריהון:

(ח) קח את־המטה והקהל את־העדה אתה ואהרן
אחיך ודברתם אל־הסלע לעיניהם ונתן מימיו
והוצאת להם מים מן־הסלע והשקית את־העדה
ואת־בעירים:

ז"ז • ואת־בעירים • (במדבר רבה) מכאן, שחס הקדוש־ברוך־הוא על ממונם של ישראל.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

התאנף ה' בגללכם. ואחרים אמרו, כי ישראל אמרו שיוציא מסלע אחר, ויראיתם המן הסלע הזה. ומשה פחד להחליף דבור השם, ובעבור שלא האמין להוציא מים מן הסלע שאמרו, על פן נענש. וזה טעם לא האמנתם בי, גם זה הפירוש איננו נכון. כי הכתוב אמר מריתם את פי, והנה לא מרו. והפירוש הנכון בעיני, אגלנו ברמיזות. דע כי כאשר ידע החלק את הכל, ידבק בכל. ויחדש בכל, אותות ומופתים. ואמת כי השם אמר למשה ולא־הרן ודברתם, ולא דברו בעבור מריבת העם עם משה. והנה החלק חלק, והכה הסלע ולא יצאו מים עד שהכהו פעם שנית. והנה לא קדשו השם, ומרו ומעלו בשגגה. גם יוכל המפרש לפרש, ויבטא בשפתיו על משה, כי על פן נענש, כי לא היה ראוי שיִדבר דבר עד שימלא שליחות השם. גם יהיה דרש קדמונינו ז"ל כי החטא היה בעבור שאמר שמעו נא המורים. ורמזו זה הסוד: אל הסלע. שהודעתיו. או הנמצא סמוך למחנה: ונתן מימיו. בעבור מימיו, טעו רבים, ואמרו כי זה הסלע הוא הצור. ואֵלה עורי לב כי הצור הוא בחורב, וזה הסלע היה בקצה ארץ אדום, כי בקדש היה. גם יתכן לפרש מימיו – המים שאמתן בו: תורה ט

בכישואו, לא במכה. גם זה איננו נכון, כי משה אמר זה, ולמה נענש אהרן. ועוד, כי אין במעשה זכר דבור. והראיה שהביא איננה ראיה, כי אין פירוש כי הקרו את רוחו כי אם אל השם. וכן כתוב, והמה מרו ועצבו את רוח קדשו. וזה פירוש ויקציפו על מי מריבה. והטעם, שהקציפו השם. וכן כתוב המה מי מריבה אשר רבו בני ישראל על ה'. וידע למשה בעבורם, כי הקרו את רוח השם, ויגזור על משה שלא יפנס לארץ. ואחרים אמרו, כי הדבור אל הסלע שאיננו שומע, איננה כי אם במכה. ואם כן למה נענש משה. ואחרים אמרו בעבור שלא אמרו שירה, כמו עלי באר ענו לה. וזה טעם אשר לא קדשתם. והאחרים אמרו, כי השם צוה שיִדברו, והם לא דברו רק הנה משה, על פן נענשו שניהם, ונאמר להם מעלתם מריתם, לא האמנתם, לא קדשתם. ואנשי שקול הדעת אמרו, שלא יתכן שיהיה שליח השם ימיר דבור השם. ואם הוא המיר, איך נאמין בתורתו. גם אֵלה לא דברו נכונה, כי אילו היה מחליף במצוה, מיד היה נענש. כי הנה נענש על דבר שאינו מצוה לעולם, ולא תורה לישראל, ולא נעשה בדרך רק בשגגה, בעבור שהכעיסוהו ישראל. וכן אמר, גם בי

(ח) קח את המטה. יש ככאן פירושים רבים. יש בדברי יחיד, בעבור שאמר לישראל שמעו נא המורים, והם בני אברהם יצחק ויעקב. ואילו היה כן, למה אמר להם עוד ממרים הייתם. ואחרים אמרו, כי מלת ודברתם, כמו והקיתם. וכמוהו, ותדבר את כל זרע המלוכה. ואין זה נכון, כי המלה מגזרת דבר או מן דבר עצמים תחתנו. והנה פירוש ותדבר, כמו ותאבד. וכן בספר השני. והנה פירוש ודברתם אל הסלע, ואבדתם. ועוד, אם כן הפירוש, למה נענש משה. גם הם השכיבו, בעבור שהכה פעמים. אם כן למה נענש אהרן. ויאמר רבי משה הדרשן ז"ל הספדי, יש אותות נעשות בדבור, ויש בפועל דבור, כמו מלת אלישע. והשם צוה שיקח המטה להכות בסלע כמשפט הצור. והוסיף מלת ודברתם, להוציא המים במכה ובדבור. ובעבור שהכעיסו ישראל, אמר להם המן הסלע הזה נוציא לכם מים. והיתה דעתו כי אין יכולת בננו להוציא מים מהסלע, כי אם בכח השם. והנה לא פירש דבורו היטב, וחשבו אנשים בלבם כי דבורו שלא יוכל השם להוציא מים מן הסלע. וזה טעם אשר לא קדשתם אותי. והביא ראיה מדברי המשורר שאמר כי הקרו את רוחו ויבטא בשפתיו. והנה החטא היה

(ט) וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־הַמָּטָה מִלִּפְנֵי יְהוָה פֶּאֶרְאֵל צִוְּהוּ:

(י) וַיִּקְהֲלוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶת־הַקָּהָל אֶל־פְּנֵי הַסֵּלַע
וַיֹּאמְרוּ לָהֶם שְׁמְעוּ־נָא הַמִּרְיֹם הַמִּן־הַסֵּלַע הַזֶּה
נוֹצֵיא לָכֶם מַיִם:

כַּשֵּׁי וַיִּקְהֵלוּ וַגּוֹ' • (שם) זֶה אֶחָד מִן הַמְּקוֹמוֹת שֶׁהַחֲזִיק מֵעַט אֶת הַמֶּרְבֵּה. הַמֶּן-הַסֵּלַע הַזֶּה נּוֹצֵא • לְפִי שְׁלֹא הָיוּ מִכִּירִין אוֹתוֹ, לְפִי שֶׁהָלַךְ הַסֵּלַע וַיִּשָּׁב לוֹ בֵּין הַסֵּלַעִים כְּשֶׁנִּסְתַּלַּק הַבְּאֵר, וְהָיוּ יִשְׂרָאֵל

(יא) וַיֵּרָם מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ וַיַּךְ אֶת־הַפֹּלֵעַ בַּמַּטְּהוֹ
פַּעֲמִים וַיֵּצְאוּ מִים רַבִּים וַתֵּשֶׁת הָעֵדָה וּבַעֲיָרָם:

אָמְרוּ: שְׂמָא צָרִיךְ לְהַכּוֹתוֹ כְּבָרְאִשׁוּנָה, שְׁנֵאמַר (שְׁמוֹת
(ט) "וְהַפִּיתָ בְּצוּר" – וְנִדְמָן לָהֶם אוֹתוֹ סֹלֶעַ וְהַפְּחוּ.
אֶל-הַסֹּלֶעַ, וְהִמָּה דִּבְרוּ אֶל סֹלֶעַ אַחֵר וְלֹא הוֹצִיא.

(יב) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן יַעַן לֹא הֶאֱמַנְתֶּם בִּי לְהַקְדִּישֵׁנִי לְעֵינֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל לָכֵן לֹא תָבִיאוּ אֶת־הַקֹּהֶל הַזֶּה אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נָתַתִּי לָהֶם:

וַיֵּצֵא יְעֶזְקֵל לֹא־הָאֱמָנָתָם בִּי. גִּלְגָּה הַכְּתוּב שְׁאֵלֹוּלִי חֲטָא זֶה בְּלִבָּד הָיוּ נִכְנָסִין לְאֶרֶץ, כְּדִי שְׁלֵא יֵאמְרוּ עֲלֵיהֶם: כַּעֲזֹן שְׁאָר דּוֹר הַמְדָּבָר שֶׁנִּגְזַר עֲלֵיהֶם שְׁלֵא יִכְנָסוּ לְאֶרֶץ, כִּךָּ הָיָה עֲזֹן מִשָּׁה וְאֶהְרֹן. וְהָלֵא (בַּמְדָּבָר יא) "הַעֲצֵאן וּבִקְרָא יִשְׁחַט" קִשָּׁה מִזֶּה? אֵלֵא לִפְנֵי שֶׁבִּסְתֵּר — חֲסֹף עֲלֵיו הַכְּתוּב, וְכֵאן שֶׁבִּמְעַמֵּד כָּל יִשְׂרָאֵל — לֹא חֲסֹף עֲלֵיו הַכְּתוּב, מִפְּנֵי קִדּוּשׁ הַשֵּׁם.

(יג) הִמָּה מִי מְרִיבָה אֲשֶׁר־רָבוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־יְהוָה
וַיִּקְדָּשׁ בָּם: ׀

כִּי הִנֵּה מִי מְרִיבָה • הֵם הַנּוֹכְרִים בְּמָקוֹם אֲחֵר׃
(סנהדרין ק"א ב) אֵת אֵלוֹ רְאוּ אֶצְטַגְנִי פָרַעַה, שְׁמוֹשִׁיעַן
שֶׁל יִשְׂרָאֵל לֹקֶה בַּמִּים, לְכֹךְ גָּדְרוּ (שמות א׳)׃ "כָּל-הַבֶּן
הַיּוֹלֵד הַיּאֲרָה תִּשְׁלִיכֵהוּ". וַיִּקְדֵּשׁ בָּם • שְׁמֹתוֹ מֹשֶׁה

וְאַהֲרֹן עַל-יָדָם, (ובתים קט"ו ב) שֶׁשָּׁהֲקָדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא
עוֹשֶׂה דִין בְּמִקְדָּשָׁיו, הוּא יֵרָאִי וּמִתְקַדֵּשׁ עַל הַבְּרִיּוֹת.
וְכֵן הוּא אוֹמֵר (תהלים סח)׃ "נִזְרָא אֱלֹהִים מִמִּקְדָּשֶׁיךָ",
וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ויקרא ט׳)׃ "בִּקְרָבִי אֶקְדֹּשׁ".

אבו עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

(ט) אַתּ הַמָּטָה מִלִּפְנֵי ה'. הוּא מָטָה
 הָאֱלֹהִים. וְהוּא הַמוֹנֵחַ לִפְנֵי הַעֲדוּת:
 תורה י
 (י) הַמֶּזֶן הַסּוֹלֵעַ הַזֶּה. יֵשׁ לָנוּ כֹּחַ

וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה אֶת־אֶלְיָאֵז בֶּן־אֶחָיו יִשְׂרָאֵל אֶת־יְדֹעָה
יֵת כָּל־עֲקֵתָא דִּי אֲשַׁכְּתָנָא :

(יד) וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה מַלְאָכִים מִקֹּדֶשׁ אֶל־מֶלֶךְ אֲדוֹם
כֹּה אָמַר אַחִיךָ יִשְׂרָאֵל אֵתָּה יְדַעְתָּ אֵת כָּל־הַתְּלָאָה
אֲשֶׁר מִצְאָתָנוּ:

פִּירֵשׁ אַבִּיכֶם מַעַל אַבִּינוּ (שם לו'): "וַיִּלֶּךְ אֶל־אֶרֶץ מִפְּנֵי
יַעֲקֹב אַחִיו" – מִפְּנֵי הַשְּׂטֶרֶחַ חֹב הַמָּטָל עֲלֵיהֶם,
וְהַטִּילוּ עַל יַעֲקֹב.

כ"י אַחִיךָ יִשְׂרָאֵל • מָה רָאָה לְהַזְכִּיר כָּאן אַחֲוָה?
אֶלָּא אָמַר לוֹ: אַחִים אֲנַחְנוּ, בְּנֵי אֲבֹרָהִם, שְׂנֵאָמַר לוֹ
(בראשית טו): "כִּי־גַר יִהְיֶה זֶרְעֲךָ", וְעַל שְׂגִינוּ הִיָּה אוֹתוֹ
הַחֹב לְפָרְעוֹ. אֵתָּה יְדַעְתָּ אֵת כָּל־הַתְּלָאָה • לְפִיכָךְ

טו וַיִּנְחֲתוּ אֲבֹהֵתָנָא לְמַצְרַיִם וַיִּתְּבֵנָא בְּמַצְרַיִם
יִמִּין סְגִיאיִן וְאַבְאִישׁוּ לָנָא מַצְרָאִי
וְלֹאֲבֹהֵתָנָא :

(טו) וַיִּרְדּוּ אֲבֹתֵינוּ מִצְרַיִמָּה וַנָּשֵׁב בְּמַצְרַיִם יָמִים
רַבִּים וַיִּרְעוּ לָנוּ מִצְרַיִם וְלֹאֲבֹתֵינוּ:

כ"י אַחֲרֵינוּ לָנוּ • סָבְלָנוּ צָרוֹת רַבּוֹת. וְלֹאֲבֹתֵינוּ • מִכָּאן, שֶׁהָאֲבוֹת מַצְטָרִים בְּקֶבֶר כְּשֶׁפָּרְעוֹנוֹת בָּאָה עַל
יִשְׂרָאֵל.

טז וַיִּצְעַק אֶל־יְהוָה וַיִּשְׁמַע קוֹלּוֹ וַיִּשְׁלַח מַלְאָךְ
וַיִּצְאָנוּ מִמִּצְרַיִם וַהֲנֵה אֲנַחְנוּ בְּקֹדֶשׁ עִיר קִצֵּה
גְּבוּלָךְ:

(טז) וַיִּצְעַק אֶל־יְהוָה וַיִּשְׁמַע קוֹלּוֹ וַיִּשְׁלַח מַלְאָךְ
וַיִּצְאָנוּ מִמִּצְרַיִם וַהֲנֵה אֲנַחְנוּ בְּקֹדֶשׁ עִיר קִצֵּה
גְּבוּלָךְ:

זח זֶה מֹשֶׁה. מִכָּאן, שֶׁהַנְּבִיאִים קְרוּאִים "מַלְאָכִים",
וְאֹמַר (ד"ה ב לו'): "וַיְהִיו מַלְעָכִים בְּמַלְאָכֵי הָאֱלֹהִים".

כ"י וַיִּשְׁמַע קוֹלּוֹ • בְּכִרְכָּה שֶׁבְּרַכְנוּ אַבִּינוּ (בראשית כז):
"הַקֵּל קוֹל יַעֲקֹב", שָׁאֲנוּ צוֹעֲקִים וְנִעְנִים. מַלְאָךְ •

יז וַעֲבַר בְּעֵין בְּאֶרְצָךְ לֹא נָעַבְרָה בְּחֵקְל וּבְכֶרֶם
וְלֹא נִשְׁתִּי מִי גֹב בְּאֶרֶץ מִלְכָּא גֹזֵל לֹא
נִסְטִי לִימִינָא וְלִסְמָאֵלָא עַד דְּנָעַבְרָ תַּחֲוִימָךְ:

(יז) נִעְבְּרָה נָא בְּאֶרְצְךָ לֹא נִעְבֵּר בְּשָׂדֶה וּבְכֶרֶם וְלֹא
נִשְׁתֵּה מִי בְּאֶרֶץ דֶּרֶךְ הַמֶּלֶךְ גִּלְדָּ לֹא נִטָּה יָמִין
וּשְׂמָאוֹל עַד אֲשֶׁר־נִעְבֵּר גְּבוּלָךְ:

לא לֹא נִשְׁתֵּה מִמֶּנּוּ, אֶלָּא נִקְנָה מִכֶּם אֶכֶל וּמִים לְהִנָּאֲתֶכֶם.
מִכָּאן לְאַכְסָנָא, שְׂאֵף־עַל־פִּי שֵׁישׁ בִּידוֹ לְאַכֵּל, יִקְנָה
מִן הַחֲנוּנִי, כְּדֵי לְהַנּוֹת אֶת אֲשַׁפְּיֹזוֹ. דֶּרֶךְ הַמֶּלֶךְ
גִּלְדָּ וְגוֹ' • אֲנוּ חוֹסְמִים אֶת בְּהֵמָתָנוּ וְלֹא יִטּוּ לְכָאן
וּלְכָאן לְאַכֵּל.

כ"י נִעְבְּרָה נָא בְּאֶרְצְךָ • אֵין לָךְ לְעוֹרֵר עַל הִרְשָׁה
שֶׁל אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל, כְּשֶׁם שְׂאֵל פְּרַעְתָּ הַחֹב, עָשָׂה לָנוּ
עוֹר מַעַט לְעַבֵּר דֶּרֶךְ אֶרְצְךָ. וְלֹא נִשְׁתֵּה מִי בְּאֶרֶץ •
(במדבר רבה) "מִי בִּזְרוֹת" הִיָּה צָרִיךְ לֹמַר, אֶלָּא כֹךְ אָמַר
מֹשֶׁה: אֶף־עַל־פִּי שֵׁישׁ בִּידֵינוּ מִן לְאַכֵּל וּבָאֵר לִשְׁתוֹת,

יח וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲדוֹמָאָה לֹא תַעֲבֹר בְּתַחֲוִימֵי
דִּילְמָא בְּדִקְטָלִין בְּחִרְפָּא אֲפּוֹק לְקַדְמוּתָךְ:

(יח) וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲדוֹם לֹא תַעֲבֹר בִּי פֶן־בְּחִרְבִּי אֵצָא
לְקִרְאָתְךָ:

(יז) בְּשָׂדֶה וּבְכֶרֶם. שְׂאֵל יִשְׁחִיתוּ.
וְאִפְּלוּ מִי הַבָּאוֹת שְׂלָכֶם, לֹא נִשְׁתֵּה:
דֶּרֶךְ הַמֶּלֶךְ גִּלְדָּ. אִם הִדְרָךְ שֶׁהַמֶּלֶךְ
הוֹלֵךְ בָּהּ. אוֹ פִּירִישׁוֹ, הִדְרָךְ שֶׁיִּצְנָה
הַמֶּלֶךְ שֶׁהוּא מֶלֶךְ אֲדוֹם, גִּלְדָּ: תוֹרָה יח

(טז) וַיִּשְׁלַח מַלְאָךְ. כְּמִשְׁמַעוֹ. וְכֵן
הַכְּתוּב אֹמֵר וּמַלְאָךְ פָּנָיו הוֹשִׁיעָם.
וְרַבִּים פִּירְשׁוּהוּ עַל מֹשֶׁה, כִּי מִצְּאוֹ
וַיֹּאמֶר חֲגִי מַלְאָךְ ה'. וְאֵין זֹאת יְדַעְתִּי:
תוֹרָה יז

(יד) מִקֹּדֶשׁ. שֵׁם מְקוֹם עִיר. וְאֵינָנוּ
קוֹדֵשׁ בְּרַגְעַ, כִּי אוֹתוֹ הוּא מִדְּבָר. וְכֵן
הַכְּתוּב אֹמֵר, יַחִיל ה' מִדְּבַר קֹדֶשׁ:
הַתְּלָאָה. פִּירְשְׁתִּיו: תוֹרָה טו
(טו) לָנוּ מִצְרַיִם וְלֹאֲבֹתֵינוּ. שְׂמָתוֹ.
וְהַשְׁעָם, שְׂאֶרְךָ זְמַן רַעְתָּם: תוֹרָה טז

שיעור יומי ליום שלישי ח' תמוז ושנים מקרא ואחד תרגום - כ - פרשת חוקת-בלק
 כז"י פן-בחרב אצא לקראתך • אתם מתגאים בקול
 שהורישכם אביכם, ואמרתם: "ונצעק אל-ה' וישמע
 (ט) ויאמרו אליו בני-ישראל במסלה נעלה ואם
 מימיד נשתה אני ומקני ונתתי מכרם רק אין-דבר
 ברגלי אעברה:
 כז"י רק אין-דבר • אין שום דבר מזיקך.

יט ואמרו לה בני ישראל בארץ כבישא נפק
 ואם מייד נשתי אנא ובעירי ואיהב דמיהון
 לחוד לית פתגם דביש ברגלי אעבר:
 (כ) ויאמר לא תעבר ויצא אדום לקראתו בעם
 כבד וכיד חזקה:
 כז"י וכיד חזקה • בהבטחת זגננו (שם): "והידים ידי עשו".

כא ואמר לא תעבר ונפק אדומא לקדמותה
 בחיל רב וכידא תקיפא:
 כא וסריב אדומא שבק ית ישראל למעבר
 בתחומה וסטא ישראל מלותה:
 (כא) וימאן אדום נתן את-ישראל עבר בגבלו ויט
 ישראל מעליו: פ

~ יום שלישי ח' תמוז ~

(כב) ויסעו מקדש ויבאו בני-ישראל כל-העדה הר
 ההר:
 כב ונטלו מקרם ואתו בני ישראל כל
 כנשתא להר טורא:

כז"י כל-העדה • כלם שלמים ועומדים להכנס
 לארץ, שלא היה בהן אחד מאותם שנגזרה גזרה
 עליהם, שכתב כלו מתי מדבר, ואלו מאותן שכתוב
 בהן (דברים ד): "חיים כלכם היום". הר ההר • הר על
 גבי הר, כתפות קטן על גבי תפוח גדול. ואף-על-פי
 שהענן הולך לפניהם ומשנה את ההרים, שלשה
 נשארו בהן: הר סיני – לתורה, והר נבו – לקבורת
 משה. והר ההר – לקבורת אהרן.

(כג) ויאמר יהוה אל-משה ואל-אהרן בהר ההר
 על-גבול ארץ-אדום לאמר:
 כג ואמר יי למשה ולא-הרן בהר טורא על
 תחום ארעא דאדום למימר:

כז"י על-גבול ארץ-אדום • מגיד, שמפני שנתחברו
 כאן להתקרב לעשו הרשע, נפרצו מעשיהם וחסרו
 הצדיק הזה, וכן הנביא אומר ליהושפט (ד"ה ב ס):
 "בהתחברך עם-אחזיהו פרץ ה' את מעשיך".

(כד) ואסף אהרן אל-עמיו כי לא יבא אל-הארץ
 אשר נתתי לבני ישראל על אשר-מרייתם את-פי
 למי מריבה:
 כד ויפגש אהרן לעמה ארי לא ייעול
 לארעא די יהבית לבני ישראל על די
 סרבנותן על מימרי למי מצותא:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

(ט) במסלה נעלה. מה יזיקכם
 שנעלה במסלה. ואם הוצרכו למים,
 תמכרום לנו. וזה טעם מכרם, כמו
 דמיהם: תורה כ
 (כב) ויסעו בני ישראל כל העדה.
 בעבור שיצא אדום להלחם בם, הגיד
 הכתוב שלא נפקד איש מבני ישראל,
 כבואם מעיר אדום אל הר ההר:
 תורה כג
 (כד) ואסף אהרן. כמו ומות בהר,
 שיתקן עצמו למות ונעלה אל ההר:
 מרייתם. פירשתי: למי מריבה. כמו
 במי מריבה, שם המקום. או בעבור
 מי מריבה: תורה כה

(כה) קח את-אהרן ואת-אלעזר בנו והעל אתם הַהָרִי:
 כה דבר ית אהרן וית אלעזר ברה ומסיק
 יתהון להר טורא:

כ"י • קח את-אהרן • בדברי נחומים. אמר לו: אשריך שתראך בדרך נתון לבנך, מה שאין אני זכאי לקח.

(כו) והפשט את-אהרן את-בגדיו והלבשתם את-אלעזר בנו ואהרן יאסף ומת שם:
 כו ואשלח ית אהרן ית לבושהי ותלבשנו
 ית אלעזר ברה ואהרן יתקנש וימות תמן:

כ"י • את-בגדיו • את בגדי כהנה גדולה הלבישהו, והפשטים מעליו לתתם על בנו בפניו. אמר לו: "הקנש למערה", ונקנס. ראה משה מצעת ונר דלוק. אמר לו: "עלה למטה" – ועלה, "פשט ידיך" –

(כו) ויעש משה כאשר צוה יהוה ויעלו אל-הַהָרִי:
 כז ועבד משה כמא די פקיד יי וסליקו להר
 טורא לעיני כל כנשתא:

כ"י • ויעש משה • (במדבר רבה) אף-על-פי שהדבר קשה לו, לא עכב.

(כה) ופשט משה את-אהרן את-בגדיו וילבש אתם את-אלעזר בנו וימת אהרן שם בראש ההר וירד משה ואלעזר מן-ההר:
 כח ואשלח משה ית אהרן ית לבושהי
 ואלבש יתהון ית אלעזר ברה ומית אהרן
 תמן בריש טורא ונחת משה ואלעזר מן
 טורא:

(כז) ויראו כל-העדה כי גוע אהרן ויבכו את-אהרן שלשים יום כל בית ישראל:
 כט ויחזו כל כנשתא ארי מית אהרן ובכו ית
 אהרן תלתין יומין כל בית ישראל:

כ"י • ויראו כל-העדה וגו' • (שם) כשראו משה ואלעזר יורדים ואהרן לא ירד, אמרו: היכן הוא אהרן? אמר להם: מת. אמרו: אפשר, מי שעמד כנגד המלאך ועצר את המגפה ישלט בו מלאך המות? מיד בקש משה

~ נקודות משיחות קודש ~

והינו: כל - מרבה כל הזכרים. בית ישראל - מרבה גם הנשים.

(לקוטי שיחות כד עמ' 253)

ומטיל אהבה בין בעלי מריבה ובין איש לאשתו (רש"י כ, כט) התבות "בין בעלי מריבה" מיתרות לכאורה, שהרי החדוש הוא שגם הנשים בכו. ויש לומר, שגם לגבי הגנשים היה חדוש: כלם בכו, כפחוב "כל בית ישראל".

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

(כו) והפשט. והלבשתם. יוצאים לשנים פעולים: וטעם ואהרן יאסף. כי בעת שתפשוט בגדיו, מיד ימות: ויאסף אהרן אל עמיו. פירשתי: וזה המאדע שאירע, בכו שלשים יום: ותורח כו. ומלת גויעה. פירשתי: תורה א

למה שְׁלֹמֶעֱלָה חִמְנוּ. למה "וַיִּרְאוּ"? לִפִּי שְׁהָרִי מֵת אֲהָרֹן. אֲכַל עַל תְּרֻגוֹם "וַיִּחְזוּ כָּל בְּנֵי־שָׂאֵל" אֵין לִשׁוֹן "דִּהָא" נוֹפֵל אֶלָּא לִשׁוֹן "אֲשֶׁר", שְׁהוּא מְגֻזֶּרֶת שְׁמוֹשׁ "אִי", שְׁמֻצִּינוּ "אִם" מְשֻׁמֵּשׁ בְּלִשׁוֹן "אֲשֶׁר", כְּמוֹ (איוב כא): "וְאִם־מִדּוּעַ לֹא־תִקְצַר רוּחִי". וְהִרְכָּה מִפְּרָשִׁים מִזֶּה הַלִּשׁוֹן (שם יד): "אִם חֲרוּצִים יָמְיוֹ".

שְׁהִמְתַּרְגֵּם "דִּהָא מִיֵּת", טוֹעָה הוּא, אֶלָּא־אִם־כֵּן מִתְּרַגֵּם וַיִּרְאוּ – "וְאִתְחַזְּיָאוּ", שְׁלֹא אָמְרוּ רַבּוּתֵינוּ זְכוּרֵנוֹם לְבִרְכָּה "כִּי" זֶה מְשֻׁמֵּשׁ בְּלִשׁוֹן "דִּהָא", אֶלָּא עַל מִדְּרַשׁ שְׁנִסְתִּלְקוּ עֲנֵנֵי כְּבוֹד, וְכִדְאֵמַר רַבִּי אֲבָהוּ (ראש השנה ג): אֵל תִּקְרִי "וַיִּרְאוּ" אֶלָּא "וַיִּרְאוּ", וְעַל לִשׁוֹן זֶה נוֹפֵל לִשׁוֹן "דִּהָא", לִפִּי שְׁהוּא נִתְיַנֵּת טַעַם

א וישמע הפנעני מלך־עַרֵד מְלָכָא דְעַרְדָּא יְתִב דְּרוּמָא אַרִי אָתָא יִשְׂרָאֵל אֵרַח מְאֻלְלָא וְאֵגָה קִרְבָּא בִּישְׂרָאֵל וּשְׂבָא מְנָה שְׂבִיָּא:

כא (א) וַיִּשְׁמַע הַפְּנִעֲנִי מֶלֶךְ־עַרְדִּי יוֹשֵׁב הַנֶּגֶב כִּי בָא יִשְׂרָאֵל בְּדֶרֶךְ הָאֲתָרִים וַיִּלְחֶם בִּישְׂרָאֵל וַיִּשְׁבֵּי מִמֶּנּוּ שְׂבִי:

כִּנְעָן; אָמְרוּ: "נִתְפַּלֵּל סֶתֶם", שְׁנֹאֲמַר: "אִם־נִתֵּן תִּתֵּן אֶת־הָעַם הַזֶּה בְּיָדִי". דֶּרֶךְ הָאֲתָרִים • דֶּרֶךְ הַנֶּגֶב שְׁהִלְכוּ בָּהּ הַמְּרַגְלִים, שְׁנֹאֲמַר (שם): "וַיַּעֲלוּ בַּנֶּגֶב". דָּבָר אַחֵר: "דֶּרֶךְ הָאֲתָרִים" דֶּרֶךְ הַתִּיר הַגָּדוֹל הַנוֹסֵעַ לִפְנֵיהֶם, שְׁנֹאֲמַר (שם ג'): "דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים לְתוֹר לָהֶם מִנוּחָה". וַיִּשְׁבֵּי מִמֶּנּוּ שְׂבִי • אֵינָהּ אֶלָּא שְׂפָחָה אַחַת (ליקוט בשם מדרש).

כ"א וַיִּשְׁמַע הַפְּנִעֲנִי • שְׁמַע שְׁמַת אֲהָרֹן וְנִסְתִּלְקוּ עֲנֵנֵי כְּבוֹד כו', כְּדֹאִיתָא בִּירָאשׁ הַשָּׁנָה' (דף ג). וְעַמְלֵק מַעוֹלָם רְצוּעַת מִרְדּוּת לִישְׂרָאֵל, מִזְמַן בְּכָל עַת לִפְרַעְנוּת. יוֹשֵׁב הַנֶּגֶב • זֶה עַמְלֵק, שְׁנֹאֲמַר (במדבר יג): "עַמְלֵק יוֹשֵׁב בְּאַרְץ הַנֶּגֶב", וְשָׁנָה אֶת לִשׁוֹנוֹ לְדָבָר בְּלִשׁוֹן כִּנְעָן, כְּדִי שִׁיחִי יִשְׂרָאֵל מִתְּפַלְלִים לְהַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא לַתַּת כִּנְעָנִים בִּידֵם, וְהֵם אֵינָן כִּנְעָנִין, רָאוּ יִשְׂרָאֵל לְבוּשֵׁיהֶם כְּלָבוּשֵׁי עַמְלָקִים וּלְשׁוֹנָם לִשׁוֹן

נקודות משיחות קודש

הדרך להלחם בעמלק

על־ידי שָׂקַל, תְּכַסִּי מִלְחָמָה וכו'. "דֶּרֶךְ הַתִּיר הַגָּדוֹל" – עֲבוּדַת הַמְּסִיר־נַפֶּשׁ שְׁלֹמֶעֱלָה מְשַׁעַם וְדַעַת, הוּא בְּטָל אֵל הַקֶּבֶ"ה וְסוּמָךְ עַל "הַתִּיר הַגָּדוֹל", אֲרוֹן בְּרִית ה', שְׁלִפְנֵי מִתְּבַטְּלִים הַאֲוִיבִים בְּדֶרֶךְ מַמְלִיא, "וַיְהִי בִנְסַע הָאֲרוֹן וְגו'" קוּמָה ה' וְנִפְצוּ אֲוִיבֵךְ וַיִּנְסוּ מִשְׁנֹאִיף מִפְּנֵיךְ". ב' אופנים אלו הם בְּהִתְאַם לְמַצְבוֹ שֶׁל הַמְּנַגֵּד עַמְלָק: כְּאֲשֶׁר עַמְלָק מִפְּחַד מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלָכֵן נִלְחַם עַל־יְדֵי תְּכַסִּים וְתַחְבּוּלוֹת – שְׁשָׁנָה אֶת לִשׁוֹנוֹ לְדַבֵּר בְּלִשׁוֹן כִּנְעָן, אִזּוֹ אֶפְשָׁר לְנַצְחוֹ גַּם עַל־יְדֵי עֲבוּדָה שְׁעַל־פִּי טַעַם וְדַעַת. אוֹלַם כְּאֲשֶׁר עַמְלָק נִלְחַם בְּאַפֵּן שֶׁל חֲצָפָה, לְמַעַל מְשַׁעַם וְדַעַת, גַּם כְּאֲשֶׁר הַדָּבָר נוֹגֵד אֶת הַשָּׂקַל – הַדָּרֵךְ לְבַטְלוֹ הוּא רַק עַל־יְדֵי מְסִירַת נַפֶּשׁ וּבִטּוֹל שְׁלֹמֶעֱלָה מְשַׁעַם וְדַעַת.

(ע"פ לקו"ש ח"ח עמ' 83 - מתוך 'לקראת שבת')

וַיִּשְׁמַע הַפְּנִעֲנִי . . כִּי בָא יִשְׂרָאֵל בְּדֶרֶךְ הָאֲתָרִים וַיִּלְחֶם בִּישְׂרָאֵל דֶּרֶךְ הָאֲתָרִים - דֶּרֶךְ הַנֶּגֶב שְׁהִלְכוּ בָּהּ הַמְּרַגְלִים . . דָּבָר אַחֵר: . . דֶּרֶךְ הַתִּיר הַגָּדוֹל הַנוֹסֵעַ לִפְנֵיהֶם.. (כא, א. ובפרש"י)

וַיֵּשׁ לְבָאָר הַעֲנִין בְּעֲבוּדַת הָאֵדָם לְקוּנוֹ: שְׁנֵי הַפִּירוּשִׁים בְּ"דֶרֶךְ הָאֲתָרִים" מוֹרִים עַל שְׁנֵי אופנים שְׂבִיָּהּ יִשְׂרָאֵל מִתְּנַצְּבִים לְמִלְחָמָה נֶגֶד עַמְלָק (כחות ה'לעומת זה) הַמְּנַגֵּד לְקַדְשָׁה וּמִנְצָחִים אוֹתוֹ.

"דֶּרֶךְ . . שְׁהִלְכוּ בָּהּ הַמְּרַגְלִים" - הַמּוֹרָה עַל עֲבוּדַת ה' שְׁעַל־פִּי טַעַם וְדַעַת. וְכִמוֹ הַמְּרַגְלִים שְׁתָּרוּ אֶת הָאֲרֶץ, שְׁתַּפְּקִידֵם הִיָּה לְמַצּוֹא הַדֶּרֶךְ הַקָּלָה בְּדֶרֶךְ הַשִּׁבְעָה (עֲבוּדָה שְׁעַל־פִּי שָׂקַל) לְכַבֵּשׁ אֶת הָאֲרֶץ, וְכִמוֹ כֵּן בְּרוּחַנִיּוּת, כְּאֲשֶׁר הִצִּיר הָרַע מִסִּית אֶת הָאֵדָם נֶגֶד הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת, לִזְחַם הָאֵדָם עִמּוֹ עַל־יְדֵי הַתְּבוֹנָנוּת בְּמַעַלַת הַטּוֹב וְהַקְדְּשָׁה, וּפְחִיתוּת עֲרֵךְ הָרַע. וְכִלְלוֹת מִלְחַמָּתוֹ הִיא

א) וַיִּשְׁמַע הַפְּנִעֲנִי מֶלֶךְ עַרְדִּי אָמְרוּ הַכִּנְעָנִי, כִּי כָּל אֲמֹרֵי כִנְעָנִי. וְרַבִּים הַקְּדוּמוֹנִים, שְׁהוּא סִיחוּן. וְנִקְרָא אָמְרוּ כִּי זֹאת הַפְּרָשָׁה, יְהוֹשֻׁעַ כְּתִבָּהּ. וְהוֹדָה קְרָאִי שֵׁם הַמְּקוֹם חֶרְמָה, וְלֹא

(ב) וַיֵּדֶר יִשְׂרָאֵל נָדָר לַיהוָה וַיֹּאמֶר אִם־נָתַן תִּתֵּן אֶת־הָעָם הַזֶּה בְּיָדִי וְהַחֲרַמְתִּי אֶת־עֲרֵיהֶם:

כ"י • וְהַחֲרַמְתִּי • אֶקְדִּישׁ שְׁלָלָם לַגִּבֹּהַ.

(ג) וַיִּשְׁמַע יְהוָה בְּקוֹל יִשְׂרָאֵל וַיִּתֵּן אֶת־הַכֶּנְעָנִי וַיַּחֲרֶם אֹתָהֶם וְאֶת־עֲרֵיהֶם וַיִּקְרָא שְׁם־הַמָּקוֹם חֲרָמָה: פ

כ"י • וַיַּחֲרֶם אֹתָהֶם • בַּחֲרִיגָה. וְאֶת־עֲרֵיהֶם • חֲרָמִי גִבֹּהַ.

(ד) וַיִּסְעוּ מֵהָר הָהָר דֶּרֶךְ יַם־סוּף לְסֹכֵב אֶת־אֶרֶץ אֲדוֹם וַתִּקְצַר נַפְשֵׁי־הָעָם בַּדֶּרֶךְ:

כ"י • דֶּרֶךְ יַם־סוּף • בֵּינוֹן שְׁמַת אֶהְרֹן וּבָאָה עֲלֵיהֶם מִלְחָמָה זו, חֲזָרוּ לְאַחֲרֵיהֶם דֶּרֶךְ יַם סוּף, הוּא הַדֶּרֶךְ שֶׁחֲזָרוּ לָהֶם כְּשֶׁנִּגְזַר עֲלֵיהֶם גְּזֵרַת מִרְגָּלִים, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים א): "וַיִּסְעוּ הַמִּדְבָּרָה דֶּרֶךְ יַם־סוּף". וְכָאן חֲזָרוּ לְאַחֲרֵיהֶם (עין פ' פנחס) שְׁבַע מַסְעוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (שם י'): "וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל נָסְעוּ מִבְּאֵר בְּנֵי־יֶזְעָן מוֹסְרָה, שֵׁם מֵת אֶהְרֹן". וְכִי בְּמוֹסְרָה מֵת? וְהֲלֹא בַּהֲרָה מֵת?! אֲלֹא שֵׁם חֲזָרוּ וְהִתְאַבְּלוּ עָלָיו וְהִסְפִּידוּהוּ כְּאֵלוֹ הוּא בְּפָנֵיהֶם. וְצֵא וּבִדֵּק בַּמַּסְעוֹת, וְתִמְצָא שְׁבַע מַסְעוֹת מִן מוֹסְרָה עַד הָר הָהָר. לְסֹכֵב אֶת־אֶרֶץ אֲדוֹם. שְׁלֹא נִתְּנָם לַעֲבֹר בְּאֶרְצוֹ. וַתִּקְצַר נַפְשֵׁי־הָעָם בַּדֶּרֶךְ. בְּטֶרֶח הַדֶּרֶךְ שֶׁהִקְשָׁה לָהֶם. אָמְרוּ: עֲכָשׁוּ הֵיינו קְרוֹבִים לְהַכְנִס לְאֶרֶץ וְאֵנּוּ חוֹזְרִים לְאַחֲרֵינוּ, כִּךְ חֲזָרוּ אֲבוֹתֵינוּ וְנִשְׁתַּהוּ שְׁלֹשִׁים וּשְׁמוֹנֶה שָׁנָה עַד

(ה) וַיִּדְבֹּר הָעָם בְּאַלֹהִים וּבַמֶּשֶׁה לֵּמָּה הֵעֲלִיתָנוּ מִמִּצְרַיִם לָמוֹת בַּמִּדְבָּר כִּי אֵין לָחֶם וְאֵין מַיִם וַנִּפְשְׁנוּ קִצָּה בַּלָּחֶם הַקָּלֶקֶל:

כ"י • בְּאַלֹהִים וּבַמֶּשֶׁה • הַשּׁוּי עֶבֶד לְקוֹנּוֹ (במ"ד). לֵמָּה הֵעֲלִיתָנוּ • שְׁנֵיהֶם שׁוּיִם. וַנִּפְשְׁנוּ קִצָּה • אָף זֶה לְשׁוֹן 'קִצּוֹר נֶפֶשׁ' וּמֵאוֹס. בַּלָּחֶם הַקָּלֶקֶל. (ע"י)

בַּיָּמִים יִשְׂרָאֵל קָנָם קָדָם יי וַאֲמַר אִם מִמֶּסֶר תִּמְסַר יָת עֲמָא דְדִין בְּיָדִי וְאֶגְמַר יָת קַרְנֵיהוֹן:

ג' וְנִטְלוּ מֵהָר טוֹרָא אֲרַח יִמָּא דְסוּף לְאַקְפָּא יָת אֲרַעָא דְאָדוֹם וַעֲקַת נֶפֶשָׁא דְעֲמָא שְׂמָא דְאַתְרָא חֲרָמָה:

ד וְנִטְלוּ מֵהָר טוֹרָא אֲרַח יִמָּא דְסוּף לְאַקְפָּא יָת אֲרַעָא דְאָדוֹם וַעֲקַת נֶפֶשָׁא דְעֲמָא בְּאֶרְחָא:

הַיּוֹם, לְפִיכָךְ קִצָּרָה נֶפֶשָׁם בְּעֲנוֵי הַדֶּרֶךְ. וּבִלְשׁוֹן לַע"ז אֲנִקְרוּטְלוֹר. וְלֹא יִתְּכֵן לֹמֵר "וַתִּקְצַר נַפְשֵׁי הָעָם בַּדֶּרֶךְ" – בַּהֲיוֹתָם בַּדֶּרֶךְ, וְלֹא פִירַשׁ בּוֹ בְּמָה קִצָּרָה, שְׁכָל מָקוֹם שֶׁתִּמְצָא 'קִצּוֹר נֶפֶשׁ' בְּמִקְרָא, מִפּוֹרֶשׁ שֵׁם בְּמָה קִצָּרָה, כְּגוֹן (זכריה יא): "וַתִּקְצַר נַפְשֵׁי בְהֵם", וְכְגוֹן (שופטים י'): "וַתִּקְצַר נַפְשׁוֹ בַּעֲמַל יִשְׂרָאֵל", וְכָל דָּבָר הִקְשָׁה עַל אָדָם, נּוֹפֵל בּוֹ לְשׁוֹן "קִצּוֹר נֶפֶשׁ", כְּאֵדָם שֶׁהִטְרַח כָּא עָלָיו וְאֵין דַּעְתּוֹ רַחֲבָה לְקַבֵּל אוֹתוֹ הַדָּבָר וְאֵין לוֹ מָקוֹם בְּתוֹךְ לְבוֹ לְגוֹר שֵׁם אוֹתוֹ הַצָּעַר. וּבַדָּבָר הַמִּטְרִיחַ נּוֹפֵל לְשׁוֹן גְּדֹל, שֶׁגְּדוֹל הוּא וְכַבֵּד עַל הָאָדָם, כְּגוֹן (זכריה יא): "וְגַם נֶפֶשָׁם בַּחֲלָה בִּי" גְּדוֹלָה עָלַי, (איוב י'): "וַיִּגָּאֶה פֶּשַׁח תַּצְוִדִּנִי". כָּלּוּ שֶׁל פְּרוֹשׁ: כָּל לְשׁוֹן קִצּוֹר נֶפֶשׁ בַּדָּבָר – לְשׁוֹן שְׂאִין יְכוֹל לְסַבֵּלוֹ הוּא, שְׂאִין הַדַּעַת סוֹבֵלָתוֹ.

ה וַאֲתַרְעֵם עֲמָא בְּמִימְרָא דִּי וְעַם מִשֶּׁה נָצוּ לְמָא אֶסְקִיתוּנָא מִמִּצְרַיִם לְמִמַּת בַּמִּדְבָּרָא אֲרִי לִית לְחֵמָא וְלִית מֵיָא וַנִּפְשְׁנָא עֲקַת בְּמֵנָא דְדִין דְּמִיכָלָה קָלִיל:

(ה) לְפִי שֶׁהֵמֶן נִבְלַע בְּאִיכָרִים, קָרְאוּהוּ "קָלוֹקֶל", אָמְרוּ: עֲתִיד הֵמֶן הַזֶּה שִׁיתְפַּח בְּמַעֲיָנוּ, כְּלוּם יֵשׁ יְלוּד אִשָּׁה שֶׁמְכַנִּים וְאֵינּוּ מוֹצִיא?.

הָאֶרֶץ. וְכֵן אֶל"ף אֲזוּרְעָד: תוֹרָה ב
(ד) לְסֹכֵב אֶת אֶרֶץ אֲדוֹם. צִלְמוֹנָה וּפְנוּנָן, כִּי כֵן כְּתוּב: תוֹרָה ה
(ה) הַקָּלֶקֶל. כְּמוֹ קֵל הַקֵּל. וְהַמְלָה כְּפוֹלָה. וְרַבִּים כְּמוֹ הֵם: תוֹרָה ו

שְׂאִירַע בַּהֲרָה הָהָר, קוֹדֵם נִסְעָם מִשָּׁם. וְהָעֵד, וַיִּשְׁמַע הַכֶּנְעָנִי מִלֶּךְ עָרֵד, וְאֶחָדָיו וַיִּסְעוּ מֵהָר הָהָר. וְאִם תִּבְקַשׁ מֵה שְׁמַע, הִנֵּה מִפּוֹרֶשׁ: כִּי בֵּא יִשְׂרָאֵל דֶּרֶךְ הָאֲתָרִים. הָאֲתָרִים יֵשׁ אוֹמְרִים כִּי הָאֶל"ף נוֹסֵף. וְהַשָּׁעַם, הַתָּרִים אֶת

אָמְרוּ כְלוּם, כִּי אוֹתוֹ הַמָּקוֹם יִקְרָא בְּתַחֲלָה צִפַּת, וְזֶה מִלֶּךְ עָרֵד. וְהָאֲמַת, שְׁנֵי מְקוֹמוֹת, וְרַבִּים בְּמִקְרָא כְּמוֹ הֵם. וּמִלֶּךְ עָרֵד עַל פְּשׁוּטוֹ הוּא מַעֲבָר לִיבְדוֹן מִזְרָחָה. וְנִסְמְכָה זֹאת הַפְּרָשָׁה לְמוֹת אֶהְרֹן, כִּי הַכְּתוּב סִפֵּר מֵה

(ו) וַיִּשְׁלַח יְהוָה בָּעָם אֶת הַנְּחָשִׁים הַשֶּׁרָפִים וַיִּנְשְׁכוּ וַיָּמָת עִם־רַב מִיִּשְׂרָאֵל:

כ"י - אֶת הַנְּחָשִׁים הַשֶּׁרָפִים • (במ"ד) שְׁשׁוּרְפִים אֶת הָאָדָם בְּאָרֶס שְׁנֵיהֶם. וַיִּנְשְׁכוּ אֶת־הָעָם • יָבֵא נָחֵשׁ שְׁלָקָה עַל הוֹצָאת דָּבָה וַיִּפְרַע מִמוֹצְאֵי דָבָה, יָבֵא

(ז) וַיָּבֵא הָעָם אֶל־מֹשֶׁה וַיֹּאמְרוּ חֲטֵאנוּ כִּי־דִבַּרְנוּ בַּיהוָה וּבְךָ הַתַּפְּלִל אֶל־יְהוָה וַיִּסַּר מַעַלְנוּ אֶת־הַנָּחָשׁ וַיַּתְּפִלֵּל מֹשֶׁה בְּעַד הָעָם:

כ"י - וַיַּתְּפִלֵּל מֹשֶׁה • מִכָּאן לְמִי שֶׁמִּבְקָשִׁים מִמֶּנּוּ מַחִילָה, שְׁלֹא יֵהָא אַכְזָרִי מִלְּמַחֵל.

(ח) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עֲשֵׂה לָךְ שִׁרְיָן וְשִׁים אֹתוֹ עַל־נֶס וְהָיָה כָּל־הַנְּשׁוּף וְרָאָה אֹתוֹ וַחֲיוּ:

כ"י - עַל־נֶס • עַל כְּלוֹנֶס, שְׁקוּרִין פִּירָק"א בְּלַע"ז, וְכֵן (ישעיה ל): "וְכִנֵּס עַל־הַגִּבְעָה" (שם מט): "אָרִים נֶסִי" (שם יא): "שְׁאוּ־נֶס"; וּלְפִי שֶׁהוּא גִבְעָה לְאוֹת וּלְרָאִיָּה, קוּרְאוֹ "נֶס". כָּל־הַנְּשׁוּף • (במדבר רבה) אָפְלוּ כָּלֵב אוֹ חֲמור נוֹשְׁכוֹ, הָיָה נִזּוֹק וּמִתְנַנֵּה וְהוֹלֵךְ. אֵלָּא נִשְׁכַּת הַנָּחָשׁ מִמִּהְרַת לְחֵמִית, לְכַךְ נֹאמַר כָּאן: "וְרָאָה אֹתוֹ", רָאִיָּה בְּעִלְמָא. וּבִנְשִׁיכַת הַנָּחָשׁ נֹאמַר: "וְהִבִּיט" –

(ט) וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה נָחָשׁ נְחָשֶׁת וַיִּשְׁמְהוּ עַל־הַנֶּס וְהָיָה אִם־נִשְׁךְ הַנָּחָשׁ אֶת־אִישׁ וְהִבִּיט אֶל־נָחָשׁ הַנְּחָשֶׁת וַחֲיוּ:

כ"י - נָחָשׁ נְחָשֶׁת • (שם) לֹא נֹאמַר לוֹ לַעֲשׂוֹתוֹ שֶׁל נְחָשֶׁת, אֵלָּא אָמַר מֹשֶׁה: הַקְדוּשׁ־כְּרוּף־הוּא קוּרְאוֹ נָחָשׁ, וְאֵנִי אֶעֱשֶׂנּוּ שֶׁל נְחָשֶׁת! לְשׁוֹן נּוֹפֵל עַל לְשׁוֹן.

(י) וַיִּסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּחֲנוּ בְּאֶבֶת:

יִנְטֵלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁרוּ בְּאֶבֶת:

(ו) וַיִּשְׁלַח וְגו' הַשֶּׁרָפִים. שֵׁם תֹּאֵר הַנְּחָשִׁים. וְדָרָךְ דָּרֵשׁ, אִם יִשָּׁף הַנָּחָשׁ בְּלֹא לַחֵשׁ, וְאֵין יִתְרוֹן לְבַעַל הַלְשׁוֹן. וְהֵם שָׁלְחוּ לְשׁוֹנֵם לְנִשְׁוֹף, כֵּן שׁוֹלַח בְּהֵם: תוֹרָה ז

(ח) עֲשֵׂה לָךְ. כְּדִמּוֹת נָחָשׁ שִׁרְיָן מִנְּחָשֶׁת, כִּי כֵן כְּתוּב עַל נֶס שִׁיִּהְיָה גְבוּרָה, וַיִּרְאוּ אוֹתוֹ הַכָּל. וְרַבִּים הַשְׁתַּבְּשׁוּ, וַאֲמָרוּ כִּי זֹאת הַצּוּרָה לְקַבֵּל כַּח עֲלִיּוֹנִים. וְחִלִּילָה חִלִּילָה, כִּי הַדָּבָר נַעֲשֶׂה בְּצוּרֵי הַשָּׁם. וְאֵין לָנוּ לַחֲפֹשׁ לְמַה צּוּרַת נָחָשׁ. וְאִם לֹא כֵן, יִרְאֵנוּ הַנָּחָשׁ עֵץ שִׁימְתִּיק הַמֵּי־הַמְּרִים, אֲפִילוּ הַדָּבָשׁ לֹא יִמְתִּיקֵם, וְמֵה טַעַם לְשׁוֹם

דְּבִלַת תֹּאנִים עַל הַשְּׁחִין, וְאֵין בְּתוֹלְדֵת הַדְּבִלָה לְהַסִּיר הַשְּׁחִין. וְהָאֵמַת, כִּי נִשְׁגָּבָה מִמֶּנּוּ דַּעַת עֲלִיוֹן: תוֹרָה ט

(י) וַיִּסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. מֵאֲרֶץ אֲדוֹם, כִּי כֵן כְּתוּב, לְסַבֵּב. וְאַחֲרֵית גְּבוּלָה פּוֹנוֹן, וּמִפּוֹנוֹן נָסְעוּ אֶל אוֹבוֹת, כִּי כֵן כְּתוּב וַיַּחֲנוּ בְּנַחֵל זָרָד. בְּמִקּוֹם

(יא) וַיִּסְעוּ מֵאֶבֶת וַיַּחֲנוּ בְּעֵי הָעֵבְרִים בַּמִּדְבָּר אֲשֶׁר
עַל־פְּנֵי מוֹאָב מִמִּזְרַח הַשָּׁמֶשׁ:

שם את הר נבו אל ארץ כנען, שהוא מפסיק בין
ארץ מואב לארץ אמורי. על-פני מואב ממזרח
השמש. במזרח של ארץ מואב.

כ"י. בְּעֵי הָעֵבְרִים. לא ידעתי למה נקרא שם
עיים. ועי לשון חרבה הוא, דבר הטאוט במטאטא,
והעין בו יסוד לבדה, והוא מלשון "עיים" (ישעיה
כח): "ויעה ברד". העברים. דרך מעבר העוברים

נקודות משיחות קודש ~

חנה בחרבה?

ויש לתרץ בפשטות:

לרש"י היה קשה, הרי "עי לשון חרבה הוא" ומדוע קראו
למקום החנה שפפשטות היה מקום ישוב, בשם
"עיים"?

ולכן כותב "לא ידעתי למה נקרא שם עיים". וק"ל.

(ע"פ 'תורת מנחם - התוועדיות' תשמ"ה ח"ד עמ' 2423 ואילך - מתוך
'לקראת שבת')

ויחננו בעיי העברים

בעיי העברים - לא ידעתי למה נקרא שם עיים, ועי
לשון חרבה הוא (כא, יא. ובפרש"י)

יש להקשות: מה קשה ב"עיי העברים" שרש"י צריך
לפרש שם, הרי מצינו הרבה מקומות שנפרטו
שמותיהם בכתוב ולא מצינו שיפרש רש"י טעמי
השמות?

יב מתמך נטלו ושרו בנחלא דזרד:

(יב) מִשֵּׁם נִסְעוּ וַיַּחֲנוּ בְּנַחַל זָרַד:

יג מתמך נטלו ושרו מעבר דארנון די
במדברא דנפק מתחום אמורא ארי ארנון
תחום מואב בין מואב ובין אמורא:

(יג) מִשֵּׁם נִסְעוּ וַיַּחֲנוּ מֵעֵבֶר אֲרִנּוֹן אֲשֶׁר בַּמִּדְבָּר
הַיָּצֵא מִגִּבְלֵי הָאֱמֹרִי כִּי אֲרִנּוֹן גְּבֹול מוֹאָב בֵּין מוֹאָב
וּבֵין הָאֱמֹרִי:

ולא באו לגבול מואב, כי ארנון גבול מואב והם לא
נתנו להם רשות לעבר בארצם. ואף-על-פי שלא
פירשה משה, פירשה יפתח, כמו שאמר יפתח
(א): "וַיֵּצֵא מִגִּבְלֵי מוֹאָב שְׁלַח וְלֹא אָבָה". ומשה רמזה
(דברים ב): "כְּאֲשֶׁר עָשׂוּ לִי בְּנֵי עֲשׂוֹ הַיִּשְׂרָאֵלִים בְּשָׁעִיר
וְהַמּוֹאָבִים הַיִּשְׂרָאֵלִים בָּעֵר". מה אלו לא נתנום לעבר
בתוך ארצם אלא הקיפוה סביב, אף מואב בן.

כ"י. מִגִּבְלֵי הָאֱמֹרִי. תחום סוף מצר שלהם, וכן
(דברים ב): "גְּבֹול מוֹאָב", לשון קצה וסוף. מעבר
ארנון. הקיפו ארץ מואב כל דרומה ומזרח עד
שכאו מעבר השני לארנון בתוך ארץ האמורי, בצפונה
של ארץ מואב. היצא מגבלי האמורי. רצועה יוצאה
מגבול האמורי, והיא של אמוריים, ונקנסת לגבול
מואב עד ארנון, שהוא גבול מואב; ושם חנו ישראל

יד על בן יתאמר בספרא קרבין דעבר יי על
ימא דסוף וגבורין דעל נחלי ארנון:

(יד) עַל־בֶּן יֵאמֹר בְּסֵפֶר מִלְחָמַת יְהוָה אֶת־זֶהָ
בְּסוּפָהּ וְאֶת־הַנַּחֲלִים אֲרִנּוֹן:

לאבותינו, יספרו "את-זהב וגו'". את-זהב. כמו
"את זהב", כמו שיאמר מן יעד - ועד, בן יאמר מן

כ"י. עַל־בֶּן יֵאמֹר. על חנה זו ונסים שנעשו בה,
יאמר בספר מלחמת ה'. כשנספרי נסים שנעשו

אכן עזרא על התורה - מהדורות בלום, אברמוביץ

אחר יקרא דיבון גד, כי ארנון
גבול מואב היה בתחלה: תורה יא
(יד) בספר מלחמת ה'. ספר היה
בפני עצמו, ושם כתוב מלחמות ה'

יָהֵב - וְהָיָו יסוד הוא, כלומר: את אשר יֵהב להם והרבה נסים בַּיָּם-סוּף. וְאֶת-הַנְּחָלִים אֲרֻנֹן.

(טו) וְאֲשֶׁר הַנְּחָלִים אֲשֶׁר נָטָה לְשִׁבְתָּ עָר וְנָשְׁעָן טו וְשָׁפוּף נחליא דמדברין לקבל לחית ומסתמיה לתחום מואב:

כ"י וְאֲשֶׁר הַנְּחָלִים • תרגום של "שפף" - אֲשֶׁר. שפף הנחלים, שנשפף שם דם אמוריים, שהיו נחבאים שם, לפי שהיו ההרים גבהים והנחל עמק וקצר, וההרים סמוכים זה לזה: אדם עומד על ההר מזה ומדבר עם חברו בהר מזה, והדרך עובר בתוך הנחל. אמרו אמוריים: כשיכנסו ישראל (לארץ) לתוך הנחל לעבר, נצא מן המערות בהרים שלמעלה מהם ונהרגם בחצים ואבני בליסטראות. והיו אותן הנקעים בהר של צד מואב, ובהר של צד אמוריים.

היו כנגד אותן נקעים כמין קרנות ושדים בולטין לחוץ. כיון שבאו ישראל לעבר, נודעו עיני ההר של ארץ ישראל כשפחה היוצאת להקביל פני גברתה, ונתקרב לצד הר של מואב ונכנסו אותן השדים לתוך אותן נקעים ותרגום. וזהו: "אשר נטה לשבת ער", שהיה נטה ממקומו ונתקרב לצד גבול מואב ונדבק בו, וזהו: "ונשען לגבול מואב". (בס"א אינו.) (ועברו) ישראל על ההרים ולא ידעו הנסים האלו אלא על ידי הבאר שנכנס לשם).

(טז) וּמִשֵּׁם בְּאֵרָה הוּא הַבָּאֵר אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה לְמֹשֶׁה אֶסֶף אֶת-הָעָם וְאֶתְנָה לָהֶם מַיִם: ׀ די ומתמן אתהיבת להון בירא היא בירא די אמר יי למשה כנוש ית עמא ואיהב להון מייא:

כ"י וּמִשֵּׁם בְּאֵרָה • משם בא האשר אל הבאר. כיצד? אמר הקדוש-ברוך-הוא: מי מודיע לבני הנסים הללו? המשל אומר: "נתת פת לתינוק, הודיע לאמו". לאחר שעברו – חזרו ההרים למקומם והבאר

ירדה לתוך הנחל והעלתה משם דם ההרגים וזרועות ואיברים, ומוליכתן סביב המחנה, וישראל ראו ואמרו שירה.

~ נקודות משיחות קודש ~

שדואג לכל צרכי ישראל. והקב"ה הודיע לו על כך: כֹּאֲשֶׁר יִשְׂרָאֵל רָאוּ אֶת הַדָּם וְאֶת הַזְּרֻעוֹת, שָׁאֲלוּ אֶת מֹשֶׁה לִפְשֵׁר הַדָּבָר, כַּמּוּבָן, וְהוּא הִסְבִּיר לָהֶם אֶת מַה שֶּׁקָּרָה.

(לקוטי שיחות כרך כג עמ' 154)

נתת פת לתינוק, הודיע לאמו (רש"י כא, טו) תפקידה של האם הוא לספק את כל צרכי התינוק, וכאשר משהו 'מחליפה' ונותן לתינוק פת, דבר הכרחי, עליו להודיע לה. ואף כאן: הקב"ה נתן לישראל 'פת', ושויעה מסכנה גדולה, שלא באמצעות ה'אם', משה, הרועה הנאמן

(יז) אִזּוּ יִשְׂרָאֵל אֶת-הַשִּׁירָה הַזֹּאת עָלֵי בָאֵר עֲנוּ-לָהּ: יז כֵּן שִׁבַּח יִשְׂרָאֵל ית וישבחתיא הדא סקי בירא שבחו לה:

אכן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

נמצאים אצלנו. כדברי נתן ועדו ודברי הזמנים למלכי ישראל, ושירות שלמה ומשליו: את זהב בסופה. מלחמות היו בימים הקדמונים במקומות הנזכרים. ושם זהב איננו לשון הקדש. וכן ופסי, ושתי, וזותא. גם ושני או פירוש ושני, הוי"ו לחבור. וכל זה למה, שלא נמצא וי"ו שרש בראש המלה, רק מלת ווי העמודים. רק תמצא תחת וי"ד, כמו ולד. ופירוש המתרגם ארמי ידוע: תורה טו (טו) וְאֲשֶׁר הַנְּחָלִים. יש אומרים שהוא בלשון ארמית. וסוף דבר, כל אלה שמות מקומות: אֲשֶׁר נָטָה. הטעם על ישראל, כי על ער עברו: ונשען לגבול מואב. זהו והוא יושב

ממלי. ומשם נסעו ישראל אל המקום הנקרא באר. כי ה"א בארה, תחת אל, כה"א מצרימה. וזאת הבאר גם היא היתה פלא, ואיננה הבאר הנקרא באר מרים, לפי דעתי. רק היה המקום שצוה משה, וחפרוהו שרי ישראל במשענותם, ומיד נבקעו מים: תורה טו (יז) עָלֵי בָאֵר. תחלת השירה, ולא

(שבת לה): "אָז יִשִּׁיר יִשְׂרָאֵל" – הַשִּׁירָה הַזֹּאת נִאֲמָרָה בְּסוּף אַרְבָּעִים, וְהַבָּאָר נִתְּנָה לָהֶם מִתְחִלַת אַרְבָּעִים, וְמָה רָאָה לִכְתֹּב כָּאן? אֵלָּא הֶעֱנִין הַזֶּה נִדְרָשׁ לַמַּעֲלָה הַיְמָנָה.

כִּי עָלִי בָאָר • מִתּוֹךְ הַנַּחֲל, וְהַעֲלִי מָה שְׁאַתְּ מַעֲלָה. וּמִנֵּין שֶׁהַבָּאָר הוֹדִיעָה לָהֶם? שְׁנֵאֲמַר "וּמִשֵּׁם בָּאָרָה" (במ"ד). וְכִי מִשֵּׁם הָיְתָה? וְהֵלֵא מִתְחִלַת אַרְבָּעִים שָׁנָה הָיְתָה עִמָּהֶם? אֵלָּא שִׁירָדָה לְפָרְסָם אֶת הַנְּסִים. וְכֵן

~ נקודות משיחות קודש ~

ה' ילחם לכם

וְאַתֶּם תַּחֲרִישוּן" (בשלח יד, יד) שְׂבָגִי יִשְׂרָאֵל לֹא הָיוּ צָרִיכִים לַעֲשׂוֹת כְּלוּם, וְנִצְּלוּ מֵאוֹיְבֵיהֶם בְּלִי כָּל מִלְחָמָה מַצָּדָם. וְגַם כָּאן בְּפָרְשַׁתְנוּ, הָיְתָה הַהֲצָלָה כְּלִשׁוֹן הַבְּחִי "יִשְׂרָאֵל רוֹאִין . . אִיךָ הִקְבֵּה נִלְחָם בְּשִׁבִּילָם . . וְהָיוּ אֵין יוֹדְעִים בְּזֶה כְּלוּם".

וְגַם בְּאֶפֶס כְּנֶה מוֹרָה עַל חֲבֵה יִתְרָה מִהִקְבֵּה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁלֹּא רַק שְׂמַצִּילֵנוּ מִיַּד אוֹיְבֵינוּ, אֲלָא אַף עוֹשֶׂה זֹאת בְּאֶפֶס שֶׁלֹּא נִצְטָרֵךְ ל"פַּעֲלָה" מִסְּמִימָה. וְזֶה גֵרָם שְׂבָגִי יִשְׂרָאֵל יֹאמְרוּ שִׁירָה לַהִקְבֵּה יוֹדוּ לוֹ עַל חֲסִדּוֹ הַנִּפְלְאִים.

(ע"פ לקו"ש חכ"ג עמ' 153 ואילך - מוהר"ך 'לקראת שבת')

אָז יִשִּׁיר יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת (כא, יז) מַצִּינוּ עוֹד פַּעַם אַחַת שְׁאֲמְרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שִׁירָה לַהִקְבֵּה, בְּעֵת קָרִיעַת יַם סוּף. וְיֵשׁ לַעֲנִין מַדּוּעַ רַק בְּשָׁנֵי נְסִים אֵלֹהִים, בְּפָרְשַׁתְנוּ וּבְקָרִיעַת יַם סוּף, אָמְרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שִׁירָה, וְלֹא בְּשָׁאָר הַנְּסִים בְּהֶם עָזַר לָהֶם הִקְבֵּה וְהַצִּילָם מֵאוֹיְבֵיהֶם? וְיֵשׁ לוֹמַר: בְּשָׁנֵי נְסִים אֵלֹהִים מַצִּינוּ הַהִנְהָגָה מִיַּחֲדָתָה שֶׁלֹּא הָיְתָה בְּשָׁאָר הַנְּסִים.

בְּשָׁאָר הַנְּסִים, בְּשָׂבָגִי יִשְׂרָאֵל הָיוּ בְּמַצָּב שֶׁל סִכְנָה מֵאֲמוֹת הָעוֹלָם, הָיָה גַם הַיְשׁוּעָה וְהַהֲצָלָה בְּאֶפֶס שְׂבָגִי יִשְׂרָאֵל נִלְחָמוּ בְּאוֹיְבֵיהֶם, וּבְאֶפֶס נְסִי גָבְרוּ עֲלֵיהֶם וְנִצְחוּם. מִה־שְׂאִי־כֵן בְּקָרִיעַת יַם־סוּף, כְּתוּב "ה' יִלְחָם לָכֶם

יח בִּירָא דְחִפְרִיָּה רַבְרַבִּיא כְּרִיָּה רִישִׁי עֲמָא סִפְרִיא בְּחִטְרִיָּהוּן וּמִמְדַּבְּרָא אֶתְהִיבַת לַהוּן:

(יח) בָּאָר חִפְרִיָּה שְׂרִים כְּרִיָּה נְדִיבֵי הָעָם בְּמִחְקָק בְּמִשְׁעָנָתָם וּמִמְדַּבְּרָא מִתְּנָה:

כִּי עָלִי בָאָר חִפְרִיָּה • זֹאת הִיא הַבָּאָר אֲשֶׁר חִפְרִיָּה "שְׂרִים" – מִשָּׁה וְאַהֲרֹן. בְּמִשְׁעָנָתָם • בְּמִטָּה. וּמִמְדַּבְּרָא • נִתְּנָה לָהֶם.

יט וּמִמְדַּבְּרֵיהִיבַת לַהוּן נִתְּנָתָא עֲמָהוּן לְנַחֲלִיא וּמִנְחִיא סִלְקָא עֲמָהוּן לְרִמְתָּא:

(יט) וּמִמְדַּבְּרֵיהִיבַת לַהוּן וּמִנְחִיא לְרִמְתָּא:

כִּי עָלִי • וּמִמְדַּבְּרֵיהִיבַת לַהוּן • כְּתִרְגוּמוֹ.

כ וּמִמְדַּבְּרֵיהִיבַת לַהוּן דִּי בְּחִקְלֵי מוֹאָב רִישׁ רִמְתָּא וּמִסְתַּכִּיא עַל אֶפְסֵי בֵּית יִשְׁמִיז:

(כ) וּמִמְדַּבְּרֵיהִיבַת לַהוּן דִּי בְּחִקְלֵי מוֹאָב רִישׁ הַפְּסָגָה וְנִשְׁקָפָה עַל־פְּנֵי הַיְשִׁימוֹן: פ

אכן עזרא על התורה - מהדורות בלום, אברמוביץ

נִכְתְּבָה כָּלָה: עָנּוּ לָהּ. לְשׁוֹן צוּרִי. וְהָיָה פִּירֵשׁ אִיךָ עֲלֵתָה: תוֹרָה יח (יח) כְּרִיָּה נְדִיבֵי הָעָם. כְּפּוֹל בְּמִשְׁפָּט: בְּמִחְוָקָה. עַל־יְדֵי מִחְוָקָה, כְּמוֹ לְבִי לְחֻקֵּי יִשְׂרָאֵל. וְזֶה הַבָּאָר הָיְתָה בְּמִדְבָּר, רַחֲוִק מִהַיְשׁוּב. וּמִזֶּה הַמִּדְבָּר נִסְעוּ אֶל מִתְּנָה, וּמִשָּׁם אֶל נַחֲלִיאֵל. וְדַע כִּי אֲשֶׁר הַנְּחִילִים, וְהַמִּדְבָּר הַנִּקְרָא בָּאָר,

וּמִתְּנָה וְנַחֲלִיאֵל, כּוֹלֵם מְקוֹמוֹת, וְיֵשׁ לָהֶם שֵׁם כָּלָל, וְהוּא עֲלִמּוֹן דְּבִלְתִּימָה. כִּי כֵן כְּתוּב בְּפָרָשַׁת אֵלֶּה מִסְעֵי. אוֹ אֵלֶּה שְׁמוֹת מְקוֹמוֹת עָבְרוּ עֲלֵיהֶם בְּמִסְעֵי אַחֲרֵי הָעָבְרִים לְפָנֵי נָבוֹ, הוּא הַמְּקוֹמֹת וְהַגִּיאָ אֲשֶׁר בְּשָׂדֵה מוֹאָב. וְהָעֵד, שְׁאֲמַר הַכְּתוּב כִּי מִהַגִּיא נִסְעוּ אֶל עַרְבוֹת מוֹאָב בְּעֶבֶר לְיַרְדֵּן יִרְחוֹ,

וּכְתִיב כִּי מִהַר הָעָבְרִים נִסְעוּ אֶל עַרְבוֹת מוֹאָב עַל יַרְדֵּן יִרְחוֹ. וְעוֹד, וְנִשְׁבַּח בְּגִיא מוֹל בֵּית פְּעוֹר, עֵת שֶׁהַתְּחַנֻּנְתִּי. וּבְמִקְוִם אַחֲרֵי, עָלָה אֶל הַר הָעָבְרִים הַר נָבוֹ. גַּם, וְנִקְבּוֹר אוֹתוֹ בְּגִיא, וְשָׁם כְּתוּב וַיַּעַל מִשָּׁה מִעַרְבוֹת מוֹאָב אֶל הַר נָבוֹ. וְהָיָה הַגִּיא הוּא רֹאשׁ הַפְּסָגָה, וְשָׁם מֵת מִשָּׁה, וְאֵין צוּרָךְ לְהוֹלִיכֹךְ אַחֲרֵי מוֹתוֹ: תוֹרָה יט

לסעדה, אמר: אם אוהבי שם – אני שם, ואם לאו – אני הולך! **ראש הפסגה** • פתגומי: "יש רמתא". **פסגה** • לשון גבה, וכן (תהלים מח): "פסגו ארמנותיה" – הגביהו ארמנותיה. **ונשקפה** • אותה הפסגה על-פני המקום ששמו ישימון, והוא לשון מדבר, שהוא שמים. דבר אחר: "ונשקפה", הבאר, "על-פני הישימון", שנגנזה בימה של טבריה, והעומד על הישימון מביט ורואה כמין כברה בים והיא הבאר, כך דרש רבי תנחומא.

כ"י • ומבמות הגיא אשר בשדה מואב • כי שם מת משה, ושם בטלה הבאר. דבר אחר: פרוה נדיבי העם – כל נשיא ונשיא, כשהיו חונים, נוטל מקלו ומושיף אצל דגלו ומחנהו, ומי הבאר נמשכין דרך אותו סימן, ובאין לפני חנית כל שבט ושבט. **במחקה** • על-פי משה שנקרא: "מחקה", שגאמר (דברים לג): "כי-שם חלקת מחקה ספון". ולמה לא נזכר משה בשידה זו? לפי שלקה על-ידי הבאר. וכיון שלא נזכר שמו של משה, לא נזכר שמו של הקדוש-ברוך-הוא. משל למלך שהיו מזמנים אותו

~ יום רביעי ט' תמוז ~

כא וישלח ישראל אנגדין לות סיחון מלכא דאמורא דמימר:

(כא) וישלח ישראל מלאכים אל-סיחון מלך-האמורי
לאמר:

כ"י: "וישלח ישראל מלאכים אל-מלך אדום וגו'". הפתובים הללו צריכים זה לזה: זה נועל וזה פותח, שמשה הוא ישראל וישראל הם משה, לומר לה שגשגא הדור הוא ככל הדור, כי הנשיא הוא הכל.

כ"י • וישלח ישראל מלאכים • ובמקום אחר תולה השליחות במשה, שגאמר (דברים ב): "ואשלח מלאכים ממדבר קדמות", וכן (במדבר ב): "וישלח משה מלאכים מקדש אל-מלך אדום", ובפתח הוא אמר: (שופטים

~ נקודות משיחות קודש ~

שנה הפתוב וכתב וישלח ישראל. על זה מתרץ, ששנוי זה בא ללמדנו ("לומר לה") שגשגא הדור הוא ככל הדור.

(לקוטי שיחות כרך י עמ' 133)

לומר לה, שגשגא הדור הוא ככל הדור (כ"י כא, כא) מלים אלה מיתרות לכאורה. ויש לומר, דהנה זה שמשה הוא ישראל וישראל הם משה, מתרץ רק שנתן לכתב וישלח ישראל "על משלחת ששלח משה. אף עדין קשה - מדוע

כב אעבר בארצך לא נסטי בחקל ובכרם לא נשתי מי גוב בארץ מלכא גזל עד די נעבר תחומך:

(כב) אעברה בארצך לא נטה בשדה ובכרם לא נשתה מי באר בדרך המלך גלך עד אשר-נעבר גבולך:

כ"י • אעברה בארצך • אף-על-פי שלא נצטוו לפתח להם בשלום, בקשו מהם שלום.

כג ולא נתן סיחון את-ישראל עבר בגבולו ויאסף סיחון את-כל-עמו ויצא לקראת ישראל המדברה ויבא יהצה וילחם בישראל:

(כג) ולא נתן סיחון את-ישראל עבר בגבולו ויאסף סיחון את-כל-עמו ויצא לקראת ישראל המדברה ויבא יהצה וילחם בישראל:

אכן עורא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

כ) ונשקפה. לשון נקבה, על הגיא: ליל ישימון. וכן תעו במדבר ביישימון (כג) יהצה. אל יחז: תורה כד הישימון. מקום שממה. והעד, ובתהו דרך: תורה כא

יכול לכבשו, וכל-שפן שהיה בחשבון! אמר הקדוש-ברוך-הוא: מה אני מטריח על בני כל זאת לצור על כל עיר ועיר? נתן בלב כל אנשי המלחמה לצאת מן העירות ונתקבצו כלם למקום אחד ושם נפלו, ומשם הלכו ישראל אל הערים ואין עומד לנגדם, כי אין שם איש אלא נשים וטף.

כ"א וְלֹא־נָתַן סִיחֹן וְגו' • לפי שכל מלכי פנען היו מעלין לו מס, שהיה שומרם שלא יעברו עליהם גיסות. כיון שאמרו לו ישראל: אעברה בארצך, אמר להם: כל עצמי אני יושב כאן אלא לשמרם מפניכם, ואתם אומרים כך? • וַיֵּצֵא לְקִרְיַת יִשְׂרָאֵל • אלו היתה חשבון מלאה יתושין, אין כל בריה יכולה לכבשה, ואם היה סיחון בכפר חלש, אין כל אדם

כד ומתהי ישראל לפתגם דחרכ וירת ית ארעה מארנונא עד יבקא עד בני עמון ארי מקיף תחומא דבני עמון:

(כד) וַיִּפְּחוּ יִשְׂרָאֵל לְפִי־חֶרֶב וַיִּירֶשׁ אֶת־אֲרָצוֹ מֵאֲרָנוֹן עַד־יַבֵּק עַד־בְּנֵי עַמּוֹן כִּי עָז גָּבִיל בְּנֵי עַמּוֹן:

כ"א • כי עז • ומהו חזקו? התרצתו של הקדוש-ברוך-הוא, שאמר להם (דברים ב): "אל-תצער וגו'".

כה וכבש ישראל ית כל קרניא האלין ויתב ישראל בכל קרני אמורא דחשבון ובכל פפרנהא:

(כה) וַיִּקַּח יִשְׂרָאֵל אֶת כָּל־הָעָרִים הָאֵלֶּה וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּכָל־עָרֵי הָאֱמֹרִי בְּחֶשְׁבּוֹן וּבְכָל־בְּנֵי־הַיָּד:

כ"א • בנתיה • כפרים הסמוכים לה.

כו ארי חשבון קרתא דסיחון מלכא דאמורא הוא והוא אגח קרבא במלכא דמואב קדמא ונסיב ית כל ארעה מידה עד ארנון:

(כו) כִּי חֶשְׁבּוֹן עִיר סִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי הוּא וְהוּא נָלַחם בְּמֶלֶךְ מוֹאָב הָרֹאשֹׁן וַיִּקַּח אֶת־כָּל־אֲרָצוֹ מִיָּד עַד־אֲרָנוֹן:

מואב היתה, כתב לנו שסיחון לקחה מהם, (גטין ל"ח) ועל-ידו טהרה לישראל. מידו • (ב"מ ג"ו) מרשותו.

כ"א • והוא נלחם • (חולין ס"ב) למה הצרך להכתב? לפי שנגמר (שם): "אל תצר את-מואב" — וחשבון משל

כז על בן ימרון מתליא עולו לחשבון תתבני ותשתכלל קרתא דסיחון:

(כז) עַל־כֵּן יֹאמְרוּ הַמּוֹשְׁלִים בְּאוֹ חֶשְׁבּוֹן תִּבְנֶה וְתִבּוֹנֶן עִיר סִיחֹן:

והלך ושכר את בלעם לקללו, וזהו שאמר לו בלק (שם כב): "כי ידעתי את אשר-תברך מברך וגו'". תבנה ותבונן • חשבון בשם סיחון להיות עירו.

כ"א • על-כן • על אותה מלחמה שנלחם סיחון במואב. יאמרו המושלים • בלעם, שנגמר בו (במדבר כג): "וישא משלו". המושלים • בלעם ובעור, והם אמרו. באו חשבון • שלא היה סיחון יכול לכבשה,

כח ארי קידום תקיף כאשא נפק מחשבון עבדי קרבא פשלהוביתא מקרתא דסיחון קטילו עמא דשרו בלחית מואב פומריא דפלחין בית דחלא רמתא דארנון:

(כח) בִּי־אֵשׁ יֵצֵא מִחֶשְׁבּוֹן לְהַבִּיהַ מִקִּרְיַת סִיחֹן אֲכַלְהָ עַר מוֹאָב בַּעֲלֵי בָמוֹת אֲרָנוֹן:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

(כו) כי חשבון עיר סיחון. שבה. כי הוא נלחם במלך מואב הראשון. והוא דבר ידוע: תורה כז (כז) המושלים. הבודאים משלים מלכם: וטעם באו חשבון. לאמורים, יאמרו: ותבנה. יותר ממה שהיא, ותבונן להיותה עיר סיחון: תורה כח

בגדס בעת ההיא, על בן הוצרך הכתוב לאמר דברי המושלים, בעבור חשבון שישבו שם ישראל. כי בן כתוב, וישב ישראל בכל ערי האמורי בחשבון: תורה כח (כה) ובכל בנתיה. חשבון כאם, והפריים בכנות: תורה כז

(כד) מארנון. שלקח ממואב: עד בני עמון. כי כתוב, כי חצי ארץ בני עמון היתה לישראל, כי לקחיהו מיד האמורי שלקחו בתחלה מיד בני עמון. והכתוב אמר על מואב ועמון, שלא יתן השם מארצם לישראל עד מדרך פך רגל. והטעם, הארץ שהיתה

שיעור יומי ליום רביעי ט' תמוז ושנים מקרא ואחד תרגום - כא - פרשת חוקת-בלק עז

כ"י א' יצאה מחשבון • משפכשה סיחון. | בלשון עברי, ו"לחית" בלשון ארמי. ער מואב. | אכלה ער מואב. שם אותה המדינה קרוי "ער"

(כט) אוילך מואב אבדת עם פמוש נתן בניו פליטם | כט וי לכו מואבאי אבדתיו עמא דפלחין | לקמוש מסר בנחוי צירין ובנתה בשביא | למלכא דאמוראה סיחון: | ובנתיו בשבית למלך אמרי סיחון:

כ"י א' אוילך מואב • שקללו את מואב שימסרו | בניו של מואב. פליטם • נסים ופליטים מחרב, ואת | בידו. פמוש • שם אלהי מואב. נתן • הנותן את

(ל) ונירם אבד חשבון עד דיבן ונשים עד נפח אשר | לומלכו פסקת מחשבון עדא שלטן | מדיבון וצדיאו עד נפח דסמיו עד מידבא: | עד מידבא:

כ"י א' ונירם אבד • מלכות שלהם. אבד חשבון | וממשלת איש, כמו (מלכים א יא): "למען היות-גיר | עד דיבן • מלכות ועל שהיה למואב בחשבון אבד | לדויד-עבדי". ונשים • שיי"ן דגושה, לשון שממה: | משם, וכן "עד דיבן", תרגום של "סר" – "עד", | כלומר: סר גיר מדיבן. ניר' – לשון מלכות ועל

(לא) וישב ישראל בארץ האמרי: | לא ויתב ישראל בארע אמוראה:

(לב) וישלח משה לרגל את יעזר וילכדו בנתיה | לב וישלח משה לרגל את יעזר וילכדו בנתיה | ויורש את האמרי אשר-שם: | ויורש את האמרי אשר-שם:

נקודות משיחות קודש ~

ויחכם עוד" (ויש לומר, שלאחר הכשלו של המרגלים הראשונים, התקנים בהם מעין "אין אדם עומד על דברי תורה עד שנקשל בהם").

(תורת מנחם לא עמ' 127)

וישלח משה לרגל את יעזר וילכדו בנתיה (כא, לב) לכאורה, הרי שלחו אותם לרגל את יעזר, ומדוע לכדוהו. ויש לומר, שהם שצרו ששליחות זו נתנה להם באפן שצליהם להבין שהכונה אינה רק לרגל, ולכן צליהם למלא אותה יחד עם כוונת הפנימית, בבחינת "תן לחכם

אכן עזרא על התורה - מהדורות בלום, אברמוביץ

הדגשות לחסרון האל"ף, כאל"ף | מושכת עצמה ואחרת עמה, כמו | מלפנו מבהמות ארץ, מגזרת תאשם | והנבואה עודד הנביא. וכן הוא, ונירם | שומרון. ויש אומרים, כי חשבון היתה | אבד גיר חשבון, ויתהיה מלת ונירם, | עיר סיחון לעולם. וטעם בואו חשבון, | כמו בתוך האהלי הערף. וכן הוא, | דברי המושלים למואבים הבאים | והגיר שלהם אבד, שהוא גיר חשבון. | בשבי אל חשבון. כי אש יצאה | והפירוש השני, שתהיה מלת ונירם, | מחשבון, משל למחנות סיחון. וכאשר | מגזרת ירה, ויור אשר יריתי. והטעם, | ירינום דברי המושלים על לשון | כאשר ירינו אותם אבד חשבון: | המואבים, חשבונו כי תאבד חשבון, | ונשים. מפעלי הכפל. והחיר"ק פחת | ונעשה שממה כל הארץ עד נופח. | קמ"ץ קטן, כמו ויסב אלהים את | או הם דברי משה הדרשן: תורה לא | העם. ויאמר רבי משה הכהן, כי

כח) פי אש יצאה מחשבון. רמז | לאנשים שקשרו בחשבון על מלכם: | להבה. הטעם כפול כמשפט: מקרית | סיחון. מקרית שהוא היום לסיחון: | ער מואב. שם מקום סמוך, כמו | מבית לחם והנה: במות. מקומות | גבוהים: תורה כט

(כט) פמוש. שם צלם אלהי מואב: | פליטם. פליטי חרב בורחים: תורה ל | ונירם. דברי משה. והמ"ם סימן, | מלך אמורי וגודדיו. ולו שני פירוש, | האחד מגזרת גיר, ומהיה מלת ונירם,

כ"י • וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה לְרַגֵּל אֶת-יַעֲזָר • הַמְרַגְלִים לְכַדּוּהָ, אָמְרוּ: לֹא נַעֲשֶׂה כְּרָאוּשׁוֹנִים, בְּטוֹחִים אָנוּ בְּכַח תַּפְלָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה לְהִלָּחֵם.

(ג) וַיִּפְּנוּ וַיַּעֲלוּ דֶרֶךְ הַבָּשָׁן וַיֵּצֵא עֹג מֶלֶךְ-הַבָּשָׁן לִקְרֹאתָם הוּא וְכָל-עַמּוֹ לְמַלְחָמָה אֲדָרְעִי:

(ד) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה אַל-תִּירָא אֹתוֹ כִּי בִידִי נָתַתִּי אֹתוֹ וְאֶת-כָּל-עַמּוֹ וְאֶת-אַרְצוֹ וְעַשִּׂיתָ לוֹ כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתָ לְסִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּחִשְׁבוֹן:

כ"י • אַל-תִּירָא אֹתוֹ • (נדה סא) שְׁהִיָּה מֹשֶׁה יָרָא לְהִלָּחֵם, שְׁמָא תַעֲמִיד לוֹ זְכוּתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם, שְׁנֵאמַר (בראשית יד): "וַיָּבֹא הַפְּלִיט" – הוּא עֹג שֶׁפִּלַּט מִן הָרַפָּאִים שְׁהִכּוּ כְּדָרְלַעֲמֵר וְחֻבְרִיו בַּעֲשֻׁתָּרוֹת קַרְנִים, שְׁנֵאמַר (דברים ג): "רַק-עֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן נִשְׂאָר מֵיֵתֶר הָרַפָּאִים".

~ נקודות משיחות קודש ~

שְׁהִיָּה מֹשֶׁה יָרָא לְהִלָּחֵם (רש"י כא, לד) תִּבֵּת "מֹשֶׁה" נִרְאִיתָ כְּמִתְרַת. וַיֵּשׁ לִזְמַר, שֶׁבָּאָה לְהַדְגִּישׁ שָׂרָק מֹשֶׁה הִיָּה יָרָא. שָׁפֵן, כָּל יִשְׂרָאֵל, שָׂרָאוּ בַּעֲוֹג גֹּי בַּעַל קֹמָה, לֹא יָרָאוּ מִמֶּנּוּ, כִּי הָיוּ בְּטוֹחִים בְּכַח תַּפְלָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה. אֲבָל מֹשֶׁה, שָׂרָאָה בּוֹ אֶת זְכוּתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם, הִיָּה יָרָא שְׁמָא תַעֲמִיד לוֹ זְכוּת זו.

(לקוטי שיחות כרך ח עמ' 136)

(ה) וַיִּבּוּ אֹתוֹ וְאֶת-בָּנָיו וְאֶת-כָּל-עַמּוֹ עַד-בִּלְתִּי הַשְּׂאִירָלוֹ שָׂרִיד וַיִּירָשׁוּ אֶת-אַרְצוֹ:

כ"י • וַיִּבּוּ אֹתוֹ • מֹשֶׁה הִרְגֹּו, כְּדֹאִיתָא בְּבִרְכּוֹת' (דף נד) בְּהִרְוָאָה, עָקַר טוֹרָא בַּר תַּלְתָּא פְּרָסִי וְכו'.

כב (א) וַיִּסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּחֲנוּ בְּעַרְבֹת מוֹאָב מַעֲבַר לִירְדֵן יִרְחוֹ:

א וַנָּטְלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׂרוּ בְּמִשְׁרֵיָא דְּמוֹאָב מַעֲבָרָא לִירְדֵּנָא דִּירְחוֹ: ס ס ס

פ"ז פסוקים, למידב"א סימן. חסלת פרשת חוקת

פרשת בלק

כב (ב) וַיֵּרָא בָּלָק בֶּן־צֶפּוֹר אֶת כָּל־אֲשֶׁר־עָשָׂה יִשְׂרָאֵל לְאַמְרֵי:

ב וַיֵּרָא בָּלָק בֶּן צֶפּוֹר ית כל די עבד יִשְׂרָאֵל לְאַמְרֵי:

כס"ו וַיֵּרָא בָּלָק בֶּן־צֶפּוֹר אֶת כָּל־אֲשֶׁר־עָשָׂה יִשְׂרָאֵל לְאַמְרֵי. אמר: אלו שני מלכים שהיונו

בטוחים עליהם – לא עמדו בפניהם, אנו על־אחת־פמחה־וכמה! לפיכך: "ויגר מואב".

(ג) וַיֵּגֶר מוֹאָב מִפְּנֵי הָעָם מֵאֲדָ כִּי רַב־הוּא וַיִּקָּץ מוֹאָב מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל:

ג וַיֵּגֶר מוֹאָב מִפְּנֵי הָעָם מִן קָדָם עָמַד לַחֲדָא אַרִי סְגִי הוּא וַעֲקַת לְמוֹאָבָה מִן קָדָם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

כס"ז וַיֵּגֶר לְשׁוֹן מוֹרָא, כְּמוֹ (איד"ב יט): "גורו לָכֶם". וַיִּקָּץ מוֹאָב. קצו בתייהם (כמו "קצתי בתיי", והוא מקרא קצר).

(ד) וַיֹּאמֶר מוֹאָב אֶל־זִקְנֵי מִדְּיָן עֲתָה יִלְחָכוּ הַקְּהָל אֶת־כָּל־סִבְיַתֵּנוּ בְּלַחֲדָה הַשּׁוֹר אֶת יֶרֶק הַשָּׂדֶה וּבָלָק בֶּן־צֶפּוֹר מֶלֶךְ לְמוֹאָב בָּעֵת הַהוּא:

ד וַיֹּאמֶר מוֹאָב לְסָבִי מִדְּיָן קָצַן וְשִׁינִּיו קָהֵלָא ית כל סְחִרְנָנָא כְּמַא דְּמַלְחִיף תוֹרָא ית יוֹקָא דְּחִקְלָא וּבָלָק בֶּן צֶפּוֹר מֶלֶכָא לְמוֹאָב בְּעֵדְנָא הֵיכֵא:

כס"ח אֶל־זִקְנֵי מִדְּיָן. והלא מעולם היו שונאים זה את זה, שָׁנְאָמֶר (בראשית לו): "המכה את־מִדְּיָן בַּשָּׂדֶה מוֹאָב", שָׁבֵאוּ מִדְּיָן עַל מוֹאָב לְמַלְחָמָה? אֵלָּא מִירָאָתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ שְׁלוֹם בֵּינֵיהֶם. וּמָה רָאָה מוֹאָב לְטַל עֲצָה מִמִּדְּיָן? בֵּינָן שָׂרְאוּ אֶת יִשְׂרָאֵל נוֹצְחִים שְׁלֹא כְּמִנְהֶג הָעוֹלָם, אָמְרוּ: מִנְהִיגִם שֶׁל אֱלֹהִים

במִדְּיָן נִתְגַּדֵּל, נִשְׁאָל מֶהֱם מָה מִדְּתוֹ? אָמְרוּ לָהֶם: אֵין כַּחוּ אֵלָּא בְּפִי; אָמְרוּ: אָף אָנוּ נָבֹוא עֲלֵיהֶם בְּאֶדָם שְׂכַחוּ בְּפִיו. בְּלַחֲדָה הַשּׁוֹר • (במדבר רבה) כָּל מָה שֶׁהַשּׁוֹר מַלְחָף, אֵין בּוֹ סִמְנֵי בִּרְכָה. בָּעֵת הַהוּא • לֹא הָיָה רְאוּי לְמַלְכוּת; מִנְסִיבֵי מִדְּיָן הָיָה, וּבֵינָן שְׁמַת סִיחוּן, מִנְהוּ עֲלֵיהֶם לַצֶּרֶף שְׁעָה.

(ה) וַיִּשְׁלַח מְלָאכִים אֶל־בָּלָעַם בֶּן־בְּעוֹר פְּתוּרָה אֲשֶׁר עַל־הַנֶּהָר אֶרֶץ בְּנֵי־עַמּוֹ לְקֹרְאֵלָו לֵאמֹר הִנֵּה עִם יֵצֵא מִמִּצְרַיִם הִנֵּה כָּסֶה אֶת־עֵין הָאָרֶץ וְהוּא יֹשֵׁב מִמְּלִי:

ה וַיִּשְׁלַח אֲזַגְדִּין לְוֹת בָּלָעַם בֶּן בְּעוֹר לְפָתוֹר אֲרִם דְּעַל פֶּרֶת אֲרֵעַ בְּנֵי עַמָּה לְמִקְרֵי לָהּ לְמִימֶר הָא עָמַא נִפְק מִמִּצְרַיִם הָא חָפָא ית עֵין שְׁמִשָּׂא דְּאַרְעָא וְהוּא שְׂרִי מְלָקְבִּלִי:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

(ב) לְאַמְרֵי. בקמצות הלמ"ד והטעם לידוע שהוא סיחון ועוג ולא ה' במלכי כנען גדולים כאלה והעד אשר כגובה ארזים גבהו: תורה ג

(ג) וַיֵּגֶר מוֹאָב. כמו וַיֵּרָא וכן גורו לָכֶם: וַיִּקָּץ. כמו הפוף וכמוהו נעלה ביהודה ונקיצנה: תורה ד

(ה) פְּתוּרָה. כמו מצרימה אל פתור: ארץ בְּנֵי עַמּוֹ. והם ארמים וכן מפתור

כ"י פתורה • כשלתני הזה שהכל מריצין לו מעות, כף כל המלכים מריצין לו אגרותיהם. ולפי פשוטו של מקרא, כף שם המקום (שם). ארץ בני-עמו • (שם) של בלק. משם היה, וזה היה מתנבא ואמר לו: עתיד אתה למלך. ואם תאמר: מפני מה השרה הקדוש-ברוך-הוא שכנתו על עובד-כוכבים רשע? כדי שלא יהיה פתחון פה לאמות לומר: אלו היה לנו נביאים תזרנו למוטב! העמיד להם נביאים והם

פרצו גדר העולם, שבתחלה היו גדורים בעצירות, וזה נתן להם עצה להפקיר עצמן לזנות. לקרא-לו • (שם) הקריאה שלו היתה ולהנאתו, שהיה פוסק לו ממון הרבה. עם יצא ממצרים • ואם תאמר: מה מזיק? הנה כסה את-עין הארץ. סיחון ועוג, שהיו שומרים אותנו, עמדו עליהם והרגום. והוא ישוב ממלי • חסר כתיב, קרובים הם להכריתני, כמו (תהלים קיח): "כי אמילם".

(ו) ועתה לכה נא ארה-לי את-העם הזה פיעצום הוא ממני אולי אוכל נכה-בו ואגרשנו מן-הארץ כי ידעתי את אשר-תברך מברך ואשר תאר יואר:

ויקצו איתא כען לוט לי ית עמא הדין ארי תקיף הוא מני מאים אפל לאגחא בה קרב ואתרכנה מן ארעא ארי ידענא ית די תברך מברך ודי תלוט ליט:

כ"י נכה-בו • אני ועמי נכה בהם. דבר אחר: לשון משנה הוא (ב"מ קה ב), מנכה לו מן הדמים, לחסר מהם

מעט. כי ידעתי וגו' • על-ידי מלחמת סיחון, שעזרתו להכות את מואב.

(ז) וילכו זקני מואב וזקני מדין וקסמים בידם ויבאו אל-בלעם וידברו אליו דברי בלק:

וואלו סבי מואב וסבי מדין וקסמאי בידיהון ואתו לות בלעם ומלילו עמה פתגמי בלק:

כ"י וקסמים בידם • כל מיני קסמים, שלא יאמר: אין כלי תשמישי עמי. דבר אחר: (שם) קסם זה נטלו בידם זקני מדין; אמרו: אם יבא עמנו בפעם הזאת, יש בו ממש, ואם ידחנו — אין בו

תועלת. לפיכך, כשאמר להם "לינו פה הלילה", אמרו: אין בו תקנה! הניחוהו והלכו להם, שנאמר: "וישבו שרי-מואב עם-בלעם", אבל זקני מדין הלכו להם.

(ח) ויאמר אליהם לינו פה הלילה והשבתי אתכם דבר כאשר ידבר יהוה אלי וישבו שרי-מואב עם-בלעם:

וואמר להון ביתו הכא בלילא ואתב יתכון פתגמא כמא די מליל יי עמי ואוריכו וברכי מואב עם בלעם:

כ"י לינו פה הלילה • אין רוח הקדש שורה עליו אלא בלילה. וכן לכל נביאי אמות העולם; וכן לכן בחלום הלילה, שנאמר (בראשית לא): "ויבא אלהים אל-לכן הארמי בחלום הלילה". כאדם ההולך אל

פילגשו בהתבא. כאשר ידבר ה' אלי אם ימליכני ללכת עם בני אדם כמותכם אלף עמכם, שמה אין כבודו לתתי להלף אלא עם שרים גדולים מכם. וישבו • לשון עכבה.

אכן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

אדם נהנים ובדרך שבלעם הוא בלע כי זה ארמי ואם בעבור בעור אביו הנה בן אשורוש קודם אשורוש רק הם שנים: אשר על הנהר. פירוש ארם נהרים: עין הארץ. פירשתיו:

תורה ו

(ו) ארה לי. לשון צווי מפעלי הכפל בחסרון אות הכפל וכן קבה לי והנה קוב על משקל שמור וקבה לי בחסרון ה"א על דרך משקל שכב רכב צלח:

וראיית מבינך ולא אמר כלום רק הוא כמשמעו וספר הכתוב ששלח אל קוסם קוסמים כמזהו ועוד שלא יוכל להתעבב לאמר לא אמצא יום נבחר ושעה נבחרת ללכת ולקוב כי הם אנשי אומנותו והעד שפירושו כאשר הוא שאמר הכתוב בנימינו היה

הקסם: תורה ח

(ח) והשבתי אתכם דבר. אחר שתלינו: תורה ט

נכה בו. שם הפועל ואין טענה בעבור היותו בה"א כי הנה כמזהו לכלה הפשע: יואר. ה"י הנה הנעלם תחת הדגש שהוא תחת אות הכפל כמו על פמון יוסב ולא היה כמזהו מאותו בגין בעבור אות הגרון כמשפט:

תורה ו

(ז) זקני מואב. חכמים וקסמים בידם. אמר רבי שמואל הנגיד הספדי ו"ל שטעמו ודמי הקסמים

(ט) וַיִּבֹא אֱלֹהִים אֶל־בָּלָעַם וַיֹּאמֶר מִי הָאֲנָשִׁים
הָאֵלֶּה עִמָּךְ:
ט וַיֹּאמֶר מִימֶר מִן קֹדֶם יְיָ לֹת בָּלָעַם וַיֹּאמֶר
מִן גְּבִרְיָא הָאֵלֶּיךָ דְּעִמָּךְ:

וְיֹאמֶר בָּלָעַם אֶל־הָאֱלֹהִים בָּלָק בֶּן־צֶפֶר מֶלֶךְ
מוֹאָב שָׁלַח אֵלַי:
כא"י • מִי הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה עִמָּךְ • לְהַטְעוֹתוֹ בָּא; (ר"ל
יִשְׂרָאֵל דְּרַכִּי ה', צְדִיקִים יִלְכוּ בָם וּפּוֹשְׁעִים יִפְשְׁלוּ
בָם. פִּנְגַּת ה' יתְבַּרַךְ, שְׁאֵמֶר "מִי הָאֲנָשִׁים" הִיָּתָה
לְטוֹבָה, לְכַנֵּס עִמּוֹ בְּדָבָרִים, כְּמוֹ שֶׁפָּרַשׁ רַש"י בְּפִרְשֵׁת

כא"י • בָּלָק בֶּן־צֶפֶר וְגו' • אַף־עַל־פִּי שְׁאֵינִי חָשׁוּב בְּעֵינֶיךָ, חָשׁוּב אֲנִי בְּעֵינֵי הַמַּלְכִּים.
יא"י הִנֵּה הָעָם הֵיכָא מְמַצְרִים וַיְכַסּוּ אֶת־עֵינֵי הָאָרֶץ
עֲתָה לְכָה קִבֵּה־לִּי אֹתוֹ אוֹלִי אוֹכֵל לְהַלְחֵם בּוֹ
וְגִרְשָׁתִּיו:

כא"י • בָּלָק בֶּן־צֶפֶר וְגו' • אַף־עַל־פִּי שְׁאֵינִי חָשׁוּב בְּעֵינֶיךָ, חָשׁוּב אֲנִי בְּעֵינֵי הַמַּלְכִּים.

כא"י • בָּלָק בֶּן־צֶפֶר וְגו' • אַף־עַל־פִּי שְׁאֵינִי חָשׁוּב בְּעֵינֶיךָ, חָשׁוּב אֲנִי בְּעֵינֵי הַמַּלְכִּים.
כא"י • בָּלָק בֶּן־צֶפֶר וְגו' • אַף־עַל־פִּי שְׁאֵינִי חָשׁוּב בְּעֵינֶיךָ, חָשׁוּב אֲנִי בְּעֵינֵי הַמַּלְכִּים.

נקודות משיחות קודש ~

החלוק בשנאה בין בלעם לבלק

בנוגע למואב (ובלק) י"ל בפשטות, שלא ידעו את הצווי
ד"אל תצר את מואב", וחשבו שהסבה לכך שבגוי ישראל
אינם לוחמים עמהם הוא מפני סיחון ועוג ש"היו
בטוחים עליהם", ולכן לאחר ששמעו "את אשר עשה
ישראל לאמורי" שנצחו אותם, נתיארו מאד. אולם עדין
צריך עיון, הרי בלעם נביא היה וידע שהטעם שבגוי
ישראל לא נלחמו עמהם הוא מפני הצווי, ואם כן מדוע
לא ענה לבלק שאין לו ממה לפחד?

ולכן כתב רש"י ש"בלעם היה שונאם יותר מבלק", היינו
ששנאתו היתה מסוג אחר: שנאתו של בלק היתה תוצאה
מיצריותו שבגוי ישראל ילחמו עמו ויכבשו את ארצו,
מה שאין כן שנאתו של בלעם לבגוי ישראל היתה שנאה
עצמית בלי טעם, ולכן לא גלה בלעם לבלק שאין לו
ממה לפחד, כי חפש הוֹדְמָנוּת להזיק לישראל ולקללם.

(ע"פ לקו"ש חלק ל"ח עמ' 85 ואילך - מותר לקראת שבת)

הנה העם היצא ממצרים . . . אולי אוכל להלחם בו
וגרשתי:

וגרשתי - מן העולם, ובלק לא אמר אלא ואגרושנו מן
הארץ, איני מבקש אלא להסיעם מעלי, ובלעם היה
שונאם יותר מבלק (כב, יא. ובפרש"י). כמה ממפרשי
התורה הסבירו להיפך, שבאמירת "וגרשתי" התפנן
בלעם למעט בקללה - רק במקום זה, ובלק שאמר
"ואגרושנו מן הארץ" התפנן לגרשם מכל העולם.

וגיש לבאר הכרחו של רש"י לזה שבלעם שונאם יותר
מבלק, דהנה פחדו של בלק היה מכף שבגוי ישראל
ילחמו בו, וכפירוש רש"י על הפסוק "והוא יושב ממולי"
- "קרובים הם להכריתני", וצריך להבין, מדוע נתיארו
בלק מבגוי ישראל, ובלא נצטוו "אל תצר את מואב וגו'
וכפי שראה בלק בעצמו שהקיפו את ארץ מואב ולא באו
לגבולם, וכאשר לא נתן לבגוי ישראל רשות לעבר
בארצם, לא עשו עמהם מלחמה?

ט) וַיִּבֹא אֱלֹהִים. לכבוד ישראל כי
השם ידע דבר בעל פֶּעוֹר ואילו היה
בלעם מקלל אותם היו כל העולם
אומרים כי בעבור קללת בלעם באה
המגפה: מי האנשים האלה. פתחון
ותחלת דבור כמו אי הבל אחיד והנה

כ"י • קָבַח־לִי • (במדבר רבה) זו קָשָׁה מִ"אַרְה־לִי" שֶׁהוּא נֹקֵב וּמַפְרֵשׁ. וְגִרְשָׁתִּיו • (שם) מִן הָעוֹלָם. וּבָלָק לֹא

(יב) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־בָּלָעַם לֹא תִלְךָ עִמָּהֶם לֹא תֹאֵר אֶת־הָעָם כִּי בְרוּךְ הוּא:

כ"י • לֹא תִלְךָ עִמָּהֶם • (שם) אָמַר לוֹ: אִם כֵּן, אֶקְלָלִים בְּמִקְוָמִי. אָמַר לוֹ: "לֹא תֹאֵר אֶת־הָעָם!". אָמַר לוֹ: אִם כֵּן, אֶבְרַכֶּם. אָמַר לוֹ: אֵינֶם צָרִיכִים לְבִרְכָתְךָ,

~ יום חמישי י' תמוז ~

(יג) וַיָּקָם בָּלָעַם בַּבֹּקֶר וַיֹּאמֶר אֶל־שָׂרֵי בָלָק לָכֵן אֶל־אַרְצֵכֶם כִּי מֵאֵן יִהְיֶה לְתַתִּי לַהֲלֹךְ עִמָּכֶם:

כ"י • לַהֲלֹךְ עִמָּכֶם • אֵלָּא עִם שָׂרִים גְּדוֹלִים מִכֶּם; לְמַדְנֵי שְׂרוּחֵי גְבוּהָהּ, וְלֹא רָצָה לְגַלּוֹת שֶׁהוּא בִרְשׁוּתוֹ שֶׁל מָקוֹם, אֵלָּא בְלִשׁוֹן גְּסוּת, לְפִיכָף "וַיִּסָּף עוֹד בָּלָק".

(יד) וַיִּקְוֹמוּ שָׂרֵי מוֹאָב וַיָּבֹאוּ אֶל־בָּלָק וַיֹּאמְרוּ מֵאֵן בָּלָעַם הֵלֵךְ עִמָּנוּ:

(טו) וַיִּסָּף עוֹד בָּלָק שְׁלַח שָׂרִים רַבִּים וְנִכְבָּדִים מֵאֵלָּה:

(טז) וַיָּבֹאוּ אֶל־בָּלָעַם וַיֹּאמְרוּ לוֹ כֹּה אָמַר בָּלָק בֶּן־צְפּוֹר אֶל־נָא תִמְנַע מִהֲלֹךְ אֵלַי:

(יז) כִּי־כִבֵּד אֶכְבְּדְּךָ מֵאֵד וְכָל אֲשֶׁר־תֹּאמַר אֵלַי אֶעֱשֶׂה וּלְכֶה־נָּא קָבַח־לִי אֵת הָעָם הַזֶּה:

(יב) כִּי בְרוּךְ הוּא. הַשָּׁעַם כִּי לֹא תֻּכַּל לְקַלֵּל אוֹתוֹ כִּי אֲנִי בִרְכָתִיו: תורה יג

(יג) שָׂרֵי בָלָק. וְלֹא הִזְכִּיר זִקְנֵי מִדָּן כִּי בָלָק הוּא הָעִיקָר וְהוּא הַשּׁוֹלֵחַ אֵלָיו אָמַר ר' מֹשֶׁה הִכְהֵן הַסַּפְרָדִי וְ"ל כִּי אֵף עַל כִּי שְׂסִימָן הַפּוֹעֵל

(טו) רַבִּים. כְּמִשְׁמַעוֹ אוֹ גְּדוֹלִים כְּמוֹ עַל כָּל רַב בֵּיתוֹ קָרִית מְלֶךְ רַב וְהוּא דוֹר כִּי בֵּן תִּקְרָא קָרִית חֲנָה דוֹר: תורה טו

(יז) כִּי כִבֵּד אֶכְבְּדְּךָ. בְּמִמּוֹן: וְכָל אֲשֶׁר תֹּאמַר. שֵׁשׁ צוּרָךְ כִּדִּי שֶׁתִּקְלָלִים וְהָעֵד כִּי כִבֵּד אֶכְבְּדְּךָ כֵּן שֶׁאִמַּר בָּלָעַם

כִּי־יִד לֹא יִתְכַּן לְהִיחֹתוֹ כִּי אִם בְּנוֹ"ךְ כְּמוֹ הַלְהַרְגֵנִי לֹא יֹאמַר הַלְהַרְגֵנִי וְהִנֵּה שְׂכַח לְתַתִּי לַהֲלֹךְ עִמָּכֶם לֹא אָכָה יִבְמִי וְר' יוֹנָה הַמַּדְגֵּדֵק אָמַר כִּי הִי"ד נוֹסֵף וְאֵינֶנּוּ נִכּוֹן: תורה יד

(יד) וְטַעַם הָלֹךְ עִמָּנוּ. מִמִּקְוָמוֹ: תורה טו

שיעור יומי ליום חמישי י' תמוז ושנים מקרא ואחד תרגום - כב - פרשת חוקת-בלק
כ"י - כִּי-כִבֵּד אֶכְבְּדְּךָ מֵאֵד • (במדבר רבה) יוֹתֵר מִמָּה שֶׁהֵייתָ נוֹטֵל לְשַׁעֲבֹר (ר"ל בְּמִלְחָמַת סִיחוֹן) אֲנִי נוֹתֵן לְךָ.

(יח) וַיַּעַן בָּלָעַם וַיֹּאמֶר אֶל-עֲבָדֵי בָלָק אִם-יִתְּנוּ לִי בָלָק מִלֵּא בֵיתוֹ כֶּסֶף וְזָהָב לֹא אוֹכֵל לַעֲבֹד אֶת-פִּי יְהוָה אֱלֹהֵי לַעֲשׂוֹת קִטְנָה אוֹ גְדוֹלָה:

כ"י - מִלֵּא בֵיתוֹ כֶּסֶף וְזָהָב • לְמַדְנוּ, שֶׁנִּפְשׁוֹ רַחֲבָה וּמְחַמֵּד מִמּוֹן אַחֲרִים. אָמַר: רְאוּי לוֹ לִתֵּן לִי כָּל כֶּסֶף וְזָהָב שְׁלוֹ, שֶׁהָרִי צָרִיךְ לְשַׁכֵּר חִילוֹת רַבּוֹת, סֶפֶק נֹצֵחַ סֶפֶק אֵינוֹ נֹצֵחַ, וְאֲנִי וְדַאי נֹצֵחַ. לֹא אוֹכֵל

לַעֲבֹד • עַל-כִּרְחוֹ גִּלְהָ שֶׁהוּא בְּרִשׁוֹת אַחֲרִים, וְנִתְנָבֵא כָּאן, שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְבַטֵּל הַבְּרָכוֹת שֶׁנִּתְבָּרְכוּ הָאֲבוֹת מִפִּי הַשְּׂכִינָה.

(יט) וַעֲתָה שְׁבוּ נָא בְּזֶה גַם-אַתֶּם הַלֵּילָה וְאִדְעָה מַה-יִּסַּף יְהוָה דְּבַר עִמִּי:

כ"י - גַּם-אַתֶּם • פִּיּוֹ הִכְשִׁילוֹ: גַּם אַתֶּם סוֹפְכֶם לִילָף בִּפְחִי נֶפֶשׁ כְּרָאשׁוֹנִים. מַה-יִּסַּף • לֹא יִשְׁגָּה דְּבָרֵינוּ

יֵט וְכַעַן אוֹרִיכּוֹ כַּעַן הֵבֵא אֵף אֶתוֹן בְּלִילָיָה וְאִדְעָה מֵא יוֹסֵף יִי לְמַלְלָא עִמִּי:

(כ) וַיֵּבֵא אֱלֹהִים אֶל-בָּלָעַם לֵילָה וַיֹּאמֶר לוֹ אִם-לִקְרָא לְךָ בָּאוּ הָאֲנָשִׁים קוֹם לְךָ אִתָּם וְאִדְעָ אֶת-הַדְּבָר אֲשֶׁר-אֶדְבֵּר אֵלֶיךָ אֹתוֹ תַעֲשֶׂה:

כּוֹאֲתָא מִימֵר מִן קִדְּם יִי לְבָלָעַם בְּלִילָיָה וַאֲמַר לֵה אִם לְמַקְרִי לְךָ אֲתוּ גְבִרְיָא קוֹם אֵיל עֲמַהוֹן וּבְרִם יֵט פִּתְגָמָא דִּי אֲמַלֵּל עִמָּךְ יִתָּה תַעֲבֹד:

כ"י - אִם-לִקְרָא לְךָ • אִם הִקְרִיָּאָה שְׁלֹךְ וְסָבוֹר אִתָּה לִטֵּל עָלֶיָּה שְׂכָר, "קוֹם לְךָ אִתָּם". וְאִף • עַל-כִּרְחֹךְ

אֵת הַדְּבָר אֲשֶׁר אֶדְבֵּר אֵלֶיךָ אוֹתוֹ תַעֲשֶׂה, וְאִף-עַל-פִּי-כֵן "וַיִּלָּךְ בָּלָעַם", אָמַר: שָׂמָא אֶפְתָּנוּ וְיִתְרַצָּה.

(כא) וַיָּקָם בָּלָעַם בִּבְקָר וַיַּחֲבֹשׁ אֶת-אֹתָנוּ וַיִּלָּךְ עִם-שָׂרֵי מוֹאָב:

כּא וְקָם בָּלָעַם בְּצַפְרָא וּוְרִז יֵט אִתְגַּה וְאֵיל עִם רַבְרְבֵי מוֹאָב:

כ"י - וַיַּחֲבֹשׁ אֶת אֹתָנוּ • מִכָּאן, שֶׁהַשְּׂנָאָה מְקַלְקֶלֶת אֶת הַשּׁוֹרָה, שֶׁחֲבֹשׁ הוּא בַּעֲצָמוֹ. אָמַר הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא: רָשָׁע, כְּכֹר קִדְמָךְ אֲבִירָהּ אֲבִירָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית

(כב): "וַיִּשְׁכֶּם אֲבִירָהּ בִּבְקָר וַיַּחֲבֹשׁ אֶת-חֲמֹרֹ". עִם-שָׂרֵי מוֹאָב • (במדבר רבה) לְבוֹ כָּלְכֶם שְׁוָה.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

אם יתן לי בָּלָק מִלֵּא בֵיתוֹ כֶּסֶף וְזָהָב: תורה יח

(יח) מִלֵּא בֵיתוֹ. בֵּיתוֹ מִלֵּא וְכֵן מִלֵּא כָּל הָאֲרָץ כְּבוֹדוֹ כִּי רַבִּים טַעוּ שֶׁחֲשָׁבוּ כִּי כְבוֹד הַשֵּׁם הוּא מִלֵּא הָעוֹלָם כְּטַעַם לֵה' הָאֲרָץ וּמִלֹּאָה: קִטְנָה אוֹ גְדוֹלָה. תֹּאֵר הַשֵּׁם וַיִּחְסֹר מְקוֹם הַשֵּׁם וְכֵן וַעֲשִׂיר יַעֲנֶה עֲזוֹת וּמֵאֲכִלוּ בְּרִיאָה: תורה יט

(יט) בְּזֶה. בְּמָקוֹם הַזֶּה אָמַר הַגָּאוֹן

ו'ל אם יטעון טוען ויאמר אחר שאמר השם לא תלך עמָהּ אִיךָ אָמַר קוֹם לְךָ אִתָּם יֵשׁ לְהַשִּׁיב כִּי הַשֵּׁם לֹא רָצָה שִׁילָךְ עִם הָאֲנָשִׁים הָרָאשׁוֹנִים עַד שִׁיבֹאוּ שָׂרִים נְכָבְדִּים מֵהֶם וּלְפִי דַעְתִּי אֵין צוּרָךְ רַק טַעַמֹּ כְּטַעַם שֶׁלַח לְךָ אֲנָשִׁים כִּי הַשֵּׁם אָמַר לִישְׂרָאֵל עֲלֶה רֵשׁ וְהֵם לֹא הִתְקַיְּמוּ רַק אָמְרוּ נִשְׁלַחְהָ אֲנָשִׁים לְפָנֵינוּ אֹז שָׂאֵל מִשָּׁה אֵת הַשֵּׁם

וְאָמַר לוֹ שְׁלַח לְךָ אֲנָשִׁים וְאַחֲרֵי שֶׁאָמַר הַשֵּׁם לְבָלָעַם לֹא תֵאָדָר אֵת הָעָם צוּרָךְ הִנֵּה לוֹ לֹמֵר וְאִדְעָה מַה יוֹסֵף ה' דְּבַר רַק חֲשָׁב בְּלָבוֹ מִחֲשָׁבָה רָצָה וְהַשֵּׁם אָמַר לוֹ לְךָ עִם הָאֲנָשִׁים רַק הַשֵּׁם לְךָ שְׁלֹא תִדְבֹּר רַק מַה שֶׁאֹמַר לְךָ וְהָעַד עַל פְּרוּשֵׁי וַיִּתֵּר אֵף אֱלֹהִים כִּי הוֹלֵךְ הוּא: תורה כ

(כא) וַיַּחֲבֹשׁ. בְּצוּרֵי: תורה כב

~ נקודות משיחות קודש ~

אהבה מקלקלת את השויה

תחול".

ועל-דרך-זה בפעולת חבישת האתון בעצמו, היה בזה טעם נסתר (פי בלעם קוסם היה), לקטרג על עם ישראל, כי הנהגתו הבלתי מתאימה – "קלקול השויה" תזכיר את כל הנהגות בני ישראל במדבר שהיו שלא כראוי – "קלקול השויה", ועל-ידי-זה יגרם להפך האהבה חס-ושלום דהקב"ה לישראל.

ועל זה ענה לו הקב"ה "כבר קדמך אברהם אביהם" שהקטרוג על הנהגתם הבלתי רצויה דבני ישראל, אינו יכול לחול, כי הזכות של אברהם שהבש האתון בעצמו – שלא כדרך הרגיל, מצד גדל אהבתו לה" (אהבה מקלקלת השויה), מונעת את פעלת הקטרוג שעל-ידי מעשה בלעם.

(ע"פ לקו"ש חכ"ח עמ' 157 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

ויקם בלעם בבקר ויחבש את-אתנו

"ויחבש את אתנו" – מכאן שהשנאה מקלקלת את השויה, שהבש הוא בעצמו, אמר הקב"ה: רשע, כבר קדמך אברהם אביהם, שנאמר וישכם אברהם בבקר ויחבש את חמורו (כב, כא. ובפרש"י)

לכאורה תמוה: בלעם חבש בעצמו מצד השנאה לבני ישראל, וילצמם אברהם אבינו עשה זאת מצד רצונו לקים את צויו ה', ומהו שמשנה ביניהם, "כבר קדמך אברהם אביהם"?

ויש לומר הבאור בזה: בלעם נשפר על ידי בלק לקלל את ישראל, וגם בפאש ראה שהקב"ה אינו מניחו לקללם, אף-על-פי-כן "וילך בלעם" – כי חשב בלבו "שמה אפתנו ויתרצה" לקלל חס-ושלום את ישראל, או לקטרג על בני ישראל, ועל-דרך פרש"י להלן (כד, א) שאמר בלעם "אזכיר צוונותיהם, והקללה על הזכרת צוונותיהם

כב ויתקף רגזא דיי ארי אזל הוא ואתעמד מלאכא דיי בארשא לשטן לה והוא רכב על אתנה ותרין עולמוהי עמה:

(כב) ויתראף אלהים כיהולך הוא ויתיצב מלאך יהוה בדרך לשטן לו והוא רכב על-אתנו ושני נערי עמו:

ושני נערי עמו • מכאן לאדם חשוב היוצא לדרך, יוליך עמו שני אנשים לשמשו, וחוזרים ומשמשים זה את זה.

כ"י • כיהולך הוא • ראה שהדבר רע בעיני המקום ונתאזהר לילך. לשטן לו • (שם) מלאך של רחמים היה, והיה רוצה למנועו מלחטא, שלא יחטא ויאבד.

כג ויחזת אתנא ית מלאכא דיי מעמד בארשא ותרבה שליפא בידה וסטת אתנא מן ארשא ואזלת בתקלא ומחא בלעם ית אתנא לאסטייתה לארשא:

(כג) ותרא האתון את-מלאך יהוה נצב בדרך וחרבו שלופה בידו ותט האתון מן-הדרך ותלך בשדה ויך בלעם את-האתון להטותה הדרך:

אמנותו, שכלי וינן של אמות העולם בחרב, והוא בא עליהם בפיו, שהוא אמנות שלקם, אף אני אתפש את שלו ואבא עליו באמנותו. וכן היה סופו (במדבר לא): "ואת בלעם בן-בעור הרגו בחרב".

כ"י • ותרא האתון • והוא לא ראה; שנתן הקדוש-ברוך-הוא רשות לבהמה לראות יותר מן האדם, שמתוך שיש בו דעת, תסתר דעתו בשיראה מזיקין. וחרבו שלופה בידו • אמר: רשע זה הניח כלי

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברטוביץ

(כב) לשטן לו. כבר פירשתי בספר איוב כי השטן היה המלאך ודברי הגאון שהוא בן אדם לא מעלין ולא מורידין:

תורה כג

(כג) מן הדרך. הדרך והלכה בשדה שאין שם דרך: להטותה הדרך. דרך קצרה והטעם אל הדרך: תורה כד

(כד) וַיַּעֲמֹד מִלֵּאנֵי יְהוָה בְּמִשְׁעוֹל הַכֹּהֲנִים גִּדְר מִזֶּה
וַגִּדְר מִזֶּה:

כ"ד - בְּמִשְׁעוֹל • כְּתִרְגוּמוֹ: "בְּשָׁבִיל". וְכֵן (מ"א כ):
"אִם יִשְׁפֹּק עֶפְר שׁוּמְרוֹן לִשְׁעָלִים" – עֶפְר הַנִּדְבָק
בְּכַפּוֹת הַרְגָּלִים בְּהַלּוּכָן. וְכֵן (ישעיה כ): "מִי מִדָּד בְּשַׁעְלוֹ

(כה) וַתֵּרָא הָאֵתוֹן אֶת־מִלְאָנֵי יְהוָה וַתִּלְחַץ אֶל־הַקִּיר
וַתִּלְחַץ אֶת־הַגֹּל בִּלְעָם אֶל־הַקִּיר וַיֹּסֶף לְהַכְתִּיהָ:
כ"ה - וַתֵּרָא הָאֵתוֹן • הִיא עֲצָמָה • וַתִּלְחַץ • אֶת אַחֲרִים, אֶת־רֹגֶל בִּלְעָם.

(כו) וַיֹּסֶף מִלְאָנֵי יְהוָה עֲבוֹר וַיַּעֲמֹד בְּמָקוֹם צֹר אֲשֶׁר
אֵין־דֶּרֶךְ לְנִטּוֹת יָמִין וּשְׂמֹאל:

כ"ו - וַיֹּסֶף מִלְאָנֵי־ה' עֲבוֹר • לַעֲבֹר עוֹד לִפְנֵי הַלֵּךְ,
לְהִיטֹת לִפְנֵי בְּמָקוֹם אַחֵר, כְּמוֹ (בראשית לב): "וְהוּא עֹבֵר

(כז) וַתֵּרָא הָאֵתוֹן אֶת־מִלְאָנֵי יְהוָה וַתִּרְבֹּץ תַּחַת
בִּלְעָם וַיַּחֲרִיף אֶת־בִּלְעָם וַיִּדֹּף אֶת־הָאֵתוֹן בַּמָּקָל:

(כח) וַיִּפְתַּח יְהוָה אֶת־פִּי הָאֵתוֹן וַתֹּאמֶר לְבִלְעָם
מִה־עֲשִׂיתִי לָךְ כִּי הִכִּיתָנִי זֶה שְׁלֹשׁ רִגְלִים:

כ"ח - זֶה שְׁלֹשׁ רִגְלִים • רָמַז לוֹ: אֵתָה מִבְּקֶשׁ לַעֲקֹר אֵמָה הַחוֹגֶגֶת שְׁלֹשׁ רִגְלִים בַּשָּׁנָה.

אכן עזרא על התורה - מהדורות בלום, אברמוביץ

אֶל הַמְקוּלָל יִחָשְׁבוּ הָרוּאִים
וְהַשּׁוֹמְעִים הַנִּמְצָאִים כִּי בַעֲבוּר קָלְתוּ
בָּאָה הָרָעָה וְהָעֵד שְׁדָבֵר בְּמִרְמָה עִם
שָׂרֵי בָלַק וְזֶה טַעַם לֹא אוֹכֵל לַעֲבוֹר
אֶת פִּי ה' אֱלֹהֵי כִי אֵין וְכוּלֹת בְּנוֹצֵר
לְשׁוֹנוֹת מַעֲשֵׂה הַיּוֹצֵר אוֹ גִּזְרֹתוֹ וְהַסּוֹד
כִּי הַחֶלֶק לֹא יִשְׁנֶה הַחֶלֶק רַק גִּזְרֹת
הַכֹּל תִּשְׁנֶה גִּזְרֵת הַחֶלֶק וְלֹא אוֹכֵל
לְגִלּוֹת זֶה הַסּוֹד כִּי עֲמוֹק הוּא וְהַיָּשָׁר
כִּי הָאֵתוֹן דִּבְרָה וְאִם תִּבִּין סוֹד מִלְאָכִי
אֲבָרְקֶם גַּם יַעֲקֹב אֲזַ תִּבִּין הָאֵמָת:
וְטַעַם בַּמָּקָל. כִּי בַתְּחִלָּה וּבִשְׁנִית הִכָּה
אוֹתָה בַּעֲץ אוֹ בָּעוֹר: רִגְלִים.
פִּירִשְׁתִּיר: תוֹרָה כֵּט

הוֹצִרְכּוּ לְהוֹצִיא הַדְּבָרִים מִמִּשְׁמָעֵם כִּי
אָמְרוּ שֶׁהֵשֵׁם לֹא יִחַדֵּשׁ אוֹת בַּעוֹלָם
לְשׁוֹנוֹת הַמִּנְהָג שֶׁבָּרָא רַק לְהַצְדִּיק
נִבְיָאוֹ וְלֹא אָמְרוּ אֵמָת כִּי הִנֵּה חֲנֻנִיָּה
מִיִּשְׂרָאֵל וְעִזְרִיָּה נַעֲשֶׂה לָהֶם אוֹת וְלֹא
הָיוּ נִבְיָאִים וְיֵשׁ מֵהֶם אוֹמְרִים כִּי בִלְעָם
נִבְיָא הָיָה וְהָאֵמָת כִּי נִבְּוֶאתָ הִיָּתָה
בַּעֲבוּר כְּבוֹד יִשְׂרָאֵל כִּי קוֹסֵם הָיָה וְכֵן
קָרָא הַכְּתוּב וְיֵשׁ אוֹמְרִים כִּי הָיָה יוֹדֵעַ
דַּעַת עֲלִיוֹנִים לְקַבֵּל כָּחֵם לְמִטָּה
בְּצוּרוֹת וְזֶה טַעַם וְאֲשֶׁר תֹּאמַר יוֹאֵר
וְהַנִּכּוֹן בַּעֲצֵנִי כִי הָיָה יוֹדֵעַ מִזְלוֹת וּבִכְעַת
רְאוּתוֹ בַּמִּזְלָל שֶׁל שׁוּם אָדָם שֶׁהִגִּיעַ עַת
רַעְתּוֹ הָיָה מְקַלֵּל אוֹתוֹ וּבָבָא הָרָעָה

(כד) בְּמִשְׁעוֹל הַכֹּהֲנִים. פִּירוּשׁוֹ כִּפִּי
מְקוּמוֹ בְּדִבְרֵי הַמִּתְרַגֵּם אֲרָמִית כִּי אֵין
רִיעַ לוֹ: תוֹרָה כה
(כה) וַתִּלְחַץ אֶל הַקִּיר. הִיא לְחֻצָּה
עֲצָמָה: אֶל הַקִּיר. הוּא הַגִּדְר: וַיֹּסֶף
לְהַכְתִּיהָ. כִּי כָבֵד הָכָה אוֹתָהּ בְּנִטּוֹתָהּ
אֶל הַשָּׂדֶה: תוֹרָה כו
(כח) וַיִּפְתַּח ה'. אַחֲז"ל שִׁי' דְּבָרִים
נִכְרָאוּ בַּעֲרֵב שֶׁבֶת בֵּין הַשְּׂמֻשׁוֹת וּלְפִי
דַּעַמִּי שֶׁהַטַּעַם שֶׁגִּזַּר הַשֵּׁם לְחַדֵּשׁ
בְּאוֹתוֹת הָאֵלֶּה שֶׁהֵם חוּץ לַתּוֹלְדוֹת
וַיֹּאמֶר הַגָּאוֹן כִּי לֹא דִבְרָה הָאֵתוֹן וְרַב
שְׂמוּאֵל בֶּן חֲפְנִי תִפְסוּ וְרַב שְׂמוּאֵל
הַסְּפָרְדִּי בַּעַל הַשִּׁירִים חָשַׁב לְהַצִּיל
הַנִּתְפָּס וְדַע כִּי אֲנִשִּׁי שְׁקוּל הַדַּעַת

(כט) וַיֹּאמֶר בִּלְעָם לְאֶתּוֹן בִּי לֹא יִשְׁחָרֵב בְּיָדִי כִּי עֲתָה הִרְגֵּיתִי:
 כט וַיֹּאמֶר בִּלְעָם לְאֶתּוֹן אֲרִי חִיָּתָהּ בִּי אֵלֹ
 פֹּה אֵת חֲרָבָהּ בְּיָדִי אֲרִי כִּי קָטַלְתִּי:
 בְּיָדִי כִּי עֲתָה הִרְגֵּיתִי:

כ"י - הַתַּעֲלָלָה • פְּתָרְגוּמוֹ: לְשׁוֹן גִּנְאִי וּבְזִיוֹן. לֹא
 יִשְׁחָרֵב בְּיָדִי • גְּנוּת גְּדוּלָּה הִיָּה לֹא דָּבָר זֶה בְּעֵינַי
 הַשָּׂרִים: זֶה הוֹלֵךְ לְהַרְגֵּ אִמָּה שְׁלֵמָה בְּפִי – וּלְאֶתּוֹן
 זֶה צָרִיף לְכָלִי זֵין.

(ל) וַתֹּאמֶר הָאֶתּוֹן אֶל־בִּלְעָם הֲלוֹא אֲנֹכִי אֶתְנֶךָ
 אֲשֶׁר־רָכַבְתָּ עָלַי מֵעוֹדְךָ עַד־הַיּוֹם הַזֶּה הִהִסְכֵּן
 הַסִּפְנֵתִי לַעֲשׂוֹת לְךָ כֹּה וַיֹּאמֶר לֹא:
 ל וַתֹּאמֶר אֶתְנָה לְבִלְעָם הֲלֹא אֲנִי אֶתְנֶךָ דִּי
 רָכַבְתָּ עָלַי מִדְּאִיתְךָ עַד יוֹמָא הַדִּין הַמִּילָה
 אֲלִיכָנָה לְמַעַבְדָּ לְךָ בְּדִין וַיֹּאמֶר לֹא:
 הַסִּפְנֵתִי לַעֲשׂוֹת לְךָ כֹּה וַיֹּאמֶר לֹא:

כ"י - הִהִסְכֵּן הַסִּפְנֵתִי • פְּתָרְגוּמוֹ, וְכֵן (אִיּוֹב כב): "הֲלֹאֶל
 יִסְכֵּן־גִּבְרִי". וּרְבוּתֵינוּ דְּרָשׁוּ מִקְרָא זֶה בְּגִמְרָא: אָמְרוּ
 לִיָּה: מֵאִי טַעְמָא לֹא רָכַבְתָּ אֶסּוּסִיא? אָמַר לְהוֹן:
 בְּרִטְיָבָה שְׂדָאִי לִיָּה כֹה כְּדֹאִיתָא בְּמַסְכַּת עֲבוּדָה־זָרָה
 (דף ד) •

(לא) וַיִּגַּל יְהוָה אֶת־עֵינַי בִּלְעָם וַיֵּרָא אֶת־מַלְאָךְ
 יְהוָה נֹצֵב בַּדֶּרֶךְ וַחֲרָבוֹ שְׁלֵפָה בְּיָדוֹ וַיִּקְדּוּ וַיִּשְׁתַּחֲוּ
 לָאֲפִיו:
 לא וַיִּגַּל יְהוָה אֶת־עֵינַי בִּלְעָם וַיֵּרָא אֶת־מַלְאָךְ
 יְהוָה נֹצֵב בַּדֶּרֶךְ וַחֲרָבוֹ שְׁלֵפָה בְּיָדוֹ וַיִּקְדּוּ וַיִּשְׁתַּחֲוּ
 לָאֲפִיו:

(לב) וַיֹּאמֶר אֵלָיו מַלְאָךְ יְהוָה עַל־מָה הִפִּיתָ אֶת־
 אֶתְנֶךָ זֶה שְׁלוֹשׁ רִגְלִים הִנֵּה אֲנֹכִי יֹצֵאתִי לְשָׂטָן
 כִּי־יִרְט הַדֶּרֶךְ לְנִגְדִי:
 לב וַיֹּאמֶר לֵה מַלְאָךְ יְהוָה עַל־מָה הִפִּיתָ אֶת־
 אֶתְנֶךָ דִּנָּן תִּלַּת זְמַנִּין הָא אֲנִי נִפְקִית
 לְמַסְטָן אֲרִי גָלִי קְדָמִי דְּאֶת רַעִי לְמַזַּל
 בְּאַרְחָא לְקַבְלִי:
 כִּי־יִרְט הַדֶּרֶךְ לְנִגְדִי:

כ"י - כִּי־יִרְט הַדֶּרֶךְ לְנִגְדִי • רְבוּתֵינוּ חֲכָמֵי הַמִּשְׁנָה
 (שִׁבְתָּה קח) דְּרָשׁוּהוּ נוֹטְרִיקוֹן: קִרְאָה, רִאָּתָה, נִטְתָּה,
 בְּשִׁבְלִי שֶׁהַדֶּרֶךְ לְנִגְדִי, כְּלוּמַר: לְקַנְאֵתִי וּלְהַקְנִיטֵנִי.
 וּלְפִי מִשְׁמַעוֹ: כִּי חֲרַד הַדֶּרֶךְ לְנִגְדִי – לְשׁוֹן "רִטְט"
 – כִּי רִאִיתִי בַּעַל הַדֶּרֶךְ שֶׁחֲרַד וּמָהֵר הַדֶּרֶךְ, שֶׁהוּא
 לְכַעֲסִי וּלְהַמְרוֹתִי, וּמִקְרָא קֶצֶר הוּא, כְּמוֹ (ש"ב יג):
 "וּתְכַל דָּוִד". לִישָׁנָא אַחֲרֵינָא: "יִרְט" לְשׁוֹן רִצּוֹן,
 וְכֵן (אִיּוֹב טו) "וְעַל־יְדֵי רָשָׁעִים יִרְטֵנִי" – מִפְּנֵס וּמִנְחָם
 אוֹתוֹ עַל־יְדֵי רָשָׁעִים, שְׂאִינָן אֵלָא מִקְנִיטִים.

(לג) וַתִּרְאֵנִי הָאֶתּוֹן וַתֵּט לִפְנָי זֶה שְׁלֹשׁ רִגְלִים אוֹלִי
 נִטְתָּה מִפְּנֵי כִי עֲתָה גַם־אֶתְכָּה הִרְגֵּיתִי וְאוֹתָהּ
 הַחִייתִי:
 לג וַתִּרְאֵנִי הָאֶתּוֹן וַתֵּט לִפְנָי זֶה שְׁלֹשׁ רִגְלִים אוֹלִי
 נִטְתָּה מִפְּנֵי כִי עֲתָה גַם־אֶתְכָּה הִרְגֵּיתִי וְאוֹתָהּ
 הַחִייתִי:

כ"י - אוֹלִי נִטְתָּה • כְּמוֹ "לוֹלָא", פְּעָמִים שׁ"אוֹלִי"
 מִשְׁמַשׁ בְּלִשׁוֹן "לוֹלָא". גַּם־אֶתְכָּה הִרְגֵּיתִי • חֲרִי זֶה
 מִקְרָא מִסְרָס, וְהוּא כְּמוֹ: "גַּם הִרְגֵּיתִי אוֹתָךְ", כְּלוּמַר,
 לֹא הִעֲפָכָה בְּלִבְךָ קְרִיאָתְךָ עַל־יְדֵי, כִּי גַם הִתְרִיגָּה.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

(כט) הַתַּעֲלָלָה. פִּירְשְׁתִּיו: תוֹרָה ל
 (ל) מֵעוֹדְךָ. הַטַּעַם מִיּוֹם שֶׁרָכַבְתָּ:
 הִהִסְכֵּן הַסִּפְנֵתִי. הַהֲגָל הַרְגֵּלִיתִי
 וְהַטַּעַם הַכֹּף הִיָּה חֲקִי הַסִּפֵּן נָא עִמּוֹ
 וְשֵׁלָם: תוֹרָה לֹא
 (לא) וַיִּגַּל ה'. כְּנַעַר אֲלִישַׁע שֶׁהוֹסִיף
 בְּמִאֹר עֵינָיו אוֹ הִפָּהוּ תַּחֲלָה בְּסַנּוּרִים:
 וַיִּשְׁתַּחֲוּ לָאֲפִיו. פִּירְשְׁתִּיו: תוֹרָה לֹב
 (לב) כִּי יִרְט. הַטַּעַם עֲוֹת וְכֵן עַל
 יְדֵי רָשָׁעִים יִרְטֵנִי שֶׁהוּא מִן רִטָּה
 שְׂאִילוֹ הִיָּה מִן יִרְט הִיָּה רָאוּי לְהִיּוֹת
 כְּמוֹ יַעֲזָנִי וְאֵם הֵם שְׂנֵי שָׂרִים
 וְכְמוֹהוּ מַעֲלִי צִדְקָה יַעֲזָנִי שֶׁהוּא עַל
 מִשְׁקָל אֲשֶׁר יַעֲזָנִי כְּמוֹ עוֹטָה אוֹר:
 תוֹרָה לֹב
 (לג) וַתִּרְאֵנִי הָאֶתּוֹן. בְּקִמְצָה גְּדוֹל תַּחַת
 קֶטֶן שֶׁהִיָּה רָאוּי לְהִיּוֹת וַתִּרְאֵנִי וְרַבִּים
 כֵּן אוֹלִי יַחֲחֵק לְטַעְמִים רַבִּים וּפָה

בלעם בתוכחתה ולא יכול להשיב; שחם המקום על כבוד הבריות. וכן (ויקרא ט): "ואת הבהמה תהרגו", וכן (שם): "והרגת את האשה ואת הבהמה".

לד ואמר בלעם למלאכה דיי חבית ארי לא ידעית די את מעמד לקדמותי בארחה וכען אם ביש בעיניך אתוב לי:

ואותה החייתי • (במ"ד) ועתה מפני שדברה והוכיחתיך ולא יכלת לעמד בתוכחתה, כמו שכתוב: "ויאמר לא" – הרגתיה, שלא יאמרו: זו היא שסלקה את

(לד) ויאמר בלעם אל-מלאך יהוה חטאתי כי לא ידעתי כי אתה נצב לראיתי בדרך ועתה אס-רע בעיניך אשובה לי:

צוני ללכת, ואתה מלאך מבטל את דברי! למוד הוא בכך, שאומר דבר ומלאך מחזירו. אמר לאברהם (בראשית כב): "קח-נא את-בנך וגו'" ועל-ידי מלאך בטל את דברו, אף אני, אם רע בעיניך צריך אני לשוב.

כש"כ כי לא ידעתי • גם זה גנותו, ועל-פירו הודה; שהוא היה משתבח שידע דעת עליון, ופיו העיד "לא ידעתי". אם-רע בעיניך אשובה לי • להתריס נגד המקום, היא תשובה זו. אמר לו: הוא בעצמו

לד ואמר מלאכה דיי לבלעם אזל עם גבריא ולחוד ית פתגמא די אמלל עמך יתה תמלל ואזל בלעם עם רבירבי בלק:

(לה) ויאמר מלאך יהוה אל-בלעם לך עם-האנשים ואפם את-הדבר אשר-אדבר אליך אתו תדבר וילך בלעם עם-שרי בלק:

עמהם וסופך להאבד מן העולם. עם-שרי בלק. שמח לקללם כמותם.

כש"כ לך עם-האנשים • (במ"ד) בדרך שאדם רוצה לילך, בה מוליכין אותו. ואפס • על-פירוש את הדבר אשר אדבר וגו'. לך עם-האנשים • כי חלקך

לוישמע בלק ארי אתא בלעם ונפק לקדמותה לקריתא דמואב די על תחום ארנון די בסטר תחומא:

(לו) וישמע בלק כי בא בלעם ויצא לקראתו אל-עיר מואב אשר על-גבול ארנון אשר בקצה הגבול:

כש"כ וישמע בלק • שלח שלוחים לבשרו. אל-עיר מואב • (במדבר רבה) אל מטרופולין שלו, עיר החשובה שלו, לומר: ראה מה אלו מבקשים לעקר!.

לד ואמר בלק לבלעם הלא משלח שלחית לותך למקרי לך למא לא אתיתא לותי הקושטא הויתא אמר לית אנא יכיל ליקריתך:

(לז) ויאמר בלק אל-בלעם הלא שלח שלחתי אליך לקרא-לך למא לא הלכת אלי האמנם לא אוכל בפדך:

כש"כ האמנם לא אוכל בפדך • נתנבא, שסופו לצאת מעמו בקלון.

לד ואמר בלעם לבלק הא אתיתי לותך פען המיכל יכלנא למללא מדעם פתגמא דישווי יי בפומי יתה אמלל:

(לח) ויאמר בלעם אל-בלק הנה-באתי אליך עתה היכל אוכל דבר מאומה הדבר אשר ישים אלהים בפני אתו אדבר:

אכן עזרא על התורה - מהדורות בלום, אברמוביץ

כמו רק וכן אפס כי לא יהיה בך אכיון אפס כי עז העם: תורה לו (לז) למא לא הלכת. כמו באת בעבור מלת אלי וכן מלת ויסר באשר פירשתיו: תורה לו

כן אדם בראותו המלאך ימות והעד ותנצל נפשי ודבר מנוח לעד אף כי הבהמה שאין לה שום שותפות עם רוח המלאך ככן אדם: תורה לו (לה) עם האנשים. האלה: ואפס.

הוא כמו לולי ומלת גם לעד שמתה האתון אחר שדברה: ואותה החייתי. דרך קצרה וכן הטעם באשר הרגתיה הרגתיה או הרגתיה לדרך ואותה החייתי: וטעם ואותה החייתי. כי

~ יום שישי י"א תמוז ~

(לט) וַיִּלֶךְ בַּלֶּעָם עִם־בָּלָק וַיָּבֹאוּ קִרְיַת חֲצוֹת: לטוּאֵזֶל בַּלֶּעָם עִם בָּלָק וַאֲתוּ לִקְרִית מַחֲזוּהִי:

כס"י◀ קִרְיַת חֲצוֹת • עִיר מְלֵאָה שְׁוָקִים, אֲנָשִׁים, נָשִׁים וְטָף בְּחֻצוֹתֶיהָ, לומר: רָאָה וְרַחֵם שְׁלֹא יַעֲקְרוּ אֶלּוּ.

(מ) וַיִּזְבַּח בָּלָק בָּקָר וַצֹּאֵן וַיִּשְׁלַח לְבַלֶּעָם וּלְשָׂרָיו אֲשֶׁר אִתּוֹ:

מ וּנְכֹסֶס בָּלָק תּוֹרִין וְעַן וַיִּשְׁלַח לְבַלֶּעָם וּלְרַבְרָבָא דִּי עַמָּה:

כס"י◀ בָּקָר וַצֹּאֵן • (שס) דְּבָר מַעֲט, בָּקָר אֶחָד וַצֹּאֵן אֶחָד בְּלָבָד.

(מא) וַיְהִי בַּבֶּקֶר וַיִּקַּח בָּלָק אֶת־בַּלֶּעָם וַיַּעֲלֵהוּ בְּמֹת בַּעַל וַיֵּרָא מִשֵּׁם קִצָּה הָעָם:

מא וַהֲוָה בַּצִּפְרָא וּדְבַר בָּלָק יֵת בַּלֶּעָם וַאֲסַקְהָ לְרַמַּת דְּחִלְתָּהּ וַחֲזָא מִתַּמֶּן קִצָּת מִן עַמָּא:

כס"י◀ בְּמֹת בַּעַל • כְּתַרְגוּמוֹ: "לְרַמַּת דְּחִלְתָּהּ" – שֵׁם עֲבוּדַת אֱלִילִים.

כג (א) וַיֹּאמֶר בַּלֶּעָם אֶל־בָּלָק בְּנֵה־לִי בֹזֶה שְׁבַעַה מִזְבְּחֹת וְהִכֵּן לִי בֹזֶה שְׁבַעַה פָּרִים וְשְׁבַעַה אֵילִים:

א וַאֲמַר בַּלֶּעָם לְבָלָק בְּנֵה לִי הֵכָא שְׁבַעַה מִדְּבַחִין וַאֲחַקֵּן לִי הֵכָא שְׁבַעַה תּוֹרִין וְשְׁבַעַה דְּכָרִין:

(ב) וַיַּעַשׂ בָּלָק כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר בַּלֶּעָם וַיַּעַל בָּלָק וּבַלֶּעָם פֶּר וָאֵיל בַּמִּזְבֵּחַ:

ב וַעֲבַד בָּלָק כְּמָא דִּי מַלִּיל בַּלֶּעָם וַאֲסַק בָּלָק וּבַלֶּעָם תּוֹר וּדְבַר עַל כָּל מִדְּבַחָא:

(ג) וַיֹּאמֶר בַּלֶּעָם לְבָלָק הֲתִיצֵב עַל־עֲלֹתָךְ וְאֵלֶכָה אוֹלִי יִקְרָה יְהוָה לִקְרָאתִי וּדְבַר מַה־יִּרְאֵנִי וְהִנֵּנִתִּי לָךְ וַיִּלָּךְ שְׁפִי:

ג וַאֲמַר בַּלֶּעָם לְבָלָק אַתְעַתֵּד עַל עֲלֹתָךְ וְאֵיִיחָךְ מָאִים יַעֲרַע מִימַר מִן קֳדָם יְיָ לְקַדְמוּתִי וּפְתַגְמָא דִּיחֻזּוֹנִי וְאַחֲוִי לָךְ וַאֲזֹל יַחֲיִידִי:

כס"י◀ אוֹלִי יִקְרָה ה' לִקְרָאתִי • אֵינוֹ רָגִיל לְדַבֵּר עִמִּי בַּיּוֹם. וַיִּלָּךְ שְׁפִי • כְּתַרְגוּמוֹ: יַחֲיִידִי, לְשׁוֹן שְׁפִי וְשִׁקְט, שְׁאִין עֲמוֹ אֶלָּא שְׁתִּיקָה.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

לט) קִרְיַת חֲצוֹת. שֵׁם מְדִינָה: תּוֹרָה מ
(מא) בְּמֹת בַּעַל. הוּא בַּעֲלֵי בְּמֹת אֲרֻנוֹן: וַיֵּרָא מִשֵּׁם קִצָּה הָעָם. כִּי הֵם חֹגְגִים לְאַרְבַּע רֻחוֹת הַשָּׁמַיִם: תּוֹרָה א
(א) שְׁבַעַה מִזְבְּחוֹת. יֵשׁ סוּדוֹת עֲמוּקִים לֹא יִבְיָנוּם כִּי אִם מְתֵי מִסְפָּר וְשְׁבִיעִי בְּיָמִים וּבְחֻדָּשִׁים וּבְשָׁנִים וְשְׁבַעַה כְּבָשִׂי הַעוֹלָה וְשְׁבַעַה הַזָּאֹת גַּם אֲמַר הַשֵּׁם לְאִיּוֹב קָחוּ לָכֶם שְׁבַעַה פָּרִים וְשְׁבַעַה אֵילִים וּבַתַּת שָׁלֹם לְשָׁלֹם
מגזרת ושפו עצמותיו והנכון בעיניי שהוא מגזרת קול על שפיים וימצא כיו"ד גם בא"ל"ף כמלת פתאים והשעם שהלך אל שפי ותחסר מלת אל כמו ויבא ירושלים וכן נסעו העם חצרות ורבים בן והנה הוא מנחש בלכתו כי בן כתוב ולא הלך כפעם בפעם לקראת נחשים והנה גם פה רמזתי לך סוד תתום: תורה ד
אז תתחדש רוח בינה והמשפיל יבין: תורה ב
(ב) פֶּר וָאֵיל בַּמִּזְבֵּחַ. בְּכָל מִזְבֵּחַ וְהִיא דְּרָךְ קִצְרָה כְּאִילוֹ אֲמַר בַּמִּזְבֵּחַ הָאֶחָד מִכָּל הַמִּזְבְּחוֹת: תורה ג
(ג) יִקְרָה. מִגְזֵרַת לִקְרָאתִי: וּדְבַר. סְמוּךְ אֶל מַה: וַיִּלָּךְ שְׁפִי. דְּבָרִי הַמִּתְרַגֵּם אֲרָמִית יְדוּעִים שֶׁהוּא לְבָדוּ וְהֵנָּה שְׁפִי לְבָדוּ גַם הוּא בְּלִי אַח וְאַחֲרִים אֲמָרוּ כִּי הוּא כְּמוֹ נִקְאָה לְכָב

(ד) וַיִּקְרָא אֱלֹהִים אֶל-בִּלְעָם וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֶת-שִׁבְעַת הַמִּזְבְּחֹת עֲרֹכְתִי וְאַעֲלֶה פָּר וְאִיל בַּמִּזְבֵּחַ:

ד וַיַּעַרְע מִימֶר מִן קֶדֶם יְיָ לְזֹת בִּלְעָם וַאֲמַר לָהּ יְת שִׁבְעָא מִדְּבַחִין סְדִירִית וְאַסְקִית תּוֹר וְדָבַר עַל כָּל מִדְּבָחָא:

כ"י • וַיִּקְרָא לְשׁוֹן עֲרָא, לְשׁוֹן גְּנָא, לְשׁוֹן טְמָאָת קָרִי, כְּלוּמַר בְּקִשִּׁי וּבִבְרִיּוֹן, וְלֹא הָיָה נִגְלָה אֵלָיו בְּיוֹם אֵלָא בְּשִׁבְלִי לְהִרְאוֹת חֲבָתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל. אֶת-שִׁבְעַת הַמִּזְבְּחֹת • "שִׁבְעָה מִזְבְּחֹת עֲרֹכְתִי" אֵין קְתִיב כָּאֵן, אֵלָא "אֶת-שִׁבְעַת הַמִּזְבְּחֹת". אָמַר לְפָנָיו: אֲבוּתִיהֶם שֶׁל אֱלוֹ בְּנוֹ לְפָנָיו שִׁבְעָה מִזְבְּחוֹת, וְאָנִי עֲרֹכְתִי כְּנִגְדִּי כֵּלָן. אֲבָרְהָם בְּנֵה אֲרִבְעָה (בראשית יב):

"וַיִּבֶן שֵׁם מִזְבֵּחַ לַה' הַנִּרְאָה אֵלָיו" (שם): "וַיַּעֲתֵק מִשֵּׁם הַהָרָה וְגו'" (שם יא): "וַיֹּאֲהֵל אֲבָרָם וְגו'", וְאַחַד בְּהֵר הַמִּזְבֵּחַ (שם כב). וַיִּצְחָק בְּנֵה אָחָד (שם כז): "וַיִּבֶן שֵׁם מִזְבֵּחַ וְגו'", וַיִּכְרוּ שֵׁם עֲבָדֵי יִצְחָק בָּאֵר. וַיַּעֲקֹב בְּנֵה שְׁתֵּים: אָחָד בְּשֵׁם (שם לג) וְאַחַד בְּבֵית אֵל (שם לה). וְאַעֲלֶה פָּר וְאִיל בַּמִּזְבֵּחַ • וְאַבְרָהָם לֹא הֶעֱלָה אֵלָא אִיל אָחָד.

(ה) וַיֵּשֶׁם יְהוָה דָּבָר בְּפִי בִלְעָם וַיֹּאמֶר שׁוּב אֶל-בִּלְק וְכֹה תִדְבֹּר:

ה וְשׁוּי יְיָ פְתָגְמָא בְּפוּמָא דְּבִלְעָם וַאֲמַר תּוֹב לְזֹת בִּלְק וְכִדִּין תְּמַלֵּל:

(ו) וַיָּשָׁב אֵלָיו וְהִנֵּה נֹצֵב עַל-עֲלֹתוֹ הוּא וְכָל-שָׂרָיו מוֹאָב:

ו וְתֵב לְזֹתָהּ וְהָא מַעֲמֵד עַל עֲלֹתָהּ הוּא וְכָל רַבְרָבֵי מוֹאָב:

(ז) וַיֵּשֶׂא מִשְׁלוֹ וַיֹּאמֶר מִן-אֲרָם יִנְחֲנִי בִלְק מִלֶּדֶּה מוֹאָב מִהַרְרֵי-קָדֶם לְכֹה אֶרְהֶלִי יַעֲקֹב וּלְכֹה זַעֲמָה יִשְׂרָאֵל:

ז וַיִּנְטֵל מִתְּלָהּ וַאֲמַר מִן אֲרָם דְּבַרְנִי בִלְק מִלְּקָא דְּמוֹאָב מִטּוּרֵי מִדְיָנָא אֵיתָא לוֹט לִי יַעֲקֹב וְאֵיתָא תִרְדֵּי לִי יִשְׂרָאֵל:

כ"י • אֶרְהֶלִי יַעֲקֹב וּלְכֹה זַעֲמָה יִשְׂרָאֵל • בְּשָׁנֵי שְׁמוֹתֵיהֶם אָמַר לוֹ לְקַלְלָם – שָׁמָּה אָחָד מֵהֶם אֵינוֹ מְבַהֵק.

(ח) מָה אָקֹב לֹא קִבָּה אֵל וּמָה אֲזַעֵם לֹא זַעֵם יְהוָה:

ח מָה אֲלוּטָה דְּלֹא לִטְיָה אֵל וּמָה אֲתִרְכָּה דְּלֹא תִרְכָּה יְיָ:

כ"י • מָה אָקֹב לֹא קִבָּה אֵל • (כמ"ד) כְּשֶׁהָיוּ רְאוּיִים לְהִתְקַלֵּל לֹא נִתְקַלְלוּ, כְּשֶׁהָיוּ אֲבִיהֶם אֶת עֲוֹנָם: "כִּי בְּאָפֶם הִרְגוּ אִישׁ", לֹא קָלַל אֵלָא אָפֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית מט): "אֲרוּר אָפֶם". כְּשֶׁנִּכְנַס אֲבִיהֶם בְּמִרְמָה אֲצִל אֲבִיו הָיָה רְאוּי לְהִתְקַלֵּל, מָה נֶאֱמַר שָׁם? (שם כז): "גַּם-בְּרוּךְ יְהוָה". בְּמִבְרָכִים נֶאֱמַר (דברים כז): "אֵלֶּה יַעֲמְדוּ לְבִרְךָ אֶת-הָעָם". בְּמִקְלָלִים לֹא נֶאֱמַר "וְאֵלֶּה יַעֲמְדוּ לְקַלֵּל אֶת הָעָם", אֵלָא (שם) "וְאֵלֶּה יַעֲמְדוּ עַל הַקְּלָלָה" – לֹא רָצָה לְהַזְכִּיר עֲלֵיהֶם שֵׁם קְלָלָה. לֹא זַעֵם ה' • (ברכות י) אֲנִי אֵין כָּחִי אֵלָא שְׁאֲנִי יוֹדֵעַ לְכוֹן

אכן עזרא על התורה - מהדורות בלום, אברמוביץ

(ד) וְאַעֲלֶה פָּר וְאִיל בַּמִּזְבֵּחַ. בְּצוּרֵי: תוֹרָה ה

(ז) וַיֵּשֶׂא מִשְׁלוֹ וַיֹּאמֶר. הַמִּשְׁלָּה הוּא כִּי מִרְאשׁ צוּרִים אֲרָאנוּ: מִהַרְרֵי קָדֶם. מִזְרַח: לְכֹה אֶרְהֶ לִי יַעֲקֹב. תַּחֲסֹר מֵלֵת וְאָמַר וּבִשְׂרֵי הַשִּׁירִים כְּמוֹהוּ רַבִּים וְהִיא הִרְךָ קֶצֶרָה: זַעֲמָה יִשְׂרָאֵל. הַטֶּעַם כְּפֹל בְּמִשְׁפָּט שֶׁהוּא דִּרְךָ לְדַבֵּר טֵעַם אָחָד בְּמִלּוֹת מְשׁוּנוֹ וַיִּשְׁנֶנּוּהוּ לְחֻזֵּק וְהִזִּיתָה רְאוּיָה מֵלֵת זַעֲמָה לְהִיזִיתָה עַל מִשְׁקַל זִכְרָה לִי אֵלֶּהי רַק כְּאֲשֶׁר נִפְתַּח הַעֵיִן בְּעִבּוּר הִיזִיתוּ מִן הַגִּרּוֹן הָיָה בִּינוֹ וּבִין הַעֵיִן חוֹל"ם פִּתַּח קִמְץ חֲסֹף: תוֹרָה ח

(ח) מָה אָקֹב לֹא קִבָּה אֵל. כְּטֵעַם קְלָלָה וְהִזִּיתָה פִּתַּח וְיִי כֹה"א אֶהְיֶה וְכֵן ה"א כִּי פִרְעָה אֶהְיֶה וְהַמִּלָּה מִפְּעֻלֵי הַכֶּפֶל וְהַשְׁלָמָה קִבְּבוּ כְּמוֹ סָבְבוּ וְאֵם הִיא מִלָּה זָרָה: וּמָה אֲזַעֵם לֹא זַעֵם ה'. מְגִזְרֵת זַעֵם וְהַטֶּעַם כְּפֹל: תוֹרָה ט

"עמי זכרנא מה-יען וגו' ומה-ענה אותו בלעם וגו' למען דעת צדקות ה'".

השעה שהקדוש-ברוך-הוא פועם בזה, והוא לא פועם כל הימים הללו שבאתי אליך. וזהו שנאמר (מכה ו):

(ט) כִּי־מֵרָאשׁ צָרִים אֲרָאֲנוּ וּמִגְבָּעוֹת אֲשׁוּרָנוּ הֵן־עַם לְבָדָד יִשְׁכֵּן וּבָגוֹים לֹא יִתְחַשֵּׁב:

ט ארי מריש טוריא חזיתה ומרמקא סכיתה
הא עמא בלחודיהון עתידין דיחסנון עלמא
ובעממא לא יתדנון גמירא:

האמות עובדי גילולים, שנאמר (ירמיה ל): "כי אעשה כלה בכל הגוים וגו'" – אינן נמנין עם השאר. דבר אחר: כשהן שמחין אין אמה שמחה עמם, שנאמר (דברים לב): "ה' בדרך ינחננו". וכשהאמות עובדי גילולים בטובה, הם אוכלין עם כל אחד ואחד ואין עולה להם מן החשבון, וזהו "ובגוים לא יתחשב".

כ"י כִּי־מֵרָאשׁ צָרִים אֲרָאֲנוּ. אני מסתכל בראשיתם ובתחלת שרשיהם ואני רואה אותם מיסדים וחזקים בצורים וגבעות הללו, על-ידי אבות ואמהות. הן-עם לבדד ישכון. הוא אשר זכו לו אבותיו – לשכון בדרך, בתרגומו. ובגוים לא יתחשב. בתרגומו: לא יהיו נעשין כלה עם שאר

~ נקודות משיחות קודש ~

מצינו בדבריו משל. לכן מפרש, שהמשל הוא במלים הללו: "צורים" ו"גבעות" משל הם לחזק ותקף של ישראל.

(לקוטי שיחות כח עמ' 170)

אני מסתכל בראשיתם ובתחלת שרשיהם (רש"י כג, ט) יש לשאל, מדוע מוציא את הכתוב מפשוטו – בלעם עמד אז על הר גבוה ומשם ראה את ישראל. ויש לומר, שהקשה לו: נאמר לעיל "וישא משלו ויאמר", ולא

(י) מִי מָנָה עֶפְרַיִם יַעֲקֹב וּמִסְפָּר אֶת־רִבְעֵי יִשְׂרָאֵל תְּמַת נַפְשֵׁי מוֹת יִשְׂרָאֵל וְתִהְיֶי אַחֲרִיתִי בָמָהוּ:

ימן ייכול לממני דעדיקא דבית יעקב
דאמר עליהון יסגון כעפרא דארעא או
חדא מארבע משריתא דישראל תמות נפשי
מותא דקשיטוהי ויהי סופי כותהון:

(ויקרא יט): "לא תזרע פלאים", אפר פרה ועפר סוטה וכיוצא בהם. ומספר את-רבע ישראל, רביעיותיהן, זרע היוצא מן התשמיש שלהם. תמות נפשי מות ישרים. שבהם.

כ"י מִי מָנָה עֶפְרַיִם יַעֲקֹב וגו'. בתרגומו: דעדיקא דבית יעקב וכו' מארבע משריתא, ארבעה הגלים. דבר אחר: "עפר יעקב" – אין חשבון במצות שהם מקימין בעפר (דברים כב): "לא תחרוש בשור ובחמור",

~ נקודות משיחות קודש ~

מצלתם של ישראל לעצמת אמות העולם: לבני נח יש רק שבע מצות, ולישראל יש לפחות שמונה בעפר בלבד.

(לקוטי שיחות לח עמ' 96)

וכיוצא בהם (רש"י כג, י) יש לומר, שבתוכות אלו מתפנן רש"י לארבע מצות נוספות: אסור חרישה בשבת ובשמטה, אסור זריעה בשבת ובשמטה, כסוי דם בעפר, ו"עפר אחר יקח וטח את הבית". ובלעם מתאר בכך את

(י) מִי מָנָה. והתימה שלא יתחשב עם הגוים והם עם רב כחול שיתכן שלא יתחשב המעט: עפר יעקב. הטעם שהוא רב בעפר הארץ: ומספר את רבע ישראל. דגל ישראל. דגל אחד כטעם אפס קצחו תראה וכלו

מהעליונים כי ראה בחקתמו שתעמוד זאת האומה לבד' ולא תתערב עם אחרות מתגברת עליה לעזוב תורתה כאשר עשו כל האומות: ובגוים לא יתחשב. אפרשנו בפסוק יצב גבולות עמים: תורה י

(ט) כִּי מֵרָאשׁ צוּרִים אֲרָאֲנוּ. כי על השפי היה והוא גבוה והעד על השפי שהוא כפשוטי ולא הלך כפעם בפעם לקראת נחשים וישת אל המדבר פניו ולא אל שפי גם יתכן להיות מראש צורים משל לגזרות הוירדות

יֹאמַר פֶּלֶק לְבַלְעֵם מָה עֲבַדְתָּ לִי לְמִילֹט
סִנְאִי דְּבִרְתִּיךָ וְהֵא בִּרְכָא מְבֹרַכַת לְהוֹן:

יב־וְאַתָּב וְאָמַר הָלֹא יֵת דִּישׁוּי יִי בְּפוּמִי יִתָּה
אָטֶר לְמַלְלָא :

יג ואמר לה בלל איתא כען עמי לאתר
אחרון ותחזנה מתמן לחוד קצתה תחזי
וכלה לא תחזי ותלוטה לי מתמן :

רש"י ◀ וְקָבְנוּ-לִי • לְשׁוֹן צְרוּרִי: קָלִילָהּ לִי.

יִדְבָּרָה לַחֲקֹל סְכוּתָא לְרִישׁ רַמְתָּא וּבְנָא
שִׁבְעָא מְדַבְּחִין וְאַסָּק תּוֹר וּדְכַר עַל כָּל
מְדַבְּחָא :

וּבְיִשְׂרָאֵל מָשָׁם, שָׁשָׁם מֵת מֹשֶׁה. כְּסָבוֹר
עָלֵיהֶם הִקְלָלָהּ, וְזוֹ הִיא הַפְּרָצָה שְׁאֵנִי
רוֹאֶה.

טו וַאֲמַר לְבָלֶק אֶתְעַתֵּד הָכָא עַל עֲלֹתְךָ וְאַנָּא
אֶתְמַטִּי עַד כָּא :

יִשְׂרָאֵל אֶקְרָה כֹּה • מֵאֵת הַקָּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא • אֶקְרָה • לְשׁוֹן אֲתַפְעֵל.

טווערע מימר מן קדם יי לבלעם ושווי
פתגמא בפומיה ואמר תוב לות פלק וכדין
תמלל:

מִלֵּה זָרָה וּלְפִי הַדְּקוּק כִּי הַצּוּי
כְּעֵתִיד זָאִין בִּינֵיהֶם רַק הַסִּימָן יִרְדְּפֵהוּ
יִרְדְּפֵנוּ יִרְדְּפֵהוּ אוֹיֵב יִרְדְּפוּ וּבָאָה זֶה
הַמִּלָּה מוֹרֶכֶת עִם נו"ן וּבְחוּל"ם
וּלְפִי דַעַת רַבִּי יְהוֹנָתָן הַמְדַּקְדֵּק
הָרֵאשׁוֹן שֶׁהוּא מִן שׁוֹרֵשׁ קִבֵּן א"כ
לֹא יִתְכַּן לְהִיּוֹתָהּ צוּי כִּי יִמָּצֵא בֶּן
מִהַבְנֵן הַקָּל אוֹלֵי תַהֲיָה שֵׁם הַפּוֹעֵל
עַל מִשְׁקָל וּמִשְׁמְרוּ אֶת הַשְּׁבוּעָה:

תורה יד

צָפַר יַעֲקֹב הִמָּת נַפְשִׁי מוֹת יִשְׂרָאֵל
אִם כֵּן מִה טַעַם וּמִסִּפָּר אֶת רוֹבֵעַ
יִשְׂרָאֵל וּלְפִי דַעַת רַבִּים שִׁפְּרוּשׁוֹ כְּמוֹ
אֲרָחִי וְרוֹבְעִי יִרְיֶת שֶׁהוּא כְּעֵנֶן רַבְצִי
וּיִפְרָשׁוּ צִפּוֹר יַעֲקֹב עַל צֶת נִסְעוֹ מִשְׁפֹּט
הַלְשׁוֹן לְהַקְדִּים שֵׁם הַפּוֹעֵל בְּלִשׁוֹן
עֶבֶר וְעֵתִיד וּבְצֻוֵּי הַדָּבָר הַפּוֹקֵחַ וְיֵשׁ
מִלּוֹת יָרוֹת כְּמוֹ בְּרִכַּת בְּרָךְ וּבֹא בֹא
(וְשִׁטָּר וְצִבּוֹר): תורה יא

(יג) אַפֿס קאַהו. רַק קאַהו: וַקבֿנו.

לו הַקְדוּשָׁה בְּרוּךְ הוּא רֶסֶן וְחֶפֶז בְּפִי, כְּאַדָּם הַפּוֹקֵס
בְּחֶמֶה בְּחֶפֶז לְהוֹלִיכָה אֶל אֲשֶׁר יִרְצֶה, אָמַר לוֹ:
עַל-כִּרְחֹף תִּשׁוּב אֶל בָּלֶק.

כ"י • וַיֵּשֶׁם דָּבָר בְּפִי • ומה היא השימה הזאת?
ומה חסר המקרא באמרו: "שוב אל-בלק וכה
תדבר"? אלא כשהיה שומע שאינו נרצה לקלל,
אמר: מה אני חוזר אצל בלק לצערו? (סנהדרין ק"ח) ונתן

י' וַאֲמַת לִוְיָהּ וְהוּא מַעֲתֵד עַל עֲלִיתָהּ
וּבְרַבֵּי מוֹאָב עֲמָה וְאָמַר לָהּ בָּלֶק מָא מְלִיל
י':

(י) וַיָּבֹא אֵלָיו וְהָנֹן נָצַב עַל-עֲלִיתוֹ וְשָׂרֵי מוֹאָב אִתּוֹ
וַיֹּאמֶר לוֹ בָּלֶק מַה-דְּבַר יְהוָה:

מקצתם ולא נשארו אלא מקצתם. מה-דבר ה' •
(במ"ד) לשון צחוק הוא זה, כלומר: אינך ברשותך.

כ"י • וְשָׂרֵי מוֹאָב אִתּוֹ • ולמעלה הוא אומר: "וכל-
שרי מואב"? פינן שראו שאין בו תקנה, הלכו להם

יח וְנָטַל מִתּוֹכָהּ וְאָמַר קוּם בָּלֶק וְשִׁמְעָה אֲצִית
לְמִימְרֵי בֶרֶךְ צַפֵּר:

(יח) וַיֵּשֶׁא מִשְׁלוֹ וַיֹּאמֶר קוּם בָּלֶק וְשִׁמְעָה
עֲדִי בְּנֹן צַפֵּר:

מקרא הוא זה, כמו (תהלים קד): "חִיָּתוֹ יַעֲר", (בראשית א)
:"וְחִיָּתוֹ-אֶרֶץ", (תהלים קיד): "לְמַעַנִּינוּ מִיָּם".

כ"י • קוּם בָּלֶק • פינן שראו מצחק בו, נתפנן
לצערו: עמד על רגליו, אינך רשאי לישוב, ואני
שלוח אליך בשליחותי של מקום. בנו צפר • לשון

יט לֹא כְּמִלִּי בְּנִי אֲנִישָׁא מִימֵר אֱלֹהָא בְּנִי
אֲנִישָׁא אֲמַרִּין וּמְבַדִּין וְאִף לֹא פְּעוּבְדִּי בְּנִי
כְּשָׂרָא דִּי אַנּוּן גְּזִרִין לְמַעַבְדַּ וְתִיבִין
וּמִתְמַלְכִּין דְּהוּא אָמַר וְעַבְדִּי וְכָל מִימְרָה
מִתְקַנִּים:

(יט) לֹא אִישׁ אֶל וַיְכַבֵּב וּבְנֵי-אָדָם וַיִּתְנַחֲם
אָמַר וְלֹא יַעֲשֶׂה וְדָבָר וְלֹא יְקִימֶנָּה:

במדבר? • ההוא אומר וגו' • כלשון תמה, ותרגומו:
"ותיבין ומתמלכין" – חוזרים ונמלכין לחזר בהם.

כ"י • לֹא אִישׁ אֶל וְגו' • כבר נשבע להם להביאם
ולהורישם ארץ שבעה אמות, ואפה סבור להמיתם

כ הָא בְּרַבִּין קַבְלִית וְאַבְרָהָמָה לִישְׁרָאֵל וְלֹא
אָתָּב בְּרַבְתִּי מִנָּה:

(כ) הִנֵּה בָרֶךְ לְקַחְתִּי וּבְרַךְ וְלֹא אֲשִׁיבֶנָּה:

הגזל ואומר: אל תירא כי לא תענש, שלום יהיה
לך – מרגיז הוא להקדוש-ברוך-הוא. ואין לומר
ברוך שם דבר, שאם-כן היה נקוד בפתח קטן (ר"ל:
סגול תחת הרי"ש) וטעמו למעלה, אבל לפי שהוא
פעל, הוא נקוד קמץ קטן (צירי) וטעמו למטה.

כ"י • הִנֵּה בָרֶךְ לְקַחְתִּי • אפה שואלני "מה-דבר
הז"? קבלתי ממנו לברך אותם. (ס"א: "ברך" כמו
"לברך"). וברך ולא אשיבנה • הוא ברוך אותם,
ואני לא אשיב את ברכתו. וברך • כמו וברך, וכן
הוא גזרת רי"ש, כמו (תהלים עד): "אויב חרף", כמו
חרף. וכן (שם ע): "ובוצע ברך", המהלל ומברך את

כא אַסְתַּפְּלִית לִית פְּלַחִי גְּלוּלִין בְּדָבִית יַעֲקֹב
וְאִף לֹא עֲבָדִי לֵאוֹת שְׁקֵר בִּישְׂרָאֵל מִימְרָא
דִּי אֱלֹהֵהוֹן בְּסַעֲדָהוֹן וּשְׂכִינַת מְלָכֵהוֹן
בִּינְיָהוֹן:

(כא) לֹא-הִבִּיט אֶן בִּיעֲקֹב וְלֹא-רָאָה עֵמַל בִּישְׂרָאֵל
יְהוָה אֱלֹהֵיו עֲמֹו וּתְרוּעַת מְלֶךְ בּוֹ:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

כמו שם: וברך. פועל עבר והשעם
והשם ברוך ברכה ולא אשיבנה:
תורה כא

וקבנו לי משם וברך אמר לא קבה
אל: תורה יט
(יט) אמר ולא יעשה. אמרו: ודבר.

(כא) לא הביט און. לפי דעת כי
מזאת המלה למד בלק לשלוח נשי

דברה: תורה כ
(כ) הנה ברוך לקחתי. שם הפועל

(יח) וישא משלו. הוא כתועפת ראם
כלביא יקום: האזינה עדי. מגזרת
עד וכן לא שבתם עדי והשעם כפול.
רי"ו בנו בעור נוסף כמו למענינו מים:
וטעם לא איש אל. בעבור שאמר

עָמַל וְכַעַס תְּבִיט", לְפִי שֶׁהַעֲבָרָה הִיא עָמַל לְפָנֶי
הַמֶּקוֹם. ה' אֱלֹהֵיו עִמּוֹ. אֶפְלוּ מִכְעִסִּין וּמִמָּרִים
לְפָנָיו, אֵינּוּ זֶה מִתּוֹכָן. וְתִרְעַת מֶלֶךְ בּוֹ. לְשׁוֹן חֲבֵה
וְרַעוּת, כְּמוֹ (שְׁמוּאֵל ב טו): "רַעַת דָּוִד" אוֹהֵב דָּוִד, (שׁוֹפְטִים
טו): "וַיִּתְּנָה לְמַרְעֹהוּ". וְכֵן תִּרְגָּם אוֹנְקֵלוֹס: וְשָׁכִינָת
מִלְכָּהוֹן בִּיגִיָּהוֹן.

כב אֵלֶּה דְּאִפְקִינֵי מִמַּצְרִים תִּקְפֹּא וְיוֹמָא
דִּילָה:

וְאָמַר אָנִי שֶׁהוּא לְשׁוֹן (בְּרַאשִׁית א): "וְעוֹף יְעוֹפֵף",
הַמְעוֹפֵף בְּרוּם וְגִבָּה, וְתִקְף רַב הוּא זֶה. תּוֹעֲפֹת
רָאִם • עֲפִיפַת גִּבָּה. דְּבַר אַחֵר: "תּוֹעֲפֹת רָאִם". תִּקְף
רָאִמִּים. וְאָמְרוּ רַבּוּתֵינוּ: (גִּיטִין סח) אֵלּוּ הַשְּׂדִים.

כג אֲרִי לֹא נִחְשָׂא צֶדֶן דִּיטֵיב לְדְבִית יַעֲקֹב
וְאִף לֹא קִסְמִיא רְצֵן בְּרַבּוּת בֵּית יִשְׂרָאֵל
כַּעֲדֵן יִתְאַמֵּר לִיעֲקֹב וְלִישְׂרָאֵל מַה עֲבַד
אֱלֹהֵא:

לְשׁוֹן עֲתִיד, אֵלֶּה לְשׁוֹן הֵנָּה: אֵינּוּ צְרִיכִים לְמִנְחַשׁ
וְקוֹסֶם, כִּי בְּכָל עֵת שֶׁצָּרִיד לְהֶאֱמֹר לִיעֲקֹב וְלִישְׂרָאֵל
מַה פָּעַל הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא וּמַה גִּזְרֹתָיו בְּמִרוֹם,
אֵינּוּ מִנְחָשִׁים וְקוֹסְמִים, אֵלֶּה נִמְסָר לָהֶם עַל-פִּי
נְבִיאֵיהֶם מַה הִיא גִּזְרַת הַמֶּקוֹם, אוֹ אוֹרִים וְחֻמִּים
מַגִּידִים לָהֶם. וְאוֹנְקֵלוֹס לֹא תִרְגָּם בֶּן.

כ"י • לֹא-הִבִּיט אֲנִי בִיעֲקֹב וְגו' • כְּתִרְגוּמוֹ. דְּבַר
אַחֵר: אַחֲרֵי פְשׁוּטוֹ הוּא נִדְרָשׁ מִדְרָשׁ נֶאֱחָה. לֹא
הִבִּיט • הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא "אֲנִי" שֶׁבִיעֲקֹב, שֶׁשָּׁשָׁה
עוֹבְרִין עַל דְּבָרָיו אֵינּוּ מִדְקָדֵק אַחֲרֵיהֶם לְהַתְּבוּנָה
בְּאֻנוּיֹת שְׁלֵהֶם וּבְעָמָלָן, שֶׁהֵן עוֹבְרִים עַל דָּתוֹ. עָמַל •
לְשׁוֹן עֲבָרָה, כְּמוֹ (שִׁם ט): "הִרָּה עָמַל", (שִׁם ט): "כִּי אֶתָּה

(כב) אֵל מוֹצִיאֵם מִמַּצְרִים כְּתוּעַפֹת רָאִם לוֹ:

כ"י • אֵל מוֹצִיאֵם מִמַּצְרִים • אֶתָּה אִמְרַת: "הִנֵּה עַם
יֵצֵא מִמַּצְרִים", לֹא יֵצֵא מִעַצְמוֹ, אֲלֵא הָאֱלֹהִים
הוֹצִיאֵם. כְּתוּעַפֹת רָאִם לוֹ • כְּתִקְף רוּם וְגִבָּה שָׁלוֹ.
וְכֵן (אִיּוֹב כב): "וְכִסְפָּךְ תּוֹעֲפֹת" – לְשׁוֹן מַעֲזוֹ הַמָּה.

(כג) כִּי לֹא-נִחַשׁ בִּיעֲקֹב וְלֹא-קִסֵּם בִּישְׂרָאֵל כְּעַת
וְאָמַר לִיעֲקֹב וְלִישְׂרָאֵל מַה-פָּעַל אֵל:

כ"י • כִּי לֹא-נִחַשׁ בִּיעֲקֹב • כִּי רְאוּיִים הֵם לְכַרְכָּה,
שֶׁאִין בָּהֶם מִנְחָשִׁים וְקוֹסְמִים. כְּעַת יֹאמֵר לִיעֲקֹב
וְגו' • עוֹד עֲתִיד לִהְיוֹת עַת כְּעַת הַזֹּאת, אֲשֶׁר תִּגְלֶה
חֲבֶתֶן לַעֲיֵן כָּל, שֶׁהֵן יוֹשְׁבֵינִי לְפָנָיו וְלוֹמְדִים תּוֹרָה
מִפִּיו וּמַחֲצִתֵּן לְפָנָיו מִמֶּלֶךְ הַשְּׁרָת, וְהֵם יִשְׁאָלוּ
לָהֶם: מַה פָּעַל אֵל, וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר (יִשְׁעִיָּה ל): "וְהָיוּ עֵינֶיךָ
רְאוּת אֶת-מוֹרִיד". דְּבַר אַחֵר: "יֹאמֵר לִיעֲקֹב" – אֵינּוּ

~ נקודות משיחות קודש ~

מובן אפוא, שֶׁמִּבְחִינָתוֹ יִשְׁנָה חֲשִׁבוֹת מִיְחָדָת בְּכָף
שִׁישְׂרָאֵל הֵם לְמַעֲלָה מִמֶּלֶךְ הַשְּׁרָת.

(לקוטי שיחות יח עמ' 266)

וּמַחֲצִתֵּן לְפָנָיו מִמַּחֲצִיט מֶלֶךְ הַשְּׁרָת (רש"י כג, רש"י
פֶּרֶשׁ לְעִיל (וִיקְרָא א, א) שֶׁמֶלֶךְ הַשְּׁרָת מִשְׁתַּמְשִׁין בְּלְשׁוֹן
"וִיקְרָא", וְלֹא בְּנִבְיָא הָאֱמֻנָה נֶאֱמַר לְשׁוֹן "וִיקְרָא", לְשׁוֹן
אַרְעִי וְטַמְאָה. וְהֵינּוּ, שֶׁבִּלְעָם הָיָה לְמִשָּׁה מִמֶּלֶךְ הַשְּׁרָת.

אכן עורא על התורה - מהדורות בלום, אברטוביץ

מוֹאֵב בְּמַחֲנֶה יִשְׂרָאֵל וְהִטְעַם כִּי אֵין
הַשֵּׁם בְּכֵן אֲדָם שִׁתְּנָחֶם כִּי לֹא רָאָה
אֲנִי בִּישְׂרָאֵל וְהִנֵּה אִם יִהְיֶה בָּהֶם אֲנִי
לֹא יָקוּם דְּבַר הַשֵּׁם כִּי כָּל דְּבָרָיו הֵם
עַל תְּנַאי רַק בְּמִקּוֹם שְׂבוּעָה וְכֵן הִנְבִּיא
אוֹמֵר רַגַע אֲדַבֵּר וְזֶה טַעַם בְּדָבַר
בְּלָעַם: וְלֹא רָאָה עָמַל. הַטַּעַם כְּפֹל
וְהוּא אַחֲרֵי הָאֲנִי וְהִטְעַם מַה יָּבִיא
הָאָדָם לְעָמַל בְּסוּף אֲנִי. וְהִנֵּה כָּל עַת

שֶׁלֹּא הִבִּיט אֲנִי בִיעֲקֹב הַשֵּׁם עִמּוֹ:
וְתִרְעַת מֶלֶךְ בּוֹ. בְּמַחֲנֶה יִשְׂרָאֵל וְזֶה
וְתִקְפָתָם תִּרְעָה: תּוֹרָה כב
(כב) אֵל מוֹצִיאֵם מִמַּצְרִים. וְזֶה הַשֵּׁם
שֶׁהָיָה עִמּוֹ הוּא תִקְיָה וְהִרָּאָה אוֹתוֹת
בְּמַצְרִים: כְּתוּעַפֹת. כְּמוֹ קִרְנֵי רָאִם
וּפִירוּשׁ תּוֹעֲפֹת תּוֹקֵף וְכֵן וְתוֹעֲפֹת
הָרִים לוֹ גַּם יִתְכַּן הָיִית פִּירוּשׁוֹ וְקִרְנֵי
הָרִים וְכִסְפָּה תּוֹעֲפֹת לָךְ פִּירוּשׁוֹ וְכִסְפָּה

שֶׁלֹּא הִבִּיט אֲנִי בִיעֲקֹב הַשֵּׁם עִמּוֹ:
וְתִרְעַת מֶלֶךְ בּוֹ. בְּמַחֲנֶה יִשְׂרָאֵל וְזֶה
וְתִקְפָתָם תִּרְעָה: תּוֹרָה כב
(כב) אֵל מוֹצִיאֵם מִמַּצְרִים. וְזֶה הַשֵּׁם
שֶׁהָיָה עִמּוֹ הוּא תִקְיָה וְהִרָּאָה אוֹתוֹת
בְּמַצְרִים: כְּתוּעַפֹת. כְּמוֹ קִרְנֵי רָאִם
וּפִירוּשׁ תּוֹעֲפֹת תּוֹקֵף וְכֵן וְתוֹעֲפֹת
הָרִים לוֹ גַּם יִתְכַּן הָיִית פִּירוּשׁוֹ וְקִרְנֵי
הָרִים וְכִסְפָּה תּוֹעֲפֹת לָךְ פִּירוּשׁוֹ וְכִסְפָּה

(כד) הֵנָּעַם פְּלִבְיָא יָקוֹם וּכְאָרִי יִתְנַשֵּׂא לֹא יִשְׁכַּב
עַד־יֵאָכֵל מִרֶגֶל וְדַם־חַלְלִים יִשְׁתֶּה:

כד הָא עָמָא פְּלִיתָא שְׂרִי וּכְאָרִיא יִתְנַשֵּׁל לֹא
יִשְׁרִי בְּאַרְעָה עַד דִּיקְטוּל קְטוּל וְנִכְסִי
עַמְמִיא זִירָת:

הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ־הוּא שׁוֹמְרָם וְנִלְחָם מִלַּחְמוֹתֵיהֶם
וּמִפִּילֵם חַלְלִים. דְּבַר אַחֵר: הֵנָּעַם פְּלִבְיָא יָקוֹם וְגו',
כְּתִירוֹמוֹ. וְדַם־חַלְלִים יִשְׁתֶּה • (במ"ד) נִתְנַבֵּא שְׂאִין
מִשֶּׁה מֵת עַד שִׁפִּיל מַלְכֵי מִדְּיָן חַלְלִים, וְיִהְיֶה הוּא
עִמָּהֶם, שְׁנַאֲמַר (יְהוֹשֻׁעַ יג): "וְאַתָּה בִּלְעָם בֶּן־בְּעוֹר הַקּוֹסֶם
הָרְגוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּחֶרֶב אֶל־חַלְלֵיהֶם".

נ"י • הֵנָּעַם פְּלִבְיָא יָקוֹם וְגו' • כְּשֶׁהֵן עוֹמְדִין
מִשְׁנִיתָם שְׁחִירִית, הֵן מִתְגַּבְּרִים פְּלִבְיָא וּכְאָרִי לַחֲטָף אֶת
הַמִּצּוֹת: לִלְבֹּשׁ צִיצִית, לִקְרֹא אֶת שְׁמַע וּלְהִנִּיחַ תְּפִלִּין.
לֹא יִשְׁכַּב • בְּלִילָה עַל מִטָּתוֹ עַד שֶׁהוּא אוֹכֵל וּמַחְבֵּל
כָּל מִזִּיק הַבָּא לְטָרְפוֹ. כִּיצַד? קוֹרֵא אֶת שְׁמַע עַל מִטָּתוֹ
וּמִפְקִיד רוּחוֹ בְּיַד הַמָּקוֹם. בָּא מִחֲנִה וְגַם לְהִזִּיק –

(כה) וַיֹּאמֶר בָּלָק אֶל־בִּלְעָם גַּם־קֵב לֹא תִקְבְּנוּ
גַּם־בֶּרֶךְ לֹא תִבְרַכְנוּ:

כה וַאֲמַר בָּלָק לְבִלְעָם אַף מִילֹט לֹא
תְלוֹטְנוֹן אַף בֶּרֶכָא לֹא תִבְרַכְנוֹן:

"גַּם־לִי גַם־לָךְ לֹא יִהְיֶה", וְכֵן (דברים לב): "גַּם בְּחֹר
גַּם בְּתוֹלָה".

נ"י • גַּם־קֵב לֹא תִקְבְּנוּ • "גַּם" רֹאשׁוֹן מוֹסָף עַל
"גַּם" הַשֵּׁנִי, וְ"גַם" שְׁנִי עַל "גַּם" רֹאשׁוֹן. וְכֵן (במ"א ג):

(כו) וַיַּעַן בִּלְעָם וַיֹּאמֶר אֶל־בָּלָק הֲלֹא דִבַּרְתִּי אֵלֶיךָ
לֵאמֹר כָּל אֲשֶׁר־יִדְבֵּר יְהוָה אֵתוֹ אֶעֱשֶׂה:

כו וַאֲמַר בִּלְעָם וַאֲמַר לְבָלָק הֲלֹא מִלִּית
עִמָּךְ לְמִימַר כָּל דִּי יִמְלַל יִי יְתֵה אֶעֱבֹד:

~ שבת קודש י"ב תמוז ~

(כו) וַיֹּאמֶר בָּלָק אֶל־בִּלְעָם לְכֹה־נָא אֶקְחֶךָ אֶל־מָקוֹם
אַחֵר אוּלַי יִישָׁר בְּעֵינֵי הָאֱלֹהִים וְקִבְּתוּ לִי מִשָּׁם:

כו וַאֲמַר בָּלָק לְבִלְעָם אֵיתָא כְּעַן אֲדִבְרֶנָּךְ
לְאַחֵר אַחֲרֵן מָאִים יְהִי רַעְוָא מִן קֳדָם יי
וּתְלוּטָה לִי מִתַּמָּן:

נ"י • וְקִבְּתוּ לִי • אֵין זֶה לְשׁוֹן צוּרִי וְכַמוֹ "וְקִבְּנוּ", אֲלֵא לְשׁוֹן עֲתִיד: אוּלַי יִישָׁר בְּעֵינֵי וְתִקְבְּנוּ לִי מִשָּׁם,
מִלְדִּיר"ש בְּלַעַז (דוּא זאַלסט שעלטען).

(כז) וַיִּקַּח בָּלָק אֶת־בִּלְעָם רֹאשׁ הַפְּעוֹר הַנִּשְׁקָף
עַל־פָּנָי הַיְשִׁימוֹן:

כז וְדִבֵּר בָּלָק יְת בִּלְעָם רִישׁ רִמָּתָא
דְּמַסְתַּמְכִּיא עַל אִפִּי בֵּית יִשְׁיִמון:

נ"י • רֹאשׁ הַפְּעוֹר • קוֹסֶם גְּדוֹל הָיָה בָּלָק, וְרָאָה
שֶׁהֵן עֲתִידִין לְלָקוֹת עַל־יְדֵי פְעוֹר, וְלֹא הָיָה יוֹדֵעַ
בְּמָה. אָמַר: שְׁמָא הִקְלָלָה תַּחֲוִל עֲלֵיהֶם מִשָּׁם? וְכֵן

כָּל הַחֲזוֹזִים בְּפוֹכְכִים – רוֹאִים וְאֵין יוֹדְעִים מָה
רוֹאִים.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אנברוביץ

כָּן כְּתוּב אַחֵר תִּאֲסֹף אֶל עַמָּךְ: תוֹרָה כה
(כז) וְקִבְּתוּ לִי. מִפְּעֻלֵי הַכָּפָל כְּמוֹ
וְסִבּוֹתֵי אֲנִי: תוֹרָה כח
(כח) רֹאשׁ הַפְּעוֹר. וְלֹא הִלָּךְ לִקְרֹאת
נַחֲשִׁים עַל כֵּן הָיְתָה עָלָיו רוּחַ אֱלֹהִים
וְזֶה עֲשֶׂה בַּעֲבוּר שְׂרָאָה כִּי לֹא נִחַשׁ
בְּיַעֲקֹב: תוֹרָה כט

הַדְּבַר הַקְּרוֹב כְּמוֹ מִלְחָמָה מִדְּיָן שְׂלֵא
נִשְׁמַע מִלְחָמָה כְּמוֹהָ שְׂלֵא נִפְקַד מִזֶּרַע
יִשְׂרָאֵל אַחַד וּמָתוּ חֲמִשָּׁה מַלְכִים וְנִפְשׁ
אֲדָם אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ מִשְׁכַּב זָכָר הָיוּ
שְׁלֵשִׁים וּשְׁתַּיִם אֲלֵף: וְדַם חַלְלִים.
הַמִּלְקוֹת וְאֵת כָּל חֵילָם וְעַל דֶּרֶךְ
הַדֶּרֶשׁ לֹא יִשְׁכַּב מִשֶּׁה עַד יֵאָכֵל טָרֶף

וְאֵם הוּא לְעִתִּיד כְּבֹר נִגְזַר בְּתַחֲלָה
וְזֶה יֹאמַר לְיִשְׂרָאֵל בְּדֶרֶךְ נִבּוּאָה שֶׁהוּא
הָאֲמַת: לִיַּעֲקֹב וּלְיִשְׂרָאֵל. דְּבַר כְּפוֹל
בְּנִבּוּאָה וְכֵן מִרֹאשׁ שְׁנִיר וְחֶרְמוֹן:
תוֹרָה כד
(כד) הֵן עַם פְּלִבְיָא יָקוֹם. רִמְזוּ כִּי
יִנְצַח מַלְכֵי כְּנַעַן וְהַקְּרוֹב אֶל הַדַּעַת

כט וַיֹּאמֶר בַּלֶּעַם לְבָלֶק בְּנֵה לִי הֵכָא שְׂבָעָא מִדְּבָחִין וְאַתָּקֵן לִי הֵכָא שְׂבָעָא תוֹרִין וְשְׂבָעָא דְכָרִין:

ל ועבד בלק כמא די אמר בלעם ואסק תור ודכר על כל מדבחה:

א וחזא בלעם ארי תקין קדם יי לברכא ית ישראל ולא הלך בזמן בזמן אלהן לקדמות נחשיא ושוי [לקבל] עגלא דעבדו ישראל [למדבך] אפוי:

פרצונו. אמר: רוצה ולא רוצה לקללם. אזכיר עוונותיהם, והקללה על הנזכרת עוונותיהם תחול. וישת אל-המדבך פניו. בתרגומו.

ב ויזקף בלעם ית ענוהי וחזא ית ישראל שרן לשבטוהי ושרת עלוהי רוח נבואה מן קדם יי:

מערבין, ראה שאין פתחיהם מכניין זה כנגד זה, שלא יציץ לתוף אהל חבירו. ותהי עליו רוח אלהים. עלה בלבו שלא יקללם.

(כט) וַיֹּאמֶר בַּלֶּעַם אֶל-בָּלָק בְּנֵה-לִי בָזָה שְׂבָעָה מִדְּבָחִים וְהִכֵּן לִי בָזָה שְׂבָעָה פָּרִים וְשְׂבָעָה אֵילִם:

(ל) וַיַּעַשׂ בָּלָק כַּאֲשֶׁר אָמַר בַּלֶּעַם וַיַּעַל פָּר וְאֵיל בַּמִּזְבֵּחַ:

כד (א) וַיֵּרָא בַלֶּעַם כִּי טוֹב בְּעֵינָי יְהוָה לְבָרֵךְ אֶת-יִשְׂרָאֵל וְלֹא-הִלֵּךְ בַּפֶּעַם-בַּפֶּעַם לְקִרְאֵת נַחְשִׁים וַיֵּשֶׁת אֶל-הַמְּדַבֵּר פָּנָיו:

כ"י וַיֵּרָא בַלֶּעַם כִּי טוֹב וְגו'. אמר: איני צריך לבדק עוד בהקדוש-ברוך-הוא, כי לא יחפץ לקללם. ולא-הלך בפעם-בפעם. כאשר עשה שתי פעמים. לקראת נחשים. לנחש אולי יקרה ה' לקראתו

(ב) וַיֵּשֶׂא בַלֶּעַם אֶת-עֵינָיו וַיֵּרָא אֶת-יִשְׂרָאֵל שֹׁכֵן לְשִׁבְטָיו וְתַהִי עָלָיו רוּחַ אֱלֹהִים:

כ"י וַיֵּשֶׂא בַלֶּעַם אֶת-עֵינָיו. בקש להכניס בהם עין רעה, והרי יש לה שלש מדות: עין רעה ורוח גבוהה ונפש רחבה האמורים למעלה (אבות פ"ה). שכן לשבטיו. ראה כל שבט ושבט שוכן לעצמו ואינן

נקודות משיחות קודש ~

צניעות בקיץ, ובמיוחד כשנמצאים בדירת צראי מחוץ לעיר, באמרו: "אחטא ואשוב", כשאשוב העירה. (לקוטי שיחות יג עמ' 84)

שאין פתחי אהליהם מכניסין זה כנגד זה (כ"י כד, ב) גם בשעה שאדם מצוי בדירת צראי, אהל, עליו להקפיד על כללי הצניעות במילואם. לאפקי מן המקלים בענייני

ג ונטל מתלה ואמר אמר בלעם ברה בעור ואמר גברא דשפיר חזי:

(ג) וַיֵּשֶׂא מִשְׁלוֹ וַיֹּאמֶר נָאִם בַּלֶּעַם בְּנוֹ בְּעֹר וְנָאִם הַגִּבֹּר שְׂתָם הָעֵין:

העין. עינו נקורה ומוצאת לחוץ וחור שלה נראה פתוח, ולשון משנה הוא, כדי שישתם ויסתם ויגב. (ע"ז טט.) ורבותינו אמרו: לפי שאמר: ומספר את רבע ישראל, שהקדוש-ברוך-הוא יושב ומונה רביעיותיהן

כ"י בְּנוֹ בְּעֹר. כמו (תהלים קיד): "למעניו מים". ומדרש אנדה: (סנהדרין ק"ה) שניהם היו גדולים מאבותיהם; "בלק בנו צפור", אביו – בנו הוא במלכות, ובלעם גדול מאביו בנביאות – מנה בן פרס היה. שתם

אכן עורא על התורה - מהדורות בלום, אברמוביץ

דבר כמו וינאמו נאם י"א כי טעם שומע גם יחזה דבר הנחוש והקרוי אל הדעת שהוא דרך הנבואה בחלום דכרי אליפו תמונה לנגד עיני דממה

מרע וברצת עינו היה עושה רעות ויכבר הדעתית דעתי: תורה ג וישא משלו. הטעם שנשא קול במשלו והמשל כנחלים נטויו: נאם.

(א) וישת אל המדבך פניו. ששם ישראל בערבות מואב: תורה ב (ב) שכן לשבטיו. ראה כל הדגלים י"א כי בלעם היה רע עין הנקרא

הָעֵין, כְּמוֹ שֶׁתִּרְגַּם אוֹנְקֵלוֹס, וְעַל שֶׁאָמַר "שֶׁתָּם הָעֵין" וְלֹא אָמַר "שֶׁתָּם הָעֵינִים", לְמַדְנוּ שֶׁסּוּמָא בְּאַחַת מֵעֵינָיו הָיָה.

שֶׁל יִשְׂרָאֵל, מִתִּי תְּבוּאָה טָפָה שְׁנוּלָד הַצָּדִיק מִמֶּנָּה. אָמַר בְּלָבוֹ: מִי שֶׁהוּא קָדוֹשׁ וּמִשְׁרָתוֹ קָדוֹשִׁים, יִסְתַּכַּל בַּדְּבָרִים הָלָלוּ? וְעַל דְּבָר זֶה נִסְמִית עֵינֹו שֶׁל בְּלָעָם (נדה לא). וַיֵּשׁ מִפְּרָשִׁים: "שֶׁתָּם הָעֵין" – פְּתוּחַ

וְאָמַר דְּשִׁמְעַי מִימַר מִן קִדְּם אֵל וַחֲזוּ מִן קִדְּם שְׂדֵי חֲזִי שְׂכִיב וּמִתְגַּלִּי לָהּ:

(ו) נָאֻם שִׁמְעַי אֶמְרִי-אֵל אֲשֶׁר מִחֲזָה שְׂדֵי יַחֲזֶה נֶפֶל וּגְלֹוֹי עֵינָיִם:

וְנֹפֶל עַל פָּנָיו, לְפִי שֶׁהָיָה עָרַל וּמָאוּס לִהְיוֹת נִגְלָה עָלָיו בְּקוֹמָה זְקוּפָה לְפָנָיו.

כִּי-נֶפֶל וּגְלֹוֹי עֵינָיִם. פְּשוּטוֹ כְּתַרְגוּמוֹ, שֶׁאֵין נִרְאֶה עָלָיו אֲלָא בְּלִיָּלָה כְּשֶׁהוּא שׁוֹכֵב. וּמִדְּרָשׁ: כְּשֶׁהָיָה נִגְלָה עָלָיו לֹא הָיָה בּוֹ כַח לַעֲמֹד עַל רַגְלָיו,

הָמָא טָבָא אַרְעָה יַעֲקֹב בֵּית מִישְׁרֵיָהּ יִשְׂרָאֵל:

(ה) מַה-טָּבוֹ אֶהְיֶיךָ יַעֲקֹב מִשְׁכַּנְתֶּיךָ יִשְׂרָאֵל:

עֲלֵיכֶם. מִשְׁכַּנְתֶּיךָ. אֵף כְּשֶׁהָיוּ חֲרִבִּין, לְפִי שֶׁהָיוּ מְשֻׁכָּן עֲלֵיהֶם, וְחֲרִיבֵנָה כְּפָרָה עַל הַנִּפְשׁוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (איכה ד): "כָּלֹה ה' אֶת-חֲמָתוֹ", וּבִמְהָרָה כָּלֹה? "וַיִּצַּת-אֵשׁ בְּצִיּוֹן".

כִּי-מַה-טָּבוֹ אֶהְיֶיךָ. עַל שֶׁרָאָה פְּתִיחֵיהֶם שֶׁאֵין מְכֻנָּיִן זֶה מוֹל זֶה. מִשְׁכַּנְתֶּיךָ. חֲנִיּוּתִיךָ, כְּתַרְגוּמוֹ. דְּבָר אַחֵר: "מַה-טָּבוֹ אֶהְיֶיךָ", מַה טָבוֹ – אֶהְיֶה שִׁילָה וּבֵית עוֹלָמִים בְּיִשְׂרָאֵל, שֶׁמִּקְרִיבִין בֵּהֶן קִרְבָּנוֹת לַכֹּהֵן

וּבְנֵיחֲלִין דְּמִדְּבָרִין כְּגֹנֶת שֶׁקָּנָה דְּעַל פֶּרֶת כְּבוֹסָמָא דְּנִצְיָב יי כְּאַרְזִין דְּנִצְיָבִין עַל מִקְּא:

(ו) בְּנֵחֲלִים נִפְּטוּ כְּגֹנֶת עָלֵי נַהֵר בְּאַהֲלִים נִטְעַי יַחֲזֶה בְּאַרְזִים עֲלִי-מַיִם:

וְאַהֲלוֹת. נִטְעַי ה'. בְּגִן-עֵדֶן. לְשׁוֹן אַחֵר: בְּאַהֲלִים נִטְעַי ה' – כְּשֶׁמִּים הִמְתּוּחִין בְּאַהֲלִים, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה ס): "וַיִּמְתַּחֲם בְּאַהֲלִים לְשִׁבְתָּהּ". וְלְשׁוֹן זֶה אֵינוֹ, דָּאֵם-כֵּן הָיָה לוֹ לְנֶקֶד "בְּאַהֲלִים" הָא' בְּחֶטֶף קָמֶץ. נִטְעַי ה'. לְשׁוֹן "נִטְעִיָה" מְצִינוֹ בְּאַהֲלִים, שֶׁנֶּאֱמַר (דניאל יא): "וַיִּטַּע אֶהְיֶה אֶפְרָיִם".

כִּי-בְּנֵחֲלִים נִטְעוּ. שֶׁנֶּאֱמָרְכּוּ וְנִמְשְׁכוּ לְנִטּוֹת לְמִרְחֹוק. אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ: מִבְּרִכּוֹתֵינוּ שֶׁל אוֹתוֹ רָשָׁע, אָנוּ לְמִדִּים מַה הָיָה בְּלָבוֹ לְקַלֵּם, כְּשֶׁאָמַר לְהַשִּׁית אֵל הַמִּדְבָּר פָּנָיו. וּכְשֶׁהִפָּךְ הַמָּקוֹם אֶת פָּנָיו, בְּרַכָּם מְצִין אוֹתוֹ קְלָלוֹת שֶׁבִקֵּשׁ לוֹמַר כּוֹ, בְּדֹאִיתָא בְּ"חֶלֶק" (סנהדרין קה). בְּאַהֲלִים. כְּתַרְגוּמוֹ: לְשׁוֹן (תהלים מה): "מִרְ

זִיסְגִי מִלְכָּא דִּיתְרַבָּא מִבְּנוּהִי וַיִּשְׁלוּט בְּעַמּוּמִין סְגִיָּאִין וַיִּתְקוּף מֵאַגַּג מִלְכָּה וַתִּתְנַטֵּל מִלְכוּתָהּ:

(ז) יִזְלִי-מִיָּם מִדְּלִיּוֹ וְזָרְעוּ בְּמִים רַבִּים וַיִּרְם מֵאַגַּג מִלְכּוֹ וַתִּנְשֵׂא מִלְכָּתוֹ:

רִאשׁוֹן שֶׁלָּהֶם יִכְבַּשׁ אֶת אַגַּג מִלְכָּה עַמְלָק. וַתִּנְשֵׂא מִלְכָּתוֹ. שֶׁל יַעֲקֹב יוֹתֵר וַיּוֹתֵר, שֶׁיָּבֵא אַחֲרָיו דּוֹד וַיִּשְׁלָמָהּ.

כִּי-מִדְּלִיּוֹ. מִבְּאֲרוֹתָיו. וּפְרוּשׁוֹ כְּתַרְגוּמוֹ. וְזָרְעוּ בְּמִים רַבִּים. לְשׁוֹן הַצִּלְחָה הוּא זֶה – זָרְעוּ בְּזָרַע הַזְּרוּעַ עַל פְּנֵי הַמַּיִם. וַיִּרְם מֵאַגַּג מִלְכּוֹ. מִלְכָּה

אָבֵן עוֹרָא עַל הַתּוֹרָה - מַהוּדוּת בְּלוֹם, אִבְרַמְזוֹבִין

(ז) יִזְלִי מִיָּם. הִנֵּה מַיִם לְשׁוֹן יָחִיד כְּמוֹ מִי נִדָּה לֹא זוֹרֵק עָלָיו: מִדְּלִיּוֹ. כְּמוֹ מִדְּלִיּוֹתָיו: וְזָרְעוּ בְּמִים רַבִּים. כְּזָרַע שְׂרָוָה בְּמִים וְהַטַּעַם שֶׁכָּל יוֹם יִצְמַח וַיִּגְדֵּל: וַיִּרְם מֵאַגַּג מִלְכּוֹ. נְבוּאָה עַל שְׂאוּל שֶׁהוּא הַמֶּלֶךְ הָרִאשׁוֹן כִּי קוֹדֵם שְׂאוּל הָיוּ שׁוֹפְטִים וְלֹא מְלָכִים: תּוֹרָה ח

(ה) מַה טָבוֹ. פֶּעַל עָבַר כְּמוֹ כִּי אִזְרוּ עֵינָיו: תּוֹרָה ו
(ו) נָטְיוֹ. דְּגִשְׁוֹת הַטִּי"ת לְהַתְּבַלֵּעַ נו"ן נָטָה כִּי יֵשׁ נִחְלִים שֶׁיִּנְטֹו כֹה וְכֹה וְעֲלֵיהֶם אֵילָנִים: בְּאַהֲלִים. כְּמוֹ מִרְ וְאַהֲלוֹת וְהִנֵּה דְמָה הָאֶהְיֶים בְּנֵחֲלִים נָטְיוֹ: בְּאַרְזִים. כְּפּוֹל בְּטַעַם וְהַזְכִּיר הָאֶרְזִים בְּאֶרֶז בְּלִבְנוֹן יִשְׁגָּה: תּוֹרָה ז

וְקוֹל אֲשַׁמֵּעַ: שֶׁתָּם הָעֵין. אֵין לוֹ אַח רַק פִּירוּשׁוֹ כְּפִי מָקוֹמוֹ הִפָּךְ סְתוּם וַיִּי"א כִּי עֵין אַחֵד הָיְתָה לְבְלָעָם וְזֶה דְּרָךְ דְּרָשׁ: תּוֹרָה ד
(ד) נֶפֶל. כְּמוֹ תַרְדֵּמָה נִפְלָה עַל אֲבָרָם: וּגְלֹוֹי עֵינָיִם. אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא יִשָּׁן הוּא רֹאָה בְּעֵינָיו כְּטַעַם וְלִבִּי עַר: תּוֹרָה ה

(ח) אַל מוֹצִיאוּ מִמִּצְרַיִם כְּתוּעַת רֹאשׁ לֹא יֵאָכֵל
גוֹיִם צִרְיָו וְעֲצָמוֹתֵיהֶם יִגְרֹם וְחֲצִיו יִמְחֹץ:

ח אֱלֹהֵא דְאַפְקִינוּן מִמִּצְרַיִם תְּקַפֵּא וְרוּמָא
דִּילָה יִיכְלוּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נְכִסֵּי עַמְמֵינָא
סְנַאִיהוֹן וּבְכִזָּת מַלְכֵיהוֹן יִתְפַּקְּוּ
וְאַרְעָתְהוֹן יִחְסֻנוּן:

שֶׁל צָרִים, חֲלָקָה שֶׁלָּהֶם כְּמוֹ "בַּעֲלֵי חֲצִים", מְרִי
פְּלוּגָתָא. (ס"א לְשׁוֹן חֲלָקָה וְחֲצִיָּה) וְכֵן יִמְחֹץ לְשׁוֹן
(שׁוּפְטִים ח): "וּמִחֲצָה וְחֲלָפָה רִקְתּוּ". שִׁיחֲצוּ אֶת אֲרָצָם.
וְיֵשׁ לִפְתּוֹר לְשׁוֹן חֲצִים מִמֶּשׁ – חֲצִיו שֶׁל הַקְדוּשָׁה
בְּרוּךְ-הוּא יִמְחֹץ בְּדָמָם שֶׁל צָרִים, יִטְבֹּל וְיִצְטָבַע
בְּדָמָם, כְּמוֹ (תְּהִלִּים סח): "לְמַעַן תִּמְחֹץ רִגְלֶךָ בְּדָם" וְאִינוּ
זוּ מִלְשׁוֹן מִכָּה, כְּמוֹ: "מִחֲצָתִי", שֶׁחֲצוּבָה בְּדָם נִרְאָה
כְּאֵלוֹ מִחוּץ וְנִגְוָע.

כִּי- אַל מוֹצִיאוּ מִמִּצְרַיִם • מִי גֹרֵם לָהֶם הַגְדֻלָּה
הַזֹּאת? אֵל הַמוֹצִיאִם מִמִּצְרַיִם בְּתַקָּף וְרוּם שְׁלוֹ,
יֵאָכֵל אֶת הַגּוֹיִים שֶׁהֵם צִרְיָו. וְעֲצָמוֹתֵיהֶם • שֶׁל
צָרִים. יִגְרֹם • מִנְחָם פֶּתַר בּוֹ לְשׁוֹן שְׂבִירָה, וְכֵן (צַפְנִיָּה
א): "לֹא גִרְמוּ לִבְקָר", וְכֵן (יִחְזְקָאֵל כג): "וְאֶת-חֲרָשֶׁיהָ
תִּגְרְמִי". וְאֲנִי אוֹמֵר לְשׁוֹן עֵצֶם הוּא, שֶׁמִּגְרָה הַבֶּשֶׂר
בְּשִׁנּוּי מְסַבֵּב וְהַמָּחַ שֶׁבַּפְּנִים, וּמַעֲמִיד הָעֵצֶם עַל
עַרְמִימוֹתָיו. וְחֲצִיו יִמְחֹץ • אוֹנֵקְלוֹס תִּרְגֵּם: חֲצִיו

ט יְנוּחַ יִשְׂרָי בְּתַקוּף פְּאָרִיָּא וּכְלִיתָא לִית
דִּיקִמְנָה בְּרִיכִיד יְהוֹן בְּרִיכִין וְלִיטִיד יְהוֹן
לִיטִין:

(ט) פָּרַע שָׁכַב פֶּאֶרִי וּכְלָיָא מִי יְקִימְנוּ מְבַרְכִיד
בְּרוּךְ וְאַרְרִיד אֲרוּר:

כִּי- פָּרַע שָׁכַב פֶּאֶרִי • כְּתִרְגוּמוֹ: יִתְיַשְׁבוּ בְּאֲרָצָם בְּכַח וּבְגִבּוּרָה.

י וְיִחְרַאֲף בָּלֶק אֶל-בָּלְעָם וַיִּסְפֹּק אֶת-כַּפּוּיוֹ וַיֹּאמֶר
בָּלֶק אֶל-בָּלְעָם לָקֵב אִיבֵי קְרֹאתִיד וְהִנֵּה בִּרְכַת
בְּרָךְא מְבַרְכַת לְהוֹן דְּנָן תִּלַּת זְמָנִין:

(י) וַיִּחְרַאֲף בָּלֶק אֶל-בָּלְעָם וַיִּסְפֹּק אֶת-כַּפּוּיוֹ וַיֹּאמֶר
בָּלֶק אֶל-בָּלְעָם לָקֵב אִיבֵי קְרֹאתִיד וְהִנֵּה בִּרְכַת
בְּרָךְ זֶה שְׁלֹשׁ פְּעָמִים:

כִּי- וַיִּסְפֹּק • הִפָּה זוּ עַל זוּ.

יא וּבָעֶזַן זֵיל לָךְ לְאַתְרֶךְ אֲמִרִית יִקְרָא
אֲיִקְרֶנָּה וְהָא מְנַעֵךְ יִי מִן יָרֵר:

(יא) וְעַתָּה בְּרַח-לָךְ אֶל-מְקוֹמְךָ אֲמַרְתִּי כִּי־אֶכְבֶּדְךָ
וְהִנֵּה מְנַעֵךְ יְהוָה מְכַבֵּד:

יב וַיֹּאמֶר בָּלְעָם לְבָלֶק הֲלֹא אֲף לְאַזְגִּידֶיךָ דִּי
שְׁלַחַת לְוָתִי מַלְלִית לְמִימָר:

(יב) וַיֹּאמֶר בָּלְעָם אֶל-בָּלֶק הֲלֹא גַם אֶל-מְלָאכֶיךָ
אֲשֶׁר-שְׁלַחְתָּ אֵלַי דִּבַּרְתִּי לֵאמֹר:

אֲבָן עוֹרָא עַל הַתּוֹרָה - מַהֲדוּרַת בְּלוּם, אֲבִרְמוּבִין

וְכֵן אֲנִרְיָד: תּוֹרָה ט
(ט) פָּרַע שָׁכַב. הַטֵּעַם שִׁירֵשׁ יִשְׂרָאֵל
אֲרִין בְּנֵעַן וְאַחֵר כֶּף תִּשְׁקֹט הָאֲרִין:
יְקִימְנָה. פִּירִשְׁתִּי: תּוֹרָה י
(י) וַיִּסְפֹּק אֶת כַּפּוּיוֹ. כְּמוֹ סָפְקוּ עֲלֶיךָ
כַּפִּים: תּוֹרָה יא

בְּנֵעַן: וְעֲצָמוֹתֵיהֶם יִגְרֹם. יִשְׁבֵּר הַגֶּרֶם
שֶׁהוּא הָעֵצֶם וְכֵן מֵלֵת עֲצָמוֹ וְכִכָּה
מְסַעֵף פֶּאֶרָה לֹא תִפְאֵר: וְחֲצִיו יִמְחֹץ.
כָּל חֵץ מִחֲצִיו יִמְחֹץ וְכֵן וְצִדִּיקִים
כְּכַפִּיר יִבְטַח בְּנוֹת צִעֲדָה וְכֵן מְבַרְכִיד
בְּרוּךְ כָּל אֶחָד מִמְּבַרְכִיד יְהִיָּה בְּרוּךְ

(ח) אַל מוֹצִיאוּ. וְהַטֵּעַם כִּי הָאֵל
הַמוֹצִיאִם מִמִּצְרַיִם שֶׁם כַּח לֹא כְּתוּעַפּוֹת
רֹאשׁ וְאֵל יִטְעוֹן טוֹעֵן בְּעִבּוּר מ"ם אֵל
מוֹצִיאִם וְיִחְשֹׁב כִּי מֵלֵת לֹא סִימָן לְשֵׁם
כִּי בֶן מִשְׁפַּט הַלְשׁוֹן כְּמוֹ תִּכּוּ לְרִגְלִיד
יֵשׁא מִדְּבָרוֹתֶיךָ עַד אֲנָה יִנְאַצּוּנִי הָעֵם
הַזֶּה וְרַבִּים בֶּן: יֵאָכֵל גּוֹיִם צִרְיָו. מְלָכִי

יג אם יתן לי בָּלֶק מְלִי בֵיתוֹ כִּסֵּף וְזָהָב לֹא אֹכֵל
לִי רָשׁוּ לְמַעַבְדְּךָ עַל גְּזֵרַת מִימְרָא דִּי
לְמַעַבְדְּ טַבְתָּא אוֹ בִישְׁתָּא מְרַעוּתִי דִּימְלֵל
יְיָ יִתֵּה אִמְלֵל:

(יג) אִם-יִתֶּן-לִי בָּלֶק מְלֵא בֵיתוֹ כֶּסֶף וְזָהָב לֹא אֹכֵל
לְעַבְדְּ אֶת-פִּי יְהוָה לַעֲשׂוֹת טוֹבָה אוֹ רָעָה מִלְּפִי
אֲשֶׁר-יִדְבֵּר יְהוָה אִתּוֹ אֲדַבֵּר:

כז"י לְעַבְדְּ אֶת-פִּי ה' • כָּאֵן לֹא נֶאֱמַר "אֱלֹהִי" כְּמוֹ שֶׁאִמַּר בְּרָאשׁוֹנָה, לְפִי שִׁידַע שֶׁנִּבְאָשׁ בְּהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא
וְנִטְרַד.

יד וְכַעֲנָה הָאֵלָּה אֲזַל לְעַמִּי אֵימָא אֲמַלְכִּינָךְ
מָא דְמַעַבְדַּד וְאַחֲרֵי לָךְ מָא דְמַעַבְדַּד עֲמָא דְחִין
לְעַמְךָ בְּסוּף יוֹמִיָּא:

(יד) וְעַתָּה הִנְנִי הוֹלֵךְ לְעַמִּי לְכָה אֵיעֲצָךְ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה
הָעָם הַזֶּה לְעַמְּךָ בְּאַחֲרִית הַיָּמִים:

(במדבר לא): "הֵן הִנֵּה הָיוּ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּדַבָּר בְּלָעָם".
אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָעָם הַזֶּה לְעַמְּךָ • מִקְרָא קָצֵר הוּא
זֶה: אֵיעֲצָךְ לְהַכְשִׁילָם, וְאָמַר לָךְ מִה שֶׁהֵן עֲתִידִין
לְהַרְע לְמוֹאָב בְּאַחֲרִית הַיָּמִים, "וּמַחֲץ פְּאֵתִי מוֹאָב".
הַתַּרְגוּם מְפָרֵשׁ קִצּוֹר הָעֲבָרִי, וְיִקְטוֹל וְכו'.

כז"י הוֹלֵךְ לְעַמִּי • מַעֲתָה הָרִינִי כְּשֶׁאֶר עַמִּי, שֶׁנִּסְתַּלַּק
הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מֵעַלִּי. לְכָה אֵיעֲצָךְ • מִה לָךְ
לַעֲשׂוֹת. וּמִה הִיא הַעֲצָה? אֱלֹהֵיהֶם שֶׁל אֱלוֹ שׁוֹנָא
זְמָה הוּא כו', כְּדֹאִיתָא בְּ"חֻלְק" (סנהדרין קח). תִּדַּע
שֶׁבְּלָעָם הִשִּׁיָּא עֲצָה זֹאת לְהַכְשִׁילָם בְּזְמָה, שֶׁהָרִי נֶאֱמַר

טו וְנִטְלָה מִתְּלָה וְאָמַר אִמַּר בְּלָעָם בְּרָהּ בַּעֲוֹר
וְאָמַר גְּבָרָא דְשִׁפְרִי חֲזִי:

(טו) וַיֵּשֶׁא מִשְׁלוֹ וַיֹּאמֶר נָאִם בְּלָעָם בְּנוֹ בְּעוֹר וְנָאִם
הַגִּבֹּר שְׁתֵּם הָעֵינִ:

טז אִמַּר דְּשִׁמַּע מִימַר מִן קָדָם אֵל וַיִּדַּע מַדַּע
מִן קָדָם עֲלָאָה חֲזוּ מִן קָדָם שְׂדֵי חֲזִי שְׂכִיב
וּמִתְגַּלִּי לָהּ:

(טז) נָאִם שִׁמַּע אִמְרִי-אֵל וַיִּדַּע דַּעַת עֲלִיּוֹן מַחֲזָה
שְׂדֵי יַחֲזָה נָפֹל וְגִלּוֹי עֵינִים:

כז"י וַיִּדַּע דַּעַת עֲלִיּוֹן • (סנהדרין ק"ח ב') לְבֹנֵן הַשְּׁעָה שְׂכּוּעָם בָּהּ.

יז חֲזִיתָהּ וְלֹא כֶעֶן סְכִיתָהּ וְלֹא אִיתוּהִי קָרִיב
כִּד יָקוּם מִלְּפָא מִיַּעֲקֹב וַיִּתְרַבָּא מִשִּׁיחָא
מִיִּשְׂרָאֵל וַיִּקְטוֹל רַבְרָבִי מוֹאָב וַיִּשְׁלוּט בְּכָל
בְּנֵי אֲנָשָׁא:

(יז) אֲרִאֲנוּ וְלֹא עָתָה אֲשׁוּרְנוּ וְלֹא קָרוֹב דֶּרֶךְ כּוֹכָב
מִיַּעֲקֹב וְקָם שִׁבְטִי מִיִּשְׂרָאֵל וּמַחֲץ פְּאֵתִי מוֹאָב
וְקִרְקַר כָּל-בְּנֵי-שֵׁת:

שג"י חֲכָלִים לְהַמִּית וְגו'". וְקִרְקַר • לְשׁוֹן קוֹרָה, כְּמוֹ
(מ"ב יט) "אֲנִי קָרִיתִי", (ישעיה נא) "וּמַקְבֵּית בּוֹר נִקְרָתָם",
(משלי ל): "קָרוֹבָה עוֹרְבִי נַחֵל". פּוֹרִי"ר בְּלַע"ז.
כָּל-בְּנֵי-שֵׁת • כָּל הָאֲמוֹת, שֶׁכָּלָם יֵצְאוּ מִן שֵׁת, בְּנוֹ
שֶׁל אָדָם הָרִאשׁוֹן.

כז"י אֲרִאֲנוּ • רוֹאָה אֲנִי שֶׁכָּחוּ שֶׁל יַעֲקֹב וּגְדֻלָּתוֹ,
אֵין לֹא עָתָה הוּא אֵלָּא לְאַחַר זְמַן. דֶּרֶךְ כּוֹכָב •
כְּתָרְגוּמוֹ, לְשׁוֹן (איכה ב): "דֶּרֶךְ קִשְׁתּוֹ"; שֶׁהַכּוֹכֵב עוֹבֵר
כְּחֵץ. וּבְלַע"ז דִּישְׁטִינ"ט, כְּלוֹמַר, יָקוּם מִזֵּל. וְקָם
שִׁבְטִי • מִלֶּךְ רוּדָה וּמוֹשֵׁל. וּמַחֲץ פְּאֵתִי מוֹאָב • זֶה
דֶּרֶךְ, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ (שמואל ב ח): "הַשִּׁבְטִי אֹתָם אֲרָצָה וַיִּמְדַּד

אֵבֶן עוֹרָא עַל הַתּוֹרָה - מַהֲדוּרַת בְּלוּם, אֲבִרְמוּבִין

וְהַמִּשְׁלֵל הוּא כּוֹכָב וְשִׁבְטִי: דֶּרֶךְ כּוֹכָב.
יֵשׁ דְּמוּת כּוֹכָבִים דּוֹרְכִים בְּרִקְיעַ שְׁלֵאל
הֵיוּ בְּתוֹלְדָת וְלֹא נִדְעוּ: וְקָם שִׁבְטִי.
מַלְכוּת וְהַנְּכֹון בְּעֵינֵי פִי מֵלֵת דֶּרֶךְ
שִׁירָאָה בְּדִרְכּוֹ כְּטַעַם הַכּוֹכָבִים
מִמְסִילוֹתָם וְרַבִּים פִּירְשׁוּהוּ עַל

(טז) וַיִּדַּע דַּעַת עֲלִיּוֹן. בְּדֶרֶךְ נְבוֹאָה
לֹא בְּקֶסֶם: תּוֹרָה יז
(יז) אֲרִאֲנוּ וְלֹא עָתָה. הַקְּרוֹב אֵלֵי
פִי זֹאת הַנְּבִיאָה עַל דּוֹד אִמַּר וְלֹא
עָתָה פִי אֲחֵרִי אֲרָבַע מֵאוֹת שָׁנָה הִיְתָה:
אֲשׁוּרְנוּ וְלֹא קָרוֹב. הַטַּעַם כְּפֹלֵל

(יד) לְכָה אֵיעֲצָךְ. י"א הַטַּעַם עַל
בְּנוֹת מוֹאָב וְזֶה דְּבָר רַחוּק בְּעֵבֶר
שֶׁאִמַּר בְּאַחֲרִית הַיָּמִים וְהַנְּכֹון בְּעֵינֵי
שֶׁהוּא כְּמִשְׁמַעוֹ אֶתֵּן לָךְ עֲצָה שֶׁתִּדַּע
מִה תַּעֲשֶׂה פִי זֶה הָעָם כֵּן יַעֲשֶׂה
לְעַמְךָ: תּוֹרָה טו

שיעור יומי לשבת קודש י"ב תמוז ושנים מקרא ואחד תרגום - כד - פרשת חוקת-בלק
 צט
 (יח) וְהָיָה אֲדֹם יִרְשָׁה וְהָיָה יִרְשָׁה שְׁעִיר אֵיבֹי יח וְהָיָה אֲדֹם יִרְשָׁה וְהָיָה יִרְשָׁה שְׁעִיר לְבַעַלִּי דְּכַבּוּהִי וְיִשְׂרָאֵל יֵצֵל בְּנִכְסֵי: וְיִשְׂרָאֵל עֹשֶׂה חֵיל:

כז"י וְהָיָה יִרְשָׁה שְׁעִיר אֵיבֹי • לְאוֹיְבָיו יִשְׂרָאֵל.

(יט) וַיֵּרֶד מִיַּעֲקֹב וְהָאֵבִיר שָׂרִיד מַעִיר: יט וַיֵּרֶד מִיַּעֲקֹב חַד מִדְּבִית יַעֲקֹב וַיּוֹבֵד מִשְׁבֵּב מִקְרִיַּת עַמְמִינָא:

כז"י וַיֵּרֶד מִיַּעֲקֹב • וְעוֹד יִהְיֶה מוֹשֵׁל אַחֵר מִיַּעֲקֹב. וְהָאֵבִיר שָׂרִיד מַעִיר • מַעִיר הַחֲשׂוֹבָה שֶׁל אֲדֹם וְהָיָה רוֹמִי. וְעַל מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ אוֹמֵר כֵּן, שְׁנֵאמַר בּוֹ

(תהילים עב): "וַיֵּרֶד מִיָּם עַד-יָם", (עובדיה): "וְלֹא-יִהְיֶה שָׂרִיד לְבֵית עֶשָׂו".

~ נקודות משיחות קודש ~

בית יד ויקצצו בו את היצר. ואף כאן: בלעם, נביא אמות העולם, מתנבא על מפלת האמות ושליטת מלך המשיח עליהם.

(לקוטי שיחות יח עמ' 283)

ועל מלך המשיח אומר בן (רש"י כד, יט) רז"ל אמרו, שעובדיה הנביא, שהיה גר אדומי, התנבא על מפלת אדום באחרית הימים, "ועלו מושיעים בהר ציון לשפט את הר עשו", כי "מיניה וביה אבא ליזיל ביה נרגא" (אבא = יצר – מעצמו של יצר כגס בתוך הגרעין להיות

(כ) וַיֵּרָא אֶת-עֲמֶלֶךְ וַיֵּשֶׂא מִשְׁלוֹ וַיֹּאמֶר רֹאשִׁית גּוֹיִם עֲמֶלֶךְ וְאַחֲרִיתוֹ עַדִּי אֲבִיר: (כ) וַיֵּרָא אֶת-עֲמֶלֶךְ וַיֵּשֶׂא מִשְׁלוֹ וַיֹּאמֶר רֹאשִׁית גּוֹיִם עֲמֶלֶךְ וְאַחֲרִיתוֹ עַדִּי אֲבִיר:

כז"י וַיֵּרָא אֶת-עֲמֶלֶךְ • נִסְתַּפֵּל בְּפָרְעֻנוּתוֹ שֶׁל עֲמֶלֶךְ. רֹאשִׁית גּוֹיִם עֲמֶלֶךְ • הוּא קֹדֶם אֶת כָּלֶם לְהִלָּחֵם בְּיִשְׂרָאֵל, וְכֵן תִּרְגַּם אוֹנְקֵלוֹס. וְאַחֲרִיתוֹ לְהֵאָבֵד בְּיָדָם, שְׁנֵאמַר (דברים כח): "תִּמְחָה אֶת-זֵכֶר עֲמֶלֶךְ".

והיתה הארץ שממה וידוע כי גברה יד דוד על אדום והר שעים: תורה יט (יט) וַיֵּרֶד מִיַּעֲקֹב. יקום רודה מייעקב: והאביר שריד מעיר. מפל עיר והטעם מאדום וזה היה יואב כי כן כתוב עד הכרת כל זכר באדום:

תורה כ

(כ) וַיֵּרָא אֶת עֲמֶלֶךְ. בדרך נבואה והמשל ראשית גוים ופירושו כי הוא הגוי הנלחם עם ישראל בראשונה ואחריתו עד שהיה אובר וכן היה בימי שאול שהמית מאיש ועד אשה מעולל ועד יונק וזקן ורבים פירשו ראשית גוים כי הם יחשבו בראש הגוים ולא היה כן: תורה כא

עשה דוד: וקרקר. כמו מקרקר קיר והטעם הורס הקיר כמו מסעף: בגי שות. כמו בגי אדם כי הוא העיקר כי נח מבגי בניו היה ויאמר היצחקי כי פירשו על בגי עמון גם מואב והטעם כפול גם אמר שהוא מגזרת וחספי שות רמז לבנות לוט והוא רחוק בעיני כי השת הוא האחר שהוא כמו היסוד כמו כי השתות יגרסון ורבים פירשו כל בגי שות מגזרת כי השתות והטעם כי יגרסו המדינות ואיננו רחוק:

תורה יח

(יח) וְהָיָה אֲדֹם יִרְשָׁה. מגזרת ואם לא תורישו והוא שם במשקל קח לך לבנה והוא פחת תאר השם כמו

המשיח והקדמונים אמרו סנחריב בלבל הגוים והנה מואב ועמלק ואשור ועוד למה השלים וענו עבר רק היה ראוי להיות דרך כוכב בסוף משלו וחסירי דעת יחשבו כי המפרש דרך כוכב על דוד הוא מכחש ביאת המשיח חלילה חלילה כי המשיח מבואר היטב בנבואת דניאל כאשר פירשתי שהקביר עמידת מלכי נון וקום החשמונאים ועמידת בית שני ושני המצור והגליות והישועה זה אחר זה ואין צורך לנביא בעולם עם דברי משה שהוא העיקר אם יהיה נדחף בקצה השמים ושם ה' אלהיך את שבותך: ומחץ פאתי מואב. כן

אכן עזרא על התורה - מהדורות בלום, אברמוביץ

(כא) וַיֵּרָא אֶת־הַקִּינִי וַיֵּשֶׂא מִשְׁלוֹ וַיֹּאמֶר אֵיתָן מוֹשֶׁבֶךְ וְשֵׁים בְּסֻלַּע קִנְיָ:

כא וַיֵּרָא ית שלמאה ונטל מתלה ואמר תקיף בית מושבך ושיי בכרך תקיף מדורך:

שמעתי שוכתיים. איתן מושבך. תמה אני מהיכן זכית לך? הלא אתה עמי היית בעצת (שמות א): "הבה נתחכמה לו", ועתה נתישבת באיתן ומעוז של ישראל.

כ"י וַיֵּרָא אֶת־הַקִּינִי • לִפִּי שְׁהִיָּה קִינִי תְּקוּעַ אֶצֶל עַמְלָק, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל א טו): "וַיֹּאמֶר שְׂאוּל אֶל־הַקִּינִי וְגו'" – הַזְכִּירוֹ אַחֵר עַמְלָק. נִסְתַּכַּל בְּגִדְלָתָם שֶׁל בְּנֵי יִתְרוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם (דח"א ב): "תִּרְעַתִּים

(כב) כִּי אִם־יִהְיֶה לְבָעֵר קִין עַד־מָה אֲשׁוּר תִּשְׁכַּבְּ:

כב ארי אם יהי לשאאה שלמאה עד מא אתוראה לשכבך:

תשכבך. עד היכן הוא מגלה אותך? שמא לחלח וחבור? אין זה טרוד מן העולם אלא טלטול ממקום למקום, ותשוב עם שאר הגליות.

כ"י כִּי אִם־יִהְיֶה לְבָעֵר קִין וְגו' • אֲשֶׁרִיד שְׁנִתְקַעַת לְתַקֵּף זֶה, שְׂאִינִךְ נִטְרָד עוֹד מִן הָעוֹלָם, כִּי אִף אִם אַתָּה עֲתִיד לְגָלוּת עִם עֲשֶׂרֶת הַשְּׂבָטִים וְתִהְיֶה לְבָעֵר מִמָּקוֹם שְׁנִתְיִשְׁכַּבְתָּ שָׁם, מַה בְּכָךְ? • עַד־מָה אֲשׁוּר

(כג) וַיֵּשֶׂא מִשְׁלוֹ וַיֹּאמֶר אוֹי מִי יִחְיֶה מִשְׁמוֹ אֵל:

כג ונטל מתלה ואמר וי לחיבנא דחון פד יעבד אלהא ית אלין:

הגזור את אלה; שיעמד סנחריב ויבלבל את כל האמות, ועוד יבואו צים מיד כתיים – ויעברו כתיים שכן רומיים בכירניות גדולות על אשור.

כ"י וַיֵּשֶׂא מִשְׁלוֹ וְגו' • בֵּינוֹן שְׁהַזְכִּיר אֶת שְׁבִיַּת אֲשׁוּר, אָמַר. אוֹי מִי יִחְיֶה מִשְׁמוֹ אֵל • מִי יָכוֹל לְהַחְיֹת אֶת עַצְמוֹ מִשְׁמוֹ אֶת אֵלָה, שְׁלֹא יֵשִׁים עָלָיו

(כד) וְצִים מִיַּד כְּתִים וְעִנּוֹ אֲשׁוּר וְעִנּוֹ־עֶבֶר וְגַם־הוּא עַדִּי אֲכַד:

כד וסיען יצטרחן מרומאי ויענון לאתור וישמעבדון לעבר פרת ואף אנון לעלמא ייבדון:

גדולות, כדכתיב (ישעיה לג) "וצי אדיר" – תרגומו: "ויבדוני רבתא".

כ"י וְעִנּוֹ אֲשׁוּר וְעִנּוֹ־עֶבֶר • וְעִנּוֹ אוֹתָם שְׁבַעֲכֶר הַנֶּהָר. וְגַם־הוּא עַדִּי אֲכַד • וְכֵן פִּירֵשׁ (דניאל ט): "עַד דִּי קִטִּילַת חֵיוֹתָ וְהוּבַד גְּשֻׁמָּה". וְצִים • סְפִינוֹת

אכן עורא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

ששם אל בעולם על ידי אשור כי מלך אשור נצח את כל הגוים כי כן כתוב: תורה כד

(כד) וְכִתְיִים. מִבְּנֵי יוֹן כִּי כֵן כְּתוּב וַיִּתְּכֵן לְהִיּוֹת רִמּוֹ לְמַלְכוּת יוֹן וְכִבְר בִּיאֲרָתִי בְּסֶפֶר דְּנִיָּאל כִּי מַלְכוּת יוֹן וְכִתְיִים אַחַת הִיא וְהִיא הַחֲזִיָּה הַשְּׁלִישִׁית בְּרָאיוֹת: מִיַּד כְּתִים. מִמָּקוֹם כְּמוֹ עַל יַד הַיָּרְדֵּן וַיִּד תִּהְיֶה לָּךְ: וְגַם הוּא. כְּתִים שֶׁהוּא שֵׁם יְחִיד וְאִם הוּא עַל מִשְׁפָּט לְשׁוֹן רַבִּים וְהָעֵד וְכִי יוֹן אֲלִישָׁה וְתִרְשִׁישׁ כְּתִים: תורה כה

מיד כאשר הזכיר שאשור ישבה הקיני אמר גם יבא את שיעונה אשור ועבר עמו והטעם העברים שישבה אשור כי הקינים היו דרים עם ישראל ופירוש המתנגם ארמית ידוע רק אין מנהג הכתיב להזכיר עבר בלא נהר. יש מפרשים וצים לשון רבים מגזרת וצי אדיר וי"א שפירושו כמו ופגשו צים את אים כי דמם לצים שישום אדם מראותם: וטעם אוי מי יחיה משמו אל. הטעם על מלך אשור ששם נפשו כמו אל וכן כתיב בספר ישעיה או טעמו מי יחיה מהגזרות

(כא) וַיֵּרָא אֶת הַקִּינִי. מִשְׁפַּחַת יִתְרוֹ וְכְתוּב הִמָּה הַקִּינִים וְחִבְר הַקִּינִי וְהַמֶּשֶׁל וְשֵׁים בְּסֻלַּע קִנְיָ. וְהַטַּעַם כְּפֹל כִּי אִילּוּ הָיָה מוֹשֶׁבֶךְ גְּבוּלָה כֵּן הָעוֹף לֹא יִצְלָךְ: תורה כב

(כב) לְבָעֵר קִין. כְּמוֹ וְשִׁכָּה וְהִיָּתָה לְבָעֵר וְכֵן כְּאֲשֶׁר יִבְעַר הַגָּלִל וּבִעֲרָתָהּ הָרַע וְקִין הוּא הַקִּינִי: וְטַעַם עַד מַה אֲשׁוּר תִּשְׁכַּבְּ. כְּאֹמֶר עַד מָתִי תִשְׁכַּבְּ אֲשׁוּר לֹא יִעֲרַכְךָ כִּי אִם הִיָּתָה לְבָעֵר וְאֲשׁוּר לְשׁוֹן נִקְבָּה וְהַטַּעַם מִחֲנָה וְכֵן וְתַפּוּל שְׂבָא וְתַקְחָם וְתַעֲרוּךְ יִשְׂרָאֵל: תורה כג

(כג) וַיֵּשֶׂא מִשְׁלוֹ וַיֹּאמֶר. הוּא וְצִים

שיעור יומי לשבת קודש י"ב תמוז ושנים מקרא ואחד תרגום - כה - פרשת חוקת-בלק קא

(כה) וַיָּקָם בַּלֵּעָם וַיֵּלֶךְ וַיֵּשֶׁב לְמִקְוֹ וַגַּם-בִּלְקָ הָלַךְ
כֹּה וָקָם בַּלֵּעָם וַאֲזַל וְתָב לְאַתְרָהּ וְאַף בִּלְקָ
אֲזַל לְאַרְחָהּ:
לְדַרְכּוֹ:

כה (א) וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּשֹׁטִים וַיַּחַל הָעָם לְזָנוֹת
א וַיִּתֵּב יִשְׂרָאֵל בְּשֹׁטִין וְשָׂרִי עָמָא לְמַטְעִי
בְּתַר בְּנַת מוֹאָב:
אֶל-בָּנוֹת מוֹאָב:

כז"א בְּשֹׁטִים • כֶּךָ שָׂמָה • לְזָנוֹת אֶל-בָּנוֹת מוֹאָב • עַל-יְדֵי עֲצַת בַּלֵּעָם, כִּדְאִיתָא ב"חֲלָק".

(ב) וַתִּקְרָאן לָעָם לְזִבְחֵי אֱלֹהֵיהֶן וַיֹּאכַל הָעָם
ב וַיִּקְרָא לְעָמָא לְדִבְחֵי טַעְוֵתְהוֹן וַאֲכַל עָמָא
וּסְגִידוֹ לְטַעְוֵתְהוֹן:
וַיִּשְׁתַּחֲווּ לְאֱלֹהֵיהֶן:

כז"א וַיִּשְׁתַּחֲווּ לְאֱלֹהֵיהֶן • כְּשִׁתְּקַף יִצְרוּ עָלָיו וְאוֹמַר לָהּ הַשִּׁמְעִי לִי, וְהִיא מוֹצִיָּאָה לוֹ דְּמוֹת פְּעוֹר מַחִיקָה
וְאוֹמְרַת לוֹ: הַשְׁתַּחֲוֶה לָזֶה! (סנהדרין קו א) •

(ג) וַיִּצְמַד יִשְׂרָאֵל לְבַעַל פְּעוֹר וַיַּחֲרֹאֲף יְהוָה
ג וַתִּתְחַבֵּר יִשְׂרָאֵל לְבַעְלָא פְּעוֹר וַתִּקְףּ רַגְזָא
דִּי בִישְׂרָאֵל:
בִּישְׂרָאֵל:

כז"א פְּעוֹר • עַל שֵׁם שְׁפוֹעָרִין לְפָנָיו פִּי הַטְּבַעַת וּמוֹצִיאִין רָעִי, וְזוֹ הִיא עֲבוּדָתוֹ. וַיַּחֲרֹאֲף ה' בִּישְׂרָאֵל.
שִׁלַּח בָּהֶם מַגֵּפָה.

(ד) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה קַח אֶת-כָּל-רָאשֵׁי הָעָם
ד וַאֲמַר יִי לְמֹשֶׁה דְּבַר יֵת כָּל רִישֵׁי עָמָא
וְדוֹן וְקָטוֹל דְּחֵיב קָטוֹל קָדָם יִי לְקַבֵּל
שְׁמַשָּׁא וַיִּתֵּב תְּקוּף רַגְזָא דִּי מִישְׂרָאֵל:
וְהוֹקַע אוֹתָם לַיהוָה נִגְדַּר הַשִּׁמְשׁ וַיֵּשֶׁב חֲרוֹן
אָפִי-יְהוָה מִישְׂרָאֵל:

כז"א קַח אֶת-כָּל רָאשֵׁי הָעָם • (שם א) לְשַׁפֵּט אֶת
הַעֹבְדִים לַפְּעוֹר. וְהוֹקַע אוֹתָם • אֶת הַעֹבְדִים,
”וְהוֹקַע” — הִיא תְּלִיָּה, כְּמוֹ שְׁמַצִּינוּ בְּכַנִּי שְׂאוֹל
(שמואל ב כא): ”וְהוֹקַעְנוּם לָהּ”, וְשֵׁם תְּלִיָּה מִפְּרִשְׁת:

(ה) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל-שַׁפְטֵי יִשְׂרָאֵל הֲרֹגוּ אִישׁ אָנָּשָׁיו
ה וַאֲמַר מֹשֶׁה לְדִינֵי יִשְׂרָאֵל קָטוֹלוּ גְבֵר
גְּבוּרָהּ דְּאִתְחַבְּרוּ לְבַעְלָא פְּעוֹר:
הַנִּצְמָדִים לְבַעַל פְּעוֹר:

אבן עזרא על התורה - מהדורות בלום, אברמוביץ

שׁוֹפְטֵי יִשְׂרָאֵל: וְהוֹקַע אוֹתָם. כְּמוֹ וַיִּקְרָעוּ בְּהָרָא בְּדִבְרֵי הַמִּתְקַנֵּם אֲרָמִית וְהַעֲדָה נִגְדַּר הַשִּׁמְשׁ וְהַטְּעָם בְּפִרְהֶסְיָא כְּמוֹ לְעִינֵי הַשִּׁמְשׁ הַזֹּאת: תורה ה ה) הֲרֹגוּ אִישׁ אֶת אָנָּשָׁיו. הַטְּעָם מַאֲיָזָה שְׂבִיט יִהְיֶה וְיִדְוַע כִּי הֲרֹגוּ וְאִם לֹא הִזְכִּיר הַכְּתוּב: תורה ו	תורה ב (ב) וַיִּשְׁתַּחֲווּ. יִשְׂרָאֵל וּבָנוֹת מוֹאָב: תורה ג (ג) וַיִּצְמַד יִשְׂרָאֵל. מַגְזֵרַת צָמַד בְּקָר וְהַטְּעָם הַנָּשִׁים וְהַגָּה נִצְמָדוּ עִמָּם לְדַת פְּעוֹר: תורה ד (ד) וְהוֹקַע אוֹתָם. הַטְּעָם עַל הַנִּצְמָדִי וְהַעֲדָה שֶׁהוּא כְּתוּב וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל	כה) וַיָּקָם בַּלֵּעָם. כִּי שׁוֹכֵב הָיָה וְתַרְדֵּמָה נִפְלָה עָלָיו וְכֵן אָמַר נּוֹפֵל וְגִלְדֵי עֵינָיו: תורה א (א) בְּשֹׁטִים. כִּי בֶן כְּתוּב וַיִּחַנּוּ עַל הַכְּרֹד מִבֵּית הַיְשִׁימוֹת עַד הַשִּׁטִּים וְהַכֹּל בְּעֶרְבוֹת מוֹאָב כִּי לֹא זָזוּ מִשָּׁם גַּם יְהוֹשֻׁעַ מִשָּׁם שָׁלַח מְרָגְלִים וּלְפִי דַּעֲתִי כִּי וַיַּחַל מִהַבְּנִין הַכְּבֹד הַנוֹסֵף:
--	--	---

כ"י וְהָיָה אִישׁ אֶנְשֵׁיוֹ • כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִדִּינֵי יִשְׂרָאֵל הָיָה הוֹרֵג שְׁנַיִם, וְדִינֵי יִשְׂרָאֵל [ח'] [ז] רְבוּאָה וְשִׁמּוֹנָה אֲלָפִים [וְשֵׁשׁ מֵאוֹת], כְּדֹאִיתָא בִּסְנֵה־דִּרְיָן • (ח"י) ♦

(ו) וְהָיָה אִישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל בָּא וַיִּקְרַב אֶל-אָחִיו אֶת-הַמְדִּינִית לְעֵינֵי מֹשֶׁה וּלְעֵינֵי כָל-עֶדְת בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל וְהָמָּה בָכִים פָּתַח אֹהֶל מוֹעֵד:

כ"י וְהָיָה אִישׁ יָגוּ • נִתְקַבְּצוּ שִׁבְטוֹ שֶׁל שְׁמֻעֹן אֶצֶל זִמְרִי, שֶׁהָיָה נָשִׂיא שְׁלֹהֶם, וְאָמְרוּ לוֹ: אָנוּ נִדְוָנִין בְּמִיתָה וְאַתָּה יוֹשֵׁב וְכו' • כְּדֹאִיתָא בִּיָּאֵלּוּ הֵן הַנְּשֻׁרְפִין' (סנהדרין פב) • אֶת-הַמְדִּינִית • כְּזָבִי בַת צוּר • לְעֵינֵי מֹשֶׁה • אָמְרוּ לוֹ: מֹשֶׁה, זֶה אֲסוּרָה אוֹ מִתְּרָה? אִם תֹּאמַר: אֲסוּרָה, בַּת יִתְרוֹ מִי הִתִּירָה לָךְ? וְכו',

~ נקודות משיחות קודש ~

בַּת יִתְרוֹ מִי הִתִּירָה לָךְ

וַיֵּשׁ לומר בְּזֶה, דְּהִנֵּה תֵּנָן בִּיבְמוֹת (סא, א) "אַרְסָא אֶת הָאֲלֻמְנָה וְנִתְמַנָּה לְהִיּוֹת כְּהֵן גְּדוֹל, יְכַנֵּס". דִּלְפִּינָא מִהַפְסוּק "יִקַּח אִשָּׁה" (אמור כא, יד) דָּאם לְקִיחַת הָאִשָּׁה הָיְתָה בְּהִתֵּר, מִתֵּר לוֹ לְכַנֵּס, גַּם אִם אַחֲרֵיכֶן נֶאֱסְרָה עָלָיו.

וְכִתּוּסְפּוֹת' (יבמות כ, ב ד"ה אטו) כְּתִבּוּ עוֹד יוֹתֵר, "נִשְׁאַה קֹדֶם שְׁנִיתְמַנָּה, מִשְׁמַע דְּלֹא צָרִיף קָרָא שִׁיכּוּל לְקִימָה מִשּׁוּם דְּנִשְׁאַה בְּהִתֵּר".

וְעַל-פִּי כָל זֶה, מוּכָן הֵיטֵב, אִיף הִתֵּרָה "בַּת יִתְרוֹ" לְמֹשֶׁה, שֶׁהָיָה לֹא רַק הָאֲרוֹסִין הָיוּ בְּהִתֵּר, אֲלָא גַם הַנְּשׂוּאִין בְּהִתֵּר הָיוּ, שֶׁהָיָה כְּשֶׁנִּשְׁאַה מֹשֶׁה עֲדִין לֹא נִתְפַּקֵּן, וְשִׁפּוּר הָיָה יָכוֹל לְקִימָה, גַּם אִם גִּילְתָּ הִתֵּרָה.

(יעוין בארובה לקו"ש ח"ח עמ' 285 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

וַיִּקְרַב אֶל-אָחִיו אֶת-הַמְדִּינִית לְעֵינֵי מֹשֶׁה אָמְרוּ לוֹ: מֹשֶׁה, זֶה אֲסוּרָה אוֹ מִתְּרָה, אִם תֹּאמַר אֲסוּרָה, בַּת יִתְרוֹ מִי הִתִּירָה לָךְ וְכו'. (כה, ו. ובפרש"י) נִחְלָקוּ בְּזִבְחִים (קב, א) אִי מֹשֶׁה רְבִנּוּ כְּהֵן הָיָה אִי לֹא, וְדַעַת הַיֵּשׁ אוֹמְרִים" הִיא שִׁ"לֹא פִסְקָה כְּהוֹנָה אֲלֹא מוֹרְעוֹ שֶׁל מֹשֶׁה" אִף מֹשֶׁה עֲצָמוֹ "כָּל יָמָיו כְּהֵן הָיָה" (לשון רש"י שם).

וְעַל-פִּי זֶה יְדוּעָה הַקְּשָׁנָא, דָּאִף שְׁלֹא נֶאֱסְרָה "בַּת יִתְרוֹ" לְמֹשֶׁה מִדִּין נִזְרִית, כִּי נִתְגַּבְּרָה (ראה רש"י סנהדרין פב, א ד"ה בַּת יִתְרוֹ), הָרִי עֲדִין קָשָׁה לְמֵאן-דְּאָמַר הַנִּל, אִיף הִתֵּרָה "בַּת יִתְרוֹ" לְמֹשֶׁה, וְהָיָה גִּיּוּרֵת אֲסוּרָה לְכַהֵן מִן הַתּוֹרָה (ראה רמב"ם הל' איסורי ביאה פ"ח ה"ג). וּבִמְקָרְשֵׁים תִּרְצוּ בְּאוֹפְנִים שׁוֹנִים.

(י) וַיֵּרָא פִּינְחָס בֶּן-אֶלְעָזָר בֶּן-אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן וַיִּקָּם מִתּוֹךְ הָעֵדָה וַיִּקַּח רֶמֶחַ בְּיָדוֹ:

כ"י וַיֵּרָא פִּינְחָס • (סו) רָאָה מַעֲשֵׂה וְנִזְכָּר הִלְכָּה. אָמַר לוֹ לְמֹשֶׁה: מִקְבְּלֵי מִמֶּךָ: הַבּוֹעֵל אֶרְמִית, קָנְאִין

וְחִזָּא פִּינְחָס בַּר אֶלְעָזָר בַּר אֶהֱרֹן כְּהֵנָּא וְקָם מִגּוֹ כְּנִשְׁתָּא וְנָסִיב רֶמֶחָא בְּיָדָהּ:

פּוֹגְעִין בּוֹ. אָמַר לוֹ: קָרִינָא דְּאֶגְרָתָא אִיהוּ לִיהוֹי פְּרוּנְקָא. מִיד: וַיִּקַּח רֶמֶחַ בְּיָדוֹ וְגו'.

(ו) וַיִּקְרַב אֶל אָחִיו. נִתְנָה לְמִשְׁפַּחְתּוֹ: וְהָמָּה בּוֹכִים. מִתְפַּלְלִים לְשֵׁם: תּוֹרָה ז (ז) וַיֵּרָא פִּינְחָס. כְּאִשֶּׁר רָאָה פִּינְחָס

(ח) וַיָּבֹא אַחֵר אִישׁ־יִשְׂרָאֵל אֶל־הַקֹּהֵן וַיִּדְקֹר אֶת־שְׁנֵיהֶם אֶת אִישׁ יִשְׂרָאֵל וְאֶת־הָאִשָּׁה אֶל־קִבְתָּהּ וַתַּעֲצֹר הַמִּגְפָּה מֵעַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

נשי"א אל־הקבה • אל האהל • אל־קבתה • כמו "הלחיים והקבה", כן בתוך זכרות של זמרי ונקבות

(ט) וַיְהִי הַמָּתִים בַּמִּגְפָּה אֲרֻבָּעָה וְעֶשְׂרִים אֶלֶף: טוהו דמיתו כמותנא עשרין וארבעא אלפין: פ פ פ

ק"ד פסוקים, מנ"ח סימן. חסלת פרשת בלק

הפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רעה - רפג

אכן עזרא על התורה - מהדורות בלום, אברמוביץ

(ח) אֶל הַקֹּהֵן. כמו אֶל הָאֵהָל וְכֵן קרוב בלשון קדר ואם יש מעט הפרש בין צורת האהל והקבה: וַיִּדְקֹר. כמו וַיִּדְקֹרְנִי בָּהּ: אֶל קִבְתָּהּ. בקובה שְׁהִיתָה שָׁם עִם אַחִי זָמִיר. וי"א כי קִבְתָּהּ מַגִּזֶּרֶת הַזֹּרֵעַ וְהַלְחִיִּים והקבה חסלת פרשת בלק

המשך ביאור למס' גיטין ליום שלישי עמ' 1

- 1 שנחשב קנין כספו של זה שהוא אדונו האמיתי, ונפשט הספק
- 2 שמעוכב גט שחרור אוכל בתרומה.
- 3 דוחה הגמרא, הִכִּי הִשְׁתָּא, האם כך הוא הדבר, הֵתָם - שם באלו
- 4 שהתערבו אִם יָבֹא אֲלֵיהֶם הַנִּבְיָא וַיֹּאמֶר בְּחַד מִיָּנִיהוּ - על אחד
- 5 מהם דַּעֲבָד הוּא, הלוא קִנְיָן כִּסְפוֹ קִנְיָנָא בִּיה - הוא יחשב קנין כספו
- 6 כיון שהתברר שהוא הוא העבד, ולכן אפילו בשעת הספק אוכל
- 7 בתרומה שהרי באמת הוא קנין כספו, אבל הֵבֵא לֹא קִנְיָן כִּסְפוֹ
- 8 הוא כֵּלָל, שאין רשות רבו עליו באמת ולא מפני ספק, ושמא אין
- 9 זה נחשב קנין כספו לגבי אכילת תרומה.
- 10 הגמרא מבאיה ספק על מכירת זכות הקנס: אִיבְעִיָא לְהוּ, עֲבָד
- 11 שְׁמַכְרוּ רַבִּי לֵאחֹר לְקָנָם בַּלְבַּד, שאם יגחנו שור יהא הקנס לקונה,

המשך ביאור למס' גיטין ליום חמישי עמ' א

- 1 לְעֹבֵד בּוֹכְבִּים קוֹנְסִין אוֹתוֹ לַפְדוּתָהּ עַד מָאָה פַּעֲמִים בְּדִמְיָהּ. ואם
- 2 כן גם עבד צריך לפדות עד מאה. דוחה הגמרא, שֶׁאֵינִי - אינו דומה
- 3 עֲבָד שֶׁצָּרִיךְ לַפְדוּתוֹ רַק עַד עֶשְׂרִה, משום דְּלֹא הָדַר לִיה - שאינו
- 4 חוזר לרשות הרב אלא יוצא לחירות. שואלת הגמרא, אֲלֵא בְּהִמָּה
- 5 מַעֲמָא מֵאִי - מה הטעם שקנסו לפדות עד מאה, מִשּׁוּם דְּהָדְרָא לִיה
- 6 - שכן הבחמה חוזרת לבעליה. והרי מטעם זה אין להוסיף על
- 7 הקנס כל כך ולהפסידו הרבה, אלא היו צריכים לְקַנְסִיהָ טַפְּסִי חַד -
- 8 לקונסו קצת יותר ממה שקנסו בעבד. אֲלֵא מִבִּאֲרַת הַגְּמָרָא טַעַם
- 9 אַחֵר, שאין ללמוד מקנס בבחמה לקנס בעבד, שכן מכירת עֲבָד
- 10 לנכרי היא מִלְתָּא
- 11 דְּלֹא שְׁכִיחָא - דבר שאינו מצוי, וּמִלְתָּא דְּלֹא שְׁכִיחָא לֹא נִזְרִי בָּהּ
- 12 רַבִּנָּן - ובדבר לא מצוי חיובו רק עשרה בדמיו, אולם מכירת

- 13 בחמה יותר מצויה, ולכן קנסו עד מאה בדמיה.
- 14 הגמרא מבררת האם הקנס מוטל על גוף המוכר או על ממונו: בְּעָא
- 15 מִיָּנִיהָ רַבִּי יְרֵמְיָה מְרַבֵּי אִפִּי, מִכָּר אֶת עֲבָדוֹ לנכרי, וּמֵת קוֹדֵם
- 16 שִׁפְדָּאוּ. מֵהוּ שִׁינְסוּ אֶת בְּנֵי אַחֲרָיו לַפְדוּת אֶת הָעֶבֶד. וכן הסתפק
- 17 רבי ירמיה במטיל מום בכבור. ששנינו (בכורות לד.) שכוהן שפגם אוון
- 18 בכור כדי לאוכלו במומו. קנסוהו שאסור לו לשוחטו עד שיפול בו
- 19 מום אחר, ונסתפק רבי ירמיה (שם לד.) בשמת הכהן, האם קנסו גם
- 20 את בנו. ואף אִם תִּימָצֵי לִזְמַר - תפשוט את הספק לגבי בכור, שכוהן
- 21 שָׁצֵרִים - שחתך מעט באוון בכור, וּמֵת הַכֹּהֵן, קִנְסוּ אֶת בְּנוֹ אַחֲרָיו,
- 22 יש לומר שמשום דְּאִיסוּרָא דְּאִוִּרְיָתָא הִיא, ולכן קנסו גם את הבן,
- 23 אֲבָל הֵבֵא - במוכר עבדו לנכרי, זה רק אִיסוּרָא דְּרַבִּנָּן, ולא קנסו
- 24 את הבן.

לוח תהלים

יום ראשון, ו' תמוז < מפרק לה עד סוף פרק לח

יום שני, ז' תמוז < מפרק לט עד סוף פרק מג

יום שלישי, ח' תמוז < מפרק מד עד סוף פרק מה

יום רביעי, ט' תמוז < מפרק מט עד סוף פרק נד

יום חמישי, י' תמוז < מפרק נה עד סוף פרק נט

יום שישי, י"א תמוז < מפרק ס עד סוף פרק סה

שבת קודש, י"ב תמוז < פרק כ. מפרק סו עד סוף פרק סח

ממכתבי כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם
היה המנהג שכל אחד היה
אומר בכל יום את הקאפיטל
[פרק] תהילים לפי שנות חייו.
למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס
לשנת הכ"א היה אומר פרק
כ"א בתהילים וכן היו אומרים
גם את התהילים לפי שנות בניו
ובנותיו שזוהי סגולה שלא ייצאו
לתרבות רעה....

(תמוז תרס"ו)

...בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה
לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-
הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין
מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו
שנחלק לימי החודש), ולאמר אחר זה קדיש
כנהוג. ובקשתי זאת בתקפה עומדת, לזכות
הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת,
כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו
בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות
בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר...

(ט"ו סיון, תרפ"ח)

תניא יומי

~ יום ראשון ו' תמוז ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 178, כי הן ד"מ דוגמת... עד עמ' צ, יתברך ויתעלה.

(מהאותיות) והמשיך והוריד הארה דהארה דהארה – לעיל דובר, שזה כמשל אור הלבנה המאיר על הארץ, אור שהוא הארה מהארה מהשמש, ואילו כאן מדובר שזה יורד למדרגה ולצמצומים נמוכים עוד יותר, והוא הארה דהארה דהארה –

הארה שלישית, מהארות האותיות. – מהאור

המאיר מהאותיות – זהו הארה דהארה דהארה.

וכן המשיך עוד, – את הארה מההארה וכו' והוריד עד למטה מטה

בבחינת השתלשלות, – כשלשלת, שכל טבעת

נמוכה מקודמתה, עד שנברא הדומם ממש –

הדברים הדוממים שלא נראה בהם כל חיות,

באבנים ועפר, ושמותיהן "אבן"

ו"עפר" – שהשם הוא חיותו של החפץ, כנזכר

בפרק הראשון, הם חלופים דחלופים כו', ותמורות דתמורות כו',

– כלומר, שהאותיות מתחלפות פעם שניה

ויותר, כנזכר לעיל: – הרי, שחיותו ומציאותו של כל נברא, הן האותיות של "דבר ה'", והנברא בטל במציאות ל"דבר

הו'", כך שכל הבריאה בטלה ומאחדת אתו יתברך.

נשלם חלק שני פערת ה' יתברך ויתעלה

כי הן דרך-משל, דוגמת אור המאיר בלילה בארץ מן הירח, ואור הירח הוא מהשמש, ונמצא אור שעל הארץ – המאיר מן הלבנה, הוא אור האור של השמש. – לא האור של השמש עצמה, אלא אור המתנוצץ מדבר שמקבל

אורו מהשמש. וככה ממש דרך-משל, האותיות שבמאמרות

הן כללות המשכת החיות והאור והכח ממדותיו של הקדוש ברוך הוא, לברוא

העולמות מאין לש, ולהחיותו ולמקומו כל זמן משך רצונו יתברך.

– שהם יחיו ויתקיימו. חיות כללית זו באה

מה"מאמרות" עצמם. ומכללות המשכה והארה גדולה הוא, –

שמה"מאמרות" עצמם, האיר ה' והמשיך ממנה תולדותיו ביוצא בה,

– של המשכה זו, וענפיה, – של ההמשכה הכללית, שהן תולדות

המשכת האור מהאותיות, – שב"מאמרות", והן הן – ההארות שבבחינת

תולדות, חלופי אותיות ותמורותיהן, וברא בהן – ב"תולדות", שהם החילופים והתמורות של האותיות, ברואים

פרטים שבכל עולם. וכן האיר ה' עוד, – באופן נוסף

והוא, – שהם החילופים והתמורות של האותיות, ברואים פרטים שבכל עולם. וכן האיר ה' עוד, – באופן נוסף

שער היחוד והאמונה

כי הן ד"מ דוגמת אור המאיר בלילה בארץ מן הירח ואור הירח הוא מהשמש ונמצא אור שעל הארץ הוא אור האור של השמש וככה ממש ד"מ האותיות שבמאמרות הן כללות המשכת החיות והאור והכח ממדותיו של הקב"ה לברוא העולמו' מאין ליש ולהחיותו ולקיימו' כ"ז משך רצונו ית' ומכללות המשכה והארה גדולה הו' האיר ה' והמשיך ממנה תולדותיה ביוצא בה וענפיה שהן תולדות והמשכת האור מהאותיות והן הן חילופי אותיות ותמורותיהן וברא בהן ברואים פרטים שבכל עולם וכן האיר ה' עוד והמשיך והוריד הארה דהארה דהארה מהארות האותיות וכן המשיך עוד והוריד עד למטה מטה בבחי' השתלשלות עד שנברא הדומם ממש כאבנים ועפר ושמותיהן אבן ועפר הם חילופים דחילופים כו' ותמורות דתמורות כו' כנ"ל:

נשלם חלק שני בעז"ה יתברך ויתעלה

ויותר, כנזכר לעיל: – הרי, שחיותו ומציאותו של כל נברא, הן האותיות של "דבר ה'", והנברא בטל במציאות ל"דבר הו'", כך שכל הבריאה בטלה ומאחדת אתו יתברך.

נשלם חלק שני פערת ה' יתברך ויתעלה

והוא, – שהם החילופים והתמורות של האותיות, ברואים פרטים שבכל עולם. וכן האיר ה' עוד, – באופן נוסף

~ יום שני ז' תמוז ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 180, אגרת התשובה... עד עמ' צא, עכ"ל הברייתא:

והשולחן-ערוך, והרבי שליט"א מפרש: "בעל התניא" – פוסק בפנימיות התורה, ו"בעל השולחן-ערוך" – פוסק בנגלה תורה.

לקוטי אמרים חלק שלישי הנקרא בשם אגרת התשובה בתור הקדמה קצרה לחלק השלישי, של ספר ה"תניא", הוא "אגרת התשובה", ראוי לציין: רבנו הזקן נקרא "בעל התניא"

ישנה אימרה בשיחותיו הקדושות של הרבי הקודם נשמתו-עדן (ספר השיחות ה'תש"א עמוד 142 ואילך), שארבעה חלקי ה"תניא" הם כנגד ארבעה חלקי ה"שולחן ערוך".

את שייכותו של החלק השלישי, "אגרת התשובה", לחלק

השלישי שב"שולחן

ערוך" ("אבן העזר"),

מסביר הרבי שליט"א גם

על פי חסידות וגם על פי

נגלה:

על-פי חסידות, הרי זה

לפי מה שאנו רואים להלן

בפרק ד' שב"אגרת

התשובה", ששני

האופנים בתשובה, תשובה-תתאה ותשובה-עילאה (תשובה

תחתונה ותשובה עליונה), הכוללות בתוכן כל ענין התשובה,

הן שתי האותיות "ה" שבשם הוי', ה' תתאה, הה' האחרונה,

וה' עילאה, הה' הראשונה, ואם כן - הרי זה הסדר "נשים",

"מלכות" ו"בינה".

וכשם שהסדר בש"ס הוא, שבתחילה בא מסכת גיטין, ולאחריה

- מסכת קידושין, שזהו (כפי שהרמב"ם אומר בהקדמתו לפירוש

המשניות) מפני שבפסוק נאמר "ויצאה והיתה" ("ויצאה מביתו

והיתה לאיש אחר"), בתחילה "ויצאה" - גירושין, גיטין, ואחר

כך "והיתה", קידושין; ועל-דרך-זה בסדר דברי הימים,

שבתחילה היה "ויגרש את האדם", ובמדרש רבה בראשית פרשה

כ"א פסקא ח' כתוב ש"יגרש" מלשון גירושין "כבת ישראל

שנתגרשה", שיכולה עדיין להתחתן. ולאחר מכן, בשעת מתן

תורה, היה "קדשנו במצותיו", מלשון "קידושין", כפי שכתוב

ב"תניא" חלק ראשון, פרק מ"ו, שזה כמו קידושין שהמקדש

אומר "הרי את מקודשת לי" (וכפי שהוא אומר להלן בפרק י') -

כך הרי גם הסדר בנוגע ל"נשים" ברוחניות - שענין ה"קידושין"

בא אחרי "גיטין", וממילא מובנת השייכות ל"תשובה". שכן,

כיצד יכול היה להיות קידושין אחרי גירושין - אלא שמן ההכרח

שיהיה בינתיים ענין התשובה, כפי שאומר בפרק י"ז ב"תניא",

שאי אפשר שיהיה ענין עבודת ה' מבלי שיהיה לפני זה ענין

התשובה.

וזאת ועוד: על-ידי חטא - "שולחה אמכם" (ככתוב:

"ובפשעכם שולחה אמכם"), "שולחה" - ענין הגירושין,

"ושלחה מביתו", ועל-ידי תשובה, הרי "כה אמר ה' איזה ספר

כריתות אמכם", שספר הכריתות, ענין הגירושין, שהיה לפני

זה - מתבטל. ובנגלה ממש: גם מהגמרא ראייה מפורשת על

שייכות ענין התשובה לקידושין שאחרי גירושין, כפי שהגמרא

(יומא פו, ב) אומרת שרבי יוחנן אומר, שתשובה דוחה

לא-תעשה שבתורה, ומביא מהפסוק (ירמיה ג, א) "לאמר הן

ישלח איש את אשתו והלכה מאתו לאיש אחר, הישוב אליה

עוד, ואת זנית רעים רבים ושובי אלי" - אומר הקדוש-ברוך-

הוא. כלומר, שענין התשובה דוחה הענין של "לא יוכל בעלה

הראשון לשוב לקחתה". הרי ברור מהגמרא, שענין התשובה

הוא ענין הקידושין שאחרי גירושין. אם-כן מכאן ברורה

שייכות החלק השלישי

של ספר ה"תניא", -

"אגרת התשובה", לחלק

השלישי של ה"שולחן

ערוך" - "אבן העזר" -

הענינים של "נשים".

פרק א. תניא - למדנו

בברייתא, **בסוף** - מסכת

יומא: **שְׁלֹשָׁה חֲלוּקֵי**

כְּפָרָה הֵם, - באופן הכפרה הניתנת לאדם על חטא שחטא,

ישנן שלש דרכים שונות: אם עבר עבירה מסוג מסויים, קיים

אופן מסויים של כפרה, ואם העבירה היא מסוג אחר, גם אופן

הכפרה הוא אחר, **וְתִשְׁוֶה עִם כָּל אֶחָד**: - בשלושת אופני

הכפרה. יחד עם כל אופן של כפרה, נדרש ענין התשובה: **עֲבַר**

עַל מִצְוַת-עֲשֵׂה - לא קיים מצות-עשה שהיה מחוייב

לקיימה, **וְיָשָׁב** - וחזר בתשובה **אֵינִי זֶה מִשֵּׁם עַד שְׁמוּחֲלִין**

לֹא; - כלומר, מוחלים לו מיד, **עֲבַר עַל מִצְוַת-לֹא-תַעֲשֶׂה** -

עשה דבר שהתורה מצווה שלא לעשותו, **וְיָשָׁב** - **תִּשְׁוֶה**

תּוֹלָה, **וַיּוֹם הַכּוֹפְרִים מִכָּפָר** - התשובה עצמה אינה

מספיקה ביחס למדה המרובה של כפרה הנדרשת לגבי אותה

עבירה, התשובה משפיעה שלא יענישו אותו - עד לזמנה של

הכפרה, והוא יום הכיפורים, בו הוא מתכפר על העבירה

שעבר. (**פְּרוּשׁ**, **דְּאִתְּ-עַל-גַּב דְּלַעֲנִין** - למרות שלגבי **קִיּוּם**,

מִצְוַת-עֲשֵׂה גְדוֹלָה, **שְׂדוּחָה אֵת לֹא-תַעֲשֶׂה** - : כשמזדמן

ענין שיש בו הניגודים של "עשה" ולא-תעשה, כלומר, על-ידי

שיעבור על לא-תעשה יקיים מצות-עשה - דוחה אז ה"עשה"

את ה"לא-תעשה", ומותר לו לקיים את הדבר כדי לקיים את

ה"עשה". לדוגמה: כלאים בציצית; הרי שקיום מצות-עשה

הוא למעלה מקיום לא-תעשה, ואילו כאן אנו אומרים, שעל

עבירת מצות-עשה מספיקה תשובה בלבד כדי לכפר על כך.

ועל עבירת לא-תעשה אין תשובה בלבד מספיקה, אלא מן

ההכרח להזדקק ליום-כיפור לשם כפרה? - שאלה זו עומד

רבנו הזקן לפתור. ומהפתרון נבין גם את פנימיות הענינים

המתעוררים על-ידי קיום מצות-עשה והפגם המתחולל על-ידי

עבירה חסר-שלום על לא-תעשה, ובהתאם לפנימיות הענינים

בא פסק ההלכה בנוגע לקיום מצות-עשה כיצד עליה לדחות

לא-תעשה, ואופן הכפרה הנדרשת על עבירת לא-תעשה. תוכן

התירוצין בקצרה הוא: בקיום מצות-עשה, הרי נוסף על כך

שהוא מקיים ציווי הקב"ה לעשות את הדבר, גם נמשך

על-ידי-זה אור ושפע בעולמות העליונים ובנפשו, כי כל מצוה

על הלא-תעשה, נגרם פגם בנפשו וגם למעלה, לכן אין די בתשובה בלבד לתקן את הדבר, אלא מן ההכרח להזדקק לכפרה של יום כיפור, שדוקא הוא בכוחו לתקן ולהסיר את הפגם שנגרם בנפשו ולמעלה. וזאת אומר רבנו הזקן: הִיָּינוּ – לכן בענין של קיום –

גדולה מצות-עשה מלא-תעשה, והיא דוחה את הלא-תעשה, משום שְׁעִלְיָדִי קִיּוֹם מִצְוֹת עֲשֵׂה מִמְּשִׁיךְ אֹרֶךְ יָמָיו וְשִׁפְעָה בְּעוֹלָמוֹת עֲלִיּוֹנִים מִהֶאֱרַת אֹרֶךְ יָמָיו אֵין-סוֹף בְּרוּךְ-הוּא (בְּמֹו שְׁכִתוֹב בְּהַרֵּי, דְּרַמ"ח פְּקוּדִין – 248 מצוות העשה, אֲנוֹן רַמ"ח אֲבָרִין דְּמִלְכָּא –

הן 248 אברי "מלכא") – מדות של עולם האצילות הנקראות "מלכא", כלומר, כשם שאבר הוא כלי לכוח הנפש וממשיך בתוכו הכוח מהנפש אליו הוא משמש כלי, כך כל מצוה היא אבר וכלי להמשכה מיוחדת מהמדות שלמעלה, הנמשכת על-ידי קיום אותה מצוה. הרי, שעל-ידי קיום מצוה, ממשיכים אור ושפע בעולמות העליונים, וְגַם עַל נַפְשׁוֹ הַאֱלֹקִית, - הוא ממשיך אור ושפע מהארת אֵין-סוֹף בְּרוּךְ-הוּא – על-ידי קיום המצוה, בְּמֹו שְׁאֹמְרִים: - כמו שאנו אומרים בברכה שאנו מברכים על קיום מצוה: "אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו" - שעל-ידי מצוות, נמשכת קדושה על הנפש. ומפני טעם זה, שעל-ידי מצוה-עשה נמשך אור ושפע, - ישנה העליונות של מצוה-עשה לגבי לא-תעשה, ו"עשה" דוחה "לא תעשה", אֲבָל לְעֵנֵן תְּשׁוּבָה, - לגבי ענין התשובה, כדי לתקן כשעבר על מצוה-עשה, אֵף – למרות שהתשובה עצמה מספיקה על כך שְׁמוֹחֲלִין לוֹ הַעֲנֵשׁ עַל שִׁמְרָד בְּמִלְכוּתוֹ יִתְבָּרַךְ וְלֹא עֲשֵׂה מִמְּשִׁיךְ הַמֶּלֶךְ, - הקב"ה. את זאת מתקנת תשובה בלבד, אך, בכל זאת, אין היא מתקנת כליל את העבירה על מצוה-עשה, שהרי מְבַלְמִקוֹם הָאֹרֶךְ – שהיה ממשיך על-ידי קיום מצוה-העשה, נִעְדָּר – גם אחרי שחזר בתשובה, וְכו', וּבְמִאֲמָר רַבּוֹתֵינוּ וְזָרוּנָם לְבִרְכָה, עַל פְּסוּק: "מַעוֹת לֹא יוֹכֵל לְתַקֵּן" - "זֶה שִׁבְטֵל קְרִיאַת-שְׁמַע שֶׁל עֲרִבִית אִזְ וְכו'", - לא ניתן לתקן זאת, גם כשעושים תשובה, דִּאֵף שְׁנוֹהָר מַעֲתָה לְקָרוֹת קְרִיאַת-שְׁמַע שֶׁל עֲרִבִית וְשַׁחֲרִית לְעוֹלָם – היינו, שהוא חוזר בתשובה על מה שהחסיר מקודם לקרוא קריאת שמע, אֵין תְּשׁוּבָתוֹ מוֹעֵלָת לְתַקֵּן מִה שִׁבְטֵל פְּעֵם אַחַת; - קריאת-שמע. שכן, המשכת האור והשפע שהיה ממשיך על-ידי אותה קריאת-שמע – חסרה. על-כל-פנים, הרי

היא כמו אבר (הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וכל' רז"ל: רמ"ח איברין כנגד רמ"ח מ"ע"), כלומר, כשם שאבר הוא כלי וממשיך חיות מהנפש, כך כל מצוה-עשה היא כלי וממשיכה שפע חיות מאור אֵין-סוֹף בְּרוּךְ-הוּא, וכמו שבאבר מתלבשת

החיות מהנפש - כך מתלבשת (כלומר, נמשכת בפנימיות) החיות הנמשכת על-ידי קיום מצוה-עשה - בעולמות; ואילו בלא-תעשה הרי למרות שבשעה שהוא מקיים לא-תעשה - על-ידי שאינו עובר עליה - שבענין קיום ציווי הקב"ה הוא גם כאן מקיים את הציווי שלא לעשות, כמאמר חכמינו

ז"ל: "ישב ולא עבר עבירה נותנים לו שכר (הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: אבל רק) כאילו עשה מצוה", היות שאין זה דרך פעולה ועשיה, כמו שהדבר במצוה-עשה, אלא על-ידי שלילה - על-ידי אי-עשיה - הוא מקיים ציווי ה', ותורה ומצוות הן הרי כדי להמשיך אור על-ידי רמ"ח מצוות-עשה, ולהעביר את "רוח הטומאה" על-ידי שס"ה מצוות לא-תעשה (כפי שאמר בחלק הראשון פרק ל"ז, דף מח, א), וכאן בעניננו, כשנפגשים יחד 'עשה' ולא-תעשה, ומתעוררת שאלה איזו מהן לדחות, הרי שלא שייך כאן לומר שעל-ידי שיעשה את הדבר תישאר "רוח הטומאה", שהרי הוא עושה בהתאם לציווי התורה, שהתורה מצוה עליו לדחות את מצות הלא-תעשה. ואילו גם אם התורה תצווה עליו לדחות מצוה-עשה - הרי סוף סוף אין כאן מעשה שימשיך את האור, והאור הרי יחסר אז. לכן דוחה ה'עשה' את הלא-תעשה: החסרון שישנו באופן רגיל כשמקיימים לא-תעשה - אין כאן, והריווח של עשיית מצוה-עשה - המשכת האור - ישנו. בהתאם לכך, הרי לכאורה, שגם בנוגע לעבירה על מצוה-עשה, שאז חסרה המשכת האור והשפע בעולמות ובנפשו - תהיה הכפרה הנדרשת גדולה יותר, כפי שהדבר בעבירה על לא-תעשה, ולפי דברי הגמרא ב"יומא", כאמור, הרי להיפך - שעל עבירה על לא-תעשה, נדרשת כפרה גדולה יותר? - אלא, ההסבר הוא שהעליונות שישנה בקיום מצוה-עשה, בהמשכת אור בנפש האלקית - לא ניתנת לתיקון על-ידי הכפרה, כי האור שהחסיר להמשיך, אין הכפרה משלימה. הכפרה באה רק כדי לכפר על שעבר על ציווי ה' ולא קיים את המצוה - ועל כך מספיקה תשובה בלבד. ואילו, בעבירה על לא-תעשה, באה הכפרה כדי לתקן את כל מה שהעבירה קלקלה, וכיוון שעל-ידי העבירה - בפעולה -

3. מכות כג, סוף ע"ב. 4. משנה מכות פ"ג מט"ו. 5. תיקוני זהר תיקון ל'. 6. ברכות כו, א. 7. קהלת א, ה.

הכפרה על עבירה זו. על-כל-פנים יוצא, שבעבירה על מצות-עשה ישנו דבר חמור יותר מאשר בעבירה על לא-תעשה. ולכן אין ללמד מכאן – מהברייתא האומרת שבמצות-עשה – כשעושים תשובה מוחלין לו במקום, ואילו בלא-תעשה באה הכפרה רק ביום כיפור –

אי אפשר ללמוד שום קלא חס-ושלום במצות-עשה, ובפרט – שאסור ללמוד שום קולא בתלמוד תורה, – במצות ה'עשה' של לימוד תורה, ואדרבה אמרו רבותינו זכרונם לברכה: "והר הקדוש ברוך הוא – בנסיבות מסוימות, על – עבירות חמורות כמו עבודה זרה וכו', אף שהן – אף שעונשן כריתות ומיתות בית-דין, ולא ותר על בטול תלמוד

תורה). – להלן אומר ברייתא: עבר על כריתות ומיתות בית-דין – על עבירות שעונשן כרת או מיתה על-ידי בית-דין – תשובה ויום הכפורים תולין, – שלא להיענש מלמעלה על עבירות אלו, ויסורין ממקדן (פרוש, – "ממקדן" הוא, גמריין – את הכפרה, והוא מלשון מריקה ושמירה לצחצח הנפש, כי 'כפרה' היא לשון קנות, שמקנה לבליד החטא), – הרי שבעבירות של כריתות ומיתות בית-דין, לא מספיק הניקוי שנעשה על-ידי ענינים של תשובה ויום כיפור, אלא נדרש גם הניקוי והמירוק על-ידי יסורים רחמנא-ליצלן, שנאמר: "ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עונם". – הרי שישנן עבירות כאלו שעליהן נדרש הניקוי על-ידי יסורין ר"ל – והן, העבירות שעונשן כריתות ומיתות בית-דין. עד כאן לשון הברייתא – שבסוף מסכת יומא.

מה שאפשר לו לתקן – הוא מתקן בתשובה בלבד, ולכן מספיקה תשובה בלבד לשם כפרתו, ואין דבר נוסף כדי לסיים את הכפרה. והעובר על מצות לא-תעשה, על-ידי שנדבק הרע בנפשו – כשעושה פעולה של רע על-ידי מעשה או על-ידי דיבור או על-ידי

מחשבה, הנה על-ידי זה, עושה פגם למעלה בשרשה ומקור חוצבה בת"ז לבושין תקינת לון דמנייהו פרחין נשמתין לב"ג (וכו') לכך אין כפרה לנפשו ולא למעלה עד יוה"כ כמ"ש וכפר על הקדש מטומאות בני ומפשעיהם וכו' לפני ה' תטהרו לפני ה' דייקא ולכן אין ללמוד מכאן שום קולא ח"ו כמ"ע ובפרט בת"ת. ואדרבה ארז"ל ויתר הקב"ה על ע"ז וכו' אף שהן כריתות ומיתות ב"ד ולא ויתר על ביטול ת"ת. עבר על כריתות ומיתות ב"ד תשובה ויוה"כ תולין ויסורין ממקדן (פי' גומרין הכפרה והוא מלשון מריקה ושמירה לצחצח הנפש. כי כפרה היא לשון קינוח שמקנה לכלוך החטא) שנאמר ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עונם. עכ"ל הברייתא:

מ"תיקוני זוהר" זה, שישנו ענין של לבושים ל"ספירות" שמהם באות הנפשות, וכשעל-ידי עבירה נעשה פגם בנפש – נעשה על-ידי זה פגם גם בשורש הנפש, לכך – לכן, אין כפרה לנפשו ולא למעלה – כפי שיאמר להלן, משמעותה של "כפרה" היא הסרת וניקוי הפגם, הנה תשובה בלבד אין בכוחה לנקות את הפגם בנפש ולמעלה, עד יום הכפורים, – שהיום עצמו מכפר. כמו שכתוב: – בנוגע ליום כיפור: "וכפר על הקדש מטומאות בני ישראל ומפשעיהם וגו'", "לפני ה' תטהרו"¹⁰ – "לפני ה'" דייקא. – לפני ה' דוקא. "לפני" היינו למעלה, למעלה משם הוי', משם תבוא טהרתכם. הרי שהטהרה של יום כיפור, באה ממקום וממדריגה שלמעלה משם הוי', אשר לכן הוא למעלה מהמקום והמדריגה בהם פוגע הפגם המתהווה על-ידי שעוברים על לא-תעשה – ולכן ישנה אז

אגרת התשובה

על מל"ת ע"י שנדבק הרע בנפשו עושה פגם למעלה בשרשה ומקור חוצבה (בלבושי' די"ם דעשי' כמ"ש בת"ז לבושין תקינת לון דמנייהו פרחין נשמתין לב"ג (וכו') לכך אין כפרה לנפשו ולא למעלה עד יוה"כ כמ"ש וכפר על הקדש מטומאות בני ומפשעיהם וכו' לפני ה' תטהרו לפני ה' דייקא ולכן אין ללמוד מכאן שום קולא ח"ו כמ"ע ובפרט בת"ת. ואדרבה ארז"ל ויתר הקב"ה על ע"ז וכו' אף שהן כריתות ומיתות ב"ד ולא ויתר על ביטול ת"ת. עבר על כריתות ומיתות ב"ד תשובה ויוה"כ תולין ויסורין ממקדן (פי' גומרין הכפרה והוא מלשון מריקה ושמירה לצחצח הנפש. כי כפרה היא לשון קינוח שמקנה לכלוך החטא) שנאמר ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עונם. עכ"ל הברייתא:

~ יום שלישי ח' תמוז ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' צא, והנה מצות התשובה... עד עמ' 182, כ"א מיראה.

אגרת התשובה

החטא בלבד, היא ענין התשובה מן התורה, (בדאייתא – כפי שכתוב

והנה מצות התשובה מן התורה (כראי' בגמ' פ"ג דסנהדרין

והנה, מצות התשובה¹³ מן התורה היא עויבת החטא בלבד – עויבת

8. בהקדמה. 9. אחרי מות טז, טז. 10. שם, טז, ל. 11. ירושלמי חגיגה פ"א ה"ז. 12. תהלים פט, כג. 13. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כותב 'מצוה' (ולא 'ענין' או 'והנה התשובה' וכיו"ב. ועד' ל' הרמב"ם הלי' תשובה פ"ב ה"ב) – דפשטות הלי' מורה דס"ל דתשובה

בְּמִקְרָא פֶּרֶק ג' דְּסִנְהֶדְרִין¹⁴ וּב'חֲשֵׁן מִשְׁפָּט' סוֹף סִימָן לְעֵינֵי עֲדוּת¹⁵, - שאם הוא עוזב את החטא בלבד ואינו חוזר על אותו חטא שעשה אותו פסול לעדות – הריהו כשר לעדות¹⁷, דְּהֵינּוּ שְׁיִגְמֹר בְּלָבוּ בְּלֹב שְׁלָם, לְבַל יֵשׁוּב עוֹד לְבִסְלָה, לְמִדָּה בְּמַלְכוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ¹⁸, וְלֹא יַעֲבֹר עוֹד – עַל מִצְוֹת הַמֶּלֶךְ – מַלְכוּתוֹ שֶׁל עוֹלָם, הַקִּבְיָה חֶסֶד וְשְׁלוֹם, הֵן בְּמִצְוֹת עֲשֵׂה¹⁹ הֵן בְּמִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה²⁰, וְזוֹהוּ עֵקֶר פְּרוּשׁ לְשׁוֹן "תְּשׁוּבָה", - כְּלוּמֹר, לְשׁוּב אֵל ה' בְּכָל לְבוֹ וּבְכָל נַפְשׁוֹ, לְעִבְדוֹ וּלְשִׁמּוֹר כָּל מִצְוֹתָיו, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב²¹: "עֲזוּב רָשָׁע יָרְכּוּ וְאִישׁ אֶזְנֵן

מִחֲשָׁבָתוֹ, וְיֵשֶׁב אֵל ה' וְגו'²²; - הפסוק אומר: במה מתבטא שובו אל הקב"ה – במה שהרשע עוזב את דרכו הקודמת, והחוטא עוזב את מחשבות החטא שלו. וּבְפֶרֶשׁת נֶצְצִים²² כְּתוּב²³: "וְשָׁבַת עַד ה' אֱלֹקֶיךָ וְשָׁמַעְתָּ בְּקוֹל וְגו', בְּכָל לִבְכָּךְ וְגו'²⁴." -

אגרת התשובה

וּבַח"מ סס' ל"ד לענין עדות) דהיינו שיגמור בלבו בלב שלם לבל ישוב עוד לכסלה למרוד במלכותו ית' ולא יעבור עוד מצות המלך ח"ו הן בכו"ע הן במל"ת. וזהו עיקר פי' לשון תשובה לשוב אל ה' בכל לבו ובכל נפשו לעבדו ולשמור כל מצותיו כמ"ש יעזוב רשע דרכו ואיש און מחשבותיו וישוב אל ה' וכו'. ובפ' נצבים כתיב ושבתי עד ה' אלקיך ושמעת בקולו וכו' בכל לבבך וכו' שובה ישראל עד ה' אלקיך וכו' השיבנו ה' אליך וכו'. ולא כדעת מצותיו, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב²¹: "עֲזוּב רָשָׁע יָרְכּוּ וְאִישׁ אֶזְנֵן

לשוב אל ה', לקיים את מצותיו ולא לעשות שום עבירות. הוא, לשוב אל ה', על-ידי השמיעה בקולו, דבר שצריך להיעשות בכל הלב. וכך גם כתוב²⁶: "שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל עַד ה' אֱלֹקֶיךָ וְגו'"; - וכן כתוב²⁷: "הִשְׁיבֵנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ וְגו'". - מכל הפסוקים האמורים, ברור שענין התשובה הוא

בתוכן דעויבת החטא מצוה מה"ת וגם להרמב"ם והסמ"ג שהרי אליב"י קאי כאן (וראה סהמ"צ להצ"צ מצות וידי ותשובה בתחלתה) - ולא רק להרמב"ן (נצבים ל, יא. הובא בלקו"ת עה"פ שם). ובס' היד לפני ה' תשובה, (שכנראה גם "הקדמות" אלו להרמב"ם הם): מ"ע א' והוא שישוּב החוטא מחטאו לפני ה' ויתודה. ואולי ג"ז מקור דברי הצ"צ שם. ובסהמ"צ להרמב"ם: "מצוה ע"ג היא שצונו להתוודות כו' ולומר אותם עם התשובה". ראה במפורט להלן עמוד 1118 ואילך. 14. כה, ב. 15. סעיף כט ואילך. 16. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לא הביא מקדושין (מט, ב) וש"ע אה"ע סל"ח סל"א לענין קדושין ובפרט דקדמו לסנה' וחז"מ (וראה מנ"ח מצוה סס"ד) - וי"ל דעדיפא ל' הוכחה מדיני ממונות דלא אזלינן בתר רובא, ז.א. שלא רק ע"ד הרוב מספיקה עויבת החטא". 17. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עיקר הכוונה כאן - דלא התענית וכמשל"ק. אבל מהל' מובן דגם בלא וידי דברים - תשובה היא (וכדמוכח גם מהראיות משו"ע מחז"מ שלא הוזכרו שם וידי דברים), אלא שוידוי ובקשת מחילה - כשעושים - הם חלק התשובה ומוסיפים בתשובה - ולכן הזכירו הרמב"ם כו' משא"כ התענית, הוא ענין בפ"ע, וכמשנ"ת בסוף הפרק ורפ"ב - "ולכן לא הזכירו הרמב"ם והסמ"ג שום תעניות כלל". ועיין זח"ג קכב, א. סמה"צ להצ"צ מצות וידי ותשובה. מנחת חינוך מצוה שסד". 18. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כל המשך הדברים - להקל עשיית התשובה, לבד ענין זה, דבכל תשובה צ"ל ענין כללי "דלא ישוב למרוד במל' ית'". ולכאורה הוא חידוש גדול. וצ"ע המקור ע"ז בפוסקים [והוא בדוגמא שבקיום המצות ג"כ צ"ל הקדמת ענין הכללי בתחלה יקבל עליו עומ"ש ואח"כ עול מצות - ברכות רפ"ב] - וכ"ה גם בהכתובים שמביא לראי' יעזוב רשע דרכו (ל' יחיד - דרכו בכלל, שהוא רשע ואח"כ מחשבותיו (ל' רבים, ענינים ועבירות פריטיות); ושבת (בכלל), בקולו וגו' ("פרט") (ציווי - פרטי המצות). וכן שצ"ל ב' החלטות "הן במ"ע הן במל"ת". 19. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שבזה צ"ל קום ועשה - ובכ"ז מקבל עליו". 20. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שבעבירה על מל"ת - ניכרת המרידה, משא"כ בהעדר עשיית מ"ע". 21. ישעיה נה, ז. 22. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "מפרש הסדרה ולא כדלקמן "בתורה" לשלול ואתחנן ד, ל - דשם הוא רק סיפור דברים, וכהתחלתה העידותי בכס גו'. ועוד ועיקר (כי לכאורה גם מסיפור יש ללמוד מהו ענין התשובה) - כי שם אינו מפרט דצ"ל "בכל לבבך". 23. נצבים ל, ב. 24. הטעם מדוע מביא רבנו הזקן בתחילה פסוק מנביא (ישעיה) ולאחר מכן פסוק מן התורה, כותב הרבי שליט"א, ש"יש לומר" שזה מפני שבנביא מפורש שהתשובה היא עזיבת החטא. והרבי שליט"א מוסיף: "וראה הרמב"ם הל' תשובה פ"ב ה"ב". 25. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ואף דכנ"ל כאן קאי (גם) להרמב"ם, ולדידי' פ' זה הבטחה היא (הל' תשובה פ"ז ה"ה) - עיין רמב"ן (שם) דתרווייהו איתנהו ב'. ומר חפץ אלוף בסהמ"צ שלו מנה במנין העשין עשה ושבתי עד ה' אלקיך (הובא בפ' הרי"פ לסהמ"צ להרס"ג פרשה מ"ב) וכ"ה בסמ"ק במצוה נג "לשוב דכתיב ושבתי עד ה"א ושמעת בקולו". 26. הושע יד, ב. 27. איכה ה, כב. 28. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "הכרח כל ד' הפסוקים ודיוק סדרם (הקדים נביא לתורה וכו'): לקמן רפ"ג דע"י החטא מוריד השפעת שם הוי' ב"ה (דחלק הוי' עמו גו' חבל גו' - כמשל החבל כו') - שמוזה מובן שהתיקון (התשובה) צ"ל העלאת כהנ"ל. ובפ"ד מבוארים פרטי שם הוי' - ה' (אחרונה) מעשה - ועז"נ יעזוב רשע דרכו גו' וישוב גו'. ר' - קול ושהה מדות (שבלב) כו' - ועז"נ ושבתי גו' בקולו גו' לבבך גו'. ה' (ראשונה) התבוננות (רק בזה חסרוננו) - ועז"נ שובה ישראל (שם המעלה). י' - שכל הנעלם שבכחו כו' שרש ועיקר חכ' שבה מלוכש ה' (ח"א פ"ט ושם, אשר כשנוגע לשם - פונה בכל הכחות כו'). - ועז"נ השיבנו ה' גו'. וזהו ג"כ הענין והסדר, שנאמר: סוד מרע (יעזוב רשע - מל"ת) ועשה טוב (ושמעת גו' בכל לבבך - דפליג לרמ"ח איברין, רמ"ח מ"ע) בקש שלום (לאחרי סומ"ר וע"ט - שלכן נק' ישראל - ויכול להיות שלום ושלמות כו' - מתחלה מלמטלמ"ע, ואח"כ מלמעלמ"ט - שובה ישראל, השיבנו ה') וכמובן כ"ז מלקו"ת ס"פ בלק ד"ה מה טובו בבי' ד' תשובות - אלא ששם מבארם כאו"א בפ"ע - וכאן - כמו שכאו"א מהן (אפילו תשו"ת)

שהיסורים האמורים אינם מכוונים לתעניות, רק הוידוי – שמתוודים ומפרטים כדיבור את החטאים שחטאו, וּבְקִשְׁתִּי מִחִילָה, - על העבירות, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה: "וְהִתְוַדּוּ אֶת חַטֹּאתֵם וְגו'³²." – את הוידוי ובקשת מחילה כן מזכירים

הרמב"ם והסמ"ג במצות

התשובה, כי זהו חלק

מהתשובה. טעמו של

דבר (כתוב) הוא, כי

בעבירה ישנו "גוף"

ו"נשמה". מעשה העבירה

הוא ה"גוף", והרצון

והתאוה לעשות את

העבירה, הוא ה"נשמה".

בשעה שהוא עושה

תשובה, עליו הרי לבטל

גם את ה"גוף" וגם את

ה"נשמה" של העבירה.

הנה את ה"נשמה" - את

הרצון והתאוה - מבטלים

על-ידי החרטה על העבר,

שחורה לו והוא מצטער

על שעשה את העבירה.

צער הוא הרי ההיפך

מתענוג, והצער על העבירה מבטל את התענוג שבסיבתו היו

בו הרצון והתאוה באותה עבירה. אבל הרי צריכים לבטל גם

את ה"גוף" של העבירה, ובכך להימנע להבא מלעשות עבירה

זו - והרי אין כאן מעשה שיבטל את מעשה העבירה, שהוא

"גוף" העבירה. הנה הוידוי שהוא מוציא בפיו, ו"עקימת

שפתיו הוי מעשה" - זה מבטל את "גוף" העבירה. על כל

פנים, זהו ענין הוידוי שהוא חלק מהתשובה. ואילו תעניות

אינן חלק מהתשובה. ומה שֶׁכָּתוּב בַּיּוֹאֵל³³: "שׁוּבוּ עֲדֵי

בְּכָל לִבְכֶּכֶם בְּצוּם וּבִבְכֵי גו'³⁴", - כתוב הרי כאן ענין

התענית כחלק מ"שובו אלי", הִינֵנּוּ - הרי זה כדי לְבַטֵּל -

הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: ענין של עתיד (ותשובה -

עזיבת העבר), הַנְּגִידָה שֶׁנִּגְזְרָה - אז, לְמַרְק עֶזֶן הַדּוֹר

עַל-יְדֵי יְסוּרִים בְּאַדְרָכָה. - שכדי לבטל את הגזירה, נדרש

ענין התענית. אך אין התענית חלק מתשובה. וְהוּא הַמַּעַם

בְּכָל תַּעֲנִיּוֹת שֶׁמִּתְעַנִּין עַל כָּל צָרָה שֶׁלֹּא תָבֵא עַל

וְלֹא בְּדַעַת הַהֶמוֹן, שֶׁהַתְּשׁוּבָה הִיא הַתַּעֲנִיּוּת. - על העבירות שעבר. וְאִפְלוּ מִי שֶׁעָבַר עַל בְּרִיתוֹת וּמִיתוֹת בֵּית-דִין, שֶׁנֶּגְמַר בְּפִרְתּוֹ הִיא עַל-יְדֵי יְסוּרִים, - כנזכר לעיל מהברייתא במסכת יומא, הִינֵנּוּ שֶׁהַקִּדּוּשׁ-בְּרִיךְ-הוּא מְבִיא

עָלָיו יְסוּרִים - ויסורים

אלה הם גמר כפרתו,

(וכמו) שֶׁכָּתוּב: "וּפְקַדְתִּי בְּשִׁבְטִי וְגו'" -

"וּפְקַדְתִּי" (דִּקָּא), -

שהקב"ה מביא את

היסורים, וְהִינֵנּוּ³⁵ - מתי

מביא הקב"ה יסורים

לגמר הכפרה, הרי זה

בְּשִׁתְּשׁוּבָתוֹ רְצוּנָה

לְפָנָיו יְתָרָה, בְּשׁוּבוֹ

אֶל ה' בְּכָל לְבוֹ וְנַפְשׁוֹ

מֵאֲהָבָה,

בְּאַתְעֻרְתָּא דְלִתְתָּא

וְ"כַמִּים הַפָּנִים וכו'" -

אַתְעֻרְתָּא דְלַעֲיָלָא,

לְעוֹרֵר הָאֲהָבָה וְחֶסֶד

ה' לְמַרְק עֶזֶנוּ בְּיְסוּרִים

בְּעוֹלָם הָהָא, - על-ידי

התעוררות מלמטה, ו"כמים הפנים", כפי שהאדם מבטא את

רצונו העז לשוב אל ה' מצד אהבתו אל ה' - דבר זה פועל

התעוררות מקבילה למעלה, שגם אליו יתייחסו באהבה וחסד,

למרק אותו כליל מעוונותיו על-ידי יסורים בעולם הזה, וְכָמוֹ

שֶׁכָּתוּב³⁶: "כִּי אֵת אֲשֶׁר יֵאָהֵב ה' יוֹכִיחַ וְגו'". - כדי למרק

אותו מעוונותיו - בעולם הזה. יסורים אלה, שהקב"ה מביא,

מצד אהבתו, למי ששב אל ה' מתוך אהבה - אלה הם היסורים

המסיימים כפרת הנפש, בעבירות שגמר כפרתן הוא על-ידי

יסורים. אך, אין הכוונה לתעניות ויסורים שאדם מקבל על

עצמו. וְלִכֵּן לֹא הִזְכִּירוּ הַרְמְב"ם וְהַסְמ"ג - מ"ע טז, שום

תַּעֲנִיּוֹת בְּלֹל בְּמִצְוֹת הַתְּשׁוּבָה, אֵף - לא, בְּבְרִיתוֹת

וּמִיתוֹת בֵּית-דִין, - גם בתשובה על עבירות שעונשן הוא

כרת או מיתת בית דין, שגמר כפרת עבירות אלו הוא הרי ענין

היסורים - כפי שהגמרא אומרת - אף על פי כן, אין הרמב"ם

והסמ"ג מזכירים גם בעבירות אלו את ענין התענית - מפני

כלולה מכולן. וק"ל. ע"ד הקבלה - ראה ש' הגלגולים הקדמה כא [ולהעיר דשם מפרש ד' חלקי כפרה - וכפרה הד' חילול ה', וראה

חזא"ג יומא (פו, א), 29. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "מוסיף בזה בי' - דבכ"ז כל מצות התשובה גם על כריתות תלוי' באדם.

ויכול למלאותה ולגמרה כי כששב מאהבה כו' מעורר כו'". 30. משלי כו, יט. 31. נשא ה, ז. 32. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה

הי' צ"ל זה בתחילת הבי' - מהו תשובה מה"ת - אלא עיקר הכוונה כאן - דלא התענית וכמשל"ק. אבל מהל' מוכן דגם בלא וידוי

דברים - תשובה היא (וכדמוכח גם מהראיות משו"ע מחו"מ שלא הוזכרו שם וידוי דברים), אלא שוידוי ובקשת מחילה - כשעושים

- הם חלק התשובה ומוסיפים בתשובה - ולכן הוזכרו הרמב"ם כו' משא"כ התענית, הוא ענין בפ"ע, וכמשנ"ת בסוף הפרק ורפ"ב

- "ולכן לא הוזכרו הרמב"ם והסמ"ג שום תעניות כלל". ועיין זח"ג קכב, א. סהמ"צ להצ"צ מצות וידוי ותשובה. מנחת חינוך מצוה

שסד". - ראה לעיל הערה 17. 33. ב, יב.

האדם מלמעלה, ולא התעניות שהוא מקבל על עצמו בתור יסורים? – מסביר רבנו הזקן: הֵינּוּ, כְּדִי לִנְצֹל מֵעֲנֹש וְיִסּוּרִים שֶׁל מַעֲלָה חֲסִידֵי שְׁלֹמֹה; – (הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: ענין דלעתיד (כנ"ל) – ולא תשובה – שהוא על

העבר), שמא נגזר עליו חסידות מלמעלה עונש של יסורים, יינצל מכך על-ידי התעניות, וגם כְּדִי לִזְרֹז וּלְמַחֵר גַּמֵּר בְּפֶרֶת נַפְשׁוֹ; – שבזה יש בכח התעניות לעזור, וגם אולי אינו שָׁב אֶל ה' כָּכָל לְבֹו וְנַפְשׁוֹ מֵאַהֲבָה, כִּי־אֵם

מִיָּדָא; – שאז אין ה"כמים הפנים" שלמעלה, עוזר לגמור כפרתו על-ידי יסורים, ולכן הוא מקבל על עצמו יסורים בענין התעניות³⁷. אך בעצם, ענין היסורים הגומרים את הכפרה (בחיובי כריתות ומיתות בית-דין) אין הכוונה ליסורי תעניות, אלא ליסורים שמביאים על האדם רחמנא-ליצלן מלמעלה, כדי לגמור את כפרתו.

הַצְבֹּר, – שהתענית באה כדי לבטל את צרת הגזירה. וְכִמּוֹ שֶׁכְּתוּב בְּמִנְחַת אֶסְתֵּר³⁴ – שאסתר ביקשה להטיל תענית כדי לבטל את גזירת המן. וְמָה שֶׁכְּתוּב בְּסִפְרֵי הַמוֹסֶר, וְכִרְאשׁם 'סֵפֶר הַרוֹקֵחַ' וְ'סֵפֶר חֲסִידִים', הִרְבֵּה תַעֲנִיּוֹת וְסִגּוּפִים לְעוֹבֵר עַל כְּרִיתוֹת וּמִיתוֹת בֵּית־

דִּין³⁵, וְכֵן – הם מביאים הרבה תעניות, לְמוֹצִיא זֶרַע לְבִטְלָה, שְׁחִיב מִיתָה בְּיַד שָׁמַיִם, כִּמּוֹ שֶׁכְּתוּב בְּתוֹרָה³⁶ גַּבִּי עַד וְאוֹנֵן, – בהם היה חטא זה, וזה אשר הביא את העונש של מיתת בדי

שמים, וְדִינּוֹ – של המוציא זרע לבטלה, בְּחִיבֵי כְּרִיתוֹת לְעִנְיָן זֶה – ולכן מביאים ספרי המוסר האמורים הרבה תעניות למי שעבר על חטא זה. הרי לכאורה, שהתעניות באות בתור יסורים לגמור הכפרה, שבחיובי כריתות נדרש ענין היסורים דוקא, ואילו לעיל, נאמר הרי שהיסורים הגומרים כפרתם של חיובי כריתות, הם דוקא היסורים שמביאים על

~ יום רביעי ט' תמוז ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 182, פרק ב אך כל זה... עד עמ' צב, יום רצון:

כך שום תעניות, שֶׁנִּמְחַל לוֹ לְגַמְרֵי מַה שֶׁעָבַר עַל מִצְוֹת הַמֶּלֶךְ – מלכו של עולם, בְּשַׁעֲשֻׁעַ תְּשׁוּבָה שְׁלֵמָה, וְאֵין מוֹכִירִין לוֹ דָּבָר וְחֲצִי דָּבָר בְּיוֹם הַדִּין לְעִנְשׁוֹ עַל זֶה – על חטאו, חֲסִידֵי שְׁלֹמֹה בְּעוֹלָם הַבָּא, וְנַפְטָר לְגַמְרֵי מִן הַדִּין בְּעוֹלָם הַבָּא. אֲמֵנָּה –

כדי שִׁיִּהְיֶה לְרִצּוֹן לִפְנֵי ה' וּמִרְצָה וְחִיבֵי לִפְנֵי וְיִתְבָּרֵךְ בְּקֶדֶם הַחֲטָא, לְהִיּוֹת נִחַת רוּחַ לְקוֹנֵו מַעְבֻּדָתוֹ – לשם כך, הִיָּה צָרִיךְ לְהִבְאִי קֶרְבֵּן עוֹלָה אֲפִלּוּ עַל מִצְוֹת עֲשֵׂה מִלָּה שְׁאִין בָּהּ כְּרִית וּמִיתָה בֵּית־דִּין, –

פֶּרֶק ב. בפרק הקודם, פרק א', הסביר רבנו הזקן, שתשובה אינה ענין התענית, צום על עבירות שנעשו, אלא תשובה היא "עזיבת החטא", לעזוב את החטא ולא לעשותו עוד. ואפילו בעבירות שגמר כפרתן הוא על-ידי יסורים (והן העבירות שעונשן כרת או מיתת

בית-דין) – אין הכוונה ליסורי תעניות שהאדם גוזר על עצמו, אלא הכוונה היא, ליסורים שמביאים עליו מלמעלה, כדי לגמור כפרת נפשו. אֲךָ כָּל זֶה לְעִנְיָן בְּפֶרֶה וּמִחִילַת הָעוֹן, – פועלת התשובה ולא נדרשות על

אגרת התשובה

פרק ב אך כל זה לענין כפרה ומחילת העון שנמחל לו לגמרי מה שעבר על מצות המלך כשעשה תשובה שלימה ואין מזכירין לו דבר וחצי דבר ביום הדין לענשו ע"ז ח"ו בעוה"ב ונפטרי לגמרי מן הדין בעוה"ב. אמנם שיהי' לרצון לפני ה' ומרוצה וחביב לפניו ית' כקודם החטא להיות נחת רוח לקונו מעבודתו. היה צריך להביא קרבן עולה אפי' על מ"ע קלה שאין בה כרת ומיתת ב"ד

34. ד, טז. 35. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וביותר תגדל הקושיא מ"סיגופים" דלכטל גזירה לא מצינו רק תענית, כנ"ל ביזאל ואסתר כו. ועכצ"ל שכאן הכוונה אחרת. 36. וישב לח, ז-ו. 37. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עפ"ז קשה למה לא הזכירו הרמב"ם (שהרי מדבר גם בעושה תשובה מיראה)? ואולי כוונת ב' אדה"ז – שתעניות וסיגופים הנ"ל (מיעוט חלב ודב) הם ענין (קרבת) תפלה על העתיד: לינצל מעונש וגם – שתמהר כפרתו וגם אולי – להגיע לתשו' מעולה ויותר. אלא שעפ"ז ג"כ ק"ק – חילוקי מספר התעניות כו' לכאור"א בפ"ע. אבל ראה פ"ב כיו"ב. ועיין ח"א פכ"ט ע"ד ביטוש הגוף (אלא ששם נת' ענין הביטוש דסיבת חומריות הגוף – הקליפה וע"י התבוננות)".

גם כשמישהו עבר על מצות-עשה כזו, היה עליו להביא קרבן עולה – כשהיו יכולים להקריב קרבנות – בנוסף לתשובתו, כמו שדרשו רבותינו וזכרונם לברכה ב'תורת כהנים' על פסוקי "ונרצה לו"; – שהעולה מרצה על מי שעבר על

מצות-עשה, וכדאיתא

בגמרא פקדוקא

דזבחים, וכמו שהגמרא

אומרת בפרק ראשון של

מסכת זבחים² דעולה

מכפרת על מצות

עשה, והיא דורון

לאחר שעשה תשובה

ונמחל לו העניש,

וכאדם שפירח במלך

ופיסו על-ידי פרקליטין

– שתדלנים, ומחל לו, –

המלך, אף-על-פי-כן

שולח – זה שסרח במלך,

דורון ומנחה לפניו –

לפני המלך, כדי

שיתרצה לו לראות פני

המלך – כך גם ענינו של

קרבן עולה, שאחרי

שעשה תשובה ומחלו לו

על חטאו – מהווה הקרבן

מתנה כדי שיהיה מרוצה

וחביב לפני הקב"ה כמו

שהיה לפני שחטא.

(ולשון – הגמרא

שאמרת על ה"עולה"

שהיא "מכפרת", וכן

מה שכתוב בתורה

"ונרצה לו לכפר עליו" – אין זו כפרת נפשו, – אין

הכוונה לכפרת נפשו הבאה על-ידי התשובה, אלא – הכוונה

היא: לכפר לפני ה' להיות נחת רוח לקונו, – שתימחה

לפני הקב"ה כל השפעה עקב החטא, והחוטא יהיה שוב אהוב

על הקב"ה כמו לפני שחטא, כדאיתא שם בגמרא, – כפי

שהגמרא אומרת שם, שאחרי שהיתה כבר הכפרה, באה

ה"עולה" בתור דורון, וכמו שכתוב: "תמים יהיה

לרצון"). – כל ענינו של קרבן ה"עולה" הוא לרצות, שכן

הכפרה כבר היתה לפני זה. כל זה היה כשהיו יכולים להקריב

קרבנות, שאחרי שעשו תשובה, היו צריכים להביא קרבן כדי

להיות מרוצה וחביב כמו לפני החטא, ועכשיו שאין לנו

קרבן להפיק רצון מה' – התענית הוא במקום קרבן,

אגרת התשובה

כמו שדרשו רז"ל בת"כ ע"פ ונרצה לו וכדאיתא בגמ' פ"ק דזבחים דעולה מכפרת על מ"ע והיא דורון לאחר שעשה תשובה ונמחל לו העונש. וכאדם שסרח במלך ופיסו ע"י פרקליטין ומחל לו. אעפ"כ שולח דורון ומנחה לפניו שיתרצה לו לראות פני המלך (ולשון מכפרת וכן מ"ש בתורה ונרצה לו לכפר עליו אין זו כפרת נפשו אלא לכפר לפני ה' להיות נחת רוח לקונו כדאי' שם בגמ' וכמ"ש תמים יהי' לרצון). ועכשיו שאין לנו קרבן להפיק רצון מה' התענית הוא במקום קרבן כמ"ש בגמרא שיהא מיעוט חלבי ודמי שנתמעט כאלו הקרבתי לפניך וכו'. ולכן מצינו בכמה תנאים ואמוראי' שעל דבר קל היו מתענים תעניות הרבה מאוד כמו ראב"ע שהי' מתיר שתהא פרה יוצאה כנ פרתי של שכנתו ולא מחה בה, – שתימנע מכך, והשחרו שניו מפני הצומות, – שצם, על שלא קנם דברי חבריו; – החכמים שאסרו דבר זה. וכן רבי יהושע שאמר: "בשני מדבריהם בית שמאי", והשחרו שניו מפני הצומות; – שצם על שהתבטא כך על בית שמאי. ורב הונא, פעם אחת נתהפכה לו רצועה של תפילין והתענה מ' צומות. ובהנה רבות. ועל יסוד זה לימד האריז"ל לתלמידיו עפ"י חכמת האמת מספר הצומות לכמה עונות וחטאים אף שאין בהן כרת ולא מיתה ביד שמים כמו על הכעס קנ"א תעניות וכו'. ואפי' על איסור דרבנן כמו סתם יינם יתענה ע"ג תעניות וכו' וכן על

כמו שכתוב בגמרא⁴ – שתפילת המתענה היא: "שיהא מעוט חלבי ודמי שנתמעט – על-ידי הצום, כאלו הקרבתי לפניך וכו'" – הרי, שענין התענית הוא ענין של קרבן, להיות מרוצה לפני הקב"ה כמו לפני החטא. ולכן מצינו בכמה תנאים ואמוראים, שעל דבר קל – על חטא קל, היו מתענים תעניות הרבה מאוד, כמו רבי אלעזר בן עזריה שהיה מתיר שתהא פרה יוצאה ברצועה שפיו קרניה בשבת, וחכמים אחרים, ופעם אחת יצאה בן פרתי של שכנתו ולא מחה בה, – שתימנע מכך, והשחרו שניו מפני הצומות, – שצם, על שלא קנם דברי חבריו; – החכמים שאסרו דבר זה. וכן רבי יהושע שאמר: "בשני מדבריהם בית שמאי", והשחרו שניו מפני הצומות; – שצם על שהתבטא כך על בית שמאי. ורב הונא, פעם אחת נתהפכה לו רצועה של תפילין, והתענה מ' צומות; ובהנה רבות – בתנאים שונים. – תעניות אלו לא

היו ענין של תשובה, וגם לא ענין של יסורים כדי לגמור את

הכפרה – שהרי לא היו אלה חטאים כאלו הדורשים גמר

כפרה על-ידי יסורים, אלא התעניות באו במקום קרבן, כדי

להיות מרוצה וחביב לפני הקב"ה כמו לפני החטא. ועל יסוד

זה – שיש ענין של תעניות גם על חטאים קלים שאינם

דורשים גמר כפרה על-ידי יסורים, אלא התעניות הן במקום

קרבן, הנה על יסוד זה, לימד האריז"ל לתלמידיו על-פי

חכמת האמת, – כפי שנקראת תורת הקבלה, מספר

הצומות לכמה עונות וחטאים, אף שאין בהן כרת ולא

מיתה ביד שמים, – שבהם נדרש גמר כפרה על-ידי יסורים,

כמו על הכעס קנ"א – מאה חמישים ואחת, תעניות וכו';

ואפילו על איסור דרבנן כמו 'סתם יינם' – יין של גוי,

1. ויקרא א, ד. 2. ד, ב. 3. אמור כב, כא. 4. ברכות יז, א. 5. ירושלמי ביצה פ"ב ה"ח. 6. חגיגה כב, ב. 7. מועד קטן כה, א.

העליון ברוך-הוא, כמו
הקרבן שנאמר בו:
"ריח ניחוח לה", - נחת
רוח לקב"ה. וכמו
שכתוב בישעיה:
"הללו תקרא צום ויום
רצון לה", מפלל -
הרי, שהצום הנרצה
הוא יום רצון:

אגרת התשובה

ביטול מ"ע דרבנן כמו תפלה יתענה ס"א תעניות וכו'
ודרך כלל סוד התענית היא סגולה נפלאה להתגלות
רצון העליון ב"ה כמו הקרבן שנא' בו ריח ניחוח לה'.
וכמ"ש בישעי' הלזה תקרא צום ויום רצון לה' מכלל
שהצום הנרצה הוא יום רצון:

יתענה ע"ג - שבעים
ושלש תעניות וכו'; וכן
על בטול מצות-עשה
דרבנן כמו תפלה -
יתענה ס"א - ששים
ואחת תעניות וכו'.
ודרך כלל, סוד
התענית היא סגולה
נפלאה להתגלות רצון

~ יום חמישי י' תמוז ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' צב, פרק ג והנה חכמי... עד עמ' 184, ג"פ וכו'.

ואם חטא בזה עשר או עשרים פעמים על-דרך-משל,
צריך להתענות עשר או עשרים פעמים פ"ד, וכן
לעולם, - שתמיד מספר התעניות לכל חטא, הוא לפי מספר
הפעמים שעבר על אותו חטא, דומיא - כמו, דקרבן חטאת
- הערת כ"ק אדמו"ר

שליט"א: כל החטאות,
שחייב להביא על כל
פעם ופעם; - שחטא.
ויש - בין חכמי המוסר,
מדמין - משווים, ענין
זה לקרבן עולה הבאה
על מצות-עשה,
דאפילו עבר על כמה
מצות-עשה - מתכפר
- ומתנצל לפני הקב"ה,
בעולה אחת, בדאיתא
בגמרא פרק-קמא
דזבחים: - כמו שהגמרא
אומרת בפרק ראשון של
מסכת זבחים. והכרעה
המקבלת בזה, - בין

פרק ג. בפרק הקודם, פרק ב', הסביר רבנו הזקן, שלמרות
שלעצם ענין התשובה לא נדרשות שום תעניות, הרי כשם
שבשעה שבית המקדש היה קיים היו צריכים, אחרי החזרה
בתשובה, להקריב קרבן עולה על החטא, גם בעבירה על
מצות-עשה קלה, וענינו

של הקרבן היה כדי
שיהיה "ונרצה לו",
שיהיה החזון בתשובה
רצוי וחביב לפני הקב"ה
כמו לפני החטא, הרי
כעת, שאין לנו קרבנות
להביא על-ידם את
ה"ונרצה לו" - בא
התענית במקום הקרבן.
על יסוד זה לימד
הארז"ל, בהתאם לחכמת
הקבלה, את מספר
הצומות על מספר רב של
עונות וחטאים, גם כאלה
שאין עליהם עונש כרת
ומיתה בידי שמים.

אגרת התשובה

פרק ג והנה חכמי המוסר האחרונים נחלקו במי
שחטא חטא א' פעמים רבות. ריש
אומרים שצריך להתענות מספר הצומות לאותו חטא
פעמים רבות כפי המספר אשר חטא. כגון המוציא
זרע לבטלה שמספר הצומות המפורש בתיקוני תשובה
מהארז"ל הן פ"ד תעניות ואם חטא בזה עשר או
עשרים פעמים עד"מ צריך להתענות עשר או עשרים
פעמים פ"ד וכן לעולם. דומיא דקרבן חטאת שחייב
להביא על כל פעם ופעם. ויש מדמין ענין זה לקרבן
עולה הבאה על מ"ע דאפי' עבר על כמה מ"ע
מתכפר בעולה אחת כדאי' בגמ' פ"ק דזבחים. והכרעה
המקובלת בזה להתענות ג"פ כפי מספר הצומות
דחטא זה. דהיינו רנ"ב צומות על הוצאות שז"ל וכן
בשאר חטאים ועונות. והטעם הוא עפ"י מ"ש בזוה"ק

שתי הדיעות של חכמי המוסר, היא להתענות ג' פעמים
כפי מספר הצומות דחטא זה, דתינו - כגון: רנ"ב -
מאתים חמשים ושנים, שלש פעמים שמנים וארבעה צומות
על הוצאת שכבת זרע לבטלה, וכן בשאר חטאים
ועונות - שעבר עליהם הרבה פעמים, יצום שלש פעמים
כמספר הצומות הקבוע לאותו חטא. והטעם - מדוע שלש

והנה, חכמי המוסר האחרונים - שאחרי הארז"ל, נחלקו
בדיעותיהם, במי שחטא חטא אחד פעמים רבות: ריש
אומרים, שצריך להתענות מספר הצומות לאותו חטא
פעמים רבות כפי המספר אשר חטא; כגון המוציא זרע
לבטלה, שמספר הצומות המפורש - על חטא זה, בתיקוני
תשובה מהארז"ל הן פ"ד - שמנים וארבע, תעניות,

8. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אין להוכיח מכאן דאדה"ז ס"ל תפלה מדרבנן [ראה שו"ע דאדה"ז סק"ו, תניא רפ"ח, לקו"ת
בלק (ע, ג). ובמכ' אדה"ז הידוע (בית רבי ח"א כ, א) בפשיטות תפלה מה"ת וראה משנת יואל שקו"ט וביאורו], כי לכ"ע זמני התפילה
הם דרבנן וכשביטל זה ציווה הארז"ל להתענות ס"א כו". 9. ויקרא א, ג. 10. נח, ה. 1. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "משא"כ עולות
אחרות - ראה סוגי הקרבנות בהקדמת הרמב"ם לפיה"מ קדשים". 2. ה, ב. ו, א, ז, ב.

ההוא כְּתָמָא מְסַמְרָא דָא לְסַמְרָא דָא כו', - מתפשט הכתם והפגם בעקבות החטא מצד אל צד, כלומר: אין זה רושם בלבד, או רושם חזק בלבד, אלא פגם החודר מצד אל צד, לְכַךְ צָרִיךְ מְסַמְרָא הַצּוּמוֹת גְּסִיכָן ג' פְּעָמִים וְכו'. - כיוון שעל-ידי חטאו בפעם השלישית אותו חטא, מתהווה ההתפשטות הגדולה ביותר של הפגם למעלה.

פעמים דוקא, הוא עֲלִיפִי מַה שְׁכַתְבַּת בְּתֵר הַקְדוּשׁ, סוֹף פְּרִשְׁתָּה נְחִי: "כִּיּוֹן דְּחַב בְּרַ נֶשׁ קָמִי קְדָשָׁא בְּרִיךְ-הוּא, - כשאדם חוטא לפני הקב"ה, זְמַנָּא חָדָא – בפעם הראשונה שחוטא אותו חטא, עֲבִיד רְשִׁימו כו', - זה עושה רושם למעלה. אם חטא פעם שניה אותו חטא – אומר שם בזהר – מתחזק הרושם, זְמַנָּא תְּלִיתָא – אם חטא פעם שלישית אותו חטא, אֲתַפְשֵׁט

אגרת התשובה

ס"פ נח כיון דחב ב"נ קמי קודב"ה זמנא חדא עביד רשימו כו' זמנא תליתאה אתפשט ההוא כתמא מסמרא דא לסמרא דא כו'. לכך צריך מספר הצומות ג"כ ג"פ וכו'.

~ יום שישי י"א תמוז ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 184, אכן כל זה... עד עמ' 184, תענית:

את נפשו, ומתענה - נִקְרָא "חֻטְא", בְּגִמְרָא פֶּרֶק קָמָא – ראשון, דְּתַעֲנִית, וְאִפְּלוּ מִתַּעֲנָה עַל עֲבִירוֹת שְׁבִידוֹ, כְּדִפְרֵשׁ רַש"י שָׁם, - שאפילו באותו אופן שלפי ה"מאן דאמר" השני הוא נקרא קדוש, שזה כפי שרש"י אומר שם מפני שעל-ידי-זה

עוונותיו מתמרקים, הרי גם באופן כזה אומר אותו "מאן דאמר" שנקרא חוטא אם הוא מתענה בשעה שאין הוא יכול לצער את עצמו, וּבְדִאִיתָא – כפי שמוצאים בְּגִמְרָא פֶּרֶק קָמָא – ראשון, דְּזִכְרִים, שְׁאִין לָךְ אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל שְׁאִינוּ מְחִיב עֲשֶׂה וְכו'. - הרי שתמיד ישנו ענין של עוונות בתענית, ובכל זאת אומרים, שאם אין בכוחו לצער את עצמו וצם – נקרא חוטא. וּמְכַל־שֶׁבֶן מִי שֶׁהוּא בְּעַל תוֹרָה, -

וצם למרות שאין בכוחו לצער את עצמו, שְׁחֻטְא – במה שהוא צם, וְנִעְנֵשׁ בְּכַפְלִים, כִּי מַחְמַת חֲלִישוֹת תַּתְּעִינִית לֹא יוֹכֵל לַעֲסֹק בָּהּ – בתורה, בְּרָאוּי – ויש לו עונש כפול, (א) על הצום, (ב) על ביטול תורה. אֵלָּא מֵאִי תִקְנָתֶיהָ? –

אֵכָן – ברם, כָּל זֶה, בְּאָדָם חֹזֵק וּבְרִיא, שְׁאִין רְבוּי הַצּוּמוֹת מוֹזִיק לוֹ כָּלֵל לְבִרְיָאוֹת גּוּפוֹ, וְכִמּוּ בְּדוּרוֹת הָרִאשׁוֹנִים – כשהגופים היו חזקים ובריאם, וריבוי תעניות לא הזיק, הם היו צריכים לצום כל הצומות האמורים, אֵכָל

מִי שְׂרָבוּי הַצּוּמוֹת מוֹזִיק לוֹ, שְׁאִפְשֵׁר שְׂיוֹכֵל לְבֹא לִידֵי חָלִי אוֹ מִחוּשׁ חֲסִדְשָׁלוֹם, - על-ידי הצומות, כִּמּוּ בְּדוּרוֹתֵינוּ אֵלָּה – שהאנשים חלשים, וריבוי תעניות עלול להזיק להם, אֲסוּר לוֹ לְהַרְבּוֹת בְּתַעֲנִיּוֹת אִפְּלוּ עַל – חטאים שעונשם בְּרִיתוֹת וּמִיתוֹת בִּיתִידִין, וּמְכַל־שֶׁבֶן – שאסור לו להרבות בתעניות, עַל מִצּוֹת־עֲשֶׂה וּמִצּוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה שְׁאִין בָּהֶן בְּרִית, אֵלָּא כִּפִּי אֲשֶׁר יִשְׁעַר בְּנַפְשׁוֹ שְׁבִידָא לֹא יוֹזִיק לוֹ כָּלֵל. כִּי

אִפְּלוּ בְּדוּרוֹת הָרִאשׁוֹנִים, בְּיָמֵי תַנְאִים וְאַמּוֹרָאִים – לֹא הָיוּ מְתַעֲנִין בְּכִהָאִי זְמַנָּא, - באופן כזה, על חטאים, אֵלָּא הַבְּרִיאִים, דְּמַצּוּ לַעֲוִרֵי נַפְשֵׁיהוּ; - שבכוחם לצער את עצמם, וְלֹא מַצִּי לַעֲוִרֵי נַפְשֵׁיהֶם – מי שאין בכוחו לצער

3. עג, ב. 4. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בכל הדינים דלקמן – עיין שו"ע או"ח סתקע"א ובנ"כ שם. שו"ע אדה"ז הל' נזקי גור" ס' ד'. 5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "יא, סע"א. ועיין רמב"ם הל' דעות רפ"ג ובנ"כ שם". 6. ז, א. ראה רש"י שם.

מהי תקנתו של אותו אדם? – כיצד יהיה לו ענין הכפרה כדי להיות "נרצה" לפני הקב"ה כמו לפני החטא? – הרי זה, **בדבתיב:** – כמו שכתוב: "וְחַמְאָה" **בצדקה פרק:** – כלומר, שיתן צדקה כתמורה על התעניות שהיה עליו לצום על חטאיו, וכמו

שבתנו הפוסקים, לתן – לתת, בעד כל יום תענית של תשובה ערך ח"י גדולים פוליש' וכו', והעשיר יוסיף לפי עשרו וכו', – ויתן סכומים גדולים יותר עבור כל יום של תענית תשובה, כמו שכתב המגן אברהם הלכות תענית:

אגרת התשובה

כדכתיב וחטאך בצדקה פרוק. וכמ"ש הפוסקים ליתן בעד כל יום תענית של תשובה ערך ח"י ג"פ וכו' והעשיר יוסיף לפי עשרו וכו' כמ"ש המ"א הלכות תענית:

~ שבת קודש י"ב תמוז ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מועמ' 184, ומ"מ כל בעל... עד עמ' 186, לא תמוז):

ומכל מקום, – למרות שאמרנו שבדורותינו, שאין כוח לאדם לצער את עצמו, יש להמיר את תעניות התשובה במתן צדקה, בכל זאת **כל בעל נפש החפץ קרבת ה', לתקן נפשו להשיבה** – את הנפש, אל ה' בתשובה מעלה מן המבקר

– יחמיר על עצמו להשלים על כל פנים פעם אחת כל ימי חייו מספר הצומות לכל עון ועון מעונות החמורים שחייבין עליהם מיתה על כל פנים, – על כל פנים, על העונות שחייבים עליהם מיתה – ישלים את מספר הצומות הנדרשים על אותו עון, ואפילו – אם חייב המיתה על אותו עון, הוא בידי שמים בלבד, – ולא מיתה בידי אדם – ישלים על אותם עונות – על כל פנים – את מספר הצומות הנדרשים על אותו עון. כגון להוצאת זרע לבטלה – ישלים, פ"ד – שמונים וארבעה צומות פעם אחת בימי חייו. ויכול לדחותן את הצומות, לימים הקצרים בחורף, ויתענה בעשר תעניות עד"מ בחורף א' או פחות ויגמור מספר הפ"ד צומות במ' שנים או יותר כפי כחו (וגם יכול לאכול מעט כג' שעות לפני נ"ה ואעפ"כ נחשב לתענית אם התנה כן) ולתשלוש רנ"ב צומות כנ"ל יתענה עוד ד' פעמים פ"ד עד אחר חצות היום בלבד דמיוחשב ג"כ תענית בירושלמי. וב' חצאי יום נחשבים לו ליום א' לענין זה. וכן לשאר עונות כיוצא בהן אשר כל לב יודע מרת נפשו וחפץ בהצדקה:

היום בלבד, דמיוחשב גם כן תענית בירושלמי, – בתלמוד ירושלמי נחשב צום של עד אחר חצות היום, לתענית, וב' – ושני חצאי יום נחשבים לו ליום אחד לענין זה. – של מספר הימים שעליו לצום לתיקון חטאו, וכן לשאר עונות כיוצא בהן, – לעיל דיבר אודות עונות שחייבים עליהם מיתה בידי שמים (על כל פנים), שיחמיר בהם על

7. דניאל ד, כד. 8. ראה ביאור כ"ק אדמו"ר שליט"א להלן עמוד 1168 ואילך. 9. או"ח סתקס"ח סק"ב ובהנסמן שם. 10. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כמ"מ בכיו"ב מובא השם "נפש" דוקא – וי"ל שהוא ע"פ זח"ג (כד, ב) עה"פ ובס' הגלגולים ובכ"מ "שדוקא הנפש היא החוטאת". 11. ראה ביאור כ"ק אדמו"ר שליט"א להלן עמוד 1174 ואילך. 12. נדרים פ"ח ה"א.

"גדולים פוליש" תמורת כל יום של צום, **אִי לֹא מְצִי לְצַעֲרִי נַפְשִׁי** – אם קשה לו לצער את נפשו – יפדה את הצומות בצדקה, **בְּנוֹכַר לְעִיל**. – שבדורותינו החלושים האלה, אי אפשר לאדם לצער את עצמו, ועליו לפדות תעניות אלו בצדקה. **וְאִם שְׁיַעֲלָה** –

פדיית ימי הצום, **לְסָף מְסִים** – לסכומים גדולים, **אֵין לְחוּשׁ מְשׁוּם** – אל לו לחשוש

למה שאמרו רבותינו ז"ל¹⁴: **"אֵל יִבְזּוּ יוֹתֵר מִחֲמִשׁ"**, – ואילו כאן יכול הסכום להגיע ליותר מחומש, אף-על-פי-כן לא יחשוש, מפני – **דְּלֹא מְקַרִי בּוֹבוֹ בְּהֵאֵי גֻּנָּא**, – אין זה נקרא

בבזבז במקרה זה, כשהוא נותן את הכסף כפדיון הצומות שהיה עליו

לצום, **מֵאַחֵר שְׁעוּשָׁה לְפִדּוֹת נַפְשׁוֹ מִתַּעֲנִיּוֹת וְסֻגּוּפִים**, וְלֹא גֻּרְעָא – ואין זה גרוע, מִרְפּוּאֵת הַגּוֹף וּשְׂאֵר צָרְכָיו. –

בהן מבזבז האדם יותר מחומש של רכושו. ולפי שמשפך הצומות המזכירים בתקוני תשובה – של האריז"ל, הנזכרים לעיל, רבו במאד מאד, לכן נהגו עקשו כל החרדים לדבר ה', להרבות מאד בצדקה, – כדי לפדות הצומות שהם חושבים שמוטל עליהם לצום, וזאת – מחמת חלישות הדור, דלא מצו לצעורי נפשם כלי האי – שאינם יכולים לצער את נפשם כל כך ולצום – לכן הם מרבים בצדקה כתמורה לריבוי הצומות, (וכמו שנתבאר במקום אחר על פסוק¹⁵:

"חֲסִדִּי ה' בִּי לֹא תִמְנוּ") – מפרש להלן ב'אגרת הקודש' סימן י', מפני ש"לא תמנו", מפני שאין אנו שלמים, אלא יש לנו חטאים ועוונות לתקן, עלינו להזדקק לא לסתם צדקה וחסד מוגבלים, אלא ל"חסד ה'", לצדקה וחסד בלתי מוגבלים, כמדת החסד והצדקה של הקב"ה שאינם מוגבלים.

עצמו להשלים את מספר הצומות האמורים. וכעת אומר רבנו הזקן, שגם עוונות שאין עליהם חיוב מיתה, אלא שיש בהם ה"חומר" של עוונות שחייבים עליהם מיתה (בכך הם "כיוצא בהן", דומים לעוונות שיש עליהם חיוב מיתה), כפי שהוא

מזכיר למשל להלן בפרק

ז' הדברים שהם ממש כמו עבודה זרה, גילוי עריות ושפיכת דמים, והם העלמת עין מן הצדקה, לשון הרע, כעס וכדומה, גם עליהם יחמיר על עצמו לצום על-כל-פנים פעם אחת את מספר הצומות הנדרש על אותו חטא, **אֲשֶׁר כָּל "לֵב יוֹדֵעַ מֵרַת נַפְשׁוֹ", וְחָפִין בְּהַצְדָּקָה: –**

שתתקן ותהיה צודקת. **אֲבֹן, מִסְפַּר הַצּוּמּוֹת הַעוֹדְפִים עַל רנ"ב –**

לגבי החטא של הוצאת זרע לבטלה, וּבְהֵאֵי גֻּנָּא, – מספר הצומות שמעל לשלש פעמים של מספר הצומות לגבי חטאים אחרים, שְׁהִיָּה

צָרִיךְ לְהַתְעַנּוֹת, כִּדִּי לְחוּשׁ לְדַעַת הַמַּחְמִירִים לְהַתְעַנּוֹת מִסְפַּר הַצּוּמּוֹת שֶׁעַל כָּל חֲטָא וְחֲטָא כְּפִי מִסְפַּר הַפְּעָמִים שֶׁחֲטָא בְּנוֹכַר לְעִיל – הנה, יתרת צומות אלה, יפדה בלן בצדקה ערך ח"י – שמונה עשר, גדולים פוליש בעד כל יום. – שהיה עליו לצום, וכן שאר כל תעניות שצריך להתענות על עבירות שאין בהן מיתה, ואפילו על בטול מצות-עשה דאורייתא ודרבנן, – מצות-עשה מן התורה או מצות-עשה שמדרבנן, וּתְלַמּוּד תּוֹרָה בְּנֶגֶד פְּלִם, – ועל בטול מצות-עשה של תלמוד תורה השקולה כנגד כל שאר המצוות, מספר הצומות שעליו לצום, הוא – כְּפִי הַמִּסְפָּר הַמִּפְרָשׁ ב'תקוני תשובה' מהאריז"ל (ורבם נזכרים ב'משנת חסידים' ב'מסכת תשובה') – הַכֹּל כְּאֲשֶׁר לְכָל יְפִדָּה בְּצִדְקָה בְּנוֹכַר לְעִיל, – בערך של שמונה עשר

אגרת התשובה

אֲבֹן מִסְפַּר הַצּוּמּוֹת הַעוֹדְפִי עַל רנ"ב וכה"ג שהיה צריך להתענות לחוש לדעת המחמירי להתענות

מספר הצומות שעל כל חטא וחטא כפי מספר הפעמים שחטא כנ"ל. יפדה כולן בצדקה ערך ח"י ג"פ בעד כל יום. וכן שאר כל תעניות שצריך להתענות על עבירות שאין בהן מיתה ואפי' על ביטול מ"ע דאורייתא ודרבנן ות"ת כנגד כולם כפי המספר המפורש בתיקוני

התשובה מהאריז"ל (ורבם נזכרים במשנת חסידים במס' התשובה) הכל כאשר לכל יפדה בצדקה כנ"ל אי לא מצו לצעורי נפשי כנ"ל. ואף שיעלה לסך מסויים אין לחוש משום אל יבזבו יותר מחומש. דלא מקרי בזבוז ככה"ג מאחר שעושה לפדות נפשו מתעניות וסיגופים. ולא גרעא מרפואת הגוף ושאר צרכיו. ולפי שמספר הצומות המוזכרי בתקוני תשובה הנ"ל רבו במאד מאד לכן נהגו עכשיו כל החרדים לדבר ה' להרבות מאד מאד בצדקה. מחמת חלישות הדור דלא מצו לצעורי נפשם כולי האי (וכמו"ש במ"א ע"פ חסדי ה' כי לא תמנו):

כדי לחוש לדעת המחמירים להתענות מספר הצומות שעל כל חטא וחטא כפי מספר הפעמים שחטא בנזכר לעיל – הנה, יתרת צומות אלה, יפדה בלן בצדקה ערך ח"י – שמונה עשר, גדולים פוליש בעד כל יום. – שהיה עליו לצום, וכן שאר כל תעניות שצריך להתענות על עבירות שאין בהן מיתה, ואפילו על בטול מצות-עשה דאורייתא ודרבנן, – מצות-עשה מן התורה או מצות-עשה שמדרבנן, וּתְלַמּוּד תּוֹרָה בְּנֶגֶד פְּלִם, – ועל בטול מצות-עשה של תלמוד תורה השקולה כנגד כל שאר המצוות, מספר הצומות שעליו לצום, הוא – כְּפִי הַמִּסְפָּר הַמִּפְרָשׁ ב'תקוני תשובה' מהאריז"ל (ורבם נזכרים ב'משנת חסידים' ב'מסכת תשובה') – הַכֹּל כְּאֲשֶׁר לְכָל יְפִדָּה בְּצִדְקָה בְּנוֹכַר לְעִיל, – בערך של שמונה עשר

14. כתובות נ, א. 15. איכה ג, כב.

לוח היום יום...

ה'תש"ג

ו תמוז

יום שישי

יום ראשון

שיעורים. חומש: חוקת, ששי עם פירש"י.

תהלים: לה"לח.

תניא: עד"מ . . . מדות כלל.

המִצְוֹת נִמְשְׁכוֹת עַל־יְדֵי הַמִּקְיף שְׁבִמִצְוֹת עֲצָמָם. מִצְוֹת צְדָקָה, עַל דֶּרֶךְ מִשְׁל, הִיא מִצְוָה כּוֹלֶלֶת, אֲשֶׁר כָּל הַמִּצְוֹת נִקְרְאוֹת בְּשֵׁם צְדָקָה. וּמֵהָאֵי טַעְמָא [=מְסִיבָה זו] נִכּוֹן בְּמֵאֹד לְתֵת קֶדֶם כָּל מִצְוָה פְּרוּטָה לְצְדָקָה, שֶׁהִיא הַמְשִׁכַת הַמִּקְיף בְּפִנְיָמִי. וּמִכָּל־מָקוֹם הוּא [וְהָ] מִקְיף הַקְּרוֹב, מֵהָ שְׁאִין־כֵּן תּוֹרָה שֶׁהִיא מִקְיף הַרְחוֹק וּפְעֻלָּתוֹ נַעֲלָה יוֹתֵר.

ה'תש"ג

ז תמוז

שבת

יום שני

שיעורים. חומש: חוקת, שביעי עם פירש"י.

תהלים: לט"מג.

תניא: פרק יא. והנה . . . 176" בלבן.

אֲמַמו"ר אָמַר: חֲסִידוֹת אִיז נַעוּץ תַּחֲלֹתָן בְּסוּפֵן וְסוּפֵן בְּתַחֲלִילָתָן, דִּי דִרְגָא פֻּון עֵיגוּלִים מִבְּלִי אֲשֶׁר יִמְצָא רֹאשׁ וְסוּף, אֲבַעַר אַחֵר כָּל זֶה אִיז דַּעַר עֵיקַר אִיז סֹדֵר. דַּעַר בַּעַש"ט אִיז גַּעוּוּעַן אַ מְסוּדֵר, דַּעַר מַעֲזוּרִישְׁעֵר הָאָט מִדְּקֵדֵק גַּעוּוּעַן אוּיף סֹדֵר, און דַּעַר עֲלֻטְעֵר זִידֵדע – רַבִּינוּ הִזְקֵן – הָאָט גַּעֲלַעֲרַעֲנֵט חֲסִידִים זִי וְזָלַעֲנֵן זִיין מְסוּדֵרִים, דָּאָס זַעֲהֵט מַעַן אִין זִינַע מֵאֲמָרִים, בְּרִיף, נִיגוּנִים. דִּי חֲסִידִים וואָס הָאָבַעֲנֵן גַּעֲהָאָט אַ זְמַן קְבוּעַ אוּיף קוֹמַעַן אִין לִיאָזְנָא – דַּעֲרַנְאָךְ אִין לִיאָדִי – הָאָבַעֲנֵן נִיט גַּעֲהָאָט קִיין רַשׁוֹת בִּיטְעֵן דַּעַם זְמַן אָן אַ רַשִׁיוֹן פֻּון רַבִּין, אוּיף בִּאָקוֹמַעַן אַ רַשִׁיוֹן הָאָט מַעַן גַּעֲדֹאֲרַפֵּט זָאָגַעַן אַ טַעַם.

בֵּאֵם רַבִּין אִיז גַּעוּוּעַן אַ וַעַד מִיּוֹחַד אוּיף פִּיהֲרַעַן סֹדֵר הַחֲסִידִים וּבִרְאִשׁוֹ מֵהֲרִי"ל אַחֵי רַבִּינוּ, און אַ בִּאָזוֹנְדַּעַר וַעַד אוּיף אָנְפִּירַעַן מִיט חֲסִידִישְׁע יוֹנְגַּעֲלִיט וּבִרְאִשׁוֹ אַדְמו"ר הָאֲמַצְעִי.

תרגום

אָדְנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הַרְש"ב] אָמַר: חֲסִידוֹת הִיא בְּבַחֲיִנַת נַעוּץ תַּחֲלֹתָן בְּסוּפֵן וְסוּפֵן בְּתַחֲלִילָתָן, דִּרְגָת הַעֲגוּלִים, מִבְּלִי אֲשֶׁר יִמְצָא רֹאשׁ וְסוּף – אָבֵל אַחֵר כָּל זֶה הָעֵיקָר הוּא סֹדֵר.

הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב הָיָה מְסוּדֵר, הַמְּגִיד מִמַּעֲזוּרִישְׁט דִּקְדֵּק בְּסֹדֵר, וְהַסְבָּא רַבָּא – רַבִּינוּ הִזְקֵן – לְמַד אֶת הַחֲסִידִים שֶׁהֵם יֵהִיוּ מְסוּדָרִים. זֹאת רוֹאִים בְּמֵאֲמָרָיו, מִכְּתָבָיו, נִגּוּנָיו. הַחֲסִידִים שֶׁהָיָה לָהֶם זְמַן קְבוּעַ לְבֹא לְלִיאָזְנָא – אַחֲר־כֵּן לְלִיאָדִי – לֹא הָיְתָה לָהֶם רַשׁוֹת לְשִׁנוֹת אֶת הַזְּמַן לְלֹא רַשִׁיוֹן [=הִתַּר] מֵהַרְבֵּי. כְּדִי לְקַבֵּל רַשִׁיוֹן הָיָה צָרִיךְ לְנַמֵּק.

אַצֵּל הַרְבֵּי הָיָה וַעַד מִיּוֹחַד לְהַנְהִיגַת סֹדֵר הַחֲסִידִים, וּבִרְאִשׁוֹ מֵהֲרִי"ל [=מִוִּרְנָה הַרְבֵּי יְהוּדָה לִיב] אַחֵי רַבִּינוּ, וַעַד מִיּוֹחַד לְהַנְהִיגַת הָאֲבָרְכִים הַחֲסִידִים, וּבִרְאִשׁוֹ אַדְמו"ר הָאֲמַצְעִי.

יום שלישי

יום ראשון

ח תמוז

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בלק, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: מד"ח.
תניא: אבל האמת . . . כמ"ש במ"א.

מְצִינֵנוּ דְעָקָר חֲבָתוֹ שֶׁל הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ-הוּא לְאַבְרָהָם אָבִינוּ עַל-יִדְהָשָׁלוּם הִיא
"לְמַעַן אֲשֶׁר יִצְוָה" – כְּפִירוּשׁוֹ יַחְבֵּר – "אֶת בְּנָיו וְאֶת בֵּיתוֹ". הֵינּוּ, דְּכָל גִּדּוּל
עֲבוֹדָתוֹ בְּהִנְסִינּוֹת, אֵינוֹ בְּעֶרְךָ לְגַבִּי הָא [=זֶה] דִּי־צִוָּה וַיַּחְבֵּר אַחֲרֵיהֶם, מִה שִׁיזְכֹּה
אַחֲרֵיהֶם.

יום רביעי

יום שני

ט תמוז

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בלק, שני עם פירש"י.
תהלים: מט"ד.
תניא: פרק יב. רק . . . "178" עצמן.

אלע אידישע עלטערן וועלכע באַדאַרפֿען האָבען א ספּעציעלע ישועה און הצלה
פאר זייערע קינדער, איז דער זיכערסטער מיטעל צו שטיצען תורה לערנער.

תרגום

כָּל הַהוֹרִים בְּיִשְׂרָאֵל הִזְקוּקִים לִישׁוּעָה וְהַצָּלָה מִיַּחַדָּת לִילְדֵיהֶם, הָאֲמֻצָּעִי
הַבְּטוּחַ בְּיוֹתֵר לְכָךְ הוּא לְתַמְךָ בְּלוּמְדֵי תוֹרָה.

יום חמישי

יום שלישי

י תמוז

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בלק, שלישי עם פירש"י.
תהלים: נה"ט.
תניא: כי הן ד"מ . . . כו' כנ"ל.

רבינו הזקן בתחילת נשיאותו אמר תורה: מה' מצעדי גבר כוננו, אז א איד
קומט אין א אָרט, איז עס צוליב א כוונה טאָן א מצוה, הן א מצוה שבין אדם
למקום והן א מצוה שבין אדם לחבירו. א איד איז א שליח של מעלה, א שליח
וואו ער איז, איז ער דער כח המשלח, דער יתרון המעלה אין נשמות לגבי
מלאכים – וואָס בא נשמות איז דאָס על פי התורה.

תרגום

רִבְנֵנוּ הַזֶּקֶן בְּתַחֲלִית נְשִׂאוֹתָיו אָמַר "תּוֹרָה": "מֵה' מַצְעְדֵי גִבֹּר כּוֹנְנִי". כְּאֲשֶׁר
יְהוּדֵי מַגִּיעַ לְמָקוֹם, הֲרִי זֶה בְּשָׁל כּוֹנֵה לַעֲשׂוֹת מִצְוָה, הֵן מִצְוָה שֶׁבֵּין אָדָם לְמָקוֹם
וְהֵן מִצְוָה שֶׁבֵּין אָדָם לְחֵבְרוֹ. יְהוּדִי הוּא שְׁלִיחַ שֶׁל מַעְלָה. שְׁלִיחַ הֵיכֵן שְׁנַמְצָא,
הוּא כַּחוֹ שֶׁל הַמְּשַׁלַּח. יְתֵרוֹן הַמַּעְלָה בְּנִשְׁמוֹת לַעֲמַת מַלְאָכִים – שֶׁבְּנִשְׁמוֹת זֶהוּ
עַל פִּי הַתּוֹרָה.

יום
שישי

יום רביעי

יא תמוז

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בלק, רביעי עם פירש"י.
תהלים: ס"סה.

תניא: פרק א. תניא בסוף. . . הברייטא.

בַּתְּנִיָּא דְּפּוֹס זַאֲלָקוּי שְׁנַת מִבְּשׁ"ר טו"ב [=תקנ"ט], נִדְפְּסָה אַגְרַת הַתְּשׁוּבָה
מִהֲדוּרָא קָמָא, וְלֹא נִחְלָקָה לְפָרָקִים, גַּם יֵשׁ כַּמָּה שְׁנוּיִים בְּתֵכֶן הָאֲגָרָת.

שבת
קודש

יום חמישי

יב תמוז, חג הגאולה

ה'תש"ג

אין אומרים תחנון.

שיעורים. חומש: בלק, חמישי עם פירש"י.
תהלים: ס"סח.

תניא: והנה מצות. . . 182- מיראה.

יוֹם הַלֵּלֶת אֶת כְּבוֹד קִדְשַׁת אֲדָמוֹ"ר שְׁלִיט"א [אֲדָמוֹ"ר מְהוּרִי"צ נִשְׁמַתוֹ-עֲדָן]
בְּשַׁנַּת תר"ם. יוֹם בּוֹ נִתְבַּשֵּׁר - בְּשַׁנַּת תרפ"ז - שֶׁהוּא חֲפָשִׁי מַגְלֹתוֹ אֲשֶׁר הִגְלָה
- אַחֲרֵי שֶׁהָיָה תְּפּוֹס בַּמָּאָסָר - עַל עֲבוּדָתוֹ בַּחֲזוֹק הַתּוֹרָה וְהַיְהוּדוּת.
מִמִּכְתָּב כְּבוֹד קִדְשַׁת אֲדָמוֹ"ר שְׁלִיט"א [הֲרִי"צ נִשְׁמַתוֹ-עֲדָן]: בְּשָׁנֵי יָמֵי הַגָּאֹלָה
י"ב וי"ג תְּמוּזָה הֵבִיאִים עָלֵינוּ לְטוֹבָה יְתוּעָדוֹ אֲנִ"ש, לְטוֹבָה וּלְבִרְכָּה בְּגִשְׁמִיּוֹת
וּבְרוּחַנִיּוֹת, כְּאֲשֶׁר הִקְבַּע מֵאֵת אֲבִינוּ הָרִאשׁוֹן הוּד כ"ק אֲדָנִי אֲבִי זְקֵנִי מוֹרִי וְרַבִּי
רַבֵּנוּ הַזֶּקֶן זְצוּק־לֵלָה"ה נִבְגַּ"ם זי"ע [=זְכוֹר צִדִּיק וְקָדוֹשׁ לְבָרְכָה, לַחֲמֵי הַעוֹלָם הַבָּא,
נִשְׁמַתוֹ בְּגִנְזֵי מְרוֹמִים, זְכוּתוֹ יָגֵן עָלֵינוּ]. בְּהַתְעַדּוֹת זֹו יִדְבְּרוּ אֲנִ"ש שִׁיחִיו אִישׁ אֶת
רַעְהוּ בְּשִׁבְתֹּת אֲחִים בַּחֲזוֹק קְבִיעוֹת שְׁעוּרֵי הַלְמוּד, וְהִנְנִי שׁוֹלֵחַ לָהֶם אֶת בְּרַכְתִּי
כִּי יִשָּׂא ה' פָּנָיו אֲלֵיהֶם בְּגִשְׁמִיּוֹת וּרְוַחנִיּוֹת.

המשך ביאור למס' גיטין ליום חמישי עמ' 1

14 באיזה מקרה המכירה בטלה למפרע, ובאיזה מקרה בטלה מכאן
15 ולהבא. אָמַר רַב יוֹסֵף, נִיחָיו אָנִן - נִרְאָה אֲנִי וּנְפִשׁוֹ אֶת סְפִיקוֹ שֶׁל
16 רַב עֲנַן, מִדִּתְנִי - מִמָּה שֶׁשָּׁנִינוּ בְּבְרִייתָא, הַפּוֹכֵר עָבְדוֹ לְיִשְׂרָאֵל
17 הָדָר בַּחוּצָה לְאֶרֶץ, יֵצֵא הָעֶבֶד לְחֵירוֹת, וְצִדִּיק נֶשֶׁת שְׁחִירָיו מִרְבּוֹ שְׁנֵי
18 כֶּדִי לְהַתִּירוֹ לִישָׂא בֵּת יִשְׂרָאֵל. וְכִיּוֹן שָׂרְבוּ הַשְּׁנֵי צִדִּיק לֹא גַט
19 שְׁחִירָיו, שָׁמַע מִיָּנָה שֶׁקִּנְיָה רַבּוֹ שְׁנֵי - שָׂרְבוּ הַשְּׁנֵי קֵנָה אֶת גּוֹפוֹ,
20 וְלֹא הָרְדִי זְבִינִי - וְהַמְכִּירָה אֵינָה בְּטֹלָה לִמְפָּרַע, וּמִמִּילָא אֵין הָקוּנָה
21 יִכּוֹל לְתַבּוּעַ אֶת מַעֲוִיתוֹ. וְכִיּוֹן שֶׁמוּכָח מִהֲבְרִייתָא שֶׁמְכִירַת הָעֶבֶד
22 אֵינָה בְּטֹלָה לִמְפָּרַע, עָלֵינוּ לֹאמַר שֶׁבְּמִכִּירַת שְׁדָה בִּיּוּבֵל הַמְכִּירָה
23 בְּטֹלָה לִמְפָּרַע, וְכִי אָמַר שְׁמוּאֵל הֵתֵם - בְּמוּכָר שְׁדָה בְּשַׁנַּת הַיּוּבֵל
24 אֵינָה מְכֻוָּרָה, כּוּוֹנְתוֹ הִיתָה שֶׁהַמְכִּירָה בְּטֹלָה לִמְפָּרַע, וְעָעוֹת הַמִּקְח
25 חוֹזְרִין לְקוּנָה.

1 לחוץ לארץ יצא לחירות. וְאֵיךְ - הַשְּׁנֵי, דְּאֵיתָמַר, הַפּוֹכֵר שְׁדָהוּ
2 בְּשַׁנַּת הַיּוּבֵל עָצְמָה, שֶׁבְּשַׁנָּה זֹו חֲחֹרֹת הַשְּׁדוֹת לְבַעֲלֵיהֶן
3 הָרִאשׁוֹנִים, וְנִמְצָא שֶׁאֵף שְׁדָה זֹו צְרִיכָה לְחֹזֵר לְבַעֲלֵיהָ
4 הָרִאשׁוֹנִים, נִחְלָקוּ רַב וּשְׁמוּאֵל בַּמְכִּירָה זֹו, רַב אָמַר, הַשְּׁדָה מְכֻוָּרָה
5 לְקוּנָה וְיִוָּצָאָה מִיָּדוֹ מִיָּד לְאַחַר הַמְכִּירָה, וְהָקוּנָה אֵיבַד מַעֲוִיתוֹ.
6 וּשְׁמוּאֵל אָמַר, הַשְּׁדָה אֵינָה מְכֻוָּרָה כָּל עֵינָר [-כָּלֵל], וְקַל וְחֹמֶר
7 הוּא, אִם שְׁדָה שֶׁכָּבַר נִמְכְּרָה הַיּוּבֵל מִחֲזוּרָה לְבַעֲלֵיהָ הָרִאשׁוֹנִים,
8 כָּל שָׁכֵן שֶׁהַיּוּבֵל מַעֲכָב שְׁלֹא תֵצֵא הַשְּׁדָה מִרְשׁוֹת בַּעֲלֵיהָ
9 הָרִאשׁוֹנִים. אִלָּא שֶׁאִמַּר שְׁמוּאֵל שְׁדִין דְּמִי הַמִּקְח בְּשָׁנֵי הַנִּידוּנִים
10 אֵינֻ שוּדָה, פְּתָדָא - בְּאַחַד מֵהֶם הָרְדִי זְבִינִי - הַמְכִירָה מִתְבַּטֶּלֶת
11 לִמְפָּרַע, וְהַמַּעֲוִת חוֹזְרוֹת לְקוּנָה, וּכְתָדָא - בְּאַחַד מֵהֶם לֹא הָרְדִי
12 זְבִינִי - הַמְכִירָה אֵינָה בְּטֹלָה לִמְפָּרַע, וּמִתְבַּטֶּלֶת רַק מִכָּאן וְלִהְבָּא,
13 וְהָקוּנָה הַפְסִיד אֶת מַעֲוִיתוֹ, וְלֹא יִדְעָנָא הִי מִיָּנִיחָהּ - וְאֵינִי יוֹדַע

הלכה יומית לעיון ברמב"ם

~ יום ראשון ו' תמוז ~

ראש חודש – ההוראה בעבודת התשובה

יותר – מולד וחידוש הלבנה, בדוגמת מעלת בעלי-תשובה לגבי צדיקים.

ויש כאן הוראה בעבודת התשובה, שיש בה שתי דרגות: א. תשובה מיראה, שעיקרה מכאן ולהבא, וכלשון רש"י (יומא פו, א ד"ה וכתוב) "כבעל מום שנתרפא שמקצת שמו עליו". ב. תשובה מאהבה שפועלת גם למפרע – "נעקר עונו מתחילתו" (רש"י שם ד"ה כאן).

וזו גם החלוקה של החישוב לשניים: חישוב ה'תקופות הבאות' הוא דוגמת התשובה מכאן ולהבא – תשובה מיראה, והחישוב של 'תקופות שעברו' הוא דוגמת התשובה הפועלת גם למפרע – תשובה מאהבה.

וסדר הדברים (בדברי הרמב"ם) הוא מן הקל אל הכבד: תחילה 'תקופות הבאות', מכאן ולהבא, תשובה מיראה. ואחר כך עבודת התשובה בשלימותה, תשובה מאהבה שהיא גם למפרע – 'תקופות שעברו'.

(יין מלכות, זמנים ט"ו (מד))

הלכות קידוש החודש פרק יג, הלכה יא: ומאחר שתדע מקום השמש בכל עת שתדע, תדע יום התקופה האמיתי כל תקופה שתדע, בין תקופות הבאות אחר עקר זה שממנו התחלנו, בין תקופות שעברו משנים קדמוניות. יש לעיין:

א. בדברי הרמב"ם "תדע יום התקופה האמיתי כל תקופה שתדע" נכללות הן 'תקופות הבאות' והן 'תקופות שעברו' ואם כן, מה מוסיף הרמב"ם באמרו שהכוונה ל'תקופות הבאות' ול'תקופות שעברו'?

ב. חישוב ה'תקופות שעברו' הוא אותו חישוב של ה'תקופות הבאות', ומדוע יש צורך להגיש שמדובר בשני דברים: ה'תקופות הבאות' וה'תקופות שעברו'?

והביאור (בפנימיות הענינים):

מולד הלבנה בראש חודש מורה על עבודת התשובה, כמאמר חז"ל (חולין ס, ב) "הביאו כפרה עלי על שמיעטתי את הירח". כלומר, מיעוט הירח מורה על ענין בלתי רצוי כתוצאה מקטרוג הירח, ומכאן מתעלים ובאים למצב נעלה

~ יום שני ז' תמוז ~

בירור חכמת יין

בדוגמת אכילת מאכל גשמי הנותן כח ללימוד התורה שהמאכל מתעלה (ראה תניא ספ"ז), אך אינו אלא הכשר המסייע ללימוד התורה עצמה.

ב. יתירה מזו, שהחכמה הופכת להיות חלק מהתורה עצמה. וכפי שהוא ב'חכמת התקופות והגימטריות' בהלכות אלו שנלקחו מספרי חכמי יון אך התבררו והפכו להיות חלק מהלכות קידוש החודש, כך שהלומד בפרקים אלו ברמב"ם נחשב לו לימוד חכמות אלו ללימוד תורה ממש, בדיוק כמו הלימוד בפרקים אחרים בספר ה'יד החזקה'. וזהו שכתב הרמב"ם להלן (בסיום הלכות קדוש החודש): "הרי ביארנו חשבונות כל הדרכים שצריכין להם... כדי שיהיה הכל ידוע למבינים... ולא ישוטטו לבקש אחריה בספרים אחרים. דרשו מעל ספר ה'", כי החשבונות שנלקחו מחכמי יון נהפכו להיות חלק מ'ספר ה'".

(נע"פ ספר המאמרים מולקס, ג, עמ' ט' רנ"ג (30))

הלכות קידוש החודש פרק יז, הלכה כד: ומעם כל אלו החשבונות... היא חכמת התקופות והגימטריות, שחברו בה חכמי יון ספרים הרבה.

מבואר בספרי חסידות, כי כאשר לומדים בחכמות חיצוניות כדי להוסיף על ידי זה ידיעה בהלכות התורה – כמו לימוד חכמת התכונה כדי להבין את הלכות קידוש החודש – חכמות אלו מתבררות ונכללות בקדושה.

אלא שבירור זה יכול להיות רק על ידי מי ששייך לזה, כמו "הרמב"ם ורמב"ן ז"ל וסיעתן שעסקו בהן" (תניא ספ"ח) אבל "מי שאין ביכולתו לברר, הרי אדרבא נמשך אחריהם ח"ו" (ס"ה תש"ט עמ' 56, וראה תניא שם).

ובאופן הבירור והעליה של חכמות החיצוניות – יש שני אופנים:

א. כאשר לימוד החכמה מוסיף בהבנת התורה, הרי חכמה זו מתבררת ונכללת בתורה, אולם אין החכמה נחשבת כחלק מן התורה עצמה אלא בתור 'אמצעי' התורם להבנת התורה.

~ יום שלישי ח' תמוז ~

קידוש החודש כרמו לעבודת ה'

"ביארנו חשבונות כל הדרכים שצריכין להם בידיעת הראיה".
ועניינם בעבודת ה': ראיה מורה על הגילוי מלמעלה,
וחשבון מורה על עבודת האדם בהבנה והשגה. ולכן במצות
קידוש החודש ("מצוה ראשונה שנצטוו ישראל", רש"י ר"פ בראשית)
מודגשים שני העניינים גם יחד, ללמדנו שהגילוי הבא
מלמעלה (ראיה) צריך לחדור לשכל האדם ולהבנתו (חשבון).
וביותר מודגש בקידוש החודש העילוי שבעבודת
התחתונים, שהרי קביעות החודש נעשית על ידי בית דין
שלמטה, כפי שדרשו חז"ל "אשר תקבעו אתם" (אתם – בלי
וא"ו) – "אתם אפילו שוגגין, אתם אפילו מזידין, אתם אפילו
מוטעין".

(ספר השיחות והתשוב' עמ' 252)

הלכות קידוש החודש פרק יט, הלכה טז: הרי בארנו
חשבונות כל הדרכים שצריכין להם בידיעת הראיה, ובחקירת
העדים, כפי שיהיה חבל ידוע למבינים, ולא יחסרו דרך מדרכי
התורה.

שלימות ענין התורה היא שתורתו של הקב"ה שניתנה
מלמעלה נקלטת וחודרת לשכלו והבנתו של האדם על ידי
עבודתו.

ומרמז הדבר במצות קידוש החודש שהוא הן על ידי
ראיית הלבנה, כמו שדרשו חז"ל על הפסוק "החודש הזה
לכם" (שמות יב, ב) – "כזה ראה וקדש" (לעיל פ"א ה"א) והן על ידי
החשבון, כמו שכתב הרמב"ם (שם ה"ה) "בית דין מחשבין
בחשבונות... וחוקרים ומדקדקים עד שידעו..." וכן כתב כאן,

~ יום רביעי ט' תמוז ~

האם האב אשם בחטאי הילדים?

השלח ציבור בגלל עבירות של בני ביתו אפילו כשאין בידו
להוכיח אותם (ראה שית שמואל – דיני שלח ציבור עמ' כח), ויש
שדייק מדברי הרמב"ם בפירוש המשניות (תענית ב, ב) בטעם
המעלות הנדרשות משליח הציבור "כדי שיתרצו אליו לבות
בני אדם ויקבלו כולם דבריו ברצון", כי יתכן שעצם העובדה
שיש במשפחתו בעלי עבירה מהווה חיסרון מבחינת הציבור,
ואף אם אין לכך הצדקה, מאחר ולמעשה אין מתרצים אליו,
הרי הוא פסול (פני יוסף, תענית סי' נא).

וב'שלח ערוך' (אור"ח סי' תקעט ס"א) נפסק כדברי הרמב"ם
שאין ראוי לשמש כש"ץ בתעניות אלו אלא מי שאין בבניו
וכל הנלווים עליו בעל עבירה, אולם לגבי ש"ץ בכל ימות
השנה (סי' נג ס"ד) הובאו התנאים המנויים כאן וביניהם שיהיה
"ריקן מעבירות", אך לא נזכר התנאי לגבי בני ביתו, ונראה
כי הקפידו על כך רק לגבי תפילה על עצירת גשמים, כאשר
יש צורך לעורר רחמי שמיים באופן מיוחד, אך לא בשאר
התפילות. והרי אף אצל גדולי הדורות מצאנו לפעמים
שבניהם לא הלכו בדרכם, ומי לנו גדול מאברהם אבינו שיצא
ממנו ישמעאל, ויצחק שיצא ממנו עשוי (שלחן גבוה אור"ח סי'
נגס"ז).

הלכות תעניות פרק ד, הלכה ד: ואיזה הוא הראוי
להתפלל בענינות אלו? איש שהוא רגיל בתפילה... ולא יהיה
בבניו ובבני ביתו וכל קרוביו והנלווים עליו בעל עבירה – אלא
יהיה ביתו ריקן מן העבירות.

בגמרא (תענית טז, א"ב) נמנה בין התנאים הנדרשים משליח
הציבור – שיהא "ביתו ריקן מן העבירה". ופירש רש"י:
"שאינו חסר וגזל בביתו". אולם מדברי הרמב"ם נראה
שהביטוי "ביתו ריקן" מתייחס לבני הבית, היינו שלא רק הוא
עצמו יהא נקי מעבירות אלא אף בני ביתו, כפי שכתב: "ולא
יהיה בבניו ובבני ביתו... בעל עבירה אלא יהיה ביתו ריקן
מן העבירות".

וה'גבורות ארי' (תענית שם) תמה על דברי הרמב"ם: מדוע
שעוונות ביתו יעכבו אותו לשמש כשליח ציבור, ואם הם
חטאו – הוא במה חטא?

וכתב ה'אבני נזר' (אור"ח סי' ל) שכוונת הרמב"ם היא כאשר
היה יכול להוכיחם ולהחזירם בתשובה, אולם אם לא היה
הדבר בידו אכן אין בו אשמה ואין להרחיקו בגללם, בפרט
שלא מדובר רק על "בניו ובני ביתו" אלא אף על "כל
קרוביו".

אך יש מהפוסקים שנראה מדבריהם כי הרמב"ם פוסל את

~ יום חמישי י' תמוז ~

זכירת מלחמת עמלק ב'נביאים' ובמגילת אסתר

והקשה ה'מראה פנים' (ירושלמי שם):

אם ספרי נביאים וכתובים עתידים להיבטל, גם ספר שמואל בכלל זה – והרי זכירת מלחמת עמלק בספר שמואל נלמדת מ"כתב זאת זכרון בספר", היינו שגם ההזכרה בספר שמואל (בנביאים) "מצוות התורה לכותבו", ואיך תבטל? והביאור:

מלשון הגמרא עצמו ניתן להבין שיש הבדל בין זכירת מלחמת עמלק ב'נביאים' (שמואל) והזכירה במגילת אסתר: בנוגע ל'נביאים' הרי הוא נלמד מהמילה 'זכרון' ואילו בנוגע למגילת אסתר לומדים זאת מהמילה 'בספר'. ומכאן שב'נביאים' הציווי הוא רק 'זכרון' ללא כתיבה (אף שבפועל נעשה ע"י כתיבה) ואילו במגילת אסתר מודגש שהציווי הוא 'בספר', שצריכה להיות דוקא כתיבה בספר, ואם זהו מה שציוותה התורה – "אם אין התורה מתבטלת", גם מגילת אסתר לא תבטל.

(לקוטי שיחות כו, עמ' 221)

הלכות מגילה פרק ב הלכה יח: כל ספרי הנביאים וכל הכתובים, עתידין לבטל לימות המשיח, חוץ ממגילת אסתר – והרי היא קימת כחמשה חמשי תורה, וכתובות של תורה שבעל פה, שאינן בטלן לעולם.

כתב בהגהות מיימוניות שמקור ההלכה הוא בירושלמי (מגילה פ"א ה"ה).

וה'אלשיך' (משנת משה למגילת אסתר ט, כח) הביא את דברי הבבלי (מגילה ז, א) על האמור בהזכרת מלחמת עמלק "כתוב זאת זכרון בספר" ש'מכתוב זאת' למדו שיש להזכיר את מלחמת עמלק שנכתבה בספר שמות ובספר דברים, מהמילה 'זכרון' – שיש לכותבו בנביאים (מלחמת שאול בעמלק בספר שמואל), ומהמילה 'בספר' – שיש לכותבו במגילת אסתר. ומכאן "ראו רז"ל לומר שלא יתבטל הספר הזה כי מצוות התורה היא לכותבו, ועל כן כאשר אין התורה מתבטלת גם מה שציוותה לכתוב (מגילת אסתר) לא יתבטל, מה שאין כן בכל ספרי נביאים וכתובים שלא ציוותה התורה לכותבם".

~ יום שישי י"א תמוז ~

המהות של נס חנוכה

ועל הניסים "להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך", היינו קיום תורה ומצוות בגלל ציווי הקב"ה, המתבטא בקיום מצוות שאין עליהם הסבר שכלי, וקיומם הוא משום רצון הבורא.

והנה, יש מצוות שלגביהן יש מקום לדון האם הם 'חוקים' או שאפשר להסבירם על פי השכל, אבל בנוגע לטומאה וטהרה כתב הרמב"ם (מקוואות פ"א ה"ב) "דבר ברור וגלוי שהטומאות וטהרה גזירת הכתוב הן ואינן מדברים שדעתו של אדם מכרעת אותן, והרי הן מכלל החוקים, וכן הטבילה מן הטומאות מכלל החוקים היא...".

וכדי להדגיש שעיקר הגזירה והנס של חנוכה היו בענין 'חוקי רצונך', קבעו את הזיכרון על נס השמן הקשור עם טומאה וטהרה ש"הן מכלל החוקים".

וזה שאלת הגמרא: "מאי חנוכה" – מהי המהות של חנוכה? והתשובה: "טמא כל השמנים שבהיכל...", וזה מודגש שהנס הוא בענין 'חוקי רצונך', כי טומאת וטהרה השמן הן מכלל החוקים.

(תורת מנחם, יין מלכות זמנים סי' ג)

הלכות חנוכה פרק ג, הלכה א: בבית שני, בשמלכו יון – גזרו גזרות על ישראל, ובטלו דתם, ולא הניחו אותם לעסק בתורה ובמצוות, ופשטו ידם בממונם ובבנותיהם; ונכנסו להיכל, ופרצו בו פרצות, וטמאו התהרות. וצר להם לישראל מאד מפניהם, ולחצום לחץ גדול, עד שרחם עליהם אלהי אבותינו, וחושיעם מידם.

בגמרא (שבת כא, ב) שאלו: "מאי חנוכה (על איזה נס קבעו, רש"י)? ותרצו: "כשנכנסו יוונים להיכל טמאו כל השמנים שבהיכל... ולא מצאו אלא פך אחד של שמן שהיה מונח בחותמו של כהן גדול...". כלומר, חנוכה נקבע על נס פך השמן.

וצריך ביאור: הטהרות שטימאו היוונים היתה רק אחת מהפעולות שנעשה בהן נס חנוכה, שהרי "פשטו ידם בממונם ובבנותיהם" ואף "בטלו דתם ולא הניחו אותם לעסוק בתורה ובמצוות" – "עד שרחם עליהם אלוהי אבותינו והושיעם מידם", ומדוע נקבע זיכרון דווקא לנס פך השמן? והביאור:

גזירת היוונים לא היתה על עצם לימוד התורה וקיום המצוות, אלא לעקור את ההרגש האלוהי שבמצוות, וכנוסח

~ שבת קודש י"ב תמוז ~

מעמדו ההלכתי של חרש-אילם

קבעו חז"ל שחרש-אילם נחשב כשוטה, "וכי חכמי הש"ס טעו חס-וחלילה בדין חרש משום שלא ידעו שאפשר ללמדו לדבר"? אלא בוודאי נמסר להם מהלכה למשה מסיני שהחרש נחשב כשוטה אף אם למראה עיניו הוא נראה בר דעת.

וב'אגרות משה' (אהע"ז ח"ג סי' לג) ביאר כי מדברי הרמב"ם עולה שהאילמות אינה נובעת מפגם שכלי אלא מבעיה חיצונית של חוסר אפשרות למידה (מחמת העדר השמיעה), ובהכרח שהגדרתו של החרש-אילם כשוטה אינה משום האילמות אלא משום החרשות, המורה על פגם במוח הגורם לחוסר השמיעה. וכל חרש (שאינו אילם) אינו מוגדר כשוטה משום שיכולת הדיבור עם בני אדם מתקנת את הפגם המסוים בדעתו, אולם כאשר בפועל אינו מדבר, אפילו מחמת סיבה חיצונית, הרי הוא נשאר פגום בדעתו ואינו בר דעת. ולפי זה, בימי קדם, כאשר לא התפתחה האפשרות ליצור קשר עם חרשים-אילמים, העדר התקשורת גרם לכך שלא היו בני דעת, אולם בימינו כאשר נמצאה הדרך להתקשר עמם וללמדם לדבר, חרש כזה נחשב פיקח (ראה עוד מנחת שלמה ח"א סי' לד).

הלכות אישות פרק ב, הלכה כו: **חֶרֶשׁ וְחֶרֶשֶׁת הָאִמּוּרִים כָּכָל מְקוֹם – הֵן הָאֱלָמִים שְׂאִין שׁוֹמְעִין וְלֹא מְדַבְּרִין, אֲבָל מִי שְׂמַדְבֵּר וְאִינוֹ שׁוֹמֵעַ, אוֹ שׁוֹמֵעַ וְאִינוֹ מְדַבֵּר – הָרִי הוּא כָּכָל אָדָם.**

יש להבין: אם כוונת חז"ל ב'חרש' היא לאדם שאינו שומע וגם אינו מדבר – מדוע כינוהו בתואר 'חרש' המציין דווקא את העדר השמיעה?

מבאר על כך הרמב"ם בפירושו המשניות (תרומות פ"א מ"ב) כי החרשות היא גם הסיבה לאילמות, כי מאחר ואינו שומע מה שמדברים אליו אינו לומד לדבר, ואילו היה שומע היה גם מדבר, ולכן הוא מכונה על שם החרשות.

אמנם בשנים האחרונות חל שינוי בתקשורת עם חרשים-אילמים, ורבים מהם לומדים להפיק הברות ולדבר באופן הניתן להבנה, והפוסקים דנו האם בהתאם לכך משתנה ההתייחסות לגביהם ההלכה והם נחשבים כבני דעת.

וכתב ה'דברי חיים' (ח"ב, אבהע"ז סי' עב) כי לפי דברי הרמב"ם שחוסר הדיבור נובע מהחרשות, הרי אם ביכולתו לדבר קצת מוכח מכך שהוא שומע לפחות מעט, שאם לא כן לא היה יכול לדבר כלל, ואם כן דינו כפיקח ולא כשוטה. וב'דברי מלכיאלי' (ח"ו סי' לה) תמה על כך, אם כן מדוע

אגרות קודש

ב"ה, כ' תמוז, תשי"ג

ברוקלין.

שלום וברכה!

... ולרגלי הודעתו שעברו לדירה חדשה, הנה יה"ר מהשי"ת שיהי' משנה מקום משנה מזל לטובה ולברכה בגשמיות וברוחניות גם יחד ויגדלו הוא וזוגתו שיחיו את כל ילדיהם שיחיו לתורה ולחופה ולמעשים טובים מתוך הרחבה אמיתית.

בברכה.

נ"ב. ה' טוב שתומ"י יקבע מזוזות (כמובן כשרות ו**בדוקות**) בדירתם החדשה, בלא ברכה, וכעבור שלושים יום יקח אחת מהם לבדקה עוה"פ וימצא אחרת נאה הימנה ובמילא יברך ויכוין להוציא את כל המזוזות שבדירתם.

שיעורי רמב"ם - ג' פרקים ליום

~ יום ראשון ו' תמוז ~

הלכות קדוש החדש

פרק שנים עשרי

(1) מהלך השמש.

א. מהלך השמש האמצעי ביום אחד, שהוא ארבע ועשרים שעות - תשעה וחמשים חלקים, ושמונה שניות. סימנם: כ"ד נט"ח. נמצא מהלכה בעשרה ימים: תשע מעלות, ואחד וחמשים חלקים, ושלש ועשרים שניות. סימנם: טנ"א כ"ג. ונמצא מהלכה במאה יום: שמונה ותשעים מעלות, ושלשה ושלשים חלקים, ושלש וחמשים שניות. סימנם: צ"ח ל"ג נ"ג. ונמצא שארית מהלכה בארץ יום, אחר שתשליך כל שלש מאות וששים מעלות, כמו שבארנו: מאתיים וחמש וששים מעלות, ושמונה ושלשים חלקים, וחמשים שניות. סימנם: רס"ה לח"ן. ונמצא שארית מהלכה בעשרת אלפים יום: מאה שש ושלשים מעלות, ושמונה ועשרים חלקים, ועשרים שניות. סימנם: קל"ו כ"ח כ'. ועל הדרך הזה תכפל ותוציא מהלכה לכל מנין שתמצא. וכן אם תמצא לעשות סימנין ידועים אצלך למהלכה לשני ימים ולשלשה ולארבעה עד עשרה - תעשה. וכן אם תמצא להיות לך סימנין ידועים מוכנין למהלכה לעשרים יום ולשלשים ולארבעים עד מאה - תעשה. ודבר גלוי הוא וידוע, מאחר שידעת מהלך יום אחד. וראוי הוא להיות מוכן וידוע אצלך מהלך אמצע השמש לתשעה ועשרים יום ולשלש מאות ארבעה וחמשים יום, שהן ימי שנת הלבנה בזמן שחדשיה כסדרן, והיא הנקראת שנה סדורה. שבזמן שהיו לך אמצעיות אלו מוכנין, יהיה החשבון הזה קל עליך לראות החדש לפי שתשעה ועשרים יום גמורים מליל הראיה עד ליל הראיה של חדש הבא, וכן בכל חדש וחדש אין פחות מתשעה ועשרים יום לא יותר. שאין חפצנו בכל אלו החשבונות אלא לדעת הראיה בלבד. וכן מליל הראיה של חדש זה עד ליל הראיה לאותו החדש לשנה הבאה - שנה סדורה: או שנה ויום אחד, וכן בכל שנה ושנה. ומהלך השמש האמצעי לתשעה ועשרים יום - שמונה ועשרים מעלות, וחמשה ושלשים חלקים, ושנה אחת. סימנם: כ"ח

ל"ה א'. ומהלכה לשנה סדורה - שלש מאות ושמונה וארבעים מעלות, וחמשה וחמשים חלקים, וחמש עשרה שניות. סימנם: שמ"ח נ"ה ט"ו.

(2) המהלך הממוצע של השמש בחודש לבנה ובשנת לבנה. (3) ידיעת המהלך הממוצע תקל עליך את ראיית הירח בליל שלושים. (4) בליל שלושים, משום שבליל כ"ט בוודאי עדיין לא נראה, מכיוון שאין החודש פחות מכ"ט יום, ובליל ל"א בוודאי כבר נראה, מאחר שהאורך הממוצע של חודש לבנה הוא כ"ט יום, י"ב שעות, תשצ"ג חלקים. משום כך מועיל חשבון המהלך האמצעי של השמש ל"ט יום. (5) משום כך מועילה ידיעת המהלך האמצעי של השמש לשנ"ד יום. (6) כשחדשיה מלאים.

ב. נקדה אחת יש בגלגל השמש, וכן בשאר גלגלי השבועה פוככים. בעת שיהיה הפוכב בה, יהיה גבוה מעל הארץ כל מאורו. ואותה הנקדה של גלגל השמש ושאר הפוככים, חוץ מן הירח, סוככת בשנה¹. ומהלכה בכל שבועים שנה בקרוב מעלה אחת. ונקדה זו היא הנקראת גבה השמש. מהלכו בכל עשרה ימים - שנה אחת וחצי שנה, שהיא שלשים שלישיות. נמצא מהלכו במאה יום - חמש עשרה שניות, ומהלכו בארץ יום - שני חלקים ושלשים שניות, ומהלכו בעשרת אלפים יום - חמשה ועשרים חלקים. ונמצא מהלכו לתשעה ועשרים יום - ארבע שניות ועוד, ומהלכו בשנה סדורה - שלש וחמשים שניות. כבר אמרנו, שהעקר שממנו התחלת חשבון זה הוא² מתחלת ליל חמישי, שיומו שלישי לחדש ניסן, משנת שמונה ושלשים ותשע מאות וארבעת אלפים ליצירה. ומקום השמש במהלכה האמצעי היה בעקר הזה בשבע מעלות ושלשה חלקים וששים ושלשים שניות ממזל טלה. סימנם: ז"ג ל"ב. ומקום גבה השמש היה בעקר זה בשש ועשרים מעלות וחמשה וארבעים חלקים ושמונה שניות ממזל תאומים. סימנם: כ"ו מ"ה ח'. כשתמצא לידע מקום השמש במהלכה האמצעי בכל זמן שתמצא - תקח מנין הימים שמתחלת יום העקר עד היום שתמצא, ותוציא מהלכה האמצעי באותן הימים מן הסימנין שהודענו, ותוסיף הפל על העקר, ותקבץ כל מין עם מינו, והיוצא הוא מקום השמש במהלכה האמצעי לאותו היום. כיצד? הרי שרצינו לידע מקום השמש האמצעי בתחלת ליל השבת, שיומו ארבעה עשר לחדש תמוז, משנה זו

אֹתוֹ אֲמַצֵּעַ הָעֶקֶר. וְכֵן תַּעֲשֶׂה בְּאֲמַצֵּעַ הַיָּרֵחַ וּשְׂאֵר הַכּוֹכָבִים, אִם יִהְיוּ יְדוּעִים לָךְ. וְכִכֵּר נִתְּבָאֵר לָךְ מִכָּל דְּבָרֵינוּ, שֶׁכָּשֶׁם שֶׁתִּדְעַ אֲמַצֵּעַ הַשָּׁמֶשׁ לְכָל יוֹם שֶׁתִּרְצֶה מִיָּמִים הַבָּאִים, כִּךְ תִּדְעַ אֲמַצֵּעַה לְכָל יוֹם שֶׁתִּרְצֶה מִיָּמִים שֶׁעָבְרוּ.

(7) כי מהירות הכוכבים במסלולם קצובה ואינה משתנית. (8) כדי לחשב את מקום השמש בגלגלה (במהלכה האמצעי) באיזה זמן שהוא, יש צורך לדעת את מקומה בנקודת זמן מסוימת, המשמש נקודת מוצא לכל החישובים. (9) המקום במהלך האמצעי. (10) בדיוק בתחילת הלילה, כשם "שהעיקר שממנו התחלת החשבון" הוא מתחילת הלילה (ליל ג' בניסן). (11) לפי שכל החשבונות הם לפי חשבון "בקירוב" של מהלך השמש האמצעי, ולא של מהלכה האמיתי בגלגל המזלות. במהלכה האמיתי אין תנועת השמש סדירה וקצובה. פעם היא מהירה ופעם איטית. (12) של הירח החדש. (13) מקום הירח במהלכו האמצעי. (14) אחר שנת העיקר של הרמב"ם. (15) כוונתו לאמצעי. (16) לפני שנת העיקר של הרמב"ם.

פֶּרֶק שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרִי

(1) מקום השמש ויום התקופה.

א. אִם תִּרְצֶה לִידַע מְקוֹם הַשָּׁמֶשׁ הָאֲמַצֵּעִי בְּכָל יוֹם שֶׁתִּרְצֶה - תּוֹצִיא תְּחִלָּה מְקוֹמָהּ הָאֲמַצֵּעִי לְאוֹתוֹ הַיּוֹם עַל הַדֶּרֶךְ שֶׁבָּאֲרָנוּ¹, וְתּוֹצִיא מְקוֹם גְּבֻהַּ הַשָּׁמֶשׁ², וְתִגְרַע מְקוֹם גְּבֻהַּ הַשָּׁמֶשׁ מִמְּקוֹם הַשָּׁמֶשׁ הָאֲמַצֵּעִי, וְהַנֶּשֶׂאֵר הוּא הַנֶּקְרָא מְסָלִיל הַשָּׁמֶשׁ³.

(2) מקום השמש בגלגל המזלות כשמשוכללים בשמש מנקודת ראות הארץ. מקום זה נקבע על-ידי הקו הישר היוצא ממרכז הארץ עד השמש, והמגיע על גלגל המזלות (עי' ציור 1). מדת אורכו נמדדת על ידי הזוית שיוצרים שני הקווים היוצאים ממרכז הארץ: האחד לצד מקומה האמצעי של השמש, והשני לצד מזל טלה, לנקודת האביב (0°). (3) המקום שאליה מגיעה השמש בגלגלה במהלכה השווה (עי' למעלה פ"א, ה"ט). מדת אורכו נמדדת על-ידי הזוית שיוצרים שני הקווים היוצאים ממרכז גלגל השמש (גלגל היוצא), האחד למקום האמצעי והאחר לנקודת האביב. (4) למעלה פ"ב, ה"ב. (5) שם, שם. (6) דרך השמש ומרחקה ממקום גובה השמש. כדי לדעת את ההפרש בין האורך האמיתי של הדרך שעברה השמש לבין האורך האמצעי, עלינו לדעת את מרחק השמש מגובה השמש (הנקודה הרחוקה ביותר של השמש מן הארץ - אפוגיאום) או מרחקה מן השפל (הנקודה הקרובה ביותר אל הארץ - פריגיאום). כאשר השמש נמצאת באחת משתי נקודות אלה (אפוגיאום או פריגיאום) אין הפרש בין האורך האמיתי ובין האורך האמצעי, והמקום האמצעי הוא המקום האמיתי, משום ששני הקווים היוצאים למרכז השמש, האחד ממרכז הארץ והאחר ממרכז הגלגל היוצא (גלגל השמש) חופפים זה את זה. בכל יתר הנקודות נחתכים שני הקווים הנ"ל

שהיא שנת העקר - מציאנו מנין הימים, מיום העקר עד תחלת היום זה שאנו רוצים לידע מקום השמש בו, מאה יום; לקחנו אמצע מהלכה למאה יום, שהוא צ"ח ל"ג נ"ג, והוספנו על העקר, שהוא ז"ג ל"ב, יצא מן החשבון: מאה וחמש מעלות, ושבעה ושלשים חלקים, וחמש ועשרים שניות. סימן: ק"ה ל"ז כ"ה. ונמצא מקומה במהלך אמצעי בתחלת ליל זה - במזל סרטן, בחמש עשרה מעלות בו, ושבעה ושלשים חלקים ממעלה שש עשרה. והאמצעי⁹ שיצא בחשבון זה - פעמים יהיה בתחלת הלילה בשוה¹⁰, או קדם שקיעת החמה בשעה, או אחר שקיעת החמה בשעה¹¹. ודבר זה לא תחוש לו בשמש בחשבון הראיה¹², שהרי אנו משלימים קרוב זה כשנחשב לאמצע הירח. ועל הדרך הזאת תעשה תמיד לכל עת שתירצה, ואפלו אחר אלה שנים: שתקבץ כל השארית ותוסיף על העקר - יצא לך המקום האמצעי. וכן תעשה באמצע הירח¹³ ובאמצע כל כוכב וכוכב: מאחר שתדע מהלכו ביום אחד כמה הוא, ותדע העקר שממנו תתחיל, ותקבץ מהלכו לכל השנים והימים שתירצה, ותוסיף על העקר - יצא לך מקומו במהלך אמצעי. וכן תעשה בגובה השמש: תוסיף מהלכו באותם הימים או השנים על העקר - יצא לך מקום גובה השמש לאותו היום שתירצה. וכן אם תרצה לעשות עקר אחר שתתחיל ממנו, חוץ מעקר זה שהתחלנו ממנו בשנה זו, כדי שיהיה אותו עקר בתחלת שנת מחזור ידוע או בתחלת מאה מן המאות - הרשות בידך. ואם תרצה להיות העקר שתתחיל ממנו משנים שעברו קדם עקר זה או לאחר כמה שנים מעקר זה - הדרך ידועה. כיצד היא הדרך? כבר ידעת מהלך השמש לשנה סדורה, ומהלכה לתשעה ועשרים יום, ומהלכה ליום אחד. ודבר ידוע, שהשנה שחדשיה שלמים היא יתרה על הסדורה יום אחד, והשנה שחדשיה חסרין היא חסרה מן הסדורה יום אחד. והשנה המעפרת: אם יהיו חדשיה כסדרן - תהיה יתרה על השנה הסדורה שלשים יום, ואם יהיו חדשיה שלמים - היא יתרה על הסדורה אחד ושלשים יום, ואם יהיו חדשיה חסרין - היא יתרה על הסדורה תשעה ועשרים יום. ומאחר שכל הדברים האלו ידועים, תוציא מהלך אמצע השמש לכל השנים והימים שתירצה, ותוסיף על העקר שעשינו - יצא לך אמצעה ליום שתירצה משנים הבאות¹⁴, ותעשה אותו היום עקר; או תגרע האמצע שהוצאת מן העקר שעשינו, יצא לך העקר¹⁵ ליום שתירצה משנים שעברו¹⁶, ותעשה

יִהְיֶה מֵאָה וְשָׁבָעִים, תִּהְיֶה מִנְתּוֹ אֶחָד וְעֶשְׂרִים חֳלָקִים. וְאֵם יִהְיֶה מֵאָה וְשָׁמוֹנִים בְּשָׁנָה - אֵין לוֹ מִנָּה, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ, אֲלֵא מְקוֹם הַשְּׁמֹשׁ הָאֲמֻצְעִי הוּא מְקוֹמָה הָאֲמֻתִּי¹⁵.

ה. הִיָּה הַמְסָלוּל יוֹתֵר עַל מֶאֱדָה וּשְׂמוֹנִים מַעֲלוֹת, תִּגְרַע אוֹתוֹ מִשְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים מַעֲלוֹת וְתִדַּע מִנָּתוֹ. בִּיֶּצֶד? הֲרִי שֶׁהִיָּה הַמְסָלוּל מֵאוֹתִים מַעֲלוֹת - תִּגְרַע אוֹתוֹ מִשְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים, תִּשְׁאָר מֵאָה וְשִׁשִּׁים מַעֲלוֹת. וּכְבָּר הוֹדַעְנוּ, שֶׁמִּנָּת מֵאָה וְשִׁשִּׁים מַעֲלוֹת - שְׁנַיִם וָאַרְבָּעִים חֲלָקִים; וְכֵן מִנָּת הַמֵּאוֹתִים - שְׁנַיִם וָאַרְבָּעִים חֲלָקִים¹⁶.

ו. וכן אם היה המסלול שלש מאות מעלות - תגדע אותו משלש מאות וששים, ישאר ששים. וכבר ידעת, שמנת ששים מעלות - מעלה אחת ואחד וארבעים חלקים; וכן היא מנת השלש מאות מעלות. ועל דרך זו בכל מנין ומנין.

ח. וכן אלו הנה המסלול שבע וְשָׁמַיִם, הִיטָה מִנָּתוּ מִעֲלָה אֶחָת וְשִׁמּוֹנָה וְאַרְבָּעִים חֻלְקִים. וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ תַעֲשֶׂה בְּכָל מִסְלוֹל שִׁיְהִיָּה בְּמִנְיָנוֹ אֲחָדִים עִם הַעֲשָׂרוֹת, בֵּין בַּחֲשׁוֹן הַשְּׁמֵשׁ בֵּין בַּחֲשׁוֹן הַיָּרֵחַ.

ט. פיצוד? הרי שרצינו לידע מקום השמש האמתי
בתחלת ליל השבת, ארבעה עשר יום לחדש תמוז
משנה זו - תוציא אמצע השמש תחלה לעת הזאת,
וסמנו: ק"ה ל"ז כ"ח, כמו שבארנו¹⁷; ותוציא

ב. וְתִרְאֶה כִּמָּה מַעֲלוֹת הוּא מִסְלֹל הַשָּׁמַשׁ: אִם הָיָה הַמִּסְלֹל פָּחוֹת מִמָּאָה וּשְׁמוֹנִים מַעֲלוֹת⁷ - תִּגְרַע מִנֵּת הַמִּסְלֹל מִמְּקוֹם הַשָּׁמֶשׁ הָאֲמֻצָּעִי⁸, וְאִם הָיָה הַמִּסְלֹל יוֹתֵר עַל מָאָה וּשְׁמוֹנִים מַעֲלוֹת⁹ עַד שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים - תוֹסִיף מִנֵּת הַמִּסְלֹל עַל מְקוֹם הַשָּׁמֶשׁ הָאֲמֻצָּעִי¹⁰; וְכֵן שְׂיִהְיֶה אַחֵר שְׁתוֹסִיף עָלָיו אוֹ תִּגְרַע מִמֶּנּוּ - הוּא הַמְּקוֹם הָאֲמִתִּי¹¹.

ג. וְדַע, שְׁאֵם יְהִיָּה הַמְסָלִיל מֵאַה וְשְׁמוֹנִים בְּשׂוּהָ¹²
אוּ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים בְּשׂוּהָ¹³ - אֵין לוֹ מְנָה¹⁴,
אַלּא יְהִיָּה הַמְקוֹם הָאֲמֻצִּי הוּא הַמְקוֹם הָאֲמִתִּי.

[illegible]

גִּלְגַּל הַקֶּטֶן בְּאוֹתוֹ הַגִּלְגַּל הַגָּדוֹל הַמְקִיף אֶת הָעוֹלָם - הוּא הַנִּקְרָא אֲמָצֵעַ הַיָּרֵחַ.⁴ מִהֲלֹךְ אֲמָצֵעַ הַיָּרֵחַ בְּיוֹם אֶחָד: שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת, וְעֶשְׂרֵה חֲלָקִים, וְחֲמֵשׁ וּשְׁלֹשִׁים שְׁנִיּוֹת. סִימָנָם: י"ג יל"ה.⁵

(2) במהלך הירח חלות הפרעות, המשפיעות על מהירותו, פעם היא גדלה ופעם היא פוחתת. "שהירח עקלקלות גדולות יש במעגלותיו" - פי"ז הכ"ג (במהירות ובפיגור גם כן ישנם שינויים: פעם ממחר יותר, ופעם - פחות; פעם מפגר יותר, ופעם - פחות). מכאן הקושי הרב בקביעת מקום הירח בתאריך מסוים. האסטרונומיה העתיקה (פטולמיאוס) נזקקה להנחה של ארבעה גלגלים, כדי להסביר את השינויים במהלך הירח. הרמב"ם הסתפק בשני גלגלים. אחד הוא הגלגל היוצא, כלומר מעגל שמרכזו איננו מרכז הארץ, והמקיף את העולם. תנועתו בכל יום היא 18', 37' 12" * 11 ממזרח למערב בכיוון הפוך לסדר המזלות שהוא ממערב למזרח. גלגל שני הוא הגלגל הקטן (אפיציקל), שאינו מקיף את העולם, והירח נע במסלולו במהירות של 53', 93' 3" * 13 ליום. מרכז גלגל זה הוא בהיקפו של הגלגל הגדול. מהלך הגלגל הקטן מסביב לגלגל הגדול בכל יום הוא 53', 4' 22" * 24 ממערב למזרח לפי סדר המזלות. (3) בדפוס קושטא - אמצע המסלול, דוגמת אמצע הירח בהלכה זו, והשווה להלן פט"ו, ה"א. (4) כי מקום הירח נקבע לא על-ידי תנועתו מסביב לגלגל הקטן, אלא על-ידי תנועת הגלגל הקטן, שבו הירח, מסביב לגלגל הגדול. (5) אם ננכה את מהלך הגלגל הגדול בכיוון ההפוך לסדר המזלות בשיעור הנ"ל 18', 37' 12" * 11 ממהלך הגלגל הקטן, מתקדם בכל יום על סדר המזלות בשיעור 3', 35' 10" * 13. המשפט "מהלך אמצע הירח ביום אחד..." שבסוף הלכה א', שייך לפי הענין, לתחילת הלכה ב', וכך הוא בדפוס קושטא. וכן בכת"י תימן ת"א (ספריית מוסד הרב קוק).

ב. נִמְצָא מִהֲלָכּוֹ בְּעֶשְׂרֵה יָמִים: מָאָה וְאַחַת וּשְׁלֹשִׁים מַעֲלוֹת, וְחֲמִשָּׁה וָאַרְבָּעִים חֲלָקִים, וְחֲמִשִּׁים שְׁנִיּוֹת. סִימָנָם: קל"א מה"נ. וְנִמְצָא שְׁאָרִית מִהֲלָכּוֹ בְּמָאָה יוֹם: מְאָתִים וְשֶׁבַע וּשְׁלֹשִׁים מַעֲלוֹת, וְשִׁמּוֹנָה וּשְׁלֹשִׁים חֲלָקִים, וְשֶׁשׁ וְעֶשְׂרִים שְׁנִיּוֹת.⁷ סִימָנָם: רל"ז ל"ח כ"ג. וְנִמְצָא שְׁאָרִית מִהֲלָכּוֹ בְּאֶלֶף יוֹם: מְאָתִים וְשֶׁשׁ עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת, וּשְׁלֹשָׁה וְעֶשְׂרִים חֲלָקִים, וְחֲמִשִּׁים שְׁנִיּוֹת. סִימָנָם: רי"ו כג"ן. וְנִמְצָא שְׁאָרִית מִהֲלָכּוֹ בְּעֶשְׂרֵת אֲלָפִים יוֹם: שְׁלֹשׁ מַעֲלוֹת, וְשִׁמּוֹנָה וְחֲמִשִּׁים חֲלָקִים, וְעֶשְׂרִים שְׁנִיּוֹת. סִימָנָם: ג' נ"ח כ'. וְנִמְצָא שְׁאָרִית מִהֲלָכּוֹ בְּתִשְׁעָה וְעֶשְׂרִים יוֹם:⁸ שְׁתֵּים וְעֶשְׂרִים מַעֲלוֹת, וְשֶׁשָּׁה חֲלָקִים, וְשֶׁשׁ וְחֲמִשִּׁים שְׁנִיּוֹת. סִימָנָם: כ"ב ונ"ו. וְנִמְצָא שְׁאָרִית מִהֲלָכּוֹ בְּשָׁנָה סְדוּרָה:⁹ שְׁלֹשׁ מְאוֹת וָאַרְבַּע וָאַרְבָּעִים מַעֲלוֹת, וְשֶׁשָּׁה וְעֶשְׂרִים חֲלָקִים, וְשֶׁשׁ וָאַרְבָּעִים שְׁנִיּוֹת.

מְקוֹם גְּבִיּהַ הַשֶּׁמֶשׁ לַעֲת הַזֹּאת¹⁸ - יֵצֵא לָךְ סִימָנָה: פ"ו מ"ה כ"ג; וְתִגְרַע מְקוֹם הַגְּבִיּהַ מִן הָאֲמָצִיעִי - יֵצֵא לָךְ הַמְסָלוֹל: שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת, וּשְׁנָנִים וְחֲמִשִּׁים חֲלָקִים, וּשְׁתֵּי שְׁנִיּוֹת. סִימָנָם: י"ח נ"ב ב'. וְאֵל תִּקְפִּיד בְּכָל מְסָלוֹל עַל הַחֲלָקִים, אֲלָא: אִם יִהְיֶה פְּחוֹת מְשֻׁלָּשִׁים - אֵל תִּפְנֶה אֲלֵיהֶם; וְאִם יִהְיֶה שְׁלֹשִׁים אוֹ יוֹתֵר - תִּחְשָׁב אוֹתָם מַעֲלָה אַחַת, וְתוֹסִיף אוֹתָהּ עַל מִנֵּן מַעֲלוֹת הַמְסָלוֹל. לְפִיכָךְ יִהְיֶה מְסָלוֹל זֶה תִּשְׁעָה עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת, וְתִהְיֶה מְנָתוֹ עַל הַדֶּרֶךְ שְׁבָעָרְנֵה שְׁמוֹנָה וּשְׁלֹשִׁים חֲלָקִים.¹⁹

(17) למעלה פי"ב, ה"ב. (18) ע"י שם. (19) משום שבעשר מעלות ובעשרים מעלות, מנת כל מעלה היא שני חלקים.

י. וְלִפִּי שֶׁהַמְסָלוֹל הַזֶּה הִיָּה פְּחוֹת מְמָאָה וּשְׁמוֹנִים - תִּגְרַע הַמְנָה, שֶׁהִיא שְׁמוֹנָה וּשְׁלֹשִׁים חֲלָקִים, מְאָמָצֵעַ הַשֶּׁמֶשׁ, יִשְׁאָר: מָאָה וָאַרְבַּע מַעֲלוֹת, וְתִשְׁעָה וְחֲמִשִּׁים חֲלָקִים, וְחֲמֵשׁ וְעֶשְׂרִים שְׁנִיּוֹת. סִימָנָם: ק"ד נ"ט כ"ה. וְנִמְצָא מְקוֹם הַשֶּׁמֶשׁ הָאֲמָתִי בְּתַחֲלִית לַיִל זֶה בְּמִזֹּל סֶרֶט²⁰ בְּחֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת בּוֹ פְּחוֹת חֲמֵשׁ וּשְׁלֹשִׁים שְׁנִיּוֹת. וְאֵל תִּפְנֶה אֶל הַשְּׁנִיּוֹת²¹ כָּלֵל, לֹא בְּמְקוֹם הַשֶּׁמֶשׁ וְלֹא בְּמְקוֹם הַיָּרֵחַ וְלֹא בְּשָׂאֵר חֲשֹׁבוֹנוֹת הָרָאִיָּה, אֲלָא חֲקֹר עַל הַחֲלָקִים בְּלִבְדֵּר. וְאִם יִהְיֶה הַשְּׁנִיּוֹת קְרוֹב לְשְׁלֹשִׁים - עֲשֵׂה אוֹתָם חֲלָק אֶחָד, וְהוֹסִיפוּ עַל הַחֲלָקִים.

(20) את המעלות אנו מתחילים לספור ממזל טלה = 0°. (21) בהלכה זו לא הקפיד הרמב"ם על השניות, אלא על החלקים בלבד. בהלכה הקודמת, לא הקפיד על החלקים, אלא על המעלות בלבד, משום שידיעת המסלול דרושה לשם חישוב מנת המסלול, בה קובעות בעיקר המעלות. אבל בידיעת מקום השמש, יש ערך גם לחלקים.

יא. וּמֵאַחֵר שֶׁתִּדַּע מְקוֹם הַשֶּׁמֶשׁ בְּכָל עֵת שֶׁתִּרְצֶה, תִּדַּע יוֹם הַתְּקוּפָה הָאֲמָתִי כָּל תְּקוּפָה שֶׁתִּרְצֶה²² - בֵּין תְּקוּפוֹת הַבָּאוֹת אַחֵר עֶקֶר זֶה שְׁמִמָּנוּ הַתַּחֲלִינוּ²³, בֵּין תְּקוּפוֹת שֶׁעָבְרוּ מִשָּׁנִים קִדְמוֹנִיּוֹת.

(22) תקופת ניסן בהיות השמש בתחילת מזל טלה במהלכה האמיתי; תקופת תמוז - בתחילת מזל סרטן; תקופת תשרי - בתחילת מזל מאזניים; תקופת טבת - בתחילת מזל גדי. (23) ע"י למעלה פי"ב, ה"ב.

פֶּרֶק אַרְבָּעָה עֶשְׂרִי

(1) שני מהלכים אמצעיים של הירח.

א. הַיָּרֵחַ - שְׁנֵי מִהֲלָכִים אֲמָצִיעִים יֵשׁ לוֹ. הַיָּרֵחַ עֲצָמוּ מִסַּבֵּב בְּגִלְגַּל קֶטָן, שְׁאִינוּ מְקִיף אֶת הָעוֹלָם כֻּלּוֹ, וּמִהֲלָכּוֹ הָאֲמָצִיעִי בְּאוֹתוֹ הַגִּלְגַּל הַקָּטָן נִקְרָא אֲמָצֵעַ הַמְסָלוֹל.³ וְהַגִּלְגַּל הַקָּטָן עֲצָמוּ מִסַּבֵּב בְּגִלְגַּל גָּדוֹל, הַמְקִיף אֶת הָעוֹלָם, וּבְמִהֲלָכּוֹ אֲמָצִיעִי זֶה שֶׁל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(13) משפט זה: "ונמצא שארית... ש"ה י"ג" שיין לסוף ה"ג, באופן מקביל לסוף ה"ב. ע"י כתי"ת ת"א. (14) ע"י למעלה פ"א, ה"ט"ז. (15) ע"י למעלה פ"ב, ה"ב, ה"ג. ע"י-ידי הנוסחה (מהלך אמצע הירח ביום אחד = $35' 03'' 10''$ * 13) (מקום אמצע הירח ביום העיקר) $43' 14'' 31''$ * 31, שבה $n +$ מסמן מספר הימים מיום העיקר.

ה. אם היתה השמש מחצי מזל דגים עד חצי מזל טלה - תניח אמצע הירח פמות שהוא¹⁶. ואם תהיה השמש מחצי מזל טלה עד תחלת מזל תאומים - תוסיף על אמצע הירח חמשה עשר חלקים¹⁷. ואם תהיה השמש מתחלת מזל תאומים עד תחלת מזל אריה - תוסיף על אמצע הירח חמשה עשר חלקים¹⁸. ואם תהיה השמש מתחלת מזל אריה עד חצי מזל בתולה - תוסיף על אמצע הירח חמשה עשר חלקים¹⁹. ואם תהיה השמש מחצי מזל בתולה עד חצי מזל מאזנים - הנח אמצע הירח פמות שהוא. ואם תהיה השמש מחצי מזל מאזנים עד תחלת מזל קשת - תגרע מאמצע הירח חמשה עשר חלקים²⁰. ואם תהיה השמש מתחלת מזל קשת עד תחלת מזל דלי - תגרע מאמצע הירח שלשים חלקים²¹. ואם תהיה השמש מתחלת מזל דלי עד חצי מזל דגים - תגרע מאמצע הירח חמשה עשר חלקים.

(16) מטרת כל החשבונות האלה היא ידיעת ראיית הירח (ע"י פ"א, ה"ט"ז) בא"י (שם ה"י). מקום השמש האמצעי היוצא לפי החשבון, יהיה לפעמים בתחילת הלילה בדיוק, כגון במזל טלה, ולפעמים שעה אחת לפני השקיעה או אחריה (פ"ב ה"ג), כי אורך היום משתנה ותלוי במקום השמש במזלות. (17) העיקר שממנו מתחיל החשבון לראיית הירח הוא ג' בניסן, שאז השמש עומדת בראש טלה, ויום ולילה שווים. שקיעת השמש היא אז בשעה שש, מקום אמצע הירח, לפי החשבון, פירושו תחילת הלילה באופק המשווה (שעה שש), ואנו - לחשבון ראייה - מעוניינים בידיעת מקום הירח באופק ירושלים. בחצי מזל דגים - חצי אדר - שקיעת השמש באופק ירושלים היא כרבע שעה לפני השקיעה באופק המשווה (כלומר, רבע שעה לפני שעה שש), בחצי מזל טלה - כרבע שעה אחרי השקיעה באופק המשווה. מהלך הירח בשעה הוא בערך $33'$ (ע"י ה"א). כשנגרע ממנו תנועת השמש לשעה, מכיון שגם היא נעה ממערב למזרח, ישארו $30'$ בערך. לרבע שעה - פחות משמונה חלקים. להפרשים קטנים, למטה משמונה חלקים, אין הרמב"ם שם לב. משום כך, כאשר השמש מחצי מזל דגים עד חצי מזל טלה, אין הרמב"ם מוסיף מאומה לאמצע הירח. בהפרשים שלמעלה משמונה חלקים, הוא נוקט $15'$ (כדין חצי שעה) או $30'$ (כדין שעה). (18) מחצי ניסן עד תחילת סיון, מוסיף הרמב"ם $15'$, מכיון שהיום הולך וגדל והשקיעה מתאחרת, אולם אין ההפרש מגיע לשעה, משום כך דינו כהפרש של חצי שעה. (19) בכתי"ת אוקספורד -

סימן להם: שד"ם¹⁰ כ"ו מ"ג. ועל דרך זו תכפל לכל מנין ימים או שנים שתמצא.

(6) אחר ניכוי מספר מהלכים שלמים, 360° כל אחד. (7) בחשבון מהלך אמצע הירח ביום אחד, השמיט הרמב"ם $03', 0''$, אולם בחשבון מאה ימים צירף אותו, מכיון שזה עולה לסך $3''$. (8) כי חשבון כ"ט יום חשוב לראיית החודש, ע"י למעלה פ"ב, ה"א. (9) שנה שחדשה כסדרן, שיש לה שנה"ד יום, ע"י למעלה פ"ב, ה"א. (10) בדפוס קושטא - שם"ד. בגלל מובן המילה "שמד", שינו אח"כ את הסימן לשד"ם.

ג. ומהלך אמצע המסלול ביום אחד: שלש עשרה מעלות, ושלשה חלקים, וארבע וחמשים שניות¹¹. סימנם: י"ג גנ"ד. נמצא מהלכו בעשרה ימים: מאה ושלשים מעלות, תשעה ושלשים חלקים, בלא שניות. סימנם: ק"ל ל"ט. ונמצא שארית מהלכו במאה יום: מאתים ושלש ועשרים מעלות, ותשעה ועשרים חלקים, ושלש וחמשים שניות¹². סימנם: רכ"ו כ"ט גנ"ג. ונמצא שארית מהלכו בארץ יום: מאה וארבע מעלות, ושמונה וחמשים חלקים, וחמשים שניות. סימנם: ק"ד נח"ן. ונמצא שארית מהלכו בעשרת אלפים יום: שלש מאות ותשע ועשרים מעלות, ושמונה וארבעים חלקים, ועשרים שניות. סימנם: שכ"ט מח"כ. ונמצא שארית מהלכו בתשעה ועשרים יום: שמונה עשרה מעלות, ושלשה וחמשים חלקים, וארבע שניות. סימנם: י"ח גנ"ד.

(11) כלומר, מהלך הירח האמצעי בגלגל הקטן הוא $54' 3''$ * 13. ביתר דיוק: $53' 93'' 13''$. (12) במהלך אמצע המסלול ביום אחד, נקט הרמב"ם מספר עגול $54'$, כלומר $07', 0''$ יותר. במאה ימים עולה ההפרש לשבע שניות, על כן הוא מנכה אותן ויוצא $53'$.

ד. ונמצא שארית מהלכו בשנה סדורה: שלש מאות וחמש מעלות, ושלש עשרה שניות, בלא חלקים. סימנם: ש"ה י"ג¹³. מקום אמצע הירח היה בתחלת ליל חמישי, שהוא העקר לחשבונות אלו, במזל שור, מעלה אחת, וארבעה עשר חלקים, ארבעים ושלש שניות. סימנם: א' י"ד מ"ג. ואמצע המסלול היה בעקר זה: ארבע ושמונים מעלות, ושמונה ועשרים חלקים, ושתים וארבעים שניות. סימנם: פ"ד כ"ח מ"ב. מאחר שתדע מהלך אמצע הירח והאמצע שהוא העקר שעליו תוסיף, תדע מקום אמצע הירח בכל יום שתמצא, על דרך שעשית באמצע השמש¹⁴. ואחר שתוציא אמצע הירח לתחלת הלילה שתמצא, תבונן בשמש ודע באי זה מזל הוא¹⁵.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

"כבעל מום שנתרפא שמקצת שמו עליו". והשניה, תשובה מאהבה שפעולתה גם למפרע - "נעקר עונו מתחילתו". ענין זה מרומז בתקופות הבאות, היינו מכאן ולהבא - תשובה מיראה, והתקופות שעברו מרמזות על תשובה מאהבה שפועלת גם למפרע. עפ"ז מובן מדוע הקדים תקופות הבאות לתקופות שעברו, כי הלך מן הקל אל הכבד תשובה מיראה ואח"כ תשובה מאהבה. ויש להוסיף שעבודת התשובה מרומזת גם בנוגע לחשבון התקופות כפשוטו, כי חשבון התקופות שעברו דורש יגיעה גדולה בהרבה מחשבון התקופות הבאות, כי בתקופות הבאות, אפשר לברר אם חשבנו נכון אם לאו ולכן מקפיד לעשות חשבון מדויק, אבל בתקופות שעברו צריך השתדלות גדולה בהרבה מכיון שאין להם "אבן בוחן" לדעת אם חישב נכון אם לאו, ולכן נדרשת השתדלות גדולה כ"כ.

(יין מלכות ספר זמנים סימן מ"ג
מתוך רמב"ם "פרס המלך")

(2) בגלגל המזלות. (3) מהלכו האמצעי של הירח בגלגל הקטן. (4) כי שניהם נעים בכיוון אחד, ממערב למזרח. לאחר שתגדע תקבל מרחק השמש מן הירח.

ב. וכבר הודענו, שלא פאנו בכל אלו החשבונות, שעשינו בפרקים אלו, אלא לדעת ראית הירח. ולעולם אי אפשר שיהיה מרחק זה הפפול כליל הראיה שגרא ביה הירח אלא מחמש מעלות עד שתים וששים מעלות, ואי אפשר שיוסיף על זה ולא יגדע ממנו.⁵

(5) מחמש מעלות.

ג. והואיל והדבר כן, התבונן במרחק זה הפפול: אם יהיה המרחק הפפול חמש מעלות או קרוב לחמש - אין חוששין לתוספת, ולא תוסיף כלום. ואם יהיה המרחק הפפול חמש מעלות עד אחת עשרה מעלות - תוסיף על אמצע המסלול מעלה אחת. ואם יהיה המרחק הפפול חמש מעלות עד שמונה עשרה מעלות - תוסיף על אמצע המסלול שתי מעלות. ואם יהיה המרחק הפפול חמש מעלות עד ארבע ועשרים מעלות - תוסיף על אמצע המסלול שלש מעלות. ואם יהיה המרחק הפפול חמש מעלות עד ארבע ועשרים מעלות - תוסיף על אמצע המסלול חמש מעלות. ואם יהיה המרחק הפפול חמש מעלות עד ארבע ועשרים מעלות - תוסיף על אמצע המסלול שש מעלות.

שלשים, כך גם בפירוש רבי עובדיה בן דוד - סוף פי"ב, וכן בכת"י ת"א ות"ב (מיומן). (20) כי היום פוחת והולך. (21) כאן גורעים ט"ו חלקים, כי השקיעה מקדימה לבוא לפני שעה שש באותו שיעור שהיא מאחרת מחצי מזל טלה עד תחילת מזל תאומים.

ו. ומה שיהיה האמצע אחר שתוסיף עליו או תגדע ממנו או תניח אותו כמות שהוא - הוא אמצע הירח לאחר שקיעת החמה בכמו²² שליש שעה באותו הזמן שתוציא האמצע לו, וזה הוא הנקרא אמצע הירח לשעת הראיה²³.

(22) לפעמים שליש, ולפעמים פחות. (23) כליל שלשים.

~ יום שני ז' תמוז ~

פרק חמשה עשר

(1) מקום הירח.

א. אם תרצה לידע מקום הירח האמתי בכל יום שתראה - תוציא תחלה אמצע הירח לשעת הראיה לאותו הלילה שתראה, וכן תוציא אמצע המסלול ואמצע השמש³ לאותו העת, ותגדע אמצע השמש מאמצע הירח⁴, והנשאר תכפל אותו. וזהו הנקרא מרחק הפפול.

~ נקודות משיחות קודש ~

"אם תרצה לידע מקום הירח האמתי . . ."

בהלכות אלו מבאר את פרטי החשבונות של מהלך השמש והירח שעל פיהם קובעים בית דין את ראשי החודשים. ובפנימיות הענינים יש לומר: מולד הלבנה מרמז על עבודת התשובה, שכן יש בו חיסרון ומולד, אבל השמש מרמזת על עבודת הצדיקים שאין בה שינוי.

ענינו של ראש חודש הוא "חוד שמשא וסיהרא" כי אז לראשונה מאירה השמש בלבנה, ובעבודת האדם הוא חיבור שני אופני העבודה; צדיקים, ובעלי תשובה, וחיבורם הוא בענין "לכתחילה אריבער" שאף שדרך הרגיל הוא ענין לבעלי תשובה הקופצים ומדלגים על סדר העבודה, מכל מקום נפעל עליו זה גם בעבודת הצדיקים שגם הם שייכים לעבודה ד"לכתחילה אריבער".

הגדרתו של ר"ח כמסמל את עבודת התשובה מתבטא גם בפרטי החשבונות בפרקים אלו, בסוף פי"ג כתב "ומאחר שתדע מקום השמש בכל עת שתראה, תדע יום התקופה האמתי כל תקופה שתראה, בין תקופות הבאות אחר עיקר זה שממנו התחלנו, בין תקופות שעברו משנים קדמוניות", כי בעבודת התשובה שתי דרגות: האחת היא תשובה מיראה שעיקרה מכאן ולהבא -

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מֵאָה וְעֶשְׂרִי, תִּהְיֶה מִנְתּוֹ אַרְבַּע מַעֲלוֹת וְתִשְׁעָה וְחֲמִשִּׁים חֲלָקִים. וְאִם יִהְיֶה מֵאָה וְעֶשְׂרִים, תִּהְיֶה מִנְתּוֹ אַרְבַּע מַעֲלוֹת וְעֶשְׂרִים חֲלָקִים. וְאִם יִהְיֶה מֵאָה וְשָׁלֹשׁ, תִּהְיֶה מִנְתּוֹ אַרְבַּע מַעֲלוֹת וְאַחַד עָשָׂר חֲלָקִים. וְאִם יִהְיֶה מֵאָה וְאַרְבָּעִים, תִּהְיֶה מִנְתּוֹ שְׁלֹשׁ מַעֲלוֹת וְשָׁלֹשׁ וְשִׁשִּׁים חֲלָקִים. וְאִם יִהְיֶה מֵאָה וְחֲמִשִּׁים, תִּהְיֶה מִנְתּוֹ שְׁלֹשׁ מַעֲלוֹת וְשִׁמּוֹנָה וְאַרְבָּעִים חֲלָקִים. וְאִם יִהְיֶה מֵאָה וְשִׁשִּׁים, תִּהְיֶה מִנְתּוֹ מַעֲלָה אֶחָת וְשִׁשָּׁה וְחֲמִשִּׁים חֲלָקִים. וְאִם יִהְיֶה מֵאָה וְשִׁבְעִים, תִּהְיֶה מִנְתּוֹ מַעֲלָה אֶחָת וְתִשְׁעָה וְחֲמִשִּׁים חֲלָקִים. וְאִם יִהְיֶה מֵאָה וְשִׁמּוֹנִים בְּשׁוּה - אֵין לוֹ מִנָּה כְּמוֹ שֶׁאֲמַרְנוּ, אֲלֵא מְקוֹם הַיֵּרֶחַ הָאֲמֻצִּי הוּא מְקוֹם הָאֲמִתִּי.

ז. וְאִם יִהְיֶה הַמַּסְלֹל הַנִּכּוֹן יוֹתֵר עַל מֵאָה וְשִׁמּוֹנִים מַעֲלוֹת, תִּגְרַע אוֹתוֹ מִשְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים וְתִדַּע מִנְתּוֹ, כְּדֶרֶךְ שְׁעִשִּׁית בַּמַּסְלֹל הַשָּׁמֶשׁ. וְכֵן אִם יִהְיֶה בְּמִנְתּוֹ הַמַּסְלֹל אַחָדִים עִם הַעֲשָׂרוֹת, תִּקַּח מִן הַיּוֹתֵר שְׁבִין שְׁתֵּי הַמִּנּוֹת הָאֶחָדִים; כְּדֶרֶךְ שֶׁבִּאֲרָנוּ בַּמַּסְלֹל הַשָּׁמֶשׁ בְּמִנּוֹת שְׁלֹשׁ, כִּךְ תַּעֲשֶׂה בַּמַּסְלֹל הַנִּכּוֹן בְּמִנּוֹת שְׁלֹשׁ.

ח. בִּיצֵד? הֲרִי שְׂרָצִינוּ לִידַע מְקוֹם הַיֵּרֶחַ הָאֲמִתִּי בְּתַחֲלֵת לַיִל עָרֵב שָׁבֵת, שְׂיֻמוֹ שְׁנֵי לַחֲדָשׁ אֵיךְ מִשְׁנֶה זֶה, שֶׁהִיא שְׁנַת הָעֶקֶר, וּמִנְתּוֹ הַיָּמִים הַגְּמוּרִים מִתַּחֲלַת לַיִל הָעֶקֶר עַד תַּחֲלַת לַיִל זֶה, שֶׁאֵינוּ רוֹצִים לִידַע מְקוֹם הַיֵּרֶחַ הָאֲמִתִּי בּוֹ, תִּשְׁעָה וְעֶשְׂרִים יוֹם - תּוֹצִיא אֲמֻצֵּעַ הַשָּׁמֶשׁ תַּחֲלַת לַיִל זֶה, יֵצֵא לָךְ אֲמֻצֵּעוֹ: חֲמֵשׁ וְשָׁלֹשׁ מַעֲלוֹת, וְשִׁמּוֹנָה וְשָׁלֹשׁ חֲלָקִים, וְשָׁלֹשׁ וְשִׁשִּׁים חֲלָקִים. וְתוֹצִיא אֲמֻצֵּעַ הַיֵּרֶחַ לִשְׁעַת הָרֵאשִׁית לַעֲת זֶה, יֵצֵא לָךְ אֲמֻצֵּעוֹ: שְׁלֹשׁ וְחֲמִשִּׁים מַעֲלוֹת, וְשִׁשָּׁה וְשָׁלֹשׁ חֲלָקִים, וְתִשְׁעָה וְשָׁלֹשׁ חֲלָקִים. וְתוֹצִיא אֲמֻצֵּעַ הַמַּסְלֹל לַעֲת זֶה, יֵצֵא לָךְ אֲמֻצֵּעוֹ: מֵאָה וְשָׁלֹשׁ מַעֲלוֹת, וְאַחַד וְעֶשְׂרִים חֲלָקִים, וְשִׁשִּׁים וְאַרְבָּעִים חֲלָקִים. וְתוֹצִיא אֲמֻצֵּעַ הַשָּׁמֶשׁ מִמְּקוֹם הַיֵּרֶחַ, יִשְׁאָר: שְׁבַע עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת, וְשִׁמּוֹנָה וְחֲמִשִּׁים חֲלָקִים, וְשִׁשִּׁים חֲלָקִים. וְזֶה הוּא הַמַּרְחָק. תִּכְפַּל אוֹתוֹ, יֵצֵא לָךְ הַמַּרְחָק הַכָּפוּל: חֲמֵשׁ וְשָׁלֹשׁ מַעֲלוֹת, וְשִׁשָּׁה וְחֲמִשִּׁים חֲלָקִים, וְשִׁשִּׁים חֲלָקִים. וְתוֹצִיא אֲמֻצֵּעַ הַמַּסְלֹל חֲמֵשׁ מַעֲלוֹת, כְּמוֹ שֶׁהוֹדַעְנוּ, וְיֵצֵא לָךְ הַמַּסְלֹל הַנִּכּוֹן: מֵאָה וְשִׁמּוֹנִים¹⁰ מַעֲלוֹת, וְאַחַד וְעֶשְׂרִים חֲלָקִים. וְאֵין מְקַפְּדִין עַל הַחֲלָקִים בַּמַּסְלֹל, כְּדֶרֶךְ שֶׁבִּאֲרָנוּ בַּשָּׁמֶשׁ.

וְאִם יִהְיֶה הַמַּרְחָק הַכָּפוּל מִשְׁשׁ וְאַרְבָּעִים מַעֲלוֹת עַד אֶחָת וְחֲמִשִּׁים מַעֲלוֹת - תּוֹסִיף עַל אֲמֻצֵּעַ הַמַּסְלֹל שְׁבַע מַעֲלוֹת. וְאִם יִהְיֶה הַמַּרְחָק הַכָּפוּל מִשְׁתֵּים וְחֲמִשִּׁים מַעֲלוֹת עַד תִּשְׁעָה וְחֲמִשִּׁים מַעֲלוֹת - תּוֹסִיף עַל אֲמֻצֵּעַ הַמַּסְלֹל שְׁמוֹנָה מַעֲלוֹת. וְאִם יִהְיֶה הַמַּרְחָק הַכָּפוּל מִשְׁשִׁים מַעֲלוֹת עַד שְׁלֹשׁ וְשִׁשִּׁים מַעֲלוֹת - תּוֹסִיף עַל אֲמֻצֵּעַ הַמַּסְלֹל תִּשְׁעָה מַעֲלוֹת.⁶ וְיִמָּה שֶׁיִּהְיֶה אֲמֻצֵּעַ הַמַּסְלֹל אַחֵר שֶׁתּוֹסִיף עָלָיו מַעֲלוֹת אֵלוֹ - הוּא הַנִּקְרָא מַסְלֹל הַנִּכּוֹן.

(6) בַּמַּרְחָק כָּפוּל גָּדוֹל יוֹתֵר אֵין הַרְמַב"ם עוֹסֵק, כִּי הוּא מַעֲנִינִי בְּלִיל הָרֵאשִׁית בְּלַבָּד.

ד. וְאַחֵר כִּךְ תִּרְאֶה בְּמָה מַעֲלוֹת הוּא הַמַּסְלֹל הַנִּכּוֹן: אִם הִיא פְּחוֹת מִמֵּאָה וְשִׁמּוֹנִים מַעֲלוֹת - תִּגְרַע⁷ מִנְתּוֹ הַמַּסְלֹל הַזֶּה הַנִּכּוֹן מִמְּקוֹם הַיֵּרֶחַ לִשְׁעַת הָרֵאשִׁית; וְאִם הִיא הַמַּסְלֹל הַנִּכּוֹן יוֹתֵר עַל מֵאָה וְשִׁמּוֹנִים מַעֲלוֹת, עַד שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים - תּוֹסִיף⁸ מִנְתּוֹ זֶה הַמַּסְלֹל הַנִּכּוֹן עַל אֲמֻצֵּעַ הַיֵּרֶחַ לִשְׁעַת הָרֵאשִׁית. וְיִמָּה שֶׁיִּהְיֶה הָאֲמֻצֵּעַ אַחֵר שֶׁתּוֹסִיף עָלָיו אוֹ תִּגְרַע מִמֶּנּוּ - הוּא מְקוֹם הַיֵּרֶחַ הָאֲמִתִּי לִשְׁעַת הָרֵאשִׁית.

(7) כִּי כֵּאֵן מֵהִירוֹת הַיֵּרֶחַ אֲטִית יוֹתֵר וְאֲמֻצֵּעַ הַיֵּרֶחַ גָּדוֹל מִמַּסְלֹל הַנִּכּוֹן. שְׁעוֹר הַהִפְרָשׁ נִקְרָא מִנְתּוֹ הַמַּסְלֹל. (8) כִּי כֵּאֵן מֵהִירוֹת הַיֵּרֶחַ גָּדוֹל יוֹתֵר וְאֲמֻצֵּעַ הַיֵּרֶחַ קָטָן מִמַּסְלֹל הַנִּכּוֹן.

ה. וְדַע, שֶׁאִם יִהְיֶה הַמַּסְלֹל הַנִּכּוֹן מֵאָה וְשִׁמּוֹנִים בְּשׁוּה אוֹ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים בְּשׁוּה - אֵין לוֹ מִנָּה, אֲלֵא יִהְיֶה מְקוֹם הַיֵּרֶחַ הָאֲמֻצִּי לִשְׁעַת הָרֵאשִׁית הוּא מְקוֹם הָאֲמִתִּי.

(9) כִּי נִקְרַדְת מְקוֹם הַיֵּרֶחַ הָאֲמִתִּי וְנִקְרַדְת מְקוֹם הַיֵּרֶחַ הָאֲמֻצִּי הֵן בְּקוֹ אַחֵד.

ו. וְכִמָּה הוּא מִנְתּוֹ הַמַּסְלֹל? אִם יִהְיֶה הַמַּסְלֹל הַנִּכּוֹן עֶשְׂרִי מַעֲלוֹת, תִּהְיֶה מִנְתּוֹ חֲמִשִּׁים חֲלָקִים. וְאִם יִהְיֶה הַמַּסְלֹל הַנִּכּוֹן עֶשְׂרִים מַעֲלוֹת, תִּהְיֶה מִנְתּוֹ מַעֲלָה אֶחָת וְשִׁמּוֹנָה וְשָׁלֹשׁ חֲלָקִים. וְאִם יִהְיֶה שְׁלֹשִׁים, תִּהְיֶה מִנְתּוֹ שְׁתֵּי מַעֲלוֹת וְאַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים חֲלָקִים. וְאִם יִהְיֶה אַרְבָּעִים, תִּהְיֶה מִנְתּוֹ שְׁלֹשׁ מַעֲלוֹת וְשִׁשָּׁה חֲלָקִים. וְאִם יִהְיֶה חֲמִשִּׁים, תִּהְיֶה מִנְתּוֹ שְׁלֹשׁ מַעֲלוֹת וְאַרְבָּעָה וְאַרְבָּעִים חֲלָקִים. וְאִם יִהְיֶה שִׁשִּׁים, תִּהְיֶה מִנְתּוֹ אַרְבַּע מַעֲלוֹת וְשִׁשָּׁה חֲלָקִים. וְאִם יִהְיֶה שְׁבָעִים, תִּהְיֶה מִנְתּוֹ אַרְבַּע מַעֲלוֹת וְשִׁבְעִים חֲלָקִים. וְאִם יִהְיֶה שְׁמוֹנִים, תִּהְיֶה מִנְתּוֹ חֲמֵשׁ מַעֲלוֹת. וְאִם יִהְיֶה תִּשְׁעִים, תִּהְיֶה מִנְתּוֹ חֲמֵשׁ מַעֲלוֹת וְחֲמִשָּׁה חֲלָקִים. וְאִם יִהְיֶה מֵאָה, תִּהְיֶה מִנְתּוֹ חֲמֵשׁ מַעֲלוֹת וְשִׁמּוֹנָה חֲלָקִים. וְאִם יִהְיֶה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יָמִים: אַחַד וּשְׁלֹשִׁים חֲלָקִים, וְשִׁבְעַת וָאַרְבָּעִים שְׁנִיּוֹת. וְנִמְצָא מִהֲלָכוֹ בְּמֵאָה יוֹם: חֲמֵשׁ מַעֲלוֹת, שִׁבְעָה עָשָׂר חֲלָקִים, וְשִׁלֹּשׁ וָאַרְבָּעִים שְׁנִיּוֹת. סִימָנָם: ה'יז"ז מ"ג. וְנִמְצָא מִהֲלָכוֹ בְּאֶלֶף יוֹם: שְׁתֵּים וְחֲמִשִּׁים מַעֲלוֹת, וְשִׁבְעָה וְחֲמִשִּׁים חֲלָקִים, וְעָשָׂר שְׁנִיּוֹת. סִימָנָם: נ"ב נז"י. וְנִמְצָא שְׁאָרִית מִהֲלָכוֹ בְּעֶשְׂרֵת אֲלָפִים יוֹם: מֵאָה וְתִשְׁעָה וְשִׁשִּׁים מַעֲלוֹת, וְאַחַד וּשְׁלֹשִׁים חֲלָקִים, וְאַרְבָּעִים שְׁנִיּוֹת. סִימָנָם: קס"ט לא"מ. וְנִמְצָא מִהֲלָכוֹ לְתִשְׁעָה וְעָשָׂרִים יוֹם: מַעֲלָה אַחַת, וּשְׁנַיִם וּשְׁלֹשִׁים חֲלָקִים, וְתִשְׁעָה שְׁנִיּוֹת. וְסִימָנָם: א' לב"ט. וְנִמְצָא מִהֲלָכוֹ לְשָׁנָה סְדוּרָה: שְׁמוֹנֶה עָשָׂר מַעֲלוֹת, וְאַרְבָּעָה וָאַרְבָּעִים חֲלָקִים, וּשְׁתֵּים וָאַרְבָּעִים שְׁנִיּוֹת. סִימָנָם: י"ח מ"ד מ"ב. וְאַמְצַע הָרֹאשׁ בְּתַחֲלַת לַיִל חֲמִישִׁי, שֶׁהוּא הָעֶקֶר, הִיָּה: מֵאָה וּשְׁמוֹנִים מַעֲלוֹת, וְשִׁבְעָה וְחֲמִשִּׁים חֲלָקִים, וּשְׁמוֹנֶה וְעָשָׂרִים שְׁנִיּוֹת. סִימָנָם: ק"פ נ"ז כ"ח.

(7) "אמצעי" בניגוד ל"אמיתי", כדי להבחין בין המהלכים שבהם סופרים את המעלות מטלה קדימה לפי סדר המזלות, ובין מהלך הראש שהוא אחורנית שלא כסדר המזלות. ועי' ציור 3. (8) ביתר דיוק - 10', 36, כפי שיוצא בחשבון עשרת אלפים יום בהלכה זו.

ג. אם תרצה לידע מקום הראש בכל עת שתראה - תוציא אמצעם לאותו העת, בדרך שתוציא אמצע השמש⁹ ואמצע הירח¹⁰, ותגרע האמצע משלש מאות וששים מעלות, והנשאר הוא מקום הראש באותו העת¹¹. וינגדו לעולם יהיה מקום הזנב¹².

(9) עי' פ"ב, ה"ב. (10) עי' פ"ד, ה"ד. (11) גורעים את האמצע מש"ס מעלות, כדי להתאים את חישוב מקום הראש לחישוב מקום השמש ומקום הירח, שנקבע במעלות מטלה קדימה לפי סדר המזלות, בזמן שמהלך הראש הוא מטלה אחורנית. מה שנשאר אחר הגירעון מסמן את מספר המעלות שהראש התרחק מטלה לפי סדר המזלות, וזהו מקום הראש האמיתי. (12) במרחק 180* מקום הראש.

ד. כיצד? הרי שרצינו לידע מקום הראש לתחלת ליל ערב שבת, שיזמו שני לחדש איר משנה זו, שהיא שנת העקר, ומנן הימים הגמורים מתחלת ליל העקר עד תחלת ליל זו, שאנו רוצים לידע מקום הראש בו, תשעה ועשרים יום.

ה. תוציא אמצע הראש לעת הזאת על הדרך שידעת. והוא: שתוסיף מהלכו לתשעה ועשרים על העקר, יצא לך אמצע הראש: מאה וששים ושמונים מעלות, ותשעה ועשרים חלקים, ושבע ושלושים שניות. סימנם: קפ"ב כ"ט ל"ז. תגרע אמצע זה

(10) במקום ק"פ מעלות או מאה ושמונים צריך להיות: מאה ושמונה, כי הוספנו חמש מעלות על אמצע המסלול, שהיה ק"ג מעלות.

ט. ובאנו לחקור על מנת זה המסלול הנכון, שהוא מאה ושמונה, נמצאת מנה שלו חמש מעלות וחלק אחד. ולפי שהמסלול הנכון היה פחות ממאה ושמונים, תגרע המנה, שהוא חמש מעלות וחלק אחד, מן אמצע הירח, ישאר: שמונה וארבעים מעלות, ושלושה ושלושים חלקים¹¹, ותשע ושלושים שניות. תשעה השניות חלק, ותוסיף על החלקים. ונמצא מקום הירח האמיתי בשעה זו במזל שור, בשמונה עשרה מעלות, וששה ושלושים חלקים ממעלת תשע עשרה. סימנם: י"ח ל"ו. ועל הדרך הזה תדע מקום הירח האמיתי בכל עת ראיה שתראה, מתחלת שנה זו, שהיא העקר, עד סוף העולם.

(11) בעצם - ל"ה חלקים.

פרק שישה עשר

(1) העגולה של הירח ושל השמש.

א. העגולה שסובבת בה הירח תמיד², היא נוטה מעל העגולה שסובבת בה השמש תמיד. חצייה נוטה לצפון, וחצייה נוטה לדרום³. ושתי נקודות לש בה זו פנגד זו⁴, שבהן פוגעות שתי העגולות זו בזו. לפיכך, כשהיה הירח באחת משתייהן, נמצא סובב בעגולה של שמש פנגד השמש בשורה. ואם יצא הירח מאחת משתי הנקודות, נמצא מהלך לצפון השמש או לדרומה. הנקודה שממנה יתחיל הירח לנטות לצפון השמש - היא הנקראת ראש, והנקודה שממנה יתחיל הירח לנטות לדרום השמש - היא הנקראת זנב⁵. ומהלך שנה יש לזה הראש, שאין בו לא תוספת ולא גרעון. והוא הולך במעלות אחורנית⁶: מטלה לדגים, ומדיגים לדלי, וכן הוא סובב תמיד.

(2) הכוונה לעגולת הגלגל הגדול, עי' למעלה פ"ד, ה"א. (3) עי' ציור 2. (4) במרחק של 180*. (5) האסטרונומיה העתיקה קראה לקו המחבר את שתי נקודות הפגיעה, דרקון. מכאן המונחים: ראש (הדרקון) וזנב (הדרקון), ועי' 'פירוש המשניות' עבודה זרה, פ"ג מ"ג. (6) כלומר ממזרח למערב. האסטרונומים חשבו ומצאו, שהזמן הדרוש לירח לשוב לנקודת הראש שממנה יצא, הוא בלמעלה משעתים וחצי פחות מן הזמן הדרוש לאמצע הירח להגיע בדיוק לנקודה שממנה יצא (לעשות סיבוב של 360*). מכאן הסיקו, שהראש נסוג אחורנית. משום כך מספיק פחות זמן, כדי לשוב אליו.

ב. מהלך הראש האמצעי⁷ ביום אחד: שלשה חלקים, ואחת עשרה שניות⁸. נמצא מהלכו בעשרה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

י. אם תרצה לידע רחב הירח פמה הוא בכל עת שתראה, ואם צפוני הוא או דרומי - תוציא מקום הראש ומקום הירח האמתי לאותה העת, ותגרע מקום הראש ממקום הירח האמתי, והנשאר הוא הנקרא מסלול הרחב²¹. ואם יהיה מסלול הרחב ממעלה אחת עד מאה ושמונים - תדע שרחב הירח צפוני²²; ואם היה המסלול יתר על מאה ושמונים - תדע שרחב הירח דרומי²³; ואם היה מאה ושמונים פשוה או שלש מאות וששים פשוה - אין לירח רחב כלל²⁴. ותחזור ותראה מנת מסלול הרחב פמה היא, והוא שעור נטייתו לצפון או לדרום, והוא הנקרא רחב הירח הדרומי או הצפוני, כמו שבארנו.

(21) הנשאר הוא מרחק הירח ממקום הראש. מרחק זה נקרא "מסלול הרוחב", כי בו תלוי שיעור הרוחב. (22) בין הראש לזנב. (23) בין הזנב לראש, ועי' ה"א. (24) כי זוהי נקודת הזנב או נקודת הראש.

יא. וכמה היא מנת מסלול הרחב? אם יהיה מסלול הרחב עשר מעלות, תהיה מנתו שנים וחמשים חלקים. ואם יהיה המסלול הזה עשרים מעלות, תהיה מנתו מעלה אחת ושלשה וארבעים חלקים. ואם יהיה המסלול שלשים, תהיה מנתו שתי מעלות ושלשים חלקים. ואם יהיה המסלול ארבעים, תהיה מנתו שלש מעלות ושלשה עשר חלקים. ואם יהיה המסלול חמשים מעלות, תהיה מנתו שלש מעלות וחמשים חלקים. ואם יהיה המסלול ששים, תהיה מנתו ארבע מעלות ועשרים חלקים. ואם יהיה המסלול שבעים, תהיה מנתו ארבע מעלות ושנים וארבעים חלקים. ואם יהיה המסלול שמונים, תהיה מנתו ארבע מעלות וחמשה וחמשים חלקים. ואם יהיה המסלול תשעים, תהיה מנתו חמש מעלות²⁵.

(25) כל החישובים האלה מבוססים על תצפיות, ומתאימים לחישובים של היום.

יב. ואם יהיו אחרים עם העשרות - תקח הראוי להם לפי היתר שבין שתי המנות, כמו שעשית במסלול השמש²⁶ ובמסלול הירח²⁷. כיצד? הרי שהיה מסלול הרחב שלש וחמשים מעלות, וכבר ידעת, שאלו היה המסלול חמשים - היתה מנתו שלש מעלות וחמשים חלקים, ואלו היה המסלול ששים - היתה מנתו ארבע מעלות ועשרים חלקים, נמצא היתר בין שתי המנות - שלשים חלקים, שלשה חלקים לכל מעלה, ונמצא לפי חשבון מסלול זה, שהוא שלש וחמשים²⁸: שלש מעלות,

משלש מאות וששים, ישאר לך: מאה ושבע ושבעים מעלות, ושלשים חלקים, ושלש ועשרים שניות. סימנים: קע"ז לכ"ג. וזה הוא מקום הראש. ואל תפנה אל השניות. נמצא מקום הראש - במזל בתולה, שבע ועשרים מעלות ושלשים חלקים; ומקום הזנב כנגדו - במזל דגים, בשבע ועשרים מעלות ושלשים חלקים.

ו. לעולם יהיה בין הראש ובין הזנב חצי הגלגל פשוה¹³. לפיכך, כל מזל שתמצא בו מקום הראש - יהיה הזנב במזל שביעי ממנו, בכמו מנן המעלות והחלקים פשוה. אם יהיה הראש בעשר מעלות במזל פלוגי, יהיה הזנב בעשר מעלות במזל שביעי ממנו.

(13) כלומר, ששה מזלות = 180°.

ז. ומאחר שתדע מקום הראש ומקום הזנב ומקום הירח האמתי, התבונן בשלשמן: אם מצאת הירח עם הראש או עם הזנב במעלה אחת בחלק אחד¹⁴ - תדע שאין הירח נוטה לא לצפון השמש ולא לדרומה; ואם ראית מקום הירח לפני מקום הראש, והוא הולך כנגד הזנב - תדע שהירח נוטה לצפון השמש; ואם היה הירח לפני מקום הזנב, והרי הוא הולך כנגד הראש - תדע שהירח נוטה לדרום השמש¹⁵.

(14) כלומר, במקום שעגולת הירח ועגולת השמש פוגעות זו בזו. (15) השווה ה"א, וראה ציור 2.

ח. הנטיה שנוטה הירח לצפון השמש או לדרומה - היא הנקראת רחב הירח¹⁶. אם היה נוטה לצפון - נקרא רחב צפוני, ואם היה נוטה לדרום - נקרא רחב דרומי, ואם היה הירח באחת משתי הנקודות - לא יהיה לו רחב, כמו שבארנו.

(16) משום שהוא שיעור קטן בניגוד למהלך מזרח-מערב שנקרא אורך, שמגיע לסיבוב של 360°.

ט. לעולם לא יהיה רחב הירח יתר על חמש מעלות, בין בצפון בין בדרום¹⁷. אלא כן הוא דרפו: יתחיל מן הראש ויתרחק מעט מעט, והמרחק הולך ונוסף, עד שגיע לחמש מעלות¹⁸, ויחזור ויתקרב מעט מעט, עד שלא יהיה לו רחב פשיגוע לזנבו, ויחזור ויתרחק מעט מעט, והמרחק נוסף, עד שגיע לחמש מעלות¹⁹, ויחזור ויתקרב, עד שלא יהיה לו רחב²⁰.

(17) השיעור נקבע ע"י תצפיות. כיום נחשב השיעור - 9' 5". (18) כאשר הירח במרחק 90° מן הראש. (19) כאשר הירח במרחק 90° מן הזנב. (20) כאשר ישוב לראש.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יט. הרי שרצינו לידע רחב הירח פמה הוא ובאיזו רוח הוא, אם צפוני ואם דרומי, בתחלת ליל ערב שבת, שני לחדש איר משנה זו, וכבר ידעת, שמקום הירח האמתי היה כליל זה בשמונה עשרה מעלות ושלשה ושלשים חלקים ממזל שור - סימנו: י"ח ל"ו, ומקום הראש היה באותה העת בשבע ועשרים מעלות ושלשים חלקים ממזל בתולה - סימנו: כז"ל, תגרע מקום הראש ממקום הירח, יצא לך מסלול הירח: מאתים אחת ושלשים מעלות ששה חלקים - סימנו: רל"א ו', לפי שאין משגיחין על החלקים בכל המסלול³³, ונמצאת המנה של מסלול זה בדרכים שבארנו בפרק זה: שלש מעלות ושלשה וחמשים חלקים. וזהו רחב הירח בתחלת ליל זה. והוא דרומי, שהרי המסלול יתר על מאה ושמונים.

(33) ע"י פט"ו, ה"ח.

פרק שבעה עשר

(1) ידיעת ראיית הירח, מעגל הירח. פעמים בא הארוכה ופעמים בקצרה.

א. כל הדברים שהקדמנו - כדי שיהיו עתידים ומוכנים לידעת הראיה. ובשתרצה לדעת זאת - תתחיל ותחשב ותוציא מקום השמש האמתי ומקום הירח האמתי ומקום הראש לשעת הראיה, ותגרע מקום השמש האמתי ממקום הירח האמתי³⁴, והנשאר הוא הנקרא ארץ ראשון.

(2) ע"י פ"ג. (3) ע"י פט"ו. (4) ע"י פט"ז, ה"ג. (5) כדי לדעת את מרחק הירח מן השמש (מזמן הקיבוץ).

ב. ומאחר שתדע מקום הראש ומקום הירח - תדע מקום³⁵ הירח פמה הוא, ואם הוא רחב צפוני או דרומי³⁶. והוא הנקרא רחב ראשון. והזהר בארץ הזה ראשון וברחב הראשון, ויהיו שניהם מוכנים לך.

(6) צ"ל רוחב הירח, וכן הוא בכת"י תימן א' ובכת"י תב. (7) צפוני - אם מסלול הרוחב הוא פחות מן 180* ; דרומי - יותר מן 180*, וע"י פט"ז, ה"י.

ג. והתבונן בארץ הזה הראשון וברחב הזה הראשון³⁷: אם יצא לך תשע מעלות בשורה או פחות - תדע בודאי, שאי אפשר לעולם שיראה הירח באותו הלילה בכל ארץ ישראל³⁸, ואין אתה צריך חשבון אחר; ואם יהיה הארץ הראשון יתר על חמש עשרה מעלות - תדע בודאי, שהירח יראה בכל ארץ ישראל, ואין אתה צריך לחשבון אחר³⁹; ואם יהיה הארץ הראשון תשע וארבעים⁴⁰ מעלות ועד חמש עשרה - תצטרף לדרש ולחקר בחשבונות הראיה, עד שתדע אם יראה או לא יראה.

ותשעה וחמשים חלקים. ועל דרך זו תעשה בכל מנן ומנן.

(26) ע"י פ"ג, ה"ז. (27) ע"י פט"ו, ה"ז. (28) צריך להוסיף כאן מלת "מנתו", וכן הוא בכת"י תימן א, וכת"י תב.

יג. מאחר שתדע מנתו של מסלול הירחב עד תשעים, כמו שהודענוך, תדע מנות של כל מנינות המסלול; שאם יהיה המסלול יתר על תשעים עד מאה ושמונים - תגרע המסלול ממאה ושמונים, והנשאר תדע בו המנה²⁹.

(29) אם מסלול הרוחב למשל 100*, כלומר שהירח מרוחק מן הראש 100* או מן הזנב 30* = 100* - 180*. רוחב הירח במרחק 80* מן הזנב הוא כרוחב הירח במרחק 80* מן הראש.

יד. וזה הוא רחב הירח בתחלת ליל זה. והוא דרומי, שהרי המסלול יתר על מאה ושמונים. וכן אם היה המסלול יתר ממאה ושמונים³⁰ עד מאתים ושבעים - תגרע ממנו מאה ושמונים³¹, והנשאר תדע בו המנה.

(30) כל המשפט הזה מקומו בסוף הפרק, ולא כאן. וכן אין בכת"י תימן. (31) כי בק"פ אין לו רוחב.

טו. ואם היה המסלול יתר על מאתים ושבעים עד שלש מאות ושלשים - תגרע אותו משלש מאות ושלשים³², והנשאר תדע בו המנה.

(32) גורעים אותו מש"ס, ואין גורעים ממנו ק"פ, כמו בהלכה הקודמת, כי אז ישאר יותר מתשעים מעלות, וכל החשבון מבוסס על מספר מעלות עד תשעים.

טז. כיצד? הרי שהיה המסלול מאה וחמשים - תגרע אותו ממאה ושמונים, נשאר שלשים; וכבר ידעת שמנת שלשים - שתי מעלות ושלשים חלקים, וכך תהיה מנת מאה וחמשים: שתי מעלות ושלשים חלקים.

יז. הרי שהיה המסלול מאתים - תגרע ממנו מאה ושמונים, נשאר עשרים; וכבר ידעת שמנת עשרים היא מעלה אחת ושלשה וארבעים חלקים, וכן אם תהיה מנת מאתים, תהיה מעלה אחת ושלשה וארבעים חלקים.

יח. הרי שהיה המסלול שלש מאות - תגרע אותו משלש מאות ושלשים, נשאר ששים; וכבר ידעת שמנת ששים - ארבע מעלות ועשרים חלקים, וכך היא מנת שלש מאות: ארבע מעלות ועשרים חלקים. ועל דרך זו בכל המנינות.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וְאַרְבָּעִים חֲלָקִים. וְאִם יִהְיֶה בְּמִזְל דְּלִי, תִּגְרַע מִן הָאֲרֶץ שְׁלֹשָׁה וְחֲמִשִּׁים חֲלָקִים. וְאִם יִהְיֶה בְּמִזְל דְּגִים, תִּגְרַע מִן הָאֲרֶץ שְׁמוֹנֶה וְחֲמִשִּׁים חֲלָקִים. וְהַנֶּשֶׁאֶר מִן הָאֲרֶץ אַחֵר שֶׁתִּגְרַע מִמֶּנּוּ אֵלּוּ הַחֲלָקִים - הוּא הַנֶּקְרָא אֲרֶץ שְׁנִי¹⁷.

(15) יסודם בטריונומטריה. (16) אם יודעים באיזה מקום הוא - מספר המעלות - יודעים באיזה מזל הוא, ע"י למעלה פ"א, ה"ח"ט. (17) בדרך כלל רואה העין את הירח בשמים במקום אחר, קרוב יותר לאופק, מאשר הוא באמת. את המקום האמיתי במזלות, קובע קו ישר מדומה, היוצא ממרכז הארץ והעובר את מרכז הירח ומגיע עד לגלגל המזלות. הקו, המראה לנו את מקום הירח במזלות, הוא הקו היוצא מעין המסתכל במקומו הוא, והעובר דרך מרכז הירח אל גלגל המזלות. ההפרש בין המקום האמיתי לבין המקום הנראה לעין, נקרא שינוי המראה (ע"י להלן ה"ו). האורך השני הוא המרחק בין מקום השמש לבין מקום הירח, שבו הוא נראה לעין (האורך המדומה). ע"י ציור 5.

ו. וְלָמָּה גּוֹרְעִין חֲלָקִים אֵלּוּ? לְפִי שְׁמִקּוֹם הַיָּרֵחַ הָאֲמִתִּי אֵינוֹ הַמִּקּוֹם שֶׁיֵּרָאָה בּוֹ, אֲלָא שְׁנוֹי יֵשׁ בֵּינֵיהֶם בְּאֲרֶץ וּבְרִחְבּוֹ, וְהוּא הַנֶּקְרָא שְׁנוֹי הַמֵּרָאָה. וְשְׁנוֹי מֵרָאָה הָאֲרֶץ בְּשַׁעַת הָרְאִיָּה¹⁸, לְעוֹלָם גּוֹרְעִין אוֹתוֹ מִן הָאֲרֶץ, כְּמוֹ שֶׁאֲמַרְנוּ.

(18) כי אז הירח במערב, והוא נראה קרוב יותר לאופק ולמקום שקיעת השמש מאשר הוא באמת. המרחק המדומה בין הירח לשמש (האורך השני) קטן איפוא יותר מן המרחק האמיתי (האורך הראשון). משום כך גורעים את שינוי המראה מן האורך הראשון.

ז. אֲבָל שְׁנוֹי מֵרָאָה הָרִחֵב: אִם הִיָּה רִחֵב הַיָּרֵחַ צְפוֹנִי - גּוֹרְעִין חֲלָקִים שֶׁל שְׁנוֹי מֵרָאָה הָרִחֵב מִן הָרִחֵב הָרִאשׁוֹן, וְאִם הִיָּה רִחֵב הַיָּרֵחַ הַדְּרוֹמִי - מוֹסִיפִין¹⁹ הַחֲלָקִים שֶׁל שְׁנוֹי מֵרָאָה הָרִחֵב עַל הָרִחֵב הָרִאשׁוֹן. וְכֵּן שִׁיִּיָּה הָרִחֵב הָרִאשׁוֹן אַחֵר שְׁמוֹסִיפִין עָלָיו אוֹ גּוֹרְעִין מִמֶּנּוּ אוֹתָם הַחֲלָקִים - הוּא הַנֶּקְרָא רִחֵב שְׁנִי²⁰.

(19) הירח נראה נוטה יותר לדרום מאשר הוא באמת. משום כך כאשר הרוחב צפוני גורעים את החלקים של שינוי מראה הרוחב, כדי לדעת את רוחב הירח, כפי שהוא נראה לעין. מאותה סיבה, כאשר הרוחב דרומי, מוסיפים את החלקים של שינוי מראה הרוחב. (20) הוא הרוחב המדומה.

ח. וְכֵּן הֵם הַחֲלָקִים שְׁמוֹסִיפִין אוֹ גּוֹרְעִין אוֹתָן? אִם יִהְיֶה הַיָּרֵחַ בְּמִזְל טֵלָה - תִּשְׁעָה חֲלָקִים. וְאִם יִהְיֶה בְּמִזְל שׁוֹר - עֶשְׂרֵה חֲלָקִים. וְאִם יִהְיֶה בְּמִזְל תְּאֻמִּים - שִׁשָּׁה עֶשֶׂר חֲלָקִים. וְאִם יִהְיֶה בְּמִזְל סְרָטָן - שִׁבְעָה וְעֶשְׂרִים חֲלָקִים. וְאִם יִהְיֶה בְּמִזְל אַרְיָה - שְׁמוֹנֶה וְעֶשְׂרִים חֲלָקִים. וְאִם יִהְיֶה בְּמִזְל בְּתוּלָה -

(8) את המילים "וברוחב הזה הראשון", יש למחוק (עברו לכאן כנראה בטעות מסוף ההלכה הקודמת), וכן אינן בכת"י תימן א' ובכת"י ת"ב. (9) מפני קרבת הירח אל השמש. אורו הקלוש של חרמש הירח הקטן אינו נראה בגלל אורן החזק של קרני השמש. (10) משום שהוא מיותר. גבולות המינימום והמקסימום מבוססים על הנסיון. (11) צ"ל - מט', וכן גם בדפוס ויניציאה 1524, ובכת"י תימן, כתוב מפורש: "מתשע".

ד. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהִיָּה מִקּוֹם הַיָּרֵחַ הָאֲמִתִּי מִתְחַלֵּת מִזְל גְּדִי עַד סוֹף מִזְל תְּאֻמִּים¹²; אֲבָל אִם הִיָּה מִקּוֹם הַיָּרֵחַ מִתְחַלֵּת מִזְל סְרָטָן עַד סוֹף מִזְל קֶשֶׁת¹³, וְיִהְיֶה אֲרֶץ הָרִאשׁוֹן עֶשֶׂר מַעְלֹת אוֹ פָּחוֹת - תִּדַּע, שֶׁאֵין הַיָּרֵחַ נִרְאָה כָּלָל בְּאוֹתוֹ הַלַּיְלָה בְּכָל אֲרֶץ יִשְׂרָאֵל; וְאִם הִיָּה¹⁴ הָרִאשׁוֹן יָתֵר עַל אֲרָבַע וְעֶשְׂרִים מַעְלֹת - וְדַאי יִרְאָה בְּכָל גְּבוּל יִשְׂרָאֵל; וְאִם יִהְיֶה הָאֲרֶץ הָרִאשׁוֹן מִעֶשֶׂר מַעְלֹת וְעַד עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע - תִּצְטָרֵף לְדֹרֶשׁ וְלִחְקֹר בְּחִשְׁבוֹנוֹת הָרְאִיָּה אִם יִרְאָה אוֹ לֹא יִרְאָה.

(12) כלומר, במזלות העולים, מ-270* עד 90*, בעונת החורף והאביב. אז יראה הירח באורך קטן יותר. וע"י ציור 3. (13) כלומר, במזלות היורדים, מ-90* עד 270*, בעונת הקיץ והסתיו. אז דרוש אורך גדול יותר, כדי שיוכלו לראות את הירח החדש. ההבדל בגבולות הראייה בעונות השונות, תלוי בגובה האקליפטיקה מן האופק. ברבע הרביעי והראשון, כלומר בחורף ובאביב, גובה האקליפטיקה מן האופק גדול מגובה קו המשווה מן האופק; ברבע השני והשלישי, דהיינו בקיץ ובסתיו, גובה האקליפטיקה קטן מגובה קו המשווה. במדה שגובה האקליפטיקה גדול יותר, מספיק אורך קטן יותר כדי לראות את הירח החדש, שגם הוא גבוה יותר בשמים, ואין ערפילי האופק מפריעים מלאותו. (14) צ"ל האורך הראשון, וכן הוא בכת"י תימן ת"א ות"ב.

ה. וְאֵילּוּ הֵן חִשְׁבוֹנוֹת הָרְאִיָּה¹⁵? הַתְּבוּנָה וְרָאָה הַיָּרֵחַ בְּאִיָּה מִזְל הוּא¹⁶: אִם יִהְיֶה בְּמִזְל טֵלָה, תִּגְרַע מִן הָאֲרֶץ הָרִאשׁוֹן תִּשְׁעָה וְחֲמִשִּׁים חֲלָקִים. וְאִם יִהְיֶה בְּמִזְל שׁוֹר, תִּגְרַע מִן הָאֲרֶץ מַעְלָה אַחַת. וְאִם יִהְיֶה בְּמִזְל תְּאֻמִּים, תִּגְרַע מִן הָאֲרֶץ שְׁמוֹנֶה וְחֲמִשִּׁים חֲלָקִים. וְאִם יִהְיֶה בְּמִזְל סְרָטָן, תִּגְרַע מִן הָאֲרֶץ שְׁלֹשָׁה וְאַרְבָּעִים חֲלָקִים. וְאִם יִהְיֶה בְּמִזְל אַרְיָה, תִּגְרַע מִן הָאֲרֶץ שְׁלֹשָׁה וְאַרְבָּעִים חֲלָקִים. וְאִם יִהְיֶה בְּמִזְל בְּתוּלָה, תִּגְרַע מִן הָאֲרֶץ שִׁבְעָה וְעֶשְׂרִים חֲלָקִים. וְאִם יִהְיֶה בְּמִזְל מֵאֲזִנִּים, תִּגְרַע מִן הָאֲרֶץ אֲרָבַע וְעֶשְׂרִים חֲלָקִים. וְאִם יִהְיֶה בְּמִזְל עֶקְרָב, תִּגְרַע מִן הָאֲרֶץ אֲרָבַע וְעֶשְׂרִים חֲלָקִים. וְאִם יִהְיֶה בְּמִזְל אַרְיָה, תִּגְרַע מִן הָאֲרֶץ שְׁשֶׁה וְעֶשְׂרִים חֲלָקִים. וְאִם יִהְיֶה בְּמִזְל בְּתוּלָה - וְאִם יִהְיֶה בְּמִזְל גְּדִי, תִּגְרַע מִן הָאֲרֶץ אֲרָבַע

- תקח מן ה'רחב השני חצי שתותו. ואם יהיה מקום ה'רחב מעשרים ממזל סרטן עד סופו, או מעשרים ממזל גדי עד סופו - תקח מן ה'רחב השני שתותו. ואם יהיה ה'רחב מתחלת מזל אריה עד עשר מעלות ממנו, או מתחלת מזל דלי עד עשר מעלות ממנו - תקח ממנו ה'רחב השני חמישיתו. ואם יהיה ה'רחב מעשר מעלות ממזל אריה עד עשרים ממנו, או מעשר ממזל דלי עד עשרים ממנו - תקח מן ה'רחב השני רביעיתו. ואם יהיה ה'רחב מעשרים ממזל אריה עד עשר ממזל בתולה, או מעשרים ממזל דלי עד עשר ממזל דגים - תקח מן ה'רחב השני שלישיתו. ואם יהיה ה'רחב מעשר מעלות ממזל בתולה עד סופו, או מעשר מעלות ממזל דגים עד סופו - תקח מן ה'רחב השני שני חמישיו. וזאת המקצת שתקח מן ה'רחב השני - היא הנקראת מעגל ה'רחב.²⁴

(23) מלשון "ונלוזים במעגלותם" (משלי ב, טו).
(24) תיקון הרוחב השני בא בגלל ההפרעות במהלך הירח, "שהירח עקלקלות גדולות יש במעגלותיו", להלן הכ"ג.

יא. ואחר כך תחזור ותתבונן ב'רחב ה'רחב, ותראה אם הוא צפוני או דרומי: אם הוא צפוני - תגרע מעגל ה'רחב הזה מן הארץ השני, ואם יהיה רחב ה'רחב דרומי - תוסיף²⁵ המעגל הזה על הארץ השני. במה דברים אמורים? כשהיה מקום ה'רחב מתחלת מזל גדי עד סוף מזל תאומים²⁶; אבל אם היה ה'רחב מתחלת מזל סרטן עד סוף מזל קשת - יהיה הדבר הפוך²⁷: שאם יהיה רחב ה'רחב צפוני - תוסיף המעגל על הארץ השני, ואם יהיה רחב ה'רחב דרומי - תגרע המעגל מן הארץ השני. ומה שיהיה הארץ השני אחר שתוסיף עליו או תגרע ממנו - הוא הנקרא ארץ השלישי. ודע, שאם לא יהיה שם גליות מעגל, ולא נמן החשבון לקחת מן ה'רחב השני כלום - יהיה הארץ השני עצמו הוא הארץ השלישית²⁸ בלא פחות ובלא יתר.

(25) כי הרוחב הדרומי הוא שלילי, ביחס לצפוני שהוא חיובי. מכאן שכל המספרים שברוחב הצפוני, הם עם סימן +, ברוחב הדרומי הם עם סימן -. כלומר, ברבע הרביעי וברבע הראשון (ע"י ציור 3). הפונקציה הטריגונומטרית חיובית, כי $\cos 270^{\circ} = -360^{\circ}$, וכן $90^{\circ} = 0^{\circ}$ חיוביים. (27) ברבע השני והשלישי יהיה להיפך, כי בגבולות $90^{\circ} = 270^{\circ}$ ה- $\cos$ שלילי. זה הכלל, שברוחב הצפוני אנו תמיד גורעים את מעגל הירח. ברבע השני והשלישי, מתחילת מזל סרטן עד סוף מזל קשת, מעגל הירח הוא עם סימן - (הפונקציה הטריגונומטרית שלילית), וכשמחסרים אותו מן האורך הראשון, אנו למעשה מוסיפים

ארבעה וארבעים חלקים. ואם יהיה ממזל מאזניים - ששה וארבעים חלקים. ואם יהיה ממזל עקרב - חמשה וארבעים חלקים. ואם יהיה ממזל קשת - ארבעה וארבעים חלקים. ואם יהיה ממזל גדי - ששה ושלשים חלקים. ואם יהיה ממזל דלי - עשרים וארבעה חלקים. ואם יהיה ממזל דגים - שנים עשר חלקים.

ט. מאחר שתדע חלקים אלו, תגרע אותן מן ה'רחב הראשון או תוסיף אותן עליו כמו שהודענו²¹, ויצא לך ה'רחב השני, וכבר ידעת אם הוא צפוני או דרומי²², ותדע כמה מעלות וכמה חלקים נעשה זה ה'רחב השני, ותכין אותו לפיך ויהיה עתיד.

(21) למעלה ה"ז. (22) ע"י פט"ז, ה"י. ובפרק הזה ה"ב.

י. ואחר כך תחזור ותקח מן ה'רחב השני הזה מקצתו, מפני שה'רחב נלוז מעט במעגלו²³. וכמה הוא המקצת שתקח ממנו? אם יהיה מקום ה'רחב מתחלת מזל טלה עד עשרים מעלות ממנו, או מתחלת מזל מאזניים עד עשרים מעלות ממנו - תקח מן ה'רחב השני שני חמישיו. ואם יהיה ה'רחב מעשרים ממזל טלה עד עשר מעלות ממזל אריה או מעשרים ממזל מאזניים עד עשר מעלות ממזל עקרב - תקח מן ה'רחב השני שלישיתו. ואם יהיה ה'רחב מעשר מעלות ממזל שור עד עשרים ממנו, או מעשר מעלות ממזל עקרב עד עשרים ממנו - תקח מן ה'רחב השני רביעיתו. ואם יהיה ה'רחב מעשרים מעלות ממזל שור עד סופו, או מעשרים ממזל דלי עד סופו - תקח מן ה'רחב השני חמישיתו. ואם יהיה ה'רחב מתחלת מזל תאומים עד עשר מעלות ממנו, או מתחלת מזל קשת עד עשר מעלות ממנו - תקח מן ה'רחב השני שתותו. ואם יהיה מעשר מעלות ממזל תאומים ועד עשרים ממנו, או מעשר ממזל קשת עד עשרים ממנו - תקח מן ה'רחב השני חצי שתותו. ואם יהיה מקום ה'רחב מעשרים ממזל תאומים עד חמש ועשרים ממנו, או מעשרים ממזל קשת עד חמש ועשרים ממנו - תקח מן ה'רחב השני רביע שתותו. ואם יהיה מקום ה'רחב מחמש ועשרים ממזל תאומים עד חמש מעלות ממזל סרטן, או מחמש ועשרים ממזל קשת עד חמש מעלות ממזל גדי - לא תקח כלום, לפי שאין כאן גליות מעגל. ואם יהיה ה'רחב מחמש ממזל סרטן עד עשר ממנו, או מחמש ממזל גדי עד עשר ממנו - תקח מן ה'רחב השני רביע שתותו. ואם יהיה מקום ה'רחב מעשר ממזל סרטן עד עשרים ממנו, או מעשר ממזל גדי עד עשרים ממנו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הראשון. ותגרע מקום השמש ממקום הירח, ישאר: אחת עשרה מעלות, ושבעה ועשרים חלקים. סימנו: י"א כ"ז. וזה הוא הארך הראשון. ולפי שהיה הירח במזל שור, יהיה שנוי מראה הארך מעלה אחת, וראוי לגרע אותה מן הארך הראשון, יצא לך הארך השני: עשר מעלות, ושבעה ועשרים חלקים. סימנו: יכ"ז. וכן יהיה שנוי מראה הרחב - עשרה חלקים. ולפי שרחב הירח היה דרומי, ראוי להוסיף עליו שנוי המראה, שהוא עשרה חלקים, יצא לך הרחב השני: ארבע מעלות, ושלושה חלקים. סימנו: ד"ג. ולפי שהיה הירח בשמונה עשרה מעלות ממזל שור, ראוי לקח מן הרחב השני רביעיתו, והוא הנקרא מעגל הירח, יצא לך מעגל הירח לעת זו: מעלה אחת וחלק אחד, לפי שאין מדקדקין בשניות.

(30) צ"ל לשעה זו, וכן בכת"א ובכת"י תב.

יד. ולפי שרחב הירח דרומי ומקום הירח האמתי בין ראש גדי וראש סרטן, ראוי להוסיף המעגל על הארך השני, יצא לך הארך השלישי: אחת עשרה מעלות, ושמונה ועשרים חלקים. סימנו: י"א כ"ח. ולפי שהאריך הזה במזל שור, ראוי להוסיף על הארך השלישי חמישיתו, שהוא שתי מעלות ושמונה עשר חלקים, ויצא לך הארך הרביעי: שלש עשרה מעלות, וששה וארבעים חלקים. סימנו: י"ג מ"ו. וזהו אצל הרחב הראשון, ולקחנו שני שלישי, ויצא מנת גבה המדינה, והוא: שתי מעלות, וחמשה ושלושים חלקים. ולפי שהיה הרחב דרומי, ראוי לגרע ממנו מנת גבה המדינה מן הארך הרביעי, ישאר לך: אחת עשרה מעלות ואחד עשר חלקים. סימנו: י"א י"א. וזו היא קשת הראיה בלילה הזה. ועל הדרך הזה תעשה ותדע קשת הראיה, כמה מעלות וכמה חלקים יש בה, בכל ליל ראיה שתראה לעולם.

טו. ואחר שתצא קשת זו, תבין בה. ודע, שאם תהיה קשת הראיה תשע מעלות או פחות - אזי אפשר שיראה בכל ארץ ישראל; ואם תהיה קשת הראיה יתר על ארבע עשרה מעלות - אי אפשר שלא יראה ויהיה גלוי לכל ארץ ישראל.³²

(31) במקום "אז" צ"ל "אי", וכך הוא בדפוס קושטא, וכן בכת"י תימן. (32) גבולות אלו מבוססים על הנסיון. בקשת ראיה קטנה (תשע מעלות או פחות) ממהר הירח לשקוע. על כן אי אפשר שיראה בכל א"י. בקשת ראיה גדולה (יתר על י"ד מעלות) עובר זמן ניכר עד שהירח שוקע. על כן אי אפשר שלא יראה בכל א"י. (חשבונות הראיה בא"י

אותו (לפי הכלל של חיסורי מספרים שליליים). על כן אם יהיה רוחב הירח צפוני, אנו מוסיפים את המעגל. ברוחב דרומי הוספנו קודם את המעגל, אבל ברבע השני והשלישי אנו מוסיפים מעגל שסימנו -, כלומר שלמעשה אנו מחסרים אותו. (28) גם כשאין נליות המעגל, נשאר השם "אורך שלישי", כי אחרינו בא חשבון אורך אחר, שיקרא "אורך רביעי". אם במקרה ידון ישאירו את השם "אורך שני", אז יצטרכו לאורך הבא לקרוא "אורך שלישי", וזה עלול להטעות, כי בשם זה קראנו לאורך המתוקן בהתחשב בנליות המעגל. המטרה בכל החשבונות הללו, היא ידיעת הקשת בקו המשווה בין שקיעת השמש ובין שקיעת הירח באופק ירושלים, שבה תלויה ראיית הירח החדש.

יב. ואחר כך תחזר ותראה הארך השלישי הזה, והוא המעלות שבין הירח והשמש, באיזה מזל הוא: אם יהיה במזל דגים או במזל טלה - תוסיף על הארך השלישי שתותו. ואם יהיה הארך במזל דלי או במזל שור - תוסיף על הארך השלישי חמישיתו. ואם יהיה הארך במזל גדי או במזל תאומים - תוסיף על הארך השלישי שתותו. ואם יהיה הארך במזל קשת או במזל סרטן - תניח הארך השלישי כמות שהוא, ולא תוסיף עליו ולא תגרע ממנו. ואם היה הארך במזל עקרב או במזל אריה - תגרע מן הארך השלישי חמישיתו. ואם יהיה הארך במזל מאזניים או במזל בתולה - תגרע מן הארך השלישי שלישייתו. ומה שיהיה הארך השלישי אחר שתוסיף עליו או תגרע ממנו או תניח אותו כמות שהוא - הוא הנקרא ארך רביעי. ואחר כך תחזר אצל רחב הירח הראשון, ותקח שני שלישי לעולם; וזה הוא הנקרא מנת גבה המדינה. ותתבונן ותראה: אם יהיה רחב הירח צפוני - תוסיף מנת גבה המדינה על הארך הרביעי, ואם יהיה רחב הירח דרומי - תגרע מנת גבה המדינה מן הארך הרביעי. ומה שיהיה הארך הרביעי אחר שגורעין ממנו או שמוסיפין עליו - הוא הנקרא קשת הראיה.²⁹

(29) ובמדה זו, מאחר הירח לשקוע אחר השמש.

יג. ביצד? הרי שבאנו לחקר אם יראה הירח בליל ערב שבת, שני להודש איר משנה זו, או לא יראה - תוציא מקום השמש האמתי ומקום הירח האמתי ורחב הירח לשנה³⁰ זו, כמו שהודענו. יצא לך מקום השמש האמתי - בשבע מעלות ותשעה חלקים ממזל שור. סימנו: ז"ט. ויצא לך מקום הירח האמתי - בשמונה עשרה מעלות וששה ושלושים חלקים ממזל שור. סימנו: י"ח ל"ו. ויצא לך רחב הירח - ברוח דרום, שלש מעלות ושלושה וחמשים חלקים. סימנו: ג' נ"ג. וזה הוא הרחב

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כא. וְאִם תִּהְיֶה³⁶ קִשְׁת הָרֹאֵה מִיָּתֵר עַל שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מַעֲלֹת עַד סוֹף אַרְבַּע עֶשְׂרֵה אוֹ יָתֵר עַל אַרְבַּע עֶשְׂרֵה, וְיִהְיֶה הָאֲרֶךְ הָרֹאשׁוֹן תִּשְׁעֵה מַעֲלֹת³⁷ אוֹ יוֹתֵר - וְדַאי יֵרָאֶה; וְאִם תִּהְיֶה הַקִּשְׁת פְּחוֹת מִזֶּה אוֹ יִהְיֶה הָאֲרֶךְ פְּחוֹת מִזֶּה - לֹא יֵרָאֶה. וְעַד כָּאן סוֹף הַקִּצִּין.

(36) כאן חסרה המילה "קשת", וצ"ל קשת הראיה, וכן בכת"י תימן. (37) כאן כתב רבינו, שבאורך ראשון של תשע מעלות - ודאי יראה, ולמעלה ה"ג כתב "ובודאי שאי אפשר שיראה". שם מדובר על תשע מעלות בשווה, וכאן כתוב "תשע מעלות", וזה כולל גם תשע מעלות עם מספר חלקים, שאין רבינו מדקדק בהם. ועוד, שם מדובר על ראה "בכל ארץ ישראל", על זה נאמר "אי אפשר", אבל כאן כתוב "ודאי יראה", אולם אין כוונתו שיראה "בכל ארץ ישראל".

כב. פִּיּוּד? בָּאֵנוּ לְהַתְּבַנֵּן בְּקִשְׁת הָרֹאֵה שֶׁל לִילִי³⁸ עֶרֶב שַׁבָּת, שְׁנֵי לַחֲדָשׁ אֵיךְ מְשֻׁנָּה זֶה, יֵצֵא לָנוּ בְּחֻשְׁבוֹן קִשְׁת הָרֹאֵה: אַחַת עֶשְׂרֵה מַעֲלֹת וְאַחַד עֶשְׂרֵה חֲלָקִים, כְּמוֹ שִׁדְעָתָהּ³⁹. וּלְפִי שְׁהִיְתָה קִשְׁת הָרֹאֵה בֵּין עֶשְׂרֵה עַד אַרְבַּע עֶשְׂרֵה, עֶרְכָּנוּ אוֹתָהּ אֶל הָאֲרֶךְ הָרֹאשׁוֹן. וְכִבֵּר יִדְעָתָהּ⁴⁰, שֶׁהָאֲרֶךְ הַזֶּה בְּלִיל זֶה - אַחַת עֶשְׂרֵה מַעֲלֹת, וְשִׁבְעָה וְעֶשְׂרִים חֲלָקִים. וּלְפִי שְׁהִיְתָה קִשְׁת הָרֹאֵה יָתֵר עַל אַחַת עֶשְׂרֵה מַעֲלֹת, וְיִהְיֶה הָאֲרֶךְ הָרֹאשׁוֹן יָתֵר עַל [אַחַת] עֶשְׂרֵה - יִיָּדַע שְׁוֹדָאֵי יֵרָאֶה בְּלִיל זֶה לְפִי הַקִּצִּין הַקְּצוּבוֹת. וְכֵן תִּשְׁעֵר בְּכָל קִשְׁת וְקִשְׁת עִם הָאֲרֶךְ הָרֹאשׁוֹן שְׁלֹהָ⁴¹.

(38) צ"ל "ליל", השווה פט"ו ה"ח; פט"ז ה"ד ועוד. (39) ע"י למעלה הי"ד. (40) ע"י למעלה הי"ג. (41) צ"ל אחת עשרה, וכך הוא בדפוס קושטא ובכת"י תימן.

כג. וְכִבֵּר רֹאֵית מִן הַמַּעֲשִׂים הָאֵלּוּ כְּמֵה חֻשְׁבוֹנוֹת יֵשׁ בּוֹ, וְכְמֵה תּוֹסְפוֹת וְכְמֵה גְרוּעִין, אַחֵר שֶׁגִּעְנֵנוּ הַרְבֵּה, עַד שֶׁהִמָּצְאֵנוּ דְרָכִים קְרוּבִים שְׁאִין בְּחֻשְׁבוֹנָם עֵמֶק גָּדוֹל. שֶׁהִירָח עֲלֻקְלוֹת גְּדוּלוֹת יֵשׁ בְּמַעֲגָלוֹתָיו, וּלְפִיכָף אָמְרוּ חֻכְמִים⁴²: שְׁמֹשׁ יָדַע מְבֹאֵא, יָרֵחַ לֹא יָדַע מְבֹאֵא. וְאָמְרוּ חֻכְמִים⁴³: פְּעָמִים בָּא בְּאַרְכָּה, פְּעָמִים בָּא בְּקֶצֶרָה; כְּמוֹ שֶׁתִּרְאֶה מַחֲשָׁבוֹנוֹת אֵלּוּ, שֶׁפְּעָמִים תּוֹסִיף וּפְעָמִים תִּגְרַע, עַד שֶׁתִּתְּחַל קִשְׁת הָרֹאֵה, וּפְעָמִים תִּהְיֶה קִשְׁת הָרֹאֵה אַרְכָּה וּפְעָמִים קֶצֶרָה, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ.

(42) רבי יוחנן ראש השנה כה, א. (43) רבן גמליאל, שם.

כד. וְטַעַם כָּל אֵלּוּ הַחֻשְׁבוֹנוֹת, וּמַפְנֵי מֵה מוֹסִיפִים מִנֵּן זֶה וּמַפְנֵי מֵה גּוֹרְעִין, וְהִיאָף נִוְדַע כָּל דְּבָר וְדָבָר מֵאֵלּוּ הַדְּבָרִים, וְהִיאָף עַל כָּל דְּבָר וְדָבָר - הִיא חֻכְמַת הַתְּקוּפוֹת⁴⁴ וְהַגִּמְטְרִיאוֹת⁴⁵, שֶׁחִבְרוּ בָּהּ חֻכְמֵי יוֹן סְפָרִים הַרְבֵּה, וְהֵם הַנִּמְצָאִים עֲכָשׁוּ בְּיַד הַחֻכְמִים; אֲבָל הַסְּפָרִים שֶׁחִבְרוּ חֻכְמֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁהֵיוּ

בְּנוֹיִים עַל יְרוּשָׁלַיִם, שֶׁהָרוּחַב שִׁלָּה הוּא בְּקִירּוֹב לִב' מַעֲלֹת, וְעַל הַמִּקְוֹמוֹת סְבִיבָה בְּמִרְחָק ג' מַעֲלֹת צְפוֹנָה וְדִרְוֹמָה. ע"י לַמַּעֲלָה פ"א, ה"ז).

טז. וְאִם תִּהְיֶה קִשְׁת הָרֹאֵה מַתְחַלֵּת מַעֲלָה עֶשְׂרִית עַד סוֹף מַעֲלָה אַרְבַּע עֶשְׂרֵה - תִּעֲרָף קִשְׁת הָרֹאֵה אֶל הָאֲרֶךְ הָרֹאשׁוֹן, וְתִדַּע אִם יֵרָאֶה אוֹ לֹא יֵרָאֶה מִן הַקִּצִּין שִׁישׁ לוֹ; וְהֵן הַנִּקְרָאִין קִצֵּי הָרֹאֵה³³.

(33) שני גורמים קובעים אפשרות הראיה בתנאים אקלימיים נוחים (ע"י לקמן פ"ח: 1) קשת הראיה, שממנה תלוי שיעור הזמן שהירח גלוי לעין עד שקיעתו, (2) האורך הראשון, כלומר המרחק בין הירח לבין השמש, שממנו תלוי גודל החלק המואר של הירח. בה במידה שהירח התרחק יותר מן השמש, בה במידה החלק המואר שבו גדול יותר. בה במידה שקשת הראיה קטנה יותר, בה במידה מוכרח האורך הראשון להיות גדול יותר, כדי שיראה הירח. ובה במידה שהאורך הראשון קטן יותר, מוכרחת קשת הראיה להיות גדולה יותר. אם החלק המואר של הירח גדול, אפשר לראותו אפילו הוא ממהר לשקוע. אם הוא נשאר זמן רב גלוי עד השקיעה, אפשר לראותו אפילו כשהחלק המואר קטן, כלומר האורך הראשון קטן. על זה בנז"מ קיצי (גבולות) הראיה.

יז. וְאֵלּוּ הֵן קִצֵּי הָרֹאֵה? אִם תִּהְיֶה קִשְׁת הָרֹאֵה מִיָּתֵר³⁴ עַל תִּשְׁעֵה מַעֲלֹת עַד סוֹף עֶשְׂרֵה מַעֲלֹת אוֹ יָתֵר עַל עֶשְׂרֵה, וְיִהְיֶה הָאֲרֶךְ הָרֹאשׁוֹן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מַעֲלֹת אוֹ יוֹתֵר - וְדַאי יֵרָאֶה³⁵; וְאִם תִּהְיֶה הַקִּשְׁת פְּחוֹת מִזֶּה, אוֹ יִהְיֶה הָאֲרֶךְ פְּחוֹת מִזֶּה - לֹא יֵרָאֶה.

(34) בדפוס קושטא - "מותר", וכן גם בהלכות י"ח, י"ט, כ', כ"א. (35) כשקשת הראיה עולה במעט על המינימום, יכול האורך הראשון להיות פחות מעט מן המקסימום.

יח. וְאִם תִּהְיֶה קִשְׁת הָרֹאֵה מִיָּתֵר עַל עֶשְׂרֵה מַעֲלֹת עַד סוֹף אַחַת עֶשְׂרֵה מַעֲלֹת אוֹ יָתֵר עַל אַחַת עֶשְׂרֵה, וְיִהְיֶה הָאֲרֶךְ הָרֹאשׁוֹן שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה מַעֲלֹת אוֹ יוֹתֵר - וְדַאי יֵרָאֶה; וְאִם תִּהְיֶה הַקִּשְׁת פְּחוֹת מִזֶּה, אוֹ יִהְיֶה הָאֲרֶךְ פְּחוֹת מִזֶּה - לֹא יֵרָאֶה.

יט. וְאִם תִּהְיֶה קִשְׁת הָרֹאֵה מִיָּתֵר עַל אַחַת עֶשְׂרֵה עַד סוֹף שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה מַעֲלֹת אוֹ יָתֵר עַל שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה, וְיִהְיֶה הָאֲרֶךְ הָרֹאשׁוֹן אַחַת עֶשְׂרֵה מַעֲלֹת אוֹ יוֹתֵר - וְדַאי יֵרָאֶה; וְאִם תִּהְיֶה הַקִּשְׁת פְּחוֹת מִזֶּה, אוֹ יִהְיֶה הָאֲרֶךְ פְּחוֹת מִזֶּה - לֹא יֵרָאֶה.

כ. וְאִם תִּהְיֶה קִשְׁת הָרֹאֵה מִיָּתֵר עַל שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה מַעֲלֹת עַד סוֹף שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מַעֲלֹת אוֹ יָתֵר עַל שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה, וְיִהְיֶה הָאֲרֶךְ הָרֹאשׁוֹן עֶשְׂרֵה מַעֲלֹת אוֹ יוֹתֵר - וְדַאי יֵרָאֶה; וְאִם תִּהְיֶה הַקִּשְׁת פְּחוֹת מִזֶּה, אוֹ יִהְיֶה הָאֲרֶךְ פְּחוֹת מִזֶּה - לֹא יֵרָאֶה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ד. לפיכך ראוי לבית דין לשום שני דברים אלו בלבם, שהן: זמן הראיה³ ומקומה, ושואלין את העדים באי זה מקום ראיתם. שאם היתה קשת הראיה קצרה, ויתן החשבון שיראה בצמצום, כגון שהיתה קשת הראיה תשע מעלות וחמשה חלקים, והיה הארץ הראשון שלש עשרה מעלות בשנה, ובאו עדים שראוהו: אם היה בימות החמה, או שהיו במקום נמוך - חוששין להן, ובודקין אותן הרבה; ואם היה בימות הגשמים, או במקום גבוה ביותר - ודאי יראה, אם לא יהיו שם עדים המבדילין.

(3) כלומר, עונת השנה, ימות החמה או ימות הגשמים.

ה. עדים שראו החדש בזמנו, ובאו והעידו, וקבלום בית דין, וקדשו את החדש הזה הראשון, ומנו תשעה ועשרים יום מן היום המקדש, וליל שלשים לא נראה הירח, מפני שאי אפשר לו להראות או מפני שפסוהו עבים, והרי בית דין מצפין לו כל יום שלשים, כמו שבארנו, ולא באו עדים, ועברו את החדש, ונמצא יום ראש חדש השני יום אחד ושלשים, כמו שבארנו;

(4) לפי חשבון הראייה.

ו. והתחילו למנות תשעה ועשרים יום מן יום ראש החדש השני, וליל שלשים לא נראה הירח, אם תאמר שפך מעברין את זה ועושין אותו שלשים, וקובעין ראש החדש השלישי יום אחד ושלשים - כך אפשר שלא יראה הירח בליל שלשים גם מחדש זה, ונמצאו מעברין והולכין, ועושין חדשים אחר שלשים כל השנה כלה, ונמצא בחדש אחרון אפשר שיראה הירח בליל חמשה ועשרים בו או בליל ששה ועשרים, ואין לה דבר שחוק והפסד יותר מזה.

(5) כי הזמן שבין מולד למולד הוא כ"ט יום, י"ב שעות ותשצ"ג חלקים.

ז. ואל תאמר שהדבר הזה דבר שאינו מצוי הוא, שלא יראה הירח בכל השנה, אלא דבר קרוב הוא הרבה, ופעמים רבות יאירע זה וכיצא בו במדינות שזמן הגשמים שם ארך והעבים רבים; שאין אנו אומרים שלא יראה הירח בכל השנה, אלא שלא יראה בתחלת החדשים ויראה אחר כך. ופעמים לא יראה מפני שאי אפשר לו שיראה בהם, וחדשים שאפשר שיראה בהם לא יראה מפני העבים או מפני שהיה קטן ביותר ולא נתבנן אדם לראותו.

ח. אלא הקבלה שהיה ביד חכמים איש מפי איש

בימי הנביאים מבני יששכר⁴⁶, לא הגיעו אלינו. ומאחר שכל אלו הדברים בראיות ברורות הם, שאין בהם דפי, ואי אפשר לאדם להרהר אחריהם - אין חוששין למחבר, בין שחברו אותם נביאים בין שחברו אותם האמות⁴⁷; שכל דבר שנתגלה טעמו, ונודעה אמתו בראיות שאין בהם דפי, אנו סומכין על זה האיש שאמר או שלמדו על הראיה שנתגלה והטעם שנודע.

(44) אסטרונומיה. (45) הגדסה. (46) הכוונה לכתוב "ומבני יששכר יודעי בינה לעתים" (דה"א, יב, לב). את המילה "לעתים", דרשו חז"ל לחשבון העיבור. ע"י בראשית רבה פרשה עב. ועי' רד"ק לפסוק שם. (47) "ושמע האמת ממי שאמרה" (מתוך ההקדמה ל'שמונה פרקים').

~ יום שלישי ח' תמוז ~

פרק שמונה עשר

(1) אפשרות התגלות הירח ואפשרות העלמותה ונמשך לעיבור החודש. ונסתיים הפרק בדן אין סומכין על קידוש בית דין שבארץ ישראל.

א. דבר ידוע וברור, שאם יוציא לה החשבון שהירח נראה בלילה, אפשר שיראה ואפשר שלא יראה, מפני העבים שמכסין אותו, או מפני המקום שהוא גיא, או שהיה הר גבוה כנגד רוח מערב לאנשי אותו המקום², שנמצאו פאלו הן יושבין בגיא. שהירח לא יראה למי שהוא במקום נמוך, אפילו היה גדול, ויראה למי שהוא עומד בראש הר גבוה ותלול, אף על פי שהירח קטן ביותר; וכן יראה למי ששוכן על שפת הים או למי שמהלך בספינה בים הגדול, אף על פי שהוא קטן ביותר.

(2) שאינו גיא.

ב. וכן בימות הגשמים, אם יהיה יום צח, יראה הירח יותר ממה שיראה בימות החמה. לפי שבימות הגשמים, אם יהיה יום צח - יהיה האויר זך הרבה, ויראה הקרע בטהר יותר, מפני שאין שם אבק שיתערב באויר; אבל בימות החמה יהיה האויר פאלו הוא מעשן, מפני האבק, ויראה הירח קטן.

ג. וכל זמן שתמצא קשת הראיה והארץ הראשון שתערך לה עם שני הקצין שלהם בצמצום - יהיה הירח קטן ביותר, ולא יראה אלא במקום גבוה ביותר; ואם תמצא קשת הראיה והארץ הראשון ארפין הרבה, והוסיפו עד סוף הקצים שלהן ממעלות - יראה הירח גדול; לפי ארך הקשת והארץ הראשון יהיה גדול וגליתו לכל.

וסומכין על הראיה; אבל בזמנים אלו - אין סומכין אלא על הקביעה, בזה החשבון האמצעי הפשוט בכל ישראל, כמו שבארנו בהלכות אלו.

יג. יתבאר בספרי חשבון התקופות והגיטריאות, שאם יראה הירח בארץ ישראל - יראה בכל מדינות העולם שהן למערב ארץ ישראל ומכונות כנגדה¹³; ואם יתן החשבון, שלא יראה בארץ ישראל - אפשר שיראה במדינות אחרות שהן למערב ארץ ישראל ומכונות כנגדה. לפיכך: אם יראה הירח במדינה שהיא למערב ארץ ישראל - אין בזה ראיה שלא יראה בארץ ישראל; אלא אפשר שגראה הירח בארץ ישראל.

13) באותו רוחב גיאוגרפי. במדינות שהן למערב ארץ ישראל שוקעת השמש יותר מאוחר, ובינתיים גדל האורך הראשון (המרחק שבין הירח לשמש). מכאן שאם יראה הירח בארץ ישראל, יראה בכל המדינות שהן למערב ארץ ישראל.

יד. אבל אם לא יראה הירח בראש ההרים¹⁴ במדינה המערבית המכונת כנגד ארץ ישראל - בידוע שלא נראה בארץ ישראל.

14) ולא היו עננים.

טו. וכן אם לא יראה הירח בארץ ישראל - בידוע שלא נראה בכל מדינות העולם שהן למזרח ארץ ישראל ומכונות כנגדה¹⁵; ואם יראה בארץ ישראל - אפשר שיראה במדינות מזרחיות ואפשר שלא יראה. לפיכך: אם יראה במדינה שהיא למזרח ארץ ישראל ומכונות כנגדה - בידוע שגראה בארץ ישראל; ואם לא נראה במדינה המזרחית - אין בזה ראיה, אלא אפשר שיראה בארץ ישראל.

15) כי שם מקדימה השמש לשקוע.

טז. וכל אלו הדברים - כשהיו המדינות שבמערב ושבמזרח מכונות¹⁶, כגון שהיו נוטות לצפון העולם משלשים מעלות עד חמש ושלישים מעלות; אבל אם היו נוטות לצפון יותר מזה או פחות - משפטים אחרים יש להן¹⁷, שהרי אינן מכונות כנגד ארץ ישראל. ודברים אלו שבארנו בערי מזרח ומערב, אינן אלא להגיד כל משפטי הראיה, להגדיל תורה ולהאדירה, לא שהיו בני מזרח או בני מערב סומכין על ראית הירח או תועיל להם כלום, אלא לעולם אין סומכין אלא על קדוש בית דין שבארץ ישראל, כמו שבארנו כמה פעמים.

16) ברוחב הגיאוגרפי. 17) בזריחה ובשקיעה.

מפי משה רבנו כף היא: שפזמן שלא יראה הירח בתחלת החדשים חדש אחר חדש - בית דין קובעין חדש מעבר משלשים יום, וחדש חסר מתשעה ועשרים יום; וכן מחשבין¹⁸ וקובעין חדש מעבר וחדש חסר, בקביעה לא בקדוש¹⁹, שאין מקדשין אלא על הראיה. ופעמים עושין מלא אחר מלא או חסר אחר חסר, כמו שיראה להם מן החשבון.

6) לפי חשבונות הראייה ולא לפי החשבון האמצעי. 7) אין אומרים "מקודש".

ט. ומתכונין לעולם בחשבונם, שאם יראה הירח בחדש הבא - יראה בזמנו או כליל עבירו, לא שיראה קדם זמנו, שהוא ליל שמונה ועשרים. ובחשבונות הראיה האלו שבארנו, יתבאר לה ותדע מתי אפשר שיראה ומתי אפשר שלא יראה, ועל זה סומכין ומעבירין חדש אחר חדש, או עושין חדש חסר אחר חדש חסר. ולעולם אין פותחין מארבעה חדשים המעבירין בשנה, ולא מוסיפין על שמונה חדשים המעבירין¹⁸. וגם לעבור חדשים אלו, שמעבירין לפי חשבון¹⁹, עושין סעדת עבור החדש, כמו שאמרנו בפרק שלישי.

8) דין זה הוא בזמן שקדשו על פי הראייה, או קבעו על פי חשבונות הראייה, אבל כיום שקובעים את החודש על פי החשבון האמצעי, אין פותחים מחמשה חדשים מעוכרים (בשנה שחודשה חסרים), ואין מוסיפים על שבעה חדשים מעוכרים (בשנה שחודשה שלמים). 9) ולא רק במקרה שציפו בית דין כל יום השלושים לעדי הראייה שלא באו.

י. וכל שתמצא בגמרא מדברים שמראין שבית דין סומכין על החשבון, ומפי משה מסיני שהדבר מסור להם והרשות בידם לחסר או לעבר, וכן זה שחסר תשעה חדשים בשנה, וכל פיוצא בזה - הכל על עקר זה הוא בנוי, בזמן שלא נראה החדש בזמנו¹⁰.

10) ליל שלושים.

יא. וכן זה שאמרו חכמים, שמעבירין את החדש לצורך¹¹ - הוא בחדשים אלו, שמעבירין אותן לפי חשבון ועושין אחד מלא ואחד חסר, ויש להם לעבר חדש אחר חדש או לחסר - בזה הוא שמעבירין לצורך, מפני שלא נראה הירח בזמנו; אלא¹² בעת שיראה הירח בזמנו, שהוא תחלת היותו נראה אחר שנתקבץ עם השמש - מקדשין לעולם.

11) כדי למנוע ששבת ויום הכפורים יבואו רצופים. 12) - אבל.

יב. וכל הדברים האלו - בזמן שיש שם בית דין,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פֶּרֶק הַשְּׁעָה עֲשָׂרִי

(1) נטיותיו של הירח וחקירות העדים.

א. לפי שאמרו חכמים, שבכלל דברים שהיו בודקין בהן את העדים אומרים להן: להיכן היה הירח נוטה? ² - פשר בעיני להודיע דרך חשבון דבר זה. ואין אני מדקדק בו, לפי שאינו מועיל בראיה כלל. ותחלת חשבון זה - לדעת נטית המזלות תחלה.

(2) לצפון או לדרום, ע"י ראש השנה כג, ב.

ב. העגולה שהיא עוברת במחצית המזלות, שבה מהלך השמש, אינה עוברת באמצע העולם מחצי המזרח לחצי המערב, אלא נוטה היא מעל הקו השווה, המסבב באמצע העולם, כנגד צפון ודרום, חצינה נוטה לצפון וחצינה נוטה לדרום ³.

(3) ע"י ביצור 4.

ג. ושתי נקודות יש בה, שפוגעת בהן בעגולת הקו השווה, המסבב באמצע העולם: הנקודה האחת - ראש מזל טלה, והנקודה השנייה שפוגדה - ראש מזל מאזנים. ונמצאו ששה מזלות נוטות לצפון - מתחלת טלה עד סוף בתולה, וששה נוטות לדרום - מתחלת מזל מאזנים עד סוף מזל דגים.

ד. ומראש מזל טלה יתחילו המזלות לנטות מעט מעט ולהתרחק מעל הקו השווה כנגד הצפון, עד ראש סרטן, ויהיה ראש סרטן רחוק מעל הקו השווה לרוח הצפון שלש ועשרים מעלות וחצי מעלה בקרוב. ויתחזרו המזלות להתקרב לקו השווה מעט מעט, עד ראש מאזנים, שהוא על הקו השווה. ומראש מאזנים יתחילו לנטות ולהתרחק כנגד רוח דרום, עד ראש גדי, ויהיה ראש גדי רחוק מעל הקו השווה לרוח דרום שלש ועשרים מעלות וחצי מעלה. ויתחזרו המזלות להתקרב מעט מעט כנגד הקו השווה, עד ראש טלה.

ה. נמצא ראש טלה וראש מאזנים מסבב על הקו השווה, ולפיכך, כשתהיה השמש בשני ראשים אלו, לא תהיה נוטה לא לצפון ולא לדרום, ותזרח בחצי מזרח ותשקע בחצי מערב, ויהיה היום והלילה שוין בכל הישוב ⁵.

(4) יחד עם השמש בסיבוב היומי. (5) בראש טלה (אביב) ובראש מאזנים (סתיו), השמש בדיוק בקו המשווה, ואז אורך היום שווה לאורך הלילה.

ו. הרי נתברר לך, שכל מעלה ומעלה ממעלות

המזלות נוטה לצפון או לדרום, ויש לנטיתה שיעור, ורב הנטיה לא תהיה יותר על שלש ועשרים מעלות וחצי בקרוב.

(6) הגדולה ביותר.

ז. ואלו הם השעורים של נטיות, לפי מנין המעלות של מזלות. והתחלה מתחלת מזל טלה. עשר מעלות - נטיתם ארבע מעלות. עשרים מעלות - נטיתם שמונה מעלות. שלשים מעלות - נטיתם אחת עשרה מעלות ומחצה. וארבעים מעלות - נטיתם חמש עשרה מעלות. חמשים מעלות - נטיתם שמונה עשרה מעלות. ששים מעלות - נטיתם עשרים מעלות. שבעים מעלות - נטיתם שתים ועשרים מעלות. שמונים מעלות - נטיתם שלש ועשרים מעלות. תשעים מעלות - נטיתם שלש ועשרים מעלות וחצי מעלה.

ח. ואם יהיו אחדים במנין - תקח להם מנתם מבין שתי הנטיות, כמו שבארנו בשמש' ובירח' ⁸. כיצד? חמש מעלות - נטיתם שתי מעלות. ואם היה מנין המעלות שלש ועשרים - נטיתם תשע מעלות. ועל דרך זו בכל האחדים שהן עם העשרות.

(7) למעלה פי"ג, ה"ז. (8) למעלה פט"ו, ה"ז.

ט. ומאחר שתדע הנטיה של מעלות מאחד עד תשעים - תדע נטיתם כלן, בדרך שהודענום ברחב הירח' ⁹: שאם היה המנין יותר על תשעים עד מאה ושמונים - תגרע אותו ממאה ושמונים, ואם היה יותר על מאה ושמונים עד מאתיים ושבעים - תגרע ממנו מאה ושמונים ¹⁰, ואם היה יותר על מאתיים ושבעים עד שלש מאות וששים - תגרע אותו משלש מאות וששים, והנשאר תדע נטיתו, והוא נטית אותו המנין שבדרך בלא גרעון ולא תוספת.

(9) למעלה פט"ז, ה"ג. (10) כי בק"פ מעלות (מזל מאזנים) אין כל נטיה מקו המשווה.

י. אם תרצה לידע כמה מעלות הוא הירח נוטה מעל הקו השווה כנגד צפון העולם או כנגד דרום העולם - תדע תחלה כמה נטית המעלה שהיא מקום הירח האמתי, ולאי זה רוח היא נוטה, לצפון או לדרום ¹¹. ותחזר ותחשב ותוציא רחב הירח הראשון, ותראה אם הוא צפוני או דרומי. אם נמצאו רחב הירח ונטית מעלתו ¹² ברוח אחת, כגון שהיו שניהם צפוניים או דרומיים - תקבץ שניהם ¹³; ואם נמצאו בשתי רוחות, כגון שהיה האחד דרומי והאחר צפוני - תגרע המעט משניהם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

צפון או לצד דרום, בה במידה גדולה יותר נטיית החלק הפגום מן המזרח לצד דרום או לצד צפון.

טו. ומתקירת העדים - שאומרים להם: כמה היה גבוה? ²² ודבר זה יודע מקשת הראיה ²³: שבזמן שתהיה קשת הראיה קצרה - יראה הירח כאלו הוא קרוב מן הארץ, ובזמן שתהיה ארוכה - יראה גבוה מעל הארץ. ולפי ארץ קשת הראיה, לפי גבהו מעל הארץ בראית העינים.

(22 ע' ראש השנה כג, ב. 23 ע' למעלה פי"ז, הי"ד.)

טז. הרי בארנו השפונות כל הדרכים שצריכים להם בידיעת הראיה ובחקירת העדים, כדי שיהיה הפל ידוע למבינים, ולא יחסרו דרך מדרכי התורה, ולא ישוטטו לבקש אחריה בספרים אחרים. דרשו מעל ספר ה' וקראו, אחת מהנה לא נעדרה ²⁴.

(24 בדפוס קושטא ובדפוס רומי ר"מ מסתיים הענין במילים: בריך רחמנא דסייען.)

הלכות תעניות

מצות עשה אחת. והיא: לצעק לפני השם בכל עת צרה גדולה שלא תבוא על הצבור. ובאור מצוה זו בפרקים אלו:

פרק ראשון

1) נתבאר בו ענין התענית מהו, וכיצד אדם מקבלו, ואי זה דבר אסור בכל תענית, ומה עושים צבור בכל תענית. וסוף דבר נתבאר בו מה שהוא ביאור כללי לנמשך אחר מצות התורה, והוא לזעוק בעת צרה כמבואר שם.

א. מצות עשה מן התורה לזעוק? ולהריע בחצוצרות על כל צרה שתבוא על הצבור. שנאמר: על הצר הצר אתכם - והרעתם בחצוצרות. כלומר: כל דבר שיצטרף לכם, כגון בצרת ודבר וארבה וכיוצא בהן³, יזעקו עליהן והריעו⁴.

2) להתפלל בקול רם. (3) החצוצרות היו עשויות מעשת של כסף (פ"ג מהל' כלי המקדש ה"ה). (4) ב"ספרי לבמדבר י, ט: "רבי עקיבא אומר... שדפון, וירקון, ואשה מקשה לילד, וספינה המטורפת בים מנין? תלמוד-לומר על הצר הצור אתכם, על כל צרה וצרה שלא תבוא על הציבור - והרעותם בחצוצרות". (5) וכתב ה'מגן אברהם' (או"ח תחילת סי' תקצו): "ואני תמה, למה אין אנו נוהגין לתקוע בעת צרה, ואף-על-פי שאין תענית ציבור בבבל, מכל-מקום הלא מצוה מדאורייתא לתקוע בלא תענית?" [וכבר עמדו על זה הרמב"ן בדרשתו לראש-השנה (הצופה מארץ הגר שנה א' וב'), וכתב שמה שאין תוקעין בצרפת בתענית הוא מפני שהם סבורים שמה שאמרו "אין תענית ציבור בבבל" - היינו אפילו לתפילה ולתקיעות].

ב. ודבר זה מדרכי התשובה הוא. שבזמן שתבוא

מן הרב, והנשאר הוא מרחק הירח מעל קו השווה באותה הרוח שהיה בה הרב בשניהם¹⁴.

(11 ע' ה"ג. 12) של מקום הירח האמיתי. (13) תחבר את המספרים, כי נטיית המעלה ממעלות המזלות, מראה על נטיית השמש מן קו המשווה, ורוחב הירח מראה על נטיית הירח מן השמש. (14) צ"ל "משניהם", דוגמת המעט "משנים", וכן הוא בדפוס קושטא. גורעים, מכיון שהמספרים השווים בכיוונים מנוגדים מבטלים זה את זה.

יא. כיצד? באנו לידע כמה הירח נוטה מעל הקו השווה בליל הראיה, שהוא שני לחדש איר משנה זו, וכבר ידעת¹⁵ שמעלת הירח היתה תשע עשרה ממזל שור, נטייתו בצפון כמזל¹⁶ שמונה עשרה מעלות, ורוחב הירח היה בדרום כמזל¹⁷ ארבע מעלות, תגרע המעט מן הרב - ישאר ארבע עשרה מעלות, נמצא הירח רחוק מעל הקו השווה ארבע עשרה מעלות לרוח צפון; שהרי המנן הרב, שהוא שמונה עשרה מעלות, היה צפוני. וכל חשבון זה - בקרוב בלא דקדוק, לפי שאינו מועיל בראיה¹⁸.

(15) ע' למעלה פי"ז, הי"ג. (16) ולא בדיוק, כי י"ח מעלות עולה הנטייה בכ' מעלות ממזל שור, ע' למעלה ה"ז. (17) בעצם שלוש מעלות ונ"ג חלקים. אין הרמב"ם מדקדק, כפי שהוא מבאר זאת בסוף הלכה זו. (18) אלא מועיל כתחילת חשבון למתן תשובה לשאלה: להיכן היה הירח נוטה, ועי' ה"א.

יב. אם תרצה לידע לאי זו רוח מרוחות העולם יראה הירח נוטה - תחשב ותדע מרחקו מעל הקו השווה: אם יהיה על הקו השווה, או קרוב ממנו בשמים או שלש מעלות בצפון או בדרום¹⁹ - יראה מכון כנגד אמצע מערב²⁰, ותראה פגימתו מכונת כנגד מזרח העולם בשווה.

(19) לשתיים או שלוש מעלות אין ערך רב בחשבון בלתי-מדויק זה. (20) אם בשעת השקיעה הירח על קו המשווה, הרי רואים אותו שוקע בדיוק במערב. אם הירח נע במרחק מסויים מן קו המשווה, לצפון או לדרום, הרי גם שקיעתו תהיה במרחק מן קו המשווה.

יג. ואם יהיה רחוק מעל הקו השווה לצפון העולם - יראה בין מערב העולם ובין צפון, ותראה פגימתו נוטה מכונת מזרח העולם כנגד דרום העולם.

יד. ואם היה רחוק מעל הקו השווה לדרום העולם - יראה בין מערב העולם ובין דרומו, ותראה פגימתו נוטה מכונת מזרח העולם כנגד צפון העולם. ולפי רב המרחק, ולפי רב הנטיה²¹.

(21) בה במידה שהמרחק מן קו המשווה גדול יותר, לצד

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

המשנה שם ('מעשה רוקח'). ומלשון "בתחילה" שכתב, גם כן נראה כנוסחא זו.

ו. אין גוזרין תעניות על הצבור לא בשבתות ולא בימים טובים¹⁷. וכן אין תוקעין בהן לא בשופר ולא בחצוצרות, ולא זועקים ומתחננים בהם בתפלה¹⁸. אלא אם כן היתה עיר שהקיפוה עכו"ם, או נהרי¹⁹, או ספינה המטרפת בהם²⁰. אפלו יחיד²¹ הנרדף מפני עכו"ם, מפני לסטים ומפני רוח רעה - (מתעניין²² עליהם בשבת וזועקין ומתחננים עליהם בתפלה. אבל אין תוקעין²³, אלא אם כן תקעו למבין את העם לעזרה²⁴ אותם ולהצילן).

(17) משנה, תענית טו, ב: "אין גוזרין תענית על הציבור בראשי חודשים כו" וכל-שכן בשבתות וימים טובים. וכן מפורש ב'ירושלמי' נדרים פ"ח ה"א. (18) משנה, שם יט, א. וראה להלן פ"ב ה"ב, שזועקים על המזונות אפילו בשבת. (19) סכנת שטפון. (20) שפגעה בה סערה בים, והיא קרובה להשבר. (21) תענית כב, ב. (22) רבינו מפרש מה שאמרו מתריעין ב'עננו' (תענית יד.), היינו תפלת עננו בתענית (מגיד-משנה). וכן כתב בפירוש המשנה (תענית יט.) שמתענין. אבל למעלה בפ"ב דהל' שבת הכ"ד, ובפרק ל' שם ה"ב, לא הביא שמתענים (כסף-משנה). ואמנם ב'טור' (או"ח סי' תקעו) לא העתיק "מתענין עליהם בשבת". (23) בתענית יד, א: "שופרות בשבת, מי שרי?" (= וכי מותר לתקוע בשופר בשבת?). (24) כרבי יוסי, שאמר (תענית יט.) "לעזרה ולא לצעקה", ופירשה רבינו (ב'פירוש המשניות') בין בתפילה ובין בתקיעה, אלא שאין הלכה כדבריו לענין מניעת הצעקה בשבת, אבל לענין תקיעה לעזרה - הלכה כדבריו. [וכן יש לפרש בדברי רבינו למעלה פ"ל מהל' שבת ה"ב "שמתריעין עליהן בשבת לעזרה" - דהיינו בתקיעה].

ז. וכן אין גוזרין תענית בתחלה בראשי חודשים, או בחגים ופורים²⁵, או בחלו של מועד²⁶. ואם התחילו להתענות על הצרה אפלו יום אחד, ופגע בהן יום מאלו - מתענין ומשלימין היום בתענית.

(25) משנה, תענית טו, ב. (26) במשנה שם לא נזכר חולו של מועד.

ח. תעניות אלו²⁷, שמתענין על הצרות²⁸, אין מתענין בהן לא עברות ולא מניקות ולא קטנים²⁹. ומתירין לאכל בלילה³⁰ אף על פי שמתענין למחר, חוץ מתעניות המטרי³¹, כמו שיתבאר³². וכל תענית שאוכלין בה בלילה, בין צבור בין יחיד, הרי זה אוכל ושותה עד שיעלה עמוד השחר³³. והוא שלא ישן, אבל אם ישן - אינו חוזר ואוכל³⁴.

(27) תענית יד, א. ו'תוספתא' פ"ב דתענית. (28) אבל בשבע תעניות אחרונות שגוזרים על עצירת הגשמים - גם אלה מתענים (להלן פ"ג ה"ה). (29) קטנים לא נזכרו לא

צרה וזועקו עליה ויריעו, ידעו הפל שבגלל מעשיהם הרעים הורע להן. בכתוב: עונותיכם הטו וגו'. וזה הוא שיגרם להסיר הצרה מעליהם.

ג. אבל אם לא יזעקו ולא יריעו, אלא יאמרו: דבר זה ממנהג העולם ארע לנו, וצרה זו נקרה נקרת - הרי זו דרך אכזריות, וגורמת להם להדבק במעשיהם הרעים. ותוסיף הצרה צרות אחרות. הוא שכתוב בתורה: והלכתם עמי בקרי, והלכתי גם אני עמכם בחמת קרי. כלומר: כשאביא עליכם צרה פדי שתשובו, אם תאמרו שהיא קרי, אוסיף לכם חמת אותו קרי.

ד. ומדברי סופרים⁶, להתענות על כל צרה⁸ שתבוא על הצבור עד שירחמו מן השמים. ובימי התעניות האלו זועקין בתפלות⁹ ומתחננים ומריעין בחצוצרות בלבד. ואם היו במקדש, מריעין בחצוצרות ובשופר¹⁰. השופר מקצר והחצוצרות מאריכות, שמצות היום¹¹ בחצוצרות. ואין תוקעין בחצוצרות ושופר כאחד אלא במקדש, שנאמר: בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני המלך ה'¹².

(6) חכמים. שהרי לא נזכר עינוי בתורה (מגיד-משנה). (7) לגזור צום על הציבור (משנה, תענית יט.). (8) המבוארות להלן בפרק שני. (9) המבוארות להלן בפרק רביעי. (10) משנה, ראש השנה כו, ב. (11) של תענית. (12) בית המקדש ששם גילוי שכינה, הוא "לפני המלך ה'".

ה. תעניות אלו, שגוזרין על הצבור מפני הצרות, אינן יום אחד יום, שאין רב הצבור יכולים לעמוד בדבר זה¹³. ואין גוזרין בתחלה¹⁴ תענית אלא בשני בשבת ובחמישי שלאחריו¹⁵ ובשני שלאחריו. וכן על הסדר הזה: שני וחמישי ושני¹⁶. עד שירחמו.

(13) ולעולם אין גוזרים גזירה על הציבור אלא-אם-כן רוב הציבור יכולים לעמוד בה (פ"ב מהל' ממרים ה"ה). (14) התחלת סדרת התעניות (משנה, תענית טו:). (15) ואין גוזרין תענית על הציבור בתחילה בחמישי שלא להפקיע השערים", כשרואין בעלי חנויות שקונים למוצאי חמישי שתי סעודות גדולות, אחת לליל תענית ואחת לשבת, יהיו סבורין שבא רעב לעולם ומיירקין ומפקיעין השער (רש"י). והרמב"ם בפירושו למשניות, כתב: שלא יאמרו אם לא שראו בית-דין שהרעב בא, לא היו דוחקים לגזור התענית עתה סמוך לשבת, ומפני כן ייקרו ויפקיעו השער. (16) בכתב-יד קדמון כתוב, שמצא נוסחא אחרת מכתב-ידו של הרמב"ם: "וכן על הסדר חמישי ושני וחמישי" (וכ"ה להלן פ"ג ה"ה וה"ט). ולפי גירסא זו יוצא, שאת המשך התעניות אפשר לקבוע ולהתחיל בחמישי, כדעת התנא-קמא שם במשנה, ולא כרבי יוסי שאמר "כשם שאין הראשונות בחמישי, כך לא שניות ולא אחרונות". וכן פסק בפירוש

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שאומר "עננו ה' עננו ביום צום תענית, כי למחר אשב בתענית" (הגהות אשר"י פ"א דתענית סי' יג), ועי' רא"ש שם, ותשובות רבינו בסוף הספר. (40) תענית יא, ב. (41) מבעוד יום שלו.

יא. קבל עלינו⁴² מבעוד יום להתענות למחר - בלבד והתענה, ובלילה נמלך⁴³ להתענות ביום שני⁴⁴, אף על שלן בתעניתו - אינה תענית, מפני שלא קבלה עליו מבעוד יום; ואין צריך לומר שהיה אוכל ושותה בלילה והשפים בבקר ונמלך להתענות, שאין זו תענית כלל⁴⁵.

(42) תענית, שם. (43) התחרט. (44) כלומר, גם ביום שני. (45) מכיון שצם בלא קבלת תענית. ויש לו דין תענית שעות, המבואר להלן בהלכה יג.

יב. הרוא⁴⁶ חלום רע, צריך להתענות למחר⁴⁷, כדי שישוב ויעור⁴⁸ במעשיו ויחפש בהן ויחזיר בתשובה. ומתענה ואפלו בשבת. ומתפלל "עננו"⁴⁹ בכל תפלה, אף על פי שלא קבלה מבעוד יום. והמתענה בשבת, מתענה יום אחר, מפני שבטל ענג שבת⁵⁰.

(46) תענית יב, ב. (47) "יש אומרים, שבזמן הזה אין להתענות תענית חלום בשבת, שאין אנו בקיאים בפתרון חלומות לידע איזה טוב ואיזה רע, והעולם אומרים שנמצא בספרים קדמונים, שעל שלשה חלומות מתענים בשבת: הרואה ספר-תורה שנשרף, או יום הכיפורים בשעת נעילה, או קורות ביתו או שינוי שנפלו, ונראה לי שהחלומות שאמרו במסכת ברכות פרק הרואה שהם רעים, גם עליהם מתענין בשבת" (שולחן ערוך' או"ח סי' רפח). (48) ויתעורר. (49) כן כתבו 'הלכות גדולות' (מגיד-משנה). (50) תענית, שם: "מאי תקנתיה (מה תקנתו של זה שמתענה תענית חלום בשבת)? ליתבי תעניתא לתעניתא" (ישב בתענית אחר, ויכפר על זה שהתענה בשבת).

יג. מתענה אדם שעות⁵¹, והוא שלא יאכל כלום שאר היום⁵². כיצד? הרי שהיה טרוד בחפציו ומתעסק בצרכיו, ולא אכל עד חצות או עד תשע שעות⁵³, ונמלך להתענות בשעות שנשארו מן היום - הרי זה מתענה אותן שעות⁵⁴, ומתפלל בהן "עננו". שהרי קבל עליו התענית קדם שעות התענית. וכן אם אכל ושתה, ואחר כך התחיל להתענות שאר היום - הרי זה תענית שעות⁵⁵.

(51) שם, יא, ב. (52) שם, יב, א. (53) כלומר, לא קיבל עליו תענית, אלא מפני טרדתו לא טעם. (54) שנשארו מן היום. (55) "ירושלמי" נדרים פ"ח ה"א: "מילתיה דרבי יונה אמר מתענין שעות, רבי יונה הוה בצור, ושמע דמך (נפט) בריה דרבי יוסי, אף-על-גב דאכיל גובנה (גבינה) ושתה מיא (ושתה מים באותו יום) - צם כל ההוא יומא" (ונחשב לו לתענית). אבל הראב"ד וכל הראשונים חולקים עליו וסוברים, שכיון שהבכיל אומר בפירוש (תענית יב).

בגמרא שם, ולא בתוספתא שם. ואמנם צריך עיון, שהרי קטנים אינם מתענים לעולם? ואפשר שהמדובר באלה שהם בני י"ג שנה, כל זמן שלא הגיעו לגבורת אנשים. וכן המנהג שאין גוזרין תענית על פחותים מ"ח לזכר וט"ו לנקבה ('מגן אברהם' או"ח סי' תקעו). ויש אומרים שהכוונה שאין צריך אפילו לחנכם, ואין התעניות האלו דומות ליום הכיפורים שמחנכים הקטנים בתענית שעות, כמו שכתב רבינו בפ"ב מהל' שביתת עשור ה"י (האדר"ת בהגהותיו). (30) תענית יב, א. (31) שלש תעניות שניות. (32) להלן פ"ג ה"ג. (33) כרבי, בתענית שם. (34) שהרי הפסיק והסתלק מן האכילה. ויש אומרים שדווקא אם לא התנה לאכול, אבל אם התנה - מותר (מגיד-משנה בשם "ירושלמי" תענית פ"א ה"ד).

ט. פשם שהצבור מתענים על צרתן, כך היחיד מתענה על צרתו³⁵. כיצד? הרי שהיה לו חולה, או תועה במדבר, או אסור בבית האסורין - יש לו להתענות עליו ולבקש רחמים בתפלתו. ואומר "עננו" וכו'³⁶ בכל תפלה שמתפלל. ולא יתענה בשבתות ולא במועדות ולא בראשי חודשים ולא בחגגה ופורים³⁷.

(35) כתנא-קמא של רבי יוסי (תענית כב:): שאמר "על כולן (על כל הצרות שנזכרו שם) יחיד רשאי לסגף עצמו בתענית". וכן מפורש בשמואל-ב יב, ט"ז: "ויגוף ה' את הילד כו' ויאנש. ויבקש דוד את האלקים בעד הנער ויצום דוד צום" (האדר"ת בהגהותיו). (36) תענית יג, ב: "יחיד שקיבל עליו תענית, מתפלל של תענית (=עננו) - בשומע תפלה". (37) שם, י, א.

י. כל תענית שלא קבלה עליו היחיד מבעוד יום, אינו תענית³⁸. כיצד מקבלה? כשישתפלל תפלת מנחה, אומר אחר התפלה: מחר אהא בתענית. וגומר בלבו³⁹ להתענות למחר. ואף על פי שהוא אוכל בלילה, לא הפסיד כלום⁴⁰. וכן אם גמר בלבו לקבל עליו להתענות שלשה או ארבעה ימים זה אחר זה, אף על פי שהוא אוכל כל לילה ולילה, לא הפסיד תעניתו. ואינו צריך פוגה לכל יום ויום מבעוד⁴¹.

(38) שם, יד, א: "ואי יתיב (אם יושב בתענית בלי קבלה מבערב), מאי? אמר רבה בר שילא: דמיא למפוחא דמליא זיקא (הוא דומה למפוח שנופחין בו הנפחין את האור המתמלא ברוח, אף זה נתמלא רוח, שלא אכל בחינם - רש"י)", כלומר אין זה תענית כלל וכלל, אבל הוא כתענית שעות (להלן הלכה יג). (39) בנוסחת המגיד-משנה, היה כתוב: "כשישתפלל תפילת מנחה או אחר התפילה, אומר עננו וגומר בלבו". ופירשה: כשישתפלל - היינו בשומע תפילה (וכפירוש ר"ח), או אחר התפילה - אחר שסיים תפילתו (וכפירוש רש"י) קודם שיעקור רגליו. ומה שכתב "אומר עננו", כן הוא גם בשאילתות ויקהל סי' סו. והיינו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אֹכֵלִין וְשׁוֹתִין, וּמִתְפַּנְסִין וְקוֹרְאִין הַלֵּל הַגָּדוֹל⁶⁶; שֹׁאֵין אוֹמְרִין הַלֵּל הַגָּדוֹל אֶלָּא בְּנֶפֶשׁ שְׂבִיעָה וְכֹרֵס מִלֵּאָה⁶⁷. וְאִם אַחֵר חָצוֹת - הוֹאִיל וְעֵבֶר רֹב הַיּוֹם בְּקִדְשָׁהּ, יִשְׁלִימוּ תַעֲנִיתָן. וְכֵן אִם הָיָה מִתְעַנֵּין עַל צָרָה וְעִבְרָה, אוֹ עַל גְּזֵרָה וּבִטְלָה: אִם קִדְּם חָצוֹת - לֹא יִשְׁלִימוּ⁶⁸, וְאִם אַחֵר חָצוֹת - יִשְׁלִימוּ.

(65) משנה, תענית יט, א. כרבי אליעזר ורבי טרפון. (66) מזמור קלו בתהלים, שכתוב בו "נותן לחם לכל בשר", נקרא הלל הגדול "מפני שהקדוש-ברוך-הוא יושב ברומו של עולם ומחלק מזון לכל בריה" (פסחים קח.). (67) תענית כה, ב ודף כו, א. ש"מתוך שכתוב בו: "נותן לחם לכל בשר", נראה להאמר על השובע" (רש"י). (68) נלמד מדין גשמים שלמעלה. שלא הטריחו על הציבור להשלים התענית. אבל הראב"ד סובר שדין זה נאמר רק בצרת גשמים, אבל בשאר צרות – דין ציבור כדן יחיד, המבואר בהלכה הקודמת, שכיון שקיבלו עליהם התענית – צריכים להשלים אותו אף אם עברה הצרה.

יז. בְּכָל יוֹם תַעֲנִית שְׁגוֹזְרִין עַל הַצָּבוֹר מִפְּנֵי הַצָּרוֹת, בֵּית דִּין וְהַזְקָנִים יוֹשְׁבֵין בְּבֵית הַפְּנִסָּה וּבוֹדְקִים עַל מַעֲשֵׂי אֲנָשֵׁי הָעִיר מֵאַחֵר תְּפִלַּת שְׁחִירַת עַד חָצוֹת הַיּוֹם. וּמִסְרִין הַמְּכַשּׁוֹלוֹת שֶׁל עֲבָרוֹת; וּמְזַהֲרִין וּדוֹרְשִׁין וְחוֹקְרִין עַל פְּעֻלַּת חָמֵס וְעֲבָרוֹת, וּמִפְּרִישִׁין אוֹתָן; וְעַל פְּעֻלַּת זְרוּעַ, וּמִשְׁפִּילִין אוֹתָן; וְכִיּוֹצֵא בְּדָבָרִים אֲלוֹ⁶⁹. וּמִחֲצֵי הַיּוֹם וְלַעֲרֵב: רֹבֵיעַ הַיּוֹם קוֹרְאִין בְּבִרְכּוֹת וּקְלָלוֹת שֶׁבִּתְרוּרָה⁷⁰, שְׁנֹאָמֵר: מוֹסֵר ה' בְּנֵי אֵל תִּמְאָס, וְאֵל תִּקַּץ בְּתוֹכָחָתוֹ. וּמִפְּטִירִין בְּנִכְיָא בְּתוֹכָחוֹת מַעֲנֵן הַצָּרָה. וְרֹבֵיעַ הַיּוֹם הַאֲחֵרוֹן מִתְפַּלְלִים מִנְּחָה וּמִתְחַנְּנִים וְזוֹעֲקִים וּמִתּוֹדִים כְּפִי כָתוּם.

(69) תענית יב, ב. מימרא של אביי. [ואף-על-פי שסוגיית הגמרא שם עוסקת בשלוש תעניות שניות (המבוארות להלן פ"ג ה"ג-ה"ד) – מכיון שהביא הפסוק (נחמיה ט, ג) "ויקראו בספר תורת ה' אלקים רביעית היום, ורביעית מתוודים ומשתחוים לה' אלקיהם", נראה שבכל תענית נוהגים כן. וראה להלן בפ"ג ה"ב, ובלחם-משנה כאן]. (70) משנה, מגילה ל, ב. ומימרא של אביי, תענית שם. וזהו דוקא בתעניות שגוזרין אותן הציבור מפני הצרות, כגון: בצרות ודבר וכיוצא בהן, קוראים ברכות וקללות, כדי שישובו העם ויכנעו לבבם כשישמעו אותם, אבל בשאר התעניות, שאנו מתענים על מה שאירע לאבותינו, קורין בשחירות ובמנחה "ויחל", ראה ברמב"ם הלכות תפילה פרק יג ה"ח ("צפנת פענח").

~ יום רביעי ט' תמוז ~

פֶּרֶק שְׁנִי

(1) נתבאר בו, על אלו צרות מתענין. ונזכרו בו פרטי הצרות

"והוא שלא טעם כלום עד הערב", הוא חולק על ה"ירושלמי". וכתב המגיד-משנה שדעת הרמב"ם לפרש "והוא שלא טעם כלום עד הערב", היינו משעה שחושב להתענות. ונהיינו מה שאמרנו: "כל תענית שלא שקעה עליו החמה – אינו תענית" וכגירסת רבינו חננאל (תענית, שם) "אמר רב חסדא: הא דאמרת מתענין לשעות כו' והוא שלא טעם כלום עד הערב כו' רב חסדא לטעמיה דאמר כל תענית שלא שקעה עליו חמה – לאו שמיה תענית". ולא כהראב"ד שכתב, שהן שתי מימרות נפרדות, והראשונה באה למעט מי שאכל לפני חצות היום ואחר-כך קיבל עליו התענית עד הערב]. והרשב"א בתשובה מביא, ששמע שהרמב"ם חזר בו מדין זה, ותיקן כך: "ענינו שעות אינו ענינו אלא אם לא טעם באותו יום כלום".

יד. כָּל הַשְּׂרׁוּי בְּתַעֲנִית - בֵּין שְׁהִיה מִתְעַנֶּה עַל צָרָתוֹ אוֹ עַל חִלּוּמוֹ, בֵּין שְׁהִיה מִתְעַנֶּה עִם הַצָּבוֹר עַל צָרָתָם - הָרִי זֶה לֹא יִנְהֹג עֲדוּנִין בְּעַצְמוֹ, וְלֹא יִקַּל רִאשׁוֹ, וְלֹא יִהְיֶה שְׂמִיחַ וְטוֹב לֵב; אֶלָּא דוֹאֵג וְאוֹנֵן, כְּעִנְיֵן שְׁנֹאָמֵר: מַה יִּתְאוּגֵן אָדָם חֵי, גָּבֵר עַל חֲטָאֵיו⁶¹. וּמִתֵּר לוֹ לְטַעַם אֶת הַתְּכַשִּׁיל, וְאִפְלוּ בְּכַדִּי רִבִּיעִית⁶²; וְהוּא שְׁלֹא יִכְלַע, אֶלָּא טוֹעֵם וּפּוֹלֵט. שִׁכַּח⁶³ וְאָכַל⁶⁴, מִשְׁלִים תַעֲנִיתוֹ⁶⁵.

(56) תענית יא, א. (57) ולא יותר (ברכות יד.). (58) "ירושלמי" נדרים, שם. (59) כזית. (60) בכת"י הגירסא: "משלים תפילתו ותעניתו", היינו שיתפלל 'עננו' (מעשה רוקח). ודוקא אם קיבל עליו לצום ביום הזה, אבל אם קיבל עליו תענית באיזה יום שהוא ושכח ואכל, אבד תעניתו וחייב לצום יום אחר (רבינו בפ"ד מהל' נדרים הלכה טז, וכ"כ הראב"ד כאן).

טו. יַחֲדִיד שְׁהִיה מִתְעַנֶּה עַל הַחוֹלָה, וְנִתְרַפָּא; עַל צָרָה, וְעִבְרָה - הָרִי זֶה מִשְׁלִים תַעֲנִיתוֹ⁶¹. הַהוֹלֵךְ מִמָּקוֹם שֶׁמִּתְעַנֵּין לְמָקוֹם שֹׁאֵין מִתְעַנֵּין, הָרִי זֶה מִתְעַנֶּה וּמִשְׁלִים תַעֲנִיתוֹ⁶³. הַלֵּךְ מִמָּקוֹם שֹׁאֵין מִתְעַנֵּין לְמָקוֹם שֶׁמִּתְעַנֵּין, הָרִי זֶה מִתְעַנֶּה עִמָּהֶן. שִׁכַּח וְאָכַל וְשָׂתָה, אֵל יִתְרָאָה בְּפִגְיָהּ וְאֵל יִנְהֹג עֲדוּנִין בְּעַצְמוֹ⁶⁴.

(61) תענית י, ב. ואפילו אם נתרפא (או עברה הצרה) קודם חצות היום, שהרי קיבל עליו התענית. ואם אינו משלים – נראה כמתנה עם קונו, אם תעבור לא אתענה ואם לא תעבור אתענה (רש"י). ובציבור לא הטריחו עליהם להשלים (כשעברה הצרה קודם חצות היום), מפני טורח הציבור (מגיד-משנה להלן הלכה טז). (62) תענית, שם. (63) וברש"י שם: כל התעניות שקיבלו בני עירו, שנותנים עליו חומרי מקום שיצא משם. (64) תענית, שם. וכן אלה שפטורים להתענות, כגון מעוברים ומניקות, לא ינהגו עידונים בעצמם ("ירושלמי" תענית פ"א ה"ה).

טז. צָבוֹר שְׁהִיו מִתְעַנֵּין עַל הַגְּשָׁמִים, וְיִרְדּוּ לָהֶן גְּשָׁמִים: אִם קִדְּם חָצוֹת יִרְדּוּ - לֹא יִשְׁלִימוּ⁶⁵; אֶלָּא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מאות רגלי⁸, ויצאו ממנה שלשה מתים בשלשה ימים זה אחר זה - הרי זה דבר. יצאו ביום אחד, או בארבעה ימים - אין זה דבר. היה בה אלה, ויצאו ממנה שלשה מתים בשלשה ימים זה אחר זה - דבר. יצאו ביום אחד או בארבעה - אין זה דבר. וכן לפי חשבון זה. ואין הנשים והקטנים והזקנים ששבתו ממלאכה בכלל מנזן אנשי המדינה לענין זה⁹.

(8) "הגברים לבד מטף". (9) ששלושה סוגים אלה, הם חלושים בטבעם, ועלולים להיפגע יותר.

ו. היה דבר בארץ ישראל, מתעניין שאר גליות ישראל עליהן¹⁰. היה דבר במדינה¹¹, ושירות הולכות ובאות ממנה למדינה אחרת - שתייה מתענות, אף על פי שהן רחוקות זו מזו¹².

(10) "שאם גבירה (שהיא ארץ ישראל) לוקה - שפחה (חוצה לארץ) לא כל שכן". (11) בחוצה לארץ. (12) והיום לא גוזרים תענית על מכת דבר, מפני שנשתנה טבע בני האדם, ונתברר כי המחלה מסוכנת יותר כשאינו אוכל ושותה. ואפילו בצומות הרגילים מקילים בזמן הדבר מפני ספק פקוח נפש.

ז. אין מתעניין על חיה רעה אלא בזמן שהיא משלחת¹³. פיצד? נראתה בעיר פיום, הרי זו משלחת. נראתה בשדה פיום - אם נראתה שני בני אדם ולא בריחה מפניהם, הרי זו משלחת. ואם היה שדה הסמוכה לאגם¹⁴, ונראתה שני בני אדם ורדפה אחריהם - הרי זו משלחת; לא רדפה אחריהם - אינה משלחת. ואם היה באגם, אפילו רדפה אחריהם אינה משלחת, אלא אם פן טרפה שניהם ואכלה אחד מהן¹⁵. אבל אם אכלה שניהם באגם, אינה משלחת; מפני שזה הוא מקומה, ומפני הרעבון טרפה, לא מפני שהיא משלחת.

(13) נשלחה מן השמים, ואינה תופעה טבעית. (14) מקום משכנם הקבוע של חיתו טרף. (15) וכל שכן אם לא אכלה אף אחד מהם הרי זו משולחת, שזו אינה תופעה טבעית.

ח. פתים הבנויים במדברות ובארצות הנשמות, הואיל והן מקום גדודי חיה - אם עלתה לגג ונטלה תינוק מצריסה, הרי זו משלחת; ואם לא הגיעה למדה זו, אינה משלחת. שאלו בני אדם הם שספנו בעצמם ובאו למקום החיות.

ט. שאר מיני רמש הארץ ורמש העוף ששלחו והזיקו¹⁶, כגון שלוח נחשים ועקרבים, ואין צריך לומר צרעין¹⁷ ויתושין ובהמות להן - אין מתעניין עליהם ולא מתריעין, אבל זועקין בלא תרועה.

אחת לאחת, ודיניהן בפרט. ואחת מהן צרת מניעת הגשמים, ויש לה סדר ארוך ותעניות משונים בענינם. ולזה נתיחד לה שני פרקים אחרים.

א. אלו הן הצרות של צבור שמתעניין ומתריעין עליהם²: על הצרת שונאי ישראל לישראל, ועל החרב, ועל הדבר, ועל חיה רעה, ועל הארפה, ועל החסיל, ועל השדפון, ועל הירקון, ועל המפלת, ועל החלאים, ועל המזונות, ועל המטר.

(2) "על הצר הצורך אתכם והרעותם בחוצרות - רבי עקיבא אומר, אין לי אלא מלחמה, - שדפון וירקון, ואשה מקשה לילד, וספינה המטורפת בים מניין? תלמוד לומר: על הצר הצורך אתכם, על כל צרה וצרה שלא תבוא על הצבור - והרעותם בחוצרות".

ב. כל עיר שיש בה צרה מפל אלו - אותה העיר מתענה ומתרעת עד שתעבר הצרה, וכל סביבותיה³ מתענות ולא מתריעות, אבל מבקשים עליהם רחמים⁴. ובכל מקום אין צועקין ולא מתריעין בשבת, כמו שאמרנו; חוץ מצרת המזונות, שצועקין עליה אפילו בשבת⁵, אבל אין מתריעין עליה בחוצרות בשבת.

(3) אותו האיזור. אבל במקומות הרחוקים לא מתענים, שאם כן היינו צריכים לצום לעולם, שהרי אין זמן בעולם שלא תהיה בו חרב באחד מן המקומות. (4) מתפללים בלא תקיעה בחוצרות. (5) "תנו רבנן: מתריעין על פרקמטיא ואפילו בשבת", וכאן הפירוש "מתריעים", הוא בקשת רחמים בתפילה הלא תקיעה בחוצרות.

ג. על הצרת שונאי ישראל לישראל פיצד? עפ"ם שפאו לערף מלחמה עם ישראל, או לטל מהם מס, או לקח מידם ארץ, או לגזר עליהם גזרה⁶, אפילו במצוה קלה - הרי אלו מתעניין ומתריעין עד שירחמו. וכל הערים שסביבותיהם מתעניין, אבל אין מתריעין, אלא אם פן תקעו להתקבץ לעזרתן.

(6) "אמרו ליה לרבא אתו חברי (=גויים) רשעים שגזרו גזרות על ישראל להעבירם על דתם) לבבל, גזר תעניתא".

ד. על החרב פיצד? אפילו חרב של שלום, כגון שערכו מלחמה עפ"ם עם עפ"ם ועברו במקום ישראל, אף על פי שאין ביניהם ובין ישראל מלחמה - הרי זו צרה ומתעניין עליה. שנאמר: וחרב לא תעבר בארצכם - מפלל שראית המלחמה - צרה⁷.

(7) "חרב שאמרו אינו צריך לומר חרב שאינו של שלום, אלא אפילו חרב של שלום, שאין לך חרב של שלום יותר מפרעה נכה, ואף על פי כן נכשל בה המלך יאשיהו".

ה. ועל הדבר. אי זו היא דבר? עיר שיש בה חמש

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שִׁיבְרָה³¹ לָהֶן, הָרִי אֵלּוּ מִתְפַּלְלִין עֲלֵיהֶן. שְׁאִין לָךְ צָרָה יִתְרָה מְזוֹ, שֶׁהַבְּתִים נוֹפְלִין, וְנִמְצְאוּ בְּתִיהֶן קִבְרֵיהֶן. וּבְאַרְץ יִשְׂרָאֵל אֵין מִתְפַּלְלִין עַל רַב הַגָּשְׁמִים, מִפְּנֵי שֶׁהִיא אֶרֶץ הָרִים, וּבְתִיהֶם בְּנוֹיִים בְּאֲבָנִים, וְרַב הַגָּשְׁמִים טוֹבָה לָהֶן, וְאֵין מִתְעַנִּין לְהַעֲבִיר הַטּוֹבָה.

(31) שנצמח מהם צרה לצבור.

טז. תבואה שצמחה, ונמנע המטר, והתחילו צמחין ליבש - הרי אלו מתענין וזועקין עד שיירדו גשמים, או עד שייבשו³² הצמחים. וכן אם הגיע זמן הפסח או קרוב לו בארץ ישראל, שהוא זמן פריחת האילנות שם, ולא ירדו גשמים - הרי אלו מתענין וזועקין עד שיירדו גשמים הראויין לאילנות, או עד שיעבר זמנם.

(32) שמאז לא יועילו עוד הגשמים, והיא תפילת שוא.

יז. וכן אם הגיע זמן חג הסוכות ולא ירדו גשמים הרבה כדאי למלאת מהם הבורות השיחין והמערות³³ - הרי אלו מתענין עד שיירד גשם הראוי לבורות. ואם אין להם מים לשותות, מתענים על הגשמים בכל עת שלא יהיה להם מים לשותות, ואפלו בימות החמה.

(33) שאוגרים בהם מים להשקות את הזרעים והבהמות.

יח. פסקו הגשמים, בין גשם לגשם ארבעים יום, בימות הגשמים - הרי זו מפת בצרת³⁴, ומתענים וזועקים עד שיירדו הגשמים, או עד שיעבר זמנם.

(34) מכה המביאה לידי בצורת, שכבר השרישו הזרעים, ומתקלקלים מפני חוסר גשמים.

פרק שלישי

(1) נתבאר בו חלוקי תעניות הגשמים, והזמן הקבוע לצבור וליחידים להתענות, ופרטי הדברים האסורין בזמן העצירה ומניעת הגשמים.

א. הרי שלא ירדו להם גשמים כל עקר מתחלת ימות הגשמים: אם הגיע י"ז במרחשון² ולא ירדו גשמים, מתחילין תלמידי חכמים בלבד להתענות שני וחמישי ושני; וכל התלמידים ראויין לכה⁴.

(2) תענית ו, א: "איזוהי רביעה (עונת גשמים) ראשונה? הבכירה (ראשית עונת גשמים) בשלשה במרחשון, בינונית בשבעה בו, אפילה (גשם מאוחר) בשבעה עשר בו". משנה, שם י, א: "הגיע שבעה עשר במרחשון ולא ירדו גשמים, התחילו היחידים (תלמידי חכמים המיוחדים במעשיהם - הרא"ש) מתענין ג' תעניות". (4) שם י, ב: "תנו רבנן: אל יאמר אדם תלמיד אני, איני ראוי להיות יחיד

(16) הזיקו ולא המיתו. שאם המיתו, מתענים עליהם כמו על חיתו טרף. (17) כעין דבורים העוקצים ומזיקים.

י. על הארבה ועל החסיל, אפלו לא נראה מהן אלא כנה אחד בכל ארץ ישראל, מתענין ומתריעין עליהן¹⁸. ועל הגובאי¹⁹ - בכל שהוא. אבל על ההגב²⁰ אין מתענין עליו ולא מתריעין, אלא זועקין בלבד.

(18) שהארבה מתפשט במהירות רבה, וכל ארץ ישראל נחשבת לנדון זה לאיזור אחד. (19) מין ארבה המסכן את התבואות. (20) מין ארבה שאינו מסכן את התבואות.

יא. על השדפון ועל הירקון - משניתחיל בתבואה. ואפלו לא התחיל אלא ממקום קטן כמלוא פי תנור²¹, גוזרין עליו תענית ומתריעין.

(21) שאפשר לאפות ממנה לחם הממלא פי תנור.

יב. על המפלת כיצד? הרי שרבתה בעיר מפלת כתלים²² בריאים, שאינן עומדים בצד הנהר - הרי זו צרה, ומתענין ומתריעין עליה. וכן על הרעש²³ ועל הרוחות²⁴, שהן מפילין את הבגין והורגין, מתענין ומתריעין עליהן.

(22) לא ביאר רבינו ריבוי זה כמה הוא. והריטב"א כתב ששיעורו שלוש בתיים. (23) היא רעידת אדמה. (24) סערות.

יג. על החללים כיצד? הרי שיירד חלי אחד לאנשים הרבה באותה העיר, כגון אספריה²⁵ או תרחור²⁶ וכיוצא בהן, והיו מתים באותו החלי - הרי זו צרת צביר, וגוזרין לה תענית ומתריעין. וכן חפוף לח²⁷, הרי הוא פשחין פורח; ואם פשט פרב הצביר, מתענין ומתריעין עליו. אבל חפוף יבש, צועקים עליו בלבד.

(25) מחלת גרון מסוכנת. (26) מחלת חום מסוכנת. (27) קשה לרפא.

יד. על המזונות כיצד? הרי שהוזלו דברים של סחורה שרב חיי אנשי אותה העיר מהן²⁸, כגון פלי פשתן בכלל וזין ושמן בארץ ישראל, ונתמעט המשא והמתן עד שיצטרף התגר למכר שונה עשרה בשש²⁹ ואחר כך ימצא לוקח - הרי זו צרת צביר, ומתריעין³⁰ עליה וזועקין עליה בשפת.

(28) שמתפרנסים מהמסחר בהם. (29) אין הכוונה שהצרה היא בהזולת המצרף, אלא שהם זקוקים למכור בהפסד כזה, דבר שקנה בעשרה - למכור בשישה, ומערער את יסודות הפרנסה. (30) מבקשים רחמים בתפילה, אבל לא מתריעים בחוצרה.

טו. על המטר כיצד? הרי שרבו עליהן גשמים עד

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אין מתענים; שאין הגשמים בזמן הזה אלא סימן קללה⁵⁴, הואיל ולא ירדו כל עקר מתחלת השנה⁵⁵.

(48) משנה, שם יב, ב. וגמרא שם י, א. (49) 'ירושלמי' שם פ"א ה"ח, וראה להלן בסמוך. (50) תענית יד, ב. (51) משנה, שם י, א. (52) שם י, א. [והשמיט "חנוכה" שהרי כבר עבר זמנה. וצ"ע בשו"ע או"ח סי' תקעב ס"ז]. (53) והוא שלשים יום אחרי תקופת ניסן ('פני משה'). (54) שנאמר (שמואל א' יב, יז): "הלא קציר חטים היום, אקרא אל ה' ויתן קולות ומטר, ודעו וראו כי רעתכם רבה אשר עשיתם בעיני ה'...". (55) 'ירושלמי' שם: "הדא דתימר בשלא ירדו להן גשמים מכבר, אבל אם ירדו להן גשמים מכבר, סימן ברכה ה'".

י. במה דברים אמורים? בארץ ישראל וכל הדומה לה. אבל מקומות שעונת הגשמים שלהן קדם י"ז במרחשון או אחר זמן זה - כשיגיע זמנם ולא ירדו גשמים, יחידים מתענים שני וחמישי ושני. ומפסיקין בראשי חדשים ובחנכה ובפורים. ושוהין אחרי כן כמו שבכה⁵⁶ ימים. אם לא ירדו גשמים, בית דין גוזרין על הצבור שלש עשרה תעניות על הסדר שאמרנו⁵⁷.

(56) הכסף-משנה הגיה: "ששה ימים", שכן הוא החשבון בארץ ישראל מיום גמר התעניות הראשונות של היחידים ביום כה חשון עד ב' כסלו. (57) תענית יד, ב. "אמר רבי יהודה: אימת? בזמן שהשנים כתיקונן וישראל שרוין על אדמתן, אבל בזמן הזה הכל לפי השנים הכל לפי המקומות הכל לפי הזמן".

יא. כל תעניות שגזרין הצבור בחוצה לארץ, אוכלים בהם בלילה, ודיניהם כדין שאר התעניות; שאין גזרין על הצבור תענית כגון צום כפור⁵⁸ אלא בארץ ישראל בלבד⁵⁹ ובגלל המטר⁶⁰, ובאותן עשר תעניות, שהן שלש אמצעיות ושבע אחרונות.

(58) להפסיק מבעוד יום, לאסור בחמשה עינויים, ולהבטל ממלאכה. (59) בתענית יא, ב: "אין תענית ציבור בבבל אלא תשעה באב בלבד", לפי שאין נשיא בחוץ לארץ (רמב"ן). ואין סמוכין בחוץ לארץ (הרשב"א), ואין בכוחם לגזור תענית ציבור. (60) אבל התעניות שגזרו על שאר הצרות (כמבואר בריש הל' תעניות) כגון: בצורת ודבר וארבה וכיוצא בהן, אין להן חומרות אלו.

פרק רביעי

(1) נכתב בו הסדר שעושין במקצת תעניות, מתעניות הגשמים, מענין התפילה, ותוספת הברכות וטכסיס זה בזמננו, וכיצד היה נוהג בהר הבית, בזמן שהיה בית המקדש קיים. ונסתיים הפרק בביאור כמה גשמים ירדו ולא יצטרכו להתענות.

א. בכל יום ויום משבע תעניות האחרונות של מטר²

מטיין³⁴ לעת ערב ופותחין את התניות³⁵, אבל בחמישי פותחין כל היום מפני כבוד השבת. ואם יש לחנות שני פתחים, פותח אחד ונוצל אחד³⁶. ואם יש לחנות אצטבה³⁷, פותח כדרפו בחמישי ואינו חושש³⁸.

(30) בשופר. משנה, שם יב, ב. (31) משנה, שם טו, א. (32) המבוארות להלן בפ"ד ה"ז. (33) משנה, שם יב, ב. כלומר החנויות המוכרות דברים אחרים, לא צרכי אכילה ושתיה ('בית יוסף' סי' תקעה). וראה להלן הערה לד. (34) פותחין מקצת הדלת. (35) לקנות מזון לערב. אבל חנויות אחרות אין פותחים כלל ('בית יוסף' שם). (36) תענית יד, ב. והיינו ביום חמישי ('בית יוסף' שם). (37) בכת"י: "אצטבה לפנייה". ואצטבת היא ספסלים ולוחות, שעליהם מונחות הסחורות לדוגמא. (38) כיון שאין החנות פתוחה ישר לרשות הרבים, שהרי האצטבה לפנייה (רש"י בתענית שם).

ח. עברו אלו ולא נענו³⁹ - ממעטין במשא ומתן, ובכנין של שמחה⁴⁰, כגון ציור וכיו"ד⁴¹, ובנטיעה של שמחה, כגון מיני הדם ומיני אהלים. וממעטין בארוסין⁴² ונשואין⁴³, אלא אם כן לא קים מצות פריה ורביה⁴⁴. וכל מי שקים מצות פריה ורביה, אסור לו לשמש מטתו בשני רעבון⁴⁵. וממעטין בשאלת שלום בין אדם לחברו⁴⁶. ותלמידי חכמים לא ישאלו שלום, אלא פנופין וכמנדין למקום. ועם הארץ שנתן להם שלום, מתזירין לו בשפה רפה וכבד ראש⁴⁷.

(39) לא ירדו גשמים. (40) משנה, שם יב, ב. ובגמרא שם יד, ב. (41) קישוט הקירות על ידי צורות. (42) לקדש אשה (במשנה, שם). (43) לכנוס אשה על-ידי חופה (שם). (44) שאין לו עדיין בן ובת (ראה בפט"ו מהל' אישות ה"ד). ודין זה אינו מפורש, אבל הוא נלמד ממה שבסמוך, שחסוכי בנים משמשים מיטותיהם בשני רעבון. (45) תענית יא, א. שנאמר (בראשית מא, נ): "וליוסף יולד שני בנים בטרם תבא שנת הרעב", כדי שישתתף בצער הציבור ולא יענג את עצמו. אבל לחסוכי בנים אין איסור (שם). (46) משנה, שם יב, ב. (47) שלא יבוא לידי איבה (תענית יד:).

ט. תלמידי חכמים חוזרין לבדם ומתענים שני וחמישי ושני⁴⁸ עד שיצא ניסן של תקופה⁴⁹, אבל לא הצבור; שאין גזרין על הצבור בשביל גשמים שלא ירדו יותר משלש עשרה תעניות אלו⁵⁰. וכשמתענין היחידים עד שיצא ניסן, מתרין לאכל בלילה, ומתירין בעשית מלאכה ובחריצה ובסיכה ותשמיש המטה ונעילת הסנדל, כשאין כל התעניות⁵¹. ומפסיקין לראשי חדשים ופורים⁵². יצא ניסן של תקופה, והוא כשהגיע השמש לתחלת מזל שור⁵³,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מִתְפַּלְלִין עַל סֵדֶר זֶה³: מוֹצֵיאִין אֶת הַתְּכֵה⁴ לְרִחוּבָה שֶׁל עִיר⁵, וְכָל הָעָם מִתְקַבְּצִים וּמִתְפַּסְּסִים בְּשִׁקִּים⁶. וְנוֹתְנִין אַפֶּר מִקְלָה⁷ עַל גְּבִי הַתְּכֵה⁸ וְעַל גְּבִי סֵפֶר תּוֹרָה⁹, כְּדִי לְהַגְדִּיל אֶת הַבְּכִיָּה וּלְהַכְנִיעַ לָפָם. וְאַחֲד מִן הָעָם נוֹטֵל מִן הָאֶפֶר וְנוֹתֵן בְּרֹאשׁ הַנְּשִׂא וּבְרֹאשׁ אֶב בֵּית דִּין¹⁰ בְּמָקוֹם הַנִּחַת תְּפִלִּין¹¹, כְּדִי שֶׁיִּכְלְמוּ וַיִּשְׁוּבוּ. וְכָל אֶחָד וְאֶחָד נוֹטֵל וְנוֹתֵן בְּרֹאשׁוֹ.

(2) דוקא של מטר, אבל בתעניות על שאר צרות – אין עושים כסדר הזה (לחם-משנה). (3) כל הסדר, במשנה תענית טו, א (4) שבה ספר תורה. (5) אנו יוצאים לרחובה של עיר, לומר: צעקנו בצנעא ולא נענינו – נבזה את עצמנו בפרהסיא (תענית טז). ומוציאים ספר-תורה לרחוב, לומר: כלי צנוע היה לנו ונתבזה בעווננו (שם). (6) לומר: הרי אנו חשובים כבהמה (שם). (7) אפר משריפה. (8) כן הוא במשנה (שם, טו). והטעם הוא משום "עמו אנכי בצרה" ו"בכל צרתם לו צר" (שם טז). (9) כן הוא שם טז, א לפי נוסחת כ"י מניכן: "ונותנין אפר מקלה על ספר-תורה", וכן הוא בתרגום שני לאסתר (ד, א) – וראה ב'כסף משנה'. (10) ש"אינו דומה מתבייש מעצמו למתבייש מאחרים" (תענית טו:). (11) לשים אפר תחת פאר (הם התפילין).

ה. וְשָׁלַיִךְ צָבוּר³⁰ מִתְחִיל³¹ וּמִתְפַּלֵּל עַד בִּרְכַּת "גּוֹאֵל יִשְׂרָאֵל". וְאוֹמֵר זְכוּרֹת וְשׁוֹפְרוֹת³² מֵעֵין הַצָּרָה. וְאוֹמֵר: אֵל ה' בְּצָרָתָה לִי קָרָאתִי וַיַּעֲנֵנִי. אֲשֶׁא עֵינֵי אֶל הַהָרִים וְגו'. מִמַּעַמְקִים קָרָאתִיךָ ה'. תְּפִלָּה לְעֵנִי כִי יַעֲטֹף וְגו'.

ב. וְאַחֲרֵיכֶן¹² מַעֲמִידִין בִּיגִינָה זֶקֶן חָכָם, וְהֵן יוֹשְׁבֵין. לֹא הָיָה שָׁם¹³ זֶקֶן חָכָם, מַעֲמִידִין חָכָם. לֹא הָיָה שָׁם לֹא זֶקֶן וְלֹא חָכָם, מַעֲמִידִין אָדָם שֶׁל צוּרָה¹⁴. וְאוֹמֵר לַפְּנִיָּה דְּבָרֵי כְבוֹשִׁין¹⁵: אֲחִינוּ, לֹא שָׁק וְלֹא תַעֲנִית גּוֹרְמִין, אֲלֵא תְּשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים. שֶׁכֵּן מַצִּינוּ בְּנִינָה. שְׁלֹא נֹאמֵר בְּאֲנָשֵׁי נִינָה: וַיֵּרָא הָאֱלֹהִים אֶת שָׁקָם וְאֶת תַּעֲנִיתָם, אֲלֵא: וַיֵּרָא הָאֱלֹהִים אֶת מַעֲשֵׂיהֶם. וּבִקְפָּלָה¹⁶ הוּא אוֹמֵר: קִרְעוּ לְבַבְכֶּם וְאֵל בְּגִדֵיכֶם. וּמוֹסִיף בְּעֵנִינֹת אֵלּוּ כְּפִי כַּח, עַד שֶׁיִּכְנָיעַ לָפָם וַיִּשְׁוּבוּ תְּשׁוּבָה גְּמוּרָה.

ז. וּמִתְחִיל לְהוֹסִיף שֵׁשׁ בְּרָכוֹת³³ שֶׁהוּא מוֹסִיף זֶה אַחֲרֵי זֶה. וּמִתְחַנֵּן בְּכָל אַחַת מֵהֶן בְּדְּבָרֵי תַחֲנוּנִים וּפְסוּקִים מִדְּבָרֵי קִבְּלָה וּמִכְתָּבֵי הַקֶּדֶשׁ, כְּפִי שֶׁהוּא רְגִיל. וְחוֹתֵם בְּכָל אַחַת מֵהֶן בְּחַתִּימוֹת אֵלּוּ:

ב. וְאַחֲרֵיכֶן¹² מַעֲמִידִין בִּיגִינָה זֶקֶן חָכָם, וְהֵן יוֹשְׁבֵין. לֹא הָיָה שָׁם¹³ זֶקֶן חָכָם, מַעֲמִידִין חָכָם. לֹא הָיָה שָׁם לֹא זֶקֶן וְלֹא חָכָם, מַעֲמִידִין אָדָם שֶׁל צוּרָה¹⁴. וְאוֹמֵר לַפְּנִיָּה דְּבָרֵי כְבוֹשִׁין¹⁵: אֲחִינוּ, לֹא שָׁק וְלֹא תַעֲנִית גּוֹרְמִין, אֲלֵא תְּשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים. שֶׁכֵּן מַצִּינוּ בְּנִינָה. שְׁלֹא נֹאמֵר בְּאֲנָשֵׁי נִינָה: וַיֵּרָא הָאֱלֹהִים אֶת שָׁקָם וְאֶת תַּעֲנִיתָם, אֲלֵא: וַיֵּרָא הָאֱלֹהִים אֶת מַעֲשֵׂיהֶם. וּבִקְפָּלָה¹⁶ הוּא אוֹמֵר: קִרְעוּ לְבַבְכֶּם וְאֵל בְּגִדֵיכֶם. וּמוֹסִיף בְּעֵנִינֹת אֵלּוּ כְּפִי כַּח, עַד שֶׁיִּכְנָיעַ לָפָם וַיִּשְׁוּבוּ תְּשׁוּבָה גְּמוּרָה.

(30) כל הסדר, במשנה שם. (31) תפילת שמונה-עשרה. (32) כמו בראש השנה (משנה שם, כתנא קמא).

ו. וְאוֹמֵר דְּבָרֵי תַחֲנוּנִים כְּפִי כַּח. וְאוֹמֵר: רָאָה נָא בְּעֵינֵינוּ וּרְיִבָּה רִיבֵנוּ וּמַהֵר לְגַאֲלָנוּ. וּמִתְחַנֵּן. וְאוֹמֵר בְּסוֹף תַּחֲנוּנָיו: מִי שֶׁעָנָה אֶת אֲבִרָהָם אֲבִינוּ בְּהַר הַמּוֹרִיָּה, הוּא יַעֲנֵה אֶתְכֶם וַיִּשְׁמַע קוֹל צַעֲקַתְכֶם בַּיּוֹם הַזֶּה. בְּרוּךְ אַתָּה ה' גּוֹאֵל יִשְׂרָאֵל.

(12) משנה, שם טו, א. (13) שם טז, א בברייתא. (14) "בעל קומה, כדי שישמעו דבריו" (רש"י). והרא"ש פירש ת"ח שראוי למנות אותו פרנס על הציבור. (15) דברי תוכחה חזקים וקשים הכובשים את הלב ומעוררים לתשובה. (16) שקיבלנו בציווי מפי הנביאים בניגוד לפסוק הקודם, ביונה, שאינו אלא סיפור דברים ולא ציווי (רש"י במשנה, שם).

ז. וּמִתְחִיל לְהוֹסִיף שֵׁשׁ בְּרָכוֹת³³ שֶׁהוּא מוֹסִיף זֶה אַחֲרֵי זֶה. וּמִתְחַנֵּן בְּכָל אַחַת מֵהֶן בְּדְּבָרֵי תַחֲנוּנִים וּפְסוּקִים מִדְּבָרֵי קִבְּלָה וּמִכְתָּבֵי הַקֶּדֶשׁ, כְּפִי שֶׁהוּא רְגִיל. וְחוֹתֵם בְּכָל אַחַת מֵהֶן בְּחַתִּימוֹת אֵלּוּ:

ג. וְאַחֲרֵיכֶן שְׁמוֹרָה זֶה דְּבָרֵי כְבוֹשִׁין, עוֹמְדִין בְּתְּפִלָּה¹⁷. וּמַעֲמִידִין שְׁלִיחַ צָבוּר הָרָאוּי לְהַתְפַּלֵּל בְּתַעֲנִיּוֹת אֵלּוּ. וְאֵם הָיָה אוֹתוֹ שְׁמוֹרָה דְּבָרֵי הַכְּבוֹשִׁין רָאוּי לְהַתְפַּלֵּל - מִתְפַּלֵּל¹⁸, וְאֵם לֹא - מוֹרִידִין אַחֲרָיו.

(33) מיוחדות לתפילת תענית.

ח. בְּרֹאשׁוֹנָה הוּא חוֹתֵם: מִי שֶׁעָנָה אֶת מִשְׁה וְאֲבוֹתֵינוּ עַל יָם סוּף, הוּא יַעֲנֵה אֶתְכֶם וַיִּשְׁמַע קוֹל צַעֲקַתְכֶם בַּיּוֹם הַזֶּה. בְּרוּךְ אַתָּה ה' זֹכֵר הַנְּשָׁכָחוֹת³⁴.

(17) משנה, שם. (18) שמכיון שהוא גדול הציבור בחכמה ובמעשים טובים, ראוי לו להתפלל.

(34) לפי שהיו ישראל בשעבוד מצרים כנשכחים ומיואשים, והקב"ה זכר אותם וגאלם.

ט. בְּשִׁנְיָה הוּא חוֹתֵם: מִי שֶׁעָנָה אֶת יְהוֹשֻׁעַ בְּגִלְגָל, הוּא יַעֲנֵה אֶתְכֶם וַיִּשְׁמַע קוֹל צַעֲקַתְכֶם בַּיּוֹם הַזֶּה. בְּרוּךְ אַתָּה ה' שׁוֹמֵעַ תְּרוּעָה³⁵.

ד. וְאֵי זֶה הוּא הָרָאוּי לְהַתְפַּלֵּל בְּתַעֲנִיּוֹת אֵלּוּ? אִישׁ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שבמדינה ענו אמן ולא תקעו, ובמקדש ענו ברוך שם כבוד מלכותו, ותקעו, ועי' 'מגיד משנה'.

(35) שיהושע נענה ביריחו על-ידי השופרות, שעל-ידם נפלה חומת יריחו.

טז. וכן בברכה השנייה לזו, שהיא ראשונה מן השש שמוסף, חותם בה: ברוך ה' אלהים אלהי ישראל מן העולם ועד העולם, ברוך אתה ה' זוכר הנשפחות. והן ענין: ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד. וחזן הפנסת אומר להן: הריעו, בני אהרן, הריעו. וחזר שליח צבור ואומר: מי שענה את משה ואבותינו על ים סוף, הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכם ביום הזה. ואחר כך מריעין ותוקעין ומריעין.

י. בשלישית הוא חותם: מי שענה את שמואל במצפה, הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכם ביום הזה. ברוך אתה ה' שומע צעקה³⁶.

(36) לפי שבשמואל כתוב: "ויזעק שמואל אל ה'" (שמואל-א ז, ט).

יא. ברכיעית הוא חותם: מי שענה את אליהו בהר הפרמל, הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכם ביום הזה. ברוך אתה ה' שומע תפלה³⁷.

(37) לפי שאלהו התפלל לה: "עניי ה' עניי" (מלכים-א יח, לז).

יב. בחמישית הוא חותם: מי שענה את יונה במעי הדגה, הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכם ביום הזה. ברוך אתה ה' העונה בעת צרה³⁸.

(38) לפי שיונה התפלל: "קראתי מצרה לי" (יונה ב, ג).

יג. בששית הוא חותם: מי שענה את דוד ושלמה בנו בירושלים, הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכם ביום הזה. ברוך אתה ה' המרחם על הארץ³⁹. וכל העם ענין אמן אחר כל ברכה וברכה, בדרך שעונין אחר כל ברכות.

(39) ששניהם התפללו על הארץ ('תוספות' תענית טז: ד"ה ברוך). [נראה ברכות מח:].

יד. בשביעית אומר: רפאנו ה' ונרפא וכו'. וגומר התפלה על הסדר, ותוקעין בחצוצרות. ובסדר הזה עושין בכל מקום.

(40) כלומר, בהמשך התפילה הרגילה של שמונה-עשרה.

טו. כשהיו מתפללין על הסדר הזה בירושלים, היו מתפנסין להר הבית כנגד שער המזרח⁴¹ ומתפללין בסדר הזה. וכשמגיע שליח צבור לומר "מי שענה את אברהם", אומר: ברוך אתה ה' אלהינו אלהי ישראל מן העולם ועד העולם⁴², ברוך אתה ה' גואל ישראל. והן ענין אחריו: ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד. וחזן הפנסת⁴³ אומר לתוקעים: תקעו, בני אהרן, תקעו. וחזר המתפלל ואומר: מי שענה את אברהם בהר המורי, הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכם ביום הזה. ואחר כך תוקעין הפהנים ומריעין ותוקעין⁴⁴.

(41) משנה, תענית טו, ב. (42) לפי שכל חותמי ברכות שבמקדש אמרו בנוסח זה, כמבואר במשנה ברכות סג, א. (43) שמש הממונה על בית הכנסת. (44) לפי זה, ישנם שני חילוקים בין התפילות במקדש לבין התפילות במדינה,

יז. וכן על כל ברכה וברכה. באחת אומר: תקעו, ובאחת אומר: הריעו. עד שיגמר כל שבע הברכות. ונמצאו הפהנים: פעם תוקעין ומריעין ותוקעין, ופעם מריעין ותוקעין ומריעין שבע פעמים. ואין עושים הסדר זה אלא בהר הבית בלבד. וכשהן תוקעין ומריעין שם, תוקעין בחצוצרות ובשופר באחת, כמו שאמרנו⁴⁵.

(45) למעלה פ"א ה"ד.

יח. שבע תעניות האלו - כל מקום שגוזרין אותם שם - אחר שמתפללין, יוצאין כל העם לבית הקברות ובוכין ומתחננים שם. כלומר: הרי אתם מתים פאלו אם לא תשובו מדרךכם⁴⁶. ובכל תענית מתעניות הצרות שגוזרין על הצבור, מתפללין תפלת נעילה⁴⁷ בכל מקום.

(46) תענית טז, א. (47) משנה, שם כו, א.

יט. ירדו להם גשמים - עד מתי יהיו יורדין ויפסקו הצבור מן התענית? משירדו בעמק הארץ התרבה⁴⁸ טפח. ובבינונית - טפחים. ובעבודה, עד שירדו בעמק שלשה טפחים⁴⁹.

(48) שאינה מעובדת. (49) תענית כה, ב. כחכמים החולקים על רבי מאיר.

~ יום חמישי י' תמוז ~

פרק חמישי

(1) נתבאר בו עניני הארבעה צומות, שהם מדברי קבלה, וממנהג, כמבואר שם. והיה רוב הביאור בענין צום תשעה באב, לפי שהוא חמור מן השאר, בהרבה דברים. ונמשך לזה ביאור מה שאסור לעשותו בזמן הזה מפני חורבן הבית. והרואה ירושלים ובית המקדש וערי יהודה, מה הוא חייב לעשות מפני אבלות. ונסתים זה הפרק האחרון בביאור שהצומות האלו עתידין להיות ימי ששון ושמחה בימות המשיח.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בית ה' ואת בית המלך ואת כל בתי ירושלים", וכתוב: "ובחודש החמישי בעשור לחודש... בא נבזרודן רב טבחים... וישרוף את בית ה'..." הא כיצד? בשבעה באב נכנסו גויים להיכל ואכלו וקלקלו בו, ובתשעה סמוך לחשיכה הציתו בו את האור והיה דולק והולך כל היום כולו. (11) "מגלגלין זכות ליום זכאי וחוב ליום חייב". (12) בן כוזיבא המלך. (13) "תני רבי שמעון בן יוחי, עקיבא רבי היה דורש: "דרך כוכב מיעקב" - דרך כוזבא רבי עקיבא, רבי עקיבא כד הוה חמי בר כוזבא הוה אמר: דין הוא מלכא משיחא". (14) וקבלה בדינו כי זה היה בתשעה באב. (15) אף זו קבלה ביד חכמים.

ד. וארבעה ימי הצומות האלו, הרי הן מפרשין בקבלה: צום הרביעי וצום החמישי וגו'. צום הרביעי - זה שבועה עשר בתמוז, שהוא בחדש הרביעי¹⁶; וצום החמישי - זה תשעה באב, שהוא בחדש החמישי; וצום השביעי - זה שלשה בתשרי, שהוא בחדש השביעי; וצום העשירי - זה עשרה בטבת, שהוא בחדש העשירי.

(16) שניסן הוא ראש השנה לחדשים, שנאמר "החודש הזה לכם ראש חדשים, ראשון הוא לכם לחדשי השנה".

ה. ונהגו כל ישראל בזמנים אלו להתענות¹⁷, ובשלשה עשר באדר¹⁸, זכר לתענית שהתענו בימי המן, שנאמר: דברי הצמות וזעקתם. ואם חל שלשה עשר באדר להיות בשבת, מקדימין¹⁹ ומתעניין בחמישי²⁰, שהוא אחד עשר. אבל אחד מארבעה ימי הצומות שחל להיות בשבת, דוחין אותו לאחר השבת²¹. חל להיות בערב שבת²², מתעניין בערב שבת. ובכל הצומות האלו אין מתריעין ולא מתפללין בהן תפלת נעילה, אבל קורין בתורה שחרית ומנחה ב"יחל משה". ובכלן אוכלים ושותין פלילה²³, חוץ מתשעה באב²⁴.

(17) "קרי להו צום (צום הרביעי...) וקרי להו ששון ושמחה (יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה)? - אמר רב פפא הכי קאמר, בזמן שיש שלום יהיו לששון ולשמחה, יש גזרת המלכות צום, אין גזרת המלכות ואין שלום רצו מתענים רצו אין מתענים", ובא הרמב"ם לקבוע שבזמן הזה, שאין שלום ואין גזרת המלכות, נהגו כל ישראל להתענות, וכבר קבלו עליהם את הצומות לחובה. (18) בשאלות דרב אחאי גאון (פקודי): "בין כרכים בין כפרים בין עיירות כולן מתעניין בשלושה עשר באדר, דאמר רבי שמואל בר יצחק שלושה עשר זמן קהילה לכל הוא, שנאמר: נקהלו ועמוד על נפשם בשלושה עשר בו מאי קהילה? יום תענית". (19) ולמדו זאת מהמשנה במגילה ה. "באלו אמרו מקדימין ולא מאחרין", שכשם שמקדימים מקרא מגילה - מקדימים את צום י"ג אדר, שאינו לפרענות אלא זכר לנס. (20) שבערב שבת אין להתענות מפני כבוד השבת. (21) כי בערב שבת אין להתענות מפני כבוד השבת. (22) עשרה

א. יש שם ימים שכל ישראל מתענים בהם מפני הצרות שארעו בהן, כדי לעורר הלבבות לפתח דרכי התשובה. ויהיה זה זכרון למעשינו הרעים, ומעשה אבותינו שהיה כמעשינו עתה, עד שאגרם להם ולנו אותן הצרות. שפזכרון דברים אלו נשוב להיטיב. שנאמר: והתודו את עונם ואת עון אבתם וגו'.

ב. ואלי הן: יום שלישי בתשרי, שבו נהרג גדליה בן אחיקם, ונכתב גזלת ישראל הנשארת, וסבב להתם גלותן². ועשירי בטבת, שבו סמך מלך בבל נבוכדנאצר הרשע על ירושלים, והביאה במצור ובמצוק. ושבועה עשר בתמוז חמשה דברים ארעו בו: נשתברו הלוחות³, ובטל התמיד מבית ראשון⁴, והבקעה ירושלים בחרבן שני⁵, ושרף אפוסטמוס הרשע⁶ את התורה⁷, והעמיד צלם בהיכל.

(2) שמינוהו לראש לאחר החורבן על הפליטה הנשארה, ועל ידי שנהרג, גלו כולם. וכתב רבנו ירוחם: "אמרו כי בראש השנה נהרג ונדחה תעניתו ליום חול". (3) בששה בסיוון ניתנו עשרת הדברות, בשבעה בסיוון בהשכמה עלה משה לקבל שאר התורה ושהה שם ארבעים יום, נמצאו כלים בשבעה עשר בתמוז וכשירד ראה שעשו ישראל את העגל וישבר את הלוחות לעיניהם. (4) כשצר נבוכדנאצר על ירושלים. וקבלה בדינו כי זה התחיל ב"ז בתמוז. (5) כי בבית הראשון כתוב "בעשתי עשרה שנה לצדיקהו בתשעה לחודש הובקעה העיר". כן הוא לפי התלמוד הבבלי בתענית כח: אבל הירושלמי סובר כי "קלקול חשבונות יש כאן", מרוב צרות של החורבן נשכח מישאל התאריך, שבו הובקעה העיר ונרשם בטעות לתשעה בתמוז, אבל לאמיתו של דבר היה גם בבית ראשון בשבעה עשר בתמוז. (6) שר יוני בימי חורבן בית שני. (7) וקבלה בדינו כי זה היה ב"ז בתמוז.

ג. ותשעה באב חמשה דברים ארעו בו: נגזר על ישראל במדבר שלא יכנסו לארץ⁸. וחרב הבית⁹ בראשונה¹⁰ ובשניה¹¹. ונלכדה עיר גדולה, וניתר שמה. והיו בה אלפים ורובבות מישאל. והיה להם מלך גדול¹², ודמו כל ישראל וגדולי החכמים שהוא מלך המשיח¹³, ונפל ביד הרומיים, ונהרגו כלם, והיתה צרה גדולה כמו חרבן בית המקדש¹⁴. ובו פיוס¹⁵ המוכן לפרענות חרש טורן וסרופוס הרשע את ההיכל ואת סביביו, לקיים מה שנאמר: ציון שדה תחרש.

(8) בפרשת מרגלים נאמר: "ויבכו העם כלילה ההוא" - ו"אמר רבה אמר רבי יוחנן, אותו לילה ליל תשעה באב היה, אמר להם הקדוש ברוך הוא, אתם בכיתם בכייה של חנים, ואני קובע לכם בכייה לדורות". (9) בית המקדש. (10) שכתוב: "ובחודש החמישי בשבעה לחודש... בא נבזרודן רב טבחים עבד מלך בבל ירושלים, וישרוף את

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לחכמים לעשות, או קרוב מזה. ומימינו לא אכלנו ערב תשעה באב תבשיל, אפילו של עדשים, אלא אם כן היה בשבת.

(36) "ישב ברד וידום".

י. עברות ומניקות מתענות ומשלימות בתשעה באב³⁷. ואסור ברחיצה, בין בחמין בין בצונן, ואפילו להושיט אצבעו במים. ואסור בסיכה של תענוג³⁸, ובנעילת הסנדל, ובתשמיש המטה - כיום הפפורים. ומקום שנהגו לעשות בו מלאכה - עושין, ומקום שנהגו שלא לעשות - אין עושין. ובכל מקום תלמידי חכמים בטלין. ואמרו חכמים, שהעושה בו מלאכה אינו רואה סימן ברכה לעולם.

(37) אבל בשלושת הצומות האחרים אין מתענות. שחולה אף על פי שאין בו סכנה אינו מתענה אפילו בתשעה באב. (38) אבל להעביר הזוהמא מותר.

יא. תלמידי חכמים אין נותנין זה לזה שלום בתשעה באב, אלא יושבים דוים³⁹ ונאנחים פאבלים. ואם נתן להם עם הארץ שלום, מחזירים לו בשפה רפה וכבד ראש⁴⁰. ואסור לקרות בתשעה באב בתורה או בנביאים או בכתובים, ובמשנה ובהלכות ובגמרא ובהגדות⁴¹. ואינו קורא אלא באיוב ובקינות ובדברים הרעים שביקמיהו. ותינוקות של בית רבן בטלין בראש⁴². ומקצת החכמים נוהגין שלא להניח בו תפלין של ראש⁴³.

(39) עצבים מכאב וצער על החורבן. (40) משום דרכי שלום. (41) שנאמר: "פקודי ה' ישרים משמחי לב". (42) שההתקדמות בלימוד גורמת להם שמחה. (43) שנקראים פאר, ובחורבן כתוב: "השליך משמים ארץ תפארת ישראל". וסוברים חכמים אלו, שדין תשעה באב כדין אכל ביום ראשון, שאסור בתפלין.

יב. משחרב בית המקדש, תקנו חכמים שהיו באותו הדור, שאין בונין לעולם בנין מסיד ומכיר⁴⁴ בבנין המלכים; אלא טח ביתו⁴⁵ בטיט וסד בסיד ומשיר מקום אמה על אמה כנגד הפתח⁴⁶ בלא סיד. והלוקח חצר מסיידת ומכירתה, הרי זו בחזקתה⁴⁷, ואין מחיבים אותו לקלף הכתלים.

(44) ציורים נאים על הקיר. (45) יש אומרים כי בית הכנסת ובית המדרש אינם בכלל זה. (46) שיראוהו בכניסה לבית. (47) שעשה זאת אינו יהודי.

יג. וכן התקינו, שהעורף שלחן לעשות סעדה לאורחים, מחסר ממנו מעט⁴⁸, ומניח מקום פנוי בלא קערה מן הקערות הראויות לתת שם.

בטבת, כי שאר הצומות אינן חלים ביום שישי לפי קביעות החדשים שלנו. (23) ליל יום התענית. (24) שכיון שעל פי הדין אין חיוב להתענות בהם, שהרי אין שלום ואין גזירה, אלא שכך נהגו, לא נהגו ביתר הצומות, חוץ מתשעה באב, אלא כתענית יחידים.

ו. משיכנס אב ממעטין בשמחה. ושבת²⁵ שחל תשעה באב להיות בתוכה, אסור לספור²⁶ ולכבס²⁷ וללבוש כלי מגהץ²⁸, אפילו כלי פשתן²⁹, עד שיעבר התענית. ואפילו לכבס ולהניח לאחר התענית אסור. וכבר נהגו ישראל שלא לאכל בשר בשבת זו, ולא יפנסו למרחץ, עד שיעבר התענית. ויש מקומות שנהגו לבטל השחיטה מראש החדש עד התענית.

(25) שבוע. (26) להסתפר. (27) בגדים. (28) בגד מגוהץ. אבל ללבוש בגד מכובס, שאינו מגוהץ, שכבסוהו לפני שבת זו - מותר. (29) אף על פי שאין הגיהוץ ניכר בו כל כך.

ז. תשעה באב לילו פיומו לכל דבר. ואין אוכלין אלא מבוער יום. ובין השמשות שלו אסור, כיום הפפורים. ולא יאכל בשר ולא ישתה יין בסעדה המפסיק בה³⁰; אבל שותה הוא יין מגתו שיש לו שלשה ימים או פחות³¹, ואוכל בשר מליח שיש לו שלשה ימים או יתר³². ולא יאכל שני תבשילין.

(30) שמיום שחרב בית המקדש ובטלו הקרבנות והנסכים, היינו צריכים להיזר מבשר ויין בכל ימות השנה, אלא שאין לגזור על הציבור דבר שאינו יכול לעמוד בו ולכן החמירו לפחות, בסעודה המפסקת. (31) שאינו כשר לכתחילה לנסכים. (32) כגמרא אמרו: "כל זמן שהוא כשלמים", כלומר לאחר שעברו עליו יום ולילה ויום, ששוב אין בו שמחה.

ח. כמה דברים אמורים³³ שאכל ערב תשעה באב אחר חצות. אבל אם סעד קדם חצות, אף על פי שהוא מפסיק בה, אוכל כל מה שירצה. וערב תשעה באב שחל להיות בשבת - אוכל ושותה כל צרכו, ומעלה על שלחנו אפילו פסעדת שלמה³⁴. וכן תשעה באב עצמו שחל להיות בשבת, אינו מחסר פלוס³⁵.

(33) שלא יאכל בסעודה שני תבשילין. (34) "שהיה אוכל הוא ושריו כור סולת" (רש"י שם). (35) ונדרחה הצום ליום ראשון.

ט. זו היא מדת כל העם, שאינן יכולין לסבל יותר מדאי; אבל חסידים הראשונים, כף היתה מדתן: ערב תשעה באב היו מביאין לו לאדם לבדו³⁶ פת חרבה במלח, ושותה במים, ויושב בין תנור וכירים, ואוכלה, ושותה עליה קיתון של מים בדאגה ובשממון ובכיה, כמי שמתו משל לפנוי. פזה ראוי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(57) ולא על ידי כלי. (58) שעושה הקרע בצד שמאלו כנגד ליבו. וסובר רבינו, שקריעות אלו דינן כקריעה על אב ואם, כשם שהשוו אותן בגמרא לעניין איחוי הקריעה. והראב"ד חולק על זה. (59) תפירה מיושרת שמחברת את הקרעים כבראשונה. (60) תפירות שאינן מיושרות שהיכר הקרע נשאר.

יח. הִיָּה הוֹלֵךְ וְכָא לִירוּשָׁלַיִם, הוֹלֵךְ וְכָא, תוֹף שְׁלִשִׁים יוֹם - אֵינוֹ קוֹרֵעַ קָרַע אַחֵר; וְאֵם לְאַחֵר שְׁלִשִׁים יוֹם - חוֹזֵר וְקוֹרֵעַ.⁶¹

(61) וכן הדין בערי יהודה ומקום המקדש.

יט. כָּל הַצּוּמוֹת הָאֵלּוּ עֲתִידִים לִפְטֹל לִימּוֹת הַמַּשִּׁיחַ. וְלֹא עוֹד, אֲלֵא שֶׁהֵם עֲתִידִים לְהִיּוֹת יוֹם טוֹב וְיָמֵי שְׁשׁוֹן וְשִׁמְחָה. שְׁנָאֲמַר: כֹּה אָמַר ה' צְבָאוֹת, צוּם הַרְבִּיעִי וְצוּם הַחֲמִישִׁי וְצוּם הַשְּׁבִיעִי וְצוּם הָעֲשִׂירִי יִהְיֶה לְבֵית יְהוּדָה לְשִׁשְׁשׁוֹן וְלִשְׁמִיחָה וּלְמַעֲדִים טוֹבִים, וְהָאֲמַת וְהַשְּׁלוֹם אֶהְיֶה.⁶²

(62) "אותם ימים עתידים להיות ימים טובים לישראל, שנאמר כה אמר ה' צום הרביעי וגו', וכל המתאבלים עליה בעולם הזה, שמחים הם עימה לעולם הבא, שנאמר שמחו את ירושלים וגילו בה כל אוהביה וגו'".

סליק הלכות תעניות

הלכות מגלה וחנכה

יג. בְּכֻלָּלָן שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֶׂה מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים,¹ וְאֵינָן מִן הַמִּנְיָן.²

ובאור שְׁתֵּי מִצְוֹת אֵלּוּ בְּפָרְקִים אֵלּוּ:

פָּרֶק ראשון³

(1) נכתבאר בו המחוייבים בקריאה, וזמן קריאת המגילה, וחילופו לפי חילוף המקומות.

א. קְרִיאַת הַמַּגִּלָּה בְּזִמְנָהּ מִצְוֹת עֲשֶׂה מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים. וְהַדְּבָרִים יָדוּעִים שֶׁהִיא תִּקְנַת הַנְּבִיאִים.⁴ וְהַכֹּל חֻקִּים בְּקִרְיָאָתָהּ.⁵ אֲנָשִׁים וְנָשִׁים,⁶ וְגִרִּים וְעֲבָדִים מְשֻׁחָרְרִים.⁷ וּמִחֻנְכִּין אֶת הַקְּטָנִים לְקִרְיָאָתָהּ.⁸ וְאֶפְלוּ כְּתָנִים בְּעֹבְדֻתָן מִבְּטָלִין עֲבֹדֻתָן וְכֵאֵין לְשִׁמְעַ מִקְרָא מְגִלָּה.⁹ וְכֵן מִבְּטָלִים תִּלְמוּד תוֹרָה לְשִׁמְעַ מִקְרָא מְגִלָּה;¹⁰ קָל וְחֶמֶר לְשִׁאֵר מִצְוֹת שֶׁל תוֹרָה,¹¹ שֶׁפֶלֶן נִדְחִין מִפְּנֵי מִקְרָא מְגִלָּה. וְאֵין לָהּ דָּבָר שֶׁנִּדְחָה מִקְרָא מְגִלָּה מִפְּנֵי, חוּץ מִמַּת מִצְוָה¹² שֶׁאֵין לוֹ קוֹבְרִין; שֶׁהַפּוֹגֵעַ בּוֹ - קוֹבְרוֹ תִּחְלָה וְאַחֵר כֶּף קוֹרָא.¹³

(2) חכמים הראשונים נקראו סופרים (קידושין ל.). (3) אינן נכללות במנין תרי"ג מצוות. ולא כדעת 'בעל הלכות גדולות', שמצוות קריאת מגילה וחנוכה הן בכלל תרי"ג

וְכִשְׁהָאִשָּׁה עוֹשֶׂה תְּכַשִּׁיטִי הַכֶּסֶף וְהַזָּהָב, מְשִׁירַת מִין מִמִּינֵי הַתְּכַשִּׁיט שְׁנוֹהֶגֶת בָּהֶן, כְּדִי שֶׁלֹּא יִהְיֶה תְּכַשִּׁיט שָׁלֵם. וְכִשְׁהִחָתָן נוֹשֵׂא אִשָּׁה, לֹחֶק⁴⁹ אָפֶר מִקְלָה וְנוֹתֵן בְּרָאשׁוֹ מְקוֹם הַנְּחִת הַתְּפִלִּין. וְכָל אֵלּוּ הַדְּבָרִים - כְּדִי לְזַכֵּר יְרוּשָׁלַיִם, שְׁנָאֲמַר: אִם אֲשַׁכְּחֶךָ יְרוּשָׁלַיִם, תִּשְׁכַּח יְמִינִי. תִּדְבֹק לְשׁוֹנִי לְחִפִּי אִם לֹא אֲזַכְּרֶכִּי, אִם לֹא אֲעֲלֶה אֶת יְרוּשָׁלַיִם עַל רֹאשׁ שִׁמְחָתִי.

(48) אבל לסעודת שבת ויום טוב אינו צריך לחסר תבשיל. (49) החתן בעצמו, כמו שעושים כל העם בעת תענית צבור, שהרי נאמר "על ראש שמחתו".

יד. וְכֵן גָּזְרוּ שֶׁלֹּא לִנְגֹן בְּכָלִי שִׁיר. וְכָל מִינֵי זִמְרָה וְכָל מְשֻׁמֵּיעֵי קוֹל שֶׁל שִׁיר אֲסוּר לְשִׁמְחַת בָּהֶן וְאֲסוּר לְשִׁמְעוֹן, מִפְּנֵי הַחֲרָבָן. וְאֶפְלוּ שִׁירָה בְּפֶה עַל הַיַּיִן אֲסוּרָה, שְׁנָאֲמַר: בְּשִׁיר לֹא יִשְׁתֵּי יַיִן. וְכִבֵּר נִהְגוּ כָּל יִשְׂרָאֵל לומר דְּבָרֵי תְּשַׁבְּחוֹת אוֹ שִׁיר שֶׁל הוֹדָאוֹת לֹאֵל וּכְבוֹדָא בָּהֶן⁵⁰ עַל הַיַּיִן.

(50) כגון: בבית חתן וכלה.

טו. וְאַחֵר כֶּף⁵¹ גָּזְרוּ עַל עֲטֻרוֹת חֲתָנִים, שֶׁלֹּא לְהַנִּיחָם כָּלָל. וְשֶׁלֹּא נִיחַ הַחֲתָן בְּרָאשׁוֹ שׁוּם כָּלִיל, שְׁנָאֲמַר: הֵסֵר הַמַּצְנֶפֶת וְהָרֵם הָעֲטֻרָה. וְכֵן גָּזְרוּ⁵² עַל עֲטֻרוֹת כִּלּוֹת⁵³, אִם הָיָה שֶׁל כֶּסֶף אוֹ זָהָב, אֲבָל שֶׁל גָּדִיל מִתָּר לִכְלָה.

(51) בפולמוס (= חיל מלחמה) של אספסיינוס, שצר על ירושלים בעת החורבן. (52) בפולמוס של טיטוס, שנחרב הבית על ידו והצרה הייתה יותר גדולה. (53) דווקא בחתנים וכלות גזרו אבל אחרים מותרים.

טז. מִי שֶׁרָאָה עָרֵי יְהוּדָה בְּחֻרְבָנָם⁵⁴, אָמַר: עָרֵי קְדֻשָּׁה הָיוּ מִדְּבָר, וְקוֹרֵעַ. רָאָה יְרוּשָׁלַיִם בְּחֻרְבָנָהּ, אָמַר: יְרוּשָׁלַיִם מִדְּבָר וְגו'.⁵⁵ בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּחֻרְבָּנוֹ, אָמַר: בֵּית קְדֻשָּׁנוֹ וְתַפְאָרְתָּנוֹ וְגו', וְקוֹרֵעַ. וּמִהֵיכָן חֵיב לְקַרֵּעַ? מִן הַצּוּפִים.⁵⁶ וְכִשְׁיָגִיעַ לְמִקְדָּשׁ, קוֹרֵעַ קָרַע אַחֵר. וְאֵם פָּגַע בְּמִקְדָּשׁ תִּחְלָה, כְּשִׁיבֹא מִדֶּרֶךְ הַמִּדְּבָר - קוֹרֵעַ עַל הַמִּקְדָּשׁ, וּמוֹסִיף עַל יְרוּשָׁלַיִם.

(54) וכתבו הבית יוסף והב"ח ש"חורבן" היינו, שיד גויים עודנה שלטת עליהן. (55) בנוסח אחר נוסף כאן: "וקורע". ואף על פי שכבר קרע על ערי יהודה, חזר וקורע על ירושלים עיר הקודש. (56) מקום מסביב לירושלים שאפשר לראות משם את מקום המקדש.

יז. כָּל הַקְּרָעִים הָאֵלּוּ כָּלָם קוֹרֵעַ בִּידָיו⁵⁷ מַעֲמַד. וְקוֹרֵעַ כָּל כְּסוֹת שֶׁעָלָיו, עַד שֶׁיִּגְלֶה אֶת לְבוֹשׁוֹ.⁵⁸ וְאֵינוֹ מֵאַחֲרָה⁵⁹ קָרָעִים אֵלּוּ לְעוֹלָם. אֲבָל רִשְׁאֵי הוּא לְשַׁלֵּל, לְמַלְלוֹ, לְלַקֵּט וּלְתַפְּרֹן בְּמִין סִלְמוֹת⁶⁰.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שֶׁלשׁ בְּרָכוֹת²⁰. וְאֵלּוּ הֵן: בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מִלֶּךְ
הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִקְרָא מִגִּלָּה.
בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מִלֶּךְ הָעוֹלָם שֶׁעָשָׂה נִסִּים
לְאַבְרָהָם בְּיָמָיו הָהֵם וּבְזִמְנָן הַזֶּה. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ
אֱלֹהֵינוּ מִלֶּךְ הָעוֹלָם שֶׁהִחְיֵנוּ וְקִיָּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לְזִמְנָן
הַזֶּה. וּבָיִתָּה אֵינוֹ חוֹזֵר וּמְבָרֵךְ "שֶׁהִחְיֵנוּ"²¹. וּמְקוֹם
שֶׁהִגִּיעָנוּ לְבִרְךְ אַחֲרֶיהָ, מְבָרֵךְ²²: בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ
מִלֶּךְ הָעוֹלָם, הָאֵל הָרַב אֶת רִיבֵנוּ, וְהִדָּן אֶת דִּינֵנוּ,
וְהַנּוֹקֵם אֶת נַקְמָתֵנוּ, וְהַנִּפְרָע לָנוּ מִצָּרֵינוּ, וְהַמְשַׁלֵּם
גְּמוּלָה לְכָל אוֹיְבֵינוּ נִפְשָׁנוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַנִּפְרָע²³
לְיִשְׂרָאֵל מִכָּל צָרֵיהֶם, הָאֵל הַמוֹשִׁיעַ.

(17) משנה, מגילה יט, א. כרבי מאיר. (18) מגילה ד, א:
"אמר רבי יהושע בן לוי, חייב אדם לקרות את המגילה
בלילה ולשנותה ביום, שנאמר (תהלים כב, ג) אלקי אקרא
יומם ולא תענה, ולילה ולא דומיה לי" (מזמור זה נאמר על
אסתר – רש"י). (19) משנה, מגילה כ, ב: "זה הכלל, דבר
שמצותו ביום – כשר כל היום, ודבר שמצותו בלילה –
כשר כל הלילה". (20) משנה, שם כא, א. וגמרא כא, ב:
"מאי מברך? רב ששת מקטרויא אקלע לקמיה דרב אשי,
וברך: "מנ"ח" (= על מקרא מגילה, שעשה נסים ושהחיינו,
רש"י). (21) שכבר בירך בלילה. ויש אומרים, שצריך
לברך שהחיינו גם ביום, שעיקר מצות הקריאה היא ביום,
שנאמר (אסתר ט, כח): "והימים האלה נזכרים ונעשים"
(ראה במגיד-משנה). (22) משנה, מגילה כא, א. ונוסח
הברכה שם כא: (23) בכת"י הגירסא: "האל הנפרע", כדי
להזכיר שלש פעמים "האל" בברכה זו, כי שלש פעמים נפל
עמלק בידי ישראל: בימי יהושע, שאול ומרדכי (מ'מעשה
רוקח).

ד. אֵיזֶהוּ זִמְנָן קְרִיאָתָהּ?²⁴ זְמַנִּים הֶרְבֵּה תִּקְנוּ לָהּ
חֻבּוֹתָיו¹⁴. וְהוּא, שֶׁיִּשְׁמַע מִפִּי מִי שֶׁהוּא חַיֵּב
בְּקִרְיָאתָהּ¹⁵. לְפִיכָּךְ אִם הָיָה הַקּוּרָא קָטָן¹⁶ אוֹ שׁוֹטָה,
הַשּׁוֹמֵעַ מִמֶּנּוּ לֹא יֵצֵא.

(24) מגילה ב, א. (25) אנשי כנסת הגדולה (מגילה, שם).
(26) משנה, שם. ודלא כרבי יהושע בן קרח, שאמר (שם
ב:) מימי אחשוורוש. (27) כן נראה ממה שאמרו (מגילה
ה, ב): "רב אסי קרי מגילה בהוצל בארביסר ובחמיסר"
משום ספק מוקף חומה. והרי הוצל בחו"ל היא (כתובות
קיא. ולא גרסינן שם "הוצל דבנימין") – ר"ן למגילה פ"א
(דפוס ווילנא ב ע"א). וכן מפורש ב"ירושלמי" בתחילת פ"א
דמגילה "וחרב הכרז... בחו"ל" (כן גרס הרמב"ן) קורין (=)
בחמשה עשר" (לקוטות הרמב"ן ור"ן שם). (28) מגילה
ג, ב. (29) משנה, שם ב, א. (30) מגילה ב, ב.

המצוות, מאחר שאנו מברכים עליה: "אשר קדשנו
במצותיו וצונו", וכבר ביאר רבינו את הענין הזה היטב
ב'ספר המצוות' (שורש הראשון), שמאחר שאמרו (מכות
כג.): "דרש רבי שמלאי, שש מאות ושלש עשרה מצות
נאמרו למשה בסיני" (וכן היא גרסת רבינו שם ב'ספר
המצוות'), לא יתכן לכלול בהן מצוות שנתחדשו אחר כך,
אף-על-פי שהן בכלל "לא תסור" (שבת כג.). (4) במגילה
יד, א: "תנו רבנן, ארבעים ושמונה נביאים ושבע נביאות,
עמדו להם לישראל, ולא פחתו ולא הותירו על מה שכתוב
בתורה, חוץ ממקרא מגילה". וכן אמרו (שם ב.): "מכדי
כולהו אנשי כנסת הגדולה תקנינהו" (הלא כל ימי מקרא
מגילה בפורים תקנום אנשי כנה"ג) ובהם היו כמה נביאים
(מגילה יז:). (5) ערכין ב, ב. (6) מגילה ד, א: "אמר רבי
יהושע בן לוי, נשים חייבות במקרא מגילה, שאף הן היו
באותו הנס" – "שעל-ידי אסתר נגאלו" (לשון רב האי,
אוצה"ג לפסחים קח. עמוד 151) וראה להלן. (7) אבל
עבדים שאינם משוחררים, שפטורים ממצוות-עשה שהזמן
גרמן כמו בנשים, פטורים ממקרא מגילה. ודוקא נשים
חייבות, שעל-ידן נעשה הנס, כנ"ל. ועי' לחם-משנה. [וראה
להלן פ"ג מהל' חנוכה ה"א הערה ב]. (8) "ירושלמי"
מגילה פ"ב ה"ה: "רבי יהושע בן לוי, מכנש בנוי ובני
ביתיה וקרי לה קומיהון". (9) מגילה ג, א. (10) "כהנים
בעבודתן לויים בדוכנם וישראל במעמדם, כולן מבטלין
עבודתן ובאין לשמוע מקרא מגילה, מכאן שמכו של בית
רבי שמבטלין תלמוד תורה ובאין לשמוע מקרא מגילה"
(מגילה שם). (11) שתלמוד תורה שקול כנגד כל המצוות,
שהרי שנינו (פאה פ"א מ"א): "ותלמוד תורה כנגד כולם".
(12) מת עזוב ואין מי שיטפל בו, שמצוה עליו לקברו.
(13) מגילה ג, ב.

ב. אֶחָד הַקּוּרָא וְאֶחָד הַשּׁוֹמֵעַ מִן הַקּוּרָא יֵצֵא יָדִי
חֻבּוֹתָיו¹⁴. וְהוּא, שֶׁיִּשְׁמַע מִפִּי מִי שֶׁהוּא חַיֵּב
בְּקִרְיָאתָהּ¹⁵. לְפִיכָּךְ אִם הָיָה הַקּוּרָא קָטָן¹⁶ אוֹ שׁוֹטָה,
הַשּׁוֹמֵעַ מִמֶּנּוּ לֹא יֵצֵא.

(14) שהשומע כעונה. (15) משנה, שם יט, ב. (16) בקצת
נוסחאות (וכן בגירסת הכסף-משנה) כתוב: "אם היה הקורא
חרש או קטן או שוטה", אבל ב'מעשה רוקח' מביא
נוסחאות של כת"י משנת קי"א וקס"ב, ושם לא נזכר
"חרש". וכן נכון, שהרי חרש גמור אינו שומע ואינו מדבר.
ובחרש שמדבר ואינו שומע, אמרו (מגילה שם): "מאן תנא,
חרש דיעבד נמי לא? (שאינו מוציא) רבי יוסי היא, דתנן
הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו – יצא, רבי יוסי אומר
– לא יצא", ומכיון שפסק רבינו בפ"ב מהל' קריאת שמע
ה"ח, שהקורא את שמע ולא השמיע לאזנו יצא, על כרחנו
שבטל דין חרש במקרא מגילה. וכן הוא ב"ירושלמי" (מגילה
פ"ב ה"ה): "אין כאן חרש, שגרת לשון היא במשנה"
(כסף-משנה).

ג. מִצְוָה לְקָרֹת אֶת בִּלְהָ¹⁷. וּמִצְוָה לְקָרֹתָהּ בְּלִילָה
וּבַיּוֹם¹⁸. וְכָל הַלִּילָה פֶּשֶׁר לְקִרְיַת הַלִּילָה, וְכָל הַיּוֹם
פֶּשֶׁר לְקִרְיַת הַיּוֹם¹⁹. וּמְבָרֵךְ קֹדֶם קְרִיאָתָהּ בְּלִילָה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

קלקלתו, וגורם שדינו יהיה כמו עיר, כמבואר להלן. (38) "ירושלמי" מגילה פ"א ה"ד. שהרי מגילה שלא בזמנה אין קורין אותה אלא בעשרה, כמבואר בהלכה הקודמת ('מעשה רוקח').

ט. במה דברים אמורים שמקדימין וקוראין ביום הכניסה? בזמן שיש להם לישראל מלכות; אבל בזמן הזה אין קוראין אותה אלא בזמנה, שהוא יום ארבעה עשר ויום חמשה עשר³⁹: בני הכפרים ובני עירות קוראין בארבעה עשר, ובני כפרים קוראין בחמשה עשר.

(39) [מגילה ב, א: "אמר רבי יהודה, אימתי? בזמן שהשנים כתיקונן וישראל שרוין על אדמתן, אבל בזמן הזה הואיל ומסתכנין (כגירסת הרי"ף) בה, אין קורין אותה אלא בזמנה", שדווקא באותה העת שהיו ישראל מעמידים דתיהם (= עומדים ברשות עצמם) ואין באים לידי סכנה, היו קוראים אותה ב"א ב"ב ב"ג, אבל בזמן הזה שמסתכנים ישראל בדתיהם - אין קוראים אותה אלא בזמנה (רי"ף). וכן כוונת רבינו שתלה הדבר במלכות].

י. בן עיר⁴⁰ שהלך לכפר⁴¹, או בן כפר שהלך לעיר, אם היה דעתו לחזור למקומו בזמן קריאה⁴², ונתעכב ולא חזר - קורא במקומו; ואם לא היה בדעתו לחזור אלא לאחר זמן הקריאה - קורא עם אנשי המקום שהוא שם⁴³. וכבר⁴⁴ וכל הסמוך לו⁴⁵ וכל הנראה עמו⁴⁶, אם אין ביניהם יתר על אלפים אמה⁴⁷, הרי זה ככפר וקוראין בחמשה עשר.

(40) שזמן קריאתו ב"ד. (41) שזמן קריאתו בט"ו. (42) של אותו המקום שאליו הלך (מגיד-משנה וכסף-משנה). (43) מגילה יט, א. במשנה ובגמרא. (44) שם ג, ב. (45) אף-על-פי שאינו נראה עמו, כגון שהוא בעמק. (46) אף-על-פי שאינו סמוך לו, כגון שהוא בהר. (47) פשטות הלשון מורה שזה מוסב גם על סמוך וגם על נראה, ואם כן מה תועלת בנראה עמו? - הבדל רב יש ביניהם: "סמוך", נמדד במידת ההליכה. ואילו "נראה", נמדד בקו אווירי, שאע"פ שבהליכה יש יותר מאלפים אמה, כיון שבקו האוויר אין יותר מאלפים אמה - הרי הוא ככרך (כסף-משנה).

יא. עיר⁴⁸ שהיא ספק ואין ידוע אם היתה מקפת חומה בימות יהושע בן נון או אחר בן הקפה, קוראין בשני הימים, שהן ארבעה עשר וחמשה עשר, ובליילהם. ובכרכין על קריאתה בארבעה עשר בלבד, הואיל והיא זמן קריאתה לרב העולם⁴⁹.

(48) מגילה ה, ב. (49) כן הביא הר"ן בשם הגאונים (משנה-למלך).

יב. קראו את המגלה באדר ראשון, ואחר כך עברו בית דין את השנה - חוזרים וקוראים אותה באדר השני בזמנה⁵⁰.

ה. שושן הפירה, אף על פי שלא היתה מקפת חומה בימי יהושע בן נון, קוראין בחמשה עשר, שבה היה הנס, שנאמר: ונזח בחמשה עשר בו. ולמה תלו הדבר בימי יהושע? כדי לחלק כבוד לארץ ישראל, שהיתה חרבה באותו הזמן. כדי שיהיו קוראין בבני שושן, ויחשבו כאלו הן כרכין המקפין חומה, אף על פי שהן עתה חרבין, הואיל והיו מקפין בימי יהושע קורין בחמשה עשר, ויהיה זכרון לארץ ישראל בנס זה³¹.

(31) "ירושלמי" מגילה פ"א ה"א.

ו. בני הכפרים, שאינם מתקבצים בבתי כנסיות אלא בשני ובחמישי, תקנו להם שיהיו מקדימין וקוראים ביום הכניסה³². כיצד? אם חל יום ארבעה עשר להיות בשני או בחמישי, קוראין בו ביום. ואם חל ביום אחר חוץ משני וחמישי, מקדימין וקוראין בשני או בחמישי הסמוך לארבעה עשר.

(32) משנה, מגילה ב, א: "חכמים הקילו על הכפרים להיות מקדימים ליום הכניסה, מפני שמספקין מים ומזון לאחיהם שבכרכים" (שם ד:).

ז. כיצד? חל ארבעה עשר להיות באחד בשבת - מקדימין וקוראין בחמישי, שהוא יום אחד עשר. חל להיות בשלישי - קוראין בשני, שהוא יום שלשה עשר. חל להיות ברביעי - קוראין בשני, שהוא יום שנים עשר³³. וכל אלו שמקדימין וקוראין קדם ארבעה עשר, אין קוראין אותה בפחות מעשרה³⁴.

(33) משנה, שם ב, א. "מגילה נקראת ב"א ב"ב ב"ג ב"ד ובט"ו, לא פחות ולא יותר". (34) מגילה ה, א. כרב. שכיון שקוראים אותה שלא בזמנה - צריכה פרסום (רש"י שם).

ח. כפר שמקדימין וקוראין ביום הכניסה, בזמן שאין נכנסין בו בשני ובחמישי אין קוראין אותה אלא בארבעה עשר³⁵. וכל עיר שאין בה עשרה בטלגין קבועין בבית הכנסת לצרכי הצבור - הרי היא ככפר, ומקדימין וקוראין ביום הכניסה³⁶. ואם אין שם עשרה בני אדם - תקנתו לקללתו³⁷, והרי הם כאנשי עיר גדולה ואין קוראין אלא בארבעה עשר³⁸.

(35) משנה, מגילה ה, א: "אמר רבי יהודה, אימתי? מקום שנכנסין בשני ובחמישי, אבל מקום שאין נכנסין לא בשני ולא בחמישי - אין קורין אותה אלא בזמנה", שכיון שאין נכנסים בשני וחמישי - אין זאת הקלה בשבילם (רש"י שם ד:). (36) משנה, שם. (37) דבר זה עצמו, שנראה בעינינו כתקנה וכקולא למקום זה, שיוכלו לקרוא ביום הכניסה, שהרי אין שם בני אדם וצריך להיות ככפר, היא גופה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הסדר⁵. קָרָא וְשָׁהָה מְעַט וַחֲזַר וְקָרָא - אָף עַל פִּי שְׁשָׁה פְּדִי לְגִמְרָא אֶת כָּלָה⁷, הוֹאִיל וְקָרָא עַל הַסֵּדֶר - יִצְאָא⁸.

(5 שם. (6 משנה, שם יז, א: "קראה סירוגין - יצא". (7 ששה כל-כך עד שהיה יכול לגמור בינתיים כל המגילה מראש עד סופה. (8) כן פסק בקריאת שמע (פ"ב מהל' ק"ש הי"ב) ובהלל (פ"ג מהל' חנוכה ה"ט), ורק בתפילה פסק (פ"ד מהל' תפילה הי"ג) שחזר לראש התפילה.

ג. הקורא את המגלה על פה, לא יצא ידי חובתו⁹. הלועז¹⁰ ששמע את המגלה הפתובה בלשון הקדש ובכתב הקדש - אף על פי שאינו יודע מה הן אותיות, יצא ידי חובתו¹¹. וכן אם היתה כתובה יונית ושומעה - יצא, אף על פי שאינו מכיר¹². ואפלו היתה השומע עברי¹³.

(9 משנה, שם. (10) המדבר בשפה זרה, ואינו מבין לשון הקודש. (11) משנה, שם. ובגמרא (יח.): "אטו אנן האחשתרנים בני הרמכים, מי ידעינן? אלא מצות קריאה ופרסומי ניסא, הכא נמי מצות קריאה ופרסומי ניסא". (12) מגילה יח, א. שגם בספרי-תורה התיירו לכתוב יונית (משנה מגילה ח:), ודרשו מהכתוב (בראשית ט, כז) "יפת אלקים ליפת וישכון באהלי שם" - "דבריו של יפת יון שהוא מבני יפת) יהיו באהלי שם" (מגילה ט:). וכן פסק רבינו בפ"א מהל' תפילין הלכה יט, עיי"ש. (13) [הכתב העברי הוא כתב ליבונאה (סנהדרין כא:). אבל הלשון (=השפה) היא לשון הקודש. וכן נראה בויקרא רבה (פרשה לב) שאמרו שם: "לא שינו את לשונם, להלן כתיב - לאברהם העברי - אלקי העברים, וכתוב כי פי המדבר אליכם בלשון הקודש"].

ד. היתה כתובה תרגום או בלשון אחרת מלשונות הגוים - לא יצא ידי חובתו בקריאתה אלא המפיר אותו הלשון בלבד¹⁴. והוא, שתהיה פתובה בכתב אותו הלשון. אכל אם היה כתובה בכתב עברי וקראה ארמית לארמי - לא יצא; שגמץ זה קורא על פה¹⁵, וכיון שלא יצא ידי חובתו הקורא - לא יצא השומע ממנו.

(14) משנה, מגילה יז, א. (15) מגילה יח, א.

ה. הקורא את המגלה בלא פונה - לא יצא. כיצד? היה פתובה¹⁶ או דורשה¹⁷ או מגיהה, אם פון את לבו לצאת בקריאה זו - יצא, ואם לא פון לבו - לא יצא¹⁸. קרא והוא מתנמנם¹⁹, הוֹאִיל וְלֹא נִרְדַּם בְּשָׁנָה - יִצְאָא²⁰.

(16) שקורא פסוק במגילה שלימה שהוא מעתיק ממנה וכותבה. (17) שקורא פסוק במגילה שלימה ודורשה. (18) משנה, שם יז, א. (19) "דקרי ליה ועני, ולא ידע לאהדורי סברא, וכי אדכרי ליה - מדכר" (שקוראים אותו

(50) משנה, מגילה ו, ב. כי מקרא מגילה ומצות פורים נקבעו לאדר השני, כדי לסמוך גאולה לגאולה, גאולת פורים לגאולת מצרים בפסח (שם בגמרא).

יג. אין קוראין את המגלה בשבת⁵¹. גזרה שפא יטל אותה בידו וילך אצל מי שהוא פקי לקרותה, ויעבירה ארבע אמות ברשות הרבים. שהכל חייבים בקריאתה, ואין הכל בקיאים בקריאתה⁵². לפיכך אם חל זמן קריאתה בשבת, מקדימין וקוראין אותה קדם השבת⁵³. ושואלין ודורשין בהלכות פורים באותה שבת, פדי להזכיר שהוא פורים⁵⁴.

(51) משנה, מגילה ב, א. לפי קביעות החדשים שלנו, אי אפשר לחול בשבת אלא פורים של מוקפין. (52) מגילה ד, ב. (53) משנה, מגילה ב, א. ושם ה, א: "באלו אמרו מקדימין ולא מאחרין - מאי טעמא? אמר רבי אבא אמר שמואל: אמר קרא (אסתר ט, כז) ולא יעבור" (כלומר: ולא יאחר). (54) מגילה ד, א.

יד. כיצד⁵⁵ יום ארבעה עשר שחל להיות בשבת⁵⁶ - בני עירות⁵⁷ מקדימין וקוראין בערב שבת, ובני פרקים קוראים בזמנם באחד בשבת. חל יום חמשה עשר להיות בשבת - בני פרקים מקדימין וקוראין בערב שבת, שהוא יום ארבעה עשר; ובני עירות קוראין בו ביום, שהוא זמנם; ונמצאו הכל קוראין בארבעה עשר.

(55) משנה, שם ב, א. (56) בזמן שקידשו את החודש על-פי הראייה, וראה למעלה הערה נ. (57) בכת"י הגירסא: "ובני עירות ובני הכפרים". לפי שבזמן הזה אין הכפרים קוראים ביום הכניסה (למעלה ה"ט).

פרק שני

(1) נתבארו בו איכות המגילה, והכשרה ופסולה, והאסור מן העיני והאבל בימים אלו, והמחוייב לעשות בהם מהשמחה, ומשלוח מנות, ומתנות לאבינוים. ונסתיים הפרק בבאור שמגילה זו תתקיים לעד וזכרה לא יסוף מזרענו.

א. הקורא את המגלה למפרע - לא יצא². קרא ושכח פסוק אחד, וקרא פסוק שני לו, וחזר וקרא פסוק ששכח, וחזר וקרא פסוק שלישי - לא יצא, מפני שקרא פסוק אחד למפרע³. אלא כיצד עושה? מתחיל מפסוק שני ששכח וקורא על הסדר⁴.

(2) משנה, מגילה יז, א. והיינו שקרא הפסוקים האחרונים ואחר-כך הפסוקים הראשונים. והוא-הדין אם קרא הפרקים האחרונים לפני שקרא הראשונים (וראה בפ"ב מהל' ק"ש הי"א). (3) "ירושלמי" מגילה פ"ב ה"ב. (4) מגילה יח, ב.

ב. מצא צבור שקראו חציה, לא יאמר: אקרא חציה האחרון עם הצבור ואחזר ואקרא חציה ראשון, שזה קורא למפרע; אלא קורא מתחלה ועד סוף על

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

קורין בכתובים בפחות מעשרה, וכיוון שקוראים ביחד - ניכר הדבר שאין זו קריאה בתורה נביאים וכתובים אלא במגילה, ויש כאן פרסום הנס, ועי' ב'טורי אבן' שם].

ט. אין כותבין³¹ המגלה אלא בדיו על הגויל³² או על הקלף³³, כספר תורה³⁴. ואם כתבה במי עפצא ונקנתום³⁵ - כשרה. כתבה בשאר מיני צבעונין - פסולה³⁶. וצריכה שרטוט פתורה עצמה³⁷. ואין העור שלה צריך לעבד לשמה³⁸. היתה פתובה על הנזיר או על עור שאינו מעבד³⁹, או שכתבה עפ"ם או אפיקורוס - פסולה⁴⁰.

(31) משנה, מגילה יז, א. (32) "לוקחין עור בהמה או חיה, ומעבירין השער ממנו תחילה, ואחר-כך מולחין אותו במלח, ואחר-כך מעבדין אותו בקמח, ואחר-כך בעפצא וכיוצא בו מדברים שמכווצים את העור ומחזיקין אותו, זהו הנקרא גויל" (רבינו בפ"א מהל' תפילין ה"ו). (33) עור שחילקו אותו בעביו לשנים ועיבדו אותו, החלק שממול השער נקרא קלף (שם ה"ז). (34) כמו שכתב רבינו שם ה"ח וה"ט, שספר-תורה נכתב גם על גויל וגם על קלף. (35) חומצת הנחושת. ונלמד מדין כתיבת ספר-תורה (שם פ"א ה"ד) - 'מגיד משנה'. (36) משנה, מגילה יז, א. שאנו צריכים בה דיו דוקא (מגילה יט). (37) שם טז, ב. (38) [כן כתב רבינו (פ"א מהל' תפילין ה"א) לענין מזוזה שאינה צריכה עיבוד לשמה, והסביר בתשובה שם (בכסף-משנה), שלא שמענו שצריך עיבוד אלא לספר-תורה ולתפילין]. (39) משנה, מגילה יז, א. (40) ראה בפ"א מהל' תפילין ה"ג.

י. היו בה אותיות מטשטשות או מקרעות: אם רשומן נפר, אפלו היו רבה - כשרה; ואם אין רשומן נפר, אם היה רבה שלם - כשרה, ואם לאו - פסולה, והקורא בה לא יצא⁴¹. השמיט בה הסופר אותיות או פסוקים, וקרען הקורא את המגלה על פה - יצא⁴².

(41) מגילה יח, ב. (42) שם.

יא. המגלה צריכה שתהא תפורה פלה עד שיהיו כל עורותיה מגלה אחת. ואינה נתפרת אלא בגידין, כספר תורה. ואם תפרה שלא בגידין - פסולה. ואינו צריך לתפר את כל היריעה בגידין כספר תורה, אלא אפלו תפר בגידין שלש תפירות בקצה היריעה ושלש באמצעה ושלש בקצה השני - כשרה, מפני שנקראת אגרת⁴³.

(43) במגילה יט, א: "אמר רב חלבו אמר רב חמא בר גוריא אמר רב, מגילה נקראת ספר (ונכתב בספר - אסתר ט, לב) ונקראת אגרת (אגרת הפורים - שם כט), ספר - שאם תפרה בחוטי פשתן - פסולה, אגרת - שאם הטיל בה שלשה חוטי גידין - כשרה, אמר רב נחמן - ובלבד שיהיו משולשין".

יב. וצריך הקורא לקרות עשרת בני הקן ו"עשרת"

ועונה, ואינו יודע להשיב בהבנת הלב, וכשמזכירים לו - (נזכר) - מגילה יח: (20) משנה, שם יז, א. ודוקא הקורא שקרה מתנמנם, כיון שרואים אנו שקרא כולה, אבל השומע ששמעה מתנמנם לא יצא, שוודאי לא שמע כראוי ('ירושלמי' פ"ב דמגילה ה"ב).

ו. במה דברים אמורים שהמכון לבו בכתובה יצא? בשנתכונן לצאת בקריאה שקורא בספר שמעתיק ממנו²¹ בשעה שהוא פותח; אבל אם לא²² נתפנן לצאת בקריאה זו שפכת - לא יצא. שאינו יוצא ידי חובתו אלא בקריאתה מספר שפלה פתובה בו בשעת קריאה²³.

(21) שהיתה לפניו מגילה שלימה עשויה כתיקונה (לחם-משנה, ממגילה יח:). (22) [בנוסח אחר, חסירה מילה זו ('מעשה רוקח'), ולפי זה מתפרשים דברי רבינו היטב: שאינו יוצא אלא-אם-כן מכיון לצאת בקריאה שקורא מהספר השלם שלפניו, אבל אם מכיון לצאת בקריאה שקורא בספר שכותב בו עכשיו - לא יצא]. (23) מגילה, שם.

ז. הקורא את המגלה וטעה בקריאתה וקרא קריאה משבששת²⁴ - יצא²⁵, לפי שאין מדקדקין בקריאתה. קרא עומד או יושב - יצא, ואפלו בצבור. אבל לא יקרא בצבור יושב לכתחלה, מפני כבוד הצבור²⁶. קראוה שנים, אפלו עשרה באחד - יצאו הקוראין והשומעים מן הקוראין²⁷. וקורא אותה גדול עם הקטן²⁸ ואפלו בצבור.

(24) רק הקריאה משובשת, אבל הבנת הענין לא שובשה, שאם גם הבנת הענין משובשת - לא יצא ('מעשה רוקח'). (25) 'ירושלמי' שם: "תני: אין מדקדקין בטעויותיה". (26) כן נראה ב'ירושלמי' (שם פ"ד ה"א), אבל ביחיד קורא יושב אפילו לכתחילה, וכן הוא ב'ירושלמי' (שם) על המשנה "הקורא את המגילה": "מה לשעבר, הא בתחילה לא?... כיני מתנייתא מותר לקרותה עומד, מותר לקרותה יושב" (לחם-משנה). (27) משנה, מגילה כא, א. "מאי טעמא? כיון דחביבא, יהבי דעתייהו ושמעי" (גמרא שם כא:). (28) 'ירושלמי' (מגילה פ"ב ה"ה): "מיכן והילך, נהגו הרובים לקרותה בבית הכנסת" (ופירש ב'קרבן העדה' בפירוש השני: נער מתרגמין רביא, מכאן ואילך נהגו הנערים לקרותה בבית הכנסת. 'בני בנימין').

ח. אין קוראין בצבור במגלה הפתובה בין הפתובים. ואם קרא - לא יצא²⁹. אלא אם בן היתה יתרה על שאר היריעות או חסרה, כדי שיהא לה הבר. אבל היחיד קורא בה ואפלו אינה חסרה ולא יתרה, ויוצא בה ידי חובתו³⁰.

(29) מגילה יט, א. שנראה כאילו קורא במקרא, ואין כאן פרסום הנס (רש"י שם). (30) [שכשם שאין קוראים בתורה ואין מפטירים בנביא אלא בעשרה (מגילה כג:)] כן ודאי אין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מותרין בהספד ותענית ומתנות לאביונים" – כלומר מותרים במתנות לאביונים, אע"פ שעיקר מצוותן ב"ד. (57) שם ה, א: "שמחה אינה נוהגת אלא בזמנה". (58) לילה שבו קוראים המגילה (מגיד-משנה). (59) שכתוב "ימי משה ושמחה" (מגילה ז).

טו. כיצד חובת סעודה זו? שיאכל בשר⁶⁰ ויתקן סעודה נאה כפי אשר תמצא ידו. ושוטה יין עד שישתכר⁶¹ וירדם בשכרותו. וכן חייב אדם לשלח שתי מנות בשר או שני מיני תבשיל או שני מיני אכלין לחברו, שנאמר: ומשלוח מנות איש לרעהו - שתי מנות לאיש אחד. וכל המרבה לשלח לרעים - משבח. ואם אין לו - מחליף עם חברו⁶²: זה שולח לזה סעדו, וזה שולח לזה סעדו. כדי לקיים: ומשלוח מנות איש לרעהו.

(60) שהרי נאמר (אסתר שם): "ימי משה ושמחה", ואין שמחה אלא בבשר (פסחים קט.), ולמדו זאת ממה שנאמר (דברים כז, ז): "וזבחת שלמים ואכלת שם, ושמחת" (מגיד-משנה). (61) במגילה ז, ב אמרו: "אמר רבא, חייב איש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי", שעלידי שתיית היין – ישתכר וירדם בשכרותו, ולא ידע. (62) מגילה ז, ב.

טז. וחיוב לחלק לעניים ביום הפורים. אין פוחתין משני עניים. נותן לכל אחד מתנה אחת או מעות⁶³ או מיני תבשיל או מיני אכלין. שנאמר: ומתנות לאביונים - שתי מתנות לשני עניים⁶⁴. ואין מדקדקין במעות פורים, אלא כל הפושט ידו לטל נותנין לו⁶⁵. ואין משנין מעות פורים לצדקה אחרת⁶⁶.

(63) בדפוסים ישנים, אין המילים האלו "או מעות". (64) מגילה ז, א. (65) תוספתא מגילה פ"א, ו'ירושלמי' שם פ"א ה"ד. (66) בבא-מציעא עח, ב. ו'ירושלמי' שם).

יז. מוטב לאדם להרבות במתנות אביונים מלהרבות בסעדו ובשלוח מנות לרעיו. שאין שם⁶⁷ שמחה גדולה ומפארה אלא לשמח לב עניים ויתומים ואלמנות וגרים. שהמשמח לב האמללים האלו דומה לשכינה, שנאמר: להחיות רוח שפלים ולהחיות לב נדפאים.

(67) ביטוי זה שגור בדברי רבינו, וראה בפ"א מהל' יסודי התורה ה"א.

יח. כל ספרי⁶⁸ הנביאים וכל הכתובים⁶⁹ עתידין לבטל לימות המשיח⁷⁰, חוץ ממגילת אסתר⁷¹. והרי היא קנמת פחמשה חמשי תורה⁷² וכהלכות של תורה שבעל פה⁷³, שאינן בטלין לעולם. ואף על פי שכל זכרון הצרות יבטל, שנאמר: כי נשפחו הצרות

בנשימה אחת, כדי להודיע לכל העם שפלים נתלו ונהרגו באחד⁴⁴. ומנהג כל ישראל, שהקורא המגילה קורא ופושט באגרת⁴⁵, להראות הגם; וכשיגמר, חוזר וכורכה⁴⁶ פלה ומברך.

(44) שם, טז, ב. (45) כן כתב רב האי גאון (מגיד-משנה). (46) בכת"י: "ופושטה וכורכה".

יג. שני הימים האלו, שהן ארבעה עשר וחמשה עשר, אסורין בהספד⁴⁷ ותענית⁴⁸ לכל אדם בכל מקום. בין לבני פרבין שהן עושין חמשה עשר בלבד, בין לבני עירות שהן עושין ארבעה עשר בלבד⁴⁹. ושני הימים אסורין בהספד ותענית באדר הראשון ובאדר השני⁵⁰. אנשי כפרים שהקדימו לקראו בשני או בחמישי הסמוך לפורים - מתרים בהספד ותענית ביום קריאתה⁵¹, ואסורין בהספד ותענית בשני הימים האלו⁵², ואף על פי שאין קוראין בהן.

(47) ממה שכתוב במגילה "שמחה", נלמד שאסור בהספד (מגילה ה:). (48) נלמד ממה שכתוב במגילה "ומשתה" (מגילה, שם). (49) מגילה, שם. (50) במגילה ו, ב: "אין בין אדר הראשון לאדר השני אלא קריאת המגילה ומתנות לאביונים". "הא לענין הספד ותענית – זה וזה שוין". (51) משנה, מגילה ה, א. (52) גמרא, שם. ש"שמחה אינה נוהגת (בכפרים) אלא בזמנה".

יד. מצות יום ארבעה עשר לבני כפרים ועירות יום חמשה עשר לבני כפרים להיותן יום שמחה ומשתה, ומשלוח מנות לרעים ומתנות לאביונים⁵³. ומתיר בעשית מלאכה⁵⁴. ואף על פי כן אין ראוי לעשות בו מלאכה. אמרו חכמים: כל העושה מלאכה ביום פורים, אינו רואה סימן ברכה לעולם⁵⁵. בני כפרים, שקדמו וקראו בשני או בחמישי, אם חלקו מעות לאביונים ביום קריאתן - יצאו⁵⁶. אבל השמחה והמשתה אין עושין אותם אלא ביום ארבעה עשר, ואם הקדימו - לא יצאו⁵⁷. וסעדת פורים שעשאה פלילה⁵⁸ - לא יצא ירי חובתו⁵⁹.

(53) שכתוב (אסתר ט, כב) "לעשות אותם ימי משה ושמחה ומשלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים". (54) במגילה ה, ב: "אסור עשיית מלאכה לא קבילו עליהו, דמעיקרא כתיב (שם שם, יט) שמחה ומשתה ויום טוב, ולבסוף כתיב לעשות אותם ימי משה ושמחה, ואילו יום-טוב לא כתיב". (55) במגילה, שם: "רב חזייה לההוא גברא דהוה שדי כתנא בפוריא, ולטייה דלא צמח כתנא". (56) נראה שמצוה לכתחילה לחלק מעות לאביונים ביום י"ד, אלא שאם חילק ביום הקריאה יצא בדיעבד. ויתכן כי זהו פירוש המשנה (מגילה ה) "אע"פ שאמרו מקדימין,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ג. ומפני זה התקינו חכמים שבאותו הדור, שיהיו שמונת ימים האלו, שתחלתן כ"ה בכסלו, ימי שמחה והלל. ומדליקין בהן הנרות בערב על פתחי הבתים בכל לילה ולילה משמונת הלילות, להראות ולגלות הנס. וימים אלו הן הנקראין חגגה. והן אסורין בהספד ותענית בימי הפורים. והדלקת הנרות בהן מצוה מדברי סופרים, בקריאת המגלה.

(4) ומשום כך אין להדליק ביום, כמו שהדליקו במנורה שבמקדש, כי "שרגא בטיהרא מאי מהני" (אין אור הנר נראה ביום).

ד. כל שחייב בקריאת המגלה, חייב בהדלקת נר חגגה. והמדליק אותה בלילה הראשון, מברך שלש ברכות, ואלו הן: ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו להדליק נר של חגגה. ו"שעשה נסים לאבותינו" וכו'. ו"שעשה נסים לאבותינו" וכו'. וכל הרוצה אותה ולא ברוך, מברך שמים: "שעשה נסים לאבותינו" ו"שעשה נסים לאבותינו" וכו'. והרוצה מברך אחת. שאין מברכין "שעשה נסים" אלא בלילה הראשון.

(5) ואף הנשים בכלל זה, שאף על פי שהן פטורות ממצוות עשה שהזמן גרמא - חייבות במקרא מגילה שאף הן היו באותו הנס וכמו כן חייבות בנר חנוכה מאותו הטעם. (6) אף על פי שהדליקו עליו בביתו - כיוון שהוא עצמו לא הדליק. (7) ואינו מברך "להדליק", שהרי כבר הדליקו עליו בביתו. (8) "להדליק" ו"שעשה נסים".

ה. בכל יום ויום משמונת הימים אלו גומרין את ההלל.⁹ ומברך לפניו: אשר קדשנו במצותיו וצונו לגמור¹⁰ את ההלל; בין יחיד בין צבור. אף על פי שקריאת ההלל מצוה מדברי סופרים¹¹, מברך עליו "אשר קדשנו במצותיו וצונו"¹², בדרך שמברך על המגלה ועל הערבוב. שכל ודאי של דבריהם¹³ מברכין עליו. אבל דבר שהוא מדבריהם ועקר עשייתן לו מפני הספק, כגון מעשר דמאי¹⁴, אין מברכין עליו. ולמה מברכין על יום טוב שני¹⁵, והם לא תקנוהו אלא מפני הספק? כדי שלא יזלזלו.¹⁶

(9) קורין את כל ההלל בלי דילוגים. (10) ורבי מאיר מרטנברג נהג לומר "לקרוא את ההלל". (11) "והלל זה מי אמרו? נביאים שביניהם תקנו להם לישראל שיהיו אומרים אותו על כל פרק ופרק ועל כל צרה וצרה שלא תבוא עליהן, ולכשנגאלין אומרים אותו על גאולתן". (12) "והיכן ציונו? רב אויא אמר מלא תסור". (13) מדרבנן. (14) שהפרשתו אינו אלא מספק שמא לא

הראשונות וכי נסתר מעיני - ימי הפורים לא יבטלו¹⁷, שנאמר: וימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים, וזכרם לא יסוף מזרעם.

(68) "ירושלמי" שם ה"ה. (69) אבל חמשה ספרי תורה אינם בטלים לעולם ("ירושלמי" שם). (70) שהרי "ליכא מידי דכתיבי בנביאים וכתובים ולא רמיזי באורייתא" (תענית ט). ודרשו (שבת קד). על הכתוב (ויקרא כז, לד) "אלה המצוות" - "שאין הנביא רשאי לחדש בה דבר מעתה", אלא שאין בנו בינה יתירה להבין את כל הרמזים בתורה, ולמנות המשיח תמלא הארץ דעה את ה' וכולם יבינו את התורה, ולא יצטרכו לקרוא בנביאים וכתובים ('מראה הפנים' שם). (71) "ירושלמי" שם. (72) "שנאמר (דברים ה, יט): 'קול גדול ולא יסף'. ומתרגמין "ולא פסק" ("ירושלמי" שם). (73) "שנאמר (חבקוק ג, ו): "הליכות עולם לו" (אל תקרי הליכות אלא הלכות) - "ירושלמי" שם. (74) "ירושלמי" שם.

~ יום שישי י"א תמוז ~

פרק שלישי - הלכות חגגה

(1) נבאר בו ענין הנס שארע בזמן חנוכה, בימי בית שני. וחייב ההדלקה בשמונת הלילות. וקריאת ההלל בשמונת הימים. ונמשך לזה ביאור קריאת ההלל, וענינו בכל הימים הנקרא בהם, שהוא מדברי סופרים. ונתבאר בו גם כן כיצד היו קוראין אותו בזמן חכמי המשנה והתלמוד.

א. בבית שני, כשמלכי יון גזרו גזרות על ישראל¹, ובטלו דתם, ולא הניחו אותם לעסק בתורה ובמצוות, ופשוטו ידם בממונם ובבנותיהם², ונכנסו להיכל ופרצו בו פרוצות וטמאו הטהרות, וצר להם לישראל מאד מפניהם, ולחצו לחץ גדול; עד שרחם עליהם אלהי אבותינו, והושיעם מידם והצילם. וגברו בני חשמונאי, הכהנים הגדולים, והרגום, והושיעו ישראל מידם. והעמידו מלך מן הכהנים, וחזרה מלכות לישראל יתר על מאתים שנה, עד החרבן השני.

(2) "וחושך על פני תהום - זו מלכות יון, שהחשיכה עיניהם של ישראל בגירותיהם, שהייתה אומרת להם: כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלוקי ישראל". (3) "אמר רבי יהושע בן לוי נשים חייבות בנר חנוכה שאף הן היו באותו הנס".

ב. וכשגברו ישראל על אויביהם ואבדום, בחרמשה ועשרים בחדש כסלו היה. ונכנסו להיכל, ולא מצאו שמן טהור במקדש אלא פך אחד. ולא היה בו להדליק אלא יום אחד בלבד, והדליקו ממנו נרות המערכה שמונה ימים, עד שבתשו זיתים והוציאו שמן טהור.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ט. כל היום פֶּשֶׁר לְקִרְיַת הַהֶלֶל. וְהִקְרָא אֶת הַהֶלֶל לְמַפְרָע²⁶ - לֹא יֵצֵא²⁷. קָרָא וְשָׁהָה וְחָזַר וְקָרָא - אָף עַל פִּי שְׁשָׁההָ כְּדִי לְגַמֵּר אֶת כָּלוּ, יֵצֵא. יָמִים שְׁגוּמְרִין בֵּהֶן אֶת הַהֶלֶל, יֵשׁ לוֹ לְהַפְסִיק בֵּין פֶּרֶק לְפֶרֶק, אָבֵל בְּאֻמְצַע הַפֶּרֶק לֹא יִפְסִיק. וְיָמִים שְׁקוּרָאִין בֵּהֶן בְּדִלּוּג, אִפְלוּ בְּאֻמְצַע הַפֶּרֶק פּוֹסֵק.

(26) מהסוף להתחלה [=והרבי מסביר בשם הבעל שם טוב: "למפרע" שהוא סובר שכל זה קרה פעם בעבר ואין לזה כל קשר לזמננו]. (27) למדו זאת ממה שנאמר בהלל "ממזרח שמש עד מבואו", כשם ששקיעת השמש מזרחה לא ייהפכו, כך מהולל שם ה' ולא למפרע.

י. כֹּל יוֹם שְׁגוּמְרִין בּוֹ אֶת הַהֶלֶל, מְבַרְךְ לְפָנָיו. וּמְקוֹם שְׁנֵהֲגוֹ לְבָרֶךְ אַחֲרָיו - מְבַרְךְ. פִּיצֵד מְבַרְךְ? יְהַלְלוּהוּ ה' אֱלֹהֵינוּ כָּל מַעֲשֵׂי, וְצִדִּיקִים וְחַסִּידִים עוֹשֵׂי רְצוֹנָה, וְכָל עַמָּה בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּרָנָה יוֹדוּ לְשִׁמְךָ. כִּי אַתָּה ה', לָךְ טוֹב לְהוֹדוֹת, וְנֹעִים לְשִׁמְךָ לְזַמֵּר, וּמַעֲוֹלָם וְעַד עוֹלָם אַתָּה הָאֵל. בְּרוּךְ אַתָּה ה', הַמְלִיךְ הַמְהַלֵּל הַמְשַׁבַּח הַמְפָּאֵר חַי וְקַיִם תָּמִיד יְמִלֵּךְ לְעוֹלָם וָעֶד.

יא. יֵשׁ מְקוֹמוֹת שְׁנֵהֲגוֹ לְכָפֵל. מִ"אֹדֶךְ כִּי עֲנִיתִנִּי"²⁸ עַד סוֹף הַהֶלֶל כּוֹפְלִין כָּל דָּבָר וְדָבָר שְׁתֵּי פַעַמִּים. וּמְקוֹם שְׁנֵהֲגוֹ לְכָפֵל - יְכַפֵּל, וּמְקוֹם שְׁנֵהֲגוֹ שְׁלָא לְכָפֵל - אֵין כּוֹפְלִין.

(28) לפי שכל הפרק כפול ומ"אודך" ולמטה אינו כפול ולפיכך נהגו לכפול הפסוקים.

יב. מְנַהֵג קִרְיַת הַהֶלֶל בִּימֵי חֻכְמִים הָרָאשׁוֹנִים כֶּף הָיָה: אַחֵר שֶׁמְבַרְךְ הַגָּדוֹל שֶׁמְקָרָא אֶת הַהֶלֶל, מִתְחִיל וְאוֹמֵר "הַלְלוּיָהּ", וְכָל הָעָם עוֹנִין "הַלְלוּיָהּ". וְחֹזֵר וְאוֹמֵר "הַלְלוּ עֲבָדֵי ה'", וְכָל הָעָם עוֹנִין "הַלְלוּיָהּ". וְחֹזֵר וְאוֹמֵר "הַלְלוּ אֶת שֵׁם ה'", וְכָל הָעָם עוֹנִין "הַלְלוּיָהּ". וְחֹזֵר וְאוֹמֵר "יְהִי שֵׁם ה' מְבַרְךְ מְעַתָּה וְעַד עוֹלָם", וְכָל הָעָם עוֹנִין "הַלְלוּיָהּ". וְכֵן עַל כָּל דָּבָר. עַד שְׁנִמְצָאוּ עוֹנִין בְּכָל הַהֶלֶל "הַלְלוּיָהּ" מֵאָה וְשֵׁשֶׁל וְעֶשְׂרִים פַּעַמִּים. סִימָן לָהֶם: שְׁנוּתֵי שֵׁל אַחֲרָיו²⁹.

(29) "מאה ועשרים וג' פעמים שישיראל עונין הללויה כנגד שנותיו של אהרן, הללויה הללו אל- בקדשו, לאהרן קדושו, לאהרן קדש ה'".

יג. וְכֵן כְּשֶׁהִקְרָא מַגִּיעַ לְרֹאשׁ כָּל פֶּרֶק וּפֶרֶק³⁰, הֵן חוֹזְרִין וְאוֹמְרִין מָה שְׁאָמַר. פִּיצֵד? כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "בְּצֵאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם", כָּל הָעָם חוֹזְרִין וְאוֹמְרִין "בְּצֵאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם". וְהִקְרָא אוֹמֵר "בֵּית יִשְׂרָאֵל מֵעַם לְעֹז", וְכָל הָעָם עוֹנִין "הַלְלוּיָהּ". עַד

הפריש עם-הארץ. (15) של גלויות. (16) אם יראו שלא מברכין על יום טוב שני, יקילו לעצמם לעשות בו מלאכה.

ו. וְלֹא הֶלֶל שֶׁל חֲנֻכָּה בְּלִבְד הוּא שְׁמִדְבְּרֵי סוּפְרִים, אֲלֵא קִרְיַת הַהֶלֶל לְעוֹלָם מְדַבְּרֵי סוּפְרִים בְּכָל הַיָּמִים שְׁגוּמְרִין בֵּהֶן אֶת הַהֶלֶל¹⁷. וְשְׁמוֹנָה עֶשְׂרִי יוֹם¹⁸ בְּשָׁנָה מְצוּה לְגַמֵּר בֵּהֶן אֶת הַהֶלֶל, וְאֵלוּ הֵן: שְׁמוֹנֶת יְמֵי הַחֹג, וְשְׁמוֹנֶת יְמֵי חֲנֻכָּה, וְרֹאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח, וְיוֹם עֲצֵרָת. אָבֵל רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכַּפּוּרִים אֵין בֵּהֶן הֶלֶל, לְפִי שֶׁהֵן יְמֵי תְשׁוּבָה וְיִרְאָה וְפֶחַד, לֹא יְמֵי שְׂמִיחָה וְתִרְהָ¹⁹. וְלֹא תִקְנוּ הֶלֶל בְּפוּרִים, שְׁקִירַת הַמְּגִלָּה הִיא הַהֶלֶל²⁰.

(17) וכן מפורש בתלמוד: "קריאת שמע דאורייתא - הלל דרבנן". (18) בארץ ישראל. אבל בחוץ לארץ נוספו על אלה שלושה ימים. (19) "אמר רבי אבהו: אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש-ברוך-הוא, רבונו של עולם מפני מה אין ישראל אומרים שירה לפניך בראש השנה וביום הכפורים? אמר להם: אפשר מלך יושב על כסא דין וספרי חיים וספרי מתים פתוחים לפניו וישראל אומרים שירה לפני??" (20) ולפי זה חידש המאירי שאם אין לו מגילה, חייב לקרוא הלל.

ז. מְקוֹמוֹת שְׁעוֹשִׂין יוֹם טוֹב שְׁנֵי יָמִים, גּוּמְרִין אֶת הַהֶלֶל אַחֵד וְעֶשְׂרִים יוֹם: תְּשַׁעֲהָ יְמֵי הַחֹג, וְשְׁמוֹנָה יְמֵי חֲנֻכָּה, וְשְׁנֵי יָמִים שֶׁל פֶּסַח, וְשְׁנֵי יָמִים שֶׁל עֲצֵרָת. אָבֵל בְּרֹאשֵׁי חֲדָשִׁים קִרְיַת הַהֶלֶל מְנַהֵג וְאֵינוּ מְצוּה²¹. וּמְנַהֵג זֶה - בְּעֶבֶר, לְפִיכָךְ קוֹרְאִין בְּדִלּוּג²². וְאֵין מְבַרְכִין עָלָיו, שְׁאֵין מְבַרְכִין עַל הַמְּנַהֵג. וְיַחֲדִיד לֹא יִקְרָא כָּלֵל. וְאֵם הַתְּחִיל - שְׁלִים²³, וְיִקְרָא בְּדִלּוּג בְּדִלּוּג שְׁקוּרָאִין הַצָּבוּר. וְכֵן בְּשֹׁאֵר יְמֵי הַפֶּסַח קוֹרְאִין בְּדִלּוּג²⁴, בְּרֹאשֵׁי חֲדָשִׁים.

(21) "רב אקלע לבבל, חזינהו דקא קרי הלילא בריש ירחא, סבר לאפסקינהו, כיוון שחזו דקא מדלגי דלוגי, אמר: שמע מינה מנהג אבותיהם בידיהם" [=רב הגיע לבבל, וראה שקוראים שם הלל בראש חודש, סבר להפסיק אותם, אך כאשר ראה שהם אומרים את ההלל בדילוגים אמר: שמע מינה מנהג אבותיהם בידיהם]. (22) להראות שאינו אלא מנהג, כנ"ל. (23) "תנא יחיד לא יתחיל ואם התחיל גומר". (24) רק בימי הסוכות גומרים את ההלל לפי שכל יום חלוק מחבירו בקרבנותיו אבל ימי הפסח שווים בקרבנותיהם.

ח. פִּיצֵד מְדַלְגִין? מִתְחִילִין מִתְחַלֵּת הַהֶלֶל עַד "חֲלָמִישׁ לְמַעֲנֵנוּ מִיָּם", וּמְדַלֵּג, וְאוֹמֵר "ה' זָכְרֵנוּ יְבָרֵךְ" וְכו'. עַד "הַלְלוּיָהּ", וּמְדַלֵּג, וְאוֹמֵר "מָה אָשִׁיב לָהּ" עַד "הַלְלוּיָהּ", וּמְדַלֵּג, וְאוֹמֵר "מִן הַמִּצֵּר קָרָאתִי יְיָ" עַד סוֹף הַהֶלֶל. זֶה הוּא הַמְּנַהֵג הַפְּשׁוּט. וְיֵשׁ מְדַלְגִין דְּלוג אַחֲרָיו²⁵.

(25) ואנו נוהגים לדלג "לא לנו" ו"אהבתי".

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ובליל שלישי שלשים, עד שנמצא מדליק בליל שמיני שמונה גרות.

נקודות משיחות קודש -

"ביצד? הרי שהיו אנשי הבית עשרה - בלילה הראשון מדליק עשרה גרות, ובליל שני עשרים..."

אבל בהלכה ג' כתב "מנהג פשוט בכל ערינו בספרד שיהיו כל אנשי הבית מדליקין נר אחד בלילה הראשון ומוסיפין והולכין נר בכל לילה ולילה". ויש לומר שמכל מקום שניהם כשיטת המהדרין מן המהדרין, ובפרט מנהג הרמ"א שהיה דור אחרון לגבי הרמב"ם שהוא בהוספה על מנהג ספרד, אבל לא הונהג כך אע"פ שהרמב"ם הביאו להלכה.

(על פי לקו"ש חלק כ' עמוד 634)
מתוך רמב"ם "פרדס המלך"

ג. מנהג פשוט בכל ערינו בספרד, שיהיו כל אנשי הבית מדליקין נר אחד בלילה הראשון ומוסיפין והולכין נר בכל לילה, עד שנמצא מדליק בליל שמיני שמונה גרות, בין שהיו אנשי הבית מרבין בין שהיה אדם אחד.⁷

7) שמצות הדלקת נר חנוכה היא משום פרוסום הנס, וצריך שיהיה היכר בהדלקת הנרות כמה יום בחנוכה הוא. ואם כל אחד ואחד ידליק, לא יהיה כל-כך היכר לתוספת הנס, שיחשבו שכך מספר בני הבית ('תוספות' שם).

ד. נר שיש לו שתי פתילות,⁸ עולה לשני בני אדם.⁹ מלא קצרה שמן והקיפה פתילות, אם פפה עליה בלילה¹⁰ - כל פתילה ופתילה נחשבת¹¹ כנר אחד; לא פפה עליה כלי - נעשית כמדורה, ואפלו כנר אחד אינה נחשבת.

8) והכניס לתוכם שתי פתילות. 9) שבת כג, ב. והיינו למהדרין שמדליקים נר לכל אחד ואחד (רש"י שם). 10) לפני ההדלקה. שעלי-די-זה אין הפתילות מתחברות יחד. 11) שבת, שם. שמצות חנוכה היא להדליק נר ולא מדורה.

ה. אין מדליקין גרות חנפה קדם שתשקע החמה, אלא עם שקיעתה¹²; לא מאחרין ולא מקדימין¹³. שבת או הזיד ולא הדליק עם שקיעת החמה, מדליק והולך עד שתכלה רגל מן השוק¹⁴. וכמה הוא זמן זה? כמו חצי שעה או יתר¹⁵. עבר זמן זה, אינו מדליק¹⁶. וצריך שיתן שמן בנר כדי שתהיה דולקת והולכת עד שתכלה רגל מן השוק¹⁷. הדליקה וכבתה, אינו זקוק להדליקה פעם אחת¹⁸. נשארה דולקת אחר שתכלה רגל מן השוק - אם רצה לכבותה או לסלקה, עושה¹⁹.

שיאמר "אהבתי כי ישמע ה' את קולי תחנוני", וכל העם חוזרין ואומרים "אהבתי כי ישמע ה' וכו'". וכן כשיאמר הקורא "הללו את ה' כל גוים", כל העם חוזרין ואומרים "הללו את ה' כל גוים".

(30) "שמצוה לענות ראשי פרקים".

יד. הקורא אומר "אנא ה' הושיעה נא", והם עונים אחריו "אנא ה' הושיעה נא", אף על פי שאינו ראש פרק. הוא אומר "אנא ה' הצליחה נא", והם עונים "אנא ה' הצליחה נא". הוא אומר "ברוך ה' ואם היה המקרא את ההלל קטן או עבד או אשה, עונה אחריהם מה שהן אומרים מלה מלה בכל ההלל. זהו המנהג הראשון, ובו ראוי לילך. אבל בזמנים אלו ראיתי בכל המקומות מנהגות משנות בקריאתו ובעניית העם, ואין אחד מהם דומה לאחד.

פרק רביעי

1) נתבאר בו משפטי ההדלקה בשלמות, כמה נרות הם מדליקין, ובאי זה זמן, ושיעור השמן, ובאי זה שמן, ואם אסור ליהנות ממנו, ובאי זה מקום מניחין אותו ומדליקין אותו, ומי הם הראויים להדליק, ואם אדם נפטר מפני שמדליקים בשבילו. ונסתיים הפרק בביאור מעלת המצוה, ושהיא קודמת לקידוש היום, ואחר כן נתבאר שנר ביתו קודם לנר חנוכה מפני השלום. ונכנס רבינו בספרו זה בשביתה ויצא בשלום.

א. כמה גרות הוא מדליק בחנפה? מצותה שיהיה כל בית ובית מדליק נר אחד, בין שהיו אנשי הבית מרבין בין שלא היה בו אלא אדם אחד.² והמהדרן את המצוה³, מדליק גרות כמנזן אנשי הבית, נר לכל אחד ואחד⁴, בין אנשים בין נשים⁵. והמהדרן יתיר על זה ועושה מצוה מן המבחר⁶, מדליק נר לכל אחד בלילה הראשון ומוסיף והולך בכל לילה ולילה נר אחד.

2) "מצות חנוכה, נר איש וביתו" (שבת כא:). 3) בכתיב: "המצוות". 4) "והמהדרין, נר לכל אחד ואחד" (שבת שם). 5) שהרי אף הנשים חייבות בנר חנוכה (ראה למעלה פ"ג ה"ד). 6) "המהדרין מן המהדרין: בית שמאי אומרים, ביום ראשון מדליק שמונה, מכאן ואילך פוחת והולך. ובית הלל אומרים, ביום ראשון מדליק אחת, מכאן ואילך מוסיף והולך" (שבת שם). והלכה כבית הלל. ודעת רבינו שהמהדרין מן המהדרין מקיימים גם את ההידור של המהדרין, להדליק לכל אחד ואחד, ויש חולקים על זה ('תוספות' שבת שם ד"ה והמהדרין) וראה להלן ה"ג.

ב. ביצד? הרי שהיו אנשי הבית עשרה - בלילה הראשון מדליק עשרה גרות, ובליל שני עשרים,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

חשוב הוא, שאין דרכו להשתמש למדורה - צריך גר אחר³⁶.

32) שאסור להוציא אור בחוץ. (33) שם כא, ב. 34) להיכר שהדליק נר חנוכה לשם מצוה. (35) שמשמש לאור המדורה, ויש היכר לנר חנוכה. (36) שבת, שם.

ט. גר חנכה שהדליקו חרש שוטה וקטן או עכו"ם - לא עשה פלוס, עד שידליקנו מי שהוא חיב בהדלקה³⁷. הדליקו מבפנים והוציאו דלוק והניחו על פתח ביתו - לא עשה פלוס, עד שידליקנו במקומו³⁸. אחז הנר בידו ועמד - לא עשה פלוס, שהרואה אומר: לצרכו הוא עומד³⁹. עשיתי⁴⁰ שהיתה דולקת כל היום פלו, למוצאי שבת מכפה ומברך ומדליקה. שההדלקה היא המצוה, ולא ההנחה⁴¹. ומתיר להדליק גר חנכה מגר חנכה⁴².

37) ולא מועיל אם אלו ידליקו והחייב במצוה יניח הנר במקומו, כי הדלקה עושה מצוה ולא הנחה (שם כג.). 38) שם, כב, ב. (39) שם. ואף-על-פי שעמד בחוץ. 40) פנס. (41) שם, כג, א. שהרי כך מברכים: "להדליק נר חנוכה". (42) ואין כאן ביזוי מצוה, שהרי הדלקה עושה מצוה, ואם כן בעת שמדליק - עוסק הוא במצוה (שם כב:). אבל להדליק קיסם או גפרור מנר חנוכה כדי להדליק בזה נר חנוכה אחר - אסור, משום ביזוי מצוה, ועי' ראב"ד.

י. חצר שיש לה שני פתחים בשתי רוחות, צריכה שתי גירות; שמא יאמרו העוברים ברוח זו: לא הניח גר חנכה. אבל אם היו ברוח אחת, מדליק באחד מהן⁴³.

43) שם כג, א.

יא. אורח שמדליקין עליו בתוך ביתו, אינו צריך להדליק עליו במקום שנתארח בו⁴⁴. אין לו בית להדליק עליו בו, צריך להדליק במקום שנתארח בו, ומשתתף עמיהן בשמן⁴⁵. ואם היה לו בית בפני עצמו - אף על פי שמדליקין עליו בתוך ביתו, צריך להדליק בבית שהוא בו, מפני העוברין⁴⁶.

44) שבת, שם. וראה למעלה פ"ג ה"ד והערה טז. 45) שם. (46) שלא יאמרו העוברים: לא הדליק נר חנוכה (רב אלפס, שם).

יב. מצות גר חנכה - מצוה חביבה היא עד מאד, וצריך אדם להזהר בה כדי להודיע הנס ולהוסיף בשבח האל והודיה לו על הנסים שעשה לנו. אפלו אין לו מה יאכל אלא מן הצדקה, שואל או מוכר כסותו ולוקח שמן וגירות ומדליק⁴⁷.

47) שהרי אמרו (מגילה כז:): "שאלו תלמידיו את רבי זכאי: במה הארכת ימים? אמר להם, אמא זקנה היתה לי,

(12) שבת כא, ב. (13) בשבת כג, ב: "אמר לה ההוא סבא: ובלבד שלא יקדים ושלא יאחד" ונמפרשה רבינו בנר חנוכה (וכן הוא שם בתחילת הענין "דהוה רגיל בשרגי נר חנוכה ונר שבת", לפי הגירסא בספר העתים - דק"ס עמ' 44 הערה ג) שהרי אמרו שם "הוה מאחריה ומדלקת", ובשבת קשה לומר כן, כי איך תאחר? ועי' רש"י שם ומגיד-משנה כאן. (14) שבת, שם. (15) רב אלפס (שבת פ"ב). (16) שם: "דאי לא אדליק - מדליק" שאם לא הדליק משתשקע החמה, מדליק עד שתכלה רגל מן השוק, אבל אחר זמן זה אינו מדליק. (17) "ואי נמי לשיעורה", היינו שצריך לתת בה שמן שתדלק כשיעור זה (רב אלפס שם בפירוש השני). (18) שם. (19) רב אלפס שם בפירוש הראשון, למה שאמרו "ואי נמי לשיעורה".

ו. כל השמנים וכל הפתילות פשרות לגר חנכה²⁰, ואף על פי שאין השמנים נמשכים אחר הפתילה, ואין האור נתלית פה באותן הפתילות²¹. ואפלו בלילי שבת שבתוך ימי חנכה מתיר להדליק השמנים והפתילות שאסור להדליק בהן גר שבת²², לפי שאסור²³ להשתמש לגר חנכה²⁴ בין בשבת בין בחול. ואפלו לבדק מעות²⁵ או למנותן לאורה אסור²⁶.

20) שבת כא, ב: "פתילות ושמנים שאמרו חכמים אין מדליקין בהם בשבת, מדליקין בהם בחנוכה, בין בחול בין בשבת". (21) מפני שהלכה היא: "כבתה - אינו זקוק לה" (שם) וכמו שפסק רבינו למעלה ה"ה. (22) שאסור להדליק נר שבת באותם השמנים הגרועים שאין נמשכים אחר הפתילה, ובאותן הפתילות הגרועות שאין האור נתלית בהן, "גזירה שמא יהיה אור הנר אפל, ויטה אותה בשעה שישתמש לאורה" (פ"ה מהל' שבת ה"ה). (23) שבת, שם. (24) לפי שנעשה זכר לנס שקרה במנורה בבית המקדש, עשאוה כמנורה שאין משתמשים בה כלל (ר"ן בשבת שם). ואם כן אין לחשוש שמא יטה את הנר. (25) שהוא תשמיש קל, ואינו צריך עיון גדול. (26) שבת כב, א.

ז. גר חנכה מצוה להניחו על פתח ביתו מבחוץ²⁷ בטפח הסמוך לפתח על שמאל הנכנס לבית, כדי שתהיה מזוזה בימין וגר חנכה משמאל²⁸. ואם היה דר בעליה²⁹, מניחו בחלון הסמוכה לרשות הרבים³⁰. וגר חנכה שהניחו למעלה מעשרים אמה - לא עשה פלוס, לפי שאינו נכרי³¹.

27) שם כא, ב. לפרסם את הנס לעוברים ושבים. (28) ויהיה מוקף במצוות (שבת כב.). (29) שאין לו פתח פתוח לרשות הרבים. (30) שם כא, ב. (31) שם כב, א. שעד עשרים אמה שולטת עינו של אדם, אבל לא יותר.

ח. בימי הסכנה³² מניח אדם גר חנכה בתוך ביתו מבפנים. ואפלו הניחו על שלחנו - דיין³³. וצריך להיות בתוך הבית גר אחר להשתמש לאורו³⁴. ואם היתה שם מדורה, אינו צריך גר אחר³⁵. ואם אדם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פעם אחת מכרה כיפה שבראשה, והביאה לי קידוש היום, אם כן כל-שכן שלמצוות נר חנוכה שואל או מוכר כסותו, שהרי מצות נר חנוכה קודמת לקידוש היום, כדלהלן בהלכה הבאה ('צפנת פענח').

יג. הרי"ג ש"אין לו אלא פרוטה אחת, ולפניו קדוש היום⁴⁹ והדלקת נר חנוכה - מקדים לקנות שמן להדליק נר חנוכה על היין לקדוש היום; הואיל וישגיהם מדברי סופרים⁵⁰, מוטב להקדים נר חנוכה שיש בו זכרון הגס⁵¹.

(48) שבת כג, ב. (49) לקנות יין לקידוש של שבת (50) שאף-על-פי ש"מצות-עשה לקדש את יום השבת בדברים, שנאמר: זכור את יום השבת לקדשו" (פכ"ט מהל' שבת ה"א) - לקדש על היין אינו אלא מדברי סופרים, כמו שכתב שם רבינו (ה"ו). (51) וקידוש היום יקיים על הפת.

יד. היה לפניו נר ביתו⁵² ונר חנוכה, או נר ביתו לקדוש היום - נר ביתו קודם, משום שלום ביתו⁵³; שהרי השם נמחק לעשות שלום בין איש לאשתו⁵⁴. גדול השלום, שכל התורה נתנה לעשות שלום בעולם⁵⁵. שגאמר: דרביה דרבי נעם, וכל נתיבותיה שלום.

(52) נר שבת, שמצוה להדליק נר לשבת, משום שלום בית (פ"ה מהל' שבת ה"א). (53) שבת כג, ב. (54) סוכה נג, ב. (55) גיטין נט, ב. - 'אור שמח'.

נגמר ספר שלישי, והוא ספר זמנים. הלכותיו עשור, ופרקיו שבעה ותשעים: הלכות שבת - שלשים פרקים. הלכות ערובין - שמונה פרקים. הלכות שביתת עשור - שלשה פרקים. הלכות שביתת יום טוב - שמונה פרקים. הלכות חמץ ומצה - שמונה פרקים. הלכות שופר וספה ולולב - שמונה פרקים. הלכות שקלים - ארבעה פרקים. הלכות קדוש החדש - תשעה עשר פרקים. הלכות תעניות - חמשה פרקים. הלכות מגלה וחנוכה - ארבעה פרקים.

תורת חכם מקור חיים, לסור ממקשי מות

ספר רביעי והוא ספר נשים

הלכותיו חמש. וזהו סדורן: א. הלכות אישות. ב. הלכות גרושין. ג. הלכות בנים וחליצה. ד. הלכות נערה בתולה. ה. הלכות סוטה. והמצוות הנכללים בהם מפרשים בשמותם במקומותם.

הלכות אישות

יש בכללן ארבע מצוות. שתי מצוות עשה, ושתי מצוות לא-תעשה, וזה הוא פרטן: א) לשא אשה

בכתבה וקדושין. ב) שלא תפעל אשה בלא כתבה ובלא קדושין. ג) שלא ימנע שאר כסות ועונה. ד) לפרות ולרבות ממנה. ובאור מצוות אלו בפרקים אלו:

פרק ראשון

(1) ביאר בו רבינו שקודם מתן תורה לא היו מקדשין האשה, כיצד האשה מתקדשת, קדשה, עריות, שניות, איסורי לאוין ואיסורי עשה.

א. קדם מתן תורה היה אדם פוגע אשה בשוק, אם רצה הוא והיא לשא אותה - מכניסה לתוך ביתו ובועלה בינו לבין עצמו, ותהיה לו לאשה². פיון שנתנה תורה נצטוו ישראל, שאם ירצה האיש לשא אשה - יקנה אותה תחלה בפני עדים, ואחר כך תהיה לו לאשה; שגאמר: פי יקח איש אשה ובא אליה.

(2) וחבירו חייב עליה משום אשת איש, וכן אמרו בסנהדרין נז: על מה שנאמר בתורה: "והיא בעולת בעל" (בראשית כ, ג) - "בעולת בעל יש להם (לבני נח), נכנסה לחופה ולא נבעלה אין להם". והשווה הל' מלכים ט, ז. (3) כלומר, אם ירצה איש ליקח לו אשה, יקנה אותה תחילה בביאה ובקידושין ט: מובא הפסוק: "כי יקח איש אשה ובעלה" (דברים כד, א). וכן הוא ב'ספר המצוות' לרבינו, עשה ריג.

ב. ולקוחתן אלו - מצוות עשה⁴ של תורה הם. ובאחד משלשה דברים אלו האשה נקנית: בכסף⁵, או בשטר⁶, או בביאה⁷. בביאה ובשטר - מהתורה⁸, ובכסף - מדברי סופרים⁹. ולקוחתן אלו, הן הנקראין קדושין או ארוסין בכל מקום. ואשה שנקנית באחד משלשה דברים אלו¹⁰, היא הנקראת מקדשת או מארסת¹¹.

(4) עיקר המצוה הם הנישואין, וכמו שכתב למעלה במנין המצוות "לישא אשה בכתובה וקידושין" (וכן נראה במסכת מועד קטן יח: שהאירוסין אינם עיקר המצוה) אלא שהליקוחין (= האירוסין) הם תחילת המצוה (כסף-משנה בשם ר"א בן רבינו). (5) נותן לה פרוטה ואומר לה: הרי את מקודשת לי, כמבואר להלן פ"ג, ה"א. (6) כותב לה על הנייר, הרי את מקודשת לי, כמבואר להלן פ"ג, ה"ג. (7) אומר לה הרי את מקודשת לי בבעילה זו, ומתייחד עמה בפני שני עדים ובעלה, לקמן פ"ג, ה"ח. (8) וכן אמרו (קידושין ט:): על מה שנאמר בתורה "כי יקח איש אשה ובעלה" - "ובעלה, מלמד שנקנית בביאה". "ובשטר - הואיל וגומר ומוציא (מגרשים בו) גומר ומכנים (מקדשים בו)". וכן אמרו (קידושין ה): "אמר קרא: ויצאה והיתה - מקיש הויה (קידושין) ליציאה (גירושין), מה יציאה בשטר, אף הויה בשטר". (9) מדברי חכמים. כי אע"פ שקנין כסף נלמד בגזירה-שוה, קיחה קיחה משדה עפרון (ראה קידושין ב). הואיל ואינו מפורש בתורה, נקרא: מדברי סופרים.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אלוהים, אילולא קיבלו חכמים פירוש, לא היינו מבינים אותו כך (כסף-משנה). וכן יסד רבינו ב'ספר המצוות' שורש שני, כי לא כל מה שהוציאו חכמים באחת מי"ג מידות הוא נקרא דאורייתא, אלא-אם-כן יאמרו בו בפירוש שהוא מדאורייתא. וכבר ביאר רבינו בתשובתו שאע"פ שגם קידוש שטר נלמדים בהיקש של "ויצאה והיתה" ואינם מפורשים בתורה, אולם חכמינו ז"ל בקידושין ט: אמרו בפירוש שהם מדאורייתא, לפיכך פסק בשטר שהוא מן התורה. ראה במוספנו "תשובות רבינו". וראוי לציין, שרבינו אברהם בנו של הרמב"ם יאמר בספרו "ברכת אברהם" סימן מד: לא הגיהו הספרים שלכם בטוב . . . ומכל-מקום נוסח דבריו המתוקנים בכתב-ידו כך: "בכסף או בשטר או בביאה, ושלשתם דין תורה" [וכן הוא ב'מאירי' לקידושין עמ' 3 שגדולי הדורות העידו על רבינו שחזר בו ממה שכתב שכסף מדברי סופרים. וכן כתב רמ"ך בהגהותיו (כתב-יד אוקספורד), שחזר הרב והגיה בספרו "ושלשתן דבר תורה"]. ובעצם דברי רבינו שכתב: "ובכסף מדברי סופרים", אין כוונתו לומר שהוא מתקנת חכמים בלבד, ואינו גומר באשה כמו קידוש שטר וביאה, שהרי בפירוש כתב כאן: "כיון שנקנית האשה . . . הרי היא אשת איש, והבא עליה . . . חייב מיתת בית-דין". וכן כתב בהל' תרומות פ"ו ה"ג שארסה בת ישראל שנתארסה לכהן, אוכלת בתרומה מדין תורה, ולא חילק בין נתארסה בכסף או נתארסה בשטר, אלא כוונתו לומר שזה בכלל תורה שבעל-פה, הואיל ולא נכתב בפירוש בתורה. והשווה דברי רבינו בפירושו כלים פ"ז ה"ב, שכתב: "כל מה שלא התבאר בלשון התורה, יקרא מדברי סופרים, ואע"פ שהדברים הם הלכה למשה מסיני" (10) אע"פ שעדיין לא נכנסה לבית בעלה. (11) בניגוד לנכנסה לבית בעלה, הנקראת: נשואה. כמבואר לקמן פ"י, ה"ב.

ג. וְכִינּוּ שְׁנֵקִינֵי הָאִשָּׁה וְנִעֲשִׂית מִקְדָּשָׁתָא, אֶף-עַל-פִּי שְׁלֹא נִבְעֵלָה וְלֹא נִכְנְסָה לְבֵית בַּעְלָהּ - הֲרִי הִיא אִשָּׁת אִישׁ, וְהַבָּא עָלֶיהָ חוּץ מִבַּעְלָהּ - חֵיב מִיתָת בֵּית דִּין¹². וְאִם רָצָה לְגַרֵּשׁ - צְרִיכָה גֵט¹³.

(12) סקילה או חנק, כמבואר בהל' איסורי ביאה פ"ג. (13) ספר כריתות.

ד. קִדְּם מִתֵּן תּוֹרָה הָיָה אָדָם פּוֹגֵעַ אִשָּׁה בַּשּׁוּק, אִם רָצָה הוּא וְהִיא - נוֹתֵן לָהּ שְׁכָרָהּ וּבּוֹעֵל אוֹתָהּ עַל אִם הַדֶּרֶךְ וְהוֹלֵךְ¹⁴. וְזוֹ הִיא הַנִּקְרָאת קִדְּשָׁה¹⁵. מִשְׁנֵתָנָה הַתּוֹרָה נֶאֱסָרָה הַקִּדְּשָׁה, שְׁנֵאמַר: לֹא תִהְיֶה קִדְּשָׁה מִבְּנוֹת יִשְׂרָאֵל. לְפִיכָךְ, כָּל הַבּוֹעֵל אִשָּׁה לְשֵׁם זִנוּת בְּלֹא קִדּוּשִׁין - לוֹקָה מִן הַתּוֹרָה, לְפִי שֶׁבַעַל קִדְּשָׁה¹⁶.

(14) כמו שנאמר בבראשית לח, טז. (15) כלשון הכתוב שם, כא: "איה הקדשה היא בעינים על הדרך", וכפירוש רש"י שם: קדשה - מקודשת ומזומנת לזנות. (16) ולדעת הראב"ד, אין איסור קדשה אלא במי שמפקירה עצמה לכל אדם, אבל במיוחדת עצמה לאיש (בלא קידושין) אין בה

ה. כָּל שְׂאֵסֵר¹⁷ בִּיאָתוֹ בַּתּוֹרָה, וְחֵיב עַל בִּיאָתוֹ כֶּרֶת¹⁸ - וְהֵם הָאֲמֹרֹת בְּפָרָשַׁת אַחֲרֵי מוֹת¹⁹ - הֵן הַנִּקְרָאוֹת עֲרִיּוֹת. וְכָל אַחַת מֵהֶן נִקְרָאת עֲרִיָּה²⁰. כְּגוֹן אִם וְאַחֲזוֹת וּבֵת וְכִיּוֹצֵא בֵּהֶן²¹.

(17) הכתוב. (18) עונש כרת, שלא יזכה לחיי עולם הבא אלא נכרת ברשעו ואבד כבהמה (לשון רבינו הל' תשובה פ"ח, א). (19) פרק יח. ובסופו נאמר: כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה ונכרתו הנפשות. (20) רש"י בפירושו לתורה (ויקרא כ, יח) אומר: ערוה - לשון גילוי הוא, משורש ערה. והוא"ו יורדת בתיבה לשם דבר, כמו זעוה מגזרת זע, וכן אחוה מגזרת אח. והראב"ע בפירושו לויקרא (יח, ו) יאמר: ערוה - דבר מגונה נחשף צריך להתכסות. ובעל ה'כתב והקבלה' שם, אמר: ערוה - אבר הזיווג והדיבוק, כי שורש "ערה" הוראתו ענין דיבוק וחיבור כמו "ערות על יאור" (ישעיה יט, ז). וכן: "ומתערה כאזרח רענן" (תהלים לו, לה). ואותו מקום שהזיווג והדיבוק בו, יקרא ערוה. (21) ופרטי דיניהן מבוארים בהל' איסורי ביאה.

ו. וַיֵּשׁ נָשִׁים אַחֲרוֹת, שֶׁהֵן אֲסוּרוֹת מִפִּי הַקִּבְלָה²², וְאֲסוּרֵן מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים²³. וְהֵן הַנִּקְרָאוֹת שְׁנִיּוֹת, מִפְּנֵי שֶׁהֵן שְׁנִיּוֹת לְעֲרִיּוֹת²⁴. וְכָל אַחַת מֵהֶן נִקְרָאת שְׁנִיָּה. וְעֲשָׂרִים נָשִׁים הֵן, וְאֵלּוּ הֵן: (א) אִם אִמּוֹ. וְזוֹ אֵין לָהּ הַפֶּסֶק, אֲלֹא אֶפְלוֹ אִם אִם אִמּוֹ עַד מַעְלָה מַעְלָה - אֲסוּרָה. (ב) אִם אֲבִי אִמּוֹ בְּלִבְד²⁵. (ג) אִם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בסבא אלא גזירה היא, ואין להרהר בפרטיו (מגיד-משנה).
(34) ובת בן אשתו או בת בת אשתו אסורות עליו מן התורה, כמפורש בויקרא יח, יז. (35) כי אם אבי אשתו אסורה עליו מן התורה, משום: בת בנה לא תקח. (36) כי אם אם אשתו אסורה מן התורה, משום: את בת בתה לא תקח, כנ"ל. (37) כל זה מבואר ביבמות כב, א. (38) שם כא, א. ומדברי רבינו נראה שאשת חמיו (חותנו) מותרת לו, שהרי לא מנאה בין השניות. ואמנם כן מבואר בתלמוד יבמות כא. שאמרו בפירושו: "ומותר אדם באשת חמיו", אולם ב'ירושלמי' יבמות פ"ב, ה"ד אמרו: אשת חמיו אסורה מפני מראית עין (שנראית כחמותו. וב'תוספות' ליבמות כא. הביאו מעשה בפירושניציא באחד שהיה טבחו טבוח ויינו מזוג לישא אשת חמיו, והפסיד רבינו-תם לסעודתו. וראה בשו"ע אהע"ז ס"ו טז סכ"ד. ובנוגע לחורגת (בת אשת האב, מבעל אחר) הגדילה בין האחים, אמרו שם ב'ירושלמי' שאסורה להנשא לאחד האחים משום מראית עין, שנראית כאחותם. אולם בבבלי סוטה מג, ב התירוה, משום שיש לדבר קול, והכל יודעים שאינה אחותם. וראה בשו"ע אהע"ז ס"ו טו, סעיף יא.

ז. כל שאסור ביאתו בתורה, ולא חייב עליו פרת - הן הנקראים אסורי לאוין³⁹. ועוד נקראין אסורי קדשה⁴⁰. ותשעה⁴¹ הן, ואלו הן: אלקנה לכהן גדול⁴². גרושה או זונה⁴³ או חללה⁴⁴ בין לכהן גדול בין לכהן הדיוט⁴⁵. וממזרת⁴⁶ לכן ישראל. ובת ישראל לממזר⁴⁷. ובת ישראל לעמוני ומואבי⁴⁸. ובת ישראל לפצוע הפא⁴⁹ וקרית שפכה⁵⁰. וגרושתו אחר שנשאת לאחר⁵¹. ויבמה שנשאת לזר ועדין רשות היבם עליה⁵². החלוצה⁵³ - הרי היא כגרושה, והיא אסורה לפניה מדברי סופרים⁵⁴. והנתינים⁵⁵ - הרי הם כממזרים, אחד זכרים ואחד נקבות, ואסורים מדברי סופרים⁵⁶. ובהלכות אסורי ביאה⁵⁷ יתבאר לך מה הם הנתינים.

(39) שאין בביאתן אלא איסור לאו (=לא תעשה) גרידא. (40) יבמות כ, א במשנה. ונקראו כן על פי הכתוב "קדושים יהיו לאלהיהם" (ויקרא כא, ו) הנאמר באלמנה לכהן גדול (יבמות, שם בגמרא). (41) סדר מנין תשעת איסורי לאוין הוא כדלקמן: (א) אלמנה לכהן גדול, (ב) גרושה, (ג) זונה, (ד) חללה, כי נשים אלו נמנות במצוות נפרדות במנין תרי"ג המצוות לרבינו ב'ספר המצוות' שלו (מצות לא-תעשה קנח - קס). ואע"פ שזונה וחללה נכללו בלאו אחד, כבר תירץ רבינו שם בסוף שורש ט, שהן כלאוין נפרדים כי לפיכך נפרדה הגרושה בלאו, ככתוב: "ואשה גרושה מאישה לא יקחו", ללמד: כשם שלוקין על הגרושה בפני עצמה, כך לוקין על זונה וחללה בפני עצמן, וכמבואר בקידושין עז: (השווה לא-תעשה קסא שם). (ה) איסור ממזרות הנכלל בפסוק אחד ונמנה למצוה אחת (ל"ת שנד). (ו) עמוני ומואבי הנכללים בפסוק אחד ונמנים למצוה אחת (ל"ת נג). (ז) פצוע

אביו. וזו אין לה הפסק, אלא אפלו אם אם אביו אביו עד למעלה - אסורה. (ד) אם אבי אביו בלבד²⁶. (ה) אשת אבי אביו. וזו אין לה הפסק, אפלו אשת יעקב אבינו אסורה על אחד ממנו. (ו) אשת אבי אמו בלבד²⁷. (ז) אשת אחי האב מן האם²⁸. (ח) אשת אחי האם, בין מן האם בין מן האב²⁹. (ט) פלת בנו³⁰. וזו אין לה הפסק, אפלו פלת בן בן בנו עד סוף כל העולם - אסורה, עד שתהיה אשת אחד ממנו שניה על יעקב אבינו. (י) פלת בתו בלבד³¹. (יא) בת בת בנו בלבד³². (יב) בת בן בנו בלבד³³. (יג) בת בת בתו בלבד. (יד) בת בן בתו בלבד. (טו) בת בן בן אשתו בלבד. (טז) בת בת אשתו³⁴ בלבד. (יז) אם אם אבי אשתו³⁵ בלבד. (יח) אם אב אם אשתו בלבד. (יט) אם אם אשתו בלבד. (כ) אם אב אבי אשתו בלבד³⁷. נמצאו השניות שאין להן הפסק - ארבע: אם האם עד למעלה, ואם האב עד למעלה, ואשת אבי האב עד למעלה, ואשת בן בנו עד למטה³⁸.

(22) שקיבלו החכמים איש מפי איש. ובתלמוד בבלי קורא לדברים הנמצאים בנביאים ובכתובים: דברי קבלה, בניגוד למה שכתוב בתורת משה הנקרא: 'דברי תורה'. ראה: חגיגה י:, בבא קמא ב: וכן במועד קטן יז: "דבר זה מתורת משה לא למדנו, ומדברי קבלה למדנו". השווה דברי רבינו הל' תלמוד תורה פ"א, ה"ב. ורש"י בחולין קלז, אומר: "דברי נביאים נקראים קבלה מפני שקיבלו ברוח הקודש כל נבואה ונבואה לפי צורך השעה והדור והמעשה". וראה הערה הבאה. (23) יבמות כא. ושם אמרו, שאיסור שניות מקורו מתקנת שלמה המלך, וסמכו על הפסוק (קהלת יב, ט): ואיזן וחקר תיקן משלים הרבה, "קודם שבא שלמה היתה תורה דומה לכפיפה שאין לה אזנים עד שבא שלמה ועשה לה אזנים", כשם שהכפיפה נאחזת ומשמרת ע"י אזניה, כך ע"י איסור שניות מתרחקין מן העריות. (24) והתורה אמרה (ויקרא יח, ל): ושמרתם את משמרת עשו משמרת למשמרתי (יבמות שם). כי ע"י איסור השניות, לא יכשל באיסור ערוה. (25) ולא אם אם אבי אמו. (26) פרט לאם אבי אביו שמוותרת. (27) פרט לאשת אבי אביו אמו שמוותרת. (28) אולם אשת אחי אביו מן האב אסורה עליו מן התורה, ככתוב (ויקרא יח, יד) ערות אחי אביך לא תגלה, וביבמות נד: הוכיחו שבאשת אחי אביו מן האב הכתוב מדבר. (29) יבמות כא, ב. (30) אשת בן בנו נקראת כלת בנו, כי אשת בנו נקראת "כלתו" ואסורה עליו מן התורה (ויקרא יח, טו). (31) פרט לכלת בת בתו שמוותרת (יבמות כא:). (32) שם, כב. אולם ב'שולחן ערוך' אבן-העזר ס"ו טו ס"ב פסק שאין לה הפסק. וכן בשאר השניות המנויות מכאן עד הסוף, כולן אין להן הפסק, לדעת השולחן ערוך שם. (33) ואל תתמה איך אפשר שכלת בן בן בנו תהיה אסורה עד סוף כל הדורות, ובת בן בן בנו תהיה מותרת? כי איסור עריות אינו תלוי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הם, וכן האדומים שבשדה אדום, והואיל ונתערבו ארבע אומות האסורות בכל אומות העולם שהן מותרות - הותר הכל, שכל הפורש מהן להתגייר חזקתו שפירש מן הרוב, לפיכך כשיתגייר הגר בזמן הזה בכל מקום בין אדומי בין מצרי בין עמוני . . . אחד הזכרים ואחד הנקבות - מותרים לבוא בקהל מיד⁶⁴. ואפילו בוגרת ומוכת עץ, כי גם אלה אינן בתולות ואע"פ שלא נבעלו, וכן פסק רבינו בהל' איסורי ביאה פי"ז, הי"ג-יד. (65) יבמות נד, ב.

~ שבת קודש י"ב תמוז ~

פָּרָק שְׁנִי

(1) ביאר בו מה הן קטנה, נערה ובוגרת ואילונית וסימניהן, קטן וגדול, וסריס וסימניהם, בדיקת הסימנים ועל פי מי בודקין, אנדרוגינוס וטומטום ודיניהם, חרש וחרשת, פקח ופקחת.

א. הַבַּת מִיּוֹם לְדֹתָהּ עַד שֶׁתְּהִי בֵּת שְׁתִּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה גְּמוּרוֹת - הִיא הַנְּקֵרָא קֶטְנָה², וְנִקְרָא תִּנְיָנָה. וְאֶפְלוּ הַבִּיָּאָה בָּמָה שְׁעֵרוֹת בְּתוֹךְ הַזְּמַן הַזֶּה - אֵינָם אֱלָא פְּשׁוּמָא³. אָבָל אִם הַבִּיָּאָה שְׁתֵּי שְׁעֵרוֹת לְמִטָּה בְּגוֹף בְּמִקְוֵמוֹת הַיְּדוּעוֹת לְהִבָּאָה שָׁעֵר, וְהִיא מִבֵּית שְׁתִּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה יוֹם אֶחָד וּמַעֲלָה - נִקְרָא נַעֲרָה⁴.

(2) ואינה בת עונשים. (3) מין יבלת ודרכה לגדל שיער. (4) והרי היא גדולה לכל עונשים שבתורה.

ב. וְהַבָּאָה שְׁתֵּי שְׁעֵרוֹת בְּזִמְנָה הַזֶּה⁵ נִקְרָא סִימָן הַתַּחְתּוֹן. וְיֵאָחֵז שֶׁתְּבִיאָה סִימָן הַתַּחְתּוֹן תִּקְרָא נַעֲרָה עַד שֶׁשָּׂה חֲדָשִׁים גְּמוּרִים⁶. וּמִתְחַלֵּל יוֹם תְּשֻׁלוֹם הַשָּׂשָׁה חֲדָשִׁים וּמַעֲלָה תִקְרָא בּוֹגֶרֶת⁷. וְאִין בֵּין נַעֲרוֹת לְבָגְרוֹת אֱלָא שְׂשָׁה חֲדָשִׁים בְּלִבָּד⁸.

(5) מגיל שנים עשרה שנה ומעלה. (6) מיום ליום. (7) כלומר, מלאה שער, כי תרגום ירושלמי של איש שער - גבר בגר. ומשבגרה הבת אין לאביה רשות בה, והרי היא מקבלת קידושה לדעתה, בעוד שהנערה היא ברשות אביה ואינה מתקדשת שלא לדעת אביה. וכן האב זכאי במציאתה ובמעשה ידיה של בתו הנערה עד שתיבגר. (8) משעה שהביאה סימני נערות אינה שוהה להיות בוגרת אלא שישה חדשים.

ג. הַגִּיעָה לְשְׁתִּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה יוֹם אֶחָד וְלֹא הַבִּיָּאָה שְׁתֵּי שְׁעֵרוֹת, אָף-עַל-פִּי שֶׁנִּרְאוּ בָּהּ סִימְנֵי אֵילוֹנוּת⁹ - עֲדִין קֶטְנָה הִיא, עַד עֲשָׂרִים שָׁנָה. וְכִשְׁתְּבִיאָה שְׁתֵּי שְׁעֵרוֹת, אֶפְלוּ בְּשֵׁנָה עֲשָׂרִים¹⁰ - תִּהְיֶה נַעֲרָה שְׂשָׁה חֲדָשִׁים, וְאַחֵר כֶּף תִּקְרָא בּוֹגֶרֶת¹¹.

(9) אשה עקרה מטבעה ודמות גבר לה במקצת, איילונית - הרי היא כאיל שאינו יולד. (10) ואף על פי שנראו בה סימני איילונית. (11) כי כל שאין לה דין איילונית אינה יוצאת לבגרות אלא אחרי שישה חדשי ימי נערות.

דכא וכרות שפכה, גם הם נכללים בפסוק אחד ונמנים למצוה אחת (ל"ת שס), ח) מחזיר גרושתו משנשאת, הנמנית למצוה מיוחדת (ל"ת שנו), ט) יבמה לזר (ל"ת שנו), וכל אלה הם תשעה גופי נשים האסורים לאישים שונים. וממזרת ישראל ובת ישראל לממזר - נחשבות לגוף אחד, כי איסורם בא בתורה בדיבור אחד: לא יבוא ממזר בקהל ה' (ע"פ לחם-משנה, ונמוקי מהרא"י). (42) ואיסורה מפורש בתורה (ויקרא כא, יד). (43) כל שאינה בת ישראל, או בת ישראל שנבעלה לאדם שהיא אסורה להנשא לו איסור השוה בכל, או שנבעלה לחלל, כמבואר בהל' איסורי ביאה (פי"ח, ה"א). (44) זו שנולדה מאיסור כהונה (כגון בת כהן מאשה גרושה). וכן אחת מהנשים האסורות לכהן שנבעלה לכהן - נתחללה (הל' איסורי ביאה פי"ט, ה"א). (45) כמפורש בתורה ויקרא כא, ז. (46) שנולדה מאיסור ערוה, כמבואר בהל' איסורי ביאה, פט"ו ה"א. (47) כמפורש בתורה (דברים כג, ג). (48) ואפילו נתגיירו, ואיסורם מפורש בתורה (שם ד). (49) שנפצעו ביציו. (50) שנכרת גידו (האבר). ואיסורם מפורש בתורה (שם ב). (51) שנאמר (שם, כד, ד): "לא יוכל בעלה הראשון אשר שלחה לשוב לקחתה . . . אחרי אשר הוטמאה". (52) שעדיין לא ייבמה ולא חלץ לה, והתורה אומרת (שם כה, ה): "לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר". (53) שחלץ לה יבמה. (54) מדברי חכמים (קידושין עח). (55) הם הגבעונים שנתגיירו בערמה בימי יהושע, ונקראו נתינים על שם שנתנם יהושע לעבודת המקדש ככתוב (יהושע ט, כז): "ויתנם יהושע . . . חוטבי עצים ושואבי מים . . . ולמזבח ה'". (56) מדברי חכמים. כי יהושע ודוד גזרו עליהם שלא יבואו בקהל לעולם, כדלהלן פי"ב מהל' איסורי ביאה הכ"ב-כג-כד. (57) שם.

ח. וַיֵּשׁ שְׂאִסּוֹר בִּיאָתָן בַּעֲשָׂה⁵⁸, וְאֵינּוּ מַחֲיִבֵּי לְאִוִּין. וְשִׁלְשָׁה הֵם: מִצְרִי וְאֲדוֹמִי⁵⁹, דוֹר רִאשׁוֹן וְדוֹר שְׁנִי⁶⁰, אֶחָד זָכָרִים וְאֶחָד נְקֵבוֹת⁶¹. וּבַעֲוֹלָה לְכַהֵן גָּדוֹל. לְפִי שְׁלֹא נֶאֱמַר בְּאֵלוֹ 'לֹא יָבוֹא' או 'לֹא יִקַּח', אֱלָא מְפָלֵל שֶׁנֶּאֱמַר 'דוֹר שְׁלִישִׁי⁶² יָבֹא לָהֶם בְּקֹהֶל ה' אֶתָּה לְמַד, שְׁדוֹר רִאשׁוֹן וְשְׁנִי לֹא יָבוֹא⁶³; וּמְפָלֵל שֶׁנֶּאֱמַר 'וְהוּא אִשָּׁה בְּתוּלִיָּה יִקַּח' אֶתָּה לְמַד, שְׁאִינָה בְּתוּלָה⁶⁴ לֹא יִקַּח. וְלֹאֻ הֵבֵא מְפָלֵל עֲשָׂה - הָרִי הוּא בַּעֲשָׂה⁶⁵.

(58) שאזהרתן באה בתורה בצורת לא-תעשה הבא מכלל עשה, שדינו כמצות-עשה, כדלהלן. (59) אפילו כשנתגיירו. (60) מצרי ומצרית שנולד להם בן אחר שנתגיירו - נקרא הבן 'מצרי שני', וכן מצרית מעוברת שנתגיירה נקרא בנה 'מצרי שני', וכן באדומי (יבמות עח). (61) שם ע, ב. (62) מצרי שני שנשא מצרית שניה, הבן הנולד להם נקרא דור שלישי כמבואר בהל' איסורי ביאה פי"ב ה"כ, ובמגיד-משנה שם. (63) וכדאי לציין שרבינו בהל' איסורי ביאה פי"ב ה"כ, כותב: "כשעלה סנחריב מלך אשור בבל כל האומות ועירבן זו בזו והגלה אותן ממקומן, ואלו המצרים שבארץ מצרים עתה אנשים אחרים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

גְּדוּלָּה וְדֹאֵית²³; שְׂאֵי אֶפְשָׁר שְׂיִכְאוּ פֶלֶן²⁴, אֶלָּא
כְּבָר בָּא סִימָן הַתַּחְתּוֹן וְנִשְׁר²⁵.

(21) והרי היא נערה, למרות שאין בה סימן העליון.
(22) אינה ממאנת שמא נערה היא ואינה חולצת שמא עדיין
קטנה היא. (23) אף על פי שלא נראה בה הסימן התחתון.
(24) וסימן התחתון עדיין לא בא. (25) ונפל.

ט. הַבֵּת שֶׁיִּלְדָּה אַחֵר שְׁתֵּים עָשָׂרָה שָׁנָה, אֶף-עַל-פִּי
שֶׁלֹּא הֵבִיֵּא סִימָנִים, לֹא תַּחְתּוֹן וְלֹא עֲלִיוֹן - הָרִי
זו גְּדוּלָּה. בָּנִים הָרִי הֵם כְּסִימָנִין.

י. הַבֵּן מִשְׁיֹלֵד עַד שִׁיחִיה בֶּן שְׁלֹשׁ עָשָׂרָה שָׁנָה -
נִקְרָא קָטָן, וְנִקְרָא תִּינוּק²⁶. וְאִפְלוּ הֵבִיא בְּמָה
שְׁעָרוֹת בְּתוֹךְ הַזְּמַן הַזֶּה - אֵינוֹ סִימָן, אֶלָּא שׂוּמָא.
הֵבִיא שְׁתֵּי שְׁעָרוֹת לְמָטָה בְּמִקּוֹמוֹת הַיְדוּעוֹת לְשַׁעַר,
וְהוּא מִבֵּן שְׁלֹשׁ עָשָׂרָה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד וּמַעֲלָה -
נִקְרָא גְּדוּל, וְנִקְרָא אִישׁ²⁷.

(26) ואינו בר עונשים. היוצא מזה שהבת מקדימה להיות
גדולה יותר מהבן - בשנה שלמה. וחכמינו זכרונם לברכה
מצאו לזה סמך בתורה: "ויכן ה' את הצלע - מלמד שנתן
הקדוש-ברוך-הוא בינה יתירה באשה יותר מבאיש". דרשו
"ויכן" מלשון בינה. (27) איש כי יפליא לנדרו נדר - מה
תלמוד לומר "איש" לרבות בן י"ג שנה ויום אחד שאף על
פי שאינו יודע להפליא (לפרש לשם מי נדר) נדריו קיימים.
וכן הכתוב אומר: איש או אשה כי יעשו מכל חטאות
האדם.

יא. הַגִּיעַ לַזְּמַן הַזֶּה²⁸ וְלֹא הֵבִיא שְׁתֵּי שְׁעָרוֹת,
אֶף-עַל-פִּי שֶׁנִּרְאוּ בוֹ סִימָנֵי סָרִיס - הָרִי הוּא קָטָן,
עַד שִׁיחִיה בֶּן עָשָׂרִים שָׁנָה פָּחוֹת שְׁלֹשִׁים יוֹם. הַגִּיעַ
לַזְּמַן הַזֶּה וְלֹא הֵבִיא שְׁתֵּי שְׁעָרוֹת לְמָטָה, וְלֹא הֵבִיא
שְׁתֵּי שְׁעָרוֹת בְּזָקָן, אִם נִרְאָה בוֹ אֶחָד מִסִּימָנֵי סָרִיס²⁹
- הָרִי הוּא סָרִיס³⁰, וְדִינוּ דִּין הַגְּדוּל לְכָל דְּבָר; וְאִם
לֹא נִרְאָה בוֹ סִימָן מִסִּימָנֵי סָרִיס - עַדִּין קָטָן הוּא,
עַד שְׂיִכְבֵּא שְׁתֵּי שְׁעָרוֹת לְמָטָה בְּמִקּוֹם הַרְּאוֹי לָהֶן,
אוֹ עַד שִׁיחִיה בֶּן חֲמֵשׁ וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד³¹.

(28) י"ג שנה ויום אחד. (29) סריס הוא זה שאין לו כוח
ההולדה. (30) כל מי שלא הביא שתי שערות בוקן אפילו
אם לא נראה בו אלא אחד מסימני סריס, הרי הוא סריס.
(31) כי כבר נכנס לרוב שנותיו, שהן שבעים שנה.

יב. הַגִּיעַ לַזְּמַן הַזֶּה וְלֹא הֵבִיא - הָרִי זֶה סָרִיס,
אֶף-עַל-פִּי שֶׁלֹּא נִרְאָה בוֹ אֶחָד מִסִּימָנֵי סָרִיס. הַגִּיעַ
לְשָׁנָה עָשָׂרִים פָּחוֹת שְׁלֹשִׁים יוֹם וְלֹא הֵבִיא שְׁתֵּי
שְׁעָרוֹת לְמָטָה, וְהֵבִיא שְׁתֵּי שְׁעָרוֹת בְּזָקָן, אֶף-עַל-פִּי
שֶׁנִּלְדָּה לוֹ אֶחָד מִסִּימָנֵי סָרִיס - אֵינוֹ סָרִיס; אֶלָּא הָרִי
הוּא בְּקַטְנוּתוֹ, עַד שֶׁיִּלְדוּ לוֹ כָּל סִימָנֵי סָרִיס, אוֹ עַד
שִׁיחִיה בֶּן חֲמֵשׁ וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד.

ד. הִיחָה בֵּת עָשָׂרִים שָׁנָה פָּחוֹת שְׁלֹשִׁים יוֹם וְלֹא
הֵבִיֵּא שְׁתֵּי שְׁעָרוֹת, וְנִרְאוּ בָּהּ כָּל סִימָנֵי אֵילֻנִּית -
הָרִי הִיא אֵילֻנִּית¹². וְאִם לֹא נִרְאוּ בָּהּ כָּל סִימָנֵי
אֵילֻנִּית - עַדִּין קָטָנָה הִיא, עַד שְׂתִכְבֵּא שְׁתֵּי
שְׁעָרוֹת¹³ אוֹ עַד שִׁיחִיה בֵּת חֲמֵשׁ וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה
וְיוֹם אֶחָד¹⁴.

(12) אין לה ימי נערוּת, אלא מקטנותה תצא לבגרות.
(13) ואז תהיה נערה. (14) ואז היא איילונית, כי גיל זה הוא
רוב שנותיו של אדם, כי ימי שנותינו הם שבעים שנה.

ה. הַגִּיעַ לַזְּמַן הַזֶּה וְלֹא הֵבִיֵּא שְׁתֵּי שְׁעָרוֹת - הָרִי
זו נִקְרָאת אֵילֻנִּית, אֶף-עַל-פִּי שֶׁלֹּא נִרְאָה בָּהּ סִימָן
מִסִּימָנֵי אֵילֻנִּית. נִמְצְאָתָה אִתָּה לְמַד, שֶׁהָאֵילֻנִּית אֵין
לָּהּ יְמֵי נַעֲרוּת¹⁵, אֶלָּא מִקְטְנוּתָהּ תֵּצֵא לְבָגְרוּת¹⁶.

(15) כי הרי עד שהוקבעה לאיילונית הייתה קטנה,
ומשנקראה איילונית הרי היא כבוגרת. (16) שהנערות
בסימנים (שתי שערות) תלויה, וזו אין לה סימנים.

ו. וְאֵלּוּ הֵן סִימָנֵי אֵילֻנִּית: כָּל שְׂאֵין לָּהּ דִּדִּין,
וּמִתְקַשָּׁה בְּשַׁעַת תְּשֻׁמִּישׁ¹⁷, וְאֵין לָּהּ שְׁפּוּלֵי מַעֲסִים
בְּנָשִׁים¹⁸, וְקוֹלָה עָבָה וְאֵינָה נִכְרַת בֵּין אִישׁ לְאִשָּׁה.
וְהַנַּעֲרָה וְהַבּוֹגֶרֶת וְהָאֵילֻנִּית - כָּל אַחַת מִשְׁלָשָׁתָן
נִקְרָאת גְּדוּלָּה¹⁹.

(17) התשמיש קשה לה. (18) כמין כף (מקום תפוח) למעלה
מן הערוה לעומת הבטן. (19) לכל עונשים שבתורה. וכן
לעניין מיאון, שאינן ממאנות.

ז. וְיֵשׁ בַּבֵּת סִימָנִין מִלְּמַעְלָה, וְהֵן הַנִּקְרָאִין סִימָן
הָעֲלִיוֹן. וְאֵלּוּ הֵן: מִשְׁתַּחֲזִיר יָדֶיהָ לְאַחֲזֶרָה וְיַעֲשֶׂהָ
קָמָט בְּמִקּוֹם הַדִּדִּין. וּמִשְׁיַחֲסִיר רֹאשׁ הַדִּדִּין²⁰.
וּמִשְׁחִיתָן אֲדָם יָדוֹ עַל עֵקֶץ הַדִּדִּין, וְהוּא שׁוֹקֵעַ וְשׁוֹהָה
לְחֹזֶר. וּמִשְׁיַפְּצֵל רֹאשׁ חֻטֶּם הַדִּדִּין וְיַעֲשֶׂהָ בְּרֹאשׁוֹ
בְּדוּר קָטָן. וְרִבּוּתֵי פִּרְשׁוֹ, מִשְׁיַפְּצֵל הַחֻטֶּם עֲצָמוֹ.
וְכֵן מִשְׁחִיטוֹ הַדִּדִּין. וּמִשְׁחִיתָן שִׁקְשׁוֹ הַדִּדִּין. וּמִשְׁתַּקִּיף
הָעֵטֶרָה, שֶׁהוּא מִקּוֹם הַבֶּשֶׂר הַתּוֹפֵחַ שְׁלִמְעָלָה מִן
הָעֶרְוָה לְעַמֻּת הַבֶּטֶן. וּמִשְׁחִיתָמַעַף הַבֶּשֶׂר הַזֶּה וְלֹא
יִהְיֶה קָשָׁה.

(20) הפטמה.

ח. כָּל אֵלּוּ הַסִּימָנִין שְׂמוּנָה. נִרְאָה בַּבֵּת סִימָן אֶחָד
מִכָּל אֵלּוּ אוֹ פֶּלֶן, וְהִיא בֵּת שְׁתֵּים עָשָׂרָה שָׁנָה אוֹ
פָּחוֹת - אֵין מִשְׁגִּיחִין בוֹ, וְהָרִי הִיא קָטָנָה. נַעֲשִׂית
בֵּת שְׁתֵּים עָשָׂרָה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד, וְנִרְאָה בָּהּ סִימָן
הַתַּחְתּוֹן - אֵין מִשְׁגִּיחִין בָּאֶחָד מִכָּל אֵלּוּ²¹. וְאִם לֹא
נִרְאָה הַתַּחְתּוֹן, וְנִרְאָה בָּהּ אֶחָד מִכָּל אֵלּוּ - הָרִי הִיא
סָפֵק בֵּין נַעֲרָה לְקָטָנָה, וְדָנִים בָּהּ לְהַחֲמִיר²². וְאִם
נִרְאוּ פֶּלֶן, [וְלֹא נִרְאָה סִימָן הַתַּחְתּוֹן] - הָרִי זֶה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יח. הפת שהביאה שתי שערות בתוך שתיים עשרה שנה, והבן שהביא בתוך שלש עשרה - שניהם שומא, כמו שבארנו. אף-על-פי שאותן שערות במקומן הם עומדות אחר שלש עשרה לזכר ואחר שתיים עשרה לנקבה - אינן סימן.

יט. במה דברים אמורים? כשבדקו בתוך הזמן ונודע שהן שומא; אבל אם לא נבדקו אלא אחר זמן, ונמצאו שם שתי שערות - הרי הן בחזקת סימנין, ואין אומרים: שמא קדם זמן צמחו, כדי שיהיו שומא.

כ. כשבדקין הפת - בין בתוך הזמן, שהוא כל שנת שתיים עשרה, בין קדם זמן זה, בין לאחר הזמן - בודקין על פי נשים פשרות ונאמנות. ואפלו אשה אחת בודקת, ושומעין לה אם הביאה ואם לא הביאה.

כא. כל השנים האמורות בכן ובבת ובצרכין⁴⁹ ובכל מקום, אינן לא שני הלכנה ולא שני החמה, אלא שנים של סדר העבור, שהן פשוטות ומעברות, על פי בית דין, כמו שהם קובעין אותן, כמו שבארנו בהלכות קדוש החודש. ובאותן השנים מוגין לכל דברי הדת.

(49) שהערך משתנה לפי גיל הנערך.

כב. אין סומכין על הנשים במנין השנים, ולא על הקרובים, אלא על פי שנים אנשים פשרים להעיד.

כג. האב שאמר: בני זה בן תשע שנים ויום אחד, בתי זו בת שלש שנים ויום אחד - נאמן לקרבן, אבל לא למפוט⁵⁰ ולא לענשים. בני זה בן שלש עשרה שנה ויום אחד, בתי זו בת שתיים עשרה שנה ויום אחד - נאמן לנדרים ולצרכין ולחרמות ולהקדשות, אבל לא למפוט ולא לענשים.

(50) אם חטא האשם בשוגג.

כד. מי שיש לו אבר זכרות ואבר נקבות - הוא הנקרא אנדרוגינוס, והוא ספק אם זכר ספק אם נקבה. ואין לו סימן שיועד בו אם הוא זכר ודאי אם היא נקבה ודאית לעולם.

כה. וכל מי שאין לו לא זכרות ולא נקבות, אלא אטום⁵¹ - הוא הנקרא טמטום, וגם הוא ספק. ואם נקבע⁵² הטמטום ונמצא זכר - הרי הוא כזכר ודאי; ואם נמצא נקבה - הרי הוא נקבה. וטמטום ואנדרוגינוס שהיו בן שתיים עשרה שנה ויום אחד

יג. ואלו הן סימני סריס: כל שאין לו זקן³², ושערו לקוי³³, ובשרו מחליק³⁴, ואין מימי רגליו מעלים רתיחה³⁵, וכשמטיל מים אינו עושה כפה³⁶, ושקבת זרעו ידה, ואין מימי רגליו מחמיצין³⁷, ורוחץ בימות הגשמים ואינו מעלה בשרו הכל³⁸, וקולו לקוי³⁹ ואינו נבר בין איש לאשה.

(32) שלא נתמלא זקנו. (33) רך. (34) חלק כבשר אשה בלי שער. (35) קצף. (36) שאין קלוח השתן הולך ועושה כיפה (=קשת) כשמטיל מים כלפי מעלה אלא יורדים מיד. (37) מסריחים כאשר שוהים בכלי. (38) אדים וחמימות כעין עשן. (39) וקולו דק עד שאינו ניכר בין קולו לקול הנשים.

יד. וסריס זה הוא הנקרא סריס חמה⁴⁰ בכל מקום. אבל הבן שחתכו⁴¹ או נתקו⁴² או מעכו גידיו או ביציו, כמו שהעכו"ם עושין - הוא הנקרא סריס אדם⁴³. וכשהיה בן שלש עשרה שנה ויום אחד נקרא גדול, שאין זה מביא סימן לעולם⁴⁴.

(40) שמש. כלומר שנולד סריס מבטן אמו. שלא ראה שעה אחת בכשרותו. (41) בכלי. (42) ביד. (43) שנסתרו בידי אדם לאחר שנולד. (44) של שתי שערות.

טו. בן שלש עשרה שנה ויום אחד שלא הביא סימן שלמטה, ונראה בו כל הסימנין של מעלה⁴⁵ - הרי זה ספק בין גדול לקטן. ואם לא נבדק מלמטה - בין שנראה בו סימני בגרות מלמעלה, הרי זה בחזקת גדול.

(45) שערות הזקן, ושערות בית השחי.

טז. שתי שערות האמורות בכן ובבת בכל מקום, שעורן כדי לכף ראשן לעקרון. ומשיצמחו ויהיו יכולות להנטל בפיו הזוג⁴⁶ עד שגיעו לכף ראשן לעקרון, דינן בהן להחמיר בכל מקום. לפיכך, בכן ובבת נחשב אותם גדולים להחמיר, הואיל וצמחו כדי להנטל בפיו הזוג; ונחשב אותם קטנים להחמיר, הואיל ולא הגיעו לכף ראשן לעקרון.

(46) של מספריים. שהוא שיעור קטן משיעור של לכוף ראשן לעקרון.

יז. שתי שערות אלו צריכות שיהיו במקום הערוה. ובית הערוה פלו מקום סימנין - בין למעלה, בין למטה, בין על איברי הזרע עצמן. וצריכות להיות במקום אחד⁴⁷. ושהיה בעקרון⁴⁸ גממות. ואפלו שתיהן בגמא אחת - הרי אלו סימן. נמצאו שתי גממות זו בצד זו, ואין בהן שער - הרי אלו סימן; חזקה אין גמא בלא שער, ושערות היו בהן ונשרו.

(47) שתיהן למעלה או למטה. (48) בשרשם.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

4) לשון חכמים היא שהבעל אוסר את אשתו לכל העולם כהקדש (קידושין ב:). 5) בשבילי, כלומר ע"י שתהיי אשתי תאסרי לכל העולם כהקדש ('תוספות' שם). פירוש אחר: "מקודשת לי" - מיוחדת לי, מזווגת לי (שם). 6) מקור דבר זה, שצריך לומר "בזה", הוא במשנה קידושין מו. "התקדשי לי בתמורה זו". וה'מאירי' (עמ' 4) כתב שאין הכרח בזה אלא שהלשון יותר שלם בכך. 7) בכתי"י התימנים "שני עדים". 8) שנאמר "כי יקח איש אשה" (דברים כב, יג. וכד, א) ודרשו חז"ל (קידושין ד:): "כי יקח - ולא כי תקח".

ב. נִתְּנָה הִיא וְאִמְרָהּ לוֹ: הָרִי אֲנִי מְקַדֶּשֶׁת לָךְ, הָרִינִי מֵאֲרֶסֶת לָךְ, הָרִינִי לָךְ לְאִנְתִּי, או כָּל לְשׁוֹן הַקִּנְיָנָה - אֵינָה מְקַדֶּשֶׁת¹⁰. וְכֵן אִם נִתְּנָה הִיא לוֹ וְאָמַר הוּא - אֵינָה מְקַדֶּשֶׁת¹¹. וְאִם נָתַן הוּא וְאִמְרָהּ הִיא - הָרִי זו מְקַדֶּשֶׁת מִסְפֵּק¹².

9) לאשה. "לי לאשה" (בראשית יב, יט), מתרגם יונתן "לי לאנתי". 10) קידושין ה, ב. שהאיש לוקח את האשה ולא האשה את האיש, כמו שכתבנו למעלה. 11) שם. ואם המקדש חשוב, שיש לה הנאה בהסכימו לקבל ולהיות ממנה, הרי זו מקודשת (לקמן פ"ה, הכ"ב). 12) קידושין ה, ב: "ספיקא הוא, וחיישינן מדרבנן". שאם בא אחר וקידשה - צריכה גט משניהם, שמא לא היו של הראשון וקידושין וחלו קדושי שני או שמא של ראשון קידושין ולא של שני (רש"י שם). מלשון הגמרא הנ"ל, משמע שאין זה אלא ספק מדרבנן, אבל מן התורה אין כאן קידושין כלל ואינה צריכה גט ממנו. אולם מדברי רבינו שכתב: "מקודשת מספק", נראה שהיא מקודשת מן התורה קידושי ספק, וצריכה ממנו גט מדאורייתא, אם תרצה להנשא לאחר. ראה ר"ן לקידושין ה: ויבית הבחירה' להרב המאירי שם.

ג. וְאִם קִדַּשׁ בְּשֹׁטֶר - כּוֹתֵב עַל הַנִּזְר או עַל הַחֶרֶס¹³ או עַל הַעֲלָה או עַל כָּל דְּבָר שֶׁיִּרְצֶה: הָרִי אֶת מְקַדֶּשֶׁת לִי, או: הָרִי אֶת מֵאֲרֶסֶת לִי, וְכָל בִּיּוֹצֵא בְּדִבְרִים אֵלּוּ, וְנוֹתְנָהּ לָהּ בְּפָנֵי עֲדִים¹⁴.

13) אע"פ שאינו שוה פרוטה (שם ט.). 14) ואין השטר צריך חתימת עדים מבפנים, הואיל ומוסרו לה בפני עדים.

ד. וְצִרִיף¹⁵ שִׁיכְתָּב אוֹתוֹ לְשֵׁם הָאִשָּׁה הַמְתַּקְדֶּשֶׁת¹⁶, כְּגַט¹⁷. וְאִינוּ כּוֹתְבוּ אֵלָּא מִדַּעְתָּהּ¹⁸. כְּתָבוּ שְׁלֹא לְשִׁמָּה¹⁹, או לְשִׁמָּה שְׁלֹא מִדַּעְתָּהּ²⁰, אֶף-עַל-פִּי שְׁתַּנְּנוּ לָהּ לְדַעְתָּהּ בְּפָנֵי עֲדִים - אֵינָה מְקַדֶּשֶׁת²¹.

15) קידושין ט. בעייתו של רבי שמעון בן לקיש, ששוב פשטה. 16) פרט לכתב לשם אשה אחרת ונמלך לקדש בו אשה זו ששמה כשמה. 17) שצריך לכתבו לשם האשה המתגרשת, שנאמר: "וכתב לה ספר כריתות" - "לה - לשמה" (גיטין כו). והוקשה הריה ליציאה (קדושין ט:). שהרי כל עיקר קידושי שטר נלמד מהיקש זה של "ויצאה והיתה" (ראה למעלה פ"א הערה ז). וכתב הרשב"א (הובא

- הָרִי הֵן בְּחֻזְקַת גְּדוּלָּה. וְהֵם שֶׁנִּדְבָּר בָּהֶן כָּל מָקוֹם.

51) סתום. 52) שהסירו ממנו את הקרום המכסה את ערוותו.

כו. חֶרֶשׁ וְחֶרְשֵׁת הָאֻמּוּרִים כָּל מָקוֹם⁵³, הֵן הָאֻלְמִים שְׁאִין שׁוֹמְעִין וְלֹא מְדַבְּרִים⁵⁴; אֲבָל מִי שֶׁמִּדְבָּר וְאִינוּ שׁוֹמְעִים⁵⁵, או שׁוֹמֵעַ וְאִינוּ מְדַבְּרִים⁵⁶ - הָרִי הוּא כָּל אָדָם. וְאִישׁ וְאִשָּׁה שֶׁהֵן שְׁלֵמִים בְּדַעְתָּן, וְאִינוּ לֹא חֶרְשִׁים וְלֹא שׁוֹטִים⁵⁷ - נִקְרְאִין פֶּקֶח וּפִקְחָת.

53) השוו אותם לשוטה. לפוטרים מכל דבר, מפני שאינם בני דעת. 54) שנולד חרש ממעי אמו, וכיוון שלא שמע מעולם מה שמדברים עימו אי אפשר שידבר. 55) תחילתו היה פיקח עד שלמד לדבר ואחרי כן נתחרש. 56) שנשתתק וניטל דיבורו. 57) ואיזהו שוטה? המקרע את כסותו, והמאבד כל מה שנותנים לו. ולשון רבינו הלכות עדות ט, ט: "ולא שוטה שהוא מהלך ערום ומשבר כלים. . . אלא כל מי שנטרפה דעתו ונמצאת דעתו משובשת תמיד בדבר מן הדברים".

כו. נִמְצְאוּ כָּל הַשְּׁמוֹת⁵⁸ שֶׁבִּאֲרָנוּ עֲנִינָם בְּשֵׁנֵי פְּרָקִים אֵלּוּ - עֲשָׂרִים שְׁמוֹת. וְאֵלּוּ הֵן: קִדּוּשִׁין. עֲרֻנָּה. שְׁנִיָּה. אִסּוּרִי לְאִוִּין. אִסּוּרִי עֲשָׂה. קִטְנָה. נִצְרָה. בּוֹגֶרֶת. אֵילּוֹנִית. גְּדוּלָּה. סִימֵן הַתַּחְתּוֹן. סִימֵן הָעֲלִיוֹן. קָטָן. סָרִיס חֲמָה. סָרִיס אָדָם. גְּדוּל. אֲנִדְרוּגִינוֹס. טְמֻטוֹם. חֶרְשִׁים. פִּקְחִים. שִׁים כָּל הַשְּׁמוֹת הָאֵלּוּ לְעִמְתָּךְ תָּמִיד, וְאֵל יִלּוּזוֹ מַעֲיִנֶיךָ כָּל עֲנִינֵיהֶם, כְּדִי שְׁלֹא נִהְיֶה צָרִיכִין לְבָאֵר כָּל שֵׁם מִהֵן כָּל מָקוֹם שֶׁנִּזְכֵּיר אוֹתוֹ.

58) מושגים, מונחים.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

1) נתבאר בו דיני קידושי כסף ומי הוא הנותן, קידושי שטר וביאה. הקנה עצמו לה. קידש ולא פירש, קידשה לחצאין. קידש בחצי פרוטה, שהאב זכאי בבתו עד שתבגר או עד שתנשא, שליחות בקידושין, שלא לקדש בביאה, בלא שידוכין, ובשוק, ברכת אירוסין.

א. פִּיצֵד²² הָאִשָּׁה מִתַּקְדֶּשֶׁת? אִם בְּכֶסֶף הוּא מְקַדֶּשׁ - אֵין פְּחוֹת מִפְּרוּטָה³ כֶּסֶף או שְׁוֶה פְּרוּטָה. אוֹמַר לָהּ: הָרִי אֶת מְקַדֶּשֶׁת⁴ לִי, או: הָרִי אֶת מֵאֲרֶסֶת לִי, או: הָרִי אֶת לִי לְאִשָּׁה בְּזָה⁶, וְנוֹתֵן לָהּ בְּפָנֵי עֲדִים⁷. וְהָאִישׁ הוּא שְׂאוֹמֵר דְּבָרִים שֶׁמִּשְׁמָעֵן שְׁקוּנָה אוֹתָהּ לוֹ לְאִשָּׁה, וְהוּא שִׁיתָן לָהּ הַכֶּסֶף⁸.

2) קידושין ב, א. 3) ככיתיהלל שם. וכן הוא במשנה בבבא-מציעא נה. ושיעור הפרוטה הוא משקל חצי גרעין שעורה מכסף (פירוש המשנה לרבינו, קידושין א, א).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אשה, ולא שיקח את עצמו לה. (32) בכת"י התימנים, כל הקטע הזה אינו. (33) מלשון הכתוב: כי יקח איש אשה. (34) קידושין ו. "שכן ביהודה קוראים לארוסה חרופה", וכגירסת רבינו חננאל שם (הובאה ברשב"א) בניגוד לגירסתנו בגמרא שרק ביהודה היא מקודשת. ובשו"ע אהע"ז סי' כז ס"ג פסק שהרי זו מקודשת בספק. (35) ובלבד שתבין שהיא לשון קידושין, אבל אם אינה מכרת באותה לשון - אינה מקודשת, אלא אם-כן דיבר עמה תחילה על עסקי קידושין ונתרצתה לו, כמבואר בסמוך ה"ח.

ז. אָמַר לָהּ, או כָּתַב לָהּ: הָרִי אֶת מִיחָדָת לִי, הָרִי אֶת מִיחָדָת לִי, הָרִי אֶת עֲזֻרָתִי, הָרִי אֶת נִגְדָתִי, הָרִי אֶת צִלְעָתִי, הָרִי אֶת סִגּוּרָתִי, הָרִי אֶת תַּחְתִּי, הָרִי אֶת עֲזֻרָתִי, הָרִי אֶת תְּפֹסֶתִי - הָרִי זוּ מִקְדָּשְׁתָּ בְּסִפְּךָ.³⁶ וְהוּא, שִׁיחָהּ מִדְּבַר עִמָּה תַּחֲלָה עַל עֶסְקֵי קִדּוּשִׁין;³⁷ אָבֵל אִם אֵינוּ מִדְּבַר עִמָּה תַּחֲלָה עַל עֶסְקֵי קִדּוּשִׁין - אֵין חוֹשְׁשִׁין לְמִלּוֹת אֵלּוּ.³⁸

(36) קידושין ו, א. כי כל הלשונות האלו, ספק אם משמען לשון קידושין: מיוחדת, כמו "מאוחדת" - מלשון "והיו לבשר אחד" (בראשית ב, כד). מיוחדת - מלשון "אשר לא יעדה" (שמות כא, ח) שהיא לשון קידושין באמה עבריה. עזרתי, נגדתי - לשון "אעשה לו עזר כנגדו" (בראשית ב, יח). צלעתי, סגורתי, תחתי - מלשון: "ויקח אחת מצלעותיו ויסגור בשר תחתנה" (שם כא). עצורתי - לשון עצרת שתהא נאספת עמי לבית, וכן תפושתי - נתפסת עמי בבית (רש"י ו'תוספות ר"י הזקן שם). ואפשר שאין משמען לשון קידושין אלא שתבוא לעשות מלאכתו. (37) אז היא ספק מקודשת. (38) מפני שאינה יודעת מה אמר לה, ולפיכך אינה מקודשת כלל (שם). ואפילו אם אמרו שניהם שלקידושין נתכוונו אינה מקודשת, שהרי לא נתבררה אמינות הלשון לעדים, שגם הם צריכים להבין את לשונו ('תוספות' ר"י שם).

ח. וַיֵּשׁ לְאִישׁ לְקַדֵּשׁ הָאִשָּׁה בְּכָל לְשׁוֹן שֶׁהִיא מִפְּרֵת בּוֹ,³⁹ וַיְהִי מִשְׁמַע הַדְּבָרִים בְּאוֹתָהּ הַלְשׁוֹן שֶׁקָּנָהּ, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹת.⁴⁰ הִיָּה מִדְּבַר עִם הָאִשָּׁה עַל עֶסְקֵי הַקִּדּוּשִׁין וְרִצְתָּהּ,⁴¹ וְעָמַד וְקִדֵּשׁ, וְלֹא פָּרַשׁ וְלֹא אָמַר לָהּ כְּלוּם, אֶלָּא נָתַן בְּיָדָהּ אוֹ בְּעַל - הוּאִיל וְהֵן עֲסוּקִין בְּעִנְיָן - דִּי, וְאֵינוּ צָרִיף לְפָרֵשׁ.⁴² וְכֵן עָדִי הַקִּדּוּשִׁין וְהַגְּרוּשִׁין אֵינוּ צָרִיף לֹאמֵר לָהֶם: אַתֶּם עָדִי, אֶלָּא בִּינוֹן שֶׁגֵּרַשׁ אוֹ קִדֵּשׁ בְּפִנְיָהֶם - הָרִי זוּ מִקְדָּשְׁתָּ אוֹ מִגְרָשְׁתָּ.⁴³

(39) נוסף על הלשונות המנויות לעיל ה"ו. (40) והאומר לאשה הרני נותן לה בשביל אהבה וחובה - חוששין לקידושין, כי שמא נתכוין שתהיה אהבה וחובה ביניהם, והרי זה כאילו אמר: הרי את מיוחדת או מיוחדת לי ('תשובות מיימוניות', וכן בשו"ע אהע"ז סי' כז, ס"ג). (41) שאמרה הן (כסף-משנה). (42) משנה, מעשר שני פ"ד מ"ו. וכן בקידושין ו, א. (43) ואף-על-פי שלא הזמנים ולא

כאן בפירוש ה'מגיד משנה') שבנוסח שטר הקידושין צריך להזכיר בו שמות האיש והאשה כגט. והדברים מפורשים בירושלמי (קידושין פ"א, ה"ב) "סדר קידושין כך הוא: אני פלוני קידשתי בתו של פלוני" (הגר"א לאהע"ז סי' לב ס"ק ו). (18) בידיעתה ובהסכמתה. (19) שנכתב לשם אשה אחרת ששמה כשם אשה זו, ונמלך בדעתו לקדש את זו בשטר זה. (20) קודם הכתיבה לא נמלך בה. (21) מקיש הויה ליציאה, מה יציאה צריכים דעת מקנה (הבעל) אף הויה צריכים לדעת מקנה - זו האשה, המקנה את עצמה לבעל (קידושין ט: כרב פפא ורב שרביא).

ה. וְאִם קִדֵּשׁ בְּבִינָה - אֹמַר לָהּ:²² הָרִי אֶת מִקְדָּשְׁתָּ לִי, או: הָרִי אֶת מִאֲרֶסְתָּ לִי, או: הָרִי אֶת לִי לְאִשָּׁה בְּבִעִילָה זוּ,²³ וְכָל פִּיּוּצָא בְּזָה,²⁴ וּמִתְיַחַד עִמָּה בְּפָנֶי שְׁנֵי עֲדִים וּבִעִילָהּ.²⁵ וְהַמְקַדֵּשׁ בְּבִינָה - מִסְתַּמָּא²⁶ דַּעְתּוֹ עַל גְּמַר בִּינָה,²⁷ וְכַשִּׁיגְמַר בִּינָתוֹ תִּהְיֶה מִקְדָּשְׁתָּ.²⁸ (וְכֵן שָׂבָא עָלֶיהָ בְּדִרְכָּהּ וְכֵן שָׂבָא עָלֶיהָ שְׁלֹא בְּדִרְכָּהּ - הָרִי זוּ מִקְדָּשְׁתָּ).²⁹

(22) בפני שני עדים, בעת שנכנס להתייחד עמה. (23) שאבוא אליך כשאתיחד עמך. (24) שאר לשונות קידושין המפורשות לקמן ה"ו. ובכת"י התימנים, הנוסח: או הרי את מאורסת לי וכל כיוצא או הרי את לי לאשה בבעילה זו. (25) ומאחר שהעדים ראום מתייחדים, אינם צריכים להעיד על הבעילה, לפי ש"הן הן עדי ייחוד, הן הן עדי ביאה" (קידושין סה:). (26) בכת"י התימנים, תיבה זו אינה. וראה להלן הערה כז. (27) קידושין י, א. (28) ואם הערה בה (=התחיל ביאתו ולא גמרה) לשם קידושין ופשוט ידה וקיבלה קידושין מאחר, הרי זו מקודשת לשני, הואיל ועדיין לא היתה מקודשת (שם). ומלשון רבינו "מסתמא", נראה שדעתו לומר שאם פירש ואמר התקדשי לי בתחילת ביאתי, הרי זו מקודשת בתחילת ביאה (מגיד-משנה). (29) קידושין ט, ב. ומבואר יותר ב'ירושלמי' קידושין פ"א, ה"א. ובסנהדרין נד, א - אמרו: נאמר בתורה (ויקרא כ, יג) "משכבי אשה" - מגיד לה הכתוב ששני משכבות באשה. וכל קטע זה מוקף בסוגריים, הואיל ובדפוסים ישנים כגון קושטא רס"ט; ווניציה של"ד - אינו. אבל בדפוס רומא משנת ר"מ, ישנו כלפנינו.

ו. הַדְּבָרִים שֶׁאִמַּר הָאִישׁ כְּשִׁינְקֵדֵשׁ, צָרִיף שִׁיחָהּ מִשְׁמַע שֶׁהוּא קוֹנֶה³⁰ הָאִשָּׁה, וְלֹא שִׁיחָהּ מִשְׁמַע שֶׁהִקְנָה עִצְמוֹ לָהּ. מִיָּצֵד? הָרִי שֶׁאָמַר לָהּ, או שֶׁכָּתַב בְּשֵׁטֶר שֶׁנָּתַנוּ לָהּ: הָרִינִי בְּעִלְיָהּ, הָרִינִי אֲרוּסִיָּהּ, הָרִינִי אִשְׁיָהּ, וְכָל פִּיּוּצָא בְּזָה - אֵין פָּאן קִדּוּשִׁין כְּלָל.³¹ אָמַר לָהּ,³² או כָּתַב לָהּ: הָרִי אֶת אִשְׁתִּי, הָרִי אֶת אֲרוּסָתִי, או: הָרִי אֶת קְנוּיָהּ לִי, הָרִי אֶת שְׁלִי, הָרִי אֶת לְקוּחָתִי,³³ הָרִי אֶת חֲרוּפְתִּי,³⁴ הָרִי אֶת בְּרִשּׁוֹתִי, הָרִי אֶת זְקוּקָהּ לִי, וְכָל פִּיּוּצָא בְּהֵן³⁵ - הָרִי זוּ מִקְדָּשְׁתָּ.

(30) רוכש. (31) קידושין ה, ב. שנאמר בתורה: כי יקח איש

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הבנות, אז ודאי שאין הבנות מקודשות, שהרי כל אחת קיבלה רק חצי פרוטה ('תוספות' שם). (52) והם גדולים, ועשאוהו שליח לקדש. (53) הספק הוא: אם התכוין לכלול בפרוטה זו את הפרה והאשה כאחד, נמצא שהוא קידש האשה רק בחצי פרוטה ואינה מקודשת, או מתוך שאדם יודע שאין אשה מתקדשת בפחות מפרוטה, ואין הפרה נקנית בכסף (קידושין כה:), ודאי התכוין לומר בתך - בפרוטה, ופרתו תיקנה לו כשימשכנה. (54) קרקע נקנית גם בכסף, וגם בחזקה. ובכל זאת יש ספק, אולי נתכוין לומר בתך בפרוטה, וקרקעך - כשאחזיק בה. (55) בקידושין ז, ב - העלו את כל הבעיות האלו ב"תיקון". ואע"פ שגם שני הדינים הראשונים שבהלכה זו הוזכרו שם בין הבעיות ולא נפתרו, סובר רבינו שהואיל והגמרא אמרה שם: "אם תמציל לומר מונה והולך הוא" ביחס לשני דינים אלו, הרי זה כאילו התלמוד הסכים להגיון הזה והוציאן מכלל ספק. כי כלל מקובל הוא מהגאונים, כל מקום שהתלמוד אומר "אם תמציל לומר" הרי זה כמו פשיטות ופתרון (רא"ש ש לקידושין שם).

יא. הָאֵב מְקַדֵּשׁ אֶת בִּתּוֹ שְׁלֹא לְדַעְתָּהּ⁵⁶ כָּל זְמַן שֶׁהִיא קְטָנָה, וְכֵן כְּשֶׁהִיא נַעֲרָה רְשׁוּתָהּ בְּיָדוֹ, שְׁנֵאמַר: אֶת בִּתִּי נָתַתִּי לְאִישׁ הִזֶּה לְאִשָּׁה. וְקִדּוּשֶׁיהָ לְאִבֶּיהָ⁵⁸. וְכֵן הוּא זָכָאי בְּמַצִּיאָתָהּ וּבְמַעֲשֶׂה יָדֶיהָ⁵⁹ וּבְכַתְּבָתָהּ⁶⁰. אִם נִתְגַּרְשָׁה אוֹ נִתְאַלְמְנָה מִן הָאֲרוּסִין⁶¹, הוּא זָכָאי כָּל עַד שֶׁתִּבְגְּרָה⁶². לְפִיכָךְ⁶³ מְקַבֵּל הָאֵב קִדּוּשִׁי בִּתּוֹ מִיּוֹם שֶׁתּוֹלֵד עַד שֶׁתִּבְגְּרָה⁶⁴. וְאִפְּלוּ הֵיטָה חֲרָשָׁת אוֹ שׁוּטָה⁶⁵ וְקִדְּשָׁהּ הָאֵב - הָרִי הִיא אִשָּׁת אִישׁ גְּמוּרָה⁶⁶. וְאִם הֵיטָה בֵּת שְׁלֹשׁ שָׁנִים וַיּוֹם אֶחָד, מִתְקַדֶּשֶׁת בְּבִיאָהּ מִדַּעַת אֲבִיהָ; פְּחֹת מִכֵּן, אִם קִדְּשָׁה אֲבִיהָ בְּבִיאָהּ⁶⁷ - אִינָה מְקַדֶּשֶׁת⁶⁸.

(56) מבלי להמליך בה ולקבל הסכמתה. (57) קידושין מא, א. וכתובות מו, א. (58) כסף קידושיה לאביה. - כתובות שם. אמרה תורה (במדבר ל, יז) בנעוריה בית אביה - כל שבח נעוריה לאביה. (59) במציאתה - שם, מז. משום איבה, כי הואיל ואין האב חייב במזונות בתו מצד הדין, אם תעכב המציאה לעצמה, יטור לה איבה וימנע מלזונה. ובמעשה ידיה - שם, מז: שנאמר (שמות כא, ז) "וכי ימכור איש את בתו לאמה" - "מה אמה - מעשה ידיה לרבה, אף בת - מעשה ידיה לאביה". (60) שתיקנו חכמים שהבעל יכתוב כתובה לאשתו, כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה, כמבואר לקמן פ"י. (61) כתובות מג, ב. (62) זמן הבגרות מפורש למעלה פ"ב ה"ב. (63) הואיל ואין אנו צריכים לדעתה של הקטנה או הנערה המתקדשת. (64) שהרי קידושיה בידו. (65) ראה לעיל פ"ה הכ"ו, מה היא חרשת ושוטה. (66) יבמות קיב, ב. אבל חרשת גדולה אינה מקודשת קידושין גמורים מן התורה כמבואר לקמן פ"ד, ה"ט. וכן השוטה כשהיא גדולה - אינה מתקדשת כלל, כמבואר שם. (67) שבא עליה המקדש. (68) נדה מד, ב. שפחות מג' שנים אין ביאתה ביאה, והרי זה כנותן אצבע

יחדם לכך (קידושין מג.). ורק בהודאת ממון צריך שיאמר אתם עדי, שאם לא כן יכול לומר לו: משטה אני בך ('תוספות' שם). ודוקא שקידשה בפני שנים והם אצלה, שראתה והרגישה בהם. אבל אם הטמין לה עדים אחורי הגדר, אינה מקודשת, כי אילו היתה מרגישה בהם, יתכן ולא קיבלה הקידושין, רק עכשיו בקדשה שאין עדים אצלה - קבלתם, בחשבה כי משחקת היא בו הואיל ואין כאן עדים (מגיד-משנה).

ט. הָאוֹמֵר לְאִשָּׁה: הַתְקַדְּשִׁי לְחָצִי - הָרִי זוּ מְקַדֶּשֶׁת. הֲאֵל לָמָּה זֶה דּוֹמָה? לְאוֹמֵר לָהּ: תְּהִי אִשְׁתִּי אִתִּי וְאַחֲרָתָהּ⁴⁴, שֶׁנִּמְצָא שָׁאִין לָהּ אֵלָא חָצִי אִישׁ. אֲבָל אִם אָמַר: חָצִיךְ מְקַדֶּשֶׁת לִי - אִינָה מְקַדֶּשֶׁת, שָׁאִין אִשָּׁה אַחַת רְאוּיָה לְשָׁנִים⁴⁵. וְכֵן אִם אוֹמֵר: הָרִי אִתִּי מְקַדֶּשֶׁת לִי וְלָזָה - אִינָה מְקַדֶּשֶׁת⁴⁶.

(44) שאם ארצה לישא אחרת עליך - אשא (קידושין ז). וראה לקמן פ"ד, ה"ג: "נרשא אדם כמה נשים". (45) שם. ואין אומרים: תפוס לשון ראשון עיקר, וברגע שאמר הרי את מקודשת לי, כבר נתקדשה לו ואין הדיבור האחרון "ולזה" יכול לחול, וממילא היא מקודשת לו קידושין גמורים, אלא לשונו מורה שתהא מקודשת לשניהם כאחד, ולפיכך אינה מקודשת אף לאחד מהם ('מעשה רוקח').

י. אָמַר לָהּ: הָרִי חָצִיךְ מְקַדֶּשֶׁת לִי בְּפִרוּטָה, וְחָצִיךְ בְּפִרוּטָה⁴⁷; אוֹ שְׁאָמַר לָהּ: חָצִיךְ מְקַדֶּשֶׁת לִי בְּחָצִי פְּרוּטָה, וְחָצִיךְ הָאַחֲרָת מְקַדֶּשֶׁת בְּחָצִי פְּרוּטָה - הָרִי זוּ מְקַדֶּשֶׁת⁴⁸. אָמַר לָהּ: חָצִיךְ מְקַדֶּשֶׁת לִי בְּפִרוּטָה הַיּוֹם, וְחָצִיךְ בְּפִרוּטָה לְמָחָר⁴⁹; שְׁתִּי חָצִיךְ בְּפִרוּטָה⁵⁰; שְׁתִּי בְּנוֹתֶיךָ⁵¹ לְשָׁנִים בְּנִי⁵² בְּפִרוּטָה; בִּתְּךָ מְקַדֶּשֶׁת לִי וּפְרִתְךָ מְכֻוֶּרָה לִי בְּפִרוּטָה⁵³; אוֹ: בִּתְּךָ וּמִן קַעְתְּךָ לִי בְּפִרוּטָה⁵⁴ - בְּכָל אֵלּוּ מְקַדֶּשֶׁת בְּסֶפֶק⁵⁵.

(47) קידושין ז, ב. ואע"פ שהזכיר "חציין" - אין זה מקדש אשה לחצאין, אלא מונה והולך הוא, וראש דיבורו מתייחס גם לסופו, ואין כאן הפסק בקידושי. והרי זה כמקדש בשתי פרוטות, ואומר: נמצא חציין עולה לי בפרוטה, וחציין השני בפרוטה (לחם-משנה). (48) קידושין, שם. וגם כאן הוא "מונה והולך" ולא טעה לומר שמקדשים לחצאין (רש"י שם). ומובן שכל זה אמר לה בכדי דיבור אחד, אבל אם הפסיק באמצע דיבורו בין חצי לחצי, אינה מקודשת (ר"ן שם). (49) כאן יש לדרן שהפסיק בקידושי, שהרי דחה את קידושי החצי השני למחר. (50) כאן אין לתלות ולומר: "מונה והולך הוא", שהרי לא מנה את הכסף אלא הפסיק בקידושי גוף האשה, ואולי טעה לומר שאשה מתקדשת לחצאין. (51) המקדש אומר כן לאביה. ובקטנות מדובר, שכסף קידושיהן שלו. והספק הוא, אם אחרי המקבל נלך והרי קיבל פרוטה שלימה ותהיינה מקודשות. או אולי עלינו להשגיח באשה המתקדשת ואז יוצא לכל אשה חצי פרוטה ואינן מתקדשות. אבל אילו היו הבנות גדולות שהאב קיבל את כסף הקידושין בתורת שליח

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ואח"כ הביאה שתי שערות ועברו ששה חדשים מיום שהביאה הסימן הראשון, ויש ספק אולי הוא סימן גמור, וממילא היא כיום בוגרת, או שמא לא נעשתה נערה אלא עם הבאת הסימן התחתון, ומשם ואילך עדיין לא עברו ששה חדשים ועדיין היא נערה (לחם-משנה). (80) קידושין עט, א. לענין קידושי אביה אנו חוששים שמא עדיין נערה היא, ולענין קידושי עצמה אנו חוששים שמא בוגרת היא. (81) קידושין מא, א. שכלל הוא בידינו "שלוחו של אדם כמותו", שנאמר (שמות יב, ו) "ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל בין הערבים", וכי כל הקהל כולו שוחט, והלא אינו שוחט אלא אחד? אלא, מכאן ששלוחו של אדם כמותו (שם, עמוד ב). (82) שלא פירש לו: קדש לי אשה זו או זו, אלא אמר לו סתם "קדש לי אשה" - רוצה לומר איזו שהיא. ומקור הדברים ממסכת נזיר יב, א. (83) הבוגרת. (84) קידושין מא, א. (85) שם. (86) שם יט, א. הבת מקבלת בעצמה כסף הקידושין, ואחרי שזכתה בכסף זכה בו אביה כי כל שבח נעוריה לאביה. ואע"פ שמן התורה אין זכיה לקטן (גיטין סא.) - כשיש דעת אחרת מקנה לו, יש לו זכיה (ר"ן לקידושין פ"א).

טו. כל העושה שליח לקבל הקדושין, צריך לעשותו בפני עדים.⁸⁷ אבל האיש שעשה שליח לקדש לו אשה, אינו צריך לעשותו בעדים. שאין מקום לעדים בשליחות האיש אלא להודיע אמתת הדבר,⁸⁸ לפיכך אם הודו השליח והמשלח - אינן צריכין עדים.⁸⁹ כמו שליח הגט⁹⁰, וכמו שליח שהרשהו⁹¹ להפריש לו תרומה, וכיוצא בהן בכל מקום⁹² - ששלוחו של אדם כמותו, ואינו צריך עדים.

(87) כדין שליח לקבלה בגט, המבואר בסמוך. (88) בניגוד לעצם מעשה הקידושין שאינו חל כלל בלא עדים, ראה לקמן פ"ד, ה"א. (89) וכן נראה ב"ירושלמי" קידושין פ"ג, ה"א: "לא הוחזק השליח בעדים". (90) להולכה, שאין הבעל צריך למנותו בעדים. וכמבואר לקמן הל' גירושין פ"ו, ה"ד. אבל בשליח הגט לקבלה, משנה מפורשת היא בגיטין סג, ב שצריך שני עדים במינוי. והראב"ד חולק, ולדעתו גם בשליח קידושין להולכה צריך לעשות בפני שנים. ואין להשוות שליח קידושין (בקידושי כסף) לשליח הגט שתופס הגט בידו, ולפיכך אינו זקוק לעדים. אולם כדברי רבינו מוכח מסוגיית הש"ס קידושין מה, ב - שאמרו שם: "ודילמא שליח שויה", ומשמע שאין עדים שעשאו שליח, ובכל זאת סבר התלמוד שאם הבן עשה את אביו שליח לקדש, הרי הוא שליח גמור וקידושי קידושין (כסף-משנה). (91) בעל התבואה. (92) כגון בקרבן פסח שהשליח מתמנה לשחוט פסח לשלוחו בלא עדים. וכן לענין קרבן מעילה. ראה הל' מעילה פ"ז, ה"א. וגם בעניני שליחות במכירה, כגון "האומר לשלוחו צא ומכור לי קרקע זו . . . או קנה לי, הרי זה מוכר ולוקח וכל מעשיו קיימים, ואין העושה שליח צריך קנין ולא עדים אלא באמירה בלבד בינו לבין חבירו" (הל' שלוחין פ"א, ה"א).

בעין, מה עין מדמעת וחוזרת ומדמעת, אף היא בתוליה חוזרים (שם מה.). וכל זה מצד הדין, אבל מצות חכמים היא, שלא יקדש אדם בתו כשהיא קטנה, כמבואר לקמן ה"ט.

יב. בגרה הבת - אין לאביה בה רשות, והרי היא כשאר כל הנשים שאינם מתקדשות אלא לדעתן.⁶⁹ וכן אם השיאה אביה, ונתאלמנה או נתגרשה בחיי אביה - הרי היא ברשות עצמה, ואף-על-פי שעדיין היא קטנה. כיון שנושאת⁷⁰, אין לאביה בה רשות לעולם.⁷¹

(69) קידושין עט, א. (70) משתכנס לחופה נקראת נשואה, ראה לקמן פ"י, ה"ב. (71) כתובות מג, ב. וכן בקידושין מד, ב. וראה במוספנו: "תשובות רבינו".

יג. נתקדשה קדם שתבגר שלא לדעת אביה - אינה מקדשת⁷², ואפילו אם נתגרשה⁷³ האב אחר שנתקדשה⁷⁴. ואפילו אם נתאלמנה או נתגרשה מן אותן הקדושין - אינה אסורה לכהן⁷⁵. ובין היא ובין אביה יכולין לעכב⁷⁶. בין אם נתקדשה בפניו⁷⁷ בין שנתקדשה שלא בפניו⁷⁸ - אינה מקדשת.

(72) קידושין מה, ב - כדעת רבינא שם. וכן פסק האלפסי בהלכותיו לקידושין שם. (73) הסכים. (74) כי מה יועיל ריצוי שלאחר מעשה קידושין. אבל אם נתרצה האב בשעת הקידושין, הרי היא מקודשת. ואע"פ שלא קיבל אביה קידושיה (ר"ן שם בפירוש דעת רבינו). (75) ואינה כגורשה שאסורה לכהן הדיט, וכאלמנה שאסורה לכהן גדול. (76) אפילו אם נתרצה האב בשעת הקידושין ואח"כ הבת ממאנת במקדש, יכולה לעכב ואין הקידושין קידושין, שאין אביה יכול לכופה אלא כשהוא בעצמו מקדשה, כמבואר לעיל יא, א. וכן אביה יכול לעכב אח"כ אפילו כשנתקדשה בפניו ושתק באותה שעה (כסף-משנה ומהר"י קולון בדעת רבינו). (77) ושתק, ואח"כ עיכב. (78) אפילו אם נתרצה אח"כ, וגם הבת לא עיכבה, אינה מקודשת הואיל ולא נתרצה בשעת הקידושין.

יד. היתה הבת ספק בוגרת⁷⁹, בין שקדשה אביה שלא לדעתה בין שקדשה היא עצמה שלא לדעת אביה - הרי זו מקדשת בספק⁸⁰, לפיכך צריכה גט מספק. יש לאיש לעשות שליח לקדש לו אשה⁸¹, בין אשה פלונית בין אשה משאר הנשים⁸². וכן האשה הגדולה⁸³ עושה שליח לקבל קדושיה⁸⁴, בין מאיש פלוני בין מאיש משאר אנשים. וכן האב עושה שליח לקבל קדושי בתו כשהיא ברשות⁸⁵. ואומר האב לבתו הקטנה: צאי וקבלי קדושיך⁸⁶.

(79) כגון שיש ספק אם עברו כבר ששה חדשים מיום הבאת סימני נעוריה או לא (ראה לעיל פ"ב, ה"ב). או כגון שנראה בה אחד מסימני העליון ועדיין לא הביאה שתי שערות, נמצא כי היא ספק נערה, ספק קטנה (לעיל פ"ב, ה"ח)

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מִדַּעַת הָאֵב אוֹ מִדַּעַת הַשְּׁלִיחַ¹⁰⁵. וְכֵן בְּכָל הַדְּבָרִים
בְּלֵן שֶׁל קִדּוּשִׁין, דִּין הָאִישׁ עִם הָאִשָּׁה בְּדִין שְׁלִיחַ
עִם שְׁלִיחַ¹⁰⁶ אוֹ עִם הָאֵב.

(101) ראה למעלה ה"א, הערה ה. (102) המקדש - לשליח.
(103) בכת"י התימנים, אין זה. ולפי נוסחתנו, כן הוא
פירושה: אפילו אם שתק השליח או האב, ולא אמרו דבר
- הרי היא מקודשת, שכל האמירה אינה אלא חומרא
בעלמא (דרישה), ט"ז, 'חלקת מחוקק' והגר"א באהע"ז סי'
לו ס"א). וה"טור הביא 'אפילו שתק אם היו עסוקים'. ולפי
זה, ביאר הב"ח שזה נמשך למה שכתב אחר-כך, ומוסב
על המקדש - אבל השליח צריך לומר, על-כל-פנים "הן",
שאם לא כן אפשר שחזר בו ומקבל את הכסף לשם פקדון
(ועיי"ש גם ב'דרישה'). (104) הואיל ועסוקים בענין
הקידושין, וכדין האיש עם האשה המפורש לעיל ה"ח.
(105) כמבואר לעיל ה"ד. ולדעת הרמב"ן אינה מספיקה דעת
האב או שלוחה אלא צריכים דעתה של האשה עצמה, כי
היא המקנה את עצמה לבעלה. וכשם שבגט שהבעל הוא
המקנה - צריכים דעתו ולא שלוחו, ראה לקמן הל' גירושין
פ"ב, ה"ו, כך בקידושין - דעתה, ולא דעת שלוחה.
(106) בכת"י התימנים, הנוסח: "כדין האיש עם האשה, כך
דין שליח". וה"טור אהע"ז סימן לו, הביא: "וכן בכל
הדברים של קידושין, דין האיש עם השליח כדין האיש עם
האשה".

יט. מִצָּה שֶׁיִּקְדַּשׁ אָדָם אֶת אִשְׁתּוֹ בְּעֶצְמוֹ¹⁰⁷ יוֹתֵר
מֵעַל יְדֵי שְׁלּוּחָהּ¹⁰⁸. וְכֵן מִצָּה לְאִשָּׁה שֶׁתִּקְדַּשׁ עִצְמָהּ
בְּיָדָהּ יוֹתֵר מֵעַל יְדֵי שְׁלּוּחָהּ¹⁰⁹. וְאַף-עַל-פִּי שֵׁשׁ
רְשׁוֹת לְאֵב לְקַדֵּשׁ בְּתוֹ כִּשְׁהִיא קְטָנָה וְכִשְׁהִיא נַעֲרָה
לְכָל מִי שֶׁיִּרְצֶה - אֵין רְאוּי לַעֲשׂוֹת בֵּין. אֲלֵא מִצְוֹת
חֻקִּים שֶׁלֹּא יִקְדַּשׁ אָדָם בְּתוֹ כִּשְׁהִיא קְטָנָה, עַד
שֶׁתִּגְדִּיל וְתֹאמַר: לְפָלוֹנִי אֲנִי רוֹצֶה¹¹⁰. וְכֵן הָאִישׁ אֵין
רְאוּי לְקַדֵּשׁ קְטָנָה¹¹¹. וְלֹא יִקְדַּשׁ אִשָּׁה עַד שֶׁיִּרְאֶנָּה
וְתִהְיֶה כִּשְׁהִיא בְּעִנְיָו; שָׁמָּה לֹא תִּמְצָא חֵן בְּעִנְיָו,
וְנִמְצָא מִגְרָשָׁה אוֹ שׁוֹכֵב עָמָה וְהוּא שׁוֹנְאָה¹¹².

(107) אפילו מכירה (ראה להלן הערה קי). (108) שכשגופו
עוסק במצוה, מקבל שכר יותר (רש"י לקידושין מא.).
(109) אע"פ שאינה מצווה בפריה ורביה, בכל זאת יש לה
מצוה שמסייעת לבעל לקיים מצותו (ר"ן לקידושין שם).
(110) ולא יכוף את רצונו עליה, וב'תוספות' קידושין מא, א
- כתבו: "ועכשיו שאנו נוהגים לקדש בנותינו אפילו
קטנות, משום שבכל יום ויום הגלות מתגברת עלינו, ואם
יש סיפק ביד אדם עכשיו לתת לבתו נדוניא, שמא לאחר
זמן לא יהא סיפק בידו ותשב עגונה לעולם". וכן מסכם
הרמ"א בשו"ע אהע"ז סי' לז, ס"ח. (111) שמא שכשתגדל
לא תרצה בו. (112) והתורה אמרה: ואהבת לרעך כמוך
(קידושין מא.).

כ. הַמִּקְדָּשׁ בְּבִיָּאָה - הָרִי אֵלֶי קִדּוּשִׁי תוֹרָה. וְכֵן
מִתְקַדְּשֵׁת בְּשִׁטָּר מִן הַתּוֹרָה. כִּשְׁם שְׁגוֹמֵר וּמִגְרָשׁ,

טז. הַשְּׁלִיחַ נַעֲשֶׂה עֲדִי⁹³. לְפִיכָּה, אִם עָשָׂה שְׁנֵי
שְׁלּוּחִין לְקַדֵּשׁ לוֹ אִשָּׁה, וְהִלְכוּ וְקִדְּשׁוּ אוֹתָהּ - הֵן
הֵן שְׁלּוּחֶיהָ וְהֵן הֵן עֲדֵי הַקִּדּוּשִׁין⁹⁴, וְאֵינָן צְרִיכִין
לְקַדְּשָׁהּ לוֹ בְּפָנֵי שְׁנַיִם אַחֲרִים.

(93) קידושין מג, א. ואין אומרים: כיון ששלוחו של אדם
כמותו, הרי זה כגופו של המקדש עצמו ואינו יכול לקדש
בלא עדים, אלא אדרבא בזה שעדין נעשו שלוחיו - עוד
חיזק את מעשה הקידושין (שם). (94) יש אומרים,
שהמדובר בקידושי שטר אבל בקידושי כסף הרי הם נוגעים
בעדותם (כמו שכתב רבינו בפ"א מהל' שלוחין ה"ז) ואינם
נעשים עדים (ועי' מגיד-משנה).

יז. הַכָּל כְּשֶׁרִין לְשְׁלִיחוֹת, חוּץ מִחֻרְשׁ שׁוֹטָה וְקָטָן -
לְפִי שְׁאֵינָן בְּנֵי דַעַת⁹⁵, וְהַעֲכוּ"ם - לְפִי שְׁאֵינָן בְּנֵי
בְּרִית⁹⁶, וְנֹאמַר: בֵּין תְּרִימוּ גַם אִתָּם⁹⁷ - לְרִבּוֹת
הַשְּׁלִיחַ; וְיָמָּה אִתָּם בְּנֵי בְּרִית, אִף שְׁלּוּחֵכֶם בְּנֵי בְּרִית,
לְהַצִּיאָה אֶת הַעֲכוּ"ם. אֲבָל הַעֲבָד⁹⁸, אִף-עַל-פִּי שֶׁהוּא
נַעֲשֶׂה שְׁלִיחַ לְדָבָר שֶׁבְּמִמּוֹ⁹⁹, הָרִי הוּא פָּסוּל
לְשְׁלִיחוֹת הַקִּדּוּשִׁין וְהַגְטִין, לְפִי שְׁאֵינָן בְּתוֹרַת גְּטִין
וְקִדּוּשִׁין¹⁰⁰.

(95) ובשליחות, "איש" כתוב: "ויקחו להם איש שה לבית
אבות" (שמות יב, ג) אחד לוקח לכולם. איש - ולא קטן
ולא מי שאינו בן דעת (רש"י לגיטין כג.) וראה הל' שלוחין
פ"ב ה"ב. (96) מהול ובא בברית מצוות. (97) תיבת "גם"
מיותרת בפסוק זה, ובאה לרבות את השליח. (98) עבד
כנעני - גוי שנמכר לישראל לעבד, ומל וטבל לשם עבדות
- חייב במצוות כנשים. (99) שכן ברית הוא. שהרי נאמר
(דברים כט, י) "מחוטב עציך עד שואב מימך - לעבדך
בברית ה' אלהיך" (רש"י לגיטין כג, ב. והשווה דברי רבינו
בהל' שלוחין פ"ב ה"ב). (100) שעבד שקידש, אין
קידושו תופסים כלל. וסברא היא: כל דבר שאינו שייך בו,
אינו נעשה עליו שליח (רש"י קידושין מא.). וכל הלכה זו
מקורה בגיטין כג, ב. ושם הדברים שנויים לענין גט, אולם
רבינו משה דיני קידושין לגיטין, על-פי ההיקש הידוע:
"ויצאה והיתה, מקיש הויה ליציאה" (קידושין ה.) -
מגיד-משנה.

יח. שְׁלִיחַ הָאִישׁ שֶׁמִּקְדַּשׁ אוֹמֵר לָהּ: הָרִי אִתָּה
מִקְדָּשְׁתְּ לְפָלוֹנִי בְּכֶסֶף זֶה אוֹ בְּשִׁטָּר זֶה¹⁰¹. אִם שְׁלִיחַ
הָאִשָּׁה הוּא שֶׁמִּקְבֵּל הַקִּדּוּשִׁין, אוֹמֵר לָהּ¹⁰²: הָרִי
פְּלוֹנִית שֶׁשְּׁלַחָה אוֹתָהּ מִקְדָּשְׁתְּ לִי. וְהוּא אוֹמֵר לוֹ:
קִדְּשִׁיתִּי לָךְ, אוֹ: אֶרְשָׁתִּיךָ לָךְ, אוֹ: נִתְּתִיךָ לָךְ
לְאִשָּׁה, וְכָל פְּיוּצָא בְּזֶה. וְכֵן הַמִּקְדָּשׁ עַל יְדֵי הָאֵב
אוֹמֵר לוֹ: הָרִי בְּתָךְ פְּלוֹנִית מִקְדָּשְׁתְּ לִי. וְהוּא אוֹמֵר
לוֹ: קִדְּשִׁיתִּיךָ לָךְ. אִם אָמַר הָאֵב אוֹ הַשְּׁלִיחַ: הֵן -
דִּי. וְאִפְּלוּ שֶׁתִּק¹⁰³. וְאִם הָיוּ עֲסוּקִין בְּאוֹתוֹ עֲנָן,
וְנָתַן לְאֵב אוֹ לְשְׁלִיחַ וְלֹא פָּרַשׁ וְלֹא אָמַר דָּבָר - דִּי,
וְהִיא מִקְדָּשְׁתָּ¹⁰⁴. וְאִם קִדַּשׁ בְּשִׁטָּר, אֵינוֹ כּוֹתֵבוֹ אֲלֵא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(122) פסחים ז, ב. וב'ירושלמי' ברכות פ"ט, ה"ג. (123) כך נוהגים בארץ מערב, אבל במלכויות אלו אין המקדש מברך אלא אחר ('הגהות מיימוניות') וכן נוהגים היום (רמ"א אהע"ז סי' לד) כדי שלא לבייש מי שאינו יודע לברך (רש"ל). (124) וכן מציינו ברבקה, שנאמר בה "ויברכו את רבקה" (בראשית כד, ס) ושם אליעזר השליח קידש אותה ('תוספות' לכתובות ז:). (125) עובר לעשייתו (=לפני עשייתו) - פסחים שם. (126) השווה דברי רבינו בהלכות ברכות פ"א, ה"ו.

כד. פיצד מברך? ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצוותיו, והבדילנו מן העריות¹²⁷, ואסר לנו את הארוסות¹²⁸, והתיר לנו את הנשואות על ידי חפה¹²⁹ וקדושין. ברוך אתה יי, מקדש ישראל. זו היא ברפת ארוסין¹³⁰. ונהגו העם להסדיר ברכה זו על פוס של יין¹³¹ או של שכר¹³². ואם יש שם יין - מברך על היין תחלה, ואחר כך מברך ברפת ארוסין, ואחר כך מקדשה. ואם אין לו יין או של שכר - מברך אותה בפני עצמה¹³³.

(127) כתובות ז, ב. ושם הגירסה: וצונו על העריות. כלומר, צונו לפרוש מן העריות, ודומה לזה: "ועשיתם לכם פסל תמונת כל, אשר צוך ה' אלקיך" (דברים ד, כג) כלומר, צוך שלא לעשות. ראה תשובות רבינו הוצ' פריימן סימן קכא. (128) כתובות שם, מדרבנן. שלא התירו ארוסה עד שתיכנס לחופה ובברכה (רש"י שם). ויש מפרשים, שעל-ידי ארוסין נאסרה הארוסה לאחרים. בניגוד לבני נח שאין להם איסור אשת-איש אלא ע"י בעילת בעל, כלשון הכתוב (בראשית כ, ג) "והיא בעולת בעל". וראה למעלה פ"א ה"א (רבי בצלאל הכהן מוילנא בהגהותיו). (129) חופה הוא יחוד בביתו של המקדש, כמו שכתב רבינו להלן פ"י ה"א. (130) ועדיין היא אסורה לו עד שתיכנס לחופה, ושם מברכים "ברכת חתנים" הסדורה לקמן פ"י, ה"ג. (131) "ירושלמי" סוטה פ"ח, ה"ה. "שהיה מגתו מערבין בו . . . ומקדשין בו את הכלה". (132) משקה הבא מן התמרים או ממשרת שעורים. (133) רב נסים גאון (הובא בראש"ל לכתובות פ"א, אות טז).

פרק רביעי

1) כלל בו רבינו דין קידושין שלא ברצון, קידושין בעד אחד או בפסולי עדות, קידושין חרש או שוטה, חרשת או שוטה, סריס, טומטום, אנדרוגינוס, אילונית, עריות, שניות, יבמה לשוק, גויה או שפחה, גוי, עבד וישראל מומר, חצייה שפחה וחצייה בת חורין, חצי עבד וחצי בן חורין, ושיכור, פחות משהו פרוטה או קטן ושלח סבלונות.

א. אין האשה מתקדשת אלא לרצונה². והמקדש אשה בעל פרהה - אינה מקדשת³. אבל האיש שאנסוהו עד שקדש בעל פרהה - הרי זה מקדשת⁴. ויש לאיש לקדש נשים רבות באחת⁵. והוא, שיהיה בפסס - אם קדש בפסס - פרוטה לכל אחת ואחת⁶.

שנאמר: וכתב לה ספר כריתות¹¹³, כך גומר ומכניס¹¹⁴. אבל הכסף מדברי סופרים¹¹⁵ (וכן דין הכסף דין תורה, ופרושו מדברי סופרים)¹¹⁶, שנאמר: כי יקח איש אשה, ואמרו חכמים: לקוחים אלו יהיו בכסף, שנאמר: נתתי כסף השדה קח ממני.

(113) והשטר הוא הספר שגומר לחלוטין את גירושה. (114) גומר בקנין קידושה לעשותה אשת איש (קידושין ט:). (115) מבואר לעיל פ"א, ה"ב. (116) פסקא זו אינה בכתי' בריטיש מוזיאום, בכתי' אוקספורד, ובכתי' ששון ובכמה כתי' תימניים. ועי' ב'כסף משנה' שכתב כי נוסחתנו אינה מכוונת, שהרי בתחילה כתב שהכסף חלוק מביאה ושטר, שאלו מן התורה וכסף מדברי סופרים. [ניתכן כי זוהי הגהה על-פי מה שהגיה רבינו הרמב"ם למעלה פ"א ה"ב, "ושלשתם דין תורה" (עיי"ש הערה ח) וגם הנוסחא הראשונה לא זזה ממקומה. ובכתי' תימני אחד שבידי הרב י.ל. מיימון ישנה רק הפסקא הזאת, ואילו הפסקא הקודמת: "אבל הכסף מדברי סופרים" - איננה].

כא. אף-על-פי שעקר הדבר כך הוא, כבר נהגו כל ישראל לקדש בכסף או בשוה כסף. וכן אם רצה לקדש בשטר - מקדש. אבל אין מקדשין בביאה לבתחלה. ואם קדש בביאה - מפין אותו מפת מרדות¹¹⁷, כדי שלא יהיו ישראל פרוצים בדבר זה¹¹⁸, אף-על-פי שקדושיו קדושין גמורין.

(117) מלקות מדברי סופרים שאין לה קצבה, אלא לפי ראות עיני הדיין. ורש"י בחולין קמא, ב - פירש, מרדות - רצוי בתוכחה שלא יהא רגיל בכך ואין לה קצבה אלא עד שיקבל עליו. (118) קידושין יב, ב.

כב. וכן המקדש בלא שדוכין¹¹⁹ או המקדש בשוק - אף-על-פי שקדושיו קדושין גמורין, מפין אותו מפת מרדות¹²⁰, כדי שלא יהא דבר זה הרגל לזנות, וידמה לקדשה שהיתה קדם מתן תורה¹²¹.

(119) שלא דיבר בה קודם לכן, שתתראה להתקדש לו (רש"י לקידושין יג). שידוך - לשון השקטה "והארץ שקטה" (יהושע יא, כג) מתורגם "וארעא שדוכת", שע"י הדיבור על לב הפנויה להתקשר בקשר נישואין, נחה שקטה דעת הצדדים המתחתנים ('ערוך השלם', ערך שדך ד). (120) קידושין יב, ב. והרמ"א בשו"ע סי' כו כתב: "ולא ראיתי מימי שהכו מי שקידש בלא שדוכין". (121) ראה לעיל פ"א, ה"ד.

כג. כל המקדש אשה - בין על ידי עצמו בין על ידי שליח - צריך לברך קדם הקדושין¹²², או הוא¹²³ או שלוחו¹²⁴, בדרך שמברכין על כל המצות¹²⁵, ואחר כך מקדש. ואם קדש ולא ברך - לא יברך אחר הקדושין, שיש ברכה לבטלה. מה שנעשה - כבר נעשה¹²⁶.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לנסותו אם רגזן הוא. אלא בכולם אני אומר שהיא מסרבת להתקדש לו, ולפיכך זרקה את כסף הקידושין (קידושין ח:). (18) שם. כי משטה היא בו, כלומר, תן מעותיך לאחרים. (19) בשבילי, בתורת שליח. (20) ואמר לו: זכה בכסף זה לפלונית. (21) שם. אפילו לא חזר ואמר התקדשי לי בדנינו שנתתי לו (שו"ע אהע"ז סי' ל, ס"ח).

ד. אָמְרָה: הַנִּיחָהּ עַל הַסֵּלַע²² - אֵינָה מְקַדֶּשֶׁת²³. וְאִם הָיָה סֵלַע שָׁלָה - מְקַדֶּשֶׁת²⁴. הָיָה סֵלַע שֶׁל שְׁנֵיהֶם - הָרִי זֶה מְקַדֶּשֶׁת בְּסֶפֶק²⁵. אָמַר לָהּ: הַתְּקַדְּשִׁי לִי בְּכֶפֶר זֶה, אָמְרָה לוֹ: תִּגְהוּ לְעֵנִי - אֶפְלוּ הָיָה עֵנִי הַסֵּמוּף עָלֶיהָ²⁶, אֵינָה מְקַדֶּשֶׁת²⁷. תִּגְהוּ לְכָלֵב - הָרִי זֶה אֵינָה מְקַדֶּשֶׁת. וְאִם הָיָה הַכָּלֵב שָׁלָה - מְקַדֶּשֶׁת. וְאִם הָיָה רִצָּן אַחֲרֶיהָ לְנִשְׁכָּה, וְאָמְרָה לוֹ: תִּגְהוּ לְכָלֵב זֶה - הָרִי זֶה סֶפֶק מְקַדֶּשֶׁת²⁸.

(22) אבן קשה. (23) שאינו שלה, והרי זה כאמרה: זרקהו לים. (24) שחצרו של אדם קונה לו, הרי הוא כאילו קבלתו בידה (קידושין ח: וברש"י שם). (25) כי אע"פ שאין קונים בחצר השותפים זה מזה (ראה בבא-בבא-בבא פד: - הואיל והוא מחזר אחריה לקדשה, יש להניח שהשאל לה מקומו וקנתה. ויש מקום לספק, אולי כוונתה לומר לו: תנהו על סלע שלך שאיני רוצה בכסף קידושין (קידושין שם, וברשב"א שם). וראה להלן הלכה כא. (26) לפרנסו. (27) קידושין שם, כי כשם שהיא חייבת לפרנסו, כך גם הוא מצווה להחיותו ולא נתן לה כלום. (28) קידושין שם. כי אע"פ שהוא מחוייב בהצלתה, אולי מתוך שהציל את גופה מסכנה, גמרה בלבה להתקדש לו (ר"ן שם).

ה. הָיָה מִזְכָּר פְּרוּת או פְּלוּת וְכִיּוּצָא בִּהְיוֹת בָּאָה אִשָּׁה וְאָמְרָה לוֹ: תֵּן לִי מַעֲט מֵאִלּוּ, וְאָמַר לָהּ: אִם אֶתֵּן לָךְ תִּהְיֶה מְקַדֶּשֶׁת לִי - אִם אָמְרָה: הֵן, וְנָתַן לָהּ - הָרִי זֶה מְקַדֶּשֶׁת; אָבֵל אִם אָמְרָה לוֹ: תֵּן לִי מִהֵן, אוֹ: הַשְּׁלֵף לִי, אוֹ דְּבָרִים שְׁעֵנִינִים: לֹא תִשְׁחַק עִמִּי בְּדְבָרִים אֵלּוּ, אֶלָּא תֵּן לִי בְּלֶבֶד, וְנָתַן - אֵינָה מְקַדֶּשֶׁת²⁹. וְכֵן אִם הָיָה שְׂוֹתָה יֵין, וְאָמְרָה לוֹ: תֵּן לִי כּוֹס אֶחָד, וְאָמַר לָהּ: אִם אֶתֵּן לָךְ הָרִי אֶת מְקַדֶּשֶׁת לִי בּוֹ, וְאָמְרָה: הַשְּׁקֵנִי הַשְּׁקוּת, אוֹ: תֵּן, הַשְּׁקָה³⁰, הַשְּׁלֵף - אֵינָה מְקַדֶּשֶׁת; שְׁאִין הַדְּבָרִים נִרְאִין אֶלָּא: הַשְּׁקֵנִי בְּלֶבֶד, וְלֹא תִשְׁחַק עִמִּי בְּדְבָר אֲחֵר.

(29) קידושין ט. (30) או השקה, או השלך. לשון "השלך" במשליך פירות מאילן, כמבואר בקידושין שם.

ו. הַמְּקַדֵּשׁ בְּעֵד אֶחָד - אֵין חוֹשְׁשִׁין לְקִדּוּשִׁיו³¹, וְאֶף-עַל-פִּי שְׁשֻׁנֵּיהֶם מוֹדִין. קָל וְחֹמֶר לְמְקַדֵּשׁ בְּלֹא עֵדִים³². הַמְּקַדֵּשׁ בְּסִסְוִלִי עֲדוּת שֶׁל תּוֹרָה³³ - אֵינָה מְקַדֶּשֶׁת³⁴; בְּסִסְוִלִי עֲדוּת שֶׁל דְּבָרֵי סוֹפְרִים³⁵, או בְּעֵדִים שֶׁהֵן סֶפֶק פְּסוּלִי תּוֹרָה³⁶, אִם רָצָה לְכַנֵּס - חוֹזֵר וּמְקַדֵּשׁ בְּכֻשָּׁרִים, וְאִם לֹא רָצָה לְכַנֵּס - צְרִיכָה

וְיֵשׁ לְאַחַת מֵהֵן או לְאַחֵר לְקַבֵּל הַקִּדּוּשִׁין עַל יָדִי בְּלֵן מִדַּעְתָּה³⁷.

(2) קידושין ב, ב. שנאמר בתורה (דברים כד, ב) "והלכה והיתה לאיש אחר" - מדעתה משמע (רש"י ליבמות יט:) וגם מפני שצריכים דעת המקנה, והאשה היא המקנה עצמה לבעל (רש"י לקידושין מד:). (3) בבא-בבא-בבא מח, ב. ואע"פ שבמקח וממכר, מכירה בעל כרחו מועילה (ראה הל' מכירה פ"י, ה"א) - בקידושי אשה, קנסוהו חכמים והקפיעו את קידושיה, הואיל "והוא עשה שלא כהוגן, לפיכך עשו עמו שלא כהוגן" (שם), ואפילו אמרה רוצה אני - אין רצונה הבא מתוך כפייה מועיל לו, וכתקנת חכמים הנ"ל (יד איתן). (4) בבא-בבא-בבא, שם. ואפילו לא אמר בסוף: רוצה אני, שמעשה קידושי מעיד עליו, וכאילו אמר: רוצה אני. וכאן לא תיקנו חכמים להפקיע הקידושין, הואיל ובירדו לגרשה בעל כרחו (לפני תקנת רבינו גרשום). אבל כשהוא קידש בעל כרחו, אינה יכולה להפקיע עצמה ממנו אלא ברצונה, לפיכך תיקנו חכמים להפקיע קידושין למפרע ואינה מקודשת כלל, וממילא אינה צריכה גט (מגיד-משנה). (5) בבא אחת. (6) קידושין נ, א. אבל אם מקדש הרבה נשים בשטר אחד, אינו צריך אלא לפרט בכתיבתו שמייחד כל אחת ואחת לו לאשה (מעשה רוקח). (7) בהסכמתן (קידושין נ, ב. ובגמרא שם נב.).

ב. הַמְּקַדֵּשׁ אֶת הָאִשָּׁה וְנָתַן הַקִּדּוּשִׁין מִדַּעְתָּה בְּיַד חֲבֵרְתָּהּ³⁸, וְאָמַר לְחֲבֵרְתָּהּ כְּשֶׁנָּתַן הַקִּדּוּשִׁין בְּיָדָהּ: וְאֵת נָמִי³⁹, אוֹ: וְכֵן גַּם אֶת, וְכִיּוּצָא בִּזְהָ - הָרִי שְׁתִּיחֶיהָ מְקַדֶּשֶׁת⁴⁰. אָבֵל אִם נָתַן בְּיָדָהּ וְאָמַר לָהּ: וְאֵת - הָרִי זֶה שְׁקַבְלָה הַקִּדּוּשִׁין מְקַדֶּשֶׁת בְּסֶפֶק; שְׁמָא לֹא נִתְּנוּ אֶלָּא לְרֵאוּת מַה בְּלֶבֶד, וְכֵאלּוּ אָמַר לָהּ: וְאֵת מַה תֹּאמְרִי בְּדָבָר זֶה? וּלְפִיכָךְ קַבְלָה הַקִּדּוּשִׁין הִיא⁴², שֶׁהָרִי זֶה עֲדִין שׂוֹאֵלָה לְרֵאוּת מַה בְּלֶבֶד⁴³, וּמִפְּנֵי זֶה הִיא סֶפֶק מְקַדֶּשֶׁת⁴⁴.

(8) שתקבל בשבילה כסף הקידושין בתור שליח. (9) וגם את. (10) וכגון שנתן לה שתי פרוטות לפחות, כדי כסף קידושין לשתייה. (11) אחרי שאמר לה: הרי אשה פלונית שולחתך מקודשת לי. (12) ולא החזירתם תיכף לקבלתה. (13) אם מסכימה להתקדש לו, וגם היא עדיין לא החליטה בזה. (14) והרי היא ספק אשת איש, ודינה כמבואר לעיל פ"ג, ה"ב בבאורנו. ומהות הספק: אם יש יד' לקידושין אם לא (גדרים ו:) והשווה דברי רבינו הל' מתנות עניים פ"ב, יג; ושם פ"ח, ב.

ג. אָמַר לָהּ: הַתְּקַדְּשִׁי לִי בְּדִינָךְ זֶה, נִטְלָתוּ וּזְרָקָתוּ לְפָנָיו⁴⁵ או לִים או לָאוֹר או לְדָבָר הָאֶבֶד⁴⁶ - אֵינָה מְקַדֶּשֶׁת⁴⁷. אָמְרָה לוֹ: תִּגְהוּ לְאָבָא, או לְאִבִּיךָ, או לְאִישׁ פְּלוֹנִי, וְנָתַן - אֵינָה מְקַדֶּשֶׁת⁴⁸. וְאִם אָמְרָה לוֹ: תִּגְהוּ לִי שְׁקַבְלָהּ לִי⁴⁹, וְנָתַן⁵⁰ - הָרִי זֶה מְקַדֶּשֶׁת⁵¹.

(15) למקום שאינו אבד. (16) ואע"פ שהיא חייבת לשלם. (17) ואין אומרים שקבלתו לשם קידושין, ולא נתכוונה אלא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אותן כדרך שמשמרת האגוז והתמרה". (48) גיטין סה, א: "הפעוטות מקחן מקח . . . וכנגדן בקטנה מתקדשת למיאון" (כגירסת הר"ף שם). וזמן הפעוטות הוא מגיל שש ועד עשר שנים, כל אחד לפי חריפות שכלו, כמבואר בגיטין נט, א. וראה דברי רבינו הל' מכירה פכ"ט, ה"ו-ח.

ח. פיצד מקדשת למאון? שאם נתקדשה ולא רצתה לישב עם בעלה, צריכה למאן בפני שנים⁴⁹ ולומר: איני רוצה בו, ויוצאה בלא גט, כמו שיתבאר בהלכות גירושין⁵⁰. וזו היא הנקראת ממאנת⁵¹. ולמה יוצאה בלא גט? מפני שאין קדושה קדושין גמורין מן התורה⁵², אלא מדברי סופרים⁵³, והן תלויות: שאם ישובה עם בעלה עד שגדלה⁵⁴ - גמרו קדושה, ונעשית אשת איש גמורה⁵⁵, ואינו צריך לחזור לקדשה אחר שגדלה⁵⁶; ואם לא רצתה לישב - צריכה למאן⁵⁷, ותצא בלא גט.

(49) יבמות קא, ב. (50) פ"א, ה"ח. (51) בכל מקום. כגון במשנה, כתובות פ"א, מ"ו. וכן לקמן פ"ט הי"ד. (52) שהרי יתומה היא, ולא קיבל אביה קידושה. (53) שלא ינהגו בה מנהג הפקר (יבמות קיב, ב. ולקמן פ"א, ה"ו). (54) ונבעלה לו בגדלותה. (55) ואין קידושי אחר תופסים בה. (56) שהבעלה היא גמר קידושין הראשונים (יבמות קט:). (57) בעודה קטנה, אבל משתגדל אע"פ שלא נבעלה אינה ממאנת וצריכה גט מדברי סופרים, כמבואר בפרוטרוט לקמן הל' גירושין פ"א, ה"ו.

ט. חרש⁵⁸ שנשא פקחת, וכן חרשת שנשאת לפקחת⁵⁹ - אין קדושיהן גמורין מן התורה, אלא מדברי סופרים⁶⁰. לפיכך, אם בא פקח וקדש אשת חרש הפקחת - הרי זו מקדשת לשני⁶¹ קדושין גמורין⁶². ונותן גט, והיא מתרת לבעלה החרש⁶³. אבל השוטה שקדש פקחת, או פקח שקדש שוטה - אין כאן קדושין כלל, לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים⁶⁴.

(58) מפורש לעיל פ"ב, ה"ו. (59) איש ואשה שהם שלמים בדעתם, ואינם לא חרשים ולא שוטים, נקראים פקח ופקחת (לעיל שם). (60) יבמות קיב, ב. (61) כלל הוא: כל שהקידושין הראשונים הם מדברי סופרים, קידושי תורה חלים אחריהם, דוגמא לכך דברי רבינו לקמן הל' גירושין פ"א, ה"ו. (62) מן התורה. (63) הואיל והפקח לא נשאה עדיין, אבל אם נשאה הפקח - אסורה לשניהם, כמבואר לקמן הל' גירושין פ"א, ה"ה. ומקור דברי רבינו ב"ירושלמי" יבמות יד, א. (64) יבמות קיב, ב. חרש וחרשת שקיימת בהם תקנת חכמים (שדרכם להיות שלום ביניהם) תיקנו להם קידושין, שוטה ושוטה שאין תקנת חכמים קיימת בהם (אין שלום ביניהם, כי אין אדם דר עם נחש בכפיפה אחת) לא תיקנו להם קידושין.

י. סריס שקדש, בין סריס חמה בין סריס⁶⁵ אדם,

גט ממנו מספק. ואפילו בפרה האשה והכחישא את העדים ואמר: לא קדשתני - כופין אותה לקח גט³⁷. וכן דין כל קדושי ספק: אם רצה לכנס - חוזר ומקדש ודאי, ואם לא רצה לכנס - צריכה גט ממנו מספק.

(31) ואינם אפילו קידושי ספק. (32) שאין חוששין לקידושי (קידושין סה.), וזה נלמד מ'גזירה שוה': נאמר בעריות: "ערות דבר", ונאמר בממון: "על פי שנים עדים יקום דבר", מה להלן בשני עדים, אף כאן בשנים (רש"י שם). (33) כגון שעבר עבירה שחייבים עליה מלקות מן התורה. (34) סנהדרין כה, ב. (35) שעבר עבירה שאינה אלא מדבריהם, כגון שחילל יום-טוב שני של גלויות (הל' עדות פ"י, ה"ג). (36) כגון שהעידו שנים על אחד שעבר עבירה, ובאו שנים אחרים והכחישום ואמרו לא עבר ולא נפסל, הרי זה ספק פסול (הל' עדות פ"ב, ה"ג). (37) אם תרצה להנשא לאחר. אבל הלשון "כופין אותה" תמוה: אם תרצה תנשא, ואם לא תרצה לא תנשא, ולמה כופין אותה? וב'טור' אהע"ז ס' מב, מביא בדברי רבינו: "כופין אותו ליתן גט", והיא הגירסא הנכונה בדברי רבינו (כסף-משנה).

ז. קטן³⁸ שקדש - אין קדושי קדושין³⁹. אבל גדול שקדש את הקטנה⁴⁰ היתומה, או קטנה שיוצאה מרשות אביה⁴¹, אם היתה פחותה מבת שש, אף-על-פי שהיא נבונה לחש⁴² ביותר ומפירת ומבכנת⁴³ - אין כאן שם⁴⁴ קדושין, ואינה צריכה למאן⁴⁵; ואם היתה מבת עשר שנים ולמעלה, אף-על-פי שהיא סכלה ביותר⁴⁶ - הואיל ונתקדשה לדעתה, הרי זו מקדשת למאן. היתה מבת שש ועד סוף עשר - בודקין את יפי דעתה, אם מפרת ומבכנת עסקי הנשואין והקדושין⁴⁷ - צריכה למאן, ואם לאו - אינה מקדשת למאן, ואינה צריכה למאן⁴⁸.

(38) פחות משלש-עשרה שנה, כמבואר לעיל פ"ב, י. (39) קידושין נ, ב. וראה לקמן ה"כ. (40) הפחותה משתים-עשרה שנה, כמבואר לעיל פ"ב, א. (41) שהשיאה אביה ונתאלמנה או נתגרשה בחיי אביה (לעיל פ"ג, יב). (42) מלשון הכתוב, ישעיה ג, ג. (43) עסקי הקידושין והנישואין. (44) בכת"י התימנים, ליתא. ולפי זה, יש לקרוא: "אין כאן קידושין". (45) "אלא הולכת לבית אמה, כאילו לא נתקדשה מעולם" (לשון רבינו הל' גירושין פ"ג, ה"ז). ומקור דברי רבינו ביבמות קז, ב - שרבי חנינא בן אנטיגנוס אומר שם: כל תינוקת שאינה יכולה לשמור קידושה אינה צריכה למאן, ופירש שם רבינו: שפחות מבת שש, אינה יודעת לשמור קידושה, וזה בהסתמך על דברי רבא בגיטין סה, א. (46) לא שעושה מעשה שטות, אלא שאינה חריפה כלל. ומתוך שהיא בת עשר, חזקה עליה שהיא יודעת לשמור קידושה. (47) ולשון רבינו לקמן הל' גירושין פ"א, ה"ז: "בודקין אותה לפי יופי דעתה, אם יודעת לשמור (כסף) קידושה ושהן קידושין, לא שתשמור

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וְכֵן אֵילֻנִית⁶⁶ שְׁנֵתֶקְדָּשָׁה - הָרִי אֱלוֹ קִדּוּשִׁין גְּמֻרִין⁶⁷.
שְׁאֵמְרָה לְבַעֲלָהּ בְּפָנֶי: גְּרֻשָׁתִּי - נֶאֱמַנְתָּ⁷⁶. חֲזָקָה
אֵין אִשָּׁה מַעֲזָה פָּנֶיהָ בְּפָנֶי בַּעֲלָהּ. אָבֵל אִם קִדְּשָׁה
אַחֵר שְׁלֹא בְּפָנֶי בַּעֲלָהּ - אֵין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בָּהּ,
עַד שֶׁתֵּבִיא רְאִיָּה שְׁנֵתֶקְדָּשָׁה קֹדֶם שֶׁתִּקְבַּל הַקִּדּוּשִׁין.
כָּל שְׁלֹא בְּפָנֶי - מַעֲזָה⁷⁷.

(75) כי בוודאי נתגרשה מבעלה הראשון. (76) אפילו להנשא לכתחילה ואפילו הוא מכחישה, כמבואר לקמן הל' גירושין פ"ב, ה"ד. ויש אומרים, כי בזמן הזה שמרובה החופצה והפריצות אינה נאמנת אלא לחומרא (שו"ע אה"ע סי' יז, ס"ב). (77) גיטין פט, ב.

י.ד. הַמְקַדֵּשׁ אַחַת מִן הַשְּׁנִיּוֹת אוֹ מֵאֲסוּרֵי לְאוּיִן אוֹ
מֵאֲסוּרֵי עֲשָׂה⁷⁸, וְכֵן יָכֹס שֶׁקֵּדֵשׁ צֶרֶת יִכְמֶה⁷⁹ - הָרִי
זוֹ מְקַדֶּשֶׁת קִדּוּשִׁין גְּמֻרִין⁸⁰; חוּץ מִיבִמָּה
שְׁנֵתֶקְדָּשָׁה לְזָרִי⁸¹, שְׁהִיא מְקַדֶּשֶׁת בְּסִפָּק. נִסְתַּפֵּק
לְחֻכְמִים, אִם הַקִּדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בִּיבִמָּה כְּשֶׁאֵר חֲיִבִּי
לְאוּיִן, אוֹ אֵין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בָּהּ כְּעֶרְוָה⁸². וְאִף־
עַל־פִּי שְׁאֵסוּר לֹא לְכַנֵּס⁸³ אַחַת מִכָּל אֱלוֹ⁸⁴, הָרִי זֶה
מִגְרֵשׁ בְּגִטָּה⁸⁵.

(78) כולן מפורשות לעיל פ"א, הלכות ו-ח. (79) לאחיו המת היו שתי נשים, ואחת מהן נתייבמה, והשניה - הנקראת צרה - אסורה להנשא לאחים, שנאמר: יבמה יבוא עליה - עליה ולא על צרתה. ולאו הבא מכלל עשה - עשה (יבמות יא. והשווה דברי רבינו הל' יבום פ"א, הי"ב). (80) כי הלכה היא, קידושין תופסין בחיביי לאוין ועשה, שנאמר: "כי תהיין לאיש שתי נשים אחת אהובה והאחת שנאוה", וכי יש אהובה לפני המקום או שנאוה לפני המקום? אלא אהובה - אהובה בנישואיה, שנאוה - שנאוה בנישואיה (שנשאה באיסור), ובכל זאת אומר הכתוב: "כי תהיין" - לשון הויה, מכאן שקידושין תופסין בהן (קידושין סח.). (81) לפני שחלצה יבמה, והתורה אמרה: "לא תהיה אשת המת החופצה לאיש זר" (דברים כד, ה). (82) משום שנאמר בה: "לא תהיה" לשון הויה ותפיסת קידושין, כלומר, לא יתפסו בה קידושין לזר (יבמות צב:). (83) לחופה. (84) שהרי אסורות עליו איסור לאו. (85) הואיל וקידושין תופסין בהם ואסור לו לקיימן, על כרחו מוציאן בגט. וראה במוספנו "תשובות רבינו".

טו. הַמְקַדֵּשׁ פּוֹתִית אוֹ שִׁפְחָה⁸⁶ - אֵינֶן קִדּוּשִׁין, אֲלֹא
הָרִי הִיא אַחֵר הַקִּדּוּשִׁין כְּמוֹ שֶׁהִיָּתָה קֹדֶם
הַקִּדּוּשִׁין⁸⁷. וְכֵן עֲפוֹ"ם וְעֶבֶד שֶׁקֵּדְשׁוּ בֵּת יִשְׂרָאֵל -
אֵין קִדּוּשִׁיהֶן קִדּוּשִׁין⁸⁸. יִשְׂרָאֵל מוֹמֵר שֶׁקֵּדֵשׁ, אִף־
עַל־פִּי שֶׁהוּא עוֹבֵד עֲבוֹדַת פּוֹכְכִים וּמַזְלוֹת בְּרִצּוֹנוֹ -
הָרִי אֱלוֹ קִדּוּשִׁין גְּמֻרִים⁸⁹, וְצָרִיכָה גִּט מִמֶּנּוּ⁹⁰.

(86) כנענית. (87) קידושין סח, א. שפחה, אמר קרא: שבו לכם פה עם החמור (בראשית כב, ה), עם הדומה לחמור (ואליעזר עבד היה). נכרית, אמר קרא: לא תתחתן עם (דברים ז, ג), לא תהא לך במ תורת חיתון. (88) יבמות

(65) מפורש לעיל פ"ב, הלכות יא"ד. (66) לעיל פ"ב, הלכות ד"ו. (67) אע"פ שסרים אדם אסור לו לבוא בקהל - מכל-מקום קידושין תופסין, שהלכה היא: קידושין תופסין בחיביי לאוין, ואין צורך לומר שסרים אדם קידושין תופסין, שהרי מותר לו לבוא בקהל (ראה יבמות עה: ובדף עט:). והשווה דברי רבינו הל' איסורי ביאה פט"ז. וכן האילוניות אע"פ שאם אין לו בנים מאשה אחרת, כופים אותו להוציאה, כמבואר לקמן פכ"ד ה"א, בכל זאת צריכה גט ממנו ואפילו לא הכיר בה ונמצאת אח"כ אילוניות (כתובות ק:). ובשו"ע אה"ע סי' מד ס"ד, יש חולקים וסוברים שאילוניות אם לא הכיר בה מקודם אינה מקודשת, שאין אדם מוותר על מום גדול כזה, ואינה צריכה גט.

י.א. טַמְטוּם וְאַנְדְּרוּגִינוּס⁶⁸ שֶׁקֵּדְשׁוּ אִשָּׁה, אוֹ
שֶׁקֵּדְשֵׁן אִישׁ - הָרִי אֱלוֹ קִדּוּשִׁי סִפָּק, וְצָרִיכִין גִּט
מִסִּפָּק⁶⁹.

(68) מפורשים לעיל פ"ב הלכות כד-כה. (69) קידושי טומטום - מבוארים ביבמות עב, א - שהם קידושי ספק, שמא זכר או שמא נקבה היא, ואע"פ שאין הטומטום ראוי להנשא, צריך הוא גט לענין תרומה, כגון אם הוא כהן ונתקדש לישראל שאסור בתרומה אם יקבל גט הוא חוזר לתרומת בית אביו. וכן תפסו קידושיו לענין שהמקדש נאסר באחות הטומטום ובאמו (רש"י שם). ואשר לאנדרוגינוס, אמרו (יבמות פג.) אנדרוגינוס בריה בפני עצמה היא ולא הכריעו בו חכמים אם זכר אם נקבה. והשווה דברי רבינו הל' איסורי ביאה פ"א, ה"ו: "אנדרוגינוס מותר לישא אשה". ומקורו מיבמות פא, א.

יב. הַמְקַדֵּשׁ אַחַת מִן הָעֲרִיּוֹת⁷⁰ - לֹא עֲשָׂה כְּלוּם,
שְׁאֵין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין לְעֶרְוָה⁷¹; חוּץ מִן הַנֶּגְדָה⁷²,
שֶׁהַמְקַדֵּשׁ אֶת הַנֶּגְדָה - הָרִי זֶה מְקַדֶּשֶׁת קִדּוּשִׁין
גְּמֻרִין⁷³. וְאֵין רְאוּי לַעֲשׂוֹת כֵּן⁷⁴.

(70) שחייב על ביאתן כרת, והן האמורות בויקרא פרק יח, ראה לעיל פ"ב ה"ה. (71) קידושין סז, ב: "אמר קרא: כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה ונכרתו", הוקשו כל העריות לאחות אשה, מה אחות אשה לא תפסי בה קידושין (שנאמר: ואשה אל אחותה לא תקח - לא תוכל לקדשה), אף כל עריות לא תפסי בהן קידושין". (72) פנויה בימי נדתה. (73) קידושין סה, א. שנאמר (ויקרא טו, כד) "ותהי נדתה עליי", - אפילו בשעת נדתה, תהא בה הויה (תפיסת קידושין). (74) כיון שאינה ראויה לביאה, אין לקדשה. וגם יש לחוש שמא יגע בה. וראה לקמן פ"י, ה"ו. ומה שאין אנו נזהרין בזה הוא משום שאנו מקדשים בשעת נישואין, וכבר הוכנו כל צרכי החופה וטבחו טבחם ואי-אפשר לדחותם בגלל ההפסד ('פרישה' לטור) אה"ע סי' מד).

יג. אִשֶּׁת אִישׁ שֶׁשִּׁפְחָה יָדָה וְקִבְּלָהּ קִדּוּשִׁין מֵאַחֵר
בְּפָנֶי בַּעֲלָהּ - הָרִי זֶה מְקַדֶּשֶׁת לְשָׁנִי⁷⁵; שֶׁהָאִשָּׁה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מה, א מהטעם הנ"ל. ובשאלות (וישלח סי' כה) למד בגוי מהפסוק: "והיא בעולת בעל" (בראשית כ, ג) – בעולת בעל יש להם (לגויים), נכנסה לחופה ולא נבעלה אין להם, וכל-שכן שקידושי אירוסין אין להם (רש"י ביבמות שם). יבמות מז, ב. וכן בבכורות ל, ב. וכבר אמרו (סנהדרין מד.) על הפסוק: "חטא ישראל" (יהושע ז, יא) – "אע"פ שחטא – ישראל הוא". ורבינו ב'אגרת תימן' כותב: "שהתורה הזאת לא יוכל להמלט . . . בין ברצונו בין שלא מזרע יעקב . . . לא הוא ולא זרעו . . . בין ברצונו בין שלא ברצונו". וגם אם הוליד מומר זה בן (מאשה ישראלית) הרי הבן ישראל גמור וקידושי קידושין (מגיד-משנה). וראה בתשובת רס"ג אוצ"ה ליבמות סי' תעד. 90) רבי דוד כהן בתשובותיו בית ט' חדר א', מבאר דברי רבינו שכוונתו לומר שכופים אותו לגרשה שלא תעמוד עמו, כי ישכילה בכמה מכשולים. וזהו שהוסיף: "וצריכה גט ממנו".

טז. המקדש אשה שחציה שפחה וחציה בת חורין⁹¹ - אינה מקדשת קדושין גמורין⁹² עד שתשתחרר, וכיון שנשתחררה - גמרו קדושיה⁹³, בקדושי קטנה⁹⁴ שגדלה, ואינו צריך לקדשה קדושין אחרים⁹⁵. בא אחר וקדשה אחר שנשתחררה - הרי זו ספק קדושין לשניהם⁹⁶.

יח. שפור שקדש - קדושי קדושין, ואף-על-פי שנשתפר הרבה¹⁰¹. ואם הגיע לשכרותו של לוט¹⁰² - אין קדושי קדושין¹⁰³. ומתשכרין בדבר זה¹⁰⁴.

101) עירובין סה. "שיכור מקחו מקח וממכרו ממכר . . . כללו של דבר, הרי הוא כפקח לכל דבריו". (102) "והוא השיכור שעושה ואינו יודע מה עושה" (לשון רבינו הל' מכירה פכ"ט, הי"ח). 103) עירובין שם, והרי הוא כשוטה לכל דבריו. 104) חוקרים היטב אם באמת הגיע לשכרות של לוט, כי יש להזהר באיסור ערוה החמור מאד.

יט. המקדש בפחות מפרוטה - אינה מקדשת¹⁰⁵. קדשה באכל או בכלי וכיוצא בו ששורה פחות מפרוטה - הרי זו מקדשת בספק, וצריכה גט מספק; שמא דבר זה שורה פרוטה במקום אחר. הא למדת, שכל המקדש בשורה פסוק: אם היה באותה המדינה שורה פרוטה - הרי אלו קדושי ודאי, ואם אינו שורה פרוטה - הרי אלו קדושי ספק¹⁰⁶. יראה לי, שאם קדש בתכשיל או פירק שאינו מתקנים¹⁰⁷ וכיוצא בהם, אם לא היו שורה פרוטה באותו המקום - אינה מקדשת כלל; שהרי דבר זה אינו מגיע למקום אחר עד שיפסד ויאבד, ולא יהא שורה פרוטה. ודבר של טעם הוא זה, ודאי לסמך עליו.

105) קידושין מו, א. ושיעור פרוטה, משקל חצי שעורה מכסף צרוף (רבינו בפירושו למשנה קידושין פ"א מ"א, וכן בשו"ע אהע"ז סי' כו, ועי' הל' עירובין פ"א הי"ב, וכן בשו"ע יו"ד סי' רצד ס"ו). 106) קידושין יב. ותופסים בה קידושי שני, וצריכה גט משניהם אם רוצה להנשא לאחר, וכן אם לא נתקדשה לאחר, והמקדש הראשון רוצה לקיימה – צריכה קידושין אחרים, כדי שתהא מקודשת קידושי ודאי (רש"י לקידושין יב. וב'טור' אהע"ז סי' לא). 107) זמן מרובה. ואם יכול להתקיים ע"י כיבוש בחומץ או במלח וכיוצא בהם, וראוי הוא להגיע למקום אחר שיטעה פרוטה – הרי אלו קידושי ספק (מהרי"ק שורש פד, כסף-משנה ומעשה-רוקח).

כ. המקדש אשה בפחות מפרוטה, או שקדש שתי נשים בפרוטה, אף-על-פי ששולח סבלונות¹⁰⁸ לאחר

טז. המקדש אשה שחציה שפחה וחציה בת חורין⁹¹ - אינה מקדשת קדושין גמורין⁹² עד שתשתחרר, וכיון שנשתחררה - גמרו קדושיה⁹³, בקדושי קטנה⁹⁴ שגדלה, ואינו צריך לקדשה קדושין אחרים⁹⁵. בא אחר וקדשה אחר שנשתחררה - הרי זו ספק קדושין לשניהם⁹⁶.

91) כגון שהיתה משועבדת לשני שותפים, ושחרר אחד מהם את חלקו. 92) שהרי חצי שפחה שבה אינו ראוי לקידושין, כמבואר לעיל ה"טו. ואם כן, הרי הוא כאומר לאשה חציין מקודשת לי שאינה מקודשת כמבואר לעיל (פ"ג ה"ט), ויתכן כי דין זה עדיף ממקדש חצי אשה, כי שם השאיר בקניינו, וכאן לא השאיר בקניינו כי כל מה שהיה ראוי ממנה להתקדש – קידש. ולפיכך הרי זו מקודשת קידושי ספק (גיטין מג. וכביאור הב"ח אהע"ז מד, וה'מרכבת המשנה'). וראה להלן הערה צה. 93) ונתפשטו קידושי בכולה. שמעתה – כולה ראוי לקידושין. 94) יתומה. 95) כמבואר לעיל ה"ח. שאין זו, המקודשת קידושי ספק מדין תורה, גרועה מקטנה המקודשת קידושי ודאי מדברי סופרים שאינה צריכה קידושין אחרים משגדלה. 96) כי שמא לא חלו כלל קידושיה לפני שחרורה, הואיל ודומה למקדש חצי אשה, וממילא חלו בה קידושי שני. או אולי חלו בה קידושי ראשון כי לא השאיר כלום בקניינו, וממילא לא חלו בה קידושי שני (ב"ח 'מרכבת משנה' כפי הבנתם בסוגיא דגיטין מג, א. ועמוד ב שם).

יז. ואי זו היא שפחה חרופה האמורה בתורה?⁹⁷ זו מי שחציה שפחה וחציה בת חורין שקדשה עבד עברי⁹⁸. ומי שחציו עבד וחציו בן חורין⁹⁹ שקדש בת חורין - הרי זו ספק קדושין¹⁰⁰.

97) שהבא עליה חייב להביא אשם (ויקרא יט, כ) – מאחר שאמרנו למעלה (ה"טז) שהמקדש חצי שפחה וחצי בת חורין – אין קידושה גמורים עד שתשתחרר. 98) שהרי היא מותרת לו גם בחצי השפחה שבה (שעבד עברי מותר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עז, א לענין גירושין. ושם דף עח. אמרו: "כן לענין קידושין". ואין צורך שתעמוד בצד חצרה כמו בגירושין (ראה הל' גירושין פ"ה ה"ב) כי הקידושין זכות הן לה, וזכין לאדם אפילו שלא בפניו (מגיד-משנה). (112) שם עז, א. (113) שניהם שותפים בחצר. (114) קידושין ח, ב: "בעי רב ביבי, סלע (אבן) של שניהם מהו - תיקו". כי אע"פ שהלכה היא שבמקח וממכר אין קונים מזה לזה בחצר של שניהם, כמבואר בבבא-בבא פד, ב ובהל' מכירה פ"ד, אבל בקידושין יש לחוש שמא השאיל לה זכותו כיון שכבר יש לה חלק בה (מגיד-משנה). (115) קידושין שם. וראה למעלה ה"ד.

כב. הו עומדים בְּרִשּׁוֹת הָרְבִּים¹¹⁶ או בְּרִשּׁוֹת שְׁאִינֵי שֶׁל שְׁנֵיהֶם¹¹⁷, וְזָרֵק לָהּ קִדּוּשִׁיהָ: קְרוֹב לֹא - אֵינָה מְקַדֶּשֶׁת; קְרוֹב לָהּ - הָרִי זֶה מְקַדֶּשֶׁת; מִחְצָה עַל מִחְצָה, או שְׁהִי סֶפֶק קְרוֹב לֹא סֶפֶק קְרוֹב לָהּ, וְאֶבְדּוּ קֶדֶם שְׁגִיעוֹ לִידֵה¹¹⁸ - הָרִי זֶה סֶפֶק מְקַדֶּשֶׁת. פִּיֶּצֶד הוּא קְרוֹב לֹא וְקְרוֹב לָהּ? פֶּל שְׁהוּא יָכוֹל לִשְׁמֹר אוֹתָן¹¹⁹, וְהִיא אֵינָה יָכוֹלָה - זֶה הוּא קְרוֹב לֹא. הִיא יָכוֹלָה לִשְׁמֹר אוֹתָן, וְהוּא אֵינֶה יָכוֹל - זֶהוּ קְרוֹב לָהּ. שְׁגִיָּהּ יָכוֹלִין לִשְׁמֹר אוֹתָן, או שְׁגִיָּהּ אֵין יָכוֹלִים לִשְׁמֹר אוֹתָן - זֶה הוּא מִחְצָה עַל מִחְצָה¹²⁰.

(116) אף-על-פי שברשות הרבים לא תיקנו חכמים שיקנו לו לאדם ארבע אמות (פי"ז מהל' גזילה ואבידה ה"ט) - כאן נקנים לה קידושה מטעם שיכולה לשמור אותם, ואפילו הם רחוקים ממנה מאה אמה (גיטין שם, לדעת רבי יוחנן). ועי' כסף-משנה ולחם-משנה. (117) השייכות לאדם אחר. (118) ואי אפשר לברר את מצב קרבתם. (119) ואפילו רחוק מאה אמה, כמו שכתוב למעלה. (120) גיטין עח, ב. לענין גירושין, והוא-הדין לענין קידושין, שנאמר "ויצאה והיתה" השווה הויה ליציאה (שם).

מִכֵּן - אֵינָה מְקַדֶּשֶׁת. וְכֵן קָטָן שֶׁקִּדֵּשׁ, אֶף-עַל-פִּי שֶׁשָּׁלַח סְבִלּוֹנוֹת לְאַחֵר שֶׁהִגְדִּיל - אֵינָה מְקַדֶּשֶׁת. שְׁמִיחַת קִדּוּשִׁין הָרִאשׁוֹנִים שְׁלָחַן, שְׁהִי קִדּוּשִׁין פְּסוּלִין¹⁰⁹.

(108) מתנות, שדרך ארוס לשלוח לארוסתו, סבלונות - מלשון סבל והוא נושא המשא, שנושאים אותו מיד זה ליד זה (רבינו בפירושו למשנה, קידושין פ"ב מ"ו, ובבבא-בבא פ"ט מ"ה) ומצאנו מתנה בלשון משא: "וישא משאות" (בראשית מג, לד) - ויתן מתנות (תוספות יו"ט, קידושין שם). (109) קידושין נ, ב. ואין אומרים: אדם יודע שאין קידושי קטן כלום, ושלח הסבלונות לאחר שהגדיל לשם קידושין, אלא - מחמת הקידושין הראשונים שלהם.

כא. הַמְקִדֵּשׁ אֶת הָאִשָּׁה בְּכֶסֶף או בְּשֶׁטֶר, אֵינֶה צָרִיךְ שִׁיתֵן הַקִּדּוּשִׁין לְתוֹךְ יָדָהּ; אֲלֹא בֵּין שְׁרָצָתָה לְזָרֵק לָהּ קִדּוּשִׁיהָ, וְזָרֵק¹¹⁰ - בֵּין לְתוֹךְ יָדָהּ בֵּין לְתוֹךְ חִיקָהּ, או לְתוֹךְ חֲצָרָה או לְתוֹךְ שְׂדֵה שְׁלָה - הָרִי זֶה מְקַדֶּשֶׁת¹¹¹. הֵיתָה עוֹמֶדֶת בְּרִשּׁוֹת הַפֶּעַל, צָרִיךְ שִׁיתֵן לְתוֹךְ יָדָהּ או לְתוֹךְ חִיקָהּ¹¹². הֵיתָה עוֹמֶדֶת בְּרִשּׁוֹת שְׁהִיא שֶׁל שְׁגִיָּהּ¹¹³, וְזָרֵק לָהּ קִדּוּשִׁיהָ מִדַּעְתָּהּ, וְלֹא הִגִּיעוּ לִידָהּ או לְחִיקָהּ הָרִי זֶה מְקַדֶּשֶׁת קִדּוּשִׁי סֶפֶק¹¹⁴. וְאֶפְלוּ אֶמְרָה לֹא: הֵנַח קִדּוּשִׁין עַל מְקוֹם זֶה, וְאוֹתוֹ הַמְּקוֹם שֶׁל שְׁגִיָּהּ - הָרִי אֵלּוּ קִדּוּשִׁי סֶפֶק¹¹⁵.

(110) משמע שהסכימה שיזרוק לה הקידושין, אבל אם אמרה תנם בידי, והוא שינה וזרקם - אינה מקדשת, שהרי אינה מרצונה (כ"ח אהע"ז סי' ל'. וראה 'חלקת מחוקק' שם). ומעשה רוקח' הביא כאן נוסחה אחרת בדברי רבינו: "כיון שרצה לזרוק", ולפי זה אין צורך בהסכמתה. אבל עצם הלשון מגומגם לפי נוסחא זו. (111) כן היא בגיטין

שיעורי רמב"ם - פרק אחד ליום

וְהִיוּ מִצְרִים לְיִשְׂרָאֵל⁴ וּמִסִּיתִין אוֹתָן לָשׁוּב מֵאַחֲרֵי הַשֵּׁם. וְכִיּוֹן שֶׁרָאָה שְׁמוֹ⁵ גְּדוּלָּה מִכָּל צָרָכִי בְּגִי-אֲדָם - עָמַד הוּא וּבֵית-דִּינֹו וְהִתְקִין בְּרָכָה אַחַת שֶׁתְּהִיָּה בָּהּ שְׁאֵלָה מִלִּפְנֵי הַשֵּׁם לְאַבֵּד הָאֶפִיקוֹרוּסִין, וְקָבַע אוֹתָהּ בַּתְּפִלָּה⁷, כְּדִי שֶׁתְּהִיָּה עֲרוּכָה בְּפִי הַפֶּל. נִמְצָאוּ כָּל הַבְּרָכוֹת שֶׁבַּתְּפִלָּה - תְּשַׁע-עֶשְׂרֵה⁸ בְּרָכוֹת.

(2) לדעת בעל ספר "היוחסין" ובעל "סדר הדורות" - הוא רבן גמליאל הזקן בן בנו של הלל הזקן. אולם לדעת חכמי ישראל האחרונים - הוא רבן גמליאל השני דיבנה שחי אחר

~ יום ראשון ו' תמוז ~

הלכות תפילה וברכת כהנים

פרק שני

(1) ברכת המינים למה תקנוה; תפילה קצרה (הבינונו) מתי יוצאים בה; סדר תפילות שבתות וימים טובים, וכל מאורעות השנה.

א. בִּימֵי רַבֵּן גַּמְלִיאֵל² רַבּוּ הָאֶפִיקוֹרוּסִין³ בְּיִשְׂרָאֵל,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עלינו". (21) כנפות הארץ, כנגד "תקע בשופר גדול לחרותינו". (22) הם ישראל התועים בין הגויים ונשפטים על ידי מלכיהם במשפטים אשר לא כתורתך. (23) יהי רצון שיישפטו על דעתך, שהם משפטי התורה ("בית יוסף" סימן ק"י), והיא כנגד ברכת "השיבה שופטנו כבראשונה". (24) לייסרם כרשעתם, מלשון: הנני מניף את ידי עליהם (זכריה ב, יג). והוא כנגד ברכת "ולמלשינים אל תהי תקווה". (25) כנגד הברכות: "על הצדיקים", ולירושלים עירך". (26) כלשון הכתוב: שם אצמיח קרן לדוד ערכתי נר למשיחי (תהילים קלב, יז), קרן - סמל השילטון והחזק; ונר - סמל המלכות, כי המלך מאיר לעמו. ראה פירוש הרד"ק (תהילים שם), והיא כנגד "את צמח דוד". (27) כנגד "שמע קולנו".

ד. **בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים?** ²⁸ **בִּימֹת הַחֲמָה; אָבֵל בִּימֹת הַגְּשָׁמִים אֵינוֹ מִתְפַּלֵּל 'הִבֵּינוּ', מִפְּנֵי שְׁצָרֵיךְ לֹאֲמַר שְׁאֵלָה** ²⁹ **בְּכִרְכַּת הַשָּׁנִים** ³⁰. **וְכֵן בְּמוֹצָאֵי שְׁבָתוֹת וְיָמִים טוֹבִים אֵינוֹ מִתְפַּלֵּל 'הִבֵּינוּ', מִפְּנֵי שְׁצָרֵיךְ לֹאֲמַר הַבְּדֵלָה** ³¹ **בְּחֹנֶן הַדָּעַת'.**

(28) שיוצאים ידי חובת תפילה בתפילת "הבינו". (29) היא הבקשה על הגשם: "ותן טל ומטר לברכה". (30) היא ברכת "ברך עלינו". (31) היא תפילת "אתה חוננתנו", המדברת בהבדלת ה' בין קודש לחול וכו'. ולכלול את שתי אלה: את "השאלה" וה"הבדלה" בתפילת "הבינו" אמרו חז"ל (ברכות כט). שאי אפשר, מפני שהיא תפילה בלתי רגילה שמתפללים רק בשעת הדחק - שמא יתבלבל המתפלל על ידי הכללה זו ויטעה.

ה. **וּבְשִׁבְתוֹת וּבְיָמִים טוֹבִים** ³², **מִתְפַּלֵּל שְׁבַע בְּרָכוֹת בְּכָל תְּפִלָּה וְתַפְלָה מֵאַרְבַּע תְּפִלוֹת שֶׁל אוֹתוֹ הַיּוֹם** ³³: **שְׁלֹשׁ רֵאשׁוֹנוֹת, וְשְׁלֹשׁ אַחֲרוֹנוֹת, וּבִרְכָּה אֲמִצְעִית מֵעֵין אוֹתוֹ הַיּוֹם** ³⁴. **בְּשִׁבְתוֹת חוֹתְמִין בְּכִרְכָּה אֲמִצְעִית מְקַדֵּשׁ הַשְּׁבָת, וּבְכִרְכָּה חוֹתֵם בֵּה מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְהַזְמִינִים** ³⁵. **וְאִם הָיָה שֶׁבַת וְיוֹם-טוֹב - חוֹתְמִים בֵּה: מְקַדֵּשׁ הַשְּׁבָת וְיִשְׂרָאֵל** ³⁶ **וְהַזְמִינִים. בְּרֹאש־הַשָּׁנָה חוֹתְמִין בֵּה: מְלַךְ עַל כָּל הָאָרֶץ, מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַזְכָּרוֹן** ³⁷. **וְאִם הָיָה שֶׁבַת, חוֹתֵם בֵּה: מְלַךְ עַל כָּל הָאָרֶץ, מְקַדֵּשׁ הַשְּׁבָת וְיִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַזְכָּרוֹן'.**

(32) שאינם ימי תחינה ובקשה, באשר ימי מנוחה ושמחה הם. (33) כמבואר לעיל (פרק א, הלכה ח). (34) מעניין היום. (35) הם המועדים, ונקראים: זמנים - מפני שכל המועדים שבתורה תלויים בזמנים ידועים: חג הפסח - בזמן האביב; חג השבועות - בזמן קציר חיטים; חג הסוכות - בזמן האסיף (רבינו בחיי, סוף פרשת בא). והקדים קדושת ישראל לשל זמנים - מפני שקדושת הזמנים תלוייה בקדושתם של ישראל: שבית דין מקדש אותם. כמו ששינוי (ראש השנה פרק ב, משנה ט) כתוב: אלה מועדי ה' אשר תקראו אתם (חסר ו') - "אין לי מועדות אלא אלו" אשר אִתָּם תקראו, ובקריאת בית דין תלה הכתוב (ברטנורא). וזה לשון רבינו

החורבן, והיה נכדו של רבן גמליאל הזקן. (3) כנוסח הדפוסים האחרונים; ונוסח הראשונים "המינים". וה"מינים" - הם "בני כת ידועה שנטו מדרך האמת והדת וקראו לעצמם: מאמינים, וחז"ל קטעו המלה וקראו: מינים, כי יש ביניהם מינים ממנים שונים (הערוך). וכן כתוב בספר ("תולדות התפילה והעבודה" עמוד 31): "השמות 'מין' ו'מינות' כוללים כל מיני כפירה ואפיקורסות: 'צדוקים', 'בייתוסים' וכיוצא בהם". והמדקדק רבי אליהו בחור בספרו ("תשב"י", ערך פקר) יאמר: מין ואפיקורס היו שני אנשים שלא היו בעלי אמונה ודת, ותלמידיהם נקראים על שמם: מינים ואפיקורסים. ויש אומרים: מינים, כמו: מאנים (ירמיה יג, י) הממאנים באמונה ("עבודת ישראל"). על המינים למיניהם ראה (הלכות תשובה פרק ג, הלכה ז). על ידי מלשינות ודילטוריא אצל השלטון הרומי. (5) הרחקת הצרה הזאת. (6) חכמי ישראל שביבנה. (7) היא ברכת "ולמלשינים אל תהי תקווה", הברכה השתים עשרה שבתפילת שמונה עשרה ונקראת: "ברכת המינים" (ברכות כח:). (8) ואנו קוראים אותה: "שמונה עשרה" על שם תחילתה.

ב. **בְּכָל תְּפִלָּה שֶׁבְּכָל יוֹם מִתְפַּלֵּל אָדָם תְּשַׁע-עֶשְׂרֵה בְּרָכוֹת אֵלוֹ עַל הַסֵּדֶר. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים?** ⁹ **בְּשִׁמְצָא דַּעְתוֹ מִכְּנֻת¹⁰ וְלִשְׁנוֹ תִּמְהַר לְקִרְוֹת. אָבֵל אִם הָיָה טָרִיד וְדָחִיק¹¹, אוֹ שְׁקָצָרָה לִשְׁנוֹ מִהִתְפַּלֵּל - יִתְפַּלֵּל שְׁלֹשׁ רֵאשׁוֹנוֹת, וּבִרְכָּה אַחַת מֵעֵין כָּל הָאֲמִצְעִיּוֹת¹², וְשְׁלֹשׁ אַחֲרוֹנוֹת, וְיֵצֵא יְדֵי חוֹבְתוֹ¹³.**

(9) שיתפלל אדם אותן כולן כמו שהן. (10) שהיא צלולה והוא יכול להתרכז ולכוון. (11) שרוחו קצרה ואינו יכול לכוון. (12) שהיא דומה להן בתכנה, כלומר: הכוללת תמציתן של כל שלוש עשרה הברכות האמצעיות. (13) (ברכות כט).

ג. **וְזוֹהִי הַבְּרָכָה שֶׁתִּקְנֶה מֵעֵין כָּל הָאֲמִצְעִיּוֹת: "הִבֵּינוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לְדַעַת אֶת דְּרָכֶיךָ¹⁴, וּמֹלֵךְ אֶת לְבָבֵנוּ לִירְאָתְךָ¹⁵, לְסִלַּח¹⁶. הָיָה לָנוּ לְהִיּוֹת גְּאוּלִּים¹⁷, רַחֲמֵנוּ מִמִּכְאֹב¹⁸, וְדַשְׁנֵנוּ¹⁹ וְשִׁכְנֵנוּ בְּנָאוֹת²⁰ אֶרְצֶךָ, וּנְפֻצִים מֵאַרְבַּע²¹ תִּקְבֵּץ, וְהַתּוֹעִים²² בְּדַעְתְּךָ יִשְׁפֹּטוּ²³, וְעַל הַרְשָׁעִים תִּנְיֵף יָדְךָ²⁴, וְיִשְׁמְחוּ צַדִּיקִים בְּכִנּוּן עֵינֶךָ וּבִתְקוּן הִיכָלְךָ²⁵ וּבְצִמְיַחַת קֶרֶן לְדוֹד עֲבָדְךָ וּבְעִרְכַּת גִּיר²⁶ לְבֵן יִשִּׁי מְשִׁיחֶךָ. טָרֵם נִקְרָא אֹתָהּ תַּעֲנָה, בְּדָבָר שֶׁנֶּאֱמַר: 'וְהָיָה טָרֵם יִקְרָאוּ וְאָנִי אֶעֱנֶה, עוֹד הֵם מְדַבְּרִים וְאָנִי אֶשְׁמַע'. כִּי אֹתָהּ הוּא עוֹנֶה בְּכָל עֵת, פּוֹדֶה וּמַצִּיל מִכָּל צוּקָה²⁷. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה'.**

(14) מכוונת כנגד ברכת "אתה חונן לאדם דעת". (15) כנגד "השיבנו אבינו לתורתך". (16) כנגד "סלח לנו". (17) כנגד ברכת "גואל ישראל". (18) כנגד "רפאנו". (19) מלשון: דישנת בשמן ראשי (תהילים כג, ה). (20) לשון נווה, כמו: בנאות דשא יריבציני (שם כג, ב), כנגד ברכת "ברך

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ולברכות" (ראש השנה כו:). נאמר ביובל: והעברת שופר תרועה בחודש השביעי בעשור לחודש ביום הכיפורים (ויקרא כה, ט) שאין תלמוד לומר בחודש השביעי, שהרי נאמר כבר שיום הכיפורים בחודש השביעי – לומר לך: כל מה שאתה עושה בראש השנה שהוא בחודש השביעי, הוי עושה בעשור לחודש: מה כאן מלכויות, זיכרונות ושופרות – אף כאן מלכויות, זיכרונות ושופרות (ירושלמי ראש השנה פרק ג, הלכה ה). (47) והוא – כשכל שבטי ישראל יושבים בארץ, כגון: בימי בית ראשון לפני גלות ראובן, גד וחצי שבט מנשה (דברי הימים א ה, כו) שאז פסק היובל, שנאמר: וקראתם דרור בארץ לכל יושביה (ויקרא כה, י), ואמרו חז"ל (ערכין לב:): בזמן שכל יושביה עליה, ולא בזמן שגלו מקצתם. ראה (משנה תורה, הלכות שמיטה ויובל פרק י, הלכה ח).

ט. כָּכָל תַּפִּילָה מִהַתְּפִלָּה פּוֹתֵחַ קִדְּם לְבִרְכָּהּ רִאשׁוֹנָה: "וְיִשְׁפָּתִי תִּפְתָּח וּפִי יִגִּיד תְּהִלָּתְךָ"⁴⁸. וּכְשֶׁהוּא חוֹתֵם בְּסוֹף הַתְּפִלָּה אוֹמֵר: "יְהִי לְרִצּוֹן"⁴⁹ אֲמַרִי פִי יְגוֹ, וְאַחֲרֵיכֶּךָ צוֹעֵד לְאַחֲרֵיוֹ⁵⁰.

(48) (תהילים נא, יח), והמקרא שלאחריו "כי לא תחפוץ זבח ואתנה". תפילת דוד היא על עוון שעשה במיד שאין קרבן מכפר עליו – עוון בת שבע. והוא התפלל לה' שיהא עם פיו להורותו מה שידבר, כדי שתפילתו תעלה לרצון לפניו ויכופר עונו. וגם אנו שאין לנו מזבח וקריבנות שיכפרו בעדינו, פותחים את תפילתנו בדברי דוד אלה לבקש ממנו סיוע ככוונת התפילה (על פי רבינו יונה לברכות פרק א). ואין זה הפסק בין ברכת "גאל ישראל" לתפילת שמונה עשרה, כיוון שחכמינו קבועוהו לאמרו בתפילה הרי הוא נידון כתפילה ארוכה (ברכות ט:). (49) (תהילים יט, טו), ומתוך שדוד אמר אחר שמונה עשר פרקים – כי שני הפרקים הראשונים: "אשרי האיש" ו"למה רגשו גויים" המסיים ב"אשרי כל חוסי בך" לאחד נחשבים – תיקוהו חכמינו לאמרו אחרי שמונה עשרה ברכות התפילה (ברכות, שם). (50) שלוש פסיעות (יומא נג:).

י. בְּרִאשֵׁי־חֲדָשִׁים וּבְחֻלּוֹ-שָׁל־מוֹעֵד מִתְּפִלָּה עֲרֻכִית, שְׁחֲרִית וּמִנְחָה, תִּשְׁע־עֲשָׂרָה בְּרֻכּוֹת בְּשָׂאֵר הַיָּמִים, וְאוֹמֵר בְּעִבּוּדָה⁵¹: "אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ יַעֲלֶה וְיִבְאֹר". בְּמוֹסָף, בְּחֻלּוֹ-שָׁל־מוֹעֵד, מִתְּפִלָּה תַּפִּילָה הַמוֹסָף⁵² כְּמוֹ שֶׁמִּתְּפִלָּל בְּיוֹם-טוֹב. וּבְרִאשֵׁי־חֲדָשִׁים מִתְּפִלָּל שִׁבְעַת בְּרֻכּוֹת: שְׁלֹשׁ רִאשׁוֹנוֹת, וְשְׁלֹשׁ אַחֲרוֹנוֹת, וְאַמְצָעִית מֵעֵין⁵³ קֶרֶבֶן רִאש־חֹדֶשׁ, וְחוֹתֵם בָּהּ 'מִקְדָּשׁ יִשְׂרָאֵל וְרִאשֵׁי חֲדָשִׁים'⁵⁴.

(51) בברכת רצה. (52) כנגד קרבן מוסף שהקריבו בחול המועד (שבת כד:). (53) מעניין. (54) (ברכות מט:).

יא. שֶׁבֶת שִׁחְלָה בְּחֻלּוֹ-שָׁל־מוֹעֵד, וְכֵן רִאש־חֹדֶשׁ שִׁחַל לְהִיּוֹת בְּשֶׁבֶת - מִתְּפִלָּה עֲרֻכִית וּשְׁחֲרִית וּמִנְחָה שִׁבְעַת בְּרֻכּוֹת בְּשָׂאֵר הַשָּׁבָתוֹת, וְאוֹמֵר "יַעֲלֶה וְיִבְאֹר" בְּעִבּוּדָה. בְּמוֹסָף מִתְּחִיל בְּבִרְכָּה אֲמִצָּעִית⁵⁵ בְּעֵנִין

(הלכות קידוש החודש פרק ב, הלכה י): "שאיין הדבר מסור אלא להם; ומי שציווה לשמור המועדות הוא ציווה לסמוך עליהם". (36) ומקדימין כאן קדושת השבת לקדושת ישראל – מפני שקדושת השבת עומדת וקיימת מאז מששת ימי בראשית ואיננה תלויה בקדושתם של ישראל, שהם יקדשוה על ידי קביעות בית דין (ביצה יז:). (37) (מסכת סופרים פרק י"ט, הלכה ה), כי ביום הזה אנו מתפללים שיעלה זיכרוננו לפני הקדוש-ברוך-הוא לטובה (ראש השנה טז:).

ו. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים³⁸? בְּתַפִּילָּה עֲרֻכִית וּשְׁחֲרִית וּמִנְחָה, אֲבָל תַּפִּילָה הַמוֹסָפִין שֶׁל רִאש־הַשָּׁנָה מִתְּפִלָּה תִּשְׁעַת בְּרֻכּוֹת: שְׁלֹשׁ רִאשׁוֹנוֹת, וְשְׁלֹשׁ אַחֲרוֹנוֹת שֶׁל כָּל יוֹם, וְשְׁלֹשׁ אֲמִצָּעִיּוֹת. רִאשׁוֹנָה מִן הָאֲמִצָּעִיּוֹת, עֵנִינָה מְלָכִיּוֹת³⁹; שְׁנִינָה - זִכְרוֹנוֹת⁴⁰; שְׁלִישִׁית - שׁוּפְרוֹת⁴¹. וְחוֹתֵם בְּכָל אַחַת מֵהֶן מִעֵנִינָה⁴².

(38) שמתפללים בראש השנה שבע ברכות בלבד. (39) שמתפללים על תיקון עולם במלכות שדי: שכל באי עולם יקבלו עליהם את עול מלכותו. (40) שניזכר בזיכרון טוב לפניו. (41) שיתקע בשופר גדול לחירותו. וממקראות דרשו זאת, כתוב: אני ה' אלוהיכם (ויקרא כג, כב), וסמוך לזה: בחודש השביעי..., זיכרון תרועה וגו' (שם, כד) והעברת שופר תרועה (שם כה, ט), "אני ה' אלוהיכם" – אלו: מלכויות; "זיכרון תרועה" – אלו: זיכרונות; "שופר תרועה" – אלו: שופרות (ראש השנה לב, ירושלמי ראש השנה פרק ג, הלכה ח). (42) חתימת מלכויות – ברוך אתה ה' מלך על כל הארץ וכו'; חתימת זיכרונות – ברוך אתה ה' זוכר הברית; חתימת שופרות – ברוך אתה ה' שומע תרועה. ראה לקמן ("סדר תפילות כל השנה").

ז. בְּיוֹם־הַכַּפּוּרִים מִתְּפִלָּל בְּכָל תַּפִּילָה מִחֲמֹשׁ⁴³ תַּפִּלוֹת שִׁבְעַת בְּרֻכּוֹת⁴⁴: שְׁלֹשׁ רִאשׁוֹנוֹת, וְשְׁלֹשׁ אַחֲרוֹנוֹת, וְאַמְצָעִיּוֹת מֵעֵין הַיּוֹם; וְחוֹתֵם בְּכָל אַחַת מֵהֶן: 'מִלֶּךְ עַל כָּל הָאָרֶץ, מִקְדָּשׁ יִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַכַּפּוּרִים'⁴⁵. וְאֵם חָל לְהִיּוֹת בְּשֶׁבֶת - חוֹתֵם בְּכָל תַּפִּילָה מֵהֶן: 'מִלֶּךְ עַל כָּל הָאָרֶץ, מִקְדָּשׁ הַשָּׁבֶת וְיִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַכַּפּוּרִים'.

(43) והן תפילת ערבית בליל יום כיפורים, שחרית, מוסף, מנחה ונעילה. (44) (יומא פז:). (45) מסכת סופרים (פרק י"ט, הלכה ו).

ח. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּיוֹם צוּם שֶׁל כָּל שָׁנָה וְשָׁנָה, אֲבָל בְּיוֹם צוּם שֶׁל שְׁנַת הַיּוֹבֵל מִתְּפִלָּה תַּפִּילָה הַמוֹסָפִים תִּשְׁעַת בְּרֻכּוֹת, כְּמוֹ שֶׁהַתְּפִלָּה בְּמוֹסָף רִאש־הַשָּׁנָה; וְהֵם אוֹתֵן הַבְּרֻכּוֹת עֲצֻמָּן⁴⁶, לֹא פְחוֹת וְלֹא יוֹתֵר. וְאֵין מִתְּפִלָּלִין אוֹתֵן אֵלָּא בְּזִמְן שֶׁהַיּוֹבֵל נִוְהַג⁴⁷.

(46) כמו ששנינו: "שווה היובל לראש השנה לתקיעה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(שבת כד.) (66) אף על פי שאין מוסף לחנוכה, ואלמלא יום השבת לא היה בא לידי תפילה זו, בכל זאת מחייבים להזכיר של חנוכה גם במוסף, שלא לשנות מכל שאר תפילות היום (שם).

יד. בימי התענית, אפלו יחיד שהתענה⁶⁸, מוסיף ב'שומע תפלה'⁶⁹: 'ענגנו' וכו'. ושלח צבור אומרה ברכה בפני עצמה בין 'גואל' ל'רופא', וחותרם בה: 'העונה בעת צרה'⁷⁰ (ומושיע); ונמצא מתפלל עשרים ברכות. פתשעה באב מוסיפין ב'כונה ירושלים': 'רחם'⁷¹ יי אלהינו עלינו ועל ישראל עמך ועל ירושלים עירך ועל העיר האבלה' וכו'.

(68) שקיבל עליו להתענות תענית חלום וכדומה. (69) היא תפילת "שמע קולנו" שחותם בה ב"שומע תפילה". ואין היחיד חשוב שיקבעו לו ברכה מיוחדת נוספת כמו לשליח ציבור (תענית יג.). (70) ירושלמי (תענית פרק ב, הלכה ב.). (71) ירושלמי (שם), ובנוסח התפילה שלפנינו "נחם", והיינו הך. ראה (ברכות מח: ברש"י דיבור המתחיל: "ובשבת"). והריטב"א (הובא ב"בית יוסף" אורח חיים סימן תקנ"ז) כותב: "דעתי, כיוון דמשום המאורע אומרים אותה על פי הירושלמי, צריך לאומרה בכל תפילות היום: ערבית שחרית ומנחה, אלא שבערבית ושחרית שהוא כ"מי שמתו מוטל לפניו" ואינו בנחמה אומרים: 'רחם': ולמנחה אומרים: 'נחם', שדומה למי שנקבר מתו". ואנו נוהגים לומר תפילה זו בט' באב בתפילת מנחה בלבד. וכבר תמה הרא"ש (תענית פרק ד, אות ל"ד) למה אין אנו מזכירים אותה בכל התפילות של תשעה באב, כשם שמזכירים "יעלה ויבוא" בכל תפילות ראש חודש (חוץ ממוסף)? ורבינו יוסף קארו ז"ל מצדיק המנהג על פי מה ששינוי בברייתא (תענית כט.): שבתשיעי סמוך לחשיכה הציתו האויבים את בית המקדש וכו' הלכך באותה שעה מזכירין במנחה שפלות ירושלים ואבליה ומתפללים על תנחומיה (בית יוסף אורח חיים סימן תקנ"ז).

טו. פל ימות הגשמים אומר בברכה שנה⁷² מוריד הגשם, ובימות החמה⁷³ - 'מוריד הטל'⁷⁴. מאימתי אומר 'מוריד הגשם'? מתפלת המוספין של יום טוב האחרון של חג⁷⁵, עד תפלת שחרית של יום טוב הראשון של פסח⁷⁶, ומתפלת המוספין של יום טוב הראשון של פסח אומר 'מוריד הטל'⁷⁷.

(72) היא ברכת "גבורות", הנקראת גם: ברכת "תחיית המתים". ומתוך שהגשמים שקולים כתחיית המתים (שאם אין גשמים אין יבול), קבעו בתחיית המתים (ברכות לג.). (73) שאין גשמים יורדים בארץ ישראל ואין צורך בהם. (74) שהטל הוא דבר המתבקש לעולם: בין בימות הגשמים בין בימות החמה (תענית ד.). ומפני שאין מטבעו להיעצר - שאלמלא הוא אין העולם מתקיים - לא חייבוהו להזכיר אף בימות הגשמים שעיך בקשתינו או לגשם העלול להיעצר. וראה לקמן (פרק י הלכה ח). (75) הוא שמיני העצרת. אבל בכל ימי חג הסוכות - אף על פי שנידונים בו

שבת, ומשלים⁵⁶ בענין שבת, ואומר קדשת היום באמצע ברכה, וחותרם בה בראשי חדשים: 'מקדש השבת וישראל וראשי חדשים'⁵⁷, ובחלוש של מועד חותרם בה, כמו שהוא חותרם ביום טוב שחל להיות בשבת.

(55) כגון, בשבת ראש חודש, שמתחיל: "אתה יצרת... כילית מלאכתך ביום השביעי". (56) לא שהוא חותרם בשל שבת, אלא שאומר בסוף הברכה איזה עניין של שבת כגון "שמחו במלכותך" וכדומה. וכן הוא אומר בסוף הברכה לפני החתימה: "ושבת קדשך להם הודעת" (ביצה יו, וכפירוש הכסף-משנה). (57) (ברכות מט.).

יב. ויום טוב שחל להיות באחד בשבת, מתפלל בברכה רביעית בלילה: "ותודיענו⁵⁸ משפטי צדקך ותלמדנו לעשות חקי רצונך. ותתן לנו יי אלהינו קדשת שבת וקבוד מועד⁵⁹ וחגיגת הרגל⁶⁰. בין קדשת שבת לקדשת יום טוב הבדלת⁶¹, ואת יום השביעי מששת ימי המעשה הקדשת⁶² (והבדלת והקדשת את עמך ישראל בקדשתך⁶³). ותתן לנו יי אלהינו מועדים לשמחה, חגים וזמנים לששון וכו'". ובמוצאי שבת ובמוצאי יום טוב של כל השנה מבדיל ב'אתה חונן'⁶⁴, אף-על-פי שהוא מבדיל על הפוס⁶⁵.

(58) (ברכות לג:). (59) שאסור בעשיית מלאכה, ומצוה לכבדו בכסות נקייה וכיוצא בזה. (60) היא הקרבת שלמי חגיגה בימי החג. (61) שביום טוב מותרת מלאכת צרכי "אוכל נפש", כגון: אפייה ובישול, ובשבת כל מלאכה אסורה, ואף מלאכת "אוכל נפש". (62) ככתוב: על כן ברך ה' את יום השבת ויקדשהו (שמות כ, יא). ולדעת הרא"ש (פסחים פרק י, אות י"א). הכוונה בזה לחג "שמיני עצרת", שהוא היום השביעי לששת ימי חול המועד של סוכות. וקדוש הוא מהם בזה: שבהם מותרת מלאכת "דבר האבד" ובו כל מלאכת עבודה אסורה. גם "דבר האבד". (63) שהכהנים מובדלים מהלויים, והלויים מובדלים מישראל. הרי שבישראל עצמם יש הבדל בין קדושת שבט לשבט (פסחים קד. ובתוספות שם). (64) שבתפילת י"ח. ומפני שהבדלה תלויה בחכמה - שהחכם יודע להבחין בין קודש לחול ובין טמא לטהור - קבעו בברכת חכמה, היא "חונן הדעת" (ברכות לג.). וכן אמרו בירושלמי (ברכות פרק ה, הלכה ב) "אם אין דעת - הבדלה מניין"? (65) שעיך התקנה בימי אנשי כנסת הגדולה הייתה לאמרה בשעת תפילה; ולא תיקנוה על הכוס מפני שעניים היו, ולא היה בידם לקנות יין; וכשהעשירי - תיקנוה לומר גם על הכוס, כדי לזכות בה התניקות ואנשי הבית שישמעהו ויענו אמן אחריה (ירושלמי, שם).

יג. בחגגה ובפורים מוסיפין ב'הודאה': 'על הנסים'⁶⁶. שבת שחלה להיות בחגגה - מזכיר 'על הנסים' במוסף, כמו שמזכיר בשאר תפילות⁶⁷.

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

על הגשמים, ומן הראוי היה להזכירו מתפילת המוספים של יום הראשון של חג הסוכות. כמו שמזכירים "מוריד הטל" מתפילת המוספים של יום הראשון של חג הפסח – בכל זאת אין מזכירין בהם את הגשם, מפני שהוא סימן קללה בימי החג, שהרי צריכים לשבת בסוכה ולאכול בה. וחכמינו ז"ל משלו: "משל למה הדבר דומה? לעבד שבא למזוג כוס לרבו ושפך לו רבו קיתון על פניו" (סוכה כט.), כלומר: צא מלפני, אי אפשר בשימושך – ולפיכך התחלת זמן הזכרת הגשמים אינה אלא משמיני העצרת שאינו זמן סוכה. (76) שמאז והלאה אין הגשמים אלא סימן קללה (תענית ב.). (77) והטעם מפורש בירושלמי (תענית פרק א, הלכה ב): "כדי שיצאו כל המועדות בטל", כלומר: מפני שהטל הוא סימן יפה לעולם, התקינו שיזכרוהו מיום הראשון של פסח שהוא ראש כל מועדות, עד תפילת מוספין של שמיני עצרת שהוא אחרון המועדות, ואז יצאו כל החגים בטל.

טז. משבֿעָה יָמִים בְּמִרְחָשׁוֹן שׁוֹאֲלִין אֶת הַגְּשָׁמִים בְּבִרְכַּת שְׁנִיָּה, כָּל זֶמַן שֶׁמְזַכְרִין הַגְּשָׁמִים. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּאַרְצֵי־יִשְׂרָאֵל; אֲבָל בְּשִׁנְעָר⁸¹ וּבְסוּרֵיָא וּבְמִצְרַיִם וּבְמִקְוֹמוֹת הַסְּמוּכֹת לְאֵלוֹ וְהַדּוּמִין לָהֶן, שׁוֹאֲלִין אֶת הַגְּשָׁמִים בְּיוֹם שְׁשִׁים אַחֵר תְּקוּפַת תְּשֵׁרִי⁸².

יח. כָּל הַשָּׁנָה כְּלָה חוֹתֵם בְּבִרְכָּה שְׁלִישִׁית הָאֵל הַקָּדוֹשׁ, וּבְבִרְכַּת עֲשִׂי-עֲשֶׂרָה - מְלַךְ אוֹהֵב צִדְקָה וּמִשְׁפָּט; וּבְעֲשֶׂרֶת הַיָּמִים שְׁמֵרָאשׁ-הַשָּׁנָה עַד מוֹצָאֵי יוֹם-הַכַּפּוֹרִים חוֹתֵם בְּשְׁלִישִׁית הַמְּלָךְ⁸⁷ הַקָּדוֹשׁ, וּבְעֲשִׂי-עֲשֶׂרָה - הַמְּלָךְ הַמִּשְׁפָּט⁸⁸.

78 מתפללים לה' שיוירד גשמי ברכה, והיא הבקשה: "ותן טל ומטר"; ובשמיני עצרת מתחילים רק להזכיר גבורות גשמים, דרך ריצי – שכל המבקש מקדים ומרצה. ובתענית (פרק א, משנה ג) אמרו: "כדי שיגיע אחרון שבישראל לנהר פרת", כלומר: לפיכך אין שואלים את הגשמים לפני ד' במרחשון, מפני עולי הרגל שעוד לא הספיקו לשוב לבתיהם, שלא יטרדם הגשם, אבל משבֿעָה במרחשון, שהוא חמישה עשר יום אחר החג, כבר הספיקו כולם לשוב עד לנהר פרת שהוא המקום הרחוק ביותר מירושלים עיר הקודש. 79 (ברכות לג.) היא ברכת "ברך עלינו", מתוך שהגשמים פרנסה, קבעום בברכת פרנסה. (80) היינו: עד יום הראשון של חג הפסח, כאמור לעיל. (81) היא בבל, "בארץ שנער: (בראשית יא, יב) מתרגם אונקלוס: "בארעא דבבל". (82) (תענית י.), מתוך שהמקומות האלה נמוכים ואינם צריכים כל כך מהר למטר – לפיכך שואלים את הגשמים בתאריך מאוחר זה שהוא יום השישים לתקופת תשרי. שנת החמה שהיא שס"ה יום ורביע יום שהוא שש שעות, מתחלקת לארבע תקופות: תקופת ניסן, תקופת תמוז, תקופת תשרי ותקופת טבת. ואין בין תקופה לתקופה אלא תשעים ואחד יום, ושבע שעות וחצי (עירובין נו.); הלכות קידוש החודש פרק ט, הלכה ב.).

87 (ברכות יב:) לפי שבימים אלו הוא מראה מלכותו לשפוט את העולם. (88) שהוא שופט את העולם; ואין זה דומה למובן החתימה של "מלך אוהב צדקה ומשפט", שפירושה: שהוא אוהב שברואיו יתנהגו בצדק ובמשפט. המלך המשפט: וכן נושאי ארון הברית (יהושע ג, יד) שהוא כמו "ארון הברית" (ראה רד"ק, שם). וראוי להעיר: שרבינו בתשובתו (בלשון ערבית) יאמר, שנוסח החתימה בכל השנה הוא: ברוך אתה ה' אוהב צדקה ומשפט "ואינו צריך להזכיר "מלך" אלא בעשרת ימי תשובה בלבד (ראה קובץ "תשובות הרמב"ם" סימן צ"ז, וכן ב"מעשה רוקח" דף א עמוד ב.).

יט. יֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁנֶּהְגוּ לְהוֹסִיף בְּעֲשֶׂרֶת יָמִים אֶלֶּי בְּבִרְכָּה רְאשׁוֹנָה: זְכָרְנוּ לַחַיִּים וְכוּ', וּבְשִׁנְיָה - מִי כְמוֹךָ אֵב הַרְחָמִים וְכוּ', וּבַהֲדָאָה - זְכָר רַחֲמֶיךָ וְכוּ', וּמוֹסִיפִין בְּבִרְכָּה אַחֲרֹנָה בְּסִפְּר חַיִּים⁸⁹ וְכוּ'. וְכֵן יֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁנֶּהְגוּ לְהוֹסִיף בְּעֲשֶׂרֶת יָמִים אֶלֶּי בְּבִרְכָּה שְׁלִישִׁית וּבְכֵן תֵּן פְּחָדְךָ... וּבְכֵן כּו' אֲבָל בְּרֵאשׁ הַשָּׁנָה וּבְיוֹם הַכַּפּוֹרִים מְנַהֵג פְּשׁוּט הוּא לְהוֹסִיף בְּשְׁלִישִׁית, וּבְכֵן תֵּן פְּחָדְךָ וְכוּ'.

89 (מסכת סופרים פרק י"ט, הלכה ח) אלא ששם אמרו זה רק לעניין ראש השנה ויום הכיפורים ולא לעשרת ימי תשובה. ואף על פי שאמרו: "אל יישל אדם צרכיו בשלוש ראשונות ואחרונות" – אין זה אלא בצרכי יחיד, אבל צרכי רבים שואלים (ברכות לד.) ובתוספות שם דיבור המתחיל: "אל יישל", וראה לקמן (פרק ו, הלכה ג ובביאורנו).

יז. מְקוֹמוֹת שֶׁהֵן צָרִיכִין לְגַשְׁמִים בְּיָמֵי הַחֲמָה, כְּגוֹן אֵי הַיָּם הַרְחֹקִים - שׁוֹאֲלִין אֶת הַגְּשָׁמִים בְּעַת שֶׁהֵן צָרִיכִין לָהֶן⁸³ בְּשׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה⁸⁴. וּמְקוֹמוֹת שֶׁהֵן עוֹשִׂין יוֹם-טוֹב שְׁנֵי יָמִים⁸⁵, אֹמֵר מוֹרִיד הַגְּשָׁם בְּתִפְלַת מוֹסֵף שֶׁל יוֹם רֵאשׁוֹן שֶׁל שְׁמִינִי-עֲצֶרֶת⁸⁶, וּמִתְפַּלֵּל וְהוֹלֵךְ כָּל יְמֵי הַגְּשָׁמִים.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

~ יום שני ז' תמוז ~

פרק שלישי

(1) מאימתי זמן תפילת השחר; זמן מנחה גדולה וקטנה, ומי שעבר זמן התפילה ולא התפלל מה דינו.

א. תפילת השחר מצותה שיתחיל להתפלל עם הנץ החמה². וזמנה עד סוף שעה רביעית שהיא שלישית היום³. ואם עבר או טעה והתפלל אחר ארבע עד חצות היום יצא ידי חובת תפילה⁴ אבל לא יצא ידי חובת תפילה בזמנה. שפ"ש שתפילה מצוה מן התורה כן מצוה מדבריהם להתפלל אותה בזמנה כמ"ל שתקנו לנו חכמים ונביאים⁵.

(2) משעה שהחמה מתחילה לזרוח בראשי ההרים. וראה בבאורנו הלכות קריאת שמע (פ"א, הלכה י"א). וחכמינו ז"ל (ברכות ט:) סמכו זה על הפסוק (תהלים עב, ה) "יראוך עם שמש וגו'". כלומר: מתי מקבלים מוראך עליהם? "עם שמש", כשהשמש יוצאת – וזה עם הנץ החמה (רש"י שם). בזמן שהיום שתישע עשרה שעות. וכל שעות האמורות בענינים אלו, הן "שעות זמניות", כמו שביארנו (הלכות קריאת שמע פ"א, הלכה י"א). וחכמינו ז"ל (ברכות כו:) אמרו: "מפני מה תפילת השחר עד ארבע שעות? – שהרי תמיד של שחר קרב והולך עד ארבע שעות, וכן העיד רבי יהודה בן בבא (עדות פ"ו, מ"א) "על תמיד של שחר שקרב בארבע שעות". שפעם אחת לא היו להם כבשים לתמידים ונשתתו (נתעכבו) להקריב התמיד, עד שהאיר להם הקב"ה את עיניהם ומצאו שני טלאים מבוקרים בלשכת התמיד, והקריבום בארבע שעות ביום, ועל אותה שעה העיד רבי יהודה בן בבא על תמיד של שחר שקרב בארבע שעות (ירושלמי ברכות פ"ד, ה"א). (4) ברכות כו, ע"א. ולדעת הכסף-משנה, מתפלל והולך עד שש שעות וחצי, שהוא זמן תפילת המנחה. שכל עוד שלא הגיע זמן מנחה אין לו להמנע מלהתפלל תפילת שחרית, ויצא ידי חובתו; ו"חצות" האמורה כאן, היא לאו דוקא. (5) תוספתא (ברכות, פ"ב).

ב. כבר אמרנו⁶ שתפילת המנחה פגד תמיד של בין הערבים תקנו זמנה. ולפי שהיה התמיד קרב בכל יום בתשע שעות ומחצה⁷ תקנו זמנה מתשע שעות ומחצה. והיא הנקראת 'מנחה קטנה'⁸. ולפי שבערב הפסח שחל להיות בערב שבת היו שוחטין את התמיד בשש שעות ומחצה⁹ אמרו שהתפילת מאחר שש שעות ומחצה יצא. ומשהגיע זמן זה הגיע זמן חיובתה. וזו היא הנקראת 'מנחה גדולה'¹⁰.

(6) לעיל (פ"א, ה"ה). (7) פסחים (פ"ה, מ"א). אף-על-פי שזמן שחיטתו הוא משינטו צללי ערב שהוא בשש שעות וחצי, היו מאחרים את זמן שחיטתו לשמונה וחצי – כדי שיספיקו להקריב לפניו כל הנדרים והנדבות שהיו היחידים

מביאים, שאסור להקריבם אחרי תמיד של בין הערבים. ועד שהכינו אותו להקריבה על המזבח, כבר הגיעה שעה תשע וחצי (פסחים נח.). (8) ברכות כו, ע"ב. כי זמנה אינו אלא שעה ורבע בלבד. (9) כדי שיספיקו לשחוט אחריו את קרבן הפסח ולצלוחו מבעוד יום, שאין צלייתו דוחה את השבת (פסחים נח.). (10) ברכות כו, ע"ב. כי זמנה משש שעות וחצי עד תשע שעות וחצי. וגדול יותר מזמנה של מנחה קטנה (מפירוש רבינו חננאל לברכות כו: הובא ב"אוצר הגאונים" עמוד 31).

ג. נהגו אנשים הרבה להתפלל גדולה וקטנה והאחת רשות. והורו מקצת הגאונים שאין ראוי להתפלל רשות אלא הגדולה. וכן הדין נותן. מפני שהיא פגד דבר שאינו תדיר בכל יום¹¹. ואם התפלל הגדולה חובה לא יתפלל קטנה אלא רשות¹².

(11) שרק כשחל ערב פסח בערב שבת, שחטו את התמיד בשש שעות וחצי. (12) וצריך לחדש בה דבר, באחת מברכותיה, כדי להודיע שהיא נדבה ולא חובה. כמבואר לעיל (פרק א, ה"ט).

ד. הא למדת שזמן מנחה גדולה משש שעות ומחצה עד תשע שעות ומחצה. וזמן מנחה קטנה מתשע שעות ומחצה עד שישאר מן היום שעה ורביעית¹³. ויש לו¹⁴ להתפלל אותה עד שתשקע החמה¹⁵.

(13) שהוא בעשר שעות ושלשה רבעים, כדעת רבי יהודה (ברכות כו:). וזמן זה מכוון כנגד הקטרת הקטורת של בין הערבים שהיתה מתשע שעות וחצי עד עשר ושלשה רבעים. וכן הכתוב אומר (תהלים קמא, ב:) תכון תפילתי קטרת לפניך משאת כפי מנחת ערב – הרי שתפילת מנחה מכוונת כנגד הקטורת ('תוספות' ברכות כו, ע"ב; לחם-משנה). (14) כלומר: אין בזה הלכה פסוקה, שהרי החכמים (שם) סוברים שזמנה עד הערב; והואיל ולא הכריעו בגמרא שם הלכה כדברי מי, ואמרו (שם, כז:): "העושה כזה – עושה; והעושה כזה – עושה", לפיכך מי שרוצה לתפוס כדעת החכמים – יכול להתפלל עד שקיעת החמה. (15) כזמן הקרבת התמיד וזריקת דמו; אבל משקיעת החמה ומעלה, אע"פ שעדיין לא יצאו הכוכבים – אסור להתפלל מנחה, שגם זריקת הדם נפסלת משקיעת החמה ומעלה, כמבואר (זבחים נו:). וכן דעת רבינו יונה לברכות (פ"ד, מ"א).

ה. תפילת המוספין זמנה אחר תפילת השחר עד שבע שעות ביום¹⁶. והתפילת אותה אחר שבע שעות אף-על-פי שפ"ש¹⁷ יצא ידי חובתו. מפני שזמנה כל היום¹⁸.

(16) שכן זמן הקרבת קרבן מוסף היה בשש שעות, שנאמר במוסף (ויקרא כו, לו): דבר יום ביומו, ולא נאמר "בבוקר" – וכל "יום" משמע איחור, כשם ש"בוקר" משמע הקדמה

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

"הקורא קודם לכן (לפני צאת הכוכבים) - לא יצא ידי חובתו".

ח. כל מי שעבר עליו זמן תפלה ולא התפלל - במזיד, אין לו תקנה²⁹, ואינו משלם. בשוגג³⁰, או שהיה אנוס או טרוד - משלם³¹ אותה תפלה בזמן תפלה הסמוכה לה; ומקדים תפלה שבזמנה, ואחריה מתפלל את התשלומין³².

(29) ועליו אמרו חכמינו ז"ל: מעוות לא יוכל לתקן (קהלת א, טו) - זה שביטל (במזיד) תפילה של ערבית, או תפילה של שחרית (ברכות כו.). (30) ששכח להתפלל. (31) כאחד הפורע מה שחייב. (32) שם.

ט. כיצד? טעה ולא התפלל שחרית, ועבר חצי היום - יתפלל מנחה שמים: ראשונה - תפלת מנחה, והשונה - תשלומי שחרית. טעה ולא התפלל מנחה עד ששקעה החמה - יתפלל ערבית שמים³⁴: ראשונה - ערבית, ושניה - תשלומי מנחה. טעה ולא התפלל ערבית עד ששלה עמוד השחר, מתפלל שחרית שמים: ראשונה - שחרית, והשונה - תשלומי ערבית³⁵.

(33) לאו דוקא, אלא חצי היום ועוד חצי שעה שאז הגיע כבר זמן מנחה; שאם לא כן, כיון שלא הגיע עדיין זמן מנחה, איך יתפלל ראשונה תפילת מנחה? (כסף-משנה). (34) שתי פעמים תפילת 'שמונה-עשרה'. ואין אנו אומרים "עבר יומי בטל קריבנו", כי תפילה - רחמים הוא, וכל אימת שהוא מתפלל זמנו הוא (ברכות כו.). (35) אבל אם טעה ולא התפלל מוסף ביומו - אינו חוזר בערב להתפלל שמים, שהרי מוסף אינו אלא הזכרת קריבנות היום, ואיך יזכור בערב את קריבנות היום שכבר עבר זמנם? (הגהות מיימוניות' בשם ה'תוספות', ברכות שם).

י. טעה ולא התפלל, לא תפלה זו ולא תפלה הסמוכה לה - אינו משלם אלא אחרונה בלבד. כיצד? טעה ולא התפלל, לא שחרית ולא מנחה - מתפלל ערבית שמים: ראשונה - ערבית, והאחרונה - תשלומי מנחה. אבל שחרית אין לה תשלומין, שפבר עבר זמנה³⁶. וכן בשאר תפלות.

(36) שלא מצינו בתלמוד שיועילו תשלומים לשהיה ארוכה כזו, וכן דעת ה'תוספות' (ברכות שם), והוא-הדין אם טעה ולא התפלל שחרית, והתפלל תפילת מנחה בזמנה; ובשלישית נזכר שלא התפלל שחרית - אין לה תשלומין, כיון ששהה כל-כך; שלא תיקנו תשלומין אלא בתפילה הסמוכה (לחם-משנה). וראוי להעיר: שבכל המקרים ההם, אם רוצה להתפלל ב"תורת נדבה" ושיחדש בה דבר, כפי המבואר לעיל (פ"א, ה"א) - הרשות בידו, ונכון לעשות כן (כסף-משנה).

יא. היו לפניו שתי תפלות, של מנחה ושל מוסף³⁷

(מלשון רש"י פסחים נח.). (17) על שהתעצל ואחר זמן התפילה לפי עיקר מצותה (ברכות כח). וראוי להעיר: שהמונח "פושע" משמעותו בתלמוד גם במובן "עצל", ראה (ברכות מג:). "אל יכנס לבית-המדרש באחרונה - שלא יקראו לו: פושע", כלומר: מתעצל (כפירוש רש"י שם); וכן בחגיגה (ז:): "מי מהם תעשם פושעים ומי מהם תעשם זריזים", (הגהות אדר"ת). כי כשם שה'זריזות' היא היסוד והשורש לכל מדה טובה ונכונה, כדברי רבי פנחס בן יאיר (סוטה פ"ט, משנה ט"ו): "זריזות מביאה לידי נקיות" וכו' עד לרוח הקודש - כך העצלות היא אם כל חטא ופשע. (18) שכן מוסף הולך וקרב כל היום, אלא שזריזים מקדימים למצוות (מגילה כ, ע"ב; וראה הלכות מעשה הקריבנות פ"ד, ה"ו).

ו. תפלת הערב, אף-על-פי שאינה חובה - המתפלל אותה, זמנה מתחלת הלילה עד ששלה עמוד השחר¹⁹. ותפלת נעילה זמנה - בדי שישלים אותה סמוך לשקיעת החמה²⁰.

(19) שכן אברי תמיד של בין הערבים מתעכלים והולכים כל הלילה, וכמבואר לעיל (פ"א, ה"ו). (20) ירושלמי ברכות פ"ד, ה"א. ומבואר לעיל בבאורנו (פרק א, ה"ו).

ז. המתפלל תפלה קדם זמנה - לא יצא ידי חובתו, וחוזר ומתפלל אותה בזמנה. ואם התפלל תפלת שחרית בשעת הדחק²¹ אחר ששלה עמוד השחר²² - יצא²³. ויש-לו²⁴ להתפלל תפלת ערבית של לילי-שבת בערב-שבת, קדם שתשקע החמה²⁵. וכן יתפלל ערבית של מוצאי-שבת בשבת²⁶, לפי שתפלת ערבית רשות²⁷, אין מדקדקין בזמנה; ובלבד שיקרא קריאת-שמע בזמנה אחר צאת הכוכבים²⁸.

(21) כגון שהיה צריך לצאת לדרך. (22) אף-על-פי ששיקרו מצוותה משעת הנץ החמה. (23) ברכות ל, ע"א. (24) יכול הוא, אבל אינו מחוייב. (25) מסוף זמן מנחה קטנה שהוא בעשר שעות ושלשה רבעי שעה, הואיל ולרבי יהודה זה הוא סוף זמן מנחה - מותר לו להתחיל מכאן והלאה תפילת מעריב (ברכות כז:). וצריך שיקבל עליו קדושת שבת שלא יעשה מלאכה מאותה שעה ואילך (שם). (26) אף-על-פי שנראה כמקצר בקודש ועושהו חול. ואין הדברים אמורים, אלא במי שהוא אנוס לדבר מצוה, כגון: שצריך להחשיך על התחום על עסקי המת, או על עסקי חתן וכלה. והוא מבדיל ואינו מברך על הנר; וכן אסור בעשיית מלאכה עד צאת הכוכבים. אבל שלא לדבר מצוה - אינו מתפלל של חול עד יציאת הכוכבים (רב האי גאון, הובא ב"טור" או"ח, סימן רצ"ג; וכן ב'תוספות' לברכות שם). (27) זה מוסב רק על תפילת מוצאי שבת בשבת, אבל לתפילת שבת בערב שבת, אין צורך בטעם זה - שהרי מצוה היא להוסיף מחול על הקודש, ומכיון ששעה זו היא סוף מנחה קטנה לרבי יהודה, ראוי לו להתפלל בה תפילת מעריב של שבת. (28) ירושלמי ברכות פרק א, ה"א:

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הראוי לתפילה ועד"ז "כוונת הלב" בגדרה הכללי שהלב יהיה ראוי לתפילה כפי שממשיך בהלכה שלאח"ז "כיצד היא כוונת הלב שיפנה את לבו מכל המחשבות ויראה עצמו כאילו הוא עומד לפני השכינה וכוונה זו צריכה להיות במשך כל התפילה.

ומה שכתב ש"אם כיוון לבו בברכה ראשונה שוב אינו צריך" היינו כוונה בתפילה פרטית ("ברכה ראשונה") שצריכה להיות כוונה בתוכן תפילה זו.

(יין מלכות, ספר אהבה סימן ו')

מתוך רמב"ם "פרס המלך")

(2) המביאים אתו להיות נחפז ונמהר בתפילתו, כגון: שהוא צריך לנקביו, כמבואר בסמוך (הלכה י').

ב. טְהֵרַת יָדַיִם בְּיָצֵד, רוֹחֵץ יָדָיו בְּמֵיִם עַד הַפָּרָק וְאַחֲרָיו כֶּן יִתְפַּלֵּל.⁴ הֵיךְ מְהֵלֵךְ בְּדֶרֶךְ וְהִגִּיעַ זְמַן תְּפִלָּה וְלֹא הָיָה לוֹ מַיִם - אִם הָיָה בֵּינוֹ וּבֵין הַמַּיִם אַרְבָּעָה מִיָּלִין, שֶׁהֵם שְׁמוֹנֶת אֲלָפִים אָמָה, הוֹלֵךְ עַד מְקוֹם הַמַּיִם וְרוֹחֵץ, וְאַחֲרָיו יִתְפַּלֵּל.⁵ הֵיךְ בֵּינוֹ וּבֵין הַמַּיִם יוֹתֵר עַל כֶּן - מְקַנֵּחַ יָדָיו בְּצִרּוֹר אוֹ בְּעֶפֶר אוֹ בְּקוֹרָה⁶ וּמִתְפַּלֵּל.

(3) מקום חיבור כף היד והזרוע, (וראה מס' ידים פ"ב, מ"ג; חולין קו:). (4) ברכות טו, ע"א. שנאמר (תהלים כו, ו): ארחץ בנקיון כפי, ואסובבה את מזבחך ה'. וכתב רבינו (הלכות ברכות פרק ו, הלכה ב): "כל הנוטל ידיו בין לאכילה בין לתפילה - מברך תחילה: אשר קדשנו במצותיו וצונו על נטילת ידים". ונטילה זו חובה היא - אף כשאין ידיו מלוכלכות, כשם שהוא צריך ליטול ידיו לאכילת פת - אף שידי נקיות (כסף-משנה). (5) ברכות שם; וכן בפסחים מו, ע"א. (6) ובגמרא (ברכות טו.) הגירסא: "בעפר, ובצרוור ובקסמית".

ג. בְּמָה דְּבָרִים אָמוּרִים? לְפָנָיו; אָבֵל אִם הָיָה מְקוֹם הַמַּיִם לְאַחֲרָיו - אֵין מְחַיֵּבִין אוֹתוֹ לְחֹזֵר לְאַחֲרָיו, אֲלָא עַד מֵיל. אָבֵל אִם עָבַר מִן הַמַּיִם יוֹתֵר - אֵינוֹ חַיֵּב לְחֹזֵר, אֲלָא מְקַנֵּחַ יָדָיו וּמִתְפַּלֵּל. בְּמָה דְּבָרִים אָמוּרִים, שְׁאֵינוֹ מְטַהֵר לְתַפִּלָּה אֲלָא יָדָיו בְּלִבָּד? בְּשָׂאָר תְּפִלוֹת חוּץ מִתְפַּלֵּת שְׁחֵרִית; אָבֵל שְׁחֵרִית, רוֹחֵץ פָּנָיו יָדָיו וְרִגְלָיו¹⁰ וְאַחֲרָיו יִתְפַּלֵּל. וְאִם הָיָה רְחוֹק מִן הַמַּיִם - מְקַנֵּחַ יָדָיו בְּלִבָּד וְאַחֲרָיו יִתְפַּלֵּל.

(7) שמחוייב ללכת ד' מילין עד מקום המים. (8) שהמים נמצאים בדרך שלפניו. (9) ברכות טו, ע"א. וגירסת הגמרא שלפנינו היא: "מיל - אינו חוזר, פחות ממיל - חוזר"; ורבינו גירסא אחרת היתה לו: "יותר ממיל אינו חוזר, אבל מיל חוזר" (ב"א או"ח, סי' צ"ב). מיל - בלשון רומית: מדת ארץ של אלף פסיעות. והפסיעה - שתי אמות, ואלפים אמה - המיל, ונזכר במשנה (יומא פ"ו, מ"ח), על-פי הערוך.

- מִתְפַּלֵּל שֶׁל מִנְחָה, וְאַחֲרָיו מִתְפַּלֵּל שֶׁל מוֹסֶפִין³⁸. וַיֵּשׁ מִי שְׁמוֹרָה, שְׁאֵין עוֹשִׂין בְּצִבּוּר כֶּן, בְּדִי שְׁלֹא יִטְעוּ³⁹.

(37) כגון שהגיע זמן תפילת מנחה, ועדיין לא התפלל תפילת מוסף. (38) ברכות כח, ע"א. שתפלת מנחה היא תדירה (נוהגת בכל יום), ותפילת מוסף אינה תדירה, והלכה היא: "תדיר ושאינו תדיר - תדיר קודם". (39) ויבואו להקדים ביום אחר, אפילו קודם שיגיע זמן מנחה, תפילת מנחה לתפילת מוסף. ונתכוון רבינו לתרץ את המנהג שאנו נוהגים ביום הכיפורים להקדים תפילת מוסף למנחה אפילו כשכבר הגיע זמן מנחה - שזה כדי "שלא יטעו". והעיר הכסף-משנה: שמהראוי לקצר ביום הכיפורים בפיוטים שבתפילת שחרית, כדי להתחיל מוסף קודם שיגיע זמן תפלת מנחה.

~ יום שלישי ח' תמוז ~

פרק רביעי'

(1) חמישה דברים המעכבים את התפילה; המהלך במקום סכנה מה יתפלל.

א. חֲמִשָּׁה דְּבָרִים מְעַכְבִּין אֶת הַתְּפִלָּה, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהִגִּיעַ זְמַנָּה: טְהֵרַת יָדַיִם, וְכֶסֶף הָעֵרֶוָה, וְטְהֵרַת מְקוֹם תְּפִלָּה, וְדְבָרִים הַחוּפְזִים אוֹתוֹ, וְכֹנֶנֶת הַלֵּב.

~ נקודות משיחות קודש ~

חֲמִשָּׁה דְּבָרִים מְעַכְבִּין אֶת הַתְּפִלָּה . . טְהֵרַת הַיָּדַיִם, וְכֶסֶף הָעֵרֶוָה, וְטְהֵרַת מְקוֹם הַתְּפִלָּה, וְדְבָרִים הַחוּפְזִין אוֹתוֹ, וְכֹנֶנֶת הַלֵּב."

ידועה השקו"ט בזה שמכאן משמע שהעיכוב בכוונת הלב נוגע לכל התפילה כולה, וא"כ הוא בסתירה למה שכתב בהלכות שלאח"ז "מי שהתפלל ולא כיוון את לבו, יחזור ויתפלל בכוונה, ואם כיוון את לבו בברכה ראשונה שוב אינו צריך" היינו שכוונת התפילה אינה מעכבת אלא בברכה ראשונה.

והביאור בזה: בכוונת הלב ישנם שני גדרים: הגדר הכללי של תפילה וגדרה הפרטי של תפילה זו. על דרך שישנם שני גדרים בקבלת עול מלכות שמים שמצד הגדר הכללי הוא תנאי בכל המצוות שנעשות בגלל קבלת עול ציווי ה', אבל גדרה הפרטי של מצות קריאת שמע הוא קבלת עול מלכות שמים (בפרשה ראשונה) וקבלת עול מצוות (בפרשה שניה). ומובן שרגש הקבלת עול בק"ש הוא באופן אחר מאשר רגש הקב"ע בקיום כל המצוות.

כמו"כ הוא בעניין כוונת הלב בתפילה: זה ש"כוונת הלב" היא אחד מהדברים המעכבים את התפילה הוא בגדרה הכללי של התפילה, כשאר הדברים שנמנו כאן כגון "טהרת מקום התפילה" שצריך להתפלל במקום

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הַזֹּהֵר, שֶׁלֹּא יִהְיוּ מְצוּיִין אֶצֶל נְשׁוּתֵיהֶן תְּמִיד²³.
וּכְבֵּר בְּטִלָּה גַם תִּקְנָה זֹו שֶׁל תִּפְלָה, לְפִי שֶׁלֹּא
פְּשָׁטָה בְּכָל יִשְׂרָאֵל, וְלֹא הָיָה כֹחַ בְּצַבּוּר לְעֻמּוֹ
בָּהּ²⁴.

(18) שאין טבילתו לקריו מטהרתו מזובו, שהרי טמא הוא
שבעת ימים מחמת זובו. (19) בתוך שלשה ימים
לתשמישה, שפליטתה מטמאת כטומאת קרי. (20) אחרי
התשמיש. (21) שגם אחרי טבילתם לקרין – עדיין טמאים
הם שבעת ימים מחמת טומאתם האחרת. (22) שלמרות
טומאתם הנשארת, יטבילו לקרין. (23) ולא חילקו חכמים
בין קרי לקרי. (24) ברכות כב, ע"א. וראה בביאורנו לעיל
הלכות קריאת שמע (פ"ד, ה"ח). מלשון רבינו כאן: "וכבר
בטלה גם תקנה זו" משמע כדברי ה'טורי אבן' שבהלכה
הקודמת, שמקודם ביטלו תקנת עזרא לתורה, ואחר-כך
ביטלו גם הטבילה לתפילה.

ו. מנהג פשוט בשנער ובספרד, שאין פעל-קרי
מתפלל עד שרוחץ כל פשרו במים²⁵, משום 'הפון'
לקראת אלהיך ישראל²⁶. במה דברים אמורים?
בבריא או בחולה שפועל; אבל חולה שראה קרי
לאנסו²⁷, פטור מן הרחיצה²⁸, ואין בזה מנהג²⁹. וכן
זב שראה קרי ונדה שפלטת שכתב-זרע - אין בהן
מנהג³⁰, אלא מקנחין עצמן ורוחצין ידיהן
ומתפללין.

(25) בתשעה קבים, כמבואר בברכות (כב.). (26) כלומר:
אף-על-פי שכבר בטלה תקנה של טבילה לתפילה. בכל זאת
מחמירים הם על עצמם לרחוץ את כל גופם משום כבוד
התפילה, הדורשת הכנת הגוף וטהרתו בעמדתו לפני ה'.
(וראה ברכות כג.). (27) נגד רצונו, כגון מקרה לילה.
(28) כי גם לפני ביטול התקנה היה פטור מכלום, לפיכך גם
אחרי ביטול התקנה לא החמירו בו (כסף-משנה).
(29) כלומר: אפילו כשהנהגו באיזה מקום שהוא, שהחולה
שראה קרי לאנסו ירחץ – אין תוקף למנהג זו והוא בטל,
כי מנהג שטות הוא, הואיל וגם בזמן התקנה היה פטור
מטבילה ומרחיצה. אבל הבריא שראה לאנסו – ודאי
שרוחץ הוא, לפי מנהג שנער וספרד. והמקור שיש לחלק
בין בריא לחולה וכו', הוא במס' ברכות כב, ע"ב.
(30) כלומר: אינם נוהגים לרחוץ. הואיל וגם אחרי הרחיצה
ישארו בטומאתם, לא נהגו לרחוץ אלא מקנחין וכו'. אבל
אם נהגו באיזה מקום לרחוץ – אין זה מנהג בטל ויש לו
תוקף, שהרי בזמן התקנה היו מחוייבים בטבילה. (לחם-
משנה).

ז. כסוי הערוה פיצד? אף-על-פי שפסח ערוותו
בדרך שמכסין לקריאת-שמע³¹ - לא יתפלל עד
שיכסה את לבו³². ואם לא כסה לבו, או שגאנס ואין
לו במה יכסה - הואיל וכסה ערוותו והתפלל, יצא.
ולכתחלה לא יעשה.

(31) שטלית של בגד או של עור חגורה על מתניו, כמבואר

(10) שבת נ, ע"ב: "רוחץ אדם פניו ידיו ורגליו בכל יום
בשביל קונו, משום שנאמר: כל פעל ה' למענהו" (כלומר,
הכל ברא לכבודו), וסובר רבינו: שאין לך "כבוד קונו" יותר
מבשעת התפילה (מעשה רוקח). ותיקנו רחיצה זו בתפילת
שחרית בלבד – לפי שבשחר אנו נעשים ככריה חדשה,
ככתוב (איכה ג, כח): חדשים לבקרים רבה אמונתך,
וצריכים אנו להודות לה' שבראנו מחדש לכבודו, לשרתו
ולברך בשמו (מלשון הרשב"א תשובה סימן קצ"א).
והראב"ד משיג ושואל: רגליו למה? כלומר: למה לו לרחוץ
את רגליו? אולם רבינו מדבר במקום שהולכים בו יחפים,
וכמבואר לקמן (פ"ה, הלכה ה), אבל במקום שאין רגליו
מגולות – אין צורך ברחיצתן ('טורי אבן').

ד. כל הטמאין, ורוחצין ידיהן בלבד בטהורין
ומתפללים¹¹ - אף-על-פי שאפשר להם לטבול
ולעלות מטמאתן, אין הטבילה מעפפת. וכבר
בארנו¹², שעזרא תקן שלא יקרא פעל-קרי בלבד
בדברי-תורה עד שיטבול¹³; ובית-דין שעמדו אחר-
כן התקינו אף לתפילה¹⁴, שלא יתפלל פעל-קרי
בלבד עד שיטבול. ולא מפני טמאה וטהרה נגעו
בה¹⁵, אלא פדי שלא יהיו תלמידי חכמים מצויים
אצל נשותיהם¹⁶ פתרנגולים¹⁷, ומפני זה תקנו
טבילה לבעל-קרי לבדו, והוציאוהו מכלל הטמאין.

(11) ברכות פ"ג, מ"ו: "זב שראה קרי וכו' צריכים טבילה,
ורבי יהודה פוטר", משמע משם, שאילו לא ראה קרי –
הכל מודים שאינו צריך טבילה, למרות טומאתו מחמת זובו
(הרי"ף, שם). (12) הלכות קריאת שמע פ"ד, ה"ח.
(13) מפני שטומאה זו באה לו מחמת קלות ראש, החמיר בה
(ברכות כב. וברש"י שם). (14) כי עזרא לא גזר לתפילה,
משום שהיא רחמים ותחנונים, ושמה לא ימצא מים לטבילה
ונמצא נמנע מלהתפלל. וכן אמרו בירושלמי (ברכות פ"ג,
ה"ד): "אמר רבי חייא, כל עצמן לא התקינו את הטבילה
הזאת אלא מפני תלמוד תורה. שאם אתה אומר לו שהוא
מותר (ללמוד בלא טבילה) אף הוא אומר: אלך ואעשה
צרכי וכו'. וראה (ב'מראה פנים' שם). ובעל 'טורי אבן'
מגיה כאן תיבת "אף", וגורס "אך לתפילה", כלומר: עזרא
תיקן לתורה ולתפילה, ובית-דין שאחריו בטלוה לתורה –
שאין דברי תורה מקבלים טומאה – והעמידה אך לתפילה.
וכן סובר הרי"ף לברכות (פ"ג). והיא גם דעת הכסף-משנה
כאן. ויש סמוכין לדבריו מדברי רבינו עצמו בסמוך (ה"ה),
כמו שנבאר. (15) שהרי אין דברי תורה מקבלים טומאה,
כמבואר לעיל (הלכות ק"ש פ"ד, ה"ח). (16) ומשום טורח
טבילה, ימנעו. (17) וכתוב בספרי אריסטו, שהתרנגול לא
ישיב תאוותו לעולם.

ה. לפיכך היו אומרים בזמן תקנה זו, שאפילו זב
שראה קרי¹⁸, ונדה שפלטת שכתב-זרע, ומשמשות
שראתה דם-נדה²⁰, צריכין טבילה לקריאת-שמע וכן
לתפילה מפני הקרי, אף-על-פי שהם טמאין²¹; וכן
הדין נותן²², שאין טבילה זו מפני טהרה, אלא מפני

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(46) ברכות כג, ע"א. והוא-הדין שאסור להוציא גם שאר דברי תורה מפיו, כל זמן שגופו משוקץ מחמת שיהיו נקביו (הגהות מיימוניות). (47) שם. פרסה - מרחק של ארבעה מילין, כמבואר בפסחים (צד). (48) ורבותינו בברכות (שם) דרשו את הפסוק (קהלת ד, יז): שמר רגלך כאשר תלך אל בית האלהים, לומר: "שמור נקיבך בשעה שאתה עומד בתפילה לפני". (49) הוא הרוק העבה היוצא מן הגרון בכח. נייעו - הוא היוצא מן הפה על-ידי נענוע כל שהוא ('תוספות' בבא-קמא ג: ד"ה "כחו וניעו") ונוכרים בברייתא (נדה נה:). (50) ומפריע אותו בתפילתו.

יא. מי שגהק⁵¹ ופנהק⁵² ונתעשש⁵³ בתפלתו - אם לרצונו, הרי זה מגנה; ואם בדרך גופו קדם שיתפיל וקא לאנסו - אין בכך פלוס⁵⁴. נודמן לו רק בתפלתו - מבליעו בטליתו או בכגדו. ואם היה מצטער בכך⁵⁵ - זורקו בידו⁵⁶ לאחוריו, כדי שלא יצטער בתפלה ונמצא טרוד⁵⁷. יצא ממנו רוח מלמטה, כשהוא עומד בתפלה, שלא לרעתו - שוהה עד שתכלה הרוח, וחזור לתפלתו⁵⁸.

(51) שהוציא רוח מהקיבה דרך הפה בקול. (52) שפתח פיו בהרחבה גדולה כאדם שרוצה לישון, או אחרי שעמד משנתו. ויש דורשין נוטריקון: גיהוק - גו הקים, כלומר: מקים ופושט גופו למעלה. פיהוק - פה הקים, שפוחת פיו הרבה (רש"י, ברכות כד.). (53) הוא הזוריה: התפרצות הרוח מהנחירים, ונזכר במקרא (איוב מא, י) עשיותיו תהל אור. וכן אמרו (ברכות נו, ע"ב): "עשיוש יפה לחולה". (54) ברכות כד, ע"ב. אלא שישים ידו על פיו שלא תראה פתיחתו המלאה ('טור' או"ח סימן צ"ז). (55) שהוא אנין הדעת, וקשה לו להבליע רוקו בטליתו. (56) אבל לא בפיו, משום קלות ראש. (57) שאינו יכול לכוין בתפילתו. (58) הכל במסכת ברכות, דף כד, ע"א.

יב. בקש להוציא רוח מלמטה, ונצטער הרבה ואינו יכול להעמיד עצמו⁵⁹ - מהלך לאחוריו⁶⁰ ארבע אמות וממתין עד שתכלה הרוח, ואומר: "רבון כל העולמים, יצרנתנו נקבים⁶¹ נקבים חלולים חלולים, גלוי וידוע לפניך חרפתנו וכלמתנו; חרפה וכלמה בתינו, תולעה ורמה במיתנתנו". וחזור למקומו ומתפיל.

(59) להתאפק. (60) אבל אינו מהלך לפניו, מפני שצריך שיהיו פניו כנגד המקום שהתחיל להתפלל. ואם היה מהלך לפניו, היה מניח לאחוריו ודומה כמי שפוסק לגמרי, שאין כוונתו לחזור לתפילתו (רבינו יונה). (61) ברכות כד, ע"ב. נקבים - כגון: הפה, החוטם והאזניים. חלולים - כגון: הלב, הכרס והמעיים (ראה ברכות ס: וברש"י שם).

יג. היה עומד בתפלה ונטפו מירגליו על ברפיו - ממתין עד שיכלו המים⁶² וחזור למקום שפסק. ואם שעה כדי לגמור את התפלה - חוזר לראש.

לעיל (הלכות קריאת שמע פ"ג, הלכה י"ז). (32) ברכות כה, ע"א. כי בתפילה "צריך הוא להראות עצמו כעומד לפני המלך ולעמוד באימה, אבל בקריאת-שמע אינו מדבר לפני המלך" (לשון רש"י, שם).

ח. טהרת מקום התפלה ביצד? לא יתפלל במקום הטנפת³³, ולא במרחץ, ולא בבית-הכסא, ולא באשפה, ולא במקום שאינו בחזקת טהרה³⁴, עד שיבדקנו. כללו של דבר: כל מקום שאין קורין בו קריאת-שמע, אין מתפללין בו. וכשם שמרחיקין מצוה וממירגלים³⁵ וריח רע ומן המת ומראית הערה³⁶ לקריאת-שמע, כך מרחיקין לתפלה³⁷.

(33) הוא המקום שיש בו צואה, כלשון רבינו הלכות קריאת שמע (פ"ג, ה"ד). (34) שיש להסתפק ולתלות שיש שם צואה. (35) ד' אמות בזמן שהם מלאחריו, ומלפניו - כמלוא עיניו. (36) שצריך להחזיר פניו ולא לקרות כנגד הערוה, כמבואר הכל לעיל הלכות ק"ש (פ"ג, ה"ז). (37) ברכות כו, ע"א. אמרו שם - "וכן לתפילה".

ט. המתפלל ומצא צוה במקומו - הואיל וחטא, מפני שלא בדרך³⁸ עד שלא התפלל, חוזר ומתפלל במקום³⁹ טהור. היה עומד בתפלה ומצא צוה כנגדו: אם יכול להלך לפניו כדי שיזרקנה⁴⁰ לאחוריו ארבע אמות - יהלך; ואם לאו⁴¹ - יסלקנה לצדין⁴²; ואם אינו יכול - יפסיק. גדולי החכמים לא היו מתפללים בבית שיש בו שער⁴³ ולא בבית שיש בו מוריס⁴⁴ בעת עפוש⁴⁵, מפני שריחו רע, אף-על-פי שהמקום טהור.

(38) במקום "שאנו בחזקת טהרה" ידובר כאן (כסף-משנה). (39) ברכות כב, ע"ב. שכן אמרו שם: "אע"פ שהתפלל - תפילתו תועבה". וקראו לתפילה כזו: "זבח רשעים תועבה" (משלי כא, נז). (40) כלומר, שישאירנה. (41) כגון שנהר מושך לפניו, או שיש צוה בכל הכיוון שלפניו. (42) ברכות, שם. כלומר: ילך לצדדים עד שיתרחק ממנה ד' אמות; אבל לאחוריו אל יחזיר פניו, הואיל ומתפלל כנגד מזרח, אסור לו להפוך פניו נגד מערב ('פרישה', בשם רבינו יונה לברכות, שם). (43) עירובין סה, ע"א. כי ריח השכר משכרו וטורדו. (44) שם. מוריס - מלה רומית. ופירושה: מלח ניתן במים לכבוש בהם דבר מאכל; וביחוד נקרא כן הציר היוצא מדג כבוש ('הערוך'). (45) כשהוא מעלה עיפוש לבנוני על גבו וריחו רע.

י. דברים החופזים אותו ביצד? אם היה צריך לנקביו - לא יתפלל; וכל הצריך לנקביו והתפלל - תפלתו תועבה⁴⁶, וחוזר ומתפלל אחר שיעשה צרכיו. ואם יכול להעמיד עצמו כדי פרסה⁴⁷ - תפלתו תפלה; ואף-על-פי-כן, לכתחלה לא יתפלל עד שיבדק עצמו יפה יפה. ויבדק נקביו⁴⁸, ויסיר פיהו⁴⁹ וניעו וכל דבר הטורדו⁵⁰, ואחר-כך יתפלל.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מַעַט אַחֵר הַתְּפִלָּה, וְאַחֲרֵיכֶן יִפְטֹר. חֲסִידִים הָרִאשׁוֹנִים הָיוּ שׁוֹהִין שְׁעָה אַחַת קֹדֶם תְּפִלָּה וְשְׁעָה אַחַת אַחֲרֵי תְּפִלָּה, וּמֵאַרְיֵכִין בְּתְּפִלָּה שְׁעָה⁷³.

(70) סנהדרין כב, ע"א, שנאמר: שויתי ה' לנגדי תמיד (תהלים טז, ח). (71) ברכות כט, ע"ב. (72) כדי שלא יהא נראה כאילו תפילתו דומה עליו למשוי. (73) שם לב, ע"ב.

יז. שְׁפֹר - אֵל יִתְּפִלֵּל, מִפְּנֵי שְׁאִין לִי⁷⁴ בְּנֶגְה. וְאִם הַתְּפִלָּה, תְּפִלָּתוֹ תוֹעֵבָה⁷⁵. לְפִיכֶן חֲזִיר וּמִתְּפִלֵּל בְּשִׁיתְרוֹקָן⁷⁶ מְשַׁכְּרוֹתוֹ. שְׁתוּי⁷⁷ - אֵל יִתְּפִלֵּל. וְאִם הַתְּפִלָּה - תְּפִלָּתוֹ תְּפִלָּה⁷⁸. אִי־זֶה שְׁפֹר? זֶה שְׁאִינוֹ יָכוֹל לְדַבֵּר לְפָנֵי הַמֶּלֶךְ. שְׁתוּי? - יָכוֹל לְדַבֵּר בְּפָנֵי הַמֶּלֶךְ וְאִינוֹ מְשַׁתְּבֵּשׁ⁷⁹; אֶף-עַל-פִּי־כֵן, הוֹאִיל וְשִׁתָּה רְבִיעִית יֵין לֹא יִתְּפִלֵּל עַד שְׁסִיר יֵינוֹ מְעֻלְיוֹ⁸⁰.

(74) שאין דעתו מיושבת עליו. (75) עירובין סד, ע"א. (76) ובדפוסים ראשונים (שונצינו, קושטא, "מעשה רוקח") הנוסח: "כשיתרונן מיינו", כלשון הכתוב: כגבור מתרונן מיינו (תהלים עח, סה), ופירושו: שהוא מסיר שכרון יינו ונעשה פקח כמו שהיה בטרם ששתה, וכתרגום יונתן: כגבור דמתפקח מן חמרא. ורש"י פירש שם: שהוא "מתעורר ומתגבר בדיבור להקיץ מיינו". (77) ששתה יין ושכר, אבל לא לשכרה. (78) עירובין, שם. (79) מתבלבל וטועה. (80) שם, סד, ע"ב. ואמרו שם: "דרך מיל, ושינה כל שהיא - מפגיגים את היין. במה דברים אמורים? כששתה רביעית; אבל שתה יותר מרביעית, כל-שכן שדרך טורדתו ושינה משכרתו". וכתב ה'טור' (או"ח סימן צ"ט): 'רש"י' 'א'ל 'ת'ש'ת (ויקרא י, ט), ראשי תיבות: "ואם שתה כדי רביעית - אסור להתפלל: תפילת שיכור תועבה".

יח. וְכֵן אֵין עוֹמְדִין לְהַתְּפִלֵּל, לֹא מִתּוֹךְ שְׁחֹק וְלֹא מִתּוֹךְ קְלוּת-רֹאשׁ, וְלֹא מִתּוֹךְ שִׁיחָה⁸¹, וְלֹא מִתּוֹךְ מְרִיבָה, וְלֹא מִתּוֹךְ פֶּעַס, אֲלֹא מִתּוֹךְ דְּבִרְיִתוֹרָה⁸². וְלֹא מִתּוֹךְ דִּין⁸³ וְהִלְכָה⁸⁴, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהֵם דְּבִרְיִתוֹרָה, כְּדִי שְׁלֹא יִהְיֶה לְבוֹ טוֹר דְּבִלְכָה; אֲלֹא מִתּוֹךְ דְּבִרְיִתוֹרָה שְׁאִין בָּהּ עֵינִין, כְּגוֹן הִלְכוֹת פְּסוּקוֹת⁸⁵.

(81) ליצנות. (82) ברכות לא, ע"א. (83) ישיבה בדין, כגון: הדיינים שיושבים בדין. (84) משא ומתן הלכתי, הדורש עיון, ויבוא להרהר בהם בעת תפילתו ולא יוכל לכוין. ונוסח אחר: דין הלכה. (85) שאין בהן מחלוקת ואינן צריכות עיון והרהור (שם).

יט. תְּפִלּוֹת הַפְּרָקִים⁸⁶, כְּגוֹן תְּפִלַּת מוֹסֵף רֹאשׁ-הַיּוֹם וְתְּפִלַּת מוֹעֲדוֹת, צְרִיךְ לְהִסְדִּיר תְּפִלָּתוֹ וְאַחֲרֵי-כֵן עוֹמֵד וּמִתְּפִלֵּל, כְּדִי שְׁלֹא יִפְּשֵׁל בָּהּ⁸⁸. הִיָּה מִהֲלֹךְ בְּמָקוֹם סַכָּנָה, כְּגוֹן מָקוֹם גְּדוּדִי⁸⁹ חִיּוֹת וְלִסְטִים, וְהִגִּיעַ זְמַן תְּפִלָּה - מִתְּפִלֵּל בְּרַכָּה אַחַת, וְזוֹ הִיא:

(62) ברכות כג, ע"א. וכתשובות הרמ"א (סימן צ"ח הובאה במגן-אברהם או"ח סימן ע"ח) כתב: "מי שיש לו חוליה האבן, שמי רגליו מטפטים תמיד לאנסו, מה יעשה כדי שיוכל להתפלל? יש להתיר לעשות לו בגד סביב אברו, והבגדים העליונים יהיו נקיים, ויכנס לבית הכנסת ויתפלל; ובשעת הטפת מי רגלים - יפסיק".

יד. וְכֵן הַמְּשִׁתִּין מִים, שׁוֹהֶה כְּדִי הַלּוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת⁶³, וְאַחֲרֵי-כֵן יִתְּפִלֵּל. וּמִשְׁתַּתְּפִּלֵּל - שׁוֹהֶה אַחֲרֵי תְּפִלָּתוֹ כְּדִי הַלּוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת, וְאַחֲרֵי-כֵן מְשִׁתִּין, כְּדִי שְׁיִפְסֹק דְּבִרְיִ תְּפִלָּה מִפְּיוֹ⁶⁴.

(63) מגילה כז, ע"ב. משום ניצוצות מי רגליו שלא יטנפו בגדיו. (64) שם: "שכל ארבע אמות, (כדי הילוך ארבע אמות אחר התפילה). תפילתו סדורה (שגורה) בפיו, ועדיין שפתיו מרחשות.

טו. בְּנֶגְה הַלֵּב כִּיצַד? כָּל תְּפִלָּה שְׁאִינָה בְּכּוֹנָה, אִינָה תְּפִלָּה⁶⁵; וְאִם הַתְּפִלָּה בְּלֹא כְּוָנָה - חֲזִיר וּמִתְּפִלֵּל⁶⁶ בְּכּוֹנָה. מִצָּא דַעְתּוֹ מְשַׁבֵּשֶׁת⁶⁷ וְלָבוֹ טוֹר דְּאִסּוּר לוֹ לְהַתְּפִלֵּל עַד שְׁתִּתְּיָשֵׁב דַּעְתּוֹ. לְפִיכֶן הָבָא מִן הַדֶּרֶךְ וְהוּא עֵיף אוֹ מְצֹרֵר⁶⁸, אִסּוּר לוֹ לְהַתְּפִלֵּל עַד שְׁתִּתְּיָשֵׁב דַּעְתּוֹ. אֲמָרוּ חֲכָמִים⁶⁹: יִשְׁהָה שְׁלֹשָׁה יָמִים עַד שְׁיִנָּח וְתִתְקַרֵּר דַּעְתּוֹ, וְאַחֲרֵי-כֵן יִתְּפִלֵּל.

(65) וזה לשון רבינו בחיי בספרו "חובת הלבבות" שער חשבון הנפש (פרק ג, חשבון תשיעי) "ודע כי המילות תהיינה בלשון - כקליפה, והעיון במילות - כלב. ותפילה - כגוף; והעיון (הכוונה) - כרוח. וכשיתפלל המתפלל בלשונו ולבו טורד בזולת עיון התפילה, תהיה תפילתו גוף בלא רוח, וקליפה בלא לב. וכן אמר הכתוב (ישעיה כט, יג): 'יען כי נגש העם הזה, בפיו ובשפתיו כבדוני ולבו רחק ממני וכו' וכו'. ורבינו בספר ה"מורה" (חלק ג, פרק נא) יאמר: "אבל אם תתפלל בהנעת שפתיך ופניך אל הכותל, ואתה חושב במקחך וממכרך... לא תחשוב שהגעת לתכלית, אבל תהיה אז קרוב למי שנאמר בהם (ירמיה יב, ב) קרוב אתה בפיהם ורחוק מכליותיהם וכו'. (66) ברכות ל, ע"ב. וראה דברי רבינו לקמן (פרק י, הלכה א). (67) בלתי מיושבת. (68) מצטער. (69) עירובין סה, ע"א. שנאמר (עזרא ח, טו): 'ואקבצם אל הנהר הבא אל אהוה ונחנה שם שלשה ימים, ואבינה בעם וגו' - הרי שגם עזרא לא התחיל להתבונן כשבא מן הדרך רק אחרי שלשה ימים, שאז נתישבה דעתו. ואין אנו נזהרים בכל אלה בזמן הזה, כי בין כך אין אנו מכוונים כ"כ בתפילה (הגהות מיימוניות).

טז. כִּיצַד הִיא הַכּוֹנָה? שְׁיִפְנָה אֶת לְבוֹ מִכָּל הַמְּחֻשְׁבוֹת, וְיִרְאָה עַצְמוֹ כְּאִלּוּ הוּא עוֹמֵד לְפָנֵי הַשְּׁכִינָה⁷⁰. לְפִיכֶן צְרִיךְ לִישֹׁב מַעַט קֹדֶם הַתְּפִלָּה כְּדִי לְבָנוֹן אֶת לְבוֹ, וְאַחֲרֵי-כֵן יִתְּפִלֵּל בְּנֶגְה וּבִתְחִנּוּיִם. וְלֹא יַעֲשֶׂה תְּפִלָּתוֹ כְּמִי שֶׁהִיָּה נוֹשֵׂא מִשְׁאוֹ⁷¹ וּמִשְׁלִיכוֹ וְהוֹלֵךְ לוֹ. לְפִיכֶן⁷² צְרִיךְ לִישֹׁב

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אָפֿ-על־פֿי שׁיֵשׁ לוֹ מִי שְׂיֹאחֲזוּ בְּהֶמְתּוֹ - לֹא יֵרְדִי,¹¹
אֶלָּא יֵשֵׁב בְּמִקְוָמוֹ וַיִּתְפַּלֵּל, כְּדִי שֶׁתְּהֵא דַעְתּוֹ מִיִּשְׁבַּת
עָלָיו.

(7) (ברכות ל.) כי התפילה היא עבודת ה', כמו שכתוב:
"ולעבדו בכל לבבכם" – ועבודת ה' צריכה להיות בעמידה,
שנאמר (דברים י, ח): לעמוד לפני ה' לשרתו (טור אורח
חיים סימן צ"ח). ולפיכך נקראת תפילת "שמונה עשרה"
בפי החכמים גם בשם: "עמידה" (מסכת סופרים פרק טז,
הלכה י"ב). (8) שהעגלה מתנועעת וכן הספינה (בית יוסף
אורח חיים צד). (9) ורש"י היה נוהג שלא להתפלל בשעת
חליו, וקרא רק קריאת שמע (הגהות מיימוניות). ואמרו
חז"ל: אמר הקדוש-ברוך הוא: אני אמרתי להתפלל בבית
הכנסת שבעירך; ואם אין אתה יכול לילך – התפלל על
מיטתך; ואם אין אתה יכול – הרהר בלבבך, ובלבד שתדום
מעבירה שבך, שנאמר (תהילים ד, ה): אימרו בלבבכם על
משכבכם ודומו סלה (פסיקתא, הובאת בילקוט שמעוני).
(10) (ירושלמי ברכות פרק ה, הלכה א) "המזיז – אסור
להתפלל", מפני שאין דעתו מיושבת עליו. (11) כי אם
יירד, קשה עליו עיכוב הדרך ותיטרד דעתו.

ג. נִכַּח הַמִּקְדָּשׁ פִּיצֵד? הֲיָה עוֹמֵד בְּחוּצָה לְאַרְץ -
מִחֲזִיר פָּנָיו נִכַּח אֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל וּמִתְפַּלֵּל?¹² הֲיָה עוֹמֵד
בְּאַרְץ - מִכּוֹן אֶת פָּנָיו כְּנֶגֶד יְרוּשָׁלַיִם?¹³ הֲיָה עוֹמֵד
בִּירוּשָׁלַיִם - מִכּוֹן פָּנָיו כְּנֶגֶד הַמִּקְדָּשׁ?¹⁴ הֲיָה עוֹמֵד
בַּמִּקְדָּשׁ - מִכּוֹן פָּנָיו כְּנֶגֶד בֵּית קֹדֶשׁ הַקְּדוּשִׁים?¹⁵
סוּמָא, וּמִי שְׁלֹא יָכוֹל לָכוֹן אֶת הַרוּחוֹת?¹⁶ וְהַמְהִלָּן
בְּסִפִּינָה?¹⁷ - יָכוֹן אֶת לְבוֹ¹⁸ כְּנֶגֶד הַשְּׂכִינָה וַיִּתְפַּלֵּל.

(12) (ברכות ל.), שנאמר (מלכים א, ח, מח): והתפללו אליך
דרך ארצם אשר נתת לאבותם. (13) (שם), שנאמר (שם,
מד): והתפלל אל ה' דרך העיר אשר בחרת בה.
(14) שנאמר (דברי הימים ב, ו, לב): והתפללו אל הבית הזה.
(15) שנאמר (שם, כו): והתפללו אל המקום הזה, הוא בית
קודש הקדשים מקום משכן השכינה. (16) שאין הוא
מבחין באיזה צד נמצאת ארץ ישראל או ירושלים.
(17) בסירה ידובר כאן שאי אפשר לו להחזיר פניו לירושלים
מפני פחד המים הזורמים בכיוון אחר. (18) "יפנה ליבו
ורעיניו ויחשוב שפניו כנגד קודש הקדשים. רבינו בפרוש
המשנה (ברכות פרק ד, משנה ה).

ד. תִּקְוֵן הַגּוֹף פִּיצֵד? כְּשֶׁהוּא עוֹמֵד בַּתְּפִלָּה, צָרִיךְ
לָכוֹן אֶת רַגְלָיו זֹו בְּצֵד זֹו¹⁹, וְנוֹתֵן עֵינָיו לְמַטָּה,
כְּאִלּוּ הוּא מְבִיט לְאַרְץ; וַיְהִי לְבוֹ פָּנָיו לְמַעְלָה,
כְּאִלּוּ הוּא עוֹמֵד בְּשָׁמַיִם²⁰. וּמִנִּית יָדָיו עַל לְבוֹ
כְּפּוֹתִינָת²¹, הַיְמָנִית עַל הַשְּׂמָאלִית²², וְעוֹמֵד כְּעֹבֵד
לְפָנָיו רַבּוֹ, בְּאִימָה, בִּירְאָה וּפְחַד²³. וְלֹא יַנִּיחַ יָדָיו עַל
חֻלְצָיו²⁴.

(19) (ברכות י,); שנאמר: ורגליהם רגל ישרה (יחזקאל א, ז)
נראין כרגל אחת, כי מכיוון שעומד לדבר עם השכינה, צריך

"צָרִיכִי עִמָּךְ יִשְׂרָאֵל מְרַבִּים וְדַעְתָּם קְצָרָה"⁹⁰. יְהִי רָצוֹן
מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ, שֶׁתִּתֵּן לְכָל אֶחָד וְאֶחָד כְּדִי
פְּרֻנְסָתוֹ וּלְכָל גּוֹיָה וּגְוִיָּה דִּי מַחְסוּרָה, וְהַטּוֹב
בְּעֵינֶיךָ⁹¹ עֲשֵׂה. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה"⁹².
וּמִתְפַּלֵּל אוֹתָהּ בְּדֶרֶךְ כְּשֶׁהוּא מְהִלָּן; וְאִם יָכוֹל
לַעֲמֹד - עוֹמֵד. וְכִשְׁהוּא מְגִיעַ לְיִשׁוּב וְתִתְקַרֵּר דַּעְתּוֹ
- חוֹזֵר וּמִתְפַּלֵּל תְּפִלָּה כְּתֻנָּתָהּ, תְּשַׁעֲהָ-עֶשֶׂר
בְּבִרְכּוֹת⁹³.

(86) שהן לזמנים ידועים ולא תדירות. (87) שהיא פעם
לשליש יום. (88) מתוך שאינו רגיל בהן (ר"ה לה.).
(89) קבוצות. (90) שאינם יודעים לפרש צרכיהם.
(91) "לא נתן לנו מה שטוב בעינינו. אולי לא תהיה התכלית
טובה; אלא הטוב בעיניך, שהוא הטוב הגמור, עשה לנו"
(כסף-משנה בשם רבינו מנוח), וכן מצינו במקרא: עשה
אתה לנו ככל הטוב בעיניך (שופטים י, טו). (92) ברכות
כט, ע"ב. (93) שם ל, ע"א. וזה בין תפילת "הביננו"
ל"תפילה קצרה": תפילת "הביננו" צריכה שלוש ברכות
הראשונות ושלוש ברכות האחרונות, ומתפלל אותה
מעומד; וכשדעתו מתיישבת עליו – אינו חוזר ומתפלל.
ותפילה קצרה שאין מתפללים אותה אלא במקום סכנה –
אינה צריכה שלש ברכות ראשונות והאחרונות, ומתפלל
אותה בין מהלך ובין מעומד; וכשהוא בא לביתו – הוא
חוזר ומתפלל.

~ יום רביעי ט' תמוז ~

פֶּרֶק חֲמִישִׁי

(1) שמונה דברים שהמתפלל צריך להיזהר בהם;
השתחוויה, כריעה וקידה ודיניהן; נפילת אפיים ומנהגיה.

א. שְׁמוֹנֶה דְּבָרִים צָרִיךְ הַמִּתְפַּלֵּל לְהִיזָהר בָּהֶן
וּלְעֲשׂוֹתָן, וְאִם הָיָה דְּחוּק² אוֹ נֶאֱנָס³, אוֹ שְׁעָבֵר⁴ וְלֹא
עָשָׂה אוֹתָן, אֵין מַעֲפָכִין⁵. וְאִלּוּ הֵן: עֲמִידָה, וְנִכַּח
הַמִּקְדָּשׁ, וְתִקְוֵן הַגּוֹף, וְתִקְוֵן הַמְּלַבּוּשִׁים, וְתִקְוֵן
הַמָּקוֹם, וְהַשְּׂוֹת הַקּוֹל, וְהַפְרִיעָה, וְהַשְׁתַּחֲוִיָּה⁶.

(2) שנמצא במצב דחוק וקשה לו להיזהר בהם, כמבואר
בסמוך (הלכה ב). (3) מחמת חולי וכיוצא בו. (4) בלי
שום סיבה, במזיד. (5) לא כחמשת הדברים המנויים בפרק
הקודם המעכבין את התפילה, ועל המתפלל לחזור לפעמים
ולהתפלל. (6) כל שמונת הדברים האלה יבארם רבינו
בהלכות הבאות.

ב. עֲמִידָה פִּיצֵד? אֵין מִתְפַּלֵּל אֶלָּא מַעֲמֵד⁷. הֲיָה
יוֹשֵׁב בְּסִפִּינָה אוֹ בַּעֲגָלָה - אִם יָכוֹל לַעֲמֹד, יַעֲמֵד;
וְאִם לֹא⁸, יֵשֵׁב בְּמִקְוָמוֹ וַיִּתְפַּלֵּל. חוֹלָה מִתְפַּלֵּל
אֶפְלוֹ שׁוֹכֵב עַל צִדּוֹ; וְהוּא שְׂיִכּוֹל לָכוֹן אֶת דַּעְתּוֹ⁹.
וְכֵן הַצֵּמָא וְהָרַעֲב, הָרִי הֵן בְּכָלֵל חוֹלִים; אִם יֵשׁ בוֹ
יְכָלֵת לָכוֹן אֶת דַּעְתּוֹ - יִתְפַּלֵּל; וְאִם לֹא - אֵל
יִתְפַּלֵּל¹⁰ עַד שְׂיֵאכַל וַיִּשְׁתָּה. הֲיָה רוֹכֵב עַל הַבְּהֵמָה,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

זה דומה ללולב (רבינו יונה; ובשולחן ערוך אורח חיים סימן צ"ו, סעיף ב.) (33) שאז אין כובד המשא מונעו מלכוון בתפילתו, לא כן בעודו על ראשו (בבא מציעא קה:), אלא ששם הנוסחא "הנושא משאו על כתיפו" ורבינו גורס "על ראשו" (בית יוסף, אורח חיים סימן צ"ז). (34) (שם) כי כובד המשא מונעו מלכוון בתפילתו. (35) בטליתם (שבת י.). ואלה דברי רבינו לקמן (הלכות ציצית פרק ג, הלכה י"א): "גנאי גדול הוא לתלמידי חכמים שיתפללו והם אינם עטופים. וכתב הב"ח (אורח חיים סימן צ"א) שלא נכון להתפלל וכסיות על ידי, שזה דרך גאווה. ועליו הכתוב אומר: אל תבואני רגל גאווה ויד רשעים אל תנידני (תהלים לו, יב).

ו. תקון המקום כיצד? יעמוד במקום נמוך³⁶, ויחזיר פניו לפתח³⁷. וצריך לפתח חלונות או פתחים כנגד ירושלים, כדי להתפלל כנגדן, שנאמר: 'וכוין³⁸ פתיחן לה בעליה נגד ירושלים'³⁹ וגו'. וקובע מקום לתפלתו תמיד⁴⁰. ואין מתפלל בחורבה⁴¹, ולא אחורי⁴² בית הכנסת, אלא אם כן החזיר פניו לבית הכנסת. ואסור לישוב בצד העומד בתפלה⁴³ או לעבר לפניו, עד שיחזיק ממנו ארבע אמות.

~ נקודות משיחות קודש ~

"... וצריך לפתח חלונות או פתחים כנגד ירושלים, כדי להתפלל כנגדן".

הצורך בחלונות אינו רק משום ש"גורמין לו שיכוון לבו שהוא מסתכל כלפי שמים ולבו נכנע" אלא כדי שיעברו תפילותיו דרך ירושלים, כדמוכח מזה שהחלונות צריכים להיות "כנגד ירושלים" כי העליה ברוחניות קשורה עם העליה בגשמיות.

דוגמא לדבר מצינו בהקטרת הקטורת ביוה"כ שלדעת הרמב"ם אם לא נתן בקטורת את העשב ששמו (וענינו) "מעלה עשן" חייב מיתה משא"כ בקטורת של כל השנה. ובספרי על הפסוק "ישימו קטורה באפך" מפרש "ישימו קטורה זו קטורת ש(היו מכניסים ביוה"כ) לפני ולפנים" היינו עליית הקטורת "באפך", ועליית עשן הקטורת נעשית על ידי ה"מעלה עשן" שעיקרו ביוה"כ שאז הוא לעיכובא ובחיוב מיתה. שגם בזה קשורה העליה ברוחניות (ישימו קטורה באפך") עם העליה בגשמיות ("מעלה עשן").

[לקו"ש חלק י"ד עמוד 128 הערה 1

מתוך רמב"ם "פרס המלך")

(36) לפי שאין גבהות לפני המקום (ברכות י.). וכן הכתוב אומר (תהילים קל, א): ממעמקים קראתיך ה'. (37) (ברכות ה:) שנאמר (ישעיה לח, ב): ויסב חזקיהו פניו אל הקיר ויתפלל. ורבינו בתשובתו (הובאת בבית יוסף אורח חיים סימן צ) כתב: שהטעם שהצריכו להתקרב אל

לסלק כל מחשבות החוץ מליבו ולדמות כאילו הוא מלאך השר. וטעם אחר: רמז שנסתלקה ממנו התנועה לברוח, ולא להשיג שום חפץ מבצעדי ה' (בית יוסף אורח חיים סימן צה). (20) כתוב אחד אומר (מלכים א ט, ג): והיו עיני וליבי שם (בבית המקדש) כל הימים; וכתוב אחד אומר (איכה ג, מא): נישא לבבנו אל כפיים – הא כיצד? מלמד: "שהמתפלל צריך שייתן עיניו למטה (כלפי ארץ ישראל, רש"י) וליבו למעלה, כדי שיתקיימו שני המקראות הללו" (יבמות קה:). (21) חבוקות אחת ברעותה כאילו הן קשורות. (22) רמז להכנעת יצר הרע שהוא נרמז בצד שמאל (בית יוסף סימן צ"ה). (23) כמו שמצינו: "רבא פכר ידיה ומצלי, אמר: כעבדא קמיה מריה" (שבת י.). (24) שנראה כעומד לפני ה' בקלות ראש. וכן לא יהא נשען ונסמך לשום דבר ("הגהות מיימוניות"). רבינו נמשך אחר גירסת הרי"ף הגורס בברכות (כד:): "ולא היה מניח ידו על סנטרו" (בשעת התפילה) ופירוש הערוך סנטרו – צידו, כמו: "סנטרו, והנו"ן נוספת (בית יוסף, סימן צ"ה).

ה. תקון המלבושים כיצד? מתקן מלבושיו תחלה, ומציין²⁵ עצמו ומהדר, שנאמר: 'השתחו' לה' בהדרת קדש'. ולא יעמוד בתפלה באפנה²⁶, ולא בראש מגלה²⁷ ולא ברגלים מגולות²⁸, אם דרך אנשי המקום, שלא יעמדו בפני הגדולים אלא בכתי הרגלים²⁹. ובכל מקום, לא יאחז תפלין בידו וספר-תורה בזרועו ויתפלל, מפני שלבו טרוד בהן³⁰. ולא יאחז פלים ומעוץ בידו³¹. אבל מתפלל הוא ולולב בידו בימות החג, מפני שהוא מצות היום³². היה משוי על ראשו, והגיע זמן תפלה – אם היה פחות מארבעה קבין, מפשילו לאחוריו³³ ומתפלל בו. היה ארבעה קבין – מניחו על-גבי קרקע, ואחר-כך יתפלל. דרך כל החכמים ותלמידיהם, שלא יתפללו אלא פשהן עטופים³⁵.

(25) ומקשט עצמו בבגדי, וכן אמרו (ברכות ל:): "רב יהודה הווה מציין נפשיה, והדר מצלי". (26) בגד שילבש האדם על בשרו להזיע בו, שלא יטנף בגדיו החמודים בזיעה; ואין מנהג האדם לצאת בו לבדו עד שילבש עליו בגד אחר. (פירוש המשנה לרבינו, ברכות פרק ט, משנה ה). (27) "שאני רשאי להוציא אזכרה מפיו כשראשו מגולה" (מסכת סופרים פרק י"ד, הלכה ט"ו). (28) (חגיגה יג:): "לאו דרך ארץ הוא לגלות רגליו לפני רבו. (29) נתכוון רבינו בזה להוציא כל בני מדינות ערב העומדים לפני גדוליהם ברגליים מגולות – שלהם מותר להתפלל ברגליים מגולות (כסף משנה). (30) שלא יפלו על הארץ ויתבזו (ברכות כג:). (31) כי ליבו טרוד, שמא יפלו מידו; הכלים יישברו והמעוץ יתפורו ויאבדו (שם). (32) ומתוך שחביבה עליו המצוה, אין משאח כבד עליו ואינו נטרד (סוכה מא: וברש"י שם) ומטעם זה מותר לאחוז מחזור תפילות בידו בשעה שמתפלל. הואיל והוא תופסו לצורך תפילה עצמה כדי להתפלל בעיון ובדיקוק, אין משאו כבד ואינו נטרד, והרי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הוא נידון כגוף הקרקע ומותר. (45) אפילו פחותים מגובה שלושה טפחים - אסור להתפלל כשהוא עומד עליהם, משום חציצה; שהרי בעבודת המקדש אסור לו לעבור על גבי כלי משום חציצה - ותפילה במקום עבודה היא (פרישה לאורח חיים סימן צ). וכן מבואר בטור (שם, סימן צ"ח). "שאנו רשאי להוציא אוכרה מפיו כשראשו מגולה" (מסכת סופרים פרק י"ד, הלכה ט"ו). (46) והרי זה נידון כרשות נפרדת לעצמה. ומטעם זה מותר לשליח ציבור לעמוד ולהתפלל על הבימה שבבית הכנסת, אף על פי שהיא גבוהה יותר משלושה טפחים, הואיל והיא רשות חלוקה לעצמה ("מגדל עז").

ח. הָאֶמְנִין שֶׁהֵיוּ עוֹשִׂין מְלָאכָה⁴⁷ בְּרֹאשׁ הָאֵילָן אוֹ בְּרֹאשׁ הַנֶּדֶבֶךְ⁴⁸ אוֹ בְּרֹאשׁ הַתְּמָל, וְהִגִּיעַ זְמַן תְּפִלָּה - יוֹרְדִין לַמָּטָה וּמִתְפַּלְלִין⁴⁹, וְחוֹזְרִין לַמְּלָאכָתָן. וְאִם הָיוּ בְּרֹאשׁ הַיָּת אוֹ בְּרֹאשׁ הַתְּאֵנָה - מִתְפַּלְלִין בְּמִקְוֵם, מִפְּנֵי שֶׁטְרוֹחָן⁵⁰ מְרַבָּה. וְמָה הֵן מִתְפַּלְלִין? אִם הָיוּ עוֹשִׂין בְּסֻעָתָן בְּלִבָּד⁵¹ - מִתְפַּלְלִין שְׁלֹשׁ תְּפִלּוֹת שֶׁל תְּשַׁע־עָשָׂר בְּרִכּוֹת⁵². הָיוּ עוֹשִׂין בְּשִׁכְרָן - מִתְפַּלְלִין 'הִבְיָנוּ'⁵³. וְכִין כֶּף וְכִין כֶּף, אֵין יוֹרְדִין לַפְּנֵי הַתְּבָה⁵⁴ וְאֵין נוֹשְׂאִין אֶת כַּפֵּיהֶן⁵⁵.

(47) לא במלאכת עצמן, אלא במלאכת נותן עבודה. (48) שורת בניין החומה ונזכרת בתנ"ך (עזרא ו, ד): נדבכין די אבן גלל. וכן אבן על אבן (חגי ב, טו) תירגם יונתן: "נדבך על נדבך" (הערוך). ורבינו בפירוש המשנה (ברכות פרק ב, משנה ד) יאמר: "מנהג בוני הקירות בעפר להציב שני לוחות, ומשליכים העפר באמצע וירקעו אותם בכלי עץ יד עד יאחו תבנית הקיר ויקשר, ואחר כך מסירים הלוחות והם מן הבניין אשר בנו (כמו שעושים הבונים כיום ליציקת מלט). והלוח האחד מאלו השניים אשר בס יבנה ויכונו הקיר קוראים אותו: "נדבך", וזה פירוש המלה על אמיתתה". (49) כי אי אפשר להם לכוון בתפילתם בעמדם למעלה, מפני הפחד שמא יפלו (ברכות דף ט"ז עמוד א). (50) ירושלמי שם פרק ב, הלכה ה). מפני שאלה האילנות מרובי ענפים הם יותר משאר האילנות, ויש טורח בעלייתם ובירידתם, לפיכך אמרו: יתפללו במקומם ולא יבטלו ממלאכת בעל הבית (רבינו יונה לברכות שם). (51) שהיו מקבלים רק מזונות בשכר עבודתם. (52) כי אין אנו חוששים לביטול מלאכת בעל הבית. הואיל ושכרם מועט (ברכות שם). (53) ראה לעיל (פרק ב, הלכה ג). (54) אין מעמידים שליח ציבור (חזון) לפני התיבה, כלומר: אין מתפללים בציבור, מפני שיש בזה ביטול מלאכה יותר מדי. (55) לברכת כהנים (שם).

ט. הַשְּׁוֹנִית הַקּוֹל פִּיצֵד? לֹא יִגְבִּיהַ קוֹלוֹ בַּתְּפִלָּה וְלֹא יִתְפַּלֵּל בְּלִבּוֹ⁵⁶, אֲלָא מִחֲתַף הַדְּבָרִים בְּשִׁפְתָיו וּמִשְׁמִיעַ לְאָזְנוֹ בְּלִחְשׁוֹ⁵⁷. וְלֹא יִשְׁמִיעַ קוֹלוֹ⁵⁸, אֲלָא - אִם-כֵּן הָיָה חוֹלָה, אוֹ שְׂאִינוֹ יָכוֹל לִכְוֹן אֶת לִבּוֹ עַד שֶׁיִּשְׁמִיעַ קוֹלוֹ - הָרִי זֶה מֵתָר; וּבְלִבָּד שְׁלֹא יִהְיֶה בְּצַבּוֹר, כִּדִּי שְׁלֹא תִטָּרֵף דַּעְתָּן מִקוֹלוֹ⁵⁹.

הקיר בעת התפילה, כדי שלא יהא לפניו דבר המבטל כוונתו. (38) חלונות בלשון ערבית (אבן עזרא, שם). (39) כדי שתהא תפילתו מכוונת נגד בית-המקדש, שעליו אמר שלמה (מלכים-א ט, ג): והיו עיני וליבי שם כל הימים (רבינו סעדיה גאון בפירושו לרנ"א, שם). ורש"י (ברכות לד:): כתב: "חלונות גורמים לו שיכוון ליבו: שהוא מסתכל כלפי שמים ונכנס ליבו". וראה במוספיו "תשובות רבינו". ובזוהר פרשת פקודי (עמוד רנ"א) מצריך שנים עשר חלונות לבית הכנסת על פי סוד כמס, וכן נפסק להלכה בשולחן ערוך (אורח חיים סימן צ, סעיף ד). (40) כמאמרם (ברכות ו:): כל הקובע מקום לתפילתו - אלוהי אברהם בעזרו, שכן נאמר בו (בראשית יט, כז): וישכם אברהם בבוקר אל המקום אשר עמד שם (שכבר התפלל שם). ולא רק שיתפלל בבית כנסת קבוע, אלא גם בבית הכנסת עצמו יקבע מקום קבוע לתפילתו (הגהות מיימוניות). וכן אמרו בירושלמי (ברכות פרק ד, הלכה ד) כתוב (שמואל-ב טו, לב): ויהי דוד בא עד הראש אשר ישתחוה שם לאלוקים. "השתחוה" לא נאמר אלא "השתחוה" - מכאן שצריך אדם ליחד לו מקום בבית הכנסת להתפלל. (41) כמאמרם (ברכות דף ג, עמוד א): מפני ג' דברים אין נכנסים לחורבה: מפני החשד, מפני המפולת, ומפני המזויקין - ובה רבינו להשמיענו רבותא: שאפילו לתפילה, כשהוא בדרך ומתיירא שמה יפסיקוהו עובדי דרכים - גם כן לא ייכנס לחורבה (לחם משנה). (42) (ברכות ו:): פתחי בתי הכנסת היו במזרח, כמו במקדש ובמשכן: פניהם למערב ואחוריהם למזרח, והמתפלל אחורי בית הכנסת ואינו מחזיר פניו לבית הכנסת נראה ככופר במי שהציבור מתפלל לפניו, (רש"י שם). וחכמינו ז"ל (שם) קראו עליו את הפסוק: סביב רשעים יתהלכון (תהילים יב, ט). (43) (שם דף לא עמוד ב) מפני שנראה כאילו חבירו מקבל עליו מלכות שמים, והוא אינו מקבל. וכתב רבינו האי גאון שאין הדברים אמורים אלא כשיושב בטל, אבל אם עוסק בתפילה, או שאר דברי שיר ושבח - מותר, שאין זה נראה כפורק מעליו מלכות שמים (הגהות מיימוניות). ורבינו ז"ל למדוה (שם) מחנה שאמרה לעלי הכהן: אני האשה הניצבת עימכה בזה להתפלל אל ה' (שמואל-א א, כו) שמשמע שהיא עומדת וגם הוא עומד בתוך ארבע אמותיה, מפני שאסור לישב בתוך ד' אמות של תפילה, ולא אסור אלא הישיבה, ולא העמידה (רבינו יונה לברכות שם).

ז. לֹא יַעֲמֵד בְּמִקוֹם גְּבוֹה שְׁלֹשָׁה טַפְחִים אוֹ יוֹתֵר וְיִתְפַּלֵּל⁴⁴; וְלֹא עַל-גְּבִי מָטָה, וְלֹא עַל-גְּבִי סִפְסָל, וְלֹא עַל-גְּבִי כִסֵּא⁴⁵. הָיָה בִנְיָן גְּבוֹה - אִם יֵשׁ בוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת עַל אַרְבַּע אַמּוֹת, שֶׁהוּא שְׁעוֹר הַבֵּית, הָרִי הוּא כְּעִלְיָה וּמֵתָר לְהַתְפַּלֵּל בוֹ. וְכֵן אִם הָיָה מִקָּף מִחֲצוֹת מִקָּל רִוּחוֹתָיו, אַף-עַל-פִּי שְׂאִין בוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת עַל אַ (רְבַּע אַמּוֹת - מֵתָר לְהַתְפַּלֵּל בוֹ, מִפְּנֵי שְׂאִין גְּבוֹה נָכַר, שֶׁהָרִי חָלַק רְשׁוֹת לְעַצְמוֹ⁴⁶.

(44) (ברכות דף י' עמוד ב') "לפי שאין גבהות לפני המקום"; אבל אם אין המקום גבוה שלושה טפחים, הרי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שכינה ממול פניו, שנאמר (תהילים פרק ט"ז פסוק ח): שיויתי ה' לנגדי תמיד (יומא דף נ"ג עמוד ב וברש"י שם).

יב. כָּל הַכְרִיעוֹת הָאֵלּוּ, צָרִיךְ שְׂיִכְרַע בָּהֶן עַד שְׂיִתְפַּקֵּקוּ⁶⁹ כָּל חֲלִילוֹת שְׂפָשְׁפָה, וְיַעֲשֶׂה עֲצָמוֹ בְּקִשָּׁת⁷⁰. וְאִם שָׁחָ מְעַט וְצָרַע עֲצָמוֹ, וְנִרְאָה כְּכוֹרֵעַ בְּכָל כַּחוֹ⁷¹ - אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ⁷².

(69) שיראו הפקקים, הם הקשרים שבפרקי חוליותיו (רש"י ברכות דף כ"ח עמוד ב). מלשון "ובגפנים מן הפקק ולמעלה" (בבא בתרא דף פ' עמוד ב). (70) וכדאי להעיר שבתלמוד שם, לא נזכר "כקשת", אלא "עד שיראה איסר כנגד ליבו". וראה ברש"י שם ביאור. ואמר הרב האדר"ת שלפי דעתו הייתה נוסחת רבינו בתלמוד שם: עד שיראה יתר כנגד ליבו, ועל כן כתב: "שיעשה עצמו כקשת" ואז יראה נגד ליבו כיתר המתוח על גבי הקשת. (71) כלומר: שהכריעה קשה עליו ומצטער בה, כגון: זקן או חולה. (72) כי כבר יצא ידי חובתו, כאמרו: "כיוון שנענע בראשו - שוב אינו צריך" (ברכות, שם).

יג. הַשְּׂתַחֲוִיָּה בִּיצֵד? אַחֵר שְׂמַגְבִּיָּה רֹאשׁוֹ מְכַרְעָה חֲמִישִׁית, יֵשֵׁב לְאַרְצוֹ, וְנוֹפֵל עַל פָּנָיו⁷³ אֲרָצָה וּמִתְחַנֵּן בְּכָל הַתַּחֲנוּנִים שְׂיִרְצָה⁷⁴. כְּרִיעָה הָאֲמֹרָה בְּכָל מְקוֹם - עַל בְּרָכִים⁷⁵; קִידָה - עַל אַפִּים⁷⁶; הַשְּׂתַחֲוִיָּה - זֶה פְּשׁוּט יָדַים וְרַגְלַיִם, עַד שְׂנַמְצָא מוּטָל עַל פָּנָיו אֲרָצָה⁷⁷.

(73) כמו שעשה משה, שנאמר בו: ואתנפל לפני ה' וגו' (דברים ט, כה); וכן מצינו ביהושע: ויפול על פניו ארצה וגו' (יהושע פרק ז, י); וכן מצינו בתלמוד (מגילה דף כ"ב עמוד ב): "רב הגיע לבבל לבית הכנסת... וכל הציבור נפל על פניו", והטעם: כדי שיסדר תפילתו בשלושה סדרים: תחילה מתפלל מיושב בפסוקי דזמרה וקריאת שמע, ואחר כך מתפלל "שמונה עשרה" מעומד, ואחר כך מתפלל בנפילה - כסדר תפילת משה רבינו שכתוב בו: ואשב בהר (דברים פרק ט פסוק ט); ואנוכי עמדתי בהר (שם פרק י פסוק י); ואתנפל לפני ה', (שם פרק ט פסוק יח) טור אורח חיים (סימן קל"א). (74) בימי רבינו ואפילו בימי ה"טור" (ראה טור שם) עוד לא הייתה נוסחה קבועה לתפילת "תחנון" וכל אחד התחנן כרצונו. ואחר כך קבעה בנוסח ידוע שאנו אומרים אותו כיום: "רחום וחנון חטאתי לפניך" וכו'. (75) (ברכות דף לד עמוד ב), שנאמר: מכרוע על ברכיו (מלכים"א פרק ח, פסוק נ"ד) - הרי שלשון כריעה נופלת על כריעת ברכיים. (76) על הפנים, אינו אלא מטה פנים כלפי הארץ ואינו כורע על ברכיו. שנאמר (מלכים"א פרק א פסוק ל"א): ותיקוד בת שבע אפיים ארץ. (77) כמו שנאמר (בראשית פרק לז, פסוק י): הבוא נבוא אני ואמך ואחיך להשתחוות לך ארצה (משמע כולו שטוח ארצה).

יד. כְּשֶׁהוּא עוֹשֶׂה נְפִילַת פָּנִים אַחֵר תְּפִלָּה - יֵשׁ מִי שֶׁהוּא עוֹשֶׂה קִידָה, וְיֵשׁ מִי שֶׁהוּא עוֹשֶׂה הַשְּׂתַחֲוִיָּה. וְאִסּוּר לַעֲשׂוֹת הַשְּׂתַחֲוִיָּה עַל הָאֲבָנִים⁷⁸, אֲלֹא

(56) בלי הנעת שפתיים וחיתוך דיבור. (57) (ברכות דף ל"א עמוד א) שנאמר בחנה אשת אלקנה (שמואל"א פרק א, פסוק יג): רק שפתיה נעות - מכאן למתפלל שיחתוך בשפתיו; וקולה לא יישמע (שם) - מכאן שאסור להגביה קולו בתפילתו. וכן אמרו (סוטה דף ל"ב עמוד ב): "מפני מה תיקנו תפילה בלחש? כדי שלא לבייש את עוברי עבירה" (המתוודים בתפילתם על עבירות שבידם). (58) אמרו חז"ל (ברכות דף כ"ד עמוד ב): "המשמיע קולו בתפילתו - הרי זה מקטני אמונה (כאילו אין הקדוש-ברוך-הוא שומע תפילת לחש); המגביה קולו בתפילתו (בקול רם יותר) - הרי זה מנביאי השקר" שנאמר בהם (מלכים"א יח, כח): ויקראו בקול גדול. (59) (ברכות שם) והמנהג להשמיע קול בתפילות ראש השנה ויום הכיפורים עורר תימהון רב בין הפוסקים, ויש שקראו תגר על זה. וה"בית יוסף" (אורח חיים סימן ק"א) ממליץ עליו ואומר: הואיל ואין אנו רגילים בברכות אלו; וגם שהימים האלה ימי תשובה הם, אנו משמיעים קולנו כדי לכוון יותר. ואין לחוש לטירדת הציבור, כי מתוך שחביבה להם התפילה נותנים דעתם, ולא יטעו למרות שמיעת הקול. וגם מצויים בידם מחזורים ולא יתבלבלו.

י. כְּרִיעָה בִּיצֵד? הַמִּתְפַּלֵּל כּוֹרֵעַ חֲמֵשׁ כְּרִיעוֹת בְּכָל תְּפִלָּה וּתְפִלָּה: בְּכַרְכָּה רִאשׁוֹנָה, בְּתַחֲלָה וּבִסְוֶף⁶⁰; וּב'הוֹדִיָּה' - בְּתַחֲלָה וּבִסְוֶף; וּכְשֶׁגֹּמֵר הַתְּפִלָּה - כּוֹרֵעַ וּפּוֹסֵעַ שְׁלֹשׁ פְּסִיעוֹת לְאַחֲרָיו⁶¹. וּכְשֶׁהוּא כּוֹרֵעַ⁶² - נוֹתֵן שְׁלוֹם מִשְׁמָאל עֲצָמוֹ, וְאַחֲרֵי-כֵן מִיָּמִין עֲצָמוֹ⁶³, וְאַחֲרֵי-כֵן מַגְבִּיָּה רֹאשׁוֹ מִן הַכְּרִיעָה. וּכְשֶׁהוּא כּוֹרֵעַ בְּאַרְבַּע הַכְּרִיעוֹת - כּוֹרֵעַ בְּכָרוֹף⁶⁴; וּכְשֶׁהוּא זוֹקֵף, זוֹקֵף בְּשֵׁם⁶⁵. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּהִדְיוּט; אֲבָל כֹּהֵן גָּדוֹל כּוֹרֵעַ בְּתַחֲלַת כָּל בְּרָכָה וּבִסְוֶף כָּל בְּרָכָה. וְהַמְּלֶךְ - בִּיּוֹן שֶׁשָּׁחָה בְּרִאשׁוֹנָה, אֵינוֹ מַגְבִּיָּה רֹאשׁוֹ עַד שֶׁגֹּמֵר כָּל תְּפִלָּתוֹ⁶⁶.

(60) (ברכות דף ל"ד עמוד א). (61) (יומא דף נ"ג עמוד ב) כתלמיד הנפטר מרבו. (62) בנוסח שונצינו וכן בכתב יד התימנים: "כשהוא כורע ונותן שלום וכו'". (63) מבואר בסמוך (הלכה י"א). (64) כשהוא אומר: "ברוך אתה". (65) כשהוא אומר: ה' (ברכות דף י"ב עמוד א), שנאמר: ה' זוקף כפופים (תהילים פרק קמ"א, פסוק ח). (66) (ברכות לד:) "כל מה שהוא גדול ביותר צריך להכניע ולהשפיל עצמו" (לשון רש"י, שם).

יא. וְלָמָּה נוֹתֵן שְׁלוֹם לְשְׂמָאלוֹ תַּחֲלָה? מִפְּנֵי שְׂשְׂמָאלוֹ הוּא יָמִין שְׂכַנְגָּד פָּנָיו; כְּלוּמַר - כְּשֶׁהוּא עוֹמֵד לִפְנֵי הַמְּלֶךְ, נוֹתֵן שְׁלוֹם לְיָמִין⁶⁷ הַמְּלֶךְ, וְאַחֲרֵי-כֵן לְשְׂמָאל הַמְּלֶךְ; וְקָבַעוּ, שְׂפִיטָר מִן הַתְּפִלָּה כְּמוֹ שְׂנַפְטָרִין מִלִּפְנֵי הַמְּלֶךְ⁶⁸.

(67) שהימין היא חשוכה יותר (ראה יומא נג:), וכן הוא אומר (דברים לג, ב): מימינו אש דת למו. (68) שנותנים לו שלום כשנפטרים ממנו. וגם המתפלל רואה עצמו כאילו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

איך יתנהג; אם מותר לטעום קודם התפילה, המלאכות שאסור לעשות לפני זמן התפילה; מי הם הפטורים מתפילה.

א. אסור לו לאדם לעבור אחריו² בית הכנסת בשעה שהצבור מתפלל³, אלא-אם-פן היה נושא משאו⁴, או שהיה לבית הכנסת שני פתחים בשני רוחות; שהרואה אומר, שמא ילך ויכנס מפתח האחר. וכן אם היה בעיר שני בתי-כנסיות, לאמר הרואה: שמא ילך לבית הכנסת הרגיל בו. ואם יש לו תפלן בראשו, מתר לו לעבור, ואף-על-פי שאין שם אחד מכל אלו; שהתפלל מוכיחין עליו שהוא רודף אחר מצות ואינו ממבטלי תפלה⁵.

(2) באותו הצד שבו הפתח. (3) ברכות סא ע"א, שכיון שאינו נכנס, נראה כפורק עול ומבזה בית הכנסת (רש"י). (4) כי אז ניכר שמפני משאו נמנע מלהכניס. (5) שם.

ב. המתפלל עם הצבור, לא יאריך את תפלתו יותר מדאי; אבל בינו לבין עצמו - הרשות בידו⁶. ואם בא לומר אחר תפלתו⁷ אפלו בסדר ודוי יום-הפגורים⁸ - אומר. וכן אם רצה להוסיף בכל ברכה ובכרה מן האמצעיות מעין⁹ הברכה - מוסיף¹⁰.

(6) ברכות לא: "כך היה מנהגו של רבי עקיבא: כשהיה מתפלל עם הציבור היה מקצר ועולה מפני טורח הציבור; וכשהיה מתפלל בינו לבין עצמו, אדם מניחו בזוית זו ומוצאו בזוית אחרת - מפני כריעות והשתחויות". (7) אחרי גמר תפילת "שמונה-עשרה". (8) שהוא ארוך מאד (שם). (9) מענין. (10) ע"ז ח, ע"א.

ג. כיצד? היה לו חולה, מבקש עליו רחמים בברכת חולים¹¹ כפי צחות לשונו¹². היה צריך לפרנסה - מוסיף תחנון ובקשה בברכת השנים¹³, ועל דרך זה בכל אחת מהן¹⁴. ואם רצה לשאל כל צרכיו בשומע תפלה¹⁵ - שואל; אבל לא ישאל, לא בשלש ראשונות ולא בשלש אחרונות¹⁶.

(11) היא ברכת "רפאנו". (12) לפי ידיעתו ויכלתו. (13) היא ברכת "ברך עלינו" המדברת בתבואת השנה וביבולה (עבודה-זרה ח). (14) כגון: אם היה שוכח תלמודו - מאריך ב"חונן הדעת"; אם בעל תשובה הוא - מאריך ב"השיבנו" (רש"י, שם). (15) שהיא כוללת כל הבקשות (שם). (16) ברכות לד: "ראשונות - דומה לעבד שמסדר שבח לפני רבו; אמצעיות - דומה לעבד שמבקש פרס מרבו; אחרונות - דומה לעבד שקבל פרס מרבו", שמשבחו והולך לו ('טור') אר"ח סימן קיב). וראה לעיל (פ"א, ה"ד). ודוקא "צרכי יחיד" אין שואלים בהן, אבל "צרכי רבים" שואלים, שהרי תוכן כל שלש האחרונות, בקשת צרכי רבים הוא, ומטעם זה אנו אומרים: "יעלה ויבוא" "בעבודה". וכן בראשונות, שמסדר בהן שבח רבו, יכול לשאול "צרכי רבים" שזה שבח וכבוד לרב שרבים

במקדש⁷⁹, כמו שבארנו בהלכות עבודת פוכבים⁸⁰. ואין אדם חשוב ושאוי לפל על פניו, אלא-אם-פן הוא יודע בעצמו שהוא צדיק כיהושע⁸¹. אבל מטה פניו מעט, ואינו כובש אותן בקרקע⁸². ומתר לאדם להתפלל במקום זה ולפל על פניו במקום אחר⁸³.

(78) שנאמר (ויקרא פרק כ"ו פסוק א): ואבן משכית לא תתנו בארצכם להשתחוות עליה - מכאן שאסור להשתחוות על רצפה של אבנים (מגילה דף כ"ב עמוד ב). (79) (שם) שנאמר: "בארצכם" - (בגבולין) אי אתה משתחוה, אבל אתה משתחוה על אבנים של בית המקדש". (80) (פרק ו הלכה ז). (81) שמוכטח הוא שיענה בתפילתו בזכות מעשיו כיהושע, שנאמר בו (יהושע פרק ז, פסוק י): ויאמר ה' אל יהושע: קום לך, למה זה אתה נופל על פניך. שאם אינו מוכטח בצידיקתו לא ייפול - שמא לא ייענה ויחרפוהו (תענית דף י"ד עמוד ב). ובירושלמי (תענית פרק ב, הלכה ו) אמרו: שאין זה אלא כשמתפלל עם הציבור, שבושה היא לו שהקהל יהרהר אחריו שאינו ראוי להיענות, אבל בינו לבין עצמו - מותר. (82) אלא כמו שאנו עושים כיום (ברכות דף ל"ד עמוד ב). (83) מקורו במגילה (דף כ"ב עמוד ב), שמשופר שם על רב שלא נפל על פניו להתחנן תפילת "תחנון" וכל הקהל שבבית הכנסת נפל, ואמרו שם הטעם: מפני שבמקומו הייתה ריצפה של אבנים ואסור להשתחוות עליה, ושואלת הגמרא שם: היה לו לילך למקום שהציבור עומד וייפול על פניו עימהם? וכו' וכו' הרי שאפשר להתפלל במקום אחד וליפול על פניו במקום אחר (לחם משנה).

טו. מנהג פשוט⁸⁴ בכל ישראל, שאין נפילת אפים בשבתות ובמוצאים, ולא בראש-השנה ולא בראשי-החדשים ובחגגה ובפורים, ולא במנחה של ערב שבתות וימים טובים⁸⁵, ולא בערבית⁸⁶ שפכל יום. ויש יחידים שנופלים על פניהם בערבית. וביום-הפגורים בלבד נופלים על פניהם בכל תפלה ותפלה⁸⁷, מפני שהוא יום תחנון ובקשה ותענית.

(84) שנתקבל בכל ישראל. (85) כי כל אלה ימי חג ומועד, ואין מרבים בהם בתחנונים. (86) כי נפילת אפים רומזת למידת לילה, שהיא סמל לדינים קשים השורים בלילה לפי תורת הקבלה, ואין ראוי לעורר דינים קשים בלילה שהיא כולה אומרת דין (בית יוסף סימן קל"א בשם "ספר צורות"). ובשולחן ערוך אורח חיים (סימן קל"א) הוסיפו עוד שאין אומרים "תחנון" בבית האבל, ובבית חתן ועוד, ראה שם. (87) ומנהגנו: שאין אנו נופלים על פנינו בשום תפילה, חוץ מתפילת מוסף בחזרת השליח ציבור, כשאומר: והכהנים והעם וכו' (מעשה רוקח).

~ יום חמישי י' תמוז ~

פרק ששי

(1) העובר אחרי בית הכנסת בשעה שהציבור מתפלל בו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(26) יחלש מרוב הזיעה (שבת ט:). (27) ויבטל מן התפילה. (28) על-ידי טענות חדשות של בעלי הדין, בית-דין יחזור בו מהחלטתו הקודמת ויתחיל לעיין בדיון מחדש, כאילו הוא בהתחלת דין. (29) רגילה, שאינה אמנותית כתספורת של כהן-גדול שהיא תספורת מיוחדת ודורשת זמן רב: ש"ראשו של שער זה בצד עיקרו של זה" (נדרים נא.), כלומר: שלא היה מספר כל ראשו לגמרי, אלא מניח כל השערות קצת, כדי שיהיה ראשו של שער אחד בצד עיקרו של השני הסמוך לו. (ראה הלכות כלי המקדש פרק ה, ה"ו). (30) של המספרים, ויצטרך לחזור אחר זוג אחר. (31) בית עיבוד עורות. (32) אפילו כשהתחיל באיסור שהוא בזמן מנחה. (33) הואיל ויש לו עוד שהות להתפלל עד הערב (שבת, שם), אבל כשאין לו עוד שהות להתפלל - יפסיק ויתפלל.

ו. מאימתי התחלת תספירתך? ³⁴ משנייח מעפרתך של ספרין על ברךיו. ומאימתי התחלת מרחץ? משניפושט הבגד הסמוך לבשרו. ומאימתי התחלת הברסקי? משניקשר בגד בין כתפיו, כמו שהאמנין עושין. ומאימתי התחלת אכילה? לבגני ארץ-ישראל ³⁶ - משניטל ידיו, ולבגני בבבל ³⁷ - משנייתיר חגורו. ומאימתי התחלת הדין? משניעטפסו ³⁸ הדיינים וישבו. ואם היו יושבין ³⁹ - משניתחילו בפעלי-דינין לטעון.

(34) שאם התחיל בה אינו מפסיק לתפילת מנחה. (35) הוא הסדין שהספרים מכסים את המספרים, שלא יפול השער הגזוז על בגדיהם, ובעל "הערוך" מפרש: מעפורת - "סודר שמעטף ראשו; וכשמגלח מניחו על ברכיו שיפול שם שערו". ויחפש באפר על עיניו (מלכים-א כ, לח) מתרגם יונתן: וכריך במעפרא עינוהי. (36) שאינם רגילים לחגור עצמם בחוץ. (37) שהיו חוגרים את עצמם באזור, וכן מעיד עליהם הכתוב (יחזקאל כג, טו): חגורי אזור במתניהם, וכשהם אוכלים צריכים להתירו. (38) בטליתם. כי כן דרכם של הדיינים להתעטף בטליתם מאימת השכינה, ושלא להפנות ראשם לכאן ולכאן, למען תהא דעתם מיושבת עליהם (מלשון רש"י שבת י.). (39) כבר, ועסקו בדינים שונים זה אחר זה, והיו מעוטפים ממושב הדין הראשון.

ז. אף-על-פי שתפלת ערבית רשות ⁴⁰ - לא יבוא אדם ממלאכתו ויאמר: אבל מעט, ואישן מעט ⁴¹, ואחר-כך אתפלל; שמה תאנס ⁴² אותו שנה, ונמצא יושן כל הלילה. אלא מתפלל ערבית, ואחר-כך אוכל ושותה או ישן ⁴³. ומתיר להסתפר ולכנס למרחץ סמוך לשחרית, מפני שלא גזרו אלא סמוך למנחה, שהוא דבר המצוי ⁴⁴, שרוב העם נכנסין שם פנים; אבל בשחר, דבר שאינו מצוי, לא גזרו בו ⁴⁵.

(40) ראה לעיל (פרק א, הלכה ו). (41) מעט. (42) תתקפהו. (43) ברכות ד, ע"ב. (44) רגיל. (45) על-

צריכים לו. ולפיכך אנו אומרים בהן: "זכרנו לחיים", "מי כמוך אב הרחמים" - בעשרת ימי תשובה. וכן מותר לומר בהן שאר דברי שבת וכבוד היום, ולפיכך אנו אומרים בהן "קרויבך", דברי פיוט ("הגהות מיימוניות" על-פי דברי הגאונים ועוד).

ד. אסור לו לאדם שיטעם כלום ¹⁷ או שיעשה מלאכה ¹⁸, מאחר שיעלה עמוד השחר עד שתפלת תפלת שחרית. וכן לא ישפים לפתח חדרו לשאל בשלומו קדם שתפלת תפלת שחרית ¹⁹. ולא יצא בדרך קדם שתפלת; אבל טועם ²⁰ ועושה מלאכה קדם שתפלת מוסף וקדם מנחה ²¹; אבל אינו סועד ²² סמוך למנחה ²³.

(17) ברכות י, ע"ב: "כל האוכל ושותה קודם שתפלת, עליו הכתוב אומר: ואותי השלכת אחרי גוך (מלכים-א יד, ט), אל תקרא גוך - אלא "גאין", אמר הקדוש ברוך הוא: לאחר שנתגאה זה (שהאכילה גורמת לידי גאווה, ככתוב (דברים ח, יב-יד): פן תאכל ושבעת... ורם לבבך וגו') קיבל עליו מלכות שמים". ומותר לשנות מים לפני התפילה. כי אין בשתייתם משום גאות (כסף-משנה). וכן התיר ה'פרי חדש' (או"ח סימן פ"ט) לשנות קפה, כדי שיוכל לכוין דעתו ולהתפלל, וביחוד בארצות המזרח שאין הדעת מתישבת בלי קפה; ורק הדברים המשכרים הם אסורים. (18) ברכות יד: שנאמר (תהלים פה, יד): צדק לפניי יהלך, וישם לדרך פעמיו - יתפלל קודם התפילה המצדיקה אותו לברואו, ואחר-כך יפנה לחפציו. (19) שם. שנאמר (ישעיה ב, כב): חדלו לכם מן האדם (אל תתעסקו בכבוד האדם, כשיש לכם לעסוק בכבוד ה') אשר נשמה באפו - כי במה נחשב הוא? במה חשבתו לזה (האדם) ולא לאלוה שהקדמת כבודו לכבוד ה'? אבל כשמצאו בדרך - שואל. (20) כגון אכילת פירות, או אפילו פת מועטת, שיש בו כדי לסעוד את הלב, כמבואר בשו"ע (סימן רפ"ו, סעיף ג). (21) ברכות כח, ע"ב. (22) סעודה קבועה. (23) חצי שעה קודם למנחה (שבת ט: ובר"ן שם).

ה. גיון שהגיע זמן מנחה גדולה ²⁴, לא יכנס למרחץ, אפילו להזיע ²⁵, עד שתפלת, שמה יתעלה ²⁶ ויבטל מן התפלה. ולא לאכל, אפילו אכילת עראי, שמה ימשך באכילה ²⁷. ולא לדון, אפילו בגמרי-דין, שמה יסתר ²⁸ הדין וימשך, ויבטל מן התפלה. וכן לא ישוב לפני הספר לספר, אפילו תספירת הדייט ²⁹, עד שתפלת, שמה ישוב הזוג ³⁰. ולא לפגס לברסקי ³¹ סמוך למנחה עד שתפלת, שמה יראה הפסד ממלאכתו ויתעסק בה, ויתעכב מן התפלה. ואם התחיל באחת מאלו ³² - לא יפסיק, אלא גומר, ואחר-כך מתפלל תפלת מנחה ³³.

(24) שהוא בשש שעות וחצי (כמבואר לעיל פ"ג, ה"ב). (25) בלבד, מבלי שיתרחץ וישתטף בחמים ובצוננים.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שמצות-עשה שהזמן גרמא היא - חייבים הם בתפילה, מפני שהתפילה "רחמים" היא, ותיקנו חכמינו שאף אלה יהיו בכלל מבקשי רחמים (ברכות כ:). ולדעת רבינו לעיל (פ"א, ה"ב) חייבים הם בתפילה מן התורה - משום שתפילה מ"ע שלא הזמן גרמא היא. (59) כגון אונן, או שומר המת, ונושאי המטה המנויים לעיל (הלכות קריאת שמע פ"ד, ה"ג"ו). (60) ברכות יז, ע"ב. (61) וחייבים בקריאת-שמע, כמבואר לעיל (שם). (62) מפני טרדת לבם. וכבר אמרנו, שכל שאין דעתו מיושבת עליו - אל יתפלל (ברכות, שם). ויש מפרשים: מפני שתפילה צריכה עמידה, והמלוים אינם יכולים לשהות ולעמוד; אבל קריאת-שמע יכולים לאמרה בלכתם בדרך. ודי להם לקרות פסוק ראשון בעמידה. ואינם מתעכבים כ"כ (רבינו יונה, שם).

~ יום שישי י"א תמוז ~

פרק שביעי

(1) כמה ברכות חייב אדם לברך בכל יום, סדרן ודיניהן.

א. כשתקנו חכמים דברי תפלות אלו, תקנו ברכות אחרות לברך אותן בכל יום. אלו הן: כשיפנס אדם למטתו לישון בלילה, מברך: "ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם, המפיל חבלים² שנה על עיני, והמשקיץ שנת תרדמה, והמאיר לאישון בתי-עין³. יהי רצון מלפניך יי אלהי שתצילני מיצר רע ומפגע רע, ואל יבהלני חלומות רעים ולא הרהורים רעים, ותהא מטתי שלמה⁵ לפניך, ותעמידני ממנה לחיים ולשלום, והאירה עיני פני אישון המות⁶. ברוך אתה יי, המאיר לעולם פלו בקבדו⁷."

(2) מלשון חבלי יולדה (הושע יג, יג), כי הער יותר מדי יאחזוהו צירים וחבלים עד שיישן, ולפ"ז ניקודו: חבלי. ויש מפרשים, מענין חבלי בוך (אסתר א, ו), כי ע"י השינה תאסרנה העינים כביתרים חזקים, ולפ"ז יהיה ניקודו: חבלי (מתוך "עיון תפילה" לסדר "אוצר התפילות"). (3) מלשון הכתוב (תהלים יז, ח). והוא השחור שבעין שהאור תלוי בו; וע"ש שחוריותו קרוי: אישון, לשון חושך כמו: אישון לילה ואפלה (משלי ז, ט) (רש"י, שם). (4) מחשבות, מלשון הכתוב (דניאל ד, ב). (5) שלא יהא פסול בזרע. (6) מלשון הכתוב (תהלים יג, ד) שלא אמות בשנתי לישון שנת המות, כי המיתה נקראת גם היא שינה: וישנו שנת עולם (ירמיה נא, נז). (7) על שם הכתוב: והארץ האירה מכבודו (יחזקאל מג, ב). שאחרי השינה מעמיד הבריות לאור היום וללכת לעסקיהם (אבודרהם). ונוסח ברכה זו נמצא בשינויים קלים במסכת ברכות (ו:).

ב. וקורא פְּרָשָׁה ראשונה מקריאת-שמע⁸ וישן, וְאַפְלוֹ אֶשְׁתּוֹ יִשְׁנָה עִמּוֹ⁹ (קורא פסוק ראשון או פסוקי רחמים, וְאַחֲרֵי־כֵן יִישָׁן); וְאִם אֲנִסְתִּי שְׁנָה - קורא אפלו פסוק ראשון או פסוקי רחמים¹⁰, וְאַחֲרֵי־כֵן יִישָׁן.

פי הכלל הידוע: "דבר שאינו שכית - לא גזרו בו החכמים" (עירובין ג:).

ח. מי שְׁהִיָּה עוֹסֵק בְּתַלְמוּד-תּוֹרָה וְהִגִּיעַ זְמַן הַתְּפִלָּה - פּוֹסֵק וּמְתַפַּלֵּל⁴⁶. וְאִם הִיָּתָה תּוֹרָתוֹ אֲמֻנָתוֹ⁴⁷ וְאִינוֹ עוֹשֶׂה מְלָאכָה כָּלֵל, וְהִיָּה עוֹסֵק בְּתּוֹרָה בְּשַׁעַת תְּפִלָּתוֹ - אִינוֹ פּוֹסֵק⁴⁸, שְׁמַצּוֹת תְּלַמּוּד-תּוֹרָה גְּדוּלָּה מִמַּצּוֹת תְּפִלָּה⁴⁹. וְכָל הָעוֹסֵק בְּצִרְכֵי רַבִּים, כְּעוֹסֵק בְּדִבְרֵי-תּוֹרָה⁵⁰.

(46) כי אם אנו מפסיקים תורתנו למלאכתנו, כל-שכן שנפסיק לתפילה. (47) כגון רבי שמעון בן יוחאי וחבריו. (48) שבת יא, ע"א. (49) ורבינו בהל' ת"ת (פרק ג, ה"ג) אומר: "אין לך מצוה בכל המצוות כולן שהיא שקולה כנגד תלמוד תורה... שהתלמוד מביא לידי מעשה - לפיכך התלמוד קודם למעשה בכל מקום". (50) שתורתו אומנותו, ואינו מפסיק לתפילה (ירושלמי ברכות פ"ה, ה"א).

ט. אין המתפלל מפסיק תפלתו, אלא מפני סכנת נפשות בלבד. וְאַפְלוֹ מִלֶּךְ יִשְׂרָאֵל⁵¹ שוֹאֵל בְּשָׁלוֹמוֹ - לֹא יִשְׁכַּנּוּ⁵²; אֲבָל פּוֹסֵק הוּא לְמִלְךָ עוֹבֵד פּוֹכְבִּים, שְׁמָא יִהְיֶינָה. הִיָּה עוֹמֵד בְּתַפִּלָּה, וְרָאָה מִלֶּךָ עוֹבֵד פּוֹכְבִּים אוֹ אֲנָס⁵³ בָּא כְּנֶגְדּוֹ - יִקְצָר⁵⁴; וְאִם אִינוֹ יְכוּל⁵⁵ - יִפְסִיק. וְכֵן אִם רָאָה נְחָשִׁים וְעַקְרָבִים בְּאִים כְּנֶגְדּוֹ - אִם הִגִּיעוּ אֵלָיו, וְהִיָּה דֹרֵפֵן בְּאוֹתָן הַמְּקוֹמוֹת שֶׁהֵן מְמִיתִין - פּוֹסֵק⁵⁶ וּבּוֹרֵחַ; וְאִם לֹא הִיָּה דֹרֵפֵן לְהִמִּית - אִינוֹ פּוֹסֵק.

(51) שגדול כבודו וחייב לכבודו. (52) כי בשעה שעומד לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה, אין לו להפסיק לכבוד מלך בשר ודם, שהיום כאן ומחר בקבר (ברכות לג). (53) איש מציק, ובעל זרוע. (54) שיאמר רק פתיחות הברכות וחתימתן. (55) שלא יספיק לגמור תפילתו למרות קיצורו (שם). (56) ירושלמי ברכות פ"ה, ה"א. וראוי להעיר, שבתלמוד בבלי (ברכות לג) מצינו: אמר רב ששת: עקרב - פוסק, נחש - אינו פוסק (שארן הנחש מוכן כ"כ לישוך כעקרב). א"כ אין להשוות נחש לעקרב. אולם דברי רבינו מיוסדים ע"ז שאמרו (שבת קז): "הצד נחש בשבת... שלא ישכנו - פטור ומותר. מניין? דתנן: כופין קערה על עקרב שלא תישוך" - הרי שאין לחלק בין נחש לעקרב ושונים הם (קרבן נתנאל על הרא"ש למסכת שבת פ"ג, אות א).

י. נָשִׁים וְעַבְדִּים וְקִטְנִים⁵⁷ חִיבִין בְּתַפִּלָּה⁵⁸. וְכָל אִישׁ שֶׁפְּטוּר מִקְּרִיאַת-שְׁמַע⁵⁹, פְּטוּר מִן הַתְּפִלָּה⁶⁰. וְכָל הַמְּלִוִּין אֶת הַמֵּת - אַף-עַל-פִּי שְׁאִין לְמִטָּה צָרָה בֵּהֶן⁶¹, פְּטוּרִין מִן הַתְּפִלָּה⁶².

(57) שהגיעו לכלל חינוך. וקטן - אביו מחוייב לחנכו בתפילה. (58) ואף-על-פי שנשים ועבדים פטורים מקריאת שמע, כמבואר לעיל (הלכות ק"ש פ"ד, ה"א), משום

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אֶלְהִינוּ מִלֶּךְ הָעוֹלָם, עוֹטֵר יִשְׂרָאֵל בְּתַפְאָרָה¹⁸.
בְּשִׁמְעֵבִיר יָדָיו עַל עֵינָיו¹⁹, מְבָרֵךְ "פּוֹקֵחַ עוֹרִים"²⁰.
בְּשִׁישָׁב עַל מִטָּתוֹ, מְבָרֵךְ "מְתִיר אֲסוּרִים"²¹.
בְּשִׁמּוּרִיד רַגְלָיו מִן הַמִּטָּה וּמְנִיחָם עַל-גַּבֵּי קֶרֶקַע,
מְבָרֵךְ "רוֹקֵעַ הָאָרֶץ עַל הַמַּיִם"²². בְּשִׁעוּמָד, מְבָרֵךְ
זוֹקֵף כְּפופִים²³. בְּשִׁנּוּטֵל יָדָיו, מְבָרֵךְ "אֲשֶׁר
קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל נְטִילַת יָדִים". בְּשִׁרְחִיץ
פָּנָיו, מְבָרֵךְ: "בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מִלֶּךְ הָעוֹלָם,
הַמְעַבֵּיר חֲבָלֵי שָׁנָה מֵעֵינֵי וְתוֹנָמָה מֵעַפְעָפִי. יְהִי
רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵי וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתַי, שֶׁתִּרְגְּלֵנִי
לְדַבֵּר מִצְוָה וְאֵל תִּרְגְּלֵנִי לְדַבֵּר עֲבָרָה וְעוֹן. וְתִשְׁלַט
בִּי יָצָר טוֹב, וְאֵל יִשְׁלַט בִּי יָצָר רָע"²⁴. וְתַחֲזֹקֵנִי
בְּמִצְוֹתֶיךָ, וְתֵן חֲלָקִי בְּתוֹרָתְךָ, וְתַתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד
וּלְחַמִּים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל רוֹאֵי, וְתַגְּמִלֵנִי חֲסִדִּים
טוֹבִים²⁵. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, גּוֹמֵל חֲסִדִּים טוֹבִים."

(17) תרנגול. שכן קוראים במקומות ידועים לתרנגול – שכו
(ראש השנה כו.). והראש"ל לברכות (פ"ט אות כ"ג) אומר:
"הלב נקרא: שכו בלשון המקרא (איוב לח, לו): מי נתן
לשכו בינה, והלב הוא המבין. ועל ידי הבינה אדם מבחין
בין יום ללילה. ומפני שהתרנגול מבין גם כן להבחין בין
יום ללילה (שבאשמורת הבוקר הוא קורא בקול), התקינו
לומר ברכה זו בשמיעת קול התרנגול. אולם אף אם לא
שמע קול התרנגול יכול לברך ברכה זו, שאינה אלא הודאה
לה' שנתן לנו בינה, וברא לנו כל צרכינו: שאף אם יישן
אדם בבית אפל – יבחין בביאת היום על ידי קול התרנגול".
(18) מלשון הכתוב (ישעיה סב, ג): והיית עטרת תפארת ביד
ה'. ומעם ברכה זו: לפי שאסור לילך בגלוי ראש, כמבואר
בשבת (ק"ח:). ואפילו לדעת המפרשים שאין זה אלא משום
מדת חסידות, אבל הכל מודים שמן הנכון הוא לכסות
הראש כדי שיהיה עלינו מורא שמים. ומכיון שישראל נצטוו
על כך, אנו מברכים עוטר ישראל וכי' (בית יוסף או"ח סימן
מו). ובזה פירש נשא דף קכ"ב (הובא בבית יוסף שם)
נאמר: "מתוך שהשכינה היא מעל לראשו של האדם, אסור
לו ללכת ארבע אמות בגלוי ראש. (19) בעוד שהענינים
עצומות דרך הבריות להעביר ידיהם עליהן, שעל-ידיה
כאילו הם מעבירים חבלי שניה מעניהם (פרישה, או"ח
סימן מ"ו). וכבר תמהו מפרשי הרמב"ם: איך אפשר לו
ליגע בעיניו טרם שנטל ידיו, הלא בפירוש אמרו (שבת
קח:): "יד לעין – תיקצץ" שאסור לנגוע בעין קודם נטילת
היד? וה"מגן אברהם" באו"ח (סימן מ"ו ס"ק א) אומר
שנוגע בעיניו על-ידי מפת, וזה מותר. (20) מלשון הכתוב
(תהלים קמו, יח). וכדאי להעיר, שבתלמוד שלנו (ברכות
ס: כתוב כך: "כשפותח עיניו יאמר... פוקח עורים", אלא
שגירסת רבינו היא כגירסת הרי"ף (שם). (21) בגלל הנעת
אבריו שהיו אסורים במשך הלילה. (22) מלשון הכתוב
(תהלים קלו, ו), והיא הבעת שבח לה' ששטח הארץ על פני
המים, היפך הטבע, שהרי לפי טבע היסודות המים מקיפים
את הארץ; אבל ה' רצה שהבריות יהלכו בארץ, הפך את

(8) ברכות ד, ע"ב: "אף-על-פי שקרא אדם קריאת-שמע
בבית הכנסת – מצוה לקרותה על מיטתו". וראוי להעיר,
שבנוסח התלמוד (ברכות ס:) הקדימו קריאת-שמע לברכת
"המפיל", ורבינו מקדים ברכת "המפיל" לקריאת-שמע –
מפני שהוא סומך על הירושלמי (ברכות פ"א, ה"א) האומר:
"רבי זעירא היה קורא את שמע, וחוזר וקורא עד שהיה
משתקע בשינה". מכאן משמע: שקריאת-שמע צריכה
להיות סמוכה לשנתו ("הגהות מיימוניות" בשם רב נסים
גאון). (9) כמבואר לעיל (הלכות ק"ש פ"ג, הלכה יח).
ובכת"י התימנים אין המשפט הזה. (10) כגון: "בירך
אפקיד רוחי וגו' (תהלים לא, ו) וכך נאמר בברכות (ה).
ובשבועות (טו:): הוסיפו עוד פסוקים של רחמים, כגון: ה'
מה רבו צרי וגו' (תהלים ג, ב), שרבי יהושע בן לוי היה
קוראם לפני שנתו.

ג. בְּשִׁעָה שְׁיִיקֵץ בְּסוֹף שְׁנָתוֹ¹¹, מְבָרֵךְ וְהוּא עַל
מִטָּתוֹ כֵּן: "אֱלֹהֵי, נִשְׁמָה שְׁנָתָה בִּי טְהוּרָה¹². אַתָּה
בְּרָאָתָה וְאַתָּה יִצְרָתָה וְאַתָּה נִפְחָתָה¹³ בִּי וְאַתָּה
מְשַׁמְרָה בְּקִרְבִּי¹⁴, וְאַתָּה עֲתִיד לְטַלֵּה מִמֶּנִּי, וְאַתָּה
עֲתִיד לְהַחְזִירָה בִּי לְעֵתִיד¹⁵ לְבוֹא. כָּל זְמַן שֶׁהַנִּשְׁמָה
תְּלוּיָה בְּקִרְבִּי, מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵי, רַבּוֹן כָּל
הַמַּעֲשִׂים. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמְּחַזֵּיר נִשְׁמוֹת לְפָגְרִים¹⁶
מֵתִים."

(11) שאין בדעתו לישון עוד, פרט למתעורר באמצע שנתו.
(12) וכמאמר ז"ל (שבת קנב:): והרוח תשוב אל האלהים
אשר נתנה (קהלת יב, ז): – "נתנה לו, כמו שנתנה לך מה
הוא נתנה לך בטהרה, אף אתה החזירה לו בטהרה". ונוסח
רבינו הוא כגירסת התלמוד (ברכות ס:). והנוסח הרווח:
"טהורה היא", מוטעה, כי איך יאמר אדם חוטא על נשמתו
שהיא טהורה? וכן החליט החיד"א (קשר גודל ס"ה): אין
אומרים "טהורה היא" – אלא: טהורה. (13) כנגד ג'
לשונות שבכריאת האדם: ויברא אלהים את האדם (בראשית
א, כז); וייצר ה' אלהים את האדם (שם ב, ז); ויפח באפיו
נשמת חיים (שם). (14) שלא תצא לפני זמנה. (15) בעת
תחיית המתים, ככתוב: ונתתי רוחי בכם וחייתם (יחזקאל ל,
יד). (16) גופות בני אדם או בעלי-חיים כשהם מתים
(מלכים-ב יט, לה). וכאן כינוי לישנים, כמאמר ז"ל:
"שינה – אחד מששים למיתה" (ברכות נז:). וסיום ברכה
זה סובל ב' פירושים: האחד – הודאה על היקיצה מן
השינה; והב' – על תחיית המתים לעתיד-לבוא. כי כמו
שמחזיר הקב"ה הנשמות לאדם בכל בוקר, כן יחזיר
הנשמות לישני עפר לעתיד-לבוא, ולקוחה היא ממליצת
חכמינו ז"ל (סנהדרין קח:): "אפילו בשעה שהקב"ה מחזיר
נשמות לפגרים מתים" (עבודת ישראל").

ד. בְּשִׁשְׁמִיעַ קוֹל הַתִּרְנַגּוּלִּים, מְבָרֵךְ: "בְּרוּךְ אַתָּה
יְיָ אֱלֹהֵינוּ מִלֶּךְ הָעוֹלָם, הַנוֹתֵן לְשִׁכּוּי¹⁷ בִּינָה לְהַבְחִין
בֵּין יוֹם וּבֵין לַיְלָה". בְּשִׁלּוּבֵשׁ בְּגָדָיו, מְבָרֵךְ: "בְּרוּךְ
אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מִלֶּךְ הָעוֹלָם, מְלַבֵּישׁ עֲרוּמִים".
בְּשִׁמְנִית סְדִינוּ עַל רֹאשׁוֹ, מְבָרֵךְ: "בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ו. פִּשְׁחוּגֵר חֲגוּרוֹ, מִבְּרֶךְ "אוֹזֵר יִשְׂרָאֵל" ³⁵ בְּגִבּוֹרָה. בְּשִׁלּוּבֶשׁ נַעֲלִיו, מִבְּרֶךְ "שְׁעִשִּׁית" ³⁶ לִי כָּל צָרָכִי" ³⁷. בְּשִׁמְהֵלֶךְ לְצֹאת לִדְרֶךְ, מִבְּרֶךְ "הַמְכִּין מִצְעָדִי גִבּוֹר" ³⁸. וּמִבְּרֶךְ אֲדָם בְּכָל יוֹם: "בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שְׁלֹא עָשִׂי גוֹי" ³⁹; "בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שְׁלֹא עָשִׂי אִשָּׁה" ⁴⁰; "בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שְׁלֹא עָשִׂי עֶבֶד" ⁴¹.

(35) כי על ידי האזור החגור במתניו, יוכל האדם להתנועע ביתר כח וגבורה, ככתוב (איוב לז, ג): אור נא כגבר חלצִיךְ. (36) כנוסח כת"י התימנים. וכן הנוסח בתלמוד (ברכות ס:) ששם המקור לברכות אלו. ונוסח אחר: "שעשית". (37) שכל זמן שהוא יחף אינו יכול לצאת ולעשות צרכיו ועסקיו (אבודרהם). (38) ע"פ הכתוב (תהלים לז, כג). (39) שאינו מחוייב אלא בשבע מצוות של בני נח בלבד. (40) שאינה מחוייבת במצוות-עשה שהוזמן גרמן. "והטעם שנפטרו הנשים ממצוות-עשה שהוזמן גרמן – יאמר אבודרהם – לפי שהאשה משועבדת לבעלה לעשות צרכיו ומצותיו; ואם היתה מחוייבת במצוות-עשה שהוזמן גרמא, אפשר שבשעה שהיא עושה את המצוה, יצוה עליה בעלה לעשות מצותו – ומה עליה לעשות אז? לפיכך פטרה הבורא ממצותיו, כדי להיות לה שלום עם בעלה. שכן מצינו, שהשם הגדול הנכתב בקדושה ובטהרה נמחה על המים, כדי להטיל שלום בין אשה לבעלה". (41) שגם הוא פטור מכל מצוות-עשה שהוזמן גורם אותן, ומזולזל הוא ביותר: שאין לו זכות אבות, וגם אסור לו לבוא בקהל. ואלה שלש ברכות האחרונות מקורן במסכת מנחות (מג:). ונתקנו ברכות אלו בדרך שלילה ולא בדרך חיוב כגון: "שעשני ישראל", "שעשני איש" וכיוצא בהם – לפי שאמרו חכמינו ז"ל: "נמנו וגמרנו: שנח לו לאדם שלא נברא משנברא" (עירובין יג:). אם כן תהיה הכוונה בברכות אלו: מי יתן שלא עשני כל עיקר, ועכשיו שעשני – אברך את ה' שלא עשני גוי וכו' ("לבוש"). וראה בב"ח (סימן מז, סעיף ז). וראוי להעיר, שסדר ברכות אלו ב'טור' (סימן מז) הוא: גוי, עבד, אשה; וכן השכל מחייב שבתחילה הוא מברך על הגרוע יותר, ואחר-כך על העבד שהוא עדיף מגוי, ולבסוף הוא מברך "שלא עשני אשה" מפני שהיא חשובה מהעבד. ורבינו נמשך אחר גירסת התלמוד במנחות (מג:). ואולי: מפני שהאשה לא תבוא לתרי"ג מצוות לעולם, בעוד שהעבד אם רק ישתחרר ויהא לבן חורין יושלם להיות כבן ישראל לכל דבריו ("מעשה רוקח"). ומעניין שבכת"י התימנים נזכר עבד לפני אשה.

ז. שְׁמוֹנֶה-עֶשְׂרֵה בְּרָכוֹת אֵלּוּ אֵין לָהֶם סֵדֶר ⁴², אֵלֹא מִבְּרֶךְ כָּל אַחַת מֵהֶן עַל דָּבָר שֶׁהַבְּרָכָה בְּשִׁבְלִיו בְּשַׁעֲתוֹ. בִּיצֵד? הֲרִי שֶׁחֲגֵר חֲגוּרוֹ וְהוּא עַל מִטָּתוֹ, מִבְּרֶךְ "אוֹזֵר יִשְׂרָאֵל בְּגִבּוֹרָה"; שְׁמַע קוֹל הַתִּרְנַגּוּל ⁴³, מִבְּרֶךְ "הַנּוֹתֵן לְשִׁכּוֹי כִּינָה". וְכָל בְּרָכָה מֵהֶן שְׁלֹא נִתְחַיֵּב בָּהּ - אֵינוֹ מִבְּרֶךְ אוֹתָהּ.

הטבע והשקיע את הארץ (לבוש). (23) (תהלים קמו, ח) כי בהיות האדם במיתו קומתו כפופה. (24) אף-על-פי שאמרו חכמינו ז"ל (ברכות לג:): "הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים" ואין איפוא מקום לתפילה: "ואל ישלט בי יצר הרע", שהרי אין זה תלוי אלא בו בעצמו? בכל זאת ראוי לו לאדם לבקש מה' שיסיר ממנו כל המונעים המעכבים אותו לעבוד אותו ("עבודת ישראל"). (25) על-פי לשון הכתוב (ישעיה סג, ז): חסדי ה'... רוב טוב. ואחד מאלה החסדים הוא: שהקב"ה העביר שנתו מעיניו וחיידש כוחותיו, וכמו שדרשו במדרש תהלים פרק כ"ה על הפסוק חדשים לבקרים (איכה ג, כג): "אדם מפקיד בכל ערב נשמתו ביד הקב"ה עייפה מעבודה קשה כל היום, והקב"ה מחזירה לו חדשה ורגועה".

ה. וְכָל זְמַן שִׁיפְנֵס לְבֵית-הַכֶּסֶּא, אוֹמֵר קִדְּם שִׁיפְנֵס: "הַתְּכַבְּדוּ מַכְבְּדִים" ²⁶, קְדוּשִׁים, מְשַׁרְתֵּי עֲלִיוֹן. עֲזֻרְנוֹי עֲזֻרְנוֹי, שְׁמִרְנוֹי שְׁמִרְנוֹי ²⁷, הַמְתִּינוֹ לִי עַד שְׁאִפְנֵס וְאֶצֵּא, שְׁוֹה דְּרָכָן שֶׁל בְּנֵי-אָדָם ²⁸. וְאַחֵר שִׁיפְנֵס מִבְּרֶךְ: "בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר יֵצֵר אֶת הָאָדָם בְּחֻמָּה, וַיֵּבֶר אֶת הַנֶּקֶבִּים וְהַזָּכָרִים ²⁹ חֲלוּלִים חֲלוּלִים ³⁰. גְּלוּי וְיָדוּעַ לִפְנֵי כֶּסֶא כְבוֹדָךְ, שְׁאֵם יִפְתָּם אֶחָד מֵהֶם ³¹ אוֹ אֵם יִפְתָּם אֶחָד מֵהֶם ³², אִי אֶפְשָׁר לְהַתְקִים אֶפְלוֹ שְׁעָה אַחַת. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, רּוֹפֵא כָּל בִּשָּׁר ³³ וּמַפְלִיא לַעֲשׂוֹת" ³⁴.

(26) למלאכים המלוים אותו, כמו שכתוב (תהלים צא, יב): כי מלאכיו יצוה לך וגו' – הוא אומר כן (רש"י ברכות ס:). ואומר להם: התכבדו – שאל יתבזו ויכנסו אתו לבית הכסא אלא ישמרו על כבודם וישארו מבחוץ (פרישה לאו"ח סימן ג). (27) מן המזיקים המצויים במקום הטינופת (שם). (28) כלומר תחכו בחוץ ואל יהי זה לכם לטורח, כי כן דרך בני האדם ואין אני פושע בהליכתי (שם), וכל נוסח בקשה זו במסכת ברכות (ס:). וכבר העיר הרב דוד אבודרהם, שאין לומר זה אלא לירא שמים וחסיד שהשכינה שורה עליו, אבל איש אחר לא, מפני שזה נראה כיהירות. ומטעם זה, אומר ה"בית יוסף" (או"ח סימן ג), נתבטלה אמירתו בדורות הללו. (29) כגון הפה החוטם וכו' וכפל אותם להורות על רבויים. (30) כגון הלב והמעים שהם אברים חלולים, ולשון "בריאה" נופלת על האברים שהם חלולים, לא על החללים עצמם שבהם לא תיזדק לשון בריאה, שהרי אין בהם ממש. ואף-על-פי שגירסת התלמוד שלפנינו: חללים, (ראה ברכות ס:), נמשך רבינו אחרי הרי"ף שם הגורס: חלולים. וכן הגירסא בברכות כד: (ב"י לאו"ח סימן ו). וחלולים – שם מספר רבים מן היחיד חלול על משקל כרוב, וְכָל ("עבודת ישראל"). (31) מן הנקבים הפתוחים. (32) מן האברים החלולים. (33) הכוונה ליציאה שהיא רפואת כל הגוף (רש"י לברכות ס:). (34) כשאדם עושה נאד, אפילו יב שו נקב אחד מלא מחט, הרוח יוצאת מתוכו ואין היין נשמר בתוכו; והקב"ה ברא באדם נקבים רבים, ואף-על-פי-כן הרוח בתוכו כל ימי חייו, וזוהי פליאה וחכמה (על-פי מדרש ב"ר פ"א).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בברכות המצוות, כגון: תקיעת שופר, או נטילת לולב וכדומה, שיש לברכן קודם לעשייתן; אבל בברכות הודאה ושבח יכול לברך אפילו אחר עבור זמן - כי תמיד ראוי להודות לו.

י. המְשַׁפֵּים לְקִרְאָה בְּתוֹרָה קִדְּם שִׁיקְרָא קְרִיאַת־שְׁמֵעָה⁴⁶ - בֵּין קְרִיאַת בְּתוֹרָה שְׂבַכְתָּב, בֵּין קְרִיאַת בְּתוֹרָה שְׂבַע־פָּה - נוֹטֵל יָדָיו תְּחִלָּה וּמְבַרֵךְ שְׁלֹשׁ בְּרָכוֹת, וְאַחֲרֵי־כֵן קוֹרֵא. וְאֵלּוּ הֵן: "אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה"; "וְהָעֶרֶב נָא"⁴⁷ יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֵת דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ וּבְפִסְיֹת עִמָּךְ כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיָ אֲנַחְנוּ וְצִאֲצִיאֵנוּ⁴⁸ וְצִאֲצִאֵי עִמָּךְ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ⁴⁹ וְעוֹסְקֵי תוֹרָתְךָ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמְּלַמֵּד תוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל"⁵⁰. "בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בְּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֵת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה".

46) אבל אחרי שקרא קריאת-שמע עם ברכותיה - אינו צריך לברך, שכבר נפטר בברכת "אהבה רבה", שיש בה מעין ברכות התורה: "ותן בלבנו... ללמוד... ולקיים את כל דברי תלמוד תורתך" (ברכות יא:). 47) כגירסת דפוס ונציה ש"י ("מעשה רוקח"). ובדפוסים אחרים: "והערב", ואין זה מדויק, שברכה זו נפרדת היא ואינה שייכת לשלפניה, ורק אלה שסוברים שזו המשכה של הברכה שלפניה גורסים "והערב" (ראה 'תוספות' לברכות מו:). הערב - המתקן. 48) יוצאי חלצינו, ככתוב (ישעיה מח, ט): וצאצאי מעין. 49) על שם הכתוב: כי כולם ידעו אותי (ירמיה לא, לג). כלומר: שנכיר גדולתך בכל פעולותיך. 50) כנוסח דפוס וונציה ש"י, וכן היה הנוסח לפני "הגהות מיימוניות", כמבואר לפנינו. ונוסח אחר: "המלמד תורה לעמו ישראל". וראה במוספנו "תשובות רבינו". ואנו נוהגים לחתום המלמד תורה וכו' כגירסת התלמוד (ברכות יא: ובר"ף שם).

יא. בְּכָל יוֹם חַיֵּב אָדָם לְבָרֵךְ שְׁלֹשׁ בְּרָכוֹת אֵלּוּ, וְאַחֲרֵי־כֵן קוֹרֵא מִעֵט מִדְּבָרֵי־תוֹרָה⁵¹. וְנִהְיָ הָעָם לְקִרְאָה בְּרַכַּת פְּהִינִים⁵²; וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שְׁקוּרִין: "צוֹ אֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל"⁵³; וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שְׁקוּרִין שְׁתִּיָּהֶן. וְקוּרִין פְּרָקִים⁵⁴ אוֹ הִלְכוֹת⁵⁵ מִן הַמִּשְׁנָה וּמִן הַפְּרִיטוֹת⁵⁶.

51) כדי שלא להפסיק בין הברכה ובין הדבר שמברך עליו. וכן אמרו בירושלמי (ברכות פ"א, ה"ה): "והוא ששנה על אתר" (מיד). 52) שגם אנשי משמר היו נוהגים לקרותה בכל בוקר, כמבואר ב'תוספות' למסכת ברכות (שם). 53) (במדבר כח, א-ט) המדברת בקרבן התמיד. כמו שאמרו (תענית כז:): שאל אברהם אבינו את הקב"ה, בזמן שאין בית-המקדש קיים, מה תהא עליהם? א"ל: כבר תקנתי להם סדר קריבות. בזמן שקוראים בהם לפני - מעלה אני עליהם כאילו הקריבום לפני, ואני מוחל להם על כל עוונותיהם. 54) שלמים. כגון: איזהו מקומן של זבחים. ובחרו פרק זה,

42) שיתחייב לאמרן בהמשך אחד על פי הסדר. 43) ודעת ה'תוספות' (ברכות ס:): שאפילו לא שמע קריאת התרנגול - מברך, שאין ברכה זו אלא על הגנת האורה שהתרנגול מבחין והוא נהנה מן האורה. ולא הוזכרה בתלמוד "שמיעת קול התרנגול", אלא להוציא מי שנמצא במדבר שאין שם תרנגול כלל, או את החרש שאינו שומע כלל ("הגהות מיימוניות"). ומניין שמונה-עשרה ברכות אלו, הוא בצירוף "ברכת המפיל" שאדם מברך לפני שנתו בלילה שנתבארה לעיל (ה"א). כן ראוי להעיר, שברכת יהי רצון וכו' המבוארת לעיל (הלכה ד) אינה ברכה מיוחדת לעצמה, אלא המשכה של הברכה הקודמת - ברכת המעביר חבלי שינה - והיא נחתמת ב"גומל חסדים טובים". ואנו נוהגים לומר "ויהי רצון" להורות שזה המשך הברכה הקודמת. וכן היא נוסחת הגמרא (ברכות ס:), אשר על כן אין לענות אמן אחר "המעביר שינה" וכו' שאינה סוף ברכה. וכן נפסק להלכה ב'טור' אורח-חיים (סימן מו).

ח. בִּיצֵד? לֶן בְּכִסּוֹתוֹ - אֵינוּ מְבַרֵךְ כְּשֶׁעוֹמֵד "מִלְּבִישׁ עֲרוֹמִים"; הֵלֶךְ יָחַף - אֵינוּ מְבַרֵךְ "שֶׁעֲשִׂיתָ לִּי כָּל צָרָפִי". בְּיוֹם־הַכִּפּוּרִים וּבְתַשְׁעָה בָּאָב, שְׁאִין שָׁם רְחִיצָה - אֵינוּ מְבַרֵךְ "עַל נְטִילַת יָדַיִם", וְלֹא "הַמְעַבֵּיר חֲבָלֵי שְׁנָה"⁴⁴; אִם לֹא נָכַנס לְבֵית־הַכֶּסֶּא - אֵינוּ מְבַרֵךְ "אֲשֶׁר יָצַר אֵת הָאָדָם"; וְכֵן שְׁאֵר בְּרָכוֹת אֵלּוּ.

44) שאינו אומרה אלא אחרי שרחץ פניו, כמבואר לעיל (הלכה ד). רבינו נאמן לשיטתו בהלכות "שביתת עשור" (פרק ג, ה"ב) שאין נטילת ידיים ביום הכיפורים בבוקר, אלא-אם-כן נתלכלכו ידיו בטיט וכדומה. אבל שאר הפוסקים והראב"ד בראשם סוברים: שנוטל אדם ידיו ביום הכיפורים בבוקר, משום רוח רעה השורה עליהן והרי הן כמולוכות בטיט; ולדבריהם יש מקום לברכות אלו אף ביום הכיפורים (הגהות מיימוניות).

ט. נִהְיָ הָעָם כָּרֵב עֲרִינוּ לְבָרֵךְ בְּרָכוֹת אֵלּוּ זֶה אַחֵר זֶה בְּבֵית־הַכְּנֶסֶת, בֵּין נִתְחַיְבוּ בָּהֶן, בֵּין לֹא נִתְחַיְבוּ בָּהֶן - וְטָעוּת הוּא, וְאֵין רְאוּי לַעֲשׂוֹת בָּהֶן, וְלֹא יִבְרַךְ בְּרַכָּה אֶל־אִם־כֵּן נִתְחַיֵּב בָּהֶן⁴⁵.

45) לפי פירוש הכסף-משנה בדעת רבינו, שתי טעויות טועה העם: אחד - שמברך אחר זמן עשייתם (שהרי רוחץ פניו בביתו, ולאחר זמן הוא מברך בבית-הכנסת על נטילת ידיים); שנית - שאין לברך ברכה אלא-אם-כן נתחייב בה. אבל כבר פשט המנהג לסדר כל הברכות זו אחר זו בבית הכנסת, מפני שרבים מעמי הארצות אינם יודעים לברך כראוי, תקנו שיסדרון בבית-הכנסת, ויענו אמן אחריהן ויצאו ידי חובתן ('טור' אור"ח סימן מו). והגאונים: רב נטרונאי ורב עמרם (הובאו דבריהם ב'בית יוסף' שם) נימקו שיש לברך אפילו כשלא נתחייב בעצמו - כי לא על עצמו בלבד הוא מברך אלא על כל העולם הוא מברך את ה' שעשה כל הטובות והחסדים תמיד לכל. וכן אין להקפיד על זה שמברך אחר זמן עשייתו, כי כלל זה לא נאמר אלא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

תפילין; וְשֵׁשׁ תְּפִלּוֹת, שְׁבָכָל תְּפִלָּה מִהֵן שְׁמוֹנֶה-עֶשְׂרֵה בְּרָכוֹת - הֲרֵי שְׁמוֹנִים וְשֵׁשׁ בְּרָכוֹת; וְכִשְׁהוּא אוֹכֵל שְׁתֵּי סְעוּדוֹת שֶׁל יוֹם וְהִלְלָה, מְבָרֵךְ אַרְבַּע-עֶשְׂרֵה בְּרָכוֹת - שְׁבַע בְּכָל סְעוּדָה: אַחַת כְּשִׁיטֵל יָדָיו תְּחִלָּה, וְעַל הַמְּזוֹן אַחַת בְּתִחְלָה⁶⁴ וְשֵׁשׁ בְּסוֹף⁶⁵, וְעַל הַיַּיִן⁶⁸ לִפְנֵי וּלְאַחֲרָיו⁶⁹ - הֲרֵי שְׁבַע בְּרָכוֹת. הֲרֵי מֵאָה בְּרָכוֹת בֵּין הַכֹּל.

(64) מנחות מג, ע"ב: "היה רבי מאיר אומר: חייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום, שנאמר (דברים י, יב): ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך וכו' ופירש רש"י: אל תקרא "מה" אלא "מאה". וראה ב'תוספות' שם. וב'טור' או"ח (סימן מו) מובא בשם רב נטרונאי גאון, שדוד המלך תיקן מאה ברכות, דכתיב (שמואל-ב כג, א): הוקם על - "על" בגימטריא מאה (על פי מדרש במדבר רבה פרשת קרח). (65) שבשחר - מברך שתיים לפניה ואחת לאחריה; ובערב - מברך שתיים לפניה ושתיים לאחריה, כמבואר לעיל (הלכות קריאת שמע פרק א, הלכה ה). (66) ברכת המוציא. (67) בברכת המזון שהן: הזן את הכל, על הארץ ועל המזון, בונה ירושלים. (68) שאם יש לו יין מברך ברכת המזון על הכוס. (69) ברכה אחרונה שהיא מעין שלש, ראה לקמן הלכות ברכות (פרק ח, הלכה ט"ו).

טו. בְּזִמְן הַזֶּה, שֶׁתִּקְנֶה בְּרֶכֶת הָאֶפִיקוֹרוֹסִין בְּתִפְלָה⁷⁰, וְהוֹסִיפוּ 'הַטּוֹב וְהַמְּטִיב' בְּבְרֶכֶת-הַמְּזוֹן⁷¹ - נִמְצְאוּ חֲמִשָּׁה⁷² בְּרָכוֹת יְתֵרוֹת. בְּשִׁבְתוֹת וְיָמִים טוֹבִים, שֶׁהַתְּפִלָּה שְׁבַע בְּרָכוֹת, וְכֵן אִם לֹא נִתְחַיֵּב בְּשֶׁאֵר הַיָּמִים בְּכָל הַבְּרָכוֹת הָאֵלוּ, כְּגוֹן שֶׁלֹּא יֵשֶׁן כָּל הַלַּיְלָה, וְלֹא הִתִּיר חֲגוּרוֹ, וְלֹא נִכְנס לְבֵית-הַפֶּסֶס וְכִיּוּצָא בָּאֵלוּ - צָרִיךְ לְהַשְׁלִים מֵאָה בְּרָכוֹת מִן הַפְּרוֹת⁷³.

(70) ראה לעיל (פ"ב, ה"א). (71) ראה לקמן הלכות ברכות (פרק ב, ה"א). (72) שתיים בברכת המזון, לשתי סעודות היום, ושלש בשלש תפילות היום. (73) מנחות מג, ע"ב. וב'הגהות מיימוניות' כתוב: שהברכות שמברכים העולים לתורה כל אחד, שתי ברכות בקריאת שחרית, וכן בקריאת מנחה, וכן ברכות המפטיר שהן ז' ברכות - עולות לחשבון לשומעיהם, לפיכך נכון הוא לברך בקול רם, כדי שישמעו ויכוונו לצאת. כן ראוי להוסיף שבע ברכות שבתפלת מוסף לשבת. וגם ברכת "מגן אבות" שבבילי שבת. וב'בית יוסף' או"ח (סימן מו) הוסיף עוד שבע ברכות שבסעודה שלישית לשבת, באופן שיש כבר יותר ממאה אפילו בשבת.

טז. בִּיצֵד? אוֹכֵל מֵעֵט זֶרֶק, וּמְבָרֵךְ לִפְנֵי וּלְאַחֲרָיו; וְחֹזֵר וְאוֹכֵל מִפְּרֵי זֶה וּמְבָרֵךְ⁷⁴ לִפְנֵי וּלְאַחֲרָיו⁷⁵; וּמוֹנֶה כָּל הַבְּרָכוֹת, עַד שֶׁמִּשְׁלִים מֵאָה בְּכָל יוֹם.

(74) כשלא היה בדעתו לאכול עוד ידובר כאן. כי אם בתחילה היה בדעתו לאכול בשעה זו מאותו הפרי - אסור לו לברך ברכה בשניה, שהרי זו ברכה לבטלה (לחם-משנה).

שאינ בכל הפרק מחלוקת, והכל משנה ברורה למשה מסיני ('בית יוסף' או"ח סימן נ.). (55) חלק מן פרק שלם, כגון: "אלו דברים שאין להם שיעור" וכו', שהוא המשנה הראשונה למסכת פאה. (56) כגון: "תנא דבי אליהו: כל השונה הלכות בכל יום" וכו', ועוד ברייתות כאלה, המובאות בסוף ספר זה ב"סדר תפילות כל השנה" לרבינו.

יב. וְשִׁבְחוּ חֲכָמִים⁵⁷ לְמִי שֶׁקּוֹרֵא זְמִירוֹת מִסְפָּר תְּהִלִּים בְּכָל יוֹם וְיוֹם, מִתְּחִלָּה לְדוֹד⁵⁸ עַד סוֹף הַסֵּפֶר⁵⁹. וְכִבְרֵי נִהְגוּ לְקֵרוֹת פְּסוּקִים לִפְנֵיהֶם⁶⁰ וּלְאַחֲרֵיהֶם⁶¹. וְתִקְנֶה בְּרָכָה לִפְנֵי הַזְמִירוֹת, וְהִיא 'בְּרוּךְ שְׁאֵמַר', וְכִבְרָה לְאַחֲרֵיהֶם, וְהִיא 'יִשְׁתַּבַּח'⁶². וְאַחֲרֵיכֶן מְבָרֵךְ עַל קְרִיאַת-שְׁמַע וְקוֹרֵא קְרִיאַת-שְׁמַע.

(57) שבת קיח, ע"ב: אמר ר' יוסי יהא חלקי מגומרי הלל בכל יום... והסיקו שם של"פסוקי דזמרה" התכוין. (58) פרק קמח. (59) ע"פ הרי"ף (ברכות פ"ה). (60) כגון: יהי כבוד ה' לעולם וכו'. (61) כגון: ברוך ה' לעולם אמן ואמן וכו'. (62) ברכות אלו הוזכרו ברי"ף (שם). ולדעת בעל "אור זרוע" ועוד - ברכה זו אנשי כנסת הגדולה תקנוה. וב'הגהות מיימוניות' מובא בשם הירושלמי: "המספר בין 'ישתבח' ל'יוצר אור' - עבירה היא בידו, וחוזר עליה ממערכי המלחמה". ורבינו יונה בברכות (פ"ה) מעיד שראה במדרש כן. ובספר "אבודרהם" מביא בברכת "ישתבח" מדרש האומר על הפסוק: מי האיש הירא ורך הלבב וגו': זה המפסיק בין ברוך שאמר עד סוף התפילה - הרי מבואר שחכמי התלמוד הזכירו ברכות אלו, וברי"ף לברכות (שם) מפורש: ותקינו רבנן לומר ברכה לפניהם וכו'. וכן נזכרת ברכה זו בזוהר (פרשת ויקהל רסו:) בתקונא תניינא וכו' (מעשה רוקח).

יג. וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁנִּהְגוּ בָּהֶן לְקֵרוֹת בְּכָל יוֹם, אַחֵר שֶׁמְבָרְכִין 'יִשְׁתַּבַּח'⁶³, שִׁירַת הַיָּם, וְאַחֲרֵיכֶן מְבָרְכִין עַל 'שְׁמַע'. וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁקּוֹרִין שִׁירַת 'הַאֲזִינוּ'. וְיֵשׁ יְחִידִים שֶׁקּוֹרִין שְׁתֵּי הַשִּׁירוֹת - הַכֹּל לְפִי הַמִּנְהָג.

(63) ובזמננו אין נוהגין כן. אלא אומרים שירת הים לפני ישתבח. ובתשעה באב נוהגים הספרדים לומר במקום שירת הים - שירת האזינו (המדברת בכל מיני פורעניות). אבל הכל לפני ישתבח (מעשה רוקח).

יד. חֵיב אָדָם לְבָרֵךְ מֵאָה בְּרָכוֹת בֵּין הַיּוֹם וְהַלַּיְלָה⁶⁴. וְיֵמֶה הֵן מֵאָה בְּרָכוֹת אֵלוּ? עֶשְׂרִים-וְשֵׁשׁ בְּרָכוֹת שֶׁמִּנֵּינוּ בְּפֶרֶק זֶה; וְשְׁבַע בְּרָכוֹת שֶׁל קְרִיאַת-שְׁמַע שֶׁל שַׁחֲרִית וְעֶרְבִית, לִפְנֵיהֶם וְאַחֲרֵיהֶם⁶⁵; וְכִשְׁמַתְעִטָּף בְּצִיצֵת, מְבָרֵךְ: "בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהִתְעַטֵּף בְּצִיצֵת"; וְכִשְׁלוּבֵשׁ תְּפִלִּין, מְבָרֵךְ: "בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַנִּיחַ

75) ברכת "בורא נפשות רבות". ראה לקמן הלכות ברכות (פ"ח, ה"א).

ישראל, אינה הפסק בין גאלה לתפלה, והרי שתיהן כבירה אחת ארבה.⁸⁴

82) כמפורש לעיל (פרק ד' הלכה טז) שצריך לישב מעט אחר התפילה, כדי שלא תעשה תפילתו כמי שהיה נושא משאוי ומשליכו והולך לו. (83) שאף-על-פי שהיה רשות, הוא מאריך בה בדברי תחנונים, לפיכך הוא ראוי לשבח (מעשה רוקח). (84) ברכות ד, ע"ב: "כגאולה אריכתא דמיא". והטעם: מפני ש"השכיבנו" מעין הגאולה היא, שבשעה שעבר ה' לנגוף את מצרים, היו אבותינו מפתחים ומתפללים לבורא עולם לקיים דברו, שלא יתן המשחית לבוא אל בתיהם, שדרך הצדיקים שיראים תמיד שמה יגרום החטא, וכנגד אותה התפילה התקינו לומר "השכיבנו", שיצילנו ה' מכל דבר רע, וכיון שהתקינו לאמרה כנגד מה שהיה בשעת הגאולה – הרי היא מעין הגאולה (רבינו יונה לברכות שם).

~ שבת קודש י"ב תמוז ~

פרק שמיני

1) שצריך אדם לשתף עצמו עם הציבור בתפילתו; בית המדרש ובית הכנסת מי מהם גדול יותר; את מי מוציא השליח-ציבור ידי חובתו, את מי ממנים להיות שליח ציבור.

א. תפלת הציבור נשמעת תמיד; ואפילו היו בהן חוטאים,² אין הקדוש-ברוך-הוא מואס בתפלתן של רבים.³ לפיכך צריך אדם לשתף עצמו עם הציבור; ולא יתפלל ביחיד,⁴ כל-זמן שיכול להתפלל עם הציבור. ולעולם ישכים אדם⁵ ויגריב לבית-הכנסת, שאין תפלתו נשמעת בכל עת⁶ אלא בבית-הכנסת. וכל מי שישלו בית-הכנסת בעירו ואינו מתפלל בו עם הציבור, נקרא שכן רע.⁹

2) (תענית דף ח עמוד א). 3) (ברכות ח). שנאמר (איוב פרק לו פסוק ה): הן אל-כביר לא ימאס (תפילת רבים לא ימאס, רש"י). 4) אפילו כשהוא מתפלל בביתו ביחידות, יכול להתפלל בשעה שהציבור מתפללים, שנאמר: "ואני תפילתי לך ה' עת רצון" – הרי שיש עת שהיא של רצון, וזוהי עת תפילת הציבור (ברכות, שם). 5) לפי רמב"ם כתב התימנים "ולא יתפלל יחידי". 6) אמר רבי יהושע בן לוי, לעולם ישכים אדם לבית הכנסת, כדי שיזכה וימנה עם עשרה הראשונים, שאפילו מאה באים אחריו, נותנים לו שכר כנגד כולם (ברכות דף מ"ז עמוד ב). 7) אפילו כשאין הציבור מתפללים בבית-הכנסת, מצוה ליחיד להתפלל בבית הכנסת ששם התפילה נשמעת ביותר (ברכות דף ו עמוד א). 8) שאם אמנם יש עת שתפילתו נשמעת אפילו בביתו – וזוהי עת שהציבור מתפללים – אבל "בכל עת" איננה נשמעת אלא בבית הכנסת. 9) (שם, דף ח עמוד א).

ב. ומצוה לריוץ¹⁰ לבית-הכנסת, שנאמר: "ונדעה נרדפה לדעת את יי". וכשיצא מבית-הכנסת, אל

יז. סדר תפלות כן הוא: בשחר משכים אדם ומברך ברכות אלו, וקורא הזמירות⁷⁶ ומברך לפניהם ולאחריהם; וקורא אחר-כך 'שמע' ומברך לפניה ולאחריה, ומדלג קדשה מן הכרחה ראשונה שלפניה, שאין היחיד אומר קדשה⁷⁷; וכשהוא חותם 'גאל ישראל', מיד יעמד, כדי שישמך גאלה⁷⁸ לתפלה, ומתפלל מעמד, כמו שאמרנו⁷⁹; וכשישלים, ישוב ויפל על פניו, ומתחנן, ומגביה ראשו ומתחנן מעט, והוא יושב, בדברי תחנונים⁸⁰; ואחר-כך יקרא 'תהלה לדוד'⁸¹ (מלשם); ויתחנן כפי כחו, ויפטר למעשיו.

76) פסוקי דזמרה. 77) כמו ששינוי (מגילה כג:): "ונקדשתי בתוך בני ישראל – כל דבר שבקדושה לא יהא פחות מעשרה", ולפיכך כשמגיע ל"בשפה ברורה ובנעימה" מדלג ומתחיל: לאל ברוך נעימות יתנו. וכדברי רבינו מפורש ב'זוהר' שמות (דף קל"ב:): הובא ב'בית יוסף' לאו"ח סימן נ"ט. וראוי להעיר, שביארחות חיים מובא בשם רבי אברהם בנו של הרמב"ם, שחזר בו אביו מזה, והורה למעשה שהיחיד אומר קדושה זו (כסף-משנה). ורבינו בתשובתו (הובאת בחידושי הרמב"ם ל"מעשה רוקח" עמוד א) מנמק: שקדושת יוצר היא רק דרך סיפור: איך המלאכים מקדישים את השם, ומכיון שאין אנחנו המקדישים, אין זה בכלל: "דבר שבקדושה לא יהא פחות מעשרה". 78) ודוד רמזה בספר תהלים שנאמר (שם יט): ה' צורי וגואלי, וסמוך לזה: יענך ה' ביום צרה (שם כ, א) ובירושלמי ברכות (פרק א, הלכה א) אמרו: "מי שאינו סומך גאולה לתפלה, למה הוא דומה? לאוהבו של מלך שבא ודפק על פתחו של מלך, יצא המלך ומצאו שהפליג (נתרחק) אף הוא הפליג" אלא יהיה אדם מתקרב להקב"ה אליו ומרצהו בתשבחות וקילוסים של יציאת מצרים והוא מתקרב אליו, ובעודו קרוב אליו יש לו לתבוע צרכיו (על-פי רש"י ברכות ד:). 79) לעיל (פ"ה, הלכה ב). 80) כגון: "ואנחנו לא נדע מה נעשה" וכו'. ראה לקמן ("סדר תפילות כל השנה"). 81) ברכות ד, ע"ב: "כל האומר תהלה לדוד (תהלים, פרק קמה) בכל יום שלש פעמים, מובטח לו שהוא בן עולם הבא".

יח. ובתפלת המנחה, מתחיל לקרא 'תהלה לדוד' מלשם; ואחר-כך עומד ומתפלל תפלת המנחה; וכשישלים, נופל על פניו ומתחנן, ומגביה ראשו ויתחנן כפי כחו, ויפטר למעשיו. ובתפלת הערב קורא קריאת-שמע ומברך לפניה ולאחריה, וסומך גאלה לתפלה, ומתפלל מעמד; וכשישלים, ישוב מעט ויפטר. והמתחנן אחר תפלת ערבית – הרי זה משבח⁸³. ואף-על-פי שמברך 'השכיבנו' אחר גאל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הדין: שרובו - ככולו, כמקובל בהרבה מקומות בתלמוד (כסף משנה). (23) (מגילה דף כג עמוד ב).

ה. וכן לא יהיה אחד מברך ברכת שמוע²⁴ והפל שומעים²⁵ ועוזין אחריו 'אמן', אלא בעשרה. וזה הוא הנקרא 'פורס על שמוע'²⁶. ואין אומרים קדיש אלא בעשרה. ואין הכהנים נושאים ידיהם²⁷ אלא בעשרה, והכהנים מן המזון²⁸. שכל עשרה מישראל הם הנקראים עדה, שנאמר: "עד מתי לעדה הרעה הזאת" וגו', והיו עשרה, שהרי יצאו יהושע וכלב²⁹.

(24) הברכות שלפני שמע. (25) והיודע לקרות עימו - קורא, כמבואר בסמוך (פרק ט, הלכה א). (26) האמור במסכת מגילה (פרק ד, משנה ג). פורס - הוא הפריסה וההצעה, מעין פריסת מפה, שהיא קודם קריאת שמע והן ברכות "יוצר, ואהבה" (מלשון רבינו בפירושו למשנה שם). והטעם שצריך עשרה, מפני שאלה היוצאים בקריאת החזן, ואינם אומרים עימו, אלא שומעים ועוזין אחיו אמן, אין עניית אמן מועלת להם, אלא כשמברכים בעשרה. ורבינו יונה (לברכות פרק ג) פורס - מברך, כי הוא יברך הזבח (שמואל-א, פרק ט פסוק יג) מתרגם יונתן: ארי הוא יפורס על נכסתא. (27) לברכת כהנים. (28) שהרי בית הכנסת שכולו כהנים - כולם עולים לדוכן ומברכים לאחיהם שבשדות (סוטה דף לח עמוד ב); ואם הם לבדם - מניין, כל שכן שמצטרפים למניין (כסף משנה). (29) שלא הוציאו דיבת הארץ רעה (מגילה דף כג עמוד ב). ושם ביארו יותר, נאמר: ונקדשתי בתוך בני ישראל (ויקרא פרק כב פסוק לב) ונאמר: היבדלו מתוך העדה הזאת (במדבר פרק טז פסוק כא) אנו דנים גזירה שווה "תוך תוך": מה להלן עשרה, שהרי אין עדה פחותה מעשרה, כמבואר - אף כאן עשרה. מכאן לכל דבר שבקדושה שלא יהא פחות מעשרה.

ו. וכל דבר קדשה³⁰ לא יהא אלא בתוך העדה מישראל, שנאמר: "ונקדשתי בתוך בני ישראל". וכל אלו הדברים, אם התחילו בהם בעשרה והלכו מקצתם - אף-על-פי שאין רשאים³¹ - יגמרו השאר³².

(30) כגון: ברכת הזימון בשם (שהמברך אומר "נברך אלוהינו"). ראה ברכות (פרק ז, משנה ג). (31) ועליהם נאמר (ישעיה פרק א פסוק כח): ועוזבי ה' יכלו (ירושלמי מגילה פרק ד, הלכה ד). (32) כגון: שהתחילו לקרוא בתורה בעשרה ויצאו מקצתם - גומרים, והעולה לתורה מברך כאילו היו שם עשרה (ירושלמי, שם). וראה במוספנו "תשובות רבינו".

ז. וצריך להיות פלם במקום אחד, ושלית-צבור עמהם במקום אחד. חצר קטנה שנפרצה במלואה לחצר גדולה³³, והיו תשעה בגדולה ויחיד בקטנה - מצטרפין³⁴; תשעה בקטנה ויחיד בגדולה - אין מצטרפין³⁵; צבור בגדולה ושלית-צבור בקטנה -

יפסיע פסיעה¹¹ גסה, אלא ילך מעט מעט. וכשיפנס בבית-הכנסת, יפנס שעור שני פתחים¹² ואחר-כך יתפלל, לקיים מה שנאמר: "לשמר מזוזת פתחי"¹³.

(10) (שם, דף ו עמוד ב). (11) לפי שמראה בעצמו שעוכב בית הכנסת דומה עליו כמשא (רש"י, שם). (12) רוחב שני פתחים שלא ישב סמוך לפתח, שנראה עליו עיכוב בית הכנסת כמשא ויושב מזומן סמוך לפתח לצאת (שם דף ח עמוד א), אבל אם יש לו מקום קבוע אצל הפתח - אין בכך כלום, שהדבר ידוע שזה מקומו הקבוע (רבינו יונה, שם). (13) מזוזת ולא מזוזות; פתחי ולא פתחי - לימד על כניסה לפני בית הכנסת כשיעור שני פתחים (ירושלמי ברכות פרק ה, הלכה א).

ג. בית-המדרש¹⁴ גדול מבית-הכנסת¹⁵. ויחכמים גדולים, אף-על-פי שהיו להם פערים פתי-כנסיות הרבה, לא היו מתפללין אלא במקום שהיו עוסקין שם בתורה¹⁶; והוא, שיתפלל שם תפלת הצבור¹⁷.

(14) שמרכיצים בו תורה ברכים. (15) שמיוחד לתפילה בלבד (מגילה דף כז עמוד א). (16) (ברכות דף ח עמוד א) "רב אמי ורב אסי אף על גב שהיו להם שלושה עשר בתי כנסת בטבריה לא היו מתפללים אלא בבית מדרשם שהיו עוסקים שם בתורה, הוא שאמר הכתוב (תהילים פרק פז, פסוק ב): אוהב ה' שערי ציון מכל משכנות יעקב "אוהב ה' שערים המצוינים בהלכה, יותר מבתי כנסיות". (17) אבל אם אין בבית המדרש מניין עשרה, ילך לבית הכנסת להתפלל בציבור ואל יחוש לביטול תורתו - כי "זמן תפילה לחוד, וזמן תורה לחוד" (שבת דף י עמוד א). וכן כתב הרא"ש בתשובותיו (כלל ד): "שתלמיד חכם צריך לחוש שלא ילמדו אחרים ממנו ולא יחושו על התפילה כלל, ונמצא בתי כנסיות בטלים; כי לא ידונו אותו לכף זכות ולומר שאינו בא בשביל לימודו.

ד. וכיצד היא תפלת הצבור? יהיה אחד מתפלל בקול רם והפל שומעים¹⁸. ואין עושין פן בפחות מעשרה גדולים¹⁹ ובני-חורין²⁰, ושלית-צבור אחד מהם²¹. ואפילו היו מקצתן שפכר התפללו ויצאו ידי חובתן, משלימין להם לעשרה; והוא, שיהיו רב²² העשרה שלא התפללו. וכן אין אומרים קדשה, ולא קוראין בתורה ומברכין לפנייה ולאחרייה, ולא מקטירין בנביאים, אלא בעשרה²³.

(18) ראה בסמוך (הלכה ט"י). (19) בני שלוש עשרה שהביאו שתי שערות (מגילה דף כג עמוד ב). (20) פרט לעבדים כנענים שאף על פי שחייבים במצוות כנשים, אינם מצטרפים למניין (גיטין דף לח עמוד ב). (21) שגם הוא מן המניין, הואיל וגם הוא בכלל תפילה. (22) שישה אנשים, וכן אמרו במסכת סופרים (פרק י, הלכה ז): נאמר (שופטים פרק ה פסוק ב) בפדוע פרעות בישראל בהתנדב עם ברכו ה', מכאן שאפילו שישה שלא התפללו משלימים עליהם לעשרה, שהרי יש כאן שש מלים עד ברכו, וכן

וַאֲיֵין רַב הַיּוֹדְעִים אוֹתָן יְכוּלִין לַכֹּהֵן דַּעְתָּן בְּשִׁלְיָה-צָבוֹר⁴⁵. לְפִיכָּה אִם רָצָה הַיּוֹדֵעַ לְסַמֵּךְ בְּשָׁנֵי יָמִים אֵלּוּ עַל תַּפְּלַת שְׁלִיחַ-צָבוֹר לְהוֹצִיאוֹ יְדֵי חוֹכְתּוֹ - הַרְשׁוֹת בִּידּוֹ.

(43) שהיודע, אינו יוצא ידי חובתו אלא בתפילת עצמו. (44) שיש בו תשע ברכות בתפילת מוסף כבמוסף ראש השנה כמבואר לעיל (פרק ב, הלכה ח). (45) (ראש השנה דף לה עמוד א).

יֵא. אֵין מִמֵּינִין שְׁלִיחַ-צָבוֹר, אֲלֵא גְדוֹל שְׁבַעֲבוֹר בְּחֻכְמָתוֹ וּבְמַעֲשָׂיו⁴⁶. וְאִם הָיָה זָקֵן - הָרִי זֶה מִשְׁבַּח בִּיּוֹתָר. וּמִשְׁתַּדְּלִין לְהִיּוֹת שְׁלִיחַ-צָבוֹר אֲדָם שְׁקוּלוֹ עָרֵב וְרָגִיל לְקָרוֹת⁴⁷. וְמִי שֶׁלֹּא נִתְמַלֵּא זָקֵנוֹ⁴⁸ - אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא חָכֵם גְּדוֹל, לֹא יֵהָא שְׁלִיחַ-צָבוֹר, מִפְּנֵי כְבוֹד הַצָּבוֹר; אֲבָל פּוֹרֵס הוּא עַל שְׁמַע, מְשַׁבֵּיחַ שְׁתֵּי שְׁעֵרוֹת אַחֵר שְׁלֹשׁ-עֶשְׂרֵה שָׁנִים⁴⁹.

(46) (תענית דף טז עמוד א). ושם אמרו: "נתנה עלי בקולה על כן שנאמרה (ירמיה פרק יב, פסוק ח) זה שליח ציבור שאינו הגון היורד לפני התיבה". (47) בתורה ובנביאים ובכתובים, וכן בקי בכל הברכות, שיהו הפסוקים של תפילה סדורים בפיו (תענית דף טז עמוד א). הדברים אמורים שם בעיקר לעניין שליח-ציבור בתפילת תענית ציבור, ומשם למד רבינו לתפילות יום-יום. (48) שהוא צעיר לימים (חולין דף כד עמוד ב). וכבר נשאל רבינו על אדם אחד שהגיע לגיל הארבעים ולא צמח לו זקן כלל, היכול להיות שליח-ציבור, אם לא? והשיב: לא נצריך צמיחת השער אלא למי שאפשר זה, אמנם זה הנזכר יהיה דינו כ"סריס חמה", או מי שאירע לו חולי שהפיל שער, שאין כוונתם בדין זה מציאות השער והיעדרו, כי אילו כן היה להם לומר: "מי שאין לו זקן..." אבל הכוונה על השלימות של הדעת אשר יגיע לה בעת עליית הזקן וצמיחתו, ולכן ראוי לו להיות שליח-ציבור בלי ספק (תשובות הרמב"ם" פריימן סימן טו, עם קצת שינוי לשון לפי מקורות אחרים). (49) (מגילה דף כד עמוד א). וכדאי להעיר, שכל התנאים שמונה רבינו במינוי שליח-ציבור, אינם אלא בשליח-ציבור קבוע, כלשון התחלת ההלכה: אין ממנין, במינוי שליח-ציבור קבוע ידובר כאן, אבל לעבור לפני התיבה דרך ארעי, אפילו רק הביא שתי שערות אחר י"ג שנה, הואיל ואינו קטן, יכול הוא (לחם משנה).

יב. וְכֵן הָעֵלֶג, כְּגוֹן מִי שְׁקוּרָא לְאֶלֶף עִי"ן אוֹ לְעִי"ן אֶלֶף, וְכָל מִי שֶׁאֵינוֹ יְכוּל לְהוֹצִיא אֶת הָאוֹתִיּוֹת כְּתֻקָּנוֹן - אֵין מִמֵּינִין אוֹתוֹ שְׁלִיחַ-צָבוֹר⁵⁰. וְהָרֵב מִמֶּנּוּ אֶחָד מִתְּלַמִּידָיו לְהַתְפַּלֵּל לְפָנָיו בְּצָבוֹר⁵¹. הַסּוּמָא פּוֹרֵס עַל שְׁמַע⁵² וְנַעֲשֶׂה שְׁלִיחַ-צָבוֹר⁵³. אֲבָל מִי שֶׁתִּפְּסוּ מַגְלוֹת - אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא פּוֹרֵס עַל שְׁמַע⁵⁴, אֵינוֹ נַעֲשֶׂה שְׁלִיחַ-צָבוֹר לְתַפְּלָה, עַד שִׁיְהִי עָטוּף⁵⁵.

וַיּוֹצִיאוּ יְדֵי חוֹכְתָן³⁶; צָבוֹר בְּקִטְנָה וּשְׁלִיחַ-צָבוֹר בְּגְדוּלָה - אֵין יוֹצִיאוּ יְדֵי חוֹכְתָן, שֶׁהָרִי הוּא מִפְּלֶג מֵהֶם וְאֵינוֹ עֲמָקָה בְּמָקוֹם אֶחָד; מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ בְּגְדוּלָה פֶּסֶן³⁷ מִכָּאֵן וּמִכָּאֵן³⁸, הָרִי הֵיא כְּמוֹ מִפְּלֶגֶת³⁹ מִן הַקִּטְנָה, וְאֵין הַקִּטְנָה מִפְּלֶגֶת מִן הַגְּדוּלָה, אֲלֵא הָרִי הֵיא כְּקֶרֶן-זֹוִית שְׁלָה.

(33) והרי היא פתוחה כולה לחצר הגדולה, אבל אין החצר הגדולה פרוצה במלואה לקטנה מפני שחלקי קיר הגדולה העודפים מכאן ומכאן חוצים ביניהן. (34) כי הקטנה נגזרת אחרי הגדולה - והרי היא כזוית ממנה. (35) כי אין הרוב שבקטנה נמשך אחרי המיעוט שבגדולה למרות פריצת זו לזו (עירובין דף צב עמוד ב). (36) כי השליח ציבור יחיד הוא ונמשך אחרי הציבור. (37) מחיצות, קירות. (38) אבל אילו לא נשתיירו בקיר הגדולה פסים מכאן ומכאן - כגון שהקטנה והגדולה שוות ברוחבן - אז היו נידונות כחצר אחת ממש. (39) מורחקת ומבודדת. ואין הדברים אמורים אלא לעניין צירוף עשרה, אבל לעניין עניית קדושה וברכו יכול כל יחיד הנמצא מחוץ לבית הכנסת לענות, אף על פי שאין דבר שבקדושה פחות מעשרה, והרי הוא בכלל ציבור שבפנים, כדברי רבי יהושע בן לוי (פסחים דף פה עמוד ב): "אפילו מחיצה של ברזל אינה מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים". וראה בתוספות לעירובין (דף צב עמוד ב) דיבור המתחיל: "תשעה בגדולה".

ח. וְכֵן אִם הָיְתָה צוּאָה בְּגְדוּלָה, אֲסוּר לְהַתְפַּלֵּל וּלְקָרוֹת קְרִיאַת-שְׁמַע בְּקִטְנָה⁴⁰; הָיְתָה צוּאָה בְּקִטְנָה, מֵתוֹר לְהַתְפַּלֵּל וּלְקָרוֹת קְרִיאַת-שְׁמַע בְּגְדוּלָה, אִם לֹא הָיָה שָׁם רִיחַ רַע, מִפְּנֵי שֶׁהֵיא מִפְּלֶגֶת מִמֶּנָּה⁴¹.

(40) שאין הקטנה מופלגת מהגדולה, ואנו רואים הצואה כאילו היא בקטנה. (41) (עירובין, שם) ואף על פי שאנשי הגדולה רואים את הצואה שבחצר הקטנה אין היא אוסרת עליהם, הואיל וברשות אחרת היא, הרי היא כצואה המונחת מאחורי מחיצה של זכוכית, שאף על פי שרואה אותה, מותר לקרות כנגדה כמבואר לעיל (הלכות קריאת שמע פרק ג, הלכה י) מפני שהרשויות חלוקות (כסף משנה).

ט. שְׁלִיחַ-צָבוֹר מוֹצִיא אֶת הָרִבִּים יְדֵי חוֹכְתָן. פִּיצֵד? בְּשַׁעַה שֶׁהוּא מִתְפַּלֵּל וְהֵם שׁוֹמְעִין וְעוֹנִין 'אָמֵן' אַחֵר כָּל בְּרָכָה וּבְרָכָה - הָרִי הֵן כְּמִתְפַּלְלִין. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ לְהַתְפַּלֵּל; אֲבָל הַיּוֹדֵעַ אֵינוֹ יוֹצֵא יְדֵי חוֹכְתּוֹ, אֲלֵא בְּתַפְּלַת עֲצוּמוֹ⁴².

(42) (ראש השנה דף לד עמוד ב) והש"ך אינו חוזר על התפילה בקול, אלא כדי שיענו קדושה אחריו (טור אורח חיים סימן קכד). וראה במוספנו "תשובות רבינו".

י. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים⁴³? בְּשֶׁאֵר יָמוֹת הַשָּׁנָה, חוּץ מִרֵּאשֵׁי-הַשָּׁנָה וְיוֹם-הַכְּפוּרִים שֶׁל שְׁנַת הַיּוֹבֵל⁴⁴; אֲבָל בְּשָׁנֵי יָמִים אֵלּוּ שְׁלִיחַ-צָבוֹר מוֹצִיא אֶת הַיּוֹדֵעַ, כְּשֶׁם שְׁמוֹצִיא מִי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ, מִפְּנֵי שֶׁהֵם בְּרִכּוֹת אֲרָפוֹת,

מתוך מהדורת חזק

עד שבא מעשה לידי: פעם אחת הייתי מהלך באישון לילה וראיתי סומא שהיה מהלך בדרך ואבוקה בידו. אמרתי לו: בני, אבוקה זו למה לך? אמר לי: כל זמן שאבוקה בידי, בני אדם רואים אותי ומצילים אותי מן הפתחים ומן הקוצים". (53) לתפילה, אמנם במשנה שם (מגילה פרק ד, משנה ו) אינו נזכר אלא שפורס על שמע; אבל שעובר לפני התיבה אין שם, אלא שדברי רבינו מיוסדים על דברי הגאונים הובאו ב"אוצר הגאונים" למגילה כד, (סימן קנ"ט) האומרים: "סומא, או שכהו עיניו מרוב זיקנה, יורדים לפני התיבה ומוציאים את הרבים ידי חובתם. (54) כמו ששנינו (מגילה פרק ג, משנה ו): "פוחח פורס את שמע" ופירש שם רבינו אלפס: פוחח — מי שבגדיו קרועים וכתפיו וזרועותיו ערומות, "כאשר הלך עבדי ישעיה ערום ויחף" (ישעיה פרק כ, ג) מתרגם יונתן: פְּחִיחַ ויחף. (55) משום כבוד הציבור (מסכת סופרים פרק י"ד הלכה טו).

(שם, דף כד עמוד ב) אין מורידין לפני התיבה לא אנשי בית שאן ולא אנשי בית חיפה... מפני שקוראין לאלפיי"ן עייני"ן ולעייני"ן אלפיי"ן (וכשמגיעים לברכת כהנים הם אומרים: יְעַר ה' פניו (במקום יאר) ולשון קללה הוא, כי יש "פנים" המתפרשים לשון כעס, (רש"י שם). (51) אף על פי שבדרך כלל אין ממנין שליח-ציבור אלא גדול שבציבור וכו' כמבואר (לעיל הלכה י"א) בכל זאת יכול הרב למנות אחד מתלמידיו להתפלל לפניו בציבור, אף על פי שאין בו כל התנאים האמורים (כסף משנה). וכן יש להוכיח ממסכת ברכות (דף לג עמוד ב). (52) ומברך ברכת "יוצר המאורות" אף על פי שאינו רואה את אור השמש, כי סוף סוף נהנה גם הוא מהאור, כמאמרו של רבי יוסי (מגילה דף כד עמוד ב): "כל ימי הייתי מצטער על מקרא זה: והיית ממשש בצהריים, כאשר ימשש העיוור באפלה (דברים פרק כח, פסוק כט) וכי מה איכפת לו לעיוור בין אפילה לאורה?

שיעורי רמב"ם - ספר המצוות

~ יום ראשון ו' תמוז ~

מצות עשה קנ"ג.

הַמִּצְוָה הַקִּנְיָג — הַצּוּי שֶׁצִּנְנוּ יִתְעַלָּה לְקַדֵּשׁ חֲדָשִׁים וּלְחַשֵּׁב חֲדָשִׁים וְשָׁנִים, וְזוֹ הִיא מִצְוַת קְדוּשַׁת הַחֹדֶשׁ (קביעת יום ראש-חדש נקרא "קידוש"), וְהוּא אֲמָרוֹ יִתְעַלָּה: "הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֵם רֵאשׁ חֲדָשִׁים" (שמות יב, ב), וּבִפְרוּשׁ נֶאֱמַר (ראש השנה כב): "עֲדוּת זֹאת תִּהְיֶה מְסוּרָה לָכֵם", כְּלוּמָר: מִצְוָה זֹאת אֵינָה מְסוּרָה לְכָל-אֶחָד וְאֶחָד כְּשֶׁבֶת בְּרֵאשִׁית (השבת). עַל-שֵׁם שְׁבַת הַקְּדוּשָׁה בְּרוּךְ הוּא מִמַּעַשֵׁה בְּרֵאשִׁית) — שֶׁכָּל-אֶחָד מוֹנֶה שָׁשֶׁה יָמִים וְשׁוֹבֵת בְּשַׁבְּעֵי — כִּף שָׁגָם כָּל-אֶדָם הָרוּאָה אֶת-הַלְבָּנָה יַעֲשֶׂנוּ רֵאשׁ חֹדֶשׁ, או יִחַשֵּׁב בְּחֻשְׁבוֹן הַתּוֹרָנִי (חישובי הלוח כפי שקבעו חכמי התורה) וַיַּעֲשֶׂה רֵאשׁ חֹדֶשׁ, או יִרְאֶה שֶׁהָאֵבִיב אָחֵר (אחת הסיבות לעיבור השנה) וְזוּלָתוֹ (או סיבה אחרת) מִמֶּה שֶׁרְאוּי לְהִתְחַשֵּׁב בּוֹ וְיוֹסִיף חֹדֶשׁ — אֲלֵא מִצְוָה זֹאת לֹא יַעֲשֶׂה לְעוֹלָם אֲלֵא בֵּית דִּין הַגָּדוֹל דּוֹקָא וּבְאַרְצָא יִשְׂרָאֵל דּוֹקָא. לְפִיכֵף בְּטִלָּה אֲצִלְיֵנוּ הַיּוֹם הָרִאשִׁי מִחֻמַּת הָעֵדֶר בֵּית דִּין הַגָּדוֹל, כְּמוֹ שֶׁבְּטִלָּה הַקְּרִבַּת הַקְּרִבָּנוֹת מִחֻמַּת הָעֵדֶר הַמְּקַדֵּשׁ. וּבִזְמַן טַעֲנוּ הַמִּינִים הַנִּקְרָאִים כָּאֵן בְּמִזְרַח 'קְרָאִים', וְזֶהוּ הַיּוֹסֵד שֶׁגָּם לֹא כָּל-הַרְבָּנִים עָמְדוּ עֲלָיו, וְהִחֲלוּ מַגֵּשָׁשִׁים עִמָּהֶם בְּחֻשְׁכַּת הָאֶפְלָה. דַּע, שֶׁהַחֻשְׁבוֹן הַזֶּה שֶׁאֵנוּ מְחַשְּׁבִים הַיּוֹם וְיוֹדְעִים בּוֹ רֵאשִׁי הַחֲדָשִׁים וְהַמּוֹעֲדִים, אֵין מִתֵּר לַעֲשׂוֹתוֹ אֲלֵא בְּאַרְצָא יִשְׂרָאֵל בְּלִבָּד; אֲכַל בְּשַׁעַת הַדְּחָק

וּבְהָעֵדֶר חֲכָמִים מְאַרְץ יִשְׂרָאֵל, אֲזַ מִתֵּר לְבֵית דִּין הַסָּמוּךְ (הסמוך לכר) בְּאַרְצָא יִשְׂרָאֵל לַעֲבֹר שָׁנִים וּלְקַבֵּעַ חֲדָשִׁים בְּחֻשְׁכַּת לְאַרְצָא, כְּדִרְךָ שֶׁעָשָׂה רַבִּי עֲקִיבָא, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּתַלְמוּד (ברכות סג) — וּבִזְמַן יֵשׁ קָשִׁי גְדוֹל, וְהַיּוֹדֵעַ (ש)כְּמַעַט תְּמִיד בֵּית דִּין הַגָּדוֹל אֲמָנָם הִזָּה בְּאַרְצָא יִשְׂרָאֵל, וְהֵם שֶׁיִּקְבְּעוּ חֲדָשִׁים וַיַּעֲבֹרוּ שָׁנִים בְּדִרְכֵּים הַמְּקַבְּלוֹת אֲצֵלָם וּבְהַתְקַבָּצָם יַחַד.

וְיֵשׁ כָּאֵן יוֹסֵד גְּדוֹל מְאֹד מִיּוֹסְדוֹת הָאֲמוּנָה, שֶׁלֹּא יַדְעוּהוּ וְלֹא יִרְגִּישׁוּ בּוֹ אֲלֵא הַמַּעֲמִיקִים חֻקֵּי הַיּוֹם: זֶה שֶׁאֵנוּ מְחַשְּׁבִים הַיּוֹם בְּחֻשְׁכַּת לְאַרְצָא בְּסִדֵּר הָעֵבֶר שֶׁבִּידְיֵנוּ וְאוֹמְרִים שָׁנִים זֶה רֵאשׁ חֹדֶשׁ וְיוֹם זֶה חֵג — לֹא בְּגִלָּל חֻשְׁבוֹנָנוּ אֲנוּ עוֹשִׂים אוֹתוֹ חֵג בְּשׁוּם אֶפֶן, אֲלֵא מִפְּנֵי שֶׁבֵּית דִּין הַגָּדוֹל שֶׁבְּאַרְצָא יִשְׂרָאֵל כָּבֵר קָבְעוּ יוֹם זֶה חֵג אוֹ רֵאשׁ חֹדֶשׁ, וּמִפְּנֵי שֶׁהֵם אֲמָרוּ שֶׁהַיּוֹם רֵאשׁ חֹדֶשׁ אוֹ הַיּוֹם חֵג, הוּא נַעֲשֶׂה חֵג אוֹ רֵאשׁ חֹדֶשׁ, בִּין שֶׁהִיָּתָה פְּעֻלָּתָם זֶה עַל פִּי חֻשְׁבוֹן אוֹ עַל פִּי רֵאשִׁי, כְּמוֹ שֶׁנִּמְסַר לָנוּ בְּקִבְלָה (ראש השנה כה): "אֲשֶׁר-תִּקְרָאוּ אֹתָם (ויקרא כג, ב) — אֵין לִי מוֹעֲדוֹת אֲלֵא אֵלֹהִים", כְּלוּמָר: אֲשֶׁר יֹאמְרוּ הֵם שֶׁהֵם מוֹעֲדוֹת, אֲפִלּוּ שׁוֹגְגִין אֲפִלּוּ אֲנוֹסִין אֲפִלּוּ מִטְעִין, כְּמוֹ שֶׁבֵּא לָנוּ בְּקִבְלָה. וְאֵין אֲנוּ עוֹשִׂים הַיּוֹם חֻשְׁבוֹן אֲלֵא כְּדִי שֶׁנַּעֲדֶה אֶת-הַיּוֹם שֶׁקָּבְעוּ בּוֹ בְּנֵי אֲרָץ-יִשְׂרָאֵל, בִּין שֶׁבְּסִדֵּר זֶה עֲצֻמוֹ מְחַשְּׁבִים וְקוֹבְעִים הַיּוֹם — לֹא בְּרֵאשִׁי; וְעַל קְבִיעָתָם אֲנוּ סוֹמְכִים — לֹא עַל חֻשְׁבוֹנָנוּ. וְאֵין חֻשְׁבוֹנָנוּ אֲלֵא לְגִלּוּי מִלְּתָא (לגלות דבר שכבר נקבע בזמנו), וְהֵבֵן זֶה הַיֵּטִב.

ותענית (טו.) וכן אנו מצוים לתקע בַּחצוצרות בזמן
הַצִּוֹת וְהַרְעוֹת כְּשֶׁנֶּצֶעַק אֵלָיו תַּעֲלֶה כְּמוֹ שֶׁאָמַר:
"וְכִי־תִבְאוּ מִלִּחְמָה בְּאַרְצְכֶם וְגו'" (שם, ט).

~ יום רביעי ט' תמוז ~

מצות עשה נט.

הַמִּצְוָה הַנ"ט — הַצִּוִּי שֶׁנֶּצֶטִּינֵנוּ לְתַקֵּעַ בַּחצוצרות
בְּמִקְדָּשׁ בְּעֵת הַקִּרְבָּת כָּל־קֶרֶן מִקְרָבֹנוֹת הַמוֹעֲדוֹת, וְהוּא
אָמַר וַתַּעֲלֶה: "וְכִי־יִשְׁמַחְתֶּם וּבְמוֹעֲדֵיכֶם וּבְרָאשֵׁי
חֳדָשֵׁיכֶם וְתִקְעֶתֶם בַּחצוצרות" (במדבר י, י). וּבְפִירוֹשׁ אָמַר
(ראש השנה כו:), שֶׁמִּצְוֹת הַיּוֹם בַּחצוצרות. וְכִבְּרָ נִתְּבָאָרוּ
דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּסִפְרֵי (פרשת בהעלותך) וְרָאשׁ הַשָּׁנָה (כו:)
וְתַעֲנִיּוֹת (טו.) וְכֵן אֲנוּ מִצְוִים לְתַקֵּעַ בַּחצוצרות בְּזֶמֶן
הַצִּוֹת וְהַרְעוֹת כְּשֶׁנֶּצֶעַק אֵלָיו תַּעֲלֶה כְּמוֹ שֶׁאָמַר:
"וְכִי־תִבְאוּ מִלִּחְמָה בְּאַרְצְכֶם וְגו'" (שם, ט).

~ יום חמישי י' תמוז ~

מצות עשה נט.

הלכות מגילה וחנוכה פרק א"ב.

הַמִּצְוָה הַנ"ט — הַצִּוִּי שֶׁנֶּצֶטִּינֵנוּ לְתַקֵּעַ בַּחצוצרות
בְּמִקְדָּשׁ בְּעֵת הַקִּרְבָּת כָּל־קֶרֶן מִקְרָבֹנוֹת הַמוֹעֲדוֹת, וְהוּא
אָמַר וַתַּעֲלֶה: "וְכִי־יִשְׁמַחְתֶּם וּבְמוֹעֲדֵיכֶם וּבְרָאשֵׁי
חֳדָשֵׁיכֶם וְתִקְעֶתֶם בַּחצוצרות" (במדבר י, י). וּבְפִירוֹשׁ אָמַר
(ראש השנה כו:), שֶׁמִּצְוֹת הַיּוֹם בַּחצוצרות. וְכִבְּרָ נִתְּבָאָרוּ
דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּסִפְרֵי (פרשת בהעלותך) וְרָאשׁ הַשָּׁנָה (כו:)
וְתַעֲנִיּוֹת (טו.) וְכֵן אֲנוּ מִצְוִים לְתַקֵּעַ בַּחצוצרות בְּזֶמֶן
הַצִּוֹת וְהַרְעוֹת כְּשֶׁנֶּצֶעַק אֵלָיו תַּעֲלֶה כְּמוֹ שֶׁאָמַר:
"וְכִי־תִבְאוּ מִלִּחְמָה בְּאַרְצְכֶם וְגו'" (שם, ט).

הלכות מגילה וחנוכה פרק א"ב נדפס לעיל
מעמוד קנ"ג (153) עד עמוד קנ"ט (159) בשיעור
לג' פרקים ליום.

~ יום שישי י"א תמוז ~

הלכות מגילה וחנוכה פרק ג"ד. נדפס לעיל
מעמוד קנ"ט (159) עד עמוד קס"ג (163) בשיעור
לג' פרקים ליום.

מצות עשה ריג.

הַמִּצְוָה הַרִי"ג — הַצִּוִּי שֶׁנֶּצֶטִּינֵנוּ לַבְּעוֹל בְּקִדּוּשֵׁין
וּבְמִתְּנַת דָּבָר בִּיד הָאִשָּׁה, אוּ בְּשִׁטָּר, אוּ בְּבִיָּאָה — וְזוֹהִי
מִצְוֹת קִדּוּשֵׁין. וְהִרְמֵז עַל כֵּךְ אָמַר: "כִּי־יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה
וְבָעִלָּה" (דברים כד, א), — מִשְׁמַע שְׁקוּנָה בְּבִיָּאָה. וְאָמַר
"וְיִצְאָה וְהִיתָה" (שם, ב) — כִּשֶּׁם שֶׁיִּצְאָתָה בְּשִׁטָּר (גט)

וְהִנֵּי מוֹסִיף לָךְ בְּאוֹר: אֱלוֹ הַנִּחְנוּ, לְמִשְׁלִי, שְׁבִגִי אֶרֶץ
יִשְׂרָאֵל יַעֲדֶרְךָ מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל — חֲלִילָה לֹא לְמַלְעוֹת
זֹאת, לִפִּי שֶׁכִּבְר הַבְּטִיחַ שְׁלֹא יִמָּחַ וְלֹא יִשְׁרַשׁ אֶת־
שְׂאֵרֵי הָאָמָה לְגִמְרִי — וְלֹא יִהְיֶה שֵׁם בֵּית דִּין בְּנוֹמָצָא,
וְלֹא יִהְיֶה בְּחוּצָה לְאֶרֶץ בֵּית דִּין שְׁנוֹסֶמֶךְ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל —
הֲרִי אֲזֵל לֹא הִיָּה חֲשׁוֹבָנִי זֶה מוֹעִיל לָנוּ כָּלֵל בְּשׁוֹם אִפֹּן,
לִפִּי שֶׁאֵין לָנוּ לְחַשֵּׁב בְּחוּצָה לְאֶרֶץ וְלַעֲבֹד שְׁנִים וְלַקְבּוֹעַ
חֲדָשִׁים אֲלֵא בְּאוֹתָם הַתְּנָאִים הַנִּזְכָּרִים, כְּמוֹ שֶׁבְּאֶרְנוּ "כִּי
מִצִּוִּין תִּצָּא תוֹרָה וְדִבְרֵה' מִירוּשָׁלַם" (ישעיה ב, ג). וְאִם
יִתְבּוֹנֵן מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ דַּעַת שְׁלֵמָה בְּדִבְרֵי הַתְּלַמוּד שֶׁבְּעִנְיָן
זֶה, יִתְבָּאֵר לוֹ כָּל־מַה־שֶּׁאֲמַרְנוּ בְּרוּר שֶׁאֵין בּוֹ שׁוֹם סִפְק.
וְהִנֵּה יֵשׁ רְמִזִּים בְּלִשׁוֹן הַתּוֹרָה, הַמּוֹרֹת עַל יְסוּדוֹת הַסֵּדֶר
שֶׁאֲנוּ סוֹמְכִים עָלָיו בִּידְעֵת רָאשֵׁי חֲדָשִׁים וְעַבּוּר שְׁנִים,
מֵאֲלֵה אָמַר: "וְשִׁמְרָתָ אֶת־הַחֻקָּה הַזֹּאת לְמוֹעֲדָה מִיָּמִים
מִיָּמָה" (שמות יג, י). אָמַר (מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי):
"מִלְּמַד שֶׁאֵין מַעֲבִירִין אֶת־הַשָּׁנָה אֲלֵא בְּפִרְקָה הַסְּמוּךְ
לְמוֹעֵד" (בחדש אדר — הַסְּמוּךְ לְמוֹעֵד פֶּסַח) וְאָמַר (שם):
"מִנֵּין שֶׁאֵין מַעֲבִירִין אֶת־הַחֹדֶשׁ אֲלֵא בְּיוֹם וְאֵין מִקְדָּשִׁין
אֶת־הַחֹדֶשׁ אֲלֵא בְּיוֹם? תִּלְמוּד לזֶמֶר: מִיָּמִים מִיָּמָה".
וְאָמַר וַתַּעֲלֶה: "לְחֻדְשֵׁי הַשָּׁנָה" (שם יב, ב), אָמַר (מגילה
ה:). "חֲדָשִׁים אֶתָּה מַחֲשֵׁב לְשָׁנָה, וְאֵי אֶתָּה מַחֲשֵׁב יָמִים"
— מִשְׁמַע שֶׁהַחֹסֶפֶס בָּהּ לֹא תִּהְיֶה אֲלֵא חֹדֶשׁ שָׁלֵם.
וְאָמַר: "חֹדֶשׁ יָמִים" (במדבר יא, כא) — אָמַר: "יָמִים
אֶתָּה מַחֲשֵׁב לְחֹדֶשׁ וְאֵין אֶתָּה מַחֲשֵׁב שָׁעוֹת". וְאָמַר:
"שְׁמֹר אֶת־חֹדֶשׁ הָאֵבִיב" (דברים טז, א) — מִשְׁמַע
שֶׁבְּשָׁנִים שְׁלָנוּ חוֹכְהָ שֶׁנֶּשְׁמֹר בָּהֶן תְּקוּפוֹת הַשָּׁנָה,
וּלְפִיקָף יִהְיֶה שְׁנוֹת חֻמָּה (למרות שחישוב החדשים מבוסס
על מהלך הירח). וְכִבְּרָ נִתְּבָאָרוּ כָּל־דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּשִׁלְמוֹת
בְּפִרְקָה א' מִסְּנֵהֶדְרִין (יא). וּבְמִסְכַּת רֹאשׁ הַשָּׁנָה (ב). וְגַם
בְּבִרְכּוֹת (ג).

~ יום שני ז' תמוז ~

מצות עשה קנ.

הַמִּצְוָה הַקִּנ"ג נדפסה ביום הקודם.

~ יום שלישי ח' תמוז ~

מצות עשה קנ. נט.

הַמִּצְוָה הַקִּנ"ג נדפסה ביום ראשון.

הַמִּצְוָה הַנ"ט — הַצִּוִּי שֶׁנֶּצֶטִּינֵנוּ לְתַקֵּעַ בַּחצוצרות
בְּמִקְדָּשׁ בְּעֵת הַקִּרְבָּת כָּל־קֶרֶן מִקְרָבֹנוֹת הַמוֹעֲדוֹת, וְהוּא
אָמַר וַתַּעֲלֶה: "וְכִי־יִשְׁמַחְתֶּם וּבְמוֹעֲדֵיכֶם וּבְרָאשֵׁי
חֳדָשֵׁיכֶם וְתִקְעֶתֶם בַּחצוצרות" (במדבר י, י). וּבְפִירוֹשׁ אָמַר
(ראש השנה כו:), שֶׁמִּצְוֹת הַיּוֹם בַּחצוצרות. וְכִבְּרָ נִתְּבָאָרוּ
דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּסִפְרֵי (פרשת בהעלותך) וְרָאשׁ הַשָּׁנָה (כו:)

מתוך מהדורת חזק

ובמתן דבר ביד האשה, או בשטר, או בביאה — וזהו מצות קדושין. והרמז על כך אמרו: "כִּי־יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וְבָעַלָהּ" (דברים כד, א), — משמע שקונה בביאה. ואמר "וַיִּצָּאָה וְהָיְתָה" (שם, ב) — כִּשֶׁם שִׁיִּצִּיאָתָה בְּשֵׁטֶר (גט) כִּף הַהֲנִיָּה (הנשואין) בְּשֵׁטֶר. וכן למדנו שהיא נקנית בכסף ממה שנגאמר באמה עברה: "אֵין כֶּסֶף" (שמות כא, יא), אמרו: אין כסף לאדון זה אבל יש כסף לאדון אחר, ומנו? (מיהו?) אב. (וזהו כאשר קידשו בתו בכסף) אבל קדושין הם בביאה, כמו שנתבאר בכמה מקומות בכתבות (ג). וקדושין (פרק א משנה א) ונדה (פרק ה משנה ד). וכבר נתבאר דיני מצוה זו בשלמות במסכתא המיוחדת לכך, כלומר: מסכת קדושין. ובפרוש על קדושין בביאה שהם דאורייתא הגה נתבאר שמצות קדושין דאורייתא.

כִּף הַהֲנִיָּה (הנשואין) בְּשֵׁטֶר. וכן למדנו שהיא נקנית בכסף ממה שנגאמר באמה עברה: "אֵין כֶּסֶף" (שמות כא, יא), אמרו: אין כסף לאדון זה אבל יש כסף לאדון אחר, ומנו? (מיהו?) אב. (וזהו כאשר קידשו בתו בכסף) אבל קדושין הם בביאה, כמו שנתבאר בכמה מקומות בכתבות (ג). וקדושין (פרק א משנה א) ונדה (פרק ה משנה ד). וכבר נתבאר דיני מצוה זו בשלמות במסכתא המיוחדת לכך, כלומר: מסכת קדושין. ובפרוש על קדושין בביאה שהם דאורייתא הגה נתבאר שמצות קדושין דאורייתא.

~ שבת קודש י"ב תמוז ~

מצות עשה ריג.

המצוה הרי"ג — הצווי שנגצטינו לבעול בקדושין

אגרות קודש

ב"ה, יו"ד תמוז, תשי"ג

ברוקלין.

הרה"ח הו"ח אי"א נו"נ כו' מוה"ר אברהם סענדער שי'

וזוגתו מרת שיינא שרה תחי'

שלום וברכה!

...הנה יהי' הרה"ח מהשי"ת שכפתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר צוקלחה"ה נב"מ זי"ע, זאלט איר

האבען א געזונטען פרייליכען זומער.

ועי"פ מרז"ל בסוטה דף יו"ד ע"א שמשון על שמו של הקב"ה נקרא שנא' כי שמש ומגן ה"א - שזהו ג"כ הרמז שלע"ל הקב"ה מוציא חמה מנרתקה, - והשמש בגבורתה בגשמיות ה"ה בימי הקיץ, שזהו ג"כ הוראה שכן הוא ברוחניות שדברים הגשמיים משתלשלים מהם ולכן מבואר בחסידות אשר עבודת ה' בימי הקיץ קלה יותר מאשר בימות החורף.

הנה יהי' להם א געזונטער פרייליכער זומער בגשמיות וברוחניות גם יחד ומטובו לפרוש בשלום בנס וב"ב שיחיו וכן לחתנם וב"ב שיחיו.

בברכה לאריכות ימים ושנים טובות עם כל הפירושים.

נ"ב. נהניתי ממה שמשתדל לעורר אודות הנחיצות בקו העבודה, ואף שע"פ מכתבו לא קבל מענה בכתב, אבל בטח כל ענין של קדושה ובודאי דברי התעוררות בכלל זה, חזקה שפועלים בין אם נראה לעיני בשר או שלמשך זמן נשאר בהעלם, ויעויין בקונטרס עץ חיים מכ"ק אדמו"ר (מוהרש"ב) נ"ע הוספה ג' אשר בזמננו זה עיקר השתדלותו של היצה"ר הוא למנוע בני ישראל מקו העבודה, ומזה גופא מובן גודל הנחיצות בזה.

מוסג"פ הקונטרס והרשימה שהו"ל בקשר חג הגאולה י"ב וי"ג תמוז הבע"ל וכן העתק מכתבי כללי לאגודת נשי ובנות חב"ד, אשר באמת תוכנו שייך לכל בנות ישראל, ובודאי ינצל את הנ"ל בהמקומות שם יקבר באופן המתאים.

נביאים

יחזקאל פרק לו יא-יט

יא וַיֹּאמֶר אֵלַי בְּנֵי־אָדָם הָעֲצֻמֹּת הָאֵלֶּה כָּל־בֵּית יִשְׂרָאֵל הֵמָּה הֵנָּה אִמּוֹרִים יִבְשׁוּ עֲצֻמוֹתֵינוּ וְאִבְדָּה תִּקְוַתֵנוּ נִגְזְרֵנוּ לָנוּ: יב לָכֵן הִנָּבֵא וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יְהוֹה הֵנָּה אֲנִי פָתַח אֶת־קִבְרוֹתֵיכֶם וְהֵעֵלִיתִי אֶתְכֶם מִקִּבְרוֹתֵיכֶם עִמִּי וְהִבֵּאתִי אֶתְכֶם אֶל־אֲדֹמַת יִשְׂרָאֵל: יג וַיִּדְעֻתָם כִּי־אֲנִי יְהוֹה בִּפְתָחוֹ אֶת־קִבְרוֹתֵיכֶם וְהֵעֵלֹתִי אֶתְכֶם מִקִּבְרוֹתֵיכֶם עִמִּי: יד וְנָתַתִּי רוּחִי בְכֶם וְחִיִּיתֶם וְהִנַּחְתִּי אֶתְכֶם עַל־אֲדֹמַתְכֶם וַיִּדְעֻתָם כִּי־אֲנִי יְהוֹה דִּבַּרְתִּי וְעָשִׂיתִי נֶאֱמַר־יְהוֹה: (פ) טו וַיְהִי דְבַר־יְהוֹה אֵלַי לֵאמֹר: טז וְאַתָּה בְּנֵי־אָדָם קַח־לָךְ עֵץ אֶחָד וְכָתַב עָלָיו לִיהוּדָה וְלִבְנֵי יִשְׂרָאֵל (חֲבֵרוֹ) חֲבֵרָיו וְלָקַח עֵץ אֶחָד וְכָתוּב עָלָיו לְיוֹסֵף עֵץ אֶפְרַיִם וְכָל־בֵּית יִשְׂרָאֵל (חֲבֵרוֹ) חֲבֵרָיו: ז וְקָרַב אֹתָם אֶחָד אֶל־אֶחָד לָךְ לְעֵץ אֶחָד וְהָיוּ לְאֶחָדִים בִּידֶךָ: יח וְכֹאשֶׁר יֹאמְרוּ אֵלֶיךָ בְּנֵי עַמֶּךָ לֵאמֹר הֲלוֹא־תִגִּיד לָנוּ מַה־אֵלֶּה לָךְ: יט דַּבֵּר אֲלֵיהֶם כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יְהוֹה הֵנָּה אֲנִי לָקַח אֶת־עֵץ יוֹסֵף אֲשֶׁר בִּידֶ־אֶפְרַיִם וְשִׁבְטִי יִשְׂרָאֵל (חֲבֵרוֹ) חֲבֵרָיו וְנָתַתִּי אוֹתָם עָלָיו אֶת־עֵץ יְהוּדָה וְעָשִׂיתָם לְעֵץ אֶחָד וְהָיוּ אֶחָד בִּידֶךָ:

רש"י

וגו'. וכתוב עליו ליהודה ולבני ישראל. חבריו. ארבע תיבות הללו כתוב עליו לאמר עץ זה ליהודה ולשבט בנימין שנלוה עליו: ולקח עץ אחד וכתוב עליו. זה ליוסף עץ אפרים ושאר תשעה שבטים שהיו אחרי ירבע' שהיו משבט אפרים: (יז) והיו לאחדים. אני אחבר' לשני העצים שיהא עץ אחד בידך: (יט) הנה אני לוקח את עץ וגו'. שלא יהיו עוד לשתי ממלכות:

(יא) העצמות האלה כל בית ישראל המה. רמז ודוגמא לכל בית ישראל בצורתם המה שהרי הם אומרי' יבשו עצמותינו בצרות אבדה תקותינו ומה נוחיל לתשועה עוד. דבר אחר, כולם אלו משל ישראל היו ומפני שהחיותם עכשיו הם אומרים אבדה תקותינו ולא נחיה עוד שנית כשיחיו המתים: (יב) לכן הנבא. שעתיד אני להחיותם שנית: (טז) ואתה בן אדם קח לך עץ אחד

מצודת ציון

(יא) נגזרנו. ענין כריתה כמו אמרתי נגזרתי (איכה ג): (יד) והנחתני. מלשון מנוחה: (יט) עץ. ר"ל שבט מלוכה ולפי שעשה משל עץ אחז לשון עץ: עליו. ר"ל עמו בסמוך לו: את. עם:

הרואים את הגאולה וכאילו יאמרו ומה א"כ תועלת לנו עם הגאולה: (יב) הנה אני פותח וגו'. בזמן הגאולה אפתח קברותיכם ואעלה אתכם משם חיים וקיימים אתם עמי וכאומר הנה התחיה בעצמות הבקעה היא לאות על התחיה העתידה: והבאתי וגו'. וא"כ גם אתם תראו הגאולה: (יג) וידעתם וכו'. בפתחי וכו'. ר"ל בעת אפתח את קברותיכם ואעלה אתכם משם אתם עמי אז תדעו שאני ה' הנאמן במאמרי: (יד) ונתתי רוחי בכם. אתן בכם רוח החיוני ותשארו חיים וקיימים ואושיב אתכם במנוחה על אדמתכם ואז תדעו שאני ה' הנאמן במאמרי אני דברתי ואני עשיתי כאשר דברתי: (טז) עץ אחד. חתיכת עץ אחד: ליהודה ולבני ישראל חבריו. המלות האלה כתוב עליו כאומר העץ ההוא מרמז על יהודה ועל בני ישראל חבריו הם בני בנימין שהתחברו עליו להיות ממלכות אחת: ולקח עץ אחד. ועוד לקח עץ אחד וכתוב עליו ליוסף עד אפרים וכו'. כאומר על יוסף מרמז העץ ההוא והוא אפרים הבא מיוסף שמלכות ישראל נקראת על שמו לפי שמלך הראשון היה עליהם ירבעם הבא מאפרים ומרמז העץ ההוא עליו ועל שאר השבטים שהתחברו עמו להיות תחת ממשלתו: (יז) וקרוב אותם. תקרב העצים זה אל זה להיות נראים לך כאילו המה חתיכת עץ אחד: והיו לאחדים בידך. כשיהיו עדיין בידך יתחברו יחד ע"פ נס ויהיו חתיכה אחת באמת: (יח) הלא תגיד. ר"ל הלא מהראוי שתגיד לנו למה אלה לך על מה תרמז בזה: (יט) את עץ יוסף. ר"ל שבט מלכות יוסף אשר הוא ביד אפרים: ושבטי ישראל חבריו. ר"ל וגם אקח שבטי ישראל שהתחברו עמו ואתן אותם עליו ר"ל עם אפרים אתנם להיות שבט מלכות יהודה ואעשה אותם לשבט מלכות אחד וכן תקום הדבר בידי החזקה:

מצודת דוד

(יא) כל בית ישראל המה. ר"ל המה מרמזים להיות לאות וסימן על כל בית ישראל המתים בגולה: הנה אומרים. מתי הגולה אומרים הנה עד שלא תבוא הגאולה כבר נהיו מתים ויתייבשו עצמותינו ואבדה א"כ תקותינו מה שאנו מקוים אל הגאולה' הואיל ואנו נכרתו לעצמנו ולא נהיה בחברת האנשים

כתובים

דברי הימים א פרק כו כד-לא

כד יואב בן-צרויה החל למנות ולא כלה ויהי בזאת קצף על-ישראל ולא עלה המספר במספר דברי-הימים למלך דוד: (ס) כה ועל אצרות המלך עזמות בן עדיאל (ס) ועל האצרות בשדה בערים ובכפרים ובמגדלות יהונתן בן עזיהו: (ס) כו ועל עשי מלאכת השדה לעבדת האדמה עזרי בן-כלוב: (ס) כז ועל הכרמים שמעי הרמתי (ס) ועל שבכרמים לאצרות היין ובדי השפמי: (ס) כח ועל הויתים והשקמים אשר בשפלה בעל חנן הגדרי (ס) ועל אצרות השמן יעשי: (ס) כט ועל הבקר הרעים בשרון (שטרי) שרטי השרונ: (ס) ועל הבקר בעמקים שפט בן עדלי: (ס) ל ועל הגמלים אוכל הישמעלי (ס) ועל האתנות יחדיהו המרנתי: (ס) לא ועל-הצאן יזו ההגרי כל-אלה שרי הרכוש אשר למלך דוד: (ס)

רש"י

שהיה משמע שלא על חנם היה קצף על ישראל שהרי כבר מנה הרבה מישראל ועוד משום כבודו שהיו כולם לו לעבדים כאיש אחד: (כה) ועל אוצרות המלך. אוצרות כסף וזהב, כל זה הולך ומספר לגדולת דוד ואפילו מי שהיה ממונה על האתונות שלו: ועל האוצרות בשדה. ועל מה שגדל בשדה, תבואות יין ושמן וכל מיני אוכלין ומשקין: בערים. לחמש הערים ולחמש ערי המלך ומגדלותיו: (כו) ועל עשי מלאכת השדה לעבודת האדמה. לחרוש האדמה: עזרי בן כלוב. היה ממונה על כך לצוות לחרוש האדמה והוא נותן להם בקר וכל כלי המחרישה: (כז) ועל הכרמים. לעדור ולזמור הכרמים: ועל שבכרמים. הוא אוצרות היין: (כח) ועל הויתים. לנוטעין ולמסוק: (כט) ועל הבקר הרעים בשרון. שרטי השרוני. הבקי בענינים: (ל) הישמעלי. היודע בטוב עסקן של גמלים: (לא) ועל הצאן יזו ההגרי. כי ההגרים יושבי אהל בשדה לכן מנהו על צאנו:

מצודת ציון

(כד) החל. התחיל: ולא כלה. לא השלים:

מצודת דוד

(כד) החל למנות. את היתירים מבין עשרים: לא כלה. לספור את כולם כי לא מנה אז שבט לוי ובנימין כמ"ש למעלה ועם כל זה היה בזאת קצף על ישראל ובא בהם הדבר כמ"ש למעלה: ולא עלה המספר. ר"ל לכן חדל מלמנות את הפחותים מעשרים ולא עלה המספר שלהם כמספר האמור בדברי הימים וכו', כי המספר האמור שם הלא המה מן היתירים מבין כ': (כה) ועל אוצרות המלך. הממונה על אוצרות המלך היה עזמות: בשדה בערים וכו'. אוצרות התבואה וכלי מלחמה וכדומה: (כו) לעבודת האדמה. לחרוש ולזרוע ולקצור: (כז) ועל הכרמים. על העבודה אשר יעשה בהם עד אחר הבציר: ועל שבכרמים. על העבודה אשר יעבוד בהענבים עד להביא היין אל האוצרות והוא דריכת הענבים בגת וכדומה: (כח) והשקמים אשר בשפלה. מין אילני תאנים הגדלים בעמק וכן כשקמים אשר בשפלה לרוב (דה"ב ט'): (כט) בשרון. בארץ מישור ומקום שמן: השרוני. הרגיל לרעות בשרון וכן כל הממונים העמיד על כל דבר אדם הרגיל בה: (לא) שרי הרכוש. מלת רכוש כולל כסף וזהב ומקנה וכל המטלטלין ושדות: אשר למלך. אשר הופקדו למלך דוד:

משניות מסכת סוכה

ג פֶּרֶס עָלֶיהָ סָדִין מִפְּנֵי הַחֲמָה, או תַּחְתִּיהָ מִפְּנֵי הַנֶּשֶׁר, או שְׁפֶרֶס עַל גְּבִי הַקִּינוּף – פְּסוּלָה. אָבֵל פֹּרֶס הוּא עַל גְּבִי נִקְלִיטֵי הַמַּטָּה.

ד הִדְלָה עָלֶיהָ אֶת הַגֶּפֶן וְאֶת הַדְּלָעַת וְאֶת הַקְּסוּם, וְסָפֵף עַל גְּבֵהָ – פְּסוּלָה. וְאִם הָיָה סִפּוֹף הֶרְבֵּה מִהֶן, או שֶׁקֶצֶץ – בְּשֶׁרֶה. זֶה הַפֶּלֶל: כָּל שֶׁהוּא מִקְבֵּל טֶמְאָה וְאִין גִּדּוּלוֹ מִן הָאֶרֶץ – אִין מִסְכָּכִים בּוֹ, וְכָל דָּבָר שֶׁאִינוֹ מִקְבֵּל טֶמְאָה וְגִדּוּלוֹ מִן הָאֶרֶץ – מִסְכָּכִין בּוֹ.

פירוש ברטנורא

ג נשר. שלא יהו עליו וקסמין ויורדין על השלחן. פ"א שלא ינשרו העליון לאחר שיכשו ותשאר הסוכה חתמה מרובה מצלתה. וסדין דבר המקבל טומאה הוא ופסול לסכך. ודוקא מפני הנשר, אבל לאותה כשרה: או שפירס על גבי הקינוף, כלומר או אפילו לא פרסו מפני הנשר, אלא לנוי על מנתו ע"ג הקינוף שהן ד' קינדים לד' גלגלי מפתו שהן גבוהין ומניח כלונסות מזה לזה על גביהן ופירס סדין עליהם והרחיקו מן הסכך והשתא לא מסכך בדבר המקבל טומאה דהא לאו לסכוכי שמתיה התם: פסולה. משום דאינו יושב בסוכה דאחל מפסיק ביניהם: אבל פורס הוא ע"ג מטה שיש לה נקליטין. שאינו אלא שנים והן יוצאין באמצע המטה אחד למראשותיה ואחד לרגליה ונותנין מזו לזו [כלונסא ופורס עליו סדין] ומשום דאין לה גג טפה רחב מלמעלה לא מקרי אוהל:

ד הדלה עליה. הנביה על גבה: קיסום. אידרא בלע"ז, והיא גדלה כגפן וכדלעת: פסולה. לפי שאין מסככין במחובר: ואם היה הסכך הרבה מהם. שהיה שם סכך כשר הרבה יותר מהגפן והדלעת, כשרה. והוא שחבטין וערבין עם הסכך כשר ואין נראין בעין, דסכך כשר רבה עליהן ומבטלן כשהן מעורבין: או שקצצן. אף לאחר שסכך בהן, כשרה. והוא שניענעם לאחר קציצתה, דאי לאו הכי פסולה, דאמרה תורה (דברים ט"ז) חג הסוכות תעשה, ולא מן העשוי, כלומר כשתעשה תהא ראוי לסוכה, ולא מן העשוי בפסול, שאין ראוי לסוכה ואתה מתקנה, כי הא דמכשר לה בקציצתה ולא הדר סתת לה. אבל כשמניענע הוי כסותר וחוזר ומסכך, שמנביה כל אחד לבד ומניחו וחוזר ומנביה את חבירו ומניחו: כל דבר שאינו בו. לאפוקי כלי עץ וכו' פשתן ומחצלאות, שאע"פ שגדוליהם מן הארץ אין מסככין בהן הואיל ומקבלין טומאה: וגידוליו מן הארץ וכו'. דכתיב חג הסוכות [תעשה לך באספך] מוגרן ומיקבך, בפסולת גרן ויקב הכתוב מדבר, כלומר מן הנשאר אחר שאספת הגרן והיקב כנון קשין וחמורות, מהם עשה סוכה:

משניות מבוארות – קהתי

הקיסום; ויש מפרשים: וסיכך על גבה – או סיכך על גבה, כלומר: סיכך תחילה את סוכתו בסכך כשר והדלה עליה את הגפן או את הדלעת וכו', או שהדלה תחילה את הגפן וכו' על הסוכה, וסיכך על גבה סכך כשר (הרי"ו). פסולה – הסוכה, מפני שסיככה גם בדבר המחובר לקרקע, שהוא סכך פסול. ואם הָיָה סִפּוֹף – הסכך הכשר, הֶרְבֵּה מִהֶן – הרבה יותר מזמורות הגפן או מעלי הדלעת, וערבבם יחד עם הסכך הכשר עד שאינם נראים בעין (ברטנורא), או שֶׁקֶצֶץ – שקצץ את הענפים לאחר שסיכך בהם, בְּשֶׁרֶה – הסוכה. בגמרא מבואר, שאפילו קצצן, אין הסוכה כשרה אלא אם כן נענע את הענפים לאחר קציצתם, היינו שהרים כל ענף וענף והניחו, כשהוא זה דומה כאילו הניחם מתדיר על הסוכה, שנאמר (דברים טז, יג): "חג הסוכות תעשה" ודרשו: "תענשה" ולא מן העשוי, כלומר שבשעת עשיית הסוכה תהיה כשרה וראויה לסוכה ולא שבשעת עשייתה היא פסולה ואחר כך אתה מתקנה; הלכך כשסיכך בענפים מחוברים וקצצם אחר כך, צריך לנענע אותם, כמו שבארנו לעיל, שהיא דומה כאילו סותר את הסוכה (שהרי עיקר הסוכה הוא הסכך) וחוזר ומסכך מתחילה בסכך כשר. ויש מפרשים, שאפילו היה הסיכך הרבה מהן, צריך מכל מקום לקצצם, או שקצצן – היינו שרוב הסכך הוא מן הגפן המודלית או מן הדלעת, ואם קצצם ונענעם, הסוכה כשרה (ומבי"ט). זֶה הַפֶּלֶל – בענין הסכך: כָּל שֶׁהוּא מִקְבֵּל טֶמְאָה – כגון כלים, בגדים וכיוצא בהם, וְאִין גִּדּוּלוֹ מִן הָאֶרֶץ – או כל שאין גידולו מן הארץ, אף על פי שאינו מקבל טומאה, כגון עורות בהמה שאינם מעובדים (שהואיל ולא נגמרה מלאכתם אינם מקבלין טומאה). אִין מִסְכָּכִים בּוֹ – את הסוכה, וְכָל דָּבָר שֶׁאִינוֹ מִקְבֵּל טֶמְאָה וְגִדּוּלוֹ מִן הָאֶרֶץ – שמתקיימים בו שני התנאים הללו כאחד, מִסְכָּכִין בּוֹ – בגמרא דורשים כלל זה ממה שנאמר (דברים טז, יג): "חג הסוכות תעשה לך..." באספך מוגרן ומיקבך" – בפסולת גרן ויקב הכתוב מדבר, כלומר

~ יום ראשון ~

באור משנה ג

פֶּרֶס עָלֶיהָ – על הסוכה, היינו על הסכך, **סָדִין מִפְּנֵי הַחֲמָה** – כדי להגן על היושבים בסוכה, או **תַּחְתִּיהָ** – או שפירס סדין תחת הסוכה, היינו תחת הסכך, **מִפְּנֵי הַנֶּשֶׁר** – מפני העלים הנושרים מן הסכך, כדי שלא יהיו נופלים על השולחן; ויש מפרשים: מפני החמה – כדי להגן על הסכך שלא יתייבש, ומפני הנשר – שלא יינשרו העלים, כלומר שבשני הדברים בא הוא למנוע שלא תישאר הסוכה חתמה מרובה מצילתה (ותוספות); וסדין הרי הוא דבר המקבל טומאה, וכל דבר המקבל טומאה פסול לסכך (במבואר להלן משנה ד). או שְׁפֶרֶס **עַל גְּבִי הַקִּינוּף** – קינוף הוא ארבעה עמודים קצות המיטה, ועליהם מוטות או חבלים, ופרס על גבי הקינוף סדין והכניסו לתוך הסוכה, **פְּסוּלָה** – הסוכה מלישב בה כשפירס סדין עליה או תחתיה, לפי שהוא סכך פסול; וכן פסול הקינוף מלאכול בו או מלישון בו מתחת לסדין, לפי שהסדין נחשב כאוהל המפסיק בינו לבין הסכך ונמצא שאינו יושב בסוכה. **אָבֵל פֹּרֶס הוּא** – סדין, **עַל גְּבִי נִקְלִיטֵי הַמַּטָּה** – שני עמודים זקופים באמצע המטה, אחד למראשותיה ואחד למרגלותיה, ועליהם מוט או חבל, וכשפורסים עליו סדין נעשה גג משופע, שאין ברחבו טפה מלמעלה, הלכך אין הסדין נחשב כאוהל לבטל את הסכך שעל גביו.

באור משנה ד

הִדְלָה עָלֶיהָ – הגביה והמשך על הסוכה, **אֶת הַגֶּפֶן** – שיש לה זמורות ארוכות, **וְאֶת הַדְּלָעַת** – שיש לה עלים ארוכים, **וְאֶת הַקְּסוּם** – מין עשב הנדלה כגפן, **וְסָפֵף עַל גְּבֵהָ** – ויש גורסים: על גבן. היינו שסיכך בסכך כשר על הגפן או על הדלעת או על

ה חבילי קש וחבילי עצים וחבילי זרדין – אין מסכבין בהן. וכלן שהתירין פשרות. וכלן פשרות לדפנות. ו מסכבין בנפרים; דברי רבי יהודה. ורבי מאיר אוסר. נתן עליה נסר שהוא רחב ארבעה טפחים – פשרה, ובלבד שלא יישן תחתיו. ו תקרה שאין עליה מעויבה, רבי יהודה אומר: בית שמאי אומרים: מפפק ונוטל אחת מבנותים; ובית הלל אומרים: מפפק או נוטל אחת מבנותים. רבי מאיר אומר: נוטל אחת מבנותים, ואינו מפפק.

פירוש ברטנורא

ה וחבילי זרדין. מין קנים, ובעודן לחים בהמה אוכלתן, וכשיבושו עומדין להסך: אין מסכבין. כשהן קשורים. ולא מפני שהן פסולים אלא פעמים שאדם בא וחבילתו על כתפו ומעלה ומניחה על גבי סוכה ליבשה ונמלך עליה לסכך, והתורה אמרה תעשה ולא מן העשוי בפסול, וזה לא נעשה אפילו לצל אלא ליבש והיו עשוי בפסול: וכלן. הפסולים ששינו בסכך: פשרים לדפנות. דסוכה סכך משמע ולא דפנות. הילכך סוכות תעשה לך מנוקד, אסכך משמע ולא אדפנות:

ו מסכבין בנפרים דברי ר' יהודה. בנפרים שיש בהם ארבעה שהוא שעור מקום חשוב דברי הכל פסולה. פחות משלשה דברי הכל כשרה דחשיבי קנים. כי פליגי משלשה ועד ארבעה, רבי יהודה סבר כיון דלית בהו שעור מקום חשוב לא גזרינן שמא ישב תחת תקרת הבית. ורבי מאיר סבר כיון דנפקי מתורת לבוד גזרינן שמא יאמר מה לי לסכך באלו מה לי ליבש תחת תקרת ביתי. והלכה כר' יהודה:

ז תקרה. גג העשוי מקורות או נסרים: מעויבה. הטיט או הסיד שרגילין ליתן על גבי הקורות והנסרים קרוי מעויבה: מפפק. סותר ומנענע כולן: או נוטל אחת מבנותים. ונותן סכך כשר במקומה. ורבי יהודה לטעמיה דמכשיר לסכך בנסרים, הלכך בפפוק סגי. ובלא פפוק אי אפשר משום תעשה ולא מן העשוי: ר"מ אומר. לא נחלקו בית שמאי ובית הלל בדבר זה, שכולן מודים שצריך לטול אחד מבנותים ופפוק אינו מועיל. ור"מ לטעמיה דאמר אין

משניות מבוארות – קהתי

הבית, ובנסרים הרחבים פחות משלשה טפחים, הכל מודים שכשרים לסכך, שדינם קנים; לא נחלקו רבי יהודה ורבי מאיר אלא בנסרים שרחבם משלשה ועד ארבעה טפחים, שרבי יהודה סובר, הואיל ואין בהם שיעור מקום חשוב (4 טפחים), אינם דומים לתקרה, ולפיכך אין גוזרים שמא ישב תחת תקרת הבית, וכשרים לסיכך; ורבי מאיר סובר, הואיל ויצא מתורת לבוד (שאם היה אורז במקום אחד מהם, אין אומרים "לבד", שרק פחות משלשה כלבוד הוא), לפיכך גוזרים, שמא יאמר אדם, מה לי לסכך בנסרים אלו מה לי ליבש תחת תקרת ביתי, שהרי סכך זה של הנסרים דומה הוא לתקרה, הלכך אסור לסכך בהם. והלכה כרבי יהודה. **נתן עליה** – על הסוכה, **נסר שהוא רחב ארבעה טפחים** – כגון שנתנו בצד דופן הסוכה, **פשרה** – הסוכה, שסכך פסול אינו פוסל מן הצד אלא כשהוא רחב ארבע אמות, שכן עד ארבע אמות רואים את הסכך הפסול כאילו הוא המשך הדופן ("דופן עקומה"), **ובלבד שלא יישן תחתיו** – תחת הנסר. משנתנו נקטה שינה, שאפילו שינת עראי אסורה, שכן בענין אכילה ושתיה שנו (להלן ב, ד): "אוכלין ושותין עראי חוץ לסוכה", ואילו בענין שינה שנו בברייתא, שאין ישינים עראי חוץ לסוכה, משום שאין קבע לשינה, שאין אדם קובע עצמו לשינה, שפעמים אינו אלא מנמנם מעט, ודין בכך ("תוספות יום טוב").

בארנו משנתנו לדעת שמואל בגמרא, שכן רוב הפוסקים סוברים שהלכה כמותו. אבל דעתו של רב היא, שמחלוקת רבי יהודה ורבי מאיר בנסרים שיש בהם ארבעה טפחים, שרבי מאיר גוזר משום תקרה, ורבי יהודה אינו גוזר, אבל בנסרים שאין בה ארבעה, דברי הכל כשרה.

~ יום שלישי ~

באור משנה ז

תקרה שאין עליה מעויבה – טיח של טיט, אלא נסרים בלבד, וכגון שהנסרים אינם רחבים ארבעה טפחים (ומביאם), ששינוי לעיל (במשנה הקודמת), שנחלקו רבי יהודה ורבי מאיר אם מסככים בהם, אלא שכאן אף לרבי יהודה התקרה פסולה משום "תעשה ולא מן העשוי", שהרי הנסרים לא נעשו לשם סוכה אלא לשם בית; **רב רבי יהודה אומר** – שנחלקו בה בית שמאי ובית הלל כיצד להכשירה, **בית שמאי אומרים: מפפק** – סותר ומנענע את כל הנסרים, **ונוטל אחת מבנותים** – ואף נוטל נסר אחד מבין כל שני נסרים ונותן במקומו סכך כשר, שלדעת בית שמאי אין מועיל הפפוק אלא

ממה שנשאר לאחר שאספת גרנך ויקבך, כגון קשים וזמורות, מהם תעשה סוכה.

"זה הכלל" שבמשנתנו שונה מ"זה הכלל" שבמקומות אחרים, שכן במקומות אחרים הכלל הוא מעין הפרט שקדם לו, ואילו כאן אין הכלל מעין הפרט שנישנה לפני כן במשנתנו בענין מחובר לקרקע שהוא פסול, אלא הואיל ומשנתנו עוסקת בסכך פסול נקטה "זה הכלל" להשמיענו, שנוסף על מה ששינוי לעיל שאין מסככים בדבר המחובר לקרקע, יש עוד שני תנאים בהכשר הסכך, שהיא דבר שאינו מקבל טומאה וגידולו מן הארץ, ואם היה חסר בו אחד מהתנאים הללו, הסוכה פסולה (הריס"ב:א; ועיי' "תפארת ישראל").

~ יום שני ~

באור משנה ה

חבילי קש וחבילי עצים – חבילות של קש או של עצים, **וחבילי זרדין** – או חבילות של ענפי אילן רכים, **אין מסכבין בהן** – כשהן קשורות. בגמרא מבואר הטעם, לפי שפעמים אדם בא מן השדה בערב וחבילתו על כתפו ומעלה ומניחה על גבי סוכתו כדי לייבשה, ואחר כך נמלך עליה לעשותה סכך, והתורה אמרה: "תעשה" ולא מן העשוי, כלומר הואיל וחבילה זו לא הונחה מתחילה לשם סכך, לפיכך כשנמלך עליה אחר כך להשאירה כסכך, הרי זה "מן העשוי" והוא פסול; ומטעם זה גזור חכמים, שאף לכתחילה אין מסככים בחבילות של קש או של עצים או של זרדים, אף כשמניחין אותן לשם סכך ולא כדי לייבש (ומביאם). **וכלן** – כל אותן החבילות, **שהתירן** – אפילו לאחר שהניחן על הסוכה, שעל ידי כך עשה בהן מעשה לשם סכך, **פשרות** – במפרשים מבואר, שאפילו לא התכוון לשם מצוות סוכה, אלא לשם סוכה סתם, כלומר שהתיר את החבילות לשם צל, הסוכה כשרה לחג, כדעת בית הלל (לעיל משנה א). **וכלן** – כל הדברים ששינוי לעיל שהם פסולים לסכך, בין דברים המחוברים לקרקע, בין דברים שאין גידולם מן הארץ, בין דברים המקבלים טומאה, בין חבילות, **פשרות לדפנות** – שעיקר ה"סוכה" הוא הסכך ולא הדפנות, הלכך כל מה שדורשים מן המקראות בענין הכשר סוכה, הכוונה היא לסכך בלבד ולא לדפנות.

באור משנה ו

מסכבין בנפרים – בלוחות עץ; **דברי רבי יהודה. ורבי מאיר אוסר** – בגמרא מבואר (לדעת שמואל), שבנסרים הרחבים ארבעה טפחים הכל מודים שאין מסככים בהם, לפי שדומים הם לתקרת

ח המקרה סָפְתוּ בְּשִׁפּוּדִין אוּ בְּאִרוּכוֹת הַמָּטָה, אִם יֵשׁ רֹחַ בְּיָנֶיהֶן כְּמוֹתֶן – כְּשֶׁרָה. הַחוּטֹט בְּגָדִישׁ לַעֲשׂוֹת בּוֹ סָפָה – אֵינָה סָפָה.
ט הַמְשַׁלְשֵׁל דְּפָנוֹת מְלֻמָּעָה לְמָטָה, אִם גְּבוּהָה מִן הָאָרֶץ שְׁלֹשָׁה טַפָּחִים – פְּסוּלָה; מְלֻמָּטָה לְמַעְלָה, אִם גְּבוּהָה מִן הָאָרֶץ עֲשָׂרָה טַפָּחִים – כְּשֶׁרָה. רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: כִּשְׁשׁ שְׁמֻלְמָטָה לְמַעְלָה עֲשָׂרָה טַפָּחִים, כִּד מְלֻמָּעָה לְמָטָה עֲשָׂרָה טַפָּחִים. הִרְחִיק אֶת הַסִּפּוּד מִן הַדְּפָנוֹת שְׁלֹשָׁה טַפָּחִים – פְּסוּלָה.
י בֵּית שַׁנְפָּחַת וְסָפָד עַל גְּבִי, אִם יֵשׁ מִן הַכֶּתֶל לַסִּפּוּד אַרְבַּע אַמּוֹת – פְּסוּלָה. וְכֵן חָצֵר שֶׁהִיא מְקַפֶּת אֶכְסָדְרָה.

פירוש ברטנורא

מסכתין בנסרים. והלכה כר' יהודה שאמר משום בית הלל:
ח שפודין. אין ראוי לסכך, לפי שאין גדולי קרקע: [בארוכות] המטה. כלים המקבלים טומאה: אם יש ריוח ביניהן כמותן. לא דוקא כמותן ממש ולא יותר, דהא מקום שפוד כפרוץ הוא נחשב, וכשנותן סכך כשר בין שפוד לשפוד אם אין ביניהן אלא כמותן הוי פרוץ כעומד ופסול. אלא על כרחך הריח שביניהן משהו יותר מכמותן: החוטט בגדיש. נטל מן העומרים למטה סמוך לארץ ועשה חלל כשעור סוכה והסכך נמצא עשוי ועומד מאליו. והתורה אמרה תעשה ולא מן העשוי. אבל אם היה בו חלל טפח במשך שבעה, עשוי לשם סכך, וחטט בו עד שהגביה את החלל לשעור גובה עשרה [אין] זו היא עשייתו, שהרי אינו מתקן אלא הדפנות ובדפנות לא אמרין תעשה ולא מן העשוי, והרי היא כסוכה פחותה מעשרה וחקק בה להשלימה לעשרה:

ט המשלשל. מוריד. שהתחיל לארוג הדפנות סמוך לסכך ואורג ובא כלפי מטה: שלשה טפחים פסולה. היינו שיעור שיודקך הגרי בבת אחת ויכנס, דאמרן דבכחאי גוונא אינה מחיצה: כיון שהגיע לעשרה כשרה. ואפי' אינן מניעות לסכך ומפלות ממנו הרבה: רבי יוסי אומר כשם ששלמטה למעלה. דיו בארית עשרה: כך מלמעלה למטה. ואפילו גבוהות מן הארץ הרבה. דסבר מחיצה תלויה מתרת. ואין הלכה כר' יוסי: הרחיק את הסיפוד. לאו בגובה קאמר, אלא ברוחב, שהניא אויר בין דופן לסכך, באורך הסוכה או ברחבה:
י בית שנפחת. גגו באמצעו, והדפנות רחוקות מן הסכך כשר: אם יש מן הכותל לסכך כשר ארבע אמות פסולה. פחות מכאן כשרה. דהלכה למשה

משניות מבוארות – קהתי

אלא כוונת המשנה היא שהריוח שביניהם הוא משהו יותר מכמותן ונמצא העומד מרובה על הפרוץ, כלומר שהסכך הכשר מרובה על הפסול, לפיכך הסוכה כשרה (עיי' גמרא טו, א). הַחוּטֹט בְּגָדִישׁ לַעֲשׂוֹת בּוֹ סָפָה – שהוציא את העומרים שבגדיש מלמטה, ועשה חלל כשיעור סוכה, אֵינָה סָפָה – לפי שנמצא הסכך עשוי מאליו, והתורה אמרה "תעשה" ולא מן העשוי.

~ יום רביעי ~

באור משנה ט

משנה זו דנה בדפנות הסוכה שאינן מגיעות למטה עד לארץ או למעלה עד לסכך. הַמְשַׁלְשֵׁל דְּפָנוֹת מְלֻמָּעָה לְמָטָה – כלומר שהתחיל לעשות את הדפנות למעלה סמוך לסכך, והמשיך בעשיית הדפנות מלמעלה למטה, ולא הגיע עד לארץ, אִם גְּבוּהָה מִן הָאָרֶץ שְׁלֹשָׁה טַפָּחִים – אם הדפנות גבוהות מן הארץ שלשה טפחים, פְּסוּלָה – הסוכה, שכל מחיצה כזו שהגדיים בוקעים בה, אינה מחיצה. ברם, אם אינן גבוהות מן הארץ שלשה טפחים הסוכה כשרה, שכל פחות משלשה הרי הוא כלבוד (כמחבר לארץ). מְלֻמָּטָה לְמַעְלָה – העושה את הדפנות מלמטה למעלה, אִם גְּבוּהָה מִן הָאָרֶץ עֲשָׂרָה טַפָּחִים – אם גובה הדפנות הוא עשרה טפחים, אף על פי שלא הגיע עד לסכך, כְּשֶׁרָה – הסוכה. רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: כִּשְׁשׁ שְׁמֻלְמָטָה לְמַעְלָה עֲשָׂרָה טַפָּחִים – די שיהא גובה הדפנות עשרה טפחים, כִּד מְלֻמָּעָה לְמָטָה עֲשָׂרָה טַפָּחִים – אם גובה הדפנות עשרה טפחים, הסוכה כשרה, אפילו הן גבוהות מהארץ שלשה טפחים או יותר, שלדעת רבי יוסי מחיצה תלויה מתרת בסוכה. ואין הלכה כרבי יוסי. הִרְחִיק אֶת הַסִּפּוּד מִן הַדְּפָנוֹת שְׁלֹשָׁה טַפָּחִים – כלומר אפילו עשה דפנות שלמות מן הארץ עד גובה הסיכוך אלא שיש ריוח של שלשה טפחים בין הדופן לסכך באורך הסוכה או ברוחבה, פְּסוּלָה – הסוכה, שאויר פוסל מן הצד אפילו בשלשה טפחים.

באור משנה י

לאחר שלמדנו במשנה הקודמת, שאם בין הסכך לדפנות מפסיק אוויר של שלשה טפחים, הסוכה פסולה, באה משנתנו ללמד שאם מפסיק ביניהם סכך פסול, אין הוא פוסל אלא בארבע אמות, אבל בפחות מארבע אמות הסוכה כשרה, שרואים

לקיים "תעשה ולא מן העשוי", אבל לא לבטל את התקרה, ולכן צריך גם ליטול אחת מביניהם. וּבֵית הַלֵּל אוֹמְרִים: מְקַפֶּקֶת אוּ נוֹטֵל אֶחָת מִבִּנְיָתָם – אין צורך לעשות שני הדברים גם יחד, אלא די אם יסתור וינענע ממקומם את כל הנסרים, או שלא ינענעם כי אם יטול נסר אחד מבין כל שני נסרים ויתן סכך כשר במקומו; שלדעת בית הלל צריך רק לעשות מעשה, כדי לקיים "תעשה ולא מן העשוי", ואותו מעשה מועיל גם כדי לבטל את התקרה (עיי' "תוספות יום טוב"). רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: נוֹטֵל אֶחָת מִבִּנְיָתָם – כלומר שלדעת רבי מאיר לא נחלקו בית שמאי ובית הלל בדבר זה, אלא הכל מודים, שצריך ליטול נסר אחד מבין כל שני נסרים וליתן סכך כשר במקומו, וְאֵינּוּ מְקַפֶּקֶת – כלומר שפקוק בלבד אף לדעת בית הלל אינו מועיל, אלא צריך ליטול אחת מביניהם כדי לבטל את התקרה, וכיון שעל ידי כך כבר קיים "תעשה ולא מן העשוי" אין צורך עוד בפקוק. רבי מאיר הולך לשיטתו (במשנה הקודמת), שאין מסככים בנסרים משום גזירת תקרה. והלכה כרבי יהודה שאמר משום בית הלל.

בארנו משנתנו בנסרים הרחבים פחות מארבעה טפחים כפירוש של הרמב"ם (הל' סוכה ה, ח), וכן מפרש הר"ף. אבל רש"י כותב שסתם תקרה יש בנסרים שבה ארבעה טפחים. ומכאן מפרש טוב את המשנה בדרך אחרת (עיי' סוכה טו, א. ועיי' הר"ן והרא"ש ו"תוספות יום טוב").

באור משנה ח

הַמְקַרָה סָפְתוּ בְּשִׁפּוּדִין – המסדר "תקרה" בסוכתו משפודין של מתכת, ונותן עליהם את "סכך", או בְּאִרוּכוֹת הַמָּטָה – או המקרה במוטות הארוכות של המיטה הנתונות לארכה משני צדדיה; והרי השפודין וארוכות המיטה פסולים לסכך, השפודין – לפי שאינם גידולי קרקע; וארוכות המטה – שדינן כמיטה עצמה, שאין מסככים בה, לפי שאין מסככים בכלים המקבלים טומאה; אִם יֵשׁ רֹחַ בְּיָנֶיהֶן – בין שפוד לשפוד או בין ארוכה לארוכה, כְּמוֹתֶן – כרוחבו של שפוד או כרוחבה של ארוכה, ומילא את הרווחים בסכך כשר, כְּשֶׁרָה – הסוכה. יש מפרשים, שמה שנישנה כאן "כמותן" אין הכוונה כמותן ממש, לפי שמקום השפוד או הארוכה נחשב כפרוץ, ואם הסכך הכשר הוא כשיעור רוחב השפודין או הארוכות, הרי זה פרוץ כעומד ופסול,

סֶכָה גְדוֹלָה, שֶׁהִקְפִּינָהּ בְּדָבָר שֶׁאֵין מְסַכְכִּים בּוֹ, אִם יֵשׁ תַּחְתּוֹ אֲרָבַע אַמּוֹת – פְּסוּלָה. יֵאָדָּוּ הָעוֹשֶׂה סֶכֶתוֹ בְּמִין צִרְיָה, אוֹ שֶׁמְסַכָּה לִכְתָּל – רַבִּי אֱלִיעֶזֶר פּוֹסֵל, מִפְּנֵי שֶׁאֵין לָהּ גִּגִּי, וְחֻכְמִים מִכְשִׁירֶיהָ. מִחֲצֵלֶת קָנִים גְּדוֹלָה, עֲשָׂאָה לְשִׁכְבָּה – מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה וְאֵין מְסַכְכִּין בָּהּ; לְסִכּוּךְ – מְסַכְכִּין בָּהּ וְאֵינָה מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אַחַת קִטְנָה וְאַחַת גְּדוֹלָה, עֲשָׂאָה לְשִׁכְבָּה – מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה וְאֵין מְסַכְכִּין בָּהּ; לְסִכּוּךְ – מְסַכְכִּין בָּהּ וְאֵינָה מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה.

פ ר ק ש נ י

א הֵיטֵן תַּחַת הַמָּטָה בִּסְכָה לֹא יֵצֵא יְדֵי חֻבְתּוֹ. אָמַר רַבִּי יְהוֹדָה: נִזְהָגִין הֵינּוּ, שֶׁהֵינּוּ יִשְׁנִים תַּחַת הַמָּטָה

פירוש ברטנורא

מסיני דאמרינן דופן עקומה עד ד' אמות, ורואים תקרת הבית כאילו נעקם ראש הדופן ובא עד הסכך הכשר. ולא יישן תחתיה: וכן בחצר שהיא מוקפת באכסדרה. וסיכך באוירה של חצר, רחוק מכותלי האכסדרה. ואכסדרה הוא מקום מוקף מן' מחיצות: פניה גדולה. כל שאילו ינטל הסכך פסול, ישאר בה שבעה טפחים על שבעה טפחים סכך כשר. זו היא סוכה גדולה: שהקיפיה בדבר שאין מסככין בו. דוקא מן הצד אמרינן שאין סכך פסול פוסל אלא בארבע אמות, משום טעמא דדופן עקומה. אבל באמצע הסוכה פוסל בארבעה טפחים. ואויר שאין שם סכך כלל בין באמצע בין מן הצד, פוסל בג' טפחים: י"א במין צריף. שאין לה גג, וראשי הדפנות נוגעות זו בזו מלמעלה [כות] ומתרחבים והולכים מלמטה: או שסוכה. שהחמה ראשי הקנים על הכותל והולכים בשפוע למטה לארץ: מפני שאין לה גג. אינו ניכר מהו גג ומהו כותל. דאהל משופע לאו שמייה אהל אלא א"כ יש לו גג טפה. והלכה כר' אליעזר: מחצלת של קנים וכו'. במחצלת קטנה כולי עלמא לא פליגי דסתמא לשכיבה ואין מסככין בה. כי פליגי בגדולה, תנא קמא סבר סתם גדולה לסיכוך עבדיה וסתם קטנה לשכיבה. והכי קאמר מחצלת גדולה סתמא לסיכוך, ואם פירש שעשאה לשכיבה מקבלת טומאה ואין מסככין בה. ולסיכוך מסככים בה, הכי קאמר, ומחצלת קטנה סתמא לשכיבה, ואם פירש שהיא לסיכוך מסככין בה: רבי אליעזר אומר אחת גדולה ואחת קטנה. סתמן לשכיבה. ועשאה לשכיבה דקאמר, כלומר עשויה הן מתחתן סתמא לשכיבה, הלכך אף הגדולה מקבלת טומאה ואין מסככין בה. ואם פירש שהיא לסיכוך מסככין בה. ואין הלכה כרבי אליעזר:

ב א הישן. לא יצא ידי חובתו. ובלבד שתהא המטה גבוה עשרה טפחים, דאז היא חשובה אהל ונמצא אהל מפסיק בינו לבין הסוכה. ועיקר מצות

משניות מבוארות – קהתי

~ יום חמישי ~

באור משנה יא

הַעוֹשֶׂה סֶכֶתוֹ בְּמִין צִרְיָה – ששתי דפנות הסוכה נוגעות זו בזו מלמעלה, בצורת משולש, כזה: Δ ונמצא שאין לה גג, והדפנות (כולן או בחלקן העליון) משמשות גם כסכך, או שֶׁמְסַכָּה לִכְתָּל – שהיטה את הסכך על הכותל, והוא יורד בשיפוע עד לארץ, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר פּוֹסֵל, מִפְּנֵי שֶׁאֵין לָהּ גִּגִּי – שלא ניכר מהו גג ומהו כותל, ואוהל משופע אין שמו אוהל אלא אם כן יש לו גג טפה (דש"י: ברטנורא), וְחֻכְמִים מִכְשִׁירֶיהָ – בגמרא מובאת ברייתא, שבה נישנה להיפך: רבי אליעזר מנכסיר וחכמים פוסלין. ואמנם ההלכה היא שסוכה שאין לה גג פסולה (דמב"ט הל' סוכה ד. ז). מִחֲצֵלֶת קָנִים גְּדוֹלָה, עֲשָׂאָה לְשִׁכְבָּה – אם עשאה בפירוש לשם שכיבה, מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה – שכלי המיוחד לשכיבה הוא, וְאֵין מְסַכְכִּין בָּהּ – כמו ששנינו לעיל (משנה ד), שאין מסככין בדבר המקבל טומאה, לְסִכּוּךְ – בגמרא מבואר, שכאן מדובר במחצלת קנים קטנה, שסתמה עשויה היא לשכיבה, ולכן דין כלי עליה ומקבלת טומאה ואין מסככין בה; ובא התנא להשמיענו, שאם עשאה בפירוש לסיכוך, מְסַכְכִּין בָּהּ וְאֵינָה מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה – אבל מחצלת קנים גדולה קשה היא וסתמה לסיכוך עשויה, הלכך אינה מקבלת טומאה ומסככים בה. וזהו ששנינו לעיל, שדווקא אם עשאה בפירוש לשכיבה, הריהי מקבלת טומאה ואין מסככין בה. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אַחַת קִטְנָה וְאַחַת גְּדוֹלָה – בין מחצלת קטנה בין מחצלת גדולה, עֲשָׂאָה לְשִׁכְבָּה – כלומר אם עשאה סתם, עשאה לשכיבה (גמרא), ולכן היא מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה וְאֵין מְסַכְכִּין בָּהּ – דעת רבי אליעזר היא שאף מחצלת גדולה סתמה לשכיבה עשויה; ברם, אם עשאה בפירוש לְסִכּוּךְ, מְסַכְכִּין בָּהּ וְאֵינָה מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה – שהואיל ולא נעשתה לשכיבה אלא לסיכוך, אין עליה דין כלי, ולכן אינה מקבלת טומאה ומסככין בה.

באור משנה א

עיקר המצווה של ישיבה בסוכה – אכילה ושתיה ושינה. משנתנו דנה בישן תחת

את הדופן כאילו היא עקומה, כלומר שהסכך הפסול הוא כאילו המשכה של הדופן. וזהו הלכה למשה מסיני, שמכשירים על סמך "דופן עקומה" עד ארבע אמות. ברם, אם יש סכך פסול באמצע הסיכוך, הרי הוא פוסל את הסוכה בארבעה טפחים בלבד (גמרא).

בֵּית שְׁנָפְחָת – גגו באמצעו ונפלה שם תקרתו, וְסִפָּךְ עַל גִּבּוֹי – על המקום שנפחת, ונמצא מה שנשאר מן התקרה מפסיק בין הסכך לבין כתלי הבית, שהם עכשיו דפנות הסוכה, וכגון שהתקרה פסולה משום "תעשה ולא מן העשוי"; אִם יֵשׁ מִן הַכְּתָל לְסִכּוּךְ אֲרָבַע אַמּוֹת – שתקרה ברוחב של ארבע אמות מפסיקה בין הכותל לסכך, פְּסוּלָה – הסוכה. אבל אם יש פחות מארבע אמות, הסוכה כשרה, שרואים את מה שנשאר מן התקרה כאילו הוא המשך לדופן שנתעקמה, כמו שבארנו לעיל. וְכֵן חֲצֵר שֶׁהִיא מְקַפֶּת אַכְסֶדְרָה – בניין עמודים המקורה בתקרה, הבנוי לפני הבתים שבשלשת הצדדים של החצר; המסכך באוויר החצר, ונמצא כתלי הבתים הם דפנות הסוכה, אלא שתקרת האכסדרה מפסיקה בין הכתלים ובין הסכך, אם תקרת האכסדרה רחבה פחות מארבע אמות, הסוכה כשרה מטעם "דופן עקומה", אבל אם היא רחבה ארבע אמות, הסוכה פסולה. סֶכָה גְּדוֹלָה – שיש בה לכל הפחות שבעה על שבעה טפחים סכך כשר באמצע, שֶׁהִקְפִּינָהּ בְּדָבָר שֶׁאֵין מְסַכְכִּים בּוֹ – שבין הסכך הכשר לבין הדפנות נתנו דבר שפסול לסכך בו, אִם יֵשׁ תַּחְתּוֹ – תחת הסכך הפסול, היינו מן הדופן עד הסכך הכשר – אֲרָבַע אַמּוֹת, הסוכה פְּסוּלָה – כרין הבית שנפחת. בגמרא מבואר, שהמשנה באה להשמיענו אותו דין בדרך של "לא זו אף זו" בשלש דוגמאות שונות: א. בבית שנופחת. שהכתלים והתקרה מאותו בית הם; ב. בחצר המוקפת אכסדרה. שכתלי הבתים משמשים כדפנות הסוכה, ואילו התקרה המפסיקה בין הסכך לדפנות משל האכסדרה היא; בשני הדברים הללו הפסול בדבר המפסיק הוא משום "תעשה" ולא מן העשוי ולא משום סכך פסול. ג. בסוכה גדולה, שהקיפיה בסכך פסול. – בכל אלו אין הסוכה פסולה אלא כשיש בדבר המפסיק בין הסכך לדפנות ארבע אמות, אבל בפחות מארבע אמות, הסוכה כשרה מטעם "דופן עקומה".

בפני הַקִּנּוּם, וְלֹא אָמְרוּ לָנוּ דָּבָר. אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן: מַעֲשֶׂה בְּטָבִי עָבְדוּ שֶׁל רַבֵּן גַּמְלִיאֵל שֶׁהָיָה יוֹשֵׁן תַּחַת הַמִּטָּה, וְאָמַר לָהֶן רַבֵּן גַּמְלִיאֵל לְקִנּוּם: רְאִיתֶם טָבִי עָבְדִי, שֶׁהוּא תִלְמִיד חָכֵם וְיֹדֵעַ שְׁעָבָדִים פְּטוּרִין מִן הַסֶּפֶה; לְפִיכָךְ יוֹשֵׁן הוּא תַּחַת הַמִּטָּה. וּלְפִי דִרְכָּנוּ לְמַדְנוּ, שֶׁהִישֵׁן תַּחַת הַמִּטָּה לֹא יֵצֵא יְדֵי חוּבָתוֹ.

ב הַסּוּמָךְ סִפְתּוֹ בְּכַרְעֵי הַמִּטָּה – בְּשֶׁרָה. רַבִּי יְהוּדָה אֹמֵר: אִם אֵינָה יְכוּלָה לַעֲמֹד בְּפָנֶי עֲצָמָה – פְּסוּלָה. סֶפֶה הַמְדוּבָלְלֵת, וְשִׁצְלָתָהּ מִרְבֵּה מַחֲמָתָה – בְּשֶׁרָה. הַמַּעֲבָה כְּמִין בֵּית, אֵף עַל פִּי שְׁאִין הַכּוֹכְבִּים נִרְאִים מִתּוֹכָהּ – בְּשֶׁרָה.

ג הַעוֹשֶׂה סִפְתּוֹ בְּרֹאשׁ הָעֵגְלָה אוֹ בְּרֹאשׁ הַסְּפִינָה – בְּשֶׁרָה, וְעוֹלִין לָהּ בְּיוֹם טוֹב. בְּרֹאשׁ הָאֵילָן אוֹ עַל גְּבִי

פירוש ברטנורא

סוכה, אכילה, שתיה, שינה: נזוהים היינו בו. דקסבר לא אתי אהל עראי ומבטל אהל קבע. ואין הלכה כרבי יהודה: עבדים פטורים מן הסוכה. דמצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות, וכל מצוה שהאשה חייבת בה עבר חייב בה: ולפי דרכנו למדנו. אע"פ שלא אמר אלא לשיחת חולין בעלמא, שהיה משתבח בעבדו, למדנו שהישן תחת המטה כז:

ב רבי יהודה אומר אם אינה יכולה לעמוד בפני עצמה פסולה. רבי יהודה למעמיה דאמר סוכה דירת קבע בעינן, ואין הלכה כר' יהודה: מדובללת. ומלא חשבו הקנים יחד זה אצל זה, אלא קנה עולה וקנה יורד ומתוך כך חמתה מרובה מצלתה, ואשמעינן מתניתין דאמרין רואים כאילו היו מושכבים בשוה ואם או צלתה מרובה כשרה:

ג בראש העגלה, אע"ג דמטלמלא ולא קביעין: בראש הספינה, שבים, שהרוח שולטת שם ועוקרתה: בשרה. דדירה קרינא ביה. והוא שתהא יכולה לעמוד ברוח מצויה של יבשה: ועולין לה ביום טוב. אידי דבעי למתני סיפא אין עולין, תנא רישא עולין: בראש האילן. תיקן מושבו בראשו ועשה שם מחיצות

משניות מבוארות – קהתי

המיטה בסוכה, כגון שאין מקום לכל בני הבית לישון בסוכה. הַיִּשְׁנֵן תַּחַת הַמִּטָּה בְּסֶפֶה לֹא יֵצֵא יְדֵי חוּבָתוֹ – בגמרא מבואר, שמדובר כאן במיטה שהיא גבוהה עשרה טפחים, והרי היא כאוהל המפסיק בין הישן תחתיו לבין הסוכה, הלכך לא יצא ידי חובתו. ויש מבארים הטעם, שהואיל והמיטה גבוהה עשרה טפחים שהוא שיעור סוכה, הרי זה כסוכה בתוך סוכה, ולפיכך הישן תחתיה לא יצא ידי חובתו (הרי"ף; הראש"ש; הרמב"ם). אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: נִזְהָגִין חֵינּוּ, שֶׁהֵינּוּ יוֹשְׁנִים תַּחַת הַמִּטָּה בְּפָנֵי הַקִּנּוּם – הַחֲכָמִים, וְלֹא אָמְרוּ לָנוּ דָּבָר – כלומר שלדעת רבי יהודה מותר לישון תחת המיטה בסוכה, שהולך הוא לשיטתו, שהסוכה דירת קבע היא, וכיון שהמיטה אוהל עראי הוא, שהרי מטלטלים אותה ממקום למקום אין אוהל עראי בא ומבטל אוהל קבע. ואין הלכה כרבי יהודה. אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן: מַעֲשֶׂה בְּטָבִי עָבְדוּ שֶׁל רַבֵּן גַּמְלִיאֵל – שהיה מדקדק במצוות (ע"י ברכות א, ז), שֶׁהָיָה יוֹשֵׁן תַּחַת הַמִּטָּה – בסוכה, וְאָמַר לָהֶן רַבֵּן גַּמְלִיאֵל לְקִנּוּם: רְאִיתֶם טָבִי עָבְדִי, שֶׁהוּא תִלְמִיד חָכֵם וְיֹדֵעַ שְׁעָבָדִים פְּטוּרִין מִן הַסֶּפֶה – כִּדִּין הַנִּשְׁמִים, שִׁפְטוֹרֹת הֵן מִמַּצּוֹת עֲשֶׂה שֶׁהוּמָן גִּרְמָן, שֶׁאֵין עָבָדִים כְּנַעֲנִים חֵיבִים אֶלָּא בִּמַּצּוֹת שֶׁהַנִּשְׁמִים חֵיבֹתָ בָּהֶן, לְפִיכָךְ יוֹשֵׁן הוּא תַּחַת הַמִּטָּה – ומבואר בגמרא, שנהג כך כדי לשמוע דברי חכמים. וּלְפִי דִרְכָּנוּ לְמַדְנוּ – אף על פי שלא אמר דברים אלו לשם לימוד אלא כשיחת חולין סתם, שבא לשבח את עבדו טבי שתלמיד חכם הוא, מכל מקום למדנו דרך אגב משיחתו זו, שֶׁהִישֵׁן תַּחַת הַמִּטָּה לֹא יֵצֵא יְדֵי חוּבָתוֹ – בגמרא מבואר, שאף רבי שמעון סובר כרבי יהודה שסוכה דירת קבע היא, אלא שלדעתו אף אוהל עראי בא ומבטל אוהל קבע, הלכך הביא ראיה משיחתו של רבן גמליאל, שהישן תחת המטה לא יצא ידי חובתו. אגב ראייה זו אמרו בגמרא: מניין שאפילו שיחת חולין של תלמידי חכמים צריכה לימוד? שנאמר (תהילים א, ג): "ועלו לה יבול".

~ יום ששי ~

באור משנה ב

הַסּוּמָךְ סִפְתּוֹ בְּכַרְעֵי הַמִּטָּה – אף על פי שאם מזיזים את המיטה זוה עמה כל הסוכה, או (לפי פירוש הראב"ד) כשזיזים את כרעי המיטה ממקומם נופל הסכך, מכל מקום בְּשֶׁרָה – הסוכה. רַבִּי

באור משנה ג

הַעוֹשֶׂה סִפְתּוֹ בְּרֹאשׁ הָעֵגְלָה – אף על פי שהיא מיטלטלת ואינה קבועה, או בְּרֹאשׁ הַסְּפִינָה – שבים, שהרוח שולטת שם ויכולה לעקרה, בְּשֶׁרָה – בגמרא מבואר, שמדובר בסוכה שיכולה לעמוד ברוח מצויה של היבשה, ובאה המשנה להשמיענו, שאף על פי שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה של הים, הסוכה כשרה, שמכל מקום דירת עראי היא, וְעוֹלִין לָהּ בְּיוֹם טוֹב – פסקה זו מיותרת היא, אלא הואיל ובסיפא נישנה "ואין עולין לה ביום טוב". נקט התנא כאן: "ועולין לה ביום טוב". בְּרֹאשׁ הָאֵילָן – העושה סוכתו בראש האילן, או

גַּמְלָה – בְּשֶׁרָה, וְאֵין עוֹלִין לָהּ בְּיוֹם טוֹב. שְׁתֵּים בְּאֵילָן וְאַחַת בְּיַד אָדָם, או שְׁתֵּים בְּיַד אָדָם וְאַחַת בְּאֵילָן – בְּשֶׁרָה, וְאֵין עוֹלִין לָהּ בְּיוֹם טוֹב. שְׁלֹשׁ בְּיַד אָדָם וְאַחַת בְּאֵילָן – בְּשֶׁרָה, וְעוֹלִין לָהּ בְּיוֹם טוֹב. זֶה הַכֶּלֶל: כָּל שֶׁנִּטְלָה הָאֵילָן וְיִכּוּלָה לַעֲמוֹד בְּפָנֶי עֲצָמָה – בְּשֶׁרָה, וְעוֹלִין לָהּ בְּיוֹם טוֹב.
ד הַעוֹשָׂה סִפְתּוֹ בֵּין הָאֵילָנוֹת, וְהָאֵילָנוֹת דִּפְנוֹת לָהּ – בְּשֶׁרָה. שְׁלוּחֵי מִצְוָה פְּטוּרִין מִן הַסִּפָּה. חוֹלִין וּמִשְׁמָשִׁיָּהּ פְּטוּרִין מִן הַסִּפָּה. אוֹכְלִין וְשׁוֹתִין עֲרָאִי חוּץ לַסִּפָּה.
ה מַעֲשֶׂה וְהִבְיֵאוּ לוֹ לָרֶבֶן יוֹחָנָן בֶּן זָפָאִי לְטַעֵם אֶת הַתְּבַשִּׁיל, וְלָרֶבֶן גְּמִלְיָאֵל שְׁתֵּי כוֹתֻבוֹת וּדְלֵי שֶׁל מִים,

פירוש ברטנורא

וסכך: בשרה. בחולו של מועד: ואין עולין לה ביום טוב. דגור רבנן דאין עולין באילן ואין משתמשין בו שמא יתלוש: שתיים באילן. סמך קרקע הסוכה רובה באילן, ועשה סביבה בראש האילן שתי דפנות ואחת עשה בידי אדם בארץ וסמך קרקעית הסוכה באמצע הדופן שעשה בארץ, והגביה הדופן ממנה ומעלה עשרה: או שתיים בידי אדם ואחת באילן. הואיל ואם ינטל תפול קרקעית הסוכה, שאין יכולה לעמוד בסמיכות שתיים שבארץ, אין עולין לה ביום טוב, דמשתמש באילן:

ד והאילנות דפנות לה כשירה. והוא שהאילנות עבים וחזקים ולא אולי ואתו ברוח מצויה. וצריך גמי למלאות בין הענפים בתבן וקש שלא תזיזם הרוח, שכל מחיצה שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה אינה מחיצה: שְׁלוּחֵי מִצְוָה פְּטוּרִים. שהעוסק במצוה פטור מן המצוה. ולא בלבד בשעה שעוסקין במצוה פטורים, אלא אפילו בשעה שאין עוסקים בה, כגון הולך להקביל פני רבו או לפדיון שביום פטור אף בשעת חנייתו: חולין ומשמשיהן פטורים. ואפילו בחולי כל דהו. והוא דשרי לבטל מצות עשה של תורה מפני חולי כל דהו, ומצטער מפני ריח רע או מפני פשפשים ופרעושים שהוא פטור, וכן הולכי דרכים ושומרי גנות ופרדסים דפטורי להו רבנן מן הסוכה, מעמא הוי משום דכתיב (ויקרא כ"ג) בסוכות תשבון, כעין תדורו, וכל היכא דאית ליה מידו שמפני אותו דבר היה יוצא מדירתו יכול גמי לצאת מסוכתו. אבל העושה סוכתו מתחלה במקום הראוי להצטער באכילה או בשנית, כגון במקום שמתירא בו מפני לסטים בשניה ואין מתירא מפני הגנבים או ליסטים באכילה, אפילו באכילה לא יצא ידי חובתו באותה סוכה, הואיל ואינה ראויה לעשות בו כל צרכו אכילה ושתייה ושניה, דהא כעין תדורו בעינן והא לא הוי כעין דירה: **אוכלים ושותים עראי.** דבר מועט להסיר רעבונו, ודעתו לסעוד אחר כן:

משניות מבוארות – קהתי

סמך את הסכך עליהן, אלא על מוטות, בְּשֶׁרָה – ואין חוששים שמא יבוא להשתמש ביום טוב באילנות להניח עליהן חפציו (גמרא). בגמרא מבואר, שאין סוכה זו כשרה אלא אם כן האילנות היו חזקים, או שקשרם וחזקם, עד שלא תהא הרוח המצויה מנידה אותם, ואף בין האמירים מילא בתבן ובקש וקשר אותם, כדי שלא תניד אותם הרוח, שכל מחיצה שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה אינה מחיצה. שְׁלוּחֵי מִצְוָה – כגון ההולכים בדרך להקביל פני רבם או לפדות שבויים וכיוצא בהם, פְּטוּרִין מִן הַסִּפָּה – שהעוסק במצוה פטור מן המצוה האחרת; ואפילו בשעת חנייתם בלילה או ביום פטורים מלטרות אחר סוכה (רש"י); וכותב ה"מרדכי", לפי שכשנחנים וישנים בלילה בהנאה יכולים לעסוק למחר יותר, והרי זה בכלל העוסק במצוה. ויש כותבים: כל העוסק במצוה פטור ממצוה אחרת אם צריך לטרוח אחר האחרת, אבל אם יכול לעשות שתיהן כאחת בלא טורח, יעשה שתיהן (הר"ן; הרמ"א). חוֹלִין – אפילו חולים שאין בהם סכנה, כמבואר בבביתא בגמרא: "אפילו חש בעיניו ואפילו חש בראשו", וּמִשְׁמָשִׁיָּהּ – והמשמשים את החולים, פְּטוּרִין מִן הַסִּפָּה – שנאמר (ויקרא כג, מב): "בסוכות תשבון", ודרשו: תשבון כעין תדורו; וכשם שאדם נוהג בדירתו, שאינו יושב במקום שמזיק לו או מצטער בו, אף לגבי הסוכה כך, שאם מחמת מיתושו אינו יכול לישוב בסוכה הרי הוא פטור מן הסוכה. אוֹכְלִין וְשׁוֹתִין עֲרָאִי חוּץ לַסִּפָּה – היינו דבר מועט להסיר רעבונו, ובגמרא מבואר: כשיעור ביצה, שהוא אוכל הנאכל בבליעה אחת. וכותב הרמב"ם: "מותר לשתות מים ולאכול פירות חוץ לסוכה, ומי שיחמיר על עצמו ולא ישתה חוץ לסוכה אפילו מים, הרי זה משובח" (הל' סוכה ו, א). ויש סוברים, שגם יין ושאר משקאות מותר לשתות חוץ לסוכה (עיין אורח חיים הל' סוכה, טימן תרלס, טע"ף ב).

באור משנה ה

משנתנו מביאה מעשה, כדי להשמיענו, שהרוצה להחמיר על עצמו שלא לאכול ולא לשתות אפילו עראי חוץ לסוכה רשאי הוא להחמיר, ואין בזה משום יוהרה; וכבר הבאנו לעיל דברי הרמב"ם, שמי שיחמיר על עצמו ולא ישתה חוץ לסוכה אפילו מים, הרי זה משובח.

מַעֲשֶׂה וְהִבְיֵאוּ לוֹ לָרֶבֶן יוֹחָנָן בֶּן זָפָאִי לְטַעֵם אֶת הַתְּבַשִּׁיל

על גבי גַּמְלָה, בְּשֶׁרָה – בחולו של מועד, וְאֵין עוֹלִין לָהּ בְּיוֹם טוֹב – לפי שאסור לעלות באילן ביום טוב, ולא על גבי בהמה (ע"י) ביצה ה, ב). **שְׁתֵּים בְּאֵילָן –** היו שתי דפנות באילן, כגון שהסכך נסמך בשני צדדים על האילן, וְאַחַת בְּיַד אָדָם – דופן אחת עשויה בידי אדם על הארץ, או שְׁתֵּים בְּיַד אָדָם – שתי דפנות עשויות בידי אדם, וְאַחַת בְּאֵילָן – דופן אחת באילן, והסכך נסמך עליה, **בְּשֶׁרָה, וְאֵין עוֹלִין לָהּ בְּיוֹם טוֹב –** כלומר אין נכנסים לסוכה זו ביום טוב, מפני שרגילים היו להניח חפציהם על הסכך, ונמצאו משתמשים באילן ביום טוב (רש"י שבת קנד, ב). **שְׁלֹשׁ בְּיַד אָדָם –** היו שלש דפנות עשויות בידי אדם, וְאַחַת בְּאֵילָן – דופן רביעית עשויה באילן, **בְּשֶׁרָה, וְעוֹלִין לָהּ בְּיוֹם טוֹב –** לפי שהסוכה עומדת בפני עצמה בשלש הדפנות העשויות בידי אדם ואין צורך בדופן שבאילן. **זֶה הַכֶּלֶל: כָּל שֶׁנִּטְלָה הָאֵילָן וְיִכּוּלָה הַסוכה לַעֲמוֹד בְּפָנֶי עֲצָמָה –** על ידי הדפנות העשויות בידי אדם, **בְּשֶׁרָה –** הסוכה, וְעוֹלִין לָהּ בְּיוֹם טוֹב – יש מפרשים ש"זה הכלל" בא לרבות, שאם אפילו שתי דפנות עשויות בידי אדם, אלא שהן מקבילות ואף כשיניטל האילן יכולה הסוכה לעמוד, עולין לה ביום טוב (הר"ן). בארנו את הסיפא – "שתיים באילן" וכו' – שהכוונה היא לדפנות, וכן פירשו רש"י והרמב"ם. ומה שנקט התנא לשון "עליה" ("ואין עולין לה ביום טוב"), אף על פי שאין כאן עליה, לפי שרגילים היו לעשות את הסוכות על גגותיהם, ולכן קורא התנא את הכניסה לסוכה בלשון "עליה" (רש"י שבת קנד, ב). ויש מפרשים, שמדובר במשנתנו בקרקעית הסוכה, שבחלקה היא על האילן ובחלקה היא נסמכת על מוטות הקבועים בארץ בידי אדם, וזה ששנינו "שתיים בידי אדם ואחת באילן", או שתיים באילן ואחת בידי אדם", היינו שמשני צדדיה הסמוכים נסמכת קרקעית הסוכה על מוטות בארץ שנעשו בידי אדם, ומצד אחד נסמכת היא על האילן, או להיפך, שהואיל ואילו יניטל האילן לא תהא יכולה לעמוד, אין עולין לה ביום טוב, שהרי הסוכה נסמכת על האילן, ואין עולים באילן ביום טוב (הר"ן; רש"י סוכה כב, ב). דעת יש מפרשים שהבאנו בד"ה ועולין לה היא לשיטת הר"ן בפירוש משנתנו.

~ שבת קודש ~

באור משנה ד

הַעוֹשָׂה סִפְתּוֹ בֵּין הָאֵילָנוֹת, וְהָאֵילָנוֹת דִּפְנוֹת לָהּ – אבל לא

וְאָמְרוּ: הָעֵלֹם לִסְפָּה. וְכִשְׁנָתָנוּ לוֹ לְרַבִּי צְדוֹק אָכַל פָּחוֹת מִכִּבִּיצָה, נָטְלוּ בִּמְפָּה וְאָכְלוּ חוּץ לִסְפָּה וְלֹא בִּרְךָ אַחֲרָיו.

פירוש ברטנורא

ה ואמרו העולם לסוכה. ולא מן הרין, אלא שהחמירו על עצמן. ושמעין מינה שהחמירו על עצמו שלא לאכול אפילו אכילת עראי חוץ לסוכה, הרי זה משוכח: אוכל פחות מכביצה [נטלו במפה]. משום נטילת ידים, ומשום ברכי נטל פחות מכביצה. דאילו משום סוכה הא אמרין אוכלים אכילת עראי חוץ לסוכה ואפילו יותר מכביצה:

משניות מבוארות – קהתי

המזון, שסובר הוא כרבי יהודה (ברכות ז, ב), שאין חייבים בברכת המזון אלא כשאוכלים כשיעור ביצה (אכילה שיש בה כדי שביעה). ברם, לפני האכילה צריך לברך אפילו בכל שהוא, שהרי מכל מקום נהנה, ואסור ליהנות מן העולם הזה בלא ברכה. בגמרא מבואר, שמה שנקטה המשנה במעשה של רבי צדוק "אוכל פחות מכביצה" הוא משום נטילת ידים וברכת המזון, שאילו נתנו לו אוכל כביצה היה חייב בנטילת ידים ובברכת המזון, אבל משום סוכה, הרי שנינו במשנה הקודמת: אוכלים ושותים עראי חוץ לסוכה, ואמרו בגמרא: אפילו כביצה. מכל מקום נמצאנו למדים מרבי צדוק, שאכילת עראי מותרת חוץ לסוכה בלא שום פקפוק ונדנוד עבירה, וכל שאינו רוצה להחמיר על עצמו, רשאי הוא, ואינו נחשב כמי שאינו מדקדק במצוות (הר"ן; המאירי).

— בחג הסוכות, וּלְרַבֵּן גַּמְלִיאֵל — הביאו בחג הסוכות, שְׁתֵּי כוֹתְבוֹת — תמרות, וְדָלִי שֶׁל מַיִם — שמן הרין לא היו צריכים לסוכה, שהרי אכילת עראי היא, אלא שהם החמירו על עצמם, וְאָמְרוּ: הָעֵלֹם לִסְפָּה — ומכאן, שכל המחמיר על עצמו שלא לאכול אפילו אכילת עראי חוץ לסוכה, הרי זה משוכח. וְכִשְׁנָתָנוּ לוֹ לְרַבִּי צְדוֹק אָכַל פָּחוֹת מִכִּבִּיצָה — מאכל שהיה פחות מכביצה, נָטְלוּ בִּמְפָּה — נטל את המאכל במפה, כדי לאכול בלא נטילת ידים; יש מפרשים, שאמנם חולין פחות מכביצה אינם צריכים נטילת ידים, אלא שרבי צדוק כהן היה, והיה אוכל חולין על טהרת התרומה, וידים שניות הן ופוסלות את התרומה, הלכך נטל את האוכל במפה, וְאָכְלוּ חוּץ לִסְפָּה — כדין אכילת עראי, ולא החמיר על עצמו, וְלֹא בִּרְךָ אַחֲרָיו — ברכת

אגרות קודש

ב"ה, כ' תמוז, תשי"ג

ברוקלין.

שלום וברכה!

בנועם ובעתם קבלתי מכתביו... וראשון ראשון עיקר בברכת מזל טוב לקשוה"ת של בתו מרת... תחי' עם ב"ג שי' ויתן השי"ת שיהי' בשעה טובה ומוצלחת ולבנין עדי עד על יסודי התורה והמצוה כפי שהם מוארים במאור תורת החסידות.

וכיון שכנראה ממכתבו החתן אינו מורגל כ"כ בהדרכת תורת החסידות ובתורת החסידות עצמה, הנה בודאי תומ"י - נגש הוא וכן בתו תחי' למלאות ולהשלים ענין זה אשר כמובן יסוד הוא בחיים לחיים מאושרים באמת, צו א ווארימע לעבעדיקע פרייליכע הויז, ובטח יכתוב לי מהנעשה בזה, אף שכנראה מבין שורות מכתבו עדיין לא שם לבו להתעסק בזה כראוי בה בשעה שטרוד ביותר בהכנות הגשמיות של החתונה, ואולי דבר אחד מתורץ בחבירו, כי מפני העלם והסתר הגשמיות אינה נראה הרוחניות עד שגם שוכחים ע"ז. והגע בעצמך אם טרוד כ"כ בהוצאות החופה ואבזוריהו שאין זה אלא ענין של יום אחד ורוב ההוצאות הוא מפני הרצון לנשיאות חן בעיני אדם, הרי עד כמה צריך להיות טרוד בהכנות הרוחניות שזה נוגע להזוג הצעיר למשך כל חייהם והאריכות בזה אך למותר...

עין יעקב - מסכת ברכות

ביאור עם "שפה ברורה - עוז והדר"

רש"י

לצדיק לא טוב. לענוש את הבריות: מדרות אחת. לשון רדוי והכנעה שאדם שם על לבו מאליו: ורדפה את מאהביה וגו'. וכשתראה שאין עוזר תשים על לבה לאמר אשובה אל אישי הראשון: תחת גערה במבין. תחת גערה באדם מבין טובה מהכות כסיל מאה. תחת הטעם למעלה תחת התי"ו ולא כמו אל תירא ואל תחת (דברים א) שטעמו בחי"ת אלא למעלה תחת התי"ו ראשון לומר שהוא שם דבר שאי אפשר לפותרו לשון תפעל לומר תכניע את האדם אלא תכנע היא בעצמה. ולכך שינה את נקודתה לומר שהוא שם דבר: ג' דברים בקש משה ונתן לו. שהרי לסוף שאלתו כתיב גם את הדבר הזה אשר דברת אעשה: להודיעו דרכיו. מנהג מדת משפטיו כגון מפני מה צדיק וטוב לו רשע ורע לו צדיק ורע לו רשע וטוב לו:

דף ו עמוד ב. הגמרא מביאה מעשה בענין זה: **ההוא צדוקי דתהו פשכב ותיה** – מעשה בצדוקי שהיה גר בשכנותו דרבי יהושע בן לוי, **היה קא מצער ליה מוכא בקראי** – והיה מצערו הרבה בויכוחים על פירוש הפסוקים. **יומא חד שקל תרגולא ואוקמיה בין פרעיה דערסא** – יום אחד לקח רבי יהושע בן לוי תרגול והעמידו בין רגלי מיטתו, **ועיין ביה** – והסתכל בו, **סבר כי מטא ההיא שעתא אלטייה** – כאשר יגיע הזמן שבו הכרבלת מלבינה, אקלל את הצדוקי, ומכיון שברגע זה הקב"ה כועס, תחול קללתו. לבסוף, **כי מטא ההיא שעתא** – כשהגיעה שעה זו, **ניים** – נמים רבי יהושע בן לוי, וכשהתעורר והבחין בכך, **אמר, שמע מנה לאו אורח ארעא למעבד הכי** – יש ללמוד מכך שאין ממדת דרך ארץ לעשות כן, לכיון לשעת זמנו של הקב"ה, שהרי **ורחמיו על כל מעשיו** (תהלים קמה ט) **בתיב, ובתיב** (משלי יז כו) **גם ענוש לצדיק לא טוב** – אין נכון לצדיק להעניש בני אדם.

הגמרא מביאה ברייתא בענין כעסו של הקב"ה: **תנא משמיה דרבי מאיר, פשעה שהחמיה וזרחת וכל מלבי מזרח ומערב מניחים בתריהם בראשיהם ומשתתחים לחמה, מיד בועס הקדוש ברוך הוא.** **ואמר רבי יוחנן משום רבי יוסי, מוכה מדרות אחת בלבו של אדם** – טובה הכנעה שאדם שם אל ליבו ומתעורר לתשובה מאליו, **יותר מלכיות** – יותר מכמה עונשים שיקבל מאחרים. **שנאמר על כנסת ישראל (הושע ב ט) 'ורדפה את מאהביה וגו' ולא תשיג אתם, ובקשתם ולא תמצא, ואמרה, אלכה ואשובה אל אישי הראשון, כי טוב לי אז מעתה**. כלומר, שבתחילה תרדוף אחר המזלות ומערכות השמים שחשבה שהם המטיבים לה, וכשתראה שאינם עוזרים לה, תשים אל לבה לשוב אל הקב"ה, ותבין שהיה לה טוב יותר כאשר עבדה לה. ואף שכנסת ישראל לקתה על מעשיה הרעים כמה עונשים, לא שבה אל הקב"ה עד שהכניעה עצמה ואמרה, **אלכה ואשובה וגו'.** **וריש לקיש אמר, מדרות אחת בלבו של אדם, טובה יותר ממאה מלכיות** שיקבל מאחרים, **שנאמר (משלי יז י) 'תחת גערה במבין מהפכות בסיל מאה** – הכנעה מחמת גערה שגוער אדם בעצמו, טובה ומועילה לאדם מבין, יותר ממאה מכות שמכים את הכסיל.

ואמר רבי יוחנן משום רבי יוסי, שלשה דברים בקש משה מלפני הקדוש ברוך הוא, ונתן לו הקב"ה. ואלו הם שלושת הדברים שביקש. **בקש שתתשרה שכינה על ישראל, ונתן לו, שנאמר (שמות לג טז) 'ובמה יודע אפוא כי מצאתי חן בעיניך אני ועמך, הלא בלבבך עמנו, שביקש משה שתהיה ניכרת מציאת החן של ישראל בעיני הקב"ה, על ידי שתלך השכינה עמם.** עוד **בקש שלא תתשרה שכינה על עובדי פוגבים, ונתן לו שנאמר (שם) 'ונפלינו אני ועמך**, כלומר, ונהיה מובדלים אני ועמך משאר האומות, שעלינו תשרה שכינה ולא עליהם. ועוד **בקש להודיעו דרכיו של הקדוש ברוך הוא** – שיוודיעו הקב"ה את הנהגתו במשפטים של בריותיו, **ונתן לו, שנאמר (שם לג יג) 'ועתה אם נא מצאתי חן בעיניך, הודעני נא את דרכך ואדעך למען אמצא חן בעיניך וגו', אמר משה לפניו – לפני הקב"ה, רבוננו של עולם, מפני מה יש צדיק וטוב לו ויש צדיק ורע לו, יש רשע וטוב לו ויש רשע ורע לו.** אמר לו הקב"ה, **משה, התשובה לשאלתך היא, צדיק**

ביאור עם "שפה ברורה - עוז והדר"

רש"י

וְמוֹזֵב לֹא הוּא צָדִיק בֶּן צָדִיק. צָדִיק וְרַע לֹא הוּא צָדִיק בֶּן רָשָׁע, וְסוֹבֵל הוּא מַחֲמַת חֲטָאֵי אָבִיו. רָשָׁע וְמוֹזֵב לֹא הוּא רָשָׁע בֶּן צָדִיק. רָשָׁע וְרַע לֹא הוּא רָשָׁע בֶּן רָשָׁע.

את אשר אחון. את אשר יכמרו רחמי עליו לשעה ואע"פ שאינו כדאי: כשרציתי. בסנה:

אָמַר מֶרֶ - הוֹבֵאוּ לְעִיל דְּבָרֵי רַבִּי יוֹסִי שְׁפִירָשׁ שֶׁתְּשׁוּבַת הַקֶּב"ה הִי הִיא שֶׁצָּדִיק וְמוֹזֵב לֹא צָדִיק בֶּן צָדִיק, צָדִיק וְרַע לֹא צָדִיק בֶּן רָשָׁע. מִקְשָׁה הַגִּמְרָא: **אִינִי -** הָאֵם נִיתָן לִפְרֹשׁ כֵּךְ, וְהָאֵם בְּתִיב (שם לד ז) 'פֶּקֶד עֲזֹן אֲבוֹתָ עַל בָּנִים', וְלִמְדֵנוּ מִכֵּךְ שֶׁהַקֶּב"ה מַעֲנִישׁ אֶת הַבָּנִים עַל עֲוֹנוֹת אֲבוֹתֵיהֶם, וְאִילּוּ בִּפְסוּק אַחֵר בְּתִיב (דברים כד טז) 'וּבָנִים לֹא יוֹמְתוּ עַל אֲבוֹתָם', וְרַמְיָן קָרָא אֶתְדִּירִי - וְהַקְשִׁינוּ שֶׁהַפְּסוּקִים סוֹתְרִים זֶה אֶת זֶה. וּמִשְׁנֵינִן, לֹא קָשְׁיָא - וַיִּשְׁבְּנוּ שֶׁאֵין כָּאֵן קוּשִׁיא, אֲלָא הָאֵם - הַפְּסוּק שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ שֶׁהַבָּנִים נִעֲנָשִׁים בַּחֲטָאֵי הָאֲבוֹת, נֶאֱמַר בְּשִׂאֲחֻזִּין מַעֲשֵׂה אֲבוֹתֵיהֶם בְּיָדֵיהֶם, וְהָאֵם - וְהַפְּסוּק 'לֹא יוֹמְתוּ אֲבוֹתָ עַל בָּנִים', נֶאֱמַר בְּשִׂאֲחֻזִּין הַבָּנִים אֲחֻזִּין מַעֲשֵׂה אֲבוֹתֵיהֶם בְּיָדֵיהֶם. וּמִכֵּיוֵן שֶׁלִּמְדֵנוּ שֶׁבֶן צָדִיק שֶׁאֵינוֹ אוֹחוֹ בַּמַּעֲשֵׂה אֲבוֹתָיו אֵינוֹ נִעֲנָשׁ עַל חֲטָאֵיהֶם, אִם כֵּן לֹא נִיתָן לִמְדֵנוּ שֶׁהַקֶּב"ה לִמְשָׁה שֶׁצָּדִיק וְרַע לֹא הוּא צָדִיק בֶּן רָשָׁע, שֶׁהָרִי אֵין הוּא נִעֲנָשׁ עַל חֲטָאֵי אֲבוֹתָיו.

מתרצת הגמרא: **אֲלָא הֵכִי קָאָמַר לִיה -** אֲלָא כֵךְ אָמַר לֹא הוּא הַקֶּב"ה לִמְשָׁה רַבִּינוּ, צָדִיק וְמוֹזֵב לֹא הוּא צָדִיק בֶּן צָדִיק, וְאִילּוּ צָדִיק וְרַע לֹא הוּא צָדִיק בֶּן צָדִיק שֶׁאֵינוֹ גָּמוּר, וְלִפִּי שִׁישׁ לֹא מִיעוּט עֲוֹנוֹת, רַע לֹא בַּעֲלֹם הוּא, כְּדִי לִטְהַר וּלְזַכּוֹתוֹ לַעֲלֹם הַבָּא. רָשָׁע וְמוֹזֵב לֹא הוּא רָשָׁע בֶּן צָדִיק שֶׁאֵינוֹ גָּמוּר, שְׁטוֹב לֹא בַּעֲלֹם הוּא כְּדִי שִׁקְבַּל שְׂכָרוֹ עַל מִיעוּט זְכוּיוֹתָיו וְלִטְרַדּוֹ בַּעֲלֹם הַבָּא, רָשָׁע וְרַע לֹא הוּא רָשָׁע בֶּן צָדִיק.

וּפְלִיגָא דְּרַבִּי מַאִיר - רַבִּי יוֹסִי שֶׁאֵמַר שֶׁהַקֶּב"ה נָתַן לִמְשָׁה אֶת כָּל בְּקִשּׁוֹתָיו חוֹלֵק עַל רַבִּי מַאִיר, דְּאָמַר רַבִּי מַאִיר, 'שְׁתִּים [שְׁתֵּי בְּקִשּׁוֹת] נָתַנּוּ לֹא לִמְשָׁה, וְאַחַת לֹא נָתַנּוּ לֹא, שֶׁלֹּא הוֹדִיעוּ הַקֶּב"ה אֶת הַנְּהַגְתּוֹ בְּמִדַּת הַמִּשְׁפָּט, אֲלָא הִשִּׁיב לֹא שְׁפַעֲמִים שֶׁהוּא מִרְחָם וְחוֹנֵן אֶף אֶת מִי שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לָכֵךְ, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לג יט) 'וְחֲנִנִי אֶת אֲשֶׁר אֲחֻזִּין' - אֲחֻזִּין אֶת כָּל מִי שֶׁאֲחַפִּיץ לְחוֹן אוֹתוֹ אֶף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ הַגּוֹן, 'וְרַחֲמֵי אֶת אֲשֶׁר אֲרַחֵם' אֶף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ הַגּוֹן, אֲלָא שֶׁנִּכְמְרוּ רַחֲמֵי עָלָיו לִפִּי שְׁעָה, וְאֶף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לִרְחֻמִּים עַל פִּי דִּין.

אגרות קודש

ב"ה, ט"ז תמוז, תשי"ג

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מיום ט' תמוז, בו כותב שקבל קבלה על שחיטת עופות (ובטח ישנו אצלו גם הודעה) ושואל אם יתעסק בזה.

הנה נכון הדבר והי' ג"כ מהראוי שיחפש דרך איך להשתלם גם בשחיטת גסות, והשי"ת יצליחו לקיים מרז"ל אין וּשְׁחַט אֲלָא וּמִשְׁךְ לִקְיִים גם ברוחניות היינו להמשיך את נה"ב שלו וגם בסביבתו לרשות היחיד יחידו של עולם שתוכל להתהפך לדם ובשר כבשר האדם אתם קרויים אדם על שם אדמה לעליון אדם העליון שעל הכסא.

במענה על שאלתו - אם נזהר בטבילת עזרא ויש לו שיעורים קבועים בתורת החסידות יתחיל, בל"נ, להניח תפלין דר"ת.

בברכה.

56 אָמַר לִיה רַב אֲשִׁי לְאִמִּימַר, וְהָאִמַּר עֲוִילָא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן הַמִּפְקִיר
 57 עֲבָדוּ יֵצֵא לְחִירוֹת וְצִרִיךְ גַּט שְׁחָרוֹר, וְכֵן אָמַר רַב חֲנִינָא בַר אֲבִין
 58 אָמַר רַב אֲחֵד זֶה וְאֲחֵד זֶה – בֵּין מִפְקִיר עֲבָדוּ וּבֵין מִקְדִּישׁ עֲבָדוּ, יֵצֵא
 59 לְחִירוֹת וְצִרִיךְ גַּט שְׁחָרוֹר, וְאֵתָּה אִמְרַת שְׁאִין לֹא תִקְבֵּל.
 60 אָמַר לִיה אִמִּימַר, הַכּוּוֹנָה הִיא שְׁהַעֲבַד צִרְךָ – הוּא אִמְנַם זָקוֹק
 61 לְשֹׁטֵר שְׁחָרוֹר, וְאִין לֹא תִקְנֶה – אֲבָל הַשְׁטֵר לֹא יוֹעִיל.
 62 אִיבָא דְאָמַרִי – יֵשׁ שְׁאִמְרוּ שְׁאָמַר אִמִּימַר הָרַב הַמִּפְקִיר עֲבָדוּ וּמָת
 63 הָרַב, אוֹתוֹ הָעֶבֶד אִין לֹא תִקְנֶה – הַשְׁטֵר שִׁיתְנוּ לוֹ הַיּוֹרֵשִׁים לֹא
 64 יוֹעִיל לְהַתִּירוֹ בִּבְת חוֹרִין. מָאִי מַעֲמָא, גּוֹפִיָה לֹא קִנִּי לִיה – קִנֵּן
 65 הַמִּמּוֹן כִּבְר פִּקֵּעַ שְׁהִי הַפְקִירוֹ, אִיסְרוּרָא הוּא דְאִיבָא נָפִיָה – נִשְׁאֵר
 66 אֲצֵל הָאֲדוֹן רַק קִנֵּן אִיסוּר, וְאִיסְרוּרָא לְבָרִיָה לֹא מוֹרִית – וְקִנֵּן
 67 אִיסוּר אִין אָדָם מוֹרִישׁ לִבְנוֹ.
 68 אָמַר לִיה רַב אֲשִׁי לְאִמִּימַר, וְהָאִי אֵתָּה רַב דִּימִי אָמַר בִּשְׁם רַבִּי
 69 יוֹחָנָן, מִי שְׁאִמַר בִּשְׁעַת מִיתָתוֹ, פְּלוֹנִית שְׁפַחְתִּי אֵל יִשְׁתַּעֲבָדוּ בָּהּ,
 70 כּוֹפִים אוֹתוֹ הַיּוֹרֵשִׁים לְכַתּוּב לֹא גַט שְׁחָרוֹר, הִרִי שְׁאִפְשֵׁר לְהוֹרִישׁ
 71 קִנֵּן אִיסוּר.
 72 עֲנָה אִמִּימַר דְרַב דִּימִי – דְּבָרִי רַב דִּימִי בִשְׁם רַבִּי יוֹחָנָן מַעֲוִיתָא הִיא,
 73 וְכִמּוּ שְׂרַבִּי אִמִּי וְרַבִּי אִסִּי הִקְשׁוּ לְרַבִּי יוֹחָנָן.
 74 חוֹר וְאָמַר לִיה רַב אֲשִׁי לְאִמִּימַר, מָאִי מַעֲוִיתָא – מַה הִיתָּה קוֹשִׁייתָם
 75 עַל רַבִּי יוֹחָנָן דְלֹא אָמַר – שְׁאִבְהִים לֹא אָמַר בְּלִשׁוֹן שְׁחָרוֹר, מִשְׁמַע
 76 הָאִי אָמַרָה בְּלִשׁוֹן שְׁחָרוֹר כְּגוֹן הִרִי אֵת בֵּת חוֹרִין, הָכִי נָמִי – שְׁכּוֹפִים
 77 אֵת הַיּוֹרֵשִׁים לְכַתּוּב לֹא שְׁטֵר שְׁחָרוֹר וְחוֹזֶרֶת קוֹשִׁיָה עַל אִמִּימַר.
 78 אָמַר לִיה אִמִּימַר לְרַב אֲשִׁי, אָנָּה בְּרַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר יְהוֹדָה כְּבִירָא לִי
 79 – אֲנִי סוֹבֵר כְּרַב שְׁמוּאֵל בַּר יְהוֹדָה שְׂרַבִּי יוֹחָנָן לֹא אָמַר מִימַרָא זֶה
 80 כֹּלל וְאִין לִידִיק מְדַבְּרִיו שְׁאָדָם מוֹרִישׁ לְבָנִיו קִנֵּן אִיסוּר.
 81 מַעֲשָׂה בִּהְיוֹת דְּסִקְרָתָא דְעֶבְדִּי – קִרִּית עֲבָדִים שֶׁל יִשְׂרָאֵלִים,
 82 דְאִידְבָּן לְעוֹבֵד בּוֹכְבִּים – שְׁמַכְרוּ אֵת הָעֲבָדִים לְעוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים,
 83 וּבִכְךָ פִּקֵּעַ שִׁיעֲבֻדָם מִבְּעֻלָּהֶם, וְהִיא חֲסֵר לֹהֵם שְׁטֵר שְׁחָרוֹר. כְּלוּ
 84 מְרֻוּתָא בְּתַרְיָא – מֵתוּ אֲדוֹנֵיהֶם אֲחֲרוֹנִים, כְּלוֹמֵר הַגּוֹיִים שִׁקְנוּ
 85 אוֹתָם וְגַם בְּעֻלָּהֶם הִרְאֻשׁוֹנִים שְׁמַכְרוּ אוֹתָם לְגוֹיִים, אֵתוּ לְקַמִּיָּה
 86 דְרַבִּינָא – בָּאוּ הָעֲבָדִים לְפָנֵי רַבִּינָא שִׁיתִּירָם בִּבְת יִשְׂרָאֵל, אָמַר לָהּ
 87 – רַבִּינָא לְעֲבָדִים, וְלוֹ אֲחֵדְרוּ אֲבִין מְרֻוּתָא קָמָא – לִכּוּ וּחִפְשׁוּ אֵת
 88 בְּנֵי הָאֲדוֹנִים הִרְאֻשׁוֹנִים, וְיִקְבְּלוּ לָכֵן יִנְיָא דְחִירוּתָא – וּבִקְשׁוּ מֵהֶם
 89 שִׁיכַתְּבוּ וְיִתְּנוּ לָכֵם שְׁטֵר שְׁחָרוֹר.
 90 אָמְרוּ לִיה רַבִּינָן לְרַבִּינָא, וְהָאִמַר אִמִּימַר הַמִּפְקִיר עֲבָדוּ וּמָת אוֹתוֹ
 91 הָעֶבֶד אִין לֹא תִקְנֶה, כִּיּוֹן שְׁאִין אָדָם מוֹרִישׁ לְבָנִיו אֵת קִנֵּן הָאִיסוּר,
 92 וְאִין יוֹכֵלוּ בְּנֵי הָאֲדוֹנִים לְכַתּוּב שְׁטֵר שְׁחָרוֹר. אָמַר לָהּ רַבִּינָא, אָנָּה
 93 בְּרַבִּי דִימִי כְּבִירָא לִי – אֲנִי סוֹבֵר כִּמּוּ רַב דִּימִי שְׁאִמַר בִּשְׁם רַבִּי יוֹחָנָן
 94 שְׁאָדָם מוֹרִישׁ קִנֵּן אִיסוּר לְבָנִיו.
 95 אָמְרוּ לִיה הַחֲכָמִים לְרַבִּינָא, הֲלֹא דְרַב דִּימִי – דְּבָרִי רַב דִּימִי בִשְׁם
 96 רַבִּי יוֹחָנָן מַעֲוִיתָא הִיא, וְכִמּוּ שִׁהֲקִשׁוּ לוֹ רַבִּי אִמִּי וְרַבִּי אִסִּי. אָמַר
 97 לָהּ רַבִּינָא, מָאִי מַעֲוִיתָא – מַה הִיתָּה קוֹשִׁייתָם, דְלֹא אָמַרָה בְּלִשׁוֹן
 98 שְׁחָרוֹר, כִּי הוּא רַק אָמַר 'אֵל יִשְׁתַּעֲבָדוּ בָּהּ', וְאִין זֶה לִשׁוֹן שְׁחָרוֹר,
 99 הָאִי אָמַרָה בְּלִשׁוֹן שְׁחָרוֹר כְּגוֹן הִרִי אֵת בֵּת חוֹרִין הָכִי נָמִי שִׁיכּוּלִים
 100 הַבְּנִים לְכַתּוּב לוֹ שְׁטֵר שְׁחָרוֹר. וְהִלְבֵּתָא – וְנִפְסָקָה הִלְכָה בְּרַבִּינָא
 101 שִׁקְנֵן אִיסוּר עוֹבֵר בִּירוּשָׁה וְלֹא בְּאִמִּימַר. מַעֲשָׂה בִּהְיוֹת עֲבָדִי דְרַבִּי
 102 תְּרִי – עֲבַד כְּנַעֲנִי שֶׁל שְׁנֵי שׁוֹתֵפִים, קָם חַד מִיְיָהוּ וְשִׁחְרִיתָא לְפִלְגִיָּה
 103 – קָם אֶחָד הַשׁוֹתֵפִים וְשִׁחְרָת אֵת חֶלְקוֹ, וְעָתָה הָעֶבֶד חֲצִיו בֵּן חוֹרִין.
 104 בְּמִקְרָה זֶה כּוֹפִים אֵת רַבּוֹ וְכּוֹתֵב לוֹ שְׁטֵר שְׁחָרוֹר כִּדִּי שִׁיכּוּל לְשֵׁאת
 105 בֵּת יִשְׂרָאֵל, וְהָעֶבֶד צִרִיךְ לְכַתּוּב לְאֲדוֹן שְׁטֵר חוֹב עַל חֲצִי דִמְיוֹ,
 106 וְכֹאשֵׁר יִשְׁתַּחֲרֵר וְיִהְיֶה לוֹ כֶּסֶף, יִשְׁלַם לוֹ אֵת הַחוֹב.
 107 אָמַר אֲדִידָךְ – אָמַר הַשׁוֹתֵף הַשְּׁנִי, הִשְׁתָּא שְׁמִיעִי בִּי רַבִּינָן – עֲכָשִׁיו
 108 יִשְׁמַעוּ חֲכָמִים וְיִכְרִיתוּ אוֹתוֹ לְשַׁחֲרוֹר, וּמִפְסָדוֹ לִיה מִינָא – וְיִפְסְדוּ
 109 לִי אֵת עֲבָדִי. אֱוִל אֲקַנְיָה לְכֵן קָמִין – הִלְךְ וְהִקְדָּה אֵת הָעֶבֶד לְבָנוֹ
 110 הַקָּטָן, מִתּוֹךְ הַנַּחֲחָה שְׁבִית דִּין אֵינֶם יוֹכֵלוּם לְכוֹף קָטָן לְשַׁחֲרֵר עֲבַד.

1 מִן הַסֵּתֶם שְׁחָרוֹר וְיֵצֵא לְחִירוֹת, שְׁהִרִי הוּא אִסוּר בִּבְת חוֹרִין. אָמַר
 2 לִיה רַבִּי יוֹחָנָן לְרַב זִירָא חֲדִידוּשׁ כָּל כָּךְ גְּדוּל יֵשׁ בְּיָדָךְ בִּשְׁם רַבִּי,
 3 וְאִילוֹ אֲנִי שׁוֹנֶה בְּבִרְיִיתָא, הָאֲדוֹן הַכּוֹתֵב בְּשֵׁם אִירוֹסִין הִרִי אֵת
 4 מִקְדוּשֵׁת לִי, וְנָתַן אוֹתוֹ לְשִׁפְחָתוֹ וְקִידְשָׁה לְעַצְמוֹ וְאַחֵר כִּךְ נִשְׁאָה,
 5 רַבִּי מָאִיר אָמַר מְקוֹדְשָׁתָהּ, שְׁבוּדָאִי שְׁחָרְרָה קוֹדֵם לָכֵן, שְׁהִרִי אִסוּר
 6 לְשֵׁאת שְׁפַחָה. וְהַכְּמִים וְרַבִּי בִּינִיהֶם אֲמָרִים אֵינָה מְקוֹדְשָׁתָהּ, וּמוֹזָה
 7 שְׁקִידְשָׁה לְעַצְמוֹ אִין הוֹכַחָה שְׁשַׁחֲרָה אוֹתָהּ.
 8 מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא, שְׁאִין כּוּוֹנֵת רַבִּי שְׂרַבּוּ שֶׁל הָעֶבֶד הִיא נּוֹכַח בִּשְׁעָה
 9 שְׁהָעֶבֶד נִשָּׂא בֵּת חוֹרִין, אֲלֹא בְּדָאָמַר – כִּמּוּ שְׁפִירֵשׁ דְּרָבָה בַּר רַב
 10 שִׁילָא בְּעֶבֶד שְׁהִנִּיחַ תְּפִלִּין בְּפָנֵי רַבּוֹ, שְׁהַכּוּוֹנָה בְּשִׁרְבּוֹ הִנִּיחַ לוֹ
 11 תְּפִלִּין, הָכָא נָמִי – גַּם כֵּאֵן כּוּוֹנֵת רַבִּי הִיא בְּשִׁרְבּוֹ הִשְׁאִי אֲשָׁה בֵּת
 12 חוֹרִין, שְׁמוֹזָה יֵשׁ הוֹכַחָה שְׁשַׁחֲרָר מִקְדוֹם.
 13 מִקְשָׁה הַגְּמָרָא, וְמִי אִיבָא מִידִי, הָאֵם יִתְּנוּ לְעֶבְדִּיהָ לֹא מַעֲבַד לִיה
 14 אִיסְרוּרָא – שְׁלַחֲכִשִׁיל אֵת עֲבָדוּ בְּאִיסוּר אִין רַבּוֹ נִחְשָׁד, וְבִרְרוֹ לָנוּ
 15 שְׁשַׁחֲרָר, וְאִיהוּ עֶבֶד אִיסְרוּרָא – וְאִילוֹ כִּשְׁהוּא נּוֹשֵׂא אֵת שְׁפַחָתוֹ
 16 אֵתָּה חוֹשֵׁד שְׁעוֹבֵר אִיסוּר וְאִין מִכָּךְ רֹאיָה עַל שְׁחָרוֹרָה.
 17 חוֹזֶרֶת בֵּה הַגְּמָרָא, אָמַר רַב נִחְמֵן בַּר יִצְחָק, אִמְתָּה שְׁגַם הָאֲדוֹן אִינוּ
 18 חֲשׂוֹד שִׁיעֲבֹר עַל אִיסוּר וּבוּדָאִי שְׁחָרְרָה קוֹדֵם לָכֵן, וְהָכָא בְּמָאִי
 19 עֲקָרִין – וְהִתְנַאֲם נִחְלָקוּ בְּמִקְרָה דְאָמַר לָהּ בִּשְׁעָה שְׁנָתָן לֹא אֵת
 20 שְׁטֵר הָאִירוֹסִין, אָנָּה בֹּא – בִּשְׁטֵר זֶהוּ לְחִירוֹת, וְגַם הַתְּקַדְּשִׁי לִי בֹא,
 21 שְׁבִירוֹ שְׁהוּא לֹא שְׁחָרְרָה קוֹדֵם לָכֵן. רַבִּי מָאִיר כְּבִירָא יֵשׁ בְּלִשׁוֹן הִנֵּה
 22 שְׁכּוֹתֵב בִּשְׁטֵר אִירוֹסִין הִרִי אֵת מִקְדוּשֵׁת לִי גַם לִשׁוֹן שְׁחָרוֹר,
 23 וְהַכּוּוֹנָה שְׁתִּידָה רֹאיָה לְהַתְקַדֵּשׁ לוֹ וְתֵצֵא לְחִירוֹת, וְגַם תִּתְקַדֵּשׁ
 24 לוֹ. וְדִקְנֵן כְּבִירָא אִין בְּלִשׁוֹן הִנֵּה הִרִי אֵת מִקְדוּשֵׁת לִי, לִשׁוֹן שְׁחָרוֹר,
 25 וְלָכֵן אֵינָה מִקְדוּשֵׁת.
 26 אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹוי, עֶבֶד שְׁהִנִּיחַ תְּפִלִּין בְּפָנֵי רַבּוֹ וְלֹא מִיחָה בּוֹ
 27 רַבּוֹ, מִן הַסֵּתֶם כִּבְר שְׁחָרוֹר וְיֵצֵא לְחִירוֹת, מִפְּנֵי שְׁאִין דִּרְכָם שֶׁל
 28 עֲבָדִים לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין.
 29 מִקְשָׁה הַגְּמָרָא מִיְיָהוּ עֲבַד שְׁלוֹחַ הִימְנוֹ בְּרַבּוֹ כֶּסֶף, אוֹ שְׁעָשָׂא רַבּוֹ
 30 אֲפוֹרְפּוּסָם עַל נִכְסָיו, אוֹ שְׁהִנִּיחַ תְּפִלִּין בְּפָנֵי רַבּוֹ אוֹ שְׁקָרָא בְּתוֹרָה
 31 שְׁלִישָׁה פְּסוּקִים בְּצִיבּוֹר כְּבִית הַכְּנֶסֶת בְּפָנֵי רַבּוֹ, וְרַבּוֹ לֹא מִיחָה
 32 בִּידוֹ, הִרִי זֶה לֹא יֵצֵא לְחִירוֹת, וְאִין בְּכָל אֵלּוּ רֹאיָה שְׁשַׁחֲרָר, וְקִשָּׁה
 33 עַל רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹוי.
 34 מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא, אָמַר רַבָּה בַּר רַב שִׁילָא, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹוי דִּיבֵר
 35 בְּשִׁרְבּוֹ הִנִּיחַ לוֹ תְּפִלִּין, וְזֶה נִחְשָׁב לְרֹאיָה שְׁשַׁחֲרָר.
 36 בִּי אֵתָּה – כֹּאשֵׁר בָּא רַב דִּימִי לְבַבֵּל אָמַר בִּשְׁם רַבִּי יוֹחָנָן, מִי שְׁאָמַר
 37 בְּשִׁעַת מִיתָתוֹ, פְּלוֹנִית שְׁפַחְתִּי אֵל יִשְׁתַּעֲבָדוּ בָּהּ לְאַחֵר מוֹתִי, פִּקֵּעַ
 38 שִׁיעֲבֻדָּה וּבּוֹפִין אֵת הַיּוֹרֵשִׁים וְכּוֹתְבִין לָהּ גַּט שְׁחָרוֹר.
 39 אָמְרוּ לְפָנָיו – לְפָנֵי רַבִּי יוֹחָנָן רַבִּי אִמִּי וְרַבִּי אִסִּי, רַבִּי מְדוּעַ כּוֹפִים
 40 הַיּוֹרֵשִׁים לְשַׁחֲרָרָה, אִי אֵתָּה מוֹדֵה שְׁכִנְיָה שְׁתִּלַּד לְאַחֵר אִמְרִיהָ זֶה
 41 הֵם עֲבָדִים, שְׁהִרִי 'אֵל יִשְׁתַּעֲבָדוּ בָּהּ' אִינוּ אֲלֹא פִטוֹר מִעֲבֻדָּה וְלֹא
 42 לִשׁוֹן הַפֶּקֶר, וְלִמָּה יִפְסִידוּ הַיּוֹרֵשִׁים אֵת הוֹלָדוֹת.
 43 בִּי אֵתָּה – כֹּאשֵׁר בָּא רַב שְׁמוּאֵל בַּר יְהוֹדָה לְבַבֵּל אָמַר שֶׁל כִּךְ
 44 אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן כִּמּוּ שְׁאִמַר רַב דִּימִי בִשְׁמוֹ, אֲלֹא כִךְ אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן,
 45 מִי שְׁאָמַר בְּשִׁעַת מִיתָתוֹ, פְּלוֹנִית שְׁפַחְתִּי קוֹרֶת רוּחַ – נָחַת עֲשֵׂתָה לִי
 46 בְּחַיִּי, וּבְתַגְמוּל יַעֲשֶׂה לָּהּ קוֹרֶת רוּחַ אַחֲרֵי מוֹתִי, בּוֹפִין אֵת הַיּוֹרֵשִׁין
 47 וְעוֹשִׂין לָהּ קוֹרֶת רוּחַ, וְאֵם אִין לֹא קוֹרֶת רוּחַ רַק עַל יְדֵי שְׁחָרוֹר,
 48 כּוֹפִים אֵת הַיּוֹרֵשִׁים לְשַׁחֲרָרָה. מָאִי מַעֲמָא, מַצְנִיחַ עַל הַבְּנִים לְקַיִּים
 49 אֵת דְּרַבִּי אֲבִיהֶם הֵמָּה.
 50 אָמַר אִמִּימַר, הָרַב הַמִּפְקִיר אֵת עֲבָדוֹ הַכְּנַעֲנִי, אוֹתוֹ עֶבֶד אִין לֹא
 51 תִקְנֶה – הַשְׁטֵר לֹא יוֹעִיל לְהַתִּירוֹ בִּבְת חוֹרִין. מָאִי מַעֲמָא, גּוֹפִיָה לֹא
 52 קִנִּי לִיה – קִנֵּן הַמִּמּוֹן שֶׁל הָאֲדוֹן בְּעֶבֶד, פִּקֵּעַ שְׁהִרִי הַפְקִירוֹ,
 53 אִיסְרוּרָא הוּא דְאִיבָא נָפִיָה – נִשְׁאֵר לְרַבּוֹ רַק קִנֵּן הָאִיסוּר שְׁבַגְלָלוֹ
 54 הָעֶבֶד אִסוּר בִּבְת חוֹרִין, וְאִיסְרוּרָא לֹא מַצְנִיחַ לִיה – וְאֵת קִנֵּן
 55 הָאִיסוּר לְחוֹד אִי אִפְשֵׁר לְהַפְקִיעַ בְּאַמְצַעוֹת שְׁטֵר.

למפוק מרבי יוסי דאמר: זמנו של שטר מוכיח עליו, אף על גב דרבי גופיה פסיק בוחתה בהדיא פרקא. דהתם לשופרא דשטרא אתקין, אבל הכא, למאן דאמר בבבלי של מקנה - לא מוהני בבבלי של קונה. ובקונטרס פירש ב"הזהב" (בבא מציעא מזא) דלוי דאמר בבבלי של מקנה - כל שכן בבבלי של קונה. ואין נראה, כיון דאמר דגואל נתן לבנו - לא מוהני אלא בענין זה. כמו לרב נחמן דאמר: פירי לא עבדי

חליפין משום דבענין דומיא דנעלו, ולא אמרין דהואיל דכלי שוה פרוטה קני - כל שכן פירות שוים אלה זה, דאיכא הנאה טפי, דגמרו ומקני. ועוד: אמרין בגדרים ב"השותפין" (מחב) דסודרא קני על מנת להקנות הוא.

בשרבו הניח לו תפילין - ולא משום דלא תפילין ליה איסורא, דמברך עליהן ואיכא ברכה לבטלה - דהא סוכה לולב ושופר וכמה מצות עשה שהנשים מברכות. אלא משום דאין עבדים רגילים בתפילין, ואי לאו דשחרריה - לא היה מנח ליה.

אותו העבד אין לו תקנה - פירוש: לא בבת חורין ולא בשפחה, כדפירש בקונטרס לעיל. ואין נראה, מדאמר לעיל (לחא), עבד שברח מבית האסורין כי ולא עוד אלא שבפנין את רבו ועושה אותו כן חורין. ומאי קא משמע לך? פשיטא דכופין אותו, כיון דאסור בשפחה ובבת חורין, כמו חציו עבד וחציו כן חורין וכן דאמר בירושלמי, דהיכא דאמר "שחרר" - כופין את החורשים משום מצוה לקיים דברי חז"ל. תיפוק ליה משום דאסור בשפחה ובבת חורין; ובפרק בתרא דכריתות (כדב) אמרין דסבר רבן שמעון בן גמליאל: המפקד עבדו יצא לחירות, וצריך גט שחרור, ומעבד גט שחרור אוכל בתרומה, ומסתברא, כיון דאוכל בתרומה - דשרי נמי בשפחה. ולכן נראה דאין לו תקנה - בבת חורין קאמר, אבל בשפחה - שרי. **צריך** ואין לו תקנה - תימא: דתיקש ליה מאידך דרבי יוחנן, דאמר לעיל (לחא): עבד שברח מבית האסורין כו', ולא עוד אלא כופין את רבו, אלא: יש לו תקנה!

הא אמרה בלשון שחרור הכי נמי - תימא, דלעיל קאמר אדרבי יוחנן, אי הכי המפקד עבדו ומת נמי יתא משתלם דבעי גט ושכמו לעיל אתיא כאשונה, דהבא משמע דבעי גט ושכמו לעיל אתיא כרב שמואל בר רב יהודה דהבא. אי נמי: הכא בעי גט מדרבנן, שלא יאמר לו "עבדי אתה" כדאמר לקמן לחד תנא ביוצא בראשי אברים. וכתב

יצא לחירות - דאי לאו דשחרריה - לא היה שביק ליה למנסב בת חורין. כל כך יש בידך - משמיה דרבי, ואני שונה: וחכמים אומרים אינה מקודשת. שטר איסורין - "חרי את מקודשת לך", וקדשה בו. דרבה בר רב שילא - לקמן. השיאו אשה - דאי לאו דשחרריה - לא היה מיעבד איסורא על ידו. ואיתו עבדי איסורא - שנושא את שפחתו.

יצא לחירות. אמר לו רבי יוחנן: כל כך יש בידך, ואני שונה: הפותח שטר איסורין לשפחתו, רבי מאיר אומר: מקודשת, וחכמים אומרים: אינה מקודשת! - כדאמר רבה בר רב שילא: פשרבו הניח לו תפילין, הכא נמי - פשרבו השיאו אשה. - וזמאי אפא מדי, דלעבדיה לא מעבד ליה איסורא, ואיהו עבד איסורא? אמר רב יוחנן בר יצחק: הכא פמאי עסקינן - דאמר לה "יצא בו והתקדשי בו", רבי מאיר סבר: יש בלשון הזה לשון שחרור, ורבנן סברי: אין בלשון הזה לשון שחרור. אמר רבי יהושע בן לוי: עבד שהניח תפילין בפני רבו - שנהיה תפילין בפני רבו - אין דרך עבד להניח תפילין, דמצות עשה שהזמן גרמא היא, דלילה לאו זמן תפילין הוא. **אפטרופוס** - על נכסיו. דאי לאו דשחרריה - לא היה חשיב ליה. הרי זה לא יצא לחירות - גרסין. **אמר לפני** - לפני רבי יוחנן, אי אתא מוזה - ד"אל ישתעבדו אינו לשון שחרור ולא לשון חפיק, אלא: לא יטריחה בעבודתה. אבל וולדות היוצאין ממנה מעבדיה - עבדים הם, ואמאי כופין לשחררה ופיסדו ולדות מכאן ולחבא, שלא צוה אביהם כן הכי גרסין. כי **אתא רב שמואל ב' ולא גרסי' "אלא"**, ופליג אדרב דימי, ואמר: לא כך אמר רבי יוחנן אלא כן אמר. ועושין לה קורת רוח - ואם אין רוחה נתקרה בלא שחרור ושחררה. אין לו תקנה - ואפילו בשטר. לא מורית - שאין ירשאה אלא בדבר שיש בו ממון. והא כי אתא רב דימי ב' - ובין דאמר "אל ישתעבדו בה" - פקע ליה ממונא מינה, וקאמר: יורשין כותבין לה גט שחרור: טעותא היא - כדאמרו לעיל, דהוא לא צוה לשחררה. ופרכין: מאי טעותא - דרב דימי - דלא אמר האב בלשון שחרור. הא אמר - "חרי את בת חורין", לא הוה קפדי רבי אמי ורבי אסי עלה. כרב שמואל בר יהודה סבירא ל' - דאמר: לא אמר רבי יוחנן כן, ולא אמרו לו רבי אמי ורבי אסי כן, ובין דקאמר "עשה לה קורת רוח" - לא מנע עבד חורשין ממנה, אלא בהן חלה. ודיסקריה כן. ירדכי - עבדים של ישראל היו, ומכרם ליה, ותנן (לקמן מגאא), המוכר עבדו לגוי - יצא לחירות. כלו מרוותא בתרא - כלו אדונייהם האדוניים גוים. אתו - העבדים, לקמיה דרבינא - להחתיך בנגות ישראל. אהדרו אבני מרוותייכו קמאי - חזרו על בני אדוניכם הראשונים, ובקשו מהם לכתוב לבם גט חירות. אין לו תקנה - דאיסורא לבני לא מורית. והא נמי, כי זבניה - פקע כספיה מינה, ואיסורא הוא דהוה ליה גביה, ואיסורא לאו ירשאה הוא לחורשה לבניו. כרב דימי סבירא ל' - דאמר: אל ישתעבדו בה, ופקע להו ממונא מינה. וקאמר: כותבים לה גט שחרור. הא אפריה בלשון שחרור - כגון "חרי את בת חורין". הכי נמי - דלא טעותא היא, ובפנין, דירשאה היא לחורשה לבניו. ובפנין, ליה מינא - כדאמרין במתניתין: כופין את רבו ועושה אותו כן חורין. אמריה לבני קמן - שאין ראוי לבנופ בבית דין. מוקמינן אפטרופוס - ליעוקא, לברור לו דמים יפין כמה שהוא נישום בשוק, שהרי צריך העבד לכתוב שטר על חצי דמיו. ומקריש

וכתב ליה גיטא דחירותא על שמיא - לא נהירא לרבינו שמואל פירוש הקונטרס, דמפרש: על שמיא דקטן. שאין מעשה קטן כלום להחירו בבת חורין, כמו קטן שקנה יבמות מן התורה, דאינו נותן גט עד שגידול. ואף על גב דפערטות כבר שית כבר שעב ממכר ממכר במטלטלים (גיטין נט.א) - הדינו בממון דוקא, דהפקר בית דין היה הפקר. אלא נראה לו לפרש: דכתב ליה גיטא על שמיא - דאפטרופוס.

ואף על גב דבעלמא אין האפטרופוסין שראין להוציאן לחירות, הכא כיון דעשה שלא כהוגן, להקנותו לבנו קטן - הפקירוהו בית דין, ונתנהו לאפטרופוס לשחררו. כדאמרין דאפטרופוסין תורמין ומעשרין לאכול ואף על גב דדרשין (שם נב.א): "אתם ולא אפטרופוסין. אלא הפקר בית דין הפקר. והפקירו בית דין התבואה של תינוק ונתנהו לאפטרופוס שיכול לתרום, ואינו אוכל טבלים. ובלא קרקשי וזוי לא רצו בית דין להפקירו ליתן לאפטרופא לשחררו, דאינו נכון לעבור על דעתו של תינוק. ורבינו חם מפרש: דהכא לא קנסא הוא, מרלא קאמר "דזוי עשה שלא כהוגן - לפיכך נעשה לו שלא כהוגן", כדקאמר ביבמות בפרק "בית שמאי" (ק.א), אבל "כאשר עשה כן עשה לו" - הרי דינא, כדאשכחן בסוף פרק "השואל" (בבא מציעא ק.א), ובדין יכול האפטרופוס לשחררו דרך מכירה, כדאמרין: ומכריזין אותן לאחרים. ולרבי נותן דמי עצמו ויוצא ואפילו בלא קרקשי וזוי, אלא משום דמי חזי כחובא ואיטלולא, שחתינוק עומד צרוח שלא למכור, לפי שאינו מלמדו לצווח, ואיכא לזות שפתים. אבל כי מרקש ליה וזוי - לא יחוש לדבריו אביו. וגוסא דחירותא נמי לא הוה צריך, דכסף גומר בלא שטר, דדוקא ביצא בראשי אברים איכא דמצריך שטר, משום דכתיב "ישלחני", כדאמרין בפרק קמא דקידושין (כדכ.). אלא לפי שנעשה על כרחו של אב - צריך מדרבנן לגיטא דחירותא, שלא יאמר לו "עבד אתה".

חיישין שמוא זיכה לו על ידי אחר - האי "חיישין" הוי ודאי, כמו: חיישין שמוא במי מילין כתבו (גיטין ט.ב). **הוראת** בעל דין כו' - בנותן לא אמרין הכי, דפעמינ סבר מוקבל מידו וזכה בה ודאי לא קבל. האי דבעי מי אוכל פירות - פירוש בעלמא הוא, כדמסיק: ולא פליגי. **הקדש** חמץ ושחרור כו' - פירש קונטרס: דוקא קדושת הגוף מפקיע מיד

שעבוד, אבל קדושת דמים - לא. כדמשמע בערכין (כג.ב). ובפרק "אף על פ"י" (כתובות נט.ב) נמי אמרין: שאני קונמות דקדושת הגוף ניהו, כדבבא כו', משמע: דוקא קדושת הגוף מפקיע מיד שעבוד. וקשה לרבינו חם: דאי חשיב ברשותו של לוח כל זמן שלא הגיע הזמן אפילו קדושת דמים נמי תפקיע מיד שעבוד, ואי לא חשיב ברשותו - אפילו קדושת הגוף נמי לא, דכי יקדש את ביתו כתיב, מה ביתו ברשותו - אף כל ברשותו ואומר רבינו יצחק: דרבא לטעמיה, דאמר בפרק "כל שעה" (פסחים לא.א), דבעל חוב מכאן ולהבא הוא גובה, וחשיב ברשותו. ודוקא קדושת הגוף שאין לו פירין מפקיע מיד שעבוד, כגון שור חם למזבח, או קנומת דפרק "אף על פ"י" (כתובות נט.ב). ואצטלא דפרסיה אמיתא, ביבמות בפרק "אלמנה" (סו.ב), דכיון שחל שעה אחת - חל אף על פקע, ולא עדיף שעבוד מנתינת דמים. וכן חמץ, וכן שחרור, ומפרש בירושלמי טעמא: משום דלא מצינו עבד משתחרר דחור ומשתעבד, והדינו כדפרישתי: דקדושת הגוף כיון דחיללא - חל לא פקע. אבל קדושת דמים

- לא אלימ כח הקדש מבח מקדיש, כיון דיש לה פירין וראיה לפקוע, כדאשכחן בשדה מקנה, כשהקדיש לוקח - דחחרת לבעלים ביובל. האי דלא חשיב רבא מות, כגון הדיא דאצטלא, ועבודתו רבא כגון שעשה ביתו אפותיקי והשתתחו לו, דמפקיעין מיד שיעבוד - משום דהוה בכלל הקדש. האי דלא חשיב מכר דגשה שורו אפותיקי ומכור (בבא קמא יב.א), דאין בעל חוב גובה ממנו - דהתם חקקתא רבנא וידי. משום פקיעת דאפותיקי, מדין ליה לא קלא. דהא בעשה עבד אפותיקי ומכור - בעל חוב גובה הימנו (שם) כיון דאית ליה קלא, ומהדין אפותיקי. ועוד יש לומר: דלא חשיב אלא תוך תולתא שהם משינוי או ברייתו, ודשחרור שמעינן מנתינתו דחבא. וחמץ בפרק "כל שעה" (פסחים לא.א), וקנומת בפרק "אף על פ"י" (כתובות נט.ב), אבל מת ועבדו וזה ומכר, דלא שמעינן לזו ממשנה או מברייתא - לא חשיב. ובפרק "המניח" (בבא קמא לג.ב), דאמר: הקדישו מוקדש משום דרבי אבהו, אבל קדושה גמורה - לא, איכא לאוקמי אפילו בראי למזבח, אפילו הכי אין מקפיע מיד שיעבוד דניק, דכיון דאינו יכול לסלק בוזח, אפילו לרבי ישמעאל, כדמפרש בפרק "המניח" (שם), מודה רבא דלמפרע הוא גובה. ואם האמה: כיון דקנומת מפקיעין מיד שיעבוד כהקדש, אם כן כל לוח יפקיע נכסיו מן המלוא, שיאסר עליו בקנומתו ויש לומר: דאלמנה רבנן לשיעבודיה דבעל חוב, כדאמר בפרק "אף על פ"י" דאלמנה רבנן לשיעבודא דבעל. דעל כרחיך לאו דווקא דבעל, דהא בריש "המדיח" (כתובות ע.א), פריך: וכיון דמשעבד לה - כל במיניה דמפקיע ליה לשיעבודה: אלמא דאלמנה נמי לשיעבודה דאשה, והא דאמרין בפרק "אלמנה" (יבמות סו.ב) דקריה מיתנא ומפקע ליה לשיעבודה דאשה - יש לחלק, דלא אמרין אלמא בקנומת, דלא מיתניא שערב אבעל חוב, דאילו

וּמִקְרָקִישׁ לִיה זִוְי, וְכָתַב לִיה גִּיטָא דְּחִירוּתָא עַל שְׁמֵיהּ. תִּנּוּ רַבָּנִי: הָאוּמֵר "עֲשִׂיתִי פְּלוֹנִי עֲבָדִי בֶן חוֹרִין", "עֲשִׂיוּ בֶן חוֹרִין", "הֲרִי הוּא בֶן חוֹרִין" - הֲרִי הוּא בֶן חוֹרִין; "אֶעֱשֶׂנוּ בֶן חוֹרִין" - רַבִּי אוֹמֵר: קֵנָה, וְחֻכְמִים אוֹמְרִים: לֹא קֵנָה. אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן: וְכוּלָּן בְּשֵׁמֶה. תִּנּוּ רַבָּנִי: הָאוּמֵר "נָתַתִּי שָׂדֶה פְּלוֹנִית לְפְלוֹנִי", "נָתַנָּה לְפְלוֹנִי", "הֲרִי הוּא שְׁלוֹ" - הֲרִי הוּא שְׁלוֹ; "נָתַנָּה לְפְלוֹנִי" - רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: קֵנָה, וְחֻכְמִים אוֹמְרִים: לֹא קֵנָה. אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן: וְכוּלָּן בְּשֵׁמֶה. תִּנּוּ רַבָּנִי: הָאוּמֵר "עֲשִׂיתִי פְּלוֹנִי עֲבָדִי בֶן חוֹרִין", וְהוּא אוֹמֵר "לֹא עֲשָׂאִי" - חֵיִישִׁין שְׁמָא זִיכָּה לוֹ עַל יְדֵי אַחֵר; "כִּתְבַּתִּי וְנָתַתִּי לוֹ", וְהוּא אוֹמֵר "לֹא קָתַב לִי וְלֹא נָתַן לִי" - הוֹדָאֵת בְּעַל דִּין כְּמָהָּ עֲרִים דְּמִי. הָאוּמֵר "נָתַתִּי שָׂדֶה פְּלוֹנִית לְפְלוֹנִי", וְהוּא אוֹמֵר "לֹא נָתַן לִי" - חֵיִישִׁין שְׁמָא זִיכָּה לוֹ עַל יְדֵי אַחֵר; "כִּתְבַּתִּי וְנָתַתִּי לוֹ", וְהוּא אוֹמֵר "לֹא קָתַב וְלֹא נָתַן לִי" - הוֹדָאֵת בְּעַל דִּין כְּמָהָּ עֲרִים דְּמִי. מִי אוֹכֵל פִּירוֹת? רַב חֲסֵדָא אָמַר: נוֹתֵן אוֹכֵל פִּירוֹת, וְרַבָּה אָמַר: מְשַׁלְּשִׁין אֶת הַפִּירוֹת. וְלֹא פְּלוֹנִי: הָא בָּאֵבָא, הָא בְּבִרָא. מִשְׁנָה עֲבַד שְׁעִשְׂאוּ רַבּוֹ אֲפּוֹתִיקִי לְאַחֵרִים וְיִשְׁתַּחֲרוּ, שׁוֹרֵת הַדִּין אֵין הָעֶבֶד חַיִּיב פְּלוֹם, אֲלֵא מִפְּנֵי תִיקוֹן הָעוֹלָם, כּוֹפִין אֶת רַבּוֹ וְעוֹשֶׂה אוֹתוֹ בֶּן חוֹרִין, וְכּוֹתֵב שְׁמֵר עַל דְּמִי; רַבִּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: אֵינוֹ כּוֹתֵב אֲלֵא מְשַׁחֲרֵר. גַּמְרָא "עֲבַד שְׁעִשְׂאוּ רַבּוֹ אֲפּוֹתִיקִי וְיִשְׁתַּחֲרוּ", מִי שִׁחְרָר? אָמַר רַב: רַבּוֹ רֵאשׁוֹן; שׁוֹרֵת הַדִּין אֵין הָעֶבֶד חַיִּיב פְּלוֹם לְרַבּוֹ שְׁנִי, כְּדִרְבָּא, דְּאָמַר רַבָּא: הִקְדֵּשׁ חֲמִץ, וְשִׁחְרוֹר - מִפְּקִיעִין מִיְדֵי שְׁעִיבּוּד. אֲלֵא מִפְּנֵי תִיקוֹן הָעוֹלָם, שְׁמָא יִמְצְאוּנוּ בְּשׁוֹן וְיֵאמַר

בחיים, ואמר: לא נתן לי - נאמן, ואוכל הנותן את הפירות. אבל אם מות, ובנו אמר: לא נתן שדה זו לאבא - משלשין, דשנא יבואו עדים שמכרה לאביו, וזה לא ידע. **משנה אפותיקי** - אם גבא אפרע לך חובך ממקום אחר - הרי זה לפניך לגבותה. ושחררו - בגמרא מפרש לה כלולה. **גמרא** שורת הדין אין העבד חייב כלום לרבו שני - שלא היה גופו קנוי לו, אלא משועבד, ואתי שחרור ומפקיע שעבוד, כדבבא. הקדש - עשה שורו אפותיקי והקדישו קדושת הגוף למזבח. ודוקא קדושת הגוף דקדושת דמים לא מפקעה שעבוד, כדתנן (ערכין בג.א), מוסיף עוד דינר ופודה את הנכסים הללו. חמץ - גוי שהלוחה ישראל ושעבד לו חמצו ולא הרהינו אצלו - אתי איסור חמץ ומפקע לשיעבודה דגוי, והיה לוח חמצו של ישראל שעבר עליו הפסח, ואסור בהנאה.

ויאמר דאילו

הוֹדָתָא בְּעַל דִּין – המקבל בְּמֵאָה עֲדִים דְּמִי, והוא נאמן לומר שלא
קיבל, ויכול בעל השדה לחזור ולהחזיק בשדה אם ירצה, כי אנו
אומרים שכנראה הוא טעה וסבר שנתן לו שטר ובאמת אינו כן.
הגמרא מביאה דיון של אמוראים מי זכאי בפירות: מִי אוֹכֵל פִּירֹת
במקרה שהנותן אומר כתבתי ונתתי לו והמקבל מכחיש שקיבל,
רַב הֲסָדָא אָמַר, נוֹתֵן אוֹכֵל פִּירֹת, כִּיּוֹן שאנו מאמינים למקבל
שאומר שלא קיבל ואם כן השדה חוזרת לנותן, וְרַבָּה אָמַר,
מִשְׁלָשִׁין – מניחים ביד שליש נאמן אֶת הַפִּירֹת, ויהיו מונחים אצלו
עד שיבוא אליהו. מסכמת הגמרא, וְלֹא פְּלִיגִי – רב חסדא ורבה
אינם חולקים, כי לא דברו באותו מקרה, אלא הָא – מה שאמר רב
חסדא שהנותן אוכל פירות, מדובר בְּאֶבְיָא – דהיינו שמקבל
המתנה עדיין בחיים ואומר לא קיבלתי, שאז מאמינים לו משום
הודאת בעל דין והנותן יכול לאכול את הפירות, ואילו הָא – מה
שאמר רבה שמשלשים את הפירות מדובר בְּבָרָא – דהיינו
שהמקבל כבר מת ובנו אומר שאביו לא קיבל שדה זו, ואנו
חוששים שמא יבואו עדים שמסרה לאביו והוא אינו יודע, ולפיכך
משלשים את הפירות עד שיבוא אליהו.

משנה

המשנה מביאה עוד דינים בענין שחרור עבד כנעני: עֶבֶד כנעני
שֶׁעָשָׂא רַבּוֹ אֶפְתִּיחִי לְאֶחָרִים – שהאדון לוח כסף ושיעבד את
העבד למלוה, שאמר לו אם לא אפרע לך ממקום אחר תגבה את
העבד, וְשִׁחְרָרֻהּ לאחר מכן, שוֹרֵת הָדִין היא שאין הָעֶבֶד חַיִּיב בְּלוֹם,
אֵלָּא מִפְּנֵי תִיקוֹן הָעוֹלָם תקנו חכמים שכוּפִין אֶת רַבּוֹ וְעוֹשֶׂה אוֹתוֹ
בֶּן חוֹרִין על ידי שכתב לו שטר שחרור, והעבד בּוֹתֵב שֶׁחָרַב חוֹב עַל
דְּמִיו שמתחייב לשלם. רַבִּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אָמַר, העבד אֵינּוּ
בּוֹתֵב את השטר אֵלָּא הַמְשַׁחֲרֵר כותבו והוא צריך לשלם אחר כך
את שווי העבד.
הגמרא תפרש את דברי המשנה כולה, מיהו ששחרר, למי אין
העבד חייב כלום, מיהו שכוּפִין אותו לעשות את העבד בן חורין,
למי העבד כּוֹתֵב שטר על דמיו, ומפני מה תקנו את כל זה.

גמרא

שנינו במשנה, שֶׁעֶבֶד שֶׁעָשָׂא רַבּוֹ אֶפְתִּיחִי וְשִׁחְרָרֻהּ, מצד הדין הוא
לא חייב כלום, אלא שמפני תיקון העולם כּוּפִין את רבו ועושה
אותו בן חורין.
הגמרא באה לבאר את המשנה: שואלת הגמרא, מִי שֶׁחְרָרֻהּ לעבד
זה. מתרצת הגמרא, אָמַר רַב, כוונת המשנה היא שֶׁרַבּוֹ רָאשׁוֹן
שחררו, והמשנה מתפרשת כך, עבד שעשאו רבו אפותיקי לאחר,
ולאחר מכן שחררו, שוֹרֵת הָדִין היא שאין הָעֶבֶד חַיִּיב בְּלוֹם לְרַבּוֹ
שֶׁנִּי שְׁנַעְשָׂה לוֹ אפותיקי, ואין הוא יכול לגבות את חובו מן העבד,
והטעם לכך הוא, היות ואין גופו קנוי למלוה אלא רק משועבד לו,
והשחרור מוציא מידי השיעבוד בְּרַבָּא, דְּאָמַר רַבָּא, הָקֵדְשׁ, חֲמִין
וְשִׁחְרָרֻהּ – אדם ששיעבד את שורו למלוה, ולאחר מכן הקדישו
לקרבן, או ששיעבד את חמצו למלוה גוי ולא משכנו אצלו, והגיע
חג הפסח וחל עליו איסור חמץ, או ששיעבד את עבדו למלוה
ולאחר מכן הוציאו לחירות, כל המקרים האלו מְפַקְעִין מִיַּד
הַשִּׁיעֻבּוּד של המלוה, ולכן לגבי הקדש השור קדוש והוא לא
משועבד, וכן לגבי חמץ חל על זה האיסור וזה לא משועבד לגוי,
אלא זה נחשב לחמץ של ישראל שעבר עליו הפסח שהוא אסור
בהנאה, וכן לגבי שיעבוד העבד חל השחרור ואין העבד משועבד,
ורואים שרבה סובר שהשחרור מפקיע מידי השיעבוד. ממשיך רב
ומבאר, אֵלָּא שֶׁמִּפְּנֵי תִיקוֹן הָעוֹלָם שאנו חוששים שֶׁמָּא וּמִצְאָנוּ
המלוה את העבד בְּשׁוֹק

וּמִקְרָקִישׁ לִיה זִוְי – והעבד מקשקש ומרעיש לקטן במעט מעות
כדי שיתפתה לשחררו, וְכֵתֵב לִיה – לעבד, נִימָא דְּחִירוּתָא עַל שְׁמִיה
– גט שחרור על שמו של הקטן, שזה נחשב שהוא שחרר את
העבד.

הגמרא מביאה ברייתא שמבארת את הדין בכמה מלשונות
השחרור: תָּנוּ רַבָּנִין בְּבִרְייתָא, הָאֹמֵר 'עֲשִׂיתִי פְּלוֹנִי עֶבְדִּי בֶּן חוֹרִין',
או 'עבדי עָשָׂו בֶּן חוֹרִין', או 'הָרִי הוּא בֶּן חוֹרִין', בכל אחד מלשונות
אלו הָרִי הוּא בֶּן חוֹרִין, לקטן הגמרא מעמידה שהכוונה היא שהוא
כותב לשונות אלו בשטר. אבל אם אמר 'אֶעֱשֶׂנוּ בֶּן חוֹרִין' שזה
לשון עתיד, רַבִּי אֱלִימֵר, קִנָּה העבד את עצמו להיות בן חורין, כִּיּוֹן
שמשמעות הלשון היא שהאדון אומר שהוא יעשה את העבד בן
חורין בשטר זה שהוא מוסר לו עתה. וְחֲכָמִים אָמְרִים, לֹא קִנָּה,
שכִּיּוֹן שאמר בלשון עתיד, משמע מדבריו שהוא מתחייב לשחררו
לאחר זמן, ולא בשטר שהוא מביא לו עתה אלא בשטר אחר,
והוא עדיין לא נתן לו אותה, ולכן הוא לא קנה את עצמו.

הגמרא מבארת במה מדובר: אָמַר רַבִּי יוֹהָנָן, וְכוּלָּן – כל הלשונות
שהברייתא הביאה, מדובר שכתב בְּשִׁטְר ומסרו לעבד, ולכן אם
כתב 'עשיתי עבדי בן חורין' וכדומה, הרי זה לשון שטר שחרור,
אולם אם כתב 'אעשנו בן חורין' בלשון עתיד, בזה נחלקו רבי
וחכמים, לפי רבי הוא השתחרר כי כוונתו היא שיעשה העבד בן
חורין בשטר זה, ולפי חכמים הוא לא השתחרר כי כוונתו היא
לעשות את העבד בן חורין על ידי שטר אחר ולא בשטר זה, ואין
זה שטר שחרור. אבל אם רק אמר אחד מלשונות אלו, אין בכך
כלום ויכול האדון לחזור בו, לפי שאין עבד משתחרר באמירה
בעלמא.

הגמרא מביאה ברייתא בדין דומה לגבי שדה: תָּנוּ רַבָּנִין בְּבִרְייתָא,
הָאֹמֵר 'נָתַתִּי שָׂדֶה פְּלוֹנִית לְפְלוֹנִי', או 'נָתַתִּינָה לְפְלוֹנִי', או 'הָרִי הוּא
שֶׁלִּי', בכל אחד מלשונות אלו הָרִי הוּא שֶׁלִּי, אבל אם אמר 'אֶתְּנָנָה
לְפְלוֹנִי', רַבִּי מֵאִיר אָמַר, קִנָּה פְּלוֹנִי את השדה, וְחֲכָמִים אָמְרִים,
לֹא קִנָּה אותה.

הגמרא מבארת במה המדובר: אָמַר רַבִּי יוֹהָנָן, וְכוּלָּן – כל הלשונות
האלו שהברייתא הביאה, מדובר שכתב בְּשִׁטְר ומסרו לאותו
אדם, ולכן אם כתב 'נָתַתִּי שדה פְּלוֹנִית לְפְלוֹנִי' וכדומה, הרי זה
לשון שטר מתנה, אבל אם כתב 'אֶתְּנָנָה לְפְלוֹנִי', לפי רבי מאיר
כוונתו שרוצה לתת לו את השדה בשטר זה, ולפי חכמים כוונתו
שבעתיד הוא יתן לו אותה בשטר אחר ואין זה שטר מתנה. אבל
אם רק אמר לשונות אלו, ולא כתבן, אין בכך כלום, לפי שאין
שדה נמכרת באמירה בעלמא.

הגמרא מביאה ברייתא לגבי שחרור עבד ומכירת שדה: תָּנוּ רַבָּנִין
בְּבִרְייתָא, הָאֹמֵר 'עֲשִׂיתִי פְּלוֹנִי עֶבְדִּי בֶּן חוֹרִין, והוא – העבד אָמַר,
לֹא עָשָׂאנִי, חִישְׁיָנָן – חוששים אנו שֶׁמָּא וְיָכֵה לוֹ האדון לעבד שטר
שחרור עַל יְדֵי אָדָם אֲחֵר ואמר לו שיזכה בשטר זה בשביל העבד,
וכיון שהשחרור זכות הוא לו, זכין לו שלא בפניו, ויתכן שאין
העבד יודע ששחררו, ולכן אנו מקבלים את דברי האדון והעבד
משוחרר. אבל אם אמר האדון בְּתִבְתִּי שטר שחרור וְנָתַתִּי לוֹ –
לעבד, והוא – העבד אָמַר, לֹא בְּתִבְתִּי לוֹ וְלֹא נָתַן לוֹ האדון שום
שטר, הוֹדָתָא בְּעַל דִּין – העבד בְּמֵאָה עֲדִים דְּמִי, והוא נאמן לומר
שלא השתחרר ויכול האדון להחזיק בו שוב אם ירצה, כי אנו
אומרים שכנראה הוא טעה וסבר שהעבד קיבל את השטר,
ובאמת אינו כן.

הָאֹמֵר נָתַתִּי שָׂדֶה פְּלוֹנִית לְפְלוֹנִי, והוא – מקבל המתנה אָמַר לֹא
נָתַן לִי, חִישְׁיָנָן – חוששים אנו שֶׁמָּא וְיָכֵה לוֹ הנותן שטר מתנה עַל
יְדֵי אָדָם אֲחֵר וזה לא נודע לו, ולכן מקיימים את דברי הנותן. אבל
אם אמר בעל השדה בְּתִבְתִּי שטר מתנה וְנָתַתִּי לוֹ – למקבל
המתנה, והוא אָמַר לֹא בְּתִבְתִּי לוֹ וְלֹא נָתַן לִי בעל השדה שום שטר,

אפותיקי לאחרים ושחררו, ולעולא הכוונה ששחררו רבו שני,
וקשה האם לשני משחרר קרית ליה – האם קראת לו 'משחרר',
הלוא אין שחרורו כלום, שאינו רבו ואינו יכול לשחררו.
הגמרא מביאה עוד מדיני אפותיקי שפקע השיעבוד שבה: איתמר,
העושה שדהו אפותיקי לאחרים שממנה יגבו את חובם, ושטפה נהר
ועתה כל השדה מוצפת במים ונתקלקלה הקרקע לעולם, אמי
המכונה שפיר נאה אמר בשם רבי יוחנן, שאף שהפסיד את
שיעבודו בשדה, מכל מקום אינו גובה את חובו משאר הנכסים של
הלוה, שאין לו שיעבוד אלא על שדה זו, וכשנשטפה פקע
שיעבודו לגמרי. ואבות דשמואל אמר, גובה הוא את חובו משאר
נכסים, שאף הם משועבדים לו.
הגמרא מפרשת את הדברים, אמר רב נחמן בר יצחק בתמיה, משיב
דאמי שפיר נאה הוא על כן הוא אומר שמעטא דלא שפירן – הלכות
שאינן נאות, שאין הדין כן שיפסיד את חובו שלא יוכל יותר
לגבורו כאשר נשטפה השדה, אלא תתנן, אלא שפיעתיה – תבאר
ותעמיד את הדין שאמר אמי שמדובר באפותיקי מפורש, דהיינו
דאמר ליה הלוה למלוה לא יהא לך פדיון על חובך אלא משהו
שאו לא הלוהו אלא על דעת שדה זו בלבד ורק היא משועבדת
לו, וכשנשטפה אין לו עוד ממנה לגבות, אבל באפותיקי סתם
שאמר הלוה למלוה אם לא אשלם לך תגבה מכאן, אין בכלל זה
שלא יהיו נכסים אחרים משועבדים לו, ואם אי אפשר לגבות
מהשדה גובה מנכסים אחרים. ונמצא שאין מחלוקת בין אמי
לאבא דשמואל, שכן אמי דיבר באפותיקי מפורש, ואבא
דשמואל דיבר על אפותיקי סתם. תנאי נמי קבי – שנינו בברייתא
כדברי רב נחמן בר יצחק, העושה שדהו אפותיקי לאחר ושטפה
נהר, גובה המלוה משאר נכסים כיון שזה אפותיקי סתם. ואם אמר
לו הלוה למלוה, לא יהא לך פדיון אלא משהו – דהיינו אפותיקי
מפורש, אינו גובה משאר נכסים.
הגמרא מביאה ברייתא נוספת בענין זה: תנאי אידיך – שנינו
ברייתא אחרת, העושה שדהו אפותיקי לבעל חוב שיגבה ממנה את
חובו וכן העושה כן לכתובת אשה שמשדה זו תגבה את כתובתה
לכשתאלמן או ירגשנה, יכול הוא למוכרה והבעל חוב והאשה
גובין את חובם משאר נכסים. רבן שמעון בן גמליאל אומר, בעל חוב
גובה את חובו משאר נכסים אם הלוה מכר את השדה
המשועבדת, אבל אשה אינה גובה את כתובתה משאר נכסים, ואין
הבעל יכול למכור את השדה, ואם עבר ומכרה, המכר בטל, מכיון
שאין דרכה של אשה לחזר על בתי דיני, וכשהיא נישאת היא
מתכוונת שהאחריות על הכתובה תהיה רק על השדה שהבעל
שיעבד לה, ולא על שאר נכסיו, כי אחרת היא תצטרך לחזר אחרי
הקונים ולהתדיין איתם כדי לברר מי קנה ראשון ומי אחרון, ואין
זה דרכה של אשה לחזר אחרי בתי דיני.

משנה

דיני חציו עבד וחציו בן חורין: מי שחציו עבד וחציו בן חורין, כגון
שהיו שנים שותפים בו, ושחרר אחד מהם את חלקו בעבד ונעשה
ישראל גמור באותו חצי המשוחרר, ועדיין חציו עבד לפי שרבו
השני לא שחררו, ומזה דין עבודתו כאשר אין כולו לרבו וחציו
לעצמו, שיעבד את רבו יום אחד ואת עצמו יום אחד, וכך עולה
שהוא מחצה אצל רבו ומחצה אצל רבו, דברי בית הלל. בית שמאי
אומרים, אתם, בית הלל, תקנתם את רבו שלא יפסיד דבר בכך
שחצי עבדו משוחרר, ולכן הוריתם שיעבוד את רבו יום אחד ואת
עצמו יום אחד, ואת העבד עצמו לא תקנתם בכל מה שדרוש לו,
שהרי לישה שפחה אי אפשר לו, משום שכל רבן חציו וכן
חורין הוא ישראל גמור האסור בשימוש אישי בלבד.

ויאמר לו עבד אהב כיון שהוא משועבד לו, ויוציא לעז על בניו
שהם בני עבד, על כן תקנו חכמים שבפנין את רבו שני – המלוה
ועושה אותו בן חורין וכותב לו העבד שטר חוב על דמיו, ובו הוא
מתחייב לו את שויו. רבן שמעון בן גמליאל אומר, אין העבד כותב
שטר חוב על דמיו, אלא המשחרר – הלוה כותב שטר חוב על שויו
העבד למלוה, כי בזה ששחרר את העבד הפסיד המלוה את
שיעבודו.
הגמרא מפרשת את מחלוקתם לפי ביאורו של רב, במאי קא
מיפלגי – במה נחלקו תנא קמא ורבן שמעון בן גמליאל, בדין מדין
שיעבודו של חבירו קא מיפלגי – נחלקו, דמר – רבן שמעון בן
גמליאל, סבר, מדין שיעבודו של חבירו חייב, ורבו ראשון
ששחררו והפקיע את שיעבודו של שני חייב לשלם לו על כך, ומר
– תנא קמא, סבר, מדין שיעבודו של חבירו פטור, ולכן אין רבו
ראשון חייב דבר, ורק העבד משלם לרבו שני כאמור.
הגמרא מסייעת לפירוש זה, איתמר נמי – שנינו גם כן, המדין
שיעבודו של חבירו מה דינו, באנו בזה למחלוקת רבן שמעון בן
גמליאל ורבן שמעון, ובאמור שבוה נחלקו, שרבן שמעון בן
גמליאל מחייב את המדין ותנא קמא פטור.
הגמרא מביאה דעה שניה בהסבר המשנה: עולא אמר, מה
שהמשנה אמרה ששחררו את העבד, מי שיחררו, רבו שני –
המלוה, הוא זה ששחררו, שורת הדין אין העבד חייב כלום במצות
הנוהגות רבני חורין, כיון שאינו משוחרר כלל שהרי עדיין לא
היה קנוי למלוה ואין הוא יכול לשחררו, אלא מפני תיקון העולם
שחרי יצא עליו שם שהוא בן חורין, על כן בופין את רבו ראשון –
הלוה שהוא נחשב לאדונו, ועושה אותו בן חורין על ידי שכותב לו
שטר שחרור, וכותב העבד שטר חוב על דמיו ובו מתחייב לשלם
לו מה שנפסד בשחרורו במה שהיה שוה יותר מן החוב. רבן שמעון
בן גמליאל אומר, העבד אינו כותב שטר כיון שהוא לא גרם
לאדונו הלוה שום הפסד, אלא המשחרר – המלוה, הוא הכותב
שטר חוב ללוה על דמיו, דהיינו שהוא חייב לשלם לרבו ראשון
את שויו העבד היותר על החוב, כיון שהפסיד לו את עבדו במה
שכתב לו שטר שחרור, שעל ידי כך נתחייב רבו ראשון לשחררו.
הגמרא מפרשת את מחלוקתם לפי הביאור של עולא, במאי
קמיפלגי – במה נחלקו תנא קמא ורבן שמעון בן גמליאל, בהדין
שאינו ניכר קמיפלגי – נחלקו, אם נחשב הדין לשלם עליו דמים,
מר – רבן שמעון בן גמליאל, סבר שהדין שאינו ניכר שפיה הדין,
ולכן על המלוה לשלם לרבו ראשון על הדין זה שבגללו הוכרח
לשחרר את עבדו, אף שאין הדין זה הדין הניכר, ומר – תנא קמא,
סבר הדין שאינו ניכר לא שפיה הדין, ולכן אין רבו שני שגרם נזק
לרבו ראשון חייב לשלם לו, אלא על העבד לשלם כשיעור הנאתו
מן השחרור.
הגמרא מפרשת מדוע נחלקו רב ועולא בביאור המשנה: עולא
שפירש את המשנה שרבו השני שחררו, והמחלוקת היא בהדין
שאינו ניכר האם הוא נחשב להדין או שלא, מאי טעמא – מדוע
לא אמר רבן שמדובר שרבו ראשון שחררו, והמחלוקת היא אם
מדין שיעבודו של חבירו חייב או פטור, אמר לך – יכול עולא לומר
לך, אין לפרש כן משום שבמשנה נאמר 'כופין את רבו ועושה
אותו בן חורין, ולרב הכוונה שכופין את רבו שני, וקשה האם לשני
רבו קרית ליה – האם קראת לו במשנה 'רבו', הרי אינו אלא
משועבד לו.
ורב שפירש את המשנה שרבו הראשון שחררו, והמחלוקת היא
במדין שיעבודו של חבירו האם נחשב למדין או שלא, מאי טעמא
– מדוע לא אמר בעולא שמדובר שרבו שני שחררו, והמחלוקת
היא אם הדין שאינו ניכר שמו הדין או לא, אמר לך – יכול רב
לומר לך, אין לפרש כן משום שבמשנה נאמר 'עבד שעשאו רבו

ג'טין. פרק רביעי - השולח - דף מא עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזליץ)" רכג

תוספות

דאילו לדידיה שרי, כיון דאין מתכוין אלא להפקיע שיעבודא. אבל הויא דמיתסר אבולי
עלמא, כגון מיתנא וקדש, דקדושת הגוף - לא אלמנה לשיעבודיה. ואם תאמר: ולאבי
דאמר בפרק "כל שעה" (פסחים לא.) דלמפרע הוא גובה, היכי משני למתני' דהבא?
דכדברא לא מצי לשנוי - דאבי לית ליה דמפקיע מידי שעבוד, כיון דסבר דלמפרע

הוא גובה, וכעולא נמי לא מצי לשנוי - דקאמר
שורת הדין אין העבד חייב כלום במצות. ולאבי
דאמר למפרע הוא גובה - אמרין דשפיר אקדש
ושפיר זבין, ואפילו העבד שהו יותר מן החוב
- לכל הפחות חלקו משחררו ויש לומר: דאבי
מפרש כעולא, וכגון דרצה הלוה לסלק בוזי.
ואם תאמר: ואצטלא דפרסיה אמיתא אמאי
קציה מיתנא? הא אין יכולין לסלקה בוזי, ודחין
עמה, אם כן מודה רבא דהם דלמפרע הוא
גובה דבפרק "כל שעה" (שם לא.) מפרש טעמא
דרבא, כיון דאילו הוה ליה זוזי הוה מסליק ליה
בוזי - אשתכח דהשתא הוא דקא נקי ויש לומר:
דמכל דמשתמשין באצטלא לעשות
בו כל חפצם, ואם מכרה לא טרפה מלקוחות,
ומסלק לה בוזי - אמרין: מכאן ולחבא הוא
גובה. **במזיק** שעבודו של חברו קמפילגי -
וכגון דאמר ליה "אין לך פרעון אלא מזה",
דלא גבי משאר נכסים. דאי לא הכי - אמאי
פטורי גרי עדיין חייב לו חוב. ודא דלא מוזיק
פלוגיתיהו ברינא דגרמי - משום דאפילו מאן
דפטר ברינא דגרמי אפשר דמחייב במוזיק שעבוד
חברו, כדמוכח בפרק "המנציח" (בבא קמא לגב.),
בדיוק שאינו ניכר קמפילגי - לרב דמוק ליה
בשחרורו רבו ראשון - חשיב שפיר הויא ניכר.
אבל שחרור דרבו שני, דלא הוי אלא מדרבנן
- חשיב דיוק שאינו ניכר. וצריך לומר דהאי
דיוק שאינו ניכר - חשיב ניכר טפי מזהוהו דפרק
"הדיוקין" (דף נגא.), דהתם קיימא לן דלא שמה
דיוק, ודבא קיימא לן כרבן שמעון בן גמליאל
דמשנתו, דשמינה הויק.

גובין משאר נכסים - כלומר, אם רצה -
מוכר את אלו, ודן גובין מן השאר.
אשה אינה גובה משאר נכסים לפי שאין
דרכה לחזר אחר בתי דינן - פירש בקונטרס:
דווקא הטילה אחריות על שדה זו, ולעל מנת
ניסת, ולא שיהיו כל נכסיו אחראין לה, ולא תדע
על איזה לחזור מי קנה ראשון ומי אחרון, ותצטרך
לדון עם כל אחד ואחד. ונראה דאם מכר - מכר

בטל לגמרי, דאפילו בעל עצמו שמכר - יכול לחזור ולבטל המכירה. דהכי אמרין ביבמות, בפרק "אלמנה" (סו.ב.) גבי מכנסת שום לבעלה, דתנאי: מכר שניהם לפרנסה, זה היה מעשה לפני
רבן שמעון בן גמליאל, ואמר: הבעל מוציא מיד הלקוחות. ופירש שם בקונטרס: מכרו שניהם - או זה או זה, דאם מכר הבעל - האשה מוציאה, ואם מכרה האשה - הבעל מוציא. ורבינו תם
פירש: דאפילו אם מוכר הבעל - הוא עצמו מוציא. דתקן רבנן שלא יתקיים המוקח כלל, ובטל לאלתר, שלא תסרח האשה לטרון מהם. דרבן שמעון בן גמליאל לטעמיה, דאמר הכא: שאין
דרכה של אשה לחזר אחר בתי דינים. ולא דמי לשאר נכסים של בעל שהמקח קיים עד שתבא האשה ותטרון, דהתם אין כתובתה מיוחדת עליהן יותר משאר נכסים, ואי איכא בני חרי - לא
גביא ממשעבדי. אבל הבא, אפילו איכא בני חרי - יכולה היא לומר: לא שקילנא אלא דגני שנתיהודו לי. על כן הפקיעו חכמים כח המוכר לאלתר, שלא תהא צריכה לחזר אחר בתי דינן. וכן
מוכח בירושלמי, דפליג רבי יוחנן ורבי אלעזר בבבאי צאן ברזל, רבי יוחנן אמר: מכרו - אינן מכורין, אמר ליה רבי אלעזר: אוכלין בתרומה מכוח, ואת אמרת אינן מכורין ודורד קאמר: במאי
פליגין - במכר לעולם או במכר לשעה? ומסק דאתאי דרבי אלעזר בריבנן, דאמר הכא: גובין משאר נכסים, ורבי יוחנן כרבן שמעון בן גמליאל. הוי כשמכרן לשעה - אינן קיימין, אבל
מכרן לעולם - דבריה איתן קיימין. ומתיישב בך פירש הקונטרס ד"האשה שפלה" (כתובות פא.א.). **לישא** שפחה אינו יכול - ואם תאמר: אפילו יכול לישא שפחה את אינו מקיים בכך
פריה ורביה. כדמוכח בפרק "דבר הכל אין קיימין" (בבבא קמא סו.ב.) גבי הוי על בנימין קודם שנתגייר, דאמר: הכל מודין בעבד שאין לו חיסיו ויש לומר: דאם היה יכול לקיים שבת כל דהו -
משום מצות "פרו ורבו" לחדיה לא הוה כפינן לרבו, דלא מייחב בה, כיון דאנוס הוא. ואם תאמר: ולית עשה ד"פרו ורבו" ולידיה לאו ד"לא יהיה קדש" (דברים כג.) ויש לומר: דהבא אפשר
לקיים שניהם על ידי כפייה. ועוד: דכי מעיקרא לאו - לא מקיים עשה, אלא בגמר ביאה דחזיא להתעבר. ועוד: דבריה לאיכא עשה, דאפילו מפקדא - אפשר לה בכיזא בה. ואם תאמר:
וימכור עצמו בעבד עברי, דעבד עברי שרי בשפחה. ואפילו אין לו אשה ובנים - הא איכא למאן דאמר דרבו מוסר לו שפחה כנענית? ויש לומר: דאמר ב"האיהו נשך" (בבא מציעא עא.א.);
גר ומשחרר אין נמכרין בעבד עברי משום דבעינן "ושב אל משפחתו". ואם תאמר: וישא חצייה שפחה וחצייה בת חורין, כדאמרין בפרק "ארתו ואת בני" (חולין עט.א.) דפדה שתבעה איה
מריבעין עליה אלא מיתו: ויש לומר: דגבי בלאים לא אסר אלא תרי מיני, ודחתו הוה דוד מינא. אבל הכא - אתי צד עבדות ומשתמש בצד חירות. ואם תאמר: וישא ממזרה, דפדה עבדות שרי
בה, כדנתן בפרק "האומרי" (קידושין סט.א.) יכולין ממזרים ליסתר, כיצד? ממזר גושא שפחה. וצד חירות נמי שרי בה, כדנתן פרק "עשרה יוחסין" (שם סט.א.) חוריי וממזרי מותרין לבא זה
בזה. וכי תימא דאתי צד עבדות ומשתמש באשת איש - ישאנה באיסור בלא קדושין, כמו שממזר גושא שפחה, וכמו לישא שפחה אינו יכול? ואומר רבינו תם: דאין זו תקנה להרבות ממזרים
בישראל. ואם תאמר: וישא נתינה. דחוריי ונתיני מותרין לבא זה בזה, בפרק "עשרה יוחסין" (שם) ועבד נמי מותר בה, דאמרין בפרק "יש מותרות" (בבבא קמא פה.ב.) ממזרת ונתינה לישראל
איכא בנייהו, למאן דאמר מפני שהוא מרגילה - וזו היא מרגילתו, פירש: שיוכל בנה ליטער על ידי שישא שפחה? ויש לומר דאף על גב דאסור בנה בשפחה - אינה חוששת רק שיש לו
טערה

ויאמר לו עברי אתה - ורוציא לעז על בניו. אלא המשחרר כותב - שטר לבעל חובו
על דמיו, הואיל הויק שעבודו - ישלם לו. אין העבד חייב כלום במצות - הנהוגות
בבני חורין יותר מבעבדים, שלא היה קני לו, ולא יכול לשחררו. על דמיו - העודפים
על החוב. אינו כותב - אין עבד כותב לו שום שטר, דמאי עבד ליה? אידו לא גרם ליה

ולא מדי. אלא משחרר כותב - לו שטר על
העודף. הויק שאינו ניכר שמה הויק - ולחנא
קמא לא שמה הויק. לפיכך אין לנו לחייב את
המשחרר, אלא העבד לפי הנאתו מן השחרור.
שני דבו קרית ליה - תנא דמתניתין, בתמיה,
דקתני: כופין את רבו, ומנקמת לה ברבו שני?
משחרר קרית ליה - מי הוי שחרורו שחרור?
ושטפה נחר - ושוב כל השדה וגוף הקרקע
מקולקל, שהמים צפין עד לעולם עליה. שפיר
נאח - כך כינוי. לא יהא לך פרעון כו' - אבל
אמר לו "אם לא פרעתין גבה מזה" - לא קמה
ליה ברשותיה, ולא אדעתא דידה לחודה
אחפיה, ואינו חייב באחריותה, וגובה משאר
נכסים. גובין משאר נכסים - כלומר, אם ירצה
- מוכר את אלו, ודן גובין מן השאר. אינה גובה
משאר נכסים לפי שאין דרכה של אשה לחזר
על בתי דינן - כלומר, דווקא הטילה אחריות
כתובתה על שדה זו, ועל מנת כן נשאת, ולא
שדהו כל נכסיו אחראין לה, ולא תדע על איזה
לחזר, מי קנה ראשון ומי אחרון, ותצטרך לדון
עם כל אחד ואחד. **משנה** מי שהציו עבד כו'
- כגון שהיו שני אחין או שני שותפין, ושחרר
אחד את חלקו, תקנתא את רבו - שאינו חסר
כלום. לישא שפחה אינו יכול - מפני צד חירות
שבו.

בת
משום דאמי שפיר נאח הוא, אומר שמענתא דלא שפירן? תתרגם שמענתיה, דאמר ליה
"לא יהא לך פרעון אלא מזה". תנאי נמי הכי: העושה שדרה אפותיקי לאחר ושטפה נחר
גובה משאר נכסים, ואם אמר לו "לא יהא לך פרעון אלא מזה" - אינו גובה משאר
נכסים. תנאי אידך: העושה שדרה אפותיקי לבעל חוב ולכתובת אשה - גובין משאר
נכסים; רבן שמעון בן גמליאל אומר: בעל חוב גובה משאר נכסים, אשה אינה גובה
משאר נכסים, שאין דרכה של אשה לחזר על בתי דינן. **משנה** מי שהציו עבד והציו בן
חורין - עובר את רבו יום אחד ואת עצמו יום אחד, דבריי בית הלל, בית שמאי ואמרים:
תקנתם את רבו ואת עצמו לא תקנתם! לישא שפחה אי אפשר - ששכר הציו בן חורין, בה

בטל לגמרי, דאפילו בעל עצמו שמכר - יכול לחזור ולבטל המכירה. דהכי אמרין ביבמות, בפרק "אלמנה" (סו.ב.) גבי מכנסת שום לבעלה, דתנאי: מכר שניהם לפרנסה, זה היה מעשה לפני
רבן שמעון בן גמליאל, ואמר: הבעל מוציא מיד הלקוחות. ופירש שם בקונטרס: מכרו שניהם - או זה או זה, דאם מכר הבעל - האשה מוציאה, ואם מכרה האשה - הבעל מוציא. ורבינו תם
פירש: דאפילו אם מוכר הבעל - הוא עצמו מוציא. דתקן רבנן שלא יתקיים המוקח כלל, ובטל לאלתר, שלא תסרח האשה לטרון מהם. דרבן שמעון בן גמליאל לטעמיה, דאמר הכא: שאין
דרכה של אשה לחזר אחר בתי דינים. ולא דמי לשאר נכסים של בעל שהמקח קיים עד שתבא האשה ותטרון, דהתם אין כתובתה מיוחדת עליהן יותר משאר נכסים, ואי איכא בני חרי - לא
גביא ממשעבדי. אבל הבא, אפילו איכא בני חרי - יכולה היא לומר: לא שקילנא אלא דגני שנתיהודו לי. על כן הפקיעו חכמים כח המוכר לאלתר, שלא תהא צריכה לחזר אחר בתי דינן. וכן
מוכח בירושלמי, דפליג רבי יוחנן ורבי אלעזר בבבאי צאן ברזל, רבי יוחנן אמר: מכרו - אינן מכורין, אמר ליה רבי אלעזר: אוכלין בתרומה מכוח, ואת אמרת אינן מכורין ודורד קאמר: במאי
פליגין - במכר לעולם או במכר לשעה? ומסק דאתאי דרבי אלעזר בריבנן, דאמר הכא: גובין משאר נכסים, ורבי יוחנן כרבן שמעון בן גמליאל. הוי כשמכרן לשעה - אינן קיימין, אבל
מכרן לעולם - דבריה איתן קיימין. ומתיישב בך פירש הקונטרס ד"האשה שפלה" (כתובות פא.א.). **לישא** שפחה אינו יכול - ואם תאמר: אפילו יכול לישא שפחה את אינו מקיים בכך
פריה ורביה. כדמוכח בפרק "דבר הכל אין קיימין" (בבבא קמא סו.ב.) גבי הוי על בנימין קודם שנתגייר, דאמר: הכל מודין בעבד שאין לו חיסיו ויש לומר: דאם היה יכול לקיים שבת כל דהו -
משום מצות "פרו ורבו" לחדיה לא הוה כפינן לרבו, דלא מייחב בה, כיון דאנוס הוא. ואם תאמר: ולית עשה ד"פרו ורבו" ולידיה לאו ד"לא יהיה קדש" (דברים כג.) ויש לומר: דהבא אפשר
לקיים שניהם על ידי כפייה. ועוד: דכי מעיקרא לאו - לא מקיים עשה, אלא בגמר ביאה דחזיא להתעבר. ועוד: דבריה לאיכא עשה, דאפילו מפקדא - אפשר לה בכיזא בה. ואם תאמר:
וימכור עצמו בעבד עברי, דעבד עברי שרי בשפחה. ואפילו אין לו אשה ובנים - הא איכא למאן דאמר דרבו מוסר לו שפחה כנענית? ויש לומר: דאמר ב"האיהו נשך" (בבא מציעא עא.א.);
גר ומשחרר אין נמכרין בעבד עברי משום דבעינן "ושב אל משפחתו". ואם תאמר: וישא חצייה שפחה וחצייה בת חורין, כדאמרין בפרק "ארתו ואת בני" (חולין עט.א.) דפדה שתבעה איה
מריבעין עליה אלא מיתו: ויש לומר: דגבי בלאים לא אסר אלא תרי מיני, ודחתו הוה דוד מינא. אבל הכא - אתי צד עבדות ומשתמש בצד חירות. ואם תאמר: וישא ממזרה, דפדה עבדות שרי
בה, כדנתן בפרק "האומרי" (קידושין סט.א.) יכולין ממזרים ליסתר, כיצד? ממזר גושא שפחה. וצד חירות נמי שרי בה, כדנתן פרק "עשרה יוחסין" (שם סט.א.) חוריי וממזרי מותרין לבא זה
בזה. וכי תימא דאתי צד עבדות ומשתמש באשת איש - ישאנה באיסור בלא קדושין, כמו שממזר גושא שפחה, וכמו לישא שפחה אינו יכול? ואומר רבינו תם: דאין זו תקנה להרבות ממזרים
בישראל. ואם תאמר: וישא נתינה. דחוריי ונתיני מותרין לבא זה בזה, בפרק "עשרה יוחסין" (שם) ועבד נמי מותר בה, דאמרין בפרק "יש מותרות" (בבבא קמא פה.ב.) ממזרת ונתינה לישראל
איכא בנייהו, למאן דאמר מפני שהוא מרגילה - וזו היא מרגילתו, פירש: שיוכל בנה ליטער על ידי שישא שפחה? ויש לומר דאף על גב דאסור בנה בשפחה - אינה חוששת רק שיש לו
טערה

1 בת חורין אינו יכול - לישא, מפני צד עבדות שבו. לא תהוה בראה - יוצר הארץ, לא
2 על תהוה - להיות ריקנית. ברא אותה. כי אם לשבת - להיות בה יישוב, יצרה.
3 **גמרא** קנה - והיו חציו בן חורין. והפדה לא נפיתה - דבני שפחה חרופה איכא
4 דדריש ליה בפדויה ואינה פדויה לקמן, ובמסכת ברייתא (יא.א.) חציה שפחה
5 חוציה בת חורין, וסתם פדויה - בבספ ובשוח
6 כסף. חופשה לא נתן לה - היינו שטר, דגמור
7 "לה" - מאשה. מה בספ בין בול בין חציו
8 - כדילין מ'הפדה לא נפיתה'. מה אשה
9 לחציה לא - אין אשה מתגרשת מבעלה
10 לחצאין. רבנן סברי גזירה שוה עדיף - דלא
11 שבקין גזירה שוה ולפנין מדיקש. ורבי סבר
12 דיקש עדיף, דבי איכא למילף מדיקש ומגזירה
13 שוה - שבקין גזירה שוה ולפנין בדיקש. דכולי
14 עלמא גזירה שוה עדיף - דכיון דמפנה
15 לדרוש - הוי ליה כמאן דכתביה בגופיה דקרא,
16 דהא קרא יתירא הוא. וכי לא מופנה נמי, ואין
17 להשביע עליה, כיון דמסתיי גמריין לה. דאין אדם
18 דן גזירה שוה מעצמו - אידי עדיפא מדיקש.
19 שכן אינה יוצאה בכסף - לפיכך אינה מתגרשת
20 לחצאין. תאמר בשפחה שיוצאה בכסף - הלבך
21 כי נפקא בשטר - תצא אף לחצאין. דבריה תורה
22 בו - ולעולם בשפחה גמורה משתעי. לא קנה
23 דגמור "לה" - נאמא. בשטר הוא דפליגי
24 - הדר פריך. נימא בהך מתניתא שטר נקט
25 דוקא, דאילו בכסף - דברי הכל קנה. נימא
26 תתוי תיובתא דרב יוסף ברתרי - דהא, דאמר
27 בשטר רבי מודה, והבא תניא דפליגי. ועוד,
28 דאמר רב יוסף דבבספ פליגי - ובריייתא דיקא
29 דבבספ מודו רבנן דקנה. להודיעך כחו דרבי -
30 דאפילו בשטר, דאיכא למגמר "לה" -
31 נאמא, דלא תיפוק לחצאין - פליגי. להודיעך
32 כחן דרבנן - דאפילו בכסף, דאיכא למדרש
33 "הפדה לא נפיתה" - פליגי. יכול לבל -
34 שכולה פדויה. ותנאסא לעבד עברי, קרא
35 משתעי, וקאמר דלא יומתו מחמת גיאוף -
36 תלמוד לומר "לא נפיתה". אי לא נפיתה יכול
37 לבל - דלא נפיתה כלל, ואפילו הכי מייחב
38 אשם אביאה דידה הואיל ונתחיהדה לעבד
39 עברי, שמותר בשפחה. אין לי אלא בכסף -
40 דאמרין בה דנפקא לחירות. בשטר מני -
41 שיוצאה לחירות. אין לי אלא חציו בכסף - וכל
42 שכן כולו. או כולו בשטר - אבל חציו בשטר
43 - עדיין לא למדנו שאם שיתר חציו - הא
44 חציו בן חורין. בשלמא לרב יוסף בלתי
45 דאיתוב - ואוקמנא על כרחין שיתר חציו
46 פליגי. הא מני - דאמר דבתיוריהו נפקא
47 לחצאין - רבי היא. אלא לרב - דאמר: בשטר
48 פליגי, אבל בכסף דברי הכל קנה. וישא -
49 דקתיי בכסף לחצאין - דברי הכל. וסיפא -
50 דקתיי אף בשטר לחצאין - רבי היא, ולא רבנן
51 רב אשי. אמר רבי אשי - רבי אמרת לכולה,
52 דאית ליה בתיוריהו קנה. ורבנן אפילו עליה
53 בעלמא אשטר ולא אכסף. והא מתניתא מדיא
54 איתו אמרה. ולא גרסינן: ונסיב לה אליבא
55 דתנאי. מוקים לה - דמשכחת חציו עבד וחציו
56 בן חורין בכסף, ודברי הכל.

של

בכסף ודברי הכל, הלא רבנן? אמר רבינא:

בעבד

1 טהרה, דסברה שלא יחשב איסור, כמו שהיא אינה חוששת דהא מניסבא לישראל. והא
2 דאסור נתין בשפחה טפי ממזמור, אף על גב דשנייה פסולי קהל, דנתין אית ביה לאו ד"לא
3 תתחנן" - אומר רבינו תם: משום דבבמור לא שייך "לא יהיה קרש", דכולי מקדשות קאתי,
4 מניסור דלא תפסי קדושין. ואף על גב דאסור בזכר ובבהמה דנפיק גמי מילא יהיה קרש'
5 ובפרק "ארבע מיתות" (סנהדרין נדב.) - לא שרינן

6 אלא קדשות מיתות. והא דשרי חורין
7 בתניי, ואסורי בשפחה, אף על גב דבתיוריהו
8 איכא לאו - אומר רבינו תם: דתניי לפנין משאר
9 פסולי קהל, כגון עמנוי ומזאבי ומצרי ואדומי,
10 דשרי בקהל גרים, דלא אקרי קהל. אבל עבדות,
11 דלאו בני קדושין גינה - לא ילפינן מיניה.
12 **לא** תהוה בראה לשבת יצרה - הא דלא נקט
13 קרא דפרו רובי - משום דאי הוה יכול לקיים
14 שבת כל דהו, משום מצות "פרו רובי" לא תהא
15 כפינן ליה, והבא כפינן ליה כדפרישנו. אי נמי,
16 נקט האי קרא משום דמוכחא דמצוה רבה היא.
17 וכן כפרה בתרא דמילה (כזא.) מיידי לגבי
18 מוכר ספר תורה ללמוד תורה ולישא אשה,
19 דקאמר: שאני תלמוד תורה, דאמר מר גדול
20 תלמוד תורה כו', אשה נמי - "לא תהוה בראה".
21 והרב רבי יצחק ברבי מרדכי מפרש: דנקט "לשבת
22 יצרה" - משום שייך אף בצד עבדות, אבל "פרו
23 רובי" - לא שייך אלא בצד חירות. וכן משמע
24 קצת בירושלמי דפרקין דפרק קמא דמועד קטן,
25 דאמר: תמן תנין: אין נושאין נשים במועד, שמעון
26 בר אבא בשם רבי יוחנן אומר: מפני ביטול פריה
27 ורביה. פירוש: שלא ימתין מלישא עד המועד,
28 שהוא זמן שמחה ופניו מכלום. בעון קומי רבי אסי:
29 העבד מזה שישא במועד? אמר ליה: נשמענה מן
30 הדא: יבטל - והלא לא נברא העולם אלא לפריה
31 ורביה. ואמר שמעון בר אבא בשם רבי יוחנן: כל
32 שהוא מצווה על פריה ורביה - אסור לו לישא
33 בשבת. פירוש: כל שהוא מצווה על פריה ורביה
34 - משום "לשבת יצרה", כגון עבד. אבל אפרו
35 ורבי ודאי לא מייחבי. ולפי זה בשפחה נמי שייך
36 בה שבת, והא דלא כפינן בחציה שפחה חוציה בת
37 חורין אלא היכא דנהוג בה מנהג הפקר - היינו
38 משום כיון דלא מייפקא אפרו ורבי - שזא גם
39 דלא תשתתיר לא תקים.

40 **כופין** את רבו ועושה אותו בן חורין - ואם
41 תאמר: וכי אומרים לאדם "חטא כדי
42 שיזכה בחיור"? דהכי אמר בפרק קמא דשבת
43 (ר.א.) גבי הדיוק פת בתנאי: ויש לומר: דדוקא
44 דהם אמרין הכי, משום דפשיע, שהדיק סמוך
45 לחשיכה. אבל הבא דלא פשע - לא. וכן בפרק
46 בתרא דערוכין (קג.) אמר: כחן שעלתה לו יבלת
47 - חברי וחוכה לו בשניי, דקעביד שבות כדי
48 שיזכה חברי בעבודה. וכן בריש "תמיד נשחט"
49 (פסחים נט.א.) אמר: מחוסר כפרה בערבי פסחים
50 שמביא כפרתו אחר תמיד שן בין הערבים, דעשה
51 דפשו שיש בו כרת עשה דחשלה. אלא -
52 קא עברי כהני בעשה דחשלה, כדי שיזכה זה
53 בפסח. חוציה שפחה חוציה בת חורין דכפו את
54 רבה (גיסין לר.ב.) משום דנהוג בה מנהג הפקר, אף
55 על גב דהם פושעים - כיון שהיתה מחזור
56 אחריה ומשוללת לגנות חשיבי כאנסים. ועוד
57 דמצוה דרבים שאני. **דכולי** - עלמא גזירה שוה
58 עדיפא - בריש "איהו מקומן" (ובחים מ.א.)
59 ובפרק "דמ' שחטה" (בריות כב.) פליגי רבי
60 עקיבא ורבנן בבספ מעילות, ומשמע דכולי
61 עלמא הקישא עדיפא. והא שאני, משום דעיקר
62 שטר מגירה שוה נפקא לך. **מה**

הכופלים דבריהם, והתכוונה לומר שלא נפדתה ולא נשתחררה. 55
אבל כשהשחרור נעשה בשטר, דברי הכל לא קנה את חציו, משום 56
שלומדים גזירה שוה מאשה שאינה מתגרשת לחציה, וכאמור 57
למעלה. 58
הגמרא מקשה על רב יוסף מבריתא: מיתבי, המשחרר חצי עבדו 59
בשטר, רבי אומר, קנה העבד ונשתחרר חציו, וחכמים אומרים, לא 60
קנה ואינו משוחרר כלל וכלל. תיובתא דרב יוסף – האם אין זו 61
תשובה נצחת נגד דברי רב יוסף שאמר שחורר שלא נחלקו בשטר. 62
הגמרא אומרת, תיובתא – אכן זו תשובה ופירכה לדבריו. 63
הגמרא מוסיפה לדון בדברי רב יוסף: (גימא) – שמא נאמר ונדייק 64
בבריתא שהזכירה רק שטר, שבשטר הוא דפליגי – רק בו הם 65
חולקים אם אפשר לשחרר בו חצי עבד, אבל בשחרור בכסף לא 66
פליגי – לא נחלקו ולדעת הכל אפשר לשחרר בו חצי עבד, ומעתה 67
לימא ליהו תיובתא דרב יוסף בתרתי – האם נאמר שקשה על רב 68
יוסף בשתיים, שמלבד שאמר שבשטר אין מועיל שחרור עבד 69
לדברי הכל ובבריתא נאמר שנחלקו בזה, גם אמר שנחלקו אם 70
אפשר לשחרר חצי עבד בכסף ואילו בבריתא מדויק שלדעת 71
הכל אפשר לשחרר בו חצי עבד. 72
דוחה הגמרא, אמר לה רב יוסף – יכול רב יוסף לומר וליישב את 73
השאלה השניה, שבבריתא פליגי – נחלקו כשהשחרור נעשה 74
בשטר והוא תדין שחולקים הם כאשר הוא נעשה בכסף, והא דקא 75
מיפלגי – ומה שנאמר בבריתא רק שנחלקו בשטר, הרי זה להודיע 76
בזה דברי רבי שחורר בשטר הוא סובר שאפשר לשחרר 77
למחצה, אף שהיה מקום ללמוד לאסור זאת מגזירה שוה מגירוש 78
אשה כאמור. 79
הגמרא תמזה, וליפלגי – שיחלקו בבריתא בשחרור בכסף 80
ולא להודיע בזה דרבנן שאפילו בכסף אי אפשר לשחרר חצי עבד, אף 81
שהיה מקום ללמוד מהפדה לא נפדתה, שאפשר לשחרר באופן 82
זה. הגמרא מיישבת, בך דתורתא עדיף ליה – עדיף לתנא לשנות 83
את כוחו של המתיר, וללמד עד כמה התיר, ולכן דיבר בשטר, 84
ולא להודיע כוחו של רבי שאפשר לשחרר גם בזה. 85
הגמרא מקשה על דברי רבה: תא שמע, נאמר בשפחה 'הפדה', 86
שנפדתה ונשתחררה, וכול אתה לומר שהכוונה שנפדתה לכל, 87
בפדיון ושחרור גמורים, תלמוד לומר 'לא נפדתה', שלא 88
נשתחררה, אי 'לא נפדתה' וכול אתה לומר שלא נפדתה לכל, 89
דהיינו שאינה משוחררת כלל, תלמוד לומר 'הפדה', שנפדתה 90
ונשתחררה, הא כיצד יתפרש הפסוק, אלא הכוונה שהיא פדויה 91
ואינה פדויה, דהיינו שנשתחרר חציה ולא נשתחררה כולה. 92
ולמדנו מפסוק זה שאפשר לשחרר למחצה בכסף ובשטר, 93
שהוא הפדיון המוזכר בכתוב. ואין לי ללמוד מהפסוק שחציה 94
נפדה אלא בכסף, אבל בשטר מניין שמועיל שחרור למחצה, תלמוד 95
לומר 'הפדה לא נפדתה או חופשה לא נתן לה', ולהלן בגירוש 96
אשה הוא אומר 'וכתב לה ספר כריתות', ולומדים גזירה שוה 'לה' 97
לה', מה להלן בגירוש אשה מדובר בשטר, דהיינו בגט, אף כאן 98
בשפחה שלא ניתן לה חופשה מדובר בשטר, ואומר והכתוב 99
ששפחה זו לא נשתחררה בשטר. אין לי – שלא למדתי מהכתוב 100
אלא שאפשר לשחרר חציו של עבד בכסף, וכל שכן את כולה, או 101
לשחרר את כולה בשטר, אבל שאפשר לשחרר גם חציו בשטר מניין, 102
תלמוד לומר 'הפדה לא נפדתה או חופשה לא נתן לה', מניין 103
הכתוב ומדמה שחרור בשטר לשחרור בכסף, מה שחרור בכסף 104
מועיל בין כשמשחרר כולו ובין כשמשחרר רק חציו, אף שחרור 105
בשטר מניין מועיל בין כשמשחרר את כולו בין כשמשחרר את חציו 106
בלבד. ומעתה קשה, בשלמא – מובן הדבר לישטת רב יוסף וכפי 107
שאמר בתר דאיתותב – לאחר שנפרכו דבריו הראשונים, שרבי 108
וחכמים חולקים בין בכסף ובין בשטר, לפי זה ברייתא זו הא מני – 109

ולישא בת חורין, דהיינו בת ישראל, אי אפשר לו, משום שפך 1
חציו עבד ואסור הוא בבית ישראל, תאמרו שיפטרל מפריה ורביה 2
ולא ינשא, אי אפשר לומר כן, והלא לא נברא העולם אלא לפריה 3
ורביה, שנאמר (ישעיה מה יח) 'לא בשביל שתהיה תוהו – שממה 4
וריקנית בראה הקדוש ברוך הוא לארץ, אלא לשבת – שיהיה בה 5
ישוב בני אדם יצרה', ולכן יש להנשא ולהעמיד ולדות, אלא מפני 6
תיקון העולם בפיין את רבו ועושה אותו בן חורין, שמוציאו 7
לחירות, וכותב העבד לאדון שטר חוב על חצי דמיו שמתחייב 8
לשלם לו. וחוורו בית הלל והסבכמי שיש להורות דברי בית שמאי 9
ולכפות הרב לשחררו תמורת זאת שישלם לו העבד את דמי חציו. 10

גמרא

הגמרא מביאה ברייתא העוסקת בדן שחרור חצי עבד: תנו רבנן, 11
המשחרר חצי עבדו, רבי אומר, קנה העבד את חציו ונדיה חצי בן 12
חורין. וחכמים אומרים, לא קנה, שאין השחרור חל. 13
הגמרא מביאה שתי דעות בביאור המחלוקת שבבריתא: אמר 14
רבא, מחלוקת רבי וחכמים היא כשהשחרור נעשה בשטר, דרבי 15
קבר נאמר (ויקרא יט ב) 'ואיש כי ישכב את אשה שכבת זרע והוא 16
שפחה נחרפת לאיש והפדה לא נפדתה או חופשה לא נתן לה', 17
והיינו שאותה שפחה נחרפת הייתה חציה שפחה וחציה בת חורין 18
כאמור 'הפדה לא נפדתה', כלומר פדויה ואינה פדויה, והפדיון 19
המוזכר בכתוב הוא שחרור בכסף וה'חופשה' היא שחרור בשטר, 20
ונמצא שנוכרו בפסוק שני אופני השחרור, כסף ושטר, ובהזכרתם 21
יחדיו מקיש הכתוב ומדמה שחרור בשטר לשחרור בכסף ללמוד 22
זה מזה, מה שחרור בכסף מועיל בין שמשחרר את כולו ובין 23
שמשחרר את חציו, כאמור 'הפדה לא נפדתה', אף שחרור בשטר 24
גמי מועיל בין כאשר הוא משחרר בשטר את כולו ובין כאשר הוא 25
משחרר בו רק את חציו. ורבנן, שאמרו שהמשחרר חצי עבדו לא 26
קנה, גמרי – למדו גזירה שוה 'לה' 'לה' מאשה, נאמר כאן בשחרור 27
עבד ושפחה 'או חפשה לא נתן לה', ונאמר בגירוש אשה (דברים כד 28
א) 'וכתב לה ספר כריתת ונתן בידה ושלחה מביתו', מה אשה חציה 29
לא ניתן לזרש, שאין אשה מתגרשת מבעלה לחציה, אף עבד גמי 30
חציו לא ניתן לשחרר. וכל מחלוקתם אינה אלא במשחררו בשטר, 31
אבל כשמשחררו בכסף דברי הכל קנה העבד את חציו, שהרי נאמר 32
בתורה 'הפדה לא נפדתה' דהיינו שהיא פדויה ואינה פדויה בכסף 33
ששחררה בו למחציתה. 34

הגמרא מבארת, לימא קמא קמפלגי – האם נאמר שבכך נחלקו, 35
דמר – רבי, שמקיש שחרור בשטר לשחרור בכסף, שאפשר 36
לשחרר בשטר חציו של עבד קבר שהקישא עדיפא – עדיף ללמוד 37
היקש מגזירה שוה, ומר – תנא קמא, קבר שנוהר שוה עדיפא ולכן 38
יש ללמוד ממנה שאין לשחרר למחצה בשטר ולא ללמוד מהיקש 39
שאפשר. 40

הגמרא דוחה, לא, דכולי עלמא – לדעת הכל, בין לדעת רבי ובין 41
לדעת חכמים, גזירה שוה עדיפא מהיקש, ושאינה תא – וכאן שונה 42
הדבר, שהעדיף רבי ללמוד בהיקש משום דאיכא למיפרך – שיש 43
לפרוך את הגזירה שוה ולומר מה לאשה שהיא חמורה שכן אינה 44
יזאנה מבעלה בכסף אלא בגט בלבד, ולכן גם אינה מתגרשת בגט 45
הניתן למחציתה, תאמר בעבד שהוא קל שיוצא גם בכסף, ולפיכך 46
יתכן שגם ישתחרר חציו בשטר הניתן לו על מחציתו. 47

דעה אחרת בביאור המחלוקת: ורב יוסף אמר, מחלוקת רבי 48
וחכמים היא כשהשחרור חצי עבד נעשה בכסף, דרבי קבר 49
שהשחרור מועיל משום שנאמר 'הפדה לא נפדתה' והיינו שהיא 50
פדויה ואינה פדויה לגמרי, אלא חציה שפחה וחציה בת חורין, 51
ופדיון הוא בכסף, ולמדנו שבכסף ניתן לשחרר חצי עבד. ורבנן 52
קברי שאין ללמוד מהפסוק משום שדבריה תורה כלשון בני אדם 53
54

לומר שתנא סיפא ללנו רישא – ששנה התנא את הסיפא לגלות
 על הרישא, שלא תאמר שמדובר ברישא דאמר חצי חצי ולכן לא
 קנו, אכל אמר בולו קנו, לכן תנא – שנה את הסיפא דאמר במפורש
 חצי חצי, מכלל – ומזה תדייק דרישא – שברישא מדובר דאמר
 בולו, ואפילו הכי – ובכל זאת לא קנו.
 אופן שני ליישב את סתירת הברייתות: ואיבעית אמיא, לא קשיא,
 כאן – בברייתא האומרת שלא קנו, מדובר שכתב זאת בשם אהר,
 ואין לשחרר שני עבדים בשטר אחד, שלומדים מגירוש אשה
 שנאמר בהם (דברים כד) 'אכתב לה ספר כריתת' ודורשים 'לה' ולא
 לה ולחברתה בגט אחד, והוא הדין בעבדים, ולכן לא קנו. כאן –
 בברייתא האומרת שקנו מדובר שכתב זאת בשני שטרות. מקשה
 הגמרא, אם נפרש שבברייתא האומרת שלא קנו מדובר שכתב
 זאת בשם אהר, קשה מאי איריא – למה הסיפא מפרשת שרק אם
 כתב בשטר שמקנה חצי לזה וחצי לזה לא קנו, ואפילו אמר שמקנה
 בולו לכל אחד נמי לא קנו. מיישבת הגמרא, הכי נמי קאמר – אכן
 זו כוונת הברייתא. אף עצמן לא קנו, משום שאין משחררים שני
 עבדים בשטר אחד, במה דברים אמורים שלא קנו כשכתב זאת
 בשם אהר, אכל אם כתב בשני שטרות קנו, ואם אמר חצי חצי נכסי
 לזה וחצי נכסי לזה, אף אם כתב זאת בשני שטרות נמי לא קנו,
 משום שיש לומר שהקנה את אותו החצי לשניהם ושייר לעצמו
 את החצי השני.
 אופן שלישי ליישב: ואיבעית אמיא, לא קשיא, ובשתייהן כתב את
 כל נכסיו לעבדיו, אלא שכן – בברייתא האומרת שקנו, מדובר
 שנתן להם את שני השטרות בבת אחת, ויצאו ממנו שניהם לגמרי,
 כי כל עבד קנה חציו וחציו השני ניתן לחבירו. וכן – בברייתא
 האומרת שלא קנו, מדובר שנתן להם את השטרות בזה אחר זה.
 מקשה הגמרא על ביאור זה, בשלמא מובן שבתרא לא קני –
 שהאחרון שקיבל את השטר לא קנה את עצמו, דהא קני ליה קמא
 – שהרי הראשון קנאו, אלא קמא – העבד הראשון ליגני נפשיה
 ולקנייה לחבריה – למה לא יקנה את עצמו ואת חבירו. אלא
 מתוך דאמא בדישנין מעיקרא – ברור הדבר כיישובים שאמרנו
 מתחילה, ונודה ביאור זה.
 אופן נוסף: רב אשי אמר, שבברייתא השניה אינם קונים משום
 ששאני הים דקא קרי להו – שקראם בשטר עבדי, ומוכח מלשונם
 שלא התכוון לשחררם. שסבר שיכול להקנות להם את הנכסים גם
 בלי לשחררם. ולפיכך לא קנו כלום שהרי הם עדיין שלו ומה
 שנה עבד קנה רבו.
 הגמרא דנה בדבריו: אמר ליה רפרם לרב אשי, ודלמא מה שקרא
 להם עבדי כוונתו רק עבדי שהיו כבר, מי לא תנן במשנה בפאה
 (פ"ג מ"ח) תביתב כל נכסיו לעבדיו יצא לחירות, כי בכלל נכסיו הקנה
 לו גם את עצמו ונשתחרר ויכול ליזכות בנכסים, אולם אם שיר
 קרקע כל שהוא – שאותה אינו מקנה לו, לא יצא לחירות, שכיון
 שאיננו יודעים איזו קרקע התכוון לשיר, לא קנה שום קרקע, וכיון
 שקרקע לא קנה גם את עצמו לא קנה. כיון שבדיבור אחד הקנה
 לגבי העבד ואת הקרקעות ובטל הדיבור לגבי הקרקעות, בטל גם
 לגבי העבד ולא מחלקים את דיבורו שיחול רק לגבי העבד. רבי
 שמעון אמר, לעולם הוא בן חורין ואפילו שיר קרקע כל שהוא,
 מכיון שפלגין דיבורא, חוצים את דיבורו ומקימים אותו במה
 שאפשר לקיים והרי ודאי שאין העבד נקרא קרקע ולא שירו, ואף
 שאת הקרקעות לא קנה את עצמו קנה. עד שיאמר כל נכסי נתוני
 לפלוני עבדי חוץ מאחד מרבוא שבהן – חלק אחד מעשרת אלפים
 מנכסי איני מקנה לו. וכיון שאין אנו יודעים איזה חלק, יש לחשוש
 שהתכוין לשיר את העבד עצמו, ובעיניו אינו אלא אחד מעשרת
 אלפים בנכסיו. וממשה זו יש לדייק, מעמא – כל העבד שאינו
 קונה מפני דאמר [חוץ מאחד מרבוא שבהן] – ואנו אומרים שאולי

מדובר בקנה של שני שותפין ושיחרר אחד את כל חלקו, ומשנתנו
 דברי הכל היא, וחכמים מודים שמי שיש לו רק מחצה יכול
 לשחררו, כיון שהוא משחרר כל חלקו, כאשר שיוצאת ממנו
 לגמרי בגירושיה.
 דין נוסף במחלוקת רבי וחכמים: אמר רבה, המחלוקת היא רק
 בשיתור אחד חצי האחד של העבד והנתי את חציו האחר ונמצא
 שלא יצא ממנו כלול כאחת, אכל אם שיחרר את חציו האחד ויפך
 את חציו האחר או שנתן במתנה את חציו האחר בבת אחת עם
 השחרור, כיון דקנסיק מניה בוליה – כיון שהעבד כולו יוצא ממנו,
 דברי הכל קנה העבד את חציו וחל השחרור.
 הגמרא מקשה, אמר ליה אבי לרבה, ובבולו יוצא ממנו כאחד, לא
 פליגי – אינם חולקים, והנתי תרא – והולא למדנו בברייתא אחת
 שהכותב נכסיו לשני עבדיו בשני שטרות, ובכל אחד כתוב שכל
 נכסיו לאחד מהם, וזכה את שניהם כאחת על ידי שליח, קנו את
 הנכסים, וכך אחד זוכה במציתם, ומשחרריו זה את זה, שהרי כל
 אחד קנה את חצי חבירו שבכלל הנכסים, ומשחררו. ותניא אידך
 – ושנינו בברייתא אחרת, האומר וכתב כן בשטר, כל נכסי נתוני
 לפלוני ופלוני עבדי, אף את עצמם לא קנו העבדים. נמצא
 שהברייתות סותרות. מאי לאו – האם לא נאמר שהא – הברייתא
 הראשונה כרבי שאפשר לשחרר מחצה בשטר, ולכן קנו
 ומשחררים זה את זה, והא – והברייתא השניה כרבנן הסוברים
 שאין לשחרר מחצה בשטר, ואף שהקנה לשניהם בבת אחת (וכמו
 שיחרר חציו ומכר חציו) לא קנו כלל. עונה הגמרא, לא, אידך ואידך
 לפי דבן, הא – בברייתא הראשונה, מדובר דאמר בולו, והיינו
 שכל נכסיו נתונים לכל עבד, והקנה בשטר כל הנכסים לכל עבד,
 וחל השחרור משום שכל העבד יוצא מהאדון בבת אחת, וכן מכר
 חציו ושיחרר חציו חל השחרור. והא – בברייתא השניה, מדובר
 דאמר – שכתב בשטרות אני מקנה חצי מנכסי לזה וחצי מנכסי לזה,
 ולא קנה העבד כיון שלא השתחרר ממנו כולו בבת אחת, שהרי
 מתחילה שיחרר רק חצי הראשון לבדו, ולא חל השחרור, ושוב
 שיחרר רק חצי השני לבדו וגם לא חל השחרור. ואפילו אם נתן
 את שתי השטרות בבת אחת לא חל השחרור, כיון שיתכן שנתן
 את אותו חצי מנכסיו לשניהם, והחצי השני שכולל גם מחצה
 מהעבדים נשאר אצלו, נמצא שלא חל השחרור כלל.
 שואלת הגמרא, והא מדקנסי סיפא – והרי ממה שנאמר בסוף
 הברייתא השניה, ואם אמר חצי לזה וחצי לזה לא קנו, שמה הקנה
 אותו חצי לשניהם, משמע שכוונת הברייתא לומר דין נוסף שגם
 בזה לא קנו, מכלל דרישא דאמר בולו – ויש לדייק שברישא מדובר
 במקרה אחר, שמקנה לכל עבד את כולו ובכל זאת לא קנה, אף
 שיצא ממנו הכל כאחת. עונה הגמרא, סוף הברייתא פרושי קא
 מפרש – בא לפרש את הרישא. וזו כוונת הברייתא, האומר כל
 נכסי נתונים לפלוני ופלוני עבדי אף עצמן לא קנו, כיצד, כיון
 דאמר חצי חצי, שחוששים שנתן לשני העבדים אותו חצי ושייר
 לעצמו את החצי השני. אבל אם מקנה את כל הנכסים לכל עבד,
 אין חשש ששייר לעצמו, וחל השחרור.
 הגמרא מוכיחה את הביאור בברייתא: הכי נמי מפתחא – כך גם
 מסתבר שהסיפא מבארת את הרישא, דאי פלגא דעתך – שאם
 תעלה בדעתך שברישא מדובר דאמר בולו – שכל נכסיו נתונים
 לכל אחד ולא רק חצי, קשה, השתא – עתה שאמר בולו – שכל
 נכסיו נתונים לכל אחד מעבדיו לא קנו, אם אמר חצי מנכסי נתון
 לעבד זה וחצי מנכסי נתון לעבד זה מביעא – צריך לומר שלא קנו,
 כל שכן הוא שהרי כאן יש יותר חשש ששייר לעצמו, ולמה
 הצרכה הסיפא. בהכרח שהסיפא באה לבאר את הרישא כפי
 שהסברנו לעיל. דוחה הגמרא, אי משום הא לא איריא – אם זה
 מה שהוקשה לך, לא דווקא הוא ואין הכרח לדבר, כי אפשר

- 1 **וְשׁוּר** אינו משלם אלא נזק - יש רוצים לפטור את השוכר או שואל סוס מחבירו אפילו
2 חזק בפשיעה, ותגבול הדרכה ממלאכתו, כיון דסופו לחזור להתרפאות. דכי היכי
3 דדרשין "איש בעמיתו" ולא שור בעמיתו, הכי נמי דרשין "איש בעמיתו" ולא איש בשור.
4 ואין לחלק בין שומרים לאדם תמון, כדפריך בבבא קמא (דב.) ותו שומר חנם והשואל כו'
5 אדם דאין שור הוא. והא דפריך ברש"י "התנא" (סנהדרין פד.) הכחשה באנשים הכי נמי דלא
6 מייחזב? - היינו בהכחשה דלא הדרא. ורבינו תם
7 אמר: דלא שייך שבת אלא באדם, דשבתו לא
8 הוי בבבל נזק, דמשום שבת לא פחת דמיו כל כך.
9 אבל שור - פשיטא דשבתו בכלל נזק הוא, דפחתי
10 דמיו. ומתחלה כשהיו שומין אותו כמה דמיו
11 פחותים למכר.
12 **מאי** לא כממנה אחרונה - ולעיל לא בעי
13 לאוקומי הא נדון חצי קנס לרבו למשנה
14 אחרונה, דקנסא - לרבו, מעשה דיו - לעצמו.
15 והא דננו שור יום של רבו לרבו - הוי למשנה
16 ראשונה כדפרישית לעיל, כי היכי דלא לפשות
17 בעיא דהבא. **חבלי** ביה אחריני יחבי ליה
18 לרביה - אף על גב דמעשה דיו לעצמו, כיון
19 דקנסא לרבו - חבלה נמי לרבו, דמה לי קטליה
20 כולו ומה לי קטליה פלגא.
21 **הואיל** ומדרש חבמים הוא - אומר רבינו תם:
22 דחשיבין שמא ימצאו בשוק, ויאמר
23 לו "עבדי אתה", אבל בשן ועין - לא וחישינן, דול
24 קרי בי רב הוא. **מעובב** גט שחרור אוכל כו'
25 פק בעיא לא תאמי אליבא דרש לקש דרש
26 חר בר אבא דכריתות (כדב.) דמסקין אליבא
27 דרבן שמעון בן גמליאל דמעובב גט שחרור אוכל
28 בתרומה. אמי נמי יש, לחלק: דהתם במעובב גט
29 שחרור ע"י הפקר אוכל בתרומה, ממו שמומר
30 בשפחה, כדפרישית לעיל. והבא איירי בחציו עבד
31 חוצין בן חורין.
32 **הרי** אלו אוכלים בתרומה - והא דאמרין בפרק
33 קמא דכתובות (יגב.) גבי עשרה חכמים
34 ופירש אחד מהם ובעל - הדיל דשוקן, שמשתוקן
35 אותו מדין כדונה, מדכתיב "והיה לו ולזרעו
36 אחריו" - שיהא זרעו מיוחס אחריו. הא אמרין
37 בפרק "נשואין על האנוסה" (יבמות קב.) דזרע
38 מיוחס אחריו - דרבנן, וכי גזור רבנן - בנות,
39 בנישואין לא גזר. אי נמי, הבא - לאחד שנולדו
40 נתיביו.
41 **עבד** שמכור רבו לקנס כו' - מוכר קנס של עבד
42 לא מביעא ליה. ואפילו לרבי מאיר לא
43 קני, דהא לא עבידי דאחי, כדאמרין, וכל שכן
44 לרבנן, אלא במכור רבו לקנס מביעא ליה,
45 דלילמא אפילו לרבנן קני להו, כמו דקל לפירותיו,
46 כדאמרין: הא קאי שור, הא קאי עבד. או דלמא
47 אפילו לרבי מאיר לא קני, דלא דמי ולפירותיו
48 דקל, שהפירות יוצאים מנוף הדקל ועבידי דאתא,
49 אבל קנסא - מעלמא אתי, ולא עבידי דאתי.
50 **רבו לקנס, מכור או אינו מכור?** תיבעי לרבי מאיר, תיבעי לרבי מאיר, עד
51 פאן לא קאמר רבי מאיר אדם מקנה דבר שלא בא לעולם - אלא בגזן פירות דקל דעבידי
52 דאתו, אבל הכא מי יימור דמיננח? ואם תמצא לומר דמיננח, ממיא דמשלם?
53 דלמא

תרומה. **אובלין בתרומה** - שניהם, ממה נפשך: דחד כהן וחד עבד כהן. וחולקין חלק אחד - ביבמות (צטא.) מפרשים: חלק כאחד, שאין נותנין להם תרומה בגזן לזו בלא זה, דקסבר
אין חולקין תרומה לעבד כנעני בגזן אלא אם כן רבו עמו, דלמא אתי למימר כהן הוא, ומסקי ליה ליוחסין. והשתא לא אתי לאסוקינהו. והאי מעובב גט שחרור הוא, ואין לרבו רשות
עליו, דלא ידע הי מייניחו עבד, וצריכין שישחררו זה את זה. וקתני סיפא: הגדילו התערבות - משחררין זה את זה, וקתני: אוכלין בתרומה. שמכור רבו - לאחר. לקנס - שאם
יגזרו שור - יתא קנסו שלו, אבל לשאר דברים - לא מכור. מכור - לקנס מידא. או לא מכור - ואם נגזר - קנסו לרבו ראשון, דאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם. **תיבעי לרבי**
מאיר - דאמר: אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, האומר לאשה. הרי את מקודשת לי לכשתאמרי כו' (קדושין סגא.) פירות דקל - המוכר פירות דקל עד שלא חטט, דפליגי בה רב
הוא ורב נחמן אליבא דרבי מאיר.

1 אַחֲרֵיהֶן שֶׁל בֵּית הַלֵּל, שֶׁכְּמִבּוֹאֵר בְּמִשְׁנָה (לְעִיל מֵאָה) חֲזָרוּ בָהֶם וְהוּדוּ
2 לְבֵית שְׁמַאי שְׂמִי שֶׁחֲצִיו עֶבֶד וְחֲצִיו בֶּן חֹרִין כּוֹפִים אֶת רֹבּוֹ
3 וּמִשְׁחַרְרוּ, וְהוּא נֶחֱשֵׁב שִׁיעָא לְחִירוֹת אִף שֶׁהוּא מִחוּסֵר גִּט שְׁחֹרֵר,
4 וְנֶאֱמָר כֵּן שֶׁמִּקְבֵּל קֵנֶס עַל חֲצִי עֲבָדוֹתָיו, וּמוֹכֵחַ שֶׁבְּמַעֲרֹב גִּט
5 שְׁחֹרֵר יֵשׁ לְרֹבּוֹ בּוֹ קֵנֶס. דּוּחָה הִגְמָרָא, לֹא, בְּרִייתָא זֹו כְּמִשְׁנָה
6 רַחֲשֵׁנָה שֶׁל בֵּית הַלֵּל, שֶׁסִּבְרוּ שְׂאִין כּוֹפִין אֶת רֹבּוֹ לְשַׁחֲרוֹר, וְהוּא
7 אֲדוּן גְּמוּר.
8 הִגְמָרָא מְנַסֶּה לִפְשׁוֹת עוֹד: תָּא שְׁמַע, הִפִּיל הָאֲדוּן אֶת שֵׁינוֹ שֶׁל
9 הָעֶבֶד וְאַחֲרַיִךְ כִּךְ סִימָא אֶת עֵינָיו שֶׁל הָעֶבֶד, יוֹצֵא הָעֶבֶד בְּשֵׁינוֹ, כִּפִּי
10 שְׁאִמְרָה הַתּוֹרָה שֶׁאִם יִפְלְנָה הָאֲדוּן יֵצֵא לַחֲפָשִׁי, וְנִתְּנָה הָרֵב
11 לְעַבְדּוֹ דְּמִי עֵינָיו, כִּפִּי שֶׁמִּשְׁלֵם הַמּוֹזֵק אֲדָם בֶּן חֹרִין. וְהִבִּינָה הִגְמָרָא
12 שֶׁעֶבֶד הַיּוֹצֵא בֶּשֶׁן וְעֵין צָרִיךְ גִּט שְׁחֹרֵר, וּמַעֲתָה קִשְׁיָה, וְאִי אִמְרָתָה
13 שֶׁמַּעֲרֹב גִּט שְׁחֹרֵר יֵשׁ לוֹ קֵנֶס וְקֵנֶס לְרֹבּוֹ הוּא, אִם כֵּן הִשְׁתָּא חֲכָלִי
14 בֵּית אַחֲרֵינִי יִחְבִּי לִיה לְרִבֵּיהִי – הֲלוֹא אִם יִחְבְּלוּ בּוֹ אַחֲרִים יִתְּנֵהוּ דְּמִי
15 הַחֲבֵלָה לְרֹבּוֹ, חֲכָל בֵּית רִבִּיהִי גּוֹפִיָה יִחְבִּי לִיה לְרִיבִיהִי – הָאִם יִתְּכֵן
16 שֶׁאִם חָבֵל בּוֹ רֹבּוֹ יִשְׁלֵם הָרֵב לְעַבְדּוֹ, אֲלֵא וְדֹאִי מוֹכֵחַ שֶׁבְּמַעֲרֹב
17 גִּט שְׁחֹרֵר אֵין הִקְנֵס לְאֲדוּן. דּוּחָה הִגְמָרָא, דְּלָמָּא – אִפְשָׁר
18 שְׁבִרִיתָא זֹו וְסוֹבֵרֵת כְּמֵאֵן דְּאִמְרָה שֶׁהַיּוֹצֵא בֶּשֶׁן וְעֵין אֵינוֹ צָרִיךְ גִּט
19 שְׁחֹרֵר, וְלִכֵּן מִיד כֹּאשֶׁר הִפִּיל הָאֲדוּן אֶת שֵׁינוֹ יֵצֵא לְחִירוֹת,
20 וְכִסְסִימָא אֶת עֵינוֹ אֵינוֹ כֹּבֵר עַבְדּוֹ וְלִכֵּן עָלָיו לִשְׁלֵם לוֹ, אֲבָל בִּאֲוֵן
21 שֶׁהוּא צָרִיךְ גִּט שְׁחֹרֵר מִשְׁלֵם הַמּוֹזֵק אֶת קֵנְסוֹ לְרֹבּוֹ. וְנִידוּן זֶה אִם
22 הַיּוֹצֵא בֶּשֶׁן וְעֵין צָרִיךְ גִּט שְׁחֹרֵר הוּא מַחְלוּקָה בְּבִרְיָתָא, דְּתַנָּיָא
23 בְּבִלְוִי, בֶּשֶׁן וְעֵין וּבְבֵל עֶשְׂרִים וְאַרְבַּעַת רֵאשֵׁי הָאִיבְרִים, עֶבֶד יוֹצֵא
24 בְּהֵן לְחִירוֹת, וְצָרִיךְ גִּט שְׁחֹרֵר מְרַבֵּה עַל מִנֵּת לְהַחֲשֵׁב כִּי־יִשְׂרָאֵל גְּמוּר
25 וְלִהְיוֹת מוֹתֵר בְּבֵת יִשְׂרָאֵל, דְּכָרִי רִבִּי יִשְׁמַעְיֵאל. רִבִּי מֵאִיר אֹמְרָא,
26 אֵינוֹ צָרִיךְ גִּט שְׁחֹרֵר. רִבִּי אֶלְעָזָר אֹמְרָא, צָרִיךְ. רִבִּי מֵרְשָׁן אֹמְרָא, אֵינוֹ
27 צָרִיךְ. רִבִּי עֲקִיבָא אֹמְרָא, צָרִיךְ. הַמְּכַרְעִיזֵן לְפָנֵי חֲכָמִים אֹמְרִים,
28 נִימָאִים וּמִסְתַּבְּרִים דְּכָרִי רִבִּי מֵרְשָׁן שֶׁאִמְרָא שְׂאִין צָרִיךְ גִּט שְׁחֹרֵר
29 בִּיּוֹצֵא מְרַבֵּה בְּשֵׁן שֶׁהִפִּיל לוֹ וְעֵין סִסִּימָא לוֹ, הוּאִיל וְתוֹרָה וְכָתוּבָה לוֹ
30 שִׁיעָא, וְכַתְּבָה זֹאת בְּמַפּוֹרֶשׁ, וְנִרְאִים דְּכָרִי רִבִּי עֲקִיבָא שֶׁאִמְרָא
31 שֶׁהוּא זֹקֵק לִגִּט שְׁחֹרֵר, בִּיצִיאָתוֹ מִחֻמַּת שְׂאֵר אֲבָרִים, הוּאִיל אֵינוֹ
32 חֲכָמִים הוּא מִה שִׁיּוֹצֵא כֹּאשֶׁר הָאֲדוּן נִטְלָם וְהִפִּילָם. הִגְמָרָא
33 תַּמְהָה, הָאִם קֵנֶס הוּא מְדַבְּרֵי חֲכָמִים, הֲלוֹא הֵא קֵרָא קָא דְּרִשְׁשִׁין
34 – מִפְסָקִים לְמִזְנוֹ זֹאת. מִבְּאֵרֵת הִגְמָרָא, אֲלֵא אִמְרָא שְׁכוּנֹת
35 הִבְרִיתָא הֵיא הוּאִיל וּמְדַרְשׁ חֲכָמִים הוּא אֵינוֹ נֶאֱמָר בְּמַפּוֹרֶשׁ, לִכֵּן
36 רַק בָּהֶם הוּא צָרִיךְ גִּט שְׁחֹרֵר.
37 סִפְקָ נּוֹסֵף: אִיבְעִיָא לָהּ, מַעֲרֹב גִּט שְׁחֹרֵר הוּא עֶבֶד שֶׁל כֶּהֱן, הָאִם
38 אֲוִיבֵל בְּתְרוּמָה כֹּאשֶׁר עֶבֶד כֶּהֱן, אוֹ אֵינוֹ אֲוִיבֵל. וְצַדִּיק הַסֵּפֶק הֵם,
39 שְׁהֵרִי קֵנֶן כְּסָפּוֹ אִמְרָה רַחֲמָנָא – נֶאֱמָר לִגְבִי אֲכִילַת תְּרוּמָה (וִיקָרָא כֵּב
40 יֵא) וְכִּנְחָה כִּי יִקְנֶה נֶפֶשׁ קֵנֶן כְּסָפּוֹ הוּא יֵאכֵל בּוֹ, שֶׁעֶבֶד כֶּהֱן שֶׁהוּא
41 קֵנִן כְּסָפּוֹ אֲוִיבֵל בְּתְרוּמָה, וְהָאִי שֶׁכֹּבֵר יֵצֵא מִתַּחַת יָד רֹבּוֹ לְעֵנִין
42 מִמּוֹן, לֹא קֵנֶן כְּסָפּוֹ הוּא, שְׁהֵרִי יֵצֵא לְחִירוֹת אֵינוֹ עוֹבֵד בְּשִׁבְלֵוֹ,
43 וְאֵינוֹ אֲוִיבֵל בְּתְרוּמָה. אוֹ דְּלָמָּא בֵּין דְּמַחוּסֵר גִּט שְׁחֹרֵר הוּא, קֵנֶן
44 כְּסָפּוֹ קֵרָנָא בֵּיה, וְלִכֵּן יוֹכֵל לֵאכּוֹל בְּתְרוּמָה.
45 הִגְמָרָא מְבִיאָה לִפְשׁוֹת אֶת הַסֵּפֶק: תָּא שְׁמַע, דְּאִמְרָה רִבִּי מִשְׁרָשָׁיָא,
46 בְּהִנֵּה שְׁנֵי תַעֲרָב וְלָדָה בְּוִלָּד שֶׁשְׁתֵּיתָהּ, וּמֵת הָאֲדוּן וִירִשְׁהָ הֵבֶן, אוֹלָם
47 אֵין יָדוּעַ עֲתָה מִיָּהוּ הַכֶּהֱן הָאֲדוּן וּמִיָּהוּ עֶבְדּוֹ, תֵּרִי אֲלֵוֹ אֲוִיבִלִי
48 בְּתְרוּמָה מִמָּה נִפְשָׁךְ, שֶׁכֵּל אֶחָד מֵהֶם הוּא אוֹ כֶּהֱן אוֹ עֶבֶד כֶּהֱן, וְאִף
49 עֶבֶד כֶּהֱן אֲוִיבֵל בְּתְרוּמָה, וְהוֹלֵקִין חֶלֶק כֹּאֲחֵר עַל הַנּוֹרָה, שְׁצִרִיקִים
50 לְקַחַת אֶת הַתְּרוּמָה יָחִיד, שִׁכּוּן שְׂאִין נּוֹתֵנִים תְּרוּמָה לְעַבְד כֶּהֱן
51 בְּגוֹרֵן אֲלֵא אִם כֵּן רֹבּוֹ עֲמוֹ, לִכֵּן אֵינֶם יוֹכֵלִים לְבֹא לְקַבֵּל כֵּל אֶחָד
52 בְּפָנֵי עֲצֻמוֹ. הַגִּידִילִי הַתַּעֲרֻבוֹת – שְׁנֵי אֵלוֹ שֶׁנִּתְעַרְבוּ, מִשְׁחַרְרִין וְהָ
53 אֶת זֶה, וּמִמָּה נִפְשָׁךְ אוֹתוֹ שֶׁהוּא עֶבֶד יֵצֵא לְחִירוֹת. וְכֵאֵן זֶה שֶׁהוּא
54 הָעֶבֶד הָאֲמִיתִי אֵין רְשׁוּת לְרֹבּוֹ עָלָיו אֵינוֹ עוֹבֵד לוֹ מִפְּנֵי הַסֵּפֶק,
55 וְהוּא רַק מַעֲרֹב גִּט שְׁחֹרֵר, וְאִף עַל כֵּן אֲוִיבֵל הוּא בְּתְרוּמָה

1 וְחֲצִי בּוֹפֵר לְיוֹרְשָׁיו, מִשּׁוּם שֶׁנִּגְחַח חֲצִי בֶן חֹרִין. וְקִשְׁיָה, אֲמַאי – לְמַה
2 נּוֹתֵן מַחְצִית לֹדָה וּמַחְצִית לֹדָה, חֲכָי נִמִּי לִימָא – כִּךְ גַּם נֶאֱמָר כֵּאֵן
3 שֶׁאִם נִגְחַח וְהִרְגוּ בָיוֹם שֶׁל רֹבּוֹ יִשְׁלֵם קֵנֶס שֶׁלם לְרֹבּוֹ, וְאִם בָּיוֹם שֶׁל
4 עֲצֻמוֹ יִשְׁלֵם כּוֹפֵר שֶׁלם לְעֲצֻמוֹ לְצַד חִירוֹת שֶׁלוֹ, דְּהֵינִי לִיּוֹרְשָׁיו.
5 מִיִּישְׁבַת הִגְמָרָא, שְׁאֵנִי הֵבֵא דְּקָא בְּלֵיא קֵרָנָא – כֵּאֵן הַתְּשׁוּלָם הוּא
6 עַל דְּבֵר שֶׁכֹּלָה הָקֵרן, וְכֹזֵב בְּטִלָה הַחֲלוּקָה מִשּׁוּם שֶׁהָקֵרן שִׁיבַת
7 לְשִׁנִּיָּה, וְלִפְיֶכֶר חוֹלָקִים בְּתִשְׁלוּם. הִגְמָרָא תַּמְהָה, וְאֲלֵא חֲכָי דְּמִי
8 דְּלֵא קָא בְּלֵיא קֵרָנָא – וְאִךְ הוּא הָאֲוֵן שֶׁלָּה כֹלָה הָקֵרן, וְהֵלָּא כֵּל
9 תְּשׁוּלָם שֶׁל נּוֹק הוּא עַל דְּבֵר שֶׁכֹּלָה וְאֵינוֹ. מִבְּאֵרֵת הִגְמָרָא, שֶׁזֶהוּ
10 כְּנֻן שֶׁהִקְהוּ הַשּׁוֹר עַל יָדוֹ וְצִמְתָּה – יִבְשָׁה יָדוֹ, וְסוֹפָה לְחֹזֵר
11 וְלִהְתַּרְפָּא, שֶׁכֹּזֵב לֹא כֹלָה הָקֵרן, וְצָרִיךְ לִשְׁלֵם כְּמָה שֶׁנִּפְתַּח עֲבָשׁוֹ
12 לִימְכֹר בְּשׁוֹק. מִקְשָׁה הִגְמָרָא. הֵנִיחָא – אִפְשָׁר לּוֹמֵר כֵּן לְאֲפִי,
13 דְּאִמְרָה שֶׁאִם הִכָּה אֲדָם אֶת חֲבִירוֹ עַל יָדוֹ וִיבְשָׁה וְסוֹפָה לְחֹזֵר,
14 שְׁנוֹתָן לוֹ הַמּוֹזֵק לְנִיזֵק שְׁכָּתָה דְּדוֹלָה, וְהוּא הִנְקֵרָא 'נּוֹק' דְּהֵינִי מִה
15 שֶׁהוֹיָק שֶׁהַשְׁבִּיתוֹ מִמִּלְאָכְתּוֹ שֶׁעַד שֶׁתִּתְרַפֵּא יָדוֹ וְתִחְזוֹר לְתִיקְנָהּ
16 אֵין יוֹכֵל לְעַבּוֹד כֹּלָל עִם יָדוֹ הִיבְשָׁה אֲלֵא כְּשׁוֹמֵר קִישׁוּאֵין שֶׁשִּׁכְרוּ
17 מוֹעֵט יוֹתֵר, וְכֵן נּוֹתֵן לוֹ עוֹד תְּשׁוּלָם שְׁכָּתָה כְּמֵאֵן, וְהוּא הִנְקֵרָא
18 'שִׁבַּת' דְּהֵינִי מִה שֶׁהַשְׁבִּיתוֹ מִמִּלְאָכְתּוֹ לְגַמְרִי שֶׁאִפְלוֹ שׁוֹמֵר
19 קִישׁוּאֵין אֵינוֹ יוֹכֵל לְהִיּוֹת עַד שֶׁיִּשְׁקַל מַעֲלֵי כֹאֵב הַמַּכָּה, לְדַעַה זֹו
20 שִׁישׁ חִיּוֹב נּוֹק בְּהַכָּה כֹּזֵב אִף שֶׁהֵיא לִזְמָן, שְׁפִיר אִפְשָׁר לּוֹמֵר שִׁכּוּן
21 שֶׁבְּמַכָּה זֹו יֵשׁ חִיּוֹב נּוֹק, גַּם שׁוֹר חִיּוֹב בּוֹ, וְכִיּוֹן שְׂאִין כֹּלָה הָקֵרן נּוֹתֵן
22 בָּיוֹם שֶׁל רֹבּוֹ לְרֹבּוֹ וּבָיוֹם שֶׁל עֲצֻמוֹ לְעֲצֻמוֹ. אֲלֵא לְרֵבָא דְּאִמְרָה שֶׁאִם
23 הַיּוֹצֵא עַל יָדוֹ וִיבְשָׁה וְסוֹפָה לְחֹזֵר שְׂאֵינוֹ נּוֹתֵן לוֹ תְּשׁוּלָמוֹ 'נּוֹק'
24 כֹּלָל, כִּיּוֹן שֶׁסוֹפּוֹ לְהִתְרַפֵּא, אֲלֵא נּוֹתֵן רַק שְׁכָּתָה מִה שֶׁמוֹשַׁבַּת
25 מִמִּלְאָכָה שְׁכָּכָל יוֹם יוֹם, שֶׁשְׁמִים כְּמָה מִפְסִיד כֹּל יוֹם יוֹם
26 מִמִּלְאָכָה שֶׁהֵיא רִגִּיל בָּהּ, בְּשַׁעַה שְׂאֵינוֹ יוֹכֵל לְעַבּוֹד כֹּלָל,
27 וְכִשְׁמִבְרִיא וְאֵינוֹ יוֹכֵל לְעַבּוֹד רַק כְּשׁוֹמֵר קִישׁוּאֵין, יִשְׁמוֹר קִישׁוּאֵין,
28 וְיִתֵּן לוֹ אֶת פַּחַת הַשֶּׁכֶר. הֵלָּא הָאִי – כֵּאֵן בְּנִידוּן זֶה, יִסְבּוֹר רַבָּא
29 שְׂאֵינוֹ מִשְׁלֵם גַּם כֵּן 'שִׁבַּת', שְׁהֵרִי שׁוֹר הוּא שְׁנִגְחָה וְשׁוֹר אִפְלוֹ
30 שֶׁהוֹיָק אֲדָם לְצִמְתוֹתָיו אֵינוֹ מִשְׁלֵם אֲלֵא נּוֹק וְלֹא שִׁבַּת, וְאִךְ אִפְשָׁר
31 לּוֹמֵר שֶׁמְדוֹבֵר בְּהַכָּה עַל יָדוֹ וִיבְשָׁה וְסוֹפָה לְחֹזֵר שְׂאִין כֹּזֵב
32 תְּשׁוּלָמוֹן כֹּלָל לִפִּי רַבָּא.
33 מִיִּישְׁבַת הִגְמָרָא, אִי בְּעִית אִימָא שְׁמָה שֶׁאִמְרָנוֹ לְעִיל שֶׁאִם הִכָּה
34 מִשְׁלֵם בָּיוֹם שֶׁל רֹבּוֹ לְרֹבּוֹ וּבָיוֹם שֶׁל עֲצֻמוֹ לְעֲצֻמוֹ, שְׂאִין מְדוֹבֵר
35 שֶׁהַכָּהוֹ שׁוֹר, אֲלֵא מְדוֹבֵר בְּשֶׁהִקְהוּ אֲדָם שֶׁמִּשְׁלֵם שִׁבַּת. וְאִי בְּעִית
36 אִימָא שֶׁאִכֵּן מְדוֹבֵר בְּשׁוֹר, וּמִה שֶׁמִּבּוֹאֵר שֶׁמִּשְׁלֵם הַשּׁוֹר וְהַעֲמִדְנוּ
37 שֶׁהַכָּהוֹ עַל יָדוֹ וִיבְשָׁה וְסוֹפָה לְחֹזֵר, וּמוֹכֵחַ שִׁישׁ דִּין נּוֹק בְּהַכָּהוֹ זֹו
38 וְשֶׁלָּא כְּמוֹ שֶׁאִמְרָא רַבָּא, אֵין זֶה קִשְׁיָה עָלָיו, שֶׁהֵלָּא מִימְרָא הֵיא וְלֹא
39 מִשְׁנָה אוֹ בְּרִיתָא, וּמִימְרָא לְרֵבָא לֹא סְבִירָא לִיה – וְאֵין רַבָּא סוֹבֵר
40 מִימְרָא זֹו.
41 לְעִיל (לֵא) נֶאֱמָר שֶׁלְדַעוֹת שׁוֹנוֹת עֶבֶד שֶׁהוֹפֵקֵר אוֹ הוֹקֵדֵשׁ יֵצֵא
42 לְחִירוֹת וְצָרִיךְ גִּט שְׁחֹרֵר. גַּם חֲצִיו עֶבֶד וְחֲצִיו בֶּן חֹרִין שֶׁלְמַדְנוּ
43 בְּמִשְׁנֵיתָנוּ כְּשׁוֹפִין אֶת רֹבּוֹ לְשַׁחֲרוֹר, נֶחֱשֵׁב כְּמִי שִׁיעָא לְחִירוֹת
44 אוֹלָם עֲדִיין צָרִיךְ גִּט שְׁחֹרֵר:
45 אִיבְעִיָא לָהּ, עֶבֶד שִׁיעָא לְחִירוֹת וּמַעֲרֹב גִּט שְׁחֹרֵר שֶׁעֲדִיין לֹא
46 שְׁחֹרְרוּ אֲדוֹנֵיו בְּשֶׁטֶר, הָאִם כֹּאשֶׁר נִגְחַח שׁוֹר וְהִרְגוּ, יֵשׁ לוֹ קֵנֶס
47 שְׁלוֹשִׁים שְׁקָלִים כֹּלָל עֶבֶד שֶׁנִּגְחַח שׁוֹר וְהִרְגוּ, אוֹ אֵין לוֹ קֵנֶס כִּיּוֹן
48 שֶׁכֹּבֵר יֵצֵא לְחִירוֹת, אִף שֶׁעֲדִיין לֹא קִיבֵל גִּט שְׁחֹרֵר. וְצַדִּיק הַסֵּפֶק
49 הֵם, שֶׁלִּגְבִי הִקְנֵס 'אֵם עֶבֶד' נִגְחַח הַשּׁוֹר אוֹ אִמָּה כְּפָה שְׁלִשִׁים שְׁקָלִים
50 יִתֵּן לְאֲדוֹנָיו' אִמְרָה רַחֲמָנָא (שְׁמוֹת כֵּב יֵא), וְהָאִי לֹא אֲדוֹן הוּא – וְזֶה אֵינוֹ
51 נֶחֱשֵׁב אֲדוּן שִׁיקְבֵּל אֶת הַקֵּנֶס, אוֹ דְּלָמָּא בֵּין דְּמַחוּסֵר הָעֶבֶד גִּט
52 שְׁחֹרֵר, אֲדוֹן קֵרָנָא בֵּיה – בְּעִלְיוֹ עֲדִיין נֶחֱשֵׁב אֲדוּן לְקַבֵּל אֶת הַקֵּנֶס.
53 הִגְמָרָא מְנַסֶּה לִפְשׁוֹת אֶת הַסֵּפֶק: תָּא שְׁמַע, שְׁנֵינוּ בְּבִרְיָתָא שׁוֹר
54 שֶׁנִּגְחַח וְהָמִית מִי שֶׁחֲצִיו עֶבֶד וְחֲצִיו בֶּן חֹרִין, נּוֹתֵן חֲצִי קֵנֶס לְרֹבּוֹ
55 וְחֲצִי בּוֹפֵר לְיוֹרְשָׁיו. מֵאִי לֹא – הָאִם אֵין בְּרִיתָא זֹו סוֹבֵרֵת כְּמִשְׁנָה

בְּקִנְיָנוּ, שהרי בכל מה שראוי בו לקדש, שהוא חציו המשוחרר, 56
קידש את האשה, ושמא אין בזה חסרון. מֵאִי - מזה ההכרעה 57
בספק זה. 58
הגמרא מנסה לפשוט את הספק, תָּא שְׁמַע, שור שנגח והמית אדם, 59
הדין הוא שכאשר נגח עבד והרגו צריך בעל השור לתת לאדונו 60
קנס שלושים שקלים, וכאשר נגח בן חורין צריך לתת ליורשיו 61
כופר שהוא שווי דמיו. כאשר המית מי שְׁחָצִי עֶבֶד וְחָצִי בֶן חוֹרִין, 62
נותן בעל השור חצי קנס לרבו, משום שנגח חצי עבד, וְחָצִי כּוֹפֵר 63
לְיֹרְשָׁיו, משום שנגח חצי בן חורין. וְאִי אִמְרַת קִדּוּשִׁי שֶׁל חָצִי עֶבֶד 64
וחצי בן חורין לֹא קִדּוּשִׁי, יֹרְשֵׁי מֵנָּה לִיָּהּ - מהיכן יש לו יורשים, 65
כיון שאין יכול לקדש אשה ולהביא בנים ממנה. דוחה הגמרא, 66
אֲמַר רַב אֲבָיָה בְּרַ אֲבָהִי, אין המדובר כאן שמת ומקבלים היורשים 67
את הכופר, אלא בְּשִׁעְשׂוֹא השור הנוגח בַּרְפָּה, שעומד למות, 68
שחייב בעל השור בכופר אף שעודנו חי ואת הכופר מקבל הוא 69
עצמו, וְמֵאִי יֹרְשָׁיו, נִפְשָׁיו - הכוונה לעצמו. ואין ראיה שיכולים 70
להיות לו יורשים. 71
רבא חולק על כך: אֲמַר רַבָּא, שְׁתֵּי תְּשׁוּבוֹת בְּדָבָר בְּהֵן אֵת 72
האמור. חָדָא, דִּיִּיְרֵשִׁי קִנְיָנוּ - נאמר יורשיו, ואין במשמע שהכוונה 73
לעצמו, וְעוֹד, שאף שאת הקנס המושלם על הריגת עבד ניתן 74
לשלם גם בחייו אם עשאו טריפה, שבתורה לא נזכר בו לשון 75
מיתתו, אבל כאן כּוֹפֵר הוּא, מה שמשולם על הריגת בן חורין, וְבֹהֶה 76
אֲמַר רִישׁ לִקְיֵשׁ, כּוֹפֵר אֵין מִשְׁתַּלֵּם אֱלָא לְאַחֵר מִיָּתָהּ, משום 77
שנאמר בו (שמות כא כט-ל) הַמִּית אִישׁ או אִשָּׁה וגו' אִם כֹּפֶר יִשֶׁת 78
עָלָיו וגו', ונאמר כאן לשון מיתתו, ואם רק עשאו טריפה וחי הוא 79
עדיין, אינו משלם. אֱלָא אֲמַר רַבָּא, אין בהכרח שיש לו יורשים, 80
ומה שנאמר 'וחצי כופר ליורשיו' הכוונה שבחציו המשוחרר ראוי 81
ליפול כופר שניתן ליורשיו וְאֵין לוֹ יֹרְשִׁים שִׁטְלוּהוּ, ונשכר מכך 82
בעל השור שאין צריך לשלם. 83
הגמרא דנה על קידושי חציה שפחה וחציה בת חורין: אֲמַר רַבָּא, 84
בְּשֵׁם שֶׁהִמְקִדְשָׁה חָצִי אִשָּׁה אֵינָה מְקוּדָּשֶׁת, כִּךְ חָצִיָּה שִׁפְחָה וְחָצִיָּה 85
בֵּת חוֹרִין שֶׁנִּתְקַדְּשָׁה אֵין קִדּוּשָׁהּ קִדּוּשִׁי, כיון שרק חציה מקודש 86
ואין קידושין בחציה אשה. 87
דָּרִישׁ רַבָּה בְּרַ רַב הוֹנָא כְּדַבְּרֵי רַבָּא. בְּשֵׁם שֶׁהִמְקִדְשָׁה חָצִי אִשָּׁה אֵינָה 88
מְקוּדָּשֶׁת, כִּךְ חָצִיָּה שִׁפְחָה וְחָצִיָּה בֵּת חוֹרִין שֶׁנִּתְקַדְּשָׁה אֵינָה 89
מְקוּדָּשֶׁת, אֲמַר לִיה רַב חֲסִידָא, מִי דְמִי - האם דומה זה לזה, הֲתָם - 90
שם בקידש חציה אשה שִׁירִי בְּקִנְיָנוּ ולא קנה כל מה שיש לקנות בה, 91
אבל הֲכָא - כאן במקדש חציה שפחה וחציה בת חורין, לֹא שִׁירִי 92
בְּקִנְיָנוּ, שכל מה שאפשר לקנות בה קנה. הֲדַר אֲמִירָה רַבָּה בְּרַ רַב 93
הוֹנָא אֲמִירָה עָלֶיהָ וְדָרִישׁ - חזר רבה בר רב הונא והעמיד מתורגמן 94
לפניו, כפי שהיה נוהג בעת דרשתו, וחזר לתקן את דבריו ואמר, 95
נאמר (ישעיה נא) וְהִמְקִשְׁלָה הוּאֵת תַּחַת יָדָךְ, למה נקראו דברי תורה 96
בשם 'מכשלה', משום שאין אדם עומד על דְּבָרֵי תוֹרָה לדעת אותם, 97
אֱלָא אִם בֶּן נִבְשָׁל בָּהֶן ומורה בטעות ומכלימים אותו ואז נותן לב 98
להבין, ואף אני נכשלתי והנני חוזר בי שאף על פי שֶׁאֲמַרְוּ שֶׁהִמְקִדְשָׁה 99
חָצִי אִשָּׁה אֵינָה מְקוּדָּשֶׁת, אֲבָל חָצִיָּה שִׁפְחָה וְחָצִיָּה בֵּת חוֹרִין 100
שֶׁנִּתְקַדְּשָׁה קִדּוּשָׁהּ קִדּוּשִׁי, מֵאִי מַעֲמָא מְשׁוּם שֶׁתָּתִים - שם במקדש 101
חציה אשה שִׁירִי בְּקִנְיָנוּ שלא קנאה כולה, אבל הֲכָא - כאן במקדש 102
חציה שפחה וחציה בת חורין לֹא שִׁירִי בְּקִנְיָנוּ וקנה בה כל מה 103
שהוא בר קידושין בה. 104
אֲמַר רַב שִׁשְׁתִּי, בְּשֵׁם שֶׁהִמְקִדְשָׁה חָצִי אִשָּׁה אֵינָה מְקוּדָּשֶׁת, כִּךְ חָצִיָּה 105
שִׁפְחָה וְחָצִיָּה בֵּת חוֹרִין שֶׁנִּתְקַדְּשָׁה אֵין קִדּוּשָׁהּ קִדּוּשִׁי, וְאִם לְחֶשֶׁךְ 106
אֲדָם לֹמֵר שִׁישׁ לַעֲרַעַר עַל כִּךְ מִמָּה שֶׁרַבִּי עֲקִיבָא אָמַר (בבביתא) 107
שֶׁאִינוֹ הִיא שִׁפְחָה חֲרֻפָּה שֶׁחִיבָהּ הַתּוֹרָה עַל זִנְתוּתָהּ, וְזוֹ שֶׁחֲזָהּ 108
שִׁפְחָה וְחָצִיָּה בֵּת חוֹרִין הִתְאֲדָרְסָה לְעֶבֶד עֲבָרִי, אֱלָמָא בֵּת אֲתִירוֹסִי 109
הִיא - מוכח ששייך שתתקדש, אֲמַר לֹא לְעוֹבָל, אֵין אֱלֹא אִירוֹסִין 110

דְּלָמָא יהא מוֹדָה בבית דין לפני שיבואו עדים להעיד שחייב 1
וּמִיָּסְטֵר מלשלם, שמודה בקנס פטור, ואין זה ברור שיהיה כאן 2
תשלום של קנס, ואולי באופן זה לא אמר רבי מאיר שאדם מקנה 3
דבר שלא בא לעולם. וכן תבִּיעִי - יש להסתפק לְרַבְּנָן, שאולי עַד 4
כָּאֵן לֹא קָאֲמַר רַבְּנָן שֶׁאֵין אֲדָם מְקַנָּה דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא לְעוֹלָם אֱלָא בְּגוֹן 5
פִּירוֹת דְּקָל, דְּהִשְׁתָּא מִיָּתָה לִיתְנָהוּ - שעתה אין הפירות בעולם 6
כלל, אֲבָל הֲכָא בְּמוֹדָר עֶבֶד וְלֹקֵס, הָא קָאִי שוֹר וְהָא קָאִי עֶבֶר - 7
הרי עומד השור ועבדו העבד, שנמצאים בעולם, ואפשר שגם 8
לחכמים מכירתו מכירה. מֵאִי - מהו הדין בזה. 9
הגמרא מנסה לפשוט את הספק, אֲמַר רַבִּי אֲבָא, תָּא שְׁמַע, נאמר 10
בתורה לענין עבד כהן שאוכל בתרומה 'וכנה' כי יִקְנֶה נֶפֶשׁ קִנְיָן 11
כִּסְפוֹ הוא יאכל בו ויליד ביתו הם יאכלו בלחמו' (ויקרא כב יא), 12
שאוכלים בתרומה בין עבד שקנה שהוא 'קנין כספו', ובין 'יליד 13
בית' שנולד משפחתו. ובמה שנאמר 'יליד בית' יש לברר מה 14
תלמוד לומר, שהלא יש ללמודו בקל וחומר, שאם עבד שקנה 15
בְּקִנְיָן כִּסְפוֹ אוֹכֵל בתרומה, יליד בית שנולד אצל הכהן לֹא בָּל שֶׁבֶן 16
שאוכל. אלא, שאילו היה כֵּן, ולא היה נזכר יליד בית, הִיִּיתִי אֲמַר 17
שמה עבד קִנְיָן כִּסְפוֹ שִׁישׁ בֹּו שְׁוֹה כִּסְפוֹ אוֹכֵל בתרומה, ולכן אף יליד 18
בית רק זה שִׁישׁ בֹּו שְׁוֹה כִּסְפוֹ אוֹכֵל בתרומה, וּמִנֵּן נִדַּע שֶׁאֵף עַל פִּי 19
שֶׁאִינוֹ שְׁוֹה בְּלוֹם, כְּגוֹן שֶׁהוּא קֶטֶן וחולה וכדומה, שאוכל בתרומה, 20
תלמוד לומר 'יליד בית' מִכָּל מָקוֹם, אף שאין בו שוה פרוטה. 21
הברייתא ממשיכה לברר מדוע כתוב 'קנין כספו'. וְעֲדִין אֵין אֲמַר 22
שדווקא יליד בית בין שִׁישׁ בֹּו שְׁוֹה כִּסְפוֹ בֵּין שֶׁאֵין בֹּו שְׁוֹה כִּסְפוֹ אוֹכֵל 23
בתרומה, וכפי שלמדנו מהפסוק, אבל עבד הנקנה בְּקִנְיָן כִּסְפוֹ רק 24
כאשר יש בֹּו שְׁוֹה כִּסְפוֹ אוֹכֵל, אולם אפשר לומר שכאשר אין בֹּו 25
שְׁוֹה כִּסְפוֹ אֵינוֹ אוֹכֵל, תלמוד לומר 'קנין כספו' וְיִלִּיד בֵּיתוֹ, להקיש 26
זה לזה, מה יליד בית אף על פי שֶׁאִינוֹ שְׁוֹה בְּלוֹם אוֹכֵל, אף קִנְיָן 27
כִּסְפוֹ אף על פי שֶׁאִינוֹ שְׁוֹה בְּלוֹם אוֹכֵל. וְאִי סְלִיקָא דְּעִתָּה - אם 28
עולה על דעתך לומר שעבד שֶׁמְכָרְוּ רַבֹּו לְקָנָם כּוֹפֵר, מִי אֲבָא 29
עֲבָדָא דְּהָא מוֹדֵבִין לְקָנָם - האם יש עבד בעולם שאינו נמכר 30
לקנס, שהלא הקנס הוא בכל עבד שהוא. ואין אמרה הבריתא 31
שאינו שוה כלום הלא יכול הוא להמכר לקנס, ועל כרחך שאי 32
אפשר למכור זאת. 33
דוחה הגמרא את הראיה, אֵין - אכן, איכָא עֲבָד מְרַפָּה, כְּגוֹן 34
שנחתכה רגלו למעלה מארכובת הרגל וכדומה שאינו ראוי 35
לחיות, ואינו נמכר לקנס מכיון שאם יגחנו שור לא ישלם כלום, 36
שכמת הוא. שואלת הגמרא, וְהָא הֵין לְמִיקָם קָמִיָּה - והלא עדיין 37
הוא ראוי לעמוד ולשרתו בשירות קל ויש לו שווי. מיישבת 38
הגמרא, מדובר בְּמִנּוּל וּמוֹכָה שְׁחִין שהוא מאוס אותו עבד טריפה 39
שאין לו אפשרות לעבוד כלל ולכן אינו מקבל קנס. 40
ספק אודות חציו עבד וחציו בן חורין: אֲמִירָה לְהוֹ - נסתפקו 41
חכמים, מִי שְׁחָצִי עֶבֶד וְחָצִי בֶן חוֹרִין שֶׁקִּדְּשָׁה בֵּת חוֹרִין מִהוּ שִׁיחוּלוֹ 42
קִדּוּשִׁי, שהרי אין תופסים קידושין אלא בצד הבן חורין שבו, 43
והאם יכול לקדש אשה לחציו בלבד. 44
הגמרא מבארת, אִם תִּמְצָא לֹמֵר שֶׁהוּא בֶן יִשְׂרָאֵל שֶׁאֲמַר לְבֵת 45
יִשְׂרָאֵל תִּתְקַדְּשִׁי לְחָצִי מְקוּדָּשֶׁת, והוא הדין שחציו עבד וחציו בן 46
חורין יכול לקדש אשה לחציו המשוחרר. אין ללמוד מכך, דְּחִזּוּא 47
לְבִלּוּיָהּ - ששם ראוייה היא לכולו, שכולו בן חורין והוא בכולו בר 48
קידושין, וכוונתו אינה אלא שיוכל לשאת אשה נוספת מלבדה, 49
אבל הֵא לֹא חִזּוּא לְבִלּוּיָהּ - אינה ראוייה אלא לחציו ולכך אינה 50
מקודשת, שאין לקדש אשה לחצי איש. וְאִם תִּמְצָא לֹמֵר שִׁישׁ 51
לפשוט מההלכה שֶׁבֶן יִשְׂרָאֵל מְקִדְשָׁה חָצִי אִשָּׁה אֵינָה מְקוּדָּשֶׁת, 52
משום שאין לקדש חצי אשה, וכן כאן נאמר שאין קידושין בחצי 53
איש. אין ללמוד מכך, דְּשִׁירִי בְּקִנְיָנוּ שם באשה ולא קנה כל מה 54
שאפשר לו לקנות בה, וְהָא עֲבָד שֶׁהוּא חָצִי בֶן חוֹרִין לֹא שִׁירִי 55

מ"י איבא עבדא דלא מוזבן לקנסא - ואם תאמר: כי אמר נמי דאינו מכור - תקשי ליה: מי איבא עבדא דלא מוזבן לקנסא, שיוכל למכרו כולו לגמרי ויש לומר: דלא ימצא קונים שיקנהו לגמרי, אפילו לא יצטרכו לפרנסו, שיוכל לומר "עשה עמי ואיני נזך" - מכל מקום מימנעי אינשי לקנותו, שלא היא רגיל אצלם. אבל אם מכרו לקנס - מכור, זמנין דבני ליה.

ועוד יש לומר: דאפילו מוכרו כולו לגמרי - אינו מכור, דהא אינו שוה כלום, ודחי מוכרו כולו לקנס - ולקנס אינו מכור.

אם תמצא לומר התקדש לחצי מקודשת - וגבי אשה קאמר: אם תמצא לומר "חציך מקודשת לי" - אינה מקודשת, והוי מצי למימר איפכא - אלא האמת נקט, דחייב מסיק בפרק קמא דקידושין (א.ו.י.), ו"א" אמרת קדושי לאו קדושין יורשין מנא ליה - תימה: דמה תולה יורשין בקדושין? והלא בנו מן הפניה יורשו, כדאמר (ביבמות קב.) גבי עשרה כהנים שפירש אחד מהן ובעל - דהולד שותק, שמשחקין אותו מנכסי אביו, משום דלא ידעין אבוא מנו. ואפילו בנו ממזר מערה דלא תפסי בה קדושין, תנן בפרק שני דיבמות (כבא.) דהוי בנו לכל דבר - והיינו לירשו. והבא אי תפסי בה קדושין - גרע נפי, דאחי צד עבדות ומשתמש באשת איש כדאמרין (ב"הלכות") (שם מה.א.) ויש לומר: דסבר התלמוד דאם איתא דלא בר קדושין הוא - אינו מתייחס אחריו, ולא דמי לעריות, דתפסי בה קדושין לעלמא, אבל ואי דלא בר קדושין הוא בשום מקום - אין הן מתייחס אחריו, ואין

דלמא מודה - בבית דין, קודם העדאת עדים. ומודה בקנס - פטור, ויליד בית מה תלמוד לומר - לענין אבילות תרומה ויליד ביתו הם יאכלו בלחמו. יליד בית - בן שפחתו. איילו בן - דלא כתיב אלא "קנן כספו הוא יאכל בר". אף קנן כסף אף על פי שאינו שוה כלום - כגון שנעשה מוכה שחין. מי איבא עבדא דלא מוזבן - בפרוטה. לקנסא - שאם יגתור שור יטול שלשים כסף. כמריפא -

שאין משלמין עליו קנס, דגברא קטילא הוא. והא חיי למיקם קמיה - לשרתו, אף על פי שנחתכה רגלו למעלה מן הארכובה, או ניכב קרסו המוח - ראוי לשירות קל במגוול - דמאיס, והוי נמי טרפה, דלאו בר קנסא הוא. בקדושין אמרינן: "התקדש לחציך" - מקודשת, "חציך מקודשת לי" - אינה מקודשת, הכא מי הוי קדושין או לא? אם תמצא לומר - כלומר, אי בעית למפשט מדקימא לן "התקדש לחציך" מקודשת - לא דמי, דהתם בר חורין הוא, וחזיא לכוליה, דחיי קאמר לה: אי בעינא - נסיבנא אחריתי בהדיך. אבל הא - לא חזיא לפלגא דעבדות ידידיה, ואם תמצא לומר חציך מקודשת לי אינה מקודשת - ובעית למפשט הא מינה, דכי היכי דמקדש חצי אשה אינה מקודשת, והואיל דלא מצינן למימר דחיי קאמר לה דהנסיב אחריתא בהדי, דאיתתא לא חזיא לתרי, ואשתבה דפלגא הוא קדוש - הכא נמי חצי איש שקדש לא הוי קדושין - לא דמי, דהתם שיר בקינא, דהוה ליה לקדשה לכולה, אבל האי - לא שיר מידו, דכל מה דחוי למעבד עבד. כשעשאו מריפא - דהוה ליה במנא דקטליה ויהב ליה לנפשיה. ועוד כופר הוא בו' - בדשלמא קנס דלא כתיב ביה מיתה, אלא גניחה שנאמר "אם עבד יגח השור" וגר (שמות כא) - איבא לאוקמה כשעשאו מריפא.

אבל בכופר של בן חורין כתיב "והמית איש או אשה. ראוי ליפול" - דפלגא לאו בר קנסא הוא, אלא בר כופר. ואין לו - שהרי מות, וירושם אין לו שיגבו, וזה המזיק זכה במה שבידו, ולעולם בשמת, והכי קאמר: נותן חצי קנס לרבו, וחצי כופר ראוי לינתן לירושו, אם היו לו יורשין. ואיך אמורא עליה - העמיד מתורגמן לפניו לחזון ולדרוש, והמכשלה הזאת - כלומר, כך התחיל בדרשא: מקרא כתוב "והמכשלה הזאת תחת ידיך" באנשי ירושלים שפסקה תורה מהם, והיו שואלין לחבריהם "שמלה לך קצין תתיה לנו והמכשלה הזאת תחת ידיך", כלומר, דברים שמכוסין בשמלה - שלך הן, שאתה בקי בהן, אמור לו ותהיה קצין, "והמכשלה הזאת" - דברי תורה שאין אדם עומד על אמיתות עד שיכשל בהן להורות טעות ויכלימוהו, והוא נותן לב ומבין - תחת ידיך הן. אף אני נכשילי בהוראתי, ותחזני בו, ואם לחשך אדם לומר - שחובה לדבר זה מאותה ששנינו במסכת ברייתא (י.א.) "הפדור לא נפדתה" דשפחה חרופה, איזו זו - זו פדויה ואינה פדויה, חצייה שפחה וחצייה בת חורין המאורסה לעבד עברי, והוא חזין לכל ישראל, אלא אורחא דמלתא נקט, משום דעבד עברי מותר בשפחה. אלמא בת איתרוי היא - מדקנני "מאורסת", אמור לו - וכי סבור אתה שזן אירוסין ממש? כלך אצל

שקדש בת חורין, מהו? אם תמצא לומר בן ישראל שאמר לבת ישראל "התקדש לי חציך" - מקודשת, החזיא לכוליה, הא - לא חזיא לכוליה; ואם תמצא לומר בן ישראל המקדש חצי אשה - אינה מקודשת, דשיר בקנינו, והא עבד - לא שיר בקנינו, מאי? תא שמע: המית מי שחציו עבד וחציו בן חורין, נותן חצי קנס לרבו וחצי כופר ליורשיו, ואי אמרת קדושין לאו קדושין, יורשין מנא ליה? אמר רב אדא בר אבהו: כשעשאו מריפא, ומאי "יורשיו" - נפשיה. אמר רבא, שתי תשובות בפרק: הךא ד"יורשיו" קתני; ועוד, כופר הוא, ואמר ריש לקיש: כופר אין מושתלם אלא לאחר מיתה! אלא אמר רבא: ראוי ליפול ואין לו. אמר רבא: בשם שהמקדש חצי אשה אינה מקודשת, כך חצייה שפחה וחצייה בת חורין שנתקדשה - אין קדושה קדושין. דרש רבה בר רב הונא: בשם שהמקדש חצי אשה אינה מקודשת, כך חצייה שפחה וחצייה בת חורין שנתקדשה - אינה מקודשת. אמר ליה רב חסדא: מי דמי? התם שיר בקנינו, הכא לא שיר בקנינו. הדר אוקים רבה בר רב הונא אמורא עליה, ודרש: "והמכשלה הזאת תחת ידיך" - אין אדם עומד על דברי תורה אלא אם בן נכשל בהן, אף על פי שאמר: המקדש חצי אשה אינה מקודשת, אבל חצייה שפחה וחצייה בת חורין שנתקדשה - קדושה קדושין; מאי מעמא? התם שיר בקנינו, הכא לא שיר בקנינו. אמר רב ששת: בשם שהמקדש חצי אשה אינה מקודשת, כך חצייה שפחה וחצייה בת חורין שנתקדשה - אין קדושה קדושין; ואם לחשך אדם לומר: איזו היא שפחה חרופה? זו שחצייה שפחה וחצייה בת חורין המאורסה לעבד עברי, אלמא בת איתרוסי היא! אמור לו: כלך אצל רבי ישמעאל, שהוא אומר: בשפחה כנענית המאורסה לעבד עברי; ושפחה כנענית בת איתרוסי היא? אלא מאי את לך למימר? מאי מאורסת - מיוותרת, הכא נמי מאי מאורסת - מיוותרת. אמר רב חסדא: חצייה שפחה וחצייה בת חורין שנתקדשה לראובן ונשתתרה, וחזרה ונתקדשה לשמעון, ומתו שניהם - מתייבמת ללוי, ואין

רבי ישמעאל - דאמר התם דברה תורה כלשון בני אדם, ובשפחה כנענית שלא נפדת כלל קמשעתי קרא. המאורסה לעבד עברי - וכי שפחה כנענית גמורה בת קדושין היא? הא גמורה בעלמא היא, עם הדומה לחמור. מיוחדת - וגזירת הכתוב היא דמחייב עלה אשם, הואיל ויחדרה לעבד עברי המותר בה, וחזרה ונתקדשה לשמעון - אחיו, ובחיי ראובן, וראובן לא גירשה.

ואין אני קורא בה אשת שני מתים — לומר: חציה היתה לזה וחציה לזה, ומכח שניהם
היא באה. ואמרין ביבמות (לא.א): שלשה אחין נשואין שלש נשים נכריות ומת אחד
מהם, ועשה בה חשני מאמר, ומת — חולצת ולא מתיבמות, שנאמר "ומת אחד מהם" וגו'
(דברים כה). מי שעליה זיקת יבם אחד, ולא שעליה זיקת שני יבמין, חז על ידי מאמר
לא יצאה מיוקת יבום הראשון כולה, ובמקצתה
חל עליה זיקת יבום השני, אבל הכא — לא זיקת
שנים עלה. דחד מנייהו קדושין גמורים, ודאיך
לאו כלום. ומיהו, משום פלוגתא דאמוראי
דלעיל מספקא לן הי מנייהו חזו קדושין, והשתא
דמתו להו — מתיבמות ללוי ממה נפשך כר.
והורה ונתקדשה לשמעון — ולא משום אחיו
נקט ליה. פקעו קדושי ראשון — אפילו למאן
דאמר מקודשת — בא השחרור והפקיעה,
ומקודשת לשני. שהרי נשתנה גופה, והויא לה
כקטן שנולד. נפרו קדושי ראשון — על ידי
השחרור גמור. דעד עכשיו הכא עליה באשם
ומלקות הוה, אפילו מויד, ומבאן ואילך — הכא
עליה במיתה. לא יזכתי כי לא וגו' — ומוקמין
לה בחציה שפחה וחציה בת חורין, וסבירא ליה
דהכי קאמר: אינו יחיבין מיתה משום אשת איש
— כי לא חופשה לאחר קידושין, הא חופשה
בלתר הכי — יומתו, והוי לה אשת איש גמורה.
הכי נמי — הא חופשה בתר אירוסין — וימתו
וכי קידושין ראשונים כלום היו? אלא מאי אית
לך למישר — דוקא דקרא הכי משמע, הא
חופשה וחורה ונתקדשה — יומתו, אם ניאפה עם
אחר. כרבי יוחנן בן ברוקה — במסכת יבמות.
על שניהם הוא אומר כו' — דאשה נמי מפקדה
אפריה ורביה. מנהג הפקר חיו נוהגין בה —
בנות, דלא היתה מיוחדת, לאדם ולא היתה
משמרת עצמה. משנה יצא לחירות — אם
ברח מן הגוי, או שקסדהו בית דין לפדותו,
כדאמר לקמן דקנסים אותו לפדותו, וכשפדנו
— לא ישתעבד לו, וקנס חבמים הוא, והואיל
והפקיעו מן המצות, וכן לחוצה לארץ יצא
לחירות, מפני שהוציאו מארץ לחוצה לארץ.
ובבבבא מפרש את מי קנסו, אם את החלק או
את המזכר. נמרא אונו — שטר, לבשתבחה
— מן הגוי אין לי עסק כן. נמוסו — לקמן מפרש.
יצא לחירות — דהויא במכירה, וקנסדו רבנן,
נשקי — חותם וסמין עבדות שתולין לעבדים
בצואריהם. האריסין — ישראל שנעשה אריס
לגוי בקרקע הגוי, וקסדהו ית קנין לגוי בארץ
ולרביעי. חביות — שקבלה מן הגוי בכך וכך
חסין לשנה. ואריס בתי אבות — כלומר:
אריסות קבועה ועומדת מאבות, שהיו אבותיו
של ישראל אריסין בקרקע זה לאבותיו של גוי
זה — אפילו הכי לא היו בקנין לישראל, אלא
של גוי הוא, ופטור מן המעשר ישראל זה
בחלקו. אף על פי ששעה לו — לישראל נמוסו.
זמן — אם לא פרעתיק לזמן פלוני — יתא חלות
לך. קשיא זמן אומן — דגבי עבד חשיב לה
מכירה, וגבי שדה לאו מכירה היא. הא דמטא וימניה — בלשון קשיא הוא. הא לנופא — גבי עבד — דקבע בו זמן לגופו, שאם לא יתן
לו עד אותו זמן — יתא גופו חלות לגוי, ומעכשיו היה משתעבד בו. וכיון דחלו בתקנתא דרבנן, דאסרו למכור עבד לגוי — קנסדוהו, ואף על גב דלא מטא וימניה, וגבי שדה — דקבע
לו זמן לפירות: עכשיו לא תאכל הפירות, ואם לא אפרע לך ליום פלוני — אכול פירות עד שאפרע מעותיך. הלכך, אפילו מטא וימניה — לאו מכירה היא, וכל שכן ברלא מטא
ופטור.

בשולח

מכירה, וגבי שדה לאו מכירה היא. הא דמטא וימניה — דך דגבי עבד. אלא גבי עבד דמטא וימניה — בלשון קשיא הוא. הא לנופא — גבי עבד — דקבע בו זמן לגופו, שאם לא יתן
לו עד אותו זמן — יתא גופו חלות לגוי, ומעכשיו היה משתעבד בו. וכיון דחלו בתקנתא דרבנן, דאסרו למכור עבד לגוי — קנסדוהו, ואף על גב דלא מטא וימניה, וגבי שדה — דקבע
לו זמן לפירות: עכשיו לא תאכל הפירות, ואם לא אפרע לך ליום פלוני — אכול פירות עד שאפרע מעותיך. הלכך, אפילו מטא וימניה — לאו מכירה היא, וכל שכן ברלא מטא
ופטור.

וימניה.

הבי

גמרא

תנו רבנן, המוכר את עבדו הכנעני לעובד בוכבים, אף אם פדה אותו המוכר מן הלוקח הנכרי כפי שחייבוהו חכמים, כמבואר לקמן (מד., יצא העבד לחירות, והפדוהו אינו רשאי להשתעבד בו עוד, וצריך העבד גם שחרור מרבו ראשון – מן המוכר הישראלי שפדוהו, כדי להפקיע את קנין האיסור שבו ולהתירו בבת ישראל. אמר רבן שמעון בן גמליאל, כמות דברים אלו שהעבד צריך גט שחרור אמורים, שרבו הישראל לא כתב עליו – על עניינו וצורכו של העבד בשעת מכירתו לנכרי, אונן – שטר, שכתוב בו משמעות שחרור, ונתן אותו ביד העבד, אבל אם בשעת המכירה כתב הרב עליו – לצורכו אונן – שטר שיש בו משמעות שחרור, ונתן אותו ביד העבד, זהו גט שחרורו, ואינו זקוק לשטר אחר. שואלת הגמרא, מאי אונן – מדו לשון השחרור הכתוב בשטר שנותן כח לעבד להשתחרר בו לדעת רבן שמעון בן גמליאל. אמר רב ששת, דכתב ליה הרב לעבד בשעה שמכר אותו לנכרי הרי בלשון זה, לכתובתה ממנו – מן הלוקח הנכרי, אין לי עסק בך – לא יחא לי עסק בך, שהרב מסלק את שעבודו, וכיון שמשמעותו שטר, לא היא סילוק רשות הרב, וזה העבד בעצמו לאחר שרבו מחל על שעבודו, ולכן אינו צריך גט שחרור כשיצא מתחת יד הגוי: תנו רבנן, לזה האדון עליו – על העבד הכנעני, מן העובד בוכבים, ששעבד לו את העבד עבור החוב, בין ששעבד לו עובד בוכבים – לעבד או לאדון, נמוסו – כמשפטו הראוי לו, יצא העבד לחירות, ומחויב רבו לפדותו, משום שהרי זה כמו שמכרו לנכרי שקנסוהו חכמים לפדותו. שואלת הגמרא, מאי נמוסו. אמר רב הונא בר יהודה, שהכוונה למנהג לוקחי העבדים, והוא נשקין – חותם, והוא סימן עבדות שתולים לעבדים בצאריהם. מתיב רב ששת מברייתא ששנתה לשון נמוסו, ובדבריה אי אפשר לפרש נמוסו כרב הונא, ששנינו בברייתא, האריסין – ישראל שמעבד את שדה הנכרי ובשכרו נוטל מן הפירות שגדלו בשיעור קבוע, כגון מחצה או שליש או רביעי, והחכירות – מישראל שחבר בקרקע מנכרי ומגדל פירות בקרקעו, ומשלם לו עבור השימוש בקרקע בכמות פירות שנקבעה מראש, בין אם תוציא השדה פירות ובין אם לא, ואריסין בתי אבות – ישראל שהיו אבותיו אריסים בקרקע של אבות הנכרי, ועברה אריסות זו בירושה לבנים לאחר מיתת האבות, נמצא שהאריס עומד בחזקת אבותיו באריסות קבועה בשדה זו ליורשי הנכרי, ועובד בוכבים שמשכן שדהו לישראל עבור חוב שנתחייב לו, ונמצאת השדה ביד הישראלי עבור חוב הנכרי, אף על פי ששעבד לו ישראל נמוסו, בכל אלו האופנים, הקרקע שמוכרת מן המעשר, ואין הישראל צריך לעשר את הפירות שנוטל מן הקרקע. ואי קלא דעתך לפרש את דברי הברייתא בדין עבד שרבו לזה עליו מן הנכרי שנימוסו הכוונה לנשקין – היינו סימן שעושה הלוקח להוכיח על לקיחתו, שדה בת נשקין היא – האם דרך הלוקח שדה לעשות בה סימן להוכחה על לקיחתו. אלא אמר רב ששת, יש לפרש את לשון הברייתות נמוסו, למנהג המלוים על נכסי הלזה, והוא קביעת זמן לפרעון החוב, שאם לא יפרע את חובו עד זמן זה יהיו נכסיו שמשכן שייכים למלוה. הגמרא שואלת על פירוש זה: אם כן נשקין מדין זמן ששנינו בברייתא שבדין העבד, אומן – על דין הזמן ששנינו בברייתא שבדין מעשר, שלדברי הברייתא בעבד שרבו לזה עליו מן הנכרי, קביעת הזמן נחשבת כמכירת העבד למלוה ושהרי בגלל קביעת הזמן כופים את הרב לשחררו, ואילו לדברי הברייתא בשדה שנכרי משכן לישראל, קביעת הזמן אינה נחשבת כמכירת השדה למלוה ושהרי השדה פטורה מהמעשר בדין שדה של גוי. מיישבת הגמרא, לא נשקין, אמנם קביעת הזמן לבדה אינה נחשבת כמכירה, אלא שחבר – הברייתא שעוסקת בדין עבד שניה באופן דמקרא ומנהי – שחבר

ואין אני קורא בה להחשיבה אשת שני מתיב לומר שיש בה קידושין לשניהם ואשת שני מתיב אינה מתייבמת, והטעם שאין זה כך, משום שאינה אשת שניהם, שהרי מכה נשקף, אי קדושי דראובן קדושי, שתופסים קידושין בחציה שפחה וחציה בת חורין, אם כן קדושי דשמעון לאו קדושי, שכשנשתחררה נעשתה אשתו גמורה בכולה, ולא תפסו בה קידושי אחר, ואי קדושי דשמעון קדושי, הרי זה רק משום שקדושי דראובן לאו קדושי, שאין תופסים קידושין בחציה שפחה, וכשקדשה שמעון פנויה היתה ותפסו קידושיה, והיא אשתו בלבד. איתמר, חציה שפחה וחציה בת חורין שנתקדשה לראובן, ונשתחררה וחזרה ונתקדשה לשמעון, רב יוסף בר חמא אמר רב נחמן, כנשתחררה פקעו קדושי ראשון, שנשתנה גופה והרי היא כקטן שנולד, וחלו רק קידושי שני. רבי יוחנן אמר רב נחמן, כשנשתחררה גמורה קדושי ראשון והתפטשו על כולה והרי היא מקודשת רק לראשון. רבי זירא מוכיח כשיטתו: אמר רבי יוחנן, בנותיה דרבי מכתבא, דבתיב (ברס"ט) 'ואיש כי ישכב את אשה שכתב נרע והוא שפחה נחפשה לאיש וגו' לא יומתו כי לא חפשה, שהבא על שפחה חרופה, שהיא חציה שפחה וחציה בת חורין, ומקודשת לעבד עברי, לא יענש הבא עליה במיתה כדין אשת איש, והטעם, כי לא חופשה, דהיינו לא נשתחררה, ואינה אשת איש גמורה. ומשמע הא חופשה – אם נשתחררה, ואחר כך בא עליה, יומתו, משום שאף שודם שחרורה היתה מקודשת לו רק חציה, אך עתה כשנשתחררה הרי היא אשת איש גמורה, משום שגמרו הקידושין, ולכן יומתו. דוחה הגמרא: אמר ליה אבי רבי זירא, לדבריה קשה, ולתנא דבי רבי שמעאל דאמר ששפחה נכנענית המאורסת לעבד עברי הכתוב מדבר, הרי נמי – האם גם לדבריו נדייק בפסוק דבי חופשה יומתו, שאם נשתחררה אחר אירוסין הבא עליה במיתה, והרי לא יתכן כך, שהרי אין תופסים בה קידושין כלל, ואין שייך שיגמרו בה קידושין אחר השחרור. אלא מאי אית לך למימר לדעת תנא דבי רבי שמעאל, שהדיק מהפסוק הוא שלא יומתו כי לא נשתחררה, שאם היה שחופשה – נשתחררה וחזרה ונתקדשה וינתנה עם אחר, יומתו, אבל אם חופשה בלבד לא יומתו, הרי נמי – לדעה שמדובר בחציה שפחה וחציה בת חורין, יש לדייק הפסוק שלא יומתו כי לא נשתחררה, אבל שפחה שחופשה – שנשתחררה וחזרה ונתקדשה, יומתו, משום שכשחזרה ונתקדשה הרי היא מקודשת גמורה. ואין להוכיח להיכן שנשתחררה בלבד שיגמרו בה הקידושין הראשונים. מנעשה על חציה שפחה וחציה בת חורין: אמר רב הונא בר קמינא אמר רבי יצחק, מעשה באשה אחת שחציה שפחה וחציה בת חורין, וקפו את רבה ונשאה בת חורין על ידי ששחררה. הגמרא מבארת: קמינא – כמו איזו דעה סברו אלו שכפוהו, האם פרבי יוחנן בן ברוקח דאמר שעל שניהם, גם על האיש וגם האשה, הוא אומר (בראשית א כה) 'ויברך אותם אלהים ויאמר וגו' להם אלהים פרו ורבו וקלאו וגו' את הארץ, שגם אשה מצוה בפריה ורביה, וכיון שאינה יכולה להנשא, כופין את רבה לשחררה. דוחה הגמרא: אמר רב נחמן בר יצחק, לא מפני זה, אלא משום שמהנה הפקר נהנו בה האנשים, שבוין שלא היתה מיוחדת לאיש ולא שמהה עצמה היו מזנים עמה, ולכן כפו את אדונה ושחררה כדי שתוכל להנשא ותהיה נשמרת:

משנה

המוכר את עבדו הכנעני לעובד בוכבים או לישראל הגר בחוצה לארץ, ויש לחוש שהלוקח ישל את העבד לצאת עמו למקום מגוריו, ונמצא העבד מופקע ממצוות התלויות בארץ, יצא העבד משעבודו והוא בן חורין:

1 הגמרא מיישבת באופן נוסף: וְאִי בְּעִית אִמָּא, הברייתא לגבי שדה
2 מדברת באופן שהנכרי לֹחֵה עַל מְנַת לְמַשְׁכְּנֵהוּ, והגיע זמן הפירעון,
3 ועדיין הישראל לא מִשְׁכְּנֵהוּ, ולכן פטורה ממעשר, כיון שהישראל
4 לא גבה אותה. ולגבי עבד אף שהגיע זמן הפירעון, והנכרי עדיין
5 לא גבה את העבד, קנסו את האדון לשחררו, מפני שנתן לנכרי כח
6 לגבותו.
7 הגמרא מבארת שאם הנכרי גבה עבד מעצמו, לא קנסו את האדון
8 לשחררו: תִּנּוּ רַבֵּנּוּ, וְנָבְאוּ הַנִּכְרִי אֶת הָעֶבֶד כְּחֹבֹהוּ שֶׁל הָאָדוֹן,
9 והאדון לא לוח על דעת כן, אִי שִׁלְקָהוּ סִקְרִיקוֹן – או שהנכרי בא
10 להרוג את האדון, ונתן לו את העבד כדי שלא יהרגנו, לֹא יֵצֵא
11 העבד לְחִירוֹת – לא קנסו את הרב לשחררו, כיון שהיה אנוס.
12 מקשה הגמרא, וְכִי כְּשִׁגְבָאוּ כְּחֹבֹה, לֹא קִנְסוּהוּ, וְיִמְנִיָּה – הלא
13 קשה מבריתא, תְּרֵי שָׁנָסוּ בֵּית הַמִּלֵּךְ אֶת גִּזְרֵהוּ – תבואתו של
14 ישראל, אִם גְּבוּ כְּחֹבֹה שְׁנִתְחַיֵּב לַמֶּלֶךְ, חָיִיב לִישׁוּל פִּירוֹת אַחֵרִים
15 לְעֶשֶׂר בָּהֶם תְּבוּאָה זֶה, מִפְּנֵי שְׁהוּא כְּמוֹכָר אֶת הַתְּבוּאָה, אֲבָל אִם
16 נִטְלוּ בְּאִנְּפִירוֹת – בגזל, פְּטוּר מִלְּעֶשֶׂר. ומבואר שנטילה עבור חוב
17 נחשבת כמכירה, ואם כן גם כשנכרי גבה עבד בחובו, זה כמכירה,
18 ומדוע לא קנסו את האדון לפדותו. מתרצת הגמרא, שְׂאֵנִי הָתָם –
19 אינו דומה מעשר, שצריך לעשר משום דָּקָא מִשְׁתַּרְשֵׁי לִיָּה – שהוא
20 נהנה מפרעון החוב שגבו ממנו, שחרי היה צריך לפרוע מעות,
21 וכיון שכך עליו לעשר, אף שאין זה כמכירה. אבל בעבד קנסו רק
22 כמכירה, וגביית העבד בעת כרוחו של האדון אינה כמכירה.
23 הגמרא מוכיחה שאף כשנתן את העבד לנכרי שלא מרצונו
24 קנסוהו לשחררו, תָּא שְׁמַע, דָּאָמַר רַב, הַמּוֹכֵר – הנותן את עֲבָדֵי
25 לְפָרְהֵנָּה עוֹבֵד בּוֹכְבִּים – לנכרי שתובע ממון בשקר, כדי להיפטר
26 מעלילותיו, יֵצֵא הָעֶבֶד לְחִירוֹת, והאדון מחויב לפדותו ולשחררו.
27 ומבואר שקנסוהו אף שנתן את העבד שלא מרצונו. דוחה הגמרא,
28 הָתָם – בנכרי המעליל על האדון, הָיָה לִיָּה – היה עליו לְפָיִים את
29 הנכרי בנכסים אחרים, לֹא פָיִים, ולכן קנסוהו.
30 גִּזְרָא, אָמַר רַב, הַמּוֹכֵר אֶת עֲבָדֵי לְפָרְהֵנָּה עוֹבֵד בּוֹכְבִּים – לנכרי
31 שתובע ממון בשקר, כדי להיפטר מעלילותיו, יֵצֵא הָעֶבֶד לְחִירוֹת
32 והאדון מחויב לפדותו ולשחררו. שואלת הגמרא, מדוע קנסוהו,
33 הרי מֵאִי הָיָה לִיָּה לְמַעְבַּד – מה היה עליו לעשות כדי להיפטר מן
34 הנכרי. משיבה הגמרא, הָיָה לִיָּה – היה עליו לְפָיִים את הנכרי
35 בנכסים אחרים לֹא פָיִים, ולכן קנסוהו.
36 הגמרא מסתפקת בכמה אופנים, האם קנסו: בְּעֵי רַבִּי יְרֵמְיָה, מִכְּרִי
37 האדון את העבד לנכרי לְשִׁלְשִׁים יוֹם בלבד, הָאֵם גַּם אִז
38 קנסוהו לשחררו, או שקנסו רק כמכירה גמורה. מוכיחה הגמרא,
39 תָּא שְׁמַע, דָּאָמַר רַב, הַמּוֹכֵר אֶת עֲבָדֵי לְפָרְהֵנָּה עוֹבֵד בּוֹכְבִּים, יֵצֵא
40 לְחִירוֹת, וסברה הגמרא שאחר כך הוא מחזיר את העבד, ומוכח
41 שאף כמכירה לזמן קנסו. דוחה הגמרא, הָתָם – שם מדובר בְּפָרְהֵנָּה
42 עוֹבֵד בּוֹכְבִּים שְׁנִיתָלוּ אִינְהָ חוֹזְרֵת לְבַעֲלִים. עוד נסתפק רבי
43 ירמיה, מִכְּרִי אֶת הָעֶבֶד לַנִּכְרִי, כדי להוליד ממנו ולדות, חוֹיֵן
44 מִמְּלֹאכְתָּהּ – ולא כדי להשתעבד בו, מִהוּ, האם קנסוהו, או שכיון
45 שלא נמכר למלאכתו אין לחוש שיתבטל ממצוותו. וכן אם התנה
46 בשעת המכירה שהוא מוכרו חוֹיֵן מִן הַמִּצְוָה, והנכרי לא ידעה
47 רשאי לבטלו ממצוותו, מִהוּ, האם באופן זה לא קנסוהו, או שלא
48 חילקו חכמים בתקנתם. וכן אם התנה שהוא מוכרו חוֹיֵן מִשְׁכָּחָתָהּ
49 וְיִמִּים מוֹיָבִים, מִהוּ, האם קנסוהו משום שהנכרי יכול לבטלו משאר
50 מצוות, או שהחשש הוא רק לגבי שבת ויום טוב. וכן אם מכרו לְגִיר
51 תוֹשֵׁב שאינו עובד עבודת כוכבים, אבל אוכל נבלות, האם
52 קנסוהו, או שקנסו רק בעובד עבודת כוכבים. וכן אם מכרו
53 לְיִשְׂרָאֵל מוֹכֵר לְעַבְדוֹת כּוֹכְבִּים, מִהוּ, האם קנסו רק במוכר לנכרי,
54 או שישראל מומר הוא בכלל נכרי. וכן אם מכרו לְבוֹתֵי – שאינו
55 מקפיד על המצוות כל כך, מִהוּ, האם קנסוהו, או שקנסו רק בנכרי

56 שעלול להפקיע אותו מכל המצוות. משיבה הגמרא, פְּשׁוּט מִיָּהָא
57 חָדָא – אחת מן הספקות, מדברי הברייתא, גַּר תוֹשֵׁב הָרִי הוּא
58 בְּעוֹבֵד בּוֹכְבִּים, ומבואר שקנסו את האדון. ולגבי בּוֹתֵי וְיִשְׂרָאֵל
59 מוֹכֵר נַחֲלֵקוּ הָאֱמֹרָאִים, אָמַר רַב – יֵשׁ שְׂאֵמְרוּ שְׂדִינָם בְּעוֹבֵד
60 בּוֹכְבִּים, וְאָמַר רַב – יֵשׁ שְׂאֵמְרוּ שְׂדִינָם בְּיִשְׂרָאֵל.
61 הגמרא מבארת דין עבד שנפל לידי נכרי: בְּעוֹ מִיָּהָ בְּנֵי הַיִּשְׁבָּה
62 מִרְבֵּי אֲמִי, מעשה שהיה בעֶבֶד כְּנַעֲנִי שֶׁהִפִּיל עַצְמוֹ שְׁלֹא בְּרַצוֹן רַבּוֹ
63 לְנִיָּסוֹת – לצבא, כדי לצאת מידי רבו, וְאִין רַבּוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיאָהּ מִדָּם
64 לֹא בְּרִנֵּי וְיִשְׂרָאֵל וְלֹא בְּרִנֵּי עוֹבֵד בּוֹכְבִּים, משום שידם תקיפה, מִהוּ
65 שִׁיטוּל אֶת דָּמִיו – האם הרב רשאי לבקש מהם את דמי העבד, או
66 שגורו שלא יתבע, כדי שלא יבואו למכור עבד לנכרי. אָמַר רַב
67 רַב יְרֵמְיָה לְרַבִּי יִרְמְיָא, פּוֹק – צא לביתך, וְעֵינִי בְּמִכְרֵיךָ –
68 במשניות הסדורות לך, שְׂמָא תִּמְצָא תְּשׁוּבָה לְשֹׁאֵלָה זֶה. נִפְקַ –
69 יצא רבי ירמיה, דָּק וְאִשְׁכָּה – דקדק ומצא תשובה, חֲתָנָא, הַמּוֹכֵר
70 אֶת בִּיתוֹ בֶּאֱרֵץ יִשְׂרָאֵל לְעוֹבֵד בּוֹכְבִּים, ועבר על איסור (דברים א'
71 וְלֹא תִתֵּן שְׂדֶרְשׁוֹ חֲכָמִים (עבודה זרה ב')) שֶׁאֵין לַתֵּן לַגּוֹי קֶרֶקַע
72 בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, קנסוהו חכמים שְׂדִמִּיו שֶׁל הַבֵּית אֲסוּרִין בְּהִנָּה.
73 וְאוֹלַם עוֹבֵד בּוֹכְבִּים שָׂאֵנָם בֵּיתוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְאִין
74 בְּעֵלְיוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיאָהּ מִהִנְכְּרִי לֹא בְּרִנֵּי וְיִשְׂרָאֵל וְלֹא בְּרִנֵּי עוֹבֵד
75 בּוֹכְבִּים, מוֹתֵר לוֹ לִישׁוּל אֶת דָּמִיו שֶׁל הַבֵּית מִהִנְכְּרִי, וְכוּתָּב שֶׁטֶר
76 מִכִּירָה וְעֵמֶלָה אוֹתוֹ לְחִתִּימָה בְּעֶרְכָּתָהּ שִׁלְחָה – בפני דיני עובדי
77 כוכבים, אף שנותן להם על ידי זה חשיבות, והטעם שלא קנסוהו,
78 מִפְּנֵי שְׁהוּא כְּמַצִּיל רְכוּשׁוֹ שֶׁל נִכְרִי, ואינו מוכר מדעת. ויש
79 ללמוד גם לגבי עבד, שחכמים קנסו רק במוכר מדעת, ולא
80 כשנטלו את העבד בעל כרחו של האדון. דוחה הגמרא, וְדִילְמָא
81 – שְׂמָא הֵינִי מִיָּלִי – דברים אלו שקנסו רק במוכר מדעת הם דווקא
82 בְּבֵית, דְּכִיּוֹן דְּלֹא סָנִי לִיָּה בְּלֹא בֵּית – שכיון שכל אדם זקוק לבית
83 לדור בו, לֹא אֲמִי לְזַבְנוּתָהּ – לא יבוא למכור את ביתו לנכרי
84 מרצונו, אֲבָל עֲבָדָא – עבד, דְּסָנִי לִיָּה בְּלֹא עֲבָדָא – שהרב אינו זקוק
85 לו כל כך, יֵשׁ לְהַסְתַּפֵּק אֶת אֲמִי לְזַבְנוּתָהּ – יבוא למכור לנכרי
86 מרצונו, וקנסוהו אף בעבד שנפל בידי נכרי, שלא ברצון רבו, אִז
87 שְׁלַח לְהוֹ רַבִּי אֲמִי בִּלְשׁוֹן זֶה, מִיָּנִי – ממני אֲמִי בִּר
88 תָּתִי, תוֹרָה – הוראה זו יוצאה לְכָל יִשְׂרָאֵל, עֲבָד שֶׁהִפִּיל עַצְמוֹ
89 לְנִיָּסוֹת וְאִין רַבּוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיאָהּ מִדָּם לֹא בְּרִנֵּי וְיִשְׂרָאֵל וְלֹא בְּרִנֵּי
90 עוֹבֵד בּוֹכְבִּים, מוֹתֵר לְאִדּוֹן לִישׁוּל אֶת דָּמִיו מִהִנְכְּרִי, וְכוּתָּב שֶׁטֶר
91 מִכִּירָה, וְעֵמֶלָה אוֹתוֹ בְּעֶרְכָּתָהּ שֶׁל עוֹבֵד בּוֹכְבִּים, מִפְּנֵי שְׁהוּא
92 כְּמַצִּיל מִדָּם אֶת מִמּוֹנוֹ, ואינו מתכוון למכור, ולא להחשיב את
93 שם האלילים.
94 הגמרא מבארת בכמה מחויב האדון לפדות את העבד: אָמַר רַבִּי
95 יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹוי, הַמּוֹכֵר עֲבָדֵי לְעוֹבֵד בּוֹכְבִּים, קוֹנֵסִים אוֹתוֹ לַפְּדוֹת אֶת
96 הָעֶבֶד עַד מָאָה פַּעֲמִים בְּדָמִיו. ומבררת הגמרא, האם שיעור זה
97 הוא דוֹקָא, או לֹא דוֹקָא, אלא לשון גזמא, ורק צריך להוסיף על
98 דמיו כדי לפדותו, מוכיחה הגמרא, תָּא שְׁמַע, דָּאָמַר רִישׁ לְקִישׁ,
99 הַמּוֹכֵר בְּהֵמָה נֶסֶה לְעוֹבֵד בּוֹכְבִּים, ועבר על איסור דרבנן למכור
100 בהמה גסה לנכרי, קוֹנֵסִים אוֹתוֹ לַפְּדוֹתָהּ עַד עֶשְׂרֵה פַּעֲמִים בְּדָמֶיהָ.
101 ומוכח שֶׁעַד מָאָה הוּא לְשׁוֹן גְּזָמָא. דוחה הגמרא, וְדִילְמָא שְׂאֵנִי –
102 שְׂמָא אינו דומה עֲבָד שאיסור מכירתו חמור יותר ממכירת בהמה
103 גסה, משום דְּכָל יוֹמָא וְיוֹמָא מִפְּקַע לִיָּה – שבכל יום ויום הנכרי
104 מונעו מְצִיּוֹת, ובבהמה גסה האיסור הוא רק בשעת המכירה, ולכן
105 בעבד קנסו יותר.
106 וְאִיכָא דָּאָמַר – ויש ששנו להיפך, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹוי, הַמּוֹכֵר
107 עֲבָדֵי לְעוֹבֵד בּוֹכְבִּים, קוֹנֵסִים אוֹתוֹ לַפְּדוֹתָהּ עַד עֶשְׂרֵה פַּעֲמִים בְּדָמֶיהָ.
108 ומבררת הגמרא, האם שיעור זה הוא דוֹקָא, או לֹא דוֹקָא, ונקט
109 כן מפני שכך היא הדרך, אבל באמת חייב לפדותו אף ביותר מִכָּךְ.
110 מוכיחה הגמרא, תָּא שְׁמַע, דָּאָמַר רִישׁ לְקִישׁ, הַמּוֹכֵר בְּהֵמָה נֶסֶה

ג'טין. פרק רביעי - השולח - דף מד עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזליץ)"

רלה

תוספות

בשלוה על מנת למשכנו כר - פירש בקונטרס: שאם לא אפרע עד זמן פלוני - בא ומשכנני מקרקע זו, ותהא שלך. וכל זמן שלא בא ישראל ומשכנו - הו בחוקת גוי. וגבי עבד כי האי גזא נותא קנסוה רבנן לישראל, הואיל ועבר הזמן ולא פירע, ואף על פי שלא משכנו עדיין, וקשה: דהוה ליה למימר: אידי דמטא דמטא לכוך נראה דאחא לשטני שנויא קמא. הא דמטא ומניה וזא דלא מטיא

ומניה. והא דאקשינן: גבי עבד דמטא ומניה צריכא למימר - בשלוה על מנת למשכנו ולא משכנו, דסלקא דעתך: כיון דלא משכנו עדיין לא יצא לחירות - קא משמע לן, דהואיל ובידו למשכנו - דירצא לחירות.

המוכר עבדו לפרהנג גוי - פירש בקונטרס: מציק ושם עלילות, ומכרו לו באותן דמים שהעליל. וקשה: דלא שייך על זה לשון מכירה, ולשנא שהיה לו לפייס ולא פייס לא משמע הכי. ועוד: דהמני למוכר לשלשים יום? ונראה דהפרהנג נטל עבדו על כורחו, אלא שנתן לו דמים. לכך פריך דאמאי יצא לחירות? כיון דהוי בעל כורחו, כמו בגאוי בחובו? ומשה: דהוה לו לפייס, דכיון דנתן דמים - ודאי לא מתפייס בדבר מועט. ומדמי לו נמי למוכר לשלשים יום, דאחר שגומר מלאכתו דרכו לחתירה לישראל, וישראל מחזיר לו הדמים.

וכותב ומעלה בערכאות שלום - פירש בקונטרס: אף על פי דחשיבות דהא לכוך. וקשה: דשטרות העליל בערכאות שלום מכשרין, ולא מפלגין בין לתחילתו בין לדיעבדו ומפיש רבינו הם. דאף על גב דנראה במקיים המקח - שרי הכא. והוא דפריך קמא דעבודה זרה (גא, ד) הולכין ליריד של גוים ולוקחים מןם בחמה ועבדים - מפני שזוהא במציל מידם, ומעלה בערכאות של גוים - הוה נמי מקיים המקח, ומתפרסם דהבר שמונה לעבודה זרה, ואפילו חבי שרי.

או לאו דוקא - פירש בקונטרס דלא קנסין ליה כולי האי, וגזמא קאמר. וקשה: דהא כן איזא שיעור דייבי דאבתי לא ידע דהיא דקנסין אותו עד עשרה דנימא היה הוזהא שיעורא ונראה לפרש: לא לאו דוקא - אלא אפילו ביותר ממאה קנסין ליה עד דפריק, כענין שפירש בקונטרס ב"איכא דאמר, ימיתו מבחמה דקנסין אותו עד עשרה בדמיה - אלמא לאו דוקא, דהוא דחין טפי, כדקאמר הכא: עד מאה גבי עבדים, והוא דחין דהכא לאו דוקא.

התם דאיסורא דאורייתא - ובפרק "כל פסולי המוקדשין" (בבבורות ד,ב) גבי צרם און הבכור, קאמר דליכא למיפשט מהבא, דשאני עבד דמפקע ליה ממצות. אם כן הוה מצי למימר הכא: אם תימצי לומר דהתם לא קנסו - הכא קנסו, משום דמפקע ליה ממצות. וכן דתם הוה למצי למימר איפכא, כי הכא.

נטיבה בשלוה על מנת למשכנו כר - פירש בקונטרס: שאם לא אפרע עד זמן פלוני - בא ומשכנני מקרקע זו, ותהא שלך. וכל זמן שלא בא ישראל ומשכנו - הו בחוקת גוי. וגבי עבד כי האי גזא נותא קנסוה רבנן לישראל, הואיל ועבר הזמן ולא פירע, ואף על פי שלא משכנו עדיין, וקשה: דהוה ליה למימר: אידי דמטא דמטא לכוך נראה דאחא לשטני שנויא קמא. הא דמטא ומניה וזא דלא מטיא ומניה. והא דאקשינן: גבי עבד דמטא ומניה צריכא למימר - בשלוה על מנת למשכנו ולא משכנו, דסלקא דעתך: כיון דלא משכנו עדיין לא יצא לחירות - קא משמע לן, דהואיל ובידו למשכנו - דירצא לחירות.

הכי גרסינן: ואיכתיא אימא בשלוה על מנת למשכנו ולא משכנו - הא דשדה - כגון שלוח הגוי מישראל "על מנת שאם לא אפרע לזמן פלוני - בא ומשכנני מקרקע זו, ותהא שלך". והא דקתני פטורה מן המעשר - כל זמן שלא בא ישראל, ומשכנו, דאף על גב דמטא ומניה - הויה בחוקת הגוי, ואם היה ישראל נטל חלק בפטורה - פטורה מן המעשר. וגבי עבד כי האי גזא נותא קנסוה רבנן

לישראל, ואף על פי שלא משכנו הגוי עדיין בעבד זה - קנסוהו, הואיל ועבר זמנו ולא פירע. נבא - הגוי לעבד. בחובו - שהיה לו על ישראל, והוא לא מכרו לו, ולא לזה עליו. סיקריקון - בשעה שישאל מופקדן להריגה, ואמר לנו: שך קרקע זו או עבד זה, והניחני. לא יצא לחירות - דאנסוהו. וליכא למקנסיה. חייב לעשר - עליו, דהוי כמוכר. באנפירות - הפסד. דוקא, שמתירי ליה - הרי נהנה מהם, שפורה חובו, הילכך, לענין עישור - חייב במעשר. ומיהו גבי עבד - קנסא משום מכירה היא, וזה לא מכר מדעתו אלא שלא לרצונו בבאו, ואמאי נקנסיה? פרהנג - מציק ושם עלילות, ומכרו לו בדמי אנפירות שהעליל עליו. היה לו לפייס - בדבר אחר. ולא פייס - ומסרו לו מדעתו. לשלשים יום - ולאחר שלשים יחזור אליו. לפרהנג גוי - וקא סלקא דעתך: לעבד עבדות המלך עד זמן פלוני, ולשוב. חוץ פטלאבתי - גופו קניו לך וכלבד שלא תשתעבד בו, שלא מכר אלא להשיאו לשפחות ולזלות. דהשתא לא מפקע ממצות לחלל שבתות. אי נמי, מכרו למלאכתו חוץ משבתות ימים טובים, מהו. לגר תושב - שקבל עליו שלא לעבד עבודה זרה, ואוכל בביתו. פשוט מיהא - מתניתא. חרא - מהו? כענין. עין במבילתיך - במשנה הסדורה לך, לידע מה נשבי. המוכר ביתו לגוי - בארץ ישראל, דאמר קרא לא תחנם? - לא תתן להם חנייה בקרקע (לעבד זרה ב,א). וכותב - לו שטר. ומעלה בערכאות שלום - לחותמו, אף על פי שהשתייה הוא להם. ודילמא - הא דלא גזר רבנן דחק - דילמא אתי לכוני מדעתו. הני מילי בית - דמי סג ליה לאניש בלא בית, ולא עבידי איניש דמוכני. אתי לכוני - וגורנין ברא אטו מכירה דעלמא, ולא תפשוט. שלח ליה רבי אמי - להנך דבעו מיניה. מיני אמי בר נתן תצא תורה - הוירא וזו לישראל. קונים אותו - לפרות מיד הגוי. דוקא או לאו דוקא - דלא קנסין ליה כולי האי, וגזמא קאמר. עד עשרה - אלמא בהנך דקנסו רבנן במכירה דידהו - לא קנסו כולי האי. אין מוכרין בחמה גסה גזירה משום שאלה ושכירות ונסיוני, במסכת עבודה זרה (טו,א). שאני עבד - כלומר, לעולם אימא לך דעבד דוקא, ושאני עבד כו'. או לאו דוקא - דאי בעו מיניה טפי - קנסין ליה, עד דפריק. ואורחא דמלתא הוא דנקט. עד מאה - וקא סלקא דעתך הוא דחין לעבד. שאני עבד דלא חרי - כלומר, דילמא תרידוהו דוקא. ועבד היינו טעמא דלא קנסוהו כולי האי - דלא הוה למריה בטר דפריק ליה, דהא נתן יצא לחירות. ופריקין: אלא בחמה מאי טעמא קנסין ליה כולי האי משום דהויה ליה ליקנסיה טפי חו - מכר דמיה לך לקנסו יותר מן העבד, ותו לא? הוה ליה טעמא משום דהויה ליה הוה - אן כאן אלא כדי דמיה, ואתה קנסו מעשרה עד מאה או לו בחורה זו. פילתא דלא שכיחא היא

שימכרנהו לגוי. מהו שיקנסו את בנו - לפדותו. אם תיפצי לומר - דך דבמכר לך בבכורות: כון הצורם און הבכור, ועבר משום "כל מום לא יהיה בו" דאמרין התם: לא ישחט עלמית, ומבעיא לך: צרם, מהו שיקנסו בנו אחרייו ואם תימצי לומר בהדיא דקנסוהו - הא דהכא לא מייפיש לן מיניה, דהתם קא עבר אבוא איסורא דאורייתא. אבל מוכר עבד לגוי - איסורא דרבנן הוא דנכר.

ואם

נְטִיבָה פירש בקונטרס: נודבלה - וקשה: דהא איסורא דרבנן הוא, ויחייב פשיט מינה בבכורות בפרק "פסולי המוקדשין" (לדב, א"צ"ם אור, דהוי איסורא דאורייתא? וכן הכא, מפקע ליה ממצות יחייב פשיט מינה? ומפרש רבינו חננאל: נטיבה - חרש בה חרישה יתירה, דהוי דאורייתא, ונדידה - כפירושו הקונטרס, ואף על פי שהוא דרבנן - חשיב טפי מנתקווצה, ומייתי ראייה מנטיבה, ומיה, אבתי קשה: הכא דחייב פשיט? דילמא עבד שאני דמפקע ליה ממצות חמיר טפי מאיסורא דאורייתא, כדאמרין בפרק "כל פסולי המוקדשין" (שם לדב, ו) ואומר רבינו תם: דגבי שביעית אית לן להחמיר טפי במשום מקום, לפי שהו מלולין בה, כדאמרין בסוף "הניקין" (גיטין נ"א, ג) שהיו חשודין על השביעית, לכך מייתי שפיר מינה דלא קנסו בנו אחריי, ובשטר שיש בו רבית שקנסים אותו דמשמע לעולם אפילו בנו, כיון דקנסו - וזה בו הלוח, ובשנים שהקדידו אצל אחד זה מנה זה מאתים, דאמר רבי יוסי: הכל ידע מונח עד שיבא אליהו (בבא מציעא ל"א, א) - התם קנסין לחי כי חייב לדורי, ואם היה מחזיר לבנו - לא היה מודה.

שנתקווצה פירש רבינו חננאל: קוצין התלושים בה - וכן מפרש בירושלמי, אבל מחוברים הם - אסורין מדאורייתא, כדאמרין בפרק "הבונה" (שבת ק"א, א): התולש עולשין המזרח ורדין, אם ליפת הקרקע - כל שהוא, אף על פי דפטר התם בארעא דחרישה, הבא ליכא לאוקמי בהכי, דשביעית לא מפיטנ משום מלאכה שאינה צריכה לגולה.

לחוצה לארץ יצא לחירות - ואם תאמר: דחייב דמיז אי אולל מנפשיה - איכד את זכותו, כדאמר בשמעתין, דבעל כרחו אינו יכול לחריצא, כדאמרין בשלהי תבובת (ק"ב, דאין הכל מוציאין? ויש לומר: דמיד כשמכור קנסין ליה, פן ישתדלנו לוקח בדברים לאלף אחריי.

ואם תימצא לומר - גבי מוכן מלאכתו במועד שיכול לעשות קודם המועד או להניחה מלהתחיל בה עד לאחר המועד, וכיון דצמצם להתחיל בה סמוך למועד שאם לא יגמרה במועד יחא דבר האבד וידיה מותר לגומרה, ונתן התם (מועד קטן י"א, ג) וכולן אם כוונ מלאכתן במועד יאבדו, ואיבעי לן: כוון ומת מזה שקנסו בלא אחריי? ואם תמצא לומר בהדיא תפשט לן דקנסוהו ואף על כל דלא עבד איסורא - כל שכן דא דעבד איסורא, אבל אם תמצא לומר בהדיא דלא קנסהו - אבתי דא מבעיא לן, דהתם הוא דלא עבד אבדו איסורא, שהרי מת קודם המועד ולא בא לידי איסור, לפיכך ליה לפרוטי מנכסיו, והא איתיה - ביד בנו, שנתקווצה - ניטלו ממנו קרצים וברקוקין ליפותה, ואין זו עבודת קרקע מן התורה - לא קנסוהו, ותועה למוצאי שביעית, נטיבה = נודבלה, והולין לה זבל בעגלות ומשאות, נדידה - על ידי דיר בהמה לזבלה - עבודת קרקע היא, וקנסין אותו, לא קנסו בנו אחריי - לשלם, ואף על גב שהווא חייב לשלם, כדתנן ב"הניקין" (גיטין נ"ב, ג) המטמא והמומנע והמנסך, שוגג - פטור, ומידי חייב, שאינו ניכר - הטומאה אינה ניכרת בפירות, לא שמיח חיוק - לחיב בכסין מן התורה, לחוצה לארץ - אפילו לישראל, לפלוני אנטובי - משמע שגולד באנטוביא, ולא משמע שגולד ודד באנטוביא, ואיכא למימר לא לקחו על מנת להחליבו שם, הלכך לא יצא לחירות ואפילו הוליכו יש לומר דעתו לחזור, שבאנטוביא - משמע שדירתו שם ועל מנת כל לקחו, לוד - בארץ ישראל, הא - דקתנ: "לפלוני אנטובי" לא יצא עד דאמר "שבאנטוביא", דאית ליה - להא אנטובי בית בארץ ישראל, והא - דקתנ: "לאנטובי" יצא - דלית ליה בית, אבל אושפיחא אית ליה, ודעתו לחזור - לבבל, ביה - מי היא? חק איתתא כמוכרת עבד זה לחוצה לארץ בנישואין הללו, דקיימא לן (כתובות צ"ה, ב) בעל בנכסי אשתו לוקח הוי, ויצאו לחירות, או לא? תבעי למאן דאמר - (יבמות ט"ו, ב) מבכנת שום לבעלה וגירשה, היא אומרת: בלי אני נטלת, ודוא אומר: דמים אני נותן, כמו ששמועם לי באחריות, בנכסי צאן ברזל הנשומין בכתובה, ואיכא למאן דאמר: הדין עמו, הויאל ומאנתה שעה הם באחריות, ואיכא למאן דאמר: הדין עמו, משום שבה בית אביה, כי דידה דמו - ולא מכירה היא, דהא אמר שמועם לא נגירשה - דידה ניהו, לפירא - שהוא משעבד בדין למלאכתו, לא קני ליה לגופיה - דאי מיית או מנרש לה - דהרי לה, לפוריא - ארם עובד, וכחוצה לארץ היא למכירת עבדים, כדנטיא בפרק קמא (גיטין ח"א), המוכר עבד לסוריא - כמוכר לחוצה לארץ, יצא לחירות - ואף על פי שיצא מתחלה לדעת, ואי הוה מיד העבד - לא הוה רבו מצי כיה ליה, כדתנן: הכל מעלין לארץ ישראל ואין הכל מוציאין, בישינו

ואם תימצא לומר, פון מלאכתו במועד ומת - לא קנסו בנו אחריי, משום דלא עבד איסורא, הכא מאי? לדידיה קנסו רבנן והא ליתיה, או דילמא לממוניה קנסו רבנן והא איתיה? - אומר ליה, הניחיה: שדה שנתקווצה בשביעית - תזרע למוצאי שביעית, נטיבה או נדידה - לא תזרע למוצאי שביעית; ואמר רבי יוסי ברבי חנינא, נקטינן: הטיבה ומת - בנו וזרעה; אלא לדידיה קנסו רבנן, לבריה לא קנסו רבנן, אמר אביי, נקטינן: טימא מחרות של חבירו ומת - לא קנסו רבנן בנו אחריי, מאי טעמא? הויק שאינו ניכר לא שמיח חיוק, ויפנסא דרבנן היא, לדידיה קנסוהו רבנן, לבריה לא קא קנסו רבנן, "או לחוצה לארץ", תנו רבנן: המוכר עבדו לחוצה לארץ - יצא לחירות, וצריך גט שחרור מרבו שני; רבן שמעון בן גמליאל אומר: פעמים יצא ופעמים לא יצא, כיצד? אמר "פלוגי עבדי מכרתיהו לפלוני אנטובי" - לא יצא, "לאנטובי שבאנטוביא" - יצא, והא תניא: "מכרתיהו לאנטובי" - יצא, "לאנטובי חשורי בלוד" - לא יצא! - לא קשיא: הא דאית ליה ביתא בארץ ישראל, הא דאית ליה אושפיחא בארץ ישראל, בעי רבי ירמיה: בן בבל שנשא אשה בארץ ישראל והכניסה לו עבדים ושפחות, ודעתו לחזור, מהו? תיבעי למאן דאמר הדין עמו, תיבעי למאן דאמר הדין עמו; תיבעי למאן דאמר הדין עמו, פון דהדין עמו - פרידה דמו, או דילמא פון דמשיעבדי ליה לפירא - פרידה דמו? ותיבעי למאן דאמר הדין עמו, פון דהדין עמו - פרידה דמו, או דילמא פון דלא קני ליה לגופיה - פרידה דמו? תיקו, אמר רבי אבהו, שנה לי רבי יוחנן: עבד שצא אחר רבו לסוריא, ומכרו שם רבו - יצא לחירות, - והתני רבי חייא: איכד את זכותו! - לא קשיא: פאן שרעת רבו לחזור, פאן שאין דעת רבו לחזור; והתניא: יוצא העבד אחר רבו לסוריא; ויצא? לא סגי דלא נפיק? והתני: ואין הכל מוציאין! אלא, יצא העבד אחר רבו לסוריא ומכרו רבו שם, אם דעת רבו לחזור - פופין אותו, ואם אין דעת רבו לחזור - אין פופין אותו, אמר רב עקי, שמעית מיניה דמר שמואל תרתי: חדא, הדין ואידך, דאיתמר: המוכר שדהו בשנת היובל עצמה, רב אומר: מכורה ויוצאה, ושמואל אומר: אינה מכורה כל עיקר; בחדא הדין וביני וביני, ולא דענא הי מציניהו, אמר רב יוסף: גיחו אגן, מדיחני בברייתא: המוכר עבדו לחוצה לארץ - יצא לחירות, וצריך גט שחרור מרבו שני; שמע מינה קנייה רבו שני ולא הדין וביני, וכי אמר שמואל התם אינה מכורה - ומעות חזוין, ורב

דייני גזירות" (כתובות ק"ב), כאן שרעת רבו לחזור - כשיצא - על מנת כן יצא, וכיון דמכרו - הוי כמוכר מארץ לחוצה לארץ, וחתניא, יוצא עבד אחר רבו לסוריא, משמע: דין על העבד לצאת אחר רבו לסוריא, ופריך: לא סגי דלא נפיק? בתמיה, הותנן: אין הכל מוציאין (לישנא אחריתא) גיטין: יצא עבד רבו עבד שיצא אחר רבו לסוריא, ומכרו רבו שם, ומקמי חק תרצתא הוה גיטין הכי: יצא עבד אחר רבו לסוריא מכרו רבו שם כו', ולא שבקיה לאסוקי לכולה מתניתא עד דפריכה, אם דעת רבו לחזור - אם כשיצא על מנת - לחזור יצא, פופין אותו - לחריצא לחירות, תרי - בשני דברים הללו שמעתי שפסק דין, ודא הא - מכירת עבד לחוצה לארץ, ויוצאה - לבעלים מיד, וזה הפסיד מעותיו, אינה פבורה כל עיקר - מלך וחומר: ומה מכורה כבר - ויצאה, עכשיו, שאינה מכורה - אינו דין שלא תמכר וקאמר רב עקי: בשני דברים הללו שמעתי ממנו מה תהא על המעות, בהא אמר דהרי וביני - חחרות המעות ללוקח, ובהא לא הדין - אלא איכד הלוקח מעותיו, ולא ידענא הי מציניהו - ואם תאמר: אי לא לשמואל כמוכר שדור לא הדין וביני ואיכד מעותיו, במאי פליג עליה דרב? דהא לרב נמי לא הדרה, דקאמר: מכורה ויוצאה ודאי פליג, דאילו לרב - המכר מבר, ואם קנו עמה נכסים שאין להן אחריות - נקנין עמה במכירה זו בלא משיכה, ולשמואל אינו מוכר, והמעות מתנה ניהו, ואין נכסים שאין להן אחריות נקנין עמה במכירה זו בלא משיכה, ויכולין לחזור בהן, ומעות המטלטלין חזוין, ומעות הקרקע - מתנה, דאדם יודע שאין מכר שדה בשנת היובל - וגמר נתן מעות לשם מתנה, מדיחני בברייתא - לעיל, ברישא דשמעתין, קנייה רבו שני - ואיכד מעותיו, דאי הדר וביני, ורבו ראשון קנייה - למה ליה לשני לשחררו? היה לנו לכוף את הראשון שאיטור עליו אלמא: לא הדין וביני, וכיון דשמע רב עקי בהא מציניהו אמר שמואל דהרי וביני - ודאי

גבי שדה אמר שמואל דהרי, ולא הפסיד הלוקח.

ברזל, ודעתו של הבעל לְחַזֵּר לבבל, פהו – מה דין העבדים, האם
 יוצאים לחירות כעבד שנמכר לישראל בחוץ לארץ, או שאין זה
 כמכירה גמורה, ולא תיקנו שיצאו לחירות. ומבארת הגמרא, שאף
 שנחלקו רב יהודה ורבי אמי במסכת יבמות (סו) האם אשה
 שהתגרשה יכולה לתבוע את נכסי הצאן ברזל עצמם או רק את
 שוים, תיבני – יש להסתפק הן לְמַאן דְּאָמַר – לרב יהודה הסובר
 שהדין עִמָּה מקבלת את הנכסים עצמם, ותיבני – יש להסתפק הן
 לְמַאן דְּאָמַר – רבי אמי הסובר שהדין עִמָּה מקבלת רק את שוים.
 ומבארת הגמרא את צדדי הספק לפי שניהם, תיבני – יש להסתפק
 לְמַאן דְּאָמַר הדין עִמָּה, שמצד אחד יש לומר, כִּיֵּן דְּהָדִין עִמָּה –
 שכשתגרוש תקבל בחזרה את העבדים, כְּדִידֵיה דְּמו – הם נחשבים
 כעומדים ברשותה, ואינם יוצאים לחירות, או דִּילְמָא – שמא אף
 שעתידים לחזור לאשה כשתתגרש, מכל מקום כִּיֵּן דְּמִשְׁעָבְדֵי לִיה
 לְפִדְיָא – שמשועבדים לבעל לפירותיהם, ויכול ליהנות ממעשי
 ידיהם, כְּדִידֵיה דְּמו – הם נחשבים שלו, ונמצא שנכנסו לרשות בן
 חוץ לארץ ויוצאים לחירות. ותיבני – יש להסתפק אף לְמַאן
 דְּאָמַר הדין עִמָּה, שמצד אחד יש לומר, כִּיֵּן דְּהָדִין עִמָּה –
 שכשתגרוש לא תקבל את העבדים, כְּדִידֵיה דְּמו – הם נחשבים
 שלו, ונמצא שנכנסו לרשות בן חוץ לארץ, ויוצאים לחירות, או
 דִּילְמָא – שמא, אף שאינו חייב להחזירם אחר הגירושין, מכל
 מקום, כִּיֵּן דְּלֹא קָנִי לִיה לְגוּפֵיה – כיון שלא קנה את גופם, ודרך
 רוב בני אדם להחזירם אחר הגירושין, כְּדִידֵיה דְּמו – הם נחשבים
 כעומדים ברשותה, ולא נכנסו לרשות הבעל לגמרי שיהיה דינם
 כעבדים שנמכרו לישראל הדר בחוץ לארץ. ואומרת הגמרא, תיקו
 – תעמוד שאלה זו בספק.
 הגמרא ממשיכה לדון בקנס שקנסו את המוכר עבדו לחוץ לארץ,
 ומבארת כמה פרטי דינים בזה:
 אָמַר רַבִּי אֲבָהוּ, שָׁנָה לִי רַבִּי יוֹחָנָן בְּרִיתָא, עָבַד שְׂפִיזָא מִדַּעְתּוֹ אַחֵר
 רַבּוֹ מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְסוּרְיָא, וּמִכְרֹה שָׁם רַבּוֹ לְיִשְׂרָאֵל אַחֵר הָדָר שָׁם,
 יָצָא הָעֶבֶד לְחִירוֹת, כִּיֵּן שֶׁהִמְכִּירָה גֹרֶמֶת שִׁישְׁתַּקֵּע בְּסוּרְיָא.
 מִקְשָׁה הַגִּמְרָא. וְהָתֵנִי – הֲלֹא שָׁנָה רַבִּי חִיָּא, שֶׁעָבַד שִׂיזָא מִדַּעְתּוֹ
 עִם רַבּוֹ לְסוּרְיָא וּמִכְרֹה רַבּוֹ לְיִשְׂרָאֵל אַחֵר, אִיבַד הָעֶבֶד אֶת זְכוּתוֹ
 לְצֵאת לְחִירוֹת. מִתְרַצָּת הַגִּמְרָא, לֹא קָשְׁיָא, כָּאֵן – הִבְרִיתָא שֶׁשָּׁנָה
 רַבִּי יוֹחָנָן נִאֲמְרָה בְּמִקְרָא שֶׁהִיתָה דַּעַת רַבּוֹ כְּשִׂיזָא מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל
 לְחִזּוֹר אֵלֶיהָ, וְהִמְכִּירָה בְּסוּרְיָא גֹרֶמֶת לוֹ לְהִשְׁתַּקֵּע שָׁם, וְכָאֵן –
 הִבְרִיתָא שֶׁשָּׁנָה רַבִּי חִיָּא נִאֲמְרָה בְּמִקְרָא שֶׁאֵין דַּעַת רַבּוֹ שֶׁל
 הָעֶבֶד בְּשַׁעֲה שִׂיזָא מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְחִזּוֹר אֵלֶיהָ, וְלֹא הָיָה לוֹ לְצֵאת
 אַחֵר רַבּוֹ, וְכְשִׂיזָא לְסוּרְיָא אִיבַד אֶת זְכוּתוֹ לְצֵאת לְחִירוֹת. הַגִּמְרָא
 מוֹכִיחָה שִׁישׁ לְחַלֵּק כֵּן וְהִתְנַאי – וְכֵן שֶׁנִּינוּ בְּבִרְיָתָא, יוֹצֵא הָעָבֶד
 אַחֵר רַבּוֹ מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְסוּרְיָא, מִהֲלֹשֵׁן 'יוצא' מִשְׁמַע שֶׁהָעֶבֶד
 חִיב לְצֵאת אַחֵר רַבּוֹ לְסוּרְיָא, וְלֹכֵן מִקְשָׁה הַגִּמְרָא עַל דְּבָרֵי
 הִבְרִיתָא: הָאֵם כֵּן הָדִין שֶׁהָעֶבֶד יוֹצֵא אַחֵר רַבּוֹ לְסוּרְיָא אִף אִם
 אֵינוֹ רוֹצֵה, וְכִי לֹא סָגִי דְּלֹא נָפִיק – הָאֵם אֵין לוֹ אִפְשָׁרוֹת לֹא לְצֵאת
 אַחֵר רַבּוֹ, וְהָתֵנִי – בְּמַסְכַּת כְּתוּבוֹת (ק), וְאֵין הָפֵל מוֹצִיאֵין, כְּלֹמֶר,
 שֶׁאֵין לְהַכְרִיחַ מִי שֶׁמְחֻיָּב בְּמִצְוֹת לְצֵאת מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְאֵם כֵּן
 הָרַב אֵינוֹ יוֹכֵל לְהַכְרִיחַ אֶת הָעֶבֶד לְצֵאת עִמּוֹ. אֲלֹא יֵשׁ לְגִרוֹס
 בְּבִרְיָתָא, יָצָא הָעָבֶד מִרְצוֹנוֹ אַחֵר רַבּוֹ לְסוּרְיָא, וּמִכְרֹה רַבּוֹ שָׁם
 לְיִשְׂרָאֵל אַחֵר, אֵם הִיתָה דַּעַת רַבּוֹ בְּשַׁעֲה שִׂיזָא מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל
 לְחִזּוֹר אֵלֶיהָ, בּוֹשִׁין אוֹתוֹ – אֵת הַקּוֹנֵה לְשַׁחֵר אֶת הָעֶבֶד, מִשּׁוּם
 שֶׁאִף הָעֶבֶד הַתְּכוּן לְחִזּוֹר לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְאֵם אֵין דַּעַת רַבּוֹ בְּשַׁעֲה
 שִׂיזָא מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֵלֶיהָ לְחִזּוֹר, וְהָעֶבֶד יָצָא אִף שִׁידַע אֵת דַּעַת
 רַבּוֹ, אֵין בּוֹשִׁין אוֹתוֹ – אֵת הַקּוֹנֵה לְשַׁחֵר אֶת הָעֶבֶד.
 הגמרא מבארת שבשחרור העבד המכירה לא בטלה למפרע: אָמַר
 רַב עֲזַרְיָה, שְׂמִיעִית מִיָּמֵיה דְּרַבִּי שְׁמוּאֵל תְּרִיתִי – שְׁמַעְתִּי מִשְׁמוּאֵל שְׁנֵי
 פְּסָקִי הַלְכָּה, הָדָא – הָאֲדָר הוּא הָךְ – דִּין מִשְׁתַּנּוּי שֶׁהִמְכַּר עַבְדּוֹ

שנינו במועד קטן (יב), שהמתחיל מלאכה קודם המועד כדי
 לגומרה בתוך המועד, קנסוהו שמלאכתו אסורה בהנאה. והסתפק
 רבי ירמיה, כשמת, האם קנסו גם את בנו, וְאִף אֵם תִּימָצִי – תוכל
 לומר שכוֹנֵן מְלָאכְתּוֹ לגומרה בחול המועד, וְכֵת, לֹא קָנְסוּ אֶת בְּנוֹ
 אֲחֵרֵי, אֵין לְהוֹכִיחַ לַגְבִּי מוֹכֵר עַבְדּוֹ לְנֹכְרִי, מִשּׁוּם דְּלֹא עָבַד אִיסוּרָא
 – שהמכין מלאכתו במועד לא עשה איסור, שהרי מת קודם
 המועד, אוֹלַם הָכָא – במוכר עבדו לנכרי יש להסתפק מֵאֵי – מה
 הדין, הָאֵם לְדִידֵיה – אֵת הַמוֹכֵר עֲצָמוֹ קָנְסוּ רַבְּנָן, וְהָא לִיתִיה –
 והרי הוא אינו לפנינו, או דִּילְמָא – שמא לְמַמְזִיגָה – אֵת מִמּוֹנוֹ קָנְסוּ
 רַבְּנָן שִׁישׁוּעַבַּד לְפִדְיַת הָעֶבֶד, וְהָא אִיתִיה – והרי ממון זה קיים ביד
 הבן. אָמַר לִיה רַבִּי אֲסִי לְרַבִּי יִרְמְיָה, תְּנִיתִיה – שנינו תשובה
 לשאלתך במסכת שביעית (פ"ד מ"א) לגבי העושה מלאכה בשדה
 בשנת השמיטה, שָׂדֶה שֶׁל יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שְׁנִתְקַנּוּצָה –
 שנטלו ממנה בעליה את הקוצים כדי ליפותה, בְּשִׁבְעִיתָה, וְהָא
 אִיסוּר דְּרַבְּנָן, תְּנִיעַ לְמוֹצָאֵי שְׂבִיעִית, וְלֹא קָנְסוּהוּ שְׁלֹא יִזְרַע בָּהּ,
 מִשּׁוּם שׁוּוֹ מִלֵּאכָה שְׁאִינָה חֲשׁוּבָה, אוֹלַם אֵם הִשְׁדָּה נְשִׁיכָה –
 נודבלה על ידי הבאת זבל, או נְדִידָה – נודבלה על ידי בהמות
 שהביאם כדי שיזבלוה, ומלאכות אלו חשובות משום שמשביחות
 את הקרקע לזריעה, וְאִף שֶׁאִסוּרוֹת מִדְּרַבְּנָן קָנְסוּהוּ חֲכָמִים שֶׁלֹּא
 תְּנִיעַ לְמוֹצָאֵי שְׂבִיעִית, וְאָמַר רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חִנְיָא, נִקְמִינָן – מסורת
 היא מאבותינו, שֶׁלֹּא קָנְסוּ חֲכָמִים אֵלֹא אֵת הַמוֹכֵל עֲצָמוֹ, אֲבָל אֵם
 הָטִיבָה – ויבל את השדה וְכֵת, בְּנוֹ רִשְׁאֵי לוֹחֶזְקָה מִיַּד בְּמוֹצָאֵי
 שְׂבִיעִית. אֲלֵמָא – מוכח שרק לְדִידֵיה – אֵת עוֹבֵר הָעֶבֶרִיה קָנְסוּ
 רַבְּנָן, אֵךְ לְבִידָה – אֵת בְּנוֹ, לֹא קָנְסוּ רַבְּנָן. וּמִכָּאֵן לּוֹמְדִים לַגְבִּי
 מוֹכֵר עַבְדּוֹ לְנֹכְרִי, שֶׁלֹּא קָנְסוּ אֶת בְּנוֹ.
 הגמרא מביאה דין נוסף שלא קנסו בו את הבן: אָמַר אֲבָי, נִקְמִינָן
 – כלל הוא בידנו, אִדָּם שִׁימָא מְהָרִית – אוכלים או משקים
 טהורים שֶׁל חֲבִירוֹ, וְכֵת הַמַּטְמָא, לֹא קָנְסוּ רַבְּנָן אֶת בְּנוֹ אֲחֵרֵי
 שִׁשְׁלֵם לְנִזְק מִירוֹשַׁת אָבִיו. מֵאֵי טַעְמָא, מִשּׁוּם שֶׁהָיָה שְׂאִינֵי נִזְק
 בַּחֲפֵץ, אֲלֹא רַק הַשְׁתַּנּוּ דִּינֵי הַחֲפֵץ, לֹא שְׂמִיָּה – אֵינוֹ נִחְשָׁב הָיָה,
 וְחִיּוֹב הַתְּשֻׁלְמָן קָנְסָא דְּרַבְּנָן הֵיא כְּדִי שֶׁלֹּא יִהְיֶה כָל אֶחָד הוֹלֵךְ
 וּמַטְמֵא טַהֲרוֹתָיו שֶׁל חֲבִירוֹ, וְלֹכֵן, לְדִידֵיה – אֵת הַמַּטְמָא עֲצָמוֹ,
 קָנְסוּהוּ רַבְּנָן לְשֵׁלֵם אֶת הַנֹּזֵק, אֵךְ לְבִידָה – אֵת בְּנוֹ, לֹא קָנְסוּ
 רַבְּנָן שִׁשְׁלֵם אֶת נֹזֵק אָבִיו.
 שנינו במשנה, או שמכר את העבד לחוֹצֵה לְאָרְץ, קנסו אותו
 לשחרר את העבד:
 הָנוּ רַבְּנָן, הַמוֹכֵר עָבְדּוֹ לְיִשְׂרָאֵל הָדָר בְּחוֹצֵה לְאָרְץ, קָנְסוּ חֲכָמִים
 שִׂיזָא הָעֶבֶד לְחִירוֹת מִהֲקוֹנָה, וְכִיֵּן שֶׁמֶן הָדִין הַמְכִּירָה חֵלָה, צְרִיד
 גַּם שֶׁחֲרִיר מִרְבּוֹ שָׁנִי. רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמַר, לְפַעְמִים יָצָא
 לְחִירוֹת, וְלְפַעְמִים לֹא יָצָא לְחִירוֹת. בִּיצָה, אֵם אָמַר הַמוֹכֵר וְכֵתֵב
 בְּשֹׁטֵר הַמְכִּירָה 'פְּלוֹנִי עָבְדִי מִכְּרִיתִיחֵי לְפְלוֹנִי אֲנִשׁוּבִי' עַל שֶׁם הָעִיר
 אֲנִשׁוּבִי שֶׁבְּחוּץ לְאֶרֶץ, לֹא יָצָא הָעֶבֶד לְחִירוֹת, מִשּׁוּם שֶׁאִף אֵת
 הַנּוֹלֵד בְּאֲנִשׁוּבִי מִכְּנִים 'אֲנִשׁוּבִי', אוֹלַם אֵם כֵּתֵב 'לְאֲנִשׁוּבִי'
 שְׂבָאֲנִשׁוּבִי, יָצָא הָעֶבֶד לְחִירוֹת. מִקְשָׁה הַגִּמְרָא, וְהָא תֵּנִי, אֵם
 כֵּתֵב 'מִכְּרִיתִיחֵי לְאֲנִשׁוּבִי', יָצָא לְחִירוֹת, וְרַק אֵם כֵּתֵב 'לְאֲנִשׁוּבִי'
 הָשְׁרִי בְּלוֹד', שֶׁהָיָה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, לֹא יָצָא לְחִירוֹת. וּמִבּוֹאֵר
 שֶׁלְּפִלוֹנִי אֲנִשׁוּבִי הַכוּנָה שֶׁהָקוֹנֵה דָר בְּאֲנִשׁוּבִי. מִתְרַצָּת
 הַגִּמְרָא, לֹא קָשְׁיָא, הָא – דְּבָרֵי רַבִּין שֶׁמַּעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל הֵם כְּשִׁידוּע
 לְנוֹ דַּאֲתִי לִיה יָתֵא – שִׁישׁ לְקוֹנֵה בֵּית פְּאָרְץ יִשְׂרָאֵל, וִישׁ לְתַלּוֹת
 שְׁהוּא דָר בּוֹ, אֲבָל הָא – בְּבִרְיָתָא מְדוּבָר דַּאֲתִי לִיה – שִׁישׁ לְקוֹנֵה
 רַק אוֹשְׁפִיזָא – אֲכַסְנִיָּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֵךְ כְּשִׁכְתֵּב 'לְאֲנִשׁוּבִי הָשְׁרִי
 בְּלוֹד', מִשְׁמַע שֶׁהָקוֹנֵה מִתְכוּן לְדוֹר בְּאֲכַסְנִיָּתוֹ שְׁבִאֲרֵי יִשְׂרָאֵל.
 הגמרא מביאה ספק בענין הקנס במכירת עבד לחוץ לארץ: פְּעִי
 רַבִּי יְרֵמְיָה, הָא כָּל שְׂפִיזָא אֲשֶׁה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְהַכְּנִיסָה לוֹ מִבֵּית
 אָבִיהָ עֲבָדִים וְשִׁפּוֹתָיו וְשִׁמּוֹ אֶת שְׁוִיִּים בְּתוֹבָהּ בְּתוֹרַת נֹכְסֵי צֶאֱן

מבאר הגמרא, וְרַב עֲנָן הסתפק בזה, ולא פשט את ספיקו
מהברייתא שהביא רב יוסף, משום שאת הַבְּרִייתָא לֹא שָׁמַע לִיה –
לא שמע, וְאִי – ואם תאמר שאפשר לפשוט את הספק מְדַשְׁמוּאֵל
– ממה שנחלק שמואל על רב שאמר שהמוכר שדהו בשנת היובל
מכורה היא ויוצאה, ואמר שאינה מכורה כל עיקר, ובפשיטות
מתפרש שלא חל המקח כלל וצריך להחזיר את המעות, אין
לפשוט מכר, משום שִׁמְעָא – מנין שסובר דְּאִינָה מְכֹרֶה וּמַעוֹת
חוֹזְרִין משום שלא חל המכח כלל, דִּילָמָּה – שמה הכוונה שאינה
מְכֹרֶה לענין שאי אפשר לקנות מטלטלין אגב קניית קרקע זה,
וְהַמַּעוֹת שנתן הקונה מִתְּנָה נִתְּנָה, ואין צריך להחזירם.
ומביאה הגמרא מקרה, שבו על אף שלא חל הקנין סובר שמואל
שאיין צריך להחזיר את הכסף: מִיָּד דִּתְּנָה – כפי שמצינו אִמְקַדָּשׁ
במקדש אֶת אֲחֻזתוֹ, דְּאִתְּמַר, הַמַּקְדָּשׁ אֶת אֲחֻזתוֹ, שהיא אסורה
עליו, ולכן אין קידושי תופסים בה כלל, רַב אֱמֵר, הַמַּעוֹת שנתן לה
לשם קידושין חוֹזְרִין – צריכה היא להחזיר אותם למקדש, וְשִׁמְעָאֵל
אֱמֵר, הַמַּעוֹת מִתְּנָה הֵם עֲבוּרָה.
התבאר לעיל (מוד) שרב יוסף פשט שלשמואל המוכר עבדו לחוץ
לארץ יוצא העבד לחירות, ואין המוכר צריך להחזיר לקונה את
המעות ששילם. אֱמֵר לִיה אַבְיִי לְרַב יוֹסֵף, מַאי חֵזִית דְּקִנְסִינָן – מה
ראית לומר שקנסו לְלוֹקֵה שִׁיפְסִיד את מעותיו, נְקִנְסִיתָ וְ–קנסו
לְמוֹכֵר שִׁיעֲטָרָה להחזיר את מעותיו לקונה. אֱמֵר לִיה רַב יוֹסֵף
לאֲבִי, הִטַּעַם שִׁקְנוּסִים את הלוקח, משום דְּלֹא עֲבָרָא נִגְבַּ אֱמֵל
חוֹרָא נִגְבַּ – לא העכבר הגונב את האוכל הוא הגנב, אלא החור
שבכותל שלתוכו הוא בורח וניצול מרודפו הוא הגנב, כלומר,
לולי הלוקח לא היה המוכר יכול למכור.
אֱמֵר לִיה אַבְיִי לְרַב יוֹסֵף, הֲרִי אִי לֹא עֲבָרָא חוֹרָא מִנָּה לִיה – לולי
שהעכבר היה גונב, לא היתה מגיעה הגניבה אל החור, וודאי שיש
לענוש אף את העכבר עצמו, ואף כאן, לולי שהיה מוכר, לא היה
לקונה מה לקנות. השיב לו רב יוסף, כיון שיש סברא לקנוס את
שניהם, מִסְתַּבְּרָא, הֵיאָה דְּאִיכָּא אִיפְסוּרָא הֵתָם קִנְסִינָן – מי שהאיסור
נמצא אצליו אותו קונסים, וכיון שהעבד נמצא אצל הלוקח, הוא
המפסיד.
הגמרא מביאה מעשה בענין הוצאת עבד מארץ ישראל לחוץ
לארץ: הֵתוּא עֲבָדָא דְּעָרִק – היה עבד שברח מחוצה לארץ לארץ,
אִוֵּל מְרִיָּה אֲבִיתָרִיה – הלך אדוניו אחריו כדי לכופו לשוב אליו
לחוץ לארץ, אֵתָא לְקַמִּיָּה – הגיע אדוניו לפני דְּרַבִּי אֱמִי כדי לתבוע
שישוב עבדו עמו, אֱמֵר לִיה רַב אֱמִי, נִתְּנוֹב לָךְ שְׁמָרָא אֲדַמִּיָּה –
העבד יכתוב לך שטר שחייב הוא לשלם לך את שויו, וכתוב לִיה
נִימָא דְּחִירוּתָא – ואתה תכתוב לו שטר שחרור, וְאִי לֹא תכתוב לו
שטר שחרור, מִסְתַּבְּרָא לִיה מִינָּה – אני אוציא אותו ממך, מדרשתו
דְּרַבִּי אֱחִי בְּרַבִּי יִאֲשִׁיָּה, דְּתַנִּינָא, נאמר בפסוק (שמות כג א) לֹא יֵשְׁבוּ
בְּאֶרֶצְךָ פֶּן יַחְמִיאוּ אֹתְךָ לִי וְגו', וְכֹל – שמה נפרש, שגם בְּעוֹבֵד
בּוֹכְבִים שְׁקִיפֵל עָלָיו שְׁלֹא לְעֹבֵד עֲבֹדָת בּוֹכְבִים הַתְּנוּב מְדַבֵּר,
תלמוד לומר (דברים כג טז) לֹא תִסְגֹּר עֲבֹד אֶל אֲדֹנָיו, אֲשֶׁר יִצְעַל אֱלֹהֶיךָ
מֵעַם אֲדֹנָיו, ומפרש את הפסוק, שעבד שניצל מאדוניו זה גוי
שעזב את העבודה וזה שעבד לה, כדי להמשיך לגור בארץ
ישראל, ואם לא יתנו לו לגור בארץ, יש לחוש שישוב לעבודה
זרה שלו, רַק מַאי וְ–מה היא תִּקְנָתוֹ של גוי זה שניצל מעם אדוניו,
מה שנאמר בפסוק שאחריו (שם כג יז) עֲמֹד יֵשֵׁב בְּקֶרְפֶּךָ וְגו' בְּמִקוֹם
אֲשֶׁר יִבְחַר בְּאַחַד שְׁעָרֶיךָ בְּטוֹב לוֹ לא תִּתְּנוּ.
וְקִשְׁיָא לִיה לְרַבִּי יִאֲשִׁיָּה על ברייתא זו, הֵיאָ – וכי צריך היה להיות
כתוב אֲשֶׁר יִצְעַל אֱלֹהֶיךָ מֵעַם אֲדֹנָיו, הֵיאָ הַעֲבוּדָה זרה אינה אדונה,
וְאֵם כֵּן, מֵעַם אֲבִיִּי מִיָּעֵי לִיה – צריך היה הפסוק לומר. אֱמֵל אֱמֵר
בְּרַבִּי יִאֲשִׁיָּה, לא כך מפרשים את הפסוק: לֹא תִסְגֹּר עֲבֹד אֶל אֲדֹנָיו,
אֲשֶׁר יִצְעַל אֱלֹהֶיךָ מֵעַם אֲדֹנָיו, אלא בְּמִכּוֹר עֲבֹדֵי הַכְּנַעֲנִי מֵאֶרֶץ

ישראל לְחוּצָה לְאֶרֶץ הַתְּנוּב מְדַבֵּר, והזהיר הפסוק את בית דין,
שלא יסגירוהו לידי אדונו שבחוץ לארץ, אלא יוציאוהו לחירות.
וְקִשְׁיָא לִיה לְרַבִּי אֱחִי בְּרַבִּי יִאֲשִׁיָּה על דרשת רבי יאשיה, הֵיאָ – וכי
צריך היה להיות כתוב אֲשֶׁר יִצְעַל אֱלֹהֶיךָ, הֵיאָ אתה גר בארץ
ישראל, ורוצים להפרישו ממך ולהוציאנו לחוץ לארץ, ואם כן,
אֲשֶׁר יִצְעַל מֵעַמְךָ מִיָּעֵי לִיה – צריך היה הפסוק לומר. אֱמֵל אֱמֵר
בְּרַבִּי אֱחִי בְּרַבִּי יִאֲשִׁיָּה, לא כך מפרשים את הפסוק, אלא בְּעֹבֵד שְׁבִירָה
מִחוּצָה לְאֶרֶץ לְאֶרֶץ הַתְּנוּב מְדַבֵּר, והוא אֲשֶׁר יִצְעַל אֱלֹהֶיךָ, שניצל
מעם אדוניו שבחוץ לארץ ומגיע אליך לארץ ישראל, ומזהיר
הפסוק את בין דין, שכיון שהגיע אליהם לא ישובו להסגירו לידי
אדוניו. ולכן, אם יסרב האדון לכתוב לו שטר שחרור אחר שהעבד
יכתוב לו שטר חוב על דמיו, יוציאוהו ממנו ללא ממון.
אגב שהביאה הגמרא מחלוקת תנאים איך לפרש את הפסוק: לֹא
תִסְגֹּר עֲבֹד אֶל אֲדֹנָיו, מביאה הגמרא עוד דרשה בפסוק זה:
תַּנִּינָא אֲדִידָּה – שנינו בברייתא אחרת, נאמר בפסוק (דברים כג טז) לֹא
תִסְגֹּר עֲבֹד אֶל אֲדֹנָיו, רַבִּי אוֹמֵר, בְּלוֹקֵה וְ–קונה עֲבֹד מחבירו על
מִנָּה לְשִׁחְרָרֵהוּ הַתְּנוּב מְדַבֵּר, ומזהיר את בין דין שיכפהו שלא
להשתעבד בו. שואלת הגמרא, הֵיאָ דְּמִי – באיזה אופן מדובר
שאסור לאדון להשתעבד בעבד שקנה. משיבה הגמרא, אֱמֵר רַב
נַחֲמָן בְּרַי יִצְחָק, דְּקִתְּבָה לִיה הֵיאָ – שכתב לעבד כך, לְכַשְׁאֲקִתְךָ
וְ–לכשאקנה אותך, הֵיאָ עֲמָדָךְ קִנְיִן לָךְ מֵעַכְשָׁיו, ולכן מיד כשקונה
אותו חל השחרור למפרע, ואסור לו להשתעבד בו.
הגמרא מביאה מעשה בעבד שברח: רַב חֲסִידָא שָׁלַח לִיה עֲבָדָא לְבִי
בּוֹתָאִי – ברח לו עבדו אל הכותים, שָׁלַח לִיה – שלח להם רב
חסדא, דְּהָרִיתָ נִתְּלִי וְ–החזירוהו לי, שָׁלַח לִיה הכותים חזרה, הֵיאָ
נאמר בפסוק: לֹא תִסְגֹּר עֲבֹד אֶל אֲדֹנָיו, ואסור לנו להחזירו לך
(שָׁלַח לִיה רַב חֲסִידָא, הֵיאָ נאמר בפסוק (דברים כג א) וְכֵן תַּעֲשֶׂה
לְחִמּוֹ: וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְשִׁמְלָתוֹ: וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְכָל אֲבֵדַת אֲחִידָךְ, שיש חיוב
השבת אבידה, שָׁלַח לִיה הכותים, וְהִתְּנִיב – והרי נאמר בפסוק: לֹא
תִסְגֹּר עֲבֹד אֶל אֲדֹנָיו, ואיך אפשר להחזיר עבד בהשבת אבידה,
שָׁלַח לִיה רַב חֲסִידָא, הֵתוּא – פסוק זה אינו מדבר בעבד שברח
מאדונו שבחוץ לארץ למקום אחר בחוץ לארץ, אלא בְּעֹבֵד שְׁבִירָה
מִחוּצָה לְאֶרֶץ לְאֶרֶץ, וּבְפִירוּשׁ פִּסּוּק זֶה לִפִּי דְרִשְׁתּוּ דְּרַבִּי אֱחִי בְּרַבִּי
יִאֲשִׁיָּה, שואלת הגמרא, וְמַאי שְׁנָא דְּשָׁלַח לִיה – מדוע שלח להם
רב חסדא בְּרַבִּי אֱחִי בְּרַבִּי יִאֲשִׁיָּה ולא בְּרַבִּי. משיבה הגמרא, מִשּׁוּם
דְּמִשְׁמַע לִיה קְרָאִי – כך משמע לכותים פשוטות הפסוק, והכותים
אינם שומעים לדברות חכמים בפסוקים.
הגמרא מביאה מעשה נוסף באבידה שהגיעה לידי הכותים. אַבְיִי
אִירָכָם לִיה הִתְּרָא בִּי בּוֹתָאִי, לא נאבד לו חמור אצל הכותים, שָׁלַח
לִיה אַבְיִי, שְׁרִדָּה וְ–שלחוהו לו, שָׁלַח לִיה הכותים, שָׁלַח סִימָנָא –
תן סימן שהחמור שלך, שָׁלַח לִיה אַבְיִי, דְּחִירוּרָא בְּרִיָּסִית – בטנו
לבנה, שָׁלַח לִיה הכותים, אִי לֹא דִנְחִמְנִי אִתָּךְ, לא הוּא מְשִׁדְּרָנָא לִיה
נִתְּלִיךְ – לולי שאתה אַבְיִי, שאנו מכירים אותך שחסיד אתה ולא
תשקר, לא היינו שולחים לך את החמור, כיון שהסימן שנתת אינו
סימן, שְׁהֵיאָ אִתּוֹ בּוֹלִי חֲמִירִי לֹא בְּרִיָּסִיָּהוּ חִירוּרִין נִתְּנָה – וכי כל
החמורים אין בטנם לבנה.

משנה

המשנה מבארת עוד תקנה שתיקנו חכמים מפני תיקון העולם: אִין
פּוֹדִין אֶת הַשְּׁבוּיִין יִתֵּר עַל בְּרִי דְּמִיָּה – יותר ממחזרים כעבדים
הנמכרים בשוק, מִסְתַּבְּרָא תִיקוֹן הָעוֹלָם, וְאִין מְכַרְתִּין אֶת הַשְּׁבוּיִין מִבֵּית
השבי, מִסְתַּבְּרָא תִיקוֹן הָעוֹלָם – שמה יקצפו על השבויים שיבואו
לאחר מכן, וכדי למנוע מהם לברוח יקשרום בשלשלאות
ויושיבום במקומות דחוקים, רַבִּן שְׁמַעוֹן בֶּן נְטַלְיָאֵל אוֹמֵר, הסיבה
שאין מברחים את השבויים היא מִסְתַּבְּרָא תִקְנַת הַשְּׁבוּיִין, שמה יקצפו

מירד דהוה אמקדש אחותו - ולפי האמת יש לחלק, ולא שייך התם למימר "אדם יודע" כמו במקדש אחותו, דהא רב קאמר דמכורה וירצאה. **דלא** ליגרבו ולייתו - והא דתניא בפרק "נערה" (כתובות נב,א): נשכית דהוי מבקשין ממנה עד עשרה בדמיה, פעם ראשון - פודה, שאני אשתו, דהויא בכופו יותר מבתו דחכא, ועל עצמו לא תיקנו שלא יתן כל אשר לו בעד נפשו. ורבי יהושע בן חנניא דפריקא להדואו חינוק בממון ודרכה בדיניקוד (כתובות נח,א) - לפי שהיה מופלג בחכמה. אי נמי, בשעת חורבן הבית לא שייך "דלא ליגרבו" אמרי

ורב ענן - דלא ידע בדי מנייהו אמר ברייתא דלעיל - לא הוה שמיע ליה דלפשוט מינה. ואי מרשמואל - ואם תאמר: לפשוט מרשמואל דאמר: אינה מכורה כל עיקר, אלמא: כיון דלאו מכר הוא - מעות חזרין. **ממאי** דאינה מכורה ומעות חזרין דילמא אינה מכורה - לענין דפרישית לעיל, ומעות מתנה. רב אמר: מעות - של קידושין - חזרין, אדאם יודע שאין קידושין תופסין באחותו, וגמר נתן לשם פקדון. **מאי** חזית - במכירת העבד דקנסת לזנות. חורא - חור - הכותל שהעבד נכנס לחוכו, וניצול מפני רדופיו. חורא מנא ליה - הגניבה. היכא דאיכא איסורא - והנה העבד ביד הלוקח. אבתריה - להשיבו בחוקה. הכי גרסינן: מפקענא ליה מינך מרבי אחי רבי יאשיה. לא ישבו בארצ - בשבעה אומות כתיב. אל אדוניו - אל תרציאנו מביניכם להשיבו לעבדה וזה שלו. הכי גרסינן וקשיא ליה לרבי יאשיה. כמוכר עבדו לחוצה לארץ - כאן הוזכר הכותב לבית דין, שאם מכור - לא יסגירו ללוקח, אלא יצא לחירות. הכי גרסינן: קשיא ליה לרבי אחי רבי יאשיה. מעפך מיבעי ליה - אשר יתפרש מעפך מן ארץ ישראל להוציא לחוצה לארץ, כמו "אשר הציל אלהים מאבנר" (בראשית לא). שברה מחוצה לארץ - ודחינו "אשר יציל אל"ך" - לארץ. על מנת לשחררו - והזהיר הכותב לבית דין שיכפודו שלא להשתעבד בו. חרי עצמך קנוי לך מעכשיו - לכשאתקן. וכי זבין ליה הוה ליה משוחרר למפרע. ומבאר אמרין ביבמות (צג,ב) דרבי רבי מאיר סבירא ליה, דאמר: אדם מקנה דבר שלא בא לעולם. לבי כותאי - חוצה לארץ היא, ורב חסדא נמי בבבלי הוה. שלח ליה - "כן תעשה לכל אבידת אחיך". דמשמע ליה קרא - פשיטה דקרא הכי משמע ליה טפי, והן אינן שומעין לדרבי כהמים, להכי לא שלח ליה רבי. דנחמני את כלומר, מבכיר אנו בך שחסידי אתה ולא תשקר. **משנה** מפני תקנת שבוין - בגמרא מפרש לה. **גמרא** מפני דוחקא דציבורא הוא - אין לנו לדרוק הצבור ולהביאו לידי עניות בשביל אלו. או דילמא - דלא ימסרו גוים נפשיהו וליגרבו ולייתו טפי, מפני שמוכרין אותן בדיק. ונפק מינה - אם יש לו אב עשיר או קרוב שרוצה לפדותו בדמים הרבה, ולא יפילו על הצבור. בתליסר אלפי דינרי - אלמא: משום דחוקא דציבורא הוא. דילמא אלא חד - שבו. תנא קמא חייש לתיוקן העולם כולו, שמוא יקצפו על השבויים העתידים לבא, ויתנום בשלשלאות ובחריצים. ורבי שמעון לא חייש אלא אם כן יש שבויין אתרים עמו, שמוא יקצפו השבאין לייסוק ביסורין. כחשן קידרא בדייהו - מניסות הקדרי בדייהן כשהיא רוחתה, והרואה סבור שאין האור שולטת בהן, שצדקניות הן. אחד מאלף מצאתי - שהוא צדיק. אמר ליה - רב עיליש להדואו גברא. מאי קאמרי - הדיא עורבא. כינה מתילא - כינה נמשלה, דכתיב "ינתי תמותי" (שיר השירים ה). סדרן להדרי - נועצות יחד בבית הכסא. עדי גוברין - אלו השבאין בעלינו הן. ונהרדעי גוברין - ישראלים, אנשינו שבנהרדעא, בעלינו היו. כלומר, כשם שהם היו בעלינו - כך אלו בעלינו, אין אנו צריכין עוד להם. עדי - אלו, כמו "עדא אמרה" - זאת אומרת (פסחים נג,ב).

ורב ענן - ברייתא לא שמיע ליה, ואי מרשמואל, ממאי דאינה מכורה ומעות חזרין? דילמא אינה מכורה ומעות מתנה גינהו, מידי דהוה אמקדש את אחותו, דאייתור: המקדש את אחותו, רב אמר: מעות חזרין, ומשמואל אמר: מעות מתנה. אמר ליה אביו לרב יוסף: מאי חזית דקנסין ללוקח? נקנסיה למוכרו - אמר ליה: לאו עכברא גנב אלא חורא גנב. - אמר ליה: אי לאו עכברא, חורא מנא ליה? - מסתברא, היכא דאיכא איסורא התם קנסין. ההוא עכברא דערק מחוצה לארץ לארץ, אול מריה אפתריה, אהא לקמיה דרבי אמי. אמר ליה: נכתוב לך שטררא אדמיה וכתוב ליה גיטא דחירותא, ואי לא, מפקענא ליה מינך, מדרבי אחי ברבי יאשיה; דתניא: "לא ישבו בארצך פן יחטאו אותך לך" - וגו' וכול גנוי שקיפל עליו שלא לעבד עבודה וזה הכתוב מדרב? תלמוד לומר: "לא תסגיר עבד אל אדוניו אשר יציל אל"ך מעם אדוניו", מאי תקנתו? - "עמדך ישב בקרדך" וגו'; וקשיא ליה לרבי יאשיה: האי "מעם אדוניו"? "מעם אביו" מיבעי ליה! אלא אמר רבי יאשיה: כמוכר עבדו לחוצה לארץ הכתוב מדרב; וקשיא ליה לרבי אחי ברבי יאשיה: האי "אשר יציל אל"ך"? "אשר יציל מעפך" מיבעי ליה! אלא אמר רבי אחי ברבי יאשיה: בעבד שפירח מחוצה לארץ לארץ הכתוב מדרב. תניא איך: "לא תסגיר עבד אל אדוניו" - רבי אמר: בלוקח עבד על מנת לשחררו הכתוב מדרב. היכי דמי? אמר רב נחמן בר יצחק: דכתב ליה הכי: "לכשאפקתהו חרי עצמך קנוי לך מעכשיו". רב חסדא ערק ליה עכברא לבי פותאי, שלח ליה: הדרוה ניהלי. שלחו ליה: "לא תסגיר עבד אל אדוניו". שלח ליה: "וכן תעשה לחמורו וכן תעשה לשמלתו וכן תעשה לכל אבידת אחיך". שלחו ליה: והכתיב "לא תסגיר עבד אל אדוניו"! שלח ליה: ההוא בעבד שפירח מחוצה לארץ לארץ, וכדרבי אחי ברבי יאשיה, ומאי שנא דשלח ליהו כדרבי אחי ברבי יאשיה? משום דמשמע ליה קרא. אביו איךם ליה חמרא בי פותאי, שלח ליה: שדרוה לי. שלחו ליה: שלח סימנא. שלח ליה: דחיוורא בריסיה. שלחו ליה: אי לאו דנחמני את - לא הוה משדרנא ליה ניהלך, אמו כולי חמרי לאו בריסיהו חיוורין גינהו? **משנה** אין פודין את השבויין יתר על כדי דמיהו, מפני תיקון העולם; ואין מבריחין את השבויין, מפני תיקון העולם; רבן שמעון בן גמליאל אמר: מפני תקנת השבויין. **גמרא** איבעיא ליה: האי "מפני תיקון העולם" - משום דחוקא דציבורא הוא, או דילמא משום דלא לגרבו ולייתו טפי? תא שמע, דלוי בר דנא פקא לברתיה בתליסר אלפי דינרי וזהב. אמר אביו: ומאן לימא לן דברצון חקמים עבד? דילמא שלא ברצון חקמים עבד. "ואין מבריחין את השבויין, מפני תיקון העולם; רבן שמעון בן גמליאל אמר: מפני תקנת שבוין". מאי בדייהו? איכא בידיהו, דילכא אלא חד. בנתייה דרב נחמן בחשן קידרא בדייהו. קשיא ליה לרב עיליש, פתיב: "אדם אחד מאלף מצאתי ואשה בכל אלה לא מצאתי", הא איכא בנתייה דרב נחמן! גרמא ליה מילתא ואשתבין, ואשתבאי איהו נמי בדידיהו. יומא חד הוה יתיב גביה ההוא גברא דהוה ידע בלישא דציפורי, אהא עורבא וקא קרי ליה, אמר ליה: מאי קאמר? אמר ליה: "עיליש ברה, עיליש ברה", אמר: עורבא הוא ולא סמיכנא עליה. אדחכי אהא וינה וקא קריא, אמר ליה: מאי קאמרה? אמר ליה: "עיליש ברה, עיליש ברה", אמר: כנסת ישראל כיונה מתיילא, שמע מינה מתרחיש לי ניסא. אמר: איזיל אחייה בנתייה דרב נחמן, אי קיימן בהימנותיהו - אהדרינהו. אמר: נשי, כל מילי דאית להו סדרן להדרי בבית הכפא, שמעינהו דקאמרון: עדי גוברין ונהרדעי גוברין, לימא להו לשבוייהו דלירחקניהו מהכא, דלא ליתו אינשין ולישמעי וליפריקין. קם ערק, אהא איהו וההוא גברא, לדידיה איתרחיש ליה ניסא עבר במברא, וההוא גברא אשכחיה וקמלוה. בי הדרן ואהן, אמר: הווי קא בחשן קידרא בכשפים. **משנה** ואין לוקחין ספרים, תפילין ומזוזות מן הגוים יותר על כדי דמיהו, מפני

לרחקניהו מהכא - שירחקונו מכאן. איהו וההוא גברא - רב עיליש, ואותו האיש המבין בלשון העופות. עבר מברא - מעבר המים, ולא יכלו להשיבו עוד.

1 **אמרי** לה קורין בו - פירש בקונטרס: דהוה ליה ספק ספיקא: דשמוא ישראל כתבו, ואפילו
2 כתבו גוי - שמוא כתבו למכור לישראל, ולא לשם עבודה זרה. ואין נראה: דרב נחמן
3 קאמר: כתבו גוי - יגנו, היינו אפילו כתבו למכור לישראל, דלקמן מפרש טעמא - משום כל
4 שאינו בקשירה אינו בכתובה. אלא טעמא דאמרי לה קורין בו - משום דאיכא למלתי טפי
5 שישאל כתבו, דאין דרך גוי לכתוב.
6 **והא** דתניא יגנו הוא ודאי הוא - דהה נצי
7 למימר דרבן שמעון בן גמליאל הוא, דבעי כתיבה
8 לשמה, כדאמר בסמוך. אלא מייחיה תנא דאריי
9 בה בהדיא. **כל** שישנו בקשירה ישנו בכתובה -
10 מכאן אומר רבינו תם דאין אשה אוגדת לולב
11 ותרשה ציצית. כיון דלא מפיפקה. ואין נראה, דהא
12 מדפסלין ברש "זרתכל" (מנחות מבא.) ציצית
13 בגוי, דרד"ש "בני ישראל ועשר" ולא בגוים -
14 מכלל דאשה כשרה. ואמרינן נמי: כוכב גנג"ך
15 כשרה, בפרק קמא דסוכה (חב.) ודוקא בספר
16 תורה ותפילין ומוזות דכתיב "וקשרתם..."
17 וכתבתם" דרש"ן הכי. **עד** שיעברם לשמן -
18 כרבן שמעון בן גמליאל קיימא לן, דבעי עיבוד
19 לשמה, כדמוכח ב"הנזקין" (גיטין נדב.) דהווא
20 דאנתא לקמיה דרבי אבהו. אמר ליה: ספר תורה
21 שכתבת, גוילין שלו לא עבדתים לשמן. ומסיק
22 דנאמן אתה להפסיד שכרך, ואין אתה נאמן
23 להפסיד ספר תורה. והא דאיפילו אביי ורבא
24 בפרק "נגמר הדין" (סנהדרין מוהב.) בהזמנה, אי
25 מילתא דהא. ומוקי להם פלוגתיהו בפלוגתא
26 דרבן שמעון בן גמליאל ורבנן - לא כמו שפירש
27 שם בקונטרס. דאביי דאמר: מילתא דהא - כרבן
28 שמעון בן גמליאל, דבעי עיבוד לשמן, דאם כן
29 קשיא להכתא אהלכתא, דקיימא לן כרבא לגבי
30 אביי בר מיעיל קג"ס. אלא מפרש רבינו תם:
31 דאביי כרבנן, דלא בעי עיבוד לשמן, דסגי בשאר
32 הזמנות שמתקנין הקלפים ומשרטטין אותם לשמן,
33 כיון דהזמנה מילתא דהא. ורבא - כרבן שמעון בן
34 גמליאל, דבעי עיבוד לשמן ולא הזמנה מועטת.
35 ואף על גב דאמרינן ב"התכלת" (מנחות מבב.)
36 דרב כרבנן ושמואל כרבן שמעון בן גמליאל,
37 והלכתא כרבא באיסורי - הכא והלכתא כשמואל.
38 ואף על גב דאמר ליה חתם אביי לרב שמואל בר
39 יודנה: האי כתיבה למה בעיתו לה? אמר ליה:
40 מייחיה לן כס חלון וסגניו. ורמינן לה ביהודה
41 ושקלינן פורתא בביעתא וטעמינן לה באורא,
42 ושדינן להדיא ביעתא, וקלינן להאי אודא
43 בנורא. משמע דבעינן צביעה לשמן? צריך לומר:
44 דאביי לא קבילה, דאיהו לא בעי לא עיבוד ודא
45 טויה ולא צביעה לשמן. **מעלין** בדמיון עד
46 כדי טרפיעה. מתוך פירוש הקונטרס משמע דקאי
47 גם אספריים. וקצת תימה: דאך משוה התלמוד
48 ספריים שדמיון וקריים להעלות כדי טרפיעה כמו
49 בתפילין ומוזות? לכך נראה דקאי אתפילין
50 ומוזות. **עיבוד** לשמן בעי כתיבה לשמן לא
51 בעי - קשה: דלמא כתיבה לשמן ודאי לא בעי,
52 דמסתמא לשמן קאי. אבל סתם עיבוד עורות -
53 לאו לתפילין קיימא? ולא מסתבר דפרין מעיבוד
54 לעיבוד, דמקאמר: כתיבה לשמן לא בעי -
55 משמע דמכתיבה פרין.

אי

1 **מפני תיקון העולם. גמרא** אמר ליה רב בוןא לרב
2 **אשי:** יתר על כד דמיהן הוא דאין לוקחין, הא
3 בכדי דמיהן לוקחין? שמע מינה: ספר תורה שגמא
4 ביד גוי - קורין בו? - דילמא לנגז. אמר רב נחמן,
5 **נקמינן:** ספר תורה שכתבו מין - ישורן, כתבו גוי -
6 יגנו, נמצא ביד מין - יגנו, נמצא ביד גוי - אמרי לה:
7 יגנו, ואמרי לה: קורין בו. ספר תורה שכתבו גוי, תני
8 **הרא:** ישורן, ותניא אידך: יגנו, ותניא אידך: קורין
9 בו! - לא קשיא: הא דתניא ישורן - רבי אליעזר
10 הוא, דאמר: סתם מחשבת גוי לעבודה זרה; והא
11 דתניא יגנו - האי תנא הוא, דתני רב המנונא בריה
12 דרבא מפשורא: ספר תורה, תפילין ומוזות שכתבן
13 מין ומסור, גוי ועבד, אשה וקטן, וכותי וישראל
14 מומר - פסולין, שאמרי: "קשרתם... וכתבתם", כל
15 שישנו בקשירה ישנו בכתובה, וכל שאינו בקשירה
16 אינו בכתובה; והא דתניא קורין בו - האי תנא הוא,
17 דתניא: לוקחין ספרים מן הגוים בכל מקום, ובכל
18 שהיו כתובין בהלכתן, ומעשה גנוי אחד בצידן
19 שהיה כותב ספרים. והתיר רבן שמעון בן גמליאל
20 ליקח ממנו. ורבן שמעון בן גמליאל, עיבוד לשמן בעי,
21 כתיבה לשמן לא בעי? דתניא: ציפן זהב, או שטלה
22 עליהן עור בהמה טמאה - פסולות, עור בהמה
23 טהורה - פשוט, ואף על פי שלא עיבדן לשמן;
24 רבי שמעון בן גמליאל אומר: אפילו עור בהמה
25 טהורה - פסולות, עד שיעבדן לשמן? אמר רב
26 בר שמואל: בגר שחזר לסורו. - לסורו? כל שכן,
27 דתני ליה מין? אמר רב אשי: שחזר לסורו משום
28 יראה. תנו רבנן: מעלין בדמיון עד כדי טרפיעה. מאי
29 טרפיעה? אמר רב ששת: איסתירא. והיא מייעתא
30 דאייתי חייטא דתפילי לקמיה דאביי, אמר לה: יהבת
31 לי ריש ריש בתמי? אימלא ויהא שקלא שדתינהו
32 בנהרא, אמר: לא אבעי לי לולוניהו באפה כול
33 **האי משנה** המוציא את אשתו משום שם רע - לא
34 יחזיר, משום נדר - לא יחזיר, רבי יהודה אומר: כל
35 נדר שיעדו בו רבים - לא יחזיר, ושלא יעדו בו רבים
36 יחזיר, רבי מאיר אומר: כל נדר שצריך חקירת
37 חכם - לא יחזיר, ושאנו צריך חקירת חכם - יחזיר.
38 אמר רבי אלעזר: לא אסרו זה אלא מפני זה. אמר
39 רבי יוסי בריה יהודה: מעשה בצידן, באחר שאמר
40 לאשתו "קונם אם אני מגרשך", וגרשה, והתירו
41 לו חכמים שיחזירה, מפני תיקון העולם. **גמרא**

משום

1 **משנה** מפני תיקון העולם - אי משום דוחקא דציבורא, אי משום דלא ליגרבו וליתו
2 טפי. **גמרא** קורין בו - ולא חישבין שמוא הוא כתבו לשם עבודה זרה,
3 ופולגתא היא לקמיה. **דילמא** - הך דדייקא מתניתין: הא בבדי דמיון לוקחין - ליגנו
4 קאמר, ואין מניחין אותו בידו, שמוא כשר הוא, וגוזגין אותו מספיקא. מין - האדוק
5 בעבודה זרה, כגון כומר. ישורן - דודאי לשם
6 עבודה זרה כתבו. כתבו גוי יגנו - כדלקמן.
7 **נמצא** ביד מין יגנו - ספק כתבו ספק מצאו,
8 וכשר הוא. **נמצא** ביד גוי אמרי לה יגנו -
9 מספיקא, שמוא הוא כתבו. **ואמרי** לה קורין בו
10 - דספק ספיקא הוא; שמוא ישראל כתבו, ואם
11 תמצא לומר הוא כתבו - שמוא למכור לישראל
12 כתבו, ולא לשם עבודה זרה. **ורבי אליעזר** -
13 בשחיטת חולין בפרק שני (לחב.) **מפשוטא** -
14 שם מקום. מסור = מלשין. **עבד ואשה אינן**
15 בקשירה - דמצות עשה שהזמן גרמא היא,
16 דלילה ושבט לאו זמן תפילין הוא. כותי - גיר
17 אריות וכו'. **מסור** - הרי פרק מעלין
18 עול. כתיבה לשמן לא בעי - בתמיה. **ציפן** -
19 לתפילין, זהב. שטלה - לשון טלא, כלומר:
20 עשה חיפה כיס שלקן בעור בהמה טמאה.
21 **פסולות** - דכתיב (שמות יג) "בפיך" - מן
22 המותר בפיך. בגר שחזר לפורו - רע, והווא
23 דצידין גר הוה, וחזר לסורו, וידע דבעי לשמן.
24 מחמת יראה - וירא לנפשו שלא יתגרשו
25 הכותים. תנו רבנן מעלין בדמיון - אף על פי
26 ששינוי אין לוקחין אותן ביותר מדמיון -
27 טעמא שלא יתנו לב וטריחו לשלול ספרים.
28 אבל דבר מועט להעלות בדמיון טרפיעה -
29 לא מוכחא מילתא כולי האי. **איסתירא** - סלע
30 מדינה, שמניית שבסלע צורי, דהיינו חצי דינר.
31 והכי מפרש בכתובות פרק "אף על פי" (סדא).
32 **מייעתא** = ישמעאלית. חייטא = שם קטן. **ריש**
33 **ריש** - זוג זוג, של ראש ושל זרע. **אימלא**
34 **ויהא** - נתמלאת ארס מרוב כעס.
35 **משנה** משום שם רע - שיצא עליה לעו
36 זנות. משום נדר - שנדרה, ואמר: אי אפשר
37 באשה נדנית. לא יחזיר - ואפילו נמצאו
38 בדמים בדאיים, לא הנדר התירו חכם. וטעמא -
39 פלגינן בה אמוראי, איכא למאן דאמר משום
40 קלקלא. ואיכא למאן דאמר קס דהא. שלא ידו
41 בנות ישראל פרוצות בעריות ובגדרים. שיעדו בו
42 רבים - שנדרה רבים. לא יחזיר - דאין לו
43 הפרה. ורבי יהודה לא חישב לקלקלא, אלא
44 שלא ידו בנות ישראל פרוצות בגדרים. הלכך,
45 אי נדרה נדר רבים - פרוצות הוא בגדרים,
46 וקנסוה. ושלא יעדו בו רבים - דיש לו הפרה -
47 לא קנסוה. כל נדר שצריך חקירת חכם - לילך
48 לפני חכם ולבקש פתח ודרישה. ואין הבעל יכול
49 להפר. לא יחזיר - דרבי מאיר סבר: טעמא
50 משום קלקלא. הלכך, נדר שאנו יכול להפר,
51 אבל חכם יכול להחזיר - יכול אותו לקלקל את
52 הגט לאחר שתנשא לאחר, ואמר: אילו הייתי
53 יודע שחכם יכול להחזיר - לא הייתי מגרשה.
54 שאנו צריך חקירת חכם - אלא הוא יכול
55 להפר - לא דוצרכו חכמים לאסור עליו
56 מלהחזירה, לפי שאנו יכול לקלקלה ולומה
57 אילו הייתי יודע כי - שהי נדר פתוח הוא,
58 ויהי לו להפר ולא היפר. לא אסרו זה - שצריך
59 חקירת חכם. להחזיר. **איה מפני זה** - שאנו
60 צריך. דבצריך לא היה לנו לחוש לקלקל, לפי שאנו יכול לומר: אילו הייתי יודע שחכם יכול להחזיר לא הייתי מגרשך, דאין סודי דאין אדם רוצה שתתבזה אשתו בבית דין בפני
61 חכם, לילך לבית דינו ולישאל על נדרה. אלא מפני נדר שאנו צריך חכם, ובעל יכול להפר - אסרו את כולן, שלא יאמר: אילו הייתי יודע שהייתי יכול להפר - לא הייתי מגרשך.
62 מעשה בצידן בו" - בגמרא מפרש מאי קאמר, ומה אשמועינן. מפני תיקון העולם - בגמרא מפרש. **גמרא** והוא שאמר לה - בשעת גירושין.

משום

שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, אֲפִילוּ אִם עֲשָׂאן מַעֲוָה בְּהִמָּה שֶׁהוּדָה שְׁלֵא
לשמן, פְּסוּלוֹת, עַד שֶׁיַּעֲבֹדָן לְשָׁמֶן, וְכָל שָׁכֵן שֶׁיִּצְטָרֵךְ שְׁכִיתָבָה
תְּהִיָּה לְשִׁמָּה, וּמְדוּעַ מְכַשִּׁיר כְּתִיבַת גּוֹי.
מִתְרַצָּה הַגִּמְרָא, אֲמַר רַבָּה בְּרִי שְׁמוּאֵל, מַה שֶּׁהַכֹּשֶׁר רָבֵן שִׁמְעוֹן בֶּן
גַּמְלִיאֵל, מְדוּבָר בְּגֵר שְׁחֹר לְסוּרֵי – לַעֲבֹד עֲבוּדָה זָרָה, וְיֹדֵעַ הוּא
שֶׁצָּרִיךְ כְּתִיבָה לְשִׁמָּה. מִקְשָׁה הַגִּמְרָא, אִם חֹזֵר לְסוּרֵי, כָּל שָׁכֵן
שֶׁצָּרִיךְ לְפִסּוּל, מִשּׁוּם דְּהוּי לִיָּה – שֶׁנֶּעֱשֶׂה מִן שְׂאֵדוֹק בַּעֲבוּדָה זָרָה,
וְכָל כְּתִיבָתוֹ הֵיא לְשֵׁם עֲבוּדָה זָרָה. מִתְרַצָּה הַגִּמְרָא, אֲמַר רַב אֲשִׁי,
מְדוּבָר בְּאֹפֶן שְׁחֹר לְסוּרֵי מִשּׁוּם יִרְאָה – שִׂירָא שְׂמָא יִהְיֶה רְגוּוֹ
הַגּוֹיִם.
עַל אֵף שֶׁשְׁנֵינוּ שְׂאִסּוֹר לִקְנוֹת מִגּוֹיִם סְפָרִי תוֹרָה תְּפִלִּין וּמוֹזוֹת
בִּיּוֹתֵר מְכִידֵי דְמִיָּה, הַגִּמְרָא מְבִיאָה בְּרִייתָא שְׂמוֹתָהּ לְהַעֲלוֹת מַעַס
בְּדִמְיָה: תְּנִי רַבָּנִי, כְּשֶׁקּוֹנִים מִגּוֹיִם דְּבָרֵי קְדוּשָׁה, מְעַלִּין בְּרַמְיָהּ שֶׁל
סְפָרִי תוֹרָה תְּפִלִּין וּמוֹזוֹת, עַד בְּרִי טְרַפְּעִיק יוֹתֵר מִשּׁוּיִים, מִשּׁוּם
שֶׁבְּהַעֲלָתָהּ דְּבַר מוֹעֵס עֲבוּדָה לֵאמֹר כָּךְ חֲבִיבוֹתָם, וְלֹא יִתְאַמְצוּ
הַגּוֹיִם לִגְלוּבָה עוֹד. שְׂוֹאֵלֵת הַגִּמְרָא, מָאִי – מַה זֶה טְרַפְּעִיק, מְשִׁיבָה
הַגִּמְרָא, אֲמַר רַב שְׁשֶׁת, שְׂטַרְפֵּעִיק הֵינוּ אִיִּסְתִּיָּא – סַלַּע מְדִינָה,
שׁוּזָה חֲצִי דִינָר.
הַגִּמְרָא מְבִיאָה מַעֲשֶׂה שֶׁלְּמַדְוּ מִמֶּנּוּ לֹא לִזְלוֹל בְּדַבְרֵי קְדוּשָׁה
בְּעֵינֵי הַגּוֹיִם: הֵהֱוִי מִיָּעֲתָא – גּוֹיָה יִשְׁמַעְלִית דְּאִיִּתִּי חֵיִתָּא
דְּתַפְּסִילִי לְקַמִּיָּה דְּאִבִּי – שֶׁהִבִּיאָה שֶׁקֶטָן עִם כְּמָה זְוָגוֹת תְּפִלִּין
לְאִבִּי, כְּדִי שִׁקְנֵם מִמֶּנּוּ, אֲמַר לָהּ אֲבִי, יִהְיֶה לִּי רִישׁ רִישׁ מְתִמְרִי
– הֵאֵם אַתְּ מְסַכִּימָה לְתִיתֵם לִי כָל זֶה תְּפִלִּין תְּמוּרַת תְּמִדָּה. וּמְרֹב
כַּעַס אִיִּמְלִיא וְיִתְרָא –[הַתְּמַלְאָה אֲרַס], שְׁקֵלָא שְׂדֵתֵיהּ בְּנִתְרָא –
לְקַחָה וְהַשְׁלִיכֵתָם בְּנָהָר, אֲמַר אֲבִי, לֹא אֶכְפִּי לִי לְזִלְזוּלֵיהּ בְּאַפְסָה
בּוֹלִי הָאִי – לֹא הֵייתִי צָרִיךְ לִזְלוֹל בָּהֶם בְּפִנְיָה עַד כְּדִי כָךְ.

משנה

הַמִּשְׁנִיּוֹת הַבָּאוֹת מִבָּאֵרוֹת דִּינֵי הַמִּגְרָשׁ אֵת אֲשֶׁתּוֹ מְשִׁוּם שִׁינֵּי אֶלֶּיָּה שֶׁם רַע שְׁוִינְתָּה,
אִם נִכְוֹנוֹת הֵן, שְׂאִסּוֹר לְהַחֲזִירָה אֵף קוֹדֵם שְׁנִישֵׁאת לְאַחֵר, אֵף עַל
הַצַּד שֶׁהִסִּיבָה אֵינָה נִכְוֹנָה, וְאֵף זֶה מִפְּנֵי תִיקוֹן הָעוֹלָם הוּא:
הַמּוֹצִיא –[הַמִּגְרָשׁ] אֵת אֲשֶׁתּוֹ מִשּׁוּם שִׁינֵּי אֶלֶּיָּה שֶׁם רַע שְׁוִינְתָּה,
לֹא יִחְזֹר אוֹתָהּ, אֵף אִם הִתְבָּרַר שֶׁהֵשֵׁם רַע אֵינִי נִכּוֹן. וְכֵן הַמִּגְרָשׁ
אֵת אֲשֶׁתּוֹ מִשּׁוּם שְׁנֵי דְרָר, וְאִמֵּר שְׂאִינוּ רֹצֵחַ אֲשֶׁה נִדְרִית, לֹא
יִחְזֹר אוֹתָהּ, אֵף אִם יִצְאָה חֶכֶם פֶּתַח לְנִדְרָה. רַבִּי יְהוֹדָה אוֹמֵר,
שֶׁהֵטַעַם הוּא כְּדִי שְׁלֹא יִדְּוּ בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל פְּרוּצוֹת בְּעִרְיֹת
וּבְנִדְרִים, וְלִכְּן כָּל נִדְרֵי שְׂדֵיָּהּ בּוֹ רַבִּים – שְׁנִדְרָה אוֹתוֹ בְּרַבִּים וְאִין
לֹא הִפְרָה, פְּרִיצוֹת הֵיא, וְלִכְּן לֹא יִחְזֹר, אֲךָ וְשְׁלֹא יִדְּעוּ בּוֹ רַבִּים וִישׁ
לֹא הִפְרָה, אִם יִרְצֶה יִחְזֹר אוֹתָהּ לֵאשׁוּה. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, שֶׁהֵטַעַם
הוּא כְּדִי שְׁלֹא יִקְלַק אוֹתָהּ וְאֵת יִלְדֵיהּ מֵהַשֵּׁנִי, וְלִכְּן כָּל נִדְרֵי
שְׂדֵיָּהּ חֲקִירַת חֶכֶם כְּדִי לְהַחֲזִירוֹ, וְאִין הַבַּעַל יִכּוֹל לְהַפֵּר אוֹתוֹ, לֹא
יִחְזֹר, מִשּׁוּם שִׁיכּוֹל לּוֹמֵר, שְׂאִילוֹ הִיָּה יוֹדֵעַ שִׁתִּיר הַחֶכֶם אֵת
נִדְרָה, לֹא הִיָּה מִגְרָשָׁה, אֲךָ וְשְׂאִינוּ צָרִיךְ חֲקִירַת חֶכֶם, אֲלֵא הַבַּעַל
יִכּוֹל לְהַפֵּר אוֹתוֹ, יִחְזֹר אִם יִרְצֶה, שְׂאִינוּ יִכּוֹל לּוֹמֵר שְׂאִילוֹ הִיָּה
יּוֹדֵעַ שִׁתִּירָנוּ חֶכֶם לֹא הִיָּה מִגְרָשָׁה, שְׁהִיָּה בִידּוֹ הִיָּה לְהַפֵּר אוֹתוֹ.
אֲמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, לֹא אֲסִרּוּ זֶה – הַמּוֹצִיא אֵת אֲשֶׁתּוֹ מִשּׁוּם נִדְרֵי
שֶׁצָּרִיךְ חֲקִירַת חֶכֶם, אֲלֵא מִפְּנֵי זֶה – מִפְּנֵי הַמּוֹצִיא מִשּׁוּם נִדְרֵי
שְׂאִינוּ צָרִיךְ חֲקִירַת חֶכֶם, אֲלֵא הַבַּעַל יִכּוֹל לְהַפֵּר אוֹתוֹ, שׁוּה שְׂאִינוּ
צָרִיךְ חֲקִירַת חֶכֶם, יִכּוֹל הַבַּעַל לּוֹמֵר שְׂאִילוֹ הִיָּה יוֹדֵעַ שִׁיכּוֹל הוּא
לְהַפֵּר אוֹתוֹ לֹא הִיָּה מִגְרָשָׁה, אֲךָ נִדְרֵי שְׂאִינוּ יִכּוֹל לְהַפֵּר, וְדִאִי
שְׁהִיָּה מִגְרָשָׁה, כִּיּוֹן שְׂאִין אָדָם רֹצֵחַ שֶׁתְּתַבּוּהָ אֲשֶׁתּוֹ בְּבֵית דִּין
לְבַקֵּשׁ הֵיתֵר לְנִדְרֵיהּ, וְלֹא הִיָּה מִמֶּתִין עַד שִׁתִּירוֹ לֵה בֵּית דִּין אֵת
נִדְרָה. אֲמַר רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי יְהוֹדָה, מִעֲשֶׂה הִיָּה בְּצִיָּה, בְּאֶחָד שְׂאִמֵּר
לְאֲשֶׁתּוֹ, קוֹנֵם – יִיאֲסֵרוּ כָּל הַפִּירוֹת שְׁבַע עוֹלָם עַלִּי בְּהִנָּה קִרְבָּן אִם

מִפְּנֵי תִיקוֹן הָעוֹלָם, או כְּדִי שְׁלֹא לְדַחֵק אֵת הַצִּיבוֹר לְעִנְיּוֹת, או
כְּדִי שְׁלֹא יִתְאַמְצוּ הַגּוֹיִם לְגוֹבֵם.
גִּמְרָא
שְׁנֵינוּ בְּמִשְׁנָה שְׂאִין לּוֹקְחִין מִעֲבוּדֵי כּוֹכְבִים סְפָרִי תוֹרָה תְּפִלִּין
וּמוֹזוֹת בִּיּוֹתֵר מְכִידֵי דְמִיָּה, אֲמַר לִיָּה רַב בּוֹדִיא לְרַב אֲשִׁי, מִשְׁמַע
שֶׁרָק יִתֵּר עַל בְּרִי דְמִיָּה הוּא דְּאִין לּוֹקְחִין, הֵא בְּכָדִי דְמִיָּה, לּוֹקְחִין
מִהֶם, שְׁמַע מִיָּה, סְפָר תוֹרָה שְׁנִמְצָא בְּיַד עוֹבֵד בּוֹכְבִים, וְאִין יִדּוּעַ
מִי כְּתָבוֹ, קוֹרִין בּוֹ, וְאִין חוֹשְׁשִׁים שְׂמָא הַגּוֹי כְּתָבוֹ. הִשִּׁיב לֹא רַב
אֲשִׁי, דִּילְמָא, אִין לּוֹקְחִים מִהֶם כְּדִי לְקַרְאוּ בּוֹ, אֲלֵא כְּדִי לְגַנוֹז, שְׁלֹא
יִהָא מוֹטֵל בִּידֵי הַגּוֹי בְּבִזְיוֹן.
אֲמַר רַב נְחֵמִי, נְקִטְוִין – מְקוּבֵּל לְהַלְכָה, סְפָר תוֹרָה שְׁכָתְבוּ מִן –
כּוֹמֵר הָאֲדוּקָה בַּעֲבוּדָה זָרָה, וְיִשְׁתֵּר, שְׂוֹדָאֵי שְׁכָתָב אֵת שֵׁם ה' לְשֵׁם
עֲבוּדָה זָרָה. וְסָפֵר תוֹרָה שְׁכָתְבוּ עוֹבֵד בּוֹכְבִים שְׂאִינוּ מִן, וְיִגְנוּ. וְסָפֵר
תוֹרָה שְׁנִמְצָא בְּיַד מִן, וְאִין יִדּוּעַ מִי כְּתָבוֹ, וְיִגְנוּ מִסְפָּק, לֹא יִשְׁרָף וְלֹא
יִקְרָאוּ בּוֹ. וְסָפֵר תוֹרָה שְׁנִמְצָא בְּיַד עוֹבֵד בּוֹכְבִים וְאִין יִדּוּעַ מִי כְּתָבוֹ,
אֲמַר לִיָּה –[יֵשׁ אֲמוּרִים] וְיִגְנוּ, שְׂמָא הַגּוֹי כְּתָבוֹ, וְאֲמַר לִיָּה –[יֵשׁ
אֲמוּרִים] קוֹרִין בּוֹ, מִשּׁוּם שִׁישׁ כָּאֵן סָפֵק סְפִיקָא, שְׂמָא כְּתָבוֹ יְהוּדִי,
וְאֲפִילוּ אִם כְּתָבוֹ הַגּוֹי, שְׂמָא כְּתָבוֹ כְּדִי לְמוֹכְרוֹ לִיהוּדִי וְלֹא לְשֵׁם
עֲבוּדָה זָרָה.
הַגִּמְרָא מְבִיאָה עוֹד בְּהַלְכוֹת סְפָר תוֹרָה שְׁכָתְבוּ גּוֹי: סְפָר תוֹרָה
שְׁכָתְבוּ עוֹבֵד בּוֹכְבִים, שְׁנֵינוּ בְּדִינוּ שְׁלֹשׁ בְּרִייתוֹת הַסּוֹתֵרוֹת זֹו אֵת
זֹו. תְּנִי הָדָא – שְׁנֵינוּ בְּרִייתָא אַחַת, וְיִשְׁתֵּר, וְתִנְיָא אֶחָד – וְשְׁנֵינוּ
בְּרִייתָא אַחֶרֶת, וְיִגְנוּ, וְתִנְיָא אֶחָד – וְשְׁנֵינוּ בְּרִייתָא אַחֶרֶת, קוֹרִין בּוֹ.
מְבִיאָתָה הַגִּמְרָא, לֹא קָשְׁיָא בְּרִייתוֹת זֹו עַל זֹו. הֵא דְתִנְיָא –
הַבְּרִייתָא שְׁנֵינוּ וְיִשְׁתֵּר, שִׁית רַבִּי אֶלְעָזָר הֵיא, דְּאֲמַר שְׂאִפִּילוּ
שְׁחִיתֵת יְהוּדִי עֲבוֹר גּוֹי פְּסוּלָה, מִשּׁוּם שֶׁתֵּם מְחַשְׁבֵּת עוֹבֵד
בּוֹכְבִים, לְעִבּוּדֵי בּוֹכְבִים הֵיא, וְכִיּוֹן שֶׁהִבְהִמָּה שְׁלֹו, מוֹעִילָה
מִחֲשַׁבְתָּהּ לְעִשְׂוֹתָהּ תְּקִרְבוֹת עֲבוּדָה זָרָה, וְאִסּוּרָה בְּהִנָּה, וְאֵף
לְעִנִּין כְּתִיבַת סְפָר תוֹרָה, סֵתֵם מִחֲשַׁבְתָּהּ גּוֹי לְשֵׁם עֲבוּדָה זָרָה, וְלִכְּן
יִשְׁרָף, וְהֵא דְתִנְיָא – וְהַבְּרִייתָא שְׁנֵינוּ וְיִגְנוּ, הֵא תִנְיָא – שִׁיתֵת הַתְּנָא
הַזֶּה הוּא, דְּתִנְיָ רַב הַמְּנוּנָא בְּרִיָּה דְרַבָּא מְשִׁרְזִינָא, סְפָר תוֹרָה תְּפִלִּין
וּמוֹזוֹת שְׁכָתְבוּן (מִין) וְסָפֵר – שְׁמוּסֵר מִמּוֹן יִשְׂרָאֵל לִידֵי גּוֹיִם, עוֹבֵד
בּוֹכְבִים, וְעוֹבֵד כְּנַעֲנִי, אֲשִׁי, וְקָטָן, וְכוּתִי, וְיִשְׂרָאֵל מוֹמֵר, פְּסוּלוֹן,
שְׂנִמְצָא (דְּבִרִים ו' u) וְיִקְשְׁתֵּם לְאוֹת עַל יְדֵי דְהוּי לְטַטֶּפֶת בִּין עֵינֵיהּ,
וְכָתְבוּתָם עַל מוֹזוֹת בֵּיתָהּ וּבְשַׁעֲרֵיהּ, וְדוּרִשִׁים מִכָּךְ שֶׁהִסְמִיךְ
הַפְּסוּק אֵת הַכְּתִיבָה לְקִשְׁרָהּ, שְׁכָל שְׁיִשְׁנֵי בְּקִשְׁרָה – בְּחִיּוֹב לְקִשּׁוֹר
וְלִהְיוֹת תְּפִלִּין, וְיִגְנוּ בְּקִתְיָה – כִּשֵּׁר אֵף לְכַתִּיבָתָם, וְכָל שְׂאִינוּ
בְּקִשְׁרָה – שְׂאִינוּ קוֹשֵׁר תְּפִלִּין, אֵינוּ בְּקִתְיָה – פְּסוּל לְכוּתְבָם,
וּמַחֲמַת פְּסוּלוֹ וְיִגְנוּ. וְהֵא דְתִנְיָא – וְהַבְּרִייתָא שְׁנֵינוּ קוֹרִין בּוֹ, הֵאִי
תִנְיָא – שִׁיתֵת הַתְּנָא הַזֶּה הוּא, דְתִנְיָא, לּוֹקְחִין וְקוֹנִים סְפָרִים –
סְפָרִי תוֹרָה מִן הָעוֹבְדֵי בּוֹכְבִים כָּל מְקוֹם, וְכָלֵךְ שִׁיָּהוּ כְּתוּבִין
בְּהַלְכָתָהּ – כְּהַלְכוֹת כְּתִיבַת סְפָר תוֹרָה, וּמַעֲשֶׂה עוֹבֵד בּוֹכְבִים אֶחָד
בְּצִיָּה שְׁחִיתָה כּוֹתֵב סְפָרִים – סְפָרִי תוֹרָה, וְהֵתִיר רַבָּן שְׁמַעוֹן בֶּן
גַּמְלִיאֵל לִיקָח וְלִקְנוֹתָם מִמֶּנּוּ.
מִקְשָׁה הַגִּמְרָא, וְרַבָּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל שֶׁהִתִּיר לִקְנוֹת סְפָר תוֹרָה
מִעֲבוּד כּוֹכְבִים, וְכִי רַק עֵיבֹד הִלָּף לְשָׁמֶן – לְשֵׁם קְדוּשַׁת סְפָר
תוֹרָה בְּעִי –[מִצְרִיָּה], וְכָתְבוּתָהּ לְשָׁמֶן לֹא בְּעִי – אֵינוּ מִצְרִיָּה, דְתִנְיָא
שֶׁמֶצֶרֶךְ עֵיבֹד לְשִׁמָּה, צִיָּפֵן – צִיָּפָה אֵת הַתְּפִלִּין וְהֵב, אוֹ שְׂפִילָה
עֲלִיתָן – עֲשֶׂה אֵת בֵּית הַתְּפִלִּין מַעֲוָה בְּהִמָּה מְטָמָא, פְּסוּלוֹת, כְּפִי
שְׂדוּרִשִׁים מִהַפְּסוּק וְיִהְיֶה לָּךְ לְאוֹת עַל יְדֵי וְגו' לְמַעַן תְּהִיָּה תוֹרַת
ה' בְּפִיָּךְ וְגו', שֶׁצָּרִיךְ לְעִשְׂוֹת תְּפִלִּין מִדְּבָרִים הַמּוֹתֵרִים לְאִכּוֹל
בְּפִיָּךְ, וְאִם עֲשָׂאן מַעֲוָה בְּהִמָּה שֶׁהוּדָה, בְּשִׁרְוֹת, וְאֵף עַל פִּי שְׁלֹא
עֵיבְדָן – שְׁלֹא עֵיבֵד אֵת הָעוֹרוֹת לְשָׁמֶן – לְשֵׁם קְדוּשַׁת תְּפִלִּין. רַבָּן

53 שבועתם כדי להרוג אותם, משום שנשבעו ברבים ואי אפשר
54 להתיר שבועה זו.
55 שואלת הגמרא, וְרַבֵּנָּהּ החולקים על רבי יהודה, וסוברים שאף
56 שנידר ברבים יש לו התרה, מדוע לא התירו נשיאי העדה את
57 שבועתם. משיבה הגמרא בשאלה, הָתָם – בשבועה שנשבעו
58 לגבעונים, מִי חָלָה שְׁבוּעָה עֲלֵיהֶם וְעָלִיהֶם כָּלָל, הרי כִּיּוֹן רִאשֵׁי
59 לְהוֹ הַגְּבֻעִים מֵאֲרִיךְ רְחוּקָה בָּאֵנוּ, ולא בָּאוּ מֵאֲרִיךְ רְחוּקָה, ודאי
60 שלא חִילָה שְׁבוּעָה עֲלֵיהֶם וְעָלִיהֶם כָּלָל, כיון שנשבעו להם
61 מחמת שרמזו אותם, ולא היו צריכים התרה כלל, וְהָאֵל רָלָא
62 קְטִילָנָהּ – ומה שלא הרגום בני ישראל, מִשּׁוּם קְדוּשַׁת הַשֵּׁם, כדי
63 שלא יאמרו הגויים שישראל עברו על שבועתם.
64 שנינו במשנה, שלרבי יהודה נדר שהודר ברבים לא יחזור. מבררת
65 הגמרא, וְכִפָּה רַבִּים – בפני כמה אנשים צריך לידור כדי שיהא
66 נחשב לנדר שהודר ברבים. משיבה הגמרא, רַב נֶחֱמָן אָמַר, שְׁלִשָּׁה
67 אֲנָשִׁים, רַבִּי יִצְחָק אָמַר, עֶשְׂרֵה אֲנָשִׁים. מבארת הגמרא טעמיהם,
68 רַב נֶחֱמָן שֶׁאֵמַר שְׁלִשָּׁה לומד זאת מהכתוב אצל זבֹה וְאִשָּׁה בִּי זֹבֹב
69 זֹבֹב דְּמָה יָמִים רַבִּים וְגו', שנעשית זבֹה גדולה, ודרשו חכמים
70 שמייעוט יָמִים, שְׁנַיִם – שני ימים, והוסיף הכתוב לומר רַבִּים, דהיינו
71 שְׁלִשָּׁה, שבשלשה ימים נעשית זבֹה גדולה. ואף כאן שאמרו
72 חכמים נדר שהודר ברבים, היינו בפני שלשה. רַבִּי יִצְחָק שֶׁאָמַר
73 שרבים זה עֶשְׂרֵה, לומד זאת מדכתיב בפרשת המרגלים, עַד מָתִי
74 לַעֲדָה הָרַעָה זֹאת וְגו', ודרשו חכמים שְׁעָרָה זה עשרה, משום
75 שהיו שנים עשר מרגלים, ויהושע וכלב לא השתתפו בעצת
76 מרגלים, ונשארו עשרה, ולהם קורא הכתוב עדה.
77 שנינו במשנה, רַבִּי מֵאִיר אָמַר כָּל נֶדֶר שֶׁצִּירָף וְכו' חקירת חכם, לא
78 יחזור, ושאינו צריך חקירת חכם, יחזור, אמר רבי אלעזר, לא אסרו
79 זה אלא מפני זה. הגמרא מבארת את מחלוקתם: תַּנְיָא, רַבִּי אֱלֵעָזָר
80 אָמַר, לֹא אָסְרוּ לַחֲזוֹר אִשָּׁה שֶׁהִתְגַּרְשָׁה מִחֻמַּת שְׁנִידָה נֶדֶר
81 הַצִּירָף חקירת חכם, אֱלָא מִפְּנֵי זֶה שֶׁהִתְגַּרְשָׁה מִחֻמַּת שְׁנִידָה נֶדֶר
82 הַצִּירָף אֵינוֹ צִירָף חקירת חכם כדי להתירו. שואלת הגמרא, בְּמֵאִי
83 קָמְרִינָא – באיזה סברה נחלקו רבי מאיר ורבי אלעזר. משיבה
84 הגמרא, רַבִּי מֵאִיר כִּפָּה, אִדְם רֹצֵחַ וְכו' אֵינוֹ מְקַפֵּיד עַל כֵּן שֶׁתִּתְּבֹהַּ
85 אִשְׁתִּי בְּבֵית דִּין כדי שיתירו לה את נדרה, ולכן בנדר שצריך
86 חקירת חכם כדי להתירו יכול לקלקלה, ולומר שאילו היה יודע
87 שיכול החכם להתיר לה את נדרה לא היה מגרשה, וְרַבִּי אֱלֵעָזָר
88 כִּפָּה, אֵין אִדְם רֹצֵחַ שֶׁתִּתְּבֹהַּ אִשְׁתִּי בְּבֵית דִּין, ולכן אם הנדר צריך
89 חקירת בית דין, אינו יכול לומר שאילו היה יודע שהחכם יתירו
90 לא היה מגרשה, כיון שאינו רוצה שתלך אשתו לבית דין שיתירו
91 לה את הנדר.
92 שנינו במשנה, אָמַר רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי יְהוּדָה מַעֲשֶׂה בְּצִירָף וְכו' באחד
93 שאמר לאשתו קונם אם איני מגרשיך, וגרשה, והתירו לו חכמים
94 שיחזירנה. שואלת הגמרא, מֵאִי תָנָא – מה שנה התנא קודם
95 בנדרים שנדר הבעל, דְּקָתְנֵי – ששונה כעת מַעֲשֶׂה בענין נדר שנדר
96 הבעל, הרי עסקנו עד כעת בנדרים שנדרה האשה. מיישבת
97 הגמרא, חֲפֹרִי מִיִּתְּסָא – חסר במשנה הלכה, וְהָיָה קָתְנֵי – וכך
98 צריך לשנות, בְּמָה דְּכָרִים אָמֹרִים שהמוציא את אשתו משום נדר
99 אסור להחזירה, דַּק בְּשִׁנְדָּה הִיא, ומוציאה מחמת נדרה, שבוזה יש
100 לחוש שאחר כך יקלקלה, אֲבָל אִם נֶדֶר אִיחָה – הבעל, שיגרשה,
101 יחזיר – יכול להחזיר אותה אחר שיגרשה אם רוצה, כיון שאין
102 לחוש בזה שיקלקלה, וְאָמַר רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי יְהוּדָה, מַעֲשֶׂה נָמִי שֶׁהִיא
103 בְּצִירָף, בְּאֶחָד שֶׁאָמַר לְאִשְׁתּוֹ קוֹנָם אִם אֵינוֹ מְגַרְשִׁי, וְגִירְשָׁהּ, וְהִתִּירוּ
104 לוֹ חֲכָמִים שִׁיחֲזִירָנָהּ, מִפְּנֵי תִּיקוֹן הָעוֹלָם.

1 או שאמר לה מִשּׁוּם נֶדֶר שְׁנִידָה אֵינוֹ מוֹצִיאָהּ, אך אם לא אמר לה
2 כך, רשאי להחזירה קודם שנישאת לאחר. מבארת הגמרא, קְסָבָר
3 רב נחמן, מַעֲמָא מֵא – מה הטעם שאמרו חכמים שהמגרש את
4 אשתו משום שם רע או נדר לא יחזיר, מִשּׁוּם קְלָקלָא – שחוששים
5 שמא אחר שתינשא לאחר, יתברר שהשם רע לא היה נכון או
6 שיש היתר לנדר על ידי חכם, ויאמר הבעל שאילו היה יודע זאת,
7 אפילו היה נותנים לו מאה מנה לא היה מגרשה, ואף בשעת
8 גירושין אמר שנגרשה משום שם רע או נדר, ובדעתו היה
9 להחזירה אם יתברר שהשם רע שקר הוא ויש היתר לנדר,
10 וגירושיו בטעות הם והגט בטל, ובניה מהשני ממזרים הם, ורק אִי
11 אָמַר לָהּ הָכִי – אם אמר לה כך, מִצִּי מְקַלְקֵל לָהּ – יכול הוא
12 לקלקלה, ולכן אסור לו חכמים להחזירה, ואמרו שצריך לומר לו
13 זאת קודם גירושין, ושוב אינו נאמן לומר כך, שכיון שלא המתין
14 לבדוק זאת, גילה את דעתו שאינה חביבה עליו, אך וְאִי לֹא – ואם
15 לא אמר לה כך, לֹא מִצִּי מְקַלְקֵל לָהּ – אינו יכול לקלקל אותה, ואין
16 חשש אם יחזירה קודם שנישאת לאחר.
17 הגמרא מביאה לשון אחרת בדברי רב נחמן. אִיכָּא דְּאָמְרִי וְכו' –יש
18 אומרים, אָמַר רַב יוֹסֵף בְּרַבִּי מִנְיָמִי אָמַר רַב נֶחֱמָן, המוציא את
19 אשתו משום שם רע או נדר, תקנו חכמים שצריך שִׁיאָמַר לָהּ, הִיוּ
20 יוֹדְעִת שְׁמִשּׁוּם שֵׁם רַע אֵינוֹ מוֹצִיאָהּ, ומשום נֶדֶר אֵינוֹ מוֹצִיאָהּ. מבארת
21 הגמרא, קְסָבָר רב נחמן, מַעֲמָא מֵא – מה הטעם שאמרו חכמים
22 שהמוציא את אשתו משום שם רע או נדר לא יחזור, בְּרַבִּי שְׁלֵמָה יְהוּ
23 בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל פְּרוּצוֹת בְּעִירֵיהֶם, ולכן אסור אותן שלא יוכל
24 הבעל להחזירן, הִלָּכָה צִירָף לְמִימָר לָהּ הָכִי – ולכן צריך לומר לה
25 כך, כדי שכל הנשים יקחו מוסר מכך שלא להיות פרוצות בעריות
26 ונדרים, אך בין אמר ובין לא אמר אסור חכמים להחזירה.
27 הגמרא מביאה שתי ברייתות לסייע לשתי הלשונות: תַּנְיָא בְּלִישְׁנָא
28 קָמָא – שנינו ברייתא כלשון הראשון, שטעם משנתנו הוא משום
29 חשש קלקול, וְתַנְיָא בְּלִישְׁנָא בְּתַרָא – ושנינו ברייתא כלשון אחרון,
30 שטעם משנתנו הוא משום קנס לפרוצות בעריות ונדרים, ותקנו
31 חכמים שיאמר להן כן. תַּנְיָא בְּלִישְׁנָא קָמָא, אָמַר רַבִּי מֵאִיר, מִפְּנֵי
32 מָה אָמְרוּ חֲכָמִים שֶׁהִמוּצִיא אֶת אִשְׁתּוֹ מִשּׁוּם שֵׁם רַע לֹא יִחְזֹר,
33 וּמִשּׁוּם נֶדֶר לֹא יִחְזֹר, שְׁמָא תִּלָּךְ הָאִשָּׁה וְתִנְשָׂא לְאַחֵר, וְנִמְצָאוּ אַחֵר
34 כֵּךְ הַדְּבָרִים בְּדָאִין – שהשם רע אינו נכון, ויאמר הבעל שיגרשה,
35 אִילוּ הָיִיתִי יוֹדֵעַ שְׁכֵן הוּא – שהשם רע אינו נכון ושיש היתר לנדר,
36 אִפְּלוּ אִם הָיוּ נֹתְנִים לִי מֵאָה מְנָה כְּדִי שֶׁאֶגְרַשׁ אוֹתָהּ, לֹא הָיִיתִי
37 מְגַרְשָׁהּ, מפני שהיתה חביבה עלי, וְנִמְצָא גַם שְׁנִיתָן בְּטֵעוֹת בְּמָל, וְכִנְיָהּ
38 מְבַעֲלָה הַשְּׁנִי מְמוֹרֵן, כיון שאשת הראשון היא, לְפִיכָף
39 אָמֹרִים לוֹ, הִיוּ יוֹדְעִי, שֶׁהִמוּצִיא אֶת אִשְׁתּוֹ מִשּׁוּם שֵׁם רַע לֹא יִחְזֹר,
40 וּמִשּׁוּם נֶדֶר לֹא יִחְזֹר, הרי שהטעם הוא משום חשש שיקלקלה.
41 תַּנְיָא בְּלִישְׁנָא בְּתַרָא – שנינו ברייתא כלשון אחרון, אָמַר רַבִּי אֱלֵעָזָר
42 בְּרַבִּי יוֹסִי, מִפְּנֵי מָה אָמְרוּ חֲכָמִים שֶׁהִמוּצִיא אֶת אִשְׁתּוֹ מִשּׁוּם שֵׁם
43 רַע לֹא יִחְזֹר, וּמִשּׁוּם נֶדֶר לֹא יִחְזֹר, כְּדִי שְׁלֵמָה יְהוּ בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל
44 פְּרוּצוֹת בְּעִירֵיהֶם וּבְנִדְרֵיהֶם, לְפִיכָף – כיון שרוצים אנו שכל הנשים
45 יחזרו לנהוג בצניעות ולא יצא עליהם שם רע ולא ידרו נדרים,
46 אָמֹרִים לוֹ לְבַעַל, אָמֹר לָהּ בְּשַׁעַת שֶׁאֵתָה מְגַרְשָׁהּ, הִיוּ יוֹדְעִת,
47 שְׁמִשּׁוּם שֵׁם רַע אֵינוֹ מוֹצִיאָהּ, וּמִשּׁוּם נֶדֶר אֵינוֹ מוֹצִיאָהּ.
48 שנינו במשנה, רַבִּי יְהוּדָה אָמַר, כָּל נֶדֶר שֶׁצִּירָף בּוֹ רַבִּים, לֹא יִחְזֹר,
49 וְשְׁלֵמָה יָדְעוּ בּוֹ רַבִּים יִחְזֹר. הגמרא מפרשת את שיטתו: אָמַר רַבִּי
50 יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹוִי, מֵאִי מַעֲמָא וְכו' –מה טעמו דְּרַבִּי יְהוּדָה שֶׁכִּשְׁנִידָה
51 ברבים אין לו התרה, ולכן אסור להחזירה, דְּכֵתִיב אַצֵּל הַגְּבֻעִים,
52 וְלֹא חֲבוּם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, בִּי נִשְׁבְּעוּ לָהֶם נְשִׁאֵי הַעֲדָה, ולא התירו את

אמר לה הכי מצי מקלקל לה - נראה דחששא וז אינה כי אם לעו בעלמא, ולא שיהיה ממש גט בטל ובניה ממזרים, דהא לא אמר "על מנת", דאף על גב דבכמה דוכתי מהני גילוי דעת, כמו שטר מברחת דהאשה שנפל" (כתובות עט.א), חזין ולא איצטריכו ליה וזו דפרק "אלמנה נזונה" (שם צו.א) - הכא ליכא למימר הכי, מדבעי לרבי מאיר תנאי כפול.

לכך נראה דלא אתי אלא ללעו בעלמא, שחינא עליה לעו כדי להחזירה, אף על גב דכבר נישאת לאחר - שריא ליה, דנות דשוגג הוא. לכך אמרו חכמים דלא יחזיר, דהשאת שוב לא יוציא לעו. ורש"י פירש: דאפילו יאמר "אילו הייתי יודע" כו' אינו נאמן, דכיון דידוע שאסור להחזירה, ולא חש להמתין ולבדוק אחר הדברים - גילה בדעתו שלא היתה חביבה עליו. ולרבי מאיר דבעי תנאי כפול, כי לא כפליה למילתיה - אפילו לעו ליכא. והא דקאמר רבי מאיר: כל נדר שצריך חקירת חכם לא יחזיר - היינו בדרכפליה למילתיה, ולא כפליה לתנאי. דאי כפליה לתנאי - אין מועיל מה שלא יחזיר, דלעולם איכא קלקולא. ורבי מאיר דבעי תנאי כפול, דהא לא אמר "על מנת", דהני תרי לישני דרב יוסף אליבא דתנא קמא פליגי, דלישנא קמא סבר: כיון דקתני במתניתין נמי משום שם רע, והתם אין שייך פריצות, דמה לה דלעשות אם מוציאה שם רע עליה? אלא טעמא משום קלקולא הוא. ולישנא בתרא סבר: דבמוציא שם רע לא מצי מקלקל לה, דכיון דמשום שם רע מגדשה - דעתו בכל ענין לגרשה, אפילו ידא בטל. וכן בגדרים, דמסתברא דחיד טעמא הוי בתרייהו. והשאת אתי שפיר דמיימי תנאי כלישנא קמא מדרבי מאיר אתנא קמא, דלא מיימי אלא דשייך במוציא שם רע משום קלקולא, והוא הדין לתנא קמא. ואם תאמר: ללישנא בתרא דרב יוסף, דטעמא משום פריצותא - מנא לן פלגי רבנן עליה דרבי יהודה, וסביר דנדר שהודר בריבם שו לו הרהר, דקאמר: ורבנן מי חילא כו' ויש לומר: דרך סוגיא תריא כלישנא קמא, דטעמיהו משום קלקולא, אי נמי: הא דקאמר ורבנן - היינו רבי מאיר ורבי אלעזר אמריא לא אסור צריך כו', דקסברי טעמא משום קלקולא, ואפילו בהודר בריבם קאמר דלא אסור אלא מפני שאינו צריך. דאי בריבם אסור משום פריצותא - דזה ליה למיסר לא ידעו בו רביס אטו מפני דידעו בו רביס, ולא מפני שאין צריך.

ביון דאמר מרצ' חרקה וכו' - ואם תאמר: בלאו הכי מי חילא שבעה? והא הוי נשבע לבטל את המצוה, דכתיב (דברים כ) "לא תשבע בשם ה' אלהיך בריבך משום חילול השם הוא, כדאמר רבנן ויש לומר: דקסבר רבי יהודה דאי איתא דיש לו הרהר - לא היה בדבר חילול השם. ואם תאמר: בלא חילול השם נמי אין יכולין להורגן כיון דבאין להתגיר, כדאמרין לעיל (מח.א) "לא ישבו בארצן פן יחטאו אותך ל"י יכול בגוי שקיבל עליו שלא לעבוד עבודה זרה כו'. ואמרין נמי בפרק "אלו נאמרין" (סוטה לה.ב), וכתבו להן מלמטה "למען אשר לא תלמדו אתכם לעשות" וגו', הא למדת שאם חוזרין בתשובה - שמקבלין אותן, והוא קרא בשבע אמותו כתיב ויש לומר: דאי לא חילול השם, נדי שלא הוי יכולין להורגן - הוי יכולין לגרשן מעריהם. ועוד: דבאותה שעה לא באו להתגיר, כי אם אחרי כן.

נחמן בר יצחק אמר שלשה - נראה דעל דעת רביס לא בעי אלא שנים, דבפרק "שבעת הדיינין" (שבעות טז,א) כשאמר להם משה לירשאל: הוי יודעים שלא על דעתכם אני משיב

משום נדר אני מוציא - בההוא אסור רבנן להחזיר, ואי לא אמר - מותר להחזיר. קסבר - רב נחמן, טעמא - דמתניתין משום קלקולא, שלא יקלקלה על בעלה לאחר שהנשאת לאחר, ואמר: אילו הייתי יודע שהדברים בראין, או שהנדר יש לו הרהר - אפילו היו נותנין לי נזאה מנה לא הייתי מגרשין. וכן אמרתי בשעת גירושין, שמפני כן

אני מוציא, וכשנרשתיך היה בדעתי להחזיר. אמר ימצאו דברים בראים, ונמצא גט בטל, ובניה מן השני ממזרין. לפיכך אומרים לו קודם גירושין: הוי יודע שלא תחזירה עלמית, ושבו אינו נאמן לומר כן, שכיון שידע שאסור לו להחזירה אפילו לא תנשא לאחר, ולא חש להמתין ולבדוק אחר הדברים - גילה בדעתו שלא היתה חביבה עליו. ואי לא מצי מקלקל לה - שהרי לא אמר שמוציאה משום שם רע. וכיון דלא מצי לקלקלה משנית - לא אסור לו להחזירה עד שלא ניסת. וצריך שיאמר כו' - תקנו חכמים למוציאה שיאמר לה כן. ומיהו, בין אמר בין לא אמר - לא יחזיר. קסבר טעמא - דלא יחזיר - משום קנס הוא, שלא יהו בנות ישראל כו'. ונמצאו דברים בראין - של שם רע, והוא הדין לענין נדר - דהותר, אומרים לו - קודם גירושין. וכיון דלא חש וגרשה - תו לא מצי לקלקלה, דגלי דעתיה דלא חביבה עליו כולי האי. מאי טעמא דרבי יהודה - דאמר: נדר שהודר בריבם - אין לו הרהר, ולא חכום - בגבעונים כתיב. נשבעו להם - והזהר להו לאתשולי אשבעתיהו, אי לאו משום דהודר בריבם. ורבנן - דאמר דיש לו הרהר, התם - לאו משום דאין לו הרהר הוא, דאפילו הרהר לא צריך, דמי חילא שבעה עלייהו כלל הלא בטעות דיתחיל משום קדושת השם - שלא יאמרו הגוים: עברו על שבעתן, ימים שנים רבים שלשה - גבי וזה דרשין הכי, בשיליה נדה. עתה - עשרה, דכתיב גבי מרגלים (במדבר ד) "לעדה הערעה" - יצאו יהושע וכלב, אדם רוצה שתתבזה - כלומר, אינו מקפיד בכך. הלכך, צריך חקירת חכם - מצי לקלקלה. מאי טעמא - לעול מניה בגדרים שנגד הוא? רתני מעשה - הלא אין אנו עסוקין אלא בגדרים שנגד הוא אבל נדר הוא - שיגרשה, יחזיר - אם ירצה, דליכא למיחש לקלקולא. מאי

נחמן אמר: שלשה, רבי יצחק אמר: עשרה. רב נחמן אמר: שלשה, "מים" - שנים, "מים" - שלשה; רבי יצחק אמר: עשרה, דכתיב "ערה". "רבי מאיר אמר: כל נדר שצריך" וכו'. תנאי, רבי אלעזר אמר: לא אסרו צריך אלא מפני שאינו צריך: במאי קמיפלגי? רבי מאיר סבר: אדם רוצה שתתבזה אשתו בבית דין, ורבי אלעזר סבר: אין אדם רוצה שתתבזה אשתו בבית דין. "אמר רבי יוסי ברבי יהודה: מעשה בצידן" וכו'. מאי תנא דקתני מעשה? - חסורי מיחפסא והכי קתני: במה דברים אמורים - בששנדרה הוא, אבל נדר איהו - יחזיר, ואמר רבי יוסי ברבי יהודה: מעשה נמי בצידן, באחד שאמר לאשתו "קונם אם איני מגרשין" וגירשה, והתירו לו חכמים שיחזירה, מפני תיקון העולם.

כדאמר: עד שלא יבסו לארץ. אבל משנבסו - משמע שלא היו יכולין להשלים, ולכך הוצרכו להערים ולומר "מארץ חרקה באנו". ויש לומר: דעל כרחך באין רוצים להשלים כתיב "לא תהיה כל נשמה" כדמובחי קראי (דברים כ) "זקראת אליה לשלום" וגו', "ואם לא תשלים עמך" וגו' "רק מערי העמים" וגו' "לא תהיה כל נשמה". ואם תאמר: מאי טעמא דרבי יהודה? הא דאי שבעה טענות הוא; ועוד: לרבי יהודה איך נתיחם בארץ הכתיב (שמות כב) "לא ישבו בארץ" וגו' וזהו ליה נשבע לבטל את המצוה. ועל כרחך משום חילול השם הוא, כדאמר רבנן ויש לומר: דקסבר רבי יהודה דאי איתא דיש לו הרהר - לא היה בדבר חילול השם. ואם תאמר: בלא חילול השם נמי אין יכולין להורגן כיון דבאין להתגיר, כדאמרין לעיל (מח.א) "לא ישבו בארצן פן יחטאו אותך ל"י יכול בגוי שקיבל עליו שלא לעבוד עבודה זרה כו'. ואמרין נמי בפרק "אלו נאמרין" (סוטה לה.ב), וכתבו להן מלמטה "למען אשר לא תלמדו אתכם לעשות" וגו', הא למדת שאם חוזרין בתשובה - שמקבלין אותן, והוא קרא בשבע אמותו כתיב ויש לומר: דאי לא חילול השם, נדי שלא הוי יכולין להורגן - הוי יכולין לגרשן מעריהם. ועוד: דבאותה שעה לא באו להתגיר, כי אם אחרי כן.

נחמן בר יצחק אמר שלשה - נראה דעל דעת רביס לא בעי אלא שנים, דבפרק "שבעת הדיינין" (שבעות טז,א) כשאמר להם משה לירשאל: הוי יודעים שלא על דעתכם אני משיב

משיב אתכם וכו' - ופירש שם בקונטרס: דיינינו על דעת רבים. ומיזו לפי זה לא היה היתר לחרמות בזמן הזה. ונראה ולא אמר משה כן אלא שלא יערימו, כדמפרש החם משום קניא דרבא. וכן עתה, אין עושין אלא בשביל כך, ואם תאמר: על דעת יחיד נמי לא יחא לו הפרה, כיון דתלה בו נדרו? ויש לומר: דמבטל דעתו משום רבים, ולא משום יחיד.

הנודר כאלו בנה במה - מפרש רבינו אליהו: משום דאתאי בגיריה שוה דחולה, כתיב הכא (דברים כג) "כי תחדל לנדר" וכתבי' התם (ישעיה ב) "חדלו לכם מן האדם וגו' כי במה נחשב הוא", ודרשין: אל תיקרי במה - אלא במה. ובריש פרק "ארבעה נדרים" (נדרים כבא), לויף בהאי גזירה שוה דנקרא רשע, דכתיב "שם רשעים חדרו רוג' (איוב ג). **המוציא** אשתו משום אילנות - משמע הכא דאילנות בעיא גט. ותימנה: דבריש יבמות (בבא) משמע דלא בעיא גט, דהוה קדוש טעות, דתנן: וכולן שמתו או שמיאנו או שנמצאו אילנות - צרותיהן מותרות! ויש לומר: דהכא מיירי בספק אילנות, ומצינא משום חשש אילנות. תדע מדקתני ספא: נישאת לאחר הווי לה בנים. ואילו ודאי אילנות - אין לה רפואה, מדפליגי רבי ורשע רבי עקיבא ב"העיר" (שם עט, ב) בסריס תמה דיש לו רפואה וחליץ חולצין לאשתה, ובאילנות לא פליגי. ודרשין בפרק קמא דביבמות (בבא, א) "אשר תלד" - פרט לאילנות. והא דאמר (שם סדב), שרה אמנו אילנות היתה - אין מוכיחין מעשה נסים, כדאמרין גבי איוב בריש "אלו טריפות" (חולין מגא). והא דפליגי ב"המדיר" (כתובות עגא) בקדשה על תנאי ובנסה סתם, דבעינן גט, משום דאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות - היינו בשאר מומין, דמחיל. אבל באילנות - לא מחיל. ועוד: דמומין מסיק אדעתיה שמא לא יתקיים התנאי, כשיחיד, ובעל לשם קדושין. אבל אילנות, דלא שכיח - לא מסיק לבעול לשם קדושין. והא דתנן פרק "אלמנה ניוות" (שם קב), התמאנת והשניה והאילנות אין להן כתובה - דמשמע: אבל גיטא בעי, דרבי דייק ב"המדיר" (שם קף עג) גבי כנסה סתם ונמצאו בו - משום שניה נקט הכא, דעל כרחק ממצאנא לא בעיא גט. אי נמי, ב"המדיר" לא דייק אלא משום דתני ברישא "אינה מקודשת", ובסיפא "תצא שלא בכתובה". והא דאמרין (יבמות סא, ב) קטן וקטנה לא חולצין בו' קטנה שמא תמצא אילנות, ולא אמרין: תתייבם ממה נפשך, דאי אילנות היא - הרי הן קדוש טעות ושריא לשני? אומר רבינו תם: דהתם בדקבלה עליוה. וכדאי גזונא משני בפרק "בן סורר" (סנהדרין סטב). **אומר** לה שתיקותי יפה מדבוריך - ואם תאמר: ואם היא שתקה - אנן מי שתקינן? דכדי פריך רב פפא בסוף פרק "הבא על יבמתו" (יבמות סהא), גבי נשאת לרבינו יהוה לה בנים? ויש לומר: דהתם נמי לא הוי אלא לעו, דא סתם גירשה ולא התנה! כדפרישית הכא. ופריך רב פפא: דהוה לן לתקן נמי התם דלא יחזיק, שלא יחא לעו, כדתקין הכא. ומשנה: אלא ודאי בלאו הכי אפילו לעו ליכא, דהשתא הוא דברית, ומחאי טעמא לא מצי למתבע כתובה. אבל הכא, אם היא שתקה - אנן נמי שתקינן, דליכא לעו, כיון דתקין דלא יחזיק.

מאי "קונם"? אמר רב הונא: באומר "ואסרו כל פירות שבעולם עלי אם איני מנרש". "והיתירו לו שיתורנה". פשיטא! מהו דתימא ליגזור משום דרבי נתן, דתניא, רבי נתן אומר: הנודר - כאלו בנה במה, והמקמינו - כאלו הקריב עליה קרבן, קא משמע לן. "מפני תיקון העולם". מאי תיקון העולם איפא? אמר רב ששת: ארישא. רבינא אמר: לעולם אסיפא, והכי קתני: אין בזה מפני תיקון העולם. משנה המוציא את אשתו משום אילנות, רבי יהודה אומר: לא יחזיר, והכמים אומרים: יחזיר. נישאת לאחר והווי לה בנים הימנו, והיא תובעת בתובתה, אומר רבי יהודה: אומר לה "שתיקותיך יפה מדיבוריך". **גמרא למימרא דרבי יהודה חייש לקלקולא, ורבען לא חייש לקלקולא? והא איפכא שמעינן להו: דתנן: המוציא את אשתו משום שם רע - לא יחזיר, ומשום נדר - לא יחזיר; רבי יהודה אומר: כל נדר שידעו בו רבים - לא יחזיר, וישל ידעו בו רבים - יחזיר; אלמא, ורבען חייש לקלקולא, ורבי יהודה לא חייש לקלקולא! אמר שמואל: איפוד. - והא מדקתני ספא: נישאת לאחר והווי לה בנים הימנו, והיא תובעת בתובתה, אומר רבי יהודה: אומר לה שתיקותיך יפה מדיבוריך, מפלל דרבי יהודה חייש לקלקולא! - הא נמי איפוד. אפי' אמר: לעולם לא תיפוד, ורבי יהודה ביהמיה סבר לה כרבי מאיר וסבר לה כרבי אלעזר; בצריך סבר לה כרבי אלעזר, כשיאנו צריך סבר לה כרבי מאיר. אמר רבא: דרבי יהודה אדרבי יהודה קשיא, דרבען אדרבי יהודה לא קשיא? אלא אמר רבא: דרבי יהודה אדרבי יהודה לא קשיא, כדשינון; דרבען אדרבי יהודה לא קשיא, מאן חכמים? רבי מאיר, דאמר: בעינן תנאי כפול, והכא כמאי עסקינן - בדלא כפליה לתנאיה. משנה המוכר את עצמו ואת בניו לגוים - אין פודין אותו, אכל פודין את הבנים לאחר מיתת אביהן. **גמרא** אמר רב אסי: והוא שמכר ושנה ושישלש. הנהו בני פי מוכסי דיופי וזני מגוים ולא הוה להו למפרעניה, אתו וקא גרבי להו, אתו לקמיה דרב הונא, אמר להו: מאי איבעדי לכו, דתנן: המוכר את עצמו ואת בניו לגוים - אין פודין אותו.**

מאי קונם - הלא קונם לשון הקדש הוא, שאוסר הדבר עליו בהקדש, ואם אור זה עליו? **באומר יאסרו בו'** - והכי קאמר: קונם פירות עלי אם איני מגרשין. **פשיטא** - מאי ניהוש לה? במה - בשעת איסור הבמות. והקיימו - ולא נשאל עליו להכח להתירו. **באילו הקריב קרבן** - על הבמה, וגמור עונו שלם. לפי שעל ידי כך הוא מרגיל עצמו בנדרים. והאי, כיון דקיים נדרו - נקנסיה מלחזרו, קא משמע לן. **ארישא** - קאי, דקאמר לעיל: לא יחזיר, ומסיק הכא: מפני תיקון העולם, אי משום קלקולא, אי משום שלא יהו פרוצות. **אין בזה וב'** - זכור קאמר: והיתירו לו חכמים שיתורנה, מפני תיקון העולם שלא נמצא כאן לאסור. **משנה המוציא את אשתו** - בגט. משום אילנות - שלא הווי בה כשכנסה. ומכל מקום צריכה גט, דאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות, ובעל לשם קדושין. רבי יהודה אומר לא יחזיר - שמא תנשא ותלד, ואמר: אילו הייתי יודע שכן - אפילו נתנתי לו מאה מנה לא הייתי מגרשין. ולדעת כן גרשתך, שאם יבאו לך סימנים - שאחזיקך. ואם ידעתי שלא תשובי אלי, ואת ראוי לילד - לא גרשתך. לפיכך אומרין לו קודם גירושין: הוי יודע שהמוציא את אשתו משום אילנות - לא יחזירנה ועלמיה וחכמים אומרים: יחזיר - דלא חיישין לקלקולא. והיא תובעת כתובה - מן הראשון שהוציאה בלא כתובה, משום מקח טעות, ועשוי נדע שלא חטעתה. שתיקותיך יפה לך - שיאמר: אילו ידעתי בסופי ליתן לך כתובה - לא גירשתך. **גמרא** מכלל דרבי יהודה חייש לקלקולא - שמדבריו למדנו שאם ירצה לומר "על מנת אילנות גירשתך" - הדיה מקלקלה. לא תיפוד - ורבי יהודה ודאי חייש לקלקולא. וגבי נדר היינו טעמא דלא חייש - דקסבר ליכא קלקולא, דבנדר הצריך חקירת חכם סבר לה כרבי אלעזר, דאין אדם רוצה שתתבזה אשתו בבית דין. הילכך לא מצי למימר: אילו הייתי יודע בו'. ובשאינו צריך - סבר לה כרבי מאיר, דאמר: אין הבעל טועה בנדר שבירד להפר, ואינו יכול לומר לאחר זמן: אילו הייתי יודע שאני יכול להפר לא גירשתך. מאן חכמים - דאמר רבא: יחזיר. רבי מאיר היא - דאמר במסכת קידושין (סא, א). כל תנאי שאינו כפול כתנאי בני גד ובני ראובן "אם יעברו, אם לא יעברו" - אינו תנאי. והכא כפולא כפליה - שלא אמר בשעת גירושין אלא: הוי יודעת שמשום אילנות אני מוציאך, ולא אמר לה: ואם אי את אילנות - לא יחא גט. דהשתא הוי גט אפילו אינה אילנות, ולא מצי לקלקלה. **משנה אין פודין** - הואיל ורגיל בבך, כדמוקי בגמרא: והוא שמכר ושנה ושישלש. **גמרא** בני פי מיכס - מקום. נרבי להו - היו שוכני אותם לעבדים. ללודאי - אנומה שאוכלין בני אדם.

פירוק

אמר ליה רבי אבא: לימדתני רבינו, והוא שמכר ושנה ושישלש! אמר ליה: הני כרנל רגילי דעבדי הכי. תהוא גברא דובין נפשיה ללודאי, אתא לקמיה דרבי אמי, אמר ליה: פירוק!

ואי אתאי למתבע כתובה - מצי אמר לה: אדעתא דהדיבא כתובה לא גירשתך. והתם דאיידי בעקרה דוקא, שייך "השתא הוא דברית". אבל הכא, דאיידי בספק אילנות כדפרישנו - לא שייך לומר "השתא הוא דברית". ואפילו לרבען דלא חייש הכא לקלקולא - פריך התם ספיר: אנן מי שתקינן? דמדור רבנן התם דמשום דאין לה בנים גירשה, שכבר נשאת לשנים ולא היו לה בנים. ואם תאמר: בסוף פרק קמא דנדר (בבא) גבי אשה שאין לה וסת, פריך: פשיטא דלא יחזיר! ומשני: לא צריכא דהדר איתקן, מהו דתימא ליהדרה, קא משמע לן: ויזנין דאולה ומינסבה בו, ואמאי לא אמרין התם: השתא הוא דברית? ויש לומר: דהתם כיון שתפרתא - הרי היה מועיל לה סם רפואה, ולכתי מצי מקלקל לה, דאומר: אילו הייתי יודע שיש רפואה לו - הייתי מבקש לה סם לרפואה.

רש לקש

1 אשה נדרנית, לא יחזיר אותה לאשה, אף אם ימצא חכם פתח
2 לנדרה. רבי יהודה אומר כל נדר שידעו בו רבים – שנדרה אותו
3 ברבים, ואין לו התרה, לא יחזיר משום שפריצות היא, ושלל ידעו
4 בו רבים ויש לו התרה, אם ירצה יחזיר אותה לאשה. אלא –
5 מבואר כאן, [שרבן חיישי לקלקולא – חוששים הם לקלקול], ורבי
6 יהודה לא חיישי לקלקולא – אינו חושש לקלקול, ורק בנדר שאין
7 לו התרה אוסר משום פריצות. מתרצת הגמרא, אומר שמואל,
8 איפוך – צריך להפוך את דברי משנתינו. רבי יהודה מתיר למוציא
9 משום אילנות להחזירה, ורבנן אוסרים.
10 מקשה הגמרא, והא מדרבנן – והרי מכר שכתוב בסיפא של
11 המשנה, נישאת זו שיצאה מחמת שאילנות היא לאחר, והיו לה
12 בנים הימנ, והיא תובעת מבעלה הראשון את כתובתה, כיון
13 שהתברר שאינה אילנית, ולא היה מקח טעות בנישואיה, אומר
14 רבי יהודה, אומר לה בעלה הראשון, שתקיותיך יפה מדיבוריך –
15 מוטב לך לשתוק, כיון שאילו הייתי יודע שסופי ליתן כתובה לא
16 הייתי מגרשה, והגט בטעות הוא ובניך ממזרים, מכלל – מוכח
17 מכאן, דרבי יהודה חיישי לקלקולא – חושש לקלקול. מתרצת
18 הגמרא, הא נמי איפוך – אף את הסיפא יש להפוך, ולומר שזה
19 דברי חכמים, ואילו רבי יהודה אינו חושש לקלקול.
20 הגמרא מתרצת תירוץ נוסף: אפי' אומר, לעולם לא תיפוך – אל
21 תהפוך את שיטת רבי יהודה וחכמים, ורבי יהודה חושש
22 במשנתנו לקלקול האשה, ורבי יהודה במשנה לעיל שאינו חושש
23 לקלקול, היינו משום דרבהיא – במוציא את אשתו משום נדר,
24 סובר שאין שייך שיקלקלה, משום שקבר לה בריבא מאיר, וקבר לה
25 בריבא אלעזר, מפרשת הגמרא, בנדר שצריך חקירת חכם, קבר לה
26 רבי יהודה בריבא אלעזר, שאין אדם רוצה שתתבזה אשתו בבית
27 דין, ולכן אינו יכול לומר שאילו היה יודע שיתיר החכם את נדרה
28 לא היה מגרשה, ובנדר שאינו צריך חקירת חכם, אלא הבעל יכול
29 להפר, קבר לה רבי יהודה בריבא מאיר, שהבעל אינו טועה בנדרים
30 שיכול להפר, ואינו יכול לומר שאילו היה יודע שאפשר להפר לא
31 היה מגרשה, ואין לחוש שם לקלקול.
32 מקשה הגמרא על תירוץ של אביי: אומר רבא, וכי רק דרבי יהודה
33 אדרבי יהודה – סתירת דברי רבי יהודה קשיא, ואילו דרבנן אדרבנן
34 – סתירת דברי חכמים לא קשיא – אינה קשה, הרי אף דברי חכמים
35 נראים כסותרים, שלעיל חוששים לקלקול, וכאן אינם חוששים
36 לקלקול. אלא אומר רבא, אמנם דרבי יהודה אדרבי יהודה – סתירת
37 דברי רבי יהודה לא קשיא, בדרבנן – כפי שתירצנו, שלעיל אינו
38 חושש לקלקול משום שלא שייך שם לטעון שהגירושין היו
39 בטעות. דרבנן אדרבנן – סתירת דברי חכמים לא קשיא – אינה
40 קשה, משום דמאן – מי הם החכמים המוזכרים במשנתנו
41 שמתירים להחזיר במוציא משום אילנות, רבי מאיר הוא, דאמר
42 שבכל תנאי בעין – אנו צריכים שיהיה תנאי קפול – שיכפול את
43 דבריו, ויאמר שאם יהיה כך יחול, ואם לא יהיה כך לא יחול, והבא
44 – במוציא את אשתו משום אילנות, במוציא עסקינן – באיזה אופן
45 מדובר, בדילא בפליה לתנאיה – שלא כפל את תנאו, ולא אמר
46 בשעה שגירשה שמגרשה מחמת שאילנות היא, ואם אינה
47 אילנית אינו מגרשה, ולכן הגט חל אף אם אינה אילנית, ושוב
48 אינו יכול לקלקלה:

משנה

1 משנתנו מבארת עוד דין שתקנו חכמים מפני תיקון העולם:
2 המוכר את עצמו ואת בניו לעובדי בוכבים שלשה פעמים, אין פודין
3 אותו ואת בניו, מחמת שרגיל הוא בכך, אבל פודין את הבנים לאחר
4 מיתת אביהן, כדי שלא יטמעו בגוים וילמדו ממעשיהם הרעים:

1 שואלת הגמרא, מאי קוץ – מה שייך לומר קונם אם איני מגרשה,
2 הרי קונם היינו שאוסר דבר עליו בהנאה כקרבן, ומה אסר כאן
3 עליו כשקיבל על עצמו לגרשה. מתרצת הגמרא, אומר רב הונא,
4 באומר הבעל, ואסור כל פירות ששקעולם עלי אם איני מגרשה:
5 שנינו בהמשך המשנה, והתירו לו שיתקנה: שואלת הגמרא,
6 פשיטא שמוותר להחזירה, שהרי אין למחשבה בזה. משיבה
7 הגמרא, מהו דתיקא – [שמן תאמר] לינוור לקנוס אותו שלא
8 להחזירה, משום דרבי נתן, דתנא, רבי נתן אומר, הנודר נדר, נחשב
9 כאילו קנה בזה בשעת איסור הבמות, והמקנהו – שלא נשאל
10 עליו לחכם להתירו, נחשב כאילו הקריב עליה קרבן, כלומר,
11 שנגמר עונו שלם, שמרגיל עצמו לידור נדרים, וכיון שלא נשאל
12 על נדרו, נקנס אותו שלא להחזיר את אשתו, קא משמע לן שלא
13 קונסים אותו:
14 שנינו בסיום המשנה, מפני תיקון העולם: בפשטות בא התנא לתת
15 טעם מדוע לא אסרו לבעל המעשה בצידי להחזיר את אשתו.
16 מקשה הגמרא, מאי תיקון העולם איבא – איזה תיקון העולם יש
17 בהיתר להחזיר את אשתו. מתרצת הגמרא, אומר רב ששת, תיבות
18 אלו אינן המשך למעשה, אלא נאמרו ארשא – על תחילת
19 המשנה, שהמוציא משום שם רע או נדר לא יחזיר, וכעת מפרש
20 התנא שהסיבה היא מפני תיקון העולם.
21 הגמרא מתרצת באופן אחר, רבינא אומר, לעולם זה נאמר אסיפא
22 – על המעשה בצידי, והכי קתני – וכך מתפרשת המשנה, שהתירו
23 לו להחזיר את אשתו, משום שאין סיבה לגזור כו' – כשהבעל נודר
24 לגרש את אשתו מפני תיקון העולם, שהרי אין בזה לא חשש
25 לקולא ולא פריצות:

משנה

1 משנה זו, בהמשך למשנה הקודמת, מבארת אופן נוסף שיש
2 לאסור על בעל להחזיר את אשתו אחר שגירשה, אך נחלקו
3 תנאים אם גם באופן זה אסרו: המוציא את אשתו בגט משום
4 אילנות – שאינה ראויה לילד, רבי יהודה אומר, לא יחזיר, משום
5 שיש לחוש שמת תינשא לאחר ותלך, ויאמר שאילו היה יודע
6 שיכולה לילד לא היה מגרשה, וכשיגרשה היה בדעתו להחזירה
7 אם יתברר שבת בנים היא, וכיון שנמנע ממנו להחזירה גירושיו
8 בטעות הן, ולכן אומרים לו שידע שלא יחזיר עולמית, וגומר
9 ומגרש גירושין גמורים, ותכמים אומרים שאין לחוש באופן זה
10 לקלקול, ולכן יחזיר אם רוצה.
11 אם נישאת לאחר והיו לה בנים הימנ, והיא תובעת מבעלה הראשון
12 את כתובתה, כיון שהתברר שאינה אילנית, ולא היה מקח טעות
13 בנישואיה, אומר רבי יהודה, אומר לה בעלה הראשון, שתקיותיך
14 יפה מדיבוריך – מוטב לך לשתוק, שאילו הייתי יודע שסופי ליתן
15 כתובה לא הייתי מגרשה, וכיון שאת דורשת שאשלם כתובה
16 נמצא שהגט בטעות הוא, ובניך ממזרים.

גמרא

1 שנינו במשנה, שנחלקו רבי יהודה ורבנן במוציא משום אילנות,
2 אם יש לחוש שיקלקלה: מקשה הגמרא, למיכא – וכי נאמר דרבי
3 יהודה חיישי לקלקולא – חושש לקלקול, ולכן אוסר למוציא משום
4 אילנות להחזירה, ורבנן לא חיישי לקלקולא – אינם חוששים
5 לקלקול, ולכן מתירים להחזירה, והא איפכא שמעינן לה – והרי
6 שמענו מחלוקתם באופן הפוך, שרבי יהודה אינו חושש לקלקול
7 ורבנן חוששים, דתנן, המוציא את אשתו משום שיצא עליה שם רע
8 שזינתה, לא יחזיר אותה לאשה, אף אם יתברר שהשם רע אינו
9 נכון, וכן המגרש את אשתו משום שנדרה נדר, ואמר שאינו רוצה

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

~ שולחן ערוך עם הערות וצינונים - הלכות שבת ~

א כָּכֵר נִתְבָּאֵר בְּסֻמָּן ש"ח שְׁמֻקְצָה מִחֻמַּת מָאוֹס מִתֵּר, לְפִיכָךְ עֵץ א] שְׁתּוּלִין בּו דְּגִים ב] לְיַבֶּשֶׁם, אָף עַל פִּי שְׁהוּא מָאוֹס ג] - מִתֵּר לְמַלְטָלוּ ד]:

חלק ב סימן שי, דיני מוקצה בשבת, סעיף א:

ביאורי הלכה

ד] מותר לטלטלו – אפילו לצורך עצמו³, וכן כלי אכילה או בגדים מטונפים מותרים בטלטול אפילו אינם ראויים לשום שימוש ללא רחיצתם או כיבוסם⁴, ואפילו אין בדעתו לרחצם אלא להשליכם לאשפה⁵.

א] לפיכך עץ – יתד של עץ¹.
ב] שתולין בו דגים – דגים הראויים לאכילה².
ג] שהוא מאוס – העץ מאוס מחמת ריח הדגים, ולא משתמשים בו לדברים אחרים.

צינונים והוספות

בטלה ממנו תורת כלי (ראה שם הערה כה), ולכך כלי שמלאכתו להיתר הראוי תמיד למלאכתו – לא נאסר לעולם מחמת מיאוסו (ראה שם הערה תרסא), אבל לרבי יהודה האוסר טלטול כלי שהוקצה משימוש אף אם לא מקפיד שלא להשתמש בו לעיתים – אין נפק"מ בין כלי שמלאכתו לאיסור וכלי שמלאכתו להיתר. ונקרא בשם 'מוקצה' אף אם לא נמנע כלל מלהשתמש בו שימוש מסוים, ואפילו שימוש זה הוא שימוש העיקרי, כי לולא סירחון הדגים היה משתמש בו גם לתליית בשר, וייחודו והקצאתו לדגים בלבד אינה אלא מחמת מיאוסו, ואין לך 'מוקצה מחמת מיאוס' גדול מזה (ואף לרבי שמעון נקרא מוקצה כדלעיל סי' שח ס"ז, אלא שלא נאסר בטלטול).

1) היתד מיוחדת לתלות בה דברים והיא כלי גמור (כי דבר שאינו כלי גמור המוקצה מחמת מיאוס נאסר בטלטול (סי' שח הערה לד)) שמלאכתו להיתר (משמעות הלשון שמותר בטלטול גם לצורך עצמו ואם כן הוא כלי שמלאכתו להיתר, ואם נפרש שהיא יתד לתליית דגים שאינם ראויים לאכילה (כל משך שהותם על היתד) הרי הוא כלי שמלאכתו לאיסור (אף אם אין עליו דגים, וכדלעיל סי' שח הערה תקסה) שלא הותר בטלטול אלא לצורך גופו ומקומו (אלא שבסימן זה העוסק בדיני הקצאה לא נכנס לפירוט דיני הכלי שמלאכתו לאיסור כבסי' שח), ואולי סתם מעט הלשון באופן שנכללים בזה כל סוגי היתדות כל אחד כדינו.

3) ראה לעיל הערה א. שהם כלים גמורים ויכול לשוטפם או לכבסם (לאחר השבת עכ"פ), וכדלעיל על סי' שח (הערה לה), וראה שם (הערה שעג) לעניין קרעים של בגד מטונף.
5) ראה לעיל על סי' שח הערה רפו.

2) ראה לעיל הערה א שניתן לפרש גם אחרת, ונפק"מ אם הוא כלי שמלאכתו להיתר או לאיסור. ואף שנתבאר לעיל על סי' שח (הערה לה) שמוקצה מחמת מיאוס אינו אלא בכלי שמלאכתו לאיסור, היינו לרבי שמעון שהקצאת כלי משימוש לא אוסרת אותו בטלטול אלא אם כן אינו ראוי לשום דבר (או שמקפיד שלא להשתמש בו שום דבר) שאז

~ שולחן ערוך רבנו הזקן לפי לוח "רב יומי" - הלכות פסח ~

האדמה כשאוכלן חיים כדי שיפטור מלכרך בורא פרי האדמה על המרור שיאכל בתוך הסעודה ואע"פ שמפסיק בינתיים בהגדה אין בכך כלום ממעט שיתבאר בס' תע"ד ולפיכך לא יכרך בורא נפשות רבות אחר ירק זה אפילו אכל ממנו כוית כדי שלא יצטרך לכרך בורא פרי האדמה על

~ יום ראשון ~

חלק ג סימן תעג דיני כוס ראשון וסדר הפסח עד כוס שני:

יז וצריך שיהיה הירק ממיני ירקות שברכתן היא בורא פרי

ותקנו שיהיה לפניו חרוסת בשעת אמירת ההגדה שהחרוסת הוא זכר לטיט שנשתעבדו בו אבותינו במצרים וזכר לתפוח כמו שנתבאר לכך צריך להיות על השולחן בשעה שמספר שעבוד מצרים.

ובזמן שבת המקדש קיים היה צריך להביא גם את הפסח בשעת אמירת ההגדה ועכשיו שחרב בית המקדש תיקנו חכמים שיהיו על השולחן בשעת אמירת ההגדה שני מיני תבשילין אחד זכר לפסח ואחד זכר לחגיגה ואחד מהתבשילין (נהגו שיהיה) בשר והשני יכול להיות אפילו המרק שנתבשל בו הבשר וכבר נהגו מדורות הראשונים שהבשר יהיה מפרק הנקרא זרוע לזכר שנאלם הקב"ה בזרוע נטויה והשני יהיה ביצה לפי שהוא ביעא בלשון ארמי כלומר דבעא רחמנא למפרק יתנא בדרעא מרממא ויכול לעשותו בין צלוין בין מבושלין מעיקר הדין:

~ יום שלישי ~

כא ונהגו שהבשר יהיה צלי על הגחלים זכר לפסח שהיה צלי אש ואף שהפסח היה נצלה בשפוד לכתחילה, מכל־מקום כיון שאי אפשר לצלות הבשר בשפוד שהפסח נצלה בו שהפסח לא היה נצלה אלא בשפוד של רימון וטורה הוא לחזור אחר שפוד של רימון לפיכך צולין על גבי גחלים שאף הפסח שנצלה על גבי גחלים כשר.

והביצה עושין בין צלויה בין מבושלת ואוכלין אותה בתוך הסעודה כמו ש[י]תבאר בס' תע"ו.

אבל הבשר אין נוהגין לאכלו בלילה הזה אפילו במקום שנוהגין היתר באכילת בשר צלי בלילה, מכל־מקום זה הבשר שמביאין אותו זכר לפסח אם יאכלנו בלילה זה יהא נראה כאוכל קדשים בחוץ לפיכך אם שכה לצלותו מערב יום טוב לא יצלה ביו"ט משחשכה אלא אם כן דעתו לאכלו למחר ביום אבל אם דעתו להניחו ללילה השני אסור לצלותו בלילה ראשון וכן יזהר כשצולה בלילה השני שיאכל למחר ביום ולא יניחם עד הלילה:

כב צריך לזהר שיהיה מעט בשר כרוך על העצם הזרוע שעצם בלא בשר אינו נקרא תבשיל:

כג אם חל פסח במוצאי שבת אף שלא היתה חגיגה נאכלת בלילה זה לפי שאי אפשר לשחטה ולהקריבה בשבת וגם אי אפשר להקריבה בערב שבת שהרי אינה נאכלת אלא לשני ימים ולילה אחד שבין השני ימים, אף על פי כן צריך להביא שני תבשילים אחד זכר לפסח ואחד זכר לחגיגה דכיון שאין מביאין אלא לזכר בעלמא אין לחוש אם לא היתה חגיגה נאכלת בלילה זה ואדרבה המדקדק בזה נראה שעושה אותן כמין קדשים ממש:

כד כל דברים אלו דהיינו המצות והמרור והחרוסת ושני תבשילין אין צריך להביא אלא לפני מי שאומר ההגדה דהיינו לפני בעל הבית אבל בני הבית שהן יוצאין בשמיעה

המרור ואחר המרור גם כן אין צריך לברך בורא נפשות רבות אפילו אכל מהירק כוית דכיון שהמרור נפטר בברכת בורא פרי האדמה שעל הירקות לכן גם הירקות נפטרים בברכה אחרונה של המרור דהיינו בברכת המזון שהמרור הוא בא בתוך הסעודה והוא מכלל לסעודה ונפטר בברכת המזון כמו שאר פירות הבאים בתוך הסעודה שאין צריך לברך לאחריו שהם נפטרים בברכת המזון ואם אירע שבירך בורא נפשות רבות אחר הירקות צריך לברך בורא פרי האדמה על המרור וכן אם אין לו אלא ירקות שברכתן היא שהכל כשהם חיים צריך לברך בורא פרי האדמה על המרור.

ויש חולקים על כל זה ואומרים שכיון שמפסיקין הרבה בין אכילת הירקות לאכילת המרור בהגדה והלל לפיכך אין המרור נפטר בבורא פרי האדמה שעל הירקות ומה שאין צריך לברך בורא פרי האדמה על המרור הוא משום שהמרור הוא מצרכי הסעודה שחייב הוא לאכול מרור אחר המצה מיד והרי הם כדברים הבאים מחמת הסעודה בתוך הסעודה שאינם צריכים ברכה לפניהם שהם טפלים לפת ונפטרים בברכת המוציא כמו שנתבאר בס' קע"ז וכיון שהמרור אינו נפטר בברכת בורא פרי האדמה שעל הירקות חייב הוא לברך בורא נפשות רבות אחר הירקות אם אכל כוית:

יח ולענין הלכה יש לחוש לב' הסברות ולכן לא יאכל מהירקות כוית שלם שלא יצטרך לברך אחריו בורא נפשות רבות לפי סברא האחרונה ואם אירע שאכל כוית לא יברך בורא נפשות רבות שלא יברך לבטלה לפי סברא הראשונה ואם אירע שבירך בורא נפשות רבות וכן אם אין לו אלא ירקות שברכתן שהכל כשהן חיים אף על פי כן לא יברך בורא פרי האדמה על המרור שלא יברך לבטלה לפי סברא הב':

~ יום שני ~

יט קודם שמטבל הירק בחומץ או במי מלח וכיוצא בהם צריך ליטול ידיו בלא ברכה כמו שנתבאר בס' קנ"ח שכל דבר שמיבולו במשקה צריך נטילה בלא ברכה.

(ועיין בס' שכ"א שאם חל פסח בשבת יכול לעשות המי מלח בשבת ובלבד שלא יעשה אלא מעט מזער מה שצריך לטיבול זה בלבד ולפי שקשה הדבר לצמצם כל כך לכן יעשה המי מלח מערב שבת ואם שכה יעשה בשבת מעט מזער):

כ אחר שאכל הירקות יביאו לפני מי שאומר ההגדה ג' מצות של מצוה כדי לומר עליהם ההגדה שנאמר לחם עוני ודרשו חכמים לחם שעונין עליו דברים הרבה דהיינו אמירת ההגדה ועוד נאמר והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה וגו' בעבור זה לא אמרתי אלא בשעה שיש מצה ומרור מונחים לפניך לפיכך צריך שיהא גם המרור לפניו בשעת אמירת ההגדה ועוד שצריך לומר עליו מרור זה כו'.

הקטנים המתפצלים לכאן ולכאן אבל השורש הגדול שבו גדלים העלים אף שהוא טמון בקרקע הרי זה בכלל קלח ומכל-מקום טוב יותר ליטול העלים והקלח היוצא חוץ לקרקע לפי שיש אומרים שמה שהוא טמון בקרקע הוא נקרא שורש אבל העיקר הוא כסברא הראשונה:

~ יום חמישי ~

במ העלין אין יוצאין בהן אלא אם כן הם לחין אבל לא כמושים ואין צריך לומר יבשים (עין סי' תרמ"ח) אבל הקלחים יוצאין בהם בין לחים בין יבשים ואין צריך לומר כמושים דכיון שהקלח הוא עב אין טעם מרירתו נפסד על ידי שמתייבש.

אבל אין יוצאין בקלח מבושל לפי שנפסד טעם מרירתו על ידי הבישול והכבוש הוא כמבושל דהיינו אם נשרה בציר או בחומץ חזק ושהה שם בכדי שאם היו נותנין הציר והחומץ על גבי האור היו מתחילין להרתיה וכן אם נשרה מעת לעת אפילו במים צוננים אין יוצאין בו.

ומקצת החמץ אין נוהגין ונהגו לשרות המרור יותר ממעת לעת בצונן כדי להפג מרירתו קצת ויש מי שמישיב מנהגם לומר שאף שהשרוי במים מעת לעת נקרא כבוש והרי הוא כמבושל לענין כל איסורים שבתורה, מכל-מקום לענין מרור אינו כמבושל אלא אם כן כבוש בחומץ וציר לפי שטעם החומץ או הציר משנה ומבטל טעם מרירות המרור הנכבש בהם לגמרי אבל המים אין מבטלין המרירות אלא מפיגין טעמו קצת וכל שלא נכבש בחומץ וציר עדיין יש בו מרירות קצת ועוד שאף בכל איסורים יש אומרים שלא אמרו כבוש כמבושל אלא כבוש בחומץ וציר ולא במים ואף שאנו מחמירין בכל איסורים, מכל-מקום לענין מרור אין להחמיר שהיא חומרא הבאה לידי קולא במקומות שאין חזרת מצוי ואוכלין התמכא למצות מרור ומחמת חרפותו אין יכולין לאכול ממנו כזית ולכן שורין אותו במים יום או יומים להפג מרירתו קצת.

ומכל-מקום טוב להוציא מהמים תוך מעת לעת ויחזור וישרנו שם שכשאינו שרוי במים כ"ד שעות רצופים אינו נקרא כבוש לדברי הכל:

ל אף על פי שכל ה' מינים אלו נקראים מרור בלשון תורה מכל-מקום מדברי סופרים מצוה לחזור אחר חזרת אפילו לקנותו בדמים יקרים על דרך שיתבאר בס' תר"נ[ג] לענין אתרוג הדור ע"ש ואף על פי שהחזרת אין בה מרירות מכל-מקום כשהיא שוהה בקרקע מתקשה הקלח שלה ונעשה מר מאוד ומפני כך היא נקראת מרור ומצוה לחזור אחריה אף כשהיא מתוקה לפי שמצות מרור היא זכר למה שמרורו המצרים את חיי אבותינו בעבודת פרך והם נשתעבדו בהם בתחילה בפה רך על ידי פיוסים ונתנו להם שכר ולכסוף מרורו חייהם בעבודה קשה לכן יש לאכול החזרת

מבעל הבית (שכן נכון לעשות משום כבוד עם הדרת מלך כמו שנתבאר בס' ח' אין צריך שיהיו דברים אלו לפנייהם לא בשעת שמיעת ההגדה ולא בשעת הסעודה שבעל הבית יחלק מצה ומרור וחרוסת לכל אחד ואחד שאף שביום טוב צריך לבצוע על לחם משנה, מכל-מקום כיון שהם יוצאין בברכת המוציא של בעל הבית הם יוצאים גם כן בלחם משנה של בעל הבית:

בה ונהגו להביא כל דברים אלו לפני בעל הבית מיד אחר קידוש קודם אכילת הירקות (כדי שיהיה הקידוש סמוך להתחלת הסעודה דהיינו הבאת המצה והמרור, עין סי' רע"א) ולאחר שאכלו מהירקות יכול לסלק מעל השולחן את מה שנשתייר מהירקות והחומץ או מי המלח:

~ יום רביעי ~

בו כשמביא לפניו הירקות עם כל דברים אלו טוב שיסדרם לפניו בקערה בענין שלא יצטרך לעבור על המצוות דהיינו שהירקות יהיו סמוכים לו יותר מן המצה והמצה מן המרור וחרוסת והמרור והחרוסת מן שני תבשילין.

ויש שאין מקפידין על החרוסת ושני תבשילין אם יהיו סמוכים אליו דכיון שאינן באין על השלחן אלא לזכר בעלמא לא שייך אצלם אין מעבירין על המצוות וגם על המרור אין מקפידין אם יהיה סמוך לו דכיון שאינו חביב על האדם ואין לו דין קדימה לענין ברכת הנהנין לכן גם כאן אין מקפידין אם יצטרך לעבור עליו ולברך על הירקות בתחלה ואח"כ על המצה ואח"כ על המרור.

ועל זה סומכים הנוהגים מטעם הידוע להם לסדר כל דברים אלו על גבי המצה דהיינו לאחר שסדרו המצות בתוך הקערה כסדרן כהן מלמעלה ולוי תחתיו וישראל תחתיו מסדרין על גבי הכהן הזרוע של מלה מימין והביצה משמאל והמרור למטה מעט כנגד אמצעם כעין סג"ל ואח"כ החרוסת מימין והכרפס משמאל והמרור של כריכה למטה מעט כנגד אמצעם כעין סג"ל שני:

בז אלו ירקות שאדם יוצא בהן ידי חובת מרור בחזרת (שקורין סאל"ט) בלשון אשכנזי ובלשון ספרד סאלאמא ושם העצם שלו הוא לטוגא בתוגרמ"א ואיטליא ואשכנזי וספרד ופורטוגאל ובספרי הרפואות נקרא לאטיגא סאלאט ואינו מצוי בזמן הפסח אלא במדינות החמות ואינו ירק הנקרא זערוז"ך בלשון פולין בעולשין (שקורין אנדיבי) בתמכא (שקורין קרין או מערמך ובלע"ז מרוביאי) בחרחבינא (שקורין בערבי אלקרצינא) ובמרור (שקורין ווערמט בלשון אשכנזי והוא לענה) לפי שנאמר בתורה מרור סתם וקיבלו חכמים שאין שום מין ירק מר נקרא בשם מרור סתם אלא ה' מיני ירקות אלו:

בח חמשה מינים הללו מצטרפות לכזית ויוצאים בהם בין בעלין בין בקלחים אבל לא בשרשים דהיינו שרשים

ומנענע עד שיתערב עיין סימן שכ"א:

~ שבת קודש ~

לח אחר שאכלו מהירות בטיבול צריך ליקח מזה האמצעית משלש מצות המונחים לפניו בקערה ולבצע מקצתה ממעם שיתבאר ונהגו כל ישראל שמקצת זה שבוצעים מהמצה עושין בו גם כן מצוה אחרת דהיינו שמושמרין אותו לאפיקומן ולפיכך נכון הדבר שיהיה מקצת הזה רוב המצה שאפיקומן היא מצוה חשובה שהוא לנו במקום הפסח ונוהגין להצניעו תחת המפה וזכר למשארותם צורות בשמלותם ויש שכורכין אותו במטפת ומשימין על שכמם וזכר ליציאת מצרים:

לח ומקצתה השני צריך להחזירו לקערה וליתן אותו בתוך שתי מצות השלמות כדי לומר עליו ההגדה לפי שצריך לומר ההגדה על מצה הראוי לצאת בה ידי חובתו שנאמר תאכל עליו מצות לחם עוני ודרשו חכמים שעונין עליו דברים הרבה ומתוך שנאמר לחם עוני חסר וא"ו דרשו חכמים לחם עני מה דרכו של עני בפרוסה אף כאן בפרוסה שהמצה שיוצא בה ידי חובתו לא תהיה שלימה אלא פרוסה ועליה יאמר ההגדה (ובסימן תע"ה יתבאר למה משימין אותו בתוך שתי השלמות).

אחר כך נוהגין להגביה הקערה שבה המצות ואומרים הא לחמא וכו' עד מה נשתנה ואין צריך להסיר התבשילין מהקערה קודם ההגבהה אלא יכול להגביהה עם כל הדברים שעליה:

לח יש מודקדים לומר כהא לחמא או הא כלחמא לפי שאין שייך לומר הא לחמא די אכלו אבהתא שהרי אין זה הלחם ממש שאכלו אבותינו ולפיכך אף שבכל הספרים הנוסח הוא הא לחמא, מכל מקום האומר כהא לחמא או הא כלחמא לא הפסיד:

לח בימי חכמי הנמרא שהיו להם שולחנות קמנים לפני כל אחד ואחד מהמסובין הצריכו חכמים לעקור מלפני מי שאומר ההגדה את השולחן הקמן שלפניו עם המצות המונחות עליו ולהניחם בזוית אחרת כדי שיראו התינוקות וישאלו למה מסירין המצות ועדיין לא אכלנו ועל ידי כן יתעוררו לשאול גם כן שאר השאלות מה נשתנה כו' כמו שיתבאר.

ובדורות האחרונים שכל המסובין אוכלין על שולחן אחד גדול ויש טורח גדול בעקירתו נהגו לעקור הקערה שבה המצות מלפני בעל הבית האומר ההגדה ולהניחו בסוף השולחן כאילו כבר אכלו כדי שישאלו התינוקות.

ועכשיו אין נוהגין אפילו בעקירת הקערה לפי שהתינוקות יודעין שעיקר האכילה לא תהיה ממצות אלו שבקערה ולפיכך לא ישאלו כלום כשיסירן מעל השולחן:

שתחילתה מתוקה ורבה וסופה קשה ומר דהיינו כשהקלה שלה מתקשה כעץ ונעשה מר כלענה:

~ יום שישי ~

לא ואם אין לו חזרת יחזיר אחר עולשין ואם אין לו עולשין יחזיר אחר תמכא ואם אין לו תמכא יחזיר אחר חרחבינא ואם אין לו חרחבינא אזי יקח המרור דהיינו לענה. ואם אין לו אפילו מרור יקח איזה ירק מר שירצה לפי שיש אומרים שכל ירק מר שראוי לאכילה נקרא מרור בלשון תורה והוא שיש לו שרף (פירוש כשמחתכין בו וסוחטין אותו במקום חתוכו יוצא ממנו מוהל לכן כחלב) ופניו מכסיפין דהיינו שעלה שלו אינו ירוק מאוד כעלי הכרשים ובצלים ושאר ירקות אלא נוטה קצת ללובן הנוטה לשחרות שקורין (בלייכל"ך בלשון אשכנז) ומכל מקום לא יברך עליהם שהעיקר הוא כסברא הראשונה.

(ואם אין לו ירק שיש לו שרף ופניו מכסיפין טוב שיאכל איזה ירק אחר שיש בו מרירות קצת לזכר בעלמא ואין צריך כוית וכן) מי שהוא חולה או איסטניס ואינו יכול לאכול מרור טוב שילעוס מעט עד שירגיש מעט מרירות בפיו לזכר בעלמא בלא ברכה וזהו כשאי אפשר לו כלל.

אבל חייב אדם לרחוק את עצמו לקיים מצות חכמים לאכול כוית שלם אף אם יכאוב עליו ושיעור כוית יתבאר בס' תפ"ו ע"ש:

לב החרוסת צריך להיות עב לפי שהוא זכר למיט שנשתעבדו בו אבותינו ואח"כ צריך לרכך אותו במשקה זכר לדם ויש לרככו במשקה אדום כגון חומין או יין אדומים ויש לעשות החרוסת מפירות שנמשלו בהם כנסת ישראל כגון תאנים שנאמר התאנה חנטה פניה ואגוזים שנאמר אל גינת אגוז ותמרים שנאמר אעלה בתמר ורמונים שנאמר כפלה הרמון ותפוחים זכר לתחת התפוח עוררתך שהיו יולדות שם בניהם בלא עצב ושקדים על שם ששקד הקב"ה על הקץ לעשות ומעיקר הדין יכול לעשותו אפילו מירקות ולרככו אפילו במים ושאר משקין אבל על כל פנים צריך ליתן לתוכו דבר שיש בו קיוהא כגון תפוחים או יין וחומין זכר לשעבוד שהיו משתעבדים בישראל עד שהיו שיניהם קהות:

לג וצריך ליתן בתוכו תבלין הדומין לתבן כגון קנמון וזנגביל שאינן נידוכין הדק היטב ויש בהן לאחר הדיכה חומין קשין וארוכין קצת כמו תבן זכר לתבן שהיו מגבלין בתוך המיט:

לד אם חל פסח בשבת צריך לזוהר לרכך החרוסת במשקה מערב שבת ואם שכח לרככו מערב שבת ירככו בשבת על ידי שינוי דהיינו שמתחלה יתן המשקה לתוך הכלי ואח"כ יתן לתוכו החרוסת ויכול לערבו באצבעו או אוהו בכלי

~ 'לקוטי תורה' פרשת בלק - הפרשה החסידית ~

לא הביט און ביעקב

"לא הביט און ביעקב כו'" (פסוק ב, כא):

הנה יש ב' בחינות ומדרגות למעלה: בחינת "יעקב" ובחינת "ישראל"². שהם גם כן ב' בחינות שונות בעבודת ה' באדם - בחינת "עבד" ובחינת "בן". היינו: בחינת "יעקב" הוא בחינת "עבד", כמו שפתיב: "שמע אלי יעקב עבדי"; ובחינת "ישראל" הוא בחינת "בן", כמו שפתיב (שמות ד, כב): "בני בכורי ישראלי".

ולחבין זה, צריך להבין תחלה פירוש וענין "עבד". דהיינו מה שמצינו לשון "עבודה", שאנחנו עובדים לו יתברך, כמו שפתיב: "ועבדתם את ה' אלקיכם" (שמות כג, כה); "תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך" (דברים כח, מז); ובתיב: "ועבדו ככל לבבכם" (דברים יא, ג); "עבדו את ה'" (שמות י, ח).

והנה לשון "עבודה" הוא ענין תיקון ושירות, שהעבד משרת לרבו ומתקן לו דבר - שהרי הרב צריך לתיקון ושירות זה, ואיך שייד לומר כן לגבי הקדוש ברוך הוא - שהוא יתברך "שלימו דכולהו", ואין צריך לזולתו חסד ושלום - "כי מומד הכל" (דברי הימים א' כב, יד) בתיב, ומקרא מלא בתיב (איוב לה, ו): "אם צדקת, מה תתן לו כו'".

אך הענין, דהנה ידוע המאמר: "נתאנה הקדוש ברוך הוא להיות לו דירה בתחתונים". כי הנה באמת, "אני הויה לא שנית" (מלאכי ג, ו), שאין שום שינוי אצלו יתברך בין קודם שנברא העולם, שהיה "הוא וישמו בלבד" כמה אלפים ורכבות שנה קודם בריאת העולם, (וכמו כן קודם התהוות בחינת הזמן. שהזמן גם כן נברא ומחודש, רק שהיה "סדר זמנים" קודם בריאת עולם הנה, והיינו מעת אצילות והתהוות עולמות הרוחניים, כמו שכתב ב"עץ חיים", שער "עגולים וישר", אבל קודם לזה לא היה שייך שום סדר וזמנים, שהוא יתברך למעלה מהזמן לגמרי)

וכן יהיה אחר שיחבר העולם. וגם עתה בזמן בריאת העולם וקיומו, הנה "קמיה" יתברך "פולא" ממש "כלא חשיב" - כמו קודם שנברא העולם ממש. רק זהו "קמיה" דוקא, אבל אצלנו העולם נחשב ליש ודבר בפני עצמו, ומסתיר אלקות; שלכך נקרא בשם "עולם" - על שם ההעלם שמעלים אלקות ומסתירו.

ותכלית בריאת העולם הוא, ש"נתאנה הקדוש ברוך הוא להיות לו דירה בתחתונים". פירוש: כי העולם הנה הוא העולם היותר תחתון, שההעלם בו יותר, והחשך כפול ומכופל⁵.

וזהו פירוש "בתחתונים": כי אין שייך מעלה ומטה לגבי הקדוש ברוך הוא - שאינו בגדר מקום חס ושלום, אלא "תחתונים", רוצה לומר, עוצם ריבוי ההעלם והסתור על ידי צמצומים רבים כו', והוא העולם השפל, ושם דוקא יהיה בחינת "דירה", והתגלות אלקותו יתברך בידיעה שלנו - גם כן כמו שהוא למעלה בידיעה עליונה ד"כולא קמיה כלא חשיב", ולזה היה תכלית המכוון בבריאת העולם.

הגם שאין מושג לנו הפעם שנתאנה לזה, רק ש"כך עלה בראשו", אך עם כל זה, לזאת היה הפונה בודאי. ואיך ממשכים גילוי זה ודירה זו "בתחתונים"? - הוא על ידי בחינת אתכפא ואתהפכא.

במשל המלך בשר ודם, שרוצים לעשות לו דירה נאה, שצריכים לפנות החיכל מכל לכלוך וטינוף כו', ואחר כך לסדר שם פלים נאים - מטה ושולחן, כסא ומנורה - כן עבודת האדם. כמו שפתיב (בראשית ב, טו): "ויניחהו בגן עדן לעבדה ולשמרה", ואמרו רז"ל: "לעבדה" - זו רמ"ח מצות עשה, "ולשמרה" - זו שפ"ה לא תעשה.

דהיינו: הלא תעשה הם לכער הרע, ובערת הרע מקרבך" (דברים יג, ו ועוד), שלא יהיה שום לכלוך וטינוף חס ושלום; והמצות עשה הם, על דרך משל, תיקון

1. [נאמר בשבת פרשת בלק, "יד תמוז תס"ד באולע].

2. [ענין בזה בלק, דף ר"י, עמוד ב', ובפרשה וישלח, דף קע"ד, א'].
3. [שילוב הפסוקים ישעיהו מה, יב: "שמע אלי יעקב", שם מה, א: "שמע יעקב עבדי"].

4. [ענין בזה קדושים, דף פ"ו, עמוד א'].
5. [ענין מה שנתבאר לעיל פרשת קת, בדבור המתחיל "על כן יאמרו המושלים", מענין זה. וענין לעיל ריש פרשת שלח].

את כל האברים – שמכריח מן הראש עד תרכיבים, ועל ידו נמשך החיות מהמוחין לכל האברים. שהאברים מחוברים בצלעות, והצלעות בחוליות, והחוליות בחוט השדרה; והחוט אינו בכלל האברים רק שהוא המקשר כו', ומתחיל מהמוח ומתפשט עד הרגלים. ולכן אם נפסק חוט השדרה – כו'.

כמו כן הנמשל בבחינת המצות, שהם "רמ"ח אברים דמלכא", הנה אמרו רז"ל: "מצות צריכות כווננה". וה"כווננה" היינו בחינת התפלה, שהיא בחינת כוונה ופנימיות להמצות, והיא עיקר המעמיד ומקיים את הרמ"ח מצות עשה; והיא כמשל החוט השדרה, שהוא המעמיד ומקיים את האברים, אף על פי שהוא בעצמו אינו ממנין רמ"ח אברים.

והענין:

שעיקר המכוון בתפלה הוא, שמבקשים שיהיה אור אין-סוף ברוך-הוא שלמעלה מהשתלשלות – "ברוך" ונמשך למטה בבחינת ההשתלשלות. והוא "ברוך" אגדה הוי"ה". היינו שמבקשים שיהיה התהוות והמשכת שם "הוי"ה" מבחינת "אתה", שהוא אור אין-סוף שלמעלה מעלה מ"שם הוי"ה". כי שם הוי"ה מורה על השתלשלות המדרגות: יו"ד – צמצום, ה' – התפשטות, וי"ו – המשכה כו'. ובחינת ההארה הנמשך בהשתלשלות מדרגות אלו, הוא הארה מצומצמת לבד לגבי האור אין-סוף שלמעלה מהשתלשלות⁶.

וזהו ענין הפקשות בשמונה-עשרה: היינו שיהיה ברכה והמשכה הארה רבה ועצומה מלמעלה מסדר ההשתלשלות – דהיינו "ברוך אתה", והיינו בבחינת שם "הוי"ה"¹¹. ו"רופא חולי עמו ישראל", ו"מברך השנים" על דרך משל, הוא הפלי שבו מתגלה אלקותו ויתברך

וסידור כלים נאים, שעל ידי זה יהיה ה"דירה בתחתונים", שהוא ענין גילוי והמשכת אור אין-סוף ברוך-הוא למטה (לעמיד-לבא. ועתה – ההמשכה בהעלם). וזהו שנקרא "עבודה" – לשון תיקון, היינו שעל ידי עבודתנו, אנו ממשיכים שיהיה הגילוי למטה, שאנו מתקנים תיקון זה על ידי עבודתנו⁶.

וזהו ענין "רמ"ח פקודין – רמ"ח אברים דמלכא", שהם כלים להשראת אור אין-סוף ברוך-הוא – כמו שהאברים הם כלים לאור וחיות הנפש. וזהו שאנו מברכים: "אשר קדשנו במצותיו כו'".

ב. והנה "עבודה שכלל זהו תפלה". והיא דרגון, ואינה ממנין המצות דאורייתא, כדמשמע בגמרא בפרק ג' דברכות (דף כ', עמוד ב')⁷.

וצריך להבין זה, דהלא רז"ל במשנה וגמרא פרק ב' דברכות, דף י"ו, החמירו תרבה יותר בכוונת התפלה אפילו מכוונת קריאת-שמע הנמנית ראשונה בתרי"ג מצות דאורייתא, והיינו מפני שהיא "דברים העומדים ברומו של עולם" – בפרק קמא דברכות (דף ו', עמוד ב')⁸, ואם כן, מהו שאינה ממנין המצות?

והענין יובן, בהקדים: כי הנה י"ח ברכות דשמונה-עשרה הן כנגד ח"י חוליות השדרה, שבתוכן נמשך החוט השדרה, כנודע מהזהר, ובגמרא ברכות (דף כ"ה, עמוד ב').

והנה על דרך משל באדם: יש בגופו רמ"ח אברים הנמנין במשנה סוף פרק קמא דאהלות: "שלישים בפיסת הרגל כו', ח"י חוליות השדרה כו'";

אך החוט השדרה עצמו הנמשך בתוך החוליות – אינו ממנין האברים. ועם כל זה, הוא המעמיד ומקיים

6. [וענין מה שנתבאר מענין עבודה, בביאור על פסוק (זכריה ד, ב) "ראיתי והנה מגורת זהב", שפרי להמשיך הגילוי גם למטה, מוכרח להיות ההמשכה מלמעלה מסדר ההשתלשלות, ומלמעלה משרש האור והחיות הנמשך בהעלמותו כו'.

7. [וענין מה שנתבאר מענין עבודה, בביאור על פסוק (זכריה ד, ב) "ראיתי והנה מגורת זהב", שפרי להמשיך הגילוי גם למטה, מוכרח להיות ההמשכה מלמעלה מסדר ההשתלשלות, ומלמעלה משרש האור והחיות הנמשך בהעלמותו כו'.

8. [וענין מה שנתבאר מענין עבודה, בביאור על פסוק (זכריה ד, ב) "ראיתי והנה מגורת זהב", שפרי להמשיך הגילוי גם למטה, מוכרח להיות ההמשכה מלמעלה מסדר ההשתלשלות, ומלמעלה משרש האור והחיות הנמשך בהעלמותו כו'.

9. [וענין מה שנתבאר מענין עבודה, בביאור על פסוק (זכריה ד, ב) "ראיתי והנה מגורת זהב", שפרי להמשיך הגילוי גם למטה, מוכרח להיות ההמשכה מלמעלה מסדר ההשתלשלות, ומלמעלה משרש האור והחיות הנמשך בהעלמותו כו'.

10. [וענין מה שנתבאר מענין עבודה, בביאור על פסוק (זכריה ד, ב) "ראיתי והנה מגורת זהב", שפרי להמשיך הגילוי גם למטה, מוכרח להיות ההמשכה מלמעלה מסדר ההשתלשלות, ומלמעלה משרש האור והחיות הנמשך בהעלמותו כו'.

11. [וענין מה שנתבאר מענין עבודה, בביאור על פסוק (זכריה ד, ב) "ראיתי והנה מגורת זהב", שפרי להמשיך הגילוי גם למטה, מוכרח להיות ההמשכה מלמעלה מסדר ההשתלשלות, ומלמעלה משרש האור והחיות הנמשך בהעלמותו כו'.

6. [וענין מה שנתבאר מענין עבודה, בביאור על פסוק (זכריה ד, ב) "ראיתי והנה מגורת זהב", שפרי להמשיך הגילוי גם למטה, מוכרח להיות ההמשכה מלמעלה מסדר ההשתלשלות, ומלמעלה משרש האור והחיות הנמשך בהעלמותו כו'.

7. [וענין מה שנתבאר מענין עבודה, בביאור על פסוק (זכריה ד, ב) "ראיתי והנה מגורת זהב", שפרי להמשיך הגילוי גם למטה, מוכרח להיות ההמשכה מלמעלה מסדר ההשתלשלות, ומלמעלה משרש האור והחיות הנמשך בהעלמותו כו'.

8. [וענין מה שנתבאר מענין עבודה, בביאור על פסוק (זכריה ד, ב) "ראיתי והנה מגורת זהב", שפרי להמשיך הגילוי גם למטה, מוכרח להיות ההמשכה מלמעלה מסדר ההשתלשלות, ומלמעלה משרש האור והחיות הנמשך בהעלמותו כו'.

9. [וענין מה שנתבאר מענין עבודה, בביאור על פסוק (זכריה ד, ב) "ראיתי והנה מגורת זהב", שפרי להמשיך הגילוי גם למטה, מוכרח להיות ההמשכה מלמעלה מסדר ההשתלשלות, ומלמעלה משרש האור והחיות הנמשך בהעלמותו כו'.

בהחוט עצמו.

וענין ב"פרדס" בסופו, שער ל"א, פרק ח' בענין ח"י חוליות, שהם נגד ג' ווי"ן ד'ויסע, ויבא, ויט"י¹⁴; ג' אבות; חו"ת, שהם פלים לבחינת הדעת הנמשך לתוכן ממוח הדעת על ידי חוטי השדרה כו'.

וענין מה שנתבאר לעיל בפרשת יתרו, בדבור המתחיל "אלפי שנאו", שהן בחינת ב' מיתין דמט"ט – ט' ספירות מלמעלה למטה וט' ספירות מלמטה למעלה. והט' ספירות הן גם כן רק בחינת 'פלים' להמשכת האור מאינסוף ברוך-הוא, שהוא בחינת 'נשמה' להן. כמאמר התיקוני זהר: "והיה¹⁵ נביעו איהו פנשמתא לגופא כו'".

ואם כן, מה שכתוב בנמרא, ד"ח"י ברכות הם כנגד ח"י חוליות, כוונתם שלכך תקנו ח"י ברכות, שהם ח"י פלים דייקא, כנגד ח"י חוליות כו'; אבל עיקר המכוון שבמצינת התפלה, שיהיה המשכת אור אינסוף ברוך-הוא בפלים הנ"ל – הוא על דרך משל בחינת החוטי השדרה עצמו, שנמשך מן המוח שבראש – למטה; וכך הוא ענין המשכת אור אינסוף מבחינה שלמעלה מהשתלשלות להתלבש בבחינת השתלשלות כו'. ולכן אתי שפיר דאינה ממננ רמ"ח מצות-עשה. דהיינו שה"ח חוליות" הם רק פלים, אבל היא עצמה – בחינת חוטי השדרה.

תדע, דאם לא כן, הנאמר שהתפלה נמנית בח"י מצות מתר"ג, שהרי ח"י חוליות הם ח"י אברים במננ רמ"ח? אלא ודאי התפלה עצמה היא בחינת חוטי השדרה, רק שנמשך בח"י פלים הנ"ל.

"ומאן דלא פרע במודים נעשה שדרתו נחש" – לפי שעל ידי הפריעות וההשתחואות, שהוא בחינת הביטול – והוא ענין "מודים", הודאה וביטול – על ידי זה דוקא ממשכים האור בהפלים, "ח"י חוליות השדרה". ולכן איתא בזהר (משפטים, דף ק', עמוד א'). ובפרשת שלח, דף קס"ד, עמוד א' ("ד"מאן דלא פרע במודים אינו חי לעתיד"), כמו שהביא ה"פרי חדש" באורח חיים סימן קי"ג, והיינו לפי שאינו ממשך חיות ונשמה בבחינת ח"י, שהם "ח"י חוליות כו'":

למטה בגשמיות, כשנותן חיים ובריאות לחולים, ו"ברכה על פני הארמה כו"¹². נמצא, שכל בקשות שבשמונה עשרה הם פלים לגילוי אלקותו ותבדך ממש למטה.

ועוד, כידוע ומבואר בזהר ד"לית ברכתא שריא באתר ריקניא". דהיינו, שאי אפשר להיות המשכת האור אלא אם כן יש בליים שישירה בהן. לכן אנו מבקשים ענינים – רפואות החולי וברכת השנים, וכן כל הברכות דשמונה-עשרה – שהם פלים שבהם יהיה השראת אור אינסוף, אבל עיקר המכוון הוא: "ברוך אתה ה'" – שיהיה המשכת אור אינסוף¹³.

וזהו שאמרו רז"ל ש"ח"י ברכות דצלותא" הם כנגד ח"י חוליות שבשדרה". רצונם לומר, שהם פלים להמשכת וגילוי האור אינסוף הנמשך על ידי התפלה – כמו שהחוליות הם פלים לחוטי השדרה הנמשך ממוח שבראש לתוכן. ונקרא על פי הקבלה "המשכת המוחין" – וכמו בחוט השדרה נמשך מוח. ועל פי חסידות נקרא "המשכת הדעות" – התגלות אלהות למטה כמו למעלה.

[והשתא אתי שפיר – דלכאורה מהנמרא יש סתירה למה שנתבאר בהפטעם שהתפלה אינה ממננ רמ"ח מצות-עשה – לפי שהיא בחינת חוטי השדרה, שאינו ממננ רמ"ח אברים, והרי הנמרא אמר שח"י ברכות דשמונה עשרה הם כנגד ח"י חוליות השדרה, והחוליות הם ממננ רמ"ח אברים, כנזכר לעיל בשם המשנה דאחלות?]

אך הענין מוכן ממה שנתבאר, דבתפלה יש ב' דברים, היינו:

א' – הוא עיקר המכוון בהתפלה, והוא מה שמבקשים ברוך אתה ה'" – שיהיה גילוי אור אינסוף ברוך-הוא.

והב' – הן הבקשות עצמן – להיות "רפא חולים" ו"מברך השנים", שהן רק פלים לאור ההמשכה. והפלים הן בחינת ח"י ברכות, כמו שחוליות השדרה הן ח"י, והן פלים לחוטי השדרה שהיא עיקר החיות, כמו שכתוב בפרק "אלו מרפאות"¹⁶, שבו תלוי המרפאות, מה שאין כן נשבר השדרה ולא נפסק החוט שלה – כשרה, לפי שעיקר החיות הוא

(*) על פי ישעיהו נה, י': "יד תשם . . מן השמים . . והולידה ותצמיחה".

13. וענין ב"תיקוני זהר", תיקון ו'.

14. (שמות יד, יט – כא: "ויסע עמוד הענן מפניהם ועמד מאחריהם, ויבא בין מחנה מצרים ובין מחנה ישראל . . ויש משה את דו על תים").

15. (בסדור "תורה אור": "והיה").

12. וענין מה שכתוב ב"אגרת הקדש" קרוב לסוף (קונטרס אחרון סימן ד), בדבור המתחיל "להבין מה שכתב ב'פרי עץ חיים':

ש"התפלה היא המשכת אור אינסוף ברוך-הוא לבי"ע דיוקא, לא בדרך התלבשות בלבד, רק האור ממש – לשנות הנבדלים מקמות שהם, שיתרפא החולה ויברך השם משמים לארץ ויולידה ויצמיחה". מה שאין כן בתורה ומצות – שאין שניו בקלף התפילין כו'. ענין שם.

וזהו "ובדעת חדרים ימלאו" (משלי כד, ד): "חדרים" הן הכלים, שכללותן ג' בחינות: חסד, דין, רחמים – ראשי-תיבות "חדר". וזהו עננו ג' קוין שהם כללות מעשה המצות – "על שלשה דברים העולם עומד כו". אך הן בחינת כלים וחדרים, וכדי להיות "חדרים ימלאו", דהיינו המשכת האור בכלים, זהו על ידי ה"דעת" שהוא התפלה. ולכן התחלת י"ב ברכות אמצעיות דתפלה הוא "חונן הדעת" כו²⁰.

ולכן התפלה אינה כמנון המצות דאורייתא: כי המנון שאנו מונין – היינו הכלים והאברים; אכן התפלה, שהיא הפוננה, אינה שייך למנותה בפני עצמה כי היא "נשמת הכלים". ועל דרך שכתב ב"עץ חיים" שער כ"ב, פרק א, אות ד, בענין הדעת, שאינו במנון עשר ספירות: "כי אין אנו מונין אלא מה שיש בו בלי, אכל הדעת – בחינת נשמה בלי בלי כו". עיין שם²¹.

אך הנה, ענין מעלת תלמוד-תורה ש"כנגד כולן", היינו שהיא בחינת פנימית הכלים, והמצות הם 'חיצוניות הכלים'; צדקה וגמילות-חסדים – "חסד – דרועא ימינא כו".

(²² ובמקום אחר נתבאר, איך שהתורה היא למעלה מהתפלה, אף שהתפלה היא המשכת הדעת – כי יש "פנים ואחור": פנים הוא בחינת עסק התורה, כי "אורייתא מחכמה נפקת", ו"חכמת אדם תאיר פניו"²³ (קהלת ח, א).

אך מקודם לזה צריך להיות בחינת "אחור"²⁴, בחינת "לכתוב אחרי כו" (ירמיהו כ, ב), ו"אחור" היינו בחינת תפלה. כי ח"י ברקאן דצלותא, שהם כנגד ח"י חוליות שבשדרה, שבהם נמשך חוטי-השדרה – כל זה הוא בבחינת "עורף" ו"אחוריים". וכמאמר רז"ל: "כמין שני פולין מונחין על פי הקדרה", דהיינו מקום חבור הצואר והגלגלת בעורף, ושם נמשך החוטי-השדרה ממוח הדעת.

כי "תלת מוחין" – חב"ד – ש"בתלת חללין דגלגלתא": ב' מוחין – חכמה ובינה הם מלפנים, ומוח-הדעת ב"אחוריים", באמצע ב' המוחין – חכמה ובינה;

ג. והנה ח"י חוליות הנ"ל הם כלים פנימיים, ומהם מתפשט אחר כך האור ב' חיצוניות הכלים, ומספר כולם רמ"ח, שהם רמ"ח מצות-עשה, שנקראו "רמ"ח אברים דמלכא", שהם בחינת אברים וכלים להמשכת האור¹⁶. וזהו עננו הנזכר לעיל שה"מצות צריכות פוננה", והתפלה היא בחינת הפוננה בכלל.

והענין, כי אנו אומרים: "אשר קדשנו במצותיו", שעל ידי המצות ממשיכים גילוי בחינת קדושה עליונה דאור אינסוף – למטה, לכן צריכים "פוננה", כי המצוה היא האבר והכלי, והפוננה הוא המשכת האור בתוך הכלי¹⁷.

וזהו שברוך כלל התפלה היא הפוננה, לפי שבה ועל ידה נמשך כללות גילוי האור. שזהו ענין "ברקאן דצלותא" – "ברוך אתה ה'", שממשיכים להיות "ברוך" ונמשך "אתה" – אור אינסוף ממש, והיינו על ידי שם "הו"ה".

ואחר כך על ידי קיום המצות כל היום ממשיכים האור בפרט – להתלבש במצוה פרטית, שהיא אבר אחד מ"רמ"ח אברים דמלכא"¹⁸, והוא ממש כנ"ל במשל החוטי-השדרה, שבו נמשך החיות מן המוחין, אשר במוחין היא עיקר משכן והשראת הנשמה, ומשם נמשך החיות בחוטי-השדרה הנמשך ממוח הדעת, ואחר כך נמשך ממנו בכל רמ"ח אברים.

וזהו ענין "ברכת המצות", שהיא בחינת הפוננה בפרט לכל מצוה: "ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם, אשר קדשנו במצותיו כו", שיהיה נמשך המשכה זו באותו אבר וכלי מ"רמ"ח אברים דמלכא" שהוא המצוה ההיא¹⁹.

אך כללות הפוננה והמשכת האור, זהו בחינת התפלה, שהיא בחינת נשמה וחיות למעשה המצות. ולכן, ההולדה להוליד בדומה לו ממש, שהיא המשכה ממהות הנפש ועצמותה המלוכשת במוחין – הוא נמשך על ידי חוטי-השדרה דייקא.

21. ועיין מה שנתבאר בפירוש לשון "פוננה", על פסוק "צוארך בחרוים".

22. ועיין מה שנתבאר עוד מענין תפלה ותורה, על פסוק "כי תבאו אל הארץ [...] ושבחתה הארץ", בפירוש מאמר רז"ל "אשרי מי שבא לבאן ותלמודו בידו".

23. ועיין מה שנתבאר על פסוק "צאינה וראינה", בענין "להצחיל פנים משמן".

24. וכמו שנתבאר על פסוק "ובור את אשר עשה לך עמלק".

16. [ועיין מה שכתוב מענין "רמ"ח אברים וכלים" – בביאור על פסוק "משה ודבר", בפרשה יתרו].

17. וכמו שנתבאר ב"ספר של בינונים" פרק ל"ח בהנחה, בשם ה"עץ חיים".

18. [ועיין מה שנתבאר על פסוק "אם בחסתי תלכו ואת מצותי תשמרו"].

19. ועיין מה שנתבאר מענין גודל מעלת הכלים, בביאור על פסוק "וקבל היהודים".

20. ועיין מה שנתבאר על פסוק "ואלה המשפטים".

ממש, שלמעלה מבחינת אברים. ולכן התפלה, אף על פי שהיא הדעת, נקרא "אחור" לגבי חכמה-עילאה ממש כו'.

וכן כתוב בהלכות תלמוד-תורה, שהידיעה היא מצוה בפני עצמה, והדבור וההקוין בה – מצוה בפני עצמה.

וגם כמו שנתבאר במקום אחר, על פסוק (משלי ה, ח) "סלסלה ותרוממך", שהתורה נקרא לבושים: "עומה אור בשלמה" (תהלים קד, ב); "לבושה כתר" (דניאל ג, ט);

אכן על ידי עיון התלמוד, שזהו פירוש "סלסלה" – על ידי זה מתרוממת נפש האדם לבחינת מקור התורה, שהוא בחינת "שער רשיה כעמר נקא" (דניאל ג, ט), למעלה מבחינת "לבוש", שהיא נוגעת לעצמיות אור אינסוף ברוך-הוא ממש. ומכל מקום, התפלה, אף שנקרא "אחור" לגבי בחינה זו, אף על פי כן אי אפשר לבא ולהמשיך מבחינת "פנים" כי אם על ידי שיהיה תחלה הרצון בתפלה כו'.

כמו על דרך מושל באדם, אף שהטפה נמשכת מהמוח, מבחינת חכמה, מכל מקום אי אפשר שיהיה המושב וזו מהחכמה כי אם על ידי הדעת, "והאדם ידע" (בראשית ה, א), בחינת התקשרות כו' – כך התפלה, בתקיעת הדעת בהתבוננות גדולה ה', והתקשרות בבחינת ביטול, על ידי זה בשעוסק אחר כך בתורה ממשך מבחינת חכמה-עילאה. ועל זה נאמר (ישעיהו כו, ח): "יעשה שלום לי כו'" – המושכת החכמה-עילאה בכנסת-ישראל כו'.

ועוד זאת, כי "יש תפלה ויש תפלה": היינו, יש בחינת אהבה שמונבלת בכלי, והיא בחינת מדות הנמשכים מהשכל על ידי הדעת; אכן בחינת "ככל מאדך" ו"רעותא דליבא", היא בחינת מדות שלמעלה מהשכל, הנמשכים על ידי דעת-עליון כו'²⁷, ועל ידי זה מעורר וממשיך מבחינת כתר, שלמעלה מהחכמה שהיא התורה²⁸ :

ד. והנה כל סדר התפלה שעד שמונה-עשרה היא הכנה לשמונה-עשרה. והיינו כדי שיוכל להתפלל שמונה-עשרה בכונה, מרעותא-דליבא, שבאמרו "ברוך אתה ה'" יהיה הפקשה באמת, שיהפוך מרעותא-דליבא שיהיה גילוי שם הו"ה. לכן, כדי שיוגע האדם למדרגה

ומבחינת הדעת נמשך בחינת האהבה-ויראה שבתפלה, כי "ואהבת" – לשון "אבה", שהוא רצון. ונמשך מהדעת, שממשיך בחינת רצון-העליון, כי דעת הוא לשון רצון, שדעת ורצון הכל ענין אחד. כמו שכתוב (עמוס ג, ב): "רק אתכם ידעתי מכל ממשחות כו'", שהפירוש: שבחר ורצה בנו, כי דעת – לשון התקשרות והתקשרות כו'. ולכן בחינת "ואהבת" – לשון רצון – נמשך מבחינת הדעת והתבוננות בתפלה.

אך הרצון הוא עדיין בחינת "אחוריים" לגבי התענוג-עליון שהוא בחינת "פנים". ועל מעלת הרצון נאמר (שמות לג, ג): "כי עם קשה עורף אתה". וזהו ענין "בעבודה קשה" (שמות א, יד), ש"עבודה שכלב זו תפלה" – לצעוק אל ה', צריכה להיות 'קשה' – לעמוד נגד כל מונע מכית ומבחוץ כו'. כמו שנתבאר במקום אחר. וזהו ענין "קשה עורף הוא", ועל כן "וסלחת" – המושכת "ג מדות הרחמים" שאחר שמונה-עשרה.

אך על ידי התורה נמשך בחינת "תאיר פניו" – התגלות תענוג-עליון. כמו שכתוב (משלי ח, ל-לא): "ואהיה שעשועים כו', ושעשועי את בני אדם כו'". והיינו על ידי התעוררות הרצון בתחלה על ידי התפלה דוקא²⁵. כי התענוג – הוא שייד אחר מילוי הרצון, שבשנתמלא רצונו – כו'; מה שאין כן אם לא היה לו תשוקה – כו'²⁶.

– כל זה נתבאר במקום אחר, וצריך עיון לקשר זה עם מה שכתוב כאן.

ויש לומר, כי "יש תורה, ויש תורה": היינו, בשעוסק רק "פרק אחד שחרית, ופרק אחד ערבית", בהלכות פסוקות לקיים מצות "והיית בו כו'" (יהושע א, ח), אם כן היא מצוה על דרך כל המצות, שהן בחינת אברים וכלים; רק שמכל מקום היא בחינת אברים הפנימים – שהחיות תלוי בהן ממש. ולכן "לא ויתר על ביטול תורה כו'". ומכל מקום, התפלה, שהיא המושכת הדעת, נקרא "אור" לגבי אברים הפנימים גם כן.

אבל בשעוסק רוב היום בתורה, להגיע למצות ידיעת התורה בעיון התלמוד, אז תורתו היא בחינת חכמה, "מוחא"

27. כמו שנתבאר במקום אחר – פרשת תולדות, בביאור על פסוק "מים רבים".

28. וכמו שנתבאר במקום אחר – בביאור על פסוק "ששים קמה מלכות כו', אחת היא יונת כו'", נבי ענין "חסידים הראשונים שהיו שורין בתפלתן מ' שעות ביום כו'". עיין שם.

25. וכמו שנתבאר במקום אחר על פסוק "חבילי עינים".

26. (תורה אור ויחי מו, ג: כי התענוג הוא שייד אחר מילוי הרצון, שבשנתמלא רצונו ותפצו מה שהיה חושק ומתאווה – אז יתענה, מה שאין כן אם לא היה לו תשוקה כל כך – אין התענוג אצלו כל כך גם בהיות אצלו הדבר ההוא. וראה לקמן תבא מו, א).

ועל ידי זה יבא לבחינת "ויצטקו אל ה' בצר להם" (תהלים קו, ו), להתעורר בתשובה מרעותא דליבא לשוב אל ה' ממש. והיו בחינת "ואהבת" [...] ככל לבבך" שבקריאת שמוע, ועל ידי כל זה יוכל לבקש אחר כך באמת לאמתו בשמונה עשרה: "ברוך אתה ה'", שיהיה גילוי אור אין סוף ברוך הוא שלמעלה מהשתלשלות – למטה.

וכל זה הוא ענין "עבודה שבלב" – זו תפלה. ואחר כך צריך להיות כלים לגילוי האור. והיו ענין "לעבודה" (בראשית ב, טו) – "זו רמ"ח מצות עשה", להמשיך האור בכלים להיות "דירה בתחתונים".

והנה אמרו רז"ל: "פה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה, מכל חיי העולם הבא". כי עולם הבא הוא רק בחינת "זיו השכינה", היינו זיו והארה בעלמא שמונה נהנין הנשמות ומתענגין. אבל על ידי התשובה – ממשיכים גילוי אין סוף ברוך הוא ממש, שהוא מקור האור והזיו, שאינה אלא הארה לבד.

וזה ענין מה שאמרו רז"ל על פסוק (בראשית ב, טו) "וינחחו בגרעין לעבדה" – "זו רמ"ח מצות עשה": שעל ידי המצות ממשיכים תוספת אור רב בגרעין מאין סוף ברוך הוא, שהוא מקור הזיו. והיו העבודה של הגרעין – שמוסיפים בו אור רב על ידי המצות כו'³³.

והנה מכל זה נתבאר פירוש וענין לשון "עבודה", מה ענינה – שהוא להמשיך גילוי אור אין סוף למטה, "דירה בתחתונים", וכן תוספת אור בגרעין כו'. והיינו על ידי קיום המצות עשין ולא תעשה.

אך "מצות צריכות פוננה", והיא בחינת התפלה, "ברוך אתה ה'", להמשיך האור על ידי "עבודה שבלב", וכמו שכתוב (איוב לו, יד): "אם ישים אליו לבו, רוחו ונשמתו אליו יאסף". וכדי שיהיה הפקשה בשמונה עשרה: "ברוך אתה ה'" באמת לאמתו, צריך להיות תחלה פסוקי דמרה, וברכות קריאת שמוע, וקריאת שמוע עצמה, וכנ"ל.

זו, תיקנו חז"ל מתחלה לומר פסוקי דמרה וברכות קריאת שמוע, כמאמר רז"ל: "לעולם יסדר אדם שבתו של מקום, ואחר כך יתפלל". והענין:

כי הנה פסוקי דמרה ו"ברכת יוצר" מופירים אנו מן השירה והשבח שהמלאכים משבחים ואומרים ביראה ג' פעמים "קדוש כו'". דהיינו איך שהוא יתברך קדוש ומובדל ואינו מושג, ד"לית מחשבה תפיסא ביה", ו"אין ערוך אליו" כלל. והאופנים ברעש גדול – מזה שמשויגים קצת איך שהוא קדוש כו'.

והנה המלאכים נקראו "עומדים", כמו שכתוב (זכריה ג, ו): "ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה". וכנודע בפירוש ענין "עצי שטים עומדים" (שמות כו, טו). והיינו שהם רק במדרגת ובחינת "רגלים" כלבד²⁹, וישראל שלמטה, הם בבחינת ומדרגת ה"ראש", כי ישראל היינו 'ליראש' – 'ישראל עליו במחשבה'.

ולכך, כאשר ישם האדם אל לבו³⁰ איך שבחינת המלאכים ואופנים כו', אשר הם בחינת "רגלים" לבד – עומדים באהבה ויראה גדולה, וברעש גדול אומרים 'קדוש' ו'ברוך' כו', מהתפעלות בהשתתם בגדולת איך סוף ברוך הוא;

וישראל, שהם בחינת ה"ראש", הם בבחינת שניה, וכמו שכתוב (תהלים קכו, א): "היינו כחולמים" – שאחר התפלה חולפת ועוברת האהבה, רק כל ישעו וכל חפצו למלאות צרכי הגוף, ועושים מצרכי הגוף עיקר כו',

– על ידי זה יתמרמר לבו מאוד בקרבו, מירידה זו שירדה הנשמה "מאיגרא רמה כו'", "עליונים למטה כו'³¹, ויתעורר מזה לצעוק אל ה' בצר לו, מנקודת לבו, ברעותא דליבא אליו יתברך.

וזהו שאמרו רז"ל: "אין עומדים להתפלל אלא מתוך כוֹבד ראש", היינו בהתבוננו בירידה גדולה זו, שה"ראש" נשפל מאוד למטה, "שכיבת לעפרא"³², וזהו "כובד ראש", ומזה יבא לידי הכנעה ושפלות גדולה, והיינו פירוש "כובד ראש" כפשוטו;

32. (ראה זור במדבר קט, ב: "רישא כפיה לעפרא". וב"עין חיים" (שער מיעוט היתר) שער לו, פרק ב, ועוד: "וזהו מאמר בזוהר פרשת במדבר דף ק"ט. . שהם רישא דלה נדוד בקליפת ושכיבא לעפרא". וב"מקדש מלך" חיי שרה קבר, א: "וזהו שכתוב בפרשת במדבר 'רישא שכיבת לעפרא'").

33. (ענין מה שנתבאר מזה, בביאור על פסוק 'וידבר משה אל ראשי המפלות').

29. (וכמו שנתבאר גם בן על פסוק (אסתר ח, ג) "ותפל לפני רגליו, ותקבד ותתחנן לו כו'". והוא מבואר בזוהר (פרשת לך לך, דף פ"ו, עמוד א'): "מאן דנליין? אלון מלאכין כו'").

30. (על פי שמואל א' כה, כה: "ישים אדני את לבו". ושעריהו מב, כה: "ישים על לב").

31. (בבא בתרא י, ב).

כמו "ואיש און מחשבותיו" (ישעיהו נה, ז) – שהוא מחשבות ו"הרהורין בישין" שלעומת בחינת מחשבה טובה ותפלה, שהיא עבודה שבלב ובחינת מחשבה דקדושה. והוא "און אם ראיתי בלב" (תהלים סו, יח); וכן בדבור שלעומת זה – כמו שכתוב (תהלים לו, ד): "דברי פיו און ומרמה";

וכן במעשה – כמו שכתוב (ישעיהו לא, ב): "פועלי און". וכשהאדם מתבונן בתפלה, ב"חב"ד" שבפשו, בגדולת ה', עומדים כנגדו מחשבות זרות דסמרא אחרא, שהם מחשבות "איש און" הנ"ל, והרהורין הרעים³⁸; אמנם גדול כח בחינת יעקב גם מצד עצמו, כי יש יתרון להקדושה על סמרא אחרא "כיתרון האור כו"³⁹, והעיקר כי "ה' אללקו עמו" (במדבר כו, כא), והוא העור מלמעלה.

וזהו "לא הביט און ביעקב": שלא יוכל האון להביט בבחינת יעקב ולכלכלו, כי לא יוכל לו, אלא נפל ופול לפניו⁴⁰.

ה. "ולא ראה עמל בישראל" (במדבר שם): פירוש: דזה מעלה יתירה בבחינת "ישראל", מה שאינו בבחינת "יעקב". דאילו בבחינת יעקב, "לא הביט" ה"און" כנ"ל, אבל יגיעה ימצא בו, שיעקב הוא בחינת "עבדי"⁴¹, והעבודה הוא ענין עמל ויגיעה, "לאפפיי לסמרא אחרא", ו"לאהפכא חשוכא כו" על ידי התפלה והמזות כנ"ל.

והיינו בכל "ששת ימי המעשה" (ויקרא כו, א), כמו שכתוב (שמות כ, ח): "ששת ימים תעבוד". דהיינו, כמו על דרך משל המלאכות גשמיים, החורש, והזורע, והקוצר כו' – כך הוא בעבודת ה' בתפלה, בכל "ששת ימי המעשה" צריך להיות בחינת עבודה זו ביגיעת הנפש ויגיעת בשר, להתבונן בגדולת ה', ולחוליד אהבה ויראה

והנה כל זה הוא בחינת ומדרגת "יעקב עבדי" (ישעיהו מו, א), שהוא המשיך להיות בחינת "דירה בתחתונים" על ידי תפלה ומזות. לכן נקרא "יעקב" – שהוא בחינת "ר' יעקב". והיינו על דרך משל חושי השרה הנמשך מהמוח ומתפשט עד הרגלים, לפי שהחוט מגיע עד גיד הנשה, ושם הוא מתפצל ויורד בירכים ורגלים – וזהו ענין חיו"ד שנמשך עד בחינת יעקב.

והנה חיו"ד הוא "נקודה אופקא דלית ביה חיוורא כלל"³⁴, והוא נמשך מבחינת "ישת חשך סתרו" (תהלים יח, יב), שמורה על בחינת "סתימו" – שאינו מושג כלל. והעבודה הוא להמשיך בחינה זו למטה, דהיינו להתלבש גם בעולמות ממש, שהוא בחינת "עקביים". והיינו על ידי המזות מעשיות, שנעשו מדברים גשמיים ממש, דבחינת עקביים, ואור אינסוף ברוך הוא שורה ונמשך ומתלבש בהן. וזהו י"עקב: שהיו"ד מתלבש בבחינת עקביים³⁵.

אף כדי להמשיך זה על ידי המזות, צריך להיות בתחלה התפלה, שהיא בחינת התעוררות רעותא דליבא. כי יש ד' מדרגות: רצון ומחשבה, דבור ומעשה. וכדי להמשיך מבחינת חיו"ד – למטה, שהוא בחינת גילוי והמשכת רצון העליון המלוכש בחכמה עילאה, היא דוקא על ידי רעותא דליבא, בחינת "ועמד לא חפצתי" (תהלים עג, כח).

ועל ידי זה ממשיכים אחר כך גילוי בחינת רצון העליון על ידי המזות, להיות "אשר קדשנו במצותיו וצונו", שימושך בחינת קדש העליון, שהוא בחינת יו"ד הנ"ל – למטה. ולכן אמרו רז"ל³⁶: "על תפילתי שתהא סמוכה למותי כו"³⁷.

והנה, על בחינה ומדרגה זו, ד"יעקב עבדי", נאמר (במדבר כו, כא): "לא הביט און ביעקב", פירוש "און" הוא – המרמה והרמאות:

34. (נקודה שחורה שאין בה לוכן כלל. ראה זמר פרשתנו קצא, א: שחורה אני ונערו ונקודה חדא, (ומאי איהו – י) . . דלית באת דא חיוורא בגויה בשאר אתון . . דא, י דלית בה חיוור לגו". ובתקוני זמר תיקון שבעים קבר, א: אוקמא . . גוון ויחידה דלא תפס בה גוון כלל . . וקרא דמלה ישת חשך סתרו").

38. [ועיין בזמר פרשת בלק, דף ר"א, עמוד א'. וכן "מקדש מלך" שם].

39. ("מן החשך". קהלת ב, יג).

40. (על פי אסתר ו, יג: "לא תוכל לו, כי נפול תפול לפניו").

[ועיין לעיל בפרשת וישלח, על פסוק (בראשית לב, כח) "ואבאק איש", גבי (שם, כו) "כי לא יכול לו": מפני שיעקב הוא י"עקב, יסוד אבא כו. וזהו ענין התפלה, שהוא המשכת הדעת שמבחינת יסוד אבא כו. ועיין שם].

41. ("יעקב עבדי". ישעיהו מו, א).

34. (נקודה שחורה שאין בה לוכן כלל. ראה זמר פרשתנו קצא, א: שחורה אני ונערו ונקודה חדא, (ומאי איהו – י) . . דלית באת דא חיוורא בגויה בשאר אתון . . דא, י דלית בה חיוור לגו". ובתקוני זמר תיקון שבעים קבר, א: אוקמא . . גוון ויחידה דלא תפס בה גוון כלל . . וקרא דמלה ישת חשך סתרו").

35. [ועיין מה שנתבאר סוף דבור המתחיל "ישב יעקב בארץ כו". ובדבור המתחיל "הבאים ירש יעקב".]

36. (ברכות ה, ב).

37. (עוד יש לומר, כמו שנתבאר בפרשת אחרי, בדבור המתחיל "כי ביום הזה יכפר": כי תפלה ותורה וצדקה, הם נגד ג' בחינות – מחשבה ודבור ומעשה. וזהו ענין (ישעיהו כו, ז): "בראתיו, יצרתיו, אף עשיתיו". ולכן

בגדולת ה'. וכמו שכתוב (תהלים לד, ט): "מַעֲמוּ וִירָאוּ כִּי טוֹב ה'", וכתוב (תהלים קמ"ב, ב): "יִשְׁמַח יִשְׂרָאֵל בְּעוֹשָׁיו וְגו'" 43. : ולכן "לא ראה עמל ב'ישראל': כי אין העבודה בבחינת "עמל" כלל, רק להתענג על ה', "וקראת לשבת ענג" (ישעיהו נח, ג).

והטעם לזה שאין צריך בשבת לבחינת עמל ויגיעה הנ"ל שפחול, הוא:

כי הנה שבת אותיות תשוב. והיינו, שפחול הוא בחינת ירידת החיות – "רגליה יורדות כו'" (משלי ה, ה). והיינו ששם 'אלקים' הוא המסתיר כו', וכנודע בענין "שמש ומגן כו'" 44. לכן צריך להיות הצעקה בתפלה – לצאת מן ההסתר כו'. והוא פירוש "עובר אלמים": לתקן ההסתר וההעלם הנמשך משם 'אלקים', שלא יהיה מסתיר ומעלים.

אבל בשבת פתיב (בראשית ב, ב): "וַיִּכַּל אֱלֹהִים, פִּירוּשׁ: שכלתה בחינת ומדרגת מדת הצמצום וההסתר דשם "אלקים", ונמשך התגלות שם "הו"ה" – "שבת לְהוֹרִי"ה" 45 (שמות ב, ט).

וזהו שבת אותיות תשוב – עליות העולמות. לךד נקרא "שיר-אל" ולא "שיר אלמים" – כי יוצאים מבחינת ההסתר כו'. ולכן אין שייך צעקה, רק אדרבה, ההתענגות בה' מן הגילוי שמתגלה בשבת.

וזהו גם בן ממש ההפרש בין בחינת "יעקב" לבחינת "ישראל" 46, וכמו שכתוב (בראשית לד, י): "לא יקרא שמך עוד יעקב כי אם יִשְׂרָאֵל כו'", "כי שרית עם אלמים כו'" (בראשית לב, כט). היינו שמשתדר על שם "אלקים" המסתיר, שלא יהיה מסתיר עוד, ויהיה גילוי שם "הו"ה". והיינו על ידי שפכר נצח את הסתר הנפש הפתחית כו'.

וזהו שכתוב "הו"ה אלקיו נמו" – "עמו" ממש: ששבת מתגלה בנפש בחינת אלקות בבחינת גילוי ממש, מה שאין בן בחול אין מתגלה אלקות בנפש בבחינת גילוי, כי אם הוא צועק מנקודת לכבו' לה', ורוצה שיתגלה בו בבחינת גילוי, אבל בשבת הוא הגילוי ממש, וזהו שכתוב (במדבר כח, כא): "הו"ה אלקיו נמו".

לה', ולהוציא מלבד הרצונות זרות דנפשיה הפתחית עד שיהיה לו רק רצון אחד לאביו שבשמים; שכל זה הוא על ידי מלחמה גדולה עם היצר. וכמו שכתוב בזהר: "שעת צלותא שעת קרבא".

ועל דרך שאמר בספרי פרשת עקב: "סמוך לפלגין שלף לא כבשת, ואתה הולך ומכבש?! כו" – וכד: אם לא פעל להפך מדותיו הרעות ולהמשיך גילוי אלקות בקרב על ידי התפלה, איך יוכל להמשיך גילוי אלקות בעולם?!

על בן צריך תחלה לכבוש גופו ונפשיה הפתחית על ידי התפלה. וכמאמר רז"ל: "לעולם יראה אדם עצמו כאלו קדוש שורה בתוך מיניו, שנאמר (חושע יא, ט): 'בְּקִרְבָּךְ קָדוֹשׁ'". ולכן צריך עמל ויגיעות נפש כדי שיוכל להיות גילוי אלקות בנפש, ואחר כך ימשיך גילוי אלקות בעולם.

ומזה הטעם אסור לאכול קודם התפלה – שאז עדיין ה"נשמה באפו" (ישעיהו ב, כב), ואיך יוכל לברר המאכל ולהעלותו?! – עד אחר התפלה, שאז מתפשטת הנשמה בכל הגוף, ועל ידי זה יוכל אחר כך להעלות המאכל ולברר הטוב מן הרע. ונקרא האכילה גם בן "מלחמה", כמו שכתוב בזהר: "על פום קרבא יוכל נהמא". והיינו להלחם עם היצר, שלא יהיה האכילה בתאוה רק לשם שמים, ועל ידי זה מברר הטוב כו' 42.

וכל זה הוא העבודה ב"ששת ימי המעשה". וזהו בחינת "יעקב עבדי", שהעבודה זו הוא עמל ויגיעה כנ"ל, והוא בחינת אתפייא. וזהו בחינת "עובר אלמים" (מלאכי ג, יח), כמו שכתוב ב"בינונים", חלק א', פרק ט'.

אבל בשבת, הוא בחינת "בשנות את מעמו" [...] ויגרשו וילך" (תהלים לד, א), ד"אתה פכא חשוקא לנהורא", עד שהוא בחינת מנוחה, ואין נמצא בו עמל כלל, כמו שכתוב (בראשית א, ג): "כי בו שבת".

וזהו בחינת "ישראל" – "שיר-אל", שהוא השירה של בחינת "אל", דכתיב (תהלים נב, ג): "חסד אל כל היום". והיינו, שתפלה דשבת הוא התענגות מגדולת ה' שמתענגים ישראל בתפלה על ידי ההתבוננות וההשגה

42. [נעין מה שנתבאר מזה בדבור המתחיל "בה תברכו", בפרשת נשא].

43. [נעין מה שנתבאר בפרשת חקת, בפסוק (במדבר כא, יז) "אז ישר ישראל דלעילא, וגילוי זה בשבת (לעיל סג, ב, סד, ג). [נעין מה שנתבאר על פסוק (א, ט) "לסוסתי", בענין "טלא דנטיף מעתיקא" (לקוטי תורה שיר השירים יא, ד). [נעין מה שנתבאר על פסוק "שיר השירים".]

44. (תהלים פד, יב: "כי שמש ומגן ה' אלקים").

45. וכמו שנתבאר במקום אחר – בדבור המתחיל "באתי לגני כו'".

46. [נעין בזהר וישלח, דף קע"ד, א'].]

וכן בכל יום יש מעין שבת – בקריאת שמע ותפלה, שאומרים "שמע ישראל" כו⁴⁷ :

"ותרועעת מלך בו":

הנה בפירוש "תרועעת" יש שני פירושים: הא' – לשון שבידה ופירור, כמו "תרועעט בשבט ברזל"⁴⁸ והב' – לשון חיבה וריעות, וכדפירש רש"י בחומש פאן. ושניהם אמת.

דהנה יש להבין: דפעם מצינו דכתיב (משלי כט, ד): "מלך במשפט יעמיד ארץ", ו"דינא דמלכותא – דינא" – שהוא מבחינת גבורות; ופעם כתיב (משלי טו, ט): "באור פני מלך חיים" – "אנפוי דמלכא נהירין" – בבחינת חסידים?

אך הענין הוא, דיש ב' בחינות במדת מלך. וכמו שכתוב בזהר בפרישת ויחי (דף רל"ט, עמוד א'): כד מלכא יתיב על כורסיא – איקרי מלך עילאה, וכד נחית לעבדוי – מלך זוטא איקרי⁴⁹.

שבימות החול, כשמתלבש בבי"ע – "מלך זוטא איקרי", וירידה זו הוא על ידי גבורות וצמצומים, כמו שכתוב (תהלים קמח, יא): "כבוד מלכותך יאמרו וגבורתך ידברו". וכמו שנתבאר במקום אחר. ואזי "במשפט יעמיד בו", "דינא דמלכותא כו";

מה שאין בן בשבת הוא בחינת "כד יתיב על כורסיא"⁵¹, והיינו שבשבת הוא עליות העולמות, ובחינת מדת מלכותו עולה ומתייחדת בשרשה בבחינת אצילות, ועל זה נאמר "באור פני מלך בו", "ואנפיה נהירין בנהירא עילאה" על ידי התגלות עונג העליון מבחינת רעוא דכל רעיון, שמתגלה בשבת במדת מלכותו ותבדד.

וזהו "תרועעת מלך בו" – לשון ריעות וחיבה, דקאי אבחינת "ישראל", שהוא בחינת שבת, שאז "ה' אלקיו עמו" ממש, שמתענג על ה' פנ"ל. ונמשך בחינת "תרועעת מלך בו", היינו גילוי בחינת ריעות וחיבה מבחינת רעוא דכל רעיון, שנמשך במדת מלכות, שהיא בנסת ישראל⁵².

[ועיין מה שנתבאר בפרישת תצוה, בדבור המתחיל "זכור את אשר עשה לך עמלק בדרך בו", ענין ב' המדרגות – בחינת פנים" ובחינת "אחור" שיש בקדושה, וזהו ענין ב' הבחינות ד"ישראל" ו"עקב", ובחינת אחור דקדושה – עומד לנגדו בחינת עמלק, מה שאין בן בבחינת פנים כו. עיין שם.

והנה, "עמלק" ראשיתו הוא בחינת "עמל". ולכן ב"ישראל" דייקא נאמר "ולא ראה עמל בישראל כו", מה שאין בן בבחינת "עקב", כיון שעקב הוא עדיין בחינת עבודה ויגיעה דקדושה, על בן עומד לנגדו העמל דלעומת זה שמבחינת עמלק. אלא שלא יוכל לו כי "מלחמה לה" בעמלק כו" (שמות י, טו). עיין שם.

אך אי אפשר להגיע לבחינת "ישראל", שהוא בחינת שבת, אם לא על ידי קדימת בחינת "עקב", שהוא עבודה דחול; על דרך "מי שפטר בערב שבת" דוקא, אז "יאכל בשבת".

ולכן "תקורא לישראל – עקב אינו עובר בעשה" כמו "תקורא לאברהם – אברם", משום דלא נעקר שם עקב לנמרי מישראל, דהא "אהדריה קרא וקראו עקב". והיינו מטעם הנ"ל, שאי אפשר להגיע לבחינת ישראל אלא על ידי קדימת בחינת עקב. כי מתחלה צריך להיות עסק הבידורים שבחול לתקן ההסתר בו, שזהו עבודת בחינת עקב, ואחר כך "יאכל בשבת" – להעלותם מעלה מעלה ולהתענג על ה'. וכמו שנתבאר במקום אחר.

וזהו מה שאומרים במוצאי שבת (ישעיהו מד, ב): "אל תירא עבדי עקב כו":

כי בשבת אנו בבחינת ישראל, שאין צריך לבחינת עבודה ויגיעה לברר בידורים, כי בורר אסור, רק אנו אז בבחינת בן, "בנים למקום"⁴⁷.

ואחר כך במוצאי שבת, שמתלקת הנשמה יתירה, וצריך לחזור ולירד להיות בבחינת "עקב עבדי" בכל "ששת ימי המעשה", לברר בידורים בבי"ע כו' – לכך אומר: "אל תירא עבדי עקב כו" מלייר שם, וכזה נותנים כח ועוז כו', והיא "ירידה צורך עליה" בשבת שאחר כך.

47. ועיין וזה חלק ג', דף צ"ד.

48. עיין מה שנתבאר על פסוק "וזהו".

49. (תהלים ב, ט. פירש רש"י: תרועעם).

50. (ושם): "מתל למלכא, דהנה יתיב בפרסיה וכתרא דמלכותא עליה – אקרי מלך עילאה; כד נחית ואל לבי עבדיה – מלך זוטא אקרי". תרגום: מושל למלך,

שהנה יושב בבסא וכתר המלכות עליו – נקרא מלך עליון; כשירד וחולך לבית עבדו – נקרא מלך קטן).

51. וכמו שכתוב בזהר פרישת תרומה (דף קל"ה, סוף עמוד א', עמוד ב').

52. [ועיין מה שנתבאר מזה גם בן בדבור המתחיל "וזהו מדי הדש". ועיין בזהר חלק א', דף קנ"א, א'. דף ר"ו, עמוד ב'].

ער, יג): "אתה פוֹרְרֵת בְּעוֹד יָם". וכידוע גם כן פְּעֻנֵן פְּוֹנֵת התרועה בְּתִקְיעַת־שׁוֹפָר דְּרֹאש־הַשָּׁנָה – שֶׁהִיא לְפָרֵד גְּבוּרֹת עֲלִיזוֹת דִּיצָחֵק, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב בְּזֶהר אֲמוֹר. ותרועה ופירור זה, הוא על ידי התגלות בְּחִינַת 'רְעוּא דְּכָל רְעוּוֹ', שֶׁהוּא עֲנֵן רִיעוּת וְחִיפָה, נִמְצָא ב' הַפִּירוּשִׁים עוֹלִים בְּקִנְיָה אֶחָד: :

וְגַם עַל יְדֵי זֶה נִמְתָּקִים כָּל הַדִּינִין וְגְבוּרֹת הַנִּמְשָׁכִים מִבְּחִינַת "דִּינָא דְּמַלְכוּתָא" בְּשֵׁשֶׁת יָמֵי הַמַּעֲשֶׂה – מַחְמַת הַתְּגָלוֹת 'רְעוּא דְּכָל רְעוּוֹ'. וְכֵמוֹ שֶׁכְּתוּב בְּזֶהר הַרְוּמָה שֵׁם: "כָּל דִּינִין מִתְּעַבְּרִין מִינָה כו'". וְזֶהוּ "תְּרוּעַת מֶלֶךְ בּו" כְּפִירוּשׁ הָרֹאשׁוֹן – לְשׁוֹן שֶׁבִּירָה וּפִירוּר, דִּתְיִינוּ שְׁמֵת־פְּרִים הַגְּבוּרֹת וְזֶהוּ מִיתוּקָן. וְכֵמוֹ שֶׁכְּתוּב (תְּהִלִּים

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

~ תורת חיים ~

(לא) וא"כ הרי יובן ג"כ גם באותיות העצמיים הקבועים בנפש שלמעלה מאותיות הדבור דאדם כנ"ל אע"פ שהן בבחי' גילוי חיות עצם הנפש ונק' כ"ב תנועות הנפש (כמ"ש בלק"א) מ"מ הנפש עצמ' נק' מקיף לאו"פ והוא מקור החומר של הגוף הגשמי שהוא למעלה מכל האור וחיות שבו כו' וע"כ בחי' הביטול החיצוני דגוף בי"ח בכריעה בראש ושררה למעלה יותר מביטול הפנימי שבאור וחיות שבו גם ברצון כו' (וכן בביטול חומר הגלגל דשמש וכח"ג בסיכוּבן יותר גבוה מביטול הצורה שבו שאו' שירה מטעם כלל הנ"ל) לפי שבחיצוניות חיותר מכולם שם שורה בחי' המקיף העליון יותר כנ"ל. וא"כ הרי מובן דהשיר דמלאכים דעשי' בפסד"ז הגם שהוא למעלה מן הדעת דאדם ובקול האותיות בהבל החיצון דנה"ט מ"מ בהשתחואות החומר שלהם יותר עליון מביטול הפנימי' וכך הוא בהשתחואות ד"ח וכמו בעולי רגל שהוא יותר עליון מביטול הפנימי באור וחיות שבו כו' ברצון ושכל ומדות וכמשתחווה לפני מלך שבוז מושך כל עצמו ממש ונכלל בזה ממילא ביטול האור וחיות וביטול הרצון ומדות משא"כ כשאינו משתחווה בגופו לארץ אע"פ שיהי' בטל בתכלית ברצונו ודעתו ומדותיו אינו ביטול אמיתי כו' מטעם הנ"ל שביטול החומר גבוה מביטול הצורה מצד שרשו בבחי' מקיף העצמות כו' ולזאת אין הביטול דשיר בפסד"ז בנה"ט גם בקול הפשוט בהבל הלב רק הכנה לביטול החומר דגוף בכריעה והשתחואה ד"ח דביטול זה שע"י השיר הוא בבחי' הרוחניות שבו וגם הוא נק' יש ב"ח שמתגלה מאמית' בחי' מקיף הכללי העליון כנ"ל שלא יגיע אליו רק בביטול החומר דוקא בכריעה גשמי (וגם ברוחניות צריך להיות ביטול עצמי שהוא השפלות ונמיכות רוח בתכלית היפך השיר דצורה

בא) אך עדיין אין זה מובן דאיך יהי' השיר בפסד"ז בקול רם דוקא הכנה ל"ח שהעיקר הוא בבטול העצמות לגמרי. אמנם הענין הוא דכמו שבבחי' אדם בנפש השכלית יש פנימי' וחיצוני' בשכל ומדות ודבור כנ"ל והחיצוני' שרשו למעל' יותר מן הפנימית כנ"ל כך הוא גם בנה"ט בגוף יש בה פנימיות וחיצוניות חומר וצורת הגוף בציור איברים בלא חיות והחיות שבו שהוא אין ויש ושרש החומר גבוה מן שרש הצורה (כידוע שגם בכל דצ"ח שרש החומר של העשב או האבן שנק' יש גבוה יותר מן שרש הצור' הרוחנית שהוא חיות המצומצם שבו דהאור וחיות זה שרשו בבחי' ממלא שהוא בחי' החכ' דמע"ב ושרש החומר מבחי' סובב שנק' מקיף הכללי כמ"ש במ"א) וכמ"כ בנה"ט בתולדתו אף על פי שבתחלת התהוותו הצור' והחיות קודם לחומר האיברי' וזה דבנין האורות קודם לבנין הכלים מ"מ שרש החומר למעלה קודם לשרש הצורה וכמו שרואים שע"י תיקון החומר יתוקן הצורה כעין לראות ומוח להשכיל כו' שגידול הצורה והחיות תלוי בגידול החומר כעץ קטן וגדול שיצמח החומר וממיל' יצמח הצורה וראייה מתח"ה שלא יומשך האור האלקי רק בתיקון החומר (שבנין הכלים קודם לבנין האורות היפך התולדה דעכשויו לפי שלע"ל יהיה יש מיש כארץ שתוציא גלוסקאות וכאשה שתלד בכל יום לפי שמלמעלה למטה יהיה מיש ליש ולא מאין ליש כעכשויו (כמ"ש במ"א) וכמשי"ת). וכך הוא ג"כ בבחי' חומר וצורה דנה"ט אע"פ שהחומר כלי לאור וחיות הצורה כביטול האיברי' שנשמעים לרצונו בתנועת הרגל והיד ובכל התנועות שבחי' שהחיות יגיע החומר מ"מ למעלה שרש ומקור החומר הוא בבחי' מקיף וקודם לאו"פ שהוא שרש הצורה כו'.

וזהו שצריך להיות הרמת קול בפסד"ז ויהי' בטול היש דצורה ב"ח ממילא ע"י ביטול החומר דגוף (ומה שנק' הכנה היינו לפי שבשיר זה מתברר אמית' הביטול דצורה וחומר הגוף להיות כלי לאו"מ דכתר ב"ח כמו שע"י עומק דחו"ב בהתפעלות הלב בשר בשתיים לפני ק"ש מתברר יותר אמית' הביטול ביה"ע דפנימ' או"א בק"ש כנ"ל וד"ל):

בפסד"ז כמו המשתחוה בשפלות עצומה שנעשה מיש דחומר אין בב' אופנים בשפלות הרוח ובהשתחוואה ונפילת הקומה לארץ וכמ"ש אני מרום וקדוש (את מי) אשכון את דכא ושפל רוח דוקא וכמ"ש אברהם ואנכי עפר ואפר ממש (כו') ונמצא שגם בחי' היש דצורה הרוחני דשיר נעשה בבחי' ביטול ב"ח בשפלות הרוח עד שאינו יכול להרים קול כלל

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל - אדמו"ר ה'צמח צדק'

~ דרך מצותיך ~

מאמרי אדמו"ר הצמח צדק - קדושים תהיו (תקס"ב)

והנמשל מזה יובן למעלה בענין ירידת הנשמות להתלבש בגוף בעוה"ז ירידה צורך עלייה שהוא כמשל התפשטות מי התהום בעובי כדור הארץ שהוא למטה במדרגה מיסוד המים כדי שע"י יודככו המים ויהי' להם יתרון רב ועילוי עצום מאד כשיבקעו אח"כ דרך עובי הארץ להתפשט לחוץ במעיינות ונחלים כו'. כי הנה שרש הנשמות כולם הוא ג"כ מבחי' מים עליונים שהם הנק' מיי' דוכרין בס' הקבלה על היותם נמשכים מלמעלה למטה כי בחי' המשפיע נק' זכר כידוע והוא בחי' אור זרוע לצדיק כו' ומשם נמשכים בבחי' אוצר ששמו גוף הוא בחי' ארץ העליונה דעבדות פירין כדי שמשם יומשכו אח"כ לעוה"ז (ויש ג"כ בחי' מיי' נוקבין למעלה ומשניהם נולדה הנשמה כידוע) וזהו ענין ואתה נפחת בי כמ"ש ויפח באפיו בא להורות שכמו עד"מ מעט המים המתפשטים מהאוקיינוס ונכנסים בעובי כדור הארץ היו נכללים תחלה במים הרבים ועצומים דהאוקיינוס כבכלל מאתים מנה, וכן הענין ברוח אלקי שנפח הנשמה בגוף שרוח הנשמה שבגוף היתה תחלה כלולה בעצמות כח רוח אלקי המנפח כבכלל מאתים מנה, וזהו שאמר אליהו חי ה' אשר עמדתי לפניו וענין עמידה זו היינו כשהיתה נשמתו עדיין במקורא דכולא בחי' מים עליונים דהיינו בחי' מ"ד ומ"ן דאצי" והוא ג"כ ענין צרור החיים שנזכר גבי דוד והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים, ונק' בשם צרור דהיינו שכמו עד"מ דבר הנקשר שהוא בלתי מופרד ליש ודבר בפ"ע כלל וכמ"כ הנשמות בעודם שם לפני ה' הם בבחי' ביטול בתכלית ממש והיו לאחדים ממש עם אלקות ונק' ע"ש זה נוני ימא דהיינו כמשל הדגים שהם לאחדים עם הים וכל חיותם הוא ממנו שהרי לא יוכלו להתקיים בלתי מים כלל וכך הנשמות כשהם שם אינן בבחי' פירוד כלל ממקורן שהם מיי' עילאין

קדושים תהיו כי קדוש אני כו', להבין זאת מה זה נתינת טעם כי קדוש אני והלא לא נערך אליו קדושתו וכת' אין קדוש כה', גם להבין מ"ש רז"ל ע"פ והי' הנשאר כו' קדוש יאמר לו עתידים צדיקים שיאמרו לפניהם קדוש, הנה איתא במדרש בענין ג"פ קדוש שבקדושה משל לבני מדינה שעשו ג' עטרות למלך מה עשה המלך הניח בראשו א' ושתיים בראש בניו כו' הה"ד כי קדוש אני והתקדשתם והייתם קדושים עכ"ל, ולהבין כ"ז גם להבין מארז"ל על ג' דברים העולם עומד על התורה ועל העבודה ועל גמ"ח, צריך להקדים הפסוק לרוע הארץ על המים כל"ח פי' כי התהום שהוא הים אוקיינוס סובב העולם מכל צד כהגורה ומתחלה היתה הארץ מובלעת בתוך התהום לגמרי ולא היתה נראית כלל עד שאמר ביום ג' למע"ב יקו המים אל מקום אחד ותראה היבשה וזהו ענין לרוע הארץ על המים כידוע דהיינו שנתגלה הארץ מלמעלה וירדו המים למטה, והנה המעיינות והנהרות המתפשטים בארץ שרשם ומקורם הוא ממימי התהום אלא שיוצאים מהתהום לתוך עובי הארץ ע"י גידים דקים דארעא חלחולי מחלחלא ובמקום שבוקעים ויוצאים מעובי כדור הארץ להיות נובעים ומתפשטים בגילוי שם הוא ענין גילוי המעיין והנהר והוא ענין מים הנובעים שנובעים מן הארץ ע"י גידים כידוע. והנה אף שמי המעיין והנהר נמשכים מן התהום כנ"ל מ"מ אנו רואים שנשתנו לעילוי מאד ע"י שנובעים דרך הארץ שהרי מי הים הם מלוחים וגרועים מאד משא"כ מי המעיין נק' מים חיים שהם באמת חיים וצלילין ומתיקין ומים זכים כו' וכל זה גרמה להם על ידי שנמשכו דרך עובי כדור הארץ שע"י נתבררו מהפסולת שיש במי התהום עד שכשבקעו אח"כ להתגלות מעובי הכדור לחוץ הם זכים וחיים וצלילין ומתיקין כו',

ואהבה זו א"א להנפש להגיע אליה כ"א ע"י ירידתה והתלבשותה בגוף דוקא בעוה"ז, שלפי שהגוף מסתיר מאד לכן ע"י דוקא תבוא הצעקה הנפלאה בבחי' מאד ממש, וכמ"ש ויצעקו אל ה' ופי' בזה שהצעקה הוא למעלה מהתפלה ואין ענינה צעקת קול גשמי אלא ענינו הוא צעקת הלב ופי' כי צעקה הוא ל' אסיפה וקיבוץ כמו ויצעק איש אפרים כו' וכמ"כ ענין צעק לבם הוא אסיפת וקיבוץ כל חלקי הלב אל מקום א' דהיינו לצאת מכל רצונות נכריות שמצד חומר הגוף ולהיות רצונו רק בדבר א' לבד דהיינו לה' אחד ואין זר אתו כלל וכמ"ש ועמך לא חפצתי כו' (נא"ך עפ"ש ווי"ל אך נ"ט מער נים אז דרך אליין) וזהו ענין מס"נ באחד פי' שנפשו ורצונו הוא רק באחד לבד ולא בשום תערובת זר אתו ח"ו שאם מתעורר לבבו לה' ועדיין יש בלבבו ג"כ מהתקשרות הלב בתענוגי עוה"ז אין זה מס"נ כו' אלא מס"נ הוא כמשל המוסר עצמו לזולתו שיעשה בו כרצונו ולא יהי' ברשות עצמו כלל כמ"כ קיבוץ חלקי הנפש מכל רצונות נכריות שנתקשרה בהן ולהיות לה רק רצון א' ולב א' לאביו שבשמים נק' מס"נ באחד, והנה בענין צעקה זו כתי' ויצעקו אל ה' בצר להם וכתי' מן המיצר קראתי כו' דמחמת המיצר שצר לו מאד מפני כי הרצונות הזרות מסתירים על האהבה ומרחיקים אותו מלהתקשר קשר אמיתי בה' אחד לכן יצעק מאד אל ה' והוא ענין חולת אהבה כאדם שאינו יכול להגיע למחוז חפצו ותשוקתו הנפלאה שיחלה חולי האהבה וימאס בחייו ממש וכמ"כ הוא בעבודת ה' ענין נבזה בעיניו נמאס שמואס בחייו הנשמיים בבני חיי ומוזני כו' מפני תגבורת תשוקתו לה' לבדו ואין זר אתו, ונמצא מובן שענין הצעקה והצר דכתי' ויצעקו בצר כו' ענין א' הם, דדוקא מחמת שצר לו מהתקשרותו בעניני עוה"ז יבא לבחי' הצעקה והמס"נ באחד והוא ענין בכל מאדך כו' וכן להיפוך שלפי ערך גודל עוצם תגבורת התשוקה לה' לבדו דייקא כן יהי' יותר ענין בחי' נבזה בעיניו נמאס למאוס בחי' עוה"ז ובתאוות הגופנים ולשנוא אותם בתכלית, וזהו שענין ירידת הנשמה בגוף בשביל שתגיע לאהבת מאדך הוא כמשל הזדככות מי התהום ע"י שעוברים דרך עוכי כדור הארץ החומרי דוקא, וכמ"כ בנשמה שע"י שהושפלה בחומר גופני והוא המסתיר על אור קדושת הנשמה ונמשך אחר רצונות נכריות מפסולת הגבורות קשות דקליפת נוגה והנשמה המלוכשת בו נתקשרה ג"כ בהן ואמנם ע"י בצר לה מהתקשרות זו תעלה ותבא ותגיע לבחי' הצעקה אל ה' בתשוקה נפלאה ובתגבורת רב למס"נ באחד ממש ואז נמתקו הרצונות הזרים הנק' מים מלוחים מפסולת הגבורות דנוגה הנק' ים המלח ונעשים מיין מתיקין מים חיים, והוא אהבת בכל מאדך בלי גבול ותכלית להכלל באחדות פשוט במהו"ע ית' דקמ' שוין הסובב וממלא כנ"ל, וזהו ענין קדוש הראשון מג"פ קדוש שבקדושה, כי קדוש הוא ל'

הנ"ל, וזהו לשון אשר עמדתי לפניו שעמידה היא בחי' ביטול כידוע בענין תפלת ש"ע שבשמירה מה"מ, והנה משם ירדו בבחי' ארץ העליונה והוא ענין לידת הנשמות כמ"ש בפע"ח ע"פ ובנ"י הלכו ביבשה בתוך הים כו' כדי להתלבש אח"כ בגופות בעוה"ז ועם היות כי הוא ירידה עצומה מ"מ הוא צורך עלייה גדולה ונפלאה דהיינו שע"י התלבשות זו דוקא יגיעו למדרגה נפלאה ביותר מכמו שהיו תחלה וכמו שנו' במשל הנ"ל שהמים הבוקעים דרך הארץ דייקא נק' מים חיים וגדלה מעלתן הרבה מכמו שהיו תחלה במקורן באוקיינוס שלא היו נק' חיים כלל (וגרועים מהם ג"כ לענין הדין שפסולין לקדש בהן מי חמאת ולטהרת זבים ומצורעים כרתגן במס' פרה ובמקוואות) וכך הוא ענין עליו הנשמה ע"י התלבשותה בגוף, וביאור הענין הנה יש ב' בחי' אהבות בכל נפשך ובכל מאדך, בחי' בכל נפשך הוא כמ"ש נפשי אויתך כו' דהיינו כמו שהאדם אוהב חיי נפשו כך יש לו לאהוב להקב"ה שהוא צור חייו דהיינו שהוא ית' מחיה כל העולמות ע"י שמתלבש בתוכן בבחי' ממכ"ע וכמאמר ואתה מחיה את כולם דהיינו בחי' מל' ית' שבאצי' שמתלבשת בבי"ע להחיותן ובכל נברא בפרט ממש וגם מחיה אותם ע"י שהוא ג"כ סוכ"ע, והנה בחי' מים דוכרין הנ"ל שמשם שרש הנשמות הוא בחי' סובב ומקיף כמשל הים שמקיף להארץ, וזהו ענין בכל נפשך שהאדם מתאוה ותאב לאא"ס ב"ה שהוא חיי החיים האמיתיים להמשיכו בקרבו כו' וכמו שהיתה הנשמה קודם ירידתה בגוף שהיתה צרורה בצרור החיים כנ"ל לכך גם עתה אחר ירידתה בגוף מתאוה היא להמשכת שרשה ומקורה שהוא נפשו וחיי' האמיתיים של נשמתו כו', אך בחי' בכל מאדך הוא אהבה רבה וגדולה מזו כי מאד פי' בלי גבול ותכלית דהיינו ליכלל באא"ס ב"ה עצמו שהוא למעלה מעלה מהארתו הנשפלת בבחי' ממלא וסובב דהיינו כענין שיהי' לעתיד ליום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים פי' אפילו לבחי' חיי העולמים כולם שהוא בחי' ממכ"ע וסוכ"ע הנ"ל יהי' מנוחה ושכיתה ועילוי ע"י גילוי עצמות אא"ס ב"ה דקמ' עצמותו כולם שוים כמאמר אתה הוא עד שלא נברא העולם ומשנברא כו' בשוה ממש, כי התחלקות דבחי' ממלא וסובב אינו שייך אלא בבחי' השתלשלות שבי' מאמרות נב"ה ע"ה הוא בחי' ממכ"ע שנתחלקו לע"מ יהי רקיע בפ"ע תרשא הארץ בפ"ע והיינו מצד התחלקות האותיות עליונות אבל כללותם הוא רק מאמר א' והוא מאמר בראשית דהיינו בחי' חכמה שבמל' בחי' סוכ"ע, וגם הוא נק' מאמר ע"ש שהושפל מאחדות האמיתי להיות מקור לבחי' כח הפועל בנפעל, משא"כ מהו"ע ית' הוא למעלה מעלה מזה שאין ערך כלל כל העולמות לגבי עצמותו ית', ולזאת ענין אהבת בכל מאדך היינו התשוקה הנפלאה להכלל ולהבטל באא"ס ב"ה עצמו שלמעלה מבחי' סובב וממלא, והוא ענין למסור נפשו באחד,

נקדישך פי' שאנו מעוררים בחי' קדושה העצמי' כמ"ש אין קדוש כח'. והנה ענין קדוש הא' הזה הוא בחי' העלאה ממטה למעלה ע"י מארך להגיע לבחי' קדושה עליונה דעצמות אא"ס ב"ה:

הבדלה שמובדל בערך והוא בחי' עצמות אא"ס ב"ה שמובדל בערך מהעולמות ומבחי' ממלא וסובב כנ"ל ולשם תגיע הנשמה ע"י אהבת בכל מארך שנכללת בקדש העליון הנק' קדוש מצד שמהו"ע ית' נבדל ומרומם מן העולמות כו' והוא

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל - אדמו"ר מוהר"ש

~ תורת שמואל תרל"ג ~

ויצום אל בני

והדלים חשובים כאל' ודוד בחי' רוח ונפש, עגולים ויושר שהם תהו ותיקון לאחר הכירור. ובראשית שליחותו ששלחו להוציא את בני' ממצרים שיקבלו התומ"צ בחי' כירור התהו אמר לו ע"מ שיסבול כו', להיות בעוה"ז יש בחי' הסוכ"ע ששורה ומשוה קמן וגדול, ושם משה ובני' שוים ונמצא עוד מעלה ברגל שנושא הראש כו'.

ונמצא כי בעוה"ז יש שני המעלות מעלת התיקון כמו שהוא בעולמות עליונים נעתב"ס וגם מאיר א"ס הסוכ"ע, משא"כ כמה שכבר נתברר הם עולמות עליונים הם בחי' ממכ"ע.

ויצום אל בני', השורש הוא צו מל' צותא, שחיבר משה עם בני'. ויש להקדים ההפרש בין תהו ותיקון שבד"ה מי שם פה, ומעלת הרגל שבד"ה השמים כסאי, וחלק המוסר מד"ה אתם נצבים שבלק"ת סי' א' בענין הוי שפל רוח בפני כל אדם, ואח"כ יובן בתיקון עצמו ההפרש בין מקיף לפנימי, כמו שנת' בלק"ת פנחס בד"ה צו וביאורו עולם ברור שכבר נתברר, ממכ"ע, משא"כ בעוה"ז סוכ"ע יכול לשנות מרע לטוב.

ומחמת זה צויה למשה שיסבל מרחם ורוגום וסירובם להיותם מבררי' התהו שהם מה שנפל בשח"כ שמחמת תוקף הגבורות, ומצד נעוץ תחב"ס גם הרשים

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהר"ש

~ המושך תער"ב ~

וידבר ה' אל משה לאמר, ש"פ פנחס, תער"ג

וסובב ומקיף כולם כו' (ומתלבש בזה ג"כ בחי' ז"ת דעתיק שזהו עונג הפשוט הבא במורגש כו'), ועובר לסוחר היינו מה שלמע' מבחי' הכתר כו'. וזהו"ע עשיר שהוא ההמשכה מבחי' פנימי' הכתר שאינו מקור להשתל' כלל כו', ועיקר ענין עשיר הוא בדעת וכמא' אין עני אלא בדעת ואין עשיר אלא בדעת, וידוע דהיינו בחי' ד"ע וד"ת, דעשיר הוא בחי' ד"ע שמחליף מקום פנימי' הכתר כו', והוא הדעת שממשיך בחי' עצמות א"ס כו', וכידוע ההפרש בהספ' בס' עמידתן אם הם עומדים זת"ז או שהן בבחי' קוין דאז הדעת עומד תחת הכתר והיינו בחי' פנימי' הכתר כו', ועז"א כשאין הכתר נמנה אז הדעת נמנה היינו שממשיך בחי' פנימי' הכתר באצי' כו',

קנו) והענין הוא דהנה כתי' די מחסורו, וארז"ל אפי' סוס לרכוב ועבד לרוץ כו' שזהו ריבוי השפעה כו', אבל אי אתה מחוייב לעשרו, דענין העושר הוא בבחי' ריבוי ההשפעה שלא בהדרגה כלל כו', ובמא"א אות ע' ס"ג כ' עשיר נק' ז"א שיש לו כסף רב מהחסדים עכ"ל, ופי' כסף רב היינו שנמשך מבחי' ת' עלמין דכסופין דיירתין צדיקייא לעלמא דאתי כו', והן בחי' אורות הנמשכים מבחי' עתיק כו', ומכו' כמ"א שזהו בחי' העונג העצמי הבלתי מורגש כו'. וזהו שנא' בהם עובר לסוחר, כי כתר נק' סוחר מל' סחור סחור שהוא בחי' מקיף להשתל' כו', והיינו בחי' חיצוני' הכתר בחי' עגולי א"א שהן מקור להשתל' הכולל כולם

מה נחשב זה לחטא הלא זה עבודה גבוה ונעלה ביותר בבחי' כלוה"נ ממש כו'. אך הענין הוא שהי' אצלם שלא כפי הכוונה האמיתית, דהכוונה היא כמ"ש לא לתהו בראה אלא לשבת יצרה והיינו שאחר הרצוא יהי' שוב כו', דמתחלה צ"ל הרצוא בבחי' כלוה"נ דהיינו האה' דבכל מאדך שהו"ע עושין רש"מ כו', ואח"כ צ"ל השוב בקיום התומ"צ כו', והו"ע והיו הדברים האלה שאומרים אחר בכל מאדך דבר"ת הכתוב מדבר כו'. דהנה בפ"ר דק"ש או' שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד, ואי' ברוקח דג' שמות ה' אלקינו ה' הם אני ראשון ואני אחרון ומבלעדי אין אלקים, אני ראשון הוא לפה"צ ואני אחרון לאחזה"צ, ומבלעדי באמצעייתא אין אלקים המסתיר, דאוא"ס הוא יחיד ומיוחד אחזה"צ כמו קוה"צ דאתה הוא עד שלא נברה"ע ואתה כו', ומה שנתהוו העולמות בבחי' מציאות כו', הוא מבחי' הארה דהארה לכד שו"ע בשכמל"ו כו', והו"ע איהו וגרמוהי חד בחי' חיצוני' האור המתלבש בחיצוני' הכלים כו'. וכשיתבונן בזה איך דאוא"ס הוא יחיד ומיוחד לאחזה"צ כמו קודם כו', וההתהוות הוא רק מהארה חיצוני' לכד כו', עי"ז יהי' הרצוא בבחי' כליון בעצמותו וכמ"ש מי לי בשמים ועמך לא חפצתי כו', דלכד זאת שאינו חפץ בחיצוני' העולמות אלא שגם בהתארה לא חפצתי כ"א להכלל בעצמות אוא"ס ב"ה כו'. וכאשר בא בבחי' הרצוא לבחי' העצמות אז הוא דוקא השוב שו"ע והיו הדברים האלה בד"ת הכתוב מדבר, דהיכן מוצאים בחי' העצמות ה"ז בתו' כו', וזהו תכלית הכוונה בהרצוא שיהי' אחריו שוב כו', וצ"ל הרצוא באופן כזה שיהי' בבחי' אחיזה בפנימי' בכדי שיהי' אחריו שוב כו'. אך בנדר ובאביוהו ה' הרצוא בכלות הנפש שלא רצו בהשוב כ"א בהרצוא והי' אצלם שלא בבחי' אחיזה בפנימי' כו', וע"כ בהרצוא שלהם ה' הסתלקות הנפש והגוף נשאר קיים כו', וזה ה' החטא שלהם שהי' בהם רצוא בלא שוב כו', ונתתקנו ע"י פנחס שהי' אצלו מס"ג בפו"מ והוא מסירת הגוף דוה גופא היא מצוה שהו"ע קידוש השם בפו"מ כו', ומ"מ ה' בבחי' אחיזה בפנימי' שהרי לא הי' בבחי' כלוה"נ בפו"מ והמס"ג ה' בגדר מצוה לקיים רצונו ית' כו', ולכן ע"י תיקון חטא נדב ואביוהו כו'. ועי"ז ניתן לו הקבלת שכר דהנני נותן לו את בריתי שלום שזהו בחי' יסוד שבעצמות והיינו המשכת עצמות כו', דע"י מס"ג ובפרט במס"ג בפו"מ שהיא מצוה כו' ממשכים בחי' עצמות א"ס ב"ה, וההמשכה היא ע"י התו' שנק' ג"כ ברית שלום, וכידוע שהתו' נק' ברית וכמ"ש אם לא בריתי יומם ולילה וכת' וכל נתיבותי שלום, והיינו שע"י התו' הוא המשכת העצמות כו', דהתו' היא בחי' חכ' ובבחי' פנימי' ועצמי' החכ' נמשך בחי' פנימי' ועצמי' א"ס כו' וכמשי"ת. וזהו דהקבלת שכר שלו הוא בבחי' בריתי שלום שהו"ע וברית שלומי כו', ומ"ש

וזהו שאצי' הוא בחי' עצמות לא בחי' הפרשת הארה לכד כו' וכמשנת"ל פקל"ז, וד"ת הוא שממשך האור דס' השתל' כו', וכמ"ש במ"א. וז"ע די מחסורו בחי' מילוי החסרון לכד היינו ההמשכה דס' השתל' וזה הי' המשכת האבות שהמשיכו תוס' אורות ולהיות גילוי אלקות למטה לפי שהמשיכו האור כמו שהוא בשרשו ומקורו שע"י נמשך גם למטה גילוי אלקות כו'. אבל כ"ז הוא האור דס' השתל' כו', דכללות ההמשכה דס' השתל' גם בחי' הגדלות שבוה הוא בבחי' קטנות לגבי בחי' עצמות א"ס ב"ה שלמע' מע' מס' השתל' כו' כמ"ש במ"א, ולכן הי' עיקר ההמשכה שלהם למע' להיות הגדלת הו"א ברמ"ח אברים כו', וכמ"ש בתו"א ד"ה משה ידבר והביאורים, ולמטה הגם שהמשיכו גילוי אלקות וכמו ואת הנפש אשר עשו כו', אין לזה ערך לגבי ההמשכה שלהם למע' כו', והיינו מפני שהיו בבחי' קטנות עדיין בחי' יניקה לכד ע"כ ה' עיקר המשכתם למע' כו'. וזהו וארא כו' באל שדי שכל ההמשכות שהמשיכו האבות הגם שהי' בזה גילויים נעלים והמשיכו גילוי אלקות למטה ג"כ כו', הנה כ"ז הוא בחי' שם אל שדי לכד כו', וידוע מ"ש בלק"ת מהאריז"ל דהתחלת היח"ע דמ"ת הי' מהאבות, והיינו מה שבעבודתם המשיכו גילוי אלקות בעולם ולהיות בחי' ביטול בעולם, אך היחוד שהתחיל מהאבות זהו בבחי' אל שדי אבל עיקר היחוד שמבחי' ש' הוי' זה נעשה ע"י מ"ת דוקא כו', וז"ש ושמי הוי' לא נודעתי להם, דהגם שנא' כ"פ ש' הוי' גבי האבות כ"ז הוא הארת ש' הוי' שע"י ש' אלקים וש' שדי, ונק' אל שדי דשם אל מורה על הגילוי וכל גילוי אור הוא מש' הוי' ואז גם הש' שדי הוא בבחי' גילוי דהו"ע שדי באלקותו כו', אבל ש' הוי' עצמו לא נתגלה להם כו', ולכן אמר לבני' אני הוי' דבמ"ת נתגלה ש' הוי' עצמו כו', ולכן עיקר ענין מ"ת הוא שיהי' ההמשכה והגילוי למטה דוקא כו'. וז"ע מ"ש כי ההרים ימושו והנגעות תמוטינה וחסדי מאתך לא ימוש וברית שלומי לא תמוט, דהרים הן האבות שהמשיכו גילוי אלקות אבל עיקר המשכתם הי' למע' כו', ואו' ע"ז כי ההרים ימושו כו', אבל וברית שלומי לא תמוט והיינו בחי' יסוד שבעצמות כו', דהנה יסוד הוא המקשר ומחבר וכמ"ש כי כל בשמים ובארץ דאחיד כו', רק שזהו בחי' יסוד שבאצי' שאינו מקשר עד למטה ממש כו', אבל ברית שלומי הוא בחי' יסוד שבעצמות שמקשר עד למטה מטה כו'.

וע"פ הג"ל יובן מ"ש פנחס בן אלעזר כו' השיב את חמתי מעל בני' כו', דהנה אי' בזה דכפנחס נתגלגל נשמת נדב ואביוהו וע"י נתתקנו. דהנה חטא נדב ואביוהו הי' כמ"ש בקרבנם לפני ה' וימותו כו', שהו"ע עריבות נעיונות כו', עד שתגעל הנפש את הבשר כו', דלכאורה א"מ מפני

הנני נותן לו את בריתי שלום בחי' יסוד שבעצמות להיות המשכת העצמות עד למטה מטה כו'. קיצור. די מחסורו אי אתה מחויב לעשרו, עשיר ז' א' שיש לו כסף רב הן ת' עלמין דכסופין והן עובר לסוחר, סוחר עיגולי אריך, עובר לסוחר עתיק, אין עשיר אלא ברעת ד"ע שממשך מפנימיות הכתר, וזהו ש' הוי' שנמשך במ"ת ואמת הוי', והאבות המשיכו ש' שדי, ולכן הוי' עיקר הגילוי למעלה (ומ"מ ה' זה הכנה) למ"ת. וזהו כי החרים ימוש וברית שלומי לא תמוט, יסוד שבעצמות שנמשך עד למטה. וזהו פנחס כו' ברית שלום, נדב ואביהו ה' רצוא בלא שוב ובתיקון צ"ל ר"ש ה' אחד מס"נ ואח"כ והיו הדברים האלה, ופנחס תיקן ע"י מס"נ בפו"מ בגדר מצוה, ע"כ הנני נותן לו ברית שלום בחי' וברית שלומי לא תמוט.

השיב את חמתי פי' השיב הו"ע ההשבה, והיינו שהשיב מן הפירוד אל היחוד כו', ובהשבה יש ב' ענינים, אם ההשבה מן הפירוד לבד או שנכלל ממש ביחודו ית', וכאן הכוונה שהשיב בבחי' היחוד ממש כו', והו"ע אתהפכא חשול"ג שזהו בכח העצמות דוקא כנ"ל, וע"ז הוא השכר הנני נותן לו את בריתי שלום בחי' יסוד שבעצמות כו'. וזהו שא' במדרש משיב חימה בנו של אהרן שהשיב חימה ע"י הקמרת, דהנה י"א סממני הקמרת ידוע שהן נגד י"א כתרין כו', דענין ההקמרת הוא האתהפכא כו', וכמו"כ פנחס השיב את חמתי שהרע נהפך לטוב כו', והקבלת שכר ע"ז הוא ברית שלום כו', וזהו פנחס בן אלעזר כו', דבפנחס ה' מס"נ בפו"מ רק שהי' בבחי' אחיזה בפנימ' והיא גופא ה' מצוה כו', ועי"ז השיב את חמתי בבחי' אתהפכא חשול"ג כו', וע"כ

1.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהריי"צ

~ ספר המאמרים תרפ"ט ~

ביום השמיני עצרת תהיה לכם, שמע"צ תרפ"ט

ספירת הכתר הוא מקור פרטי להעולם ההוא או להע"ס, וכמו כתר דאצי' הוא מקור ורצון פרטי להאציל עולם האצי' הנה כמו"כ הוא בחי' כתר שבחכ' הוא מקור פרטי להוציא גילוי אור איזה מושכל בפרט, וזהו ההפרש בין כתר שבחכ' לחכ' שבכתר, דחכ' שבכתר הוא כח היולי דשכל קודם שנמשך עדיין להיות בחי' מושכל פרטי אלא שממנו נמשכים כל המושכלות, והוא כח המשכיל שהוא כח היולי על שכל טרם שנובע ממנו מקור אור מושכל, ובחי' כתר שבחכ' זהו כמו שכבר נובע האור מושכל מן כח המשכיל, אלא שלא בא לגילוי עדיין בבחי' אור שכל גלוי במציאות שכל ממש, אבל הוא מוכן ועומד להתגלות.

קיצור. יבאר דחכ' הבאה באו"י מקורח העלם שישנו במציאות, ויסביר ענין כח"ב דחכ' וההפרש שבין כתר שבחכמה לחכמה שבכתר. נא) והנה בבחי' ומדרי' זו, היינו בחי' כתר שבחכ', הרי ודאי ישנה ממש למציאות אור ההשכלה, שה"ה כח פרטי לאיזה מושכל בפרט, ולא שיש שם שכל ממש כמו שהוא אח"כ בגילוי שהרי זהו במקור עדיין, אבל מ"מ יש שם מציאות אור שכל, והיינו שהוא באופן אותה המציאות של השכל ולא שהוא מציאות זו ממש, אבל הוא באופן של אותה המציאות עד שאי אפשר ליומר שאינו מציאות שכל,

נ) ועפ"ז יובן ההפרש בין בחי' החכ' הבא בדרך או"י להבא בדרך או"ח דחכ' הבא בבחי' או"י הגם שמקורו הוא בחי' כח נעלם ה"ה בחי' העלם שישנו במציאות והוא בבחי' גילוי במקורו רק שלא האיר עדיין בגילוי ממש אל הזולת, וגילוי החכ' שהוא הברק המבריק הוא גילוי אל הזולת ג"כ, אמנם גילוי זה הגם שאינו גילוי אל הזולת, אבל במקורו הוא גילוי ממש, דהנה ידוע דכל כח מכחות הנפש כלול מעשר, וכמו"כ הוא בבחי' החכ' שכלולה ג"כ מעשר כחות מן הרצון דהיינו בחי' הכתר שבה עד סוף הגילוי שלה שזהו בחי' המל' שבה, וענין בחי' הכתר שבה הוא בחי' האין של הגילוי יש דחכ', והיינו מה שבא לידי שכל גלוי והוא הברק המבריק שזהו בחי' היש דחכ' (והוא בחי' חכמה שבחכמה) והכתר הוא בחי' האין של היש שו"ע מ"ש והחכמה מאין תמצא, דמ"ש תמצא היינו כמו שהחכ' היא בבחי' מציאות בבחי' יש, ויש בזה בחי' חכ' שבחכ' ובינה שבחכ' וזהו עצם נקודת ההשכלה, ובחי' בינה שבה הו"ע הבן בחכ', וזהו מה שיש בהנקודה דחכ' הכח לבא לידי השגה דבינה זהו מהבינה הכלולה בפרצוף החכ', דבינה הכלולה בחכ' הוא מה שהבינה משלים פרצוף החכ' לבא לידי השגה דבינה ומה שהחכ' מאין תמצא בחי' האין זהו בחי' כתר שבחכ', והנה כשם שבעולמות וספירות הרי

פלא שהוא האין דחכ', דהחכ' כמו שהיא בבחי' פלא נק' סוד הבא לידי גילוי, והיינו עם שהוא עתה סוד וסתום עדיין והוא בבחי' מקיף על החכ' מ"מ הרי הוא עתיד לבא לידי גילוי, וכמו כשאדם לומד איזה שכל עמוק שמבין קצת ממנו ולא כולו, א"כ מה שמופלא ממנו הוא בבחי' מקיף על מוחו, אבל בודאי יבא לידי גילוי שיש בכח שכלו להבין הדבר ויבא לידי גילוי, וא"כ הפליאות מה שמופלא ממנו כעת ונעלם מאתו עדיין אין זה פליאה והעלם אמיתי, דמה שמופלא לגמרי אינו יודע כלל אפילו אפס קצהו ממנו ג"כ, וכמו כשלומד איזה ענין ורואה שיש איזה עמקות בהענין הזה ואינו יודע עדיין מה הוא, (ולא שאינו מבין אותו כ"א אינו יודע עדיין מהו העמקות שבו) אבל הוא יודע עכ"פ שיש בזה עמקות, שהרי יש עומק בזה שאינו נרגש כלל, והיינו שאינו יודע כלל שיש כאן איזה עמקות אבל כאן הרי יודע שיש איזה עמקות בהענין והוא לפי שזהו בחי' פלא דחכ' שהוא בבחי' אור שכל, ולכן ה"ה מרגיש עכ"פ שיש בזה עמקות, וכמו"כ מה שמבין מקצת ממנו והשאר מופלא עדיין בבחי' מקיף (וג"כ בבחי' מקיף המורגש) הנה יבא לידי גילוי לפי שכתר שבחכ' הוא מקור פרטי אל המושכל. קיצור. יבאר דבכתר שבחכ' ישנה למציאות אור ההשכלה, וכמו מי שמייגע א"ע באיזה דבר מושכל מתחיל להרגיש את השכל קודם שבא לגילוי ממש וזהו פלא לחכ' שמפלא נעשה אלף לשון לימוד.

וכמו כח המושכל שהוא כח היולי על שכל גלוי, אבל הוא בעצמו אינו שכל עדיין, אבל כאן הוא אור אותה ההשכלה ממש הבאה לגילוי אח"כ מאחר שהוא מקורו הפרטי, ויובן זה עד"מ מי שמייגע באיזה דבר מושכל, וכמו באיזה דבר הלכה שאינו מבין ומייגע א"ע להבין אותה, הרי אנו רואין במוחש אשר קודם שמאיר לו האור בגילוי ממש ה"ה מרגיש כבר בשכלו את אור השכל קודם שבא לגילוי ממש והיינו מה שמתחיל להאיר לו שהרי כשאנו מבין את הענין עדיין ה"ה בחשך והעדר האור ואח"כ מתחיל להאיר לו, עם ווערט עם ליכטיג, וואס מיט דער ליכטיקייט הרי אין זה שידע את אור המושכל כלל, אבל כבר יצא מן החשך, און עם הערט זעך בא עם די רעכטיקייט פון דעם ענין ועדיין אינו יודע איך ומה הוא, ואח"כ בא אור השכל בגילוי ממש, והנה טעם וסבת הדבר שמרגיש את האור קודם שנתגלה הוא מפני שאור המושכל הוא כבר נובע מהעלם אל הגילוי מכח המושכל, אלא שהוא בבחי' האין דחכ' עדיין והוא בחי' כתר שבחכ' ולהיות דבכתר שבחכ' הרי המושכל הוא במציאות אור שכל לכן כבר נרגש אצלו האור והרעכטיקייט קודם שנתגלה היינו כמו שהוא בהעלם עדיין, ובא אח"כ בגילוי ממש, בשכל גלוי, והוא הנק' פלא דחכ' שמפלא נעשה אלף שהוא גילוי החכ' וכמו אאלפך חכמה וכידוע דאלף הוא ל' לימוד והיינו כמו שבאה החכמה לגילוי ממש, ואאלפך חכ' היינו כמו שהחכ' באה לגילוי ממקורה בחי'

~ לקוטי דיבורים – בלה"ק ~

שמיני עצרת ושמחת תורה תרצ"ד – בסעודה

בשמחת תורה אשתקד כיבדו אחד העסקנים של ישיבת "תומכי תמימים" בפסוק² "ויהיו נא אמרינו לרצון לפני אדון כל", והוסבר שהמלה "אמרינו" היא בדרך "קרי וכתוב", וכעין זה ניתן לומר: "אל תקרי אמרינו, אלא פעולותינו ועבודותינו לרצון". בדיבורים בלבד אי אפשר להחזיק ישיבה, וצריכים איפוא לעשות.

כך הדבר בנוגע לישיבה הן בגשמיות והן ברוחניות, שמחשבה ודיבור בלבד אין בהן משום פועל כלל. פעם הסבירו את המאמר³: "מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה" – רק הקב"ה מצרף מחשבה טובה למעשה, ואילו בני אדם צריכים אכן לעשות בפועל. שאלה: כתוב⁴: "אף עשיתיו", שברוך להגיע

יד. החדר "יגדיל תורה" אצלכם בקובנה כפי שהוא מתנהל עכשיו, הוא ב"ה יסוד מוסד ביראת שמים. ישפיע השי"ת שפע ברכה בגשמיות וברוחניות לכל העוסקים והתומכים בו, ויתן בלבבם לחזקו ולהגדילו ולהרחיבו, ויתרבה גבולו בתלמידים בעלי כשרון שוקדים בתורה ויראת שמים, ומה "יגדיל תורה" יהיה "יגדיל יראים".

טו. בתנ"ך ישנן מלים שהן "קרי וכתוב". כך הדבר בתורה שבכתב. בתורה שבעל פה ישנו הענין של "אל תקרי", כלומר, תוכן הנושא של המלה, כמו "אל תקרי בניך אלא בוניך"¹. ה"אל תקרי" שבחסידות הוא חיות פנימית, הוא מחיה את המלה גם בהשכלה והשגה וגם בעבודה.

(3) קידושין מ, א.

(4) ישעיה מג, ז.

(1) ברכות סד, א.

(2) בפסוקי "אתה הראת".

נקודה וגם קיצור, באים לידי ביטוי בחריפות מסויימת. חסיד בלי סדר מאבד את כל הצביון של חסיד. לא זו בלבד שבלי סדר יסתבך תמיד ולא יגיע לסיכום, אלא שגם מה שהוא עושה אינו נקרא עשיה, זה דבר מת, בלי חיות.

על חסיד להתבונן היטב במבוגרים ממנו וללמוד מהם. אך, תחילה עליו למדוד את עצמו היטב אם הוא כבר שייך לכך שגם הוא יתנהג כמותם.

כשרואה אחד מתפלל בהתעוררות והוא מתעורר מכך, אלא שעדיין אין לו כל שייכות לכך, הרי אסור לצנן, אך עליו לדעת שעדיין אין לו שייכות לזה. יש בינתיים להכניס את ההתעוררות בכיס, עד שכאשר תהיה לו שייכות לכך – ישתמש בה.

יש לומר פרק תהלים לבבי ולבקש בדמעות מהשי"ת שתהיה לו שייכות לכך, יש להרבות בתחנונים שיעזור השי"ת שתפרוץ התפילה מאיליה, יש להשיג בתפילה מן הקב"ה פתיחת הלב.

אבי אמר לאחד: עדיין אין לך שייכות ליטול ידיך לאכילה שלש פעמים על כל יד ובאמצעות מגבת. כשתהיה לך שייכות לכך – תעשה זאת. ואילו לשני הורה ליטול ידיו שלש פעמים ובאמצעות מגבת, באמרו, אינך צריך להמתין עד שתהיה לך שייכות לכך, עליך לעשות מתוך קבלת עול, שכן כך הוא הדין.

חסיד מוכרח להיות מסודר הן בלימוד והן בעבודה, ובאמת הא בהא תליא, כשמסודרים בלימוד מסודרים בעבודה.

למעשה יש העלמות והסתרים ("אף"). ביחס לעצמו של כל אחד ישנן עצות בתורת החסידות, אבל בנוגע להשפעה על הזולת בענין זה איזו עצה יש לזה?

תשובה: בחסידות ישנן עצות טובות לכל עניני הנהגה והדרכה, איך להנהיג את עצמו ואיך להתנהג ולהדריך את זולתו. ספר ה"תניא" נקרא בשם "לקוטי אמרים", שכן הוא כולו תשובות על שאלות-יחידות, זהו מקור מעיין מים חיים המטהר.

רב ותלמיד אינו רק משפיע ומקבל. עבודת הרב צריכה לעשות את התלמיד למקבל, להרחיב את חושיו וכשרונותיו. הדבר דורש התמסרות מסויימת של המשפיע אל המקבל, ועל המשפיע להקדיש כוחות גדולים על כך ולהתפלל תמיד אל השי"ת שיזכהו להעמיד תלמידים יראי אלקים, ואז עוזר השי"ת שמוצאים את העצות האמיתיות לעשות את התלמיד למקבל אמיתי.

טז. חסיד צריך להיות על פי סדר. מצד קוצר הזמן⁵ בהכרח לקצר וכל קיצור יוצא בחריפות מסויימת.

כל השגה באה באריכות ההסבר דוקא. כל פרט נוסף, כל דוגמא נוספת, וכל ראייה לחיוב או לשלילה, עושים את ההשגה למושגת יותר.

כל השגה הרי כשם שמן ההכרח שתהיה לה התחלה מהיכן היא באה, כך מן ההכרח שתהיה לה סוף. ההתחלה של השגה היא נקודה, והסוף של השגה הוא קיצור.

למרות שנקודה וקיצור שונים לא רק בכך, ש"נקודה" היא לפני ההשגה ו"קיצור" – אחרי ההשגה, חלוקים הם גם בעצם מהותם. אך הצד השווה שבהם, ששניהם, גם

~ אגרת קודש מהרבי הרי"צ לבתו הרבנית חיה מושקא נ"ע ~

תרגום מאידיש

חלק י"ט

ר' ישראל נחמן כיבד מאז ומתמיד את ר' חיים 'פרוש', הוא מאד העריך אותו, אך בהיותו יהודי שמח ומלא חיות בטבעו, לא יכול היה ר' ישראל נחמן לסבול את הנהגתו של ר' חיים 'פרוש' עם העצבות וה'מרה שחורה' התמידיים, את ריסי עיניו המושפלות ושתיקתו הרועמת. ישיבתו (= של ר' חיים) בחשיכה בעינים קשורות, העבירה אותו (= את ר' ישראל נחמן) על דעתו. אך עכשיו כאשר הוא (= ר' ישראל נחמן) ראה איך יושב ר' חיים 'פרוש' ומשוחח עם שאר האנשים כשוה אל שוה, עשה זה על ר' ישראל נחמן רושם עמוק.

אך בהיותו עייף מאד מהתענית, לא יכול היה (= ר' ישראל נחמן) להמתין בשום אופן אפילו עד שיסיים ה'מגיד' את תפילת ערבית, והוכרח לשוב לביתו כדי לנוח. בהגיעו לביתו שלח

את המשרת לראות מה קורה בבית-המדרש, וכאשר חזר המשרת עם הידיעה שה'מגיד' ור' חיים 'פרוש' רוקדים בחדרו הקטן של ה'מגיד', לא יכול היה ר' ישראל נחמן להתאפק, וצעד עם המשרת לבית-המדרש הגדול, הוא הספיק עדיין לפגשם כאשר הם (ה'מגיד' ור' חיים) רוקדים ושאר הנוכחים נדחפים לעבר חדרו של ה'מגיד', אך היות ולא יכול היה (= ר' ישראל נחמן) לשאת את הדחיפות החזקות והחום ששרר במקום – החל ר' ישראל נחמן לחוש מאוד לא בטוב, ונאלץ לשוב לביתו.

צער רב היה לר' ישראל נחמן מזה שנאלץ ללכת לביתו, אך לנוח לא יכול היה בשום אופן, וכל הזמן שלח את המשרת לבית-המדרש שיראה וידווח לו (= לר' ישראל נחמן) אודות מה שקורה שם, אך היות והמשרת היה אדם פשוט, לא יכול היה ר' ישראל נחמן להבין מדבריו מה באמת מתרחש בבית-המדרש.

כפי הנראה, הרי ר' ישראל נחמן התקרר מאד, כואב לו הגרון והוא מרגיש דקירות בצידי גופו, ולכן מאוחר לאחר חצות הלילה, שלח לקרוא לליפא הרופא עם הרפואות.

הרופא ליפא, בדק היטב את ר' ישראל נחמן, והגם שר' ישראל נחמן לא היה חולה מסוכן, אך כדי שמחלתו תחלוף מהר, והרי זה ערב סוכות, השתמש ליפא הרופא באמצעים חריפים.

במיחם נשארו עדיין מים חמים, הוא (= ליפא הרופא) עשה משחה מהמים החמים ומסבון, שפשף את צווארו של החולה בחלב חם ועטפו במטפחת צמר, העמיד משני צידיו שתי עלוקות, על גבו (= של ר' ישראל נחמן החולה) שם ליפא הרופא ששה כוסות רוח, בין הפרקים התז מים ורתחים מהולים בחומץ, בתוך הגרביים של החולה הכניס חרדל יבש לחימום הגוף, וציוה שהחולה ישתה כל שעה כוס של אוכמניות, וכן שישטוף את גרונו בכפית תערובת של פלפל ומלח בכוס מים.

לאחר חצות היום, הגיע ליפא הרופא שוב לבקר את ר' ישראל נחמן, והיה מאד מאושר לגלות שכל הרפואות הועילו, והתיר לר' ישראל נחמן ללכת לבית-המדרש לכמה שעות עד לפני שקיעת החמה.

כאשר הגיע ר' ישראל נחמן לבית-המדרש, מצא בו כמה אברכים, ורק אז שמע מהם את מה שקרה בבית-המדרש הגדול. את מה שדיבר ה'מגיד' בענין מצוה בלא כוונה כגוף בלא נשמה, את כל מה שאמר ה'מגיד' חזרו האברכים בפני ר' ישראל נחמן, וכן ניגנו את הניגון שלימדם ה'מגיד' בליל אמש (= חיפש ומצא), ר' ישראל נחמן לא יכול היה למחול לעצמו, מדוע הוא בעצמו לא שמע ולא ראה את ה'מגיד' באותו זמן.

את הניגון ניגנו הרבה פעמים, ור' ישראל נחמן לא בא עדיין לידי שובע, עברו כמה שעות ועדיין ממשיכים לנגן – עד שר' ישראל נחמן ידע את הניגון לבד היטב.

בבית-המדרש ה'קר', ישבו זה רבות בשנים עשרה "בטלנים" שלמדו כל הזמן, חלק גדול מצרכיהם סיפקה חמותו של ר' ישראל נחמן, וכאשר ניגנו האברכים, רגזו עשרה ה"בטלנים" על מעשה הנערות של האברכים וה'ביטול תורה' שלהם, ולכן על כך שהם (= האברכים) מבלבלים ומפריעים (= ללימודם של ה"בטלנים"). אך בראותם שר' ישראל נחמן גם הוא נמצא ביחד עם האברכים, היו הם חייבים להחריש, אך הם מאד רגזו.

כאשר החלו היהודים אומרי "תיקון חצות" בבית-המדרש של הקברנים להתאסף בליל מוצאי יום כיפור, ולא פגשו את ר' חיים 'פרוש' היה הדבר לא מובן להם כלל, הרי כל מוצאי-שבת ומוצאי יום-טוב תיכף ומיד לאחר שעושים הבדלה בבית-המדרש, פושט ר' חיים 'פרוש' את בגדי השבת ויום-טוב ונשאר כבר כל הזמן בבית-המדרש, אפילו במוצאי היום הקדוש היה ר' חיים שובר את צומו בבית-המדרש, ואילו היום כבר 'חצות' – והוא אינו בנמצא. וכאשר אנשי "חברת התהילים" מבית-המדרש של הקברנים (= שבאו מאוחר יותר) גם הם ראו שר' חיים 'פרוש' איננו, נהיו לא רגועים, היתה זו הפעם הראשונה אחרי הרבה שנים שמנין הוותיקין (= בבית-המדרש של הקברנים) יעמוד להתפלל ללא ר' חיים 'פרוש'.

– נכון אמנם שכולם ראו היטב שזה זמן ניכר – כמעט מ'שבת נחמו' – יש מהפך גדול בהנהגתו של ר' חיים 'פרוש' לא רק בהנהגתו החיצונית כמו ללכת לבדו ללא מוביל, ואפילו ללכת באמצע היום ללא כיסוי על עיניו, אלא רואים הבדל בכל, בתפילה, בלימוד, הוא (= ר' חיים 'פרוש') מתפלל מאד מאוחר, וכמו-כן מאריך הרבה, הרבה יותר זמן מאשר קודם, אבל למרות זאת בענין זמן התחלת התפילה המשיך להתחיל את תפילתו עם מנין הוותיקין, אך היום הוא אינו נמצא כלל –

כאשר הגיע ר' חיים לבית-המדרש (= של הקברנים) כבר לא מצא אף אחד מהמתפללים, פרט לשמש העיוור הזקן שישב במקומו מאחורי הבימה ואמר תהילים.

ה'שמש' הזקן מבית המדרש של הקברנים, היה כבר זקן מופלג ו"סגי נהור", בהיותו עדיין מאד צעיר יצא שמו לפניו כעילוי ושגשג בלימודיו, אך בהיותו בן שמונה-עשרה חלה מאד – לא עלינו – ושכח את כל אשר ידע, וכך נמשכה מחלתו למעלה משנתיים, אז החל להשתפר מצבו עד שהבריא לגמרי.

הבחור (= השמש הזקן) היה ממשפחה טובה, והוא עצמו היה מאד יפה, והציעו לו את השידוכים הטובים ביותר, אך כאב לו מאד על ששכח תלמודו, ולכן הגיע לידי החלטת שהוא יתיישב בבית-המדרש להגיד תהילים בבכי וקינה עד שהשם ית' ירחם עליו, וישיב לו את שכלו וזכרונו ושיוכל ללמוד ולזכור את מה שהוא לומד, והתיישב בבית-המדרש של הקברנים.

כך ישב כמה שנים, והיות ולא רצה שהוצאות מחייתו יהיו על חשבון הוריו, ו'שמש' בית-המדרש של הקברנים (= הקודם) נחלש, החל הוא לעזור בשמשות, ובינתיים אף נהיה חתנו של ה'שמש' (= הקודם) ובמשך כמה שנים אחר-כך נזכר בחלק גדול מלימודו הטוב בעבר.

למעלה מששים שנה שהוא משמש כ'שמש' בבית-המדרש של הקברנים, זה הרבה שנים שהוא נהיה – לא עלינו – מאד עיוור. בעל-פה הוא יודע רק את התנ"ך וששה סדרי משנה, אך גמרא ופוסקים צריך הוא לשמוע את לשון הגמרא ופוסקים מאדם אחר.

כעת הוא אחד מהלומדים הגדולים באמירת סברות גאוניות, אך הרבה זמן מה'מעט לעת' הוא עסוק באמירת תהילים.

בזמנו, בעת שהוא – לא עלינו – שכח את לימודו, קיבל על עצמו בנדר שאם יעזרוהו ה' ית' וישיב לו את שכלו בלימוד, הרי הוא יגיד כל יום – מימי השבוע, שבת ויום-טוב – שלש פעמים את כל התהילים, ואת נדרו זה קיים עד היום האחרון.

ר' חיים החל להכין את עצמו לתפילה, דברי ר' מרדכי בענין סולם התפילה, נקלטו היטב אצל ר' חיים.

מבלי הבט על כך שזה כבר שתי לילות – מחצות ערב יום-כיפור עד עכשיו (= היום שלמחרת יום-כיפור) לא טעם ר' מרדכי אפילו טעם של תרדמה קלה, ובשלושת לילות אלו ושני ימים אלו עמל רבות, אף-על-פי-כן מתפלל ר' מרדכי בכזו התלהבות עד שכולו אש להבה, התפילה של יום זה שונה מאד מאד מהתפילה שבכל פעם, וכן הרבה יותר באריכות מתמיד.

האברכים מבית-המדרש ה'קר', נזכרו שר' מרדכי אמר שיגיעו אליו לבית-המדרש הגדול לפני מנחה, ויבאר להם את ענין "ההליכה למים (= מקווה) לפני התפילה" – החלו ללכת אליו למרות שהשעה היתה רק מעט לאחר השעה השלישית.

כאשר שמע ר' ישראל נחמן, שהאברכים מדברים ביניהם על הליכה ל'מגיד' לשמוע ביאור איך צריכה להיות הנהגה טובה על-פי קבלה, לא יכול היה להתאפק, והחליט גם הוא ללכת, הגם שבראותו אינה כשורה, אך בלבשו את מעילו הנאה ולבושיו החמים אשר כמה מהם עשויים מצמר – עדין – ועם כיסוי על ראשו ופניו – לא תזיק קפיצה קלה לבית-המדרש הגדול, ושם הוא יראה (= מה קורה).

תוך כדי כך, מגיע אחד מהאברכים הלומדים בבית-המדרש הגדול – יוזיק היה שמו – (אביו של החסיד ר' מאיר ז"ל שהיה ממקושרי רבינו הזקן, ונטל חלק גדול במחלוקת עם המתנגדים) ודופק נשימתו מהיר.

באתי בריצה – אומר ר' יוזיק לאברכים – לומר לכם, בואו לשמוע ולראות איך מתפלל ה'מגיד', תפילה כזו לא ראינו ולא שמענו אף פעם.

~ אגרות קודש - אדמו"ר הרי"צ ~

בתחלת חודש אלול הבע"ל קודם החתונה למו"ט, בהסכם החתן והכלה יחיו, יחליטו להרים מעשר מסכום הנדוניא [. . .] ללומדי תורה. וביום שיפרישו המעשר יעשו כעין סעודה קטנה אשר [. . .] הצדדים ובי"ב שי. והשי"ת יעזר להם בהצלחה גדולה בכל עניניהם בגו"ר.

הנני נהנה מאד מזה שכותב לי בפרטיות מהמיועדת להיות כלתו תח"י ומאחי בן מחותנו שי שמתנהג בהנהגה טובה. בטח הוא קובע עתים ללמוד בכ"י. והייתי חפץ לדעת בפרטי יותר ממנו. והשי"ת יעזר לו.

בבקשה לכתוב לי משלום בניו שי בפרטי. והשי"ת יצליח להם בכל עניניהם.

ידידו הדו"ש ומברכס בגו"ר

ב"ה, ו' מני"א, תרצ"א

מאריענבאד

כבוד ידידי הנכבד ווי"ח אי"א . . .

שלום וברכה.

מכתבו קבלתי, ושמחה גדולה ומכופלת היתה לי מבשורת קשוה"ת של בנו מר . . . שי אשר השי"ת הזמין לו שידוך טוב. ונהניתי מאד מאד מזה. ובזה הנני לברכו בברכת מו"ט בעד קשוה"ת. יעזר השי"ת שתה"י החתונה בשעטומ"צ בגו"ר, ויזמין להם השי"ת פרנסתם בריחה, וכבוד ידידי שי וזוגתו תח"י יראו נחת בכל בניהם ובני בניהם אשר ילכו בדרך הישר, ולא יסתפקו בהנהגה יבשה לבד רק יהי אצלם אידישע הייזער כראוי להיות, ויקבעו עתים לתורה.

יוסף יצחק

בָּא לְקַלֵּל וְנִמְצָא מְבָרֵךְ

פְּרִשְׁת בִּלְק מִסְפֶּרֶת עַל מֶלֶךְ מוֹאֵב הָרָשָׁע שֶׁרָצָה לְנַצֵּחַ אֶת עַם יִשְׂרָאֵל. הוּא יָדַע שֶׁלְעַם יִשְׂרָאֵל יֵשׁ כּוֹחַ מִיָּחִיד וְלָכֵן שָׁכַר בְּכֶסֶף אֶת בִּלְעָם, נְבִיא הַגּוֹיִם, שֶׁיְקַלֵּל חֲלִילָה אֶת עַם יִשְׂרָאֵל, וְכֵן הוּא יוֹכֵל לְנַצֵּחַ אוֹתָם. אֲךָ בְּמִשְׁךְ שְׁלוֹשׁ פַּעַמִּים, בְּכָל פַּעַם בָּהּ שֶׁרָצָה בִּלְעָם לְקַלֵּל, יֵצְאוּ לוֹ מֵהֶפֶה בְּרָכוֹת וּגְבוּאוֹת טוֹבוֹת לְעַם יִשְׂרָאֵל.

אִם כֵּן, הַפְּרָשָׁה לֹא נִקְרְאת עַל שְׁמוֹ שֶׁל צָדִיק, אֲלֵא דוֹקָא עַל שְׁמוֹ שֶׁל רָשָׁע. אִיךָ זֶה יָכוֹל לֵהיוֹת, הֲרִי חֲכָמִינוּ זְכוּרֵנָּה לְבִרְכָּה אוֹמְרִים שְׁאִסּוּר לְקַבֵּעַ זָכַר לְשִׁמְם שֶׁל רָשָׁעִים, וּבִלְק הָרָשָׁע כָּל כֵּן שֶׁנָּא אֶת עַם יִשְׂרָאֵל עַד שֶׁהוּא שָׁכַר אֶת בִּלְעָם לְקַלֵּל אוֹתָם. אִזְּכִיר קוֹרְאִים לְפָרֶשֶׁה שְׁלֵמָה בְּשִׁמּוֹ?

וְגַם, רַב הַפְּרָשָׁה לֹא מִסְפֶּרֶת עַל בִּלְק אֲלֵא עַל בִּלְעָם, שֶׁהִקְלִיט שְׁלוֹ הִפְכוּ לְבִרְכוֹת וְהוּא בִּרְךָ אֶת עַם יִשְׂרָאֵל בְּבִרְכוֹת נִפְלְאוֹת וְגַם הִתְנַבֵּא עַל יְמוֹת הַמְּשִׁיחַ.

אִז לָמָּה הִיא נִקְרְאת דוֹקָא עַל שְׁמוֹ שֶׁל בִּלְק וְלֹא שֶׁל בִּלְעָם?

הַהֶסְכֵּר הוּא שְׁאִפְלוֹ שֶׁבִּלְק הָיָה רָשָׁע, דוֹקָא עַל יְדוֹ הִגִּיעוּ בְּרָכוֹת נִפְלְאוֹת לְעַם יִשְׂרָאֵל. הוּא שָׁכַר אֶת בִּלְעָם לְקַלֵּל, אֲכַל הַשֵּׁם שֶׁם בְּפִי שֶׁל בִּלְעָם בְּרָכוֹת. אִם כֵּן, כְּשֶׁאֲנַחְנוּ שׁוֹמְעִים עַל בִּלְק, אֲנַחְנוּ נִזְכָּרִים בְּכֵן שֶׁשְׁוֹנָא יִשְׂרָאֵל לֹא מְצַלִּיחִים לְהִרְעֵ לָהֶם, וּבִסּוּפּוֹ שֶׁל דְּבַר הַחֲשֵׁךְ נִהְפָּךְ לְאוֹר וְקוֹרִים עַל יָדָם דְּבָרִים טוֹבִים לְעַם יִשְׂרָאֵל.

לָכֵן בִּלְעָם, שֶׁנִּשְׁכַּר עַל יְדֵי בִלְק, הִתְנַבֵּא עַל יְמוֹת הַמְּשִׁיחַ, שְׁאִז יִקְיֵמוּ דְבָרֵי הַנְּבִיא "וְהָיוּ מְלָכִים אֲמִנִּיָּה וְשְׁרוּתֵיהֶם מִיִּנְקִיתָה". שְׁמִלְכֵי הַגּוֹיִים לֹא רַק שְׁלֹא יִצְיָקוּ לִיְהוּדִים, אֲלֵא יִסִּיעוּ וְיַעֲזְרוּ לְעַם יִשְׂרָאֵל. מִמֶּשׁ כְּמוֹ אוֹתוֹ בִּלְק הִמְלִיךְ שְׁבָא לְקַלֵּל וְנִמְצָא מְבָרֵךְ.

(ע"פ לקוטי שיחות חלק כ"ג, עמ' 166. מתוך 'נשמתא דאורייתא')

סדר ההמשכה בכל המדרגות הוא באופן שתחילה צריך להיות העלם,

ואחר-כך בא הגילוי

ממאמר ג' תמוז, ה'תשכ"ח

דרכו של רועה נאמן, שאינו ממתין שהצאן ירעבו ויבואו ויספרו לו

שהם רעבים, ואז ייתן להם מזון, אלא מלכתחילה הולך אליהם ונותן

להם מזון

מהתוועדות ג' תמוז, ה'תשכ"ח

חומש לקריאה בציבור פרשת חוקת-בלק

פרשת חוקת

יט « וידבר יהוה אל־משה ואל־אהרן לאמר: זאת חקת התורה אשר־צוה יהוה לאמר דבר אל־בני ישראל ויקחו אליך פרה אדמה תמימה אשר אין־בה מום אשר לא־עלה עליה על: ונתתם אתה אל־אלעזר הכהן והוציא אתה אל־מחויז למחנה ושחט אתה לפני: ולקח אלעזר הכהן מִדְּמָה בֹּאֲצֵבָעוֹ וְהוּא אֶל־זֶכֶח פָּנָי אֶהֱלִימוֹעַד מִדְּמָה שֶׁבַע פְּעָמִים: וְשָׂרָף אֶת־הַפָּרָה לַעֲיִנֵּי אֶת־עֶרְהָ וְאֶת־בִּשְׂרָהָ וְאֶת־דָּמָהּ עַל־פְּרִשָּׁה יִשְׂרָף: וְלָקַח הַכֹּהֵן עֵץ אֲרֹז וְאֲזֹב וְשִׁנִּי תוֹלַעַת וְהִשְׁלִיךְ אֶל־תּוֹךְ שְׂרֶפֶת הַפָּרָה: (לוי) וְכִבֵּם בַּגָּדִיו הַכֹּהֵן וְרַחֵץ בִּשְׂרוֹ בַּמַּיִם וְאַחֵר יָבֹא אֶל־הַמִּחֲנֶה וְטָמֵא הַכֹּהֵן עַד־הָעֶרֶב: וְהִשְׂרָף אֹתָהּ יְכַבֵּם בַּגָּדִיו בַּמַּיִם וְרַחֵץ בִּשְׂרוֹ בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד־הָעֶרֶב: וְאַסָּף אִישׁ מַהוֹר אֶת אֶפֶר הַפָּרָה וְהָנִיחַ מַחֲוִיז לַמִּחֲנֶה בַּמָּקוֹם מַהוֹר וְהִיטָה לַעֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁמֶרֶת לְמִי נִדָּה חַטָּאת הוּא: (ישראל) וְכִבֵּם הָאֶסָּף אֶת־אֶפֶר הַפָּרָה אֶת־בַּגָּדִיו וְטָמֵא עַד־הָעֶרֶב וְהִיטָה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְלִגְר הַגֵּר בְּתוֹכָם לַחֲקַת עוֹלָם: הַנִּגְעַת בְּמַת לְכָל־נֶפֶשׁ אָדָם וְטָמֵא שִׁבְעַת יָמִים: יֵהוּא יִתְחַטֵּא־בּוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִטְהַר וְאִם־לֹא יִתְחַטֵּא בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי לֹא יִטְהַר: כִּי כָל־הַנִּגְעַת בְּמַת בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם אֲשֶׁר־יָמוּת וְלֹא יִתְחַטֵּא אֶת־מִשְׁכָּן יְהוָה טָמֵא וְנִכְרַתָּה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מִיִּשְׂרָאֵל כִּי מִי נִדָּה לֹא־זֶרֶק עָלָיו טָמֵא יְהוָה עוֹד טָמְאָתוֹ בּוֹ:

זֶה זֶה הַתּוֹרָה אֲדָם פִּי־יָמוּת בְּאֶהֱל כָל־הַבָּא אֶל־הָאֶהֱל וְכָל־אֲשֶׁר בְּאֶהֱל יִטָּמֵא שִׁבְעַת יָמִים: וְכָל כָּלִי פְתוּחַ אֲשֶׁר אֵין־צֶמֶד פְּתִיל עָלָיו טָמֵא הוּא: וְכָל אֲשֶׁר־יָנַע עַל־פָּנָי הַשָּׂדֶה בַּחֲלָל־חֶרֶב אוֹ בְּמַת אוֹ בְּעֶצֶם אָדָם אוֹ בְּקֶבֶר יִטָּמֵא שִׁבְעַת יָמִים: וְלָקַחְלוּ לַטָּמֵא מִעֶפֶר שְׂרֶפֶת הַחַטָּאת וְנָתַן עָלָיו מֵיִם חַיִּים אֶל־כָּלִי: (ע"כ בחול) יֵה וְלָקַח אֲזֹב וְטָבַל בַּמַּיִם אִישׁ מַהוֹר וְהוּא עַל־הָאֶהֱל וְעַל־כָּל־הַכְּלִיִּים וְעַל־הַנֶּפֶשׁוֹת אֲשֶׁר הָיוּ־שָׁם וְעַל־הַנִּגְעַת בְּעֶצֶם אוֹ בַּחֲלָל אוֹ בְּמַת אוֹ בְּקֶבֶר: וְהוּא הַמַּהוֹר עַל־הַטָּמֵא בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְחַטָּאוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְכִבֵּם בַּגָּדִיו וְרַחֵץ בַּמַּיִם וְיִטְהַר בַּעֲרֵב: וְאִישׁ אֲשֶׁר־יִטָּמֵא וְלֹא יִתְחַטֵּא וְנִכְרַתָּה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מִתּוֹךְ הַקֹּהֵל כִּי אֶת־מִקְדָּשׁ יְהוָה טָמֵא מִי נִדָּה לֹא־זֶרֶק עָלָיו טָמֵא הוּא: כִּי וְהִיטָה לָהֶם לַחֲקַת עוֹלָם וּמִזֶּה מִי־הַנִּדָּה יְכַבֵּם בַּגָּדִיו וְהַנִּגְעַת בְּמִי הַנִּדָּה יִטָּמֵא עַד־הָעֶרֶב: וְכָל אֲשֶׁר־יָנַע־בּוֹ הַטָּמֵא יִטָּמֵא וְהַנֶּפֶשׁ הַנִּגְעַת הַטָּמֵא עַד־הָעֶרֶב: פ כ « וַיָּבֹאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל כָּל־הָעֵדָה מִדְּבַר־צֶן בְּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן וַיָּשֶׁב הָעָם בְּקֶדֶשׁ וּתְמַת שֵׁם מִרְיָם וּתְקַבֵּר שֵׁם: וְלֹא־הָיָה מֵיִם לָעֵדָה וַיִּקְהָלוּ עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן: וַיִּירָב הָעָם עִם־מֹשֶׁה וַיֹּאמְרוּ לֵאמֹר וְלֹא נִגְעָנוּ בְּגֹעַ אֲחִינוּ לִפְנֵי יְהוָה: וְלָמָּה הַבֵּאתָם אֶת־קֶהֱל יְהוָה אֶל־הַמִּדְבָּר הַזֶּה לָמוּת שָׁם אֲנַחְנוּ וּבְעִירָנוּ: וְלָמָּה הַעֲלִיתָנוּ מִמִּצְרַיִם לְהָבִיא אֹתָנוּ אֶל־הַמָּקוֹם הַרְעָה הַזֶּה לֹא מָקוֹם זֶרַע וְתֵאנָה וְגִפְלָן וְרִמּוֹן

ומים אין לשׁתות: ויבא משה ואהרן מפני הקהל אל־פתח אהל מועד ויפלו על־פניהם וירא כבוד־יהוה אליהם: פ

~ נקודות משיחות קודש ~

לא מקום זרע ותאנה וגפן ורמון (כ, ה)

יש לשאל, בשלמא חטה ושעורה כלולים ב"זרע", אבל מדוע לא הזכירו זית שמן ודבש (דבש תמרים). ויש לומר, ששענתם היתה שהבטחו להם פרות חדשים שלא היו במצרים, ובפלעל הביאום למקום שאין שם פרות הללו. ואלו שמן ודבש היו להם גם במדבר: שמן - הרי הדליקו גרות המנורה. דבש - כשבאו לאילים מצאו שם שבעים תמרים. (שיחת ש"פ חקת תשמ"ה)

שני ויודבר יהוה אל־משה לאמר: הִקַּח אֶת־הַמִּטָּה וְהַקֹּהֶל אֶת־הָעֵדָה אִתָּה וְאַהֲרֹן אֶחֱיֶיךָ וּדְבַרְתֶּם אֶל־הַפֶּלֶעַל לְעִינֵיהֶם וְנָתַן מִיָּמֹו וְהוֹצֵאתָ לָהֶם מִיַּם מִן־הַפֶּלֶעַל וְהַשְׁקִיתָ אֶת־הָעֵדָה וְאֶת־בְּעִירָם: וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־הַמִּטָּה מִלִּפְנֵי יְהוָה כַּאֲשֶׁר צִוָּהוּ: וַיִּקְהֲלוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶת־הַקֹּהֶל אֶל־פְּנֵי הַפֶּלֶעַל וַיֹּאמֶר לָהֶם שְׁמַעוּ־נָא הַמּוֹרִים הַמִּן־הַפֶּלֶעַל הַזֶּה נוֹצִיא לָכֶם מִיָּם: וַיֹּרִם מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ וַיַּךְ אֶת־הַפֶּלֶעַל בַּמִּטָּחוֹ פַּעַמִּים וַיֵּצְאוּ מִיָּם רַבִּים וַתִּשֹׁף הָעֵדָה וּבְעִירָם: וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאַל־אַהֲרֹן יַעַן לֹא־הִאֱמַנְתֶּם בִּי לְהַקְדִּישֵׁנִי לְעִינֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל לָכֵן לֹא תָבִיאוּ אֶת־הַקֹּהֶל הַזֶּה אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נָתַתִּי לָהֶם: הִמָּה מִי מְרִיבָה אֲשֶׁר־רָבּוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־יְהוָה וַיִּקְדָּשׁ בָּם: וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה מַלְאָכִים מִקֹּדֶשׁ אֶל־מִלְכָּד אֲדוֹם כֹּה אָמַר אַחִיד יִשְׂרָאֵל אַתָּה יָדַעְתָּ אֶת כָּל־הַתְּלָאָה אֲשֶׁר מַצַּאתִנּוּ: וַיִּרְדּוּ אֲבֹתֵינוּ מִצְרִימָה וַנֵּשֶׁב בְּמִצְרַיִם יָמִים רַבִּים וַיִּרְעוּ לָנוּ מִצְרַיִם וְלֹא־בָחִינוּ: וַנִּצְעַק אֶל־יְהוָה וַיִּשְׁמַע קֹלֵנוּ וַיִּשְׁלַח מַלְאָךְ וַיֵּצְאֵנוּ מִמִּצְרַיִם וְהִנֵּה אֲנַחְנוּ בְּקֹדֶשׁ עִיר קִצֵּה גְבוּלְךָ: וַנַּעֲבֹר־נָא

בְּאֶרְצְךָ לֹא נַעֲבֹר בְּשָׂדֶה וּבְכָרֶם וְלֹא נִשְׁתָּה מִי בָּאָר דֶּרֶךְ הַמִּלְכָּד נִלְכָּד לֹא נָפְתָה יָמִין וּשְׂמֹאל עַד אֲשֶׁר־נַעֲבֹר גְּבוּלְךָ: וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי אָדָם לֹא תַעֲבֹר בִּי פֶן־בַּחֲרֹב אֵצְא לִקְרֹאתְךָ: וַיֹּאמְרוּ אֱלֹהֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּמַסְלָה נַעֲלָה וְאִם־מִיָּמִיד נִשְׁתָּה אֲנִי וּמִקְנִי וְנָתַתִּי מִכָּרֶם רַק אִין־דָּבָר בְּרַגְלִי אַעֲבֹרָה: וַיֹּאמֶר לֹא תַעֲבֹר וַיֵּצֵא אָדָם לִקְרֹאתוֹ בָּעָם כָּבֵד וּבִיד חֲזָקָה: וַיִּמָּאֵן אָדָם נָתַן אֶת־יִשְׂרָאֵל עֹבֵר בְּגֻבְלוֹ וַיִּטּ יִשְׂרָאֵל מַעֲלוֹ: פ

~ נקודות משיחות קודש ~

וישלח משה מלאכים (כ, יד)

ה'משה' שבכל אחד מישראל שולח מלאכים מ'קדש' שבכל אחד מישראל, אל מלך, אלה שהקב"ה מסר להם את ההנהגה בזמן הגלות - אדום, כה אמר אחיד ישראל - אף שגוף יהודי נדמה בחקמיותו לגוף לא־יהודי, ו'אחים' הם, כי שניהם זקוקים לאכילה ושתייה וכדומה, הנה דרך המלך - מלכו של עולם, דרך ה', גלגל - בכל הקשור לדתנו, למור התורה קיום המצוות ומנהגי ישראל.

(לקוטי שיחות יח עמ' 468)

שליש כ וַיִּסְעוּ מִקֹּדֶשׁ וַיָּבֹאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל כָּל־הָעֵדָה הָרַח הָהָר: וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאַל־אַהֲרֹן בְּהַר הָהָר עֲלִי־גִבּוֹל אֶרֶץ־אָדָם לֵאמֹר: וַיֵּאָסֶף אַהֲרֹן אֶל־עַמּוּיָו כִּי לֹא יָבֹא אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל עַל אֲשֶׁר־מְרִיתֶם אֶת־פִּי לְמִי מְרִיבָה: כה קח אֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־אַלְעָזָר בְּנוֹ וְהַעַל אִתְּם הָרַח הָהָר: וַיִּפְשֹׁט אֶת־אַהֲרֹן אֶת־בְּגָדָיו וְהִלְבַּשְׁתָּם אֶת־אַלְעָזָר בְּנוֹ וְאַהֲרֹן יָאֶסֶף וּמָת שָׁם: וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה וַיַּעֲלוּ אֶל־הָרַח הָהָר לְעִינֵי כָל־הָעֵדָה: כה ויפשט משה אֶת־אַהֲרֹן אֶת־בְּגָדָיו וַיִּלְבַּשׁ אִתָּם אֶת־אַלְעָזָר בְּנוֹ וּמָת אַהֲרֹן שָׁם בְּרֹאשׁ הָהָר וַיִּרֶד מֹשֶׁה וְאַלְעָזָר מִן־הָהָר: כה וַיֵּרָאוּ כָל־הָעֵדָה כִּי גָזַע אַהֲרֹן וַיִּכְּפוּ אֶת־

ענוֹלָה: ^ח בְּאֵר חֲפְרוּהָ שָׁרִים כְּרוּהָ נְדִיבֵי הָעָם
בְּמַחֲקָק בְּמִשְׁעֲנַתָּם וּמִמְדַּבֵּר מִתְנָה: ^ט וּמִמַּתְנָה
נִחְלִיאֵל וּמִנְחִלִיאֵל בָּמוֹת: ^ז וּמִבָּמוֹת הַנִּיָּא
אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה מוֹאֵב רֹאשׁ הַפְּסָגָה וְנִשְׁקָפָה
עַל־פְּנֵי הַיְשִׁימֹן: ^פ

~ נקודות משיחות קודש ~

וְהָיָה כָּל הַנְּשׁוּף וְרָאָה אוֹתוֹ וְחִי (כא, ח)

"בְּזִמְנֵן שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מִסְתַּכְּלִין כְּלָפֵי מַעְלָה וּמִשְׁעַבְדִּין אֶת
לָבָם . . . הָיוּ מִתְרַפְּאִים" (רש"י). וּמִשְׁעַבְדִּין אֶת לָבָם - הָיינו
כָּל הַלֵּב, כּוֹלֵל הַיָּצֵר הָרַע. וְאֵתְהַפְּכָא זוּ בְּנַפְשׁ, הַפִּיכֵת הַיָּצֵר
הָרַע לְטוֹב, פְּעֻלָּה אֲתֵהַפְּכָא גַם בְּעוֹלָם: הַנֶּחֱשׁ עֲצָמוֹ, שֶׁהִמִּית
עַם רַב, הִבְיָא רְפוּאָה וְחַיִּים.

(לקוטי שיחות יג עמ' 75)

רביעי כא וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל מַלְאָכִים אֶל־סִיחֹן מֶלֶךְ־
הָאֱמֹרִי לֵאמֹר: ^ז אֲעֹבְרָה בְּאַרְצְךָ לֹא נִטָּה
בַּשָּׂדֶה וּבְכֶרֶם לֹא נִשְׁתָּה מִי בְּאֵר בְּרֶדֶךְ הַמֶּלֶךְ
גִּלְדָּה עַד אֲשֶׁר־נַעֲבֹר גְּבֻלְךָ: ^ח וְלֹא־נִתֵּן סִיחֹן
אֶת־יִשְׂרָאֵל עֹבֵר בְּגֻבְלוֹ וַיֹּאסֶף סִיחֹן אֶת־כָּל־
עַמּוֹ וַיֵּצֵא לִקְרֹאת יִשְׂרָאֵל הַמְדַּבְּרָה וַיָּבֹא יִהְיָ
וַיִּלָּחֶם בְּיִשְׂרָאֵל: ^ט וַיַּכְהוּ יִשְׂרָאֵל לְפִי־חֶרֶב
וַיִּירֶשׁ אֶת־אַרְצוֹ מֵאֲרֹנֵן עַד־יַבֵּץ עַד־בְּנֵי עַמּוֹן
כִּי עָז גְּבוּל בְּנֵי עַמּוֹן: ^י וַיִּקַּח יִשְׂרָאֵל אֶת־
כָּל־הָעָרִים הָאֵלֶּה וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּכָל־עָרֵי
הָאֱמֹרִי בְּחִשְׁבּוֹן וּבְכָל־בְּנֵי־הָיָה: ^{יא} כִּי חִשְׁבּוֹן עִיר
סִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי הוּא וְהוּא גִלְחָם בְּמֶלֶךְ
מוֹאֵב הָרֹאשׁוֹן וַיִּקַּח אֶת־כָּל־אַרְצוֹ מִיָּדוֹ עַד־
אֲרֹנֵן: ^{יב} עַל־כֵּן וַיֹּאמְרוּ הַמִּשְׁלִיִּם בָּאוּ חִשְׁבּוֹן
תִּבְנֶה וְתִבְנוּ עִיר סִיחֹן: ^{יג} כִּי־אֵשׁ יֵצֵא
מִחִשְׁבּוֹן לַהֲבִיבָה מִקְרִית סִיחֹן אֲכָלָה עַר מוֹאֵב
בַּעֲלֵי בָמוֹת אֲרֹנֵן: ^{יד} אוֹיֵלֶךְ מוֹאֵב אֲבָדָה
עַם־כְּמוֹשׁ נָתַן בְּנָיו פְּלִיטִם וּבְנֵיהֶם בַּשָּׂדֶה
לְמֶלֶךְ אֱמֹרִי סִיחֹן: ^{טו} וַיִּירֶם אֲבָר חִשְׁבּוֹן עַד־
דִּיבֹן וְנָשִׁים עַד־נָפֹחַ אֲשֶׁר עַד־מִידְבָּא: ^{טז} וַיֵּשֶׁב
יִשְׂרָאֵל בְּאַרְץ הָאֱמֹרִי: ^{יז} וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה לְרַגֵּל

אֶהָרֵן שְׁלֹשִׁים יוֹם כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל: ^א
כא וַיִּשְׁמָע הַכְּנַעֲנִי מֶלֶךְ־עַרְל יֵשֶׁב הַנֹּגֵב כִּי
בָא יִשְׂרָאֵל דֶּרֶךְ הָאֲתָרִים וַיִּלָּחֶם בְּיִשְׂרָאֵל
וַיִּשְׁכַּח ^ב מִמֶּנּוּ שָׁכִי: ^ג וַיִּדְרֹר יִשְׂרָאֵל נָדָר לַיהוָה
וַיֹּאמֶר אִם־נָתַן תִּתֵּן אֶת־הָעָם הַזֶּה בְּיָדִי
וְהִחַרְמְתִּי אֶת־עָרֵיהֶם: ^ד וַיִּשְׁמָע יְהוָה בְּקוֹל
יִשְׂרָאֵל וַיִּתֵּן אֶת־הַכְּנַעֲנִי וַיַּחֲרֶם אֶתְהֶם וְאֶת־
עָרֵיהֶם וַיִּקְרָא שֵׁם־הַמָּקוֹם חֶרְמָה: ^ה וַיִּסְעוּ
מִהָר הָהָר דֶּרֶךְ יַם־סוּף לִסְבָּב אֶת־אֲרֶץ אֲדוֹם
וּתְקַצֵּר גִּפְשֵׁי־הָעָם בְּדֶרֶךְ: ^ו וַיִּדְבֹּר הָעָם
בְּאֱלֹהִים וּבְמֹשֶׁה לֵּמָּה הַעֲלִיתָנוּ מִמִּצְרַיִם לָמוֹת
בְּמִדְבָּר כִּי אֵין לָחֶם וְאֵין מַיִם וְנַפְשֵׁנוּ קָצָה
בְּלָחֶם הַקָּלָקֶל: ^ז וַיִּשְׁלַח יְהוָה בָּעָם אֶת
הַנֶּחֱשִׁים הַשֶּׁרָפִים וַיִּנָּשְׁכוּ אֶת־הָעָם וַיָּמָת עִם־
רַב מִיִּשְׂרָאֵל: ^ח וַיָּבֹא הָעָם אֶל־מֹשֶׁה וַיֹּאמְרוּ
חֲמָאנוּ כִּי־דִבְרָנוּ בַיהוָה וְכֵךְ הִתְפַּלֵּל אֶל־יְהוָה
וַיִּסַּר מִעֲלֵינוּ אֶת־הַנֶּחֱשׁ וַיִּתְפַּלֵּל מֹשֶׁה בְּעַד
הָעָם: ^ט וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עֲשֵׂה לָךְ שָׂרָף
וְשִׂים אוֹתוֹ עַל־נֶסֶם וְהָיָה כָּל־הַנְּשׁוּף וְרָאָה אוֹתוֹ
וְחִי: ^י וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה נֶחֱשׁ נִחְשֵׁת וַיִּשְׁמָהוּ עַל־הַנֶּסֶם
וְהָיָה אִם־נִשְׁכָּה הַנֶּחֱשׁ אֶת־אִישׁ וְהִבִּיט אֶל־נֶחֱשׁ
הַנִּחְשֵׁת וְחִי: ^{יא} וַיִּסְעוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּחַנוּ בְּאֵבֶת:
^{יב} וַיִּסְעוּ מֵאֵבֶת וַיִּחַנוּ בְּעֵיִי הָעֵבְרִים בְּמִדְבָּר
אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי מוֹאֵב מִמִּזְרַח הַשָּׁמֶשׁ: ^{יג} מִשָּׁם
נָסְעוּ וַיִּחַנוּ בְּנַחֲל זָרַד: ^{יד} מִשָּׁם נָסְעוּ וַיִּחַנוּ
מִעֵבֶר אֲרֹנֵן אֲשֶׁר בְּמִדְבָּר הֵיכָא מִגְּבֹל הָאֱמֹרִי
כִּי אֲרֹנֵן גְּבוּל מוֹאֵב בֵּין מוֹאֵב וּבֵין הָאֱמֹרִי:
^{טו} עַל־כֵּן וַיֹּאמֶר בְּסֹפֶר מַלְחָמַת יְהוָה אֶת־וְהָב
בְּסוּפָה וְאֶת־הַנִּחְשָׁלִים אֲרֹנֵן: ^{טז} וְאֲשֶׁר הַנִּחְשָׁלִים
אֲשֶׁר נִטָּה לְשֹׁכֵת עַר וְנִשְׁעַן לְגְבוּל מוֹאֵב:
^{יז} וּמִשָּׁם בְּאֶרֶה הוּא הַבָּאֵר אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה
לְמֹשֶׁה אֶסֶף אֶת־הָעָם וְאֶתְנֶה לָהֶם מַיִם: ^{יח} ס
^{יט} אִזּוּ יֵשִׁיר יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת עָלָי בְּאֵר

אֶת־יַעֲזָר וַיִּלְכְּדוּ בְּנֵי־הָעָם כְּתִיב וַיִּירָשׁ קִרִּי וַיִּירָשׁ
אֶת־הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר־שָׁם: ^א וַיִּפְּנוּ וַיַּעֲלוּ דֶרֶךְ
הַבָּשָׁן וַיֵּצֵא עֹג מֶלֶךְ־הַבָּשָׁן לִקְרֹאתָם הוּא
וְכָל־עַמּוֹ לְמַלְחָמָה אֲדָרְעִי: ^ב וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־
מֹשֶׁה אֶל־תִּירָא אֹתוֹ כִּי בִידִי נִתְּתִי אֹתוֹ
וְאֶת־כָּל־עַמּוֹ וְאֶת־אֶרְצוֹ וְעָשִׂיתָ לוֹ כְּאֲשֶׁר
עָשִׂיתָ לְסִיחֹן מֶלֶךְ־הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּחֶשְׁבּוֹן:
^ג וַיִּכּוּ אֹתוֹ וְאֶת־בָּנָיו וְאֶת־כָּל־עַמּוֹ עַד־בִּלְתִּי
הַשְׁאִיר־לוֹ שָׂרִיד וַיִּירָשׁוּ אֶת־אֶרְצוֹ:
כב ^א וַיִּסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּחֲנוּ בְּעַרְבֹת מוֹאָב
מֵעֵבֶר לַיַּרְדֵּן יִרְחוֹ: סָס

פ"ו פסוקים, למידב"א סימן.

פרשת בלק

כב ^א וַיִּרָא בָּלָק בֶּן־צֶפּוֹר אֶת כָּל־אֲשֶׁר־עָשָׂה
יִשְׂרָאֵל לְאֱמֹרִי: ^ב וַיִּגֵּר מוֹאָב מִפְּנֵי הָעָם מֵאֹד
כִּי רַב־הוּא וַיִּקְץ מוֹאָב מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל:
^ג וַיֹּאמֶר מוֹאָב אֶל־זִקְנֵי מְדִיָּן עֲתָה יִלְחָכוּ הַקָּהָל
אֶת־כָּל־סִבִּיכֵינוּ בְּלַחֵד הַשּׁוֹר אֶת יֶרֶק הַשִּׁדְרָה
וּבְלָק בֶּן־צֶפּוֹר מֶלֶךְ לְמוֹאָב בָּעֵת הַהוּא:
^ד וַיִּשְׁלַח מְלָאכִים אֶל־בָּלָעַם בֶּן־בְּעֹר פְּתוּרָה
אֲשֶׁר עַל־הַנָּהָר אֶרֶץ בְּנֵי־עַמּוֹ לִקְרֹא־לוֹ לֵאמֹר
^ה הִנֵּה עָם יֵצֵא מִמִּצְרַיִם הִנֵּה כָסָה אֶת־עֵין
הָאָרֶץ וְהוּא יוֹשֵׁב מִמְּלִי: וְעַתָּה לְכֵה־נָא
אֶרְהֶלֶי אֶת־הָעָם הַזֶּה פִּירְעָצוֹם הוּא מִפְּנֵי
אוֹלֵי אוֹכַל נִכְהֲבוֹ וַאֲגַרְשֵׁנוּ מִן־הָאָרֶץ כִּי
יִדְעֹתִי אֶת אֲשֶׁר־תַּבְּרֹךְ מִבְּרָךְ וְאֲשֶׁר תֵּאָר
וַיֹּאדָר: וַיִּלְכוּ זִקְנֵי מוֹאָב וּזִקְנֵי מְדִיָּן וּקְסָמִים
בְּיָדָם וַיָּבֹאוּ אֶל־בָּלָעַם וַיְדַבְּרוּ אֵלָיו דְּבָרֵי בָּלָק:
^ו וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם לֵינוּ פֹה הַלְלִילָה וְהִשְׁבַּתִּי
אֶתְכֶם דָּבָר כְּאֲשֶׁר יִדְבֹּר יְהוָה אֵלַי וַיֵּשְׁבוּ
שְׂרֵי־מוֹאָב עִם־בָּלָעַם: ^ז וַיָּבֹא אֱלֹהִים אֶל־
בָּלָעַם וַיֹּאמֶר מִי הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה עִמָּךְ: וַיֹּאמֶר
בָּלָעַם אֶל־הָאֱלֹהִים בָּלָק בֶּן־צֶפּוֹר מֶלֶךְ מוֹאָב

שָׁלַח אֵלָיו: ^א הִנֵּה הָעָם יֵצֵא מִמִּצְרַיִם וַיִּכָּס
אֶת־עֵין הָאָרֶץ עֲתָה לְכֵה קִבְּה־לִּי אֹתוֹ אוֹלֵי
אוֹכַל לְהַלְחֵם בּוֹ וַאֲגַרְשֵׁתוֹ: ^ב וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים
אֶל־בָּלָעַם לֹא תִלָּךְ עִמָּהֶם לֹא תֵאָר אֶת־הָעָם
כִּי בְרֹךְ הוּא: (ע"ב בחול)

~ נקודות משיחות קודש ~

פי עצום הוא ממני (כב, ו)

כתב השל"ה, שבלק היה חכם גדול וידע שהעוצמה של
בני ישראל, מלכות בית דוד ומשיח, תצא ממנו (דוד המלך
יצא מרות המואביה). לפי זה יש לבאר מה שפרשה בתורה
נקראת "בלק", הפך "ושם רשעים ירקב". שכן, "בלק" מורה
על אההפכא בתכלית העלוי - הפיכת מלך מואב, כך שתצא
ממנו מלכות בית דוד ומשיח.

(לקוטי שיחות כח עמ' 275)

חמישי ^א וַיָּקָם בָּלָעַם בִּפְקֹד וַיֹּאמֶר אֶל־שָׂרֵי בָּלָק
לְכוּ אֶל־אֶרְצְכֶם כִּי מֵאֵן יְהוָה לִתְּתִי לְהַלָּךְ
עִמָּכֶם: ^ב וַיִּקְוּמוּ שָׂרֵי מוֹאָב וַיָּבֹאוּ אֶל־בָּלָק
וַיֹּאמְרוּ מֵאֵן בָּלָעַם הִלָּךְ עִמָּנוּ: ^ג וַיִּסָּף עוֹד
בָּלָק שְׁלַח שָׂרִים רַבִּים וְנִכְבְּדִים מֵאֵלָּה:
^ד וַיָּבֹאוּ אֶל־בָּלָעַם וַיֹּאמְרוּ לוֹ פֹּה אָמַר בָּלָק
בֶּן־צֶפּוֹר אֶל־נָא תִמְנַע מִהִלָּךְ אֵלָּי: ^ה כִּי־כִבֵּד
אֶכְבְּדְּךָ מֵאֹד וְכָל אֲשֶׁר־תֹּאמַר אֵלַי אֶעֱשֶׂה
וְלִכְהֵנָּה קִבְּה־לִּי אֶת הָעָם הַזֶּה: ^ו וַיַּעַן בָּלָעַם
וַיֹּאמֶר אֶל־עַבְדִּי בָּלָק אִם־יִתֶּן־לִי בָּלָק מָלֵא
בֵּיתוֹ כֶּסֶף וְזָהָב לֹא אוֹכַל לַעֲבֹד אֶת־פִּי יְהוָה
אֵלֹהֵי לַעֲשׂוֹת קְטָנָה אוֹ גְּדוֹלָה: ^ז וְעַתָּה שָׁבוּ
נָא בָּרוּךְ גַּם־אַתֶּם הַלְלִילָה וְאִדְעָה מִה־יִּסָּף יְהוָה
דְּבַר עַמִּי: ^ח וַיָּבֹא אֱלֹהִים אֶל־בָּלָעַם לֵאמֹר
וַיֹּאמֶר לוֹ אִם־לִקְרֹא לְךָ בָּאוּ הָאֲנָשִׁים קוֹם לָךְ
אִתָּם וְאִךְ אֶת־הַדָּבָר אֲשֶׁר־אָדַבְּרָה אֵלָיְךָ אֹתוֹ
תַּעֲשֶׂה: ^ט וַיָּקָם בָּלָעַם בִּפְקֹד וַיַּחֲבֹשׁ אֶת־אַתָּנּוֹ
וַיִּלָּךְ עִם־שָׂרֵי מוֹאָב: ^י וַיַּחֲרֹאֲף אֱלֹהִים כִּי־
הוֹלִיךְ הוּא וַיִּתְּצֵב מִלֵּאָדָּה יְהוָה בְּדֶרֶךְ לְשֹׁטְנוֹ לוֹ
וְהוּא רֹכֵב עַל־אַתָּנּוֹ וּשְׁנֵי נְעָרָיו עִמּוֹ: ^{יא} וַתִּרָּא

אֶל־בָּלֶעַם הָלֹא שָׁלַח שְׁלַחְתִּי אֵלָיִךְ לְקַרְאֲךָ֙
לְמַה לֹא־הִלַּכְתָּ אֵלַי הָאֲמַנְם לֹא אוֹכַל בְּבִדְךָ֙
וַיֹּאמֶר בָּלֶעַם אֶל־בָּלָק הִנֵּה־בָאתִי אֵלָיִךְ
עִתָּה הֵיכַל אוֹכַל דִּבֶּר מֵאוֹמָה הַדְּבָר אֲשֶׁר
יַעֲשִׂים אֱלֹהִים בְּפִי אֶתְּךָ אֲדַבֵּר֙

~ נקודות משיחות קודש ~

ויפתח ה' את פי האתון (כב, כח)

וקשה, לאִיזו תועלת הִיָּה מופת זה. ויש לומר, דהנה
מבאר בזהר שדיעת בלעם היתה באמצעות האתון, ועל־ידיה
רצה להמשיך קללה על ישראל; והיה כאן גס בתוך גס, שעל
ידי הוכיח עם האתון דוקא התחיל בטול מהשבתו. וכיוצא
אלם כתב, שבלעם ואתונו הם זעיר-אנפין ונוקבא דקליפה,
”והוא טעם פתיחת פי האתון . . כדי שיקטרגו זה על זה,
בסוד פזור לרשעים”.

(אגרות קדש ב עמ' רסח)

שִׁשִּׁי וַיִּלָּךְ בָּלֶעַם עִם־בָּלָק וַיָּבֹאוּ קָרִית חֲצוֹת֙
וַיִּזְבַּח בָּלָק בָּקָר וְצֹאן וַיִּשְׁלַח לְבָלֶעַם
וְלִשְׂרִים אֲשֶׁר אֵתוֹ֙ מֵאֵי וַיְהִי בִּבְקָר וַיִּקַּח בָּלָק
אֶת־בָּלֶעַם וַיַּעֲלֵהוּ בָמֹת בָּעַל וַיֵּרָא מִשָּׁם
קֶצֶה הָעָם֙ כֵּן וַיֹּאמֶר בָּלֶעַם אֶל־בָּלָק
בְּנֵה־לִי בֹוֶה שְׂבִיעָה מִזִּבְחָת וְהֵכֵן לִי בֹוֶה
שְׂבִיעָה פָּרִים וְשְׂבִיעָה אֵילִים֙ כִּי־יַעֲשֶׂה בָלָק
כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר בָּלֶעַם וַיַּעַל בָּלָק וּבָלֶעַם פָּר וְאֵיל
בַּמִּזְבֵּחַ֙ וַיֹּאמֶר בָּלֶעַם לְבָלָק הֲתִיצֵב עָלַי
עֹלֹתֶיךָ וְאִלְכָה אוֹלִי יִקְרָה יְהוָה לְקַרְאֲתִי וְדִבֶּר
מִה־יִּרְאֵנִי וְהַגְדַּתִּי לָךְ וַיִּלָּךְ שְׁפִי֙ וַיִּקַּר
אֱלֹהִים אֶל־בָּלֶעַם וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֶת־שְׂבִיעַת
הַמִּזְבְּחַת עֲרִכְתִּי וְאַעַל פָּר וְאֵיל בַּמִּזְבֵּחַ֙
וַיֵּשֶׁם יְהוָה דִּבֶּר בְּפִי בָלֶעַם וַיֹּאמֶר שׁוּב
אֶל־בָּלָק וְכֹה תִּדְבֹּר֙ וַיָּשֹׁב אֵלָיו וְהִנֵּה נֹצֵב
עַל־עֹלָתוֹ הוּא וְכָל־שְׂרָי מוֹאָב֙ וַיֵּשֶׂא מִשְׁלוֹ
וַיֹּאמֶר מִן־אָרֶם יִנְחֵנִי בָלָק מִלֶּךְ־מוֹאָב מִהַרְרֵי־
קָדִם לָכֶה אֶרְהֶ־לִּי יַעֲקֹב וְלָכֶה זַעֲמָה יִשְׂרָאֵל֙
מִמָּה אֶקֶב לֹא קֶבֶה אֵל וּמָה אֲזַעֵם לֹא זַעֵם
יְהוָה֙ כִּי־מֵרָאשׁ צָרִים אֲרָאֵנוּ וּמִגִּבְעוֹת

הָאֲתוֹן אֶת־מִלְאָךְ יְהוָה נֹצֵב בְּדֶרֶךְ וְחִרְבוֹ
שְׁלוּפָה בִּידוֹ וְתַט הָאֲתוֹן מִן־הַדֶּרֶךְ וְתִלָּךְ
בְּשִׁדָּה וַיֵּךְ בָּלֶעַם אֶת־הָאֲתוֹן לְהַטִּיחַ הַדֶּרֶךְ֙
כִּי־יַעֲמֹד מִלְאָךְ יְהוָה בְּמִשְׁעוֹל הַכֹּרֵמִים וְגֵר
מִזֶּה וְגֵר מִזֶּה֙ כִּי־וְתֵרָא הָאֲתוֹן אֶת־מִלְאָךְ
יְהוָה וְתִלְחֹץ אֶל־הַקִּיר וְתִלְחֹץ אֶת־רִגְלֵ בָלֶעַם
אֶל־הַקִּיר וַיִּסֹּף לְהַכְתִּיחַ֙ כִּי־וַיִּסֹּף מִלְאָךְ־יְהוָה
עָבֹר וַיַּעֲמֹד בְּמָקוֹם צָר אֲשֶׁר אֵין־דֶּרֶךְ לְנִטּוֹת
יָמִין וּשְׂמֹאל֙ כִּי־וְתֵרָא הָאֲתוֹן אֶת־מִלְאָךְ יְהוָה
וְתִרְבֹּץ תַּחַת בָּלֶעַם וַיַּחֲרִי־אֵף בָּלֶעַם וַיֵּךְ
אֶת־הָאֲתוֹן בַּמַּקֵּל֙ כִּי־וַיִּפְתַּח יְהוָה אֶת־פִּי
הָאֲתוֹן וְתֹאמַר לְבָלֶעַם מִה־עֲשִׂיתִי לָךְ כִּי
הִפִּיתִנִי זֶה שְׁלֹשׁ רִגְלִים֙ כִּי־וַיֹּאמֶר בָּלֶעַם
לְאֲתוֹן כִּי הִתְעַלְלָתָ כִּי לֹא יִשְׁחַרְבֵּ בִידִי כִי
עִתָּה הִרְגֵּתִיךָ֙ וְתֹאמַר הָאֲתוֹן אֶל־בָּלֶעַם
הֲלֹא אֲנֹכִי אֲתִנָּךְ אֲשֶׁר־רַכְכָּת עָלַי מַעֲוֹדֶךָ
עַד־הַיּוֹם הַזֶּה הִסְפֵּן הַסְפֵּנִי לַעֲשׂוֹת לָךְ
כֹּה וַיֹּאמֶר לֹא֙ כִּי־וַיִּגַּל יְהוָה אֶת־עֵינָי בָּלֶעַם
וַיֵּרָא אֶת־מִלְאָךְ יְהוָה נֹצֵב בְּדֶרֶךְ וְחִרְבוֹ
שְׁלֹפָה בִּידוֹ וַיִּקַּד וַיִּשְׁתַּחוּ לֵאמֹר֙ כִּי־וַיֹּאמֶר
אֵלָיו מִלְאָךְ יְהוָה עַל־מָה הִפִּיתָ אֶת־אֲתִנָּךְ זֶה
שְׁלֹשׁ רִגְלִים הִנֵּה אֲנֹכִי יֵצְאִתִּי לְשִׁטֹּן כִּי־יִרְטֵ
הַדֶּרֶךְ לְגִנְדִּי֙ כִּי־וְתֵרָאֲנִי הָאֲתוֹן וְתַט לִפְנֵי זֶה
שְׁלֹשׁ רִגְלִים אוֹלִי נִטְתָּה מִפְּנֵי כִי עִתָּה
גַּם־אֲתִכָּה הִרְגֵּתִי וְאוֹתָה הַחַיִּיתִי֙ כִּי־וַיֹּאמֶר
בָּלֶעַם אֶל־מִלְאָךְ יְהוָה חֲטֹאתִי כִי לֹא יָדַעְתִּי
כִּי אַתָּה נֹצֵב לְקַרְאֲתִי בְּדֶרֶךְ וְעִתָּה אִם־רַע
בְּעֵינֶיךָ אֲשׁוּבָה לִי֙ כִּי־וַיֹּאמֶר מִלְאָךְ יְהוָה
אֶל־בָּלֶעַם לָךְ עִם־הָאֲנָשִׁים וְאַפֶּס אֶת־הַדְּבָר
אֲשֶׁר־אֲדַבֵּר אֵלָיִךְ אֶתוֹ תִּדְבֹּר וַיִּלָּךְ בָּלֶעַם
עִם־שְׂרָי בָלָק֙ כִּי־וַיִּשְׁמַע בָּלָק כִּי בָא בָלֶעַם
וַיֵּצֵא לְקַרְאָתוֹ אֶל־עֵיר מוֹאָב אֲשֶׁר עַל־גְּבוּל
אֲרָן אֲשֶׁר בְּקֶצֶה הַגְּבוּל֙ כִּי־וַיֹּאמֶר בָּלָק

באידיש האו 'כאפן', ששניך גם ל"עומדים משינתם",
'אויפגעכאפט'.

(ספר השיחות תשנ"ב א עמ' 128)

שביעי ^{טו} וַיֹּאמֶר בָּלָק אֶל-בָּלָעַם לְכֹה-נָא אֶקְחֶיךָ
אֶל-מָקוֹם אַחֵר אוֹלִי יִישָׁר בְּעֵינֵי הָאֱלֹהִים
וְקָבְתוּ לִי מִשָּׁם: ^{טז} וַיִּקַּח בָּלָק אֶת-בָּלָעַם רֹאשׁ
הַפְּעֹר הַנִּשְׁקָף עַל-פְּנֵי הַיְשִׁימוֹן: ^{יז} וַיֹּאמֶר בָּלָעַם
אֶל-בָּלָק בְּנֶה-לִּי בֹזֶה שְׁבַעָה מִזְבְּחֹת וְהִכֵּן לִי
בֹזֶה שְׁבַעָה פָּרִים וְשְׁבַעָה אֵילִם: ^{יח} וַיַּעַשׂ בָּלָק
כַּאֲשֶׁר אָמַר בָּלָעַם וַיַּעַל פָּר וְאֵיל בַּמִּזְבֵּחַ:
כד ^{יט} וַיֵּרָא בָלָעַם כִּי טוֹב בְּעֵינֵי יְהוָה לְבָרֶךְ
אֶת-יִשְׂרָאֵל וְלֹא-חָלָךְ כְּפַעַם-בְּפַעַם לְקִרְאָת
נִחְשִׁים וַיֵּשֶׁת אֶל-הַמִּדְבָּר פָּנָיו: ^כ וַיֵּשֶׂא בָלָעַם
אֶת-עֵינָיו וַיֵּרָא אֶת-יִשְׂרָאֵל שֹׁכֵן לְשִׁבְמוֹ וַתְּהִי
עָלָיו רוּחַ אֱלֹהִים: ^{כא} וַיֵּשֶׂא מִשְׁלוֹ וַיֹּאמֶר נֹאֵם
בָּלָעַם בְּנֹו בְעֹר וְנֹאֵם הַגִּבֹּר שְׁתֵּם הָעֵינַן: ^{כב} נֹאֵם
שְׁמַע אֲמֵר־יֵאל אֲשֶׁר מִחוּזָה שְׂדֵי יַחֲזֶה נָפַל וְגָלוּי
עֵינָיִם: ^{כג} מִה־טֹּבוֹ אֶחָדֶיךָ יַעֲקֹב מִשְׁבַּנְתֶּיךָ
יִשְׂרָאֵל: ^{כד} וּבְנִחְלָיִם נָפְיוֹ בְּגִנַּת עָלָי נָהָר בְּאֶחָלִים
נָטַע יְהוָה כְּאֲרֻזִּים עַל־מִים: ^{כה} וַיִּזְלַמִּים מִדְּלֹו
וַזְרַעוּ בְּמִים רַבִּים וַיִּרֶם מֵאֲנַג מִלְכּוֹ וַתִּנְשֵׂא
מִלְכָּתוֹ: ^{כו} אֵל מוֹצִיאֹ מִמִּצְרַיִם בְּתוֹעֶפֶת רֹאֵם לוֹ
יֹאכֹל גּוֹיִם צָרְיוֹ וַעֲצַמְתֵּיהֶם יִגְרֵם וַחֲצִיו יִמְחֹץ:
^{כז} פָּרַע שָׁכַב כְּאֲרִי וּכְלָבִיא מִי יְקִימֶנּוּ מִבְּרִכְיָה
כְּרוּךְ וְאַרְרִיךְ אָרוּר: ^{כח} וַיַּחֲרֹאֲף בָּלָק אֶל-בָּלָעַם
וַיִּסְפֹּק אֶת-כַּפָּיו וַיֹּאמֶר בָּלָק אֶל-בָּלָעַם לָקֵב
אִיבִי קְרֹאתֶיךָ וְהִנֵּה בִּרְכָתְךָ בְּרֹךְ זֶה שְׁלֹשׁ
פַּעַמִּים: ^{כט} וַעֲתָה בִּרְחֹלְךָ אֶל-מָקוֹמְךָ אֲמַרְתִּי
כִּבְדְּ אֶכְבְּדְּךָ וְהִנֵּה מִנְעֶךָ יְהוָה מִכָּבוֹד: ^ל וַיֹּאמֶר
בָּלָעַם אֶל-בָּלָק הֲלֹא גַם אֶל-מִלְאָכֶיךָ אֲשֶׁר-
שָׁלַחְתָּ אֵלַי דִּבְרַתִּי לֵאמֹר: ^{לא} אִם-יִתֵּן-לִי בָלָק
מָלֵא בֵּיתוֹ כֶּסֶף וְזָהָב לֹא אוֹכֵל לַעֲבֹל אֶת-פִּי
יְהוָה לַעֲשׂוֹת טוֹבָה אוֹ רָעָה מִלִּפִּי אֲשֶׁר-יִדְבֹּר

אֲשׁוּרֵנוּ הַיּוֹעַם לְבָרֶךְ יִשְׁפֹּן וּבְגוֹיִם לֹא יִתְחַשֵּׁב:
מִי מִנֵּה עֹפֵר יַעֲקֹב וּמִסְפָּר אֶת-רְבַּע יִשְׂרָאֵל
תִּמָּת נִפְשֵׁי מוֹת יִשְׂרָאִים וַתְּהִי אַחֲרִיתִי כְּמֹהוּ:
^{לב} וַיֹּאמֶר בָּלָק אֶל-בָּלָעַם מַה עֲשִׂיתָ לִּי לָקֵב אִיבִי
לְקַחְתֶּיךָ וְהִנֵּה בִּרְכָתְךָ בְּרֹךְ: ^{לד} וַיַּעַן וַיֹּאמֶר הֲלֹא
אֵת אֲשֶׁר יֵשִׁים יְהוָה בְּפִי אֲתוֹ אֲשַׁמֹּר לְדַבֵּר:
^{לה} וַיֹּאמֶר אֵלָיו בָּלָק לֵךְ-נָא אֲתִי אֶל-מָקוֹם אַחֵר
אֲשֶׁר תִּרְאֶנּוּ מִשָּׁם אִפְסֵם קִצְחוֹ תִּרְאֶה וְכָלוּ לֹא
תִּרְאֶה וְקִבְנוּ-לִי מִשָּׁם: ^{לו} וַיִּקְחֵהוּ שָׂדֶה צִפִּים
אֶל-רֹאשׁ הַפִּסְגָּה וַיִּבֶן שְׁבַעָה מִזְבְּחֹת וַיַּעַל פָּר
וְאֵיל בַּמִּזְבֵּחַ: ^{לז} וַיֹּאמֶר אֶל-בָּלָק הֲתִצַּב כֹּה
עַל-עֲלִיתְךָ וְאֲנֹכִי אֶקְרָה כֹּה: ^{לח} וַיִּקֶּר יְהוָה אֶל-
בָּלָעַם וַיֵּשֶׁם דְּבַר בְּפִיו וַיֹּאמֶר שׁוּב אֶל-בָּלָק וְכֹה
תִּדְבֹּר: ^{לט} וַיָּבֹא אֵלָיו וְהֵנּוּ נֹצֵץ עַל-עֲלָתוֹ וְשָׂרֵי
מוֹאָב אֲתוֹ וַיֹּאמֶר לוֹ בָּלָק מַה-דְּבַר יְהוָה:
^מ וַיֵּשֶׂא מִשְׁלוֹ וַיֹּאמֶר קוּם בָּלָק וּשְׁמַע הַאֲזִינוּהָ
עָדֵי בְנֵי צֹפֵר: ^{מא} לֹא אִישׁ אֶל וַיִּכְזֹב וּבֶן-אָדָם
וַיִּתְנַחֵם הֵהוּא אָמַר וְלֹא יַעֲשֶׂה וְדַבֵּר וְלֹא
יְקִימֶנּוּ: ^{מב} הִנֵּה בְרֹךְ לְקַחְתִּי וּבְרֹךְ וְלֹא אֲשִׁיבָנָה:
^{מג} לֹא-הִבִּיט אָוֶן בְּעֵקֶב וְלֹא-דָרָה עָמַל בְּיִשְׂרָאֵל
יְהוָה אֱלֹהָיו עֲמָו וַתִּרְוַעַת מִלֶּךְ בּוֹ: ^{מד} אֵל
מוֹצִיאֵם מִמִּצְרַיִם בְּתוֹעֶפֶת רֹאֵם לוֹ: ^{מה} כִּי לֹא-
נִחַשׁ בְּעֵקֶב וְלֹא-קָסַם בְּיִשְׂרָאֵל כַּעַת יֹאמֶר
לְעֵקֶב וּלְיִשְׂרָאֵל מַה-פֶּעַל אֵל: ^{מו} הַיּוֹעַם בָּלָבִיא
יָקוֹם וּכְאֲרִי יִתְנַשֵּׂא לֹא יִשְׁכַּב עַד-יֹאכֹל טָרֶף
וְדָם-חֲלָלִים יִשְׁתֶּה: ^{מז} וַיֹּאמֶר בָּלָק אֶל-בָּלָעַם
גַּם-קֵב לֹא תִקְבְּנֵנוּ גַם-כְּרֹךְ לֹא תִכְרַכְנוּ: ^{מח} וַיַּעַן
בָּלָעַם וַיֹּאמֶר אֶל-בָּלָק הֲלֹא דִּבְרַתִּי אֵלֶיךָ לֵאמֹר
כֹּל אֲשֶׁר-יִדְבֹּר יְהוָה אֲעֲשֶׂה:

~ נקודות משיחות קודש ~

הָן עִם בָּלָבִיא יָקוֹם (כג, כד)

"כִּשְׁהָן עוֹמְדִין מְשִׁינְתָם שְׁחִרִית הָן מִתְגַּבְּרִים... לְחִטָּף
אֶת הַמִּצְוֹת" (רש"י). יֵשׁ לוֹמַר בְּכָרֶךְ הַצַּחֲחוֹת, שֶׁהוּא עַל-דֶּרֶךְ
מֵאֲמַר רַ"ל "חִטָּף וְאָכַל חִטָּף וְאֲשִׁתִּי". וְלִהְיוֹת, שֶׁ"חִטָּף"

הַיָּבֵא אַחֵר אִישׁ-יִשְׂרָאֵל אֶל-הַקָּפָה וַיִּדְקֹר
אֶת-שְׁנֵיהֶם אֶת אִישׁ יִשְׂרָאֵל וְאֶת-הָאִשָּׁה אֶל-
קִבְתָּהּ וַתַּעֲצֹר הַמִּגְפָּה מֵעַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ־ וַיְהִי
הַמֵּתִים בַּמִּגְפָּה אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים אֱלֹף: ־ פפפ

ק"ד פסוקים, מנ"ח סימן.

חצי קריש

וַתִּגְדַּל וַיִּתְקַדֵּשׁ שְׁמוֹהָ רַבָּא. אֲמֵן בְּעֶלְמָא דִּי בְּרָא
כְּרַעוּתָהּ וַיְמַלִּיד מְלֻכוּתָהּ, וַיַּצְמַח פּוֹרְקָנָהּ
וַיִּקְרַב מִשִּׁיחָהּ. אֲמֵן בְּחֵיכּוֹן וּבִזְמוּכּוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית
יִשְׂרָאֵל, בְּעֶגְלָא וּבִזְמוֹן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אֲמֵן יְהֵא שְׁמָה
רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלְמָא וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יְהוּדָא: וְהָא שְׁמוֹהָ רַבָּא מְבָרַךְ
לְעָלְמָא וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יְהוּדָא, וַיִּשְׁתַּבַּח, וַיִּתְפָּאֵר,
וַיִּתְרַומֵם, וַיִּתְנַשֵּׂא, וַיִּתְהַדָּר, וַיִּתְעַלֶּה, וַיִּתְהַלָּל, שְׁמוֹהָ
דְּקַדְשָׁא בְּרִידָא הוּא. אֲמֵן לְעֵלָא מִן כָּל בְּרַכְתָּא וְשִׁירָתָא,
תְּשַׁבְּחָתָא וְנַחֲמָתָא, דְּאִמְרִין בְּעֶלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אֲמֵן

~ נקודות משיחות קודש ~

וַיִּבְרָא פִּינְחָס בֶּן אֶלְעָזָר (ז, כה)

פִּנְחָס סָבֵן לֹא רָק אֶת גּוֹפּוֹ (כִּי שָׁבַט שְׁמֵעוֹן רָצוּ לְהָרְגוֹ)
אֱלָא גַם אֶת נַפְשׁוֹ (כִּי פָעַל "שְׁלֹא בְּרַצוֹן חֻקִּים"), וּבִלְבָד
שְׁתּוּסֵר חֲמַת ה' מִיִּשְׂרָאֵל. וְנִשְׁ לְהַעִיר מִן הַמִּסְפָּר עַל אֲדָמוֹר
הַזֶּקֶן, שְׁפַעַם פְּרָצָה שְׁרָפָה בְּבֵיתוֹ וּנְשָׁרָף 'בִּיכֹל' חֲסִידוֹת
אֶחָד. אַחֵר הַשְׁרָפָה שָׁאֵל הַרְבֵּי אִם מִיִּשְׁהוּ עֵין בְּבִיכֹל זֶה.
הַשִּׁיב לוֹ בְּנוֹ, אֲדָמוֹר הָאֶמְצָעִי: הָרִי כְּתִבְתָּ עָלָיו 'חֶרֶם בְּזָה
וּבְבָא'! עֲנֵה הַרְבֵּי: אֵיפֹה מְסִירַת-נַפֶּשׁ עַל חֲסִידוֹת . . ?

(לקוטי שיחות יח עמ' 319)

מִפְטִיר: וַיִּבְרָא פִּינְחָס בֶּן-אֶלְעָזָר בֶּן-אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן
וַיִּקֶם מִתּוֹךְ הָעֵדָה וַיִּקַּח רֶמֶחַ בְּיָדוֹ: ־ וַיָּבֵא
אַחֵר אִישׁ-יִשְׂרָאֵל אֶל-הַקָּפָה וַיִּדְקֹר אֶת-
שְׁנֵיהֶם אֶת אִישׁ יִשְׂרָאֵל וְאֶת-הָאִשָּׁה אֶל-
קִבְתָּהּ וַתַּעֲצֹר הַמִּגְפָּה מֵעַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:
־ וַיְהִי הַמֵּתִים בַּמִּגְפָּה אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים אֱלֹף:

פפפ

יְהוָה אֹתוֹ אֲדַבֵּר: ־ וְעַתָּה הִנְנִי הוֹלֵךְ לְעַמִּי
לְכָה אִיעֲצֹךְ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָעָם הַזֶּה לְעַמּוֹד
בְּאַחֲרִית הַיָּמִים: ־ וַיֵּשָׂא מִשְׁלֹ וַיֹּאמֶר נָא
בְּלָעַם בְּנוֹ בְּעֹר וְנָאם הַגִּבֹּר שְׁתֵּם הָעֵינִן: ־ נָאם
שְׁמַע אֶמְרֵי-אֵל וִידַע דַּעַת עַלְיוֹן מַחֲזֶה שְׂדֵי
יַחֲזֶה נָפֶל וּגְלוֹי עֵינַיִם: ־ אֲרָאנִי וְלֹא עַתָּה
אֲשׁוּרְנוֹ וְלֹא קָרוֹב דֶּרֶךְ בּוֹכֵב מֵיַעֲקֹב וְקָם שְׁבַט
מִיִּשְׂרָאֵל וּמַחֲזִין פָּאֲתֵי מוֹאָב וְקָרַקֵר כָּל-בְּנֵי-
שֵׁת: ־ וְהָיָה אֲדוֹם יִרְשָׁה וְהָיָה יִרְשָׁה שְׁעִיר
אִיבֵיו וְיִשְׂרָאֵל עֲשֶׂה חֵיל: ־ וַיִּרְדַּךְ מֵיַעֲקֹב
וְהָאֵבִיד שְׂרִיד מְעִיר: ־ וַיִּרְא אֶת-עַמְלֹק וַיֵּשָׂא
מִשְׁלֹ וַיֹּאמֶר רֹאשִׁית גֹּזִים עַמְלֹק וְאַחֲרִיתוֹ עֲדִי
אֵבֶד: ־ וַיִּרְא אֶת-חֲקִינִי וַיֵּשָׂא מִשְׁלֹ וַיֹּאמֶר
אֵיתָן מוֹשְׁבֵיךְ וְשֵׁם בְּסַלַע קִנְדִּי: ־ כִּי אִם-יְהִיָּה
לְבַעַר קֶזֶן עַד-מָה אֲשׁוּר תִּשְׁבֶּד: ־ וַיֵּשָׂא מִשְׁלֹ
וַיֹּאמֶר אֹי מִי יַחֲזֶה מִשְׁמֹ אֵל: ־ וְצִים מִיָּד
כְּתִים וְעָנּוּ אֲשׁוּר וְעָנּוּ עֶבֶר וְגַם-הוּא עֲדִי אֵבֶד:
־ וַיִּקֶם בְּלָעַם וַיִּלְךְ וַיֵּשֶׁב לְמִקְמֹו וְגַם-בָּלַק הָלַךְ
לְדַרְכּוֹ: ־ פ כַּה ׀ וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּשֵׂטִים וַיַּחֲל
הָעָם לִזְנוֹת אֶל-בָּנוֹת מוֹאָב: ־ וַתִּקְרָאן לָעָם
לְזִבְחֵי אֱלֹהֵיהֶן וַיֹּאכֵל הָעָם וַיִּשְׁתַּחֲווּ לְאֱלֹהֵיהֶן:
־ וַיַּצְמִיד יִשְׂרָאֵל לְבַעַל פְּעוֹר וַיַּחֲרֹאֲף יְהוָה
בְּיִשְׂרָאֵל: ־ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה קַח אֶת-כָּל-
רֹאשֵׁי הָעָם וְהוֹקֵעַ אוֹתָם לַיהוָה נִגְדַּר הַשְׁמֵשׁ
וַיֵּשֶׁב חֲרוֹן אַף-יְהוָה מִיִּשְׂרָאֵל: ־ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה
אֶל-שֹׁפְטֵי יִשְׂרָאֵל הֲרֹגוּ אִישׁ אֲנָשָׁיו הַנֹּצְמָדִים
לְבַעַל פְּעוֹר: ־ וַהֲנֶה אִישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל כָּא
וַיִּקְרַב אֶל-אֲחִיו אֶת-הַמִּדְיָנִית לְעֵינֵי מֹשֶׁה
וּלְעֵינֵי כָל-עַדַּת בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל וַהֲמָה בָּכִים פָּתַח
אֶהָל מוֹעֵד: ־ וַיִּבְרָא פִּינְחָס בֶּן-אֶלְעָזָר בֶּן-אֶהֱרֹן
הַכֹּהֵן וַיִּקֶם מִתּוֹךְ הָעֵדָה וַיִּקַּח רֶמֶחַ בְּיָדוֹ:

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׁם מִשָּׁה לְפָנַי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֲנִיִּים הֵיא לְמוֹחֲזִיקִים בָּהּ, וְתִמְכִּיהָ מֵאֲשֶׁר. דְּרִכֶּיהָ דְּרִכֵּינָעָם, וְכָל־נִתְיבְתֶיהָ שְׁלוֹם. אַרְךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בְּשִׁמְאֻלָּהּ עֵשֶׂר וּכְבוֹד. יִי חַפֵּץ לְמַעַן צִדְקוֹ, וְיַגְדִּיל תּוֹרָה וְיֹאדִיר:

מדִּיקִים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפנייה

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנִבְיָאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַפּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמִשָּׁה עֲבָדוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבְנִבְיָאֵי הָאֱמֶת וְצִדֵּק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הוקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

שי למורא

ו) שְׁאֵרִית יַעֲקֹב, אוֹתָם שִׁישְׁאָרוּ אַחֲרֵי שִׁצְרָפּוֹ. בְּקֶרֶב עַמִּים רַבִּים, בְּחוּץ הָעַמִּים הַרְבִּים שִׁיאֲסֹפוּ עַל יְרוּשָׁלַם עִם גּוֹ וּמִגּוֹ, וְהָיוּ בִּנְיָהֶם יְהוּדִים. כְּטָל מֵאֵת ה', כְּמוֹ כְּטָל שֶׁבָּא מֵאֵת ה' מִן הַשָּׁמַיִם וְאֵין אֶחָד שֶׁיִּקְחֶה לְאִישׁ שְׂבִיבָא לֹא, אֲלָא לַה' וְקִנָּה כִּי הוּא הַמְבִיא לְאָרֶץ טָל וּמָטָר. בְּרַבִּיבִים, כְּטָפּוֹת הַמָּטָר.

יִחַל, לְשׁוֹן תּוֹחֶלֶת וְתַקְוָה. ז) בְּאֶרֶץ בְּבִהְמוֹת יַעַר, כִּד יִהְיֶה מִלְכָּם שׁוֹלֵט בְּכָל. כְּכַפִּיר, הוּא אֶרֶץ צִעִיר. ט) וְהִכְרַתִּי סוּסִיד מִקֶּרְבָּךְ, הִיא עוֹרֵת מִצְרַיִם שֶׁאֲתָם נִשְׁעָנִים עֲלֵיהֶם שִׁבּוּאוֹ לְעוֹרֵתָם בְּסוּסִים וּמִרְקָבוֹת.

עטרת מרים

ו וְהָיָה שְׁאֵרִית יַעֲקֹב בְּקֶרֶב עַמִּים רַבִּים שִׁיֻּלְחָמוּ עַל יְרוּשָׁלַם עִם גּוֹ וּמִגּוֹ, וְהָיוּ יִשְׂרָאֵל בִּנְיָהֶם כְּטָל מֵאֵת יְהוָה בְּרַבִּיבִים עֲלֵי־עֵשֶׂב שֶׁאֵינוֹ בָּא לְעוֹלָם עַל יְדֵי אָדָם, כִּד יִהְיֶה אֲשֶׁר לֹא־יִקְנֶה יִשְׂרָאֵל לְאִישׁ לְעוֹרָה וְלֹא יִחַל לְבַנֵּי אָדָם כִּי־אֵם בָּהּ: ז לֵכֵן וְהָיָה שְׁאֵרִית יַעֲקֹב בְּגוֹיִם בְּקֶרֶב עַמִּים רַבִּים בֵּין הַגּוֹיִם בְּאֶרֶץ בְּבִהְמוֹת בֵּין חַיִּת הַיַּעַר כְּכַפִּיר בְּעִדְרֵי־צֹאן אֲשֶׁר אִם־עֶבֶר שֶׁם וְרָמָם וְטָרְף וְאֵין מִצִּיל פִּן תַּחֲוִידִים וְתַרְגּוֹ כְּחִיל גּוֹ וּמִגּוֹ וְאֵין כִּי יַעֲמֹד נִגְדָּם: ח בְּתַחֲלָה תָרַם יְדָךְ עַל־צִרְיָךְ לְהַתְּגַבֵּר עֲלֵיהֶם וְכָל־אֲבִיבֶיךָ יִכְרְתוּ: ט אֲבָל וְהָיָה בַּיּוֹם־הַהוּא אַחֲרֵי מִלְחָמָת גּוֹ וּמִגּוֹ נֶאֱסָף־יִהְיֶה לֹא וְצִרְכּוֹ עוֹד לְמִלְחָמָה כָּלל וְהִכְרַתִּי

הפטרה לפרשת בלק לקריאה בציבור

ולשמו"ת בתרי עשר במזכח פרק ה

ה וְהָיָה שְׁאֵרִית יַעֲקֹב בְּקֶרֶב עַמִּים רַבִּים כְּטָל מֵאֵת יְהוָה בְּרַבִּיבִים עֲלֵי־

עֵשֶׂב אֲשֶׁר לֹא־יִקְנֶה לְאִישׁ וְלֹא יִחַל לְבַנֵּי אָדָם: ז וְהָיָה שְׁאֵרִית יַעֲקֹב בְּגוֹיִם בְּקֶרֶב עַמִּים רַבִּים בְּאֶרֶץ בְּבִהְמוֹת יַעַר

כְּכַפִּיר בְּעִדְרֵי־צֹאן אֲשֶׁר אִם־עֶבֶר וְרָמָם וְטָרְף וְאֵין מִצִּיל: ח תָרַם יְדָךְ עַל־צִרְיָךְ

וְכָל־אֲבִיבֶיךָ יִכְרְתוּ: ט וְהָיָה בַּיּוֹם־הַהוּא נֶאֱסָף־יִהְיֶה וְהִכְרַתִּי סוּסִיד מִקֶּרְבָּךְ וְהֹאֲבִדְתִּי

סוֹסִיף מִקֶּרְבֶּךָ וְהֶאֱבֹדְתִי מִרְכַּבְתֶּיךָ הַמוֹכֵנִים לַעַת מִלְחָמָה, כִּי כָּבֹד אִין צוֹרֵךְ בָּהֶם: י' וְהִכְרַתִּי עָרֵי אֶרֶץְךָ הַמוֹקְפוֹת חוֹמָה וְהִרְסֵתִי כָּל־מִבְצָרֶיךָ כִּי לֹא תִסְמָד עוֹד לַעֲרֵי מִבְצָר: יא בְּרֹאוֹתֶיךָ שִׁשְׁחַתִּי בְּךָ וְהִכְרַתִּי כְּשָׁפִים מִיָּדְךָ כִּי לֹא תַעֲסוֹק עוֹד בְּכַשְׁפִּים לְדַעַת הַתַּעֲדוּת וּמַעֲוֹנִים אֵלֶּה הַמִּסְתַּכְלִים

בַּעֲנֵיִם לְדַעַת הַתַּעֲדוּת לֹא יִהְיֶה־לְךָ:

יב וְהִכְרַתִּי פְסִילֶיךָ מִצֵּין וְאֶבֶן וּמִצְבּוֹתֶיךָ מִקֶּרְבֶּךָ כִּי אִין תִּפְרִי שְׂאִין אֱלֹהִים מִבְּלַעַד וְלֹא־תִשְׁתַּחֲוֶה עוֹד לְמַעֲשֵׂה יָדֶיךָ לְפִסִּילִים: יג וְנִתְּשֵׁתִי אֶעֱקֹר אֲשִׁירֶיךָ מִקֶּרְבֶּךָ וְהִשְׁמַדְתִּי עָרֶיךָ שְׁעָבִיר בָּם עֲבוֹד־יְהוָה: יד וְעֲשִׂיתִי בְּאֶף בְּגִלְי וּבַחֲמָה בְּלֹב נָקַם אֶת־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר עוֹד לֹא שָׁמְעוּ נִקְמָה מִפְּלַת כּוֹתֵת: א אֹמְרֵי הִבֵּיאוּ לְיִשְׂרָאֵל שְׁמַעֲרָנָא אֶת אֲשֶׁר־יְהוָה אִמְרָ קוֹם רִיב הַתַּנֶּפֶס עִם יִשְׂרָאֵל, שִׁישְׁמְעוּ אֶת־הַהָרִים הָאֲבוֹת שֶׁהֵם אֲבָרְהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב וְתִשְׁמַעְנָה הַגְּבָעוֹת הָאֲמוּתוֹת שֶׁרָה רַבְקָה רָחֵל וְלֵאָה קוֹלָךְ מִה שְׁמָלוּ בְּנִיחָם לֹאל יִתְבָּרֵךְ שְׁמוֹ: כ שָׁמְעוּ הַזֵּינוּ הָרִים אֶת־רִיב יְהוָה וְהָאֲתָנִים הַדְּרִים הַתַּקִּיפִים מִסְּדֵי אֶרֶץ שְׁהִי תִסּוֹד לְאֶרֶץ בְּמַעֲשֵׂה בְּרָאשִׁית כִּי רִיב לִיהוָה עַם־עַמּוֹ עַל שִׁחְטָאם כִּנְגְרוּ וְעַם־יִשְׂרָאֵל יִתְנַחֵךְ לְהִרְאוֹת שְׁהוּא צִדִּיק בְּרִיבוֹ: ג עַמִּי מִן לִבִּי לְהִכִּיר מִה מֵאֵד רֹב טוֹב עֲשִׂיתִי לָךְ וּמִה הַדָּבָר אֲשֶׁר הִלְאֵתִיךָ וְעֲתִידִי בֹו לְהַכְבִּיר הַעוֹל עֲנָה בִּי הַעֲדִי בִּי: ד עֲשִׂיתִי לָךְ טוֹבוֹת כִּי הִעֲלֵתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם שְׁהִיִּת שָׁם בַּעֲבוּדָה קָשָׁה וּמִבֵּית עֲבָדִים פְּדִיתִיךָ לִפְנֵי הַזֵּינוּ וְאִשְׁלַח לְפָנֶיךָ אֶת־מֹשֶׁה אֶהְרֹן וּמִרְיָם שְׁהִיִּתם נוֹזִיִּים בְּכוֹתֶם, וְהִיו מוֹרִים אֲתֶכֶם הַדָּבָר הַטּוֹבָה: ה עַמִּי זָכֶר־נָא הַחֲסֵד שֶׁעָשָׂה ה' עִם יִשְׂרָאֵל מִתְּיַעֲזֵן בְּלֶעָם אֵל בְּלֹק מִלָּךְ מוֹאָב לְחַשְׁמִיד הַכֹּל וּמִוֹדִי עֲנָה אֹתוֹ בְּלֶעָם בְּרַבְעוֹר מִה

מִרְכַּבְתֶּיךָ: י' וְהִכְרַתִּי עָרֵי אֶרֶץְךָ וְהִרְסֵתִי כָּל־מִבְצָרֶיךָ: יא וְהִכְרַתִּי כְּשָׁפִים מִיָּדְךָ וּמַעֲוֹנִים לֹא יִהְיֶה־לְךָ: יב וְהִכְרַתִּי פְסִילֶיךָ וּמִצְבּוֹתֶיךָ מִקֶּרְבֶּךָ וְלֹא־תִשְׁתַּחֲוֶה עוֹד לְמַעֲשֵׂה יָדֶיךָ: יג וְנִתְּשֵׁתִי אֲשִׁירֶיךָ מִקֶּרְבֶּךָ וְהִשְׁמַדְתִּי עָרֶיךָ: יד וְעֲשִׂיתִי בְּאֶף וּבַחֲמָה נָקַם אֶת־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר לֹא שָׁמְעוּ: ו א שְׁמַעֲרָנָא אֶת אֲשֶׁר־יְהוָה אִמְרָ קוֹם רִיב אֶת־הַהָרִים וְתִשְׁמַעְנָה הַגְּבָעוֹת קוֹלָךְ: ז שָׁמְעוּ הָרִים אֶת־רִיב יְהוָה וְהָאֲתָנִים מִסְּדֵי אֶרֶץ כִּי רִיב לִיהוָה עַם־עַמּוֹ וְעַם־יִשְׂרָאֵל יִתְנַחֵךְ: ג עַמִּי מִה־עֲשִׂיתִי לָךְ וּמִה הִלְאֵתִיךָ עֲנָה בִּי: ד כִּי הִעֲלֵתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וּמִבֵּית עֲבָדִים פְּדִיתִיךָ וְאִשְׁלַח לְפָנֶיךָ אֶת־מֹשֶׁה אֶהְרֹן וּמִרְיָם: ה עַמִּי זָכֶר־נָא מִה־יַּעֲזֵן בְּלֹק מִלָּךְ מוֹאָב וּמִה־עֲנָה אֹתוֹ בְּלֶעָם בְּרַבְעוֹר מִן־הַשְּׂפִיטִים עַד־הַגְּלָגֶל לְמַעַן דַּעַת צִדְקוֹת יְהוָה: ו בְּמֹה אֶקְדֶּם יְהוָה אִפְּךָ לֵאלֹהֵי מָרוֹם הָאֶקְדַּמְנוּ בְּעוֹלוֹת בַּעַגְלִים בְּגִי שְׁנָה: ז הִירֵצָה יְהוָה בְּאִלְפֵי אֵילִים

י' וְהִכְרַתִּי עָרֵי אֶרֶץְךָ וגו', "ערים" הן הבצורות בחומה סביב. ואמר שאין לא יהיה צורך בערים בצורות ובמבצרים, כי לא יבואו עוד למלחמה עליהם. פרוש אחר, שנקרית את הערים והמבצרים של הגוים שבארץ ישראל. (יא) מִיָּדְךָ, מרשותך, כמו "ויקח את כל ארצו מידו" (במדבר כב, ו). וּמַעֲוֹנִים, מיני פשוע, מחשבי עונות ופשועות (ראה פרוש רש"י ויקרא יט, כו). יג) וְהִשְׁמַדְתִּי עָרֶיךָ, והשמדתי את שונאיו. כמו "ויהי ערוד" (שמואל א כח, ו). יד) אֲשֶׁר לֹא שָׁמְעוּ, אשר מעולם לא שמעו נקמה מפלגת פזאת. (א) אֶת הַהָרִים, אל ההרים. כלומר, הרים קול להתרומם בפרסום רב. פרוש אחר, "ההרים" הם האבות אברהם יצחק ויעקב. וְהַגְּבָעוֹת" הם האמות שרה רבקה רחל וְלֵאָה. (ב) שָׁמְעוּ הָרִים וגו', כך האמר להם "שמעו וגו'". וְהָאֲתָנִים, והחזקים. מִסְּדֵי אֶרֶץ, שהם יסודות העולם. (ג) הִלְאֵתִיךָ, הבאתי עליך וְיַעֲזָה לְהַכְבִּיר עַל־עֲנָה בִּי, העד בי, לומר הנה בזה הונעתני. (ד) וּמִרְיָם, שהתנבאה לנשים ולמדה אותן דיני התורה. (ה) מִן הַשְּׂפִיטִים עד הַגְּלָגֶל, וזכרו את הטובות שעשה להם, שאף־על־פי שחטאתם בשמים בבצל פעור, וכפר להם בזה שהחזית מקצת מחטאותם במנפה, והעבירכם את הירדן בניבשה וְהִבֵּי־אֶבֶם עד הַגְּלָגֶל שהוא בתחלת ארץ ישראל מפעריב לירדן. צִדְקוֹת ה', שעושה עמכם לפנים משורת תרין. (ו) בְּמֹה אֶקְדֶּם ה', ובמה אתרצה לבוא לפני ה'. (מכאן הוא כמו מאמר מסגרת, מה שאמרו ישראל אז אחרי שנבשלו בשמים בבצל פעור). אִפְּךָ לֵאלֹהֵי מָרוֹם, אֶתְּךָ כפוף ונכנע לאלהי מרום. הָאֶקְדַּמְנוּ בְּעוֹלוֹת, וכי צריך הוא לתקריבות. ז) בְּרַבְבוֹת נַחֲלֵי שָׁמֶן, ברבוי שמן למנחות, כמו נחלים. הַאֲתָן בְּכוֹרֵי פִשְׁעֵי, האם בשביל לכפר על פשעי, שהוא התקטן במויד, היה ראוי שאותן לקרבן את בני התבור. פְּרִי בְמִנֵּי

אועים לא וגם ה' על ישראל מִן־הַשְּׂפִיטִים שחטאתם לי שם ולא מנעתי טובתי ועזרתי מכם עד באכם עַד־הַגְּלָגֶל ושם עברתם את הירדן בניבשה וכבשתי לפניכם את הארץ, הכל וכו' לְמַעַן דַּעַת צִדְקוֹת יְהוָה שֶׁעָשָׂה עִמָּךְ: ו אומר הנביא בשם ישראל בְּמֹה באינו תשובה אֶקְדֶּם יְהוָה אִפְּךָ אוכל להיות כפוף לאלהי מרום לבקש סליחה, אולי האקדמנו בעולות בַּעַגְלִים בְּגִי שְׁנָה שאביא אליו שהם חזרת טובים ונבחרים: ז הִירֵצָה וכי ירצה יהוה בְּאִלְפֵי

חַמָּאת נַפְשִׁי, האם בשביל לכפר על חַמָּאת נַפְשִׁי, שהוא החטא בְּשׁוֹנֵג, הִיךְ רָאִי שְׁאֵתָן לְקַרְנָן אֶת פְּרִי בִטְנִי שֶׁחֵם הַכְּנִים הַקְּטָנִים. (עד כאן הוא המאמר המוסגר, מה שישאלו ישראל או). ח) הַגִּיד לְךָ אָדָם מַה טוֹב, (זאת היא תשובת הנביא), הַקֵּב"ה הַגִּיד לְךָ אֶתֶּה הָאָדָם שְׁאֵתָה שׁוֹאֵל "בְּכֹה אֶקְדֵּם וְגו'". מַה טוֹב, מַה טוֹב לַעֲשׂוֹת בְּמִצְוֹת

שֶׁבִּין אָדָם לְחֵבְרוֹ. וְכֵן ה' דּוֹרֵשׁ מִמֶּנּוּ, בְּמִצְוֹת שֶׁבִּין אָדָם לְמִקּוֹם. כִּי אִם עֲשׂוֹת מִשְׁפָּט וְאַהֲבַת חֶסֶד, שְׁלֹא תַעֲשֶׂה עֵל בְּעַמִּיתְךָ, וְלֹא תִצְעֲרֶנּוּ בְּדַבָּר אוֹ בְּהִזָּק מִמּוֹן, רַק תַּעֲשֶׂה חֶסֶד עִמּוֹ בְּכָל יְבֻלְתְּךָ. וְהִצַּעַ לָכֵת עִם אֱלֹהֶיךָ, וְהִצַּעַ לְתַתֵּךְ עִם ה' לְבָרוֹ, תִּלְךְ בְּדַרְכָיו בְּתֵם לֵבָב. וְכִמְאֵמַר ר"ל "וְכָל מַעֲשֶׂיךָ יִהְיוּ לְשֵׁם שְׁמִי" (אבות ג'ב), וְכִלְשׁוֹן הַתּוֹכַח "בְּכָל דְּרָכֶיךָ דַּעֲהוֹ" (משלי ג').

עטרת מרים

אֵילִים לְקַרְבָּנוֹת, בְּרַבְּבוֹת נַחֲלִי שְׁמֹן לְצֶקֶת עַל תַּפְנִחוֹת, אוֹ הָאֵתָן בְּכֹרִי פִשְׁעֵי פְרִי בִטְנִי חַמָּאת נַפְשִׁי: ח הַגִּיד לְךָ אָדָם מַה טוֹב וְכֵן אָדָם מַה טוֹב בְּעֵינָיו וְכֵן יְהוָה דּוֹרֵשׁ מִמֶּנּוּ אֵין חֲפָצִי בַּעֲוֹנוֹת כִּי אִם עֲשׂוֹת מִשְׁפָּט וְאַהֲבַת חֶסֶד וְהִצַּעַ לָכֵת בְּדַרְכָיו בְּתֵם לֵבָב עִם אֱלֹהֶיךָ:

בְּרַבְּבוֹת נַחֲלִי שְׁמֹן הָאֵתָן בְּכֹרִי פִשְׁעֵי פְרִי בִטְנִי חַמָּאת נַפְשִׁי: ח הַגִּיד לְךָ אָדָם מַה טוֹב וְכֵן אָדָם מַה טוֹב בְּעֵינָיו דּוֹרֵשׁ מִמֶּנּוּ כִּי אִם עֲשׂוֹת מִשְׁפָּט וְאַהֲבַת חֶסֶד וְהִצַּעַ לָכֵת עִם אֱלֹהֶיךָ:

לאחר שמסיים ההפטרס יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנָּאֵמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַּבֵּר וּמְקַיֵּם, שְׁכָל דְּבָרָיו אֵמֶת וְצֶדֶק: נְאֻמָּן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדַבֵּר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזוֹר לֹא יָשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נְאֻמָּן וְרַחֲמָן אַתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנָּאֵמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיִּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפֶּשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָה:

שְׂמַחֲנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְהֵינוּ הַנְּבִיא עֲבָדֶךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בְּמַהֲרָה יָבוֹא וְיַגַּל לָבֵנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בִשְׁם קֹדֶשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שְׁלֹא יִכְפֹּה נִירוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מֶגֶן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתָּה לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לְקֹדֶשָׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאַרְתָּה. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לְךָ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ, יִתְבָּרַךְ שְׁמֶךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

(א) ויפתח הגלעדי, מקום מגוריו היה בארץ הגלעד. (וגם שם אביו היה "גלעד"). והוא בן אשה זונה וילד גלעד את יפתח, ופתח נולד מפילגשו של גלעד, כי בזמן שהוא עוד לא התרו השבטים להתחתן זה בזה, ועל כן מי שלקח אשה משבט אחר היה נושא פילגשו, כלומר, בלא כהנה, ובנו

האשה של גלעד חשבו שגם אין לבן הפילגש זכות בירשת אביהם, וזהו שאמרו לו "לא תנחל בבית אבינו כי בן אשה אחרת אתה", כלומר, משבט אחר. אבל הם טענו בזה, ולכן אמר להם יפתח "הלא אתם שנאתם אותי ותגרשוני מבית אבי", כלומר, עשיתם עמדי שלא בדין, כי בן הפילגש יורש. (ג) בארץ טוב, כך היה שם המקום. פרוש אחר, ארון הארץ שהוא היה שמו "טוב", כמו "אם ינאלך טוב" (רות ג,ג). (ו) לקצין, לשר. (יא) את כל דבריו, את התנאי שבנייתם.

הפטרה לפרשת חוקת

לשנים מקרא ואחד תרגום

שופטים פרק יא

יא א ויפתח הגלעדי היה גבור חיל והוא בן-אשה זונה וילד גלעד את-יפתח: ב ותלד אשת-גלעד לו בנים ויגדלו בני-האשה ויגרשו את-יפתח ויאמרו לו לא-תנחל בבית-אבינו כי בן-אשה אחרת

אתה: ג ויברח יפתח מפני אחיו וישב בארץ טוב ויתלקמו אל-יפתח אנשים ריקים ויצאו עמו: ד ויהי מימים וילחמו בני-עמון עם-ישראל: ה ויהי כאשר-נלחמו בני-עמון עם-ישראל וילכו זקני גלעד לקחת את-יפתח מארץ טוב: ו ויאמרו ליפתח לכה והיית לנו לקצין ונלחמה בבני עמון: ז ויאמר יפתח לזקני גלעד הלא אתם שנאתם אותי ותגרשוני מבית אבי ומדוע באתם אלי עתה כאשר צר לכם: ח ויאמרו זקני גלעד אליפתח לכן עתה שבנו אליך והלכת עמנו ונלחמת בבני עמון והיית לנו לראש לכל ישוב גלעד: ט ויאמר יפתח אל-זקני גלעד אם-משיבים אתם אותי אם יסכם הדבר ואלד להלחם בבני עמון ונתן יהוה אותם לפני או אנכי מעצמי אהיה לכם לראש מצד הדיו, לכן חפץ אני שתשימו אותי מיד לראש: י ויאמרו זקני-גלעד אל-יפתח יהוה יהוה שמע ויהוה הוא לעד בינותינו אם-לא כדברך בן נעשה: יא וילך יפתח עם-זקני גלעד וישומו העם אותו מיד עליהם לראש ולקצין וידבר יפתח את-פלד-בריו לפני יהוה במצפה: יב וישלח יפתח מלאכים אל-מלך בני-עמון לאמר מה-לי ולך בריבאת אלי להלחם בארצי: יג ויאמר מלך בני-עמון אל-

א ויפתח הגלעדי היה גבור חיל והוא בן-אשה זונה שיתרה אליו לפילגש, לכן היה ברור לכל וילד גלעד את-יפתח: ב אחרי זה ותלד אשת-גלעד הנשואה אליו בחופה וקדושין לו בנים ויגדלו בני-האשה ויגרשו את-יפתח ויאמרו לו לא-תנחל בבית-אבינו כי בן-אשה אחרת פילגש אתה: ג ויברח יפתח מפני אחיו וישב בארץ איש ששמו טוב ויתלקמו אל-יפתח אנשים ריקים ויצאו עמו בכל אשר יצא הוא: ד ויהי מימים אחר שנתגרש יפתח וילחמו בני-עמון עם-ישראל: ה ויהי כאשר-נלחמו בני-עמון עם-ישראל וילכו זקני גלעד לקחת את-יפתח להשיבו אל גלעד מארץ טוב: ו ויאמרו ליפתח לכה והיית לנו לקצין למנהיג ונלחמה בבני עמון: ז ויאמר יפתח לזקני גלעד הלא אתם שנאתם אותי ותגרשוני עזרתם לאחי לגרש אותי מבית אבי ומדוע באתם אלי עתה ולא מוקדם, רק כאשר צר לכם: ח ויאמרו זקני גלעד אל-יפתח לכן אמת כדברך עתה שבנו אליך לא להראות הכנעה וחסה וחסה, בראם מפני הדחק, והלכת וכאשר תלך עמנו ונלחמת בבני עמון והיית לנו לראש לכל ישוב גלעד: ט ויאמר יפתח אל-זקני גלעד אם-משיבים אתם אותי אם יסכם הדבר ואלד להלחם בבני עמון ונתן יהוה אותם לפני או אנכי מעצמי אהיה לכם לראש מצד הדיו, לכן חפץ אני שתשימו אותי מיד לראש: י ויאמרו זקני-גלעד אל-יפתח יהוה יהוה שמע ויהוה הוא לעד בינותינו אם-לא כדברך בן נעשה להמשיך אותך מיד: יא וילך יפתח עם-זקני גלעד וישומו העם אותו מיד עליהם לראש ולקצין וידבר יפתח את-פלד-בריו דברי תפלה ותחנוני לפני יהוה במצפה: יב וישלח יפתח מלאכים אל-מלך בני-עמון לאמר מה-לי עיך ולך עלי בריבאת אלי להלחם בארצי: יג ויאמר

מלאכים אל-מלך בני-עמון לאמר מה-לי עיך ולך עלי בריבאת אלי להלחם בארצי: יג ויאמר מלך בני-עמון אל-

טו) את ארץ מואב, לפי שהיה מלך בני עמון מבקש "מארנון ועד הניבק", לפיכך חשב לו שאותה הארץ היתה של מואב בעבר הרחוק, וסיוחו מלך האמורי לקחה ממואב, וישראל לקחה מפיוחון מלך האמורי, ונמצא שלא לקחו ישראל לא ממואב ולא מעמון. יז) ולא אבה, ולא רצה לתת להם לעבר בארצו.

יח) ויחננו, כמו "ויחננו". ויחננו נוספת

במנהג הלשון בבקשה מקומות. יט) עד מקומי, עד ארץ כנען אשר נתן לי ה'. כג) הוריש, לשון גרשתי. תירשנו, לשון ירשתי. וירישך כמוש אלהיך, כלשון לעג אמר לו. נירש, לשון ירשה. כה) הרוב, וכי עשה הוא מריבה

מלך בני-עמון אל-מלאכי ופתח כיר-לקח ישראל את-ארצי בעלותו ממצרים מארנון ועד-הניבק ועד-הירדן ועתה השיבה אתה אל בשלום מבלי מריבה ומלחמה: יד ויוסף עוד יפתח וישלח מלאכים אל-מלך בני עמון: וזו ויאמר לו כה אמר יפתח לא-לקח ישראל את-ארץ מואב

ואת-ארץ בני עמון כי בעת שלקחה ישראל לא היתה עוד ארץ: מו כי בעלותם ממצרים וילך ישראל במדבר ערבים-סוף ברומה של ארץ אדום ויבא בקדשה: יז וישלח ישראל

מלאכים אל-מלך אדום לאמר אעברה-נא בארצך לבוא אל ארץ כנען ולא שמע מלך אדום וגם אל-מלך מואב שארצו היתה במורחה של אדום ובדרומה של ארץ

ישראל שלח ולא אבה ולא רצה, וישב ישראל בקדש: יח וילך במדבר ים סוף ויסב את-ארץ אדום ואת-ארץ מואב ויבא ממורח-שמש במורחה לארץ מואב ויחננו בעבר ארנון

הוא התחלת גבול מואב ולא-באו בגבול מואב כי חנו בעבר מזה כי ארנון גבול מואב: יט וישלח ישראל מלאכים אל-סיוחון מלך-האמרי מלך חשבון ויאמר לו ישראל נעברה-נא בארצך

עד-מקומי ארץ כנען, מקום אשר נתן לי ה': כ ולא-האמין סיוחון את-ישראל עבר בגבולו ויאסף סיוחון את-כל-עמו ויחננו ביהצה וילחם עם-ישראל: כא ויתן יהוה

אלהי-ישראל את-סיוחון ואת-כל-עמו ויבסו וירש ישראל את כל-ארץ האמרי וישב הארץ ההיא: כב ויירשו את כל-גבול האמרי מארנון ועד-הניבק אשר קבש סיוחון

בזמנו ממואב ומעמון ומן-המדבר ואתה תירשנו? בתמיתה: כד בדרך לעג אמר הלא את אשר יורישך כמוש אלהיך אותו תירש ואת כל-אשר הוריש יהוה אלהינו מפנינו אותו נירש: כה ועתה הטוב טוב אתה מבקש בן-צפור מלך מואב אשר מלך בעת ההיא והתירש, וכן אחרייו היו מלכים רבים וכבר עברו שלש מאות שנה וישראל יושבים ומחזקים בארץ הרוב רב וכי אחד מהם עשה מריבה עם-ישראל אם-נלחם נלחם

מלאכי ופתח כיר-לקח ישראל את-ארצי בעלותו ממצרים מארנון ועד-הניבק ועד-הירדן ועתה השיבה אתה בשלום: יד ויוסף עוד יפתח וישלח מלאכים אל-

מלך בני עמון: טו ויאמר לו כה אמר יפתח לא-לקח ישראל את-ארץ מואב ואת-ארץ בני עמון: מו כי בעלותם ממצרים וילך ישראל במדבר ערבים-סוף ויבא בקדשה: יז וישלח ישראל

מלאכים אל-מלך אדום לאמר אעברה-נא בארצך ולא שמע מלך אדום וגם אל-מלך מואב שאלח בארצו היתה במורחה של אדום ובדרומה של ארץ

ישראל שלח ולא אבה ולא רצה, וישב ישראל בקדש: יח וילך במדבר ים סוף ויסב את-ארץ אדום ואת-ארץ מואב ויבא ממורח-שמש לארץ מואב ויחננו בעבר ארנון

הוא התחלת גבול מואב: יט וישלח ישראל מלאכים אל-סיוחון מלך-האמרי מלך חשבון ויאמר לו ישראל נעברה-נא בארצך עד-מקומי: כ ולא-האמין סיוחון את-ישראל עבר בגבולו ויאסף סיוחון את-כל-עמו ויחננו ביהצה וילחם עם-ישראל: כא ויתן יהוה

אלהי-ישראל את-סיוחון ואת-כל-עמו ויבסו וירש ישראל את כל-ארץ האמרי וישב הארץ ההיא: כב ויירשו את כל-גבול האמרי מארנון ועד-הניבק אשר קבש סיוחון בזמנו ממואב ומעמון ומן-המדבר ואתה תירשנו? בתמיתה: כד בדרך לעג אמר הלא את אשר יורישך כמוש אלהיך אותו תירש ואת כל-אשר הוריש יהוה אלהינו מפנינו אותו נירש: כה ועתה הטוב טוב אתה מבקש בן-צפור מלך מואב אשר מלך בעת ההיא והתירש, וכן אחרייו היו מלכים רבים וכבר עברו שלש מאות שנה וישראל יושבים ומחזקים בארץ הרוב רב וכי אחד מהם עשה מריבה עם-ישראל אם-נלחם נלחם

ועד-הירדן ששם היו רק מדרות: כג ועתה יהוה אלהי ישראל שכל הארץ שלו הוריש את-האמרי מפני עמו ישראל יירשוהם, ואיך ואתה תירשנו? בתמיתה: כד בדרך לעג אמר הלא את אשר יורישך כמוש אלהיך שלא הצליח להציל הארץ מיד מלך האמורי אותו תירש ואת כל-אשר הוריש יהוה אלהינו מפנינו אותו נירש: כה ועתה הטוב טוב אתה מבקש בן-צפור מלך מואב אשר מלך בעת ההיא והתירש, וכן אחרייו היו מלכים רבים וכבר עברו שלש מאות שנה וישראל יושבים ומחזקים בארץ הרוב רב וכי אחד מהם עשה מריבה עם-ישראל אם-נלחם נלחם

בם בעבור ארצו: כו בשבת ישראל בחשבון ובבנותיה ובערעור ובבנותיה ובכל הערים אשר עלי ידי ארנן קרוב שלש מאות שנה ומדוע לא הצלתם מיד ישראל הארצות האלה, בעת ההיא במשך הזמן הזה: כז ואנכי לא חטאתי לך כי לא עשיתי לך מאומה רע ואתה עשה

אתי רעה להלחם בי ואם אין בעיני ישפט יהוה השפט היום בין בני ישראל ובין בני עמון: כח ולא שמע מלך בני עמון אל דברי יפתח אשר שלח אליו ורעה להלחם בישראל: ... א:

כט ותהי עלי יפתח רוח גבורה ואמן חלב מאת יהוה ויעבר את הגלעד ואת מנשה ויעבר את מצפה גלעד וממצפה גלעד עבר בני עמון להלחם בהם בארצם: ל וידר יפתח גדר ליהוה ויאמר אם נתון תתן את בני עמון ביד: לא והיה היוצא אשר יצא מדלת ביתי לקראתי בשוכי בשלום מבני עמון והיה ליהוה אם הוא בלתי ראוי לקרבן, אבל אם הוא ראוי לקרבן והעליתיו עולה: לב ויעבר יפתח אל בני עמון להלחם בהם ויתגם יהוה ביד: לג ויפם מערוער ועד באך מנזית במרחק המקום ההוא היו עשירים עיר ועד אבל מישור פרמים מכה גדולה מאד ויפגעו בני עמון מפני בני ישראל:

(כו) בעת ההיא, במשך כל הזמן הזה, כט) רוח ה' / רוח גבורה מאת ה' / עבר בני עמון, עבר אל ארץ בני עמון. לא) והיה לה', אם אינו ראוי לעולה, יהיה קרש לה'. שיתיה תמיד בקדשה. והעליתיו עולה, ואם יהיה ראוי לעולה, עלהו לקרבן עולה. לג) ועד באך מנזית, ועד המקום שתבוא בו אל מנזית. אבל פרמים, קד היה שמו של מישור הפרמים "אבל הפרמים" (ראה פירוש רש"י בראשית יד, ו).

הטוב טוב אתה מכלל בני צפור מלך מואב הרוב רב עם ישראל אם נלחם

נלחם בהם: כו בשבת ישראל בחשבון ובבנותיה ובערעור ובבנותיה ובכל הערים אשר עלי ידי ארנן שלש מאות שנה ומדוע לא הצלתם בעת ההיא: כז ואנכי לא חטאתי לך ואתה עשה אתי רעה להלחם בי ישפט יהוה השפט היום בין בני ישראל ובין בני עמון: כח ולא שמע מלך בני עמון אל דברי יפתח אשר שלח אליו: כט ותהי עלי יפתח רוח גבורה ויעבר את הגלעד ואת מנשה ויעבר את מצפה גלעד וממצפה גלעד עבר בני עמון להלחם בהם בארצם: ל וידר יפתח גדר ליהוה ויאמר אם נתון תתן את בני עמון ביד: לא והיה היוצא אשר יצא מדלת ביתי לקראתי בשוכי בשלום מבני עמון והיה ליהוה אם הוא בלתי ראוי לקרבן, אבל אם הוא ראוי לקרבן והעליתיו עולה: לב ויעבר יפתח אל בני עמון להלחם בהם ויתגם יהוה ביד: לג ויפם מערוער ועד באך מנזית במרחק המקום ההוא היו עשירים עיר ועד אבל פרמים מכה גדולה מאד ויפגעו בני עמון מפני בני ישראל:

קריאת התורה למנחת שבת קודש

האשה המכה המדינית כזבי בת צור ראש אמות בית אב במדין הוא: פ (ישראל) ז וידבר יהוה אל משה לאמר: י צרור את המדינים והפיתם אותם: יי כי צורים הם לכם בנבליהם אשר נפלו לכם על דבר פער ועל דבר כזבי בת נשיא מדין אחתם המכה ביום המגפה על דבר פער: כו ויהי אחרי המגפה פ פסקא באמצע פסוק ויאמר יהוה אל משה ואל אלעזר בן אהרן הכהן לאמר: כז שאו את

וידבר יהוה אל משה לאמר: יי פניחם בן אלעזר בן אהרן הכהן השיב את חמתי מעל בני ישראל בקנאו את קנאתי בתוכם ולא כליתי את בני ישראל בקנאתי: יג לכן אמר הנני נתן לו את בריתי שלום: (לד) ויהיתה לו ולזרעו אחרי ברית כהנת עולם תחת אשר קנא לאלהיו ויכפר על בני ישראל: יד ושם איש ישראל המכה אשר הכה את המדינית ומרי בן סלוא נשיא בית אב לשמעוני: טו ושם

רָאשׁ | כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִכֵּן עֲשִׂים שָׁנָה
וּמַעֲלָה לְבֵית אֲבֹתָם כָּל־יָצָא צָבָא בְּיִשְׂרָאֵל:
וַיִּדְבֹּר מֹשֶׁה וְאַלְעָזָר הַכֹּהֵן אֹתָם בְּעֶרְבַת
מוֹאָב עַל־יְרֵדן יְרֵחוֹ לֵאמֹר: - מִכֵּן עֲשִׂים שָׁנָה
וּמַעֲלָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל
הַיָּצֵאים מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם:

אגרות קודש

ב"ה, ח' תמוז, תשי"ג

ברוקלין.

שלום וברכה!

...ומ"ש שמפני הטרדות לא יכול להשתתף בענין הנ"ל וכו', הנה פליאני עליו, כי הרי איפכא מסתברא, ומשל למה הדבר דומה לאדם שנחלש בגשמיות ואומרים לו להוסיף באכילה ושת"י ויענה ע"ז שכיון שחלוש הוא אין לו כח לאכו"ש ולכשיבריא אז, יוסיף באכו"ש, וה"ה בהנ"ל שכשרואה שטרוד בענינים המבלבלים ומקלקלים ואין בהם נחת, הנה אחת העצות להפטר מזה הוא להיות טרוד בענינים דחיוק התורה והיהדות והבלא מפיק הבלא ובפרט בענין דתורה הרי ידוע מרז"ל כל המקיים את התורה מעוני סופה לקיימה מעושר, ועוני ועושר הרי הם לא רק בכסף וממון אלא גם בזמן וכו'...

בברכה ובפ"ש כל אנ"ש שיחיו.

ב"ה, ט"ז תמוז, תשי"ג

ברוקלין.

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מ"א תמוז, ות"ח בעדו. ובנוגע לסעיף ב' שבו. הנה הצעתו לבטל אצלו בכלל ענין הקל', הנה ידוע המבואר בכ"מ ששבירת הזולת בעיני הרשות (היינו שאצל הזולת הוא ענין הרשות) אינו רצוי ובפרט כשעלול שלא יציית ובמילא יבוא לידי נסיון - שבירה או תוצאות הפכיות, אלא שדברתי עם הנ"ל ע"ד תוספת בלימוד הן בנגלה והן בחסידות, ובכלל הבין ממני שפליאה קצת בעיני אריכות הלימוד שלו בהק. וכן עוררתיו שיתרגל לחזור חסידות ברבים...

(ב) דא"ג נפלאתי... אשר זה מזמן שבטל ענין חזרת דא"ח בבתי כנסיות ע"י התלמידים הקשישים של הישיבה, שלפלא גדול הדבר, והנזק שבהביטול מובן, ובקשתי את הנ"ל למסור לכל אלו שעסקו בזה שימשיכו גם עתה, ואולי כדאי, שבכדי שיהי להם יותר התענינות ומקום להתגדר, שיעשו זה באתערותא שלהם בעצמם וכפי שנעשה כאן שהתלמידים בחרו בעצמם ומבין עצמם את האברכים ההולכים להבתי"נ וכו' אבל מובן שצ"ל השגחה באופן שלא ירגישו בזה, והוראות ג"כ באופן כזה ואין לו לדיין אלא מה שענינו רואות על אתר.

בברכה לבריאות הנכונה לו ולכל ב"ב שי'.

ביאורים לפרקי אבות

פרק ו משנה ה

אל תבקש גדולה לעצמך ואל תחמוד כבוד. יותר מלמודך עשה. ואל תתאוה לשלחנם של מלכים, ששלחנך גדול משלחנם, וכתרך גדול מכתרם. ונאמן הוא בעל מלאכתו, שישלם לך שכר פעלתו:

נקודות משיחות קודש ~

(ואם נקבע לך משמים תפקיד של מורה הוראה בישראל יזמינו לך זאת מלמעלה).

וכך אפוא מתפרשים דברי המשנה: "אל תבקש גדולה לעצמך ואל תחמוד כבוד". כבוד – הוא דבר שלילי, שהרי "הקנאה, התאוה והכבוד מוציאים את האדם מן העולם"³, ולכן אל תחמוד אותו אפילו בלבך. "גדולה", לעומת זאת, מותר לרצות. אין כל פסול בשאיפה לגדלות בתורה עד לדרגה שיוכל להורות הלכה, כי על-ידי-זה הוא מתעלה בתורה. ובכל זאת "אל תבקש גדולה". אין לרדוף ולחפש אחר גדלות זאת [ואולם לכושיעו לו משרת מורה הוראה יכול לקבלה]⁴.

מכיון שאסור לחמוד כבוד, ואף גדולה אין לבקש – יכול הלומד לחשוש, שמא יהא לימוד התורה שלו נטול כל "חיות" – כי הנפש הבהמית מקבלת "חיות" רק כאשר יש לה כבוד וגדולה – והרי הלימוד צריך להיות ב"חיות" (גם של) הגוף והנפש הבהמית!⁵

על-כך מוסיפה משנתנו ואומרת, "יותר מלמודך עשה" – "עשה" מלשון כפיה⁶, כלומר, אף אם אין לך "חיות" ותענוג בלימודך, כפה על עצמך ("עשה") ולמד "בקבלת עול" במידה גדולה יותר מאשר "התענוג" המוגבל שלך.

(לקוטי משיחות, כרך ד, עמ' 1240)

לענין "גדולה" אומרת לנו המשנה "אל תבקש" ואילו לענין "כבוד" – "אל תחמוד". משמעות הדברים היא ש"כבוד" – לא רק שאין "לחפש" אלא אסור "לחמוד" אותו כלל. לעומת זה "גדולה", אין "לחפש" אחריה ולבקשה, אך אין מניעה לחמוד אותה, שהרי לא נאמר "אל תחמוד גדולה" אלא רק "אל תבקש". והדבר דורש הסבר.

עוד צריך להבין: מהי הוראת המשנה "יותר מלמודך עשה"; אם כוונתה לומר שיש ללמוד תורה יותר מהרגילות¹, היה עליה לכתוב זאת באופן ברור ומפורש – "יותר מלמודך למד"!

הביאור בזה:

בלימוד תורה יש מעלה ועדיפות ללימוד החותר אל ההלכה. כי בכדי לברר את סוגיות הש"ס, ולמצות את הדיון בשיטות הפוסקים עד לפסיקת הלכה למעשה, דרושה יגיעה והעמקה מיוחדת².

לאור זאת, היה מקום לומר כי לימוד להלכה ולמעשה כדי להיות מורה הוראה בישראל הוא לימוד נכון ורצוי, שהרי באופן כזה הלימוד הוא בדרגה גבוהה! משמיענו התנא ואומר: "אל תבקש גדולה לעצמך". בבואך ללמוד תורה, אל תעשה זאת לשם "גדולה" – להיות "מורה הוראה". לימוד תורה באמת הוא לימוד "לשמה", לשם התורה עצמה, ולא לשום מטרה אחרת

(1) שהרי הפרק קרוי "קנין תורה", ובהתאם לכך, ההוראות בפרק זה מתייחסות ללימוד התורה. (2) ראה המשך יוס-טוב של ר"ה תרס"ו, עמ' ת"כ. וראה ירושלמי בכורים, פרק ג, הלכה ג ר' זעירא. (3) לעיל פרק ד, משנה כא. (4) ראה ירושלמי בכורים שם. (5) ראה עירובין נד, א. והלכות תלמוד-תורה לרבנו הזקן, פרק ד, הלכה ט "כל המשמיע קולו בשעת תלמודו תלמודו מתקיים", ונתבאר בתניא פרק לו. (6) ראה בית יוסף יורה-דעה סימן רמח ד"ה ומי שאינו.

המשך ביאור למס' גיטין ליום וביעי עמ' א

8 עקיבא מאי מאורסת שהיא מיוחדת לו בלבד, אבל לא שתפטו בה
9 קידושיין.
10 עוד על קידושי חציה שפחה וחציה בת חורין: אמר רב חפדא,
11 חציה שפחה וחציה בת חורין שנתקדשה לראובן, ונשתחררה וחזרה
12 ונתקדשה לשמעון אחיו ללא שנתגרשה מראובן, ומתו שניהם,
13 מתקדמת ללוי אחיהם.

1 ממס, בלף – לך אצל רבי ישמעאל, החולק על רבי עקיבא
2 בברייתא, שהוא אומר ששפחה חרופה שחיבה תורה בשפחה
3 כנענית המאורסת לעבד עברי הכתוב מדבר, וקשה, ושפחה כנענית
4 בת אירוסין היא – האם בת אירוסין היא להתקדש, אלא מאי אית
5 לך למימר – מה תאמר ליישב, מאי מאורסת, הכוונה היא רק
6 שמיחדת ומזומנת לעבד עברי, וגזירת הכתוב הוא שביחוד זה
7 בלבד יש קרבן אם זינתה עם אחר, הקא גמי – כך גם לדעת רבי

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמו"ר											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ק)	5:38	5:40	8:28	8:29	9:09	9:10	10:22	10:23	13:19	13:20	19:49	19:49	20:19	20:19	19:29	20:31
חיפה (ק)	5:33	5:35	8:24	8:25	9:06	9:08	10:19	10:21	13:18	13:20	19:55	19:56	20:23	20:23	19:22	20:35
ירושלים (ק)	5:35	5:37	8:25	8:27	9:06	9:08	10:19	10:21	13:17	13:18	19:54	19:54	20:19	20:19	19:14	20:31
תל אביב (ק)	5:36	5:38	8:26	8:28	9:08	9:09	10:21	10:22	13:19	13:20	19:51	19:51	20:21	20:21	19:29	20:33
אוסטריה, וינה (ק)	4:55	4:58	7:39	7:42	8:54	8:56	10:16	10:18	13:37	13:38	20:59	20:59	21:44	21:43	20:41	22:02
אוסטרליה, מלבורן (ח)	7:36	7:37	9:18	9:18	9:57	9:58	10:47	10:48	12:53	12:54	17:10	17:13	17:40	17:43	16:53	17:55
אוקראינה, אודסה (ק)	5:05	5:08	7:53	7:56	9:00	9:02	10:22	10:23	13:39	13:40	20:54	20:54	21:36	21:35	20:36	21:53
אוקראינה, דוניצ'ק (ק)	4:30	4:33	7:14	7:18	8:29	8:31	9:51	9:53	13:11	13:13	20:33	20:32	21:17	21:16	20:14	21:35
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)	4:39	4:42	7:22	7:25	8:39	8:41	10:01	10:03	13:23	13:24	20:46	20:45	21:31	21:30	20:27	21:49
אוקראינה, ליטומיר (ק)	4:56	4:59	7:24	7:30	9:00	9:02	10:24	10:26	13:49	13:50	21:20	21:19	22:08	22:07	21:02	22:28
אוקראינה, קייב (ק)	4:47	4:50	7:10	7:19	8:52	8:54	10:16	10:18	13:42	13:43	21:14	21:13	22:02	22:01	20:55	22:23
אחוד אמריות, אבו דאבי (ח)	5:36	5:37	8:21	8:23	9:00	9:00	10:09	10:10	12:59	13:00	19:15	19:15	19:42	19:43	18:55	19:53
אטליה, מילאנו (ק)	5:36	5:38	8:25	8:28	9:29	9:31	10:49	10:51	14:05	14:06	21:19	21:18	21:57	21:56	20:58	22:13
אקוודור, קיטו (ח)	6:13	6:15	8:42	8:43	9:13	9:14	10:16	10:17	12:47	12:48	18:20	18:21	18:44	18:45	18:03	18:55
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	8:01	8:01	9:49	9:50	10:27	10:27	11:18	11:19	13:26	13:28	17:53	17:55	18:21	18:24	17:35	18:35
ארגנטינה, בריוליזה (ח)	9:11	9:11	10:45	10:46	11:28	11:28	12:16	12:17	14:18	14:19	18:24	18:27	18:58	19:00	18:08	19:13
ארה"ב, בולטימור (ק)	5:41	5:43	8:33	8:35	9:23	9:25	10:40	10:41	13:46	13:48	20:37	20:37	21:12	21:11	20:19	21:26
ארה"ב, ברוקלין (ק)	5:26	5:28	8:18	8:20	9:10	9:12	10:28	10:29	13:36	13:37	20:31	20:31	21:06	21:06	20:13	21:21
ארה"ב, גרסי סיטי (ק)	5:26	5:29	8:18	8:21	9:11	9:12	10:28	10:30	13:37	13:38	20:32	20:31	21:07	21:07	20:13	21:22
ארה"ב, דטרויט (ק)	5:57	5:59	8:48	8:51	9:44	9:46	11:02	11:04	14:13	14:14	21:13	21:13	21:50	21:50	20:55	22:05
ארה"ב, הוסטון (ק)	6:22	6:24	9:11	9:13	9:51	9:53	11:03	11:05	13:59	14:00	20:27	20:27	20:55	20:55	20:08	21:07
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	5:43	5:45	8:33	8:35	9:17	9:18	10:31	10:32	13:31	13:32	20:07	20:07	20:38	20:38	19:49	20:50
ארה"ב, מיאמי (ק)	6:31	6:33	9:18	9:19	9:55	9:57	11:06	11:07	13:58	13:59	20:16	20:17	20:44	20:44	19:58	20:55
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	5:20	5:22	8:12	8:14	9:05	9:07	10:23	10:24	13:32	13:33	20:29	20:29	21:05	21:05	20:11	21:20
ארה"ב, פיטסבורג (ק)	5:51	5:53	8:43	8:45	9:35	9:37	10:52	10:54	14:00	14:01	20:54	20:54	21:30	21:29	20:36	21:44
ארה"ב, שיקגו (ק)	5:17	5:19	8:08	8:11	9:03	9:05	10:21	10:23	13:31	13:32	20:30	20:30	21:06	21:06	20:12	21:21
בוליביה, לה-פס (ח)	7:01	7:02	9:14	9:15	9:46	9:47	10:44	10:45	13:05	13:06	18:10	18:11	18:35	18:36	17:53	18:46
בלגיה, אנטוורפן (ק)	5:28	5:31	-	-	9:34	9:36	10:59	11:01	14:26	14:27	22:02	22:01	22:53	22:51	21:44	23:14
בלגיה, בריסל (ק)	5:30	5:33	-	-	9:35	9:38	11:00	11:02	14:26	14:28	22:00	22:00	22:50	22:49	21:42	23:11
ברזיל, סאו פאולו (ח)	6:49	6:49	8:53	8:54	9:27	9:28	10:22	10:23	12:39	12:41	17:35	17:36	17:56	17:58	17:13	18:08
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	6:35	6:36	8:41	8:42	9:14	9:15	10:10	10:11	12:27	12:29	17:19	17:21	17:46	17:47	17:03	17:57
בריטניה, לונדון (ק)	4:44	4:47	-	-	8:51	8:54	10:17	10:18	13:45	13:46	21:24	21:23	22:13	22:11	21:06	22:34
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	4:41	4:44	-	-	8:54	8:56	10:21	10:23	13:54	13:55	21:42	21:41	22:39	22:37	21:26	23:04
גרמניה, ברלין (ק)	4:44	4:48	-	-	8:55	8:57	10:21	10:23	13:51	13:52	21:36	21:34	22:27	22:26	21:15	22:50
גרמניה, פרנקפורט (ק)	5:17	5:20	7:47	7:53	9:20	9:22	10:44	10:46	14:09	14:10	21:39	21:39	22:27	22:26	21:21	22:47
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	6:55	6:56	8:56	8:57	9:30	9:31	10:25	10:26	12:40	12:41	17:32	17:34	17:52	17:54	17:08	18:04
הודו, מומבאי (ח)	6:03	6:04	8:45	8:47	9:20	9:21	10:28	10:30	13:14	13:15	19:19	19:20	19:45	19:46	19:02	19:56
הודו, פונה (ח)	6:00	6:02	8:42	8:44	9:17	9:18	10:25	10:26	13:10	13:11	19:14	19:15	19:40	19:41	18:57	19:51
הונגריה, בודפשט (ק)	4:47	4:50	7:33	7:36	8:45	8:47	10:07	10:08	13:26	13:27	20:45	20:45	21:29	21:28	20:27	21:46

לוח זמנים לשבוע פרשת חוקת-בלק בחו"ל (פרשת בלק באה"ק) - בערים שונות בעולם
 זמני יום ראשון ויום שבת
 (ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמו"ר											
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
טורקיה, איסטנבול (ח)	4:29	4:32	7:21	7:24	8:14	8:16	9:32	9:33	12:41	12:42	19:37	19:37	20:13	20:12	19:19	20:27
יוון, אתונה (ק)	6:04	6:06	8:56	8:58	9:44	9:45	11:00	11:01	14:05	14:06	20:52	20:52	21:25	21:25	20:34	21:39
מולדובה, קישינב (ק)	5:10	5:13	7:57	8:00	9:07	9:09	10:28	10:30	13:47	13:48	21:04	21:03	21:47	21:46	20:46	22:04
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	5:59	6:01	8:42	8:44	9:17	9:18	10:25	10:27	13:12	13:13	19:18	19:18	19:44	19:44	19:00	19:55
ניו-זילנד, קריסטצ'רץ' (ח)	8:11	8:11	9:33	9:34	10:19	10:20	11:05	11:06	13:02	13:03	16:53	16:56	17:30	17:32	16:37	17:46
נפאל, קטמנדו (ח)	5:09	5:11	7:57	7:59	8:36	8:37	9:47	9:49	12:41	12:42	19:03	19:04	19:31	19:32	18:45	19:43
סין, בייג'ינג (ח)	4:47	4:49	7:39	7:41	8:30	8:31	9:47	9:48	12:54	12:55	19:47	19:47	20:22	20:22	19:27	20:36
סנגפור, סינגפור (ח)	7:01	7:03	9:31	9:32	10:02	10:03	11:05	11:06	13:38	13:39	19:13	19:14	19:37	19:38	18:56	19:48
פולין, ורשא (ק)	4:15	4:19	-	-	8:25	8:27	9:51	9:53	13:21	13:22	21:02	21:01	21:55	21:53	20:43	22:17
פרו, לימה (ח)	6:28	6:29	8:46	8:47	9:18	9:19	10:17	10:18	12:41	12:42	17:54	17:55	18:18	18:19	17:37	18:29
צרפת, ליון (ק)	5:52	5:55	8:41	8:44	9:46	9:47	11:06	11:08	14:23	14:24	21:35	21:34	22:16	22:15	21:16	22:32
צרפת, פריז (ק)	5:48	5:51	8:29	8:33	9:49	9:51	11:11	11:13	14:34	14:35	22:00	22:00	22:44	22:43	21:40	23:03
קולומביה, בוגוטה (ח)	5:47	5:48	8:20	8:21	8:51	8:52	9:55	9:56	12:30	12:31	18:11	18:12	18:35	18:36	17:54	18:46
קנדה, טורונטו (ק)	5:37	5:40	8:28	8:31	9:27	9:28	10:46	10:47	13:59	14:00	21:06	21:06	21:42	21:41	20:45	21:57
קנדה, מונטריאול (ק)	5:06	5:09	7:56	7:59	9:00	9:02	10:20	10:22	13:36	13:37	20:49	20:48	21:28	21:27	20:29	21:44
קפריסין, לרנקה (ק)	5:33	5:35	8:24	8:26	9:09	9:10	10:23	10:25	13:24	13:25	20:03	20:03	20:35	20:35	19:45	20:48
רוסיה, לובאווטש (ח)	4:19	4:23	-	-	8:37	8:39	10:05	10:07	13:42	13:43	21:38	21:37	22:40	22:38	21:19	23:09
רוסיה, מוסקבה (ח)	3:46	3:49	-	-	8:07	8:09	9:37	9:39	13:16	13:17	21:23	21:21	22:25	22:22	20:59	22:56
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	4:26	4:29	7:13	7:16	8:23	8:25	9:44	9:46	13:04	13:05	20:21	20:21	21:04	21:03	20:03	21:22
שווייץ, ציריך (ק)	5:30	5:33	8:16	8:19	9:27	9:29	10:49	10:51	14:08	14:09	21:32	21:31	22:10	22:09	21:08	22:28
תאילנד, בנגקוק (ח)	5:53	5:54	8:32	8:33	9:05	9:06	10:11	10:13	12:53	12:54	18:49	18:50	19:14	19:15	18:32	19:25

(* הזמנים נערכו על-פי תוכנת 'חזון שמים'.

סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח - התועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה. מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבַּת קֹדֶשׁ:

תפילת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצעדנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מכף כל-אויב ואורב ולסמים וחיית רעות בדרך ומפל-פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל-מעשה ידינו, ותתננו לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל-רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלה כל-פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה וזוגתו אולגה שרה בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוריאל

אילת ובעלה גדעון יעקובסון

יהושע הלוי וזוגתו מעיין חנה

אור אבנר הלוי שיחיו

לבני

לעילוי נשמת הרה"ח ר' טובי' ב"ר יעקב ע"ה

לבקשות ושינויים: Israel@DvarMalchus.org

בארה"ב וקנדה: USA@DvarMalchus.org

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל: Office@Chazak.co.il

ללימוד שיחות קודש ומאמרים:

Biurim.co.il Otzar770.com Chasidut.tv Lahak.org

הרשמה כמנויים
לדבר מלכות

03-9601001

DvarMalchus.org

חפשו 'דבר מלכות' בעמודות נדרים פלוס

2 3 0 4 - 3 3 7 7

P.P.

שולם

1949

תל אביב